

id est a Coler. m. R. Aless. de S. Casa de Granada. R. 8986
+ C O D E X +

THEODOSIANVS.

QVMPERPETVIS COMMENTARIIS IACOBI GOTHOFREDI

Viri Senatorij & Iurisconsulti huius
saeculi eximij.

ADANTVVR CHRONOLOGIA ACVBIOR,
Cum Chronico Historico, & Prolegomenis.

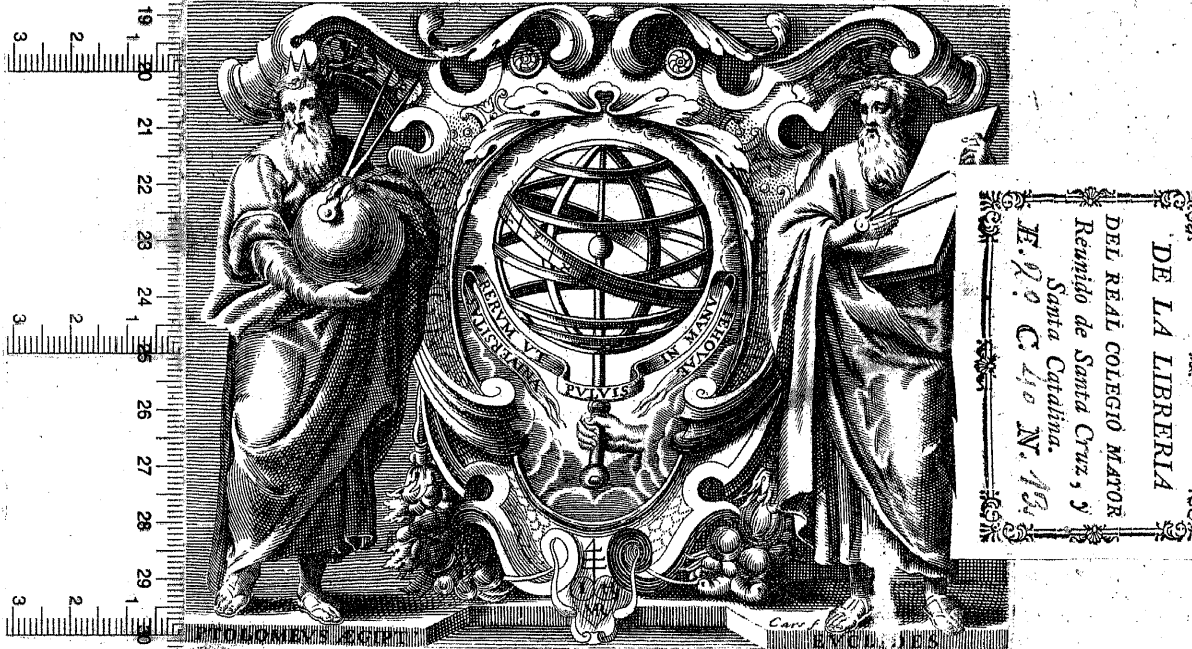
Subijciuntur Notitia Dignitatum, Prosopographia, Topographia,
Index Rerum, & Glossarium Nomicum.

OPVS POSTHVMVM

DIVIN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM,
A IACOBO GOTHOFREDO IUSTINIANO.

OPERA ET STUDIO ANTONII MARVILLII ANTECESSORIS
Primicerij in Vniuersitate Valentina.

TOMVS TERTIVS.



DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
F.º 9.º C. 4.º N.º 13.º

LUGDVNI
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGVETAN,
& MARCI-ANTONII RAVAYD.

M. DC. LXV.
Cum Privilegio. Cuius Modus. & Regis. Chastitatis.

Del D.º. Nicolas Rosales Baucaete y belasco Colex.º en el M.º D.º L.º Casa de Granada

Le dio al colexo. m. R. Aless. de S. Cruz de Granada 1786
+ C O D E X +

THEODOSIANVS

CVM PERPETVIS

COMMENTARIIS

JACOBI GOTHOFREDI

Viri Senatorij & Iurifconsulti huius

saeculi eximij.

PERMITTITUR CHRONOLOGIA AGGREGATA,
Cum Chronologia Historica, & Prolegomena:

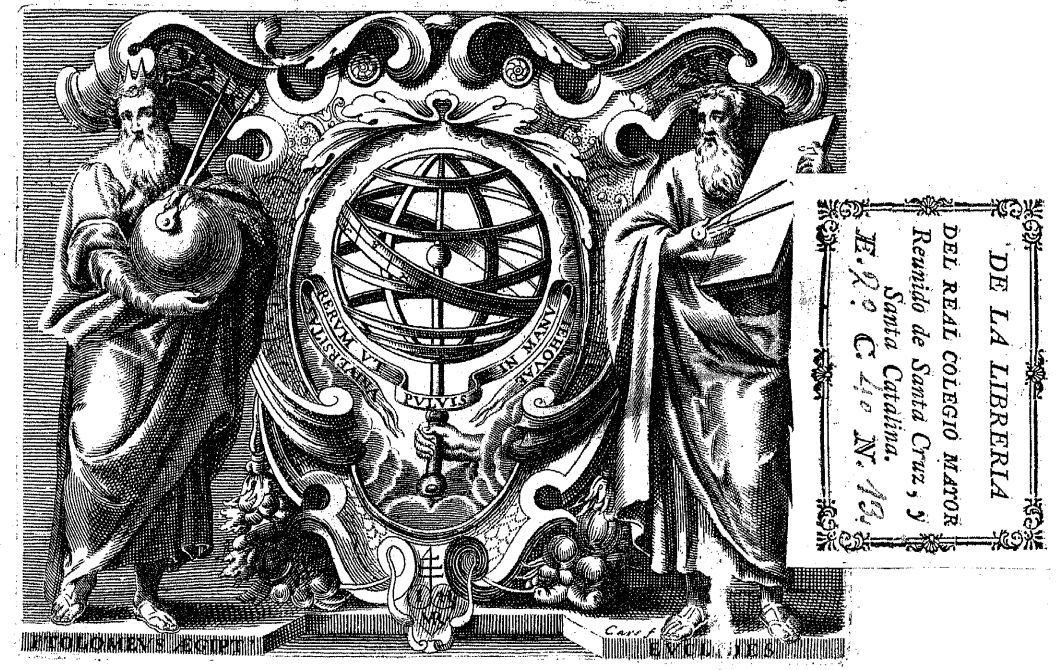
*Subijciuntur Notitia Dignitatum, Prosopographia, Topographia,
Index Rerum, & Glossarium Nomicum.*

OPVS POSTHVMVM

DIV IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM,

OPERA ET STUDIO ANTONII MARVILLII ANTECESSORIS
Primicerij in Vniuersitate Valentina.

TOMVS TERTIVS. 3



DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
F. P. C. 410 N. 181

LVGDVNI

Sumptibus IOANNIS-ANTONII HUGVETAN,
& MARCI-ANTONII RAVAND.

M. DC. LXV.

Quo Privilegio & Cons. March. de Regis Libell. Gen.

Del R. D. Nicolas Rosales Navarrete y Velasco Colexo, en el M. D. L. L. Casa de Granada.



IN H O C T O M O

LIBRI DVO CONTINENTVR.

LIBRO NONO agitur de Criminibus,
& de Processu Criminali.

LIBRO DECIMO agitur de Iure Fisci,
& de Rebus Fiscalibus.

Privilegium S. Cæsareæ Maiestatis.

LEOPOLDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiae, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Wirtembergæ, Comes Tyrolis; &c. Agnoscimus & notum facimus tenores præsentium Vniuersis: Quod cum sincerè Nobis dilecti IOANNES-ANTONIVS HVGVE TAN, & MARCVS-ANTONIVS RAVAVD, bibliopole Lugdunenses humillimè nobis exposuerint, quemadmodum CODICEM THEODOSIANVM in sex Tomos distinctum cum notis & commentariis IACOBI GOTHOFREDI in folio, propriis expensis typis committere, inque publicum edere constituerint quidem: vereantur autem ne quorundam inuidiâ eadem opera alibi recudentium, impendij & laboris sui fructu frustrentur; ideoque Nobis demissimè supplicarunt, quatenus indemnitati suæ consulere, seque Priuilegio nostro Cæsareo ea super clementer præmunire dignemur. Nos attento eo supplicantium laudabili, inque bonum publicum redundanti studio, eorundem iustis precibus benigne annuimus. Qui proinde omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopœis, aliisque quibuscunque negotiationem & rem litterariam exercentibus distinctè atque serio mandamus, inhibemus & veramus, ne quisquam eorum Codicis Theodosiani Tomos seu opera intra sex annorum spatium, à prima editionis die numerandum, intra Sacri Romani Imperij, Regnorumque ac ditionum nostrarum hæreditariarum finem simili aut alio quouis typo vel formâ, siue in toto, siue in parte recudere, vel alibi recudendum dare, alibive impressum, apportare, venundare, vel distrahere clam vel palam, citra voluntatem, & absque illorum HVGVE TAN & RAVAVD consensu & licentiâ præsumat. Si quis vero secus faciendo Priuilegium & interdictum hoc nostrum Cæsareum violare aut transgredi ausus fuerit, eum non modo huiusmodi libris perperam quippe recuis & adductis (quos quidem prædicti HVGVE TAN & RAVAVD vbiicumque deprehensos, siue propria autoritate, siue Magistratus auxilio, sibi vendicare poterunt) de facto priuandum; sed & poena insuper decem marcarum auri puri, Fisco nostro Cæsareo & fraudis vindici ex æquo pendenda, omni spe veniæ sublata decernimus multandum: dummodo tamen quater prædicti Codicis Exemplaria ad Cancellariam nostram Imperialem Aulicam transmittantur, ac in fronte Priuilegium hoc nostrum Cæsareum impressum exhibeant. Mandamus ergo vniuersis nostris & sacri Imperij, Regnorumque & Dominiorum nostrorum hæreditariarum subditis cuiuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis aut præminentie existant, tam sæcularibus quam Ecclesiasticis, præsertim vero iis qui in Magistratu constituti, vel proprio, vel Superiorum suorum nomine, & loco iuris & iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam Priuilegium hoc nostrum Cæsareum temerè ac impunè transgredi, aut violari patiantur, quin potius contumaces quos compererint, præscripta poenâ plecti, aliisque modis idoneis coerceri curent; quatenus & ipsi eandem multam pendere noluerint. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum sigilloque nostro Cæsareo munitarum, quæ dabantur in ciuitate nostra Vienna, die decima tertia mensis Nouembris, Anni millesimi sexcentissimi sexagesimi quarti: Regnorum nostrorum Romani Septimo, Hungarici Decimo, Bohemici vero nono.

LEOPOLDVS.

Wildericus Baro de Waldendorf V. Cancellarius.

Ad mandatum Sac. Cæsareæ Maiestatis proprium.

REINERVS SCHRODER.

Summa Priuilegij Regis Christianissimi.

CAVTVM est LYDVICI XIV. Franciæ & Nauarræ Regis Priuilegio, ne quis in Regno ipsius intra duodecim proximos annos ab hac impressione numerandos, excudat, vendat aut excudendum, aut vendendum curet librum qui inscribitur, CODICEM THEODOSIANVM cum notis & commentariis IACOBI GOTHOFREDI citra dicti GOTHOFREDI voluntatem. Ne quis item ex Regis subditis librum eundem extra Regni fines excudendum curet aut excusum vendat, sub poena confiscationis librorum, & aliis contra delinquentes expressis in diplomate dato Parisiis die vigesima sexta mensis Iunii, Anno millesimo sexcentesimo quadagesimo quinto.

Ex mandato Regis Signatum,

I V S T E L.

IVs prædicti Priuilegij Regij concessum est IOANNI-ANTONIO HVGVE TAN & MARCO-ANTONIO RAVAVD Bibliopolis Lugdunensibus mediâ ab hæredibus defuncti D. IACOBI GOTHOFREDI iuxta pacta super id inita.

Prima hac editio excudi desit prima die Aprilis 1665.

CODICIS



CODICIS
THEODOSIANI
LIBER NONVS.

DE CRIMINIBVS, deque PROCESSV CRIMINALI.

NONI LIBRI TITVLI.

- | | | |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|
| I. <i>De Accusationibus & inscriptionibus.</i> | XIX. | <i>Ad legem Corneliam de falso.</i> |
| II. <i>De exhibendis vel transmittendis reis.</i> | XX. | <i>Victum ciuilitè agere criminaliter posse. 237</i> |
| III. <i>De custodia reorum.</i> | XXI. | <i>De falsa moneta.</i> |
| IV. <i>Si quis Imperatori malè dixerit.</i> | XXII. | <i>Si quis solidi circulum exteriorè incidèrit, vel adulteratum in vendendo subiecerit.</i> |
| V. <i>Ad legem Iuliam maiestatis.</i> | | |
| VI. <i>Ne præter crimen maiestatis seruus dominum, vel patronum libertus seu familiaris accuset.</i> | XXIII. | <i>Si quis pecunias confluèrit, vel mercandi causa transfulerit, aut vetit as contrectauerit.</i> |
| VII. <i>Ad legem Iuliam de adulteris.</i> | | |
| VIII. <i>Si quis eam cuius tutor fuerit corruperit. 226</i> | XXIV. | <i>De raptu virginum vel viduarum.</i> |
| IX. <i>De mulieribus quæ se seruis propriis iunxerunt.</i> | XXV. | <i>De raptu vel matrimonio sanctimonialium virginum vel viduarum.</i> |
| X. <i>Ad legem Iuliam de vi publica & priuata.</i> | | |
| XI. <i>De priuati carceris custodia.</i> | XXVI. | <i>Ad legem Iuliam de ambitu.</i> |
| XII. <i>De emendatione seruorum.</i> | | |
| XIII. <i>De emendatione propinquorum.</i> | XXVII. | <i>Ad legem Iuliam repetundarum.</i> |
| XIV. <i>Ad legem Corneliam de sicariis.</i> | XXVIII. | <i>De crimine peculatus.</i> |
| XV. <i>De parricidio.</i> | XXIX. | <i>De his qui latrones vel in aliis criminibus reos occultauerint.</i> |
| XVI. <i>De maleficiis & mathematicis & ceteris similibus.</i> | XXX. | <i>Quibus equorum usus concessus est, aut denegatus.</i> |
| XVII. <i>De sepulchris violatis.</i> | | |
| XVIII. <i>Ad legem Fabiam, de plagiaris.</i> | XXXI. | <i>Ne pastoribus dentur filij nutriendi.</i> |

Tom. II.

A

XXXII.

XXXII. De Nili aggeribus non corrumpendis.	XL.	De pœnis.
XXXIII. De his qui plebem au- dent contra publicam colligere disciplinam.	XLI.	Ne sine iussu principis certis Iudicibus liceat confiscare.
XXXIV. De famosis libellis.	XLII.	De bonis proscriptorum seu damnatorum. 260
XXXV. De questionibus.	XLIII.	De sententiam passis & restitutis & liberis eorum.
XXXVI. Vi intra annum criminalis questio terminetur.	XLIV.	De his qui ad statuas confugiunt.
XXXVII. De abolitionibus.	XLV.	De his qui ad Ecclesias confugiunt.
XXXVIII. De indulgentiis criminum.		
XXXIX. De calumniatoribus.		

DE ACCUSATIONIBVS ET INSCRIPTIONIBVS. TITVLVS I.

Huic vni Titulo respondent duo Codicis Iustiniani: nempe Tit. 1. De his qui accusare non possunt. Tit. 2. De Accusationibus & Inscriptionibus. Descriptionem quoque criminis dixit Apuleius initio Apol. Hic verò Inscriptionis mos hodie abolitus.

PARATITLON.



ACCUSATIO Rubr. dicitur & Criminatio, l. 5. h. t. Suprema actio, d. l. 5. Contestatio, l. 8. infr. de famosis lib. actio, l. 3. m. f. criminis, l. 1. 10. Criminis publici, l. 3. Criminalis causa, l. 1. Publicæ questionis, l. 3. Strepitus accusationis, l. 1. infr. de abolition. ¶ Accusatores alij quandoque exciti & quidem præmiis, vt l. 4. h. t. & l. 11. infr. de maleficiis. l. 2. 5. infr. de falsa moneta, l. 1. infr. de raptu virginis. l. 6. infr. ad leg. Jul. repetund. l. 2. 1. infr. de pœnis. l. 3. 4. sup. de desertoribus. ¶ Accusandi verò facultas non omnibus, neque passim permilla erat. Mulieres scil. suam, suorumque iniuriam persequi tantum

possunt, l. 12. Item, confessi de se etiam in quæstione, interrogari de fociis, vel sponte eos accusare non possunt, l. ult. Liberti item patronos, eorumvè hæredes deferre prohibentur, l. 2. sup. de libertis: Serui Dominos: de quibus suo titulo infr. t. 6.

¶ Accusationes autem institui, seu iudicia criminum fieri, agitari, l. 10. 16. IBI, seu intra eius prouincia terminos, d. l. 10. 16. debent, vbi facinus admissum dicitur: etiam cum Senator accusatur: sine fori præsentatione, l. 1. h. t. quod ius tamen postea immutatum est, de Senatorio quippe crimine Iudex cognoscere quidem potuit, at non item animaduertere: Sed vel ad Principem referre cogebatur, vel ad Præfectum Vrbi ex suburbanis prouinciis: ex aliis ad Præfectum Prætorio, l. 1. 3. Certe prouincialium querelis aduersus Iudicium, Comitum, amicorum, vel Palatinorum suorum admissa Constantinus M. audientiam suam & cognitionem pollicitus est. l. 4. h. t.

¶ ORDO autem accusationis l. ult. Ordo iuris, l. 8. infr. de famosis lib. seu solemnia, l. 9. hæc erant: Præfens accusator in iudicium venire, seu iudicium adesse debebat, l. 17. ult. etiam potentior, d. l. 17. Nomen rei mox indicare debebat, d. l. ult. Tum Inscriptio in crimen sequebatur, seu exigebatur Rubr. d. l. 8. sup. de Iurisdic. & l. 4. infr. de custod. reor. l. 2. 4. T. ad leg. corn. de falso: l. 2. infr. vt intra annum: l. 2. infr. ad L. Jul. de adulter. De eadem v. & l. 6. 1. de appellationib. seu subscription. l. 5. h. t. Scriptio, l. 2. infr. de abolit. (vnde Inscriptus pro accusato, d. l. 2. infr. de abolition. & infr.

incriptione conscriptus accusator, l. 8. h. t.) in omni genere accusationis, d. l. 2. infr. ad L. Jul. de adulter. etiam seruo alieno accusato, l. 14. h. t. iure veteri, l. 5. secundum formam antiqui iuris l. 9. (vnde subscriptionis MOS & ORDO, d. l. 5.) non sola professio l. 5: ab omni accusatore etiam potente, l. 17. exigebatur. Hinc & solemnia pro Incriptione, l. ult. infr. ad L. Corn. de falso: & solemnitas iuris, l. 3. infr. ad L. Jul. de vi: Solemni lege se vincire, l. 3. infr. de exhib. reis. Solemnia incriptionis, l. 4. infr. de cust. reor. Incriptionis necessitas, l. 2. infr. ad Leg. Jul. de adulter. Neque ante subscriptionem factam accusatus rei ordinem sustinebat, neque exhiberi à Iudice iuberi poterat, l. 8. 9. neque in carcerem mitti, l. 4. infr. de custod. reor.

Ratio subscriptionis huius redditur l. 5. Effectus hi erant: vt sub eadem custodia accusator, qua reus, contineretur: l. ult. h. t. & l. 3. infr. de exhib. reis: vt si causam non teneret, non probaret, si falleret, Talionis pœnam subiret: l. 9. 11. in accusatorem pari formâ sententiæ damnatio referretur, l. ult. infr. de abolition. qua par pœnæ conditio dicitur l. 14. pœna reciproci, d. l. 3. infr. de exhib. reis. congrua pœna, l. 11. Similitudo supplicij, l. ult. & breuiter alterutram partem legum austeritas tenebat, d. l. 8. sup. de iurisdictione. Hinc Incriptionis vinculum, l. 11. 14. tit. l. ult. Legis vinculum, l. 6. 1. infr. de appellationib. infr. de exhib. reis: l. 2. infr. ad legem Jul. de adulter. Dignus & meritis horror Incriptionis, d. l. 8. sup. de iurisdictione. Laqueo legis se adstringere, l. 2. infr. de abolition. In pœnam reciproci stilo trepidante recuere, d. l. 3. infr. de exhib. reis, solemnia Incriptionis in Codice publico implere, l. 4. infr. de custod. reor. Et propter hanc causam etiam, suo nomine, non emendicatis suffragiis Decurionum, Decurio suam iniuriam aduersus Rectorem prouinciæ persequi debebat, l. 15. h. t. Verum Inscriptio aliquando remissa fuit: rursus aliquando posita fuit in arbitrio Iudicis, l. 2. & ult. ad L. Cornel. de falsis, & l. 5. hoc tit. Non omne enim semper crimen Incriptionem in Codice publico requirebat, vt in interdicto l. momentaneæ & l. 8. de Iurisdic.

¶ Nunc de Reis ad probandam innocentiam pariter per acta criminalia ipso iure edi debebant, neque ea impetrari à Iudice necesse fuit, l. 6. Contra absentes omni spatio post accusationem factam contra innocentes bonis suis multabantur, nocentes verò seueriori supplicio & pœnâ subiugabantur, l. 2. h. t. Accelerari item iudicium reorum delatorum & custodiâ inclusorum, leges iubent, l. 7. 18. h. t. Memoria quoque quandoque defuncti accusari potuit, l. 40. infr. de hereticis.

De Foro Senatorum in causis Criminalibus, coràm Iudice ordinario.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Octavianum Com. Hispaniarum.

VICVMQVE Clarissimæ dignitatis, virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel in aliquâ culpâ seu crimine fuerit deprehensus, statim intra Prouinciam, in quâ facinus perpetravit, publicis legibus subiugetur: neque super eius nomine ad Scientiam Nostram referatur; nec Fori præscriptione vtatur: *Quæ enim honorem reatus excludit*, cum criminalis causa, & non ciuilis res vel pecuniaria moueatur. Dat. prid. Non. Decemb. Serdicæ. Acce. v. Non. Mart. Cordubæ Gallicano & Basso CONSS. [317.]

INTERPRETATIO. *Quicumque damnable vel puniendum legibus crimen admisit, non se dicat in foro suo: id est in loco ubi habitat, debere pulsari, sed ubi crimen admissum est, ab eius loci Iudicibus vindicetur, nec de eius persona ad Principem referatur.*

NOTÆ.

* L. 1. Cod. ubi Senatores vel Clarissimi ciuilitate vel criminaliter conueniantur. Fugitiua autem est hæc Lex ab hoc titulo, meliusque posita sub tit. de iurisdic.
 " Octauiano huic Comiti Hispaniarum inscribitur, & hoc eodem Anno altera Lex. 4. infr. de Decurion.
 " Comites Hispaniarum duos tantum reperio hoc Cod. eisque sub Constantino M. præter Octavianum hunc scil. Seuerum A. D. 333. 334. 336. Id est, Senatoris dignitatis. Telesphorus hunc locum ita immutauit: *Quicumque non illustri sed clarissima dignitate tantum præditus* propter Zenonis l. 3. eiusd. tit.
 " Aliquâ, pro aliâ quâ. Vide Glossar. Theod. Statim: vocem hanc induxit Telesphorus, in causâ est dicta Lex. 3. Zenonis. Publicis Legibus subiugari, est secundum publicas leges quæ de publicis criminibus scriptæ sunt, indicari, puniri. Tribonianus hanc sententiam, neque super eius nomine ad scientiam nostram referatur, induxit, in causâ rursus dicta Zenonis Lex 3. Urbani scil.
 " Huiusmodi bonorum, Telesphorus: ex eius verò mente accipe nudum honorem Senatorium, non Illustrem.
 * Sequentia Tribonianus suppressit. mouetur.
 " Serdicæ hoc Anno 317. existit Constantinus M. Vide l. 1. inf. ad Jul. de vi. Et sanè hoc tractu fermè paulò post Constantinus primam de Licinio victoriam obtinuit, de quo ad Leg. 1. sup. de Veteranis.
 " Corduba, Sedes fuit Comitis Hispaniarum sub Constantino M.
 " Senatorum, in Sp. h. l. quod Interpretes hic neglexit.
 " Malè fori præscriptionem hic interpretatur Interpretes.

CONSTANTINI M. sex ordine Constitutiones sequuntur, circa Accusationes & Inquisitiones seu Iudicia criminalia. Hæc nominatum est de SENATORIBUS criminum reis, seu de Foro competente Senatorum in causis criminalibus. Igitur SENATOR quoque quorumcumque criminum reus Provinciale forum & Iudicem ita sortiri, ut pœnam quoque statim excipiat, iubetur hæc Constantini M. constitutione: & quidem per Hispanias, in Sp. huius legis A. D. 317. Senator, inquam, & ut ipse Constantinus M. ait, quicumque clarissima dignitatis, id est, quamcumque clarissimam dignitatem præ se ferat, etiam eam quæ (post Constantinum M.) inter ceteras summa, Illustri audiat.

Quod postremum, ut Zenoni displicuit l. 3. Cod. ubi Senatores: ita Triboniano interpolandæ huius legis quatuor locis occasionem præbuit. § Criminum, inquam, reus ac Senator ac nominatim raptus virginis aut finium (id est fundorum vicinorum fortè) inuasorum reus. Hæc scilicet ferè crimina in provinciis clarissimos, & Potentes obnoxios tenebant: Raptus, inquam, virginum, & violentiæ: Potens scilicet quisque, ut plurimum agrarius est mergus, ut de Pertinace è versu Luciliano dictum memorat Capitolinus; cum; oppressis fenore possessoribus, latius suos fines tenderet (ita enim ibi quoque legi potest tenderet: Tenderet, pro extenderet:) Et more fluminum vicinos possessores vexat.

§ Igitur Senator criminum reus in ipsa Provincia in qua crimen admisit, statim coram Iudice ordinario, seu Rectore provincie, non tantum accusari, verum & ab eodem puniri potest. Quod & ipsum etiam antea D. Claudius, mox & Diocletianus siue Constantius (Constantini nostri pater) speciatim statuerat in vnica illa violentiæ specie, de qua l. vn. C. ne liceat potentioribus, statim, inquam; Quare neque de eo ad se Principem referri vult Constantinus: Relationibus proinde ad Principem hac parte locus nõ est: Quod alioquin pro privilegio quibusdam indultum fuit, videl. ut Iudices ordinarij de iis ad Principem referre deberent: videnda est lex 3. cod. ubi Senatores. Et verò Senatoribus hoc quoque postea tributum fuit, l. 13. infr. h. t. § Sed neque fori prescriptione

Senator hæc parte vti potest, quæ Senatoribus alioquin competit: Fori inquam vrbani, quasi ad urbem & Præfectum vrbis remittendus. Nempe hoc seculo Senatorum proprius index fuit Præfectus vrbis regulariter. Excepta specialiter à D. Claudio & Constantino d. l. vn. & à Constantino M. h. l. crimina, in quibus Iudicem & vltorem Rectorem Provincie Principes hi esse voluerit, non obstante privilegio generali Senatorum, ut indicat d. l. vn. de quo dicam plenè ad d. l. 13. infr. quæ certè lex. huic nostræ contraria est, reducto iam Relationis iure ad ipsam Principem, vel diuiso etiam Relationis iure inter Præfectum Prætorio, & Præfectum vrbis.

§ In criminalibus igitur causis, Provinciale forum, ex hæc Constantini M. constitutione, Senator sortitur. Secus obseruandum in Ciuilibus seu pecuniariis causis: quod hæc lex in sapientissimè indicat: idque etiam manifestè ostendit lex. 4. supr. de Iurisdictione. Senator enim, si à Provinciali conueniretur, Præfectum vrbis iudicem habebat, d. l. 4. Quod tamen immutatum reperio, l. 2. Cod. ubi Senatores: De quo dixi ad d. l. 4. plenius. § Hæc interim lex ostendit, quantopere Constantino M. curæ fuerit subditorum seu Provincialium securitas à potentiorum iniuriis: & quidem in femotioribus potissimum provinciis, cuiusmodi erat Hispania, quod pertinet hæc lex: Senatoribus inquam, tum ab vrbe Roma, tum ab ipsomet Principe Constantino, Serdicæ iam in Myliæ constituto, quod scilicet ab Vrbe, vel à Principe femotiores sunt provinciæ, ed facilius Potentiores commeatum peccandi sibi facere solent: & quod id faciunt facilius, ed Rectores Provinciarum in hos præsentior maiorque potestas esse debet. § Item ex hæc l. patet inter alia, quantopere hæc duo crimina Constantino M. iniuriam fuerint in potentibus: supra scil. & violentiæ crimen. De hoc posteriore testes quoque sunt eiusdem Principis leges variæ, putà lex 1. 2. 3. infr. ad leg. Jul. de vi. & l. 1. supr. vnde vi. Tandem huic leg. conuenit Symmachi locus lib. 10. ep. vlt. Campano & Higinio Clarissimis Viris violentiæ crimen obiecit: continuo, ut seueritas exigebat, reos custodia militaris dissimulari dignitate circumdedit.

§ De ABSENTIS rei CONTVMACIIS sese intra annum non sistentis, pœna.

II. * Idem A. ad Ianuarium."

VICINQUE, ex eo die, quo reus fuerit in iudicio peritus, intra anni spatium noluerit adesse iudicio, res eius fisco vindicentur: & si postea repertus, nocens fuerit deprehensus, sæuiori sententiæ subiugetur. Sed etsi argumentis euidentibus, & probatione dilucidâ innocentiam suam purgauerit, nihilominus facultates eius penes fiscum remaneant. Dat. Id. Ianuar. Acc. v. Kal. Aug. Corintho, Constantino A. v. & Licinio Cæs. cons. [319].

NOTÆ.

- * Lex. 2. Cod. de requirendis reis. " Ianuarium hunc Proconsulem Achaiæ fuisse ostendit huius Legis Subscriptio. Dicitur enim ea, accepta Corinthi, quæ vti que Metropolis Achaiæ erat: Sic quoque hoc ipso Anno Lex 1. supr. de denum. Quæ data est ad Symmachum V. C. dicitur Acc. Corintho. " Vocatur Ianuarinus in L. 1. infr. de abolition. " Petrus, id est ad petrus, citatus. " Abest hæc vox à C. Inst. malè. " Sed & si. " Purgare iussit, i. purgauerit, purgationem plenam præstare voluerit. C. Inst. purgare poterit. " malim, Inst. " Abiunt hæc, Acc. v. Kal. Aug. Corintho, à Cod. Inst. " Similis subscriptio Legis 1. supr. de denum. vol. editione rescripti: & quidem hoc ipso anno, ut modò dixi.

COMMEN

IN ABSENTES CONTVMACES reos (de quo est solemniter alioquin lex, absentem. 5. æ. hoc ipso ut.) est hæc Constantini M. Constitutio: CONTVMACIUS scil. reus, in iudicio criminis delatus & peritus (id est citatus edictis) si intra annum à citatione sese iudicio non sistat, ex hæc Constantini M. constitutione duas pœnas patitur.

Prima est, ratione honorum, quod bona eius ita fisco vindicentur, ut etsi innocens postea deprehendatur, ea non recuperet. Contumaciæ hæc & absentitiæ pœna est, quam nec innocens euitat. Et alioquin contumaciæ iam olim hæc pœna fuit, ut pignorum capione contumax multaretur, l. 1. Cod. de requirendis

reos. Idque Mandatorum quoque caput fuisse testatur Modestinus in l. vlt. n. d. iij. Annus porrò hic computabatur à citatione, ut docet quoque l. 4. in princ. n. d. iij. Verum & postea id abrogatum, l. 29. infr. de petitionib. restitutum rursus à Iustiniano, l. vlt. C. d. iij. moribus sanè nostris id non obtinet.

Secunda pœna est, ratione supplicij: nempe quod nocens repertus sæuiori seu grauiore adhuc pœnâ afficiatur, quàm si sese vltro iudicio sisteret: Contumacia pœnam supplicijque adgrauat. Tandem ad hanc leg. pertinentia nonnulla repeti possunt ex iis quæ congestit Heraldus 1. de rei iud. cam. c. 13.

§ De MULIERIBUS, an & quando iis accusandi ius sit.

III. * Idem A. ad Agricolanum."

CVM IUS euidentis adque manifestum sit, ut intendendi criminis publici facultatem, non nisi ex certis causis, Mulieres habeant, hoc est, si suam suorumque iniuriam persequantur, obseruari antiquitas statuta oportet: Neque enim fas est, ut passim mulieribus accusandi permissa facultas sit; Alioquin in publicis olim quæstionibus interdum aut admissa probatio est, aut accusantis auctoritas. § Patroni etiam causarum monendi sunt, ne, respectu compendij, feminas, securitate forsitan sexus, in actionem inlicitam prouentes, temerè suscipiant. P. P. V. Id. Feb. Probiano & Iuliano cons. [325].

INTERPRETATIO. Feminis, nisi in sua suorumque causa quenquam accusare non liceat, quia susceptione alienarum causarum legibus prohibentur. Aduocati etiam commoneandi sunt, ne contra leges suscipiant in alienis causis feminas litigare cupientes.

NOTÆ.

- * Abest hæc Lex à Cod. Inst. " Agricolanus hic Rector Provincie fuisse videtur: quod nominatim colligo ex illis obseruari antiquitas statuta oportet. Item ex his: Patroni etiam causarum monendi sunt à te Iudice scil. " Similiter Papinianus in l. 2. de accusat. certis ex causis, & l. 1. de his qui accusant. " Exsequantur, Papinianus, l. 2. de accusat. Similiter, l. 12. Cod. de his qui accusare non possunt, secundum antiqui iuris statuta: i. e. secundum antiquam Iuriconsultorum definitionem, quod ius euidentis & manifestum, initio huius legis vocatur. " Ut Papinianus in l. 8. ad legem Iuliam Maiestatis: In quæstionibus lesæ Maiestatis etiam mulieres adiunguntur. " Tantum scilicet passim. " I. e. Indiciunt, seu indicina & Testimonium Mulieris, est qui reponit, probitas. " id est, si accusaret. " Compendium Aduocatorum. " I. e. Sine Talionis metu. Nam mulieres accusantes non tenentur subscribere in crimen, d. l. 12. Cod. de his qui accusare: Neque calumniæ pœnâ, aut Senatusconsulto Turpilliano tenentur, l. 4. ad Senatusconsultum Turpillianum. " Vel etiam lacestandi alium obtentu sexus, atque ita suas simulates vltici: l. 11. Cod. qui accusi. Vide & Appuleium initio Apolog. " Suscipiendi vox hæc in se propria: de qua vide Glossar.

COMMENTARIUS.

MULIERVM temerariis & promiscuis hæc tempestate accusationibus veteri iure repetito, occurrit hæc constitutione Constantinus M. eodem Anno, 325, quo & Concilium Nicaenum habitum fuit. Et quidem duplici ratione. Primo causarum distinctione factâ secundum ius antiquum: Nempe Mulier ad publicam accusationem ut ceteroquin iure euidentis & manifesto non admittitur, nisi certis ex causis, id est si suam videl. suorumque iniuriam persequatur, l. 1. 2. 8. 11. in princ. n. d. iij. & l. 4. 5. 9. 12. (ex qua hæc lex nostra à Constantino M. pro parte efformata videtur) & l. 1. 4. Cod. de his qui accusare non possunt: & l. 5. Cod. ad leg. Fabiam de plagiaris: Ita id hæc nominatim Constantini M. constitutione confirmatur. Et ratione addita & exemplis insuper ab antiquitate repetitis. Non oportet scilicet permissi mulieribus facultatem passim acculandi, ne alioquin securitate sexus (id est, sciam sibi rationis vel calumniæ pœnam non imminere) ad accusationes te-

merè prouent, in quibus neque sua neque suorum veritur iniuria. Exemplis ab antiquitate quoque repetitis id confirmat Constantinus M. Nempe & in publicis olim quæstionibus (in quibus alioquin Reipublicæ salus veritur, & de quibus populi iudicium erat) neque mulierum olim (id est sub Reipublica Romana) passim testimonium vel accusatio admittebatur: Sed interdum tantum (id est, paucissimis casibus) & prout mulieris probitas, (si recta est hic quorundam emendatio, quod non puto,) auctoritas esset. Quibus verbis indicatur inter cætera exemplum Fulviæ, quod memorat Papinianus in l. 8. ad l. g. Jul. Maiest. & Florus lib. 4. Salustius item & Plutarchus in Cicero: & Appianus lib. 2. de bello ciuili. In di&ta potro lege 8. (ut id obiter moneam) proculdubio non iudicium, sed iudicium legendum est. Neque enim Fulviæ iudicio, sed iudicio decretus est Catilina. Et ita sanè habent quoque Pandectæ Florentinæ. Similiter Florus lib. 4.

A 3

Tanti

Tanti, inquit, sceleris indicium per Fulviam emerfit. Idque est quod hæc ipsa lex vult, probationis voce: Probatio non est accusatio solemnitas, cui rectè mox ea opponitur, sed indicium, & indicina, vel denunciatio. Et hæc de priore melio, quo Constantinus M. promiscuis mulierum accusationibus occurrit.

¶ Singulare est & alterum illud, quod subicit hac lege Constantinus M. Nempe Aduocatos moneo vult à Iudicibus, atque aded ipse monet, ne luci auiditate mulieribus ad accusationem temerè profilitentibus, patronos sese præbeant. Vix scilicet ad actiones vel accusationes mulieres erumpunt, nisi ad genus rabulis & caudicorum mendicabilis, &

tantum non semipaganis, vbi dolosi semel spes nummi affuissent, autoribus. Et digna isthæc profectò est Constantini M. Sanctio, quæ ad nummarios Vultures coercendos vbiq; locorum pendear, & per fora conciliabulæque proquiritur. ¶ Adde autem Constantinus, mulieres securitate sexus in actiones proruere: nempe quia mulieres accusantes in crimem non subscribunt, l. 12. Cod. de his qui accusare: neque calumnie aut SC. Turpiliano tenentur, l. 4. ad SC. Turpi. ¶ Est autem hæc lex indicio seu argumento, quantam Constantinus Magnus pifci iuris benè fundati rationem habuerit: cui rei indicio est quoque lex 5. inf. simul quantum Mulierum iudiciorumque honestati consultum voluerit.

¶ EXCIUNTUR à Constantino M. Accusatores in Iudices, Comites, Amicos, & Palatinos suos.

iv. * Idem A. ad Vnitierfos Prouinciales.

SI quis est, cuiuscunque loci, Ordinis, Dignitatis, qui se in quemcunque Iudicum, Comitum, Amicorum, vel Palatinorum meorum, aliquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quod non integre, adque iustè gessisse videatur, intrepidus & securus accedat; interpellat me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam: & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo: Dicat securus, & benè sibi concius dicat: Si probauerit, ut dixi, ipse me vindicabo de eo, qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. Illum autem, qui hoc prodiderit, & comprobauerit, & dignitatis & rebis augebo. Ita mihi Summa Diuinitas semper propitia sit, & me incolumem præset, ut cupio, felicissimè & florente Republica. PP. XV. Kalend. Octob. Nicomed. Paulino & Iuliano CONS. [325.]

NOTÆ.

- * Abest hæc Lex à Cod. Inst. quia temporaria. Simile & prope geminum huic Edictum est Theodosij M. in l. 6. inf. ad Leg. Int. Repetundarum. Istud Annalibus Iuis Ecclesiasticis inseruit Eminentiſſ. Baronius A. D. 325. m. 202. 203.
- ¶ Similis formula in l. 4. inf. ad Leg. Int. de Ambitu. Vide & l. 3. inf. quibus eorum vsus.
- ¶ Simile edictum Hadriani de Accusatoribus Christianorum ad Minutium Fundanum Asiæ Proconsulem memorat Iustinus, & ex eo Eusebius, lib. 4. cap. 8. 9. quod consule.
- ¶ Ita Lex 7. inf. de famosis libellis: absque ulla reprobatione accedat.
- ¶ Similiter Constantius, filius Constantini, in l. 2. inf. de his qui per metum iudicis non appellauerunt: Per me cognoscam.
- ¶ Seneca 1. de Clementia, 9. in simili: Augustus statuit se ab eo vindicare: & c. 10. Princeps si aut se vindicat, aut alium.
- ¶ ληθητα μιλι αυτημοιαι ο βασιλευς. Basilisus, ep. 78. Accusatores suos ciens.
- ¶ Ita pariter Lampridius de Amicis Alexandri Seueri p. 100. Qui, inquit, nihil venderent, nihil mentirentur, nihil fingerent, nemquam deciperent, existimationem Principis sui; sed amarent.
- ¶ Geminum Sacramentum Augusti, de quo mox. Christianum hoc omnino redolet.
- ¶ id est, Salua Republica, de quo mox plura. huius dici caracterisimum mox expandam.
- ¶ Nicomedia data hæc Lex à Constantino. Vide Commentarium.

COMMENTARIUS.

N IN IUDICES, COMITES, AMICOS, PALATINOS suos Accusatores euocat hæc lege Constantinus M. Exciri scilicet elici Accusatores quandoque, & quidem per præmia, uti moris olim quoque fuit (cuius rei ut apud Tacitum, Suetonium aliòque Augustæ historiæ scriptores, aliòque; ita vel hoc Codice Theodosiano exempla præbent aliæ complures leges: veluti l. 1. 1. 1. inf. de maleficiis: l. 2. inf. de falsa moneta: l. 1. 1. inf. de raptu virginum: l. 2. 1. inf. de penis: l. 6. inf. ad leg. Int. Repetund. 6. vlt. inf. ne præter crimem maiest. l. 9. inf. de hæret.) ita & hoc Edicto nominatim à Constantino M. exciuntur Accusatores Iudicum, & Amicorum improborum, qui inuidiam Seculo suo, Principique aded faciebant, uti fermè Iudicum & Amicorum improbitas, in Principum inuidiam & infamiam refertur: quem locum egregiè tractant Taciti Interpreteres. Hinc itaque AVREVM istud, ad veterum Gloriam, imò stylum proximè accedens, Edictum Constantini M. A. D. 325. statim post

Concilium Nicænum emissum. Hinc geminum postea Theodosij M. in d. l. 6. inf. ad leg. Iuliam Repetundarum, cuius verba hic apponere iuuat: Subemus, hortamur, ut si quis Honorariorum, decurionum, possessorum, postremo etiam colonorum aut cuiuscunque ordinis à iudice fuerit aliqua ratione concessus: si quis scit venalem de iure fuisse sententiam, si quis, pœnam vel prætio remissam, vel vitio cupiditatis ingestam: si quis postremo quacunque de causa Improbum Iudicem potuerit adprobare, is, vel administrante eo, vel post administrationem depositam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum adprobet, cum probauerit & victoriam reportaturus & Gloriam. ¶ At non Iudicum tantum seu Magistratum, sed Palatinorum quoque ac nominatim eorum, qui interjoris vitæ & consiliorum participes Principis Constantini M. Comites, aut amici erant, Accusatores hoc edicto exciuntur: Nempe quod hi factiosi, callidi, populari amicissimum à Principe fermè submouerent, fumos venderent, nihil non fingerent, mentirentur, & breuiter existimationem

mationem Principes sui fallerent. Atque hi sunt quos Constantinus Comites, Amicos & Palatinos suos vocat. ¶ Amicorum & comitum horum Principis (ut ad Constantini seculum deque eius stirpe prognatos Principes vsque persisterunt) mentio fit nò vno Historiæ Augustæ loco præter Sueton. in Tito, c. 7. Spartianus in Hadriano, p. 9. Quum indicaret, inquit, in consilio habuit non Amicos suos, aut Comites solum, sed Iurisconsultos. Vbi vides pariter Comites & Amicos iungi. Amicorum nominatim idem meminit p. 6. & 7. & Capitolinus in Antonino Pio, p. 21. Amicos suos non aliter in imperio vsus est, quam priuatus: quia & ipsi nunquam de eo cum libertis suis perfunnum aliquid vendiderunt, siquidem libertis suis seuerissimè vsus est. Lampridius in Alexandro, p. 124. qui Comites & Amicos similiter iungit: Inuiviam nulli unquam Amicorum, comitumque fecit, nec Magistris quidem aut Principibus officiorum. Idem p. Res bellica & res civiles per Amicos tractabantur, sed sanctos & fideles, & nunquam venales. Sed & apud eundem insignis est etiam vulgata iam Historia de Turino Alexandri familiari, seu Amico, quem integrum hic adscribam, quia huic legi quam maximè responderet, eamque vitam hoc ipso tempore Constantino M. inscripsit, de quo mox rursum. Solutus post meridiem, vel maurinis horis idcirco nunquam aliquis videbat, quod ementis de se multa cognouerat: speciatim Petronium Turinum: quem cum FAMILIAREM habuisset, ille omnia vel fingendo se vendiderat, ut Alexandri quasi stulti hominis, & quem ille in potestate haberet, & cui multa persuaderet, INFAMARET IMPERIUM: sique omnibus persuaserat, quod ad nutum suum omnia faceret. Denique hac illum arte deprehendit, ut quendam immitteret qui à se quiddam publice peteret; ab illo autem occultè quasi præsidium postularet, ut pro eo Alexandro secreto suggereret. Quod cum factum esset, & Turinus suffragium promississet, dixissetque se quendam Imperatori dixisse, cum nihil dixisset, sed in eo pendere, ut adhuc impetraret, euentum vendens: cumque iterum inisset Alexander interpellari, & Turinus quasi aliud agens nitibus annuisset, neque tamen interim quiddam dixisset, impetratum autem esse quod petebatur, Turinusque ab illo qui meruerat, sumi venditor, ingentia præmia percepisset: ACCUSARI cum Alexander inisset, probansque per testes, omnibus & quibus presentibus quod accepisset, & quibus audientibus quid promississet, in foro Transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo appposito quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necavit, præcone dicente, Fumo punitus qui vendidit fumum. Ac ne in una tantum causa videretur crudelior fuisse, quasi nit diligentissimè antequam eum damnaret, & inuenit Turinum sepe & in causis ab utraque parte accepisse, cum euentus venderet; & ab omnibus qui aut Præposituras, aut Prouincias acceperant. De iisdem Amicis Vopiscus in Aureliano p. 224. Amicos suos honestè ditauit, & modicè ut miserias paupertatis effererent, & diuitiarum INVIDIAM patrimoni moderatè vitarent. De horum improbitatibus est insignis Lampridij locus sub fin. Alex. Seueri, cuius partem postea apponam, etique geminus Vopisci in v. Aureliani, p. 223, 224. Dio in Hadriano v. μέτρον ἐξέβριστο τῆς τῶν φίλων, ἢ ἀπίθοστος τῆς ἂν ἐπαγενομένης ἂν ἐπελεγενομένης οἴτης καὶ ἀπλοῦ, καὶ οἱ πολλοὶ οἱ πλεονεχέστεροι ἐχούσης, ποιεῖν ἐλάττωσι. Nemo ex Amicis eius iniuriolosus in alios fuit, neque vendidit dicta aut facta eius, quod palatini, alique qui circa Principem sunt facere solent. v. & locum Lampridij in Heliogabalo, p. 105. De his quoque Comitibus & consortio Comitum est Am. Marcellini locus, lib. 26. p. 341.

Vel ex his iam potest colligi, primum, Amicos Principum fuisse, quos Princeps in deliciis haberet

iunctissimè: de quibus est etiam Suetonij locus in Tito, c. 7. & l. 1. Cod. de sentent. passit. quem tamè Cuiacius male sollicitat. In quibus fuere & Medicis: quod ex Taciti lib. 4. Seneca 6. de benef. & Suetonio probauit Calaub. ad Octau. c. Hi sunt quos Marcellinus nò vno loco Proximos vocat continuos Principis, & proximos Amicorum, Tacitus. Græc. ἀκόμωτος, ἀκόμωτος, ἀκόμωτος. proximos quoque Regis vocat Sulp. Seuerus lib. 2. histor. sacr. Comites verò peregrinationum, expeditionum Comites; Negotiorum adiutores; consiliorum & laborum participes: Amici verò iunctissimi & familiares. Et vtrique tamen consiliis adhibiti & Consiliarij, quos posterior ætas Consistorianos dixit. Quamquam idem quandoque Amicus & Comes. Vetus Lapis. SEXTIO SEVERO QUADRATO C. V. COS. AMICO & COM. AVG. N. comitibus in castrametatione & stationibus, primam pedaturam, seu primo loco assignatam ante Prætorium testatur Hyginus Chromatice. Ammianus quoque Marcellinus, lib. 16. cum de Chonodomatio Alamannorum R. sese dedente agit, Amicos & Comites benè separat: solus, inquit egressus, comitesque eius ducenti numero & tres Amici iunctissimi flagitium arbitrari post Regem viderent, vel pro Rege non mori si ita tulerit casus, tradidit se vincendos. Ac ut Comitum aliquando tres classes institutas à Tibetio Suetonius refert c. 4. Ita etiam Lampridius in Alexandro, Amicos primi, secundi loci & inferioris fuisse ostendit de quo plenè dixi ad l. vn. sup. de Comitibus & Tribuni Scholæ.

¶ Secundo (quod ad legem nostram maximè pertinet,) ex superioribus pateſcit, Amicos hos Principum improbitate famosis fermè fuisse. In quibus sanè præter Eunuchos, & Libertos quoque fuisse sub nonnullis principibus notum est: ut omittam retroſiora, vid. Spartianum Adriano, p. 10. Capitolinum, in Marco, p. 28. & Ferop. 38. Lampridium Heliogabalo p. 104. Aduersus hos igitur variè subinde querelæ exorta: quibus Principes boni quantum in se, semper obuiam iuere: Hadrianus; teste Spartiano, p. 7. Constantinus hoc Edicto: de quo Principe victor alter alioquin inter cetera laudum eius refert, Audire Legationes & QUERIMONIAS prouinciarum. Ut paulò ante de Licinio (Constantini aliquando in Imperio consorte) Spadomum & AVLICORVM omnium vehemens domitor, tinea, Sorriceſque Palatij eos appellans. Neque temerè ad hoc dictum Constantinus M. profilit, sub eo quippe frequentes de Iudicibus querelæ excitas ostendit quoque insignis lex. i. sup. de off. Rectoris prouincie & l. 3. Cod. eod. tit. Sed & ipsius imperium aliquando infame fuit ob Iudices improbos, quodque ipse Comitibus Amicis suis plus æquo obnoxius eſſet. Sexti, Aurelius Victor Schotti de Constantino nostro, Cunctæque [sub eo] diuino ritui paria viderentur, in parum dignis ad publica aditum concessisset: Quæ quamquam sapientis accideret, tamen in summo ingenio atque optimis Reip. moribus quamuis parua vitia elucent magis: eoque notantur facile: quin etiam acrius sepe officium, cum ob Auctoris decus in virtutem potissimum accipiuntur, atque ad imitandum inuitamento sunt. Sed & Lampridius, extremo Alexandri Seueri, p. 137. vbi de horum Amicorum Eunuchorum improbitatibus multa dixit & eleganter, subicit magnâ πειρασίζ quam quidam mirantur: Scio, Imperator CONSTANTINE, quo periculo ista dicantur apud Imperatorem, qui talibus seruit. Sed, SALVA Republica, posteaquam intellexisti, quid mali clades ista habeant, & quemadmodum Principes circumueniant, & tu eos cò loci habes ut nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris. Quorum verborum quæ nec quicquam sollicitanda, neque aliter interpungenda

EVITATI seu temeritati accusationum & iudiciorum criminalium occurrit hæc Constitutio Constantinus M. aduersus nudæ professionis licentiam, subscriptionis in crimen more & vinculo, veterique aded iure aduersus prauum qui contra inoleuerat morem in vsum reducto. **SUBSCRIPTIO** Scilicet siue Inscriptio in crimen (quod præter hanc legem pertinent quinque præterea huius tituli leges. puta lex 6. 9. 11. 14. *Alima infr. h. t.* aliaque huius Codicis leges, quas in *Paratitlo* videre est): cuius exemplum quoque extat in l. 3. *cod. tit. & apud Lucilianum* *de d. in p. v. s. l. v. & canon. 6. Concilij Constantinop. & apud Symmachum l. 10. ep. ult.* in omnibus criminibus iure veteri exigebatur, h. l. 9. seu (vt dicitur l. 2. *infr. ad leg. Iuliam de adulter.*) omne genus accusationis necessitas Inscriptiois adstringebat: quo videlicet proposito Talionis seu Reciproci metu) de quo videl. 9. 11. *ult. infr. h. t. & l. 3. infr. de exhib. reis: & leg. ult. infr. de abolitionib.* non temerè quis ad accusandum profileret, verum pœnæ Talionis se inuolueret & obitceret. Quam quidem rationem præter hanc legem & l. 7. *in princ. π. eodem tit.* Symmachus quoque *lib. 10. ep. ult.* consignat. *Quid habeat conditionis Inscriptio, nostis; Primum est enim, ne quis TEMERE in alieni capitis discrimen IRVERET, ni se idem prius pœna sponsione vinceret.* Et post: *Superat vt crimine non probato, in accusatore emi formidatâ reis pœna transiret.* Itaque & Criminantis seu accusantis & Accusati contemplatu Inscriptio inducta: illius scilicet, vt cum ratione & consilio, non cum impetu, vel irâ, in supremam vel capitalem actionem irrueret, sed *stilo TREPIDANTE recareret*, vt loquitur eleganter *lex. 3. infr. de exhibend. reis, stilo trepidante*; id est cupi metu & trepidatione futuri iudicij seu euentus: & sic vt h. l. dicitur, cum ratione atque consilio: mentis tranquillitate recepta hæc spatia: vt cætero quim spatium temporis multa leniuntur & sanantur, eleganter Seneca, quod raro nequit, sanabit mora. Eodemque pertinet prouida cautio legis, si vindicari, *infr. de pœnis.* Alter Seneca 2. *de ira, 28. maximum remedium est ira, mora.*

Huius, ne lacerenti caput suum impune foret. [Verum contempto hoc iure, Rescripto D. Antonini postea inductum fuit, vt docet *lex ult. infr. ad leg. Cornel. de falso*]: (quod & Gratiano postea tandem placuit *l. ult. infr. & ad L. Cornel. de falso*) vt in arbitrio Iudicis foret, admittere accusatorem falsi, etiam sine Inscriptioe & nihilominus tamen accusator, et si non subscripsisset, si causam non teneret, si non vinceret, Talionis pœnam subiret, imò post rescriptum D. Antonini [vt *lex hæc loquitur SOLA*, siue nuda, criminis professio seu obiectio (forte per iniuriam, vt Interpres quoque rectè vidit) in **VERBO**, actorem illud adprobandi onus) reum ad subeundum iudicium **COGERAT**, seu adstringebat. Itaque hoc Constantini M. rescripto ius vetus & subscriptionis vinculum reducitur (quo nemo accusare cogitur, *l. vn. Cod. vt nemo iniustus, & Nouella 112.*) sublata **Professionis** licentia, lenitate, seu temeritate; Sola nudaque scil. irati forte hominis obiectio, pro legitima accusatione accipienda non est; neque exinde aliquod alterutri præiudicium inferri debet. **Cicero, pro Calio: Aliud est maledicere, aliud accusa-**

re: Accusatio crimen desiderat, rem vt desinat, hominem vt notet, argumento probet, teste confirmet: maledictio nihil habet propositi, præter contumeliam; quæ si perculantius iactatur, contumelia est: si facerius, vrbinitas. Ita cum quæsitum esset an is qui libello Principi dato crimen se obiecturum minatus esset, postea non obiecerit, Turpilliano SC.º teneretur, Paulus respondit, eum verbis SC.º Turpilliani non contineri, *l. 5. π. ad SC.º Turpill.* Accusasse non videretur neque accusationis legibus subiiciendus venit, qui solummodo minatus est, se accusaturum, quacunque tandem ratione, etiâ libello Principi oblato, vel Præfidi, *l. 11. §. 3. π. ad L. Iul. de adulteriis*: vide aliquid etiâ ad *l. 17. C. de Adult. & l. 15. π. de in ius vocando.* Professio nuda ex **ORE FUGIENS** (vt hæc *lex* eleganter loquitur,) capitali maximè accusationi neminem inuolueret debet. Vbi scil. de patriâ, liberis, fortunis, vita, agitur, cunctatione & consilio opus est: cum & alioquin nulla de morte hominis cunctatio longa est. Proinde dati hi velut frangi procurenti iratori lenitati, subscriptio in quâ in crimine: vtdati Iudicibus vel Principibus quoque ipsi, *si vindicari, infr. de pœnis*: Similiter nuda faciendi alicuius hæredis professio, pro hæredis institutione non est: *l. ult. π. de testam.* Paulus 5. *sentent. l. 1. Pertinax Oratione quoque; sua expressit, se non ex nuda voce hæredis nomen admissurum. §. ult. infr. quibus modis test. infr. vide & que noto ad l. 1. sup. de testam.* Sed nec frigusculum aut iurgium pro legitimo diuortio haberi debet. *l. 48. π. de R. L. & generaliter quidquid calore iracundiæ fit, vel DICITUR, non prius ratum esse debet, quàm si perseverantia apparuerit animi iudicium fuisse.* Ad rem. Nuda igitur professio ex ore fugiens hæc admittenda non est; verum *professio Delationis*, ac per hoc Inscriptiois. Quomodo Ambrosius *ep. 64. professorem delationis dixit, vt puellam post tot annos sine auctore criminationis, sine accusatore, sine professore delationis, in periculum reatus deducendum arbitrarere.* Et mox: *que prima fronte sua Professionis pratenderent. Item verbo deferre, sermone suo accusationem deferret.* Cui mox opponit delationis nexu se obligare, & accusatorem quem leges publicæ exigunt, accusatorem qui in medium procedat. Sic & Symmachus *d. ep. ult.* post superiora de Inscriptiois conditione, seu vi: *Secundum hæc scita legum Agens in rebus Africanus, accusationem PROFESSVS.*

¶ Certè in vsum iam venit Sapiaentia nostrorum Doctorum, qui posse aliquem alicuius criminis imò & debiti insinulatorum, implorare officium magistratus, qui cogat insinulatorum, vel vt loquuntur, *diffamantem*, vltro agere & probare obiecta, vel in perpetuum silere; tractâ eò constitutione Diocletiani, *l. Diffamari, Cod. de ingen. manum*, quâ nihil hodiè nobilius. Sed & tamen *l. infr. de fide testium.*

¶ Illud notandum, hanc *legem* de earum Constantini M. Constitutionum numero esse, quibus is populi Romani mores regere, vitiaque frangere per hocce annos instituit, quarum meminit Nazarius *panegyrico*, quem is Anno proximo 321. habuit. Et quidem in spec. *huius leg.* veteri iure reducto. Sic sanè in lege nouiter reperta, quam ad *l. 7. infr. de abolitionibus* adduco, *professionis* vox accipitur.

De EDITIONE actorum criminalium

VI. * Idem A. Secundo" P.P.

DI criminalia Acta, vt Ciuilia, iubemus, his videlicet quorum salus ad discrimen" vocatur: neque expectari deprecationem" Actorum, neque arte Accusatoris differri, vt de innocentia iudicantis" adque æquitate consistat." Dat. Kalend. Decemb. Ianuario & Iusto CONSS. [328.]

NOTÆ.

* Absit hæc Lex à Cod. Inst. Sed ei concordat *lex. 2. Cod. de Edendo*. Sed quatenus? mox dicam.
 " Secundus PP. sub Constantino M. id est, Gesta
 " Deprecatio est desiderium, libellus supplicis, preces, *de iuris, l. 9. π. ad leg. Rhod.* & quidem Principi oblatæ preces.
 " Discriminis vox hic propria: vt Symmachi *lib. 2. ep. 1.* discrimen mouere. Et aliâ discrimen salutis eadem.
 " Rectè: erat enim qui iudicantis reponeret. *Iudicantis* autem, i. Iudicis qui iudicauit, & iudicandi munere functus est.
 " Conster in iudicio scil. appellationis, vt. & *l. 1. de calumniis.*

COMMENTARIUS.

DE ACTORVM criminalium editione est hæc Constantini M. constitutio: Scilicet, ACTA [id est gesta in iudicio] pariter vt ciuilia, ita & criminalia, his quorum salus in discrimen venit: [id est rei criminum factis] officio iudicis edi seu exhiberi iubet h. l. Constantinus M. A. D. 328. ¶ Officio inquam, Iudicis. Ita quidem vt Iudex deprecationem Actorum expectare non debeat, id est, non debeat Iudex expectare vt id reus petat, vel etiam à Principe impetret. Supplicare Principi nil necesse est ad impetrandam Actorum editionem; neque hanc Iudex necessitate litigatori imponere debet supplicandi Principi. Quæ ipsa sententia est *legis 2. Cod. vt lite pendente*: vt adhuc clariùs ostendit *lex. 5. infr. de appellationibus*: ex qua Tribonianus dictam legem 2. interpolauit. Verba legis 6. sunt: *Supplicare causâ pendente non licet nisi forte ei cui opinionis exemplum negatum est, vel Instructionis vniuersa subpresta transmissio. Quo factò crimè Iudici sacrilegy imminebit, qui hoc commissò, litigatori supplicandi necessitatem imponit.* Et verò non minùs hæc *lex* nostra, quam *d. l. 6. siue secunda*, ad appellationes & reum iudicatum appellentem spectat. Vt proinde genuina hæc sententia legis sit: Reo, siue condemnato, iudicato, à sententiâ appellanti ad maiorem Iudicem vel Principem, Iudicem à quo; acta omnia reo exhibere debere, neque hanc necessitatem imponere appellanti, vt Principi eam ob rem supplicet. ¶ ACTA h. l. nil aliud sunt, quàm quæ Instructioni vocatur, seu Instructiones necessariae, *d. l. 6. & l. 9. infr. de appellationibus*: seu cuncta quæ litigatores instructionis probationisque causâ in iudicio recitarunt, *d. l. 9.* quæque ad instructionem causæ pertinent, *l. 8. d. tit.* Denique vniuersa quæ in negotio siue causâ gesta sunt, *l. 29. d. Tit. de Appellatione*. de quo plenius illo Titulo. Tertullianus *Prolationem* vocat *lib. 1. ad Nationes.* ¶ At cum hac spe-

cie non congruit (quod tamen Cuiacius putabat) species *l. 2. Cod. de edendo*: Pertinet enim ea *lex* ad primæ quoque instantiæ iudicium, & ad Acta seu Gesta, non communia actori & reo (vt hæc *lex* nostra, & *d. l. 2. vt lite pendente*, seu *d. lex 6. infr. de appellationibus*.) Verum ad Acta extranea & publica, & quæ translata sunt in publica monumenta, & archiua, seu instrumenta publica, ad quorum fidem prouocatur, ad inuestigandam veritatis fidem, vt loquitur *d. lex. 2. de edendo*, id est ad probationem: Hæc postrema nempe Acta publica edi postulantur, vt his inspectis iudicaturû nil lateat aut occupet improuidum & incautum. Illa verò Acta communia (de quibus h. l. nostra agitur) vt de innocentia iudicantis, id est eius qui iam iudicandi munere functus est, atque æquitate eiusdem conster, vt h. l. dicitur, id est vt in iudicio secundæ instantiæ appareat, an & quam rectè secundum acta & probata iudex iudicauerit. Quare cautè distinguenda sunt hæc duo actorum genera. Vtrisque sanè Actis illud commune fateor, vt officio Iudicis exhiberi debent. Huc verò spectant quoque, quæ vulgò *Compulsoriales* dicuntur. Cæterum in veteri exemplari Codicis Theodosiani ad finem eius inter alia habetur *lex* in eandem sententiam, quæ Iuliano tamen adscribitur.

Imp. Iulianus ad Mamertinum.
*Conuentis Rectoribus ad * sublimitatem tuendi non minus criminalia acta quam ciuilia iubemus, his videlicet quorum salus ad discrimen vocatur.*
 Dat. XII. Kal. Dec. Antiochia, Iuliano A. IV. & Sallustio Coss.
 * *γς à Sublimitate tuâ, edi. &c.* Et quid si hæc ipsa *lex* sit? quæ proinde Iuliano tribuenda videatur, emendatis Coss. Iuliano & Sallustio, pro Iamario & Iusto. Verum, nil incertius illis legibus, quæ extra hunc Cod. enagatur.

De AVDIENDIS reis intra mensem.

VII. * Imp. CONSTANTIVS A. Dometio Leontio P.P."

I, quos custodia delatæ" criminationis includit, intra vnus mensis spatium audiantur inquisitione completâ; ne si delati criminis causam seignius Iudicantis lenitudo" distulerit, reciprocòs" pœnæ sortiatu incurfus. Dat. xv. Kal. Nouemb. Burso" & Polemio CONSS. [338.]

NOTÆ.

* Absit hæc Lex à Cod. Justin. " Domitius Leontius sub Constantio P.P. Orientis : vide Profopograph.
Notariis Apparitorum, &c.
Lenitudo hic est inertia & ignavia : quo ipso sensu effertur & l. vn. infr. de mendicantibus non inualidis, vt l. i. 8. infr.
desidia Iudicum vel quoddam Lenitatis ambitio : vbi vide quæ dicam : alio sensu d. l. 18. infr. de custodia reorum : Negligentia Iudicum, & Iudex defes. Quare non mutanda hæc vox h. l. & d. l. vn. voce lenitudinis : quod fecit nuper Heraldus 1. 2. yorithian. 9. n. vlt. Et certe quod idem agnoscat, ita quoque lenitas hoc sensu dicta etiam Tacito lib. 15. Annal. vbi de Cn. Pifone
De his verbis mox in Commentario. " vs. vs.

COMMENTARIVS.

DE ACCELERANDO Iudicio criminali est hæc Constantij Imp. constitutio. A.D. 338. aduersus diuturnos carceres. Scilicet AVDIRE custodias, (id est custodia inclusos) ob crimen cuius delati sunt, inquisitione completâ, intra vnus mensis spatium Iudices à Constantio iubentur. Diuturnâ nempe custodia & carcere macerari reos non oportet, alioquin ea res ad inuidiam & ad pœnam iudicum pertinet, quod iuxta l. 18. infr. h. t. & l. 1. & 6. infr. de custodia reorum: (vbi quoque amplior dicendi etiam ex Libanio locus erit) hæc quoque eleganter his verbis exprimitur: ne se delati criminis causam segnibus Iudicantis lenitudo (de hoc lenitudinis obtentu dico ad d. l. 18. infr.) distulerit, reciprocos pœna sortiaturs: vbi obscurum est quod de reciprocis pœna incurfus additur. An igitur Reciprocos pœna incurfus vocat pœnam Talionis, quomodo & Pœna Reciproci vocatur l. 3. infr. de exhibendis reis: Similitudo supplicij, l. vlt. h. tit. Par pœnæ conditio, l. 14. h. t. Vicarium pœnæ genus, Valeriano, de hono. discipl. apud d. d. nonnullis in Eccles. hist. abstraxerunt d. d. Pythagoræ. Barbaris commissa passim, vel nepassio, hodie mutua perpesto venitur? Verum de hac Reciproci & Talionis pœna vide Interpretem Inst. Imberti lib. 3. c. 1. in fin. vbi & hæc l. allegat. Fortè his verbis id tantum indicatur, conuertendam pœnam in Iudicem, non ided tamen eundem modum pœnæ quæ Talionis lex est.

Ait lex, Intra vnus mensis spatium: ideo quoque Commentariensis intra trigessimum diem, seu singulis mensibus, debebat numerum, crimen, ordinem, ætatem victorum Iudici insinuare, d. l. 6. infr. de custodia reorum.
Ait lex, inquisitione completâ, quod obscurum est. Tentaret quis reponi oportere, inscriptione completa. Verum retineri istud oportet: siue quia hæc lex pertinet ad reos, non à priuatis accusatos, sed inquisitione Officialium Apparitorum Curiosorum elogiis siue Notoriis delatos, de quo dicitur infr. ad l. 1. infr. de custodia reorum: & ad l. 3. 1. infr. de Episcopis: siue quia inquisitio completa ad plenam Iudicis cognitionem pertineat, completa, pro plena: vel completa, pro absoluta. Sed illud verius. Pertinet scil. hoc proculdubio ad reos delatos Notoriis Apparitorum, & ad avianes, cuius mentio l. 6. n. de custod. reorum.
Neque adeo ineptè hæc legem referre possis ad Castrenses illos tumultus, & Armeniorum foeciorum defectionem, atrocina, quæ Constantino M. mortuo, & Constantio in Pannoniâ, diuidendo Imperio, consistente oborta, mox autem Constantio ex Pannonia in Syriam promotio, (vbi sanè hoc mense iam constituisse eum docet subscriptio legis 23. infr. de Decurionibus) confederunt: quod Iulianus orat. 1. Petau. ad Constantium exequitur, p. 64.

COMMENTARIVS.

INSCRIPTIONE (de quâ dictum ad l. 5. sup.) non nisi ab accusatore peractâ, nemo vel Iudicio exhiberi, vel ad iudicium adduci, & velut reus custodiae tradi, multò minus (qui huiusce legis finis est) criminalis negotij strepitu terri, id est tormentis subiici debet, ex hæc Valentiniani Sen. Constitutione, scilicet vt accusatus rei conditionem sustineat, accusatorem prius in crimen subscripsisse oportet. Quæ ipsa Sententia est legis 9. prox. & l. 1. 1. 14. vlt. infr. h. t. vt & legis 3. in pr. infr. de exhib. reis. Cuius etiam definitionis siue aequitas siue præcisâ necessitas h. l. indicatur his verbis: Non sinendum est. Ac si diceret, minime id acquirere ferre: verum ab eo temperare Iudices oportere, vt aliâ conditione iudicium criminale instituant.
Ait verò lex, negotij criminalis strepitu terreatur, pariter vt strepitus accusationis exortæ, dicitur l. 1. infr. de abolitionib. cum videl. iam processus criminalis instituitur, cum tormenta iam intentantur, cum verbera, cum catenæ: de quibus l. 2. d. t. de abolitionibus.
Porro in postremis huius legis verbis, quædam vel malè habere videantur, vel nonnulla saltem desiderari: Incertum enim videri possit, de quonam ea accipienda sint, num de Reo, an verò de Accusatore? Cuius ceterè ea rectè de Accusatore accipienda putauit, indicarique aded Accusatorem exhibitionis iniuriam, & rei conditionem sustinere. Notum enim Accusatorem & custodiae similitudinem, & pœnam eandem cum reo olim sustinuisse: quod etiam exprimitur l. vlt. Sensus igitur hic est, non antè exhibendum reum, non antè Rei conditionem sustinere eum oportere, multò minus negotium criminale obstrepere aduersus eum posse, id est tormenta ei intentari, quàm inscriptione conscriptus,

id est quàm Accusator, in crimen inscripserit Sic & retrò inscriptus, pro Reo: l. 2. infr. de Abolition.
Ceterum hæc constitutionem inscribi notandum est Maximino Correctori Tusciæ: nempe Maximinus ille est, de cuius supra planè tam euagantis sæuitia, Ammianus Marcellinus lib. 28. de quo inter alia: Maximinus, inquit, post mediocre studium liberalium doctrinarum, defensionemque causarum ignobilem & administratos Corsicam iudicemque Sardiniam rexerit, deinde Tusciam. Vnde morato in itinere diuini successore progressus ad procurandam vrbs annonam, etiam prouincia moderamina retinebat. De huius Maximini Præfecturâ annonâ, Vicariâ dein Vrbs, mox & Præfecturâ Prætorianâ, in Profopographiâ.
Tandem de Vrbe Florentiâ, vbi hæc lex accepta dicitur, Notandum, eam Tusciæ Metropolim exindè colligi fuisse; id quod iam alibi à me notatum Censoribus placere non potest. Nam et si quaquâ in vrbe res tulerat, & Prouinciam suam Rector obiens in eâ consistebat, ibi quoque legem aliquam acceptam annotare mos esset; attamen ex temporis ratione & diuturnitate aliquando constare potest, ea vrbs in quâ lex accepta dicitur Metropolim fuerit, an alia. Nisi enim summâ æstate lex in vrbe aliâ accepta dicitur, siue rescriptum; omnino vbi ea accepta dicitur, ibi & Metropolim ferre fuisse oportet. Non nisi æstate quippe summâ Rectores Prouinciarum Prouincias suas obibant, reliquo anni tempore in Metropoli hærebant; de quo iam dixi sup. tit. de officio Rectoris Prouinciarum: l. 4. & 5. Sed & l. 1. 2. sup. ne quis in Palatijs maneat. Igitur toto hoc tempore Vrbes in quibus acceptæ leges dicuntur, Metropoles fuere. Sanè in Itineratio Peutingerianâ vocatur ea Florentia Tuscorum, non magis ad differentiam alterius Florentiæ, quàm ad indicandum hoc quod dixi ipsum.

De INSCRIPTIONIS necessitate, antequam reus tormentis subiiciatur.
VIII. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Maximinum" Correctorem Tusciæ.

NON sinendum est, vt quisque" negotij criminalis strepitu" terreatur, nisi inscriptione conscriptus" & exhibitionis iniuriam, & rei conditionem sustineat. Dat. xv. Kalend. Decemb. Remis, " Acc. Florentiæ, " Gratiano Nob. Cæs. " & Dagaeleiso" CONSS. [366]

NOTÆ.

* Absit hæc Lex à Cod. Justin. " Maximini huius Tvsclæ Rectoris meminit quoque Ammianus Marcellinus, initio lib. 28. de quo mox.
Quisque, pro quisquam: Reus scil.
Strepitus negotij criminalis, h. l. vt infr. 1. de abolition. dicitur, strepitus accusationis exortæ. Et strepitum inferre, l. 2. ad l. Com. de falso & mox ibid. vltimus finis strepitus criminalis. In commune alioquin fori strepitus apud Symmach. lib. 10. ep. 16.
Vt omni terrore calumniæ careat d. l. 1. infr. de exhibend. reis.
Legitimam istud est inscriptione conscriptus de quo mox: accusator scil. neque muto in Conscriptus.
Vide dictam leg. 1. infr. de exhibendis reis.
Remis data hæc lex: vbi tum Valentinianus erat: vid. Chronol. & Ammianum Marcellinum, lib. 26. p. 340.
Florentiæ accepta hæc lex: de quo mox.
Aliàs Consulatus hic ita designatur: Nobili puero. & meliùs.
aliàs, Dagalaifo.

De INSCRIPTIONIS necessitate, antequam reus examinetur.
IX. * Idem AA. ad Valerianum" P. v."

NON prius quemquam Sinceritas Tua ad Tuæ Sedis examen iubebit adduci, quàm sollemnibus" satisfecerit qui nititur fidem doloris adserere: cum iuxta formam Juris antiqui, ei qui ceperit vrguere, aut vindicta" propõta sit, si vera detulerit: aut supplicium, si fefellerit. Dat. vii. Kal. Decemb. Remis, Gratiano NB. P. & Dagaeleiso" CONSS. [366]
INTERPRETATIO. Tam civile" negotium quàm criminale, accusationem professio manu accusatoris conscripta precedat.

NOTÆ.

* Lex 7. Cod. de Calumniatoribus.
al. Valentinianum. " Vide Commentarium.
id est, Inscritioni in crimen: Solemnia, pro Inscritione h. l. & l. vlt. infr. ad leg. Cornelie de falso, & l. 1. 1. §. 5. n. ad l. Jul. de adult. & solemnitas iuris, l. 3. ad leg. Juliam de vi: solemnè lege se vincire, l. 3. infr. de exhib. reis: laqueus leges, l. 2. infr. de abolitione: Eodemque sensu subscriptionis mos ordoque, l. 5. sup. h. tit.
Vt iure veteri, d. l. 5. sup. secundum iuris præscriptum, l. 11. infr. secundum ordinem legibus institutum, l. vlt. infr.
Vrguere rectè: quomodo etiam Manuscripti Codicis Iustiniani habent: alioquin in edis eodem sensu arguere: In eodem hoc Inscritionum argumento l. vlt. infr. ad leg. Corneliam de falso: spatium vt habeat, qui perurgueat profrendis vtrum de falso criminaliter, an statuant ciuilliter experiri. Eodem sensu vox hæc sæpè apud Symmachum: v. & Gloss. Tb.
De reo seu accusato vindicta; de alio, supplicium, sui.
De accusatore si falsa detulerit.
aliàs Dagalaifo. " Nepta interpretatio.

COMMENTARIUS.

INSCRIPTIONE non nisi prius facta, Reum Iudicatio examini fisti à Praefecto vrbis iuberi, vetat h. l. Valentinianus Sen. A. D. 366. Quæ & ipsa fuit superioris legis sententia & quatuor aliarum insuper hoc titulo, putà l. 5. sup. l. 11. 14. ult. inf. erit & legis 3. in princ. inf. de exhibendis reis: Idque iuxta formam Iuris antiqui, quæ notissima; quæ & ipsa arcessitur d. l. 5. sup. & l. 11. ult. inf.

Species tantum huius legis peculiare id habere mihi videtur, quod proprie ad accusationem Adulterij pertinet: id quod ex nonnullis eius vocibus colligere mihi video; ex voce inquam doloris & vindictæ. Propriæ enim hæ voces & solennes hoc in crimine; vt docet l. 2. §. 8. & l. 15. ad leg. Juliam de Adulteriis. & lex Grachus 4. §. 15. Cod. eod. tit. sed & lex. 2. inf. ad leg. Juliam de Adulteriis: & Poëta, Satura 10. vers. 314.

Exigit autem Interdum ille dolor plus quam lex vlla dolori permittit.

Et Phædrus in eadem re lib. 3. Nihil respiciens dnm dolorem vindicet. Et si non negem, DOLORIS vocem ad omnem accusationem pertinere, Apuleius Apologia. Iam concesso quodam more rabulis id genus, quo ferina solent lingua sua virus alieno DOLORI locare.

Item id peculiare habet hæc lex, quod ad Praefectum vrbis directa sit, cui hæc velut sibula imponi videtur, accusatoribus & accusationibus nimium deferenti: pariter vt lege superiore, Maximino.

Habet & illud notandum, quod sine l. inscriptionis conditionem seu vim refert, nempe supplicium accusatoris, si fefellerit, de quo præter leges alias, quæ in Paratitlon congestæ sunt, Symmachi quoque locus extat insignis, lib. 1. o. ep. ult. cuius verba quædam iam retuli ad l. 5. sup.

EXTRA Prouinciam accusari quem iudiciumque criminale agitari non posse.

x. * Idem A. & Gratianus A. ad Florianum Com'. Post alia.

ALTRA Prouinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur: Oportet enim illic criminum iudicia agitari, vbi facinus dicatur admissum: Peregrina autem iudicia presentibus legibus coercemus. Dat. Id. Nou. Marcianop. Valentiniano & Valente IV. AA. COSS. [373.]

INTERPRETATIO. Criminum discussio ibi agitanda est, vbi crimen admissum est, nam alibi criminum reus prohibetur audiri.

NOTÆ.

- * Absit hæc Lex à Cod. Iust. Concordat huic, lex 16. inf. hoc eodem tit. quæ ex hæc totidem penè verbis descripta est. Et coniungenda huic, lex 11. inf. proximè sequens, & l. 8. inf. de famosis libellis, si modo restituatur huius legis dies.
An Comitum rerum priuatarum: vt l. 20. inf. de cursu publico: & l. 31. infra de exactionibus? An Consularem prouinciam? vide quæ dicam ad d. l. 8. inf. de famosis libellis.
Extra l. 16. inf. Inserta autem hæc sententia Stephani ep. 2. p. 337. (& inde relata in Decretum 3. 4. 6. c. vlt. 4.) vbi exceptio illa additur, Nisi tantum ad Apostolicam Sedem fuerit appellatum.
Accusatori non erit licentia progredi: d. l. 16. fieri, d. l. 16. dicitur, vt d. l. 16.
Inserta hæc sententia variis Pontificum Epistolis, Analecti ep. 1. p. 110. Hygini ep. 1. p. 191. Iulij ep. 2. p. 466. 473. Felicii 1. ep. 2. p. 338. 360. Eusebij ep. 3. p. 416. Fabiani ep. 3. p. 303. Citatur e. nec ex. r. 3. q. 2. & 1. q. 6. c. 10. 17.
vid. d. l. 11. & d. l. 8.
Inserta hæc interpretatio, sicut & Imperiale statutum Damasi ep. 4. p. 525.

COMMENTARIUS.

PVD ALTERIVS Prouinciæ Iudicem, quam vbi crimen admissum est, & reus qui dicitur, consistit. (nam id ita intelligendum est) accusari, iudiciumque criminale agitari, atque ad eum reum Enocari: seque sistere cogi vetat hæc l. Valens Imp. A. D. 373. pariter vt vetatur à Theodosio M. l. 16. inf. quæ ex hac lege repetita est: de quo videndus est plenius Titulus Codicis. Vbi de criminibus agi oporteat. Dixi, & reus qui dicitur consistit: sed namque pertinet hæc lex, & dicta lex 16. Nam alioquin ibi quisque reus peragi potest, vbi reperitur: l. 1. Cod. d. iii. vbi de criminibus. Et hoc quidem sensu Peregrina iudicia, h. l. prohibentur: Peregrinum scilicet iudicium h. l. non est, quod alibi agitur, quam vbi crimen admissum est, verum quod de iis agitur, qui in alia Prouincia commorantur: & sic apud Iudicem non naturalem. Symmachus sanè quoque ita lib. 10. ep. 62. ad Peregrina transferri vocat, ad alium Iudicem quam naturalem; putà si Senatoriæ con-

trouersia à foro Praefecti Vrbis, qui proprius est Senatorum Iudex, ad Rationalem & Palatinos Comitibus R. P. transferantur. A quibus [Senatoribus] pleræque seruitia Palatinus Eusebius iussus erueri, vt bonorum Caruli clarissima memoria Viri questio iudicationibus sacrisque Responsis consummata repetatur, querimonias Optimatum, qui dudum partis frumitur, exciuit. Ventum est igitur ad leges, exsecutore cupiente, quem contradiçtio repellebat; Imploratque Vestri Numinis sanctiões, quæ Senatorum controuersias transferre ab Vrbano foro ad Peregrina vererunt. Sed & in Politia Ecclesiastica, Peregrina Iudicia similiter prohibentur. Eodem sensu Peregrini Episcopi, & clerici, alterius ciuitatis, vel prouinciæ dicuntur l. 37. inf. de Episcopis. Et pariter ciuitatis prouinciæ suæ finibus peregrinos expetere commearus, l. 161. inf. de Decurionib. Et proprie peregrinus, alterius Prouinciæ cuius, qui ideo cui Prouinciæ opponitur in l. 1. sup. de Assessorib. ibi quædam dixi: vide & leg. 9. sup.

sup. de Numerariis. Ita Basilius qui sub Valente huius leg. Authore scripsit, epist. ad Demosthenem prouincia Reforem, 385. causam Gregorij eis rlv. & eoelur non trahi, verum in patria iudicium fieri postulat. Praefes igitur siue Rector prouinciæ extra terminos prouinciæ suæ admitti criminis ab eo qui in alia versatur, cognitionem sibi vindicare non potest, non magis quam Duumvir extra territorium, seu metas propriæ ciuitatis, potestatem fascium extollere, l. 174. inf. de Decurion. & l. ult. de iurisdictione. Breuiter, suos quisque Magistratus fines & terminos excedere prohibetur.

Sed quænam huius legis species fingi potest? An quod cum de criminum reis quæstiones in aliquâ prouincia agitentur, alij ceu concij, vel eodem crimine impliciti & implicati in aliis prouinciis, apud eundem Iudicem accusantur, atque ad eum exirentur, euocantur: & forte coloni rei priuatae ad alterius Prouinciæ Rationalem (si modò Florianum, cui hæc lex inscribitur, Comitum Rerum Priuatarum accipimus.) Quod quia ad Iurisdictionem etiam confusionem pertinebat, ideo Valenti h. l. prohibere visum fuerit: vide & similem l. 2. sup. de offic. Iudicum. Species hæc minus placet. Com-

missionibus certè Rogatoriis, vt vocant, & literis ad alterius Prouinciæ Magistratum datis, Rei in aliena Prouincia perquiri, atque ad eos ad se remitti desiderari quandoque potest, quas literas nos Rogatorias; Germani, Mutui compassus appellant: cuius mortis exemplum extat in l. 1. §. hoc autem, & de seruis fugitiuis: Et in l. solent. 7. de custodia & exhibitione reorum: l. 7. de incendio, ruina: Nouell. 134. c. 1. (vnde desumpta est Authent. si verò, Cod. de adult. 1. & sic Remissionibus locus est. Id verò illarum hætenus Prouinciæ Iudicibus indulgetur, vbi crimen admissum est, vt ex dictis legibus apparet. Neque his adeo ab simile est, quod cauetur in l. 24. de Tutorib. & curatorib. datis: in fine.

Tandem obsequendum, hanc legem esse portioniculam è tribus hoc Codice vnus eiusdemque Valentis Constitutionis, quâ in vniuersum prouidit, vt Criminalia Iudicia iustis accusationibus & iudiciis agitentur, de quo pauld plura ad legem proximam. Nempe vt ne vltra prouinciæ terminos agitentur h. l. Ne temerè vel calumniosè, sed post legitimam Inscriptionem: l. prox. 11. Ne per nudam contestationem, aut famosis libellos, l. 8. inf. de famosis libellis.

De INSCRIPTIONIS necessitate, antequam accusatio admittatur.

x i. * Idem AAA. ad Florianum Com. Post alia.

N VLLVS, secundum Iuris prescriptum, crimen quod intendere proposuerit, exsequatur, nisi subeat inscriptionis vinculum: Etenim, qui alterius famam, fortunas, caput denique, & sanguinem in iudicium deuocauerit, sciat, sibi impendere congruam pœnam, si quod intenderit, non probauerit: &c. Dat. v. Idib. Nou. Constantinop. Valentiniano & Valente IV. AA. COSS.

INTERPRETATIO. Nisi inscriptione celebrata per ordinem reum quemquam non fieri, nec ad iudicium exhiberi, quia sicut convictum pena constringit, ita & accusatorem, si non probauerit quod obicit.

NOTÆ.

- * Iungenda huic, vt dixi, l. 10. sup. & l. 8. inf. de famosis libellis.
Aniqui l. 9. inf. Veteris, 5. sup. quinimo & moris, d. l. 5.
ve. Interdè prescriptum, vt etiam habet Codex Tilmanus.
Vinculum inscriptionis, h. l. & l. 2. inf. de adult. vt vinculum legis eodem sensu, l. 14. inf. & laqueus legis, l. 2. inf. de abolitionibus.
Similis locus l. 5. sup. & l. 3. inf. ne prat. crim. maiest.
Similem parem, Talionis, Reciproci. V. de dicta ad l. 2. sup.
Error manifestus: ve (vt super l.) Marianop.
Malit quis Pariter vt l. super. vt ita referatur hæc lex ad Annum 368. Sanè Anianus Andegauenis habet III.

COMMENTARIUS.

DE INSCRIPTIONIS necessitate est hæc pariter Valentis Imp. secundum ius vetus lex, quæ Valentis Constitutionis (vt iam ad leg. superior. dixi) portionicula est, è tribus quæ hoc Codice continentur, eodem semper sensu, quo alia quæ de eadem re sunt, l. 8. 9. supra: & l. 14. & l. ult. inf. Imò l. 8. inf. de famosis libellis. quæ huic iungenda est, vnà cum l. 10. prox. sup. Nempè, vt ex his tribus legibus colligere licet, Valens Imp. eâ constitutione, vt iustis accusationibus & iudiciis criminalia iudicia agitentur, enixè prouidendum credidit: Tribus in id constitutis. Nam agitari voluit Inscriptione præuia h. l. 2. non calumniis, non famosis libellis, d. l. 8. inf. de famosis libellis. tandem in suo foro, non peregrino: l. 10. prox. sup. Et ita quidem hæc tres leges inter se

coassandæ veniunt, & coassatæ Valentis propositionum singulariumque ad eum legum rationes egregie ingerunt.

Ex his interim quoque tot legibus hoc Codice quibus Inscriptionis in crimen necessitas requiritur, colligere licet, quàm prauis contra passim hoc æuo mos subindè inoleuerit, vt spretæ veteris Inscriptionis necessitate accusationes admitterentur: proculdubio Iudicium seu Rectorum prouinciæ suæ lenitate siue contrà acerbitate; vt necesse fuerit, iuris veteris præscriptum hæc parte subindè reuèhere, quod vt l. 5. sup. ita & h. l. disertè fit, secundum IV R I S. inquit, præscriptum vt & l. ult. inf. Tandè ratio siue Sanctio quæ h. l. subiicitur elegas notetur: cui similis occurrit l. 5. sup. & l. 3. inf. ne prat. crim. maiest.

De RECRIMINATIONE. Quando ei locus sit.

XII. * Idem AAA. Laodicio" Præfidi Sardinia.

NEGANDA est accusatis" licentia criminandi," priusquam se crimine, quo præmuntur, exuerint: "Nam" sanctionum veterum Conditores adimendam licentiam omnibus censuerunt in accusatores suos inuidiosam dicendi vocem. Nullam itaque obtineat in Iudiciis auctoritatem periclitantium furor: qui si latius euagetur, "ne ipse quidem Cognitor" tutus erit, aut quæstionem" securus agitabit, qui exsequendo iuris severitatem, non potest illorum quos punit, odium evitare. Dat. Prid. Id. August. Carnuti, "Gratiano" A. III. & Equitio v. c. COSS.

INTERPRETATIO. Non credendum est contra alios eorum confessioni, "qui in criminibus accusantur, nisi se prius probauerint innocentes: quia" periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcumque confessio.

NOTÆ.

* Lex 19. Cod. de his qui accusare non possunt. Inscritta hæc sententia Stephani epist. 2. c. 17. p. 337. unde desumpta ea præiudicat loco: mox: & ex Cod. Justin. d. l. 19. relataque in Decretum 3. q. 11. can. 1. & 2. Laodicius Præfides Sardinia sub Valentiniano Iun. Qui non suis suorumque iniurias exsequuntur: hoc inseruit Tribonianus; unde habet & d. can. 2. accusatores scil. suos, ut infra: Ceterum etiam addidit Tribonianus, in pari, vel minori crimine. Exuendi vox sed propria: v. Gloss. Cetera ut rescripta vel imminuta fuerint à Triboniano, vide ipsammet legem. Euagari sinant. Cognitor, id est, Iudex, qui de crimine cognoscit, & Iudex quæstionis. Quæstionis vox propria criminali Iudicio, ita l. 3. supr. in publicis quæstionibus. III Id. professio infr. vide Commentarium. P. C. Gratiani & ita rescribendum: v. Comment. Hæc interpretationis verba inserta Dionysii ep. 2. p. 351. Julij ep. 2. p. 466. & in Hadriani coll. c. 33. & exinde in Decretum relata, q. 10. c. 1. & 3. Et sic in Decreto, in eadem quæstione, hæc sententia tribus capitibus proponitur: ex Codicis Antianici transcripto, ex Codice Iustiniano, & ex interpretatione.

COMMENTARIUS.

DE RECRIMINATIONE sicut ἀντιμαρτυροῦσι & Relatione criminis, est hæc elegans admodum Valentiniani Senioris Constitutio, ad Præfidem Sardinia data, quam Tribonianus miro flagitio interpolavit, de quo postea. Nempe accusatus quicumque tandem, quamdiu in reatu est, accusatorem suum accusare absque h. l. prohibetur, & recriminantis vox omnino repellitur; vocibus peremptoriis pura, omnibus, & Nullam. Cum proculdubio in quadam facti specie Laodicius Præfides Sardinia (cui hæc lex inscribitur) hæsitasset. Id quod sanctionum quoque veterum Conditores censuisse hac lege dicitur: & verò id constituitur initio l. 1. c. de his qui accusare non possunt: & l. is qui reus s. n. de publicis Iudiciis: vbi eleganter quoque Vlpianus: Constitutionibus obseruari, ut non relatione criminis, sed innocentia reus purgetur. Sanè eodem respexit & Gregorius Nazianzenus, in Epistolis: ἵνα νόμον φιλῶς ὡς με ἀρετῶν ἀπολογισοῦμαι, &c. id est ut legem seruem, meque prius purgem. Quod pertinet quoque forensis apud Gallos Regula, Reconuentio n' a point de lieu en Cour laye. Et rationem ingerit Valentinianus, cum & inuidiosam vocem recriminantium & periclitantium furorem vocat: ac si diceret, Reum furore potius, & vt inuidiam tantum accusatori suo concitet, præsumi recriminari, propriæ salutis desperatione: Quod si semel liceret, æquis non semper accusatori suo crimen referret? Imò, quæ altera ratio à consequenti & absurdo hic assignatur, latius euagante iam licentia, id est hocque semel indulto, æquis reus non etiam ipsimet iam Iudici crimen inferret: Ne ipse quidem, vt eleganter hac lege dicitur, Cognitor tutus erit, aut quæstionem securus agitabit, qui exsequendo iuris seuer-

ritatem non potest illorum quos punit odium evitare. Nempe ita fermè euenit, vt quem quis criminis Quæsitorem & Iudicem habet, eundem pro inimico habeat, vel habere gestiat: non minus quam aduersarium, quo agente & instante ad poenam depositur. Hæc denique fermè constantis Iudicis mensis est, vt non possit non illorum, quos punit odium incurtere. His ita expensis, simul apparet, sub qua limitatione hæc lex accipienda sit: Nempe de eo Recriminationis genere hæc lege agi, quod à periclitantium furore tantum proficisci potest, & inuidiæ tantum constans, neque cum instituto iudicio quicquam commune habet, sed extra causam & extrinsecum est. Quare non excluditur hæc lege vel expellitur ea recriminatio, quæ causam spectat, quæque reum releuat & crimine quo premittitur exiit, vt hæc lex alioquin loquitur, & accusatorem onerat: de quo est l. 14. 24. §. 6. n. de bonis libert. l. 2. §. 1. n. de adult. lex 28. Cod. de adulter. l. 1. 3. C. de calumniat. Quæ ita cum hac lege concilianda veniunt. Rursum, quæ secunda limitatio ad hanc legem adhibenda est, neque huius legis præiudicio excluditur iustissima illa recriminationis in Iudices species, quam exercuere olim Christiani aduersus gentiles, & in his Tertullianus lib. 1. ad Nationes, iam inde à decimo eius capite, vbi dixi. Alia verò nunc Quæstio est: & ab hac lege aliena, vtrum confessus iam conuictus socios arguere, & indicare possit, de quo erit l. 19. infr. h. t. Tandem obseruandum, Tribonianum tribus limitationibus abscessam huius legis definitionem ininterpellatione sua perfregisse. Nam: & maius crimen

crimen, quàm cuius quis reus factus est, recriminatione obici & defini posse indicat: quod etiam l. 1. Cod. de his qui accusare non possunt: definitur eo emblemate, quod Tribonianus sub finem addidit. 2. Sed & in pari quoque vel minori crimine, recriminatio non hæctenus admittit, vt reus aduersarium deferre quidem possit & inscriptionem aduersus eum deponere seu edere, id est libellum accusationis scripto comprehendere; sed nondum litem cum eo contestari, & postulare, vt inter reos nomen eius recipiatur. Sic vt recriminationis cognitio tantisper differatur, donec prima & principalis accusatio definita fuerit. 3. Postremò recriminationem admittit, si suas suorumque iniurias quis exequatur. Tandem ne breuis commentarij modum excedam, de Reconuentio materia in causis criminalibus videti cupio Socin. in c. 1. de mu. petir. & Gisebertum tractatu de Reconuentione, c. 16.

Vltimum neque prætereunda huius legis subscriptio, cuius ope Consulatus emendandus venit: Clarè enim docet Ammianus Marcellinus, lib. 30. p. 454. A. D. 375. Valentinianum Carnuti Illyriorum oppido versatum per continuos tres menses atque parandis & alimentis aduersus Quados moturum. Itaque referenda hæc lex est omnino ad illum annum: Superiore enim Anno Valentinianus in Gallia versabatur. Quare hi Consules omnino subscribendi post Consulatum Gratiani Augusti III. & Equitij. Quod etiam Doctiss. Valesium probare postea deprehendi ad Ammianum Marcellinum p. 406. 407. Neque omittendum, quod idem Marcellinus addit, eundem apud Acineum moratum Autumno præcipiti, cum Carnuti, per continuos tres menses ætius substitisset. Hinc est igitur quod Augusto mense hæc lex Carnuti data dicitur.

De SENATORVM criminis reorum foro: de que QVINQUEVIRALI Iudicio Præfidi Urbis.

XIII. * Imppp. Valens, GRATIANVS, & Valentinianus AAA. ad Senatum. Post alia.

PROVINCIALIS Iudex, vel intra Italiam, cum in eius disceptationem criminalis causæ dictio aduersum Senatorem inciderit, intendendi quidem examinis & cognoscendi causas habeat potestatem, verum, nihil de animaduersione decernens, integro non causa, sed capitis statu, referat ad Scientiam Nostram, vel ad Inclytas potestates: Referent igitur Præfides & Correctores, item Consulares, Vicarij quoque, Proconsoles, de capite, vt diximus, Senatorio, negotio examine habito. Referant autem de Suburbanis prouinciis Iudices, ad Præfecturam Sedis Urbanae; de ceteris, ad Præfecturam Prætorio. Sed Præfecto Urbis cognoscente de capite Senatorum, Spectatorum maximè virorum iudicium Quinquvirale sociabitur, & de Præsentibus & Administratorum honore functis licebit adiungere sorte ductos, non sponte delectos: &c. Lecta in Senatu III. Id. Feb. Valente v. & Valentiniano AA. COSS: [376.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Non dubito quin huic legi coniungenda sit lex 2. Cod. vbi Senatores: de quo mox plura, vt & lex 3. infr. de metallis, lex 9. de operibus publicis. Urbis Romæ. Et quidem Oratio hæc Senatui inscribitur, quia est de foro Senatorum in causis criminalibus. Italia à prouinciis separatur, quandoque tamen connumeratur, de quo alibi. Interim generali Italia appellatione hic comprehendit obserua suburbicanas quoque prouincias, cum aliàs ab Italia specialiter accepta separantur. id est, examinis habendi, cognoscendi. Huc interim facit l. 2. circa fin. infr. ad leg. Cornelianam de falsis. ibi ad imitationem Relationis, quæ solum audiendi mandata officium, præbeat notionem. Nihil hic immutandum est, neque addenda vox de: Neque enim hæc verba conuictenda sunt cum voce referat. Verum duabus virgulis includenda sunt ista integro non causa, sed capitis statu. Integer scilicet, causa status non est, quia Iudex iam de crimine & causa cognouit. Est autem integer capitis status, quia Iudex de animaduersione nihil decreuit. vide legem 10. infr. de poenis. Inclytæ potestates, Præfectus urbi & Præfectus Prætorio. Enumerantur hic omnes Prouinciarum singularum & Dioceseon Magistratus Spectabiles videlicet & Clarissimi. Et quidem sic: vt inuerso ordine honoratioris sint, qui posteriore loco nominantur, facti à minoribus ad maiores progressu, cum aliàs ordine literæ maiores præponi soleant. Fuit hoc tempore in Occidente, non vnus Proconsul Africae, verum & alter Hispaniarum scilicet, de quo mox ad leg. sequ. &c. negotij. Hanc huius legis Sententiam indicat & confirmat l. 12. seu ult. sup. de iurisdictione. Lecta in Senatu, Principum Orationes: vide hoc ipso Anno legem 8. infr. de metallis & l. 9. infr. de operibus publicis: Quæ lex etiam agit de Præfecto urbis. Et fortè huic legi socianda sunt. Error in mensè.

COMMENTARIUS.

DE SENATORVM Criminis reorum foro est hæc Gratiani Constitutio: quæ pars est prolixioris Orationis Gratiana ad Senatum emissæ: cuius partem fuisse quoque censeo legem 2. Cod. vbi Senatores, quod suadent omnino inscripti Imppp. iidem scilicet, qui & huic legi, etsi subscriptio discrepet: Sanè vt hæc pars nostra est de Senatorum foro in crimini-

bus, ita illa in causis ciuilibus. Ex quâ vtraque inter se collatâ, hæc differentia confurgit: Nempe in ciuilibus causis Senatorem, in vrbe, & in suburbanis, in iudicio P. V. conueniendum: in cæteris prouinciis coram Rectore prouincia, quæ sententia est d. legis 2. Atenim criminalium causarum alia ratio est, quod hac lege constituitur: Nempe

de Senatore criminis reo, vt ordinarius iudex, ita etiam Spectabilis de causa cognoscere quidem à Gratiano petuntur: & vt hęc l. dicitur, *intendere examina, & cognoscere causas*. Quod & ipsum Cassiodorus voluit 6. var. 21. in formula Reſtoris prouinciæ. *Constat esse tue fidei commissum Principi renuntiare, quod in Prouinciis probatur emergere: Tu etiam Senatorem ibidem residentem inberis audire*: at non etiam quidquam statueret: verum referre super eo etiam Spectabilis iubetur (de quo Relationis genere vide etiam l. 2. circa f. ad L. Corn. de falsis:) vel enim ad Principem referre eâ de re debet, vel ad Præfectum Vrbi, ex suburbanis videl. Prouinciis: vel ad Præfectum Prætorio, ex cæteris (Ad aliquid respondet, l. 2. infr. de exhib. reis:) Atque ita hęc Gratianus: & à Constantino M. & à patre Valentiniano diuersus. ¶ Nemp̄ contraria hęc lex est legi. 1. sup. h. t. quâ scil. statutum à Constantino M. fuerat, vt Senator criminis reus Prouinciale forum ita fortiretur, vt ibi etiam pœnam statim exciperet, sine vllâ ad Principem relatione, sine vllâ fori præscriptione. ¶ Rursum & vice versa contraria hęc lex est legi. 2. infr. de exhib. reis: quâ contrâ Valentinianus Sen. de Senatoribus ordinarios Iudices ne cognouisse quidem indicat. Sed & legi. 10. infr. de pœnis: quâ idem Valentinianus etiam Præfecto Vrbi ius austerioris vltionis promendâ in Senatorem adimit, & rationis necessitatem imponit.

¶ Cæterum, si quid video, lata hęc à Gratiano lex videtur (de quo dicam adhuc aliquid sine lege) Spectabilium Iudicum potissimum occasione: quâ exemplo Illustrum Iudicum (Præfecti vrbi) de capite Senatorio statueret volebant, nemp̄ quod & ipsi sacra vice iudicarent. Id quod eis Gratianus hęc l. denegat: atque aded discrimen inter Illustris & Spectabiles hac parte constituit, rursum Spectabiles & Clarissimos exæquat. ¶ Obseruandum porro, ad Præfectum Vrbi vel Præfectum Prætorio de capite Senatorio referri iuberi, pro modo Iurisdictionis & dicecesos cuiusque: Ex suburbanis scil. Prouinciis ad Præfectum Vrbi referri iubet Gratianus, quia scil. propria hæc eius administratio siue dicecesis erat. Ex cæteris verò Prouinciis, ad Præfectum Prætorio, quia cætera Prouinciæ Præfecti Prætorio dicecesim seu diceceses constituiebant. Fingamus igitur, in Sicilia, Sardinia, vel etiam Illyrici Occidentalis Prouinciâ, imò fingamus intra Italiam (specialiter sic dictam) veluti in Piceno Annonario scil. de capite Senatorio iudicium agitari: Ex his sanè ad Præfectum Prætorio Italiæ referendum erit: quod etiam expressè ostendit d. lex. 2. infr. de exhib. reis. At fingamus, de capite Senatoris quæri in Tusciâ Suburbicariâ, vel simili? Ad Præfectum Vrbi referendum erit: Vt ex his luce meridiana clariùs constet Suburbicarias Prouinciâs peculiarem Præfecti Vrbi dicecesim constituisse, seu centesimum vrbi miliarium, quod eodem reidit: de quo alius dicendi locus fuit. Et hęc quidem ita hac Gratiani Oratione constituuntur.

¶ Sanè Præfectum Prætorio de Senatoribus iudicasse iam olim, Lampridij locus in Alexandro Seno ostendere vulgò creditur, sed non ita est. Neque enim eo Lampridij loco indicatur ad Præfecti Prætorio notionem id pertinuisse, verum Præfectum Prætorio sententiam dixisse in Senatu cum cæteris Senatoribus: Alexander, inquit, *idcirco Sena-*

tores esse voluit Præfectos Prætorio, ne quis non Senator de Romano Senatore iudicaret. Quod eodem pertinet quod Spartianus Adrianum memorat, *Equites Romanos de Senatoribus iudicare non permisisse*: & Capitolinus de Marco, *non passum in causis quibus de capite Senator esset iudicandum; Equites Romanos interesse*. Nemp̄ Senatorem Principes, non nisi ex Senatus & Senatorum arbitrio puniebant, vel etiam puniri volebant; de quo locus est etiam apud Spartianum in Hadriano, p. 4. in tantum, vt Spartianus memoret, in Seno, Senatus Consultum quod Seuerus ipse tandem fieri coegit, *ne liceret Imperatori, inconsulto Senatu occidere Senatorem*. At certè, quæ Senatui primùm de capite Senatoris cognitio tributa fuit (quod etiam Dio sub Mecanatis nomine proponit) ea ad Præfectum vrbi peruenit, Sic vt Senator vbicunque criminis reus fori (Vrbani scilicet) præscriptionem haberet: vt satis indicat l. 1. sup. h. Tit. & l. vnic. Cod. ne liceat potentior. Verum euectâ Præfecti Prætorio autoritate, inuicem depressâ Præfecti vrbi, tandem inter Præfectum Prætorio, & Præfectum Vrbi notio de capite Senatorio diuisa fuit, & quidem ita, vt breuibus (licet angustissimâ) dicecesos terminis Præfecti vrbi notio includeretur. Cui geminum proflus circa appellationum iura factum, atque imminuta Præfecti vrbi Iurisdictionis exemplum suppeditabit Titulus infr. de Appellationibus.

¶ Quinimò, vt ad legem nostram redeamus; Gratianus hac ipsa Oratione, Præfectum vrbi, quo casu de capite Senatorio cognosceret, non solum cognoscere voluit, verum ei loci iudicium *Quinquennale*, id est quinque Senatores Magistratum in Præsenti gerentes (id enim *præsenti* appellatione innui puto) vel etiam administratione functos; Et quidem hac insuper limitatione additâ, vt Senatores illi forte ducantur, non sponte delignantur. Quæ omnia & singula postea oratione sua confirmauit Honorius Imperator in l. vlt. sup. de iurisdictione: vn, de repeti possunt, quæ ad eam quoque nonnulla notauit. ¶ Denique videtur mihi omninò & ipsa temporum ratione suadente, & illis huius l. verbis, VICARIi QVOQUE item illis, INTRA ITALIAM, Oratio hęc (prima quidem omnium constitutionum Gratiani, quâ hoc Codice occurrit) à Gratiano ad Senatum deleniendum missa: qui à Maximiano Vicario vrbi, mox Præfecto Prætorio, variis iniuriis attritus fuerat (quosque Valentiniano mortuo ad Gratianum legationem descendis malis suis proculdubio miserat.) Quam Maximiani Historiam require apud Ammianum lib. 28. Ad eundem finem conscripta quoque proculdubio l. 3. infr. de questionibus. Itemque l. 1. 2. infr. ne præter crim. maiest. Item lex 7. infr. de fide testium. Tandem ex his colligitur, h. l. quorundam Iudicum licentiam refrenari, qui de capite Senatorio statuebant temerè: quod pertinet legis illa Magistratum etiam Spectabilium expressio.

¶ Cæterum & id notandum plures huiusmodi Orationes ad Senatum à Gratiano missas, atque in Senatu lectas, cum magno Senatus assensu & hilaritate. Cuiusmodi est quoque illa quam memorat Symmachus lib. 1. ep. 7. & quam memorat lib. 10. ep. 2. quâ Symmachus ipse in Senatu recitauit, quo nomine eidem Gratiano gratias agit, quæ fortè eadem est cum hac ipsa lege, seu Oratione.

¶ De

¶ De INSCRIPTIONIS necessitate: etiam seruis accusatis, antequam tormentis subiiciantur.

XIV. * Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Marinianum^o Vic. Hispaniarum.



VI vel Interneciu^o exierit actionem, vel crimen Suspectæ mortis intendit, non prius cuiuscunque capud accusatione pulset, quam vinculo^o legis adstrictus pari^o coeperit pœnæ condicione iurgare: Ita vt etiam feruos* si quis crediderit accusandos, non prius ad miserorum^o tormenta veniatur, quam se crediderit vinculo inscriptionis adstrinxerit: adpetendorum enim causa seruorum^o aut dispendium facultatum est, aut pœna dominorum. Dat. vi. Kal. Ian. Patavi, Merobande iterum & Saturnino C o s s. [383.]

INTERPRETATIO. *Quicumque alium de homicidij crimine periculosa vel capitali obiectione pulsauerit, non prius ad iudicibus audiatur, quam se similem pœnam, quam reo intendit, conscripserit subiturum: & si seruos alienos accusandos esse crediderit, se simili inscriptione constringat, futurum vt supplicia innocuum aut pœna capitis sui, aut facultatum amissione compenset.*

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Huius legis meminit Papinianus libro responsorum, tit. 7.

Gratiani nomen perperam additum: vide Consultoria.

Ita quoque rectè habet Papianus: al. malè Marinianum. Marinianus hic ille est omnino ad quem exaræ septem Symmachii Epistolæ, lib. 3. putâ. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. In quarum 25. pro Galatia legendum Galacia, vt habet editio Veneta, Hispaniæ scil. lib. 3. quod remouendum me de Galacia pollicetur, vt ad patrium larem veneris. Hispanos scilicet ex Galacia equos ibi indicare videtur, quos Symmacho pollicetur: (de quibus equis dictum eos vento concipi.) Vel etiam aurum callas cum: centè idem Symmachus ep. 24. interuallo MARIS atque terrarum, seque & Marinianum distineat ait. alius, qui vel ciuilem interneciu^o. Photomanus 13. obs. 2. legit inter necidij: de quo mox.

Vide legem ...

Par pœnæ conditio, id est Talionis & reciproci. Symmachus quoque dixit pœnæ sponsonem: & in accusatorem formidatam reis pœnam tranſire: o. ep. vlt. * Leg. 12. Cod. de accusat. hinc desumpta est.

ad corporum: ita Teſt. Miseri hic sunt vel ferui, vel rei. Manlius.

Carceris & duri custos, quo stante superbè Prostrata iaceant Miserorum in limine matres.

Et hæc subscriptio docet, Gratiano hanc leg. non tribuendam, cuiusque nomen illi perperam inscribi, verum Valentinianum Iun. Auctorem habere, nisi dies emendandus videatur; ita vi. Kal. Ian. Vt quod sentio dicam. Maximo hanc leg. tribuere malim, cui tamen Valentinianus Iun. postea nomen suum inscripserit.

* Interpretatio hæc inserta formula 29. secundum legem Romanam.

COMMENTARIUS.

INSCRIPTIO in crimen (de quâ fuerunt iam supra, lex. 5. §. 9. 11. erit adhuc lex vlt. infr. aliaque plures hoc Codice: Sed & Symmachii locus lib. 10. ep. vlt. Anno post hanc leg. proximo 384.) etiam SERVVO accusato, in duobus nominatim criminibus h. l. expressis, hæc Constitutio ad Vicarium Hispaniarum data JA. D. 383. requiritur. ¶ Etiam seruo, inquam, accusato: nam et si regulariter Inscriptio, quæ libero homine criminis accusato necessaria est, seruo alieno accusato, necessaria non sit, attamen alieno seruo accusato, non prius ad quæstionem seu tormenta eius deuenitur, quam accusator sese inscripserit.

¶ RATIO huius legis hunc sensum habet, quod scil. serui non aliter accusantur, aut quæstioni subiiciuntur, quam cum dominorum dispendio: vel enim ipsi nocentes reperti domino eripiuntur, vel innocentes torti domino deteriores facti redduntur: quæ ipsa ratio redditur l. vlt. de Calumniatorib. Similiter quoque Symmachus lib. 10. ep. 62. Sed cum, inquit, *assererem, non eandem prerogatiuam esse SERVORVM, quibus supplicamibus certum Perennitas vestra detulit Cognitorum; Responsum est, quod fortunas Clarissimarum personarum precatio subtilis incesserit, [fortè incesseret.]* Seruorum igitur hic quoque ratio habetur, at non etiam in abolitionibus impediendis: l. vlt. infr. de abolitionib. Antea quoque dupli pœna domino consulabatur, torto per calum-

niam seruo l. dominis 6. Cod. de Calumniatorib. l. vlt. de Calumniatorib. Sed & de calumnia quoque quærebatur: separatim est etenim calumniæ crimen à damno quod in seruo propter quæstionem domino datum est, d. l. vlt. ¶ In duobus porro nominatim criminibus h. l. expressis etiam seruo accusato, Inscriptio requiritur. Crimina duo hæc sunt: Interneciu^o actio, & crimen suspectæ mortis. Vnde satis apparet, Interneciu^o actionem crimini suspectæ mortis, atque aded homicidij, et si diuersam ab eo, proximam tamen esse. Interpretes sanè in huius legis interpretatione, homicidij appellatione vtramque criminis speciem complexus est. Neque tamen id factis est ad intelligendum, quid sit interneciu^o actio. Sanè (quod Cuiacius iam notauit 1. obseru. cap. 2.) Interneciu^o testamentum dicebatur, falsum testamentum, propter quod vt videlicet ex eo acquiri hæreditas posset, dominus fuerat occisus, atque aded Interneciu^o actio, quæ in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat, vt notant Festus in voce, Interneciu^o: Et Iulidorus lib. 5. cap. 26. & lib. 10. tit. 1. Neque alibi quod sciam, huiusce rei mentio occurrit. Cicero nis quippe locus, Philippica 14. quem Cuiacius laudat, non est de hoc crimine, sed de bello interneciu^o; ita enim locus legendus est, Non iniuste belli interneciu^o nota. Testamenta credo subiiciunt: Hæc sanè interpretatio, si hic admittitur, Interneciu^o crimen

Tom. III.

C 2

Ætæta

fuerit crimen suppositi testamenti, & ob hoc interneccii siue interfecti alicuius. Atque ita pertinet hæc lex ad speciem l. 6. i. de Quæstion. § Caterum nil interest; legatur hic *Interneccium*. Quomodo etiam Iustini editio correctissima A. D. 1581. habet *bellorum interneccium odium*; & lib. 11. *Internecciumque cum Per. sis ody*; & Festus, *interneccium testamentum*. Et Annum Marcellinus passim *interneccia certamina* dicit sine lib. 22. & initio libri 23. An verò *Interneccii*, ut Ildorus nominatim scribit (Nam & in *Glossis veteribus* extat, *interneccias mors iactura*:) an verò *Interneccini*, ut apud Festum. Cuiacius quoque legit & Glossarium vetus, *interneccinus* *αυτοκτονη*: an *Interneccij* (Nam & *interneccium* dicitur, ut *intergerium* ab intergerio, non minus quam *intergeries*, à quo *intergerimus paries*, pariter ut *interneccinus*) Nullibi autem *interneccidium* vocatur, quod Hotomannus putauit, vox enim hæc non à cedendo, verum à *nece* deriuatur, vel à *neccando*. Quanquam *interneccium* testamentum fortè non malè dixeris, in quo testator sibi mortem intentatam professus est, ut in *Sp. l. 3. Cod. de Calumniat.* § Verum in hæc tempora propius inspicienti, & legis huius inscriptionem simul attendenti, succurrit, hanc legem pertinere ad *Priscillianistarum* in Hispania facinora & motus, quæ in hunc ipsum Annum incidunt, de quibus alioquin consulendus est Seuerus Sulpitius, lib. 2. *Sacræ Historiæ*. Quo quidem ipso loco Vicarij Hispaniarum meminit, ut proinde omninò existimem, *interneccini* vel *interneccini* appellatione hic intelligendum esse crimen Maleficij seu *Veneficij*, cuius Priscillianum ipsum quoque conuictum nominatim scribit idem Seuerus Sulpitius: *Certe Malefici dicuntur* *ut as ipsorum habet scelere*, & *homines conficere malis artibus* vel *desigere*, l. 3. 9. *infr. de Maleficiis*. Dicuntur & communis salutis hostes, l. 11. d. 1. & contra hominum salutem quadam moliri, d. l. 3. Ut proinde nihil aliud sit *Interneccium*, quam *Veneficium*, incantatio, & defixio Magica; quæ vel vitis hominum, vel eorum salutis, vel aliter, *αυτοκτονη* & *interneccio* alicubi inuehitur; id enim *interneccii*, vel *interneccionis* vox significat.

Tandem ita omninò existimo, pertinere hanc legem seu duorum criminum accusationem, *interneccini* inquam, & *suspectæ mortis*, ad hæredes qui testatoris vel defuncti necem *veneficio* vel aliter intentatam vindicare nolunt, aduersus seruos quoque huius domestici facinoris reos, vel conscios: Ut proinde sensus hic sit, hæredem quemcumque, et si pietate quam defuncto debet motus, ad alicuius accusationem descendat, tanquam defuncto mortis quomodocumque intentatæ suspecti, nihilominus in crimen inscribere cogi, & quidem indistinctè. Quæ tamen parte veteris iuris distinctio placet: Pater enim ut & mater sine calumniæ timore, citra periculum calumniæ, filij vel filiarum necem *Veneficio* vel aliter intentatam, non modò aduersus seruum, verum etiam aduersus liberam personam vindicare potest: l. 1. 1. *de publicis iudiciis*; & l. 2. *Cod. de Calumniatoribus*. Item calumniæ pena in paternæ mortis accusationem cessat: l. 4. *Cod. de Calumniatoribus*. Quorù hæc ratio est, quia inconsultus calor calumniæ vitio caret, ut eleganter ait l. 1. §. *quare*, π. ad *SC. Turpill.* Quinimò hæres quoque extraneus, qui exequitur suspicionem, quam defunctus testamento suo cauit se de morte suâ habuisse, vel etiam qui inusu defuncti *veneficum* accusauit eum, quem sibi venenum infudisse defunctus existimabat, hoc nomine à calumnia excusatus est, quia inter voluntariam accusationem, & officij necessitatem heredis multum interest: l. 2. *Cod. de Calumniat.* § Quæ cum ita sint, *Interneccini* crimen, hæc fuerit crimen

Veneficij, quod hæres vtrò ad necem defuncti vindicandam intentat, citra iussum defuncti: *Crimes* verò *suspectæ mortis*, vbi (ut loquitur d. l. 2.) hæres necem defuncti viadicat, propterea quod defunctus *SUSPICIONEM DE MORTE* suâ habuisse se testamento cauit: Vel certè; *Interneccini* crimen, *veneficij* crimen: *suspectæ mortis* accusatio ex alio facto.

Vndè duo iam singularia notentur. Primum, etiam *veneficij* crimine hæredem accusatorem in crimen inscribere cogi: Secundò, hæredem ab inscriptione & calumniâ non excusari ob mandatum defuncti. § Illud satis mirari non possum, Cuiacium existimantem *Recit. ad tit. Cod. de falsis*, *Interneccini* actione esse actione civilem de homicidio: Quem aperte refutat tam *huius l. titus* sub *hoc titulo*, tum *lex ipsa*: Nam & *Accusatio* dicitur, & crimini *suspectæ mortis* iungitur, denique in eâ Interceptio requiritur: Quod criminalem vtiq; actionem omninò arguit. Et verò Interpretis quoque rectè vidit, hinc videl. agi de *periculosa & capitali obiectione*.

§ Ad huius l. Inscriptionem quæ inscripta est Vicario Hispaniarum, simul & ad aliarum *legum* cognitionem, notatè libet semel, à Constantini M. temporibus in hæc vsque tempora totius Hispanie administrationem quater variasse. Primum scilicet *Comitibus* ea fuit, non ad Annum tantum vsque Dom. 332. ut docet *lex cum seruum 6. C. de seruis fugit.* vel ad A. D. 334. vsque, ut docet *lex 3. sup. de mareris bonis*: verum ad Annum vsque 336. l. 8. de *Nauiculariis*. Secundò, Mox *Vicariis* ea paruit, iam ab An. 336. ad An. 370. vsque: ut ostendit *lex 5. sup. de sponsalibus*; & *lex 2. sup. de Tabulariis*. Tertio, Post annum 370. Proconsules habere cœpit: Itaque & *lex 11. infr. de Medicis*, quæ data est A. D. 376. docet, vnam tantum Galliarum diocesim, tum sub Præfecto Prætorio fuisse: Et eiusdem Gratiani Valentiniiani Iun. A. D. 382. constitutio extat ad PROCONSULES, *Vicarios omnesque Rectores*: *l. 1. infr. de Superindictis*, cum aliis in Occidente vnus tantum Africa Proconsul esset. Quarto, Mox (post decennium circiter ab An. D. 383.) ad *Vicarios* reditum est: ut hæc *lex* collata cum insigni Seueri Sulpitij loco, nequedum intellecto, ostendit: Quo sanè loco & de Priscillianistis agit (quòd hanc legem pertinere modò ostendi,) & huius ipsius Anni 383. historiam exequitur: *Hæretici*, inquit, *suas artibus grandi pecuniâ Macedonio* [Magistro officiorum] *data obtinent, ut Imperiali auctoritate Præfecti* [Prætorio Galliarum] *erepta cognitio Hispaniarum Vicario*, *traderetur* (*nam iam Proconsulem habere deserant*) *missique à Magistro Officiales, qui libacium, tum in Treueris agentem, ad Hispanias retraherent*. Sed & idem nominatim *Voluentij Proconsulis Hispaniarum* paulò ante meminit. Itaque fallitur vir doctus, qui putat, Sulpitium hoc velle, à Gratiano primum institutum Vicarium, qui dicere debuit, *restitutum*. Proconsulis Hispaniarum Tiberiani quoque mentionem fieri volunt in veteri quâdam Inscriptione, vbi tamen subnotatus Consulatus Valentiniiani A. III. & Eutropij: id est AD. 387. PRO C. TIBERIANO FACTVM EST HORREVM ET DN. VALENTINIANO AVG. TER ET EUTROPIO V. C. CONS. SCRIB. ELFBANTO. Ibi scilicet PROC. compulsis literis interpretantur *Proconsulem*: verum hæc Inscriptione nil incertius: vide & quæ iam notauit ad l. 7. *sup. de diuers. rescrip.* Huius immutationis causam hanc coniecit, quod Principes quandoque Hispanias sub Præfecti Prætorio Galliarum dispositione esse voluerunt, quandoque noluerunt. Gratianus cum noluit, Proconsulem instituit: cum voluit, Vicarium restituit. Neque enim Vicarius dicitur, nisi Præ-

fecti Vicarius. Itaque idem Seuerus Sulpitius mox subiicit, *Maximum Imperatorem Treuericum datus ad Præfectum Galliarum, atque ad Vicarium Hispaniarum literis, omnes omnino quos Priscillianus lites inuoluerat, deduci ad Synodum Burdigalensem iussisse*. Certè Hispanias, atque adeò Vicarium per eas, sub dispositione Præfecti Prætorio Galliarum fuisse, do-

cet *lex 10. sup. de Senatoribus*, & *lex on. supr. de Burgariis*: & l. 61. *sup. de cõsu publico*: collata cum *lege 15. infr. de paganis*. Sed & Claudianus in *Consularum Adualij Theodori*, & Zosimus lib. 2. Ammianus Marcellinus lib. ... circa. Valentiniiani initia: *Notitia* denique *Imperij* sub Theodosio Iun. & Valentiniano III. Placidia filio consecrata.

§ SVIS nominibus, non emendicatis decretis & suffragiis, accusationes instituendas, veluti à Decurionibus aduersus Iudices.

X V. * Idem" AAA. Cynegio P. P."

CONCESSVM singuli" vniuersique" cognoscant, non emendicatis" suffragiis decretorum, sed lite" suis nominibus instituit. Inlustis & Magnificæ Celsitudinis Tuæ ad eundam potestatem: Quoniam accusari vnumquemque" per alterum non oportet: videlicet, ut iustitiâ & æquitate, quâ notus" es, in Iudice punias, si innoxios" verberauit: in Officio, si fortasse conticuit, quèd cædi" Decuriones innoxios non liceret. Dat. Prid. Kalend. Maij, Constantinop. Arcad. A. I. & Bautoñe Coss. [385.]

INTERPRETATIO. * In criminalibus causis vel obiectionibus, per mandatum, nullus accuset, nec per rescriptum Principis hoc potuerit impetrare. Sed ipse qui crimen intendit, profens" per se accuset, inscriptione præmissâ. Iudices verò puniendi sunt, & damnandum Officium, si fortasse tacuerint, si innocentem nisi præmissâ inscriptione subdendum crediderint quæstioni.

NOTÆ.

- * Lex singuli 14. *Cod. de accusationibus*; hinc interpolata est.
- " Reponendi sunt hi Imperatores: Valentiniannus THEODOSIVS & Arcadius. Quod etiam in partem fit in *Cod. Iustinian.*
- " Cynegius PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. de quo mox, & in *Prosopogr.*
- " Similiter l. 2. *infr. de calumniatoribus*, in eodem ferè argumento, *singuli vniuersique cognoscant*. v. plura in *Gloss.*
- " Iudices: hanc vocem habent quidam *Codices Iustiniani*, malè.
- " In publicis criminibus: add. C. *Infr. extra speciem huius leg.*
- " Pariter ita l. 75. *infr. de Decurionibus*. Hæc verò *Cod. Iustin.* addita vox, vti: quam tollendam censet Cuiacius i. *obseruat* 33. & verò deest in quibusdam *Manuscriptis*.
- " Decurionum: Hotomannus 13. *obseruat*. seu *Amicabilius* 2. 33. infelicitè. Ponò in *Cod. Iust.* hæc à Triboniano subiiciuntur, *aut relationibus à publicis personis destinandis credere, aut veritatem inquirere*. de quibus mox.
- " Sequentia omnia rescata à Triboniano.
- " Aduersus Iudices seu Rectores Prouinciatum: ut docent mox sequentia.
- " Veluti, Iudicem in *sp. huius legis*.
- " Obserta elogium quod Cynegio Præfecto Prætorio tribuitur: de quo vide Zosimum lib. 4. p. 762 & 769. & nos mox.
- " Decuriones scilicet mox, plumbatis.
- " Officialibus: qui Iudicibus obfistere debebant, legum præscripta egredientibus.
- " plumbatis.
- " Nempe quod infinitæ leges ostendunt, officium Iudici leges & iura suggerere debebat: hæc & eiusmodi suggestio eis incumberebat. l. 46. *infr. de hæreticis*.
- " Nugatoria, maximam partem.
- " Huc alluist author *ep. 1. Hygini* p. 191. & *Damasi ep. 7.* p. 545. 543, & exinde in *Decretum 3. 9. cap. 8.* & *Calixti ep. 2.* p. 254. *Lucij* p. 322.
- " Nugatorium hoc: debuit dicere *Innocentem Decurionem*.

COMMENTARIVS.

VO, seu PROPRIO quisque NOMINE, ac nominatim DECURIO, in specie huius legis, in accusando Iudice, seu Rectore Prouinciæ (apud Præfectum Prætorio) querelam siue accusationem institucere, à Theodosio M. hæc lege iubetur, A. D. 385. non verò emendicatis suffragiis decretorum. § *Emendicata suffragia decretorum* hic sunt, corrupta suffragia, & extorta à Communi Curia, vel Ciuitatis alicuius consilio: Quò ipso sensu emendicata suffragia dicuntur l. 75. *infr. de Decurion.* Decreta quippe, b. l. & l. 11. sunt ea quæ in communi consilio ciuitatis, Curia, vel Prouinciæ, decernebantur, Græcis *ἄνωγοι*, ut sæpè à Cicerone in *Verrinis* vocantur, quibus scilicet instructi legati mittebantur: de quo plenè *infr. tit. de legatis, & decretis legationum*. Idque etiam satis hæc ipsa lex ostendit.

Species porò huius legis hæc est: Fingamus Decurionem aliquem innocentem à Præside cæsum, verberatum plumbatis (atque ita Decurioni iniuriam factam: de quo dicendi locus erit *infr. tit. de Decurionibus* l. 2. & l. 6. *infr. de Quæstionibus* quæ huic argumento respondent) Hæc sanè iniuriâ, toti quoque Curia seu Ordini iniuria quodammodò fit, & ut exere dicitur d. l. 2. *infr. de Quæstionibus*, in *conuulsiæ Ordinis existentiæque id temptantur*. Et suo tamen tantum proprioque nomine, Decurio, qui cæsus fuit, Iudicem siue Rectorem Prouinciæ accusare debet; & si Interpreti credimus, Inscriptione præmissâ, ac non etiam decreto Ordinis emendicato. Quod quidam Decuriones facere soliti, eo sine ut eò maiorè iudici inuidiam conciliarent: & si Interpretationi ad hanc l. rursus stamus, ut Inscriptionis etiam necessitati sese subduerent, quasi non tantum

fuo,quàm Ordinis totius nomine, cui iniuria facta erat, dum vni ex Decurionibus ea fit,accufationem instituentes. A quâ sanè sententiâ alia est lex 2. infr. de calumniatoribus : quâ statuitur , eum qui alieno nomine accusacionem instituit, delatorum & calumniatorum numero nihilominus , si falsa detulerit, duci oportere: vbi etiam plura dicam, & specialius, & distinctius.

¶ Et hæc quidem huiusce legis sententia est; quam Interpres huius Codicis, vt veteres Codicis Iustini. Interpres (vtpotè in Codice Iustiniano interpolatam) intelligere non potuerunt. Alciatus ad eam primus alludit, Contius & Cuiacius tandem in eius mentem penetrarunt : hic 1. obseruat. 33. Etsi hic alicubi non ita benè, decreta emendicata interpretetur, quæ ad commendationem alicuius emittuntur, quibus aliquis laudatur. Denique horum adhuc nemo explicauit, quonam fine, quâ specie, seu quo colore huiusmodi decreta totius Curie facta fuerint: Causa scilicet hæc erat, quod vni Decurionum iniuria facta ad totius Curie iniuriam pertinere videbatur. Sic Decurione immodicè cæso, tota Curia decreto missò accusacionem instituebat: Preatio le fait & cause en main. Verùm quia hæc ratione Decurio in accusacionem temerè irruerat, nullis solemnibus expletis, atque ita Rei, quos huiusmodi decreta accusarent, pro conuictis fermè haberentur, quæ tamen sæpè gratiosa esse poterant, visum Theodosio M. satius, non communi Curie nomine Iudicem eiusque Officium accusari, verùm ipsummet illum Decurionem, qui iniuriâ affectum sese dicebat, suo nomine accusacionem instituire. Neque eò minus tamen Præfectus Prætorio iniuriam hanc, velut in Curie iniuriam redundantem, pro iniuriâ & equitate sua punire vult. Quod Sententia Theodosiana h. l. filium est. Laxare quidem vela visum Decurionum innoxiorum querelis à Iudicibus cæso, sed ita laxare visum vti iuris ordo obseruaretur. Rursum ita iuris ordinem obseruari, vti seuerè res illa vindicaretur.

Ex his iam apparet, quod Duaienus sibi persuaderi passus non est; dist. 2. c. 26. hanc leg. de Decurionibus propriè intelligendam, & quidem iniuriam suam persequentibus; cuius in totum vt & Alciati error hic est, quod suffragia de quibus hæc l. agitur, accipit de testimonio publico ciuitatum vel Municipiorum, quæ olim quoque recipi solita in causis, de quibus passim Cicero. Est enim hæc lex non de Testimonio, sed de Accusacione quam decreto suo iuuabant Decuriones.

¶ At obseruandum, Codice Iustiniano, legis huius principiu, vt ibi id interpolatum extat hodiè, abdicatâ etiam potissimâ eius parte, & infantis aliis longè aliud sonare: Scilicet Iudices non ilicè emen-

dicatis decretis credere debere, sed in eorum nihilominus veritatem inquirere oportere, exemplo addito Notiarum seu elogiorum, quibus pariter non ilicè fides adhibenda est. Hæc inquam legis huius, vti posita est Codice Iustiniano, Sententia est, planè aliâ ab hæc nostrâ, tam multiplici mutatione à Triboniano factâ, vt vel inde æstimari possit, quanto veritatis & historie præiudicio, huiusmodi interpolatæ sententiæ sub Imperatorum velut authorum nominibus supponantur: de quibus tamen ne per somnium quidem in mentem quidquam eis venit: imò contrarium. Nempe primò, Iudicis Officium ibi in cognitione publicorum iudiciorum instruitur: hic verò, in nativâ scilicet sua sede & origine, Accusatoris. Secundo, ibi sententia de publicis criminibus in genere concepta est, hæc lex nostra, de iniuriâ tantum Decurionis, iniusteque cæso Decurione agit, cuius iniuriam Curia tota ad animum reuocat. Tertio Sententia quæ ibi interpolata extat, pertinet ad fidem probationum: hæc nostra modum accusacionis faciendæ præscribit, damnato minus legitimo. Postremò, ibi non tantum de emendicationis decretorum suffragiis agit vt hic, sed & de relationibus quæ à publicis personis destinantur: id est de Notariis, de quibus & l. 7. Cod. eod. tit. vt rectè Cuiacius, contra quam Hotomannus qui id malè interpretatur de Relationibus Deputatorum à Curia ad PP. vt quid ei exponant. Et ita quidem comparatio inter vtramque legem, instituenda venit, quàm quomodo omninò idem Hotomannus 13. obseruat 33. Vt maxime verò hæc ita sese habeant, atque à nobis dicta sint ad historie veritatem, Triboniani tamen sententia iustissima est.

¶ Notanda interim obiter tria hæc leg. Primò, quod Theodosius M. hæc l. querelas Decurionum cæso, à Iudicibus admittat, si innoxij cæsi fuerint. Alio quippè tempore, aliisque legibus anterioribus, ne cædi quidem Decuriones villo modo voluit, etsi noxios, l. 80. 85. infr. de Decurionibus. Contra, noxios iam cædi à Iudicibus posse definiuit, vt hæc l. ita & l. 117. 126. 127. d. tit.

Secundo obseruandum testimonium, quod Theodosius Cynegio PP. hæc leg. reddit superstiti, atque in os: iniuriâ, inquit, & equitate quâ notus es. Cui concinit & lex 19. infr. de petitionibus. Libanius quoque Orat. ad Theodosium xi. §. εὐσθύνων, p. 100. dist. fertè testatur, quàm magno in honore Cynegium hunc habuerit Theodosius M. τετραδύνας, inquit, ὁ τοῖς πνεύ. σὺ σερανήδου & ἐπ' αἰῶνος Κωνσταντίνου, &c. vbi plura iam notauit.

Tandem obseruandum, querelas de Iudicibus seu Receptoribus prouinciarum ad Præfectos Prætorio perlatas, vtpote sub quorum dispositione essent de quo alibi passim.

¶ EXTRA Prouinciam iudicium criminale haberi non oportere.

XVI. * Idem AAA. Tatiano. PP. P."

¶ EXTRA prouinciæ terminos accusatori non erit licentia progredi: quia oportet illic criminum iudicia fieri, vbi facinus dicitur admissum. Dat. 111. Kal. April. Honorio NB.P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Just. Tatianus PP. Orientis scilicet, sub Theodosio M. vid. Profopogr.

COMMENTARIUS.

SENTENTIA huius legis eadem est, Porro vel Cynegio hæc lex inscribenda est, qui quæ legis 10. sup. Nam & hæc ex illa totidem penè verbis repetita & transcripta est. vrique hoc tempore P. P. erat: vel in Consulatu huic legi subscripto vitium hæreat.

¶ PRÆSENTIA accusatorum & reorum, etiam POTENTIORVM, quando requiratur.

XVII. * Idem AA. Tatiano P.P. Post alia.

¶ VNC conuenit Potentiores viros adesse iudiciis, cum eorum præsentiam criminalis" per inscriptionem causa deposcat. Dat. xv. Kal. Mart. Med. Valentiniano A.V. & Neother. Coss. [390.]

NOTÆ.

* Lex, Tunc conuenit 15. Cod. eod. Tit. Tatianus PP. Orientis scilicet, sub Theodosio M. Vid. Profopogr. In criminibus publicis: ita Tribonianus d. l. 15. Ita quoque Cod. Iustinianus: Sed melius deposcit, vel deposcet. Sed & Tribonianus hæc subicit, maioris elucidationis causâ, eam vti ipsa h. l. continetur: Licet in pecuniariis causis per procuratores litem sustineant.

COMMENTARIUS.

¶ VEMADMODVM in commune PRÆSENTES accusatores in criminibus, vbi Inscriptionis necessitas requiritur, esse oportet, neque procuratores pro ipsis admittuntur, h. l. & l. ult. infr. de quo Menochius lib. 1. de arbitr. q. 79. ita Potentiores quoque, id est in Dignitate positi, Illustres, Spectabiles, accusatores præsentis iudicio esse, h. l. aliis & inferioribus hæc parte æquantur. Nempe vt his inscriptio non remittitur, ita neque præsentia. Nam vbi subscriptio requiritur, ibi & præsentia desideratur, & vtrumque concurrat necesse est. Excepto tantum Iniuriarum crimine, ex l. ult. C. de iniuriis: & Nouell. 71. c. 1. Nam Illustres iure Singularem crimen iniuriarum per Procuratorem mouere possunt; etsi absentes in crimen inscribere teneantur. Ergo contra, vbi subscriptio non requiritur, neque præsentia potentiorum desideratur, quod hæc l. per ἀπὸ τῆς αὐτῆς satis indicatur. Regulariter scilicet nemo criminalem causam agit per procuratorem, Ath. 25. v. 16. ἐκ τῆς ἐδῶ Ποσειδῶνος χρεὶς τῆς ἀνδραποχίας ἀποδύσαν, αὐτὸν ἢ ἀκατηγόρητον ἢ ἀπὸ τῶν ἑχοῖ τῶν κατηγόρων. ¶ Et ita quidem in Accusatore ponenda huius leg. species est: Sed tamen & de accusato seu

de reo ipsomet potentiore accipi posset, quomodo id etiam definitur l. ult. Cod. vbi Senator. Quare ita definiendum, & Accusatorem & Accusatum potentiorum, etiam vbi Inscripcio in crimen requiritur, iudicio adesse ipsum oportere, non procuratores: ad cuius leg. praxin vide Scholiastem Instit. Imberti lib. 3. c. 2. ad num. 1. & Menochium d. q. 79. & 80. vbi hanc leg. allegat. Et hæc quidem præsentia in criminalibus causis obtinet, quod hæc leg. dicitur κατ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς quoque causarum pecuniariarum. Vbi indistinctè procuratores admittuntur, & in his per procuratores litem sustinere licet, quod expressim additum à Triboniano l. 15. Cod. eod. tit. quæ hinc aliquin desumpta est. Imò potentiores quidam, si quod ab iis inferatur iurgium vel referatur seu excipiat, non ipsi per se, verùm per procuratoris personam agere teneantur, ex eiusdem Imp. constitutione ad eundem Tatianum P. P. data, biennio post hanc legem: putà l. quicumque 25. Cod. de procuratoribus, quam pro parte secutus Iustin. Nouella 71. Vnde desumpta est Auth. hoc ius, quæ dicta l. 25. subscripta est.

XVIII. * Impp. ARCAD. & Honor. AA. Maximo PP. P.

¶ DIVERFORVM criminum rei, vel desidiâ Iudicum, vel quâdam lenitatis ambitione, per prouincias detenti, in carcere crudelius differantur, moncantur" omnes Iudices, productos è custodiis reos disce pationi debitæ" subdere, & quod Leges suaferint, definire. Dat. 111. Non. Aug. Const. Arca. 1V. & Honor. 111. AA. Coss. [396.]

INTERPRETATIO. Rei non multo tempore in carcere, vel in custodia teneantur, sed celeriter aut innocentes absoluantur, aut si conuicti fuerint criminosi, sententia puniantur.

NOTÆ.

* Refert huius leg. Verba veteris Consultationis Auctor c. 10. Iungenda huic, lex 15. infr. de bonis proscriptis. quoniam inscriptio variat: inscribitur enim ea Casario P. P. P. Diverforum, id est, quorumcumque. vid. Gloss. Theod. A te Præfecto P. Iudices, id est, Rectores prouinciarum. Debitæ. Statim, vt l. 1. infr. de custod. reor. veter Consultatio habet, Subiicere. in vet. consulti.

CCELERARI reorum custodia in cluorum iudicium, neque protelari diu Areadius h. l. iubet, de quo fuit quoque supra iam lex 7. sup. & suo mox titulo l. 1. & 6. de custodia reorum: quarum eadem est sententia. Deque eo Iudices moneri iubentur, vel ab ipomet Praefecto Praetorio (sub cuius dispositione Iudices erant, quod h. l. indicari puto) vel à Commentariensibus, d. l. 6. de custodia reorum.

¶ Porro differendi iudicij duae causae h. l. adsignantur: puta 1. Negligentia seu segnitias iudicum, quae & ipsa causa indicatur l. 7. sup. ubi segnitias iudicantis lenitudo pariter vocatur. Item lenitatis (id est clementiae φιλανθρωπίας) ambitio, dum scilicet lenes, iudicium differendo videri volunt, cum tamen contrarium eueniat. Nam (vt eleganter lex ait) criminum rei detenti, in carcere crudelius differuntur. Cassiodorus in eam sententiam, 12. Variar. 40. Non est unum clausis exitium: multiformi morte perimitur qui carceris squallore torquetur. Et longior vita sapè, supplicio

est: l. qui quis, vlt. infr. ad leg. Cornelianam de scariis. Haec verò ipsa res est & Lenitatis seu φιλανθρωπίας ambitio ipsa, quae discretè perstringitur quoque l. 7. sup. quamque Libanius tradit orat. quam habuit decem ante hanc l. annis ἀπὸ τῶν δεσποτέρων p. 66. 67. 68. (quae Magistratum seu Iudicium negligentiam circa vincetos & carcere inclusos insequitur, cuiusque obtentu Iudices diurno carcere reos cruciabant: ubi inter alia, ita Iudices lenitatis hanc speciem praeferentes inducit: ἐ τῆς ἀπὸ τῶν ἰδὲ φέρων φασίν, ὅτι βασιλεὺς ἐνδεσποτῶν ἢ διὰ τῆς φιλανθρωπίας βλάσαν, ἢ τῆς ἐπὶ ἐξίφθου πλεονεξίας τὸ δημίω, &c. Et post alia, δεινὸν νομίζων εἰ σὺ φέρῃ χαλεπῶς τὴν ἀποδένον διατάξας. Tandem, διατελέσων ὡς δὴ φιλανθρωπίας δόξουσι εἶναι.

¶ Ceterum arg. l. 15. infr. de bonis proscriptorum, quae huic coniungenda est, videri possit, ad Rufini socios, participes, propriè hæc lex pertinet: qui superioris anni sine ante octo menses, caelus, proscriptus fuerat: de quo vide quae dixi ad l. 14. d. 1. de bonis proscriptor.

XIX. * Impp. Honor. & Theod. AA. "Coff. Praetoribus, Tribunis plebis, Senatui, salutem dicunt.

ACCUSATIONIS Ordinem iam dudum Legibus institutum seruari iubemus: vt quicumque in discrimen capitis accessit, non statim reus qui accusari potuit, aestimetur, ne subiectam innocentiam faciamus: sed quisquis ille est qui crimen intendit, in iudicium veniat; nomen rei indicet; vinculum inscriptionis accipiat; custodiae similitudinem, habitam tamen dignitatis aestimatione, patiatur: nec impunitam fore nouerit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij. ¶ Nemo sibi tamen obiectu cuiuslibet criminis blandiatur, de se in quaestione confessus, veniam propter flagitia sperans adiuncti, vel communionem criminis consortium personae superioris optans, aut inimici supplicio in ipsa supremorum suorum forte sociandus, aut eripi se posse confidens studio, aut priuilegio nominati: cum veteris Iuris auctoritas de se confessos, ne interrogari quidem de aliorum conscientia sinat: Nemo igitur de proprio crimine confitentem, super conscientiam scrutetur aliena: Nemo credat sponte fingenti: Commonitoriis, secretisque mandatis fidem penitus abnegamus, &c. Dat. VIII. Id. Aug. Rauennae, Aflepiodoto, & Mariniano COSS. [323.]

INTERPRETATIO. "Ante Inscriptionem nemo efficitur criminofus: Nam inscriptione per ordinem facta, tunc à Iudice suscipiendus est reus, & custodia cum accusatore tradendus est, eam tamen ratione, vt tam accusati, quam accusatoris dignitas aestimetur, & vnumquemque ante discussionem à Iudice faciat custodiri, vt eorum natales aut dignitas patiantur. Sanè his qui crimina sua in quaestione confessi sunt, de aliis si dicere voluerint, à Iudice non credatur: quia iure & legibus constitutum est, vt spontanea professione reus reum non faciat, neque illi de altero credatur, qui se criminofum esse confessus est.

NOTÆ.

* Lex 17. Cod. de accusationibus: & Lex vlt. Cod. de Calumniatoribus. Et iungenda huic, Lex 22. seu vlt. sup. de iurisdictione: l. 2. sup. de libertis: & lex 4. sine vlt. infr. ne prater crimen Maiestatis. Hanc legem alligat Papias. Resp. Tom. 7. eam imitatus est Auctor ep. 2. Euthychiani, p. 373. & exinde in Decretum relata 2. q. 8. c. qui quis ille. " Similis inscriptio Legis 1. infr. de bonis maternis. " Subiectam, i. suppositam & obnoxiam calumniae & temeritati accusatorum nullo vinculo coërcitorum. Erraret qui responderet, suspectum. sic subiecti iniuria, huic, sapè apud Symmachum. " in Cod. Iustin. ferimus: Nullo sensu. " L. vlt. Cod. de Calumniatoribus, hinc desumpta est: & haec huius l. partem indicat Papiasus 8. Respons. " Vide l. 14. supra. " id est & sese vinciat, neque opus vt cum voce, arripiant, mutemus, quod tamen Tribonianus prætulit. " 2. q. 8. c. 3. " Huc alludit Auctor ep. 2. Julij p. 466. " pro communionem, Cod. Iustinian Sic & l. 40. de hæreticis, communionem criminis implicati. " Satiandus, Cod. Iustin. " Reliqua Tribonianus rescavit. " Iuo p. iure 103. n. 246.

REO accusationis vetus, seu legibus, veterisque Iuris auctoritate, iam dudum institutus, seu forma iam dudum statuta, ab Honorio, hæc Oratione ad Senatuum emissa (cuius hæc nostra partem constituit, vt & lex vlt. sup. de iurisdictione, & lex 2. sup. de libertis, & lex vlt. infr. ne prater Crimen Maiestatis) firmatur, seruarique iubetur. Ac vt omittam cetera capita quae tribus illis legibus, quas huic coniungendas dixi, continentur, duo capita de veteri accusationum ordine & formâ, h. l. continentur.

¶ Primum caput est de Accusatore deque iis quae ab accusatore exiguntur, quaeque ad eundem denunciantur, antequam is qui accusatur rei conditionem sustineat, aut rectè damnari possit. Quorum verborum sensus hic est: Non illic eum qui accusatus fuit in reos recipiendum, custodiae tradendum, seu damnandum. Quo modo etiam Acciurus rectè accepit. Eoque sensu ptopè Iulianus olim dixisse memoratur apud Ammianum Marcellinum, initio lib. 18. Ecquis INNOCENS esse poterit, si accusasse suscipiet? Accusatori proinde hæc denunciantur. Primum vt ipse accusator praesens (vt l. 17. sup.) apud Iudicem libellum Inscriptionis offerat, cuius alioquin formula continetur in l. 3. de accusationib. quo scilicet & reum designet, & in crimen subscribat, de qua inscriptione fuerunt iam l. 5. 8. 9. i. 1. 14. sup. hoc vit. Item custodiae similitudo ei denunciat quod & ipsum cauetur l. 8. sup. id est eum sub eadem custodia qua reum, interea dum iudicium peragitur, continendum, habitam tamen dignitatis ratione. Reos quippe etiam dignitate conspicuos, veluti Senatores, honestiore custodia habitos, libera inquam & honesta, apud Magistratum aliquem, satis liquet, præter Salustium in Carilina, Dionem lib. 58. (qui hanc custodiam ἀδερμου vocat) Alludit ad hunc morem Hieronymus aduersus Vigilantium, ubi agit de animabus Sanctorum post obitum folio 55. D. Senatoria (inquit) videlicet dignitas sunt, vt non inter homicidas in deterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia in Fortunatorij insulis & campis Elisis recludantur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula iniicies, vt usque ad diem iudicij teneantur custodia? &c. Eodem pertinet & quod Symmachus, Epist. vlt. lib. 10. Secundum hæc scira legum, Agens in rebus Africanus, accusationem professus, Campano & Higino clarissimis viris violentia crimen obiecit: Continuo, vt seueritas exigebat, reos custodia militaris, dissimulatam dignitate, circumdedit. Eodem pertinet l. 3. in si. infr. de exhibendis reis: & l. 1. infr. de custodia reorum. Comperto demum crimine dignitate conspicui, publico carceri additi, vt docet præter legem 5. de custodia reorum, Sidonius Appollinaris lib. 1. Ep. 7. ubi de Aruando Praefecto Praetorio Galliarum agit: In Capitolio, inquit, custodiebatur ab hospite Flavio Afello Comite S. L. Et post: conclamatur à Iudicibus reum lese Maiestatis confitentem teneri, confestim priuilegiis Praefecturæ exanguaris publico carceri adiudicatus est. Sed & inscriptionis effectus accusatori h. l. denunciat. Similitudo inquam supplicij, de quo superioribus legibus actum fuit. Et hæc de primo capite.

¶ Secundum caput est, & ipsum ad ordinem accusationis spectans, & ipsum Iuris veteris auctoritati consonum, verum ad Reum pertinens. Est autem tale: Confessus de se sine suo crimine in quaestio-

ne, seu tormentis, in aliorum capita interrogari non posse: vel etiam sponte, post confessionem de se factam in quaestione, alium ad societatem criminis vocare non posse; id est quasi socium criminis non rectè profiteri, atque ad eundem fidem ei non adhiberi. Qui de se confessus est in quaestione, ei postea neque sponte socium profitenti credendum est, neque in alium is amplius torqueri potest: h. l. & l. 16. §. 1. de quaestionibus. Et Paulus lib. 1. sentent. Tit. 12. in fine. Cuius rei ratio hæc à Paulò redditur, ne alienam salutem in dubium deducat qui de sua desperauit. Et clariùs adhuc ratio h. l. hæc insinuat, quia scilicet plerique post confessionem criminis in tormentis factam desperati, alios ad societatem seu communionem criminis vocant, vel vt potentiore nominato de se sententiam eunt, atque destinato iudicio eripiantur; & publicæ vindictæ subtrahantur, eripi se posse confidentes studio, id est gratia, aut priuilegio nominati, vt hæc l. dicitur: vel vt inimicos suos ad supplicium societ, vel (vt Codex Iustinianus præfert) eorum supplicio in ipsa supremorum suorum sorte se satient. Libenter scilicet ferre perit, qui cum inimico perit. Quòd pertinet elegans locus Pacunij Ilione apud Nonium c. 2. v. damnat: & v. expetunt: Dij me etsi perdunt, tamen esse adiutam expetunt. Quum priuilegium intereo spatium vlciscendi damnum. Igitur neque de se confessus in quaestione interrogari de sociis potest: excepto casu legis, prius 17. de Senatusconsulto Sylliano: & Pauli 5. sentent. 14. neque sponte denunciare vel profiteri potest. Quod vltimum iure veteri secus fuisse videtur: spontaneæ enim huiusmodi professioni etiam non facile credi oporteret, tamen non semper fides derogabatur: & licet plenam probationem non faceret, ad vltiorem tamen inquisitionem faciebat, seu ad maiorem inquisitionem, l. 4. Cod. de Quaestionibus. Ceterum de tota hac quaestione videndus est Clarus, lib. 5. sentent. §. vlt. Quest. 21. vers. dictum socij: Itaque concoquere non possum differentiam, quam Cuiacius statuit, inter Conuictum & Confessum hoc sensu; Conuictum, de sociis rectè interrogari: Confessum, non item. Eamque differentiam rationem adsignat, quia cum Confessus habeatur pro damnato, facile vt desperatus ad delationem aliorum confugere posset, vt loquitur lex 18. §. 3. de iure fisci. Verum & hæc ipsa ratio Conuicti communis est. Quid enim? an non & hic pro damnato habetur? Quinimo maior est desperatio in Conuicto, quam Confesso. Sed & Confessus in quaestione, Conuicto propior est: Denique quid responderet Cuiacius ad d. l. 4. Cod. de Quaestionibus, ubi Conuicti & Confessi clarè coniunguntur & de vtrisque idem prædicatur, Nempe Conuictis Confessisque ad societatem scelerum alios vocantibus facile credi non oportere: ¶ Additur h. l. in fine; Commonitoriis secretisque mandatis fidem penitus abnegandam. Quorum verborum hic sensus est: Confessus de se in quaestione, postea etiam sponte alios deferentibus, fidem derogandam esse, etiam si commonitoria & secreta mandata sociorum habere se dicant, & producant. Ad hæc ipsa commonitoria & secreta mandata pertinet hic Ammiani Marcellini locus, lib. 28. p. 385. Amantius, inquit, Aruspex, occultiore iudicio proditus, quod ob prana quædam implenda, ad sacrificandum ab eodem esset adscitus Hymetio, indultusque in iudicium quamquam incuruus sub equileo staret, pertinaci negabat instantia. Quo inficiente, SECRETIORIBVS chartis ab eius domo pro-

lati COMMONITORIVM repertum est, manu scriptum Hymetij, petentis ut obsecratu ritu sacrorum solemnium numina erga se Imperatoris delineret, cuius extrema parte quedam involuta legebat in Principem, ut auarum & truculentum. Commonitoria & secteta.

mandata similia indicari puto l. 2. *infr. ne prater crim. maiest. ibi cum omni SCRIPTURARVM & medicatu criminis apparatus;* item l. 7. *infr. de fide testam.* De his porro Commonitoris plenè dixi, ad l. 2. *si certum petat. de chirogr.*



DE EXHIBENDIS,

VEL

TRANSMITTENDIS REIS.

TITVLVS II.

IX. COD. IVST. Tit. III.

PARATITLON.



EXHIBERI reum accusatum, Inscriptioe prius facta neque ante oportebat: l. 3. & 6. *h. tit. & l. 8. 9. sup. de accusationibus.* Exhiberi, inquam, Rubr. & l. 3. & 4. *h. tit.* id est, comprehendendi, l. 2. iudicio exhiberi, d. l. 4. *h. tit.* vnde exhibitionis iniuria, d. l. 8. *sup. de accus.* Sed etsi in longinquo esset, comprehensum TRANSMITTI Rubr. adduci l. 9. *sup. de accusat.* ex longinquo acciri, l. 3. *h. tit.* deduci, l. 3. & l. ult. *infr. de Nautic.* dirigi, l. ult. *sup. de Curiosis,* oportuit. Id verò fiebat solo Iudicis seu Reçtoris Prouinciæ præcepto, l. 4. & 6. *h. tit.* curâ Iudicum, d. l. ult. Mittebatur aliquis ad reum exhibendum, l. 3. veluti Domesticus, Protector, aut Agens in rebus; vid. titulos illos. Executor, d. l. ult. Apparitor, vid. Symmachum lib. 2. ep. 44. quo casu Ferreis interdum vinculis seu nexibus, ligati Rei exhibebantur, tranſmittebantur, l. 9. *sup. de Executoribus:* l. 2. *de Gladiatoribus:* ferro vinciti ad sacratissimum Comitatum dirigebantur, l. ult. *sup. de Curiosis.* Sub fidâ denique prosecutione mittebantur, vid. l. 3. *infr. de pœnis:* sub custode, Symmachus lib. 2. ep. 75. & sub elogio, d. l. 9. *sup. de Execut.* (vid. & l. 6. *infr. de custodia reorum.*) De hac verò reorum accusatorum exhibitorum Prosecutione, seu Transmitione, agitur præterea, l. 15. *de Agentibus in reb. l. 1. de cursu public. l. 9. de executorib. l. ult. de Nautic. l. 175. 181. de Decurionibus:* l. 2. *de Gladiatoribus.* Quomodò & damnati sub prosecutione missi ad locum pœnæ, l. vn. *de mensis oleariis:* l. 5. 2. 5. 3. *de hæreticis:* l. 3. 6. 16. *de pœnis:* etiam ferreis vinculis conficti: d. l. vn. *de mensis oleariis.*

¶ Reis inquirendis & Iudici nunciandis vacabant Curiosi, Stationarii, aliique l. 1. c. 18. *de Curiosis:* l. 2. *de Veteranis:* l. 2. *de Cohortalibus:* l. 1. *de cursu publ. l. 31. de Episcopis:* qui carcerem habere vetiti, seu personam pro manifesto crimine apud se habere in custodia, l. 2. *de Cohortalibus.* ¶ Edicto quandoque Rei euocabantur, l. 15. *de Cohortalibus.* ¶ Tradebantur Rei Magistratibus Municipalibus, si Iudex præsto non esset: eorumque obsequio postea ad Iudices tranſmittebantur, l. 1. *de cursu publico.* Exhibitio personarum Officialibus mandari absque Principis [officij] auctoritate non poterat, l. 3. *de Princip. agent.* ¶ Reus comprehensus (non tamen Senator, l. 1. *h. tit.*) sub custodia constituebatur, l. 2. 3. *h. tit. l. 2. infr. de Executoribus;* Protectoris, l. 3. *ad l. tul. repet. moderatâ & diligenti, l. ult.* non etiam in carcerem conuiciebatur, l. 3. (id enim nisi conuicto reo fieri oporteat, d. l. 3.) Et tamen laxamentum 30. dierum dabatur reo volenti ad componendos mœstos suos penates, & parandos sibi sumptus, si è longinquo ducendus esset; l. 3. & *ult. h. tit.* Cæterum quisquis Apparitori alicui traditus fuerat, ab eodem vsque ad negotij terminum obseruari debebat; l. 2. *de Executoribus.*

I. * Imp.

I. * Imp. Iulianus A. Sallustio PP."

EVS Senatorum, & auctoritatem eius Ordinis, in quo nos quoque ipsos esse numeramus, necesse est ab omni iniuriâ defendere. Si * quis ergo Senator forcius criminis insimulatus fuerit, ante causæ cognitionem omni terrore calumniæ, omni suspitionis molestiâ careat, vacuus sit prorsus & liber, antequam re conuictâ crimen agnoscat, & exuat dignitatem. Dat. Non. Febr. Constantinop. Mamertino, & Neuitra COSS.

NOTÆ.

- * Lex 8. Cod. de dignitatibus, hinc desumpta est.
- " Sallustius PP. sub Iuliano. Vide Ammianum Marcellinum lib. 21. p. 202. in Gestis A. D. 361. & lib. 22. p. 221. sine anni superioris, & lib. 23. p. 363. in Gestis A. 363.
- " Senatorij scilicet.
- " Abest hæc vox à Cod. Justin. & sanè superflua ea est, nisi vocem, numeramus, accipias pro gratulamur, letamur, gaudeamus, & pro magno ducimus.
- " Exhibitionis custodia.
- " Sequentia omnia absunt à Cod. Justinian. de cuius rei ratione mox.
- " Prohibitionem l. 3. Cod. ubi Senatores: antequam re conuictâ crimen agnoscat.
- " Tanquam suspectus.
- " A custodia. Deponat.

COMMENTARIVS.

SENATOREM criminis accusatum antequam causa cognita conuictus criminis fuerit, & dignitatem retinere, & vacuum prorsus liberumque esse iubet h. l. Iulianus Imperator: dignitatem, inquam, pristinam interim retinere. Nominati scilicet capitalium criminum vt ad novos honores ante causam finitam non admittuntur, ita pristinam interim dignitatem retinent; l. libertus 17. §. 12. 7. ad Municipalem. Quod vt in Senatoribus Municipiorum, (de quibus *infr. tit. de Decurionibus:*) Papinianus d. §. 12. rescripsit, Similiter h. l. de Senatoribus à Iuliano constituitur, & à Zenone l. 3. Cod. ubi Senatores. Conuictus scilicet demum Senator, aut Confessus, dignitatem exuit. Atque eò pertinet querela Aruandi PP. apud Sidonium lib. 1. ep. 7. quod se priusquam discernerent, uiscerentur. Quod iure quoque Gallico tratatium est; Officiarium quippe, id est in officio publico constitutum, ante condemnationem, id est antequam reus criminis peractus sit, deponi siue degradari non posse, frequentibus Curie Parisiensis Senatus consultis cõstitutum reperio. Videnda est collectio Placitorum Lucij lib. 8. tit. 5. *arresto 3. & lib. 9. tit. 7. Arresto 6. & Chanuricus in Collectioe sua des Reglem. tit. 33. cap. 207. & Louèrius Lit. O. Num. 1.* Facit huc etiam Aruandi Præfeti Prætorio Galliarum exemplum apud Sidonium lib. 1. ep. 7. *Conclamatur, inquit, à Iudicibus [id est definitur seu pronuntiat] reum læsæ Maiestatis consistentem ueneri, confestim priuilegij gemine Præfecturæ, quam per Quinquennium repetitis fascibus reuerat exanguarat, & plebeia familia non ut addictus, sed ut reditus publico carceri adiudicatus est.* Quod exemplum, illud ipsi ostendit quod h. l. dicitur, Senatorem posteaquã re conuictâ, crimen agnouerit, dignitatem exuere, id est amittere. Eadem ratione Episcopatus ante causæ exitum, antequam Episcopus fuerit reus criminis peractus, nemini adimi debet, c. 1. *Extr. de iudicis:* & Epistolâ 2. Felicis primi ad Gallia Episcopos, quæ extat primo Tomo Conciliorum: Alexius Aristenus, Græcus Canonum Interpres, id quoque sic interpretatur κατὰ τὸν νόμον τὴν κατὰ τὸν νόμον τὴν κατὰ τὸν νόμον: κατὰ τὸν νόμον scil. est Regratiario, depositio Episcopi siue Clerici. ¶ Ac vt dignitatem ipsam retinet Senator, pendente Iudicio criminali, ita & nullam interim iniuriam pati debet, nullam calumniam, nullam molestiam,

quasi criminis suspectus, nullam exhibitionis, atque ad eò custodiæ iniuriam: id enim h. l. omnino indicari necesse est, alioquin huic titulo ea nequicquam responderet. Et sanè cum ab omni iniuriâ Senatorium Ordinem defendi Iulianus uelit, & Senatorem criminis reum, ante iudicium peractum, uacuum & liberum esse, omnino exhibitionis, atque ad eò custodiæ iniuriam ei remittit: nam & exhibitionis iniuria dicitur l. 8. *sup. de Accusationibus:* Cæteri alioquin rei criminum pendente iudicio, etsi hoc iure nostro aliquando in carcerem non conuicerentur, attamen vacui prorsus & liberi non erant sub custodia enim apparitoris alicuius constituebantur, l. 2. 3. *ult. h. tit. & l. 2. sup. de executoribus.* Hinc & apud Symmachum lib. 2. epist. 41. *Nicagoram Clarissimum virum Sicilia fascibus functum sub custodia adesse iussisti. Mox sine leg. vocat hanc, Exhibitionem.*

¶ Ab hac igitur custodia liberantur hæc Iuliani lege Senatores, quod tamen priuilegium eis postea abrogatum est. Nam vt docebit l. prox. *infr. & ad leg. ult. superioris tituli* iam ex Sidonio expendi, Senatores quoque pendente iudicio liberâ & honestâ custodia continebantur. Quinimò & hoc detrimētum Senatores rei criminum patiebantur, vt etsi stare illis in secretario siue iudicio necesse non foret, dum causa ipsorum tractatur, tamen inferiore sede sederent, l. 3. Cod. ubi Senatores: iudicibus inferiore. Id eò quoque Sidonius dicit lib. 2. Ep. 2. Aruandum Præfctum Prætorio Galliarum reum læsæ maiestatis impudentiâ notat, quod se mediis propè Iudicum sinibus ingessisset: de quo iam aliquid notauit ad l. vn. *sup. de officio Iudicum civilium.* ¶ Porro cur Senatoriæ Dignitati & Ordini tot & tanta priuilegia Iulianus contulerit, hanc quoque rationem reddidit, quia scilicet ipsi quoque Principes Senatorum numero erant; in quo, ait Iulianus, Nos quoque ipsos numeramus, vt Theodosius Iunior l. 180. *infr. de Decurionibus;* Cæterum amplissimum, cuius consortio gratulamur. A. Quidius in l. Quisquis, *ult. infr. de Senatoribus:* Senatorum etiam, nam & ipsi pars corporis nostri sunt. Et Valentinianus in l. 32. *sup. de cursu publico:* Senatores inquit, quos collegij merito uidere frequentius cupimus. Antè hos omnes Alexander Severus ad Senatum, referente Lampridio, *Quiescite uenerandi*

Patres, & vos ipsi Magnifici, vnum ne de vobis esse censet, quam Magni nomen ingerite. § Et hac quidem ita alij quoque Principes: tum & Iulianus de cuius peculiari erga Senatum cultu & ad Senatum accessu (quem Constantius neglexerat) vide quae Libanius in eius necem, p. 298. 299. & Ammianus Marcellinus, lib. 22. p. 226. cuius verba corruptissima alibi restituo. Et hac quidem ipsa ratione domus Principis glebale onus, quod Senatorium est, agnoscebat, l. 11. sup. de Senatoribus. Eadem ratione filia Senatoris libertino nubere non poterat, si Graecis Interpretibus stamus; ἴβεν δ' τοῦτο κένει τῆς τε βασιλείας καὶ τῆς συγκλήτης ἢ βασιλείας δ' τῆς συγκλήτης συναεθμεύεται. Qui ipsi Graeci ad l. 8. Cod. de Dignit. hinc desumptam hac notant: καλῶς εἶπεν ὁ βασιλεὺς συνα-

εθμεύεται, τοῖς συγκλητικῶς, ἀπειρὸν δὲ διατρέχει ἀνεχέται. Quibus postremis verbis responderet hic Libanius de Consulatu agentis locus, εἰμὴν δ' ἴδε τιμὴν καὶ βασιλείας, ἴβεν δ' τὴν. Locum vide plenius ad l. v. sup. de Consulibus.

§ Porro obseruandum quā ratione reis factis, necdū peractis, sua stat Dignitas, pari ratione reliqua iura stare, l. 4. 1. 4. §. 1. π. de solutionibus. l. 46. §. 6. π. de iure fiscali. l. 15. π. de donationibus. excepto Majestatis crimine, de quo ad l. quisquis, infr. de ficiariis.

§ Tandem non inani coniecturā ducor, huic legi occasione dedisse iudicia criminalia, quae tum agitata Iuliano auctore, per eundem Secundum Sallustium PP. cui haec lex inscribitur, vt testatur Ammianus Marcellinus initio lib. 22.

II. * Impp. Valentinianus & Valens AA. Valentino Confular. Piceni.

VISQVIS" fuerit, quem crimen" pulsat, quem negotium tangit, comprehensum eum Iudex sub custodia constituat: atque ita vel causae meritum, vel personae qualitatem ad Nos" Referat: Vel, si" longius fuerimus, ad Illustres Viros Praefectos Praetorio, siue ad Magistros Militum si militaris fuerit persona: ne sub specie vel vere vel ementitae dignitatis" facinora dilabatur: Dabimus enim formam, quam vnusquisque Iudex sequetur in eo qui reus fuerit inuentus. Interim ille qui in suspicionem venerit negotij criminalis, cuiuscunque honoris esse dicatur, comprehensus, ex officio non recedat. Dat. XI. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente AA. COS S. [365.]

NOTAE.

- * Lex 1. Cod. eod. tit. ex h.l. descripta est.
Ita quoque lex 4. inf. quibus equorum usus: At Valentinianus dicitur in l. 1. Cod. Testin. & l. 5. sup. de pactis. & l. 17. inf. de operibus publ. Valentinii alioquin ducis in Illyrico meminit Ammianus Marcellinus lib. ... p. 128. in Gestis Anni 359.
Annonarij de quo mox: non etiam Suburbicarij, vt ostendit ad l. 4. inf. quibus equorum usus: Idem Confularis aliquando Piceno simul & Flaminiae praerat: vid. quae obferuo ad l. 1. inf. quibus equorum usus.
Cuiuscunque honoris in fin. leg. dignitatis, haec ead. leg. ver. ne sub vera.
Crimen aliquod nominatum perstringi videtur: quod huic legi occasionem dederit, idque adhuc magis confirmant haec verba in fin. Interim ille, qui in suspicionem venerit negotij criminalis.
id est, qui crimini adfuit, qui socius & particeps.
Alia & communis, qui crimine pulsatur. Claudianus quoque de bello Gildon. Crimine pulsatur falsos, vt pulsati accusatione, l. 4. sup. de accusat. plura vid. in Gloss & apud Symmachum.
Mediolanum, vt ex subscriptione leg. apparet.
Vt hic annus & haec tempora ferme deposcebant. Sanè Mediolani hoc anno Valentinianus Imp. substitit vsque ad mensem Septembrem, postea in Galliam, ac nominatim Parisios profectus.
* Lex 1. Cod. eod. tit. Hinc nominatim desumpta seu efformata, cuius haec verba sunt: Si miles in provincia reperiens crimen publicum commiserit, eum Rector sub custodia constituat, atque ita vel causae meritum, vel etiam personae qualitatem ad Magistrum Militum referat.
Senatoria, vel Militaria.

COMMENTARIUS.

INCOMPETENS alioquin in causa criminali Iudex eius qui fori praescriptionem aliqui am habet, qui demande son Renoy, nihilominus interea dum vel ad Principem, vel ad competentes Iudices refert, comprehensum Reum criminisque suspectum cuiuscunque dignitatis, honoris, sub custodia Officij sui (id est Officialium seu Apparitorum) constituere ex hac Valentiniani leg. seu constitur. potest. Vt ecce Miles fori militaris praescriptionem habet, id est ad Magistrum Militum Ducum militarium iudicium prouocare potest, l. 2. sup. de Iurisdict. Item Senator Praefectorij fori praescriptionem habet, id est ad Praefectum Urbis olim, postea & ad Praefectum Praetorio prouocare potuit, & quidem ad Praefectum Praetorio ex omnibus provinciis (praeter Suburbicarias, vt docuit l. 14. sup. de accusat. veluti ex Piceno Cannonario scilicet) quod docebo plenius ad l. 4. inf. quibus equorum usus. Et his tamen nil obstantibus, potest Rector Prouinciae interim Senatorem

vel militem comprehensum sub custodia continere. Vt caeteroquin delati Rei statim custodia cincti, siue transmittendi Rei essent, siue noti; vt praeter hanc leg. docet lex. ult. infr. & l. 2. de Executionibus. S. dominus Apollin. lib. 2. ep. 7. de Aruando PP. prius cinctus custodia, quam potestate discinctus, captus destinatusque peruenit Romam. De hac quoque officij custodia est Basilij locus ep. 366. in fin. δέουσι οὐδ' ἂν αἰεὶ ὄντες ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντες, καὶ καλεχομένους παρὰ τῆς τῶν ἀνεπαρχῶν τῶν τῶν χῆδων &c. Fori praescriptio non impedit capturam, vel custodiam: & de quo cognosci, vel in quem animaduerti non potest, nihilominus capi & custodiri interea potest: vid. & l. 27. §. π. de panis. Ac praesertim in abruptis criminibus veluti in sp. huius leg. (quod mox ostendam) latrocinij, abigatus, ne alioquin specie dignitatis, vt haec lex ait, facinora dilabatur. In abruptis ordinariae viae, ordinariisque praescriptionibus non vsquequaque deferendum est.

§ Interim

Interim ex hac lege vt militaris, fori militaris, ita Senator Praefectorij praescriptionem habet. Et si circa utroque ius saepe variavit. Senatores provinciales ante Constantinum M. fori praescriptionem habuerunt: hanc eis Constantinus ademit; l. 1. sup. de Accusation. In Militibus haud dispar varietas de communi delicto loquor, (non de militari, quod proculdubio ad Iudicem militarem pertinuit, l. 3. π. de re militari: l. 9. π. de custod. reorum) scilicet Severus & Antoninus militibus fori praescriptionem ademerunt, l. ult. π. de accusationibus. d. l. 3. in pr. π. de re militari. Reddiderunt constitutiones Principum sequentes, lex. 1. Cod. de ficiariis: h. l. & l. 2. sup. de Iurisditione. Excepto adulterij crimine, l. ult. de Adulterij. Adempta rursus illis à Theodosio Iunior, Nouell. de amola milit fori praescriptione. l. 2. Et ita quidem haec quaestio expedienda est, non vt Cuiacius fecit. § Igitur vt ad leg. nostram redeamus, Captura & custodia militis & Senatoris tantum Rectori prouinciae conceditur: ne alioquin (vt haec lex ait) sub specie dignitatis facinora dilabatur, id est rei elebantur, vt Suetonius in Othano, c. 32. dixit, maleficium elabi. Custodia autem h. l. est non carcer, sed custodia Officij, vt vocatur in fin. l. & l. 4. infr. de abolitionibus. & l. 1. Cod. ad SC. Turpil. quoties videlicet

Iudex officialibus seu Apparitoribus suis reum custodiendum tradidit. Manente vero interim sub custodia reo, qui fori praescriptionem allegat, iubet Valentinianus Rectorem prouinciae de reo ad se referre, de causa (inquam) eius merito, deque personae qualitate, si non longè positus erat: Mediolani, inquam, respectu Piceni: cuius Consulari haec lex inscribitur. Si vero longè positus sit, vel ad Praefectum Praetorio, vel ad Magistrum Militum, si militaris sit persona. Et addit daturum se formam, quam sequetur Iudex in eo qui reus fuerit inuentus. Vnde colligunt nonnulli solius esse Imperatoris, seu Regis formam dare processibus criminalibus. Quod et si verum sit, quandoquidem legis condendae potestas penes eum vnum est, attamen non hic sensus est huius loci: verum est haec lex de forma specialis, quam quādam occasione, de qua mox, daturus erat Imperator, in quādam flagrantis feruentisque criminis specie. Nempe pertinere hanc legem ad latrocinia & vasturas, quae per Picenum, suadere videtur omnino lex. 4. infr. quibus equorum usus: Quorum criminum Rei ne elaberentur sub specie dignitatis, hanc extraordinariam constitutionem Valentinianus emisit. Denique ab hac leg. non abducit lex 27. §. 2. π. de panis.

III. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

NVLIVS in carcerem, priusquam conuincatur, omnino vinciatur: si quis est acciendus, non prius ad simulanti" accommodetur ad sensus" quam sollemni" lege se vinxerit, & in poenam reciproci" stilo trepidante" recaverit. § Eique" qui deducendus" erit, ad disponendas res suas, componendosque maestos" penates, spatium coram loci Iudice, aut etiam Magistratibus, diertum xxx. tribuatur: nullā remanente apud eum qui ad exhibendum" missus est copia nundinandi: Qui posteaquam ad Iudicem venerit, adhibita aduocatione, ius" debet explorare" quaesitum: ac tam diu pari cum accusatore fortunā retineri, donec repperit" cognitio celebrata discrimen". Dat. XII. Kal. Ian. Constantinop. Gratiano v. & Theod. AA. COS S. [380.]

NOTAE.

- * Lex 2. Cod. eod. tit. Meminit huius legis, lex. ult. h. l. & iungenda huic Lex 6. infr. de custod. reorum.
Graeci, iniciatur, legisse videntur, cum ἐπιβλήσθαι verbo vtantur. Et tamen ἡ νόμος vinciatur quoque legit. Quod tamen eodem recidit, quicquid dicat Thalelaeus, aut Accusatus.
Adsimulanti, pro insimulanti, id est accusanti, quomodo C. Iust. accusatori hinc substitutum.
id est, non ante acciri iubeatur.
Solemnia impleuerit, l. ult. inf. de falso: Solemnitatem iuris, l. 3. inf. de vi: Solemnibus satisfecerit, l. 9. sup. de accusat. id est, inscripserit.
Recipros, poenae pariter incursus vocat Lex 7. sup. de accusat. vbi dixi plura. Similitudo supplicij, Talio: vid. Augustini ep. 228. 229. 238. vid. Interpr. Iheronimi lib. 3. sine cap. 1.
Recipere montis tranquillitate, cum ratione & consilio, l. 5. sup. de accusat.
Recavere, hic, voce propria; id est, iniucem cauere.
Et vero. C. Iust.
Reducendus, C. Iust. malè supra, accionam.
Ordinationem domus suae, l. ult. inf.
Sufficientium dierum, non minus tamen 30. Ita Tribon.
id est, Apparitore. id est, Aduocato.
aut, eius, id est, Iudicis?
pro explorare, exponendum explicare, explanare.
Repererit, C. Iust. rectè, edirum forte fuit repperit, quod est reppererit.
Accusatoris & rei.

COMMENTARIUS.

N EXHIBITORVM partim, partim vero EXHIBENDORVM (& quidem è longinquo) reorum fauorem Theodosius M. h. l. sequentia constituit. Exhibitorum inquam in CARCEREM scil. neminem nisi conuictum vinciri (id est conici, vt Graeci rectè vertunt,) vult: Quod quidem ius variasse saepe, ostendet Titulus

prox. Sequens, de custod. reorum, & l. 2. sup. h. tit. & l. 7. 18. sup. in. prox. de Accusat. quin & id ostenders nominatim videtur, l. 6. infr. de custod. reor. quae huic nostrae coniungenda est. Exhibendorum vero è longinquo fauore haec Theodosius constituit. Primum INSCRIPTI ONEM ab accusatore impleri oportere, antequam reus è longinquo

ginq̄uo accetatur: quæ in commune sanè ante exhibitionem Rei desideratur: vt docuit lex. 3. §. 9. 11. 14. vlt. sup. de Accusation. idque etiam euincit huius & superioris Tituli ordo. Sed peculiare id habet hoc casu Inscriptio, vt cum Inscriptio tantum exhibitionem præcedere debeat, si præsens sit reus, id est antequam accusationem excipiat: hoc sanè casu, si in longinquo moretur accusatus; nam et si præsens sit, & propius constitutus, requiritur; sed hoc discrimen est, quod illa longè ante fieri debeat: ne scilicet alioquin procaciâ accusatorum absentes longinquo vel timere vel calumniosè euocentur, adducantur, cum magnis ipsorum impendiis magnoque incommodo.

Alterum beneficium exhibendis è longinquo tribuit Theodosius M. (quod & ipsum confirmatur l. vlt. infr. h. r. vbi & Augustinum adducam) h. r. videlicet: LAXAMENTVM triginta dierum reo post decretum insinuatum tribuendum *mess. mel. d. x. l. iv.*, ad componendam videlicet & ordinandam domum suam remque familiarem, seu vt lex ait ad componendos *mafos penates*, & ad parandos sibi ad iter litèrum sumptus. Idque spatium 30. dierum, vel coram loci Iudice, vel etiam coram Magistratibus municipalibus scilicet (vt docet d. l. vlt.) tribui oportere. Quod ita copia nundinandi ei qui ad Reum adducendum missus fuit adimatur: Nundinandi, prædandi: vt in aliâ re sed simili loquitur lex. 6. infr. de custod. reor. quæ huic iungenda est, à reo aliquid extorquendi, lucrandi *negd. aliq. q. d. r. d.*, non, vt Græci putarunt, pro reo liberando, verum laxamenti alicuius vel prolixioris tribuendi causâ, quod omnino facere solebant; nullo legitimo antea laxamento hæc in rem constituto. Nundinare nil aliud est quam emolumentum & commodum aliquod & fermè furtiuum (vt vocatur l. 2. sup. de liberali causâ) quærere: quo sètu pariter accipienda nundinandi vox, l. 10. infr. de cohortalib. & nundinatio, l. vlt. infr. de his qui cum disp. contrax. Ammianus Marcellinus lib. 2. §. p. 385. *Elymetius cum Africam Proconsule regeret, Carthaginien-*

sibus viduis inopiâ iam lassatis ex horreis Romano populo destinatis frumentum dedit, pauloque postea cum prouenisset segetum copia, integrè sine vlla restitui morâ. *Vtrum quoniam denis modis singulis solidis indigentibus venudatis, emerat ipse tricenot, interpreti compendium ad Principis ararium misit. Ideoque Valentinianus per NUNDINATIONEM suspicatus parum quam oportuerat missum, eum honorum parte multauit.* Nundinatio alioquin *τὰ τὰ πρὸς μὲν τὰς ἀνὰ κέρη* vid. Gloss. Cyrilli, & Nomicum commercium, l. 10. Cod. de accusationib. Ita quoque administrator turpibus nundinis abstinere iubetur l. 5. sup. de iis qua administr. eaque voce sæpè vtitur Cassiodorus, de quo in Gloss. plenè.

Interea obseruandum, Theodosio reorum fauore & contemplatu 30. dierum laxamentum placuisse non hæc tantum parte, verum & solemnè leg. si vindicari, infr. de pœnis. In vniuersum de 30. dierum præscriptione, vid. Eustathium, & Cuiacium.

¶ Tandem sine leg. Tertium beneficium Reis exhibitis tribuit Theodosius M. idque in duobus. Primò circa Aduocationem, vt eâ vti possit reus, & adhibita aduocatione *ius explorare quæsitum*, vbi repono, *Qui posteaquam ad Iudicem venerit, adhibita aduocatione Eius D. I. debet explanare quæsitum*, id est, Aduocatione eiusdem [Iudicis scilicet.] debet explanare quæsitum. *Explanare quæsitum Iudicis*, est ad Iudicis quæsitâ respondere, eius religionem instruere. *Explanare*, est elucidare: *Quæsitum Iudicis*, est interrogatio *Quæstoris* criminis, qui à querendo dicitur. *Quæsitum*, pro eo quod est rogatum, interrogatum, postulat. Inquisitio. Ouid. 4. *Metamorph.*

Accipe Quæsti causam —
& Fast. 1.

Nec mora, Quæsti reddit à causa mihi est. Denique Iudicis est, *Quæsitum* Rei explanare quæsitum Iudicis. Post hæc cognitio Iudicis celebratur, vnde *Cognitio celebrata* mox: vt tam diu pari cum accusatore fortuna seu custodia teneatur, vsquequod cognitione habita de re indicatum fuerit.

IV. * Impp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. Drepanio Procons. "Africæ.

NEMINEM Iudicio" exhibendum esse præcipimus, nisi de cuius exhibitione Iudex pronunciauerit. Dat. Prid. Non. Feb. Med. Valentiniano A. IV. & Neoterio Coss. [390.]

NOTÆ.

" Hiccinè est Latinus Drepanius Pacatus Proconsul, cui *Iudum septem Sapientum* inscripsit Aufonius, & *Technopagnon*.
" in Iudicio, C. Just.
" Lex vlt. Cod. eod. tit.

COMMENTARIVS.

NON nisi speciali IUDICIS præcepto quem comprehendere posse, seu exhiberi, & deduci, definit Valentinianus Iun. h. l. pariter vt definitur, l. vlt. infr. & l. 9. sup. de accusationibus. Apparitori scilicet non est manus injectio nisi Iudex iusserit. Rectè enim Græci ad hæc legem notarunt, huic legi occasionem dedisse Apparitores quod

sæpè Officiales existerent, qui volebant reos sine scripto Iudicis exhibere. *Il faut que le Juge decerne prinse de corps, ou Adournement personnel selon l'exigence du cas: Sans decret, cela ne se peut.* Excipiendus est hæc parte reus falsè monetæ, l. 2. infr. de falsâ monetâ &c. vid. Glossam, & ibidem exceptiones plures.

v. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Cæciliano P. P.

DE FENSORES" ciuitatum, Curatores, " Magistratus, " & Ordines, " oblatos" sibi reos in " carcerem non mittant: sed in ipso Latrocinio, vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, stupro, vel raptu, vel adulterio deprehensos, & actis Municipalibus" sibi traditos, expresso crimine prosecutionibus" arguentium cum" his à quibus fuerint accusati, mox sub idoneâ prosecutione ad Iudicium" dirigant, &c. Dat. XI. Kal. Feb. Rau. Honor. VII. & Theod. III. AA. Coss.

NOTÆ.

* Lex 7. Cod. de defensoribus ciuitatum. Iungenda huic est l. 6. seu vlt. prox. l. 2. infr. vt intra annum: l. vlt. infr. ne pastoribus dentur: l. vlt. infr. de fide testium: lex 3. infr. de superexactionibus: lex vlt. infr. de cust. reor. l. vlt. infr. de maleficiis. l. vlt. infr. de abolition.
" PP Italia: v. Zosimum lib. 5. p. 818.
" De defensoribus ciuitatum fuit sup. Titulus lib. 1.
" Curatores, Magistratus & Ordines, hæc verba sustulit Tribonianus: de Curatoribus ciuitatum, seu urbium singularum, vid. l. vlt. infr. de superexactionibus: l. 31. infr. de Episcopis: Lomus, §. sup. de iis qua administr. l. 2. infr. de Canone frum. P. R. l. 1. infr. de Scenicis: l. 3. 8. infr. de Donationibus. l. 20. infr. de Decurionibus. vbi dicam plenius.
" Duumviri intelliguntur, de quibus infr. Tit. de Decurionibus.
" Curie ciuitatum intelliguntur.
" à Stationariis, vt l. 1. sup. de cursu publico, vel Curiosis, d. l. 1. & l. 1. & 8. sup. de Curiosis.
" in carcerem non mittant, sed, Hæc verba recidit Tribonianus.
" Publicis, Cod. Iustinian. de actis municipalibus alibi dictum: & agitur, l. 3. seu vlt. de superexactionibus, quæ huic nostræ inter alias iungenda est.
" Prosecutionibus arguentium. Hæc verba sustulit Tribonianus. Porro hic intelliguntur Notorie Curio forum & Stationariorum, vel etiam priuatorum accusatorij libelli, qualitatem criminis continentes. Prosecutio est instructio in. & l. 4. de re militari: eodem sensu prosequi, l. 175. de Decur.
" v. & l. prox. infr. in fine.
" id est, Iudicem seu Præsidem & Rectorem provincie.

COMMENTARIVS.

MUNICIPALES MAGISTRATVS reos criminum sibi oblatos, traditos, pariter vt in ipso crimine deprehensos, in carcerem conicere ab Honorio h. l. verantur (quod & ipsum de Curiosis statuitur, l. 8. supra de Curiosis) verum reos vnâ cum accusatoribus ad Iudices seu Rectores Provinciatum illic sub fidâ prosecutione mittere iubentur: pariter vt à Constantino M. in specie l. 1. sup. de Cursu publico. Sub fidâ prosecutione mittere iubentur: pariter vt à Constantino M. in specie l. 1. sup. de Cursu publico. Sub fidâ prosecutione seu idoneâ, id est sub fidâ & idoneâ custodiâ, de quâ prosecutione reorum vid. & d. legē 1. sup. de Cursu publico: l. 5. 16. de pœnis: l. 175. 181. infr. de Decurionibus: & Symmachū l. 10. ep. 49. *Faire conduire le criminel avec honne & seure garde.* Cū accusatoribus, inquam, imò & cum publicis personis, id est Stationariis, si reus ab his denunciatus fuerit: Nā & hi, et si in crimē non subscribant, Notoriis tamē adistere debēt, id est præstare veras esse suas Notorias, sua elogia & relationes: l. 6. §. 3. π. ad Senatusconsultum Turpilianū: vid. & legem 17. 4. Cod. de accusationibus. & cū Iudex ad dēcērv seu inquisitionē facit, iuberi oportet venire Irenarchen l. 6. π. de custod. reorum.

¶ Hæc interim leg. notantur Magistratum Municipalium nomina, seu species. Quemadmodum scilicet. Vrbs Roma suos habuit Tribunos plebis, suos Regionum Curatores, suos Consules, suum Senatū; ita quoque & Municipia pro Tribunis plebis habuerunt Defensores, de quibus suo Titulo lib. 1. sup. actum est: habere & suos Curatores: Item pro Consulibus Magistratus, id est Duumviros: pro Senatū

Ordines, siue Curias, de quibus plerisque dicendi locus erit infr. de Decurionibus. Similis sanè horum Magistratum Municipalium coniunctio occurrit in l. vlt. infr. de superexactionibus, quæ huic nostræ inter alias iungenda est. *Provincialibus*, inquit, *nostris contestari iniurias suas cupientibus, actorem confectio à Defensoribus Ordinibus Curatore & Magistratibus denegatur.* Et in l. 31. infr. de Episcopis: *Literis Ordinum, Magistratum & Curatorum & Notorij Apparitorum quos Stationarios appellant, deferantur in Noticiam Magistratum.*

¶ Sed & illud ex hæc lege, & dictis legibus apparet, apud hos Magistratus Provinciales suas iniurias contestari solitos, iisdem reos denunciatos, traditos, de quo alibi plenius, putà tit. de Defensoribus ciuitatum: & tit. de Decurionibus. Et hæc de Magistratibus.

¶ Illud secundò obseruandum, hanc legem prolixioris Honorij constitutionis portiunculam esse de processu criminali, de reis comprehendendis, prosecutionibus, custodiendis, interrogandis, humaniter tractandis, eorum iudicio accelerando, sed & testibus exhibendis, & id genus aliis; vt ex omnibus illis legibus constat, quas huic nostræ coniungendas esse dixi.

¶ Postremò obseruandum, cum generaliter hæc constitutio Honoriana pertineat ad quoscumque fermè criminum Reos, speciatim tamen ad Latrones pertinere: quod sanè spectat præter hanc legem, l. vn. infr. ne pastoribus. De latronibus alioquin vide & l. 2. infr. de his qui latrones: & l. 2. infr. de fisciis.

velit, ut reo exhibitio & carcere incluso, statim de eo quaestio habeatur, ut ita si noxius sit, puniatur; si innocens, absoluat: cui proposito concinit l. 7. 18. *sup. de accusat. statim*, id est quamprimum Iudici vacaverit, & quamprimum fieri poterit. Nam & ita quoque Theodosius h. l. 6. *De his quos tenet carcer*, id aperta definitione sancimus, ut aut comitum velox poena subducatur, aut liberandum custodia diuturna non maceret. Itaque hanc ad rem postea vnus mensis spatium à Constantino praestitutum d. l. 7. *sup. de accusationib.* Sed & eum in finem quoque Theodosius d. l. 6. iussit intra tricesimum quemque diem semper Commentariensem Iudici significare clausorum sine reorum nomina. Eum in finem pariter, hac ipsa lege constituitur, ut si vel accusator vel alia persona, veluti socij criminum, è longinquo euocandi sint, vel expectandi, id quam celerrimè procureretur.

Ex quo interim notandum est, pendente iudicio criminali, accusatori iustis de causis quandoque comeatum dari posse. Et haec de accelerando reorum iudicio, ne scilicet diuturna custodia macerentur.

¶ *Crudeli* verò custodia rei ne excrucietur, haec constituuntur. Primum, ut in catena seu vinculis prolixioribus reus detineatur, non etiam manicae ferreae & arctiores seu inhaerentes ossibus ei immittantur, non numellae, quales Christianis Gentiles adhibuisse discere licet ex *Actis cap. 16. vers. 24.* Harum catenarum meminit quoque Chrysofostomus *homil. 1. 4. in Matth. in fin.* ubi reos non tantum in ipso carcere catenatos fuisse ait, sed & cum his ad iudicia productos. Catenae proinde reorum prolixiores esse debent, ut cruciatio desit (id est, ut ambulatio, incedere non in eodem modo possint) & nihilominus fides custodia permaneat. Athenæus *lib. 5. cap. 1. 1. Mein. & 3. Anthon. & 2. dicitur* *ἐχρον ἀλδοφ μακρὰ βασάνων πέντε πηχών πέντε ἀπὸ πέντε ἐλκεται*, id est *Mannus autem Aquilius ligatus secum habens prolixam catenam Bastarnam quendam quinque cubitorum pedes ab Equite trahitur*. De Catena, qua plerumque miles (custodiendo reo praepositus) vnà cum reo alligabatur, non hic est dicendi locus.

Secundò reus *sedis intima tenebra* pati non debet. *Sedis intima tenebra* dicuntur hac l. in quibus usurpata luce vegetari non licet. *Antrum carcerum* à Prudentio vocatur *lib. 2. contra Symmachum, vers. 469.*

Antrum carcerum dissoluite, corpora sub quo Agminis innocui fato peccante tenentis. Antrum limen, Eidem, vers. 310. hymn. 2. Obsessor Attri Liminis Quem cura pernox manserat Servare feralem domum.

Idem in *ox vers. 350. dense specum caliginis vocat.* *ἐσώλεγε φουλάκι* dicitur *Attorum cap. 16. vers. 24. ἐσώλεγε φουλάκι* Chrysofostomus *hom. 14. in Matth.* Imam custodiam appellant *Acta Chryfantij. Erat*, inquit, *Ima Custodia in Carcere Tulliano, unde puto horribilis ascendebat*. Et mox: *In hoc erat Ima & lutea & ita tenebrosa custodia, ut penitus lucis aer nec vestigium aliquod lucis ostenderet*. Hanc ita describit eleganter Prudentius *Hymno 5. à vers. 238.*

*Lingubre in antrum truditur,
Ne liber vsus luminis
Animaret alium spiritum &
Est intus imo ergastulo
Locus tenebris nigrior
Quem saxa mersi formicis
Angusta clausum strangulant:
Aeterna nox illic latet,*

*Expers diurni sideris:
Hic carcer horrendus suos
Habere fertur inferos.*

Omitto locum Salustij in *Catilinaria*, & Calpurnij Flacci *Declamatione 4.* Similis certe carcer ille vel carceris locus, in quem coniectus Perseus cum liberis, de quo vide Diodorum *lib. 31.* Nos vocamus *Cachor, ou Craton*. Non absimile edictum est Caroli Noni, quo prohibetur est *faire des prisons plus basses que le rez de chaussée*. Et in consuetudine Melodunensi *Articulo 4. Prisons basses à rez de chaussées*. Augustinus sanè comment. in *Ioannem* scribit: *In carcere non omnes sed pro meritis causarum in Ima carceris detruuntur*. Quid igitur fieri iubet Constantinus, Iubet scilicet de nocte reos *vestibulis carcerum & salubribus locis recipi; reuertente vero die, ad primum Solis ortum ilico ad publicum lumen educi*: id est in aream carceris! Nos vocamus *Preau: Vestibula carcerum* hoc loco non eo sensu accipienda sunt, quo aliquin vestibulum accipi solet, pro loco qui vel ante aedes, vel ante ianuam; verum pro conclauibus ipsis & cellulis, ut vocantur *l. 3. infr.*

Terrid seu postremo, à Stratorum, & iidem ministrantium crudelitate, custodia inclusos vindicat h. l. Constantinus. *Stratores* fuerunt ut ex hac lege apertissime constat, quibus reorum custodia commissa erat, *penes quos officium custodiae erat*, ut postrema huius legis verba leguntur in *Codice Iustiniano*. Illud ipsum quoque docet *lex 10. ex quibus causis maiores: In eadem causa*, inquit, sunt, ut restituantur qui à Militibus *stratoribusque vel à municipalibus ministris adseruantur*, ubi tamen *stratoribus* legitur, & *lex ult. de iure immunitatis. Adiuutores* inquit *Comniculariorum & stratores inter immunes habentur*. In *Actis Cypriani. Venerunt ad eum duo Principes, quorum vnus officij Galerij Maximi Proconsulis strator, & alius equi strator & à custodia eiusdem officij, qui & in curriculum eum leuauerunt*, ubi tamen ex veteri Codice est qui emendet *aquè strator*. Et paulò post: *Et ita Cyprianus ductus ad Principem & stratorem eiusdem officij*. Ex his interim apparet Stratores ex Officio seu Officialibus Reëtoris provinciae fuisse: & idè defendi posse lectionem huius *leg. penes quem Officij*: id est ex Officio & Officialium numero. Et haec quidem de Stratoribus, qui Reis custodiendis operam, officium seu ministerium praestabant: de stratoribus enim equorum iam suo titulo superius actum fuit *lib. 6.*

¶ Superest ut videamus, de quo *Stratorum* genere accipiendus sit §. 1. *legis 4. de offic. Proconsulis*: quandoquidem de eo ambigi non parùm video: verba sunt haec; *Nemo Proconsulum STRATORES Svos habere potest: sed vice eorum Milites Ministerio in provinciis funguntur*. Ex hoc §. duo haec aperte colliguntur de his Stratoribus. Primum, ministerio functos illos, seu ministerij & quidem in provincia genus fuisse. *Ministeria* porò sunt ministri, per quos Magistratum iussa complentur, qui imperiis Magistratum ministrant: ita omnino, *Provinciarum MINISTERIA feralia* vocat *lex 6. infr. h. l. Ministros*, qui circa custodiam reorum erant occupati: quod certè Stratoribus competere superius ostendi.

Secundo ex *d. §. 1. colligitur*, Stratores *Militibus* (id est Officialibus *v. l. 2. infr. de falsa moneta*) respondisse, vel potius Stratorum munere & ministerio milites (id est Officiales) functos. Itaque & dicta *lex 10. ex quib. caus. maiores* cuius paulò ante verba consignavi, *Milites Stratorisque & municipalia ministeria* coniungit, & adseruandis, ut dixi, reis occupata fuisse ostendit. Neque dum tamen haec ad veri inquisitionem sufficiunt. De equorum certè Stratoribus, §. illum neutiquam accipi posse cum aliis rationibus

rationibus tum vel hac maxime liquere potest: quòd alioquin si de his intelligendus foret, nullum commodum sensum acciperet. Quis enim induci possit ut credat, prohibetur Proconsulem aliquos vel saltem aliquem habere, qui consensuro sibi dextram substermeret, qui equi seu veredi sustinendi curam gereret: qui scubi opus frenum teneret? Nulla certè huius rei prohibendae ratio esse potuit aut debuit, cum eius copia etiam mediocri cuius patuerit.

Igitur non improbabiliè adèd tenetab Vir *Doctus de Stratoribus viarum, §. 1.* quo de nunc agitur, accipiendum esse: idque argumento contextus *totius legis 4. de officio Proconsulis*. Duo quippe in vnuersum ea lege Capita continentur. Primum caput (quod *legis initio, & §. 5. quatuor sequentibus* continetur) est de Proconsulis officio in profectioe & itinere suo ab vrbe Roma in Prouinciam sibi destinatum. Postremi duo §. sunt de officio eiusdem Proconsulis, ubi Prouinciam sibi destinatum iam ingressus est. Initio igitur *legis* statuitur, Ne Proconsul *Metatis* in transitu oneret Prouinciam, (per quam scilicet transit) §. 2. Ne *uxorem* sibi adsciscat, §. 3. & 4. *Vt Edictum* de aduentu sibi priusquam Prouinciam sibi commissam ingrediat, mittat. Proinde §. quoque 1. ad eandem Proconsulis profectioem pertinebit, atque adèd ad viarum stratores, idque suadere videatur *legis* initium, in quo de *Metatis* agitur: Vt ita Metatis Metatores, (id est Stratores, vt voluit) proximè illi §. 1. cohaereant.

Nihilominus tamen a *Reorum Stratores* (seu custodes) locum illum referendum omnino iudico. Et inter cetera quidem argumento sequentis proximè §. 2. quo videlicet prohibetur Proconsul *uxorem* in Prouinciam sibi destinatum deducendam adsciscere. Vlpianus scilicet id hoc loco tractandum suscepit, Quosnam sibi Proconsul Comites, quosnam Domesticos (horum ministerio vel opera in Prouincia sibi destinata deinceps vsurus) adsciscere possit. Horum igitur numero nominatim exclusit duo haec; *Uxorem, & Stratores*. Prohibitionis autem huius seu interdictionis circa *Stratores* quamam sit ratio, diligentiùs pendere iuuat. Putauit Goueanus *1. Variar. c. 46. in hoc §. pro Svos*, legendum esse *seruos*. Item pro *STRATORES*, Stratores: hoc sensu, Proconsulem Stratores seruos habere non posse, quia scilicet serui admitti non debeant ad hoc Statorem ministerium. Verum illo nomine reprehensus est à *Cuiacio 11. Obseruat. 1.* Et rectè. Svos dixit Vlpianus, proprios & domesticos; atque à se in id ministerium constitutos: quos ideo Militibus opponit, qui sanè exteri sunt non sui Proconsulis. Sui sunt, domestici: Quo fermè sensu Iudex *sibi suisque ius dicere prohibetur*: Milites verò, extranea apparitio est: Verum ut haec rectè dicantur, tamen res nondum in bono lumine collocatur. Neque enim §. notari sententia aut eius ratio adhuc elucescit. Igitur prohibitionis huius rationem hanc reddo; Ideo prohiberi Proconsulem Stratores habere ex suis & domesticis, ne forè ad obsequium Proconsulis tanquam domestici Stratores huiusmodi reos vel facile elabi sinerent, vel etiam extruciarent, vel pecunias à miseris extorquerent. Quae ratio et si verissima sit, interpretationis tamen adhuc vltioris eget, & nominatim propter ambiguitatem vocis *Domesticorum*. Igitur tenendum est Proconsules, adèdque Prouinciarum Rectores laborum suorum participes & imperiorum executores sibi quosdam adsciscere potuisse: alios verò non item ob publicam aliquam rationem & vtilitatem. Adsestos scilicet consiliorumque participes sibi ipsis adsciscere Iudices seu Rectores Prouinciarum arbitrio suo potuere: quod ostendit *lex 1. sup. de Adsestibus*, Dio

lib. 53. Et Macharius Homilia 15. ἔταυ γλυκερὰ δ' ἀγρυπνίας καμάρων ἐαυτῶ βουτῶν. ἢ τρυφῆς ἀποπν. Idque vel iam inde ex vrbe in Prouinciam profecturos, vel ex aliis Prouinciis euocatos. Idque ita permissum fuit, quia Adsestos Iuris tantum peritiam praestabant, neque quidquam admittere poterant in Prouinciales, cum non alij rei vacarent, quam consilio dando circa lites & controuersias. At neque *Domesticos* neque *Milites* (seu Officiales) Magistratus sibi delegere, verum vel è publico accepte, vel publicè constitutis vsi sunt. *Domestici* Iudicum erant qui non publicis actibus seu necessitatibus à Iudice explendis se immiscebant, verum priuatis haecentis Magistratus actibus, *l. 4. Cod. de Adsestibus*. Hi igitur Iudicibus publicè dabantur, quotidiani mox & adidui speculatores, & curiosi seu *ἐπίσκοποι* eorum quae à Iudicibus gererentur, futuri, vt ostendit *lex 3. sup. de Adsestibus*, seu *lex 8. Cod. eod. Tit.* Nullus Iudicum ad Prouinciam sibi commissam *quemquam secum ducere audeat* (respondet hoc iis quae paulò ante dixi de *Vlpiani mente, in d. §. 1. & 2.*) cui *Domestici vel cancellarij nomen imponat*: nec profectum ad se undecunque suscipiat, nec fama notè cum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim *Primaum officij Cancellarium* sub fide gestorum electos *Iudicibus APPLICARI* inuenimus, ita vt post depositam administrationem per certum annuum *non militiam deserant, ex Prouincialibus praesentiam sui exhibeant, quò volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit ad derogenda Iudicis flagitia, & quaestioni eos subdi oportet*. Et haec de Domesticis. *Officiales* pariter Magistratus ad obsequia sua non adiciere, neque Officiales eos habere. Nam Officiales in Prouincia perpetuos fuisse, res nota est: vid. *l. 34. de rebus creditis: & l. 59. infr. de appellacionibus. Teneat Apparitio veterum disciplinam nec à suggestionibus necessarii metu eius [Iudicis] cui ad tempus parent, retrahantur.*

¶ Denique ut ad Stratores nostros descendamus. Stratores pariter Proconsules non ex Svts habere, sed Milites (id est, Officiales) Stratorum ministerio in Prouinciis sunt functi. *Milites* omnino sunt (vt bonus Accursius quoque interpretatur) *Officiales* in IC. scriptis, & apud illius aui scriptores omnes & Historicos. Eodèmqe sensu Tertullianus, *In reos Maiestatis & publicos hostes omnis homo MILITIS est*, (id est, Officialis iure & ministerio fungitur.) Paulus §. *Sentent. Tit. 31. Si pecunia accepta MILITIS custodiam dimiserit, capite puniendus est*. Quamquam nescius non sim militum custodiam à carcere separari, vel *l. 1. de custod. reor.* Iam igitur liquidò puto constabit, cur Proconsul Stratores Svos, id est, de suis, habere non potuerit: sed Militum, id est, Officialium publicè constitutorum ministerio ad id Stratorum vice, vti debuerit: Ne videlicet aut praedatum inde occasio nasceretur, aut miser rei potentiam eorum perhorrescerent, cum vicissim elaberentur ipsi rei, custodiae eorum commissi, per Stratores huiusmodi domesticos aut corruptos, emendicato apud Iudices suffragio. Sunt igitur Stratores in Prouinciis, Prouinciarum ministeria feralia, *l. 6. infr. h. tit. quos Commentarienses* postea dictos planè existimo: sicut eorum ministri dicuntur Adiuutores, *vid. l. 5. 6. infr. h. tit.* Et sanè nulla quod sciam amplius post Constantini M. tempora, nulla in *Narria Imperij*, quae scripta fuit circa annum 427. horum stratorum mentio fit: sed eorum vice & loco in officio (id est inter officiales) Magistratum *Commentarienses* nominantur. Denique Stratores, quorum mentio fit *l. 1. Cod. de officio P.P. Afr.* alij sunt ab istis.

¶ Cum haec tractarem incidit postea in R. euardum.

Is 1. variorum 12. §. illum de quo hunc agimus, explicat ex Lampridij loco, in Alexandro Severo, quo Alexander refertur, non passus Apparitores ullos Tribunis aut Ducibus esse, milites ante ire voluisse, inuissisque ut ante Tribunal quatuor milites ambularent: ante Ducem sex, ante Legatum decem, hique ad domos suas reciperentur. Itaque sic §. de quo agimus accipit; nempe ut Iudicibus militaribus, ita & Proconsulibus domesticos apparitores habere prohibuit fuisse: Atque aded, si quod Proconsuli exeundum foret, milites ante eum ambulare tantum potuisse. Verum longè fallitur & diuersa comparat. Apparitoribus in procedendo Militares Iudices uti noluit Alexander, sed eorum loco militibus. At quis denegatos Apparitores Proconsulibus nisi summam ignorantiam asseret? Item quis Milites (Armata scilicet militia) Proconsulibus apparuisse putabit? Denique fallitur Ræuardus, cum Statores siue Stratores, omnes Apparitores vel Officiales Iudicum dictos putat. In hoc certe milites illi Iudicum militarium, & Stratores Proconsulum pares erant: quod ut illi & ita in ministerio domestico non haberent. Cæterum Statores an Stratores potius legendum sit, necdum mihi liquet: aded vtriusque exempla suppetunt. Et hæc quidem de Stratoribus. Cum hac tandem humanissima Constantini lege componi velim & Constantij l. 7. sup. de accusat. Theodosij M. l. 6. infr. h. t. Arcadij l. 18. sup. de accusat. Honorij l. 7. infr. h. t. & præter hæc, insignem Libanij Orationem ad Theodosium M. Quibus omnibus legibus, & oratione etiam, in carceratis consultius aduersus concordiam Iudicum, Commentariensium crudelitatem, & carcerum pœdorem, & angustias, & diurnitatem: vide quæ ad Libanij Orationem illam plura notauit.

v i. * Idem A. ad Euagrium."

Quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quod dignum claustris carceris & custodiae squalore videtur, auditus apud Acta cum de admisso constituerit, poenam carceris sustineat, atque ita postmodum eductus apud Acta audiatur: Ita enim quasi sub publico testimonio commemoratio admitti criminis fiet; ut Iudicibus immodicè seueritibus freni quædam adtemperies adhibita videatur. Dat. III. Non. Feb. Heracleæ, Constantino A. VI. & Constantio Cæs. Coss. [326.]

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. eod. tit. Fugitiua hæc Lex est.
Præfectum Prætorio Cod. Iustin. Quomodo hoc ipso anno l. 2. inf. ad leg. Iuliam de adulterijs l. 13. inf. de Decurionib. l. 11 Cod. de his que viuentibus sunt. An forte hic intelligendus PPP. id est, Propæfectus Prætorio? Non puto: vide quæ dicam ad l. 2. inf. de paganis.
Squalor custodiae.
Eius confessione vel conuictione.
Rursum seu iterum.
Temperies: Cod. Iustin. Adtemperies, vt ad simulare, l. 3. sup. de exhibendis reis. Adtaminare, l. 5. sup. de contrahenda emptione. Adtaminare, l. 5. inf. de conlatione donatorum.
Eodem die data lex 2. inf. ad leg. Iuliam de adulterijs.

COMMENTARIVS.

ITERARI criminale iudicium publicè, id est iteratè de eo cognosci Constantinus M. h. l. iubet: vt ita quasi sub publico testimonio facta commissi criminis commemoratione (id est secunda iterata inquisitione) Iudicibus immodicè seueritibus (vt eleganter hæc lex loquitur) quædam quasi freni temperies adhibeatur: cum alioquin nulla vnquam de morte hominis & capite cunctatio longa sit. autem si in seueritate obmutet, potest vt in seueritate obmutet, vt Græca Basilica hic. Vult igitur reum delatum vel accusatum, primùm audiri apud Acta, mox vbi de crimine constituerit, (id est vbi conuictus vel confessus fuerit) eum in vincula seu carcerem conici: postea verò iterum eductum carcere apud acta publicè audiri, atque ita iterari fieri seu iudiciu iterari. De quo ad Alexi-

stos genere locus est insignis in Actis Cap. 25. vers. 26. vbi Festus. Et apud Xiphilinū in Marco Antonino τὰς τὴν κρίσιν καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἐπὶ μακρότερον ἐκοίτητο, ὡς παλαιῶν τὸ δίκαιον ἐκεῖθεν: καὶ τὸ πρῶτον ἐν δεκά παλαιῶν καὶ δεκά ἐν μέσσοις τῶν αὐτῶν δίκαιον καὶ πάλιν ἐν δεκά ἐστὶν ἐπὶ ἀποκρίσεων ἐκεῖθεν. Et eiusdem mentio in l. 6. π. de custod. reorum: vbi agitur de ἀποκρίσει illa quæ fit cum Præses ad se missos cū egijs & Notorijs ab Irenarchis, atque ita criminis sic vt dicam conuictos, rursum examinat, & in veritatem nihilominus inquiri, vt loquitur lex singuli 14. sup. de accusat. Et verò hæc ipsa inquisitio cōpleta dici videtur in l. 7. sup. d. de accusatione. Græcorū porò Basilicorū error est, cum hæc l. id constitui putant, vt reus bis è custodia eductus audiatur enim audiri quidè vult, sed prius antiquà in carcerem cōiciatur, postea è carcere eductū.

PROMISCVA custodia vtriusque sexus, ἀνδρόγυνα à Constantio prohibetur.

III. * Imp. Constantius A. Acyndino P. P."

NONIAM vnum carceris conclaue permixtos secum criminosos includit: hac lege sancimus, vt etiam si pœnæ qualitas permixtione iungenda est, sexum tamen disparum diuersa claustrorum habere rutamina iubeatur. Dat. Non. April. Acyndino & Procule Coss. [340.]

INTER

INTERPRETATIO. Viri & mulieres, etiam si criminis aequalitate iungantur, non tamen in vnius carceris custodia teneantur.

NOTÆ.

- * Lex 3. Cod. eod. Tit.
Orientis, vt probat Lex ult. sup. de temporum cursu. Et Symmachus lib. 5. epist. 1. de hoc Acindino.
Aurora in populis Regum Prætoria rexi.
Augustinus lib. de Sermone Dei in monte, eius meminit, eumque Præfectum & Consulem vocat, quod sanè huic annò conuenit, & eius iudicium in causa adulterij prolixè refert.
mox claustrum vocatur: vestibulum, l. 1. sup.
Est qui tentat sexus. Male: si quid mutandum, potius referendum secum. Notum iam enim secus dici pro sexu: virile, inquam & muliebri secus, vt dicam quoque ad l. 6. inf. de adulterijs. Nil tamen mutandum est. Permixtos secum, id est permixtos inter se καὶ ἀμύλων.
Sexu tamen disparos. Ita Codex Iustinianus.
Inbentur, Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

ONESTATIS & vtercundia etiam in Carceribus sua constare debet ratio: Et ideo Constantius h. l. ἀνδρόγυνα claustra inhihet, id est disparum sexum diuersis carceribus conclauius & claustris (vel vt loquitur l. 1. vestibulis) contineri & includi iubet: Sublata illecebratum occasione castitati & pudicitia consilens. Victor lib. 3. de persecut. Vandal. Cum ipsa & maritus licet seorsim, carceris tamen custodia teneantur, vt se penitus non videant. Quà ipsa ratione & Monasteria virore & mulierum distincta semper fuere, vel etiam coenacula, iam inde à septennio ex Platonis instituto lib. 7. de legibus. (quò etiam referri possunt decreta & constitutiones de mulieribus, quas σωυεροδύλος vocabant, expellendis factæ; de quò dicendi locus erit infr. titulo de Episcopis:) Item Balnea in quibus ἀνδρόγυνα seu ἀνδρογυνώες (vt loquitur Epiphanius heresi Ebionitarum 30. n. 7.) viros mulieribus mixtos promiscuè lauare, ἀνδρόγυνων λέγειν vetitum & probrosum habitum. Sic & in Ecclesià tandem, & quidem Antiochiæ σαυίτων viros à mulieribus διαστήσει solitos, etsi ab initio non ita esset; testatur Chrysostomus homil. 73. Saul. 74. Paris. in Matth. p. 814. Ità constit. Apost. lib. 1. cap. 9. ἀνδρόγυνων γυναικῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν μετὰ τὰς, quæ antea obtinuisse querebatur Plutarchus, in M. Catone, de Marco Antonio Capitolinus, Lanæra eum mixta sustulisse. De Alexandro Severo Lampridius; Balnea eum mixta Romæ exhiberi sustulisse: quod quidem iam antè prohibitum Heliogabalus fieri permiserat. Sed & Patribus huic rei de-

propere inhihendæ cura fuit: Synodi Laodicensæ Canone 30. & Treullanæ can. 77. aded vicerat morbus omnem medicinam, vt frequentibus aded constitutionibus & Decretis subinde huic rei obuiâ iretur: Exemplum quoque illustre apud Gellium lib. 10. cap. 3. & Hesiodi dictum: καὶ δὲ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Et prudenter Veteres illi Romani, quorum institutum, vt filij cum parentibus non lauarentur puberes, vel generi, ne paternæ reuerentiæ auctoritas minueretur, vt ait Cicero 1. de Offic. & Ambrosius lib. 1. off. cap. 18. Vterius itum, sic vt fuerit aliquando tractatum apud Quintilianum lib. 5. cap. 9. de signis, An idoneum esset adulteræ signum lauare cum viris. Tandem etiam iustis diuertendî causis hanc Iustinianus adidit, simuliet lauacrum cum viris commune habere audeat, l. ult. Cod. de repudijs & Nouella 22. cap. 16. 117.
In tantum verò mixti sexuum carceres hæc lege abolerentur, etiam si par crimen disparis sexus sit. Porò criminis scilicet & pœnæ qualitate distincti erant carceres. Cur autem Græci hanc legem à Basilicis suis abesse voluerint: docere potest Authentica, Hodiè, quæ huic legi subdita est in Codice Iustiniano.
Denique hanc legem pertinere ad adulterij crimen, ex vtriusque sexus & criminis pœnæque aequalitate (scilicet h. l. mentio fit) colligo. Certè Augustinus, de Sermone Domini in Monte lib. 1. pag. 1122. 1123. huius Acindini Præfecti & Consulis (vt etiam hæc lex testatur) iudicium in causa ADULTERII refert, (vt præmonui in Notis) quod vtrique sexui commune crimen est.

INSCRIPTIO Accusatoris, Rei incarcerationem præcedere debet.

IV. Imp. Valentinianus, & Valens AA. ad Valerianum Vic. Hispaniar. Post alia.

VLLVS antè carceris custodiae mancipetur, quam ab eo qui in accusationem eius erupit, in codice publico solemnia inscriptionis impleta sint. Prælatæ litteris v. c. Vicarij, vi. Id. Sept. Veronæ. Valentiniano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

- * Iungenda huic lex 3. sup. de Offic. Rectoris provincia. Concordat huic lex 8. 9. 11. 14. sup. de accusat. l. 3. ult. sup. de exhibendis.
Valerianus Vicarius Hispaniarum sub Valentiniano.
In Codice publico solemnia Inscriptionis peragebantur, implebantur.
De hac subscriptione v. Parantio. de Constit. Princ. p. & quæ noto ad l. vi. inf. si per obreptionem.
VII. Id. 1. 3.
Verona hic an Italiæ? an verò in Hispaniâ? Certè non hoc anno, sed superiore Valentinianus fuit, & quidem mensè Octobr. Vt proindè si ad Valentinianum hoc referimus, & legem datam reponendum foret vt, Id. Octobr. Vid. l. 1. inf. de repar. appellat. Quid si Vestones huc Hispaniæ trahamus?

COMMENTARIUS.

SCRIPTIO accusatoris custodiam seu carcerem rei & in vniuersum exhibitionem eius præcedere debet, h.l. & l. 8. §. 1. 1. 4. ult. de accusat. l. 3. ult. sup. de exhib. reis. Symmachus lib. 10. ep. ult. ¶ Hæc apertissima est huius l. Sententia, in qua id tantum, quod Codicis publici in ea mentio fit, in quo solemnia Inscriptionis implebantur: qui Codex

nihil aliud est quàm Regesta publica seu Commentarii publici, quibus conficiendis Commentarienses præerant, vt ad leg. sequ. ostenditur, in quibus scilicet nomina reorū, quæque ad eorum accusationem pertinebant, adnotabantur. Quæ Acta olim ad Ararium seu ædem Saturni deferebatur, vt docet Suetonij locus in Vit. Domitiani, c. 9. rectè expensus à Ranchino.

De FIDELI Custodia.

v. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Probum P. P.

AD Commentariensem receptarum personarum custodia obseruatioque pertineat: nec putet hominem abiectum atque vilem, obiciendum esse Iudiciis, si reus condicione aliqua fuerit elapsus. Nam ipsum volumus eius pœna consumi, cui obnoxius docebitur fuisse, qui fugerit. Si verò Commentariensis necessitate aliqua procul ab officio egerit, Adiutorem eius pari iubemus inuigilare curâ, & eadem statim legis seueritate constringi. Dat. III. Kal. Iul. Contionaci, Gratiano A. V. & Probo Coss. [371.]

INTERPRETATIO. Si de carcere reus fugerit, ab eo cui est traditus requiratur, qui si eum non potuerit presentare, mouerit negligens custos, illius se aut damnum aut pœnam qui fugerit subiturum.

NOTÆ.

* Lex 4. Cod. eod. tit. P. P. al. Personam Symplicium vocat pariter l. 2. infr. de falsis mon. vbi malè Codex Inst. suspensam. non ita benè hic. Huiusmodi, Cod. Instin. Contionaci pariter data hoc Anno lex 15. infr. de annonâ & tributis, l. 3. sup. de denunciatione: lex 1. sup. de Naturalibus filiis. Fuisse autem oportet inter Treuerim & Moguntiacum, vel circumcirca. ¶ 26. 11. Et iam quoque notauit Iuretus in Symm. lib. 1. ep. 53. Error natus ex prox. leg.

COMMENTARIUS.

COMMENTARIENSIS: cuius h.l. fit mentio, & Lomius, §. sup. de iis qua administrantibus: & l. 6. 7. infr. h. tit. & l. 6. 7. de bonis damnatorum. & l. 5. infr. de panis: est Officialis Iudicis ad quem pertinebat inter cœtera custodia reorum & carceris; Itaque d. l. §. sup. de iis qua administrantibus, scriptum & qui Principatum officiorum gerunt seu Corniculum, quique Commentariensium nomine exosa miseris claustra custodiunt. Hæc verò lege dicitur ad Commentariensem receptarum personarum custodia obseruatioque pertinere: Firmicus lib. 3. Matheson, cap. 6. Erunt, inquit, Cornicularij aut Commentarienses quibus damnatorum cura committatur: seu Clauicularijs vel carcerum custodes, & quibus publicarum catenarum cura mandatur. vid. & Callidorum 11. ep. 28. Extat & Basilij ep. 4. 17. ad Commentariensem Κομητηριασίου & Comitum quidem (vt mihi videretur Orientis, de quo & Nor. Imp.) vbi quoque quidnam eius muneris fuerit satis ostendit, nempe reorum, veluti furū rerūque ab his direptarum custodia & ratio ἀντιγραφῆ. Eos Etymologici Author ita describit: Κομητηριασίοι τῆς δὴ τῆς κομητηριασίου πρεσβυτέρου ὁ νόμος καλεῖται: καὶ ἀποκαταστάσει τῶν ἐγκληματικῶν δίκων ἀποκαταστάσει αὐτῶν ἀπληροίτων καὶ κλαυτικῶν [ita rescribo] καὶ ἀπληροίτων σιδυρέων δεσμῶν καὶ πινάκων δεγμάτων σαρωσίων τοῦ ὄβρι τοῦ δικασθέντος ἐστὶ καὶ τῶν οἰκονομῶν χρημάτων. Eorundem fit quoque mentio in Nouella Iustini 13. & in Edicto 13. Frequens quoque eorum mentio in Actis Martyrum. Eadem fermè quæ Etymologici Author habet, & vetus Glossarium Nomicum, vbi idem error insi-

det Κομητικῶν, pro Κλαυτικῶν. Commentariensis igitur statoris munere functus, de quo ad l. 1. sup. sic dictus autem, quod Commentarios, id est rationes custodiarum & damnatorum conficeret: Item Inscriptiones criminum reciperet: prater Etymologici & Glossary Nomici Authores, Hefycchius Κομητηριασίου τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἐγκλημάτων δεγμάτων. Codicem igitur publicum, siue Commentarium in quo solemnia inscriptionum implebantur, penes suam curam habebat, nomina adnotabat. Quem quidem antea ad Ararium vnâ cum cæteris actis delatum docet insignis locus Suetonio. Domitiano, cap. 9. Neque temerè est quod in l. 6. Commentarienses Optionibus iungantur: Optiones enim erant carceris Præpositi, vt eadem lex docet. Sed & lex 21. infr. de appellationibus. Cômētarios pro Cômētariensibus dixit. Legis istius, inquit Contēptores ad Præfectorū Prætorio Commentarios destinantur: vt Corniculū alibi pro Corniculario, & Athanasius sub fin. Apologia patet ad Constantium eis τὰ κομητικῶν καὶ ἐγκλημάτων πρεσβυτέρου. vid. & l. 2. sup. de Numerariis. Sanè idè iubetur l. 6. infr. prox. Cômētariensis intra tricelsum quæque diem numerū personarū, varietatē delictorū, clausorum ordinem, atatem vindictorū Iudicij insinuate. Idem vt apparet ex l. 7. seu ult. huius tit. alimonia custodiarum curâ gerebat, eiusque adeo rei simul & custodiarum rationes & commentarios conficiebat. De eius igitur officio nominisque ratione iam constat: de eius officio inquam, nempe eum non tantum custodiarum & carcerum curam gessisse, iisque custodes præposuisse, incarcerationum alimonia

alimonia sollicitudinem gessisse: Verùm criminalia Acta tractasse. Nos ita interpretamur, qui tunc le papier des Escrouës. ¶ Hic suos ministros habebat, quos custodiendis reis & carceri præponeret, vt ex h. l. & l. 5. sup. apparet. Homines fermè viles, abiectos, h. l. qui Clauicularij, vel Clauicularij dicebantur, à clauibus carceris. Nos Clamendiers vocamus: idque etiam rectè Græci Basilicorum Interpretes ad hanc. l. viderunt, qui abiectum & vilem hominem interpretantur Clauicularium, cui scilicet Commentariensis custodium commisit. Idem Græci etiam ad l. carceri præpositus. 8. 7. de custodia reorum, Carceri præpositum rectè Clauicularium interpretantur, ὁ δεσμοφύλαξ ἢ ἐγκλημάτων τῶν κακῶν. Malè enim nonnulli in ea l. Commentariensem interpretantur. Horum Clauiculariorum vel carcerum custodum mentio fit quoque superiore loco Firmici. De iisdem accipiendus est, & hic Manilij locus lib. 5.

Carceris & duri custos quo stante superbe Prostrata iaceant miserorum in limine matres.

Carcerum custodes pariter vocat l. ult. infr. κακῶν sequior ætas vocauit. Cum autem Commentariensis administratio non vrbis esset, vt docet quoque l. 2. sup. de Numerariis, Clauiculariorum certè & eorum quos ipsi custodes carcerum præponebant abiecti & viles fermè homines erant, vt hæc lex nostra docet. Vnde Græci inferunt posse dici Clauicularium à testimonij dictione prohibendum tanquam vilem personam. Hos carcerum custodes vocauit, Geoliers, Gardes des prisons. Geuliers quasi Ianicularij. Et hæc de Commentariensibus & Clauicularijs.

¶ Habebant & Commentarienses officij sui Adiutores, qui scilicet Commentariensem subleuant, adiuant: veluti si Commentariensis necessitate aliqua procul ab officio ageret: veluti publici negotij causâ: Missi quippe non ratò Commentarienses vt fontes comprehenderent, quod etiam docet Edictum Iustini 13. cap. 12. 17. 23. Sanè idem Commentariensis, cum Rei interrogandi essent, eos ad Tribunal adducebat, Acta deliquentium & eorum responsa scribebat, & in Commentarios referebat, vt discimus è Septimæ Synodi Actione 4. Epistolâ Asterij de Adiutoribus officiorum, in genere dixi semel ad l. 10. sup. de Cohortibus.

¶ Sententia huius legis hæc est: Commenta-

riensem præstare fugam incarcerationi: neque posse culpam reicere in eum quem carceri præposuit. Eius, quem quis rei alicui præposuit factum, & negligentiam aut etiam dolum præstare quisque tenetur: neque pœnam evitare potest vilem fortè hominem & abiectum Iudicis obiciendo: id est in eum culpam coniciendo, vel eum quem commisit, puniendum dicendo. Igitur Valentinianus h. l. Commentariensè, id est Principè, sic vt dicam, carceris custodem, si subcustodis, id est ab eo carceri præpositi culpa aut dolo reus custodiam euaserit, eadem pœna puniri, quâ ipsum reum qui fugit. Quod in praxi non obtinet. Neque enim pœna capitis punitur custos, si subcustodis negligentia etiam capitis reus euaserit. Et ita iudicatum refert in Curia Neapolitana Grammaticus voto 29. adde & Boëtium decisio- ne 216. Vide & Clarum lib. 5. sentent. §. ult. quæst. 66. Num. 8. Et sanè iure Visigothico, septimo legum Visigothicarum Tit. 4. l. 7. Carcerarius aut Custos si sine Iudicis iussione aliqua fraude custodiam laxare præsumperit, eandem pœnam & damnum, quod ipsi rei fuerunt exceptum, sustinere iubentur. Itemque iure nostro, Le Geolier est tenu de représenter le prisonnier, ou de payer tous despens dommages & interests.

¶ Verùm hæc ad ipsos carcerum custodes pertinent, vt & quæ tractantur in l. 8. 12. & ult. 7. de custodia reorum: & l. 2. infr. de falsis monetis. Casus enim legis nostræ est de substituti seu præpositi culpa in Præponentem referenda. Quòd pertinet etiam principium dictæ l. ult. 7. eod. tit. Non est facilè inquit, Titoni custodia credenda, nam eâ proditâ is culpæ reus est qui eam ei commisit. Mirum certè amissa custodia culpâ custodis, Commentariensem sufferre eam ipsam pœnam quâ reus sustinisset: Neque huic simile est, quod tamen quasi simile hîc Basilicorum Interpretes aptant: quod qui x. m. sibi promittit, nec sinit, eam pœnam sustineat. quam reus suffere, l. 13. Cod. de fideiussores. Item quod Iudex aliquando pro reo pœnam suserat, cuius crimen dissimulat: l. penult. in fin. infr. de hæreticis: vt & quod Iudex si delati criminis causam segnitis distulerit, Reciproci pœna teneatur l. 7. sup. de Accusationib. Hæc enim omnia propriæ negligentia imponuntur. Poitò de nequitia & gratiâ venali horum Commentariensium, vid. & l. 5. infr. de panis.

De TEMPORE, seu aduersus Diuturnos carceres, Theodosij M. constitutio. A. D. 380.

VI. * Imppp. Gratianus, Valentin. & THEOD. A A A. Eutropio P. P.

DE his quos tenet carcer, id aperta de finitione sancimus, Vt aut conuictum velox pœna subducat, aut liberandum custodia diuturna non maceret. Temperari autem ab innoxiiis austerâ præceptione sancimus; Et prædandi omnem segetem, de negligentia Iudicum prouinciarum ministris, feracibus amputamus; nam nisi intra tricelsum diem semper Commentariensis ingesserit numerum personarum, varietatem delictorum, clausorum ordinem, ætatēque vindictorū, officium viginti auri libras ærario nostro iubemus inferre: Iudicem desidem, ac resu pinâ ceruice tantum titulum gerentem, extorrem, impetratâ fortunâ, decem auri libris multandum esse censemus. Dat. III. Kal. Ian. Constantinop. Gratiano v. & Theod. I. A A. Coss. [380.]

NOTÆ.

* Lex 5. Cod. eod. Tit. Et iungenda huic lex 3. sup. de exhib. reis. Inclsos additum in Cod. Iustini Quo nil opus erat

sen ult. supr. de postliminio. Similis quarta Honorij ad Meletium triennio post, l. 2. sen ult. supr. de Ex-
pofis. Adde his & l. 5. supr. de contrab. empr. Tandem
huius seculi propria hæc calamitas fuit, vt Roma-
nis inuicem facientibus, nullus amplius fermè
obex, nulla iuris reuerentia, nulla Christianæ char-
ritatis cura esset: atque vnicum fermè remedium ab
Episcopis foret; quibus erant adhuc qui deserrent.
Quare hunc Episcoporum interuentum malis mo-
ribus subinde Principes apposuere: ac quidem Ho-

norius Imp. nominatim, de quo dixi ad l. ult. infr.
de lenonibus. Maiora sunt iam, quæ Iustinianus his
detulit Nouell. 8. c. 3. 17. & Nouell. 53. & Nouell. 86.
vnde desupta est Authen. si verò Cod. de Iudiciis. Tã-
dè ad querelas Senatus Romani per ipsummet Cœci-
lianum, cui hæc lex inscribitur, hanc constitutio-
nis prolixioris partem additam ab Honorio, argu-
mento eorum quæ Zosimus prodit, probo ad leg.
ult. infr. de abolitionib. & l. ult. infr. de malefic. & ma-
thematicis.



SI QVIS IMPERATORI MALEDIXERIT.

TITVLVS IV.
IX. COD. IVSTINIAN. VII.

THEODOSII M. constitutio, de MALEDICTIS in Principem,
eiusue Tempora, iactatis.

I. * Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P.P.

SI quis, modestiæ nescius, & pudoris ignarus, inprobo perulantique maledicto,
Nomina Nostra crediderit laceffenda, ac temulentiam turbulentus obtrektor
temporum fuerit, eum pœnæ nolumus subiugari, neque durum aliquid nec
asperum sustinere: quoniam, si id ex leuitate processerit, contemnendum
est: si ex infania, miseratione dignissimum: si ab iniuria, remittendum. Vnde integris om-
nibus, ad Nostram Scientiam referatur, vt ex personis hominum dicta pensemus, &
vtrum prætermitti, an exquiri debeat, censeamus. Dat. v. Id. Aug. Constantinop.
Theod. A. III. & Abundantio v. c. Coss. [393.]

NOTÆ.

* Lex vn. Cod. eod. tit. Iungendaque huic, lex 137. infr. de Decurionibus. Meminit eius Zonaras, & Balsamo, Commentar.
in Canonem Apostolorum 84. Et idem Balsamo in Photij Nomocan. vt & Harmenopolis, lib. 7. tit. 14. Attalitates in Synopsi
Iuris 1. 69. Blaftares in suis Collectaneis. Ioannes Sarilberienfis, pugnarum Curialium lib. 3. cap. 14. Tandem Baronius quoque
rectè eam inseruit Annalibus suis Ecclesiasticis. A. D. 393. num. 42.
Rufinus PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. An. D. 392. 393. 394. & aliquandiu adhuc sub Arcadio filio eius An. 395. quo
tandem anno occisus profcripfitur: de quo plenè ad l. 14. infr. de bonis profcriporum, & in Profopogr.
Noftrorum, add. C. Iust. Quo nil opus erat.
à Iudicibus scilicet seu Rectoribus prouinciarum, qui sub dispositione Præfeti Prætorio erant: vel etiam à te ipfo PP.
Voluntus, add. C. Iust. Quo nil opus erat. maledictum, scilicet.
Hoc ad nostram Scientiam: ita C. Iust. additâ voce, hoc.
eius inueniuntur, vt ostendit, ex qualitate persona.
meo iussu, à Iudice, vel à te: Exquirendi potè vox hic propria in criminum & veritatis inquisitione.
debeat Cod. Iust. dicta scilicet debent, in Thianâ & Cuiac. edit. viciose in edit. Lugdun. in 4. re debeat. Foudè hic ita legen-
dum, & vtrum prætermitti, an exquiri debeat res, censeamus: vel potius exquiri à te debeant: vel denique quod omnium
maximè placeat, debeat, maledictum scilicet, de quo initio legis.
Censeamus, iubeamus, ordinemus. vid. Gl. Th.
VI. Cod. Iust. malè: vt patet quoque ex d. l. 137. de Decurionibus. vbi idem dies notatus extat.

COMMENTARIVS.

MALEDICTA, in se Principem, inue Tempora
sua, in sui notitiam perlata, Iudices seu
Rectores prouinciarum non vindicare ipsi, seu pun-
nere; verum integris omnibus de iis ad se Principem
referre ab Imperatore iubentur hæc constitutione: vt
ita ipse iudicij arbitriusque sui faciat, num contem-
nit ea, an exquiri vindicarique aded debeant; ha-
bita scilicet perscrutata ratione. Præmissa egregiâ cle-
mentiaque & indulgentia planissimâ sententiâ, quâ

veniam seu gratiam maledicti fermè pollicetur. Si
aut leuitate, aut infamia, aut iniuriâ conuictum
Principi, vel temporibus eius, seu sæculo, factum
fuerit.

Hæc brevis huiusce legis coniectio seu summa
& sententia est: quæ, quod secundo loco tenendum
est, Theodosium M. Imperatorem Auctorem habet,
cui sociati tū ab ipso in Imperio, duo Augusti filij
eius fuerant, Arcadius & Honorius, ille iam inde
A. D.

A. D. 383. hic hoc ipso anno 393 IV. Id. Ianuarias
quorum ideo nomina in Inscriptioe quoque huius
L. sociata pro more tum recepto: Theodosium M.
inquam hæc lex Authorem habet, quod ad huius leg.
intellectum adsumi oportet, Principem Christiana
Iuris prudentiâ, morumque comitate seu clemen-
tiâ, hoc quoque inter alia argumento commendatifi-
simum: Cuius alioquin Principis plura extant alia
in reos, etiam Maiestatis (vt in specie huius leg.)
clementiæ argumenta, & quidem apud Libanium,
Oratione, quam nos edidimus, & ἡ δὲ δευτέρων, &
altera orat. ad Theodosium ipsum post conciliationem
cum Antiochenis 13. Themistium orat. 5. in id pecu-
liari, quam habuit ante decennium, An. D. 383. Quem
& cæteroquin velut à cæde abhorrentem commen-
dant Veteres, cuiusque summam φιλαδελφίαν de-
prædicant præter iam dictos, alij passim Scripto-
res; sic vt nemo Principum Christianorum magis
ab humanitate, lenitate, & clementiâ commenda-
tus fuerit; ed etiam vt nimia fermè eius lenitas seu
ad delinquendum illex, à nonnullis vitio vertatur.
Tandem, cum hanc eius indolem spirent complu-
res aliæ eius Constitutiones, hæc certè nostra ad
eum quoque characterem tota facta & concinnata
est.

Quo nomique etiam inter Theodosianas solem-
nis maximè euasit in foro atque in Aulis, neque eo
tantum nomine, verum etiam (quod tertio loco
obseruandum est) quod variis argumentis ea vsui
esse aptarique potest, imò iam & solet: in argu-
mento, inquam, 1. de Pœnis vel differendis, vel
temperandis: 2. In tractatu Politico, Num satis sit
Principi huiusmodi verborum & dictorum licentiam
prætermittere, an verò vindicare? de quo extat ele-
gans Oratio Scipionis Gentilis huius legis occasio-
ne. 3. de Cognitionibus item Principi referuatis: 4.
eumque in finem, de Iudicij ad eum Relationibus:
5. vt & de pœnis reorum maiestatis: 6. Tandem huius
leg. vsus est, & cum virtutum Principalium corona
textur, clementia seu lenitas & Ciuilitas ἡμετέρας,
πατριώτας, φιλαδελφία inter potissimas Principibus
inculcatur.

His ita præmissis, notandum quatuor parti-
bus hanc legem absolui; totidemque aded tracta-
tibus hæc lex ipsa illustranda nobis erit. Primò
quidem subiectum eius spectandum venit: Maledi-
cta, inquam, in Principem, eaque duum generum;
Post hæc legis dispositio: vbi secundo loco despicien-
dum erit, quid Theodosius fieri vetet? Quid tertio
contra fieri iubet? Quam denique formam secutu-
rum se hæc in re seu cognitione prædicet. Post quæ
omnia historicam huius leg. occasionem attexere seu
ertere conabimur.

Quod primum, seu subiectam materiam attineri;
sunt ea Maledicta in Principem: qui quidem alter
titulus est, vt cum Tertulliano loquat, seu altera
species criminis Maiestatis. Crimen scilicet Maiestatis
duplici ratione contrahitur, vel factis, vel dictis seu
maledictis: Paulus 5. sentent. 29. Crimen, inquit, ma-
iestatis, non solum factis sed verbis impiis, & maledi-
ctis maximè exacerbatur (quem locum quomodo
refinxerit Tribonianus, vide in l. 7. §. ult. r. ad l. Iul.
Maiest.) Quorum istud semper minus habitum:
quod etiam Libanius (Theodosij nostri clementiam
præferens clementiæ Constantini M.) orat. post
concil. scribit p. 413. Vnde etiam distincti, et si con-
tingui, hoc Codice, & Iustiniano, tituli, si quis Im-
peratori maledixerit: & ad leg. Iuliam maiestatis: quæ
vel sola Titulorum diuersitas satis arguit, iuris quo-
que hæc in re aliquam diuersitatem fuisse, & haberi
oportere; quod magis adhuc comprobatur integer
huius legis contextus, et si fatendum quidquid con-

Tom. III.

tra sentiat Cuiacius, maledicto maiestatis crimen
semper contrahi. Nam vt rectè quoque Tertull. se
non armis, saltem lingua hi rebelles sunt.

Duim potè generum Maledicta hic propo-
nuntur; vnum in Principem ipsum; alterum; et si
eodem recidat, in tempora eius scilicet: Vt omittam
iustissimas Christianorum querelas persecutionum
tempore, cuiusmodi Iuliani temporum atque Im-
perij obtrektatores fuisse, vt discere est vel ex Chry-
sostomo homilia in Iuuentinum & Maximum marty-
res: ἔτοι, inquit, τὰ πάροπλα ἐδύλον κακὰ ἐν τῷ ἐμπε-
δῶν ἐμπαθείζον χρόνον, & ex Libanij epistolarum lib. 1.
ep. 6. & 80. Certè huiusmodi maledicta & obtrekta-
tores temporum ad turbas sæpè excitandas, Impe-
riique securitatem feruntur: quod his verbis b. l.
indicatur, ac temulentiam TURBULENTVS temporum
obtrektor fuerit. Quod quidem (non vt plerique
Interpretum alij, qui hæc verba transilire solent)
τὸ πλάττειν Græcorum rectè accepit: ad horum enim
verborum interpretationem hæc notat: Sæpè quof-
dam dicere, se malis armis natos, atque aded tempora
obtrekto, ipsomet Principem infamare videri:
Huiusmodi temporum, in quæ nati obtrektatores
subindè emergebant, Exemplum illustre extat
quoque apud Ammianum Marcellinum lib. 15:
in Gestis Anni 355. p. 39. & apud Sidonium lib. 1.
ep. 7.

Ac vt in commune Principum & Temporum
obtrektatores quæque aras tulit, ita vel maximè
Imperatorum Christianorum tempora tulere. So-
lemne quippe & tum Gentilibus siue paganis inrer
cetera criminandi genus fuit, clades, quibus hu-
mana negotia incurfarentur; CHRISTIANIS
TEMPORIBVS imputare: quasi ad impietatis vin-
dictam (vt quidam ait) lege suâ naturæ decretum
transiret. Nam quod incendium vtretur; in inui-
diam illicò Christianorum Tempora vocari: Si bel-
lum infeliciter gestum, si deletus exercitus, si anno-
næ defectus aut publica fames timeretur, vel etiam
vgeret, Christianorum temporum sacrilegio id om-
ne Gentiles deputare: si piger Nilus (qui apud Aeg-
yptios agricolæ cœlique vicem præstabat) cun-
ctanter sese ac languidè alued efferret, neque ad ius-
tam ascenderet mensuram; turbulenti statim tem-
porum Christianorum obtrektatores emergere: Po-
stremò cum Romanas deinceps Barbari prouincias
peruaderent, resque publica paulatim pessim irer;
atque Vrbs etiam, Orbis domina sæpius obsessâ;
non semel quoque caperetur, totiens Pagani Chri-
stianis temporibus δυσχερόν hanc omnem & Reip-
public. Romanæ inclinationem tribuere soliti sunt:
Iam quis estianem ipsorum IMPERATORVM NO-
MINA, seu Imperatores ipsos, maledictis laceffend-
di, atque in eos etiam scribendi qui profcribere po-
terant, proteruiam in Gentilibus abundè miretur?
Tantam etiam, vt vel hanc vnam vix aliam scriben-
di causam & rationem Scriptorum nonnulli habe-
rent. Quod de Eunapij Chronicis, quæ vixerunt, vt
Photio referenti, sic & aliorum eiusdem Scripro-
rum, quæ supersunt collatione, credere fas est: &
de Zosimi patiter Historiâ cuius legenti constare
potest. Enim verò, vt de multis in Constantinum M.
Christiana non nisi Religionis odio iactatis, pauca
nunc delibem, Principem hunc Imperio Romano,
quæ secuta postea fuit, ruinam conciliasse, non vnus
Scriptorum calumniatur: Profusionem item & aua-
ritiam ab eiusdem temporibus in Impertum Rom:
conuectas criminantur alij. Alius (pura Libanius;
Orat. τὰ ἐπ' ἡμῶν pro Templis Gentilium non excin-
dendis, quam ipse edidi) Constantinum M. ob redi-
tus templis detractos, satis magnas sacrilegij pœnas
dedisse, quod qui de genere ipsius erant mutuo sese

F 2 con

confecerint, stirpsque tandem eius omnis defecerit, cur satius fuisset, superstitem aliquam relinquere, quam Constantinopolim tot impensis aliarumque civitatum nuditate atque imprecatione excitare. Et hæc quidem de Constantino M. inque eum iactantis maledictis. Idem Libanius eadem oratione scribit *Constantium* ob templa diruta donoque data instar rerum vilissimarum in perpetuo belli Persici metu idem egisse, donatarios vero infelicem exitum sortitos. *Constantem* pariter non conuictis modo Zosimus proscindit, verum & Symmachus, meritum eum per Magnentij factionem morte occubuisse, haud obscuris verbis apud Christianum Principem verba faciens, innuere veritas non est. *Iulianum* item Principem pictare insignem Gentiles ægè ferentes, nedum carminibus famosisque libellis appetendum sibi duxere, sed etiam tanquam imperij proditi reum facta conspiratione, Scriptores complures immentem fecere. De *Gratiano* memorat quoque Sozomenus lib. 7. c. 24. sub. f. eum à Pagano quodam illustri viro in officio constituto, conuictis proscissum, & patre suo (Valentiniano scilicet sub quo magna fuit religionum libertas) indignum vocatum, eiusque rei nomine capitis damnatum: verum intercedente Ambrosio imminenti illum supplicio ereptum; quibus adde & quæ Am. Marcellinus lib. 31. & Zosimus lib. 4. p. 760. 761. & quæ nos ipsi ad *Philostorgium* notabamus. *Theodosium* M. denique, vt ad hunc tandem descendam huiusce legis authorem, Traiano quoque Imperatore meliorem, & à porissimis Gentilium Scripioribus, Themistio, Libanio, Latino Pacato, Symmacho, Claudiano, supra omnes retro Principes commendatum, Zosimus quoque acerbis insectandum sibi proposuit: Posteaquam enim denegatos ab eo ad sacrificia de publico sumptu scriptis, *extremo libro quarto*, hæc verba subiicere non veretur: *ὅτι τὸ τὸ τε τῶ δυνωτικῆ δρομὴ λήξαντι, ἢ τῶ ἀλλαν ὄσα τὸ πατεῖας περὶ δόσεως ἢ τῶ ἀμιλλῆς κηδύων, ἢ Ρωμαίων ἐπικελευῖα κτ' ἕρ.* ΕΛΑΤΤΩΘΕΙΚΑ βαρβάρων διηκνήσειαν γέγονε. Eundem consule & lib. 5. p. 814. Certè hoc ipso tempore ampla admodum criminationibus, maledictis, obrectatoribus huiuscemodi fenestra seu occasio præbita videtur, postea videl. quam Theodosius Anno proximè superiore 392. lege ad eundem Rufinum Præfectum prætorio emissa, cui hæc constitutio inscribitur, putà lege 12. *infr. de paganis* &c. Gentilitio cultu omni, personis omnibus & locis per vniuersum Orientem seuerissimè interdixit. Vnde iam in Imperatorem eiusque tempora maledicta. Quod quidem atrox semper in Principes conuictum habitum, si qui tempora, si qui sæculum eorum inculcarent, hæc vel simili formulâ, *O tempora! o mores!* vt contra, Principes ipsi suorum *Temporum*, sui que sæculi felicitate se se efferre gestiebant, quæque suis temporibus aliena essent, usque labem afferre poterant, solemnibus formulis detestati solebant, quas collegit Brissonius. Quibus adde illud elegantissimum eiusdem Theodosij & Valentiniiani apud Auctorem collat. leg. *Mosaic. Non patiamur* agreste illud ab præcis conditoribus robur, fracta molliter pube temeratum, conuictum sæculis vel conditorum irrogare, vel Principum. Istud igitur *Temporum* Theodosij M. obrectatorum genus fuit. Potuerunt & eius, vt aliorum quoque tempora culpari ob καρχηδον Imperij. Multæ enim sub eo querelæ exortæ de oneribus Tributorum, de Potentiorum oppressione, de Militiâ corruptâ, de Barbaris in militiam & ad dignitates subuectis: de eorum item qui potiore apud Principem loco erant οἱ ἐν τιμῇ κατ' ἐξήρησον ἠγούσθω veluti Rufini ipsius, cui hæc lex inscribitur, tyrannide, flagitiis, cædibus intentatis, etiam recentè anno

superiore 392. de grauibz tandem muneribus ciuilibus & publicis, de quo in historica causâ mox. Neque intra nudas res hæc querela stetit, verum post eam, iam maledicta & obrectationes: Hic enim ad ea gradus esse solet: sicuti & post querimonias maledictaque, factiones iisdem de causis enascuntur, cuiusmodi hæc ipsa tempestate plures fuere: de quibus dixi plenè ad *Liquisquis*. Et hæc de subiecta huius leg. materiâ.

Sequitur secundo loco ipsa legis *Dispositio*: vnde in summam apparet, non hanc Theodosij M. mentem esse, quasi promiscuè in se suauè tempora iactata maledicta seu conuicta, multa, spiritaque voluerit & prætermissa: etsi id ex initio mediâque huius l. Sententiâ multi colligant; etsi similia etiam innumera clementiæ Principalis hanc in partem exempla passim occurrant, apud Tacitum, Suetonium & cæteros deinceps Historiâ Augustâ Scriptores eorum, inquam, Principum qui in se iactata verba impia & maledicta conuictaque, cæteroquin periculosa, probrososque aded sermones, ad cognitionem vocari noluerit. Quem clementiæ campum nunc non ingredior. Quid igitur? Theodosius obrectatorem seu Maledictum *pæna subingari* à Iudicibus scilicet. *vetuit, neque durum aliquid nec asperum suscipere. Sed integris omnibus ad suam Principis scientiam referri iubet, vt ex personis, hominum dicta pensaret, & vtrum prætermitti, an exquiri res deberet, ipse censeret.* Verat scilicet Theodosius h. l. Iudices hæc in re ad pœnam properare. Hæc, inquam, Theodosij mens est apertissima, non vt plenariam maledictorum indulgentiam seu veniam *ὡς ἄλλοι* tribuat, quâ nullam ad animum suum reuocaturus iniuriam, nullum conuictum aut maledictum, quod multi censent; verum vt Iudicibus *μικροῦ βχουὶς ἡ σκαλοὶς*, Principalis maiestatis vindicandæ obtentu, immodiè sæpè scientibus, hanc feni adtemperiem adhiberet, vt eleganter alioquin aliâ in re loquitur Constantinus M. l. 2. *sup. tit. prox. de custod. verr.* Iudicum scilicet multi in adulationem Principum versi, & ad captandam diligentiâ vel deuotionis laudem, nullo satis personarum discrimine, nullâ maledictis habitâ ratione, duri asperique, ad pœnam facillè properabant, & sub vno, sic vt dicam proloquio, vt hæc in re loquitur Ammianus Marcellinus, seu elogio, deponere linguæ lubricum soliti, & Iudicum quisque quod adulanti propior est, eò quoque sauior & seuerior, durus atque asper hanc in partem esse solet. Quod omninò pertinet geminum illud, quod exstat in l. 7. §. 3. *ad leg. Jul. maiest.* (quod & ideo Balsamon in *Nomocanonem Phorij* huic legi non ita subiecit) *Hoc tamen inquit crimen à Iudicibus non in occasionem ob Principis Maiestatis venerationem habendum est, sed in veritate: Nam & PERSONAM spectandam esse, an potuerit facere, & an antè quid fecerit, & an COGITAVERIT, & an SANÆ MENTIS fuerit: nec LYBRICVM LINGVÆ ad pœnam facillè trabendum est. Quamquam enim TEMERARIJ digni pœna sint, tamen vt INSANIS illi PARCENDVM est, si non tale sit delictum, quod vel ex scriptura legis descendit, vel ad exemplum legis vindicandum est.* Vbi vides etiam nonnulla quæ proximè accedunt ad rationem quæ hic additur, *Quoniam si id ex sententia* &c. de quâ ratione postea.

¶ Ergo à Theodosio M. Iudicibus modus hic iniectus ne ad pœnâ illic & protinùs properaret, verum quod tertium huius l. caput est, vt *integris omnibus ad scientiam suam referrent.* Quod quidem *Relationis*, & quidem hæc in specie imperatæ & necessariæ, genus, aliis Relationum speciebus addendum est: non quidem ob *imris* dubietatem, quæ aliarum fermè Relationum causa est, de quibus *suo titulo de Relationibus*:

tionibus: verum eo sine, vt Princeps ipse de negotij merito integris omnibus cognoscat, & vtrum prætermitti, an verò exquiri id debeat, censeat, cuiusmodi Relationis ad Principem eadem in re sub Constantio Imperatore exemplum habes apud Am. Marcellinum lib. 15. p. 39.

¶ In hæc autem Cognitione (quod Quartum huius l. caput est) Theodosius formam quam securus ipse sit, declarat, nempe, *se ex personis hominum dicta pensaturum*, & vtrum prætermitti, an exquiri debeat, censituum, arbitratuum. Quod & ipsam alioquin Iudicibus inculcati modò vidimus in hoc ipso crimine, in l. 7. §. 3. *ad leg. Jul. maiestatis*: Egregiòque exemplo illustrari solet Dionysij Senioris, quod memorat Plutarchus, in *Apophtegmatis*. Denique monitum hoc in praxi foròque & aliâ tenendum, & iam solemnè euasit: *Ex personis, hominum dicta pensari oportere, ἐκ τῶν ἰσθῶν ἢ τῶν ἀρετῶν, vt Græci, ex qualitate persona.* Et verò summae moderationis hoc totum negotium est, & prudentiæ politicæ: nam prout persona est, ita maior hæc parte licentiæ & facilior gratia esse debet, vt contra maior & acrior vindicta. Quò pertinet illud Dionysij exemplum. Quare iam omnibus his inspectis apparet, priora illa, quibus obrectatores Principum pœnæ subici verantur, neque durum aut asperum aliquid sustinere, à posterioribus interpretationem expetere & accipere: atque aded non impunitatem, aut indulgentiam promiscuam hæc leg. promittit; verum Iudicum tantum respectu, quòd ipsi videl. non illic ad iudicium pœnâque properarent, verum integris omnibus ad Principem referrent: qui pro suo mox arbitrio statueret, quid factò opus esset. Ac proindè etiam ratio & sententia illa elegans, *Quoniam si id ex lenitate* &c. non eò pertinet, quasi Theodosius rem hanc promiscuè Iudices prætermittere ad dissimulare velit, cui certè illa *Referendi* seu Relationis necessitas, & quidem *integris omnibus* renititur; verum, vt vel ipsi Iudices, antequam ad Principem, *velut rem seriam*, vt loquitur Am. Marcellinus, referrent, pensè cogitarent, vel etiam ad se remisso à Principe negotio, huc potiùs, ad contemptum, inquam, miserationem, & veniam seu indulgentiam (nam hæc tria hic proponuntur totidem maledictorum fontibus) inclinarent, idque præ oculis seu pro cynosura haberent, vel, vt suum ipse Theodosius eâ sententiâ humanissimâ characterem *ὀσθῶν* & indolem suam exhiberet, indulgentiæque & veniæ spem fennè faceret. Atque ita postrema prioribus optime cohærent, ne dissidere alioquin cui videantur. Quò enim alioquin *referendi ad Principem necessitas*? quòd Principis arbitrium ex personis hominum dictis pensandis, censendisque, vtrum scilicet res prætermitti, vel exquiri debeat? si ab omni pœnâ, metu omni maledicta ista vacua & immunia Theodosius M. esse impunitaque aded ἀμωσθησάσα ἢ ἀδίκημαλα voluisset?

¶ Neque contra admittendum aded videretur viri alioquin docti iudicium, si Theodosium M. spectes, qui censet, hanc ipsam constitutionem, quantumcumque præ se ferat lenitatem, implicite tamen seuerius iudicium continere, cum ad scientiam suam Theodosius referri iubeat, illaque mox addat, quæ sine l. subiciuntur. Id enim à Theodosij moribus indolèque alienum profus est, cuius characterem *supra* à expressimus. Quamquam si Rufini P. P. cui hæc lex inscribitur, cuius hoc tempore rerum summa commissâ erat in Oriente, ingenium spectemus, id haud disconueniat: Nota esse possunt quæ de eo Claudianus scribit:

*Edidit simulare fidem, sensusque minaces
Protegere, & blando fraudem prætexere
risu
Plenus scintilla.*

Item,

*Ingeninat crimen, commoti pectoris ignem
Nutrit, & exiguum stimulando vultus acerbant*

Mox:

*— Causis fallacibus instat:
— Arguit attonitos se Iudice —*

Tandem,

*Effugeret ne quis gladios, non perderet
vltim
Augusto miserante nefas, non flellitur
amnis,
Non atate labor: Iuuenum &c.*

Idemque Claudianus apertè Rufinum hunc legum venditorem vocat: vnde & Alciat Sententia fuit. *Legem, si quis maior, hoc Codicè, & Instruit. de Transactionib.* atrocitate pœnarum famosam, ab hoc ipso Rufino extortam: vt cæteroquin eorum, qui apud Imperatores *mens duas droses* erant, arbitrio sæpè Leges fixæ, & *refixæ*: quod de Eutropio plenè ostendi, ad l. *quisquis, infr. ad Leg. Cornel. de Sicar.*: & quidem cum enixiore sæpè clementiæ ostentatione, vt *ibidem* quoque ostendi: vt proindè tum valeat illud: *Nullam esse crudeliorem Sententiam eâ, quæ est, cum parcere videtur, asperior*: Et vt ille ait, *quanto mollior, tanto vehementius mordet.* Quidquid huius sit, nunquam satis deprecari possunt Principes, si eâ lenitate & clementiâ quæ hic proponitur, bonâ fide agant, Iudicibusque suos eâ moderatione agere velint. Atque hæc de huius leg. sententia sufficiant.

Perpectâ eâ, sequitur nunc, in *historiam* seu historiam eius causam inquiramus. Sunt igitur, & in his Balduini de *legibus Constantinis* p. 284. qui hanc ipsam Theodosij M. indulgentiam putant, quâ suam Antiochenis iniuriam, ob deictas videl. ob noui tributî indictionem, statuas, probrosaque in se dicta, donauit, post varias eo nomine ad eum legationes: Libanio vltimùm à Curia Antiochenâ misso, & Flauiano Episcopo Antiocheno, cuius vtriusque *Orationes* eâ de re extant: illius nempe duæ, (quas etiam Zosimus memorat lib. 4. p. 766.) Oratio 12. *ad droses*: & orat. 13. ad Theodosium post conciliationem cum Antiochenis *ἔν τῶν διαπραγµῶν*: huius verò orationem refert Chrysofost. *Orat. ad populum horatoria* 20. Cuius alioquin rei historiam exequuntur Zosimus lib. 4. Theodoretus lib. 5. cap. 19. Sozomenus lib. 7. c. 23. & 25. Meminit & Ambrosius sine epistole 29. Eò pertinent Chrysofostomi *ad epistolares* quas vocant *tomio 6. Sautiliano*: & duæ illæ Libanij *Orationes*. Ex quibus duabus Libanij *Orationibus* liquet, Libanium ipsum huiusce tumultus tempore Antiochiæ constitisse, mox apud Theodosium pro Antiochenis legatione functum, quod etiam Zosimus prodidit, quem tamen Baronio, cum has Libanij *Orationes* non vidisset, mendacij arguere visum est.

¶ Sanè de motu isto Antiocheno, in quem videlicet annum is conueniat, nondum res confecta est inter Scriptores. Baronius asserit, Ambrosium apertè *Epist.* 28. [29.] id referre in tempus prioris in Maximum Tyrannum expeditionis, additque eo tempore etiam scriptam illam ab Ambrosio epistolam, quod postremum, erroneum planè est: Nam imò scriptam eam epistolam A. D. 393. docet *lex 9. infr. de Iudæis*, quàm sanè legem eâ epistolâ Ambrosius exagitat. Obscuritatem auget veterum Scriptorum varietas. Zosimus enim inter alia, quæ tempore

testam. quæ & ipsa est Theodosij M. Testamenti verò Scripturam legitimam vel nuncupationem quæ in Nomen nostrum forte processerit, iure capiemus. Nomen Principis, pro ipso Principe: Ita Amm. Marcellinus lib. 28. p. 392. Cum magnis clamoribus appellarent Nomina Principum. Et cæteroque nomen pro re ipsa apud Latinos & Græcos. vid. Canterum 2. Notarum 10. in f. & Scaligerum in Catalo.

¶ Ait lex, *laceffenda*: In quâ voce nihil aliud querendum est mysterij, *laceffere* maledicto, nil aliud est, quàm appetere, insectari, suggillare.

¶ Ait lex, *remulencia*: Temulentia hinc non est tantum, vt hætenus omnes interpretantur (etiam ij qui hanc legem diligentius retractant) ebrietas, cuius occasione ad hanc legem nugas agunt, multaque de ebrietate hinc deblaterant Interpretes, & aliud omnino quàm quod oportet agunt: Verum præceptus mens & stoliditas omnis *ωραγία*. Quomodo Libanius ep. 632. ad Hefychium, de Templis excisis, *ὕβρις ἢ ωραγία δὲ τῶν τῶν ἐσθλῶν*. Eodemque sensu passim Græci *μεθύειν*, *μεθύοντι* & *μέθυοντες* effertur metaphorice de prauis affectibus, quibus non minus atque temeto mens commouetur & turbatur. Neque minus Latini, *Ebrii* vocem eodem sensu vsurpant, sic & Chrysostomus homilia 6. ad Philipp. cod. tom. p. 1245. de auaritia Iudæ: *ἕως ἐμέθυε τὸ πᾶσι*. Et mox. *ἕως τῆς ἑσπέρης μέθυοντες πᾶσι τῆς γῆς*. *Temulentus* est emotæ mentis quilibet: siue id ex animi leuitate fiat, siue ex insanâ & animi desperatione quâdam, siue ex iniuriâ, id est, malo proposito. Hæc enim tria temulentos & elucos faciunt: leuitas, desperatio, malus animus. Et maledictum harum trium causarum vnam habet. Quamquam non nefcius sim, inter pocula ferme epulâque, cum cerebrum vino incaluit, linguæ habenas laxari. sæpe in tempora & Principes: vide Senecam 1. de Clement. 26. & exemplum quod supra ex Ammiano Marcellino attulimus: vide & aliorum apud Libanum orat. 13. post Conciliat. p. 411.

¶ Ait lex, *Turbulentus*: Hoc verbum satis indicat in specie huius legis appetitam huiusmodi maledictis ipsam Imperij securitatem.

¶ Ait lex, *si ex leuitate* vel innata scil. vel Gentis & ciuitatis, vt Alexandrini Antiocheni & Asiatici ferme erant, & Asiaticis moribus ferme coaliti vel inaledicentes: in quem censum venit & iuuentus, & sequior sexus.

¶ Ait lex, *si ex insanâ*: Insanæ appellatione non hinc exaudiri oportet tantum furorem, verum omnem omnino animi impotentiam, *ἄνοια*, & omnino illam insaniam, quam Cicero à furore rectè distinxit, id est inconstantiam sanitate vacantem, quæ tamen possit alioquin tueri mediocritatem officiorum & vitæ communem cultum atque vstitutum. Nos diceremus huiusmodi hominem *vn desespéré*, *enragé*, Græci rectè *παράλογον* dicerent, desperatæ huiusmodi mentis hominem. Vnde *Parabolanorum* vox: Audaces eodem sensu alibi vocari video. Neque furiosi tantum miseratione digni, verum & Paraboli desperatique huiusmodi. Itaque quæ de veris furiosis ad hanc legem Interpretes notant, vix alicuius sunt momenti. De his enim dubitari non potuit, vt pote cum iniuriæ faciendæ capaces non sint. Et certè *leuitati* hoc loco *insanâ* rectè opponitur. Denique & *ἀδουλ*, vt Græci vertunt, vox id ipsum quoque significat. Harmenopolus lib. 6. tit. 14. *ἀπὸ μαλίας ἢ παρορῶν*: malle *ἀπρονολος* quem describit Theophrastus *charactere* 6. quæ penitus *τὸ νῦν ἐξέπρεος* Audacia, *audacia perditâ*. Sanè, à verè furioso, ad hanc qua de hac agitur Insanæ speciem, arguit Libanius in hoc ipso argumento oratione ad Theodosium M. huius legis authorem *αὐτὸς ὁ δόστωρ*, verbis quæ supra expressimus, de Tumultu Antiocheno & violatione statuarum Theodosij, planè ad huius legis mentem.

¶ Ait lex, *si ab iniuriâ*, *ἢ ἀδικήσας*: ita Blastares vertit, & in Photij *Nomocanone*, id est, excogitantia & certâ animi deliberatione. Itaque apud Harmenopolum, legendum *ἢ καλίας*, vel *ἢ ἀδουλ*.

¶ Ait lex, *remittendum, condonandum*, vt Græci *συγχωρεῖται*, vel *ἔτι ἢ συγχωρεῖται*. Errant enim qui hanc vocem aliter interpretantur, quasi dicatur remittendos ad Principem reos. ¶ Et ita quidem huius leg. Interpretatione defunctus mihi abundè videor, nouo tùm intellectu allato, tum variis obseruationibus interspersis: præsertim cum ad eam peculiarem Commentarium scripserit Doctissimus Lindebrogius, peculiarique eandem oratione adornauit, de Maledictis in Principem Scipio Gentilis, lib. 2. de concur. p. 287. vbi in eam sese Quæstionem diffundit, satisne sit Principi ab huiusmodi maledictis sese vindicare, an verò libertatem loquendi de se alijs permittere.



AD LEGEM IULIAM MAIESTATIS. TITVLVS V. XII. COD. IVSTINIAN. VIII.

Iungatur huic Titulo, Titulus superior 4. vt & proximè sequens inf. 6. item Titulus, de bonis proscriptorum, & Titulus de indulgentiis criminum.

PARATITLON.



MAIESTATIS crimen primum & maximum dici putant nonnulli in l. 7. *infr. de indulgentiis criminum*. atrox sanè facinus vocatur in l. 8. *in fm. infr. de bon. proscrip.* Sacrelegij etiam crimen id dicitur l. 1. *Si quis per consl. l. 6. infr. de indulg. crim.* De Quæstione in crimine Maiestatis, vide *infr. tit. de Quæstione*, de Accusatoribus, l. 4. *h. t.* & *infr. tit. 6. prox.* Atrocitatem huius criminis ostendunt sequentia: Indulgentia Paschalis ad huius criminis reos non pertinet, l. 3. 4. 6. 7. 8. *infr. de indulg. crim.* Abolitio non datur, l. 2. *infr. de abolitionib.* In criminibus Maiestatis memoriam defuncti accusare licet, l. 40. *infr. de hereticis*. Bona punitorum ex hoc crimine, peti vetita: l. 15. *de petitionib.* Eaque etiam liberis extantibus, ad fiscum pertinent: l. 2. 4. 6. 10. 23. *de bonis proscriptorum*: Sextans tamen his relictus, l. 8. *eodem titulo*. Et hæc de proprio Maiestatis crimine.

Sunt enim & aliæ species, alia delicta seu crimina, quæ Maiestatis crimini deputantur: *l. ult. de vestibus oloueris*: seu ad exemplum Maiestatis, l. 12. *de paganis*: quæ non sine læsæ Maiestatis crimine admittuntur, *l. ult. de murilegulis*: seu vbi *Rei. l. 31. de oper. publ.* Rei Maiestatis haberi iubentur, *l. vn. de priu. carc. custod.* Maiestatis crimini obnoxij, l. 8. *de falsâ mon.* vt potè Maiestatis Rei; *l. quisquis de sicariis*. veluti 1. Si quis Maiestatis Principis partem aliquam sibi vindicaret: v. g. Si speciem quis conficeret, possideret, quæ soli Principi eiusque domui debetur, *l. ult. de vestib. oloueris. l. ult. de murilegulis. 2.* Si quis Iudicum perfectio operi publico suum potius nomen quàm Principis inscriberet, *d. l. 31. de operib. publ.* 3. Falsæ item monetæ *Rei. l. 8. de falsâ monetâ*. Item si factio de nece inira sit in eos qui pars corporis Principis habentur, puta viros Illustres consistorianos. Senatores, &c. *l. quisquis, ad l. Corn. de sicar.* Si quis reum priuato carceri includeret, *l. vn. de priuati carc. custod.* A pratum & hoc Maiestatis crimen Cælicolis, l. 19. *de Ind. eis*: vt & sacrificantibus; l. 12. *de paganis*.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum P. v."

Si quis alicui Maiestatis crimen intenderit, cum in huiusmodi re conuictus minimè quisquam, priuilegio dignitatis alicuius, adstrictiore inquisitione defendatur, sciat se quoque Tormentis esse subdendum, (si alijs manifestis indicij accusacionem suam non potuerit comprobare,) cum eo, qui huius esse temeritatis deprehenditur. Illum quoque Tormentis subdi oportet, cuius consilio, atque instinctu ad accusacionem accessisse videbitur, vt ab omnibus commissi conscij statuta vindicta possit reportari. In Seruis quoque vel Libertis, qui dominos aut patronos accusare, aut deferre temptauerint, professio tam atrocis audaciæ statim in admitti ipsius exordio per sententiam Iudicis comprimatur, ac denegati audientia patibulo adfigatur. pp. Kal. Janu. Volusiano & Anniano Coss. [314.]

NOTÆ.

* Lex 3. Cod. eod. tit. " Maximus P. V. sub Constantino M.A.D. 314. Sed reponendum videtur PP. neque enim Maximus hoc Anno Praefectus Urbis memoratur in veteri Notitiâ Praefectorum Urbis, verum Rufinus Volusianus. Crimine, seu reatu. à strictiore Cod. Iust. Neque enim istud adeo defendam quasi Adstrictior quaestio dicatur, Quæstio cruenta, vt loquitur Amm. Marcellinus in eadem re. & l. 2. inf. de Quæstion. Defendatur, id est, excusetur, immunis habeatur. Qui scilicet crimen intendit, quique alium accusat. Inuicem, argumento, loco quem mox laudabo, id est, probationibus: vide l. 1. inf. tit. prox. Temeritas, reo Maiestatis tribuitur. Cuius tamen hunc versiculum ad ipsum accusatorem refert, atque ita hunc locum interpungendum. Comprobare: Cum eo qui huiusmodi temeritatis reus apprehenditur, illum quoque tormentis subdæ oportet, &c. Quod non probat. Cum eo, non est vna & simili pœna, verum hic vult accusatorem torqueri deficientibus probationibus: PARITER Vt reus, si huius temeritatis esse DEPREHENDATUR, id est, conuictus fuerit. Reus deprehenditur, Cod. Iust. Quid si reponamus, reprehenditur, id est, accusatur: Nam si deprehenditur huius esse temeritatis, iam manifesta indicia sunt, iam accusator tormentis subiiciendus non est. Cuius is. id est, falsæ accusationis, vt infra, admitti. In Maiestatis reos. Insuper, Cod. Iust. Reliqua abfunt à Cod. Iust. Locutio hæc insolens, professio patibulo adfigatur: nisi legas, adfigantur.

COMMENTARIUS.

EMERARIÆ & CALVMNIOSE ACCVSATIONI Maiestatis, ne aut temerè, aut omnes, passim in eam irruerent, Constantinus M. h. l. occurrit: Ne temerè inquam. Scilicet qui hoc crimen intentatur est, manifestis indicibus, id est probationibus, accusationem suam comprobare debet: alioquin & ipse quoque accusator, quinimò & accusationis instigator, defectu indiciorum, quæstioni siue tormentis subiicitur: ad detegendam videlicet temerè susceptæ accusationis calumniam: non minus quam maiestatis accusatus, siue reus ipse conuictus cuiuscumque dignitatis fuerit; scilicet Maiestatis crimen singularia hæc inter cætera habet.

Primum, vt Maiestatis conuicti rei cuiuscumque dignitatis torqueantur, quod non hac tantum lege, verum etiam l. 1. 2. inf. de Quæstionibus, & l. 6. inf. de maleficiis: ostenditur, & l. 3. 4. Cod. hoc eod. tit. & l. 16. Cod. de Quæstionibus: imò & cuiuscumque ætatis si ad testimonium prouocantur in Maiestatis crimine torqueantur, l. 10. §. 1. de Quæstionibus. Ammianus quoque Marcellinus extremol. 19. Nec enim abominum, inquit, salutem legitimi Principis propugnatoris bonorum & defensoris, unde salus quaritur aliis, confociato studio muniri debere cunctorum, cuius redimenda causa Validius vbi maiestas pulsata defenditur à quæstionibus vel cruentis, nullam Cornelie legem eximere fortunam. Quæstiones vel cruentæ idem sunt cum strictiore inquisitione, vt hæc lex vocat, & sunt fidiculæ & tormenta, quo sensu etiam cruentam conditionem vocat d. lex 2. inf. de Quæstionibus, seu l. 16. Cod. eod. tit. Ammianus rursus lib. 28. vno proloquio, inquit, in huiusmodi causas, quas arroganti proposito Maiestatis imminebat miscebat, omnes quos iuris prisca iustitia Diuorimque arbitria, [id est Principum constitutiones] Quæstionibus excemere cruentis, si postulasset negotium statuit tormentis affligi. Chrysostomus quoque Homilia 12. ἐν δὲ αὐτῇ καὶ δοκιμασία ἐπιπέσει ἐπὶ τοῦ ἐλάττου, id est vbi est crimen læsæ Maiestatis dignitas nil prodest.

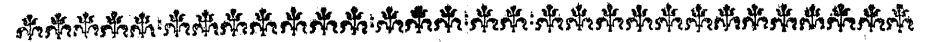
Secundum singulare est, quod Accusatores si manifestissimis indicibus non conuicerint reos, vt & ij, quorum operâ vel consilio ad accusationem profilerunt, etiam tormentis subiiciantur. Necessè est scilicet reos læsæ Maiestatis conuicti manifestis indicibus priusquam torqueantur, aut torquebuntur potius accusatores ipsi: Denique conuictum in hoc crimine accipere debemus manifestissimis conuictum iudiciis. Sed an conuictum vno teste? Glossa id putauit: Nam etsi in cæteris criminibus nemo vno teste conuincitur, neque vnicus testis torquendo reo sufficit, vt probat l. marinus 20. de quæstioni-

bus, rectè tamen excipi hodie videtur, ad hunc finem, Maiestatis crimen. Et sanè quis negabit vnicum testem etsi sufficientem probationem non faciat, indicium tamen facere ad torturam, idque etiam Ioannes Faber probauit, referente Paponio 28. Arrestorum. 9. arrest. 2. quicquid contra sètiat Cuiacius. Quanquam hæc in re distinguendum puto inter clementem Constantini animum hæc lege, & receptam alioquin Iuris prudentiam, vt scilicet noluerit is vno teste oppressum reum Maiestatis tormentis subiici, cum id alioquin & antea & postea admillum fuerit. Nam & ita mox vt dicam, eodem clementiæ genere legis huius sine à recepto iure recepit. Et sanè idem Constantinus in l. 9. §. 1. Cod. de testibus: seu l. 3. inf. de fide testium, apertissime sanxisse se ait, vt vnus testimonium nemo iudicium in QUACUNQUE CAUSA facile, id est temerè pateretur admitti. Additum facile, non ad excipiendum aliquod causatum genus, verum Senatores testes, vt ex fin. l. patet. Et sic exceptio ex personâ, illa voce indicatur, non exceptio causæ. De hac quoque quæstione v. Contium ad d. l. 3. quæ hinc desumpta est.

Dixi initio legis, prouidere quoque h. l. voluisse Constantinum, ne omnes passim in accusationem maiestatis irruerent: Et idèd seruos, vel libertos, ad dominorum seu patronorum accusationem vel delationem admitti prohibet, & quidem sub supplicij patibularis pœna: Verum infestis Principibus aliter postea visum fuit, vt fidem faceret titulus proximus.

Cæterum proculdubio hanc legem Constantinus promulgauit, propter reliquias Maxentianæ Tyrannidis, quibus eruentis acrius incubuisse tum Iudices videntur & delatores. Interim, Patibuli, id est crucis, supplicium à Constantino M. inter hæc susceptæ Religionis Christianæ initia nondum sublatum fuisse ex h. l. discere licet: quod & ipsum rectè obseruauit Baronius. A. D. 325. Verum sublatum id anno proximo 315. videtur: vid. l. vnic. inf. ad leg. Fabiam: vbi dicam plenius, Quanquam & hic iam nominis Crucis inuidiam euitasse, patibuli voce eius loco usurpata, cuiuspiam videatur: etsi hæc alioquin synonyma sint: Firmicus certè lib. 6. c. 31. p. 179. patibulo inquit suffixus in crucem crudeliter erigitur. Sed & illud hinc patet, seruire hoc Crucis supplicium fuisse, quin & libertorum, ac nominatim ob suspectam Domini vel Patroni delationem; quod & ipsum ex Capitolino in Pertinace liquet. Eos inquit, qui calumniis appetiti per seruos fuerant, damnatis seruis delatoribus liberant in crucem sublati talibus seruis. Et Herodianus, lib. 5. οὐνοειδῆσαι τῶν δὲ

ἡλοὶ τοῦ δεσπότης κατὰ τὸν ἀσεβοῦσι δόξαν. Et Si serui de Domini salute quaesierint, [id est consuluerint Mathematicos] Symmo supplicio, id est cruce afficiuntur. Paulus 5. sentent. tit. 21.



NE PRÆTER CRIMEN MAIESTATIS SERVVS DOMINVM, VEL PATRONVM LIBERTVS SEV FAMILIARIS ACCVSET. TITVLVS VI.

Abest hic Tit. à Cod. Iust. Lex tantum 3. huius Tit. coniecta est in legem penult. Cod. qui accusare non possunt. Paratitlo autem hic non opus est, quandoquidem ipse Titulus siue Rubrica ipsa plenam eius sententiam exhibet. Addatur Theodosij M. lex 17. inf. de petitionib. Similiter in hæreseos crimine, in Sp. l. 40. inf. de hæreticis.

De LIBERTIS Gratiani prohibitio.

I. * Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AAA. ad Maximum PP."



ESSENT, Libertis capitalium criminum tumultu, & nefariæ delationis indicibus auctores libertatis incessere, ita vt tam nefandos conatus ferri aut ignium pœna conpescat. PP." Id. Mart. Valente v. & Valentiniano A. A. COSS. [376.]

De SERVIS Gratiani prohibitio.

II. * Idem AAA. ad Maximum P. P."



VM accusatores Serui dominis intonent, nemo iudiciorum expectet euentum, nihil quæri, nihil discuti placet, set cum ipsis delationum libellis, cum omni scribaturarum & meditati criminis apparatu, nefandarum accusationum crementur auctores: Excepto tamen adpetita Maiestatis crimine, in quo etiam seruis honesta proditio est. Nam & hoc facinus tendit in Dominos. Dat. Id. Mart. Valente v. & Valentiniano A. A. COSS. [376.]

INTERPRETATIO. Seruus dominum accusans non solum audiendus non est, verum etiam puniendus, nisi fortè dominum de crimine Maiestatis tractasse probauerit.

NOTÆ.

* Iungendæ sunt hæc duæ leges inter se. P. V. in vtraque lege in Aniano Purcanorum fratrum. Sed nihil hæc parte mittendum. Maximum enim Praefectum Praetorio hic accipi oportet, de quo Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 389. 390. & lib. 29. p. 437. in Gestis Anni 373. 374. 375. & lib. 30. p. ... Itaque vtrobique legendum ad Maximum, & l. ult. inf. de rapto Virg. vt & l. ult. de falso. De hoc Maximo Symmachus quoque lib. 1. c. 2. Cessent: vox hæc, vt & illa initio legis seq. Cum accusatores serui Dominis intonent, factum id hactenus arguit: vide & legem vn. sup. de offic. Rector. Prouinciar. Tumultum vocat, Rectè; cum serui in dominos, aut liberti in patronos insurgunt. Tumultus est qui à domesticis penè excitatur. Hinc & tumultus Italicus. Nefaria delatio; vide quæ dico ad l. 7. inf. de fide testium. Indicia, suntne probationes hæc lege, & l. vn. sup. tit. prox. Imo sunt delationes. Dat. l. 2. In præfenti ergo factum. Sed. Libelli accusationum, l. 7. Cod. de adulter. l. denunciasse mariti, §. pen. de accusation. Commonitoria & secreta mandata indicari videntur, quorum mentio, l. ult. in fin. sup. de accusat. nefariæ scripturæ vocantur, d. l. 7. inf. de fide testium. vbi vide quæ dico prolixè. Domini Imperatores, cuius legationis exempla alibi passim occurrunt: alterum vide l. 8. inf. de indulgentiis criminum: vide & Interpretationem ad l. 10. inf. de pœnis: l. 1. inf. de sine iussu Princip. l. 20. inf. de Decur.

LIBERTOS VT & SERVOS à delatione seu accusatione Patronorum vel dominorum eadem constitutione vnde hæc duæ leges desumptæ sunt, inter se proinde sociandæ, Gratianus (non Valentinianus Iun.) omnino prohibet, sic vt ne quidem audiri eos velit sub pœna gladij, vel etiam ignis, solo Maieftatis crimine excepto. Quod & ipsum constituitur l. 3. prox. contra mentem Constantini M. lege in sup. tit. prox. In hoc scilicet crimine honesta etiam seruorum proditio est; hæc eleganti ratione, quod & hoc facinus tendat in Dominos. In Dominis, rerum scil. & Principes, qui communes sunt omnium Domini. Cuius rationis hæc est sententia, hic color: *Quemadmodum serui pro Dominis suis aduersum alium communem Dominum, auditi, torquenti possunt, vt docet l. 13. Cod. de questionibus: lex 17. de questione. n. de Quæstionibus. lex penult. n. de Senatus. Sylvianiano.* Quia vt eleganter scribit Paulus in illa lege, *magis de salute aut vltione domini, quam in alterius communis domini caput torquetur.* Simili igitur colore, siue prætextu, in crimine perduellionis, quod ad salutem Principis pertinet, serui audiuntur contra dominum proprium: quia (hæc est colorata ratio) pro salute Domini reum interuenire videntur, pro communi omnium domino, & maiore, aduersus peculiatem dominum sed minorem.

¶ Ex his interim legibus apparet, Libertos & seruos in hoc tractatu pœnis etiam exæquari: vt etiam exæquatur l. 2. sup. de libertis (quæ iungenda est cum l. vlt. illius tit.) Item illud: vt utrisque non iam crucis pœnam, vt antea l. vlt. sup. tit. prox. (vt pote sublatam à Constantino M.) verum aut gladij, aut ignis imponi: verum gladij tantum postea imposita ab Arcadio, l. 3. prox. Tertio notetur, seruos h. l. aduersus dominos ne audiri quidem atque illicè puniri, denegatâ omni audientia, quæ & ipsa Constantini mens fuit, l. vlt. sup. tit. prox. & Arcadij l. 3. inf. prox. & Honorij l. 4. inf. Theodosio mens alia fuit: seruos enim ad probationem admisit, & nihilominus tamen post probationem, eos velut proditores seuerissimæ sententiæ subiugari voluit, l. 17. inf. de petitionibus. Proditionem scil. amplexus est, proditores ipsos & odio & pœna persecutus. Anteriores Principes vnâ cum proditoribus proditionem hanc seruorum abhorrerunt. ¶ In tantum etiam: vt et si scripturas & meditati criminis apparatus proferrent, fides tamen & audientia penitus his abnegaretur: cuiusmodi sunt commonitoria & secreta mandata, quorum mentio fit in fine legis vlt. sup. de accusationibus. vbi de his Commonitoriis dixi. ¶ Mihi denique omnibus perceptis, videntur hæc leges à Gratiano latæ, cohibentæ Maximini (cui leges hæc inscribuntur) scilicet, quem paulo ante sub Valentiniano, Gratiani patre, in illa vrbis Romæ, sic vt dicam, Ianuina ab eo exercita, quâque Amianus Mar-

cellinus lib. 28. pluribus describit, seruos in dormitorij caput audiuisse idem, Amianus Marcellinus nominatim testatur, in Gestis anni superioris 374. Eius verba sūt hæc: *Apudulus nomine Seruus Anepfia verberata coniugis dolore percussus negotium ad Simplicium [vicarius vrbis hic erat A. D. 374.] detulit nocte progressus, missique apparitores indicatos è latebris abstraxerunt, & Abienus quidem ex aggerato crimine stupri, quod intulisse dicebatur Anepfia, morte multatus est. Mulier verò vt continenda vitæ spem firmam dilato possit habere supplicio, adpetitum se nefarius artibus, vim in domo Aginatij perperam asseueravit. Et mox: & quoniam Iudex [vicarius vrbis Doriphorianus] quoniam prado nefandus ad id solum quod promissum [Maximino] intentus, cuncta extollebat in manus inisso Aginatij statui, agmina fecit introire carnificum, cæcensque sonantibus triste Mancipia squalore diuturno marcentia IN DOMINI CAPVT ad vsque vltimum Lacerabat exitum: quod in stupri questione fieri vetuere clementissima leges. Denique cum iam contigua morte Tormenta ancilla voces expressissent obliquas, Indicii fide per eam plenè discussa, Aginatius ad supplicium duci pronuntiat abruptè, nec auditus cum magnis clamoribus appellaret nomina Principum, sublimis raptus occiditur, pari sententia Anepfia interfecit. Hæc tenus Amianus Marcellinus de his quæ sub Valentiniano à Maximino PP. per emissarios Vicarios vrbis Romæ gesta sunt. Verum mortuo Valentiniano, cuius aures & animum Maximinus obsederat, Gratianus mox Maximini scilicet modum imposuit, & quidem inter cætera his duobus capitibus: Aded etiam, vt idem Amianus Marcellinus memoret d. libro 28. p. 292. Maximinum hunc sub Gratiano intolleranter se [adhuc] efferentem damnatorio ferro ingulatum. Quod omnino pertinet Symmachi ep. 2. lib. 10. Quod quidem huius ipsius anni sine gestum credo vt pote Græcho iam tum Præfecturam Prætorianam occupante, vt docet l. vlt. sup. n. in sua causâ quis indic. idque magis adhuc confirmat l. 3. inf. de Quæstionibus, quæ Maximini huius actis seu gestis aduersissima est, vt eius collatio cum iis quæ scribit Amianus ostendit lib. 28. p. 386. Cæterum & hoc superioribus argumentum accedat, quod de scripturis & meditati criminis apparatus l. 2. agatur: Id quod ad maleficij crimen omnino pertinet, quod hoc tempore maxime intentatum. Nefariam scripturam vocat l. 7. in f. de fide test. Quam & huc omnino pertinere ibi ostendam. Porro Maximini ferocis huius meminit vt dixi & Symmachus, lib. 10. ep. 2. Hieronymus in Chronico sub. An. D. 375. Rufinus lib. 2. cap. 10. Socrates lib. 4. c. 29. Tripart. lib. 8. c. 10. Protulerunt quoque Antiquarij è Codice Vaticano duas constitutiones Valentis Gratiani & Valentiniani ad Maximinum vicarium V. R. circa A. D. 371. Item alteram ad Ampelium P. V. quæ eiusdem meminit.*

¶ De FAMILIARIBVS & SERVIS Arcadij prohibitio.

III. * Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutyichiano P. P."

SI quis ex familiaribus, vel ex seruis, in quemlibet dominum cuiuscunque criminis delator adque accusator emerferit, eius existimationem, caput, adque fortunas periturus, cuius familiaritati vel dominio inhæserit, ante exhibitionem testium, ante examinatam iudicium, in ipsa expositione criminum adque accusationis exordio, vt ore gladio feriat: Vocem enim funestam intercedi oportet potius quam audiri.

audiri. Maieftatis crimen excipimus. Dat. VI. Id. Nou. Constp. Cefario & Artio Coss. [397.]

INTERPRETATIO. Si seruus dominum, aut amicus, vel domesticus, siue libertus pa. ra um accusauerit, vel detulerit cuiuslibet criminis reum, statim in ipso initio accusationis gladio puniatur: quia vocem talem extingui volumus, non audiri, nisi forte dominum aut patronum de crimine maieftatis tractasse probauerit.

NOTÆ.

- * Lex penult. Cod. qui accusare non possunt. Et extindè, 3. qu. 11. can. si quis.
- " Eutyichianus hic sub Arcadio P. P. fuit A. 396. 397. 398. 399. Meminit eius Socrates lib. 6. c. 1. Anno 398. Fuit idem iterum PP. A. 404. quo tres constitutiones ei inscribuntur. vid. Profopogr.
- " vt Titulo ipso Ne præter crimen Maieftatis seruus dominum, vel Patronum libertus seu familiaris accuset.
- " cuiuslibet domus: Hæc verba subiicit Tribonianus, loco istorum in quemlibet dominum.
- " Hæc scil. tria criminalibus accusationibus appetuntur. Fama seu existimatio: Caput, seu vita, Fortunæ seu patrimonium. Similiter l. 11. sup. de accusationibus. Qui alterius famam, fortunas, caput, denique & sanguinem in iudicium deuocatur. Et l. 5. eod. Tit. Sub experiendi periculo de patria de libertis, de fortunis, de vita denique dimicere.
- " Atque examinationem iudicij. Ita Tribonianus.
- " Hæc sententia infarta Eusebij epistolæ 3. p. 417. & Siluerij ep. 2. p. 607. inserta & placuit 53. 2. q. 7. vide vnde eam Gratianus habuerit.
- " amputari, Tribonianus: satis dilutè, vox, intercedi, dicitur quæ in ipso conatu comprimitur, vt loquitur lex vlt. in fine sup. tit. prox. cuius conatus comprehensur. l. 1. sup. quæ præcluditur, l. 4. inf.
- " Huc alludit Auctor ep. Stephani, p. 340.

COMMENTARIUS.

SENTENTIA huius legis Arcadianæ eadem est quæ legum superiorum. Hoc tamen amplius complectitur quod de familiaribus idem quod de seruis constituit, (qui & dedit in Rubrica huius tituli coniunguntur seruis & libertis) vt videlicet hi quoque ab accusandis iis quorum familiaritati inhæserunt, arceantur, non minus quam serui: serui scilicet in dominio alterius sunt, familiares verò in familiaritate tantum: Illi, mancipia sunt; hi verò ingenui. Et rectè Interpretes qui familiarem, domesticam interpretatur. Familiaris fit pariter mentio, eodemque modo describitur in l. 6. §. 5. Cod. de his qui ad Ecclesiam: *Sane, inquit, si seruus aut colonus vel adscripticius familiaris siue libertus & huiusmodi aliqua persona domestica vel conditioni subdita. Familiaris igitur sunt, qui in domo nostra versantur & agunt, et si familiares interdum accipiuntur pro seruis, vt apud Senecam ep. 47. & Amianum Marcellinum lib. 28. Horum numero proculdubio est alumnus, qui in alicuius domo licet ingenuus à pri-*

matamen ætate fuit: Nam & hunc ab accusando prohiberi testatur sententia in l. 17. Cod. de his qui accusare non possunt. *Iniquum, inquit, & longè à seculi nostri beatitudine esse credimus, vt Thomasius accusandi eius habet facultatem, in cuius domo cum licet ingenuus à primâ ætate tamen fuisse constabat.* Eodem familiarium numero habendi sunt suscepti seu clientes, quos paterfamilias in fidem suam ita suscipit, vt pars quodammodo familiæ censeatur, quam ob rem libertis ferè coniungi solent vt l. 3. n. de usu & habitatione: l. 5. n. de his qui deiecerunt vel effuderunt: l. 7. de Captiuis l. 89. n. de furtis: l. 3. Cod. de nonationibus. Itaque & eorundem testimonium, vt domesticum, non admittitur, l. 24. n. de testibus. ¶ Hoc quoque discriminis habet hæc lex à superioribus, quod mitior gladij pœna imponatur, superioribus verò etiam ignis. Denique proculdubio quod de Maieftatis crimine subiicitur, ei occasione præbuit Gainæ tumultus siue tyrannidis, de quo videndus est Socrates lib. 6. Sozomenus lib. 8. cap. 4.

¶ De LIBERTIS Honorij prohibitio.

IV. * Imp. HONOR. & Theod. AA. ad Senatum." Post alia.

LIBERTORVM aduersus patronos illicitas adque improbas voces pœnæ obiectione præcludimus: adque ita, vt non modo sponte prodere non audeant, sed ne vocati quidem in iudicium venire cogantur, &c. Dat. VII. Id. Aug. Rau. Afclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

INTERPRETATIO. Liberti accusatores patronorum vbi primum in accusationis vocem proruperint, puniantur.

NOTÆ.

- * Lex 12. Cod. de testibus. Iungendâ huc est lex vlt. sup. de iurisdictione: lex vlt. sup. de accusationibus: & lex 2. sup. de libertis & eorum liberis.
- " Plenius reliquæ leges huic coniungendæ ita habent, Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui suo salutem dicunt. Male Codex Iustin. habet Georgia.
- " Interdicimus, l. 3. sup. Comprimus, l. vlt. sup. tit. prox. compescimus, l. vlt. hoc tit.
- " Et quidem adeo. Prod: re. Cod. Iustin.
- " vt. VIII. vt dictis legibus omnibus: Cod. Iust. IV.

COMMENTARIUS.

HONORII hæc constitutio est, quâ in LIBERTOS NON ACCVSARE tantum aut deterre patronos vltro, sed neque TESTES in cos

exciri posse definit. Quæ quidem lex prolixæ Honorij Imp. ad Senatum orationis de criminalium iudiciorum & accusationum ordine & forma pars

est, pariter vt tres præterea aliæ hoc Codice putâ lex vlt. supr. de iurisdictione: l. vlt. supr. de accusat. l. 2. supr. de libertis, quæ omnes aded hinc coniungendæ sunt.

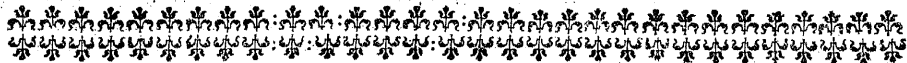
¶ Est igitur hæc Constitutio plenior quàm lex 1. hoc tit. & lex vn. supr. tit. prox. Primum scilicet liberti sponte Patronos prodere prohibentur, Prodere, id est, accusare, deferre: quod vt Interpres rectè vidit, ita Titulus hic, sub quo posita hæc lex est, arguit: ad quem alioquin nihil pertineret. Tandem illud ipsum quoq; euincunt omnes illæ leges, quas huic coniungendas dixi, quæ in argumento accusationis versantur. Neque aliter Cod. Iustin. in l. 1. 2. de testibus: vox, prodere, quæ loco prodere ibi posita, accipienda.

Secundò (quod speciale est in hac constitutione) constituitur, libertos aduersus Patronos ne vocatos quidem in iudicium venire cogendos, h. l. id est, si publicè euocentur ad testimonium dicendum. Ne quidem igitur testimonium dicere coguntur. Cuius posterioris sententiæ contemplatu hæc lex posita est in Cod. Iust. sub tit. de testib. Perperam enim Dd. communiter hanc totam legem ad testimonij dictionem pertinere putant, quasi hoc dicatur, libertum nec sponte, nec vocatum, per se testem esse contra Patronum. Quorum sententiam

superiùs dicta refutant: Quibus ostensum est, verba illa, sponte prodere, ad accusationem pertinere: vocatum verò in iudicium venire, ad testimonij dictionem spectare. Et verò ipsa quoque iuris ratio illam sententiam refellit. Nunquam enim Testimonij sponte dicitur, imò non nisi citati vocati testimonium dicunt. Quod & Dd. fatentur, & consuetudo obseruat. Denique sponte accusamus, vocati testimonium dicimus.

¶ Vt ad ipsam huius legis dispositionem redeamus: Ante hanc legem, libertos aduersus Patronos euocatos, exhibitos, docet quoque locus Symmachi lib. 10. ep. 41. Quod hæc l. Honorius abrogauit. In tantum vt de hæredibus quoque Patroni idem statuatur d. l. 2. supr. de libertis, quod etiam Valentiniano III. placuit, Nouell. de libertis & successibus eorum 6.

¶ Coeterùm tractant & ad hanc legem Dd. vtum ad hæredem Patroni etiam extraneum hæc lex producenda sit? Quâ parte eos securos deinceps esse iubeo: id enim disertis verbis definitur in d. l. 2. supr. de libertis, & eorum liberis: quam inter cæteras huic coniungendam esse docui; quàmque Placentinus ad omnes hæredes etiam extraneos rectè retulit, vt ad eam legem prolixius ostendi.



AD LEGEM IULIAM DE ADULTERIS. TITVLVS VII.

IX. COD. IVST. IX.

PARATITLON.



ADULTERIUM Rubr. & l. 1. 2. (à quo adulteri, l. 3. 8. infr. de indulgentiis criminum: qui & sacrilegi nuptiarum dicuntur, l. 4. infr. Quorum appellatione; genialis tori & lectuli inuasores, l. 6. infr. de indulgentiis criminum:) inter scelera scæuora sub Christianis Imp. & inter alios sub Constantini M. liberis computatum, l. 7. infr. de indulgentiis criminum: inter atrocissima facinora, l. 1. infr. Quorum appellationes: scelera immania, d. l. 1. Vnde & adulterij sceditas, l. 4. infr. de indulgentiis criminum. Quam ob rem adulteri non fruebantur indulgentia criminum, quæ ob festum Paschæ dari solebat, l. 3. 4. 6. 7. 8. infr. de indulg. criminum. His item legitimè conuictis, confessis, appellare non licuit, l. 1. 4. 7. infr. quorum appellat. Adulterij speciebus connumeratur & defecda illa, de qua agitur l. 3. & 6. Item si Iudæam Christianus, vel Iudæus Christianam in matrimonium accepisset, l. 5. b. Tit. Publicum hoc crimen erat, l. 2. h. Tit. & tamen accusatio eius, siue delatio non omnibus in commune; l. 2. seu publicis vocibus, l. 5. concessa erat, (excepto tantum casu dicta legis 5.) sed proximis & necessariis tantum personis maximè marito & fratri, l. 2. h. t. & quidem marito etiam ex sola suspitione, & sine inscriptionis vinculo, d. l. 2. Accusatio huius criminis item nulla præscriptione ciuili tardari potest, l. 7. h. tit. sed neque fori præscriptione, veluti militaris, l. vlt. h. t. Sed & quæstio in hoc crimine habenda de omni familia, seu de omnibus seruis tam mariti quàm vxoris, qui scilicet tunc temporis domi fuerunt, quo adulterium admissum dicitur, l. 4. h. t. Sunt tamen mulieres quædam, à quibus pudicitia ratio non requirebatur, atque aded quæ adulterij accusari non poterant, veluti ministra cauponæ, l. 1. h. t. Tandem immanis quoque pena, atque eadem quæ parricidis imposta à Constantini liberis cullei vel ignis, l. 4. infr. quorum appellat.

* Imp.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. Africano v. c.



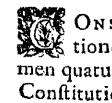
QUÆ adulterium commisit, vtum domina cauponæ, an ministra fuerit requiri debet, & ita obsequio famulata serui, vt plerumque ipsa intemperantiæ vinâ præbuerit: Vt si domina tabernæ fuerit, non sit à vinculis iuris excepta: Si verò potantibus ministerium præbuit, pro vtilitate eius quæ in reatum deducitur, accusatione exclusâ, liberi qui accusantur, abscedant: cum ab his feminis pudicitia ratio requiratur, quæ iuris nexibus detinentur, hæc autem immunes à Iudiciaria seueritate præstentur, quas vilitas vitæ dignas Legum obseruatione non credidit. Dat. 11. Non Feb. Heracleæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss. [326.]

INTERPRETATIO. Tabernæ domina (hoc est vxor tabernarij) si inuenta fuerit in adulterio, accusari potest: Si verò eius ancilla, vel quæ ministerium tabernæ præbuit in adulterio fuerit deprehensa, pro vilitate dimittetur. Sed & si ipsa tabernarij vxor tam vilis ministerij officium egerit, in adulterio fuerit deprehensa, accusari non potest à marito.

NOTÆ:

- * Lex quæ adulterium 29. Cod. eod. tit.
- de hoc Africano mox.
- Ita quoque Cod. Iust. Editiones Cod. huius nonnullæ habent domina cauponæ, vt l. palam 43. in pr. de ritu nupt. tabernæ cauponæ. Certè quæ hic cauponæ inf. mox tabernæ dicitur.
- Inquin à Iudice. Scilicet ministra.
- Audaciùs dicit quis, intemperantiæ vinam præbuerit: vel, aperuerit. Sed nil mutandum: Vinum intemperantiæ dicitur vinum aegerios quod ad intemperantiæ inuitat, vel quod intemperanter sumitur. Atque aded verifera fuerit ministra inter hæc intemperantiæ vinâ, illecebris per omnes fermè sensus corporis obnoxia: libido intemperatæ cupiditatis, in eodem argumento, l. 2. Cod. eod. tit.
- id est, crimine & penâ adulterij, vt inf. à Iudiciaria seueritate.
- vt vilitate vitæ, quas vilitas vitæ: & Interpres, si ipsa Tabernarij vxor tam vilis ministerij officium egerit. Et ita quoque habet Cod. Iust. Passim hæc voces inter se commutantur.
- Et matrisfamilias nomen obtinent. Hoc à Triboniano additum? Non malè, vid. Cuiacium 3. obseruat. 18. Matrisfamilias nomen obtinebant serui yuocati: ac non & alia: vide l. 46. §. 1. de P. S.
- id est Adulterij crimine & penâ, vt supr. à vinculis iuris: & sanè Tribonianus quoque hæc verba hoc loco inseruit, & supr. & adulterij.
- Suprà scripta, vox hæc in C. Iust. addita, quæ non ad subscriptionem legis referri debet, vt vulgò excusum est, verum ad ipsius l. contextum pertinet, & referenda ad vocem obseruatione.
- Eodem die data lex 2. supr. de custod. reorum.
- Hoc de suo Interpres: de quo mox.

COMMENTARIVS.



CONSTANTINI M. duæ hoc titulo Constitutiones de Adulteris occurrunt. Et existant tamen quatuor aliæ præterea eiusdem Imperatoris Constitutiones hoc Codice, quæ ad adulterij crimen pertinent: puta l. lex. 1. supr. de repudiis: vbi agitur de repudio vxoris ob adulterium. 2. lex 1. infr. de penis, quâ modum & temperamentum Iudici proponit, quidque aded requiratur, quæ reprobationes desiderentur, vt capitalis in eos qui adulteri, homicidæ, aut malefici dicuntur, statuatur. Item 3. l. 1. infr. de indulgent. criminum: quâ definit, à generali criminum indulgentia excipi veneficos, homicidas, & adulteros. Tandem & 4. lex 1. infr. quorum appellat. quâ adulterij, homicidij, veneficij, maleficij legitimè conuictorum frustratorias appellationes admitti verat. Memoratur & septima eiusdem constitutio à Iustiniano Nouella 134. c. 10. de penâ videl. adulterij. Nisi Iustiniani ibi error est, Constantino tribuentis, quod filii eius potius tribuendum erat. De quo dico ad l. ... infr. quorum appellat. non recipi. Ex his verò omnibus apparer, quo quantòque odio adulterij sceditatem Imperator hic profecutus fuerit, & sic matrimoniorum sanctitati consultum vulerit, honesti amantissimus Princeps: ex præscripto scil. diuinæ legis, pariter vt sub eo Patres hanc in partem scriptis suis consuluerunt: è quorum numero solus fermè superest Lactantius, lib. 6. c. 23. Inde quanto, quàmque maturo consilio iudiciòque in cognitione huius criminis Iudici procedendum sit: Quò altrociùs scilicet crimen est, ed pensiore quoque consilio circa id procedi oportet: Nos ad legem accedamus.

Hæc igitur lex, quæ data est A. D. 326. paulò post Concilium Nicænum, ad locum, QUÆ nam mulieres adulterij TENERI seu accusari possint pertinet, ac nominatim ad TABERNARIAS, καπηλίδας mulieres, vtum, videl. hæc adulterij teneantur? Et verò hæc distinctio, seu differentia proponitur: Tabernæ videl. Cauponæ dominam adulterij accusari posse, cum ministra verò siue ancilla tabernæ, potantibus ministerium præbente, adulterium commissum non vindicari. Hæc Cōstantiniana: huius legis sententia est. In quâ duo notari oportet, & in antecessum tamen ad eam notandum, cum meretricibus licuisse olim impune lupari, seu libidinem explorare, l. 2. 2. Cod. de adulter. quàm in rem vide & alios Scriptores, quos Fabrotus memorat in Theophilum, p. 840.

Primo igitur loco notandum, dominam cauponæ & ministram hac parte separari à Constantino M. cum tamen olim (vt hæc lex quoque satis indicat) sine distinctione, etiam cum his quoque quæ tabernæ cauponias publicè exercebant, id est cum domina cauponæ adulterium non committeretur: Quod certè testatur Paulus, lib. 2. sentent. tit. de adulterij 37. prout ex Codice Visuntino extulit Cuiacius 21. obseru. 18. cum his, inquit, quæ publicè mercibus vel tabernis exercendis procurant, adulterium non fieri placuit. Hoc scilicet ius vetus fuit, quod gentilis siue pagana Iurisprudencia admisit: Neque Romana tantum, verum & Attica, Romanæ mæteri, Memorat scilicet Demosthenes πρὸ τῆς ἐπιπέδου ἐν τῇ ἐπιτάφῳ τοῦ Περικλέους, ὅτι τὰνταῦτα μοιχὸν λαβεῖν, ὅσοιαι ἀν' ἐπ' ἐργασίῃς μὰ δὴ δὴλα ἢ ἐν τῇ ἀγορᾷ πολλοὶ τι ἀποπερασμαίως. Quibus

bus locis duobus notandū, idem statui de Propola...

Taberna igitur ut dixi cauponia non tantum ministrans...

Copa Syriaca caput Graia redimita mitella, Crispum sub Crotalo docta mouere latus...

Tabernariam fuisse. Nec multo aliter apud Latinos, qui τὸ πανδοχεῖον, stabulum...

Verum huic veteri, quod dixi, iuri, mortique; quo domina tabernaria...

Illud obseruandum superest, ipsammet Constantini matrem Helenam memorari, Tabernariam, siue stabulariam fuisse...

Ergo dominas tabernarum matronali honore non soluit Constantinus M. Qui idem tamen in dignitate...

De huiusce legis aeta, deque eius Authore, & Africano, ad quem haec lex data est...

gumento colligo, cum Rectorem Prouinciae alicuius fuisse: sub Constantio equidem An. 354.

II. * Idem A. ad Euagrium' PF. P.

VAMVIS adulterij crimen inter publica' referatur, quorum delatio in commune omnibus sine aliqua Legis interpretatione...

INTERPRETATIO. In adulterio extraneam mulierem nullus accuset, sed propinqui ad quorum notam pertinet...

NOTAE.

- * Lex quamuis 30. Cod. eod. tit. Eidem Euagrio P.P. inscribitur hoc ipso anno lex 2. supr. de custodia reorum...

COMMENTARIUS.

CVSATIONEM adulterij quinam instituere seu Quinam adulterij accusare possint, quibusque conditionibus...

bat omnibus, non tantum propinquis, affinis, verum & extraneis quibuscumque...

prasser, capite puniebatur: Et is qui voluntate sua stuprum flagitiumque impurum passus fuerat, dimidia parte bonorum suorum multabatur, nec testamentum ei ex maiore parte facere licebat: vt ex Pauli sent. refertur apud coll. legum Mosaic. Imo Alexander Seuerus huic maculae eluendae manum admo- uere veritus, quod Lamprius diffis locis testatur. At enim Philippum tandem id venisse: quod etiam Sext. Aurelius Victor prodit. Philippus, inquit, quia forte prateriens sibi similem pro meritorio ephedum con- spexerat, visum virilis scortii honestissime consultauit, consulto vetauit, vel consensit. Manum igitur portento huic eradicando Romae admoitit Philippus, sed reductum: subiicit enim idem Victor, Verum tamen manet: quippe conditione Locis [puta meritorij] mu- rata peioribus flagitiis agitur: dum auidius periculo- sa, quibusque mortales prohibentur, petunt. Qui Victor circa haec ferme ipsa tempora scripsit. Saue & La- ctantius sub Constantino M. scelus istud stetit testis, & quidem inter vilitata crimina, lib. 5. c. 9. & deinceps fidem facit haec lex, & lex 6. ab hinc alte- ra. Quare subinde Christiani Principes, puta Con- stantius h. l. & Valentinianus Iun. cum Theodosio M. postea l. 6. quantum in se obuiam inere portento Romae inter Romulidas praualenti. Neque eo se- cius posthaec Romae mansit iam ruente Impe- rio, vt ex Saluiano liquet, cuius verba reddam ad l. 6.

¶ Coeterum quod poenam huius flagitij attinet: Mortis equidem poenam infligit sacra Scriptura & quidē vtrique, crimen admittenti, & passio: *Leuit. 20.* sed mortis genere non expulso; Constantius quoque h. l. *exquisitis poenis* hoc scelus expiari iubet, id est summo (supplicij) genere, & sic ignis poena: quomodo & Valentinianus Iun. cum Theodosio diserte ignis supplicium imponit l. 6. Non gladij poena h. l. im- ponitur, quod quidam volunt: Verbis enim illis *inbernis armari iura gladio vltore*, non gladij poena indicatur, verum seueritas poenae; *gladij ius*, & *gladij vltor*, pro meri & seuerissimi Imperij exercitio. Libanius quoque *pro saltatoribus*, p. 501. *mortis sup- plicium lege irrogatum* *divus dicitur* diserte scribit. Illam porro nonnullorum veluti Glossa in *c. cum secun- dum leges de hereticis in 6. in cathol. instit. t. 66. n. 76.* & *Ruardi 4. var. 20.* coniecturam non admitto, quasi haec lex sit proprie de iis viris qui habitum & gradum muliebrem fingentes, viris nubebant tan- quam foeminae; Suetonij, Iuuenalis, Saluiani locis ed tractis: *Nubendi* enim voce haec lege, non nuptiae solemnes & publicae designantur, verum flagitio- sum istud stuprum: quo sensu & Martialis, & Iu- uenalis, cum scilicet vt ait Valentinianus, nihil discre- tum habetur cum foeminis.

¶ Ad alia nunc huius l. verba & sententias recur- ramus, vt liqueat etiam in *apostolice hanc legem* scriptam, & quia multis ea negotium facessunt.

¶ Ait lex, *cum vir nubit in foemina*, pro quo in *foeminam*, Cod. Iust. & recte; dictum enim Attice, pro *tanquam foemina*, instar foeminae, seu *in modum foeminae*. Quo modo dixit Sulpitius Seuerus lib. 2. *hif. Sacrae* de Nerone, vt *Pythagora euidam in modum so- lennium coniugiorum nuberet*. Hieronymus ep. ad Sal-

uianam, de viduitate seruanda, tomo 1. fol. 35. *Histris fractus in foeminam*. Ante eum Cyprianus lib. 1. ep. 10: *ad Encratium*, de histione quodam agens dixit, *quemadmodum masculus frangitur in foeminam, & se- xus arte mutatur: τὸ γυναικὸν ὡς ἀδρὸς κεντρωσάτω*. Clemens Alex. *αὐτὸ τὸ δίδω*. Ita quoque in *seruilem conditionem*, dicitur l. 1. *sup. de fugitiuis*: Vt *Aeneid. 1. in antrum*, pro in modum, seu instar antri: & 2. *Georg. in arcus Iyraos*, id est inquit Seruius, *in similitudinem arcuum Iyraorum*. *Aeneid. 3. in arcum*; xi. *in pluuiam*, id est in similitudinem, siue speciem arcus & pluuiae, vt idem Seruius explicat: & *Aeneid. 8.* Corripere in nodum auro conforta. Propertius lib. 4. *elog. 6.*

Tandem acies geminos Nereus lanarat in arcus.

Sunt & alia alibi similia. In *foeminam* igitur est, muliebri ritu, vt *Rutilius Lupus* ex *Hyperide*, *in mu- lierem conuertendo se*, idem.

¶ Ait lex; *viro prolectura*, pro quo Cod. Iust. *virus porrecturam*, id est, cum vir nubit instar foemi- nae, quae se viris porrigere solet. Non ad eod. malē. Et si sui initio hanc l. aliter habuisse conicio: Nam hunc locum ita constituo; *Cum vir nubit in foeminam viro, porrectura*, id est eū vir viro instar foeminae nubit, sese porrigendo: nisi malis, *in foemina viro porrecturam*, Porrectura substitutio. *Porrigere* ait *Donatus in An- dria*, foeminatum est. Saepē apud Martialem & alios, *παρέχειν* est Graecis & *χαιρέειν*, *Hefychius* vnus suffi- ciat *χαιρέειν παρὰ τὸν λέγοντα ὃν αὐτὸς χαιρέειν* *αὐτὸς οὐκ ἔστιν ἐπιπέσειν*. Neque admittit *Ra- uardi* restitutionem *4. var. vlt. vt foemina viro pariu- ra*: vt neque probandi qui emendant; *Cum vir nu- bit foemina in viros arrectura*: quasi istud sit quod *Se- neca* dicit ep. 95. *foemina viros incunt*: quodque *Poly- libus* & *Suidas*, in *Agatocle*.

¶ Ait lex, *Quid cupiat, ubi sexus perdidit locum?* pro quo in Cod. Iust. *quid cupiatur*. Hoc tamen rectum est, *quid cupiat*, *vir sc.* id est iam foeminam vir non cupiet, si in foeminam vir viro nubere po- test?

¶ Ait lex: *ubi amor queritur nec videtur*: sic in eadem re *Petronius*, *QUERIT se naturae nec inuenit*. *Iulius Firmicus Maternus de errore profanarum religionum*, p. 12. 13. *Effoeminatis eam sacerdotum vocibus prosequuntur, quod IN VIRO FOEMINAM QUERVNT, cui aliter seruire sacerdotum suorum chorus non potest nisi effoeminent vultum cutem poliat, & virilem sexum ornatu muliebri dedecorent*. &c.

¶ Ait lex: *nec videtur*: Ita quoque *Codex Iu- stinianus* est tamen *Casellius 1. var. 2.* qui monet in ve- teri membranā, legi, *nec inuenitur*: quod sanē res- ponderet superiori illi *Petronij* loco: *Clementis* quo- que *Alexandri* locus lib. 3. *P. adag. cap. 13.* huc facit. *πάλαι μελέα κεντρωμένον ἢ τρυφὴν καὶ ἰσχυρὰ ἢ αὐτὸς ὄντων ἀπο- δίασθαι ἀεργία παλαιὰ ζήλει, παλαιὰ ἀμυχηρεί, βιάζειται καὶ ἄλλα, &c.*

¶ Illud vltimo loco notandum, & haec l. & l. 6. *infr. flagitium* passo nominatim poenam saeuissimam imponi: ed enim *porrectura* vox haec l. vt & *patientia*, d. l. 6. pertinet. sic & diuinā lege *Leuitici 20.* ambo morte affici iubentur.

I V. * Imppp. Gratianus, Valentinian. & THEOD. " A A A. Cynegio " PP.

DE adulterij quaestione " ab omni familiā, non solum mariti, sed etiam vxoris (quae tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulterium dicatur admissum) Quarendum est, sine defensione " cuiusquam. ¶ Idem * volumus, & si forte mulier marito mortis parasse infidias, vel quolibet alio genere voluntate " occidendi habuisse, inueniatur: ¶ Parem " etiam conditionem in interrogatione " mancipiorum seruanti volumus, si forte maritus eo " modo infectetur vxorem. Dat. III. Id. De- cemb. Constantinop. Arcad. A. I. & Baurone COSS.

INTERPRETATIO. De adulterio vxorum, mariti per tormenta familia vtriusque, hoc est, sua & vxoris, querere permittuntur: si tamen illo tempore quo admissum dicitur, hac ipsa man- cipia praesentia, aut in eadem domo fuisse probantur. Similiter & si mortem sibi ab vxore adulte- ra " maritus paratam fuisse conueratur, vtriusque familia discussione queri licet. Similiter etiam familia vtriusque poena " quarendum est, si maritus mortem vxoris qualibet ratione pa- rauerit.

NOTAE.

- * Lex in adulterij 32. Cod. eod. tit.
- " In Cod. Iust. additum est *Arcadij* nomen, Recte; *Gratiani* certē nomen in huius legis inscriptione expungendum est, vide Chronologiam.
- " De hoc Cynegio, P. P. iam ad l. *super. 4.* & plenē in *Prologo*.
- " Cum de adulterio commissio queritur, seu agitur, de defensione id est exceptione vide *Gl. Th.*
- * Lex vlt. Cod. ad leg. *Cornel. de fisciis*, hinc desumpta est, atque in eum titulum recte conlecta. [Est enim haec pars ab hoc titulo fugitiua.
- " Quae ad extra processerit, seu ad actum aliquem.
- " Vel si forte maritus eodem modo infectetur vxorem: ita *Tribonianus*: *Cod. in ius d. l. vlt.* sequentia recidit.
- " Interrogatione id est Quaestione.
- " Id est eodem: quomodo *Tribonianus* substituit.
- " Perperam omnino hoc additum.
- " Quaestione.

COMMENTARIUS.

DE HEODOSI M. Matrimoniorum sanctitati, concordiaeque sciendae lex sequuntur Constitutiones, quae castissimos Theodosij M. mores & characterem in sciendā Matrimoniorum casti- tate & sanctimonia exhibent. Haec lex est de SER- VIS in adulterij, & intentatae mortis inter coniuges, crimine torquendis. Neque SERVI in dominos est torqueri regulariter non possunt (quod notum est) in duobus tamen criminibus torqueri eos posse definit hac Constitutione Theodosius M. quae in duas a *Triboniano* diuisa est. Primum, in adul- terij crimine. Nam si vxor adulterij accusetur, de familia, id est, de seruis, nullo excepto, quaestio ha- beri potest. Quod & ipsam iam olim lege *Iulia de adulteris*, nominatim cautum fuerat, vt ostendit lex 4. 5. π. de quaestionibus, ante quam legem, non nisi in Incestus crimine id admittebatur; at non etiam in adulterij: vt testatur *Cicero pro Milone*, & in *Par- zitionibus*: & *Valerius Maximus*, lib. 6. c. 8. Et *Linus lib. 8.* cum de *Minutiae* Vestalis incestu agit. Post il- lam legem non in Incestu tantum, verum in adul- terij quoque crimine tormenta seruorum locum ha- bere.

¶ Coeterum Tria hac in re speciatim à Theodo- sio M. constituuntur, quorum Duo, Ampliationes sunt: Tertium verò, Taxatio seu Limitatio quaedam est.

¶ Prima Ampliatio haec est, non tantum mari- ti vxorem adulterij accusantis seruos, sed etiam vxor- is, in adulterij crimine quaestioni subiciendos. Non

tantum inquam mariti, & sic pro domino seu ma- rito: sed etiam vxoris, & sic aduersus dominam. Al- tera Ampliatio est: nullum hac in re seruum excipi, sine defensione cuiusquam, ait lex.

Sequitur Limitatio: de iis tantum seruis quaestio- nem haberi debere, qui tum temporis cum adu- lterium admissum dicitur praesentes & domi fuerunt, non qui petegre (quod etiam *Thaleus* recte ad- dit) Mitigatur proinde hac parte durities legis in- tigua, legis inquam *Iulia* de adulteris, ex qua vide- licet serui, etiam qui in agro, vel *Provincia* fuerant, in adulterij crimine quaestioni subiciebantur, vt ostendit lex *prospexir* 12. §. 1. π. Qui & à quibus manumissi: quae lex proinde haec nostra abroga- tur.

¶ Ad ipsam huius legis definitionem redeamus.

¶ In adulterij igitur crimine tantum quaestio de ser- uis habetur, vel etiam cum Incestus cum stupro con- iunctus est, l. 5. π. de quaestionibus, at non in stupro, vt diserte *Papinianus* l. 17. π. de quaestionibus, quod pertinet & *Ammiani Marcellini* locus, lib. 28. p. 391. vbi de stupro *Aneptiae* viduae illato simplici. *Mancipia*, in- quit, *squalore diuturno marcentia in domini caput ad- vsque vltimum lacerabat exitium*, quod in stupri qua- stione fieri veterunt clementissima leges. Quem *Ammiani Marcellini* locum non omnes aequē intellexe- runt, dum distinguere nescierunt inter stuprum & Adulterium. Stuprum est quod *Viduae* vel *Virgini* infertur: Adulterium quod vxori, vt iure decantatum est: vide saltem l. 10. 1. π. de verb. signif. Ex qua diffe- rentia

rentiam quoque apparet, matrimonij integritati magno studio consuluisse leges, & sanctissima huius societatis temperatores etiam graviore poenae addidisse.

¶ Alterum crimen quod hac Theodosij M. constitutione excipitur, est crimen Mortis intentatae coniugi. Nam siue vxor marito, siue maritus vxori mortem intentasse dicatur, utriusque serui, qui tum domi fuerant, quaestioni subiiciuntur.

¶ Ceterum, ut eodem redeam, haec duo crimina tantum excipiuntur: non etiam Incesti, vel stupri, hac quoque inter alias ratione, quod et si in alterum ex dominis serui torqueantur, pro altero tamen domino, vel quasi domino, torquentur. Cui simile est quod notabam ad tit. supr. Ne praeter crimen maiestatis. Dixi, quasi domino: Nam & vxoris serui, mariti serui quodammodo sunt; & vice versa. Quod singulare interrim est, ut serui pro fictitio domino aduersus verum torquei possint: At in stupri, vel Incesti crimine, non possunt in dominum serui torquei, quia vnus est tantum dominus, cuius serui ad quaestio-

nem deposcuntur. Maneat igitur haec regula: Duo- bus dominis concurrentibus in his duobus crimini- bus, pro vno aduersus alterum seruos torqueri pos- se: quotiens vnus est dominus, non posse. Plura hanc ad rem pertinentia repeti oportet ex tit. Ne praeter crimen maiestatis.

¶ Illud cum maximè in h. l. spectari cupio. In po- steriore tantum pntes, criminis, quod inter coniuges contrahitur, specie, puta in tentata seu cogitata mortis, aequum ius utriusque coniugi statui, puta vt par conditio in quaestione mancipiorum seruetur, si forte maritus eodem modo inflectur vxorem: id est, vxori mortis parauerit insidias, vel quolibet alio genere voluntatem occidendi habuisse inueniretur: At non etiam in priori specie, puta Adulterij, de qua initio legis; nempe non aequa hac parte Adulterij à marito admissi conditio fuit: de quo plenè ad l. 1. sup. de Repudiis. ¶ Haec interrim, inter alias, Lex exem- plum praebet capitis cuiusdam ei inserti, quod ad hunc Titulum non facit.

v. * Imppp. Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

¶ E quis Christianam mulierem in matrimonium Iudaeus accipiat, neque Iudaeus Christianus coniugium fortiaur. Nam si quis aliquid huiusmodi admiserit, adul- terij vicem commissi huius " crimen obtinebit libertate in causandum publi- cis quoque vocibus relaxata. Dac. Prid. Id Mart. Theffal. Theod. A. II. " & Cynegio COSS. [388.]

INTERPRETATIO. Nec Iudaeus Christianam, nec Christianus Iudaeam ducat uxorem: quod si fece- rit, cuiuslibet accusatione, velut in adulteros, vindicetur.

NOTAE.

- * Lex 5. Cod. de Iudaeis, & reperitur hac lex totidem verbis l. 2. supr. de nuptiis. Forte huic legi inuigenda l. 5. Cod. de incest. nupt. Quod non tementi assero. Hanc legem memorat Papius respons. l. 2. o.
¶ Cynegio hic PP. fuit Orientis sub Theodosio M. A. D. 384. 385. 386. 387. 388. 389. Vide Prosopographiam. De eo Zosimus lib. 4. p. 762. Idacius Chron. A. D. 388. Libanius Orat. 2. p. 100.
¶ Ita quoque d. l. 6. at d. l. 2. supr. de Aaam coniugio.
¶ Ita quoque d. l. 2. d. l. 6. b. i. i. i. m. o. d.
¶ vide Gloss.
¶ XII. d. l. 2. sed male.

Dicta ad l. 2. supr. de nuptiis, quae cum hac eadem est, huc transcribi possunt.

VI. * Idem AAA. Orientio Vic. Urb. Romae

¶ M N E S, quibus flagitij " vltus est, virile " corpus muliebriter constitutum alie- ni sexus damnare " patientia " (nihil enim " discretum videntur habere cum feminis) " huiusmodi scelus expectante " populo flammis " vindicibus ex- piabunt "

P.P. in Foro " Traiani, v i i i. Id. August. Valentiniano A. IV. & Neotherico COSS. [390.]

Hac lex interpretatione non indiget.

NOTAE.

- " Ad urbem Romam pertinuit quoque quae de eadem re est lex 3. supr. vt & locus Saluiani, aliique quos ad eam laudauit.
¶ Flagitiosus luxus, ita apud Authorem coll. legum Mosaic. flagitiosum, est in Aniano Patriciorum fratrum.
¶ Viri corporis, apud Coll. Auctorem.
¶ Damandi vox propria.
¶ Patientia vox hac in re propria, de quo mox.
¶ Nihilque discretum habere: Ita apud Authorem Collat. Ceterum eodem modo l. 3. supr. quid cupiat vbi sexus perdidit locum.
¶ Prospectante, vt habet Author Collat. & Editio in Quarto.
¶ Ita habet quoque Author Collat. At Editio Quarta, & Cuiaciana, habent flamma vindicis. Sande & sumum supplicium. impositum

impositum. 3. supr. At speciarim h. l. Viuicomburium. De poena Viuicomburij, alibi dixi. De subscriptione hac vide Commentarium. Rei scilicet haec lex hic habet: Atenim in integriori lege vox expiandi refertur ad Iudicem Orientium Vicarium Urbis. Ergo expiare dicitur & Iudex & reus.

Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Orientium Vicarium urbis Romae.

¶ N ON patiamur " urbem " Romam (virtutum " omnium matrem) diutius effemi- nati in viros " pudoris contaminatione foedare " & agreste " illud, ab " priscis Conditoribus, robur, fracta " molliter " plebe " tenuatum, " conuicium seculis " vel Conditorum irrogare, " vel Principum, " Orienti Vic. K. Nobis Laudanda igitur experien- tia tua.

Omnes, quibus flagitiosus luxus est viri corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare patientia, nihilque discretum habere cum feminis occupatos, vt flagitij poscit " immanitas, atque omnibus eductos " (pudet dicere " virorum lupanari- bus " , spectante populo, flammis vindicibus expiabit " : Vt vniuersi intelligant, Sacrosanctum cunctis esse debere hospitium virilis anima : nec sine summo supplicio alienum expetisse sexum, qui suum turpiter perdidisset. "

Prop: prid. Id. Maias Romae in Atrio Mineruae.

NOTAE.

- * Ita haec lex extat Praefatione & Epilogo plenior: quae hinc recisa sunt: & ex hoc quidem ipso Cod. Theodosiano desumpta ab Authore Collat. leg. Mosaic. tit. 5. de stupratoribus nauis, vt existimo, ita sublati.
¶ Non patiamur, vel Non patimur.
¶ urbis Roma.
¶ Roma Virtutum omnium mater, de quo mox.
¶ vid. est qui se negant viros, vt loquitur Iulius Firmicus p. 13. vel Euiros. Euirandi & Euirato vox huic vicina. Editiones habent diuulsum, in viros.
¶ Barbarita Editiones, male. Viros contactu foedare.
¶ Editiones habent, ad. male. Ab priscis conditoribus, id est iam inde à priscis.
¶ Sic fracta vires. Virgil. v. in Comment.
¶ Per Mollitiem: Mollitium vox his porrentis propria.
¶ re. pubes: vid. in Comment.
¶ Tenuatum, pro extenuatum, vt apud Symmachum non vno loco.
¶ Saculita Edit. male.
¶ Irrogare conuicium: sic irrogare iniuriam, vid. in comm.
¶ Principum: ita Edit. male.
¶ Occupatos, id est captos, prehensos.
¶ Male in Edit. possit.
¶ Seductos: in Edit.
¶ Lupanaria haec flagitiosa nota.
¶ Laudabilis scilicet. Experientia tua, supr.

COMMENTARIVS.

¶ CANTINIÆ legis crimen, & quidem in vr- be Romae, vti Constantius persecutus iam fuerat l. 3. supr. ita & Valentinianus Junior cum Theodosio M. Romae pariter, h. l. persequitur A. D. 390. Et vt ille, exquisitis poenis, ita hi viui combu- rij nominati poena. Idque eo tempore quo Sircicus Papa Episcopatum urbis Romae gerebat: ipsi verò Theodosius & Valentinianus Mediolani versaban- tur, vt ex Chronologia huius Codicis patet: non sine Consilio proculdubio Ambrosij Episcopi.

¶ Extat autem haec lex praefatione & Epilogo integrior apud Authorem collat. l. Mosaicarum, tit. de stupratoribus, quam & ideò hic exprimentam cura- ui, mendis quoque repurgatam. Quo argumento li- quet, vt multas alias constitutiones, ita & hanc quo- que legem nostram ab Alaricianis decurtatam: Id enim verius est, quam vt credamus (quod suspicabatur V. C. Pithoeus) ex Praefecturae Urbanae scriptis à col- lectore illo, vel ab alio, hanc legem ita plenius relata. Apertè enim ex Codice Theodosiano allegat Author seu Pariator ille. Item, inquit, Theodosianus: Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius Au-

gusti, &c. atque adeò integriorem in integro Codi- ce Theodosiano fuisse testatur.

Nunc de ipsa lege. ¶ Praefatione eius elegantissi- ma, cuius verba mox penè singula illustrabimus, continetur exprobratio huius foeditatis Romae ino- litae: contra, continetur ratio, cur nominatiu Roma scelus id vsurpare non deberet; quaque etiara pa- ganos moueri posse; imò debere, Principes isti credidè: Nempe aiunt, Urbem Romam iam ab an- tiquo Virtutum omnium matrem audiuisset, omnis bo- ni exempli feracem, continentiae nominatim ac pu- doris. Quod alioquin urbis Romae elogium Cōstantio Imperatori acceptum fert Iulianus nōdum Apostata: Orat. 1. Petau. p. 14. & 16. vbi de Roma ad Constan- tium ipsum agens. ἐχέτω μὲν οὖν τὸ γέρας, ἢν αὐτὸς ἰδέσθης, καὶ ὡς ἀφ' αὐτῶν μὴδέξῃ καὶ διδασκαλὸν πολλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν; & rursum: ἡ Ρώμη δ' τὸ κεφάλαιον ἦν ἐπ' αὐτῶν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς; συλλαβὴν ἐν βραχέϊ καὶ διδασκαλὸν ἀπέλις πρὸς πάντων τῶν δέναι τὸ καλλίστον ἦν εὐκαίμων τὸς μέγα ἦν ἄλλων λόγους ἀφαιρήσει. Ita quoque Amm. Marcellinus lib. 14. in rebus Constantij p. 16. Illud autem non dubitatur, quod cum esset aliquando Virtu-

tum omnium domicilium Roma. Et lib. 16. p. 77. Proinde Romam ingressus Imperij virtutisque omnium larem. Cassiodorus quoque 1. variarum 39. & iterum 4. var. 6. de Roma: Illa eloquentia fecunda mater, illa VIRTVM OMNIUM latissimum Templum. Ergo Roma virtutum omnium mater, domicilium, Templum, Magistra dicta. Itaque patrii virtutis, Cassiodorus 2. var. 1. Eodem pertinet quod mox hic eleganter additur, fortitudinis ac roboris masculi veteres Romanos fuisse, & agresti robore, iam inde à sui initio, priscisque eius conditoribus, extitisse. Quare non sine priorum tum Conditorum, tum Principum & seculorum consuetudine, à veteri illo, quâ pudore quâ robore, eos recedere, qui non iam viri, sed imiri effeminati pudoris contaminatione, & ipsam urbem defœderant, & agreste illud robur.

¶ Caterum, quia tota hæc lex tam συναινεῖς ubique vocibus scaturit, eas vnâ fidelitâ illustrare omnes iuuat; quomodo patiter fecimus ad l. 3. sup.

¶ Ait lex, effeminati pudoris γυναιξίους, δουλείας, ἀσχημονίας Græci idem vocant.

Ait lex Inuicis, nam ita compulsis literis loco in viros, restituo: Nempè virorum nomine indignos censent Imp. & idem inuicis, qui se negant viros, vt loquitur Firmicus p. 10. Euirandi & euiratorum vox huic vicina: ἀνδρῶν Græci: ἄνδρες scil. qui se non præstant viros mollitie vel ignauia. Hinc Plutarcho in Solone, ἀνδρῶν ἡ γυναικῶν ἐστὶ μάθησι, ἡ ἀνδρῶν δὲ ἐκ εὐρατῶν, & ἀνδρῶν ἀργυροῦ, Clementi Alexandrino. Idem μάλλον ἢ ἐκ ἀνδρῶν, βατὰς ἢ ἡ γυναικῶν καλεῖν τῶντες χρεῖ. Amphilocheus in Iambo ad Seleucum.

Ἄνδρες γυναικῶν ἀρρενῆς δουλεία Οὐκ ἀρρενῆς ἡ γυναικῶν ἀρρενῆς λόγος.

Ait lex, contaminatione fœdare; vt Virgilius contactu fœdare.

Sequitur, & agreste illud ab priscis Conditoribus robur: haud ab simile illud Virgilij 8. Æneid.

Tum Rex Euandrus Romana conditor Arcis:

Hæc nemora indigena Fauni Nymphaeque tenebant,

Genisque virum truncis & duro robore nata: &c.

Sed nam atque asper victu venator

Ait lex ab priscis Conditoribus: nam ita repono, eum editiones habeant ad: id est iam inde à priscis Conditoribus, (conditoribus, vt in illo superiore: Tum Rex Euandrus Romana conditor arcis. Clementis Alexandrini 3. Pedag. 3. illud vicinam. ἀγαμαί τὰς παλαιῶν Ῥωμαίων νομοθεσίας: ἀσχημονίας ἐπιπέδου ἐστὶν ἔτοι, ἢ τὰ σώματα) τὴν πρὸς τὸ δίκτυον κοινωσίαν παρὰ τὸ ἄσχημονίας νόμον, ἀπὸ γυναικῶν κατὰ τὴν ἰσότητα, ἢ τὸ δίκτυον νόμον.

Ait lex, fractâ plebe: vox frangendi hæc in te propria: frangere, est mollire, deiicere: siue de toto homine agatur, siue de parte, eiusque habitu. Prudentius.

— Petulantes amœnas Haurire illecebras & fractos soluere sensus.

Cyprianus ep. 11. Quisquis magis Virtutem in feminam fregerit. Petronius, de bello cœnili,

— Male pubescentibus annis Surripuere viros, excelsaque viscera ferro, In Venerem fregere viros.

Et mox: Scorta placent, fractique enervi in corpore gressus.

Molliculus & Infractus, Ambrosio 1. offic. 19. ibidem, vox non remissa, non fracta, nihil femininum sonans. Statius:

— Nunc frangere sexum Atque hominem mutare nefas — Hieronymus ep. ad Saluidiam, tom. 1. p. 35. Histrio fractus in feminam. Græcis hoc sensu καλαγῶτες ἀσχημονίας, Clementi Alexandrino 3. Pedag. 3. sic gradum frangere. Saluianus lib. 5. cum muliebrem habitum viri sumunt, & magis quàm mulieres gradum frangerent. Denique frangere, est ad muliebrem modum quid fingere: sic vox infracta, Gellio, lib. 3. cap. 5. sic verba fracta, Claudiano 1. in Eutrop.

— Verbis Ultra nequitiam fractis. Verba refringere apud Statium, quod est Senecæ in præfat. controuers. ad muliebres blanditias vocem extenuare. Sic Lucetius lib. 2.

— Nutricis blanda atque refracta loquela Græci eodem sensu καλαγῶτες apud Philon. lib. de Agricult. Lucian. in quarum aliquam multa notauit, de verbis inquam, voce, loquela infractis, cap. ult. à pag. 148.

Ait lex, molliter: Mollitiei vox, in hac re obscœna, propria: quod notissimum. Claudian. 1. in Eutrop.

— Quid enim seruum mollisque pudebit.

Petronius, — Spatalocinædi:

Pede tendite, mentem addite, conuoluite pedes Veneris moll..... Vibibus sequenter, mollescit, id est obscœnus sit. Cælius Aurelianus..... lib. 4. c. 9. Molles siue subactos, Græci vocant: & in commune Molle, obscœnum: inde & μαλακὸν βλεμμα Aristophani.

Ait lex, plebe: reponendum pube. Robur fracta molliter pube tenuatum: id est populo Romano, Gentisque Romana robusta, infracta, emollita, effœminata. Pubes, pro populo, gentisque, & quidem Romana robusta. Virgil. 1. Georg.

Cuncta tibi Cererem pubes agrestis ademit.

& Æneid. 8. Arcadas huic Equites bis centum, robora pubis

— Lecta dabo — A..... horum ipsorum temporum scriptor, periages. vers. 115.

— Indomito tellus iacet Itala regione,

Aufonia hæc Regio est P V B I Genus ab Ionæ summo.

& vers. 148.

— Hic longo cœspite tellus Funditur & varia populorum P V B I demantur

— Arua soli — Ait lex, tenuatum, id est exhaustum, extenuatum: sic non vno loco Symmachus, vt iam sup. in Notis.

Ait lex, conuicium seculis (nam ita repono) Conditorum irrogare, vel Principum. Sic iniuriam irrogare apud Paulum 5. sentent. 4. infamiam irrogare, passim in Iure. Vult his verbis Imp. posteritatem corruptam conuicium facere Maioribus malè viuendo. Quomodo Lactantius, sed contrario sensu lib. 5. cap. 9. Bonus corruptis conuicium benè viuendo facit. Conuicium facit seu irrogat Maioribus, qui ab institutis eorum diuersis moribus agit. Duos porro, quibus eâ re conuicium fit, nominat Conditores & Principes. Conditores sunt prisci qui Romam condiderunt, Romanique Impetij magnitudinem. Principes, sunt Imperatores, quorum sæculo infamiam seu conuicium faciunt scelesti homines. Contra enim

enim, sæculi sui beatitudinem & felicitatem effecerunt Principes, ipsique se eo effecerunt, vid. quæ dico ad leg. vn. si quis Imper. maledix. suprà.

Ait lex, quibus flagitij usus est, in Anianeis quibusdam flagitiosum est, vel vt apud Authorem collat. leg. Mosaic. quibus flagitiosus usus est, luxus est τὸ ὄψιν, vt in eadem re, Clemens Alexandr.

Ait lex, alieni sexus damnare patientiâ; damnate: sexum suum damnat qui alienum appetit. Ita Iulius Firmicus de errore in eadem re: Nolite corpus quod Deus fecit, scelerata Diaboli lege damnare. Patientiæ vox hæc in re propria, vt apud Saluianum in eadem re, muliebri tolerantia: & Lactantius lib. 5. cap. 9. cum feminis patientiâ certent: & Cyprianus ad Donatum; Videre, inquit, contra fœdus iusque nascendi Patientiam incestæ turpitudinis elaboratam. Vide & Senecam 1. Natural. cap. 16. vbi ter, imo quinquies hæc voce vitatur. Et his quidè formulis femine & exprobrationibus Imp. hæc leg. etiam Paganos ad pristina pudicitia, continentia, exemplar imitant.

¶ Eodem pertinet in Epilogo ratio iam ex ipsa Theologia petita: vt vniuersi intelligant Sacrosanctum cunctis esse debere hospitium virilis animæ, nec sine summo supplicio alienum experisse sexum, qui suum turpiter perdidisset. Quæ sententia non dubito, quin ad Paulinas efficta fuerit, veluti ad Romanos 1. vers. 24. & 27. 1. Cor. 3. vers. 16. 17. & cap. 6. vers. 19. & 2. Cor. 6. vers. 16. quibus locis Christiani, Sacrosanctum Dei Templum dicuntur, esseque iubentur ἀγιοῦ καὶ ἁγίου τὸ δεῖν: atque eâ ratione fœdis cupiditatibus corpora sua ἀτιμάζουσιν ἐν ταῖς Αποστολῆς dehortatur, Romanos nominatim eo nomine perstringens, in quos est hæc ipsa constituto, de quo dixi plura ad legem cum vir. suprà. Quicquid tandem repetitis subinde constitutionibus Principes, etiâ Christiani, portentū hoc eradicare conati, pertinaciter sibi stetit, etiam in medio ruentis Imperij: de quo est Saluiani Massiliensis querela scribitis, circa A. D. 440. Atque hoc publicè, inquit, in ciuitate Romana, vrbe illa summa & celeberrima, quid aliud quàm Imperij dedecus erat, vt in medio Reipubl. sum excruciantissimum nefas palam liceret admitti. ¶ Illud omittere non possum, quod Socrates scribit, lib. 5. c. 18. Theodosium hoc tempore inter alia praua, quæ Romæ sustulit, leges quoque quasdam de mulieribus adulteris coercendis tulisse: Quare putet quis, hæc legem ad quam scribitur, illis coheruisse. Quanquam, id quod Socrates ibi memorat, ad A. D. 389. superiorum potius spectare arguit lex 1. infr. de mancipib.

¶ Notanda postremum huius l. subscriptio: P P. in foro Traiani: quæ & in aliis præterea decem constitutionibus huius Codicis occurrit: puta l. 2. de petitionib. l. 2. ad leg. Corn. de falso: l. 2. de iure fiscal. 3. de sepulchr. viol. l. 4. ad SC. Claud. l. 1. de priuil. corpor. V. R. l. 31. de petitionib. l. 4. de conlat. donat. l. 2. de habitu quo vti. vn. de Campo Martio. Propositæ scilicet in eo foro leges quæ totius populi Romani vrbisque securitatem, vtilitatem & honestatem respicerent (non vt in aliis foris, quæ Corpora tantum certa quædam spectarent.) Velut in foro, quod Romæ omnium spectatissimum, quodque populus maximè conueniebat: quod quidem erat Octaua Regione, vt fidem asiunt veteres vrbis Romæ descriptiones. In quâ ipsa

Regione & Foro Traiani, proximum erat, & ipsius fori Traiani pars Atrium Mineruæ, vbi hæc lex proposita dicitur apud Auctorem collationis Legum Mosaicarum. Memoratur hoc Atrium Mineruæ in Veteribus vrbis Romanæ descriptionibus Victoris: & altera quæ præfixa Notitiæ Imperij: in tertiâ quippe Sexti Rufi hæctenus Delubrum Mineruæ in foro, & Templum Mineruæ tantum memorantur, in cæteris mutila: quæ & ipsa alioquin duo memorantur in Victoris descriptione: non in eâ quæ Notitiæ præfixa. Erat & in Decimâ Regione, quæ Palatium dicebatur, Delubrum Mineruæ. Meminit & Claudianus lib. 2. in laud. Stilichonis Mineruæ rectorum, inducens Legatos prouinciarum Romam venientes, ad petendum Stilichoni Consulatum.

Conueniunt ad testu Dea (qua candida lucent Monte Palatino) Glaucis tum prima, Minerva Nexa cornam foliis, fuluæque intexta micantem Veste Tugum, tales profert Hispania voces.

Nisi fortè hoc ipsum Atrium Mineruæ est, de quo nunc agimus, quod conuenire soliti fuerint Legati prouinciales Romam: nam & in eadem Regione Octaua erat Senatus, erant & Stationes municipiorum: item Umbilicus vrbis Romæ: erant & iam duo celebres mercatorum loci. De Atriis in commune res nota est, fuisse ea, Areas (à quibus in genere sumptis diuersæ erant, & notantur in descript. V. R.) unde etiam dicta ab ἄσχεον Subdualis) ante aedes peristylis & porticibus sæpè circumdata. Vid. Festum, Vitruuium, & Sueton. in Octauio, cap. 29. vbi Græcis Gloss. Atrium ἀσχεον μέσων, cuiusmodi Atria frequentissima Romæ fuere. Atrium fori Traiani (de quo modò) memorat Amm. Marcellinus lib. 16. p. 77. vbi Traiani equus locatus erat. Idemque lib. 22. p. 252. Atria columnaria amplissima Templi Serapidis Alexandriae, Atrium Capitolij, Liius lib. 44. Atrium Vestæ, Ouidius 7. Fastorum, & Gellius lib. 1. c. 12. Atrium libertatis in Auemio reg. 12. Ouidius, Liius lib. 43. Suetonius, Augusto, cap. 29. Festus in voce, probrum: & Tacitus lib. 1. histor. c. 31. Victor in descr. V. N. In his igitur Atriis, & quidem Templorum, velut locis patentibus, & illustribus, seu solemnibus maximè, leges propositæ: veluti hæc lex, in Atrio Mineruæ: quomodo & in Atrio libertatis legem iuram memorat Festus in V. Probrum. Sic & postea Romæ leges, & Senatusconsultum ante A T R I V M B. P E T R I fixa, collocata. Sic Athalaticus Rex apud Cassiodorum lib. 9. variarum, 16. Sanctionem suam & Senatusconsultum de Electione Papæ, vt scilicet ab honestate Ecclesie prophætas ambigus auferatur, vt presentibus & futuris sæculis hererent, tam definita sua quam Senatusconsultum tabulis marmoreis præcepit decenter incidi, & ante Atrium B. Petri Apostoli in testimonium publicum collocari. Addito; Dignus enim locus est, qui & gloriosam mercedem nostram & Senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. In quàm rem illum direximus &c.

VII. * Imppp. Theod. Arcad. Honor. A A A. Rufino P. P."

ADULTERII accusatione proposita, praescriptiones civiles, quibus aut dos repeti fingitur, aut ex ratione aliqua debitum flagitatur, quae occurrere adque perstreperere examini consueverunt, iussimus sequestrari, nec earum obice aliquid negotio tarditatis adferri: sed accusatione fundata, hoc est, cum quo iure, quove tempore actio fuerit intromissa, constiterit, discutiatur crimen, facti qualitas publicetur; cum, & iurgia quae magnitudine superant, praepoantur; cum & civilis actio criminali iure postponitur: Idem tamen cum competere ceperit, habitura momenti, dummodo non obsit examini. Dat. VII. Id. Decemb. Constantinop. Arcadio A. II. & Rufino COSS.

INTERPRETATIO. *Cum adulterium maritus accusator obiecerit, dotis aut donationis repetitio conquiescat: quia civilem repetitionem misceri criminali accusationi non oportet.*

NOTÆ.

- * Lex 33. Cod. eod. tit.
- " Rufinus PP. Orientis sub Theodosio M. v. Profopogr.
- " Obstreperere. Ita tamen etiam in C. Iust. Neque mirandum in praescribere.
- " Cum constiterit, quo iure ita apertius C. Iust.
- " Id est mariti ne, an extranei ut add. C. Iust.
- " Superantur & civilis actio & cita C. Iust. quod eodem recidit.
- " Postponatur, C. Iust.
- " Civilis actio.
- " Huic examini, C. Iust.
- " Examen absolute de criminali.
- " Praesenti.

COMMENTARIUS.

DIFFERRI accusationem adulterij civili actio, ne vel praescriptione vetat hac constitit. Theodosius M. ¶ Praescriptiones scilicet quaedam & hodie sunt Peremptoriae, quibus accusator ab adulterij accusatione recte repellitur: veluti duae illae de quibus agitur l. 1. & 2. sup. br. à personâ auctoris vel accusatj desumpta. Aliæque de quibus l. 26. 28. Cod. eod. tit. & l. 2. 7. eod. tit. & locis aliis: Quarum multae sublatæ d. l. 28. quia vt ea lege eleganter dicitur, *Indignum est, vt ultionem pudoris PRÆSTIGIA versuti iuris excludant.* At aliæ praestigiae erant olim, seu praescriptiones dilatoriae, quae non quidem opponebantur, vt accusatorem omnino repellerent, sed vt accusationem interim morarentur & differrent: quarum obice, vt hac l. eleganter dicitur, *aliquid tarditatis negotio adferebatur, quae examini oberant: quae occurrerant & perstreperant examini:* Praescriptiones, inquam, civiles, quibus ea quae adulterij accusabatur, quid petebat. Huiusmodi erat olim *Actio rerum amotarum*: Rerum amotarum actio quippe, etsi crimine adulterij moto recte prius scribatur & iudicabatur. l. 27. 7. rerum amotar. *Rerum amotarum*, inquit, *actio ob adulterij crimen, quo mulier postulata est, non differtur.* Quia scilicet ea actio civilis rerum amotarum nihil praedictaret criminali. Etat & actio de dote, (quod hac l. indicatur) Verum hac Theodosij M. constitutione id rollitur: sic vt neque dotis actio, neque rerum amotarum, neque alia quaecumque quae ex ratione aliqua debitum flagitatur, vt hac l. dicitur, morari possit accusationem adulterij. Non

potest itaque mulier adulterij accusata dicere viro: *invea redde mihires quas amonisti: redde debitum ex hac, vel ille ratione: redde dotem;* sed iudicatur prius crimen adulterij, & sic postea de dote debitoque quaeritur: vt Graeci hic recte. ¶ Et ratio assignatur, quia & ceteroquin iurgia quae magnitudine superant, maioris sunt momenti, ac nominatim criminales actiones civilibus praepo debent, vt hac l. dicitur de qua Regula dicemus ad l. 3. inf. de vi: & ad l. 2. inf. ad leg. Cornel. de falso. ¶ Propter quas rationes generales, ite propter illa verba initio leg. *Aut ex RATIONE ALIQUA debitum flagitatur*, sic existimo *distant leg. 27. 7. rer. amotar.* quae alioquin Papiniani est, *hac labrogatam*: id enim haec verba clarè ostendunt: *Praescriptiones civiles, quae occurrere atque perstreperere seu obstreperere examini consueverunt, sequestrari oportere.*

¶ Ster igitur haec sententia, nullâ prorsus *PRÆSCRIPTIONE* civili oppositâ mulierem adulterij accusationem morari posse; nequidem rerum amotarum: Nam etsi rerum amotarum actione praedictum non fiat adulterij quaestio; tamen cum magnitudine superetur, & civilis proculdubio sit actio, adulterij crimini postponi debet. Interpretes non satis verè aut plene huius leg. sententiam extulit: ita civilem repetitionem misceri criminali accusationi non oportet. Neque Cuiacio ad sentiendum, qui post *hanc leg.* adhuc discrimen statuit inter actionem de dote, & actionem rerum amotarum: vt huius videlicet obice differri possit mota adulterij quaestio.

¶ Ex MATRIMONIO subsequente quandoque adulterij PROBATIO nascitur & exinde Pœna.

VIII. * Idem AAA. Rufino " P. P.

SI qui adulterij fuerint accusati, & obtentu proximitatis intentata depulerint, per commemoracionem necessitudinis fidem crimini derogando, dum existimatur, non debere credi, quod allegatur non potuisse committi, hi, si postmodum in nuptias suas consortiumque conuenerint, facinus illud quo fuerint accusati, manifesta fide, atque iudiciis euidentibus publicabunt. Vnde, si qui eiusmodi reperti fuerint, iussimus in eisdem seuerissimè vindicari, & veluti conuictum facinus confessumque puniri. Dat. Prid. Non. Decemb. Constantinopoli, Theod. A. I I I. & Abundantio COSS. [393.]

INTERPRETATIO. *Qui in adulterio accisantur, & se propinquitatis aut amicitiarum excusatione defenderint, si forte quolibet tempore secretum crimen publica conuictione prodiderint, eos velut manifestos adultos puniri placet.*

NOTÆ.

- * Lex si qui adulterij 34. Cod. eod. tit. Absc. à Basiliens.
- " Rufinus PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. v. Profopogr.
- " Non posse.
- " Vel non, Codicem Iustian.
- " In quo. Cod. Iust.

COMMENTARIUS.

SUBSEQUENS MATRIMONIUM inter eos ipsos, qui antea adulterij accusati, proximitatis obtentu velut suspicione eluta liberati fuerant, plenam adulterij probationem facere, atque adeo poenae subiaccere eos vult hac l. Theodosius M. quae verbis quoque & scētitiis elegantissima est. Et sic in summan, pertinet ea ad Titulum & Tractatum de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium: de quo Decretales & Canonistæ.

¶ Species huius legis haec est: Titius adulterij cum aliena vxore admissi accusatus fuerat, ipsaque aded vxor: sed absoluti sunt OBTENTU PROXIMITATIS, & per commemoracionem *Necessitudinis*; id est cum plenae probationes adulterij admissi deficerent, hac validâ, & secundum naturam, seu ex ipsâ Naturâ petita praesumptione absoluti fuerant: quod genere propinqui seu proximi essent; nempe *Necessitudo* fidem crimini derogat, vt eleganter hic dicitur, nemoque praesumitur cum proximo adulterium committere: & vt hac quoque leg. dicitur, *existimatur non debere credi* [&] *quod allegatur non potuisse committi*: in his enim (vt non minus eleganter quoque in argumento ad *επιπροσδιωχ* ait l. cum qui 44. inf. de Episcopis) nihil sciri criminis assumari [id est praesumi] *scelus naturale permittit*. Similiter omnino eadem in re, & in eodem argumento Patres Concilij *Nicani. Can. 3. αὐτὰ μετρώσα τὰς αὐτὰς τὰς δὲ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ*. Et sic quidem perspicuè tenemus quid sit in hoc casu, *obtentu proximitatis*: id est *propinquitatis*, vt rectè Interpretes: nam quod idem addit, *amicitiarum*, erroneum est.

Ad rem: ponamus igitur, instituta accusatione, Tom. III.

quam dixi, hoc propinquitatis obtentu, & exinde praesumptione, eos, qui adulterij accusati fuerant, liberatos; postea verò eisdem (soluti iam priore matrimonio) inter se matrimonium contraxisse; seu postmodum, vt hic dicitur, in nuptias suas consortiumque conuenisse; sanè subsequens matrimonium, veluti conuictum facinus confessionisque punietur: veluti manifesta fide (id est probatione) atque iudiciis euidentibus, id est pro confessis & conuictis illi habebuntur, velut actu publico iam praesumptioni illi naturali contrario. Proximitas nempe copulatione inter proximos praesumi non patitur: igitur vbi copulatio ipsa secuta est, plena iam probatio adulterij praecedentis inde nascitur: quia hoc factu, vt hac l. eleganter dicitur, *facinus illud, de quo fuerint accusati, manifesta fide atque iudiciis euidentibus PUBLICANT*, vbi publicandi vox propria est: publicare enim est *δηνοσιδεῖν, cuiusmodi, vt in Gloss. & sic crimine publicè fateri: prodere: quomodo reddere: & Iurisconsultus in l. 41. in fin. princ. π. ad leg. Aquil. dixit, secretum Indicio publicare*. Et sic, singularis haec praesumptionis seu coniecturae à lege receptæ & probatae (quam Nostris, *Iuris & de iure appellat*, & huic speciei aptant) species notetur: de quo vide & Menoch. lib. 5. praesumpt. 41. n. 7. ¶ Ante hanc quidem legem, haec non tantum praesumptio, sed & confessio quibaldam iam credebatur: quod pertinent arguta haec Martialis Epigrammata lib. 1. ep. 73.

Mæchus erat, poteras tamen hoc tu Paule negare:

At vir est: nunquid Paula NEGARE potes?

I 2 Rufinus

Rursum 6. Epigr. am. 22.

Quod nubes Proculina concubino,
Et Mæchum modo, nunc facis maritum
Ne lex Iulia te notare possit
Non nubes Proculina, sed FATERIS.

Hæc inquam iam olim indicebantur; sed nondum ideo in eos velut in confessos aut conuictos in foro pœna publicè sancita: erant: id quod Theodosius M. nunc primùm hac l. effecit: Quod quidem castissimi Principis moribus conueniens, characterem eius exhibet.

¶ Hæc cum ita sint, apparet iam, errare omnino illos, qui hæc referunt legem 27. Cod. eod. tit. cuius alia

prorsus species est: Nempe enim in eâ, nullâ antea adulterij accusatione institutâ, adulter cum adultera matrimonium contraxerat: & cum adultera adulterij accusaretur, in eius legis specie quærebatur, an velamento matrimonij, quod adulterium quidem, sed non adulterij accusationem secutum fuerat, commissum antea adulterium extingueretur: quæ species & quæstio nihil commune habet cum hac lege, vt nec commune quidquam habet cum specie huius legis. species leg. miles, §. licet 11. de adulter. vt & Nouellæ 134. cap. 12. ibi enim nuda suspicio adulterij incidit, nō accusatio: multò minus accusatio elusa proximitatis obtentu.

¶ De Foro competente in Adulterij accusatione.

I X. * Idem AAA. Gildoni Com. & Magistro vtriusque mil. per Africam.



I quis adulterij reus factus, accusatoris mariti forum declinare temptauerit, in hoc non possit eludere, nec prerogatiua militari defendatur, ubi confessum audiendus, ubi fuerit accusatus. Dat. 11. Kal. Ian. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

- * Absit à Cod. Iust. Concordat huic legi, lex 14. Cod. eod. tit.
De Gildone hoc, dixi semel plenè ad l.
Miles.
Eodem die data lex 7. Cod. de Iudæis & Cæcol. ad Infantium Com. Orientis.

COMMENTARIUS.

SORI MILITARIS præscriptionem in adulterij crimine militi, si in eodem loco consistat ubi maritus adulterij accusationem instituit, adimit hæc Constitutione Theodosius M. ac nominatim, per Africam A. D. 393. ¶ Nèpè quæ dubitandi ratio erat, etsi milites per hæc tempora in criminalibus fori præscriptione haberet (quæ prerogatiua militaris hic dicitur) vt ostendit lex 2. sup. de Iurisdictione, de quo plenè dixi ad l. 2. sup. de exhibendis reis: In Hoc tamen (vt lex nominatim excipit) adulterij, videl. crimine, præscriptionem hanc non habent: atque idè in accusantis mariti foro accusationem excipere coguntur, ex hæc Theodosij M. Constitutione: quæ ideo ad Comitum & Magistrum vtriusque militiae data est; quod hic alioquin proprius & competens Iudex esset militum: isque de eo ad Imp. fortè retulisset, tanquam prerogatiua militaris adferret.

¶ Verùm, quæ decidendi ratio est, id ita à Theodosio M. constitutum, propter frequentes de adulteriis militum per prouincias querelas, quibus militares famosi feruè sunt. Ideoque etiam qui disciplinæ militaris maximi adfertores fuèrè, istud quam maxime crimen in militatibus persecuti sunt. Exemplum Iu-

culentum apud Vopiscum, in Aureliano. Solus, inquit, omnium militum, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat ita punitur, vt duarum arborum capita inflecteret & ad pedes militis deligaret, eadèque subito demitteret, vt scissus ille vtrinque penderet, quæ res ingentem timorem omnibus fecit. Nempe cingulo militari, aliòque quo succincti, peccandi sibi commertum hæc parte facilius faciunt: idèque fori præscriptione non gaudent: pariter (vt exemplis similibus id inueni) Senatorij fori præscriptioni hæc parte seu in hoc ipso crimine locus non est, l. 1. sup. de accusat. vt & Palatini l. 3. sup. de Iurisdictione. ¶ Hac igitur inter alias ratione Theodosius M. Coniugiorum iam contractorum sanctitatem sancitum iuit, vt hoc ipso die, alia ratione coniugiorum contrahendorum sanctitatem sancitum aduersus Iudæorum morem, l. 7. Cod. Iust. de Iudæis, quæ ita huic argumenti paritate quoque coniungenda est, ad alium quippe data ea est: prohibitis videl. Iudæis morem suum in coniunctionibus retinere, & iuxta legem suam nuptias fortiri, vt & in diuersa sub vno tempore coniugia conuenire. De quâ alioquin lege vide Contium, lib. 2. subcesu. 1. §. De foro tandem competente in hoc crimine, vid. l. 13. & 14. Cod. eod. tit.

SI QVIS EAM,
CVIVS TUTOR FVERIT,
CORRVPERIT.
TITVLVS VIII.

IX. COD. IVSTIN. X.

I. * Imp. Constantinus A. ad Bassium Vic. Ital. Post alia.



VI puella ad annos adultæ ætatis accesserit, & adspirare ad nuptias cœperit, Tutores necesse habeant comprobare, Quod puella sit intemerata virginitas, cuius coniunctio postulat. Quod ne latius porrigatur, hic solus debet Tutorem nexu adstringere, vt se ipsum probet, ab iniuriâ læsi pudoris immunem: Quod ubi constiterit, omni metu liber optatâ coniunctione frui debebit: Officio seruatur, vt si violatâ castitatis apud ipsum facinus hæreat, deportatione plectatur, adque vniuersæ eius facultates fisco viribus vindicentur: quamuis eam pœnam debuerit sustinere, quam raptori Leges imponunt. Dat. Prid. Non April. Aquil. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss. [326.]

INTERPRETATIO. Vbi primùm puellæ sub Tutore viuentes ad annos peruenerint nuptiales, & quicumque petitor accesserit, non prius puella iungatur, nisi virginitas illius quod à Tutore seruata sit, fuerit approbata: nam si ab ipso Tutore conuincitur esse violatâ virginitas, statim exilio deputetur, & res illius omnes fisco vsurpet.

NOTÆ.

- * Lex unica Cod. eod. tit. hinc desumpta est, relecta, priore eius parte. Huiusque legis meminit Leo in Nouell. 34. eamque ex parte abrogat.
Bassius Vicarius Italiae sub Constantino M.
An locus hic ita legendus est: adspirare ad nuptias cœperit tutor, si necesse habeat comprobare.
Vide Gloss.
Quis? An quicumque tandem (vt accepit) qui coniunctionem puellæ postulat? An verò tutor? Dicam mox.
Tuo, siue Iudicis.
Lex unica Cod. eod. tit. hinc nominatim desumpta est.
Tutorem.
An Data, hæc, pro proposito vide Commentarium.

COMMENTARIUS.

PUILLIS seu PVELLIS sua vt castitas constet per Tutores intemerata, duo hæc Constantini M. constitutione ad Vicarium Italiae emissâ A. D. 326. constituuntur. Primò (quod in Codicem Iustinianum relatum non est) vt nupturâ puellâ Tutor prius comprobet seu probet, Puellæ per se intemeratam fuisse virginitatem: Comprobet, inquam, siue probet, vel proximorum scil. puellæ parentum testimonio, vel Contutorum aliorum, vel seruorum; (pariter vt in specie leg. 1. infr. de rapu virginum:) His enim rationibus comprobari seu probari, denique de pudicitia Virginis CONSTARE potest, tandem his modis tribus, vix aliis virginitas il-

læsa probatur. ¶ Dixi per se id enim hæcenus à Tutore hac lege Constantinus M. exigit, vt ipse scil. testimonium habeat inuolatæ pupillæ suæ: Alieni facti probatio ab eo exigi non debet, neque potest. Etsi mille Argos quippe admoueas, quamlibet pectori affixam tenèas; muliebris castitatis approbator vel assertor idoneus esse nunquam possis.

Secundò, hæc eadem lege constituitur (quod Tribonianus solum seruauit) vt tutor violatæ pupillæ suæ reus seu corruptos deportetur, ciuisque bona omnia publicentur seu fisco adquirantur. Maiore proinde pœnâ Tutoris stuprum in puellâ admittum plectitur, quam alterius: quod

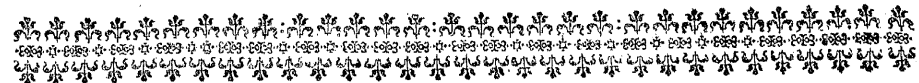
matris bona deferuntur: Quæ duo singularia sunt. Primum vt liberi matri non succedant. Deinde, vt capitali crimine damnati bona fisco non addicantur, quod alioquin capitali poenæ consequens est; verum legitimis liberis, vel proximis addicantur: Imò & non ipsa tantum matris bona, verum & serui ipsius peculium, vt & liberorum ex huiusmodi stupro susceptorum iisdem *hac l.* defert Constantinus M. Atque hoc etiam impofterum quoque caueri *hac l.* cenfeo; non tantum in præteritum. Non enim hoc iure passim iam noua Iurisprudencia inuehitur. Atque hoc casu satis visum Constantino M. si in stupri huius conscios, quique exinde nati, seueritatem exereret; nimis visum, si & in legitimos filios, cognatos proximos sciret: quibus bona huiusmodi mulieris, vt pote ex familia seu *νεμερεια*, feruè omni iure debentur, præsertim hac iniuriâ læsis. Quare videri non debent vt Cuiacio visa, hæc contraria, aut secum pugnare, vt capitali quis poenâ afficiatur, & tamen bona non confiscentur. Illud verum, id quod sequitur, præteritum tantum spectare; putâ, vt si iam vterque tam Pater quam Mater ante *hanc l.* decessit: soboli paratur, *ne defunctorum*, inquit, *vitiis prægrauetur*; id est liberi ad successionem Matris admittuntur; Viceuersâ, si alteruter adhuc superstes sit, excluduntur. Quamdiu scilicet alteruter criminis huius auctor superstes est, & vt eleganter dicitur, quamdiu vel vnus auctor vitij censura occurrit, liberi quoque hereditate mutantur, non si vterque è medio sublatus. *Septimò* distractum huiusmodi contubernium si postea reperatur, morte pariter multari iubet Constantinus: Repetiti scilicet eadem post *hanc l.* etsi antea contracti, mox distracti, poena esse debet, quæ post *hanc* primum legem contracti. Quod rursum singulare est: facilius enim alioquin indulgendum videbatur, pristinum amatum & consuetudinem repetenti mulieri, quam post *huius l.* denunciationem seruum sibi de nouo amatum concilianti. Non tam facile quippe amor admissus deferitur, & difficilius eiicitur quam non admittitur. Verum turpitudini mulierum & hac ratione Constantinus M. occursum voluit, quæ quondam amatos, etsi ab oculis iuris auctoritate

longè semotos, iterato delicto repetere sustinuerat.

¶ Denique quod *hac l.* potissimum, illud mihi spectari cupio, *hac l. Occultis* hac tempestate mulierum stupris cum seruis suis Amatis à Constantino M. occurrere, sobolem familiis ingenuis & nobilibus ex seruili contubernio inferentibus, & cæco amore huiusmodi verberonum correptis: *Occulte* ait *lex* discretè, & non sine mysterio. At quo? Nempe cum apertè his nubere non posse se scirent, occultè rem habebant, haud aliter ac nuptæ: vnde & *Nuptæ* etiam *hac l.* vocantur: *verberones* autem hi tribus locis, *Amati & γυναιχοι*. Etsi quoad interdictum pertinet, eadem ratio, si palam: Vt non malè Accursius dixerit, quod hic occultè dicitur, *curialiter* potius dici, & *hanc l.* obtinere etiam manifestè id admissum foret. Sed tamen *hanc l.* ferenda occasio & causa vera, fuerant occulta & clancularia huiusmodi consortia, manifestari iam cessantibus: quibus vt seueriter & abundè occurreretur, ita neque nunc vsurpata ea ex *hac l.* liquet: sed clancularia tantum, poenis euitandis. Quare hac parte peccatum à Vigilio, §. *est autem, Inst. de hered. instit.* & ab Ario Pinello *selectar. lib. 1. cap. 9.* Ac nominatim in eo, quasi nubere palam mulieri seruo suo etiam ex *hac l.* liceat impunè; atque hoc facto libertas seruo competat. Ratio enim *huius l.* apertè refragatur, quam & Anthemius *Nov. 1.* tradit: Imò & illa *huius l.* verba, *Ane legem Nupta tali consortio segregetur* &c. Et nihil est argumentum, à domino perimittente, vt ancilla nubat libero: item à domino ancillam manumittente matrimonij causa: Illa enim iure licito fiunt, neque vlla ratio ei rei intercedit: At enim in femina & quidem nobili feruè, familiaris dignitas & sobolis ratio. Cæterùm & hæc Constantini M. *lex* de earum numero est de quibus Nazarius in *panegy. ad Constantinum 1.* Anno proximo 121. *Noua leges regendis moribus, frangendis vitiis conseruata &c. pudoribus, munita coniugia.* ¶ Porro cum dubitatum postea in aliqua facti specie fuisset, num hæc Constantini *lex* extra suum casum ad eas quoque mulieres pertineret, seu porrigi posset, quæ se liberis coniunxissent, eam dubitationem decidit Anthemius *Novella sua 1.*



AD



AD LEGEM IULIAM

DE VI PVBLICA ET PRIVATA.

TITVLVS X.

IX. COD. IVSTIN. XII.

PARATITLON.



Is, *Rubr. l. 1. 2. 3.* violentia, *l. 1. 2. 3. 4.* alia publica, *Rubr. & l. 8. de Iurisdic.* alia priuata, *Rubr. & d. l. 8.* committitur, ea, *l. 1.* inferitur, *d. l. 1. 2. 3.* fit, *d. l. 1. 4.* admittitur, *d. l. 4.* perpetratur, *d. l. 4.* cum quis alterius possessionem temerare tentat, *d. l. 1.* alienum fundum per vim inuadit, *d. l. 2.* vi deicit possessionem, *d. l. 2.* vim possidenti inferit, *l. 3.* Momentaneæ possessionis interdictionem, ab hoc quomodo diuersum? vid. *l. 8. sup. de Iurisdic.* In hoc crimine, vt in aliis inscriptio requirebatur, *d. l. 8.*

¶ Poena huius criminis, *Deportationis*, vel *Relegationis* est, capitalis facta, *d. l. 1. & 2.* Postea verò rursum *Deportationis* poena constituta, *l. 3.* cum bonorum omnium confiscatione, si in negotio principali fuerit aduersus eum, qui vim admittit, iudicatum; dimidia verò eorum, de quibus litigatum est, si pro eo: *l. 3. h. t.* Postea verò tota, *l. 2. 3. infr.* vnde vi. Seruorum speciatim viliumque personarum, itémque eorum qui bis aut sæpius vim intulerunt. Item Iudicis hoc iudicium seruo non exercentis poenam repte ex *leg. ult. h. tit.*

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Catullinum
Proc. Africa.

¶ VI, in Iudicio manifestam detegitur commississe violentiam, non iam relegatione aut deportatione infusæ plectatur, sed supplicium capitale excipiat: Nec interposita prouocatione sententiam, quæ in eum fuerit dicta, suspendat: Quoniam multa facinora sub vno violentiæ nomine continentur, cum aliis vim inferre temptantibus, aliis cum indignatione repugnantibus, verbera, cædésque crebro deteguntur admixta. ¶ Vnde placuit, vt si forte quis vel ex possidentis parte, vel ex eius qui possessionem temerare temptauerit, interemptus sit, in eum supplicium exeri, qui vim facere temptauit, & alterutri parti causam malorum præbuit. Dat. xv. Kal. Maij, Serdicæ, Gallicano & Bassio coss. [317.]

INTERPRETATIO. *Conuictus in iudicio de euidenti violentia crimine, capite puniatur, nec sententiam Iudicis qui damnatus est qualibet appellatione suspendat: & si fortasse homicidia ab utraque parte commissis fuerint, in illum vindicetur, qui ut alium per eadem expelleret violenter ingressus est.*

NOTÆ.

- * *Lex 6. Cod. cod. sic.* hinc desumpta est inueneris periodis & sententiis Sed & *Capitularibus* inserta hæc *lex lib. 6. cap. 129* totidem verbis.
- " hæc *huius legis* verba referuntur in *l. 14. infr. Quorum appellat.*
- " Vt antea ex *leg. Iulid.*
- " *Censuribus*, Cod. Iust.
- " Id est iustæ & æquissimæ defensionis vitione.
- " *Resistentibus*, Cod. Iust. & in *Capitularibus*.
- " Detegantur.

Tom. III.

K

Temerare

" *Temerare possessionem propriam: P. d. Gl. Tb. Sic Symmachus lib. 3. ep. 53. fallaciam temerari alieni iuris celeriter expurgat, a. si quid te ignorante turbatum est, iubens reformari.*
" *Exorceri. Cod. Inst.*

COMMENTARIUS.

CONSTANTINI M. tres constitutiones ordine sequuntur, aduersus vim, seu violentiæ crimen. Hæc sanè *leg. AVGETUR* violentiæ crimen supra *leg. Iuliam*; Et quidem in his tribus.

¶ Primum *pœna* huic crimini capitis indicitur; quod & ipsum rursùm statutur eiusdem Constantini *l. 2. pox. infr.* cum antea vel Relegationis vel Deportationis *pœna* huic crimini immineret ex *d. l. Iulia*: quod etiam confirmat *l. 5. infr. eod. in fine, l. 11. n. cod. tit. & §. 8. infr. de publicis Iudiciis*; & Paulus *5. sentent. 26. §. 1. 3.* Lex *Iulia* proinde hæc parte abrogata. Verùm, *l. 3. infr.* ab eodẽ Constantino M. mitior *pœna* rursùm reducitur; Deportationis inquam, & bonorum vel totorum vel mediæ partis proscriptio: quam *huius l.* sententiam filius eius memorat *l. 14. infr. quorum appellat.* Eandemque *pœnam* imponit Gratianus in *Spec. l. 2. sup. unde vi.*

¶ Secundò appellandi ius denegat, *b. l.* Constantinus M. ei, in quem sententia de vi fuerit dicta. Quæ *legis huius* sententia memoratur in *d. l. 14. infr. Quorum appellations.*

¶ Tertio statuitur, ut si cædes admissa fuerit in vi admittendâ, vel repellendâ, is tantum luat, homicidii que teneatur qui vim intulit; impunè verò

ferat qui vim retulit, & fortè eandem admisit. Quod & ipsum repetitur *l. 2. infr. prox.* quod vulgus Interpretum non vidit. Ex legitima videlicet & necessaria defensionis præscripto; de quâ notum est, quicquid dici potest. Videnda certè sunt ea quæ præterea ex *hæc l.* ad praxim deducuntur in crimine homicidii; inter alios apud Furinacium *de homicidio q. 126.* Istud nominatim hinc axiomate rectè educitur, eum qui dat operam rei illicitæ, tenevi de eo quod præter eius intentionem & cognitionem contigit: Si scilicet opera illa seu actus ille illegitimus causa sit non remota, sed ordinata ad subsecutum delictum, ut in *Sp. quoque l. in furti 50. §. 1. n. de furtis*; secus si non sit præordinata, ut in *Sp. qui iniuria 53. in pr. n. de furtis*. Quæ ita cum *hæc l.* concilianda & componenda est.

¶ Augendi autem huius criminis causa hæc adfertur: *Quoniam multa facinora &c.* Quibus verbis non illud indicatur, quasi capitis *pœna* imminet cæde tantum admissâ; verùm istud, idè vis *pœnam* augeri, quia vim plerumque sequatur cædes. Et Tribonianus tamen *huius legis* sententias ita inuertit, quasi cæde tantum admissâ, capitis *pœnâ* violentiæ crimen plecti Constantinus voluerit.

II. * Idem A. ad Bassum " P. V.

SI quis per violentiam alienum fundum inuaserit, capite puniatur. Et siue quis ex eius parte, qui violentiam inferre temptauerit, siue ex eius qui iniuriam repulsa fuerit, fuerit occisus, eum *pœna* adstringat, qui vi deicere possidentem voluerit. Dat. VI. Id. Mar. Rom. Gallicano & Basso coss. [317.]

NOTÆ.

* *Septimium Bassum*, ut Auctor est *Notitia Prefectorum* & Scriptor, his coss. de hoc ad *l. prox.*
" *Pro Reddita*, vel *Proposita*. Serdiciæ enim hoc tempore ferè morabatur Constantinus.
" Atqui Auctor *Notitiæ Prefectorum* urbi hunc Septimium Bassum Præfecturam iniisse scribit ex die XXI. K. Maij.

SENTENTIA *huius legis* eadem est quæ *superioris*, eundemque Auctorem habet.

III. * Idem A. ad Bassum " P. V.

SI quis ad se fundum, vel quodcumque aliud, adferit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat, ciuilitè super possidendo agat; aut, impletâ solemnitate iuris, crimen violentiæ obponat, non ignarus, eam sententiam subiturum, si crimen obiectum non potuerit comprobare, quam reus debet excipere. Quod si omisâ interpellatione vim possidentem intulerit, ante omnia violentiæ causam examinari præcipimus, & in eâ requiri, Quis ad quem venerit possidentem, ut ei quem constiterit expulsum, amissæ possessionis iura reparentur: eadẽque protinus restituta, violentus *pœnâ* non immeritò destinatus, in totius litis terminum differatur, ut agitato negotio principali, si contra eum fuerit iudicatum in insulam deportetur, bonis omnibus abrogatis: Quod si pro eo, quem claruerit esse violentum, sententia proferatur, omnium rerum, de quibus litigatum est, media pars penes eum resideat, cetera fisci viribus vindicentur. PP. Prid. Non. Octob. Rom. Constantino A. V. & Licin. Cæf. coss. [319.]

INTERPRETATIO. Si quis aduersarium suum ita apud Iudicem crediderit accusandum, ut se adferat

ferat violentiam pertulisse, ad probationem rei eum conuenit adiri: quod si probare non potuerit, quem dixerat violentum, eandem *pœnam* suscipiat, quam ille quem impetit conuictus potuisset excipere. De reliquo hæc lex præmittenda est, qui in quarto libro, sub titulo. Vnde vis, quæ tamen temporibus posterior inuenta est, habetur exposita.

NOTÆ.

* *Lex 7. Cod. eod. tit.* Meminit *huius legis*, cuiusque postremam sententiam memorat *lex 14. infr. quorum appellat.* eique concordat. Memorat quoque hanc *legem* Papianus *resp. tit. 8.*
" *Bassus* hic Præfectus urbis, in eoque nomine *Septimius Bassus*, Præfectus urbis fuit, ab Idibus Maij Anni 317. ad Kal. Sept. 319. ut dicitur Auctor *Notitiæ Prefectorum* urbi. Eidem inscribitur *lex 4. sup. b. r. A. D. 317. lex 7. infr. de appellationsibus*, & hoc ipso Anno 319. quatuor præterea alix *leges*.
" *Fundo simile.*
" *Vel rei vindicatione, vel interdicto Vnde vi.*
" *Solemnitas iuris* est Inscriptio in crimen.
" *Talionis* hæc vis & deceptio est & inscriptionis in crimen effectus, cuius in hoc ipso crimine meminit Symmachus, *lib. 4. ep. 10.*
" *Hodie.*
" *Istius postrema*: & sic, quis vltimum deiecit, ut rectè Accursius &c. de quo mox.
" *Ciuilem.*
" *Reparentur*, id est restituantur, reformentur.
" *Quid* ita nonnulli Interpretes *Cod. Inst.* quod prauis Interpretationibus locum fecit.
" *Peruenit*, *Cod. Inst.* ineptè. Quod & prauis Interpretationibus locum fecit: *Unise ad alium possidentem* dicitur, qui possidentem deiecit, qui possessionem abstulit. Vox hæc hic propria *l. 1. §. 28. l. 3. §. 4. & seq. n. de vi & vi am.*
" *Si criminis questio agitur*. Hoc additum à Triboniano Iuristâ. Fieri potest mentio *huius postremae sententiæ* Constantianæ à filio eius *d. l. 14. infr. quorum appellat. non recip.*
" *Principale negotium* seu causa principalis, id est proprietatis: dixi ad *l. 1. sup. unde vi.*
" *Abrogatis*, id est confiscatis, ademptis.
" *Sequentia* refecit Tribonianus.
" *l. 4. sup. unde vi.*
" *Est qui tentat, exposita.*

COMMENTARIUS.

TERTIA hæc Constantini M. constitutio est, aduersus Inuasores seu violentos possessores: quâ consilium viæque iuris proponitur ei, qui fundum aliâmque rem ad se pertinere adferit: contra, *pœna* violenti possessoris continetur. Consilium inquam, seu viam Iuris hanc proponit: Nempe, eum qui Possessionem vel aliud quid ad se pertinere intendit, sibi que id restituendum adferit, ad id consequendum ciuilitè vel criminaliter agere posse & debere: ciuilitè inquam, super possidendo, id est, interdicto *Vnde vi* recuperandæ possessionis, de quo suo *tit. sup.* dein, pro proprietate, rei vindicatione, & Publicianâ: Criminaliter verò violentiæ nomine sub inscriptionis in crimen siue Talionis lege: quæ hic quoque proponitur: de quâ Inscriptio dictum fuit suo *tit. sup.* eiusque exemplum in hoc ipso argumento apud Symmachum elegans, *lib. 10. ep. vlt. Quid habeat conditionis Inscriptio, nostis præ cæteris, iuris publici Conditiones D.D.D. Imperatores; Prouisum est enim, ne quis temerè in alieni capitis discrimen irrueret, ni se idem prius *pœnâ* sponsonè vinceret. Secundum hæc scita legum, Agens in rebus Africanus, accusationem profusus, Campano & Higinio clarissimis viris violentiæ crimen obiecit: Continuo ut seueritas exigebat, reos custodia militaris dissimulata dignitate circumdedit. Sed ubi partes sub examine consistuerunt, multo luctamine patronorum decursa cognitio, oratione magis quam probationibus redundauit. Cum longa verborum serie causa traheretur, Summates Aricine urbis, quos ut conscios accusator excinerat, adhibuimus quæstioni, gestorum ordinem sciscitamus. Omni enim conuenit assertio, nihil turbarum esse constatum. Tunc ad eludendum iudicium presentia cuiusdam cepit exposci, quem non tenebat Inscriptio. Eo denique res rediit, ut à paribus Africanus accusationis omisso desperatione peteret. Supererat, ut crimine non probato in accusatorem formidatâ reis *pœnâ* transiret. Sed cum me Africanus militi pariter atque incauta adolescentia permoueret, malui iudicium de eo Clementibus reseruare. Alia est enim conditio Magistratuum; quorum corrupta*

videntur esse sententiæ si sint legibus mitiores: alia Dominorum Principum potestas, quos decet acrimoniam seueri iuris inflectere. Relationi Gestæ subtexui, paruum quoque supplementa sociavi. Quæso vestram Augustissimam perueniatem, ut perperis omnibus, sequenda inbeat. Hactenus Symmachus. Tertiam viam suam adferenti vel repetenti Constantinus hæc l. non patere ait. Ac nominatim sibi ipsi ius dicere neminem posse, putâ vi possessorem expellendo. Ita quidem Constantinus: Et si ex Pauli sententia *5. sentent. 6. §. 7.* qui vi possidebat, clam, aut precariò, ab aduersario, impunè deiciebatur; de quo Cicero *pro Cæcinnâ*.

¶ Quid fiet igitur, si quis qui alioquin veterem violentiæ actionem mouere poterat, possessorem ipse vi expulerit, ex interuallo scilicet? Ait Constantinus 1. Violentiæ causam examinari oportere. 2. & in eo requiri, inuestigari. Quis ad quem venerit possidentem. 3. ut ei, quem constiterit expulsum amissæ possessionis iura reparentur: ubi habes iudicij istius formam vimque omnem: Formam inquam, putâ ut id tantum quæritur, Quis alterum possessione, vltimum scilicet, deiecit, spoliauerit. Idque est, quod vulgo dici solet, *spoliatum ante omnia restituendum*: de quâ quæstione sub *finem legis* plura. Atque *TRA* violentiæ causa (ut hæc *lex* ait) hoc ipso definitur ad possessionem fundandam. Quo facto, iudicium mox principale agitabitur: principale inquam, id est proprietatis; de quâ principalis causa appellatione dixi ad *l. 1. sup. unde vi*: & *l. 14. infr. quorum appell.* (quâ *huius l.* mentio fit) Idque est, quod sidorus, scribit, *Momentum quam cito quam statim falso negotio principali*, & (ut loquitur *d. l. 1. sup. vn. de vi*:) iudicio reseruat. Tandem, *pœna* seu vigor vindictæ publicæ sequetur: & quidem variè pro varietate & exitu iudicij principalis. Nam si proprietatis eius qui vim admisit fuerit, dimidia rei per vim ereptæ fisco acquiretur. Si verò rei dominus non esse iudicatus fuerit, deportatione & sic bonorum omnium publicatione (quæ deportationis est consequens)

adficetur. Quæ Constantiana huic l. sententia memoratur ab eius filio, l. 14. *infr. quorum appell.*

Verum hæc, rem, quamlibet suam, vi præoccupantis, poena postea aucta fuit: Tota quippe re & hoc casu excidere eum voluerunt Imperatores, l. 2. & 3. *sup. unde vi*: Ob quam causam Tribonianus ultimum huius legis versiculum omisit.

¶ At inquit, in specie huius legis, criminalem causam civili postponi, aduersus regulas iuris veteris, ut ostensum est *ad l. 7. sup. de adulteriis*: & ostenditur *ad l. 2. infr. ad leg. Corn. de falso*: Item aduersus legem, si de vi 37. *π. de iudiciis*: & *leg. 5. §. 1. π. de vi publ.* ubi aperte scribitur, prius cognoscendum esse de vi; quam de possessione? Non placet, quod Cuiacius credit, & Hotomannus secutus est, istud quod h. l. statuitur & l. 1. *C. de appellat.* iure nouo ita constitutum, aduersus Regulam iuris veteris seu Decretum Hadriani, siue D. Pij: Imò aperte illud ipsum h. l. constituitur, violentiæ scilicet causam principe & primore loco examinandam, ad possessionem videlicet fundandam, mox de possessione (id est de proprietate rei, nam ita vox ea possessionis accipienda est in d. l. 37. ut ex fine legis liquet) cognoscendum: poena tantum seu poenæ modus ad vindicandam disciplinam publicam in vltimum locum differatur, pro exitu videlicet iudicij de proprietate, in conuictum iam ab initio violentiæ criminis: Et, ut lex 14. *infr. quorum appellat.* (quæ hanc leg. indicat, & huius l. summam rectè proponit) vigorem vindictæ differri, post totius negotij exitum voluit, (nam ita rependendum.)

¶ Quare tria quodammodo iudicia hac parte obferuntur. Primum est, de vi seu violentiæ criminis. Post quod illicò, & per consequens, & ut loquitur l. 1. *C. de appellationibus*, ITA sequitur possessionis reformatio. Secundum iudicium proprietatis. Tandem sequitur vindicta publica.

¶ Vel saltem duo iudicia; Primum violentiæ; sed primum præparatorium ad proprietatis iudicium, & sic possessionis recuperandæ. Alterum proprietatis rursus violentiæ ad disciplinam publicam vindicandam. Ut mirari subeat, Cuiacium tantopere laborasse lib. 5. *observat. cap. 15.* in concilianda hæc lege cum illis, quas antea laudauit, legibus; & cum l. 1. *vt. Cod. de ordine cognition.*

¶ Quin nominatim quod scribitur in l. 1. *Cod. de appellationibus*, prius de possessione pronuntiandum esse, & ITA crimen violentiæ excutiendum; tantum abest huc aduersetur, ut contra planè concordet. Neque enim vox ITA in ea lege significat, postea, deinde, quod Petrus olim obseruasse testatur Salicetus in d. l. 5. *Cod. de appellat.* & amplectitur Domellus, verum consequenter: nam imò de possessione pronuntiare, & crimen violentiæ excute-

re, idem est, ut ex superioribus liquet: Qui de possessione scilicet pronunciat eo ipso crimen violentiæ excutit, & vice versa. Quia intelligi non potest vtrum violentia facta sit possessori, nisi cognitum fuerit an possessor fuerit, nec nò; Quis ad quem venerit possidentem, & vice versa sciri non potest, cui possessio diiudicanda sit, nisi de violentia constiterit. Denique cum de possessione restituenda quaeritur, & de vi quaeritur, ac vice versa: Vno verbo ut antecedens & consequens inter se hæc habent: non ut primum & secundum.

¶ Itaque in errore quoque hæret Author *Quotidianarum*, lib. 2. cap. 20. Imò & Græci lib. 60. *Basilicorum*, tit. 18. qui putarunt in specie huius legis, Civile iudicium violentiæ crimini præferri. Cuius contrarium verum est. Denique in d. l. 1. *Cod. de appellat.* non possessionis iudicio opponitur cognitio de violentia (quæ idem sunt effectus quoad priuatus) verum proprietatis iudicium. Quo sanè prius est iudicium de possessione. Neque his ab similia tractat Fachinæus 8. *Controvers.* 8.

¶ Ex his breuiter apparent hæc tria, quæ non animaduertit tantos fluctus concitarunt: Primum, crimen violentiæ excutere, & de possessione pronuntiare, idem esse. Secundò possessionis verbo in l. 37. *π. de iudiciis* & in l. 5. §. 1. *π. de vi publica*, proprietatem rei accipiendam. Quod concordat legi, *interdum* 78. *π. de V. S.* Tertio vocem, ITA, non successiue, verum ut consequens accipiendum, in d. l. 1. *C. de appellat.* Idemque sensisse & Imperatores & Iurisconsultos: Nempe de vi seu possessione quaeri prius semper oportere, quam de proprietate. Vide & quæ notauit ad l. 1. *supr. Finium regundorum*. Ab his etiam recedunt, quæ doctissimi & amicissimi Antecessor Bituricensis scripsit 2. *cap. 36.*

¶ Cæterum & hæc lex de earum NOVARVM Constantini M. Constitutionum numero est, de quibus Nazarius *panegyrico*, quem habuit biennio post hanc legem, An. 321. *NOVÆ leges regendis moribus & frangendis vitis constituta. Verum calumniae ambages recisa, captiua simplicitatis laqueos perdidit.*

¶ Ad hanc verò legem id potissimum ab interpretibus quaeri solet; vtrum, vltimò & ex interuallo deiectus recuperet possessionem ante omnia, et si ipse prius vim admisisse seu spoliasse dicatur, ut ita ipse solus habeat interdictionem, primaque adeò violentia per hanc secundam ex interuallo factam, quoad hoc interdictionem seu momenti beneficium, extincta sit? De qua alioquin quaestione cum variis locis agat Albericus, veluti ad l. 1. *Cod. unde vi*: in verbo, rectè, *sol. verso*: ad l. si quis in tantum 7. *cod. ad l. peremptorias*; C. *sententiam rescindi non posse*, plenissimè ad l. si quis ad se fundum, *Cod. Inst. cod. tit. omnium prolixissimè idem tractat ad hæc legem*: vbi Glossæ Cyni, Petri, Jacobi de Raema-

gravi infamia sit notandus, si violentiæ crimen aput se probatum distulerit, omiserit, vel impunitate donauerit, aut molliore, quam præstitimus, poena perculerit. *Dat. Prid. Non. Mar. Med. Valentiniana no. A. IV. & Neotherio v. C. COSS. [390.]*

INTERPRETATIO. Si serui in scio domino confessi, vel conuicti fuerint violentiam commisisse, additi tormentis grauius puniuntur. Si vero inuentibus dominis violentiæ crimen admisserint, dominis qui illicet a præceptorum, notantur infamia, & nobilitatis, vel honoris sui dignitate tenere non possunt. Serui autem qui talibus dominorum furoribus paruerunt, in metallum detruduntur. Ceterum non liceat Iudicibus discussionem violentiæ differre, vel dimittere, vel donare, qui si probauerint violentiam, & non statim vindicauerint, noverint se periculum subituros. Viles autem persona, quæ bis aut frequenter admisisse violentiam comprobantur, constituta legibus poena superscripta omnimodis feriantur.

NOTÆ.

- * Lex 8. *Cod. eod. tit.* " Romæ, vid. Chronol. huius anni.
" Patia sunt, scilicet conuicti, & facti, crimen. *ἡγορία ἐστὶν τὸ πρῶτον φανὴν ἢ καταμύριον ἡγορία, Græci hie, lib. 60 Basil.*
" de rebus in hæc re vid. & Symmachum lib. 10. *ep. 41.*
" In dignitate positum.
" *Pronuntiarum, Cod. Inst.*
" *Ac, Cod. Inst.*
" Furoris vox hæc in re propria: quæ patet utitur idem Valentinianus Junior l. 3. *sup. unde vi*: siue l. 7. *Cod. unde vi.* " *Libus, Cod. Inst.*
" *Metallo, Cod. Inst.* " *Post, Cod. Inst.*
" Molliorem poenam protulerit.

COMMENTARIVS.

PœNA violentiæ variè pro statu admittentis (ut cæteròquin discrimina poenarum sunt pro varietate personarum, de quo vide vel *legem miles* 9. §. 14. *de poenis*) exhortantis, dissimulantis, hac Valentiniani Junioris constitutione: partim ex iure veteri, seu lege Iulia, partim ex constitutionibus Principum constituitur & PROPAGATUR. ¶ Igitur seruis vltimum supplicium imponitur, si in scio domino vim admiserint: si verò metu & dominorum instigatione, metalli iussus scilicet domini, et si seruis in totum non liberet, à tanto tamen liberat, de quo alius est dicendi locus. Domini verò siue cæteræ personæ, si violentiam ipsi admiserint, vel per seruos (paris enim hæc meriti sunt, si honestiores sint loci infames efficiuntur ex l. Iulia. Quod notari oportet, l. Iulia infamiae poenam vi impostam fuisse: quod etiam docet l. 1. *in pr. & l. ult. π. ad l. Iuliam de vi prop.* quod tamen Senatusconsulto potius tribuitur, d. l. 1. *in pr.* ad illam sc. legem facta. Viles autem si personæ, vel etiam honestiores sæpius violentiam admiserint (iterata namque delicta grauius puniri liquet, l. 28. §. 3. *π. de poenis*. Et Paulus lib. 5. *sentent. tit. 20. §. 1. infr.*) poenâ constitutionibus Principum constitutâ tenentur, scilicet (de quo dictum ad *leges superiores*) Capitis. Denique Iudici crimen hoc differenti, dissimulanti, vel etiam mitiore poena persequenti, infamiae poena imponitur. Valentinianus III. *Novella inter Theodosianus 19. de Inuasoribus l. 1.* hanc poenam Iudici dis-

simulanti vel negligenti imponit, ut statutam taxationem, cum fuerit accepto successore priuatus, exoluat. Athalaricus quoque apud Cassiodorum 9. *Var. 18.* adepti cinguli honore priuari eum iubet, & silco in tantum obnoxium esse, in quantum præsumptor seu Inuasor potuisset addici. Cæterum notandum molliori quoque Iudici poenam imponi. Corruptæ Magistratum sunt sententiæ, si sint mitiores legibus, ut in hoc ipso de vi Iudicio scribit Symmachus lib. 10. *ep. vlt.* loco quem iam prius ad l. 3. *sup.* In hanc eandem sententiam, vide l. 8. *infr. de appellationibus*. Ex l. 6. *infr. de Hæreticis*: l. 1. *ad SCrum Turpillian.* Nouell. *Iustiniani 82.* Quintilianum declamator 313. 345. vide & l. 15. *π. ad Municipalem*. Quid est igitur quod scribit Augustinus in *Epistola ad Marcellinum*: soleo audire in potestate Iudicis esse mollire sententiam & mirari iudicare quam leges. Hoc scilicet ipsum quod latè tractatur in l. *perspicendum* 11. & in l. *aut facta, π. de poenis*.

¶ Ex omnibus interim huius tituli legibus apparet, quam odiosum fuerit Christianis Principibus violentiæ crimen, supra quam legibus Iulii fuerat: ut potè cum illi hoc crimine inuoluant, suum quoque à violento possessore repetentes: seruos item dominis audientes, Iudices pariter dissimulantes: Sed & cum seueriore longè poenâ, capitis videlicet, hoc crimen ipsum persequantur: Quin & Appellationum ius in hoc crimine adimant: & in eodem inscriptionem requirant.

IV. * Imppp. VALENTINIANVS, THEOD. & Arcad. AAA. ad Albinum P. v."



ERuos, qui fecisse violentiam confessionibus testium aut propriis docentur, si id in scio domino commiserint, postremo supplicio deditos, luere perpetrata censemus. Quod si illi metu atque exhortatione dominorum violentiam admisserint, palam est, secundum legem Iuliam, dominum infamè pronuntiandum, loci aut originis propriæ dignitate non vti. Seruos verò quos furoribus talium paruisse constiterit, metallis per sententiam deditos.

¶ Viles autem infamæque personæ, & hi qui bis aut sæpius violentiam perpetrasse conuincuntur, Constitutionum diuersarum poenâ teneantur. Iudicem verò nosse oportet, quod graui

Anni 319. prodit *vetus Notitia Praefectorum urbi.*
Virgo sunt ferulae; foras, caustica. His castigabatur serui. Iuuenalis Satyra 6.
hinc frangit ferulas, rubet ille flagello,
Hic Scutica,
Baltea cadem cum loris. Iuuenalis Satyra 9. v. III. 112.
Quoties rumoribus ulciscuntur
Baltea
 Vbi Scholiastes, *Baltea* inquit, *lora* quibus *caesi sunt serui.* Hinc & *Lorarii* qui hanc operam nauabant cadendis conseruis: *Lora* memorat & *Horat.* 1. ep. 16.
Nec ferrum feci, nec fugi, si mihi dicat
Seruus, habes pretium: loris non ureris aio.
Et lib. 3. carmin. Ode 5.
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.
 Plautus ioculiter his verbis describit *Afin.* 1. ubi *vinos homines mortui bonis incurant, Neque liber loris auscultans.* Apud Terentium *Act. 1. sc. 1.*
Si molestus pergis esse iam intro abripere, atque alibi
Neque ad necem aperire loris. IAN. loris liber?
 Haec igitur sunt seruilia verbera apud I. C. in *l. 12. π. de iure filii. Flagella, infr. l. 1.* eiusdem Constantini *inf. de Medicis & profess.*
vincula, C. Iust.
 Interpretatio est distinctio v. *Gl. Th.*
 id est, *Scd tamen non &c.* vel, *At enim non, &c.* vel, *Nec tamen.*
 Pariter ita *l. 2. prox. inf. si dolo; Paulus 5. sent. tit. de Siciariis.*
 Absit haec vocula à *Cod. Iust.*
 Fustis est quod vocamus *in leuier. v. baston, v. massue;* pondus clauæ vel alterius ligni crassioris. Quod *flagelli* appellatione significatur omne. Flagello occisi filij à patre per immodicam sauitiam exemplum memorat *Seneca 1. de Clement. 14.*
 De *Tib:* appellatione vide *tit. π. de V.S.*
 id est, *solemnibus,* quæ mox enumerantur.
Vnguis, C. Iust. His verbis describitur cruciatus, seu quæstio per vngulas exerceri solita. *Vestigia* sunt fodicationes, lacerationes: quibus, vngulis ferratis seu vnguibus in modum scararum latera noxiorum lacerabantur *π. de quæst. v. r. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* Cuius rei frequens mentio apud eos qui de Martyribus Christianis agunt. *Ammianus* quoque *Marcellinus lib. 29. p. 41 6. vnguis male mulctati separantur exanimis.*
 Sulcata latera, *Amm. Marcell. lib. 14. p. 24. lib. 26. p. 341. lib. 28. p. 384. Exarata latera, lib. 15. p. 50. Fodicata latera, lib. 29. p. 41 5.*
 Oblatus, *C. Iust.* id est, reddita.
Retinere, Cod. Iust.
Equulei cruciatum describit.
 id est, *Laminis,* vide quæ noto in *Gloss. in d. v. Ferrate.*
 Imitatio *Virgilij 8. Aeneid. Sanie, taboque fluentes;* item *2. Aeneid. Perfusus sanie vittas, atoque veneno.*
 Pontus *Petrus Faber 3. Sem. 16. p. 240.* delenda putabat hinc illa, *atro sanguine:* quasi in contextum adscita è glossemate frequentium, quid esset *atro sanie* exponente: Nam quid aliud inquebat, nisi *sanguis ater, sanies.* Quod non admitto: *Ater* sanguis, & *sanies,* longè diuersa sunt: ille idem cum tabo, *sanies* est purulencia. Quare *Virgil.* pariter vtutrumque coniunxit
 — *sanie taboque fluentes.*
 Quod atrum sanguinem attrinsecta rursùm *Virgil.*
 — *huic atro liquantur sanguine guttæ.*
 Et *lib. 2. item*
 — *Perfusus sanie vittas, atoque veneno.*
Cornelius Tacitus lib. 11. infectum tabo huium dixit, & Poëta lib. 3. Georg.
 — *infecit pabula tabo.*
Lucanus lib. 6.
 — *nigræque per artus*
 — *Scillantibus tabi saniem*
 Male *Seruius ad lib. 8.* qui *sanie* mortui ait: tabum, viuentis sanguinis. Contra idem rectè ad *2. Aeneid. Sanies,* corruptus sanguis.
Amm. Marcellinus lib. 19. Nostorum cadavera mox caesorum satisfiunt & DEFLVNT: aded vt nullius mortui post quatuordecim facies agnoscat: interfectorum verò Perfarum inare, scunt in modum stipitum corpora: vt nec liquentibus membris nec SANIE perfusa madescant.

II * Idem A. Maximiano Macrobio.

QUOTIENS verbera dominorum talis casus seruorum comitabitur vt moriantur, culpâ nudi sunt qui dum pessima corrigunt, meliora suis acquirere vernaculis voluerunt. Nam requiri in huiusmodi facto volumus, in quo interest domini incolumitate iuris proprii habere mancipium, vtrum voluntate occidendi hominis, an verò simpliciter facta castigatio videatur: totiens etenim dominum non placet morte serui reum homicidij pronuntiar, quotiens simplicibus quæstionibus domesticam exercent potestatem. Si quando igitur serui plagarum correctione, imminente fatali necessitate rebus humanis excedunt, nullam metuant domini quæstionem. Dat. XIV. Kalend. Mart. Sirmio Constantino A. VII. & Constante Cæs. COSS. [326.]

INTERPRETATIO. Si seruus, dum dominum culpam vindicat, mortuus fuerit, dominus non tenetur culpa homicidij: quia tunc homicidij reus est, si occidere voluisse conuincitur: nam emendatio non vocatur ad crimen.

NOTÆ.

NOTÆ.

* Absit haec lex à *Cod. Iustin.*
 Alij *Maximiano:* v. quæ noto ad *l. 1. inf. de Aqueductu.*
 Vngas aut lora vt *l. 1. sup. simplices* ideo quæstiones mox vocantur: de quo postea plura.
 Domini quæ. Peculiare hoc seruis.
Pertharum in loco *Basilij.*
 Vernaculos vocat non modò vernas seruos, seu vernulas; verùm omnia omninò iuris proprii mancipia, mox vt vocantur *Vernilia* corpora *Quintiliano* seruos quos mox laudabo.
 castigacione. facto scilicet.
 Allusum ad verba *legis Cornelia: de Siciariis.*
 Simples quæstiones vocantur, simplices dominorum verbera, Emendatio, Castigatio dominica.
 Quæstionem intelligit criminis accusationem, poenam.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. duæ hæ constitutiones humanissimæ sunt: quibus ab vna parte immoderata seruorum tractationi seu emendationi, sauitiaque intercedit: ab altera verò innocentia dominorum consilium, fundata domestica, leuitique, & simplici seruorum castigacione. Notum est, iure gentilitio Romano antiquissimo seruos occidere passim & indistinctè ius fuisse, citra vllius poenæ metum: Et postea tamen maior dominorum in seruos asperitas coerceri paulatim cepit. Quare serui prohibiti occidi, & sauitia dominorum coercita, Iudicibus in id quoque constitutis: teste *Seneca 3. de benef. Sed & lege. Perromia* dominis potestas detracta suo arbitratu seruos ad bestias dandi, *l. 11. §. vlt. π. ad leg. Cornel. de siciariis.* De Hadriano Imp. quoque *Spartianus, seruos à Dominis occidi vetuit, eosque iussit damnari per Iudices, si digni essent.* D. etiam *Marcus* domino seruum acculare permisit. *l. seruos π. de accus. & de seruorum criminibus* cognoscebat *Roma* quidem *Praefectus Vrbi,* in *Prouincijs Praefides:* *l. 1. §. si quis seruum, & §. quod autem π. de offic. P. V. l. 24. §. vlt. de pign. act. l. 9. π. de manumiss.* Similes alias *Hadriani, D. Pij* aduersus dominorum sauitiam constitutiones, siue rescripta repetere licet ex *Iustin. tit. de his qui sui:* & ex *Auctore collat. legum Mosaic. t. 3.* In seruis igitur deinceps sauire immodicè non licuit, & seruorum querelis Iudex constitutus, neque eos occidere voluntare aut dolo fas fuit. Et tamen, si propter immoderatam castigacionem tantum seruus aut in plagis defecisset, vel vi agriitudinis grauiter oppressus fari munus impleffer, dominus homicidij accusati non poterat, si modò id dolo non fecisset, si innocentia fiduciam generet: *Paulus lib. 5. sentent. tit. ad leg. Cornel. de siciariis:* apud *Auctorem collat. legum Mosaic. t. 3. de iure & seruit. domin.* Seruus si plagis defecerit, nisi id dolo fiat, dominus homicidij reus non potest postulari: modum enim castigandi & in seruorum coercionem placuit temperari. Et vt ad propiora Constantino tempora descendam, *Dioctletianus & Maximianus* in *Cod. Gregoriano:* Cum seruum vi agriitudinis grauiter oppressum fari munus impleffe proponas, propter immoderatam castigacionem, calumnia causationem emergere innocentia ratio, cuius fiduciam geris, non permittit.

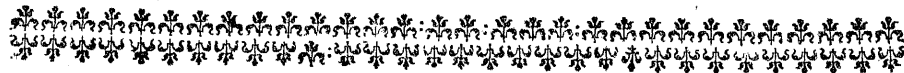
At *Constantinus M.* Christianam iam disciplinam imbutus, hæc constitutione distinctionem hæc parte adhibendam his duabus legibus credidit; neque omnem omninò castigacionem seu emendationem serui impunitam esse voluit, ob quam seruus decederet, haud magis quam occisionem: Igitur verberum genera quæ antea promiscuè & impunè in seruis exercebantur omnia, itaque tormenta (vt apparet *ex l. 23. in f. π. de usufructu*) distincti: scilicet; si seruum dominus virgis aut loris afflixerit, quæ vtique seruilis castigatio est, seu flagellis, vt eiusdem *Constantini lex* ostendit, *leg. 1. Tom. 111.*

vel in vincula coniecerit custodia causa, quia scilicet intellexit cum fugere, (vt hic *Interpr. Basilicôn*) & seruus ex ea fortè causam moriatur, dominus securus esse omninò iubetur; Omninò inquam, dierum etiam distinctione seu interpretatione hæc parte depulsa: id est non attendi debet, vtrum ilicè in plagis ipsis, atque in manibus domini seruus defecerit, an verò ex intervallo tantum, posteaquam diem vel dies aliquot superuixisset: Quibus verbis non tantum (quod *Azo* alioquin rectè non uisit) *Constantinus* ad *legem Dei* respexit *Exodi 21. vers. 20. 21.* quæ si in ipsis plagis, & sub manu domini dum cædit seruus defecisset, dominus puniebatur ob hanc sauitiam: si olim, aut dies aliquot superuixisset, non puniebatur: cui hæc *leg.* derogare *Constantinus* videatur, vel saltem adhibita distinctione eam explicare; Verum etiam ad ius Romanum, quo homicidij quis non tenebatur, cum læsus, aut cæsus (vt loquitur *Paulus lib. 5. sent. sub tit. ad leg. Cornel. de siciariis*) post aliquos dies officium vitæ diuturnæ retinens deceffit. *Aterim* ex hac *Constantini* constitutione, etsi in ipsis plagis seruus defecerit, dummodo virgis tantum, aut loris seruum admonuerit seu castigauerit dominus, securus esse iubetur: scilicet vt cæteroquin ex genere teli mors æstimatur; ita hæc *l.* ex ipso castigacionis seu admonitionis genere colligi posse putauit *Constantinus M.* dominum serui occidendi animum non habuisse, neque dolo fecisse, atque ideo casum mortis domino imputari non debere: sunt enim hæc simplices quæstiones, vt *leg. 2.* vocantur: Cuius rei *d. l. 2.* duas reddit rationes. Prima est, quia hoc casu domini dum pessima corrigunt, meliora suis acquirere vernaculis voluerunt: id est, ideo eos castigarunt, vt & emendatos redderent, & fortè etiam eorum exemplo conseruos *Pertharum,* vt in loco *Basilij prox.* De his interim seruilibus verberibus *virgarum, lori, catenarum, custodia, carceris,* vide vel *Plantum locis plurib.* quos sub vnum conspectum dedit vtilliter *Vir doctus in Electis suis:* quidquid eòtrà nullitent nonnulli. Altera ratio est, quod non præsumendus sit dominus occidendi serui voluntatem gessisse: quandoquidem domini interest incolumitate iuris proprii habere mancipium: quæ præsumptio notanda est, ducta ab interesse. Atenim, si dominus fuisse (quod vtique grauius quam virgis: de quo dixi ad *l. 1. sup. de cursu publ.*) aut lapide, vel etiam telo seruum cæciderit; aut cruciatibus tormentorum obiecerit, veluti vngulis, seu vnguibus aut laminis ignitis, vel equuleo seu fideiculis; & vel in ipsis cruciatibus seruus defecerit, homicidij reum huiusmodi dominum *Constantinus* esse iubet, quia dolo iam & voluntate fecisse creditur. Scilicet vt cæteroquin ex teli seu armorum genere, occidendi animus colligitur, de quo *v. l. 1. §. 3. π. ad leg. Corn. de siciariis. & l. 6. §. 6. π. de re militari:* & ex modernis præcipuè *Menochem 5. Præsumpt. 40.*

L ita

casione forte dedisse putabat casum Lolliani, quem describit, Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 386. Lindeb. seu Vales. p. 360. qui scil. primæ lanuginis adolescens Lampadij ex Præfecto filius, nondum per ætatem firmatam consilio codicem noxiarum artium descripsisset, à Principe ad quem appellauerat, cecidit funesta carnificis manu: Quod non

admitto. Nam & tempora non conueniunt: refert enim id Marcellinus in gestis A. D. 372. & 373: nisi hæc lex referenda est ad A. 373. Sed & Lolliani huius patrem Lampadium tùm superstitem fuisse idem testatur: Atquin hæc l. agitur proculdubio de emendatione minorum quibus propinqui tantum sunt, parens deficit.



AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS. TITVLVS XIV. IX. COD. IVST. XVI.

De INFANTICIDII pœna Valentiniiani Sen. Lex.

I. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. ad Probum. P. P."

Si quis necandi infantis piaculum adgressus, adgressiue sit, erit capitale istud malum. PP. VII. Id. Febr. Rom. Gratiano A. III. & Equitio, COS. [374]

INTERPRETATIO. Sive vir sive mulier infantem necauerit, rei homicidij teneatur.

NOTÆ.

* Lex 8. Cod. iij. Canonizata & de pœnis. dist. 1. c. Nemo. vers. Si quis necandi. Probus PP. Italiae Illyrici & Africae, Vulsacij Rufini in eâ præfectura successor. Sanè de Illyrico fidem facit hoc & superiore Anno 373. & proximo, Ammianus Marcellinus lib. 27. & 30. de Italia huius ipsius legis subscriptio, P. P. Roma, quæ noranda est. v. plura in Prolego. Sive vir, sive mulier. Interpres rectè. Sciat sese capitali supplicio esse puniendum: Interpres. reus homicidij teneatur.

COMMENTARIVS.

INFANTEM quoque (μικρόν βρέφος, vertunt Græci, seu νήπιον) qui occidit, capitali pœna à Valentiniiano Sen. puniri hac l. iubetur; non minus scilicet quam qui perfectæ ætatis hominem interemit: idque siue mas, siue femina sit; seu vt loquitur Interpres, siue vir siue mulier qui id fecit; quod quidem hîc dubitationis tollendæ causâ expressum, cum aliàs verbo siquis id satis indicaretur. De illo equidem hætenus inter Gentiles quoque, nedum Christianos, constabat, eum qui infantem occidisset, homicidij scilicet crimine obligare: neque illud dubium est. Quin etiam hominis appellatione infans semper de iure venerit: Etsi Philo de vita Moysi p. 469, de prauo vsu contra testetur, vbi Moysi parentes inducit loquentes, scribit, recens natos expositos, quod priusquam nutricis incederet officium, vulgus vix haberet pro homine: τὸ βρεῖος ἀδύνατον ἵκεν εὐνοίας, ἢ ἐξ ἐπινοίας τοῦ μη φθάσαντα τροφῆς ἡμέτερας μεταλαχέειν, ἢ ἀδύνατον εἰ ποιοῦν νομίζουσι. id est, debueramus recens natum exponere, quando priusquam nutricis incedat officium, vulgus vix habet pro homine. Ideo sanè & in Edicto Publiciano apertè hominis appellatione Infans comprehenditur, l. cum sponsus 2. §. π. de publiciana: Imo & apud Græcos: ἀσπυλονία & ἀσπυλονία, infante occiso dicitur, vt ex Homeri loco relato in l.

aut facta de pœnis: & Eustatio ad eundem locum constar: Videatur & elegas prædicti Philonis locus libr. de specialibus legibus: ἀσπυλονία τὸ βρέφος ἀδύνατον εὐνοίας, ἢ ἐξ ἐπινοίας τοῦ μη φθάσαντα τροφῆς ἡμέτερας μεταλαχέειν, ἢ ἀδύνατον εἰ ποιοῦν νομίζουσι. &c. p. 614. Idque adeo verū est, vt fetus quoque in vtero, hominis appellatione, etiam extinctio homicidij vocabulo censetur, l. 8. π. de sicariis. Luuenalis satyra 6.

Quæ steriles faciunt, atque HOMINES in ventre necandos Conducit.

De Christianorum sententia minus adhuc dubium, Tertullianus Apologeticæ cap. 9. Homicidij, inquit, festinatio est prohibere nasci: Nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est & qui est futurus. Etiam fructus hominis iam in semine est. Minutius Felix; Sunt, inquit, quæ in ipsis visceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguunt, & parricidium faciunt, antequam pariant. Hieronymus ad Eustochium, de virginitate: A iis verò sterilitatem præhibent, & necdum facti homicidium faciunt. Idem igitur senserunt hac parte Iuriconsulti pagani, quod Christiani: quod tamen negabat vir doctus ad Tertull. In tantum, vt abacti partus pœna exilij plerumque: quandoque capitalis etiam fuerit, l. 4. π. de extraord. criminib. l. Cicero 39. π. de

de pœnis. l. 8. de sicariis. Vbi sunt igitur homicidij magistris, qui abacti partus gratiam faciunt virgini, quæ inuita stuprata est, in quos elegans & solidum nuper scriptum prodit. Hæc cum ita sint, & iam olim ante Christianorum Imperatorum tempora fuerint obseruata, ecquis de infante dubitate possit, homicidio eius pœnam irrogatam fuisse? Ecce enim Tertullianus apertissimis verbis, lib. 1. ad Nationes quem nos primi edidimus cap. 15. Non aliter vos quoque, inquit, infanticida, qui infantes editos necantes, legibus quidem prohibemini, sed nulla magis leges tam impune tam securè eluduntur, ad quem locum nonnulla iam notauit: de his igitur constabat. Nisi quod, motibus iam corruptis, de facto hæc cades dissimularetur, & in consuetudinem venerat. Sed de illo dubitatum, Quamnam pœnâ infanticidij teneretur? Nam & quæ visceribus suis vim insert (vt modo dicebamus) etsi homicidium proculdubio admittat, exilio tamen feruè hætenus puniebatur. Verùm Valentiniiano h. l. visum huic crimini ad obuiare, vt capitale infanticidij pœnam imponat, id est eandem quæ perfectæ ætatis homine occiso imponitur. Homicidium enim lex vitore ferro persequitur, l. 3. §. 5. π. de sicariis. Breuiter hæc lege pœnâ genus constituitur & augetur. Proinde Cuiacius in errore manifestario cubat, & post eum alij, & quidem duplici, cum infantem nondum hominem esse tradit, & dubitatum fuisse ait an homicidium admitteret qui infantem necaret? Nam de pœnâ tantum genere dubitatum fuit: & cum infantem Cuiacius nondum hominem esse prodit, ioculariter proprietate idiomatis nostri deceptus videtur, quo nonnisi perfectæ ætatis viros, homines vocamus: Geminus sanè huic est eiusdem Cuiacij error, faminam hominis appellatione comprehensam negantis, quem alibi refuto. Quare humaniter quoque lapsus est vir doctissimus, qui Cuiacij auctoritate abreptus, etsi sui aliàs & summi iudicij, infantem esse potius imaginem hominis, quam hominem putauit, Varronis auctoritate §. de Lingua Latina, qui non hoc ait, verum comparationem tantum eò loci instituit imaginis hominis cum homine, & verborum infantis cum verbis viri.

Inanior adhuc est Ruardi coniectura, 3. coniectæ meorum, cap. 1. existimantis, hanc legem non ad vulgare quoduis infanticidium pertinere, verum ad infantium immolationem & sacrificia, à Pagani vsur pari solita, & quidem in Africa, quæ Tertullianus suis temporibus in occulto perseverasse scribit, Apologeticæ cap. 9. eamque in rem piaculi vocem expendit, quod infantium immolationem seu sacrificium significet. Verum frustra primùm hanc vocem vrget, quandoquidem & ipse fatetur, piaculum pro omni scelere sacroque facinore & de testando accipi; quomodo sanè hîc accipitur, l. c. que aliis pluribus: de quo v. Gloss. Theod. & certè, mox idem vocatur malum. Secundò ad Valentiniiani tempora perperam trahuntur ea quæ Tertullianus de suo seculo scribebat, inter quæ tempora interuallum est 150. & amplius annorum. Sed & magnum est ipsorum temporum discrimen. Tertio nihil attinebat speciatim à Valentiniiano h. l. infantum sacrificia prohiberi, quandoquidem & priores ante ipsum ætate Principes Christiani, & ipse Valentinianus in Imperij exordio, etsi Religionum libertate factâ, funesta & quæcunque tandem sacrificia nominatim prohibere, vt docebit lex 7. infr. de maleficiis. Potestremò, quod Ruardus de Africa notat, ad hanc legem nihil profus pertinere. Nam etsi Probum, cui

lex hæc inscribitur, Italia, Illyrici & Africa Præfectum Prætorio fuisse fateamur, quod & ipse iam dicere anteuertit; pertinet tamen hæc lex ad urbem Romam, vt subscriptio eius testatur. Dicitur enim proposita Romæ. Sanè à Iudæis quandoque tale tentatum sub Arcadio Imperatore, memorat Socrates, lib. 7. cap. 16. De quo dicam plenè ad l. 18. infr. de Iudæis.

Maueat igitur, quod Cuiacij & Ruardi sententiis refutandis satis est, atque ab ipsis animadsum non est, hanc legem, non idèo latam, quasi hætenus infanticidium impunitum fuerit, aut homicidij nomine non venerit, verum idèo latam, vt pœna eius intenderetur seu augetetur, malòe illi & piaculo iam inolescenti nona leuitate occurreretur. Sed & in patres, liberos exponentes, alia sunt leges, quæ cum hæc l. nihil commune habent: quæ tamen confudit Lipsius 1. Epist. 85.

Porro non inani ipse ducor coniectura, pertinere hanc legem ad infantes recens natos, quos volgiuaga & illicita Venere, siue de vulgo patres, siue vulgaria matres enecare soliti, velandæ turpitudinis causâ: & quidem in ipsâ urbe Româ. Et sanè Lactantius quoque, lib. 6. diuin. Institut. cap. 20. in mores corruptos ætatis suæ inuehens, vt de infantibus exponendis falsâ pietate agit, ita & de infanticidio his verbis: Ergone illud quidem concedi aliquis existimet vt RECENS NATOS liceat oblidere, quæ vel maxima est impietas: ad vitam enim Deus inspirat animas, non admortem. Verum homines ne quod sit facinus, quo manus suas non POLLVANT, RVDIBVS adhuc & simplicibus animis abnegant vitam non à se daram. Expellet verò aliquis, vt alieno sanguini parcant, qui non parcam suo: sed hi sine ulla controuersia scelerati & iniusti: præceptum est, non occidere: quod sic accipi debet. &c. nec licebit INFANTEM NECARE, aut exponere; aut se ipsum voluntariâ morte. Iudæorum sanè αὐτοκτονεῖσθαι etiam qui infantem vnum iam diem natum, siue marem, siue feminam occidisset, capite luebat: Is verò infans intelligitur, qui post nonum mensem sit in lucem editus: nam si vel paulò ante mensem nonum peractum editus sit in lucem, tanquam abortus censetur ad 30. vsque dies: quod si quis intra illud 30. dierum interuallum eum occidisset, capitale non erat, vt tradit Maimonides tractatu 17. cap. 2. Certè Tacitus quoque lib. 5. histor. c. 5. scribit, Iudæos augenda multitudini consilire: nam & necare quemquam ex AGNATIS nefas esse. Vbi quidam gnatis reponunt, alij aliter vocem illam refingunt: vt Peritus 2. obs. 4. quem vide: Sed nil opus; sic etiam idem Tacitus de Germanis cap. 19. Numerum liberorum finire, aut quenquam ex AGNATIS necare, flagitium habetur. Agnatos scilicet dixit Tacitus, pro libetis. Adgnascendi vox hæc iuris: Adgnascitur, qui suus nascitur: vel vt Vlpianus tit. 24. Adgnascitur suus hæres aut ADGNASCENDO, aut adoptando. Etsi aliàs specialius, adgnasci dicitur, qui post testamentum suus hæres nascitur &c. Eodem planè modo & sensu ADGNATI & ADGNATIO pro liberis, l. 9. sup. de veteranis: l. 1. de Collegiatis: l. 19. de diu. offic. l. vn. communi diu. aliisque pluribus.

Francis Saliis olim ita visum, qui aliâ multâ plecti voluere cum, qui infantem, & quidem infra nouem noctes occidisset: vide leges Salicas, l. 26. §. 5.

Illud hic adhuc notandum, errorem esse eorū, qui hanc legem, & hæc verba adgressus adgressiue erit &c. de solo conatu intelligunt, quamuis nullum homicidium secutum fuerit.

NOTÆ.

- * *Lex quisquis* 5. Cod. Inst. ad l. Int. Maiestatis. Iungenda porro huic Legi est *Lex ult. 3. de præditi Senatorum* : de quo inf. n. 2.
- a Notandum verò Codicis Iustiniano positam hanc Legem *sub alio titulo* putà sub tit. ad l. Int. Maiestatis : de quo n. 3.
- b ARCADIVS Orientis Imp. auctor est huius Legis : de quo num 2. & 11.
- c Eutychanus hic Præfectus Prætorio Orientis fuit sub Arcadio, de quo n. 2. & 6.
- d " *Quisquis*.
- e Militis, factionibus idonei : de quo *sektione*, seu n. 8.
- f Privati hic dicuntur, non militantes. vid. n. 8.
- g Barbaros intelligit in orbe Romano degentes, vitamque partim priuatam, partim militarem ibi agentes. d. num. 8. Ceterum in nonnullis, editis ferè, Codicibus Iustinianeis, editum, vel *Barbaris*, etiam manscriptis habeant ut hic.
- h Scelèsi voce hic facinoris magnitudo indicatur, non factio in Principem. v. num. 4.
- i Inire factionem dicuntur Auctores factionis. v. n. 7.
- k Factio quid? v. n. 6. De harum verò factionum causis, v. num. 10. & 11.
- l His verbis indicantur, qui factioni iam inire Duces adsciscuntur. v. n. 7.
- m Sacramentum, C. Inst.
- n Hæc voce determinatur Factionis genus, cui hæc Loccutur. v. n. 4.
- o Ut consilium videl. præbeant, non vt nudè Consistorio intersint. v. n. 9.
- p id est interesse solent. v. n. 12.
- q De his dico n. 9.
- r Rationem hanc, seu colorem expendo. n. 4. & 13.
- f Pariter vt Consistoriani, de quibus immediatè antea, vid. n. 4.
- t Vel cuiuslibet. C. Inst. Porro his verbis indicantur omnes alie Palatinæ & Prouinciales dignitates. v. n. 9.
- u De hoc colore dico. n. 13.
- " Intra seu leges civiles scil. & Romanas nota allegari, quæ voluerunt eadem seueritate voluntatem puniri sceleris, quæ effectum. Quam in rem vide vel Seruium in 6. *Æneid.* & Rhodiorum Legatorum orationem apud Liuium & Gellium 7. c. 3. Ceterum voluntas hic est cum conatu aliquo, seu cum ad extra processum est ad factionem scil. & coniurationem.
- " Specialiter, id est, singulari lenitate; quam non omnes Principes in huiusmodi crimine exercere, imò pauci, cuiusmodi Antonini lenitas circa Cassij liberos.
- " Lenitas Imperatoria.
- " Contra, Antoninus de Cassij liberis ad Senatam, sint diuites, sint seculi, sint vagi & liberi, & per omnium ubique populorum ora, circumferant mea, circumferant vestra pietatis exemplum.
- " Propterea. C. Inst. Ad nulla sacramenta. C. Inst.
- " Solusium. C. Inst. malè. Notabiles, id est, infames.
- " Intervenire, intercedere. Nota casum, quo intercedere apud Principem non licet, idque sub pœna infamie.
- " Quocunque numero.
- " Falcidia, hic, & postea rursus pro legitima.
- " Defecerit, id est, accesserit, quomodo Cod. Inst. repositum.
- " mediocrem potius : ita C. Inst. Sed istud nostrum retinendum, nempe ingratos liberos, quos parentes exheredare non omnino possunt, ad legitimam reducere solent : ne egere cogantur, & vt *Allionia* saltem his suppetat, habeantque vnde vitam tolerant.
- " Integrum. C. Inst.
- " Emancipationes, & mox, fuerint conlata, non valeant; ita C. Inst.
- " Recuperata dote, C. Inst. Forte etiam post recuperatas dotes.
- " Acciperunt, C. Inst. Omnia ea. C. Inst.
- " Et Falcidia ex his etiam, &c. deputata videatur. Ita C. Inst.
- " *ἀποδότης* hæc posita, pro filiisque eorum: vt mox subiicitur, & habetur C. Inst.
- y De Satellitibus his dico. n. 7.
- z De Conscitis his dico. d. n. 7.
- A De Ministris his, d. n. 7. Intra. C. Inst.
- " à nobis, C. Inst. Incognita tamen adhuc, inuenerit ita C. Inst.
- B Galatiæ vrbe, de qua n. 2.
- c De hoc Consulatui, & temporis istius characterismo, v. n. 2.

COMMENTARIUS.

I. ARCADII Imp. *πολυδρόμων*, & famosa hæc si quæ alia constitutio est, de *Factionibus in præcipua post Principem seu Imperatorem in Republica Capita seu Columina*. Quam nobilem fecere varia. Iamprimùm frequens eius apud Antiquiores memoria, tum ad alias subinde personas eius productio. Variis scilicet ea iam olim monumentis librisque indita probataque præcipuam exinde famam tulit. Initio quidem, quadraginta ferè non vltra à sui promulgatione anno à Theodosio Iun. Imperatore, hoc Codice, inclusa fuit A. D. CDXXXVIII. Quod tamen Francisci Balduini industriam fugisse Contius iam olim obseruabat. Ego quoque obseruo, Virum alioquin potioris ingenij, cum peculiari commentario hanc. l. illustraret, eius ceu in Codice Theodosiano positæ nullam omnino mentionem fecisse. Eadem constitutio, vertente mox sæculo, à Iustiniano siue Triboniano suum in Codicem relata probatæque A. D. DXXXIV. Exinde sententia eius libris passim in Oriente de Iure conscriptis indita : Puta à Leone & Constantino Porphyrogenetâ *Basilicon* libr. 60. tit. 36. Ab Attaliam eorundem *Basiliconum Synopsis* (cui titulum fecit *πρίμια νομικῶν, ἢ τοῦ πρῶτου βιβλίου*, circa A. D. MLXX.) tit. 69. à Constantino pariter Harmec-

nopulo Iudice Thessalonicensi, *περὶ τῶν* suo seu *ἑξ ἑπειδὴ* lib. 6. tit. 6. §. 9. Quid in Occidente? Seculis equidem aliquammultis ea Constitutio ibi incognita fuit, vna cum potissima Codicis Theodosiani parte, & Codice Iustiniano in vniuersum, causisiam notissimis : At enim, statim vt ibi libri Iustiniani efferri bonâ scæuâ cœperunt, atque vnâ cum his hæc Constitutio in dias luminis auras educi, certatim ea non Interpretes modò nacta est, verum etiam imitatores & Transcriptores, tum alibi, tum in Palatio: sic vt ad alios quam plurimos casus produci aptarique cœperit. Gratianus primum, monachus Bononiensis, circa A. D. MCL. cum iuris Pontificij corpus, ad exemplar & imaginem librorum Iustinianeorum, qui tum in Occidente primùm efferebantur, instituisset, quod *Concordiam discordantium Canonum* inscripserat, hodie verò *Decretum Gratiani* audit, atque ab Eugenio Pontifice, vt volunt nonnulli, approbatum est, sicut alias complures Imperatorum constitutiones, ita & hanc ipsam eodem contulit, per occasionem, parte 2. causa 6. quæst. 1. (post caput quæro 21. 22.) & ex parte rursus de *pœnitentiâ, distinct.* 1. c. 9. vbi de nudâ cogitatione agit. Sic igitur hæc constitutio vt loquuntur canonizata fuit. Carolus

Carolus itidem IV. Imp. eandem *Aurea Bulla* suæ, cuius celebris aded inter Germanos memoria extat, quæque Serenissimo Electorum potissimum dignitas saluè in solido locata fuit, partim Norricorum vrbe, partim Metensi (quæ *Diuodurum Mediomatricorum* vulgò creditur) editæ A. D. MCCCLVI. indidit cap. 24. atque ad Electores Imperij Ecclesiasticos & seculares transtulit. Quamquam sunt, qui nõ à Carolo, verum à Scoto quodam exscriptore id ibi insertum & assitum volunt. Ad hanc quoque l. proximè accedit, quod Bonifacius VIII. post Honorium sanxit in fauorem Cardinalium, c. *Felicis* 5. de *pœnis* in 6.

Iam non quæro, quàm rectè eam illi acceperint, & quàm apte ad suam singuli mentem, & ad eos quoque qui propriam ex se Maiestatem, non precariam seu *ficticiam*, de qua omnino, non de priore est hæc lex, habent, transtulerint. Illud modò liquet, Nobilem eam iam olim in Oriente primùm, dein in Occidente celebratam, atque in vltus deriuatam; Et cur non? Cum si *Argumentum* eius spectes, longè id nobilissimum sit: de Maiestatis, in qua, crimine, imò, vt hæctenus creditur, de Coniuratione & perduellione quoque in Principis caput: si dispositionem eius, hinc grauissima ea vndiquaque, & *πολιτιοσύνη*, inde verò seuerissima: Vnde quoque nonnulli eam ceu nouam modò, verum etiam suam & asperam, imò velut iniquam carpere, eiusque occasione Iustinianum ipsum, qui eam in Codicem suum transcribere sustinuerit : Quod Contij iudicium erat 1. *lectio*. 7. Alij contra, cum à nouitate, tum ab iniquitate eam defendere : quo in ordine stat Robertus. 2. *Receptorum sentent.* 22. & Cuiacius *recitat. Codicis*. Iam si cum aliis nonnullis eiusdem Imperatoris *Arcadii* (nam huic hanc constitutionem accepto ferendam ostenditur proximè) constitutionibus committatur, pugnatæ eam cum his à nonnullis vifas, ac nominatim cum l. *sanctimus* 22. *Cod. de pœnis*, quæ alioquin ad eundem Eutychanum PP. data est; & cum l. 19. *inf. de pœnis*. vnde iam Enantiophanes inter has leges creditur, quod cum tollere omnes hanc aequè potuerint, nullo negotio postea componetur.

Si *Politicis* *Aulicis*que consulas, nulla vexatior hodiè constitutio, si quando de pœnis in coniuratos Principis hostes, eiusque Consistorianos, collateralales, laterique proximos, quæritur: vnde etiam tot egregia arcana politica eruuntur : inter alia, de Acerbitate pœnarum in filios, satellites, confcios, ministros propagandâ : de personis, quas Principis imò publicè intèrfit, pro sacrosanctis & inuiolabilibus haberi, eiusque Maiestatis precariæ speciem induit: de cogitato tantum scelere quandoque puniendo; de Maiestatis crimine quandoque ad terrorem propagando; de Delatoribus & Indicibus per præmia exciensis, & sic diuellendis factionis: Atque id genus alia.

Si *Pragmaticos* vel *Iurisconsultos* spectes, nulla amplior perplexarum inter eos controuersiarum Sedes, imò leges est : nulla, vnde tot tamque grauium Decisionum, Responsorum, Consiliorum, argumenta perantur : videatur saltem Menochij *consilium* 99. *Capycij decis.* 130. Quorum omnium opera in eo ferè defudat, vt definiant, ad quasnam personas, & ad quænam bona hæc lex produci possit.

Atque hæc etiam cause sunt, cur non ordinarios modò *Glossarum* Scriptores & Interpretes ea constitutio nacta sit, verum iustos insuper & singulares Commentarios: in quibus extitit Stephanus Bynartus Doctor Aurelianensis, teste Boërio de *auctor. magni Consilij* n. 2. Antonius Contius, qui cum

omnes leges ad l. *Int. maiestatis* sibi explicandas proposuisset, hanc quoque singulari interpretatione donauit. Eum secutus est Scipio Gentilis, qui cum de *Coniurationibus* libros duos ad Henricum Magnum scriberet, priorem integrum huic constitutioni illustrandæ destinauit : Sed & Albericus Gentilis, Disputationem quartam huic legi impendit.

Huc accedant & qui ex pofesso de *Maiestatis crimine* commentantes, hanc potissimum legem profundo *Commentariorum* suorum habuere; in quibus Marrinus Garratus Laudensis, & post eum statim contrarius incertus Author 12. *quæstionum* : Gigas, Clarus, Decianus, Farinacius, Albericus Gentilis, Bocerus, alij.

Et post hæc tamen omnia, atque in tantâ Scriptorum atque Authorum siue nube, siue varietate, desiderari mihi hanc ad diem semper aliquid visum: Quod incomperum hæctenus, non modò tot tamque variis Quæstionibus & controuersijs locum fecit, verum grauissimis erroribus anam præbuit: Origo, inquam, seu occasio, causæque Historica Nobilissima istius constitutionis. De quo tot vnus aut alter cogitauerunt: itaque ipsi qui cogitauerunt, tam neglectum & per transennam in id incubuerunt, vt velut rem nihili tractare se credi vellent; Nemo cerè hæctenus repectus est, qui verum in hanc partem peruiderit.

Quare ipsa rei vtilitate admonente, eam prouinciam vacuam adhuc inuadere visum, eamque in rem peculiari *ἄνευ* accuratius inquirere. Rem, vt cenfeo, neque insubidam, neque iniucundam facturus, siue Iuris Consultorum ordini, siue Pragmaticorum instituto, siue Politicorum iudicio, quorum scholas, fora, Aulas iam dudum hæc Nobilis constitutio, si quæ alia, personat. A quo alioquin cæpto detertere me poterat, non illa tantum quam modò dixi, *Commentariorum* moles, verum & Inquisitionis difficultas, vt cæteroquin in hoc genere *ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν* seu verum inuenire difficile est: In tanta videlicet Historicorum æui illius penuria: cum præter pauca admodum, quæ ex aliis eius æui Constitutionibus peti possunt, quæque apud *Symmachum, Libanium, Chrysostrum, Synesium, Claudianum, Asterium, Zosimum, Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores, Chronographos*, occurrunt, nihil ferè præterea occurrat, quod huic inquisitioni fauere nedum facere satis, possit. Et cum aliorum annorum historia, æram huius Constitutionis ambientium, diligentiores pluresque Historicos nacta sit, huius tantum Anni cccxxviii. seu Consulatus *Cæsario & Artico Coss.* historia ferè deficiat. Quam lacunam proculdubio suppleret vel vnus Euanapius Sarrhanus, si historia eius, duplici ab eo *περὶ μαρτίæ* seu *repetita prælellione* edita, quamque ad A. D. c. d. iv. vsque perduxerat, hodiè superesset.

II. AD veram nihilominus & distinctam Historicarum huiusce Constitutionis, quæ nouem capitibus seu sententiis constat, quas *sub finè* colligo, causarum cognitionem adsequendam, ipsa primum Lex *ἡ ἀδελφῶν* accuratius inspicenda nobis venit : Vt cæteroquin ex ipsis Legum visceribus, earumque peculio, argumenta hanc ad rem rectè petantur : Sanè ea hæc eò diligentius spectandâ venit, quò minus opis aliunde luppetit : haud aliter, atque aiunt, *cochleas, cum illis nihil de caelo liquitur, succo proprio villicare*. Quæ quidem parte nihil, vel minimum, temerè transeundum est : cum & aliàs certis nonni si ferè gradibus ad cuiusque veri quod in abdito est lucem eniti fas sit, & vel minimum

veri luminis strictura emicantes, atque inter se, vel eum aliis commissa, integram veri faciem accendere soleant.

Primum sane in barin constitutionibus, quarum Historicae causae indignantur, ex Imperatoris, seu Legislatoris, tum deinde ex loci, temporisque notitia, legumque aliarum coniunctione accenditur. Haec igitur quatuor nunc siue inspectanda siue eruenda nobis veniunt. Ac primum, quoniam Auctor huius constitutionis sit. Quae quidem de Auctore seu Legislatore inspectio, non, ut vulgo creditur, nuda tantum curiositatis est, verum eo pertinet, ut ex Auctoris postea moribus, Imperiique, cui is praefuit, statu, non inanis coniectura duci possit de causis Historicis & Politicis propositae alicuius Constitutionis: quod faciemus postea. Contra, haec inquisitio insuperhabita, gravissimos errores hactenus parere solet: cuiusmodi crassissimus est ille, quo vulgo omnes promiscue Leges in Codicem Iustinianum relatae, Iustiniani, si Deo placet, incondite audiunt: vel etiam quae in hunc Theodosianum, Theodosij: aduersus expressum eorum institutum, qui (ut hic quidem ait nulli retrò Principum aeternitatem suam detrabi, nullius Latoris occidere nomen voluerunt: contra manere voluerunt perpetuo elimatam gloriam Conditorum, & perennitatis iure memoriam remanere Auctorum. Quod quidem ab iis factum, non evitanda tantum fugandaeque invidiae, ne alioquin cum his componeretur (de quibus etiam Dio Chrysostomus Oratione peculiari) qui alienis statuarum capitibus demptis sua imponebant, verum probabili cum maxime, imò necessario instituto, ne alioquin muratis aut ignoratis Conditorum seu Auctorum nominibus fides & veritas Historica nutaret. Ergo Auctorem propositae alicuius Constitutionis teneri probe, plurimum interest. Quae quidem parte proclivis est, de cuiusque constitutionis Auctore iudicium, quoties videlicet ea vnius tantum Imperatoris nomen praefert. At enim anxius saepe labor incurrit, ubi duorum pluriumve Inpp. nomina Constitutionum inscriptionibus indita reperiantur: Moris quippe olim erat, ut cum plures eodem tempore, densis quamlibet Imperij partibus, imperarent, atque adeo quamlibet ab vno tantum Imperatore reuera scripta lex esset, ex aequo tamen omnium nomina praeferrer. Quem morem qui siue nesciunt, siue minus attendunt, omnibus eam accepto ferre perpetuo solent: Quod huc ipsi constitutioni euenit, quam sub Arcadij & Honorij nominibus passim laudari videmus, etiam ab iis qui ex professo ad eam scripsere: cum tamen alterutri tantum ea scriptis tribuenda sit. Quomodo sane olim quoque Leges nonnullas, quamlibet plurium nomina praeferentes, vni deinceps scriptis tribui recte videmus, v. g. l. 7. sup. de proximis, l. 9. de maleficiis. Quanto denique Historicae veritatis detrimento constet huius rei ignorantia, testes esse possunt vel Valentini Terrij, Nouellae, Theodosianis immixtae, & vtriusque nomina praeferentes, quas si quis Theodosio tribueret, in Historiae veritatem grauer peccaturus esset; quod iam norant notaruntque harum rerum periti.

Ergo, ut de Constitutione nostra dicamus, Arcadio Imperatori, cui Oriens in Imperij diuisione cesserat, eam tribuendam, aio: duplici argumento, tum Inscriptionis, tum & Subscriptionis (nam alioquin in ipso Legis contextu seu corpore nil tale omnino occurrit, quod non etiam Honorio Imperatori, & sic Imperio Occidentali conuenire possit.) Inscriptur scilicet haec lex Eutychieano PP. qui quidem Praefectus Praetorio in Orientis seu Arcadij imperio fuit: ut disertis verbis testatur Socrates, lib. 6.

c. 2. in fin. Agens scilicet Socrates, de Eutychieano huius Consulari (qui proximo abhinc anno Domini cccxcv i i. congruit, & de quo videndi sunt Fasti Consulares, variaeque Constitutionum subscriptiones) sic scribit: *καταεία τῆ ἐξῆς ἢ ἐπετίμου ἐν μὲν τῆ Πρωμὴ ὁ βασιλεὺς Ὀνόμαος, ἐν δὲ τῆ Κορσικῆτινὴσὶν Εὐτυχιανὸς, ὁ τότε πρὸ βασιλείου Ἰπάρχου.* Quo loco Socrates, per πρὸ βασιλείου Ἰπάρχου intelligit, Praefectum Praetorio, nil aliud: Quare Interpretatio vulgata minus recte ita habet, Eutychieanus tum Imperatorum Praefectus Rempubl. animaduertit. Notandum interim illo Socratis loco Praefectum πρὸ βασιλείου dici, etsi reuera is sub vno tantum Arcadio ageret formulam tum solemni, ut quis Praefectus Augustorum diceretur, etsi sub vno tantum Augusto ageret, uti constat ex aliis infinitis locis.

Fuit igitur Eutychieanus P.P. in Imperio Orientali: quod & ipsum postea Iulentiuss adhuc efficitur ex aliis variisque Constitutionibus, ad eundem Eutychieanum PP. datis, & sic, Arcadio haec lex, quae ad eum data est, tribuenda venit.

Liquet id insuper ex subscripto huic legi Ancyra nomine, ubi haec lex data dicitur: Ancyram quippe in Orientis imperio (ac nominatim in prouincia Galatia, dioeceseos modò Asianae, modò Ponticae) & quidem Metropoli fuisse vulgo constat. De qua tamen Ancyra non inopportunitum fuerit, nonnulla ex huius aui historia adnotare. (Ut omittam, quae in Historia Ecclesiastica hoc saeculo plurima occurrunt, de Ancyra, Ancyranisque Episcopis & haeresibus) sub Constantio Imp. ita de ea Verus orbis descriptio, c. 22. quam extuli, scribit: *Habet Galatia ciuitatem maximam qua dicitur Ancyra: diuinum panem & eminentissimum manducare dicitur.* Pingitur ea quoque in Itinerario (quod vulgo Peutingerianum audit) Turrata, more aliarum maximarum in Orbe Romano ciuitatum. Libanius item Oratione 26. Apolog. p. 599. *ἐν Ἀγκύρῃ τῆ πατρῆς καὶ μεγίστης Γαλατίας πόλεως.* In ea ciuitate, quod notari ad rem nostram valde cupio, huius saeculi Principes per Orientem saepe constitisse reperio: veluti Constantium Imperatorem A. D. cccxlv i i. ut docet subscriptio Legis 8. infra quorum appell. non recip. Iulianum, A. D. cccxli i. eodem Scriptore, lib. 25. extremo, ubi & Valentinianus ab eo relictus est, eodem Marcellino auctore, lib. 26. circa princip. Valentem Imp. A. D. cccxlv. eodem scribente lib. 26. pag. 349. & rursus A. D. cccxxi. ut fidem facit subscriptio legis 76. infra de decurionibus. Arcadium quoque nostrum haud semel ibi constituisse reperio: non tantum scil. hoc A. D. cccxcv i i. quod haec lex docet, simul & lex vlt. sup. de praedijs Senatorum, quae ei coassanda venit (de quo mox) verum etiam octennio post, A. D. ccdv. quod discere est ex subscriptione Legis 1. sup. Ne quis in Palatinis maneat: l. vn de mensuris. l. 18. de palatinis sacr. largit. Imò eum locum in delitijs Eutropio fuisse, qui ipse in delicijs Arcadio hoc tempore erat (de quo postea) testis Claudianus, biennio post, lib. 2. in hunc Eutropium.

*Mittor alternum Zephyri iam bruma teporem
Senserat, & primi laxabant germina flores:
Lamque iter in gremio pacis solenne parabant
Ad muros Ancyra tuos, aurore repertum
Eutropio, pelagi ne tadia longa subirent,
Sed vaga lasciuus flueret discursibus aëas:
Vnde tamen tanta sublimis laude redibant,
Ceu vincos traherent Medos, Indumque bis
bissent.*

Et iterum
Cum Duce mutata vires, Byzantia robur
Fregit luxuries, Ancyranique triumpho.

Quibus

Quibus quidem locis (nisi Amphysa & Amphysani legamus, ut nonnulli volunt, ad Amphysam id referentes, de qua Strabo, Plinius & Stephanus Claudianus Eutropio exprobrat secessum solemnem vrbis Ancyrae, quam luxui delegisset, cum alijs hac in Medos, & sic Persas & Armenios iretur, atque ab his triumpho peracto rediretur. Quae sane causa est, cur Principes Orientis subinde Ancyrae constitirint: Constantius inquam, Iulianus, Iouianus, Valens: de quibus supra. Ergo ex subscripto quoque huic constitutioni Ancyra nomine manifestum est, eam Auctorem habere Arcadium Imp. & sic ad Imperium Orientale referendam esse.

II. Et quidem, (quod secundum) ex eodem iterum Eutychieani PP. (de quo supra) nomine discere licet, hanc constitutionem ad eam proprie Orientalis Imperij partem spectare, quae speciali Praefecto Praetorio Orientis parebat. Scilicet, hac tempestate, ut Occidens in duas Praefecturas Praetorianas diuisus erat, Galliarum videlicet & Italiae: ita & Orientale Imperium in duas pariter scindebatur, nempe in Praefecturam Praetorianam Orientis, & alteram Illyrici, quarum haec duabus dioeceseibus constabat, Macedoniae videlicet & Daciae: illa verò quinque, puta Orientis (ita specialissime dicit) Aegypti, Asiae, Ponticae, Thaciae: Quatum Dioeceseon notitia desumenda est ex Bremario Sexti Ruffi ad Valentem Imp. quod is scripsit A. D. ccc lxx x. item ex Indice Schonhousiano, qui sub Theodosio M. septennio ferme, uti ipse supputo, ante hanc l. scriptus est, circa A. D. cccxc. & ex Notitia Imperij, quae sub Theodosio Iuniori scripta est, 30. post hanc l. annis A. D. ccdxv i i. Ergo cum duo P. P. in Imperio Orientali essent, & quidem hoc ipso tempore Anatolius PP. Illyrici foret, ut docet lex 1. 2. inf. de Iudaeis, l. 3. de conditis in publ. horr. & l. 6. sup. ad Sc. Claudianum, Eutychieanus, cui haec Lex inscribitur, PP. Orientis erat; ut apparet ex quamplurimis alijs Constitutionibus, quae ei inscribuntur: puta ex l. 33. inf. de haereticis, ubi agitur de vrbe Constantinopolitana: ex l. 5. de erogat. mil. ann. ubi de Epiphanijs ordine: ex l. 57. de appellat. l. 16. de poenis, l. 4. de patrocini. vic. ubi de Proconsule (Asiae scil.) Comite (Orientis) & Praefecto Augustali: ex l. 1. de nauibus non excusandis, ubi de Aegypto. Indubie igitur A. D. ccdv. ut discere est ex l. 42. de operib. publ. ubi de Eudoxiopolis agitur, & ex Palladio in dialogo, ubi Interpres Eutychieanum Praetorem vertit, cum debuisset Praefectum Praetorio. Sic igitur liquet, cum haec Lex ad Imperium Orientale pertineat, non spectare eam ad Macedoniam vel Daciam, quae P. P. Illyrici dispositioni suberant, verum ad P. P. Orientis.

Et haec de Authore huius Constitutionis; & ad quamnam Imperij, & quidem Orientalis, partem ea pertineat: quae duo prima subsidia esse dixi, ex hac ipsa lege petenda, quibus perueniri deinceps ad Historicas verasque eius causas gradatim potest.

III. Tertium subsidium, ex hac ipsa pariter leg. desumptum, est Aera temporis seu Consularis huic l. subscriptus. Regulariter scil. omnis Historiae portio de temporis adnotatione fidem meretur; contra, de fide nulla non periclitari solet, quaecumque certo temporis characterismo destituitur: Denique, temporis adnotatio est, veluti λέξις ἐπὶ λυγρίας: καὶ τὸ το ἀέλιος, ἀέλιος τὸ φῶς, καὶ πάντα σκοτῶς καὶ πολλῆς ἀέπληστον ταεργίης, quod Chrysothomus dicit: bat: id est, instar candelae supra candelabrum: quod si tollas, Tom. III.

Et lumen sustuleris, omniaque tecebrarum & confusio nis plena feceris. Et idem rursus, καθάπερ ὅροι καὶ εἰλίαι ἐν τοῖς ἀγροῖς τὰς ἀρῆσας ἐκ εἰσὶ συγχέουσαι, ἅτας οἱ χῆνοι καὶ οἱ κερτοὶ τὰ ἀεργήματα ἐκ εἰσὶν ἀλλήλοις συμπίπτειν, ἀλλὰ διεύργοντες ἀπ' ἀλλήλων αὐτὰ, καὶ καὶ τὸ ἀεργήσαν ἕνα ἀεργά διατιθέιντες τῶν, πολλὰς ἀπαλλάττειν ἡμᾶς ταεργίης, id est. Quomodo terminis finisque in agris fundos misceri non patiuntur: ita & Tempora res iniucem confundi non sinunt: verum ab iniucem ea separantia, & secundum debitum ordinem ea dissonantia magna confusione nos liberant. Quae omnia apposite Chrysothomus scribit, Homilia 2. de Osa & verbis illis, Vidi Dominum: circa finem, tomo Saulliano 5. p. 157. quibus similia quoque occurrunt apud Libanum, eadem in re, (de Consulari inquam adiectione) panegyrico in Iuliani Consularum p. 230. Atque, ut ceteroquin characterissimus temporis varium usum habet, in Constitutionibus sane plurimum confert, ad falsas earum causas, quae afferri possunt, refutandas, vice versa ad veras eruendas. Ergo dicitur haec Constitutio data, Caesario & Antico Coss. 1. A. D. cccxcv i i. & quidem prid. Non. Septemb. Quo scilicet tempore Arcadius tricesimum secundum non ultra mensum, in Imperio agebat post Theodosij M. Patris obitum, aetatis verò annum vicesimum nondum expleuerat, Eutropio Eunuchò tum obnoxius. Quae singula deinceps vsui nobis erunt, ad eruendam e cubili suo veritatem historicam huiusce Legis. Non inani igitur tantum obseruatione, quasi Consularis ille, alijs celebris (ut Occidentalia omittam) veluti Flaccillà eo Consulari Arcadio natà; Nectarij item Ep. Constantinopolitani morte, hoc ipso mense Septembri, Iohannis Chrysothomi iniucem ad sedem Constantinopolitanam euocatione (quod paulò post hanc legem factum est) hac quoque lege nobilissima inclaruerit.

IV. Quartum subsidium ad huius l. nostrae intellectum suppeditat coniunctio legis vlt. sup. de Praedijs Senator. Inter cetera scilicet Iuris nostri proposita siue arcana haud postremum est σωδύσεως καὶ σοματοποίας mysterium: Quando videlicet diuersa eiusdem Constitutionis siue Legis capita, quae initio quidem cohaeserant, à se iniucem verò aliquando vel à Theodosiani Codicis Conditoribus, vel à Iustinianeorum librorum Auctoribus diuisa, atque in diuersos titulos pro argumenti varietate disiecta, distracta, inter se rursus coassantur, compinguntur, & sic in vnum rursus corpus compelluntur & coalescunt. Hac enim ratione solidum ferme corpus τῆσιν ὄψεσιν conficitur, eaque res σωδύσεως τῶν ἀγνοούντων, perspicuam praebet rei notitiam, ut de Historiae alioquin membris in vnum sociatis Polybius scribebat: cui similia videre est apud Longinum ad ἕλῆς: Denique hac quoque ratione de veris Constitutionum occasionibus & Rationibus, Fineque liquere saepe potest, ut alias huius σωδύσεως vtilitates nunc omittam.

Sane cum id in aliarum complurimarum Legum coniunctione videre liceat, id ipsum quoque cernere est in coniunctione Leg. vlt. sup. de praedijs Senator. cum hac nostra: quae sane cum inscriptione & subscriptione cum hac omnino pariter, id est, eundem Imperatorem auctorem habeat, & ad eundem Eutychieanum PP. emissa sit, dataque eodem die & loco, Consulibus iisdem, ex eadem profixiore Arcadij Constitutione, quae varia capita continebat, desumpta fuit: atque adeò huius nostrae, cui initio cohaeserat, rursus socianda est.

Eius verò sententia breuiter exploranda venit, tum deinde videbimus, quidnam ex eius coniunctio

tionem cum hâc nostrâ effici possit. Igitur præsupponendum nobis est, collationem quandam Senatoribus & Senatoris fundis olim incubuisse, seu ex Senatoris fundis canonem aliquem publicè collectum, quæ *Glebalis collatio* dicebatur: de quo dixi *titulo supra, de Senatoribus & Glebali collat.* de quâ hoc ipso anno est altera quoque Arcadij constitutio, putâ *lex 8. cod. tit. de Senatorib. & glebali collat.* Huic igitur Senatoriæ functioni seu Glebali collationi exigendæ olim Curiales (qui & ipsi *Senatores* seu Senatores quidam municipiorum fuere) præpositi erant; verum id eis ademptum fuerat ab Arcadio nostro, anno superiore cccxcvi. l. 2. (quæ data est ad Cæsarium PP. Orientis, Euty-chiani nostri in eâ Præfecturâ decessorem) & l. 3. eod. tit. de præd. Senatorum, translatâ videlicet eâ exactione in Officiales Rectorum prouinciarum: Nempe, ne Curialibus Senatores laedendi seu super exigendâ occasio præberetur; vt alioquin Curiales, (& in his Principales) superexactionis crimine laborabant, & tyrannidem quandam exercebant, de quo fidem faciunt variæ constitutiones, & Saluiani quoque Massiliensis locus insignis lib. 5. de Gubern. Dei: Verum mox idem Arcadius, cum ab Euty-chiano PP. edoctus fuisset, id in perniciem publicam cessisse (nempe, quod Officiales Rectorum Prouinciarum, quibus Senatorij canonis exactionem nuper indixerat, haud satis efficares in exactione fuissent, sic quidem vt in nonnullis prouincijs Senatorij canonis dimidia pars in debitis seu reliquis resideret, seu adhuc deberetur) Arcadio id nunc d. l. ult. reuocare seu corrigere visum, impacto rursum Curialibus hoc exactionis onere. Cæteris tamen, addit, in prioris Legis seriemanentibus, id est, saluâ in cæteris Senatoriâ dignitate, ac nominatim ne commixtione Senatorum & Curialium, Senatoria dignitas Curialium vilitate vilesceret. Huius rei curâ, speciali per ciuitates Defensori Senatûs delegatâ. Quod singulare admodum est. Quomodo scilicet, miseræ plebi à potentiorum & Curialium iniurijs vindicandæ per ciuitates Defensores hâc tempestate constituti erant. Item Defensores Ecclesiarum l. 38. inf. de Episcop. & c. 97. Cod. Afric. Possidius in August. c. 12. Et defensores pauperum, de quibus Canon. 75. Cod. Afr. ita & per ciuitates & prouincias defendendi Senatus cura nonnullis mandata erat, de quo postea rursus: defendendi, inquam, inter alia, ab impotentia & vilitate Curialium.

Hæc perspicua est dicta legis ult. supra de præd. Senatorum sententia. Quæ si iam huic Legi nostræ coalesceret; ex iis coniunctis, hæc conficietur. Primum, Arcadium de Senatoribus integrâ illâ constitutione suâ, vnde vtraque Lex desumpta est, egisse. Secundò, hanc Legem Quisquis, exinde desumptam, accipiendam quoque de Senatoribus per prouincias constitutis, de quo postea. Tertio, varias aduersus Senatores querelas ad Arcadium hâc tempestate perlatas: quæ si fisci partim rationes spectarent, quibus mederi voluit d. l. ult. partim verò cum mederi nollet, vel certè mederi non posset, factionibus, quibus hâc locuritur, occasionem præberint. Quartò, vt Senatoriæ dignitati d. l. ult. ita & securitati hâc l. prospectum iuisse Arcadium. Quintò, ex eâ quoque Lege conficitur, constitutionem hanc totam esse rescriptum ad Relationem Euty-chiani PP. qui Arcadium super nonnullis docuerit: Docuit, inquit, *Tua sublimitas*: Relationem, inquam, de casibus aliquam multis singularibus; quod colligere est ex illis verbis, *Post legem dyntaxat latam*: cuius occasione, generale hoc Edictum Arcadius emisit. Quare quod aliàs idem Arcadius ad eun-

dem Euty-chianum PP. anno proximo cccxcviii scribit, l. 9. sup. de din. rescriptis: *Rescripta ad Consultationem emissa vel emittenda his tantum negotiis optulari, quibus effusa docebantur* (cui quoque non absimile fuit Macrini Imp. institutum, quod memorat Capitolinus: concordat & lex 2. & 3. Cod. de Legib.) id huc non pertinet, vbi Generalis Legis, & sic Edicti, formula occurrit: *Quisquis*, inquit, &c. et si Relatio Legi occasionem præberit. Et sic ad similes casus producenda venit.

III. **P**ost Auctorem huius Constitutionis cognitum, perspectâ simul eâ Imperij Orbis Romani parte, ad quam ea pertinet: expensâ insuper temporis, quod illi subscriptum est, arâ: tandem coactâ eâ cum alterâ lege, cui coniungenda erat: breuiter, constitutionis huius tum inscriptione tum subscriptione discussis; Nunc secundo loco *Subiectum* seu *Argumentum* eius adæquatè accuratè spectandum venit. Quod ipsum vel maximè faciet, ad indagandas deinceps veras & Historicæ eius causas, tum etiam ne in eius Applicatione labamur.

Vt generale igitur, ita vnicum huiusce legis subiectum & Argumentum est, de *Nece personis*, post *Principem tum in administrandâ Republicâ, tum dignitate proximis, per factionem preparata seu concinnata*: Quod quidem homicidij cogitati crimen, quia Arcadio Maiestatis criminibus sociare visum, eâ re effectum est, vt vna eademque lex in duos Constitutionum Codices hunc videl. Theodosianum primò, mox Iustinianum relata, sub diuersis titulis collocaretur: Posita scilicet ea primùm fuit ab huius Codicis Theodosiani conditoribus, sub tit. ad L. Corn. de sicariis: sed & postea quoque ab Harmino pulo lib. 6. tit. 6. sub tit. *de pœnâ*. Non ea ratione, quam Antonius Contius coniciebat, quod Theodosij forte sæculo crimina maiestatis Legis Iulie specie non exercerentur: Cuius sententiam refutat apertissimè vel titulus hoc Codice peculiaris, ad L. Iul. Maiestatis: vna cum proximo, ne præter crimen Maiestatis: &c. verum eò, quod inibi agatur de nece cogitata: Quod vtiq; crimen Legi de sicariis regulariter subest. At enim, quia Arcadius Imp. necem ita qualificatam, Maiestatis criminibus sociatum iuit, idè Tribonianum Codice suo eam in tit. ad L. Iul. Maiestatis coniciendam potius putauit: Nempe hic prædicatum seu dispositionem Legis potius spectando, illi verò subiectum, diuersis eam titulis indiâre: Quæ causa ipsa est, tot aliarum Legum in libris Iuris nostri sub diuersis titulis collocatarum, repetitarumque. Exempli gratia eadem Constitutio, quæ anno proximo cccxcviii ad eundem extat duobus locis: puta l. 57. de appellat. & l. 16. de pœnis: Codice itidem Iustiniano duobus locis, putâ l. 6. de Episcopali aud. l. 29. de appellat. Ergò vtrobique rectè collocata hæc lex est: Neque minus rectè hoc Codice sub tit. ad L. Corn. de sicariis. Maximè, quia etiam non de summo Maiestatis crimine in ea agitur, verum de improprio tantum non de vero perduellione, sed *scilicet*, *πρωτοκῆ* quasi perduellione.

Hic enim ille grauissimus error est, qui etiam notatur in Authore *Defensionis Regiæ*. quo hætenus ab omnibus creditur, duo summa huiusce legis capita esse: & prius quidem esse de vero Perduellionis crimine, quod scilicet in ipsum Principis caput & impetium attentatur: alterum verò, de eo quod in proximorum Principi capita necemque cogitatur; & ad priorem quidem speciem pertinere volunt in-

tiurp

tiam Legis: ad posteriorem verò, versiculum de *Necem etiam*. Ad eò quidem, vt Vir doctus ab his verbis, de nece etiam, secundum caput huius Legis à superiori diuersum fecerit, se iunxitque. Quæ sanè diuisio seu dilaceratio totam huius l. sententiam turbauit; & vt aliàs sepe graues errores admittuntur, ob Auctorem Legumque capita minus distincta, ita hîc versa vice sensus error admittitur, ob distractionem: Vnicum enim non nisi caput hæc l. continetur, de *Necem* videlicet in *Personas quasdam Principi iunctissimas proximasque, tum in Republ. administrandâ tum dignitate per factionem cogitatâ*: Neque initium huius legis, vt volunt, est de Factione in Principis caput & Imperium.

Primum enim, quod modò notabam, ex ipso met primòque huiusce Legis positu hoc Codice sub tit. ad L. Corn. de sicariis, id colligere satis liceret, non agi inquam in ea de proprio Maiestatis seu Perduellionis crimine, verum de Nece tantum nonnullis alijs personis per factionem intentatâ: quod crimen et si in *Legem Cornel. de sicariis* ferè caderet, attamen Maiestatis criminibus Arcadio accensere, pœnisque leuissimis Maiestatis subicere placuerit.

Et verò (quod secundum argumentum habeo) præiudicis quoque Græcorum sententia nostra iuuatur, qui sanè huius l. sententiam experientes non nisi vnicum eius caput effertant. Leo primùm & Constantinus *Basilicorum lib. 60. tit. 36. Si quis* (nam Græca nondum edita habemus) *conuersione factâ cum militibus vel priuatis, vel Barbaris occiderit, iustitiam, vel generaliter qualemcumque Senatorem vel militem, maiestatis reus iudicetur, & sanguinis pœnam sustineat cum publicatione, &c.* Cui subscribit & scholium ibidem: *Factionis auctor, & insidians Senatori vel militi, tenetur Iulâ Maiestatis, &c.* Et Attaliata in *synopsi, tit. 69. ἐὰν τις σωμοσάδης ἢ ἑστρατιώτης ἢ ἰδιώτης ἢ βασιλικὸς, ἢ ὀνόματι τῶν ἐκείνων, &c.*

Iam si (quod tertium est argumentum) verba ipsa Legis spectemus, nihil tale omninò illa præferunt, quale vulgò creditur: *Quisquis*, inquit Lex, *cum militibus vel priuatis, Barbaris etiam, scelestam iniuriam factionem, vel factionis ipsius susceperit sacramenta vel dederit, de nece etiam virorum Illustrum &c. cogitatur*. Ecce indefinitam Factionis mentionem, sed quam in sequentibus demum Arcadius determinat; de *Necem etiam*, inquit, *virorum Illustrum, &c.* Est scilicet *factionis* nomen generale, quo societas omnis illegitima intelligitur: quod etiam sequentia ostendunt, vbi *factionis* nomine, eam quæ in alios quàm Principem initur, significari, negare contrariâ sententiâ nemo potest. Et expressè mox Arcadius *περὶ τῶν δόλων factionem & societatem* posuit: quæ *societatis* alioquin vox de factionibus propria est, vt apud Tacitum lib. 6. *Annal.* Contra, si de factione in Principem ipsum Arcadius cogitasset, num indefinito quælo *factionis* nomine contentum eum fuisse putaremus, ac non potius *factionem adperita maiestatis*, vel *factionem conuersionis ac Tyrannidis* dixisset, quomodò sanè loquitur Vopiscus in *Aureliano*, vel quid simile. Fateor equidem, si non alia diserte factionis in necem aliarum personarum species hæc l. memoraretur, *factionis* nomine, eam quæ in Principes vel Rempubl. initur, in dubio intelligi posse, ceu frequentiore: at enim cum alia species quàm quæ in Principes initur, hæc l. prolixè memoratur, eaque sæpius eodem solòque *Factionis* nomine designetur, nulla certè recta sermionis ratio hanc interpretationem admittit, vt generalis atque indefinita *factionis* appellatione, initio quidem Legis eam nominatim quæ in Principes initur, intelligamus, mox verò eadem Lege aliud *factionis* genus

accipiamus. Et verò ipsimet illi, qui contra censent, satis id fatentur, non posse hoc legis initium de Principe ipso accipi, nisi quid addatur aut suppleatur: quomodò veteres & interlineares Glossulæ, quæ suppleunt, *contra Principem*: quomodo etiam fecit bonus Accursius. *Factionem*, inquit, *id est, conspirationem*: Et *Dic contra Principem*: Imò dic potius, Aurelianensem hanc (vt loquuntur) Glossam esse.

Sed &, quod quartum, ratio illa, seu potius Color ille, *Vt pote Maiestatis reus gladio feriatur*, apertè ostendit, agi tantum hæc l. de Improprio seu Fictitio *πρωτοκῆ* Maiestatis seu Perduellionis crimine. Nam si de proprio Maiestatis crimine sensisset quoque Arcadius, ridicula hæc omninò verba de eo forent; idè quod opinor sonarent, ac si diceret, *Maiestatis reus idè gladio puniendum, quia Maiestatis reus sit*. Sed enim cū de crimine hic agatur, quod aliàs Maiestatis crimen non videbatur, ipse Arcadius videri vellet, pro ratione rectè hæc verba addidit, *vt pote Maiestatis reus*: id est, ad exemplum Maiestatis reorum; aut, quasi Maiestatis reus esset: de quo prolixè n. 13.

Quintò, si tota hæc lex attentè inspicitur, Non vtiq; hoc æuo Iuris eam introductoriam esse apparebit: quæ scilicet Maiestatis crimen pœnæque nouæ cuidam speciei applicatur, atque eâ de causâ pœnatum genera prolixè designantur: Quod vtiq; factum non oportuisset, si de proprio Perduellionis crimine ageretur.

Sexto, quis in animum suum ita inducere posset, Arcadium, atrocissimum perduellionis in Principe crimen iam paucis ad eò verbis, quæ initio Legis continentur, perstriatum fuisse, qui tam atrocibus & tam prolixè alterum & improprium seu fictitium configit: Quique, inquit alia posteriori casu *propter* pro ratione addit, *eadem seueritate voluntatem sceleris, quæ effectum puniri iura voluisse*: Quod alioquin propriæ perduellionis speciei conuenire maximè nemo negasset.

Postremum & id addatur, alienum id à Principibus omninò videri, vt suis ipsimet Constitutionibus pœnarum genera quid in caput suum molientibus denuncient. Certè, nulla duobus Constitutionum Codicibus Lex dari potest, nullâque alibi, quod sciam, occurrit, quæ huic crimini Principes pœnas speciatim indixerint, vt pote quæ vel ex arbitrio ipsorummet Principum pendeant, vel quæ exprimi nil necesse sit: certè, nullo satis pœnæ genere parricidale, ac nefandissimum crimen istud, lui posse, omnia iura diuina humanâque clamant.

IV. **E**T sunt tamen, quæ contrâ mouentur, & tuendæ vulgatæ sententiæ: Et quatuor quidem, quantum equidem ipse repeto. Primum alunt, *scelestâ factionis* appellatione huius l. initio per emphasin Principis personam appetitam significari. Ego verò putabam, *scelestam* dici, ad denotandam facinoris magnitudinem, & ad sceleris executionem: non etiam (quod Vir doctus putabat) ad differentiam factionis, quæ in bonam quoque partem sumitur, quod dilutum hîc nimis est: non rursus, ad indicandam factionem in Principem, seu in vitam & caput eius initam. Sic sanè pari execratione, *scelerata* *factione* Barbaris facultas deprædationis in Romanos dari dicitur l. 1. sup. de re militari, seu l. 9. Cod. Iust. de re militari. Et si non negem (vt hoc addam) vt apud Q. Curtium lib. 3. *scelestum consilium*, ita & apud Tertullianum *Apologeticæ cap. 35. scelestarum partium socios* eos propriè dici, qui de nece Principis cogitauerant: verum quia ex ipsâ totâque Tertulliani narratione apparet,

est id pertinere: nempe quia eo capite Tertullianus est de re disertè agit, variis quoque exemplis in id alatis, & *parricidarum* nomine eis indito. Sic sanè & Tacitus *Annali tertio*, de maiestatis crimine agens, disertè & apertè dixit, *vana à sceleris, diela à maleficio differre*, id inueniens, multum interesse inter Maiestatis crimen, quod dicto, & quod factio scelesti vesanòque contrahitur. Quomodo idem Tertullianus priore è duobus *aduersus Nationes* libris, quos ipse extulit, c. 17. *vesania & vanitatis crimina*, in hac ipsa re eadem mente distinguebat.

Secundo loco aiunt, Imperatorem idè *initio huius l.* seipsum non nominasse; vel quia per excellentiam *Coniurationes*, de iis quæ in Principem factæ sunt, intelliguntur: vel omnis detestandi causâ; quomodo in l. 9. *C. de bonis proscriptionum*, iidem Imperatores dixerunt, *si quis posthac stylum, Quo v Absit, proscriptionis exceperit*. Verùm neutrum horum ad rem quidquam facit. Primū enim *coniurationis* vox, quam vrgent, *hac l.* nuppiam occurrit: neque si occurreret, idè de coniuratione in Principem necessariè ea *lex* audienda foret: et si scio plerumque ita *coniurationis* vocem effert, pro eâ videlicet quæ directè in Principem vel Rempubl. intur: *coniuratio* enim est, qualibet societas seu factio secretiore aliquo sacramento fœderèque nexa. Secundo, quod de *omnis* euitandi causa adferunt, neque rectè huc aptatur, neque exemplum ex d. l. 9. desumptum quicquam huc facit: Scio equidem, non in eâ tantum *l.* verùm alibi sæpè, Principes *δοσφημίαν* euitasse, cuiusmodi exempla occurrunt quoque l. 2. *inf. de questionibus*, & l. 1. *de maleficiis*: verùm neque illa *δοσφημίαν* euitandæ formula in d. l. 9. usurpata, cum *hac l.* rectè componitur, cum eâ formulâ non re ipsius seu criminis *δοσφημία* euitetur, vt in *hac l.* euitaram ab Imp. volunt, verùm malum tantum omen casus aduersi: Neque etiam formulæ; ad *δοσφημίαν* rei ipsius euitandam alibi usurpatæ, appositè huc traducuntur: Illis quippe exemplis, et si rei *δοσφημία* euitetur, attamen & formula ipsa *δοσφημίαν* expressè apponi solet: & aliis quoque verbis res ipsa apertè satis indicatur: In *hac* verò lege nil tale: vbi neque formula *δοσφημίαν* occurrit, neque aliunde res eam, quam volunt, interpretatio nem accipere potest.

Præcipuum communis sententiæ fundamentum, in his verbis consistit: *de nece etiam virorum Illustrium. Quisquis*, inquit Arcadius, *cum militibus vel priuatis, Barbaris etiam, scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius Sacramenta susceperit vel dederit, de nece ETIAM virorum Illustrium &c. cogitauerit*. Nempe aiunt, particulâ istâ, seu dictione ETIAM, satis indicari, prius dicta ad Principem referenda esse. Istud verò est, quod Interpretes præcipuè in errorem induxit: quasi scilicet, vox hæc ETIAM relatiua esset ad alias personas, & quidem ad Principes, de quibus Imp. *initio huius legis* senserit: atque adèd quasi initio dicta de Principis personâ, nunc portigantur ad alias ETIAM personas ibi nominatas. Fateor, particulam seu dictionem ETIAM esse extensiuam seu ampliatiuam: verùm hoc loco non est ea extensiuam vnius personæ ad alias, seu non sit ea ampliatiuè respectu personarum, verùm est ea hypotheseos seu speciei propositæ explicatio, determinatio, & circumstantiæ cuiusdam, quam *lex* insuper requirit, præter superiores in hac facti speciei, index: Nempe Arcadius, cum de factione in *initio Legis* egisset, illicè mox, non de omni factione agere se hisce verbis ostendere voluit, verùm de tali, in qua ETIAM, id est simul, quin etiâ, insuper, præterea, nominatum, signatè, de nece personarum Principi proximarum cogitaretur. Similiter

Honorius Arcadij Frater in famosa *l. omnium 19. Cod. de testam. omnium testamentorum solemnitate superare videtur. Quod inferum merè Fide precibus inter tot nobiles probatâsq; personas ETIAM conscientiam Principis tenet.*

Neque firmiter est quartum argumentum, quod ex sequenti *ἀπολογία* desumunt: *nam ET ipsi pars corporis nostri sunt*, ibi. *De nece etiam Virorum Illustrium qui consiliis & consistorio nostro interfunt, Senatorum etiam (nam ET ipsi pars corporis nostri sunt) &c. cogitauerit*. Quam copulam seu particulam ET eò pertinere sentent, quasi eâ indicetur, in superioribus Imperatorem de se ipso corporeque suo egisse vel sensisse. Nam & hoc, si quod aliud, inane est: neque enim hæc verba eò pertinent, quasi Imperator *initio Legis* de se ipso senserit, verùm eò, vt ostendat, cur Senatorum quoque necem, non Illustrium modò Consistorianorum per factionem cogitatum Maiestatis crimini deputer: nempe, quia ET ipsi pars corporis sui sunt, pariter scilicet, vt Illustris Consistoriani pars corporis sui sunt. Ergò dicitio ET: *nam & ipsi*, respicit Illustris Consistorianos immediatè antea nominatos, & ordinem (vt loquuntur) inducit inter Consistorianos & Senatores: Quasi diceret Arcadius: Et si Senatores Illustribus *ἐπιμεθεύτας* Consistorianis dignitate actūque & propinquitate Principis, inferiores sint, Illustris quoque ad eò illi propriè magis loquendo, & verè magis pars corporis Principis sint, nihilominus tamen ET ipsos quoque Senatores pariter sui corporis partem censendos. De quo plenius postea. Nempe dicitio ET, hoc loco implicat casum magis dubitabilem, superiote proximè & immediatè antea nominato.

V. CUM igitur *hac l.* de proprio Perduellionis crimine nullâ eius parte agi comprobauerimus, verùm de Nouâ tantum specie quadam, quam Arcadio Maiestatis & quasi Perduellionis criminibus accensere atrocissimisque pœnis persequi libuerit. Videndum nunc est, quodnam sit illud Maiestatis genus, seu ad quamnam Maiestatis speciem referendum sit.

Id vt commodissimè fiat, Maiestatis prius species hic distinctè proponere iuuat, nam de ipso *Maiestatis* nomine monere superfluum puto, cum iam notissimum sit, Maiestatem verti vel in Imperio vel in dignitate Imperij: id est, in securitate & Amplitudine Imperij, vel in veneratione: quomodo & Cicero pro *Rabirio* & 2. *de Oratore* dixit, *Maiestatem in Imperio, & dignitate pop. Romani consistere*. Et Iulius Seuerianus in præceptis artis Rhetoricæ; *Maiestatem imminuere est de dignitate aut potestate populi Romani aliquid derogare*, vt Maiestatis proinde crimen committat, qui aduersus horum quid molitur.

Tres igitur Maiestatis criminis species constitui oportet. Primum & atrocissimum est perduellionis, quod Vlpianus ita describat; cum quis hostili animo aduersus Rempublicam vel Principem animatus est, *l. vltim. ff. ad L. Iul. Maiestatis*: vnde etiam Glossæ Græcæ suam Perduellionis descriptionem habent. Idem Vlpianus *lib. 7. de Officio Proconsulis l. 1. §. 1. ff. ad L. Iul. Maiest.* ita describat, *quod aduersus populum Romanum vel securitatem eius committitur. Aduersus Populum Romanum*: nam ita adhuc hoc tempore, quanquam sub statu Monarchico, loqui mos erat. Populi scilicet Romani nomen velut vmbra quædam pristinæ Reipublicæ & simulacrum hoc ævo alicubi retinebatur, cum aliàs potestas Populi Romani ET, ET IN EVM translata fuisset, id est, (nam hic verborum istorum sensus est)

est) penitus & abdicatiuè: Hinc & *populi iura* quædam fuere, vnde titulus Legèque *de iure Fisci & populi*, l. 1. *ff. de bonis damnatorum*: & apud Lampriidum, in *Alex. Seuero*: & Paulum *lib. 5. Sentent. tit. 12. Sed & Legatus Pop. Romani*, apud Spartianum *Seuero*, & alios adhuc audiebat. Ergò quisquis hostili seu perduellianimo in Rempubl. vel Principem animatus est, perduellionis crimen contrahit. Et rectè, cum neque aliunde perduellis nomen, quam ab *perduellis*, id est, hostilibus dicatur, quod notissimum. Id verò sit, vt innumera eius exempla *Principio* aliquo catholico, seu vinculo constringam; cum quis statum publicum euertere: Pacem, Quietem, securitatem publicam sine in totum sine parte turbare, publicæ pacis & securitatis domipignora, vires, subsidia tollere, labefactare, externorum vires in Rempubl. proritare, reue aliquâ adiutare nititur. Quo sanè pertinent ferè vetera Perduellionis iudicia: de quâ specie fuit primum caput *Legis Iul. Maiestatis*, vt docet *lex 2. ff. ad L. Iul. Maiest.* quo denique pertinent exempla ferè quæ continentur *l. 1. 2. 3. 4. ff. eod. tit.* Ex quibus apparet, errorem esse Viri docti (qui sectatores deinceps consequutus est) qui perduellionis crimen tum demum contrahi putabat, cum vniuersa Respublica offensus, non cum pars eius tantum, quod idè *speciale Maiestatis* crimen vocant. Imò verò, perduellionis crimen ab hostili tantum in Rempubl. animo æstimandum venit: Et non omnium perduellionis specierum eadem pœnæ fuerint. Translatâ quoque in Principes penitus Republicâ, atque vbi vnum hodie Reipubl. caput est, perduellionis crimen Principum quoque respectu contrahitur, puta cum quis hostili animo in eos animatus, *d. l. vlt.* vel sacra eorum capita parricidali furore & vesanità appetere, vel imperium his detractum ire Tyrannide affectatâ sustinet: Quod genus, non *parricidas* tantum, verùm & *Antistus* Græci dixerit, quique ab his mutati sunt sequioris æui scriptores. De quo perduellionis crimine sensit quoque Arcadius Charisius *l. 10. §. 1. ff. de questionibus. In maiestatis crimine*, inquit, *quod ad PERSONAS Principum attinet.*

Secundum Maiestatis crimen voco, *lese Venerationis*: quotiens videlicet, non hostili quidem in Rempubl. aut Imperium ipsum animo, salus aut securitas eius appetitur, verùm debita tantum Principibus veneratio factio dictioe aliquo atroci violatur, puta maledictis in eos iactatis, vel status eorum violatis, *l. 6. 7. ff. ad L. Iul. Maiest. & tit. Cod. Si quis Imperatori maledixerit*: videndæ & *ἀνδράγυρος* Chrysothomi. Quomodo & apud Quintilianum *lex illa lib. 5. c. 10. Iniuriam fecisti, sed quia magistratum, Maiestatis actio est.*

Tertium Maiestatis crimen constituo, *Auctoritatis* seu *Potestatis publicæ turbata*: quotiens quis videlicet non hostili rursus animo in Rempubl. aut Principem, verùm audaci tantum facto aliquo vel Magistratum pro potestate suâ quid agenti obstrigillat, eiusque Iurisdictionem inturbat, quod C. Cornelio olim obiectum; vel Maiestatis stricturam aliquam sibi indebitè usurpat: quod in moneræ reis cernitur *l. 8. infr. de falsâ monetâ*, & in priuati carceris usurpatione, *l. vlt. infr. de priuati carceris custodia*, id genus aliis, quæ cumulaui, *Paratito, ad L. Iul. Maiestatis*: Quæ etiam quarto Maiestatis crimini fictitio *πλάσμα* connumerari possunt; de quo mox.

Vt ad primum perduellionis crimen redeamus, inter alia eo crimine tenebatur *L. Iul. Iul. Iul. Iul.*, is cuius operâ dolo-malo consilium ininitum esset; quod armati homines cum telis lapidibusque in vrbe essent,

conueniretur, aduersus Rempubl. locatæ vel Tempula (veluti Ianiculum, forum) occuparentur: Quovè ceteris conuentibus fieret, homines ad seditionem conuocarentur. Quod pertinet illud 2. *de Oratore: Maiestatem minime is, qui per vim multitudinis venit ad seditionem vocauit*. 2. Item is qui collegium illicitum usurpasset, *l. 2. ff. de collegiis*, collocata cum *l. 1. ff. ad L. Iul. Maiest.* 3. Item is cuius operâ, consilio, dolo-malo consilium ininitum esset, quo quis Magistratus populi Romani, quivè Imperium potestatemve habebat, occideretur, vti scriptum reliquit Vlpianus *lib. 7. de Officio Proconsulis d. l. 1. §. 1. ff. ad L. Iul. Maiest.*

Quod postremum quidem ita constitutum, siue quod res ea ad securitatem publicam pertinere videretur, præsertim in prouinciis, quæ eorum Imperio coëtebantur: siue quia Maiestatis pop. Rom. stricturam aliquam gererent, seu Maiestatem populi Romani repræsentarent. Hæc inquam circa Magistratus populi Romani iam olim, qui consilio inuito, seu per factionem occisi fuissent, constituta fuerunt. At enim nondum eò processum fuerat, vt Principes Maiestatis suæ summæque fulgore priuatis quibusdam personis tribuerent, & sic vt summo Maiestatis crimine illigarentur, qui quid per factionem in necem personarum quamlibet Principi in administratione Reipublicæ, dignitatèque proximarum, proximæque Imperij ceruices, quid moliri fuissent. Atque adèd delictum istud nondum tale erat, quod aut ex scripturâ *L. Iul. Maiestatis* descenderet, vel ad exemplum *Legis* vindicaretur, vt loquitur alioquin Modestinus *l. 7. §. 3. in fin. ff. ad L. Iul. Maiestatis*. Verùm Imp. Arcadio visum Maiestatis suæ fulgore eas quoque personas, quæ sibi in Reipubl. administrandâ dignitatè proximæ essent, illustrare: de quo dicam plenius postea. Quomodo & mulieres maritorum fulgore radiisque illustrari dicuntur. Et sic quartam hanc nouamque Maiestatis precariæ speciem, Fictitiâ videlicet *πλάσμα*, & Exemplarem: Denique quasi perduellionis constituere licet.

VI. QVARTA igitur Fictitiâque, *πλάσμα*, *L. Iul. Iul. Iul. Iul.* Maiest. Precariæ videlicet, & quasi Perduellionis species est: cuius exemplum ex *hac l.* haud absurdè constitui potest, cum videlicet Factio *ἐπιμεθεύτας* in necem personarum Principi in Reipubl. administrandâ dignitatè proximarum, quibus Princeps Maiestatis suæ *ἀπαύρασμα & δόξος ἢ χάριτος* (huc translatisse liceat) tribuit, inicitur. Quæ tria in hoc crimine requiruntur, vt grauissimis pœnis *hac l.* comprehensis locus esse possit: Factio, inquam, non nuda nex (quomodo alioquin vulgò eam accipiunt) Rursus, non factio qualibet, verùm in necem inita. Tertio, neque in necem quorumlibet, verùm earum personarum *ἐπιμεθεύτας* quæ *hac lege* designantur. Vt proinde forma huius criminis in tribus consistat: in modo, per factionem in sine, puta in necem; in obiecto, puta personis Principi in administranda Reipubl. dignitatè proximis. Non igitur aliud factionis seu societatis genus ad *hanc l.* pertinet, non nex quilibet, non aliæ personæ: veluti, si factio ob alias causas inita fuerit, exempli gratiâ ad liberandum reum, de quo factionis genere mox: vel si nex personis *hac l.* comprehensis aliter quam per factionem, ab vno forte aliquo oblata fuerit. Id quod rectè animaduertit Andreas de Iserniâ *tit. quæ sunt regalia, cap. 1.* Bossius *de crimine lese Maiestatis, num. 8. vers. est verum. Decianus tractatu crimin. lib. 7. c. 5. n. 6.* Cyprius *de cis. l. 30. n. 13.* Farinacius *de crimine lese Maiestatis, quæst. 112. in sp. d. 1. n. 69.* Ac multo magis, si nex per factionem

factionem aliis personis intentata fuerit. Denique, tria hæc in considerationem hinc Arcadio venerunt, atque aded Interpretibus venire debent, Factionum, & quidem frequentissimarum tum, odium Nex per factiones oblata, & Perionarum illarum: quas dixi respectus. De singulis his videndum est: Ac primò de Factionibus ipsis.

Factio, est societas occultæ, seu arcana, in exitum aliquod confecta, occasione erumpendi in tempore expectans: vel vt breuitus Nonius Marcellus, Factio dicitur malorum consensus & conspiratio. Quod vel ex hæc l. satis conficitur. Societatem dixi, ided hæc l. factio & societas coniunguntur: quomodo & Suetonius in Augusto dixit, plurima factiones titulo collegij noui ad nullius non facinoris societatem coibant: ided rursum factionis Sacramentum hæc eadem l. dicitur. Dixi rursum, occultam seu arcanam societatem: hinc aded sine Legis arcana consilia factioni tribuuntur. His de causis Factionis nomen de Latronum societate usurpatur, l. 11. §. delinquitur, ff. de penis: & apud Apuleium non semel lib. 2. 7. 9. & factio cruenta, seditioni praeiungitur, l. 6. §. 9. in fi. ff. de iniusto, rupto, irrito: & duces factionum & seditionum concitatores iunguntur, l. 16. ff. de appellat. Item factio Palmyrena, l. 4. C. de ingenuis manumissis. Paulò latius Factio nomine seditionem & arma vocari, ait: Laxius, inquam; seditionem enim proprie est, cum ea iam erupit, cum iam factio: quæ & citra factionem præcedaneam, subito scilicet & violento motu velut incendium repente conflagrat, statimque ad arma & manus tenditur: factio verò, ex certa animi destinatione certo & præmeditato arcanoque consilio concinnatur: vnde factio non tantum iriri, verum & preparari, concinnari dicitur: sed & cogitationis verbum hæc in re proprium, hæc l. vt & alias in Maiestatis crimine cogitatio apud Curtium lib. 6. extremo, Suetonium Casare, & Tertulliano Apolog. c. 35. in fi. Sanè vt factioes istæ ad alia patranda, ita in Maiestatis crimine fermè inite. Hinc illud Pauli §. sent. rit. 29. In reum Maiestatis inquiri prius conuenit, quibus opibus, QUA FATIONE, Quibus hoc aut horibus fecerit: Nèpe atrocissima atque immanissima crimina & facinora rarè suspiciuntur, nisi ab iis, qui per factioes patrato scelere euasuros sese ante cogitarunt: siue dū multitudinem sese tutos fore putant, vt fermè. Quicquid multis peccatur, in multis est. Et multos Defendit numerus inuictæque umbone phalanges: siue quia auctor hæc ratione in incerto esse solet. Hinc aded factionum nomen aliquando de conspirationibus & coniurationibus in Principem, apud Capitolinum (omnino & Pertinace: Vopiscum, Aureliano: Am. Marcellinum lib. 25. p. 341. Vicerua, Factio omnis conspiratio inter quoscunque. Hinc & scelerata factio cum Barbaris ad deprædandam facultatem inita dicitur d. l. 1. sup. de re militari: Sed & Factionis olim nomē de disciplina Christiana à Gëtilibus usurpatū, teste Minutio Felice in Octauio, & Tertulliano Apolog. vt etiam coniuratio superstitiosa de hæresi dicitur l. 5. inf. de hereticis. Denique in sp. huius factio prædicatur de eâ, quæ inibat in necem proximorum Principi: Pariter vt seditione nonnullos hoc ipso tempore petiisse innuit Claudianus lib. 2. in Europium.

Disimulant socii, Coniurati que recedunt,
Procumbit pariter cum Duce tota cohors.
Non acie vincti, non SEDITIONE coacti,
Ne pereant viri, quò perire viri.

In Legibus Longobardicis lib. 1. r. 18. hæc adu-
natio seu factio Zana dicitur, vel vt alij Codices,
Zana. Cùm igitur Factionibus his & seditionibus, à

quibus summum in Republ. periculum est, tum aliis
rationibus, tum & legibus in tempore occurrendum,
Politicoorum schola sanciat, lib. 5. polit. c. 8. & dicit
τὸ νόμον πρὸς τὸν δὲ φιλία, hoc exemplo Arca-
dius Imp. varias subinde factionum & seditionum
vias, quas in perniciem publicam tendere putaret,
intercludere Legibus suis fategit: Hinc aded cohi-
bitæ ab eo factiones, quæ religionis specie moueri
poterant, l. 30. 31. 32. 33. (quæ hoc ipso anno
ccccxvii. data est) & l. 34. 36. inf. de hereticis,
l. 5. 6. de his qui super relig. (quæ tamen leges Ioan-
nitas, seu Iohannis Chrylostomi sectatores respi-
ciunt) & l. 16. inf. de Paganis, quæ & ipsa ad eun-
dem Eutychanum PP. biennio post hæc l. data est.
II. Cohibitæ item ab Arcadio factiones eæ, quæ
leuandorum tenuiorum specie, conflagrabant, ab-
olitis videlicet vicorum patrociniis, seu αεγασίας
(in quas est quoque Libanij oratio ad αεγασίας
quam extulit) l. 3. 4. 5. inf. de patrociniis vicorum, quæ
duæ postremæ Leges rursum datæ sunt ad eundem
Eutychanum PP. biennio fermè post hæc l. III.
Item veritæ ab Arcadio factiones eæ, quæ humani-
tatis cuiusdam obtentu, per Clericos & monachos
tum inibat, belli videl. cuiusdam specie, reos
imminentibus suppliciiis eripere volentes, l. 16. inf.
de penis l. 57. de appellat. (quæ & ipsæ rursum
Leges datæ sunt ad eundem Eutychanum PP. anno
proximo cccxcviii.) vt non pauci tum Ecclesia-
stici factionum & tumultum flabella fluere, & sep-
Cawdoy (quod fatendum) in Principes & Magistra-
tus τὰρρητορ, & αὐτὸς τὸ αεγασίας: quod vtrumque
de Iohanne Chrylostomo scribit Socrates lib. 9. cap.
5. v. & Theodoretum lib. 5. cap. 28. 32.

Ergò & hæc l. factioni cuidam occurrit Arcadius,
tendenti videl. in necem τῶν ἀειπέστων, inquitur
Scholia Basilicorum, vt Basilica ipsa φόνου reipia sup-
ponunt, personarum sibi in Republ. administran-
da, dignitatē proximarum, idque proposito Ma-
iestatis metu: qui & alioquin alias de Maiestatis
crimine Leges tulit: veluti, duobus post hæc l.
mensibus l. 3. C. sup. ne præter crimen Maie-
statis.

Ex illis interim tot Arcadij Legibus, quibus se-
ditionibus, tumultibus & factionibus occursum
iuit, ad Eutychanum PP. datis, colligi obiter satis
possit, Eutychanum hunc paci & concordia publi-
cæ sancienda cum primis hoc tempore inuigilasse;
atque aded eas Leges (quod de hæc nostrâ iam pro-
bauimus) proculdubio ad suggestionem & Relatio-
nem eius pleraque sancitas.

Et hætenus de primo & secundo requisito in
specie huius l. vt penes eâ comprehensis locus esse
possit, putà de Nece intentatâ, & quidem per fa-
ctionem. Priusquam de tertio ago, putà de personis
quibus per factionem tum nex intentabatur, de fa-
ctionum istarum circumstantiis, modòque viden-
dum est: quæ & ipsæ nos ad verum huius l.
intellectum, & Historicarum causarum cognitio-
nem paulatim & per gradus quosdam sub-
uehent.

VII. PERSONAS factionum istarum partem con-
stituentes, Arcadius Imp. hæc constitu-
tione duorum generum facit, putà Principales &
Administras. Quisquis, inquit, cum militibus vel
primariis, Barbaris etiam, scelestam inierit factionem,
aut factionis ipsius sacramenta susceperit, vel dederit.
Et sub finem Legis: Id quod de prædictis, eorum fi-
liis, canimus, etiam de Satellitibus, Consciis, ac Mini-
stris, filijsque eorum simili seueritate censemus. Prior
scilicet, ex his duabus sententiis est de Personis factio-
num Principibus, posterior verò de Administris.

Nempe

Nempe in Factionibus ita fermè euenit, vt alij
Principes Ducisque sese Factionibus præbeant, siue
quia audaciâ maximè prompti, siue quia potiores
& potentiores: Alij verò, sese satellites tantum, vel
conscios, vel etiam ministros præbeant: denique
factionum Administris. De prioribus prius: Prima
scilicet sententia est de Ducibus seu Principibus
factionum: ita quidem vt duo rursum eorum ge-
nera inibi constituantur. Prius est, eorum qui ipsi
scelestam factionem ineunt: id est, Auctores factio-
nis, idemque Duces: qui plebem ipsi commouent:
Alij verò non Auctores, verum qui inite iam fa-
ctioni Duces accedunt: Initium, inquam, huius l.
accipi oportet de Auctore eodemque Duce Factio-
nis, idemque Ducem. Quisquis, inquit, cum militibus scelestam
inierit factionem. Inire nempe proprie hic fa-
ctionem cum aliquibus dicitur, instigatores, tur-
bones, qui factionem suscitant, aliòsque ad factio-
nem impellunt, flabella vera factionum, & χλοῦροι,
φλοῦροι, κληρονομοί: verique Æoli, qui (vt ille ait)
nocturnis fortè vel clandestinis colloquiis flexòve
in vesperam die, dilapsis melioribus, deterrimum
quemque congregantes inserunt querelas & graues
de potentioribus sermones, quæque alia turbamen-
ta vulgi, sicque alios impellunt: Denique penes
quos causâ atque origo omnis furoris est, reliquis
contagione tantum fermè insanientibus. Alij verò
in ite iam factioni inter aliquos, Duces sese præ-
bent: Quomodo fermè noua cupientibus Dux &
auctor quaritur, quod Tacitus xv. 1. annal. dicebat.
De his verò accipiendæ sunt hæc huius l. verba,
aut factionis ipsius sacramenta susceperit, vel dederit,
(vbi obiter vel, pro &, vulgato huius aui significa-
tu, accipiendum est:) Nempe his verbis describitur
Arcadius eum qui factioni iam inite Dux adscit-
tur, vbi sanè Ducem huiusmodi sacramentum, vt
ab aliis suscipere, ita & vicissim ipsum dare, & sic
vltrò citròque sese in scelus obstringere sacra-
mentum oportet: Quare error est viti docti, qui hæc ver-
ba, aut factionis ipsius susceperit sacramenta, vel de-
derit, interpretationem putabat proximè positorum
verbotum, quisquis scelestam inierit factionem, quasi
id idiceretur, tam esse in culpâ & tam dici factio-
nem scelestam inisse, qui alio authore coniurauit,
quàm qui author coniurationis fuit: Imò verò di-
uerse Ducum species his duabus sententiis indican-
tur: Ducum inquam: nam hoc initium eò pertinet,
non ad alios factionis participes: de quibus demum
erit altera illa sententia sub finem Legis. Quos,
Leges Longobardica lib. 1. r. 18. in capite postios
vocat.

Ergò in Ducem Auctoreque factionum seueritate
primò hæc l. intendit Arcadius, vt cæteroquin
iri primam adoleat in nefarios factionum & se-
ditionum auctores, Ducisque, l. 16. ff. de appellatoni-
bus. Imò & sæpè in eos solos, quorum ided sup-
plicio crimen expiatur: quam in rem vide vel Am-
mianum lib. 21. & plenus Linius, aliisque, id genus
exemplorum. Nam quia nihil aufura fermè plebs
creditor, principibus amotis, ided prima semper
Imperantibus cura est, vti factionum principibus
occurrant, nouaque cupientibus Dux & auctor au-
feratur: quod certè facit hæc l. Arcadius. De Sacra-
mentis alioquin in factionibus & coniurationibus
vnde συσπύρα dicit, res nota, nempe peculiari
quadam & quidem iurifurandi religione adhibita
coniurationes & factiones inite solitas, de quo assa-
tum Interpretes Sallustij, Tertulliani. Et hæc de
Ducibus Factionum, de quibus initio Legis.

Sequuntur Factionum Administris: de quibus
sine Legis: Quorum etiam tria genera ponuntur,
Satellites, Conscijs, Ministri. Qui quomodo inter se

distinguendi sint, videndum est: ac primò de Sa-
tellitibus.

Vt Satellites factionum, in Personarum quæ pro-
ximæ principi sunt, initarum capita, hæc l. memo-
rantur, ita & satellites coniurationum in Principes
iplos concinnatarum per hos ipsos annos varij me-
morantur: Et quidem sex Honorij constitutioni-
bus, putà Gildonis satellites, l. 19. de bonis proscr-
iptorum: l. 19. de penis, l. 7. sup. de metatis, (meminit &
Augustinus lib. 3. contra Cresconium Grammat. cap. 11.
vbi de Optato: Que tamen, inquit, ita commisit, vt
imer Gildonis satellites præcipuus teneretur, haberetur,
moreretur) Stiliconis item satellites, l. 20. 22. inf. de
bonis proscripti. Heracliani, l. 21. de penis. Quibus fer-
mè locis omnibus, pariter vt hæc l. satellites pari
seueritate, cum coniurationum Ducibus & auctori-
bus habentur: Item, vt satellites dictis Legibus
fermè Tyrannis ipsis iunguntur, ita primo loco
hinc post Duces pariter ponuntur ante conscios &
ministros: Erant scilicet. Satellites hi, post Ducem fa-
ctiones primores, qui sub se aliòs habuere, patran-
do sceleri ministros, de quibus postea. Sic sanè &
apud Curtium lib. 6. Hinc, inquit, decem satellites
traduntur: quorum singulos deni armigeri sequebantur:
ij ad alios coniuratos comprehendendos distributi sunt.
Sanè & alias Satellites & post hos ministri secun-
dum Ducem semper censentur. Laetianus lib. 1.
c. 3. Assertores Deorum ita Deos præcessi: singulis rebas
ac partibus dicunt, vt vnus tamen sit Rector ceterorum.
Iam ergo ceteri Dij non erant, sed SATELLITES
ac MINISTRI, quos ille vnus maximus & po-
tens omnium his officiis præfecerit, vt ipsi eius Im-
perio ac nitibus seruiant. Idem lib. 2. c. 18. Sic eos
Diabolus ex Angelis Dei suos fecit Satellites ac
ministros.

Satellitum verò huius generis, de quibus hæc l.
proprie est; non alia aut antiquior mentio in Rebus
Romanis occurrit, quàm ab hisce fermè tempori-
bus. Erant hi Barbari, de valentiniobus & proceri-
ribus, & quibus (quorum plenus hæc tempestate orbis
erat, de quo capite proximo) de quibus est hic quoque
Sulpitij Alexandri locus apud Gregor. Turon. lib. 2.
hist. Franc. c. 9. vbi de Arbogastis coniuratione:
Militaris rei cura Francis Satellitibus tradita, civilia
quoque officia transgressa in coniurationem Arbogastis.
De iisdem omnino accipio, quod Synecius scribit
de regno, p. 18. 23. 24. Sic quoque Claudianus, lib. 2.
aduers. Rufinum, milites, cum Rufinum interfice-
rent, loquentes inducit.

— patiarne audire Satelles?

Qui Leges alijs libroratèque reduxi.

Clientum voce non semel eos idem designat lib. 2.
in Rufinum.

Stipatus sociis, circumque armata Clientum
Agmina, priuaris ibant famulantia signis.

Et rursum.

Et coniuratos hortatur voce clientes.

Sed & Rutilius Claudius Numatianus, Itinerario
suo (quod is xx. post hæc l. annis scripsit) de satel-
litibus Stiliconis sic canit.

Ipsa Satellitibus pellitis Roma parebat,

Et captiua prius, quàm caperetur, erat.

Et hæc de Satellitibus, quibus hæc l. eadem pœna
quæ Ducibus Factionum iniungitur. Et tamen, vt
Enantiophano cuidam occurram, Lege 19. inf. de
penis, Satellites Gildonis custodia tantum manci-
pati, proscriptioneque damnari iubentur. Cuius rei
causa hæc est, quod iam decennium eo legis tem-
pore, à Gildonis morte, elapsum fuerat, cuius satel-
lites quidam tamdiu quæsitū nunc primò eruti,
haud aliâ pœnâ post tantum temporis puniendū
visi sunt. Vt proinde minis placeant viri cætero-

N quon

quin docti aliter hæc conciliare conantis suffugia, inanisque coniectura de hoc factio.

Consej factionum hæc lege post satellites, ante ministros, & sic medij inter utrosque quinam sint? accuratè videndum est. Sunt igitur, qui etsi neque Duces factionum, neque satellites, neque Ministri sint, locij tamen, participes & ἐπιβουλῆς μετεχόντες, fautores sunt: etsi nullum ministerium manu factioe præbentes, factionis tamen exitum speculantes: & factionem vel opibus sustentantes, vel iuantes consiliis, adiuvæ: participes sceleris meditati, συµπρωτοῦντες, qui cum coniuratis faciunt, ut loquitur Cicero pro Sulla: vid. locum Zosimi lib. 4. p. 739. Quo ipso sensu, præter l. 7. π. de patriâ, l. 7. C. de paganis: l. 1. §. 27. ff. de questionibus, Suetonium Nerone, c. 43. Curt. lib. 8. apud Tertullianum Apologet. c. 2. Consej accipiuntur: In reos Maieftatis & publicos hostes omnis homo miles est: ad socios Consej, inquisitio usque extenditur: pro quo, ad Nationes lib. 1. c. 2. habetur, consocios: Quid quod eradiciandi generis diffundenda erat inquisitio, porrigenda questio in socios, consocios? Quæ consociorum alioquin vox usurpatur quoque l. 3. C. de conven. fisci debitor. Ita & Iulius Firmicus lib. 7. Mathes. c. 7. faciet fures aut latronum conscios & receptatores. Nempe hoc factionis ingenium est, ut non omnes factionem exequantur, imò pauci periculum sæpe sumant, plures verò factioni fauentes adiuvæ, exitum speculentur: Qui consej alioquin ut hæc, ita & in aliis Crimini- bus generali sociorum appellatione veniunt: de quibus v. Legem Dinus Hadriani 6. §. 1. ff. de custod. & exhib. reorum. Apuleium, lib. 3. Paulum 5. sent. 4. 14. Non est igitur hic locus, seu hæc Consciorum vox hæc l. quæ est de quasi perduellionis crimine, accipienda de his qui nudam seu simplicem factionis notitiam seu scientiam ex fama vel relatione habent, citra participatæ factionis crimen (de quo alia sunt leges.) In proprio equidem perduellionis crimine, capitali & hunc conscium poenâ puniri frequentior schola rectè sciscit: de quo non est hic dicendi locus: vbi certè periculosa est sententia eorum, qui censent, conscium tunc puniendum cum probare potuerit quod sciebat; quia non debet hic detegendo, se in periculum spontè conii- cere. Atenim in hoc scilicet Maieftatis crimine, non puro nudam scientiam habentes ex fama fortè vel relatione aliterve, nullaque re coniurationem vel factionem adiuvantes, Arcadium aded puniri voluif- se, ut in vitam eorum iretur, cæteraque poenâ hac l. comprehensæ in eos exercerentur. Nam ut dixi, Consciorum vox hæc, medio loco posita inter Satellites, & Ministros, Adiuvæ omnino denotat: quam verbi significationem alius Authotum locis confirmat Alber. Gentilis disp. 3. de crimine lase Maieft. Quare probabilior hæc in re Baldi quàm Bartoli & Saliceti, Alciati, aliorumque, & post hos Alberici Gentilis disp. 4. opinio est, statuentis, eum, qui simpliciter scit hoc saltem coniurationis genu- in proxima videl. Principi capita, non eadem poenâ cum Adiutore, vel Authore, Ducæve teneri.

Ministri tandem factionum hæc l. sunt, qui factioni accedunt, eam executuri, occasione captata: ministri & executores sceleris: quomodo & seditionis ministri, itémque rerum atrocium ministri dicuntur apud Tacitum, Annalibus.

Ergò & hos, conscios inquam & ministros, ex æquo poenis hæc l. comprehensæ subici voluit Arcadius, pariter vt Duces eorumque Satellites. Quâ parte tamen non omnibus Principibus vel Legumlatoribus eadem mens semper fuit, certè fuit quamplurimis. Alioquin, cæteros, quos reos sceleris

societas non facit, μηδὲν συµπρωτοῦντες, veluti propinquos tantum, notos, familiares idem Arcadius à calumniâ submovit, in aliâ specie, duabus constitutionibus suis, quarum prior emissæ est ad Cæsarium PP. Eutychemi, cui hæc lex inscribitur, decessorem, l. 15. infra seu l. 9. C. Inst. de bonis proscript. posterior verò ad eundem Eutychemianum biennio post hanc l. l. sancimus, utroque Cod. de poenis. Quæ proinde huic optime convenit: Etiam eâ huiusce l. parte, quâ alioquin poena in filios filiasque propagatur: Propinquorum enim appellatio in specie illius Legis filios neutiquam exaudiendos, ad eam l. prolixius ostendam, inter alia, argumento causæ Historicæ illius Legis, quam ibi ad hanc diem incognitam esse- remus.

VIII. TRIA hominum genera memorat hæc l. Arcadius, Vnde factiosi coniuratique prodebant, seu cum quibus, & inter quos Factiones hæc inibantur: Pura milites & priuati, & utriusque non Romani tantum sed & Barbari: Quisquis, inquit, cum militibus vel priuatis, Barbaris etiam, scelestam inierit factionem. Quæ tria hominum genera similiter iunguntur in ep. Iuliani ad S. P. Q. Ath. p. 523. in illâ Augusti renunciatione Lutetia Parisiorum, ἀδελφοί στρατιῶται καὶ ἑσθλοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ ἀεὶδότες καὶ ἀποκεκροτοί. De singulis ordine videndum est.

Ergò militibus priuati hæc opponuntur, non quomodo priuati aliâs Principibus, quorum sanè respectu omnes quantavis dignitate præditi, priuati dicuntur, vt l. 1. inf. de exp. ludorum: l. 3. de metatis: l. 5. de operib. publicis, l. 5. 4. de cursu publ. Item, non quomodo priuati, positus in dignitate opponuntur: vt l. 44. sup. de cursu publico: quo sensu etiam nunc accipio Libanium sine orationis καὶ ἐπιστολῆς: Verum priuati h. l. sunt non milites, qui aliâs pagani dicuntur ἰδιώται vel etiam πολῖται. Quomodo prouinciales & milites opponuntur multis locis etiam apud Marcellinum, 26. p. 343. Hoc scilicet sensu priuati hoc ævo quoque passim accipiebantur, pro non militantibus: Vnde frequens eorum oppositio, non hæc tantum l. verum & l. 2. sup. h. t. l. 2. inf. de falsa moneta: l. 21. de poenis: l. vn. sup. de officio Iudicum militum. l. 5. de testamentis: l. 3. inf. de immum. concessa: l. 1. supra de terris limitaneis. Eodémque sensu Lampridius Alexandro Severo, p. 134. Sola quæ de hostibus capta sunt limitaneis Ducibus & militibus donauit, ita vt omnium essent scilicet heredes militarent, nec unquam ad Priuatos pertinerent. Sic & in Agnetis passione: coronatur ciuitas tota, sit latitæ militanti- bus atque priuatis, & vniuersis audientibus, & c. v. & Artemidorum διερρηκεῖ. lib. 2. sic & apud Græcos ἰδιώτης & στρατιώτης passim opponuntur, veluti apud Iulianum Orat. ad S. P. Q. Ath. p. 519. Synesium ep. 143. Chrylostomum non vno loco, inter alia, homil. 61. in Math. Item χῆμα στρατιωτικὸν & ἰδιωτικὸν: Ergo priuati & milites opponuntur, quomodo aliâs pars armata & ciuilibus, & in iure, & apud Sidonium & Vegetium. Scilicet in hæc duo hominum genera ciuitates tàm diuidi solebant, in milites & non milites: τὸ σῶμα δὲ ἡγεμονίας διχῶν διαμερεθῆν, καὶ τὸ δὴ πολιτικὸν καὶ ἀποκλον ait disertè Synesius de regno, p. 26. Milites nempe hæc tempestate variis locis per omnes fermè ciuitates sparsi erant: καὶ τὰς πόλεις τὸ δὴ πολιτικὸν ἐπέδρα. Quod ex Notitiâ Imperij omnium luculentissimè discere est. Sic quidem, vt in maximis quoque vrbibus orbis Romani milites forent, veluti Antiochiæ in Syria sagittarij, & quidem Scythæ Barbari, quod docet Libanium orat. 13. ad Theod. Magn. p. 394. 397. 414. Socrates lib. 6. c. 6. Seleucia, d. orat. 13. p. 419. Imò & in vrbē Constantino

tinopolitanâ milites fuere, teste Zosimo, lib. 5. p. 795. in historica de Gaina narratione: & Socrates in eadem historia, lib. 6. c. 6. & quidem Præfentales, Principe ibi posito, vt docet exerrè Arcadij nostri lex 17. sup. de re militari, quæ data est anno proximo cccxcvi. 11. vel ex prouinciis eò missi ad Principem negotij ergò d. l. 17. Imò & Numerus peculiaris militum ab Arcadio huius l. auctore institutus fuit, qui Arcadij dicti, vt scribit Cedrenus p. 269.

Ergo milites & priuati hæc opponuntur, & ab utriusque Barbari separantur. Nam etsi in Imperio Romano vt priuati, ita & milites non tantum indigenæ fuerint seu Romani, verum etiam in utroque genere Barbari: Attamen Barbari ab utriusque separabantur, ita quidem vt milites propriè Romani dicerentur, quod alij iam notarunt. Barbari, inquam, non qui per factionem ex sedibus suis, seu Barbariâ & hostico exciebantur, Tyrannidis alicuius parandæ causâ, quomodo Glossa hic Barbaros pro hostibus accipit, quomodo etiam Interpretes omnes hæcenus censent: verum, qui tùm temporis orbem Romanum implebant. Cuius mali labes originem habuit à Valente Imp. qui Gothis agnum ad se confugientibus, in Thraciâ atque alibi, attribuit; teste Ammiano, Zosimo, Themistio & Eunapio in Eclo- giâ Legationum; Socrate lib. 4. c. 34. c. 34. c. 34. c. 34. c. 34. c. 34. Sed & sub Theodosio M. defuncto Athanarico cunctus exercitus Romano sese Imperio subdidit & cum milite velut vnum corpus effectum est, teste Iornande, v. & Synesium, & Latinum Pacatum, & Eunapium d. loco. Itaque & Barbari milites Constantinopoli exiterè, teste Zosimo lib. 5. p. 795. & alibi τὸν ποταμὸν ὑπο- ἔθεισαν στρατὸν ἀποστραφέντας: vt in Arcadij rebus ait Socrates lib. 6. c. 6. Et in Phrygiâ nominatim Gothi milites locati fuere, vt constat ex iis quæ de Tribigildo ibi hoc ipso tempore & anno cum his locato memorant Historici, & Claudianus quoque lib. 2. in Europium.

— Ostrogobhis colitur mixtisq; Gothumis Phryx ager. & mox Phrygia mediis afficitur oris, Tandem Targibulum, Getica Dux improbus aula Hic erat, aggreditur.

Denique hoc illud sæculum est, quo Barbaræ gentes, Scythicæ, aliæque in Orbem Romanum, Orientalem nominatim, immisæ, vel priuatam vitam degebant, vel Romanis passim numeris τοῖς στρατιωτικαῖς ἀριθμοῖς ἀσκριπταῖς militabant: Quin & Magistratus passim gerebant, priuatâque domos implebant: Quod vt ex variis Scriptoribus Claudiano, Zosimo, Notitiâ Imperij, Historia Ecclesiastica, Legibus etiam nonnullis discere est; ita exerrè docet Synesius Orat. de regno, p. 24. ad hunc ipsum Arcadium scribens: vbi addit, & tùm seditiones εὐδίας iam aliquas inde exortas, imò inde tandem excidium ipse Imperio ominatur: quod superiori Socratis testimonio optime convenit, de quo dicam infra plenius, c. 18. vbi de occasionibus & causis harum factionum, inter quas fuit & Barbarorum istorum promotio ad Dignitates Illustres, Senatorias, Palatinas, Prouinciales, atque ad militiam. Nempe, quod Politici rectè obseruant, τὸν ἀλλοφυλον καὶ εὐδίασμον.

Èd igitur pertinet, quod de Barbaris hæc l. adici- tur, in factionem coëuntibus: nempe spectat id ad Barbaros siue priuatam siue militarem vitam in Oriente agentes: non verò ad Barbaros, ex Bar- Tom. III.

bariâ, ad priuatas factiones, de quibus hæc l. agitur, excitos. Quo alioquin more exciti quoque Barbari hæc ipsâ tempestate ad factiones aduersus ipsummet Principem initas: veluti, ante biennium, Gothi à Rufino exciti fuerant, quem ided coniuratum Gea- rum vocauit Claudianus, vt & Hunni: de quo vide eundem Claudianum in Rufinum. Item à Stilicone postea, qui omnem (vt ait lex 22. inf. de bonis pro- scriptorum) inuitauit Barbariem.

Tandem ergò Barbari hæc sunt Barbari in Roma- niâ siue priuatam siue militarem vitam agentes: Vnde illa cum militibus, vel priuatis, Barbaris etiam, quod à Triboniano leuiter immutatum in, vel Bar- baris: vnde sententia ibi paulò incertior reddita: neque enim Barbari priuatis aut militibus hæc om- nino opponuntur, imò in genere supponuntur, in- dicaturque, milites & Priuatos in Orbe Romano alios indigenas ἐγχθελος, Barbaros alios fuisse. Sic & Ambrosius orat. in Auxentium media inter ep. 22. & 23. Aduersus arma, milites, Gothos QUOQUE, la- chryma mea arma sunt. Et mox: Non metuit arma, non Barbaros, qui mortem non timet. Quo loco per- stringit milites Gothos qui tùm militabant: quique hæretici cum essent, apud Valentinianum Iun. au- thoritate pollebant, de quo ad leg. ult. inf. de sid. Cathol.

His ita distinctis, iam facile cognita est, cur fa- ctio hæc l. inita dicatur cum Militibus, Barbaris etiam: Quia scilicet in eorum manu tùm Imperium erat, atque ad factiones opportuni maximè forent. Sanè & aliâs passim cum militibus factiones inita: Sic (vt alia infinita testimonia omittam) Capito- linus in Gordiano, p. 164. posse fieri, vt factione quan- doque militum Gordiano redderetur imperium: quan- quam scio esse vitium Doctum, qui locum illum aliter legi velit.

Hoc cum primis ævo militum & Barbarorum ad- iumento tumultus & factiones in Principem aliòf- que concitata: veluti à Tribigildo in Phrygiâ, & Gaina, paulò post hanc l. de quo Claudianus lib. 2. in Europium. Socrates lib. 6. c. 6. Zosimus lib. 5. Synesius de regno. Ita quoque mentio fit in Syn- do ad Quercum illegitimâ, quæ aduersus Io. Chry- lostomum habita fuit, sexennio post hanc l. A. D. c. d. 111. & εὐδίασμον ἀποστραφέντων aduersus Iohannem Comitem, quem Chrylostomus prodiderit.

Ex his interim quæ dicta sunt, apparet satis, mag- no admodum molimine hæc factiones initas: vt pote cum inirentur cum militibus, priuatis, Bar- baris etiam, hominibus factiosis: item, cum factio- nibus his Duces sui essent, satellites, consej, mi- nistri: Neque mirum, cum his factionibus magna capita, βασιλεῖ παρδωκῶν δουλοῖς, præcipui scil. char- itate & fortunâ apud Principem, peterentur, de quo deinceps.

IX. PErsonæ igitur tandem illæ nunc sub ma- num veniant, in quarum necem factioni- bus initas Arcadius hæc l. occurrit: quarumque aded vitam & salutem à factionibus in tuto locatam in- it: Maieftatis crimine factionariis seu factionis potius, iniecto, totq; & tàm atrocibus poenis in eos propo- sitis. Earū verò tria genera hic proponuntur. De qui- bus sigillatim priusquam ago, illud præmoneri oportet est, in omnibus Rebus publicis, in Romanâ certè, nonnullas personas sacrosanctas & pro in- uiolabilibus habitas, ἀσβεστοῦς, maieftatémque eorum singulari Tutitione λόγῳ ἀσυνκλυτοῦς vallatam. Nil iam dico de Legatis, qui sacrosancti, communi Gentium iure habentur. Nil dico etiam de eo, quod Arnob. lib. 4. circa fin. scribebat, Magistratum in ordinem redigere, senatorem conuicti prosequi, poenis periculo- N 2

issimum esse decretum ; id eò qui ppe tantum spectat, quod Iurifconsult. filij sciscunt, & post eos Saluianus Massiliensis lib. 6. atrocem iniuriam ex dignitate eius cui ea illata est altimari. Quamquam & ficticia lex apud Quintilianum occurrit lib. 5. c. 10. Iniriã fecisti, sed quia Magistratui, maiestatis actio est. Sed & Suecica Lege mortis pena imponitur, falsò præcipuos Regis consiliarios criminanti. Anglicanis quoque statutis, & præcipuè Eduardi 3. anno eius 25. lancitum, si quis Cancellarium, Magnum Thesaurarium, aut Iustitiarium cuiuscunque Tribunalis occiderit, dum munus suum exercent, crimen prodicionis esse, & ad læsionem Regiæ Maiestatis pertinere. Hæc inquam nunc omitto, vt viciniora adhuc huic legi adnotem. Tribunos igitur plebis in hoc omnino censu pono, qui pro sacrosanctis olim habit. Lege in id latã, de quã Dionysius lib. 6. & Liuius lib. 3. Canuleius quoque testis apud Liuium lib. 4. Quid tandem est cur negem se manibus temperatos, violatosque denunciat sacrosanctam potestatem, Hinc & Rabirius perduellionis olim accusatus, quod Saturninum Trib. plebis Senatus autoritate obtentã interfecisset. Hinc (quã magna fuerit fuit) Verutius, teste Plutarcho, morte affectus, quod Tribuno in forum venienti non cessisset. Hinc & Imperatores initio, quò sacrosãcti essent, summi fastigij vocabulum, vt Tacitus vocat, id est Tribuniam potestati sibi adfuerit: teste Dione in Augusto. Hæc ita quidem de Tribunis plebis olim habita: & ad Aediles eiusdem ordinis porrecta à Catone in cã Oratione quam super cære scripsit, teste Festo in v. sacrosanctum.

Secundò (quod & antea iam aliã occasione monuimus) ita quoque L. Iulii Maiestatis constitutum fuerat, vt ea l. teneretur, cuius operã consilio dolo-malo consilium inicum esset, quò quis Magistratus pop. Romani, quive Imperium potestatemve haberet, occideretur: l. 1. §. 1. ff. ad L. Iul. Maiestatis. Hæc inquam duo postrema exempla ad hanc Legem propius faciunt. Atenim sub Principibus, nondum personæ Principibus in Republica administrã dignitate proximã eo vallo munita fuerat, cãque Tutitione deflã, vt nec eorũ per factionem cogitasse, Maiestatis, immò Perduellionis quodammodo, crimini deputaretur. Certè nò Senatorũ: quomodo & Seneca 5. Controuers. 10. dicebat: Nò ages mecum Reipublica læsã, si Atheniensẽm Senatorem occidero, sed cadis. (Quamuis de nece eorũ cogitantibus grauiores proculdubio pœnæ iure imminerent. Quod vel Epagathi exemplo liquere potest, qui Vlpiani Iurifconsulti, quem Alexander Seuerus Imper. consiliarium próque tutore habuerat, cædis causa fuisse dicebatur: d. quo Dio libro extremo.) Id verò hæc l. primùm generali Edicto ab Arcadio constituitur, de triplici personarum genere, Illustribus puta Consistorianis, Senatoribus, & Quibuslibet sibi militantibus: Maiestatis seu Purpuræ suæ luce hisce perfusis: Haud aliter, atque olim idem Alexander Seuerus Vlpianum sæpè à militum irã obiectu purpuræ suæ defendisse dicitur: vt omittam alios similitogã vel paludamenti obiectu periculo exemptos.

Harum verò personarum salutem aduersus Factiones, quã de causã Arcadius Imp. ad eò ad curam suam reuocauerit, vt sciatur, de ipsis prius, & singulis quidem, ordine nobis videndum est.

Primò igitur in hoc censu ponit Arcadius Vros Illustres qui consilio & consistorio suo intersunt. Hi verò erant viri dignitate Illustres, Consiliarii intimi Sanctioris & arcani confessus Principis, cum quibus de rebus summã Princeps in consilium ibat, & sic

διδόσθες τῆ βασιλεῖς ἔσασθαι ἐπιτρέψαντες κοινονοῦντες, vt Iulianus ait orat. 1. p. 169. consilium Principis participantes Latino Pacato initio Panegyrici: quibus consiliorum suorum arcana committit Princeps, c. 15. γνοῦντες κοινονοῦντες Chrysofom. Homilia 2. in Theodorum lapsum tom. 6. p. 71. Quos & ita describit Theodosius M. l. 3. sup. de metatis, Comites Consistorianos, qui participantes Augulti pectoris curas agendo clarebant: Valentinianus Senior ita, l. 1. sup. de Quaestor. Magistris officiorum &c. qui sacrario Principis exploratã sedulitate obediebant. Arcadius eisdem hoc ipso anno Illustris dignitatis Palatij nomine indiget. l. 1. inf. ad L. Iul. de ambitu: οἱ πέλας τε τῆ φίλοι μὲθ' ὧν σωσέσθων βασιλεῖς ἀπὸ τῆ δόξης ἐβλάσσαν, vt loquitur Synecius de regno ad ipsum Arcadium p. 11. Proceres quos archis in rebus consulerent, vt Claudianus 2. in Eutropium p. 84. Ad eisdem pertinet singularis hæc inscriptio Legis inf. de fide testiu. Pars actōriū habitōriū quod Iulianum Imp. Augustum in Consistorio, adstare Ionio clarissimo Quaestore, Antolio Magistro officiorum, Felice Comite sacrarum largitionum: &c. Ex qua lege obiter apparet, hoc æuo Consistorianos in Consistorio stetit (quod etiam ex Ambrosij ep. 27. dicere est) cum aliquando etiam adfessissent teste Acholio Magistro admissionum apud Vopiscum in Aureliano, iidem & generali appellatione Consistorij principis Comites seu Comites Consistoriani dicuntur. l. 1. & 4. sup. de Palatinis S. L. Consistoriani absolutè apud Ammianum Marcellinum lib. 15. p. 44. & 49. Porò, vt omittam Patricios, quã summa apud Principes dignitas erat, vt pote quorum Patres censebantur itemque Præfectos Prætorio, quã ἀρχὴ δέσπεια μὲ τὰ κτήπια erat, vt scribit Zosimus lib. 2. seu ὑπέρσους βασιλεία, quomodo eam vocat Eupapius in Proeresio p. 150. (qui & ipsi proculdubio, & quidem potissimi, inter Consistorianos fũere) vt & Magistros militum; In hoc censu erant, Quaestores, Magistri officiorum, Comites sacrarum largitionũ, & Comites rerũ priuatarum, vt de hac Illustrium virorũ quadriga exertè docet. d. lex 1. de Quaestoribus, d. l. 1. & 4. de Palatinis S. L. & R. P. Hinc & de Quaestore Symmachus, ad Ausonium Quaestorem scribens lib. 1. ep. 17. Quaestores, inquit, memini, Consilij Regalis particeps: vide & Cassiodorus 1. var. 12. & 5. var. 3. 4. & 6. var. 5. & 8. var. 13. 18. Sic & Procopius lib. 1. de bello Persico Quaestorem πρεσβυτον vocat. His addendus & Præpositus sacri cubiculi, cuiusmodi erat hoc tempore Eutropius (cui hæc l. accepto ferendam postea ostendam) teste Claudiano, Zosimo, Scripioribus Ecclesiasticis. Nam etsi Præpositus sacri cubiculi paulò ante sub Theodosio M. à Comitibus Consistorianis adhuc separaretur: l. 3. sup. de metatis, attamen & tũ iam Comitibus Consistorianis proximus erat, vt eadem lex docet: & mox sub Arcadio, huiusmodi Legis auctore, inter Consistorianos habitus fuit. Imò in tantum hæc dignitas augeri meruit, vt Theodosius Iun. Arcadij nostri filius l. vn. sup. de præpositis S. Cubiculi, & l. vlt. de metatis, eam prorsus Præfectis vrbis, Præfectis Prætorio & Magistris militum æquarit: & sic quamplurimis qui iam olim Consistoriani Comites erant, prætulit.

Hi igitur illi sunt Illustres Consistoriani, de quibus hæc l. A quibus longè diuersi sunt, neque huius Cõstitutionis verbis comprehenduntur (quod alioquin vir Doctus propè sibi persuaserat) Comites Consistoriani, dignitate inferiores: de quibus est eiusdem Arcadij lex vn. sup. de Comitibus Consistorianis: est & lex vn. qui à præbit, tyronum: l. 15. 18. de extraord. mun. l. vn. qui conductores rei priu. Hi quippe non Illustres erant, verũm proximo tantum gradu Specta

Spectabiles d. l. vn. de Comitibus Consistor. & Nouella 1. Theodosij in f. neque ipsi de rebus summã in Consistorio vel intra Consistorium confulebant, verũm sacri tantum Consistorij arcanis interesse poterant, l. 28. sup. de prætoribus, atque admitti intra Consistorij Arcana merebantur, & actibus interesse, & Principis audire responsa, l. vltim. sup. de honor. Codiicillis. Quæ in vniuersum prærogatiua fuit Comitũ primi Ordinis, teste Cassiodoro 6. variarum 2. Et hæc ænus quidem differentiam inter Consistorianos admittit: non illam, quã nonnullis vltim quoque, Consistorianos distinguere in Consistorianos in Consistorio, & intra Consistorium. Et hæc quidem de Illustribus Consistorianis.

Secundo loco post Illustres Consistorianos Arcadius hæc l. Senatorum quoque vitam & salutem aduersus factiones in tuto locatam it, pariter vt Illustrium Consistorianorum Senatorum ΕΤΙΑΜ, quæ vox Etiam hoc loco stat ampliariuè de persona ad personam: addita quoque ratione, nam & ipsi pars corporis nostri sunt: de qua postea. Sic sanè & apud Zosimum lib. 5. p. 793. ἡ γερουσία τῆ ἡ ἀπὸ τῶν αὐτῶν coniunguntur. Senatores porò in specie huius l. sunt Senatores, non vrbis Romæ, neque in orbe Occidentali agentes, verũm Constantinopolitanæ, & in Imperio Orientali degentes: vt ex eo liquet, quod hæc lex Arcadium Imperatorem auctorem habet. Nempe, & vrbis Constantinopolitana γερουσία, βασιλευσθεν μέγιστῆ συγκλητικῶν habuit, ad exemplum vrbis Romæ: sine ex Constantini M. instituto, quod tradidit Sozomenus lib. 2. c. 2. & auctor Chronici Alexandrini, sine Iuliani, vt Zosimus lib. 3. p. 713. Exinde, Senatus ille magnã apud Principes dignatione habitus, eisdem Senatores. Sanè, quo in honore Arcadius, huius l. auctor, eum habuerit, testes sunt plures eius constitutiones, puta A. D. cccxcv. l. lex. 2. 3. sup. de præditiõ Senatorum: ex quibus etiam apparet, Defensores Senatus, per ciuitates tũm peculiare fuisse, qui viderent, ne quod Senatoriã dignitati detrimentum ingereretur: de quo iam dixi sup. Item fidem facit hoc ipso A. D. cccxcv. l. lex 3. sup. de vrbis, quæ ad eundem Eutychianum PP. data est, quæ ostendit, sine ad Senatorij ordinis dignitatem tuendam, sine ne Senatoriã dignitatis obtentu tenuiores opprimerentur, tũm prohibitum fuisse Senatoribus fœnus exercere, de quo ipso alioquin est quoque insignis Ioannis Chrysofomi locus, homilia in Mathæum 56. sub finem Saul. tom. 2. p. 362. etsi postea sub dimidia centesimã id idem Arcadius permiserit l. 4. eod. tit. vbi & florentissimum cæcunum vocat.

Ergò & Senatorum & Senatus magna sub Arcadio dignatio atque auctoritas fuit: Ad eò quidem, vt præcipua rerum pisco mote tũm à Senatu constituerentur, potissimãque per Senatum fierent, tanquam vetere Repub. Quod inter Imperij simulacra ponerent Politicorum filij. Nam & is hostes publicos renuntiabat: Sic enim Scilico ab Arcadio & Senatu Constantinopolitano, hostis publicus declaratus fuit, teste Zosimo lib. 5. p. 788. & Arcadius vnã cum Senatu bellum aduersus Gai. nam decreuerunt, eodem Zosimo teste d. lib. 5. p. 796. Quomodo etiam in Occidente Gildo à Senatu vrbis Romæ hostis publicus renuntiatus fuit, auctore Symmacho lib. 4. cap. 4. Imò & belli indiciendi penes Senatum Constantinopolitanum ius tũm fuisse sub eodem Arcadio idem Zosimus testatur lib. 5. p. 796. A. D. cv: pariter, vt penes Romanum erat, more per Sciliconem ibi reducto: quod Claudianus scribit pan. gyrico 1. de laudib. Striliconis p. 182. b. & lib. 3. p. 199. b. 200. a. Et in

quartum Honorij consulatum. p. 143. b. v. & Symmachum d. loco. Sed & alia quoque apud Claudianum lib. 2. in Eutrop. occurrunt, de Senatus Byzantini Maiestate, dignitate p. 78. a. 80. 81. Hinc & videre est, in maximis Reipubl. negotiis iungi & βασιλεῖα τῆ τῆ γερουσία apud Zosimum lib. 5. p. 796. 799. & in rebus Iohannis Chrysofomi: vide saltem Georg. Alexandrinum in vitã Chrysofomi, n. 21. Ergo magna vtriusque Senatus autoritas tũm fuit, & Constantinopolitani & Romani. Inanis enim est Alexiæ Comnenæ obseruatio, scribentis, translata Imperij sede Byzantium, simul omnem Senatus prærogatiuam veteri Romæ ereptam: vtrique enim quod ostendimus, Senatui sua stetit autoritas, vt Romano, ita & Constantinopolitano.

Porò interiecta Senatorum hæc mentio, seu medio loco posita inter Illustres Consistorianos, aliòque Principi militantes, (de quibus mox) vt & Ratio illa, quã modò dixi, videri possint indicare, Senatores, quorum vita per factiones hoc æuo appetebatur, fuisse eos qui reuerã in sacratissimã vrbis Senatũque Constantinopolitano constituti de summã rerum decernebant. Et nihilominus tamen, eos quoque hæc intelligi Senatores oportet, qui per prouincias à curis aliquandiu vacuam larem fouebant, (de quo alioquin Senatorum discrimine vide Honorij l. 5. sup. de Senatoribus & global. coll.) Cuius sententia, præter generalitatem textus, hæc argumenta ipse habeo. Primò scilicet, & hic inter alios huius æui nauos fuit, quod indignis passim Senatoriã dignitas conferretur, & passivus aliis, quod hoc ipso anno docet eiusdem Arcadij constitutio, l. 8. sup. de Senatoribus & globali collat. vnde indignatio, factionum illarum mater. Secundò, quod Senatorum quoque qui per prouincias larem fouebant, mentio fiat in eã ipsã l. quã huic coassandam ostendi cap. 4. in l. inquam vlt. sup. de præd. Senatorum. Tandem & horum quoque flagitia, non minus quã eorum, qui in vrbis Constantinopol. degabant, factionibus occasionem præbere potuerint: qui & cæteroquin prouinciales variis rationibus per prouincias vexabant: de quo videnda est vel l. 1. C. vbi Senatores: seu lex 1. sup. de accusacionibus. Et hæc quoque de Senatoribus.

Postremo loco sequuntur, Quilibet Principi militantes: Cuiuslibet, inquit, postremò qui nobis militat. Quod sanè vel obscurum hactenus est. Certè crassus ille Græcorum error est, qui id de milite accepserunt, ἡ συγκλητικῶν, inquit, ἡ εὐγενῶν τῶν ποδῶν: quasi Arcadius gregarium militem sacrosanctum fecerit. Quod absurdum est. Alij, velut Aecursius, cumque secuti, id accipiunt de militantibus circa latus Principis. Alij tertio loco id intelligunt de custodibus corporis Principis, & de cohorte prætoriã, quæ propriè Cæsari militare dicatur, quique præcipuã semper charitate fuerint Imperatorib. Romanis, vt pote quibus corporis sui custodiam committerent, σωμαροφύλακας. Intelligunt scilicet illi (vt hoc eis de meo largiar) Domesticos & Protectores (nam ita hoc æuo vocabantur) de quibus est tit. sup. lib. 6. Quorum etiam multa mentio occurrit apud Ammianum & Symmachum: è quorum numero fuit & Callistus ille, de quo Socrates lib. 3. cap. 21. qui ὁ ἐν τοῖς οἰκίαις τῆ βασιλείας εὐγενῶν δεικνύει dicitur, id est (quomodo versum oportuit) inter domesticos Imperatoris militans, non verò, inter necessarios, non etiam generaliter nimis, inter satellites. Sanè (vt & hoc alterum sententia huius patris largiar) domestici hi & protectores dicuntur familiaris Principi militare, l. 8. sup. de domest. & protect. intra palatium militare, l. 42. inf. de hæreticis.

reticis : Principis obsequiis inhaerere , l. 5. d. tit. de domesticis , armatam militiam subeuntes non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegendi lateris Principis sollicitudinem pati, l. 9. d. tit. Quae de causâ Arcadius ipse *denotissimos* vocat , l. 6. d. tit. Verum hæ sententiæ omnes inanes sunt , quas vna plaga postea conficiemus : præ quibus veritati propior quarta id accipientium de Ducibus exercituum.

Quid igitur? Hisce verbis , cuiuslibet postremo, qui nobis militat , intelligendi sunt ; Primum, Palatinis dignitatibus fungentes , Principisque iussis in Palatio in *βασιλείος* obsecundantes : vt erat inter alios Comes domesticorum (de quibus *domesticis* paulò ante dixi) Castrensîs facti Palatij , Primitius item Notariorum. Nam cum Notarij , *καθηρέσι βασιλικῶν* , vt eos vocant Libanius , Zosimus , Socrates , aliique officio fungerentur inter Consistorij secreta , l. 7. sup. de priuileg. eorum qui in sacro Palatio , militiâque eorum Nobilis esset , l. ult. sup. de Primitio & Notariis : sanè horum Primitius *ἀρχὸν πρωτοβάτης ἢ βασιλικῶν καθηρέων* , vt eum idem Socrates & Zosimus vocant , peculiarius Principi militare dicebatur in Consistorio , l. 2. de Primitio & Notariis, sub cuius dispositione erat omnis notitia omnium dignitatum tam militarium, quam ciuiliu, scholarum item & Numerorum, vt Notitia Imperij testatur. Quem etiam ita graphicè describit Claudianus in *Ephialamo Paladij*, ipse Tribunus & Notarius,

— paulatim uocatus ad altum

Princeps MILITIAE, quæ non Illustrior extat

Altera, cunctorum tabulas assignat bonorum , Regnorum tractat numeros, cunctosque recenset, Sparfas Imperij vires constringit in vnum.

Depositum (laterculum intelligit) quæ Sarmaticis custodia ripis,

Vel Scorum legio, quantum cinxere cohortes

Oceanum, quantum pacatur milite Rheenus.

In hoc item censu fuere Magistri scriniorum, Comes & Tribuni scholarum, Tribunus seu Comes sacri stabuli, Cura Palatij, & similes, *καὶ τῶν ἀδελῶν*, seu intra Palatium militantes cum aliquâ dignitate. Hi scilicet propriè Principi militate dicuntur : In tantum vt & idem Arcadius *sibi militare* dixerit, anno proximo, l. 5. sup. de metaris, etiam Illustres viros. Ergò de Palatinis primùm dignitatibus hæc verba Arcadij intelligenda veniunt. Hinc ad eum cum Senatoribus eos proximè coniunxit subiectaque : pariter vt apud Zosimum lib. 5. p. 793. coniunguntur, *ἢ γερουσία ἢ οἱ καὶ τῶν ἀδελῶν* (quos *καὶ τῶν ἀδελῶν* rursus memorat idem p. 802.) Et sic ex hac quoque coniunctione seu connexitate apparet, de Palatinis inter alios accipiendum esse, quod de *sibi militantibus* ait Arcadius. Quo quidem ipso coniunctionis seu connexitatis argumento referantur vulgatæ tres illæ horum verborum Interpretationes, quibus vel milites gregarij, vel militantes vulgari militiâ circa latus principis, vel denique domestici & protectores accipiuntur. Quo enim quæso vinculo paritatis illi cum Illustribus Consistorianis, cum Senatoribus cohærent? Sanè non nisi absurdè, cum hæc toto cælo diuerfa sint, neque vllâ ratione in vnum coire possint.

Ergò tres illas interpretationes tribus iam argumentis illis conficiemus : nempe, propria verborum illorum, cuiuscunque postremo qui nobis militat , interpretatione. Item quod coniunctio & connexitas Illustrium Consistorianorum & Senatorum eas respuat : quòdque nullo satis rationis vinculo, hi cum illis coire possint. Addamus & duo insuper

alia argumenta. Refragatur scilicet interpretationibus illis tanta pœnarum criminisque atrocitas, quæ nex intentata per factionem in *sp. huius l.* vindicatur : cui quis credere possit , locum esse voluisse Arcadium , nec cogitatâ in proletaria tantum hæc capita? Imò addamus quinto loco, ipsum quoque Factionis genus, vt *hæc l.* describitur, atque eius Circumstantias, eas Interpretationes respicere : Magna quippe modò capita hoc factionis genere appetita, apparet satis ex eo factionis apparatu : magno utique, utpote quæ inita dicatur cum militibus vel priuatis, Barbaris etiam : item sacramentis foederata & per arcana consilia : Denique cui accesserint Duces, Satellites, consilij, ministri : Quæ quidem omnia vt magnum apparatus indicant, ita Magna nonnisi capita periculose iis appetita demonstrent.

Ergò Palatinæ primùm dignitates, his verbis, cuiuslibet postremo qui nobis militat, exaudiendæ sunt. Neque verò Palatina tantum dignitates, verum etiam Prouinciales administrationes, siue ciuiles, siue militares, *ἡγεμόνες δὲ βασιλέως περιπέριον, Ῥέκτορες ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ ἡγεμόνος*, Nemppe enim Principi militare dicuntur *h. l. & d. l. 5. sup. de metaris*, omnes *οἱ ἐν τῇ δὲ ἐπιπέριον, ἡγεμόνες*, omnes qui cingulo donati, *ζῶροι*, qui loco Principis Rempubl. administrant, cincti, præcincti, seu cincti omnes : opponunturque Honorariis & Codicillariis dignitatibus. 2. Idque etiam congruit *Legi Iulie*, quæ is maiestatis olim tenebatur, cuius dolomalo consilium inuitum esset, quòd quis Magistratus P. R. quivè Imperium potestatemve habebat, occideretur ; l. 1. §. 1. ad L. *ful. Maiest.* Sed & tertio quartoque loco id luculentius adhuc apparebit, tum è factionum harum prætextu, seu occasione, de quibus *cap. 13.* tum è Rationibus huiusce constitutionis, de quibus *cap. 14.* quæ omnes siue occasiones, siue rationes, non minus Iudiciis prouincialibus congruunt, quàm aliis. Tandem, quis credat, in vno Senatore Maiestatis & quasi perduellionis crimen admissum, ac non etiam in summo Magistratu, cui prouincia totius fortè cura demandata erat, qui que maius Imperium in eâ prouinciâ habebat omnibus post Principem, quod de Proconsulibus & Præsidiibus dicitur *l. 8. ff. de off. Proconsulis* : & *l. 4. ff. de off. Præsidis*.

X. PŌsteaquam semel ostensum est, hanc legem Arcadio tribuendam esse, & sic ad Imperium Orientale referendam : Posteaquam etiam eius aram expendimus, Annum videlicet Domini cccxcvii. varios deinceps Interpretum circa hanc l. errores aperuimus : Ac primò quidem euicimus, non agi vllâ Constitutionis huius parte, de proprio Perduellionis crimine, quò Princeps ipse appeteretur, verum de Fictitio, *πλασματικῆ*, putâ de factione inita in necem constitutorum in Dignitatibus. Item docuimus, in *sp. huius l.* factionem requiri, non nudam necem : Viceuersa non quamlibet factionem, verum in necem initam. Tertio ostendimus *Barbaros*, cum quibus factio hæc l. inita dicitur, non esse exaudiendos eos, qui è sedibus suis seu Barbariâ in id nominatum exitu fuerint, verum qui in Orbe Romano tum debebant. Quariò probauimus non agi hæc l. de factionibus initis in necem militum, vel custodum Principis, verum omnium in dignitatibus constitutorum. Quibus ita constitutis, de grauissimis erroribus aliis iudicium facile fieri posset. Ac primò quidem, *Causas* Historicas huiusce Constitutionis hæcenus minùs congruentes accessi. Secundò, non requiri præcisè in specie huius Legis, vt factiones inite fuerint in necem eorum

eorum qui lateri Principis adherent, seu qui in Aula Principis commorantur, denique circa latus Principis tantum & præcisè resident. Tertio non agi hæc l. de factionibus initis etiam indirectè, siue per latus aliorum, in Principem, denique non odio Principis : ac proinde *Rationem* huius constitutionis non repetendam, vnde vulgò accessit, *ab ipsiusmet Imperatoris securitate*. Hæc inquam vel ex his quæ superioribus capitibus iam dicta sunt, perspicua quoque satis esse possent. Et tamen de iis, & quidè singulis, distinctius adhuc videndū nobis est.

Ac primò quidem de *Causis* seu *Occasionibus*, quæ ex historiâ alioquin huc accessuntur, videre inuat, quarum nonnullæ Loco, omnes certè aut Tempore, aut Argumento ab hæc Lege discrepant. Nonnullæ scilicet ex iis ad Occidentale Imperium pertinent, nullaque earum Tempore conuenit, nullaque est de factionibus initis in necem eorum qui positi in dignitatibus. Atque vt multò anteriores causas referat superfluum puto, vel etiam post hanc demum Constitutionem multò post enatas (veluti Stiliconis, & Heracliani, quas tamen & ipsas ad hanc l. trahunt) de illis tantum, quæ ab huius Constitutionis characteris haud adedò abluere videntur, dispiciendum est.

1. R. V. P. I. N. I. primùm coniuratio seu factio procedat, de qua est *Lex 14. supra de bonis proscriptorum*. & locus Symmachi *lib. 6. ep. 14.* in quem alioquin Claudianus *libros duos* scripsit, de quâ factione agunt præterea Asterius *homiliâ in festum Kalendarum*, Zosimus *lib. 5. item Ecclesiastica Historie* Scriptores, Socrates *lib. 6. c. 1.* Sozomenus *lib. 8. c. 1.* Hieronymus *ep. 3.* Orosius *lib. 7. cap. 25.* Marcellinus *Chronico*, Chronicon Alexandrinum, Suidas in *v. Ραβδῶν*, ex Eunapij Chronographiâ. Hic scilicet Rufinus ex Aquitaniâ, Eulufanus, sub Theodosio M. Arcadij patre ad summa dignitatum culmina euectus, Magistratum videlicet officiorum, Consulatum tandem & Præfecturam Prætorianam, de cuius dignitatis fastigio dixi *n. 11.* summotis ex aula certatim quibusque viris Illustribus, & in his Tatiano P. P. & Proculo P. V. cum sub Arcadio iam totius Imperij Orientalis potestas vnâ cum ipso Arcadio penes ipsum esset, frustratus spe filiarum Arcadio collocandæ (utpote ductâ ab eo Eudoxiâ, id agente Eutropio) auaritiâ incredibili, Tyrannidem aduersus Arcadium affectare cepit : creatis inter alia quos vellet prouinciarum Receptoribus : Hinc inito cum Alarico seu Gothis foedere, qui Thraciam, Macedoniam, Græciam, Epyrum infestarent : Inde inmissis ab eo in Armeniam, aliâque Orientis prouincias Hunnis. Tandem de Eutropio tollendo cogitans, à submisso per Stiliconem exercitu, cui Gaius præerat, fauente ei in omnibus Eutropio, ante portas viris Constantinopolitanæ, quò Arcadius cum ipso ad excipiendum exercitum processerat, trucidatus est : caputque eius hastili dextrâque per ludum ad exprobandam ei auaritiâ, per urbem tanquam stipi mendicandæ circumlata fuit, facultatibus eius fermè ad Eutropium delatis, sine anni D. cccxcv. Hæc breuis est velut causæ coniectio Rufiniana coniurationis. Quæ perperam omnino ad huius l. speciem trahitur. Nam & tempora discrepant : accidit enim id ante biennium fermè, *Olybrio & Probino Coss. i. A. D. cccxcv. v. Kal. Decembr.* teste Socrate *lib. 6. c. 1.* & Marcellino in *Chronico*, simul & Authore *Chronici Alexandrini*. Quam cædem secuta est mox bonorum eius proscriptio, vt testatur *lex 14. supra de bonis proscriptorum*, quæ data est anno superiore A. D. cccxcvi. Id. Febr. id est, octodecim mensibus ante hanc constitutionem. Sed & argumento cum primis ab hæc l. dif-

conuenit : nam, vt maximè Rufinus *coniuratus Gothorum* fuerit (vt Claudianus ait) & Hunnorum, attamen coniuratio hæc & conspiratio fuit cum Gothis & Hunnis, quos Barbariâ ided exciuerat : item fuit illa non in Illustres Consistorianos, Senatores, Palatinos, &c. inita ; certè non ibi substitit, verum in ipsummet Principem, & Tyrannide affectatâ : vnde *impus proditor Imperij* ab eodem Claudiano dicitur,

— Impius ille

Proditor Imperij, coniuratusque Getarum.

2. GILDONIS factio seu coniuratio multò minus ad huius l. speciem aptanda venit. De quâ, & ad quam pertinet *lex 19. de penis*. De quo est Symmachi locus *lib. 4. ep. 4.* Claudiani carmen de bello *Gildoniaco*, & *lib. 1. in laud. Stiliconis*, & *lib. 1. in Eutropiâ p. 67. b.* Zosimus *lib. 5. p. 788.* Orosius *lib. ult. c. 36.* Idacius in *fastis Consularibus*. Marcellinus *Chronico*. Gildo scilicet fratrem olim Firmi habuerat, cuique Tyrannidè in Africâ molienti ipse obstitit, vnâ cū Theodosio Theodosij M. patre, Magister militum à Theodosio M. creatus A. D. cccxxxvii. Eutropio agente, Africam turbare cepit, eamque Honorij imperio detractam Arcadiano addere instituit. Quod postremum vt satis colligere est ex iis quæ Symmachus scribit *lib. 4. ep. 4. in fin.* ita disertè testatur Claudianus variis locis in *laudes Stiliconis lib. 1.* & de bello *Gildoniaco*. Ibi :

Quamuis obstreperet pietas, his (partibus Eois) ille regenda

Transulerat nomen Libya, s. leu. ne profano Fallax legitimam Regni prætenderat umbram.

Et mox :

Hæc coniuratus alebat

Insidiis Oriens, illinc Edicta meabant

Corruptura Duces &c.

Et post :

— qui mandataque ferrent

Fratribus, & geminis sancirent foedera Regnis

Et mox

— in fratres medio discordia Mauro

Nascitur, & mundus germanaque dissidet aula, &c.

Et post, Theodosium ad Arcadium ita loquentem inducit :

Inque tuam sortem numerosas transtuli vrbes :

Et mox, ipsum Arcadium

— Redeat iam tutor Africa fratri.

Et in initio de bello Gildoniaco.

— concordia fratrum

Plena redit.

Videatur & Zosimus *lib. 5. p. 788.* Id. verò factum sub finem autumnii anni superioris cccxcvi : vnde exorta iam Romæ fames ex annonæ Africanæ defectu : Verum is Consulatu post hanc l. proximo A. D. cccxcvii. operâ fratris Malcezelis fugatus, mox stâgularis periit, verno eius anni tēpore. Hæc quidè ita breuiter de Gildonis in Africâ motu seu tu multu. Qui sanè nullâ ratione ad hanc l. trahi potest, utpote, qui & loco & Tempore & Argumento ab hæc l. discrepat : loco, inquam, pertinet quippe motus ille Gildonianus ad imperium Occidentale, cui Africam detractam ibat Gildo : contrâ, Arcadij, cuius hæc lex est, gratiam eo motu Gildo captauerat. Neque hæc Gildonis factio in necè virorū illustriū Consistorianorū, aut Senatorū, aut Palatinorū, aut Iudicum extitit, verū rebellio *αὐτονομία* in Honorium, cuius Imperio Africâ prouinciam detractâ Arcadianoque adiectum ibat. Tandem factio hæc Gildonis nondum huius Constitutionis tempore profligata fuerat, verum post demum. Et est ingens hæc parte Contrij parochronismus, & τὰ ἀρχαῖα

seu confusio, cum ait, quo tempore hac lex scripta fuit, vix annum a Theodosij M. morte præseruisse, & fuisse iam recentem Gildonianæ factionis memoriam. Mox addit, cum superessent iam scelestæ coniurationis reliquæ, latam hanc l. Rufini & Stiliconis consilio: Quæ omnia erroris plena sunt. Nam & biennio eoque amplius post Theodosij M. mortem hæc lex lata fuit, & Gildonianæ factio tum nondum profligata fuerat, & Rufinus iam ante Gildonis factionem trucidatus fuerat, neque Stilico Arcadio Orientis Imp. in consilio erat, verum Honorio.

3. Gainæ factio seu coniuratio sequitur, cuius historiam olim Eusebius Scholasticus, belli ipsius spectator, quatuor libris heroico carmine conscripserat, & post eum Ammonius Poëta, vt testatur Socrates lib. 6. c. 6. Interea de eâ videndus Zosimus, lib. 5. ap. 789. ad 799. Socrates lib. 6. c. 6. Theodoretus lib. 5. c. 32. Sozomenus lib. 8. c. 4. Cedrenus p. 269. Et hæc siue coniuratio siue factio, quamlibet in Arcadij tempora incidat, attamen post hanc demum legem enata fuit, anno proximo cccxcviii. & repressa A. D. c. v. vt ex Socrate, Sozomeno, Marcellino discere est. Aliàs multa illius factionis Gainianæ huius l. circumstantiis conuenire videntur, & duo cumprimis: Primò, quod Barbarus ipse cum Barbarorum ingens multitudo tum Constantinopoli erat, sic vt ferè tota Barbara facta fuisset, Prætorianis potissimum militibus eiectis, immixtis etiam Barbaris ad Palatium incèndendum, tandem cum Barbaris interemptus fuit. Alterum est, quod is Arcadium eò adegerit, vt Eutropium interficeret: sibi que obsidatus specie atque ad mortem dedit fecerit Saturninum & Aurelianus, primos & principes ex Senatu: τὰς πρώτους ἐν τῷ συγκλήτῳ, κατὰ κείνους vel ἀπὸ τῶν πρώτων, vt Socrates ait, vt Zosimus ἐξέχοντα τὸ πῶλον δὲ μὲν ἀνδράσ, quos conatibus suis aduersos putabat, quibus tamen ipse pepercerit: quæ conuenire videantur iis quæ hæc l. dicuntur de nece cogitata virorum Illustrium Consistorianorum. Verum, vt dixi tempora non conueniunt, Gainiana quippe hæc facinora biennio ferè & vltra huius Legi postulant. Sed & illa in Saturnini & Aureliani Senatorum necem, factio & cogitatio, ab hæc nostrâ recedit: Gainiana enim illa fuit, postulantis ad necem sibi dedit duos illos Senatores, at enim eâ, de qua hæc l. agitur, factio est & societas molientium per se necem, per arcana consilia, vt sine Legi dicitur.

4. Bargij igitur factio huius Legi conuenite videatur: Quæ Timasius, qui à tempore Valentis Imp. Magister militum fuerat, oppetit. Verum neque hæc factio ad huius l. speciem pertinet: Id enim quod de Tymasij morte modò dixi, Eutropio ipso agente factum est, iudicio constituto ab Arcadio, non per factionem aut societatem arcanæque consilia cum militibus aut priuatis etiam Barbaris, cum Satellitibus, consiliis & ministris inita: de quo Zosimus lib. 5. p. 786. 787. Quare neque eiusdem Bargij supplicium, quod mox secutum est eodem Eutropio agente, ad hanc l. pertinet.

5. EUTROPII tandem ipsius factio viam sibi ad Imperium sternentis, ad hanc l. pertinere non potest, vt pote qui Anno demum cccxcix. id agens agnitus & interfectus est, cum biennio ante, eo maxime tempore quo hæc lex lata fuit, Arcadium in potestate suâ haberet, de quo prox. Quare neque ad rem quidquam faciunt Timasij & Abundantij aliorumque Illustrium virorum ipso Iudice exilia cædèsq: Hæc enim Arcadio probante facta sunt, neque per factionem coniuratorum & sociatorum,

priuatorum aut militum, perque arcana consilia, verum Iudicij specie.

Maneat igitur, eas factiones de quibus hæc l. agitur, quibusque eâ occurritur, non esse eas, quæ à Tyrannidem molientibus inirentur, ac nominatim non esse quinque illas quas sigillatim persecutus sum; verum eas, quæ priuato odio eorum qui in dignitatibus constituti erant, suscipiebantur. De quo deinceps.

XI. Videamus igitur (quod in hæc Historicâ Dissertatione nostrâ inter potissima est) Vnde tenentur reuera factiones illæ sub Arcadio enatæ susceptæque fuerint: eæque tantæ molis, quibusque etiam tam graui atque enixæ Constitutione & Tuitione occursum ab Arcadio Imp. oportuerit: Habent scilicet præque se ferunt semper factiones prætextus aliquos, diuersas, æquidistans speciosaque nomina vulgò obtenduntur: vix & quisquam in factiones coire solet, quin iustas coeundi causas habuisse videri velit.

Sanè, vt seditionum ita & factionum τῶν τῶν ἡγμένων origo à causis & occasionibus αἰτίας καὶ ἀρχαῖς variis oriri solet, quas Politicorum filij accuratè recensent, & in his Aristoteles, 5. Politicorum. Atque inter alias causas Polybius lib. x. i. p. 646. hæc memorat, ὅταν πρῶτον μὲν μεμνησθῆτε καὶ συζητήσῃτε, ἢ τοῖς ἀποκρίσεισιν ἀσέβηται δὲ συζητήσῃτε. Item, διὰ τὴν ἀδύναμιν, καὶ διὰ τὸν φόβον, καὶ διὰ τὴν καταστροφήν, καὶ διὰ φιλοτιμίαν. Denique ob καρχηδονίαν Reipubl. cum videlicet status præsens in vniuersum malè habere creditur: Et nominatim quidem sub Principibus, quando potissimæ dignitatum non in immerentes tantum, verum in iniustos, & rapaces insuper conseruntur, sorsique ita deerrat ad parum idoneos, vt cuncta eorum facta Principes, vel cum prohibere possint, scire malunt: vel iam prohibere amplius non possunt: & sic qui ipsi iam non præcipui tantum caritate aut fortunâ, βασιλεῖ πρῶτον ἑσθλοῖσιν, verum flagitiosè Rempubl. pro arbitrio circumagunt.

Et hæc verò postrema, Factionum, quibus hæc l. occurritur, causa existit. Quod colligere est vel ex circumstantiis illis omnibus, quas hæcenus expendimus, tum constitutionis ipsius, tum & subiecti quo de ibi agitur. Quinque sc. hæc iam liquidò tenemus, in ip. huius l. nostræ: 1. Locum: in itæ sc. hæc factiones in Imperio, & P. P. Orientali, 11. Tempus: sub Arcadio scilicet concinnatæ cæ A. D. cccxcviii. eo tum agente biennium in Imperio paulo plus, & vicissimum ætatis annum, 111. Subiectum: Non agitur sc. hæc l. de proprio perduellionis crimine, verum de Fictio πλάσμα quodam quasi perduellionis genere: 1 v. Obiectum quoque earum Factionum perspicuè tenemus: nempe factiones istæ in itæ in necem personarum in administratione Reipubl. dignitatèque Principi proximarum, putà in Illustris Consistorianos, Senatores, Principi militantes; v. Modum denique harum Factionum expendimus: magnâ sc. mole in itæ, vt pote in quas coierint Duces, satellites, consilij, ministri, & per arcana consilia, adscitis in societatem militibus, priuatis, Barbaris. Inde iam omnibus istis in vnam veluti lineam coniectis, atque animo subiectis, quis non ita per se facile subumat, colligatque, factiones istas in necem eorum qui in dignitatibus Principi proximis positi, & Reipub. administrandæ sub Arcadio post Principem præpositi erant, factiosos inisse: Non equidem in itæ mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem agris oculis intraspicere, vt est assidua eminentis fortuna comes Inuidia, altissimisque adheret.

Neque

Neque eâ conditione, qua omnibus qui administrationem Reipubl. agunt diuinitur, communis est, vt quæ maxime pertinet ad salutem communem cum quadam sui inuidiâ facere cogantur: quod dixit Quintilianus. Multò minus ipsi inmet Principis odio, verum raris & invidiis ἀρχαῖσιν, id est, ob communia eorum met qui in dignitatibus præcipuis erant flagitia, ob ipsorum denique malos mores, & grauamina indebita subditis passim illata. Quod eò pertinet, quod Polybius dicebat, ὅταν πρῶτον μὲν μεμνησθῆτε, καὶ συζητήσῃτε. Hæc inquam ex circumstantiis illis omnibus vel ex hæc l. desumptis atque inter se commillis, coarsatis, colligere satis liceret, collectâque iustæ inquisitioni suffectura videretur.

Verum, ne nuda hæc animi mei coniectura cuiquam videatur, illud potius agendum est, vt hæc factionum cogitationes, eam videlicet quam dixi Imperij Orientalis hoc tempore sub Arcadio Imp. καρχηδονίαν, & præcipuas apud Principem vel post eum dignitates gerentium crimina, odiâque, ex illorum temporum historia sub vnum conspectum exhibeamus: vbi tamen de Arcadio primum ipso aliquid monuerimus.

Arcadius igitur, cum annos plenæ pubertatis nondum egressus, à Theodosio M. patre Imperij Orientalis hæres relictus fuisset A. D. cccxcv. regendum sese Rufino primum, mox Eutropio præbuit: Rufino, inquam, quem Theodosius pater ipsi cum aduersus Eugenium moueret, laborum socium reliquerat, teste Zosimo lib. 4. imò, si Eunapio & Suidæ fides, quem moriens ei tutorem dederat, (quanquam Stilico vtriusque Imperij gubernacula tunc à Theodosio sibi demandata tum vindicaret: vt ex Claudiano lib. 2. in Rufinum, in pr. & Zosimo p. 782. liquet.) Ita quidem, vt idem Zosimus initio lib. 5. & ex eo Suidas scribant, Arcadium, tum pariter vt Honorium, ἄρχε δὲ δυνάστεον habuisse τὸ κατὰ: contra fuisse πῶσαν δὲ ἀρχὴν δυνάστεον, καὶ πῶς τὴν εὐνοίαν παρὰ Ρωμῶν, καὶ τὴν πῶς ἐπέβη ἐπὶ Στυλιχόντῳ γένει. Quibus adde quæ in eandem sententiam Philostorgius, lib. 1. c. 3. Additque, in Oriente omnia ex Rufini sententiâ acta, Arcadio nihil eorum quæ gererentur attendente, sed ea tantum scribente, præque Lege habente, quæ Rufinus decreuisset. Hæc quidem ita de Rufino. Mox eo sublato, sine A. D. cccxcv. Eutropium Eunuchus in vacuum venit, πρῶτον μὲν τὴν εὐνοίαν κατὰ, inquit Eunapio & Suidas ex eo, vendicatis maximam partem eiusdem bonis. (Vt omitram nunc quod idem Arcadius Eudoxiæ uxori sese commisit, quam Eutropius ipsi conciliauerat, τὴν βασιλεῖσσαν ἔχουσαν ἀδελφὸν ἀνοσίτητον, teste eodem Zosimo p. 800. lib. 5.) Regendum igitur sese Arcadius Eutropio præbuit: Quare exerte Zosim. lib. 5. p. 785. de eo, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ, inquit, πρῶτον μὲν κατὰ κατὰ, item p. 789. ait, eum πῶσαν δὲ βασιλείαν ἀπονομίαν habuisse. Imò d. p. 789. scribit, Eutropium Arcadio vsum & potitum, haud aliter atque pecude, ὃ δὲ κνεῖδων ἀγαθὸν καὶ ἀδελφὸν βασιλέα: & rursum ait p. 799. Arcadium φρονήσεως ἐσθλοῦσιν. Claudianus quoque lib. 1. in Eutropium.

Suscipitur regnis, & quem priuata ministrum Dedignata domus, Moderantem sustinet Aula.

Sic igitur Eutropius in aulâ Arcadij τὰ πάντα, fuit: Sic quidem etiam, vt non foris tantum, verum & Ecclesiæ quoque negotia quò vellet verteret. Sic enim autoritate eius factum, vt Nectario Ep. Constantinopolitano mortuo, eo ipso mensè quo hæc lex lata est, Ioannes sine huius anni ad Episcopatum Constantinopolitam euocatus, in eâ sede anno proximo cccxcviii. sine Februarij ordinaretur: de quo v. Socratem lib. 6. cap. 2.

Tom. III.

Sozomenum lib. 8. c. 2. Georg. Alexandrinum in eius v. n. 10. Palladium in dialogo. Notissimâque etiam est constitutio, quæ coërcita Ecclesiarum Ayla fuerunt, quæ Eutropio diserte tribuitur, de qua n. ult. Igitur & in Palatio & in Ecclesiâ omnia pro nutu suo tum agebat Eutropius.

Atque hoc illud est omnino potentæ Eutropianæ tempus, in quod huius Constitutionis characteris præcisè incidit: Eam quippe tenuit is triennio, paulò plus, post interfectum Rufinum, à sine videlicet A. D. cccxcv. ad initium Anni ccccxix: Quo quidem medio tempore A. D. cccxcviii. hæc Constitutio lata est: & ipse Eutropius ad Patriciatum tandem atque ad Consulatum euectus fuit.

Ergò cum Arcadius Rufino primum, mox Eutropio sese totum præbuisse, turbata miris modis tum Respublica fuit. Non tantum Tyrannide palam ab his ipsis affectatâ, verum (qui ad Tyrannidem promouendam gradus erant) hinc in sinus suos quicquid opum possent conuerso, iustisque possessoribus adempto, sed & calumniatoribus delatoribusque passim excitis: vt contestantur tot Scriptores, Claudianus, Eunapio, Zosimus, Suidas, alij. Inde potioribus quibusque submotis, pessimo vicissim cuique Barbarisque dignitatibus per fecdam nundinationem collatis, Consistorianis, Senatoriis, Palatinis, Prouincialibus. Nolo nunc retexere quæ id genus acta, cum Rufinus paulo ante summam Imperij teneret, de quo proluxit Claudianus libris in Rufinum & Zosimus initio lib. 5. & ex eo Suidas: quandoquidem hæc huiusce legis æram paulò anteuertunt: de Eutropianis modò temporibus videndum est, quæ huius Constitutionis Characteris conueniunt.

Ex Claudiano igitur primum suffragia colligamus, qui duos in Eutropium libros scripsit: Ergò de optimis & optimatibus quibusque tum submotis, lib. 1. sic ille:

Procerum squallore repletus

Carcer, & exulibus Merodæ campique gemiscunt Athiopum, poenis hominum plaga personat ardens,

Marmaricus claris violatur cadibus Ammon.

De venditis ab Eutropio potestatibus & dignitatibus ita lib. 1. p. 66. b.

quicquid se Tigris ab Æmo

Disidit, hoc certâ propomte merce locandum Institor Imperij, campo famosus honorum: Hic Asiam villâ pacis regit, ille redemit Coningis ornatu Syriam: & ita de cæteris.

Et mox:

certantum sepe duorum

Diuersum suspendit onus, eum pondere Index Vergit, & in geminas nuat prouincia lances. Non pudet, heu superi: populos venisse sub hastam Vendentis.

Item,

In mercem veniant Cilices, Iudæa, Sophene.

De Indignis ad dignitates promotis idem lib. 2.

Pars humili de plebe Duces, pars compe de suras Cruraque signatis nigro liuentia ferro Iura regunt, facies quamuis inscripta repugnet, Sæque suo prodat titulo.

Et exemplum addit, præter ipsum Eutropium, cui primæ partes cesserant, Osi excoquo Magistri Officiorum (cui alioquin etiam inscribitur A. 395. L. 7. sup. de agentibus in reb. A. 396. Lex 6. de proximis. Lex 8. 9. de agentibus, A. 398. L. 5. de metatis, Lex 4. de fabricensibus.)

— sed

— sed prima potestas
Eutropium praefert, Hostio submixta secundo
Dulcor hic sane cunctis, prudensque novandi
Iuris, & admoto qui temperat omnia fumo.
Fervidus, accensam sed qui bene decoquat iram.
Considunt Apices gemini ditionis Eos,
Hic Coqvvs, hic leno, defossi verbera terga:
Servitio, non arte pares: hic sapius empirus,
Alter ad Hispanos nutritus verna penates.
Subiungit & alterum exemplum de Leone ex Ly-
nifo vel textore, qui & ipse inter proceres erat,
p. 85.

Emicat extemplo cunctis trepidamibus andax
Crassa mole Leo, &c.
Acer in absentes, lingua iactator, abundans
Corporis, exiguisque animi, doctissimus artis
Quondam Lanifica, moderator pellicinis vinci, &c.
Tunc Aiax erat Eutropi.
Idem superiores ferme omnes defectus hoc vno
loco complexus est p. 87. b. 88. a.
Hic primum thalami claustris delicta tacebat,
Clam timideque iubens, erat inuidiosa potestas:
Et tamen Eunuchi necdum sibi publica iura
Sumere, nec tantas audebant vertere Leger.
Sed postquam pulsusque bonis, & face retenta
Peiores legit socios, dignisque sodalis
Hinc Ostus stetit, inde Leo, fiducia crevit,
Regnandique palam flagrant aperta libido:
Patricius, Consul, maculat quos vendit honores.

Et haec quidem Claudianus.
Zosimus quoque ex Aduocato fisci lib. 5. p. 786.
eam quam dixi illius temporis imaginem graphicè
expressit: Ait enim, Eutropium submovisse omnes
eos qui alicuius essent loci, ne quis praeter ipsum
apud Imperatorem valeret: Inter alios in Tima-
sium, qui à Valentis Imp. temporibus Magister mil-
litum fuerat, insidias conuersas, immisso in eum
Bargio quodam lucanicarum seu faciminum in-
stitore, qui affectati Imperij crimen ei impingeret;
vnde cognitione Saturnini & Procopij in exilium
relegatus fuerit, de quo etiam videndus Socrates
lib. 8. c. 7. Inde Bargius Magister militum factus:
mox tamen & in ipsum conuersa insidia, suppli-
ciòque is affectus. Sic & Abundantius, qui & ipse
Magister militum fuerat, & Consul, mandato Im-
peratoris Sidonem relegatus est. Imò & idem Eu-
tropius Stiliconem hostem publicum declarari pu-
blico decreto fecit.

Suidæ etiam locus elegans, ex vetustiore scripto-
re, eoque coartato, Eunapio forte, huic pertinet:
quo superiora omnia ferme complectitur: ος εδεν τ
δενον απελιμπανε, τας τε αρχας δημοσια παροφισων,
υ τας τ δωδεκας συνοφωσθη, εχουσαι τε τας μεγαλυνας
υποβαλλον, υ πασαν υβειν τας τ συγκλητου επαζων,
αλλ εδεν τας τ βαρβαρον απερχελο συμμαχιας, εδ εστ,
nullum facinus praetermisit: nam & Magistratus pu-
blice vendidit, & aliquid valentes calumniatus est,
& summates exiliis subiecit, & omnem contumeliam
Senatoriis viris intulit: Neque etiam Barbarorum
societate abstinnit. Additque, Eunuchos eò auctori-
tatis & potentiae creuisse, vt quidam cum periculo
vitæ sese cum eunuchizarent.

Procedat nunc Synesius, & ipse σβγχοσι, Cyre-
nensis postea Episcopus, qui ad ipsummet Arcadium
Orationem de regno scripsit. Ex qua prius quàm ea
quæ ad rem nostram faciunt, excerpto, ostendendum
est, quando ea Oratio habita fuerit, vt ita appa-
reat, quàm aptè ad hanc l. ea referantur, quæ in inibi
sive memorat, sive suggillat. Ad Arcadium sanè ha-
bitam eam Orationem nemo est iam qui dubitet, &
quidem iuuenem, quod passim ipse inculcat: Ne-
que enim de eo dubitare sinunt ea quæ scribit p. 4.

de Patre ipsius, qui non Imperatoriâ stirpe profa-
tus, verùm bellicâ virtute ad Imperium euectus fue-
rat: item quæ scribit p. 5. de iis quæ idem aduersus
duos Tyrannos gesserat (puta aduersus Maximum
& Eugenium) aduersus quem vtrumque victoriâ
potitus, de altero triumphans obicit. Item tertio
loco quæ memorat p. 25. de Scythia ab eo in belli
societatem, Romanâque Republicam receptis,
imò & certâ regione iis assignatâ. Ergo ad Arca-
dium habitam eam Orationem liquet, vel tribus
his argumentis. Quo verò anno habita ea fuerit por-
rò dispiciendum est. Ego non inani coniecturâ du-
cor, habitam eam, si non hoc ipso anno cccxcv i.
quo hæc lex promulgata fuit, certè initio anni
proximi cccxcvi i. Indubiè enim p. 22. & 24. ad
Tribigildi, qui Barbaris milibus in Phrygia præ-
erat motum respexit, cum pericula ex Barbaro mi-
lite memorans ait: Huius rei aliquot iam præludia ac
velitationes fieri, nonnullisque Imperij partes haud
aliter atque corpus inflammari. cum quo aliena in eius-
dem sani temperamenti concordiam coalescere nequeant.
Et rursum p. 24. Amplissimos & validos exercitus cum
Scythia seruis necessitudine coniunctos tum fuisse, qui in
Republ. Rom. infelici sorte influxerunt: seditionis auctores,
& ducos, ducisque eos habere qui summâ & apud ipsos, &
apud Romanos sint auctoritate. His addatur argumen-
tum certissimum quod Petrauius etiam nuper nota-
uit, & post primam editionem huius Diariba com-
peri, nempe quod cum Synesius triennio eâ lega-
tione in quâ eam Orationem habuit defunctus sit,
quod ipsemet testatur lib. de informis p. 148. &
Hymno 3. idem annum disertè designat ep. 41. quo
scil. Auxelianus Consul fuit: id est A. D. 400. quo
Constantinopoli discessit. Quare eam Orationem
habitam oportet vt dixi, vel extremo anno 397. vel
anno 398. quod malo. Tandem & ea quæ scribit
p. 22. omnino congruunt cum l. 16. & 17. sup. de re
militari.

His ita constitutis, comportanda nunc ex eâ Ora-
tione huc sunt, quæ ad rem nostram faciunt. Ergo
Synesius nondum Episcopus, cum Cyrenensium no-
mine ad Arcadium legatus cum coronâ aurâ mis-
sus fuisset, eam orationem de Regno ad eum habuit,
benè administrandæ Reipubl. præcepta ei daturus,
occasione sumptâ ex iis quæ tum in eâ secus gere-
bantur. Mitto, quæ ipsummet Arcadium respiciunt,
veluti quodd diuersus à Maiorum institutis luxu in
vestibus, difflueret, publicæque rei exiguum curam
gereret: id genus alia: Ea tantum huc ex eâ Synesij
oratione sterni oportet, quæ circa dignitates, rem-
que militarem & Barbaros, secus admittebantur,
atque ad eò huc legi, vel saltem factionibus quæ
huic l. occasionem præbuerunt, conuenientia. Ergo
Synesius eâ orat. p. 2. Arcadium hortatur, Vt cum
iis amicis & propinquis agat τας πειλας τε υ φίλους,
cum quibus de summa rerum consilium capere pos-
sit, μηδ' ον σιωπῶσαν πει τῶν ἑλων βουλῶσεων, vt ca-
teroque, quod Tacitus dixit, nullum maius est boni
imperij instrumentum quam boni amici: qui, quod
Symmachus ait, instrumenta sunt boni saculi. Item
hortatur, vt cum militibus familiariter agat. Eun-
dem carpit p. 15. quod facilius tum in Palatium
ingressus hominibus distortis esset, exiguo cerebro
& capite, quàm Ducibus & Tribunis, quos amicos
inter habere debeatur. Item p. 21. 22. 23. quod Bar-
bari passim ad militiam & dignitates, & quidem
spretis indigenis, adsciscerentur, sic quidem vt
exinde ruinam Imperio minuteret, eiusque præludia
iam obseruare se de proximo dicat, εμπαρθεῖν σαφῶς
εσθλῶς ἕσαν: Quare suadet p. 23. ab vna parte, vt Bar-
bari à Magistratibus atque à Senatu arceantur, αρχῶν
δὲ δὴ υ πρώτων ἀποκλιμάδων, υ τῶν ἐν βουλῶσει γερῶν
ἄποκα.

ἀποκλιμάδων: ab alterâ verò parte, indigenis mili-
tibus afcitis, τας νῦνας αὐτογῶν. Idemque carpit,
familias priuatas Scythia tum plenas fuisse. Idem
p. 29. Consistorianos seu αρχῆς τ καθεδρας οἱ μόνε μὲδ
αὐτῶ δ' ἀπὸ τῆς ἀλλων παροφισου, tales delegi
Regi animi moderatione, qui iuandorum homi-
num pro rata concessæ facultatis portione studiofi
sint, ἀφελτικῶς ἀδρόπων ὅσας πῶς μέτρον ἕκασον τ
νεμθῶσης δωδέμιας. Idem monet p. 29. 30. vt ca-
stissimos & iustissimos Magistratus prouinciarum-
que Rectores ordinet: atque in eâ re non diuitiarum,
verùm virtutis rationem habeat. Hæc omnia
Synesius ad Arcadium, præcipuos tum Imperij seu
status publici defectus notans: Quos sanè, vt im-
perio ruinam minitatos Synesius propalam definit,
ita factionibus illis, quibus hæc l. occurritur, ansam
praebuisse, vel certè prætextum certissimum est:
Atque inter alios, Dignitates ciuiles, palatina,
militares in nouos homines, qui non incremen-
ta sua sibi deberent, & sic immerentes, Barbarosque
collata, qui pe potentia ad impotentiam vterentur:
vnde etiâ ex diuersitate motu semina factionu:
Ac maximè cum Barbari seu Gentiles tum praua-
lerent: quod etiam argumentum figuratum est libro-
rum de prudentia Deiciusdem Synesij, maximè postea.
quam cum indigenis seu Romanis coalescere, per-
nuptias, cœperunt, quod antea interdictum fue-
rat, l. vn. sup. de nuptiis Gentilium: quod vel Frauit-
tæ exemplo liquet, cui id concessum fuit, vt testa-
tur Eunapius in excerptis Legationum: Vt omittam
alias Synesij alibi de iniquitate Magistratum que-
relas, vt & Libanij de huius æui Magistratibus in Ori-
ente.

Cum itaque deploratus hic Imperij Orientalis
sub Arcadio status esset, hæc καχεῖα, hi motus
animatorum, & quidem ob dignitates ciuiles, mili-
tates, palatinas, non in immerentes tantum, ve-
rum in quos-palam, rapaces, Barbaros collatas,
dèque his crebri questus essent, nec occulti per
vulgum, imò magna παρρησία ab Episcopis quoque
publicè prosciberentur, qui ἐλεγκτικοὶ multi tum
erant (quod de Ioanne Chrysolomo anno proximo
cccxcviii. testatur vel Socrates lib. 6. c. 5. Ad eò
vt ei crimini datum sit ab Isacio in Synodo ad Quer-
cum, teste Photio n. 59. quod ad seditionem popu-
lum concitaret etiam aduersus Synodum: denique
cum hîce mederi haud amplius facile esset, quod
Synesius scribit distâ Oratione p. 24. indeque peri-
culum ipsi Imperio immineret, quod sanè Synesius
vaticinatus est: inde publicum odium factionesque
in Consistorianos illos, Senatores, Palatinos,
Iudices Prouinciales, &c. passim enata: Qui-
bus cohibendis salutatis hæc lex ab Arcadio lata
est.

XI. Cognitis iam vetis & Historicis harum
Factio num causis, profligatis viceuersa
quæ ad hanc vsque diem afferuntur, alij deinceps
Interpretum errores, qui ad hanc Legem admittun-
tur, educendi sunt: simul & controuersæ ad eâ Quæ-
stiones è pluribus duæ solemnes maximè, & hanc ad
rem nostram cum primis necessariæ, dirimendæ ve-
niunt.
Prima controuersia est, respectu Locis; vtrum
videlicet ad Maiestatis crimen contrahendum in sp.
huius l. & vt seuerissimis pœnis eâ comprehensis lo-
cus sit, necesse sit, vt ij in quorum necem factio seu
societas inita dicitur, apud Principem in eius ad-
mitatu seu Aulâ morerentur, eiusque Lateri adhæ-
reant, Collaterales denique Principis sint, vti lo-
quantur, quomodo sanè alias eorum qui circa la-
tus Principis agerent, peculiatis quædam ratio olim
Tem. III.

habita, v. l. iurisperito 30. ff. de excusationibus. Quæ
quidem Quæstio, et si de facili ex superioribus de-
cidi posset, tum ex eo præterea, quod Lex id nul-
libi requirit, attamen in eam adhuc incumbendum
est: Quod è Scriptoribus nonnulli, iique non tra-
latitij, illud disertè volunt, Quod nullis tantum
Imperatoris Officialibus Maiestatis crimen contraha-
tur, qui apud Principem resident, & in eius supremo
Consistorio sedent: In quibus fuit Glossa, Cynus,
Salicetus, Laudensis, Rolandus à Valle, Clarus.
Verùm id non requiri perspicuum deinceps faciam,
vel ex iis ipsis tribus Personarum generibus, in quo-
rum capita factione inita Maiestatis crimen con-
trahi hæc l. voluit Arcadius. Igitur hæc l. Viri illu-
stres, qui Consiliis & Consistorio Principis inter-
sunt, primi nominantur: vbi non ait lex, Quo
Tempore consiliis & Consistorio nostro intersunt,
multò minus, Quando lateri nostro adherent:
verùm ait lex, Qui Consiliis & Consistorio nostro
intersunt, id est qui Officij sui dignitatibus ratione
interesse solent, quibusque id oneris officijque in-
cumbit, vti consiliis & Consistorio vocari inter-
sunt. His scilicet verbis Officium eorum perpetuum
describitur, non iuge officij exercitium: neque
enim tam continud consiliis & consistorio interesse
solebant vel poterant, vt non alibi quandoque consi-
sterent, nihilominus, imò fortè magis, per prouin-
cias factionibus obnoxij.

Secundò, patet id ipsum ex Senatoribus, qui se-
cundo loco hîc nominantur: Senatores scil. hæc l.
sunt, qui siue Constantinopoli, siue per prouin-
cias degebant: quod prius ostensum est sup. n. 12.
quo tempore etiam Princeps ipse alibi morabatur: vt
in sp. huius ipsius l. ex cuius subscriptione discimus,
Arcadium hoc tempore Anycræ constitisse, de
quo iam supra. Nil igitur necesse est, ad Maie-
statis crimen contrahendum in sp. huius l. vt
Consistoriani aut Senatores eò loci sint, in
quo Princeps moratur, eiusque lateri adhæ-
reant.

Quod & idem tertio apparet, ex postremo perso-
narum genere, quod his verbis designatur, cuiuslibet
postremo, inquit, qui nobis militat. Non eâ qui-
dem ratione, quod dictio Cuiuslibet, vniuersalis sit,
& dispositionem ad omnes extendat, verùm
quia his verbis designantur, non tantum Palatinæ
dignitates, in Palatio Principis militantes, verùm
& prouinciales Iudices, siue Ciuiles siue Militares,
vt probatum est sup. d. n. 12. Sic sanè, quod repe-
tere necesse est, & olim L. Iulîa Maiestatis teneba-
tur, qui Magistratum aliquem P. R. vel eum qui
Imperium potestatemve habebat, occidere studu-
set, l. 1. §. 1. ff. ad L. Iul. Maiestatis: quo vti que numero
erant Magistratus prouinciales, qui sanè Imperium
potestatemque habebant. Et hæc de priore Quæ-
stione.

Secunda Quæstio est, circa Causam Impulsiuam
factionum istarum: vtrum videlicet, vt huius con-
stitutionis pœnis locus sit, requiratur, vt Principis
aut Reipublicæ odio contemptiue factio in necem
alicuius ex supradictis personis inita fuerit: Et sic,
vtrum huius cõstitutionis ratio exinde petenda sit,
quòd indirecè saltem SALVS Principis & Reipu-
blicæ per hæc factiones, perque iatus eorum qui
in Dignitatibus positi erant, peteretur. Quod sanè
euenire sæpè variarum gentium Historia innu-
meris exemplis comprobatur. Sic enim ferme factiosi tur-
bonèque solent, qui Republicam euentam cupi-
unt, vel Principem in potestatem suam redigere,
dèque folio deturbare, quia Principem ipsum arri-
pere, vel Republicam directò petere siue inturum
siue arduum censent, in ea prius capita ite, quibus
Princi

humani profertur: Iniquitatis seu Acerbitatis species ponunt in sequentibus: quæ interim huius l. sententiæ seu capita notentur. 1. Quod Maiestatis, imò perduellionis crimen, vel vno Senatore, Principive militante occiso contrahatur. 2. Quod cogitatum scelus, eadem quæ patratum seueritate hic plectatur. 3. Quod in filios innoxios, (irrationabili ut volunt odio,) perpetua egestas, & incapacitas successione, non tantum paternæ, sed etiam matris & auiæ, & proximorum etiam extraneorum, atque infamia, eaque indelebilis, hoc casu prorogetur, sic ut eis mors solatio, vita supplicio sit. 4. Quod deprecatoribus, & pro his hincere ausis, infamia inuratur. 5. Quod filiabus non nisi legitima in bonis matris relinquatur. 6. & 7. Quod emancipationes, alienationes quocunque titulo, post crimen statim contractum, in irricum deducantur. 8. Quod ex lucro nuptiali quod à marito vxor habet, iure usufructus, quodque aliàs filiis reservandum erat, filia tantum, & quartam adhuc tantum consequi possint. 9. Quod ea ipsa pœnæ satellitibus, conscitis, ministris eorumque filiis, quæ coniuratis coniuratorumque filiis imponantur. 10. Quod denique Indices, Delatores, Denuntiatores, ac si de summa Reipubl. ageretur, præmiis etiam exciantur. 11. Et post hæc omnia, qui mos Tyrannorum est, quod lenitatis adhuc species non vno loco ostentetur: ut cum Arcadius ait, *sele filius, qui paterno debuerant perire supplicio, vitam Imperatoriæ specialiter lenitate concedere*: item cum ait, *mitiorem circa filias debere esse sententiam*: Item cum tam blandè Delatores euocat, & quidem eos ipsos qui iam factione vsi fuerint. Nolo per singula hæc nunc ire, exemplisque ea firmare, quod fecere iam alij industriè, vel etiam ea recoquere, quæ hanc ad rem Politici curiosè obseruant; in summam dicam, hanc Reip. administrandæ rationem esse, ut non omnia in eâ ad communem & ordinarium modum & rationem reuocari semper debeant possint. Nempe Reipubl. necessitas, crescentibus præsertim malis, passimque inolecentibus, nonnulla sæpè quæ alioquin sæua, deque iniquo aliquid trahere, videri possent, extorquent, & fortioribus remediis agi suadent: Nam ut cæterotum omnia ad summæ rei utilitatem in Reipubl. spectare oportet, ita utilitas hæc, τὰς χριστοὶ ἀπολύθειν suadet, atque aded extraordinaria asperaque sæpè iura τῶν ἀλλοτρίων introducitur. Ut non temerè inter Iuris Constituendi vias NECESSITAS ponatur: Ergo, inquit IC^{us}, *omne ius aut consensus fecit, aut necessitas constituit, aut firmiter consuetudo*. Quomodo & Menander, τὸ νόμον τῶν ἀλλοτρίων, ἢ τῶν τῶν ἐξ ἑαυτῶν: Atque istud ius χριστοὶ des omnino vocare possis. Nempe Arcadius, cum assiduè querelis comperisset, in Reipubl. administratione dignitatibusque à se positis, factionibus passim obnoxios, omniâque turbarum plena, pœnas intendendas iam & exasperandas credidit, quasi haud aliter cuiusquam eorum salus in tuto locari posset: Quâ causâ siue impulsua siue finali huius Legis Arcanum continetur. Quare, quod Arcadius Marcus Marcellinus, de Valer. imp. scribat lib. 29. p. 43. *reuenire fuisse veniâ dignum, vitam quam ereptum ire per seâ properabant, omni cautela defendentem*: Id ipsum & hoc casu de Arcadio dici possit, veniâ saltem dignum, qui vitam sibi proximorum capitum, quam ereptum ire factiosi passim iam properabant, omni cautela defensum iuerit. Quod pertinet etiam egregius Sexti Aurelij Victoris elegantissimi Scriptoris locus seu iudicium de Severo, c. 29. *At iste delendarum cupidus factionum quod deinceps inuis ageret, necessitudinem facti ulcisci maluit, ne paulatim spe veniæ in labem*

publicam per coniurationes procederetur, ad quas vitio temporum animos [pronus] scilicet. intelligebat. Neque ego abno ea delictorum, quæ grassari immodicè ceperunt, plus penè quàm seuerè excidenda esse. De quo iam aliquid supra.

Et hæc quidem satis ad defendendam à Nouitatis, vel etiam Acerbitatis crimine, constitutionem. Cuius etiam ego (ut tertium hoc, sed *ἐκαστὸν* tantum ad Arcadij defensionem addam) non tam Arcadium, quàm Eutropium ipsum Auctorem facio. Quæcunque enim tandem, & quàm salutaris Arcadij mens fuerit, ad Reipubl. utilitatem comparata: attamen vulpinis Eutropij fraudibus (quomoddò Claudianus cum *vetulam vulpem* vocauit. *Ut primum vetulam texere Palatia vulpem*) velandis, exaratam atque extortam omnino censeo: ut suam videl. suorumque potentiam firmaret, salutemque in tuto locaret, denique reuerâ ut flagitiosi Iudices elaberentur. Nam cum in hæc tempestate τῶν ἀλλοτρίων βλαπτικὸς οὐκ ὀνομαζέται haberet, atque Arcadij animum haud aliter atque pecudem quod vellet etiam verteret, (quod prolixè sup. ostensum est) passimque ab eo Consistoriani, Senatores, Palatini, Iudices, quos consiliis suis fauentes sciret, promouerentur, sique indigni, rapacisque (quæ causa appetendorum eorum proculdubio vulgo fuit) hinc Arcadij animum inclinavit, ut tam graues pœnas indiceret, hancque *Tuitions* formulam promulgaret. Quem oportuerat, honesta insuper consilia capessere, excitis partim accusatoribus in prauos Iudices, more Constantini M. cuius aurea hæc in rem extat constitutio, l. 4. sup. de accusar. & Theodosij M. l. 4. inf. ad L. Jul. repet. & l. 4. eod. Cod. Inst. (non tamen familiaribus & seruis, quibus vocem intercludi interest, & verò sub gladij pœnâ interclusit, Maiestatis tantum crimine excepto, idem Arcadius ad eundem Eutychianum PP. vnicò post hanc l. mense l. 20. C. qui accus. seu l. 3. sup. ne præter crim. Maiest.) Remotis item vel etiam punitis, qui eas dignitates foedassent: Tandem honestioribus probisque viris promotis. Etsi non desint Arcadij constitutiones quædam, quibus prauitati Iudicum modum aliquem ponere studuit: Veluti pœnis propositis ambitui eorum, l. 1. inf. ad L. Jul. de amb. quæ lex hoc ipso anno data est, & de Illustri Palatij dignitate agit: tandem similem prorsus sententiam ei, quæ h. l. continetur, continet: *cum pari sorte, inquit, Leges scelus quàm sceleris puniant voluntatem*: Reperundarum item criminum & concessionibus idem Arcadius occurrit, l. 8. de his quæ administr. l. 3. de vsuris: quæ & ipsæ hoc anno datæ fuere: Prouinciæ denique suæ administratione Iudicibus interdixit: teste Synesio ep. 73. quomoddò & pater eius prohibuerat, l. 3. C. de crimine sacrilegij: & l. 1. sup. Verum nequicquam & frustra hæc omnia: cum eò iam prolapsa esset Reipubl. ca; ut remediis amplius locus esse non posset, per summum Eutropij *νεφέλη*.

Hæc inquit animi mei coniectura est, neque vno argumento. Primum id suadent omnino ea, quæ modò pertrixi, quæque prolixè supra dicta sunt de Eutropio Arcadij animum pro libitu suo versante, atque habenas Imperij flectente. & indignos quosque rapaces & Barbaros passim per foedas nominationes ad dignitates promovente. Secundò, vulpinis Eutropij moribus omnino conuenit, tanta tamque accurata illa pœnarum congeries, pariter ut in alijs similibus legibus Arcadianis, veluti l. 16. inf. de pœnis l. 34. 36. de hæreticis: tam accuratè item illæ rationes & sententiæ, ex medio iure & Politicâ, obtentui fermè, petita: tam blanda delatorum, etiam eorum qui iam factione vsi fuissent, euocatio, quâ validissima securis factionibus iniici-

tur, quibus omnibus partim spem offert, partim metum intendit, imò mutuum inter factiosos metum excitat, dum alter alterum timeret ne prodatur: tanta denique, & oratoria, post hæc omnia Clementiæ & lenitatis ostentatio: pariter ut in l. 17. inf. de bon. proscript. l. 23. de petir. Ut hinc, si coniecturæ isti locus est, valeat interim illud, *Nullam esse crudeliorem sententiam eâ quæ est, cum parcere videtur, asperior*: Et ut ille ait, *quantò mollior, tantò vehementius mordet*. Tertio, Legum ferendarum arbitrium penes Eutropium hæc tempestate fuisse, liquida res est. Quomodo & Rufinus, qui ante Eutropium apud Arcadium rerum potiebatur, Leges pro arbitrio suo fixit & refixit, vnde Claudianus *Legum venditor* dicitur: & Alciati sententia accedo, qui *Legem, si quis maior utroque C. de transactionibus, atrocitate pœnarum pariter famosam, à Rufino extortam scribit*: de quo ad eam legem plenè: v. & quæ notauit ad l. vn. sup. si quis Imperatori maled. Sic sanè & Eutropio disertè adscribitur ea Arcadij constitutio, quæ Ecclesiarum asyla coercita fuerunt: ut testantur Socrates lib. 6. c. 5. Sozomenus lib. 8. c. 7. Chrysothomus oratione in Eutropium, & vitæ Chrysothomi Scriptoris. Suidas in v. ἐὺτρόπιος. Quæ quidem illa ipsa Arcadij constitutio est, ad eundem Eutychianum PP. cui hæc nostra inscribitur, emissâ, vnde quatuor Leges desumptæ sunt hoc Codice putâ lex 3. de his qui ad Eccles. confug. l. 57. de appellat. l. 33. de Episcop. Eccles. & Clericis: l. 16. de pœnis: & Cod. Inst. res: putâ lex 11. de Episcopis: l. 6. de Episcop. aud. l. 29. de appell. Quâ tandem Lege suâ Eutropius ipse concidit. Sanè Claudianus Eutropium disertè *Præsidium LEGVM* vocauit:

— *Præsidium Legum, Genitorque vocatur Principis, & famulum dignatur Regia patrem.*

Item

Vidit sub pedibus LEGES, subiectaque colla Nobilium.

Succurrit & illud mihi, quod Zosimus ait, lib. 5. p. 788. 789. Eutropium & Stiliconem, hæc tempestate, odia intermecina inter se exercuisse: Vnde Eutropius ipse Stiliconem ab Arcadio & Senatu Constantinopolitano hostem publicum renuntiarî fecit, teste Zosimo lib. 5. p. 788. Ut omittam quod Claudianus ait, eum commisisse inter se Arcadium & Honorium:

— *geminam quid diuidis aulam,*

Conariisque piis odiis committere Fratres?

Contra Stilico vtriusque aulae administrationem sibi tum vendicabat: ut proinde necesse forte habuerit Eutropius, capiti suo suorumque à Stilicone metuere. Quod etiam Claudianus lib. 2. in Eutrop. p. 87. a. indicare videtur. Inde tanta illa pœnarum

seueritas, tam peremptoria verba, eæ in delatoribus exciendis blanditiæ, & hæc omnia velut in abrupto periculo. Quicquid tamen Eutropius hanc partem moliri potuerit, sedecim ipse post mensibus, Gainâ id agente (qui Stiliconi obnoxius erat) non per factionem, verum Arcadij ipsiusmet iudicio relegatus primùm, mox & interfecus fuit.

NVNC, cum ad finem huius Dissertationis ventum est, Historicas huius constitutionis causas è superioribus in breue cogamus. 1. Nempe, si de Factionis ipsius quaritur, *Factionum* quibus h. l. occurritur, causæ hæc fuerunt: quod Reipubl. administrandæ dignitatibusque tum admoti, sordidi quique Barbarique, rebûsque suis tantum intenti, subditorum curâ abdicatâ, modis omnibus eos vexarent. Quæ Arcadiani sæculi labes fuit. 2. Si Arcadij mentem inspicimus, Maiestatis crimen, pœnâque h. l. comprehensas factionibus istis probo morte obiciendi causâ hæc fuit: quod Factionibus his, tum passivis, seu passim initis, nullius non ex iis, quos ipse Reipublicæ ceu idoneos admouisset, dignitatibusque ornasset, vita salusque exposita esset, omniâque turbarum plena forent: de quo cap. 15. Et hæc proculdubio vera sunt. *Ἐκαστὸν* nostrum istud est, si de Eutropij mente quaritur, *Eutropio* suadendæ huiusce Legis hanc Arcanum causam fuisse videri, quod scilicet clientibus suis, quos ipse honoribus aut prouinciis ornauerat vel ab Arcadio ornari fecerat, salus, Rerum summam ipse potè administraret: de quo paulò antè. Verum hoc *ἐκαστὸν* tantum, prout quisque voler, ita & accipiat.

Et hæc quidem interim *Historica nostra Dissertatio* esto, quâ ante aliquot annos iâ publicauimus ad hanc *Nobilissimam & Quædam Arcadij Imp. Legem. Quam prouinciam vacuum hanc ad diem deprehendi. Nam quæ singula ad eius siue Praxim, siue Applicationem pertinent, ut & Arcana Politicâ, quæ exinde quæ amplurima potuntur, etsi Pragmaticâ vel Politicâ Dissertatione exequi haud adeo operosum fuisset, attamen ceu alieni iuris iam facta pleræque magisque exposita, ne attingere quidem libuit. Obiter tantum præter ea quæ iam in iuris huius sectionis capita notauit, quæ sententiosè magis dicta, hæc congerere iuuat: Qualia ista 1. Senatores & Consistorianos partem corporis Principis esse. 2. Eadem seueritate voluntatem sceleris quâ effectum hinc puniri. 3. Filios sæpè paterno debere perire supplicio, in quibus paterni hoc est hæreditatis criminis exempla metuntur. 4. Perpetuâ egestate sordentibus mortem esse solatio & vitam supplicio. 5. Mit. orem circa feminas debere esse sententiam, quas pro infirmitate sexus minus auturas esse confidimus. 6. Etiam scitè pœnitentibus, ignoſci quandoque.*

utique dicuntur, l. 3. 5. h. t. Hi humani generis inimici dicuntur l. 6. naturæ peregrini, l. 5. communis salutis hostes, l. 1. 1. Horum crimen Maiestati proximum habetur l. 6. h. t. l. 2. de bonis proscriptorum. Horum actus scientia, l. 3. siue Ars (vnde Magicæ Artes, l. 3. & 5.) in his versatur, in defigendis ad libidinem animis, in hominum salute impugnanda, l. 3. [in interfectione hominibus, pecudibus, frugibus procuranda, vnde Internecinum, & Internecini actio siue accusatio, l. 1. 4. sup. de accusat. pro Magicæ & maleficij crimine seu accusatione] Item in suffragiis adhibendis in agrestibus locis, d. l. 3. in elementis turbandis, & vitis infontium labefactandis, in Manibus acciendis, & ventilando, d. l. 5. Hinc & Magicæ apparatus, l. 7. magica contamina l. 6. Qui noxiis quaesita graminibus, & diris innumurata secretis, mentis & corporis venena composuit, l. 6. inf. de indulgent. crimin.

¶ Hi à Constantino ita lati fuerunt, dum ne quid contra hominum salutem aut existimationem molirentur, l. 3. h. tit. Verùm à seculis Principibus postea penitens prohibiti fuerunt, l. 4. 5. 6. 7. 9. 10. 11. Codices eorum cremati l. 4. in f. inf. de hereticis.

MATHEMATICI Rubr. & l. 4. 6. 8. 12. seu ult. (de quib. ad d. l. 4.) quo nomine veniunt, l. 3. 4. in f. inf. de heretic. & Aruspices siue Haruspices; de quibus l. 1. 3. 6. & fortè l. ult. h. t. & l. 1. inf. de Paganis: (vnde & Haruspicina, l. 9.) à quibus scilicet requirebatur quid fulgura portenderent, eorumque responsa, Denunciationes, & Interpretationes vocantur, d. l. 1. de Paganis. Item Harioli, l. 4. 6. Augures, d. l. 4. & 6. Vates, d. l. 4. Chaldæi, d. l. 4. Diuinandi artem somniis narrandis occultantes. De Haruspibus id obseruandum, Haruspices publicè consuli Constantinum permisisse, l. 1. & 2. h. t. & d. l. 1. inf. de Paganis, à Constantio verò penitens consuli prohibitos, l. 4. & 6. h. tit. à Valentiniano verò nocenter tantum Haruspicinam exerceri vetitam, l. 9. h. tit. Ceteri quoque sublati, vel professionem suam exercere vetiti, l. 4. 6. 8. ult. huius tit. hæc potissimum de causâ, quod contra salutem Principum, vel de eorum salute saltem quaerent, vt aperte ostendit l. 6. hoc tit. Quamquam & aliâ de causâ quoque Mathematici errorem suum exercere vetiti, l. ult. hoc tit. vbi & Codices eorum comburi iubentur.

POENÆ eorum variæ & graues, seuerissimæ poenæ, l. 3. Ignis l. 1. Supplicium capitis gladio vltore, l. 4. Feralis pestis, eaque absumi, l. 5. competenti animaduersione mactari, l. 7. Capitalis sententia, l. 8. deportationis poena, l. ult.

¶ In HARVSPICES Romæ Constantini M. duæ leges.

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum.

NVLLVS Aruspex limen alterius accedat, nec ob alteram causam; sed huiusmodi hominum, quamuis vetus, amicitia repellatur: concremando illo Haruspice, qui ad domum alienam accesserit: illo & qui eum suasionibus vel præmiis euocauerit, post ademptionem bonorum, in insulam detrudendo: Superstitio enim suæ seruire cupientes, poterunt publicè ritum proprium exercere. ¶ Accusatorem autem huius criminis non delatorem esse, sed dignum magis præmio arbitramur, PP. Kal. Feb. Romæ, Constantino A. V. & Licinio Cæs. COSS. [319.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. vlt. tit. ex hac lege & sequente interpolata est. Photius quoque eius sententiam refert in Nomocan. t. 9. c. 25. & Basilic. lib. 60. tit. 39. cap. 29. Denique hæc lex, velut indicat Balsamon ad Nomocan. Photij in Basilicis multum immutata. Batonius eam rectè Annalibus suis inseruit. An. 319. n. 29.
- ¶ Præfectum Vrbis Romæ, vt in parem subscriptio legis PP. Romæ, ostendit. & expressè testatur Author incertus de Præfectis Vrbis, his ipsis Consulibus: Et lex 1. inf. de Paganis (quæ argumento huic responderet) & lex 2. sup. de sponsalib.
- ¶ Limen hic, & l. prox. non est limen Ianuæ, seu Ianuæ, vtrum domus, vt mox vocatur h. l. priuata domus, l. 2. inf. mox vocatur: sed & erat ioculariter Alb. Gentilis, dum subtilem nimium agit, & tentat his verbis indicari maleficia in liminibus ianuatum quoque committi solita. Nil tale hic inuenitur.
- ¶ Quam de futuris quaerendi, respondendi consilio, atque adeò nequidem amicitia prætextu, vt loquitur lex prox. cuius eadem est, quæ huius l. sententia. Quare ponderanda hæc vox alteram quæ hic vim facit.
- ¶ Amicitia vocabulo intelligit interiorem familiaritatem.
- ¶ Hanc vocem mox virgo.
- ¶ Apud aras publicas & delubra, & libera luce, l. 2. inf. non in priuatis ædibus.
- ¶ De Delatoribus dicendi locus est, inf. tit. de Peticion. Honestas sc. h. c. proditio est.
- ¶ Iube mus.
- ¶ Data enim hæc lex ad Maximum (Præfectum vrbis Romæ.)

11. * Idem A. ad Populum.

HARVSPICES, & Sacerdotes, & eos qui huic ritui adsolent ministrare, ad priuatam domum prohibemus accedere, vel sub prætextu amicitia limen alterius ingredi, poenâ contra eos propositâ, si contempserint Legem: Qui verò id vobis extimatis conducere, adire aras publicas adque delubra, & consuetudinis vestra celebrare sollempnia: nec enim prohibemus præteritæ vsurpationis officia libera hæc tractari. Dat. Id. Maij. Constantino A. V. & Licinio COSS. [319.]

NOTÆ.

- * Ex hac lege & superiore, vt dixi, interpolata est Lex 3. Cod. eod. tit.
- ¶ Vrbis Romæ Populum intelligit, Gentilitium adhuc firmè vt ex hac lege & superiore partim apparet: & l. 1. inf. de Paganis: quæ his concordat.
- ¶ Sacerdotes sunt qui interpretantur hic Vaticinatores: quomodo Sibylla Sacerdos Virgilio 6. Æneid. & Augures Sacerdotes Ciceroni 3. Fam. ep. 10. Certè de ampla nominis Sacerdotis significatione agit Scalig. 3. Poët. 16. Verùm Sacerdotes hic proprio significatu accipio, qui sacrificia peragebant, quique adeò non minus quàm Haruspices extra inspiciebant.
- ¶ Vates, Hariolos, Augures, &c.
- ¶ Dvoque & hic pariter & l. 1. sup. euitasse videtur: Hunc ritum scilicet intellexit vaticinandi artem omnem. Hinc ritus igitur, id est huiusmodi ritui, vt l. 4. inf. ad Hanc Partem.
- ¶ Id est, operam dare ipsi, non etiam aliis insensuere vaticinationi operam dantibus.
- ¶ Limen id est, domum vt sup. & l. 1. Ignis, l. 1. sup.
- ¶ Pro existimatis, vide l. 10. inf. de Paganis.
- ¶ vide l. 10. 11. 25. de Paganis.
- ¶ Consuetudinis vox hæc in re propria h. l. & l. 1. inf. de Paganis: Eodem sensu mos veteris obseruantia, d. l. 1. inf. de Paganis, vsurpatio hæc ipsa lege.
- ¶ Publicè, l. 1. sup. Ne alioquin putet quis, noctu hæc tantum prohiberi his verbis: vid. quæ dicam ad l. 7. inf. & ad leg. 3. inf. de infirm. his quæ sub Tyrana.
- ¶ Tractandi vox hæc in re propria; ita Mathematicorum tractatus, l. 8. inf.

COMMENTARIVS.



CONSTANTINI M. in Haruspices Romæ duæ constitutiones hæc sunt, eodem Anno 319. septimo videlicet inde vt è potius est, datæ: Prior paulò prius ad Maximum Præfectum vrbis Romæ: Altera ad populum ipsum data. HARVSPICES quinam fuerint, notius est, quàm moneri necesse sit prolixius. Breuiter, erant, qui sacrificiis factis ex HARVGARVM Inspectione (id est hostiarum & extorum inspectione) de futuris iudicium & coniecturam faciebant: Cum quibus Auspices & Augures nonnulli malè confundunt. His certè l. 2. coniunguntur & SACERDOTES, id est qui sacrificia peragebant, exta pariter inspiciebant. Itémque ij qui huic ritui adsolent ministrare. Quibus verbis intelligit nonnemo Victimarios, id est Popas, Cultrarios, qui scilicet ministerium præbebant Sacerdotibus victimis mactandis, igni, & reliquis sacrificio parandis: Malè; intelligendi quippè sunt, alij, seu ceteri omnes, diuinandi artem exercentes, similes Haruspibus & Sacerdotibus, vt sunt Vates, Harioli, Augures, id genus alij, & vt Rubr. loquitur, ceteri his similes, quique ritui ipsi, non Sacerdotibus, ministrabant.

Igitur Haruspices, isti que omnes, quoniam priuatis sese consultoribus præberent, atque intra domos priuatorum artem suam exercerent, atque adeò haruspicinam facerent, in aliorum (& Principum quoque haud rarè) necem, de quorum siue salute, siue fine, à priuatis consulebantur, vel etiam contra publicam quietem, & imperium populi Romani: Idèd in id genus homines, Haruspices nominatim, subindè Senatusconsulta & constitutiones Principum lata, atque in eos qui de iis quæ dixi Haruspices consulissent: aliòtue diuinandi artem exercentes, de quo dicendi locus erit plenior alibi.

¶ Constantinus M. igitur his duabus constitutionibus, vt & tertiâ, l. 1. inf. de Paganis, Haruspices

picum & similia priuatorumque hæc parte conatibus obuiam iturus (& paulatim etiam quantum conuicio, superstitionem gentilitiam pessumdaturus, populique Romani mores ad pietatem traducturus paulatim, quod ab hoc anno 319. facere potissimum instituit,) cum Haruspicinam, quæ tantas in Gentilitium animis radices egerat, penitens prohibere non posset, haruspicinam hæcenus priuatim exerceri vetuit, & sacrificia domestica diuinationi exercendæ prohibuit, in tantum vt Haruspices ad priuatam domum accedere nolit, veteremque cum his amicitiam, id est familiaritatem domesticam, abrupti, neque in priuatas domos admitti sub amicitia prætextu, nec ob alteram causam, quàm haruspicinæ exercendæ animo scilicet ne hoc, illòue prætextu Haruspicinam nocenter inter priuatos parietes exerceri contingeret. Nihil est scilicet, velandis fraudibus & sceleribus tam idoneum, quàm priuata amicitia, priuatique congressus; qui meritò dominantibus suspecti: Nam à nullo genere æquè summum periculum est, si cæcus, & concilia, & secretas consultationes esse sinas, quod Cato apud Liuium lib. 34. dicebat. Sic & olim iam prospectum, ne qua sacra fierent in Operto, Liuius lib. 39. Huc omninò pertinet etiam Firmici consilium, horum temporum scriptoris, quod Mathematicis dat extremis libro Secundo, vt responsa sua PUBLICÈ dæt, & hoc interrogaturis ante omnia prædicat, quod omnia de quibus iam interrogant, clarâ sint voce dicturi, nec SECRETE cum aliquo fabulas conferant, sed PALAM sub conspectu omnium istius artis disciplinam exercent. Sed & antea Tiberius, vt memorat Sueton. cap. 63. Haruspices SECRETO ac sine testibus consulti vetuit; publicè igitur permisit. Vlpianus etiam hoc indicat, Vt, inquit, profiterentur, & PUBLICÈ responderent. Et sanè Alexander Severus, teste Lampridio, Aruspibus & mathematicis salaria instituit, & auditoria decreuit. Quo & memoria Curtius lib. 7. in regno Macedonico, non licuisse

nisi apud Regem Vatinia profiteri : Deinde vt re-
ctè nonnemo scribit , ex malo semper affricatur
mali aliquid : malique aded consortio prohibendi,
etsi non veniant vt faciant male: Quo non ab simili
etiam prorsus sine , litigatores domum Iudicis in-
gredi familiariter & secretum eius petere pomeri-
diano tempore prohibet l. 6. sup. de offic. Recloris
Provin. & l. vi. sup. de off. Iudicum civilium : quam
in rem videndæ quoque duæ Libanij Orationes quas
partim edidi primus , partim illustravi.

¶ Viceversa sicut Haruspicinam priuatim exer-
ceri Constantinus his legibus & d. l. 1. vetat , ita
contra publicè eam exerceri permittit. Publicè ,
inquam , apud aras publicas & delubra , & retento
more veteris obseruantia : Per hæc scilicet reforma-
tionis (sic vt loquat) initia delubra omnia & aras
inuiolatè stabant. Quin & d. l. 1. infra , de paganis :
Haruspicinam in publicis quoque causis à Senatu
vrbicisque Magistratibus Romæ vsurpari idem Con-
stantinus concessit : sic tamen vt ad se responsa Ha-
ruspicum referri vellet. De cuius rei ratione ad eam
legem plenius dicam. Et hæc omnia , non tanquam
ipse Haruspicinam probaret vel ei obnoxius fieret,
quod Zosimus credidisse videtur , & Baronius hinc
colligit ; verùm quia euellendæ è Gentilium
animis haruspicinæ par nondum erat , & Romæ
quidem & per Italiam, quam haruspicinæ nomina-
tim fidem maximam habuisse scribit Herodianus
lib. 8. p. 612. μάρισα (inquit) τῆς οὐρανίας τῆς
ἀστρον οὐρανοῦ. Ideoque satis habuit Constanti-
nus suæ interim salutis & publicæ quieti his legibus
eà quam dixerat consuluisset : prohibitis sacri-
ficiis domesticis & priuatarum ædium ingressu Ha-
ruspicibus interdicto.

Certè tantū abest, vt ex his legibus probari possit,
quod Zosimus scribebat , Constantinum per hæc
adhuc tempora Haruspicibus fidem adhibuisse , vt
contra l. 1. b. t. dilectis verbis Haruspicinam im-
probare se ostendat , cum superstitionem vocat : &
l. 2. cum ait : Quis vero id vobis extimatis conducere ;
Ac si diceret, non ego. Et vt paulò antè indicauit, id
quod d. l. 1. infra de paganis constituit , id alio
prorsus quàm Haruspicinæ probandæ animo finè-
que à Constantino factum est : vt ad eam osten-
detur.

¶ De INCANTAMENTIS , quatenus ea prohibita sint vel permessa,
Constantini M. Lex.

III. * Idem A. & Cæs. ad Bassum p. v."

ORVM est scientia" puniendæ , & seuerissimis merito Legibus vindicandæ, qui
Magicis adincti" artibus, aut contra hominum moliti" salutem , aut pudicos ad
libidinem defixisse" animos detegentur : Nullis verò criminationibus impli-
canda sunt Remedia humanis quæ sita corporibus, aut in agrestibus" locis, ne"
maturis vindemiis meuerentur" imbres, aut ruentis" grandinis lapidatione" quateren-
tur , innocenter" adhibita suffragia, quibus non cuiusque" salus, aut existimatio lade-
retur , sed quorum proficerent actus" , ne diuina munera & labores hominum" ster-
nerentur. Dat. x." Kalend. Iul." Aquileia" Crispo" , & Constantio Cæs. c o s s.
[321.]

INTERPRETATIO. Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel hij qui per in-
uocationem demonum mentes hominum turbant , omni genere pœnæ puniantur.

N O T Æ.

* Lex 4. Cod. eod. Tit. Photius Nomocan. 2. 9. c. 2. 5. vbi vide notam Balsamonis : Basilic. lib. 60. l. 39. c. 30. Hanc legem quoque
Annalibus suis inseruit Baronius A. 321. n. 16.

Crispus scilicet, qui hoc anno Cæsarem maximus, rebus in Gallia fortiter gestis aduersus Francos immenso terrarum
spatio emento ad Patris Constantini conspectum sese contulit : vt restatur Nazarius , in Panegyrico sub finem. Porro
hæc vnica mihi lex occurrit inter omnes Constantini M. quæ Cæsaris (Crispi scilicet) nomen præferat. Quanquam & de
hoc eodem accipi potest lex 2. sup. de Tutorib.
Malim P. P. Nam neque veteris Notitia Præfectorum vrbis, hunc hoc Anno memorat.
Vide quæ noto ad l. 3. infr. Vide Commentarium.
Interuentionem conciliant, vnde Intemecini actio, l. 14. sup. de accusat.
Vide quæ dico in Comment.
Albericus Gentilis putat, ex mente Iustiniani hæc hodiè accipiendæ, de Agrorum Iustratione , diebusque Rogationibus
quod inane est.
Hæc, vtiq; ad vocem inuocentor, Tribon. inuertit.
aut vrbis grandinisque lapidatione. Ita Iustinianus.
Apuleius non ab similitur lib. 2. Scruentimque est vt in eam sacrorum iaculationibus vindicatur.
Vide l. 9. in fine. id est, Cuiusquam. Et ita Cod. Iust.
Actuum appellatione cantamina, seu carmina indigitat Constantinus.
Vide Comment. Alij XV.
In in Cod. Iust. Et in Editione in Quarto, item Edit. Cuiac.
In Edit. Cuiac. editum Aquilino, malè; sanè & in Cod. Iust. editum Aquileis.
26. Crispo 11. & Constantio 11.

COM MENTARI V S.

CONSTANTINI M. tertia hæc hoc titulo
Constitutio est. Et hæc quidem de INCANTA-
MENTIS seu carminibus Magicis (quæ & SVFFERA-
GIA propriè h. l. vocantur) Ea verò vt Antiquitùs
duplicis generis fuisse , ita & hæc Constitutione
Constantini M. pariter agnoscit : non minùs ,
quam venenum cu. ἢ ὕδραον est. Itaque & signatè in
XII. qui MALVM carmen incantauit (teste Plinio lib.
28. c. 2.) parricida esse iustus est, id est homicidij
pœnâ plexus : itémque, qui Fruges EXCANTASIT,
eadem l. XII. Tabularum pœna obnoxius factus est,
id est non tantum qui fructus alienos in alias terras
cantibus seu magicis artibus transtulisset , quò mi-
nus adollescerent , vel etiam penitus enecarentur,
inter alia intemptiuis imbribus attractis vel neces-
sariis repulsis , vt Seneca docet 7. Natural. 7. Eadem
plenè ratione Constantinus M. etsi Christianæ re-
ligioni iam operatus, eodem συγμάσθητος genere
(de quo ad leges superiores egi) Populo Romano
gentili scilicet boni carminis seu incantamenti gratiam
facit : malum verò ad pœnam & leges reuocat &
quidem seuerissimè in quo etiam legi Dei accedit :
de qua Philo de spec. 11. p. 611. hæc constitutione,
quam cur Baronius subobscuram vocauerit, conii-
cere non possum. ¶ Mira sanè nonnullis hæc consti-
tutio videtur. Nā etiā Ethnicis nonnulli magicorū isto-
rū carminū vim negarūt, & in his Seneca: Et negat
Christiani nonnulli, & in his Valerius de sacra Philos.
quibus apertè quicquid velint, refragatur Psalmus 58.
& Apostolus 3. ad Galatas: Alij verò apertè cōdēna-
runt, etiam innoxiorum istorum carminum vsū, vt
Medicorum disciplina : quod restatur Augustinus
lib. 2. de Doctr. Christ. Damnata igitur etiam à Me-
dicorum Principibus, Hippocrate lib. 2. de morbo
sacro: Galeno ἀπὸ τῶν φαρμάκων δυνάμειος. Ridet &
Lucianus in Alex. Senero, Ἰαδοῦδον : Et Pli-
nius lib. 28. c. 2. & Plutarchus in Pericle , &
vt Plinij verba vsurpem , virum sapientissimi cuius-
que respuit fides. Sanè IC. quoque Vlpianus , etsi
Christianæ Religionis osor , l. 1. π. de extraord.
cognition: huiusmodi remedia inter medicinæ gene-
ra esse negat : tamen si, addit , SINT qui hoc sibi pro-
fuisse cum predicatione affirmant. Quibus contra Am-
mianus Marcellinus lib. 16. p. 72. ita scribit, Si quis,
inquit, anile incantamentum ad leniendum adhibuisset
dolorem, quod medicina quoque admittit aueritas
&c. Sed vide sis longam hæc de re disputationem
Plinij lib. 27. & lib. 30. c. 2. Mureti 4. var. 6. Pind.
od. 3. Pyth. vid. & Martianum Capellam l. 14. c. 6.
Platonem variis locis, Valeium de Sac. Phil. Hinc
& remedia, quæ à rei rusticæ & medicæ Scriptori-
bus proponuntur, Catone, Varrone , Theophrasto,
Aëcio, Sereno, Tralliano, v. & libellū qui Galeno ad-
scribitur: Et hæsit tamè diu in animis quoque Chri-

fianorū approbatio & studiū horum remediorum
seu incantamentorum. Quare Ioan. Chryostomus
passim, aliique antiqui Ecclesiæ Patres hanc super-
stitionem grauissimè coërcuerunt : Et extant etiam
de horum pœnis Canones in antiquis Conciliis , vt
Canone 63. Synodi Laodicene , Can. 61. Synodi 6. in
Trullo. Vide & Capitulum lib. 6. c. 72. Imò vani-
tatem hanc ac nominatim πνευματικῶν ἢ φαρμάκων
seu πνευματικῶν damnauere Principes quoque non
modò Christiani, vt de Constantij (qui Constan-
tini M. huius nostri filius fuit) temporibus refert
Ammianus lib. 16. p. 72. Si quis anile incantamentum
ad leniendum adhibuisset dolorem, reus delatus pœna-
liter interibat. Item lib. 19. vt veneficos pronunciatos
reos capitis interisset, si qui REMEDIA quartana, vel do-
loris alterius collo gestaret. Itémque de Valentiniani
temporibus idem Ammianus lib. 29. Annum quandam
simplicem interuallatis febribus mederi leni carmine
consuetam occidit vt noxiarum. Et visus adolescens in bal-
neis admonere marmori manus vtriusque digitos alterna-
rim, & pectori, septemque vocales literas numerasse ad
stomachi REMEDIA prodesse arbitratus, percussus gla-
dio est. Verùm & Pagani, vt de Antonino Caracal-
la refert, etsi alio sine Sparianus : Damna sunt,
inquit, & qui REMEDIA quartana terriant, que collo
annexa gestarent. Ac vt de φαρμάκων & ἀεθλοῦ
his adhuc addam. D. Basilus Homilia in Psalmum
75. ea damnat ἀεθλοῦ characteribus insignita :
Et Ioan. Chryostomus Homilia 43. in Malbaum,
c. 23. in eos inuehitur , qui suâ ætate phylacteria
ἀεθλοῦ ad collum suspendebant, vel partem ali-
quam Euangelij scriptam : itémque & in 8. homil.
super ea , ad Colossenses edit. Comel. p. 1374. 1375.
non dubitat idem Chryostomus comparare aliqua-
tenus martyrio contemptum huius vanitatis :
ὁδοῦσε ἢ πᾶσι δὲ ἐπὶ τῆς ἀεθλοῦ, μαθητῶν αὐτῆς
λογίζεσθαι: vbi docet vetulas fermè sceminas seu anus
hæc fecisse. Aded scilicet altas radices egerat in ple-
bis Christianæ animis δόσποδος hic morbus. Et ta-
men vt dixi cum Constantinus quoque h. l. ad pœ-
nam non reuocat. Id enim est, quod sibi vult , cum
ait: Nullis verò criminationibus implicanda sunt RE-
MEDIA humanis quæ sita corporibus. Cui similis , &
propè gemina est Apuleij sententia, 1. Apolog.
Veteres Medici etiam carmina REMEDIA vulnerum
norant, vt omnis vrbis certissimus auctor Home-
rus docet, qui facit Pylsi de vulnere profusentem san-
guinem sisti CANTAMINE : NIHI ENIM QVOD
FERENDÆ SALVTIS GRATIA FIT, CRIMINO-
SV M EST. Quæ postrema verba diceres Constanti-
ni Quæstorem in animo habuisse. Et tamen circum-
scribenda hæc sententia est, velut falsa. Quàm mul-
ta enim verita, licet salutaria interdum sint , & non
malo animo dentur, sed malo tamen exemplo ac

more? Non faciendâ sunt mala ut eueniant bona. Sanè apud Egyptios puniebatur Medici qui non ex præceptis artis agerent curauissent. Denique nec bonus vsus rei malâ rem malam probat, ut contra malus vsus bonâ rei bonam non infamat. Quo mirum magis, Iustinianum hanc l. tanto potest probasse, inque Codicem suum retulisse. Quare & Leo Nouella 65. eam abrogat, Eusebius lib. 5. demonstrat. Enangel. p. 127. Constantius M. coartatus, aperit à Christianis damnatum hunc Incantationum vsum semper testatur. Remedia igitur humanis quaesita corporibus, sunt vel nuda cantamina ad leniendum dolorem: de quibus v. & Alex. Trall. lib. 12. Originem contra Celsum Nicephorum, in lib. de insana. Amm. Marcellinum lib. 16. p. 72. De iisdem sensit & Marcellus de medicina.

Gramine seu malis agro prestare medelam CARMINE seu potius: namque est res certa SALVTI

Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis. Medicina igitur facta ἐπιθεσίαι & incantationibus: sic ut corporibus pararetur prodelle; PRÆCINERE hoc Latinis dicebatur, Macrobius lib. 2. in somnium Scipion. c. 3. de Musica loquens, Corporum quoque morbis medetur: Nam hinc est quod agris REMEDIA præstantes PRÆCINERE dicuntur. Tibullus disertè lib. 1. Eleg. 5.

Ille ego, cum tristi morbo defessa iaceres Te dicor votis eripuisse meis. Ipsæque ter circum lustravi sub fœre puro Carmine cum magico PRÆCINVISSET ANIM.

Strabo τὰς δὲ ἐπιθεσίας ποικίλας καὶ τὰς ἁγίων ἰσχυρὰν μυστικῶν κερτῶν δὲ τῶν κατὰ τὸν νότον. Scilicet Magi fasciculum virgarum tenentes epodas illas suas incinebant. Vel amuleta ἐπιθεσία magicorum ferme verborum suspirio adhibita; de quorum etiam vsu sub Theodosio M. est & Libanij locus de vita sua, p. 63. Lactantius ad Constantinum Magnum huius legis Authorem scribens lib. 5. cap. 9. qui cœlum quoque ipsam veneficiis appetant, tanquam illorum malitiam terra non capiat.

Et hætenus de Magicis artibus & incantamentis quæ pro remediis ad morbos depellendos adhibuit Gentilium supersticio, quæ impunita Constantinus M. hac lege reliquit. Par indulgentia eiusdem Constantini M. circa ea quæ conferuandis frugibus & auertendæ frugum calamitati adhibebantur: de quibus consulendi rei rusticæ Auctores: in his Columella lib. de cura horror. & Palladius, vbi notat contra grandinem remedium: Vide & quæ notat Casellius 2. variarum, 10. Sed & insigne est, quod Seneca memorat 4. Natural. 6. & 7. de χαλεκοφύλαξι, id est, iis quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis; Et de remediis quæ Cleonis adhibita ferebantur, ad grandinem & tempestates auertendas, ne vineæ vapularent aut segetes prociderent. Quæ omnia item narrat Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum. Hic interim quoque locus est pertinent quod de grandinis lapidatione h. l. dicitur. Sanè Pausanias quoque lib. 2. ait vidisse se homines qui sacris & incantationibus Grandinem auerterent. De imbribus Legem XII. Tabularum quoque, cuius antea meminimus idem Seneca accipit: Et apud nos, inquit, in XII. Tabulis cauetur, ne quis alienos fructus incantasset. Rudis adhuc antiquitas credebatur & atrabi IMBRES CANTIBVS & REPELLI. De Tempestariis, id est immissoribus tempestatum (ut eos Anianus ad h. l. vocat) dicendi locus erit ad l. 6. infr. Conteritur igitur improbantur h. l. & feruerrimis legibus subiciuntur Tempestarij isti, alitque qui aduersus hominum salutem quid magicis artibus moliantur (quod crimen Interneconi dici

existimo l. 14. sup. de accusat.) vel etiam pudicos ad libidinem animos defigunt. Conciliarius scilicet amor quoque his artibus magicis; vide Pharmaceutriam Theocriti & Virgilij: Porphyrij confessionem apud Eusebium 5. de prepar. 17. & apud Augustinum 10. de ciu. Dei: c. 11. vide eundem Porphyrium de non esu Animal. & Originem contra Celsum, lib. 7. videatur & Arnob. lib. 1. Iuuen. Satyra 6. v. 609. Verus Inscripção: Quos potui alexi philivris. Hieronym. in v. Hilarionis: Apuleius. Confessio est sese meâ magiâ in amorem deductam dementire: Arnobius lib. 1. vxoribus & liberis alienis inconcessis flammis & furiales immittere cupiditates: Amm. lib. 28. Marinum & ausum Hispanilla cuiusdam artibus prauis adfectasse coniugium supplicio lethali damnauit. Vbi artes prauæ sunt omnino artes Magicæ. Idem Ammianus Marcellinus d. lib. 28. p. 391. Anepsia adpetitam se nefariis artibus vim in domo Aginatij perpeffam assenerant. Vide & Aianonum lib. 3. c. 51. & Neapol. legum lib. 3. tit. 41. v. & quæ in hanc rem notat Buchhardi decretor. lib. 19. p. 278. Hoc in genere φιλτες, quæ & ἐργασες vocantur Aristarcto lib. 2. ep. 18. ἀγώγυια dicta apud Irenæum lib. 1. c. 20. Epiphanium in Carpocrastionis hæresi: ἐπιθεσίας, διαφύρας πῶς πᾶσαν ὑπὸ ἀφύροισι πῶς φιλτες καὶ ἀγώγυια. Desiderij poculum, Horatius Epodon 17. dixit. Cui contrarium μισοτρον. Origenes 7. contra Celsum, quod Fabius Declamat. 14. Odij potionem dixit: In miseris herbarum vsus ut Prometheæ. Propertius lib. 1. Eleg. 32.

an qua Lecta Prometheis diuidit herba iugis.

Denique notandum hanc legem à Iustiniano quoque probatam atque in Codicem ipsius relatam: Verum iure merito postea abrogata fuit à Leone Nouell. 65. Sed & omiffa hæc lex in Basilicis, ut ex lib. 60. t. 39. & notatis inibi liquet: sed, & idem testatur Balsamo ad Phorij Nomocan. t. 9. c. 26. quem vide: qui sanè etiam hanc legem sequente correctam putat: vide & in Decreto 26. quæst. 5. vide & quæ notat Cuiacius 28. obs. 17. Denique Bartoli sententia est, istam legem in foro ciuili, non in foro conscientie obtinere posse. Etsi Decianus, lib. 3. consil. 20. hinc colligat, pro tuitione corporis & rerum suarum & præsertim totius populi posse quem vti arte Magicâ & incantationibus. Quare tandem inanis est Albericus Gentilis, qui hæc ad Agrorum lustrationes & dies Rogationum transfert.

Ad vltimum propriæ complures locutiones hinc illustrandæ veniunt Virgilianâ etiam in multis imitatione, cuius præcul dubio Quæstorem seu Magistrum Scriniorum Constantini perstudiosissimum fuisse apparet.

Ait lex, magicis adinecti artibus: Sic Dido apud Virgilium:

Testor cura Deos, & te Germana tuumque Dulce caput, MAGICAS imitam ACCINGIER ARTES.

Non ablutit de eo quod notatum, Magiæ operantes accingi seu succingi solitas. Virgil.

— unum exuta pedem. — vinculis in veste recincta.

Horat. lib. 1. Satyr. 8. Vidi egomet nigra succinctam vadere pallâ. Canidiam pedibus nudis passisque capillo.

Ait lex, defixisse animos. In Cod. Iust. deflexisse, ut Græci quoque exprimunt verbo ἀποκίμασθαι, alij ἐκκίμασθαι. Sanè defigendis verbum est sortilegorum propterium. Paulus 5. sentent. tit. 23. In Codice Vespontino, Qui sacra impia nocturnaque, ut quem obcantarent, defixe

defixerent. [in Editis est, interfugerent] obligarent, fecerint. Plinius lib. 28. cap. 1. Defigi diris deprecationibus nemo non metuit. Virgilius in Cui: Colchiacis animam defigere votis. Vetus Interpretes Horatij: Ita te defigam votis & insolis maleficiis, ut mentem nunquam recipias. In Glossis Philoxeni, Defixiones κατὰ δὲ μοῖν κεννομενίσται. Defixio est propriè πῶς: figere, defigere, πῶς, unde & ἀνὰ τὸν ἀράχην Orpheo in Thymiamate Coryb. Apuleius quoque in Herbario de Leonopodio: Si quis deuotus defixissique

fuerit in suis mptiis: sic enim resolues. Eodem sensu Græcis δειξίς & κατὰ δειξίς & κατὰ δειξίς, & deimolitiones Tertull. de spectaculis. Omitto alia, quæ apud Cuiacium require 21. Obs. 22. vide & Salmasium in Solinum, p. 1088. &c.

Ait lex; labores hominum sternentur. Virgiliana rursum imitatio lib. 1. Georg.

— Hominiūque boiūque labores Et lib. 2. Æneid.

Sternit agros, sternit fœra læta, boiūque labores.

De DIVINANDI curiositate omni prohibita: Constantij Lex.

IV. * Imp. CONSTANTIVS A. & Iulian. Cæs. ad Populum.

EMO Haruspicum consulari, aut Mathematicum, nemo Hariolum. Augurum & Vatium praua confessio conticescat. Chaldaei ac Magi, & ceteri, quos Maleficos, ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo diuinandi curiositas: Etenim supplicium capitis feret gladio vltore prostratus, quicumque iussis obsequium denegauerit. Dat. v. III. Kalendas Febr. Mediol. Constantio A. IX. & Iuliano Cæs. II. COSS. [357.]

INTERPRETATIO. Quicumque pro curiositate futurorum, vel inuocatore demonum, vel diuinos quos Ariolos appellant, vel Aruspicum, qui auguria colligit, consuluerit, capite punietur.

NOTÆ.

- * Lex 5. Cod. eodem tit. Basilicis lib. 60. t. 39. c. 31. Phorij Nomocan. t. 9. c. 25. Imitatus videtur Constantinus Exodi caput. 2. Inscrit & hanc legem Baronijs Annalibus suis, A. D. 356. n. 1. Vrbis Romæ; quod pertinet pleræque huius tituli leges. Lex, inquam, 2. 3. 4. 5. 9. 10. 11. vbi. Retinentior quippe veteris Obferuantia Roma fuit, ut ostendet etiam titulus infr. de Paganis, sacrificijs, & Templicis. De hac voce mox. De hac quoque voce mox. Magi, Haruspicum fratres, Arnobio. vide Commentarium. Dicitur hic cuitaui: ad hanc partem: ut l. 2. sup. Hic rini. De hac voce mox in Commentario. Supplicio cupitis ferietur. Ita Tribon. Et hoc nostrum tamen legitimum est. Gladius vltor. h. l. & l. 2. infr. de bonis proscriptorum: quæ eiusdem Constantij est, superiore anno data. tam qui consuluerit, quam qui responderit. Noftris, Hoc Tribonianus addidit. Ita Codex Iustin. & Editio Cuiaciana, & Editio in Quarto, Parisiensis habet perperam, Sept. Eodem anno, trimestri ferme potest, lata lex sequens 5.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. tres Constitutiones sequuntur: Duæ putæ hæc & 6. in Haruspices, Mathematicos, Hariolos, Augures, Vates, Chaldaeos, Magos, Maleficos: (quibus addenda est tertia, cæque antiquior, quam memorat Libanius de vita seu de fort. sua, p. 11) lex 5. verò, in Magicas artes. Diuinandi igitur, Diuinôsque & Vates, Chaldaeos, Mathematicos consulendi quoscumque mos & curiositas hoc Constantij Imperatoris Edicto OMNIBVS omnibus interdicitur A. D. 357. idque sub gladij pena. Quod Constantinus M. non ita prohibuerat l. 1. & 2. 3. sup. Constantinus scilicet curiositatem hanc omnem magnopere auersatus est: ut præter hanc legem prodit inluper lex 4. infr. de paganis: & lex 6. infr. hoc eodem tit. Sanè Constantij legem memorat quoque Libanius de vita sua p. 11. vbi agit de Crispinis Heracleotis patruo: ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ δὲ αἰλιθῶς ἀδελφῶν καὶ πάλαι τῷ θεῷ ἢ ἀδελφῶν ποιεῖ μυστικῶν ἐν γῆ. Καὶ τοὶ γε Νόμοι ἐργε, καὶ ἡ δὲ δίκη τῷ τοκομῶνι δὲ ἀναλῶ. Legem ait latam aduersus Diuinos & Vates, quæ pœna mortis his indicta. Eodemque refert Libanij locum Orat. 21. ad Theodosium, p. 393. vbi Iuliani nomen loco Constantij insertum: Et pœnam ignis impostam ibidem restatur. Capitale igitur id, veritumque sub Constantio, ut præter Ammianum Marcellinum pluribus

locis, docet quoque Libanius dictâ Orat. Mamertinus in grat. act. ad Iulianum. Et tot Constantij leges aduersus id. Ammiani Marcellini locus hic inter alios sternendus est, quo in Gestis anni superioris (id est, A. D. 356, quo argumento putet quis, hanc legem ad eum annum 356. referendam) hæc, de eodem Constantio memorat lib. 16. p. 72. Superato Marcello, euerfâque Sordicâ vnde oriebatur, in castris Augusti per simulationem tuenda Maiestatis Imperatoris multa & nefanda perpetrabantur. Nam si quis super occentu foricis, vel occursu mustela, vel similis signi gratia CONSVLVISSET quemquam peritum, aut anile incantamentum ad leniendum dolorem adhibuisset (quod medicine quoque admittit auctoritas) reus unde non poterat opinari delatus, rapuissique in iudicium pœnaliter interibat: Et quæ sequuntur: vbi inter cetera de Mauortio Præfecto Prætorio in huiusmodi negotiis Iudice seu cognitore delegato agit. Re, inquit, comperta inbetur Mauortius tunc Præfectus Prætorio vir sublimis constantia, crimen acri inquisitione spectare, inuito ad audiendi societatem Vrsulo largitionum Comite, seueritatis itidem non improbandæ. Qui Mauortius idem ille mihi videtur, cui Iulius Firmicus Maternus suos Mathematicon libros inscribit, & ad quem per hæc ipsa tempora hæc inter cetera scribit, extremo libri secundi; Mathe

Mathematicos compellans, quod ab huius legis argumento non abluat. *Dabit sane Responsa PUBLICE & hoc interrogatis ante prædicationem, quod omnia quidem illa de quibus interrogant re clara sis voca dicturus: ne quid à te tale forte queratur quod non liceat nec interrogare nec dicere. Cave ne quando de statu Reipublice, vel de vita Romani Imperatoris aliquid interroganti respondeas. Non enim oportet nec licet ut de statu Reipublice aliquid nefaria CURIOSITATE dicamus. Sed & sceleratusque omni animadversione dignus est, quis interrogans de fato dixerit Imperatoris, quia nec dicere poteris de eo aliquid, nec invenire. Scire enim te convenit, quod & ARVSPICES quotiescumque à privatis interrogati de statu Imperatoris fuerint, & querenti respondere voluerint, extra semper que ad hoc fuerint destinata, ac venarum ordines involuta confusione conturbent. Et mox: Nunquam nocturnis sacrificiis intersis, siue illa publica, siue privata dicantur, nec SECRETE cum aliquo fabulas conferas, sed palam sub conspectu omnium istius divinae artis exercere disciplinam. Quae quidem omnia, aliisque in hanc sententiam plura, & ad Constantini leges, puta leg. 1. & 2. sup. proxime accedunt, & prohibendae penitus tandem curiositatis omnis causas aperiunt. De quibus alioquin proprius erit dicendi locus ad l. 6. infr. vbi & alterum ex Ammiano locum notabo. Scilicet haecenus diuinandi curiositas patebat, dum ne super salute Principis, aut statu Reipubl. exerceretur. Verum cum id non satis impediri posset, prohibita penitus à Constantio hoc Edicto diuinatio.*

¶ Catetum quodnam discrimen sit & quâ notâ distinguendi sint omnes illi, qui circa diuinandi curiositatem occupati h. l. nominantur, in partem docet Hieronymus Commentario in Daniel. cap. 2. Quos nos, ARIOS, ceteri ἑραυδῆς interpretati sunt, id est, Incantatores. Ergo videntur mihi incantatores esse qui verbis rem peragunt: MALFICI, qui sanguine utuntur & victimis, & saepe contingunt corpora mortuorum. Porro in Chaldaeis ἑραυδῆς significari puto quas Fulgus MATHEMATICOS vocat: consuetudo autem & sermo communis Magos pro Maleficis accepit, qui aliter habentur apud Gentem suam, eò quod sint Philosophi Chaldaeorum: & ad Artium huius scientiam Reges quoque & Principes eiusdem Gentis omnia faciunt. Distinguitur tamen haec ita separanda sunt. Haruspices sunt qui hostiis, & extis inspectis, ex iis iudicium faciunt: Mathematici propriè qui ex syderum cursu; ἑραυδῆς & Astrologi qui & Chaldaei, quorum frequens apud Tacitum quoque mentio. Canone ita Laodiceo vetantur in Ordinem Ecclesiasticum recipi, cum Magis & Incantatoribus, Mathematicis quoque & Astrologis: quos tamen omisit Dionysius Exiguus. Harioli, qui vt Tertullianus loquitur, aris inhalantes numen de nidore concipiebant: & vt Isidorus ait, qui circa aras idolorum preces emittentes & sacrificia offerentes, Daemonum responsa accipiebant. Augures verò sunt, qui ex animum garritu vel volatu coniecturam faciunt: Vates, qui vt Tertullianus quoque scribit, de Deo pati existimabantur, Virgiliana imitatione, id est Fanatici, qui vi numinis interiori agitati se fugebant, quales describit Apuleius octava Miletia, qui se Deo plenos adsimulabant, vt Paulus lib. 5. sentent. 1. 21. Graeci hos ἑραυδῆς, ἑραυδῆς, ἑραυδῆς, ἑραυδῆς, ἑραυδῆς dicunt. Magorum appellatione indicantur Incantatores, qui verbis & ventilationibus rem ferè peragebant. Denique Malefici dicuntur Necromantiae artem operati, vt Hieronymus superiore loco rectè indicauit: quanquam & iidem Magorum appellatione nonnunquam comprehenduntur. Po-

stremum huc facit Claudiani locus in 4. Consul. Honorij.

*Te Persa cecidit MAGI, Te sensu Etruscus
AVGVSTVS, & inspectis Babylonius horruis astris:
CHALDAEI stupere senes.*

¶ Ad vicinum propriae complures locutiones hinc illustrandae veniunt.

Ait lex; Nemo Haruspicem consulat. Consulendi scilicet verbum hac in re proprium: vide Firmicum & quae notabo plura ad l. 9. infr. de paganis. Interim vide Suetonium, Tiberio cap. 36. legem 15. §. si quis, π. de iniuriis Tertullian. Apol. cap. 35. Paulum 5. sentent. tit. 21. Vlpian. apud Authorem Collat. legum Mosaic. tit. 15. Ammianum Marcellinum lib. 16. pag. 72.

¶ Ait lex; Vatum prava confessio conticeat; Confessionis vox & hinc proculdubio propria: Putabam aliquando hinc reponendum professio; sed confiteri dicuntur Augures & Vates, qui vt loquuntur, Deo pleni sibi que diuinitus reuelata in vulgus enunciant.

¶ Ait lex; & ceteri quos Maleficos ob facinorum magnitudinem Fulgus appellat. Ita quoque lege 6. infr. qui maleficus Fulgi consuetudine nuncupatur. Lactantij locus huic genuinus lib. 2. cap. 17. Magi, & ij quos verè Maleficos vulgus appellat. Augustinus item 10. de ciuitat. Dei, cap. 19. quos & Maleficos Fulgus appellat. Hieronymus quoque horum Maleficorum meminit comment. in Daniel. c. 2. quem paulò antè laudauit. De his maleficis Athalaricus quoque Rex edicto suo apud Cassiodorum 9. var. 18. Ita & Magorum & Mathematicorum ipsorum nomen, et si alioquin non improbum hoc sensu à vulgo, repetit Gellius lib. 1. Fulgus quos Gentilius vocabulo Chaldaeos dicere oportet Mathematicos vocat. Ammianus Marcellinus lib. 29. Mathematici vt memorat Fulgus. Apuleius in Apologia: Sin verò more vulgari eum isti propriè Magum existimant, qui communione loquendi cum Diis immortalibus ad omnia que vellet, incredibili quadam vi cantaminum, pollet. Hieronymus Comment. in Danielem d. cap. 2. Porro in Chaldaeis ἑραυδῆς significari puto quos vulgus Mathematicos vocat, consuetudo autem & sermo communis Magos pro Maleficis accepit, qui aliter habentur apud Gentem suam. Idem Comment. in Esaiam, lib. 13. cap. 47. Astrologi caeli, qui vulgo Mathematici appellantur, & ex astrorum cursu lapsusque syderum res humanas regi arbitrantur.

¶ Ait lex; Sileat omnibus perpetuò diuinandi Curiositas. Curiositatis verbum hac in re quoque proprium, Magicæ & damnabili arti significandae; quemadmodum apud Græcos ἀεραυδῆς Astor. 19. vers. 19. ἡδὲ τα ἀεραυδῆς ἀεραυδῆς: vbi rectè qui verunt, curiosa exercentes. Nam & de libris mox combustis agitur, magicis videlicet. Horatius Epodon 18.

An que mouere cereas imagines

(Vt ipse nosti curiosus) & Polo

Deripere Lunam vocibus possum meis?

Catullus Epigrammate 7.

Quæ nec pernumerare Curiosi

Possint, nec malâ fascinare linguâ.

Tertullianus quoque cap. 9. de Idololat. vbi de Magia agit, Angelos desertores, huius curiositatis proditores vocat. Et cap. 2. de habitu muliebri. Et incantationum, inquit, vires prouulgauerant, & omnem curiositatem usque ad stellarum interpretationem designauerant. Aristenæus quoque lib. 2. Epist. 18. ἀεραυδῆς voce hinc in re vitur, initio & sine epistola. Denique habes & Curiosas visiones pro Magicis in Augustino Confess. 10.

¶ De

¶ De MAGICIS Artibus prohibitis Constantij lex.

v. * Idem A." ad Populum." Post alia.

M VLT I Magicis artibus" aufi" elementa turbare", vitas" infonitium labefactare" non dubitant, & Manibus" accitis" audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos: Hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Dat." Prid. Non. Dec. Med. Constantio IX. & Iuliano Cæs. coss. [357.]

NOTÆ.

* Lex 6. Cod. cod. tit. Basilic. lib. 6. tit. 39. n. 32. Photius Nomocant. 9. c. 25. Inferunt hanc quoque legem rectè Anaxilabus suis Baronijs An. 357. n. 85.

¶ C. (id est, & Cæsar) Iulianus scilicet hoc amplius Cod. Iust.

" Vitis Romæ pariter vt lex superior. 4.

" Magicis artibus, hac leg. & l. 3. sup. Dido apud Virgil.

— Magicas inuitam accingier artes.

ita pariter apud Cassiodor. 4. var. 12. & 23.

" Vti, Cod. Iustin. Verum aufi rectum est, scilicet duplicem audaciam hinc perstringit Magicorum ad inimicos suos conficiendos, Elementorum videlicet turbationem & Manium euocationem. Proinde ita locus intelligendus & legendus. Multi Magicis artibus [id est, per Magicas artes: & hinc sustinenda lectio] aufi elementa turbare, vitas infonitium labefactare non dubitant, & Manibus accitis &c. Neque ita locus legendus, vt fit in Cod. Iust. quasi elementa turbare, & vitam infonitium labefactare, velut diuersa hinc magicæ artis effecta proponantur: verum hæc duo, siue tantum discrepant: Elementorum scilicet turbatio medium est ad vitas labefactandas.

" Virgil. 4. Æneid.

Sistere aquam fluuijs, & VERTERE SIDERA retrò.

" Vitam, Cod. Iust.

" Intencini hoc crimen, de quo l. 14. sup. de accusat.

" Manibus, quidam legunt in artibus, malè.

" Virgil. 4. Æneid.

Nocturnosque CIET MANES —

Vel excitis, quæ vox vsurpata hac in re Ammiano lib. 29. p. 421. Infernis Manibus excitis de permutatione imperij confutere ausus est. Prudentio contra Symmachum. 1. vers. 95. de Mercurio.

Murmure nam Magico tenues excire figuras,

Arque sepulchrales scitè incantare fauillas,

Vita iidem spoliare alios Ars noxia nouit.

Elicendi verbo alibi vtitur Ammianus lib. 18. initio, p. 383. Et Tacitus lib. 2. Annal. Eucandij Sueton. Nerone, cap. 34.

" Eodem anno quo lex superior.

COMMENTARIVS.

MAGICARVM ARTIVM vsus in genere damnatus noxius duplex ferè est: Ad futurum videlicet notionem, & ad labem conciliandam. Igitur Magicarum artium vsus ad futuri notionem superiore Edicto, Constantius iam prohibuit l. 4. sup. & quidem sub pena gladij: Hoc verò Edicto ad eundem Populum Romanum emisso eandem Magicarum artium vsus, quem multi vsurpare soliti ad labem conciliandam, id est, ad infonites & inimicos suos labefactandos vel conficiendos, damnat. In quos odium suum idem Constantius proficitur l. 2. 4. inf. de bonis proscriptis. Ita sane Germanicum veneficiis & deuotionibus tentatum & extinctum memorat Sueton. Caio c. 2. Id igitur Constantius & verborum atrocitate, & seuerissimâ pena prosequitur: His scilicet vtentes, naturæ peregrinos vocat. Nam cum inter homines cognitionem quandam natura constituerit, vt I. C. docet l. 3. π. de iustit. & iure, doctrinâ è Stoicis petita, (vt fidem facit Cato Stoicus apud Ciceronem lib. 3. de finib. & Seneca Epistolâ 99. & Arrianum lib. 2. Dissert. Epicteti c. 20.) vtique naturæ petegrinus est, & aduersus, qui Magicis artibus cognitione sibi iunctis nocet. Seneca verba omittere non possum. Natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem & in eadem gigneret: hac nobis amorem indidit mutuum, & sociales fecit, illa equum iustumque composuit, ex illius constitutione miseris est NOCERE quam ledi. Itaque eodem sensu mox l. sequ. iidem humani generis inimici quoque dicuntur, communis hostes salutis, l. 11. inf. Quanquam & alio sensu, Naturæ peregrinos Tom. III.

diuixisse potuit Constantius: Nempe quia Naturæ quodammodo vim inferrent Magi; elementis turbatis, quæ alioquin hominibus beneficia sunt; & Manibus accitis iam functorum hominum quiete sollicitatâ, turbatâ.

Nunc de pœna: Feralis igitur peste huiusmodi homines absumi iubet Constantius. Quâ appellatione quid veniat haud patum quaeritur: de quo alioquin scripsit Ræuardus 5. variar. 3. Sunt qui capitale supplicium omne hic accipiunt: sunt qui ignis pœnam siue viuicomburium intelligi credunt: Nam & Paulus 5. Sentent. 25. Magos viuos exustos scribit: & l. 1. sup. eadem pœna Haruspibus imponitur: Cur verò feralis pestis viuicomburium dictum fuerit, & sic de ratione appellationis istius, adhuc quaeritur. Ræuardus idè sic dictam putat, quasi eo supplicio iisdem Diis manibus consecrando reo qui Magicis artibus eos inquietasset. Nam & in feralibus seu funeribus & cadauera combusta, & ignis ad officium mortuorum adhibitus. Feralia denique dicta, auctore Festo, quæ Diis manibus sacrata; vnde & feralis officium, Apuleio 1. de Asino aureo: feralis reliquæ, Tacito lib. 2. Annal. Adde & feralis arcanum, feralis murmur, de his Magicis artibus: vide inf. quæ mox dicam. De pestis equidem appellatione minus dubium. Pestis enim quod notum satis, pro interitu, exitio certissimo, morte, ἄδελφο. Titinius Veliternâ, quot pestes, senia & iurgia sese meis adibus emigrarunt, apud Nonium, cap. 1. num. 1. Sic Claudianus, de excidio Rufino imminente, lib. 2. vers. 138. torquetur peste futurâ Virgilius

Virgilius lib. 6. dixit alia in re,

— morte futura. Idem Claudianus in Gigantomachia, eodem sensu, metamorcam pestem a Gorgone obiectam induci dixit :

— quis torpor inertem Marmorea me peste legat ? Sicut & Manilius lib. 1. de eadem re (vt rectè Geuartius restituit 2. Elektor. 5.

— frigidamque [metuendamque] Gorgonis ora Sustineat spoliūque sibi, pestēnque videnti. Sic & olim Lucretius :

Dissidium ut nequeat fieri sine peste maloque. Ita pestiferum fulgur, quo mors, exitium significari solebat, vt Festus scribit : & Cicero interitum Reipublicæ, pestem non semel vocat. Pestis, pro incendio apud Virgilium non uno loco, vt notat Seruius.

Græci verò Basilicorum Interpretes lib. 60. Basil. tit. 39. & Phorius tit. 9. Nomoc. cap. 25. & Balsamo, bestiarum supplicium, feræ pestis hic appellatione intellexerunt, quasi in quo feræ adhiberentur. Ita sanè bestiarum supplicium illis euellere ab infæris creditur, & conspectui exhibere, non alia fallacia vis est : opertior sanè, quia & phantasma præstat, quia & corpus adstringitur &c. Itaque & idem Tertullianus, pro certo habet, Samuëlem à Pithonissâ non aliter quàm μέγχε φαντασίας excitum : quod idem sensit Auctor questionum & responsonum, quæ Iustino Martyri tribuuntur, & ἐξέρχεται, inquit, τῶν δαιμόνων τὰς δὲ ψυχὰς, φαντασάσθαι. Manium igitur κλισίας inter Magicas artes fuere. Apuleius lib. 1. Manes sublimare, hæc in re dixit : Saga, inquit, Diuini potens cælum deponere, terram suspendere ; fontes durare, montes diluere : MANES SYBLIMARE ; Deos infirmare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare. Quo loco omninò legendum Deos infirmare, non infirmare : scilicet manes sublimare, & Deos infirmare opponit : vt de Deo Socratis. Ingenia illa ad beatitudinem sublimata sunt : hæc ad miseriam infirmata. Manes scilicet inferni : Dij verò superni. Alioquin huius ψυχολογίας testimonia complurima & obuia passim apud Virgilium Phylaxenon seu Eclogâ 8. Horatium 1. Epod. 17. Prudentium lib. 1. contra Symmachum.

¶ De ipso iam crimine magico, quod hoc Edicto Constantius insequitur, videndum est. Ait igitur, Multi Magicis artibus ausi elementa turbare, vitas insontium labefactare non dubitant. Scilicet elementa turbare Magicis artibus antiquitas quoque credidit, de quo iam dictum aliquid ad l. 3. sup. & quidem de Tempestatis ad vitas hominum labefactandas. In vniuersum de Tempestatis hic locus est in Visigothicis lib. 6. t. 2. l. 3. Malefici & immissores tempestarum, qui quibusdam incarnationibus grandinem in vineas melleque mittere perhibentur, &c. Et additionis Ludouici secunda c. 18. Feruntur suis maleficiis aëra posse conturbare, & grandines immittere, fructus & lac auferre, aliisque dare : Quæ verba, huius legis verbis quamproximè accedunt. Itaque & Tempestarij hi propriè dicti. Vide Capitular. lib. 1. c. 64. Vide & de his Burchardum Zonaram, in Antonino Philosopho, p. 207. Elegans etiam locus est apud Agobardum Episcopum contra opinionem de grandine p. 138. In his Regionibus penè omnes homines Nobiles & ignobiles, urbani & Rustici, senes & iuuenes putant grandines & tonitrua hominum libitu posse fieri : dicunt enim mox vt audierint tonitrua, & videtint fulgura, AVRA LEVATITIA est. Interrogati autem quid sit Aura Levatitia, confirmant in cantationibus hominum, qui dicuntur Tempestarij, esse leuatam. Et idèd dici Lenaticiam An. m.

¶ Sequitur & manibus accitis audent ventilare, vt &c. Quod pertinet & quod Ammianus Marcellianus scribit lib. 19. extremo, de Constantij nostri in

hos odio. Præcipuè scilicet hæc Magorum præstigiæ fuerunt, animarum inquam & spirituum euocationes, quas Iustinus Apolog. 2. ψυχῶν ἀνδροπίων κλισίας vocat, vnde & ψυχολογίων quoque nomen Magis : vt docet Maximus Tyrius dissert. 22. Defunctorum animas inclamare dixit Tertullianus Apolog. c. 23. Porro si & Magi Phantasmata edunt, & iam defunctorum inclamant animas, si pueros in eloquium oraculi eliciunt, si multa miracula circulatoris præstigiis ludunt, &c. Neque omittendus est, vt sexcentos alios omittam, hic insignis Tertulliani locus lib. de Anima. Publica, inquit, iam literatura est que animas etiam iusta etate sopitas, etiam proha morte disunctas & prompta humatio ne disunctas, euocaturam se ab inferorum incolatu pollicetur. Porro phantasmata dixit Tertullianus, quia Magi sensibus illudunt, ac visus præstigiis occæcantibus fallunt, dum videre nos putamus que non sunt, nisi μέγχε φαντασίας : quemadmodum loquitur Origenes 1. contra Celsum : Sophoclis Scholiastes quoque μέγχε ἐνδύειν τῶν δαιμόνων φαντασίας ἀπειθισίας. Tertullianus rursum de anima, cap. 57. Sic & in illis aliis specie Magicæ, que IAM QVIESCENTES animas euellere ab inferis creditur, & conspectui exhibere, non alia fallacia vis est : opertior sanè, quia & phantasma præstat, quia & corpus adstringitur &c. Itaque & idem Tertullianus, pro certo habet, Samuëlem à Pithonissâ non aliter quàm μέγχε φαντασίας excitum : quod idem sensit Auctor questionum & responsonum, quæ Iustino Martyri tribuuntur, & ἐξέρχεται, inquit, τῶν δαιμόνων τὰς δὲ ψυχὰς, φαντασάσθαι. Manium igitur κλισίας inter Magicas artes fuere. Apuleius lib. 1. Manes sublimare, hæc in re dixit : Saga, inquit, Diuini potens cælum deponere, terram suspendere ; fontes durare, montes diluere : MANES SYBLIMARE ; Deos infirmare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare. Quo loco omninò legendum Deos infirmare, non infirmare : scilicet manes sublimare, & Deos infirmare opponit : vt de Deo Socratis. Ingenia illa ad beatitudinem sublimata sunt : hæc ad miseriam infirmata. Manes scilicet inferni : Dij verò superni. Alioquin huius ψυχολογίας testimonia complurima & obuia passim apud Virgilium Phylaxenon seu Eclogâ 8. Horatium 1. Epod. 17. Prudentium lib. 1. contra Symmachum.

¶ Obseruanda denique hæc leg. ventilandi vox, quæ Constantius vitur in hæc ψυχῶν ἀνδροπίων κλισίας : & Manibus accitis audent VENTILARE, vt quisque suos faciat malis artibus inimicos. Quæ ventilandi vox procul dubio hac in re Magica, propria : An igitur eâ significantur ψάγνια seu præstigiæ, quas Magi adhibere & Choragium Magicum seu apparatus, vt vocatur l. 7. inf. seu ceremonialis scientia, vt vocatur ab Ammiano lib. 29. p. 415. Certè Tertullianus superiore loco circulatoris præstigiis his tribuit : Magicarum artium ludos vocat Arnobius lib. 1. p. 31. Irenæus etiam apud Epiphanium, hæresi 34. ψάγνια vocat. ἐνοπλίξις ἢ ἀνοπλίξις dicit Philostratus lib. 6. de vita Apollonij cap. 6. Ludorum sanè & ludendi vox hæc in re propria : præter Arnobij, Tertulliani locos, Minucius, sed etiam quidquid miraculi ludunt, per Demones faciunt. Cyprianus de Idolis. Et Magis inde est ad perniciosam & LVDICIA potentatus. πάλιν verbo quoque vitur Philostratus lib. 7. c. 16. Ventilandi igitur verbum an hos ludos significat? sumpto loquendi genere à gladiatorum ludis, & ventilatione : de quibus Seneca lib. 1. ep. 117. Quam stultum est, cum signum pugne acceperis, VENTILARE : Remoue ista LVSORIA arma, decretoriis opus est. Et proœmio lib. 3. Controuersiarum. Aliud est pugnare, aliud VENTILARE.

Martialis

Martialis, 5. ep. 32.

Currit & in toto VENTILAT arma boue.

Itaque & ventilatores Quintilianus dixit, quia ea que miserant, ita librabant, vt venire in manus viderentur, quæque inberentur decurrere. Ventilare scilicet in vniuersum est, brachia, corpus in speciem ventumque iactare : quod præstigiatoribus & prælusioni proprium. Plinius quoque de Elephantis agens ventilatoribus. Vulgare erat, inquit, per auras arma iacere, non auferentibus VENTIS, & gladiatoris intercedere congressus. Inter has ventilationes, gesticationes Magicas & illud fuit, quod Tibullus 1.

Carmine cum Magico PROCVNISSET anus.

Quinimò & inter has ventilationes μαγικὰ ἐπαδὸν Magicæ suffurri, carmina, murmura, ἰσχυροί (quæ nefariæ preces vocantur, l. 7. inf.) quæ videl. in ventum ibant, quæ summis tantum labris proferebantur, susurro, murmure ἀόρητο, ventilationis labris & velitatis. Et certè Glossæ Philoxeni ventilare γωνιάξαι interpretantur : atquin γωνιάξαι est καταδύειν ἰσχυρῶν Ἡεσυχίου, & Suida pariter γωνιάξαι, καταδύειν, τρυφάειν. Porro ventilationem hanc magicum stridorem dixit Tibullus,

Iam ceter infernas magicæ stridore cæternas.

Fremorem verborum vocat Arnobius lib. 1. p. 40. ferale Arcantum Lucanus, lib. 6. murmur & susurrum magicum plerique alij passim : ferale murmur, Apuleius, initio lib. 2. arcana murmur Sidonius Carm. 2. v. 85. Suffurri magicæ §. 5. Inst. de publi. iudic. vbi Theophilus rectè ἀδυστοίς ἢ τοῖς ἐπαοιδῶς verit. Nā & Heliodorus lib. 4. in expiatione morbi magica, ἢ τῶν ἐκ ληθαίων ἐδουρίων, ἢ τῶν δὲ ἰσχυρῶν τοῖς ΧΕΙΛΕΣΙΝ ἐκδύειν. Ecce χεῖρες ἐκδύειν ἢ τῶν ἐκ ληθαίων ἐδουρίων, ἢ τῶν δὲ ἰσχυρῶν τοῖς ΧΕΙΛΕΣΙΝ ἐκδύειν. Hinc & l. 6. inf. de indulg. criminum : Diris immurmurata secretis. Ventilare igitur dicti fuerint Magi manes excientes propter gesticationes, laborum velitationes ; & quia preces qualdam & lamenta susurrabant, murmurabant summo ore, quæ auditorum aures quidem ferirent, sed ἀρητα essent. A quibus & γωνία dicta Suidas. γωνία ἐστὶ τὸ ἀόρητον νεφῶς δι' ἐπιπλοῦστος, ἴδεν ἀερίων ἀπὸ τῶν γόνων ἢ τῶν ἐρῶν ἢ τῶν τῶν τῶν γωνιάξων. Quinimò & ventilationes Magicæ eò pertinere videntur, quia Manes & exciti quidem volitare credebantur Virgil. lib. 6. Æneid.

Hunc circum innumera gentes populique VOLANTES

Multi modis simulacra videt volitantia miris. Et lib. 10.

— Quales fama est volitare figuras.

Prudentius 1. contra Symmachum vers. 424.

Ceruleæque animas atque idola nigra volare.

Inter has Magicas ventilationes, ponere possis & hanc : quod videlicet Magi, Manes mortuorum excituri, imitari eos videri possint qui sacra recens mortuo faciebant : hi enim ossa collecta vindiquè & lacte sparfa carbaso seu linteo vētilare soliti : Quod docet videtur Tibulli locus lib. 3. eleg. 2. si legatur vt visum Scaligero.

Præfate ante meos Manes animamque rigatæ

Perfusaque piis ante liquore manus :

Pars que sola mei super auit corporis ossa

Incincta nigra candida veste legent. Et primum amoso spargant collecta Lyæo, Max etiam niteo frondere lacte parent. Post hæc Carbasois humorem tollere VENTIS

Atque in marmorea ponere sicca domo. Ventilatio quoque Magica eò pertinebat quod Magi & rotabant, & auerfis manibus trans caput quædam iaculabantur : de quo Claudianus in 6. Conf. Honorij :

Lustralem sic triste facem, cui lumen odorum Sulphure caruleo, nigroque bitumine fumat, Circum membra ROTAT doctus purganda sacerdos, Rore pio spargens, & diva fugatibus herbis Numina, terrificisque Iouem, Triviumque precatus, Trans caput auerfis manibus IACVLATVR IMAVSTRVM Secum rapturas cantata piacula edas.

Nemesianus :

Ter vitris, ter fronde sacra, ter thure vapore Lustrant, cineresque Aversa effudit in anemum.

Reperio & Ventilationem olim in sacris & lustrationibus vsurpatam : Tres enim species erant purgationis, vel tæda & sulphure, vel aquâ homines abluiebantur, vel aëre ventilabantur, vt ait Seruius : quod etiam respexisse vult Virgilium 6. Æneid.

— alia panduntur inanes Suspensa ad VENTOS : aliis sub gurgite vasto Infestum elatitur scelus, aut exurit igni.

Et addit Seruius, Virgilium in illo loco bonum ordinem executionum fuisse, vt ante aëriam, inde aquæ, post ignis diceret purgationem.

Sed videtur ventilatio hic accipienda de agitatione modò in hanc partem, modò in illam, Quæ in sacris vsitata erat etiam Mosaicis vt Exod. 29. Ventilabis eam ventilationem oblationis : vt ibi res eò nonnulli vertunt. Quam agitationem vocabant Thempha Septuaginta, ἰπλέμα Hieronymus Eleuationem, de quâ re Scholiastes Onkeli, in d. cap. 29.

¶ Possit & Ventilandi vox hic figuratè accipi & referri ad vocem insontium : vt ita continuè legatur : vitas insontium labefactare non dubitant & Manibus accitis audent ventilare, vt ita Ventilare sic agitare, impellere, commouere. Ita Cicero pro Flacco : cuius lingua quasi flabello illa tua est egentium concio ventilata ; id est agitata, impulsâ. Ita & Vincentius Leuinenfis pag. 17. Quod sancti cuiusque viri memoriam tanquam sopitos iam Cineres prophanâ manu ventilant, & que silentio sepeliri oportebat rediunt à opinione diffamant. Certè Apuleius quoque in Apologia sua, hæc voce vititur, verum pro calumniis probitque & periculo exponere, famam traducere ; Qui tibi plurimas postea contumelias dixit coram, & adinuante paruo fecit. Qui NOMEN tuum pro tribunalibus VENTILAVIT ? qui pudorem tuum tuismet literis conatus est publicè dedecorare. Ergo & hic Imperator dixerit, Ventilare manibus accitis, eodem sensu quo vitas insontium labefactare : Ventilare id est periculo obiectare insontes, vel insontium vitas.

¶ Tandem & huius quoque Legis & Constantij Imp. præiudicio, præiudicata nonnullorum sententia refutatur, qui Magicas artes omninò negant, neque in hos pronunciare sustinent : quanquam hæc Pagani Principis constituti est.

¶ De DIVINANDI curiositate omni in Comitatu suo & Iuliani C. prohibita Constantij lex.

v. l. Idem A. ad Taurum P. P."

D T s i Excepta Tormentis sunt corpora Honoribus" præditorum (præter illa videlicet crimina", quæ Legibus demonstrantur") et si omnes Magi, in quacunque" sint parte terrarum, humani generis inimici" credendi sunt, tamen" quoniam qui in Comitatu" nostro sunt, ipsam pulsant" propemodum Maiestatem, si quis Magus, vel Magicus contaminibus" adfectus (qui Maleficus vulgi" consuetudine nuncupatur) aut Haruspex, aut Hariolus, aut certè Augur, vel" & Mathematicus, aut" narrandis Somniis" occultans artem aliquam diuinandi, aut certè" aliquid horum simile exercens, in Comitatu" Meo, vel Cæsaris", fuerit deprehensus, præsidio dignitatis" Cruciatu & Tormenta non fugiat: Si" conuictus ad proprium" facinus detegentibus repugnauerit pernegando, sit eculeo" deditus, vngulisque sulcantibus" latera perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. I I I. Non. Iul. Arimini, Datiano & Cereale C O S S. [358.]

N O T Æ.

- " Lex 7. Cod. Tit. Basil. lib. C. t. 89. Photius Notomocan. t. 9. c. 25. Inseruit hanc leg. rectè Annalibus suis Baronius An. D. 358. n. 28. Et Cod. Iust.
- " Taurus PP. sub Constantio Italiae scilicet. vide de eo Ammianum Marcellinum non vno loco, at nominatim lib. 21. p. 200. & Severum Sulpitium. & Prologos.
- " id est, dignitatis, ut infra: præsidio dignitatis.
- " Puta præter crimina Maiestatis. Ita Græci lib. 60. Basil. t. 39. hæc verba nominatim interpretantur & accipiunt. Sed cum maximè hæc Magiæ crimen denotatur.
- " id est, legibus speciatim excipiuntur & designantur.
- " Non tantum, in comitatu.
- " Magi naturæ peregrini, l. 5. prox. sep. communis hostes salutis, l. 1. t. infr. humani generis inimici, h. l.
- " Inueto ordine in C. Iust. Quoniam tamen.
- " Meo vel Cæsaris, ut mox dicitur, denique Principum.
- " Ammianus Marcellinus lib. 24. p. 18. Pulsata Maiestatis Imperij reus: & extremo lib. p. vbi Maiestatem pulsata defen- ditur, à Questionibus vel cruentis nullam Cornelie leges eximere fortunam &c. vide plura in Glossario.
- " Vide Commentarium. Dixi ad l. 4. supr. vel etiam
- " Quinimo & Mathematicus quoque in comitatu esse prohibetur: abest à Tribonianæ vocula hæc, Et, quæ magnam vim habet. Enarrandis, C. Iust. claritatis.
- " Denique: Clausula enim hæc generalis, quæ similes superius enarratis comprehenduntur.
- " De Comitatus voce, vide Glossar.
- " id est, IULIANI, de quo mox: Error enim est V. C. Betti Orat. 21. p. 112. qui Constantino M. hanc leg. tribuens de Con- stantini filio & successore id. accipit. Hinc interim apparet, Comitatum non tantum ad Principem referri, seu de Principe dici, verum etiam de Cæsare. Quod etiam ex Amm. Marcellino clarum lib. 20. p. 172. Quomodo & in aliis parabant Augusti & Cæsares: vtrumque nomina Constitutionibus addita seu inscripta.
- " Vocem hæc, exutus intrudit Tribonianus, quæ nil opus est.
- " Si verò conuictus fuerit: ita Tribonianus: Sed malè meliùs fit ita & verius: nam si conuictus: vel ita, Igitur si conuictus: est enim hæc sententia superioris consequens.
- " Vide Commentarium.
- " De Equulei pœnâ siue tormento (quod Equuleus dicitur apud Athanasium Apol. ad Constantium, pag. 544.) dixi ad l. 4. supr. de Numerariis.
- " De Vngularum seu vnguium pœna, quibus latera sulcari solita, alibi dico plenè: vide & l. vñ. supr. de emendat. seruorum.
- " Sulcatis lateribus pariter Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 384. fodicatis lateribus lib. 29. p. 415. omitto alia.
- " Confite Commentarium.

C O M M E N T A R I V S.

I N C O M I T A T E N S E S, id est in Comitatu Con- stantij suo, vel Iuliani Cæsaris potissimum DIVINANDI Curiositatem exercentes omnes, putà Magos, Maleficos, Haruspices, Augures, Ariolos, quinimo & Mathematicos, somniarumque contem- ptores, cæterisque his similes, est hæc lex à Con- stantianis h. t. tertia. ¶ Nam et si Constantius genus hoc hominum in commune execratus sit, quod docet sup. lex 4. omnèque aded Magos communi odio prosequutus sit quacunque in parte ter- rarum illi degerent, peculiari tamen odio infecta- tus est, & verò h. l. infectatur eos qui in comitatu suo, vel Cæsaris Iuliani, huiusmodi artem exercerent. Execratus videlicet illos est l. 4. supr. communi odio, velut generis humani inimicos, ut h. l. ipse profice-

tur, at in hos peculiare odij causas habere se pro- dit: Nempe quod ij qui in Comitatu suo, vel Cæsaris essent, ipsam pulsarent propemodum Maiesta- tem. Nam ut maximè genus hoc hominum vbiuncun- que terrarum sit, Potentibus infidum sit (sicut Tacitus de his eleganter loquitur) in Comitatu tamen metuendi maximè: vbi Maiestatem Principis peculiare secretum penetrat & arcanum habet: & vbi va- nissimo cuique audendi occasio maior. Odio igitur ibi digni maiore, vbi Maiestatem Principis propi- us pulsant; & à quibus Maiestatem Principis nun- quam satis tuta. Itaque qui alibi metuendi, h. l. exe- crandi.

¶ Ob hanc igitur rationem Magos, Mathema- ticos &c. in Comitatu suo, vel Iuliani Cæsaris, artem suam

suam vilo modo exercentes, eadem seueritate ha- bendos cum ipsis Maiestatem reus Constantinus h. l. duxit. Proinde hæc eius sententia est: Diuinandi curiositatem exercentes in Comitatu Principum, quacunque præditi sint dignitate, pariter ut Maie- statis reos nullo dignitatis respectu habito, Quæstio- nibus cruentis (eculei videlicet & vngularum) ad con- fessionem & veritatem eruendam subicij pollez: cum alioquin è tormentis his excepta sint corpora ho- noribus præditorum (ut hæc lex ait & pluribus ostenditur ad l. 1. & 2. infr. de questionibus) & nominatim in Maleficij quoque crimine extra co- mitatum, ut ex h. l. colligitur.

¶ Huc interim, ut ad Historicas huius legis cau- sas accedamus, faciunt omnino tria Ammiani Mar- cellini loca. Primum est, qui ad hanc legem referri possit ipsa temporum ratione suadente, lib. 18. p. 127. vbi de Barbatone agit Magistro Peditum; In C O M I T A T V, inquit Augusti, turbo nouarum exori- tur rerum, à primordiis leuibus ad luctus & lamenta progressus. In domo Barbatonis pedestris militia tunc Re- ctoris examen apes fecere perspicuum: superque hoc ei PRODIGIORVM GNAROS sollicitè consulenti, dis- crimem magnum portenti RESPONSVM est &c. vbi agit de eius vxore, quæ spem Imperij præsumple- rat, & epistolâ ad maritum scripta testata fuerat: vnde factum ut vterque ceruicibus præcisus inter- ierit.

Secundus Ammiani Marcellini locus est lib. 19. extremo, de hoc Constantio nostro, Anno sequen- te, id est A. D. 359. Si qui venedia Quartana, vel doloris alterius collo gestaverit, sine per momentum tran- sisse vespere malucolorum argueretur indicis ut venesi- cus, sepulchrorumque horrares & errantium ibidem animarum ludibria colligens vana, pronunciatu reus capitis interibat. Et prorsus ita res agebatur, quasi cla- rum Dodonæas arbores, & effata Delphorum olim so- lemnia in Imperatoris exitum sollicitauerint multi &c. Et inquisitionem in hæc negotia fortius, nemo quidem qui rectè sapiat reprehendit: nec enim abnuus salutem legitimum Principis, vnde salus queritur aliis, consocia- to studio muniri debere cunctorum, cuius redimenda cau- sâ validius, vbi MAIESTAS PULSATA degra- ditur à QVÆSTIONIBVS vel cruentis, nullam Cornelie leges eximere fortunam.

Postremo Marcellini locus est lib. 28. p. 384. de Valentiniano & maleficij crimine; vno proloquio in huiusmodi causis, quas arroganti proposito Maiestatem imminuunt & miscerunt omnes, quos iuris præsci iustitia Di- uinorumque arbitria questionibus eximere cruentis si postulasset negotium, statim tormentis affligi.

Ex superiore intetim Ammiani loco & id liquet, quod & lex 4. & hæc nostra testantur, quanto odio execratus sit huiusmodi diuinandi artem exercentes Constantius, quantum ab his sibi metuerit, cauerit, & quod horum artem Maiestatem criminibus deputauerit.

Itaque hæc etiam de causâ & omnino Artem ab eo exercere vetiti, ut h. l. ita d. l. 4. quod illius l. 4. verba ostendunt: Nemo Haruspice consulat, aut Mathematicum; nemo Hariolum; & mox: sicut omnibus per- petuè diuinandi curiositas &c. Cum antea hæc- nus fermè artem suam exercere possent, dum ne quid super salute Principis aut statu Reip. res- ponderent: ut omittam notissimos ex Tacito, Suetonio, Spartiano in Seneca, locos; Tertullianus Apol. getici c. 35. rationem quoque eleganter proponit.

Eadem officia [impietatis in Principem] depen- dunt, & qui Astrologos & Aruspices, & Augures & Magos de Cæsaris capite consultant: quas artes ut ab Angelis desertoribus proditas, & à Deo interdi-

ctas, ne suis quidem causis adhibent Christiani. Cui au- tem opus est perferuari super Cæsaris salute, nisi a quo aliquid aduersus illam cogitatur, vel optatur, aut post illam speratur & sistitur? non enim eâ mente de ob- ris consultatur, quæ de Dominis: aliter curiosa est sollici- tudo sanguinis, aliter seruitutis.

Paulus quoque noster s. sent. t. 2. l. 5. 3. Qui de salute Principis vel summâ Reip. Mathematicos, Ariolos, Aruspices, Variatores consulit, cum eo qui respon- derit, capite punitur. Itaque & Firmicus, qui sub hoc eodem Constantio paulò ante d. l. 4. & hanc leg. scribebat quo tempore nondum diuinandi cu- riositas omnino prohibita fuerat, lib. 2. extremo ita Mathematicum admonet, Cautè ne quando de statu Reip. vel de vitâ Rom. Imp. aliquid interrogatus respon- deas: non enim oportet, nec licet, ut de statu Reip. aliquid nesciâ curiositate discamus.

Verum, cum nequicquam, id est frustra id pro- hibitum esset, & consulti subinde deprehenderentur super salute Principis Mathematici, id genus alijs subinde etiam pulsi, prohibiti, puniti: ut præter Suetonium, Tiberio c. 36. Vitellio, c. 14. Suidam in Δουλιχίαις, aliquot exemplis, Senatusconsultis, de- cretis Principum, stendit eleganter Vlpianus, lib. 7. de officio Proconsulis, titulo de Mathematicis & Va- ricinatoribus apud authorem coll. leg. Masian. 4. 15. de Mathematicis, vbi hæc inter cætera sic leges. Et va- riè puniti sunt, qui id exercuerunt, pro mensurâ scilicet consultationis: Nam qui de Principis salute, capite puniti sunt, vel quæ alia grauiore pœnâ adfecti: enim- vero si qui de sua suorumque salutibus.

Ante Vlpianum quoque Tacitus lib. 1. Histor. au- reo illo loco, Mathematici genus hominum potenti- bus infidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostrâ & VETABITVR semper & retinebitur. Tertull. c. 9. de Idololatria: Expellantur Mathematici sicut A. geli eorum: vrbis & Italia interdicitur Mathematicis, sicut caelum & angelis eorum. Eadem pœna est exili, Discipulis & Magistris.

Hoc igitur eodem exemplo Constantius, diui- nandi curiositatem omnino sub seuerissimâ pœnâ interdicens credidit, lib. 4. supr. & maiore adhuc, eam exercentes in comitatu suo, vel Cæsaris.

Addit autem, vel Cæsaris (Iuliani scilicet) nam & hæc dignitas Principatui, quod nemo nescit pro- xima fuit. Quamquam perspectis propius Constan- tij moribus, tam Iuliani, quam sui ipsiusmet causa Constantium de Comitatu Iuliani idem quod de suo edixisse puto. Iulianus quippe Constantio iam in inuidiam venerat, sibi que ab eo iam metuebat, ut in huius ipsius anni Gestis refert Ammianus Marcelli- nus lib. 17. Itaque ne ad altiora celsius anhelantem Iuuenis Principis animum (Iuliani inquam) Ma- thematici propellerent, seuerissimâ h. l. vt à suo, ita & Iuliani Comitatu Mathematicos, id genus alios, interdicens credidit.

¶ Tria adhuc obiter ad hanc legem notanda. Primò pro Contaminibus legèdū videtur cāmīnibus id est carminibus, incantationibus, ut Apuleius Apolog. Sim- verò more vulgari eum isti proprie Magum existimant, qui cōmūione loquendi cū Diis immortalibus ad omnia quæ velit incredibilia quadam vi CANTAMINVM polle- at. & c. & alibi: Pereres Medici etiam carmina, remedia vulnerum novant, ut omnis veritatis au- tor certissimus Homerus docet, qui facit Vlyssi de vulnere profluentem sanguinem sisti CANTAMINE. Sed contaminibus hic legitimum credo: Contamina, id est, consultationes, percontationes: Codex Iustinianus habet ex Triboni- niani flagitio carminibus.

Secundò, hæc verba: ad proprium facinus dete- gentibus, repugnauerit pernegando, vitiosa sunt. Cod. Iust. habet:

habet : & ad proprium , &c. Non tamen emenda- tius. Quid enim est ad proprium facinus detegentibus repugnare pernegando ? Putem ita emendandum : ad proprium facinus. Adpropetum facinus, id est valde prope-ritu, valde foedum, vt de prope-ritu pariter l. 13. sup. de re militari, pro valde prope-ro, seu valde foedo. Ad- prope-ritu vt adprobum, pro valde probo: Cœcilius apud Gellium Hierocles est hostes mihi adolefcens adprobus. Quid si ita legamus: si conuictus ad prope-ritu, facinus &c. conuictus adprope-ritu id est modis omnibus conuictus, & ad foeditatem vsque & ad ludibrium conuictus, aperte manifesta probatione, euidentibus argumen- tis, vt loquitur lex 1. inf. de quaestionibus, sic vt nec iam ipse negare possit nisi cum summa foeditate. Tandem minori mutatione hic legat quis: si conuictus, ad proprium &c.

Postremò subscriptio legis, Dat. Arimini : si vox

Arimini hic bene habet, tum Dat. hic accipiendum fuerit pro reddita : Arimini enim tum erat Taurus P.F. vt testatur Seuerus Sulpitius lib. 2. Sacra Hi- storie p. 102. vbi Synodus congregata. At Constan- tius in Illyrico tum versabatur, & quidem in Pan- nonia. Verum hoc ipso argumento puto hic repo- nendum Aciminei, quod Sicutio & Mulla progressus est hoc tempore Constantius : vide Chronicon. Huius Aciminei in Pannonia mentio non tantum apud Prolomæum & Itinerarium Anton. & Pentingerian. vbi perperam Acunum editum, & in Notitia Im- perij; sed & apud Marcellinum lib. 19. p. 162. Anno proximo 359. imò fortè hoc ipso anno 358: in huius ipsius Constantij gestis aduictus. cum quibus hoc ipso anno 358. Ibidemque locati equites, qui de eius nomine Constantini dicti: vide Notitiam Imp. vbi & Equites Sagittarij.

¶ Aduersus NOCTURNA sacrificia Ritúsque Gentilitios Valentiniani Sen. Lex.

VII. Imp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Secundum " P. P."

NE quis deinceps" nocturnis temporibus, aut nefarias" preces, aut Magicos apparatus", aut sacrificia funesta" celebrare conetur; detectum adque conuictum competenti animaduersione mactare" perenni auctoritate censemus." Dat. v. Id. Septemb. Diuo Iouiano A. & Varroniano COSS. [364.]

INTERPRETATIO. Quicumque nocturna sacrificia demonum celebrauerit, vel incantationibus demones inuocauerit, capite puniatur.

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. quia scilicet in vniuersum sacrificia eo æuo prohibita non nocturna tantum. Meminit huius legis Zosimus, lib. 4. p. 735.
- " Hic est Secundus Salustius, vt eum vocat Ammianus Marcellinus lib. ... p. ... qui modò simpliciter Secundus modò simpliciter Sallustius vocatus.
- " Orientis hoc ipso anno : Ammianus Marcellinus lib. 26. pag. 319.
- " Quemadmodum sub IVLIANO Apostata recenter licuerat.
- " Nefariae preces nocturnae, h. l. nefaria sacrificia nocturna: l. 5. inf. de Paganis. Isidorus 8. originum, Arioli vocati, propter quod circa aras Idolorum NEFARIAS PRECES & FUNESTA SACRIFICIA offerunt.
- " Apparatus Magici: Inter hos Manium euocatio & in eâ ventralio: de quibus vide l. 5. sup.
- " Funesta sacrificia: scilicet quae nocturnis temporibus celebrantur ex Valentiniani mente: nefaria, ex Constantij l. 5. inf. de Paganis.
- " mactari. iubemus.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris tres in Maleficos & Mathematicos constitutiones sequuntur: putà hæc lex, & lex 9. 10. Hac sanè (quam septimo Imperij sui mense tulit) NOCTURNA sacrificia, nocturnòsque Apparatus Magicos, nocturnas preces prohibet. Noctæ scilicet hæc peragi tantum vetat; non & liberâ luce. Namque liberam horum peragendo- rum facultatem cuique patere voluit: & vt ipsemet loquitur & profiteretur l. 9. inf. Legibus in exordio Im- perij sui datis unicuique quod imbibisset animo, colendi liberam facultatem dedit. Itaque & sacrificia diurna permisit, & Haruspicinam tulit, d. l. 9. inf. Scilicet post Iulianum, qui nocturna quoque sacrificia reuexerat, vt disertè testatur Libanius orat. in Iulia- ni necem, p. 253. & sub quo Haruspicina & vaticinandi professio immodiè requireretur, vt testatur Am- mianus Marcellinus lib. 22. p. 242. Item post mo- mentaneum Principem Iouianum, Valentinianus ad Imperiũ ita euectus, sacrificijs & gentilitiæ super- stitioni omni omni abolendæ cum impar forer, Har- uspicina, sacrificia, aliique ritus gentilitij ne no-

center exercerentur, cauere satis habuit, b. l. & d. l. 9. inf. Hinc est igitur ista nunc sacrificiorum &c. Nocturnorum prohibitio: nempe quia scelerei fauere tenebræ videntur. Vnde illa apud Horatium impro- ba vota.

Noctem peccatis & fraudibus obice mbem. Notumque illud Prudentij: Nec teste quisquam lumine Peccare constanter potest.

Item Taciti lib. 14. Quod perditissimus quisque per diem concipiuerit, per tenebras audeat. Eaque ratione fingunt Poëtæ, noctem generale dolores, fraudem, mendacia, Hinc omnino pertinet Firmici lib. 2. c. vlt. consilium, quo inter alia Mathematicum informat: Nunquam Nocturnis sacrificijs intersis, sine priuata sine publica disantur, nec secretè cum aliquo fabulas con- feras, sed palam sub conspectu omnium istius diuinae artis exerce disciplinam.

¶ Porro huiusce legis ipsius pluribus meminit Zosimus libro 4. pag. 735. simul & eius quam dixi ferendæ causam perstringit: denique quid eius promulga-

mulgationem insecutum sit: επειδὲ τὸ νόμον αἰσφοροῦς ἐργασθεὶς τοῖσι θεοῖς, ἀφ' ἑτίας ὡσεὶ ἀφ' ἀλλήλων, τὰς ΝΥΚΤΕΡΙΝΑΣ ἀλλολεῖ ὀφείλας συνέλαβεω: τοῖς μυσταῖοις ἀφ' οὗδ' ἀπειροῦσι ἐμποδὼν διὰ τὸ τοιαῦδε νόμον ἡγεῖσθαι βυβλέω. Επειδὲ ἡ Πραξιτέρας ὁ δ' Ἐλλὰδ' ἡ τὴν αἰ- θιῶσαν ἔχον ἀφ' ἑλπίων ἐν πάσαις διαπύρεσσιν ἢ ἀφ' ἑλπίων, τὸν ἐπὶ τὸν νόμον ἀβίβωτον τοῖς Ἑλλήσι καλεῖσθαι ἢ βίβω ἐὶ μέλλωιν κολλέωται τὰ σωζέωσι τὸ ἀφ' ἑλπίων ἢ ἀφ' ἑλπίων μυστικῶν, κατὰ δεσμὴν ἐπὶ τὴν ἀφ' ἑλπίων τὰ νόμον: ἀφ' ἑλπίων δὲ πάντα καὶ τὰ ἐξ ἑλπίων πάρεω. id est Et quia legum quoque promulga- tiones instituire decreuerat, exorsus ab ipso quasi laue, NOCTURNA SACRIFICIA celebrari prohibuit: oc- curere nempe volens hæc leges quae nefariè designa- rentur. Sed cum Praetextatus Achaiae Proconsul, vir omni- virtute praestans, hanc legem diceret vitam inuincendam Graecis patriam si prohiberi contingeret sanctissima mysteria, quae genus humanum conuenerunt, peragere ea rite vi legis cessante permittita tamen, vt omnia secundum patrias consuetudines quae ab initio fuissent, perficerentur. Haecenus Zosimus Gentilis Scriptor. Gratiam igitur huius l. Achaiae seu Graeciae fecit Valentinia- nus, Praetextato P. C. intercedente. In ceteris rati- tam fecit, eam, quam dixi, vt idem Zosimus refert ratione: τοῖς μυσταῖοις ἑλπίων οὐδ' ἀπειροῦσι ἐμποδὼν διὰ τὸ τοιαῦδε νόμον ἡγεῖσθαι βυβλέω. Magicis & noxijs videl. sacrificijs occursum voluit Valen- tinianus: quibus patrandis tenebræ opportunio- res, & verò à Magis & Maleficiis in id delectæ.

Apuleius.... Igitur & occulta non minus quam tetra & horribilis plerisque NOCTIVS vigilans & TENEBRIS abstracta; & arbitris solita- ria, & carminibus murmurata. Quin & à Ma- thematicis corumque consultoribus, l. prox. 8. inf. Proinde & Paulus 5. sentent. l. 23. Qui sacra impia, NOCTURNAE, vt aliquem obcantarent, desigerent, fecerint, sciendane curauerint aut cruci suffiguntur, aut bestiis obiciuntur. Quo loco pariter aberat olim quia pro sacra impia legendum putarem sacra interdicia. Scilicet Pauli saculo sacrificia tam interdicia quam nocturna legitima fuere: exceptis his tam inter- diis quam nocturnis, quae obcantando alicui, vel desigendo fierent. Verum in Paulo nil mutò. Igitur cum diuina sacrificia Valentinianus toleraret, nocturna prohibuit eam quam dixi ratione. Sanè Con- stantius, Magnentio Tyranno caeso, qui Romae incubabat, nocturna pariter sacrificia prohibuit, l. 5. inf. de Paganis: verum alià ratione, quia scilicet & diurna iam prohibita cessabant: nocturna verò saltem Magnentius populo sibi deuinciendo & fir- mandae dominationi Romanis indulerat, permisit: etiam Christianus ipse. Breuiter & Constantius & Valentinianus sacrificia nocturna prohibue- runt, verum diuerso instituto: ille, quia nec di- uina permittebat: hic verò, quia diurna tolera- bat. Quid à Constantino M. hæc parte factum videntur? dicam ad l. 3. inf. de infirm. his quae sub Tjr.

¶ MATHEMATICORVM tractatus à Valente inhihentur.

VIII. Idem AA. ad Modestum P. P."

ESSE Mathematicorum" tractatus": Nam si qui", publicè aut priuatim, in die nocturne", deprehensus fuerit in cohibito" errore" versari, capitali sen- tentiâ feriatu verque!" Neque enim dissimilis culpa est prohibita discere, quam docere. Dat. 11. Id. Dec. Constantinop. Valentiniano & Valente" AA. COSS.

NOTÆ.

- * Lex 8. Cod. eod. tit. hinc desumpta est: recisa potissimâ huius legis parte, postremâ tantum sententiâ expressâ. Culpa si- milis est tam prohibita discere quam docere: itidemque in Basilicis, lib. 60. t. 39 & apud Photium, Nomoc. t. 9. c. 15.
- " Modestus P. P. Orientis sub Valente de quo mox; & in Protopogr.
- " Mathematici hic, & apud Marcellinum initio lib. 29, non tantum quos idem paulo antè sanctorum per gentium interpretes appellauit, verum omnes diuinandi Artem exercentes.
- " Tractatus Mathematicorum propriè, est exercitium artis mathematicæ, & Mathematicorum consultatio: Tractant Ma- thematici, qui priuatim sese consultoribus præbent; de hæc voce vide plura in Glossario.
- " discendo, docendo.
- " De Noctæ, hanc ad rem, dixi ad l. 7. sup. prox.
- " Prohibito.
- " Erroris appellatione designat Mathematicorum tractatum b. l. & l. ult. inf. Non alio quoque sensu Iulius Firmicus Ma- thematicus, de errore profanarum Religionum, libellum suum inscripsit: vide & l. ... inf. de Paganis.
- " Tractatum habens, discens, docens.
- " Ita exereit Diana cithio & Cod. Inst. Atquin hoc tempore A. 370. Antiochie Valens versatus videtur.
- " Supple III id est, A. D. 370. vel IV. id est, A. D. 373.

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imperatoris hæc vnica hoc titulo constitutio est in Mathematicos: cuius portio tantum in l. 8. Cod. Inst. eod. tit. relata est; non verò, quod vir doctus minus pensè scribit, hæc nota illius portio est. Hoc verò Mathematicorum tractatu, id est Mathematicæ artis, vaticinandi, futu- rura prænoscenti, exercitio, omnibus omnino pu- blicè priuatim per Orientem omni tempore & lo- co interdicitur, ita quidem, vt capitalem penam de- nunciet, non tantum Mathematico Doctore, qui sese consultori & discipulo præberet: verum etiam consultori ipsi, & discipulo: (vt eleganter alioquin

ait) Non dissimilis culpa est prohibita discere, quam docere. Quod & ipsum de hæreticorum doctrina dicitur l. 24. inf. de hæret. (vnde desumptus est verbi- culus legis secundæ, Cod. eod. tit.) In quam ipsam sen- tentiam Tertullianus de Idololatria, c. 9. vrbis & Ita- lia interdicitur Mathematicis, sicut caelum angelis co- rum: Eadem poena est exilij (in Codice meo Ago- bardi, exitij) Discipulis & Magistris; qui locus componendus est cum Vlpiano, qui eodem tem- pore scribebat apud Authorem collat. legum Mosaicæ. 4. de Mathematicis t. 15. Philo quoque Iudæus περὶ διούλων: p. 662. ἐνδύρεον τὸ τὸ μαθητὴν τὸ δὲ δόξαν

diffimulatis paulatimque serpentibus acervi crescerent arummarum, Nobilitatis (id est SENATVS) decreto Legati mittuntur [ad Valentianum] Praetextatus ex urbi Praefecto, & ex Vicario Pemptus, & ex Consulari Mimerus, Oraturi, Ne delictis supplicia sint grandiora, neue SENATOR quisquam iniuste & illicito more tormentis exponeretur. Qui cum intro- missi in Consistorium hac referrent, negantem Valentinianum se id statuisse, & calumnias perpeti clamitan- tem; moderatè redarguit Quosor Eupraxius. Haecque libertate emendatum est crudele captum supergressum omnia dirimitis exempla. Legatione igitur ad Valentinianum missa Senatus id quoque à Valentiniano postulauerat (vt ex h.l. & l. 5. inf. de indulg. crim. colligitur) vt Senatui haruspicina simul & semel indulgentia (seu gratia) faceret. Verù ad hoc Legationis huius, (vel alterius, si non haec ipsa est) caput, Valentinianus h. l. & d. l. 5. rescribit, neque rectè à toto Senatu indulgentiam peti: neque haruspicina indulgentiam petendam: Primum igitur indulgentiam

à Senatu vniuerso malè peti rescribit, nempe quòd qui toti Senatu indulgentiam peti, totum Senatum damnet, reumque faciat: pro singulis equidem, id est pro vno aut altero id rectè peti, at non pro toto Senatu: d. l. 5. Secundo rescribit hac l. indulgentiam Haruspicinae peti à se non debere, cuius semel legibus in exordio Imperij sui latis libertatem dederit, dummodò ea nocenter non exerceatur: Ceterum, si nocenter exerceatur, iura & leges insurgere debere. Nocentem igitur tantum haruspicinam Valentinianus prohibita voluit. Quare & idem eodem sine initio anni sequentis 372. Manichaeorum conuentus prohibuit, qui maleficij arguebantur, l. 3. inf. de hereticis: constitutione emissa ad Ampelium P. V. Romae, ad quem data est quoque lex prox. 10. quae ad eandem historiam pertinet, quòd & lex superior. Atque haec est genuina huius legis sententia: quam nemo quod sciam haecenus cepit, & de cuius notione multum deperire necesse est, nisi Historia lumine accèso seu admoto.

¶ De SENATORIBVS maleficij reis, quisnam Iudex sit.

x. * Idem AAA. ad Ampelium" P. V.

QUIA nonnulli ex Ordine Senatorio Maleficiorum" insimulatione adque iniuria stringebantur, idcirco huiusmodi negotia Urbana" Praefecturae discutenda permisimus. Quòd si quando huiusmodi incidit quaestio, quae iudicio memoratae Sedis" dirimi vel terminari posse non creditur", eos quos negotij textus amplectitur, vnà cum gestis omnibus praesentibus adque praeteritis, ad Comitatum Mansuetudinis nostrae sollempni obseruatione" transmitti praecipimus. Dat. VIII. Id. Decemb. Gratiano A. II. & Probo COSS. [371.]

NOTÆ.

- * Abest & haec lex à Cod. Justin. vt pote ad horum temporum Historiam tantum pertinens. Iungenda autem huic legi lex 2. sup. de cursu publ. alterutro tamen die emendato. Sanè Legationis à Senatu ad Principem missa ea meminit.
 " Ampelij huius P. V. meminit Am. Marcellinus lib. 28. hoc ipso Anno.
 " Hic omninò pertinet quod Ammianus scribit lib. 28. p. 386. vbi & de hoc ipso Ampelio P. V. cui haec lex inscribitur
 " Magiae & Haruspicinae nocenter exercita.
 " De huius rei ratione mox dicam. Praefecturae urbanae.
 " An propter appellationem forè ad Principem factam, imò propter interpretationem facti: mox vt ostendam.
 " Obseruatio est custodia.
 " III. d. l. 3. Ceterum hic ex ad l. suppl. dat. Trineris.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris postrema haec è tribus hoc titulo constitutio est, eodem pertinens quòd superior. Ea Valentinianus definit, Quisnam Iudex de Senatore maleficij reo, & quodnam Iudicis huius officium sit, si quaestionem iudicio suo terminare non posse credat. Quae quidem lex ad eandem Historiam manifestè pertinet, ad quam lex superior. 9. Igitur Iudicem de Senatore (Romae videl. & intra vicariam Praefecturam: eò enim pertinet haec lex) Praefectum vrbis esse iubet Valentinianus, vt cateroquin de Senatore criminis reo P. V. Iudicem esse docuit lex 13. sup. de accusat. & lex 12. sup. de Iurisdict. vbi plenius de hoc dixi. Non alium scil. Iudicem habere debet Senator criminis reus, quam Praefectum vrbis: Eaque est Valentiniani ratio & argumentatio. QVIA &c. ID CIRCO &c. Et verò ex Ammiano Marcellino pariter discimus, lib. 28. p. 36. in huius ipsius Historiae totiusque adeò negotij textu, cum Valentinianus propter diutinum Olybrij Praefecti vrbis morbum, Maleficialis huius (sic vt dicam) causae iudicium Maximino (qui Praefectus annonae simul & vicarius vrbis Romae

erat) adiuncto ei Leone notario, commisisset, multique iam Senatores his Iudicibus perisissent, & Hymetius nominatim ex Proconsule Africae ad oppidum is ductus Oriculum audiendus ab Ampelio VRBI PRÆFECTO & Maximino Vicario &c. loco quem mox plenius consignabo. Est igitur vt cateroquin Praefectus vrbis de Senatorio crimine Iudex, ita nominatim, Maleficij à Valentiniano constitutus, forè ad Senatus petitionem pariter: cum à Maximino extraordinario Iudice saepe nimium quaestiones agitatae fuissent.

¶ Ceterum (quod alterum huius legis caput est) de officio P. V. cognitoris de crimine Senatorio, hoc addit Valentinianus: si forè talis quaestio incidit, quae non creditur, posse dirimi iudicio Praefecti vrbis, ipsum reum vnà cum gestis ad se Principem remittendum: non etiam (quod indicare puto) Principem consulendum: ne forè ita reus destinato iudicio & supplicio elabatur: Id enim Valentiniani ingenio, & toti adeò negotio quod Ammianus Marcellinus lib. 27. pag. 386. exquitur, conueniens est: Id quoque ait is, iisdem diebus acciderat non minus

nus exitiale. Amantius ARVSPEX cò tempestate praeceteris notus, occultiore iudicio proditus quòd ob praua quaedam implenda ad SACRIFICANORVM ab eodem esse adscitus Hymetio, inductusque in iudicium, quanquam incuruis sub equileo staret, pertinaci negabat instantia. Quo visitante, secretioribus chartis ab eius domo prolatis, commonitorium reperiuntur est manuscriptum Hymetij: petentis, vt obsecratarum sacrarum solemnium munera erga se Imperatoris delineret: Cuius extrema parte, quaedam inuictina legebat in Principem, vt aurum & trulentum. Hac Valentinianus RELATIONE Iudicium doctus, asperius INTERPRETANIVM facta rigore nimio in negotium inssit inquiri. Et quia Frōtinus Consiliarius antedicti, minister fuisse conceptae precatōnis arguebatur, concisus virgis atque confessus, ablegatus est in exilium ad Britannos: Amantius vero damnatus postea rerum capitalium interit. Post hanc gestorum seriem, Hymetius ad oppidum ductus Oriculum audiendus ab AMPELIO VRBI PRÆFECTO & Maximino Vicario, confestimque perdendus vt apperebat, data sibi copia rectius Imperatoris praesidium APPELLAVIT, nominisque eius perfugio tutus seruabatur incolumis. Super hoc Princeps CONSULTVS SENATVI NEGOTIVM DEDIT, Qui cum rem librata iustitia comperisset, eumque ad Boas Dalmatiae locum exterminasset, egregè Imperatoris iracundiam tulit: perciti vehementer, quod hominem addictum, vt ipse proposuerat, morti, clementiari sententia didicerat plexum. Et mox: Circa hos dies Lollianus prima lanuginis adolescens Lampadij filius ex Praefecto exploratus causam Maximino spectante, committens, CODICEM NOXIARVM ARTIVM, nondum

per atatem firmato consilio descripsisse, exulique mittendus vt sperabatur, patris impulsu PROVOCAVIT ad Principem: & IVSSVS AD EIVS COMITATVM DVCI, de fumo (vt aiunt) in flammam, traditus Phalangio Boicae Consulari cecidit funesta carnificis manu. Ex hac Ammiani Marcellini Historia proclue iam indicatu erit de hac leg. nostrà iudicium, & quid sibi voluerit Valentinianus h. l. dum se comituli noluit, verum reos transmitti. ¶ Interim ex tribus his huiusce tituli legibus, putà l. 9. 10. 11. apparet, quàm à Valentiniani temporibus Magia Romae inualuerit: quòd pertinet omnino eiusdem Ammiani Marcellini querela lib. 26. p. 337. vbi & nominatim inuehitur in SENATOREM quendam, qui eo crimine confutatus, supplicium redemerit optimà mercede: & tùm cum ipse scriberet equo phalarato insidens, Romae multa post se agmina feruulorum trahebat.

¶ Illud addo, ad hunc processum Iudicium omnem pertinere videri l. 2. Cod. Inst. de off. P. V. quae ad Ampelium P. V. data est, sine die & Consule: quàm illud canet Valentinianus, Ne Praefectus vrbis quaedam personas de prouincia existimet aduocandas: nisi tantummodò suos Officiales & homines populares huius almae Vrbis seditioni obnoxios. Quàm quidem lege, vt id obiter moncam, prohibetur Praefectus vrbis è prouincia aliquem ad se euocare: Quod tamen Praefecto Pratorio aliquando licuit. Cassiodorus 6. var. 3. in formulà Praefecturae Pratoriana, inter caetera quae dignitati isti cum Principe communia erant, & hoc memorat, & quidem primo loco, Exhibet enim sine praescriptione longinquos.

¶ Adversus OCCULTATORES, vel clam OPPRIMENTES Maleficos, ac nominatim AGITATORES.

XI. * Impm. VALENTINIANVS, THEOD. & Arcadius AAA. Albino P. V."

QVICVMQVE Maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit", occitauerit", ilicò ad publicum protrahat", & Iudiciorum" oculis communis hostem" salutis ostendat: Quòd si quisquam ex Agitatoribus", seu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire temptauerit, aut clandestinis suppliciiis, etiam manifestum reum Maleficiae" artis suppresserit", vltimum supplicium non euadat; geminae" suspitionis" obnoxius, quòd aut publicum reum, ne facinoris socios" publicaret, seueritati legum & debite subtraxerit quaestioni, aut proprium fortassis inimicum sub huius" vindictae" nomine" consilio atrociori confecerit. Dat. xv. Kal. Septemb. Rom. Timasio & Promoto COSS. [389.]

NOTÆ.

- * Lex 9. seu vlt. Cod. Inst. eod. tit. Basilicò lib. 6. tit. 39. Harmenopolus, lib. 6. tit. 10. Photius Nomoc. lib. 9. c. 15. Iungenda huic lex vn. infr. de Murtipibus de qua mox. Est autem haec lex non de accusandi facultate omnibus indulta: verum de NECESSITATE accusandi. Iudicibus tradendi maleficos imposta.
 " Albino P. V. Romae sub Valentiniano Iun. v. Profos.
 " Rectè: & adde vt d. l. vn. & l. 5. inf. de Suaris Rom. id est, Praefecto Vrbis Romae: Malè in Cod. Justin. Albino Praef. Prator.
 " Deprehenderit in ipso scilicet facinore, an verò pro competerit?
 " Forè in ipso flagitio, vel aliter adprehenderit (vt mox sequitur) manifestum eum maleficiae artis: id enim est occupare.
 " Sic, vt ne momento quidem domi suae eum retinere debeat.
 " Iudiciorum, id est, Iudicium, quomodo Cod. Inst. Est igitur haec fori cognitio.
 " Malefici, hostes communis salutis h. l. naturae peregrini l. 5. sup. humani generis inimici, l. 6. sup. Ceterum haec verba mox expendam Eodem sensu publicus reus mox vocatur.
 " Id est aurigis: hanc explicationem rectè addit Tez. Neque enim quod P. Faber censuit, idè expungenda illa in Cod. Inst. quia hic absunt.
 " Id est quamlibet, quantumuis manifestum.
 " Manifestum vocat non eo sensu quo fur mani festus dicitur.
 " Malefice, C. Justin. vt opprimendorum desertorum in eodem argumento l. 1. sup. de desertor.
 " Publicum reum vocat maleficum, quem sup. eodem sensu communis hostem salutis: vel forè etiam publicum, id est publicè notum, & vt sup. manifestum diceremus diffamatum.
 " Photius Nomoc. t. 9. c. 15.
 Tom. III.

“ Cuiusmodi Cod. Iust. Publicæ scilicet. id est, obtentu publici hostis.
Consecratio, interfectio: hinc & Consecratio.
Post victoriam de Maximo, Romæ Theodosius hoc tempore constituit, v. Chronol.

COMMENTARIUS.



VALENTINIANI Iun. hæc Constitutio est, quæ Maleficum deprehensum compertumve manifestum reum, quilibet IVDICIO SISTERE, ac non etiam ipse opprimere, Romæ, A.D. 389, iubetur. Non opprimere, inquam: Quod tamen hæctenus Romæ factum ab aliquibus indicatur: & quidem ab Agitatoribus (de quibus mox plura:) Hoc scil. prætextu (vt ex hac ipsâ l. colligo) quod videlicet Malefici notorij (& vt lex nostra loquitur manifesti, & vt nos hodie loqueremur, diffamati,) ac communis salutis HOSTES sint: vt h.l. vocantur, seu PVBLICI rei, vt rursùm hæc eadem l. nominantur, publici rei, id est, populi inimici: seu vt loquitur l. 6. sup. h. tit. humani generis inimici, & naturæ peregrini: l. 5. sup. vt proinde opprimendorum horum cuique potestatem patere debere videretur: Notum enim, Publicorū hostium capita inferis sacra impunè occidere cuilibet fas fuisse. Tertullianus, Apologetici c. 2. In reos Maleficis & PVBLICOS HOSTES omnis homo miles est. Honorius Imp. l. 14. sup. de defensoribus (seu l. ult. Cod. quando lic. sine Iud. se vind.) Cuncti adversus latrones PVBLICOS defensorēque militiæ ius sibi sciunt pro quiete communi exercenda publicæ ultionis indultum. Theodosius l. 2. sup. de Sicariis: (seu l. 1. Cod. quando lic. unicuique sine Iud. se vind.) Quicumque Militum vel Prinatorum ad agros nocturnus populator intraverit, aut itinera frequentata infidiis adgressus obsiderit, permittā cuique licentiā dignus ilico supplicio subiungatur, ac mortem quam minabatur excipiat, & id quod intendebat incurrat. Denique res nota est, PVBLICAM deuotionem licere cuique vindicare: tot. tit. Cod. quando liceat unicuique sine Iudice &c. Et porrigere ipsas etiam gladium leges, nec se expectare pati, vt Cicero loquitur. In tantum vt quandoque hæc ad rem præmium publicè fuerit constitutum. Capitolinus in Gordianis: Maximianum hostem cum filio Diis inferis deuouimus: item, hostes publicos qui occiderit, præmium merebitur, Publici igitur cum hostes constitutionibus Principum publicèque haberentur Malefici, eorum interficiendorum, opprimendorum, facultas priuatis quibusque patere debere videbatur, vt qui interneciem, (inde enim internecini actio seu crimen pro Magia seu Maleficij crimine, l. 12. sup. de accusat.) communi saluti minarentur, eam exciperent ipsi. Et tamen id hæc lenixè prohibetur: Nempè quod compertum esset, hoc obtentu partim latebram criminum societati, partim occasionem vindictæ priuatae exercendæ quaesitam, vel quaeri posse, vt hæc lex eleganter ostendit. Partim criminum, inquam, societati: Fieri enim poterat, vt maleficus, atque eisdem crimini obnoxius nõndum tamen manifestus, seu nõndum diffamatus, alterum iam manifestum seu diffamatum, idèd tantum clandestinis & priuatis supplicijs opprimeret, ne si forte iudicio traditus quaestioniq; subiectus, latentes facinoris socios publicaret seu indicaret, atque adèd & illum ipsum à quo oppressus est. Sicut retrò multi dum meruunt ne adprehensi eos nominent, proedere eos solent, scilicet impunitatem sibi captantes, quia non facillè eis indicantibus proditores suos creditur, vt eleganter I. C. in l. 1. §. 26. π. de Questionibus: idèdque mox: neque transmittenda allegatio diciturum idcirco se oneratos, quod eos ipsis tradidissent: neque enim id validum (ita repono) argumentum ha-

beri debet mendacij sine calumnia in se instructa. Rursùm vindictæ priuatae exercendæ latebra quaeri hoc facto poterat, opprimendorum Maleficorum facultate priuatis datâ: posset enim quis facillè vindictæ huius publicæ prætextu, inimicum suum opprimere seu interficere, quasi Maleficum. Inimicum, inquam, & fortè æmulum, à quo semper in cursu vincebatur: vt ita amoto æmulo coronaretur. ¶ Maleficus igitur quamlibet manifestus proponatur, quamlibet publicus hostis, quamlibet publicus reus, eius opprimendi tamen facultas priuato patere non debet, si eum aut vindictæ suæ hæc ratione velificari posse suspicio sit: aut criminis societatem defugere. Hæctenus si publicæ deuotionem vindicari cuique licere debet, vt ne publicæ deuotioni dum in speciem vindicatur, iniuria fiat. Atque hæc est genuina huius legis sententia, quam nescio an viderit adhuc aliquis. ¶ Cæterum obseruandum diligenter est, quod exemplum h. l. proponitur nominatim in AGITATORIBVS, id est, Aurigis (vt Tribonianus iudicem emblemate suo rectè interpretatur) qui scil. in Circo quadrigis decurrebant: de quibus plenè dicam i. tit. de Scenicis. In his igitur exemplum ponitur, exemplum inquam, non verò ampliatio huius l. quod Græci putarunt his verbis, καὶ ἰνολοχοῦ εἶν, καὶ ἑρέων, θυμηλικῶν: Et exemplum in his Agitatoribus ponitur non eorum qui maleficos audirent, seu consulerent, quomodo hæc l. accepit & initium quidem interpretatus est, Ruardus, 5. var. 14. Verùm eorum, qui manifestos Maleficos opprimerent, vel opprimere possent, nempè vt facinorosio claudensinis supplicijs amoto laterent ipsi, neque proderentur, vel etiam vt amoto æmulo coronarentur ipsi. Quod quidem etiam non accipiendum est de his qui rem vehiculatam exercebant, vt ioculariter Alber. Gentilis putauit: quique adèd scribit de his expressim h. l. actum, quod cum rem vehiculatam exererent, & cursum equorumque copiam haberent, copiam etiam maiorem subcontractorum reorum haberent, quæ iocularis ratio & interpretatio est. Verùm accipiendum id de Agitatoribus, siue Aurigis Circensibus, qui vtiq; maleficiorum seu magiæ & incantationum infamia laborabant. Vñ scil. olim hi veneficijs, ad parandam in cursu, & certaminibus victoriam: fracto cursu morâque iniecta in eodem Circo concurrentibus æmulis, contra equis incitatis. Proinde suos æmulos incantationibus μασιγυεῖας defigebant, vt vel equis vel ipsis desultoribus debilitatis cure fracto, vel etiam collo septimum cursum ipsi ocys implement: cuius rei testimonia (et si res contestatissima sit) hic nonnulla opponam. Apollonius apud Philostratum, lib. 7. c. 16. de incantatione: δὲ βῆται μὲν ἄνδρες ἀδελφοὶ, δὲ βῆται ἢ ἄλλοις ἀνδράσι δὲ τὸ γινῶν γυμνασίου, &c. Arnobius, lib. 1. p. 31. de Magis loquens. - Quis enim hos nesciat aut imminetia studere pronoscere, aut in curriculis equos DEBILITARE, iucitare, TARDARE. Ammiani quoque Marcellini quatuor hæc de re loca occurrunt hæctenus minus obseruata, in rebus Valentini Sen. & quidem in vrbis Roma, quod pertinet hæc lex. Primus occurrit lib. 26. p. 337. de Hilarino aucta: Vnde quibusdam atrox visus est, in Amphitheatrali curriculo causas dispiciens criminum maximorum. Denique post huiusmodi vindicata complura, Hilarinum AVRIGAM comitum

comitum, atque confesum vix dum pubescentem filium suum veneficio tradidisse docendam secretiora quadam l. gibus interdicta, vt nullo consilio adminiculis iuuarentur internis capit ali animaduersione damnauit. Secundus Marcellini locus est, lib. 28. p. 387. de Auchenio aucta, quo loco & de Ampelio P. V. agit, cui inscribitur lex superior: Martianus quidam & Eusebius omnes Clarissimi arcessiti in crimen, quod eiusdem consilij veneficij AVRIGAM fouere dicebantur Auchenium. Tertius lib. 2. cod. p. 400. vbi Nobilitatis Romæ motes notans, ait: Alius si creditorem suum flagitare molestius aduerterit debitum, ad AVRIGAM confugit, audentem omnia praelicenter, et omne vt veneficum curat urgeri: unde non nisi reddita cautione dispendioque adstrictus graui discedit. Ex quo postremo loco, patet vt ex h. l. illud apparet, hæc ætate vt malefici odiosi maximè erant, ita hoc maleficij obtentu, & inimicos & debitores vltioni & cupiditati suæ velificasse. Quartus Marcellini locus est lib. 29. p. 424. vbi de Athanasio auriga interfecto iussu Valentini: Athanasius fauorabilis tunc auriga suspectus ei vulgari lenitate, vt vinus incendi inderetur si quid tentasset huiusmodi; qui non multo postea veneficijs usus ferrebat, nulla delata voluptatum artificij veniâ, ignibus aboleri præceptus est. Amphiloehus quoque vel Gregorius Nazianzenus in epistola Iambica ad Seleucum, qui multus est in procribendis omnis generis Spectaculis, etiam Circensibus, et si id hæreticiorum videatur, hoc crimine Agitatorum seu aurigas infames fuisse testatur. Κακῶν ὅ τῶτων ἄλλων τέλημι κενὸν κινῆ γόνιλας τοῖς μανείοις συμμάχους Νίκης βοηθῆς, ἢ τρέφει νόσῳ νόσον: Ἐπὶ δὲ ἐπιλαυδῶσιν εἰς δειρμὸν ἕειν Πρὸς τὰς γόνιλας δίδωσι αὐτοῖς ὄβριμον. Οἱ δ' αὖ καλῶσι δαυμόνων πονητεῖαν Σωεργοὶ αὐτοῖς φαρμάκων σωσιμμάτων θῶνον: καλοῖσι δὲ δαυμόνων χαρῆς εὐλοῖς Ad quem locum Notarum Auctor hanc legem rectè allegat. Sed alijs ommissis Chrysofostomus homilia 12. in 1. ad Corinth. p. 318. τὶ δὲ λέγει τὰς μασιγυεῖας τὰς ἐν ἱεροσολύμοις, τὰς ἐν Ἱερὺ δινῶν ἀμύδαυς. Manlius Theodorus V. C. (qui Vulgò Manilius) lib. 5. p. 3. de Heniocho agens: Ille dabit proprium studium, cœloque retentas, Quas prius in terris AGITATOR armauerat Arres: Et mox: — in obliquum cursum agitare malignos OBSTANTEMQUE morâ totum præcludere Circum Vel medium turba. Hieronymus in v. Hilarionis: Italicus aduersus Gazensem Dummurum Marna Idolo deditum Circenses equos intriebat. Hic igitur, æmulo suo habente MALEFICVM, qui demoniacis quibusdam imprecantibus & huius IMEDIRET equos, & illius INCITARET, ad cursum venit. ac B. Hilarionem, & non tam aduersarium Iadi, quam se defendi obsecrauit &c. Cassiodorus Par. 3. ep. 51. de Thomate Auriga seu Agitatore: Modò AGITATORES arte superans, modo equorum velocitate transcendens frequentia palmarum eum dici faciebat. MALEFICVM, inter quos magnum præconium videtur esse ad talia crimina peruenire. Necessè est enim ad peruersitatem Magicam referri, quan-

do victoria equorum meritis nec potest applicari. Denique eò quoque alluisse videri possiam olim docui D. Paulum cap. 3. & 5. ad Galatas, cui aliquin solemnè ad Agonisticam & cursum alludere. Is nempè Galatas obiurgans, sic ait, ὁ ἀγωντοὶ Γαλάται, τῆς ὁμῆς ἐβόωνε: Et rursùm ἐπὶ γέλιε καλοῖς, τῆς ὁμῆς ἀπὸ νοσηβῆι verbum ἀπὸ νοσηβῆι alij vertunt interpret: Tertullianus IMEDIRET: quo certè verbo Hieronymus superiore loco hæc in re vitatur: Alij turbauit; quo sensu etiam ταρξήπιον Iupiter cultus: nonnulli, inhiuit, scil. Magico veluti fascino: idèd idem Paulus ἐβόωνε verbo id ipsum expressit. Neque Agitatores tantum Magicis artibus vsi: sed & Scænici: de quo locus Chrysofostomi hom. 38. p. 445. edit Paris. De vtrisque & quidem Athleticis, & de Agitatoribus seu aurigis Circensibus, magiæ suspectis, locus est apud Libanum de vitâ s. p. 52. 53. vbi & Pifidem quendam quoque in suspicionem huius rei vocatum scribit in famosâ illâ sub Valente de Mathematicis, Magis, Incantatorib. inquisitione: de qua ad l. 8. sup. Καὶ τοὶ τέτοὶ γε βραβίον διὰ Μαρτυρίαι, ποσὶ δὲ τινὲς ἀθροῖσι, χαροῖσι μὴ ἀδελφῶν εἰς ἀμύδαυ ἢ ἄλλως, δαυμόνοι δὲ πρὸς ἡσῶν γόνιλον δὲ τὸ πονητικῶς παλαυαῖς. Et mox, ἐπὶ δὲ τὸν ὁ σῆμας με ἐν μίση πολλῶν μὴ ἠνολοχῶν, πολλῶν δὲ ἰπποκόμων, οἱς τε ἔργων ἀπαπλοῦνται τοῖς ἀρμασί τὰς ἀθροῖς, ὄν τὸς μὴ ἔπαιε, τὲς ἢ ἠπείλη καλακαῖον: ἐνὸς δὲ τινὸς ἠνολοχῶν γόνιλον ἢ πονητικῶν. Et mox: ἐπὶ δὲ ἡ καμὲ καλαδῶσας εἰσάγειν, ὡς δὲ τῆς (τῆς) φιλαμῆνε γόνιλείας ἐν ἐμοὶ ἢ ἐλεῖχον ἔχον, ὃ ἢ ἐλαῖχον ἢ πονητικῶν αὐτοῖς μὴ συνκοφολῶν ἀπὸ ἀκινηλάχθαι πονητικῶν, &c. ¶ Igitur, (vt ad legem nostram redeamus) Agitatoribus nominatim iis, quas dixi, de causis opprimendorum Maleficorum seu incantatorum potestas h. l. detracta, quocumque tandem obtentu, siue emulationis studio, siue ad securitatem sui. Sic sanè & in legibus Longobardorum, lib. 1. tit. de conuictis Aldiarum, Nullus præsens, Aldiam aut ancillam alienam, quasi strigam, quam vulgus dicit, aut muscam, occideret: Quod Christianis mentibus nullatenus credendum est, nec possibile. Nemini scil. licitum esse debet (quod axioma ex hac l. conficiendum est) quamuis manifestum reum occidere: ne per hoc etiam suæ securitati reus vel vindictæ æmulus velificetur. Vbi sunt igitur, qui ad sextum præceptum commentantes, id scilicet, posse quem inimicum suum occidere, quem suspicetur irreparabilem sibi iniuriam & calumniam apud Principem aliumve illaturum; haud secus atque vim vi propulsare licet. Quod sanè admittendum non est. ¶ Geminam potèd, eamque peruersam pariter, OPPRIMENDORVM quorundam Romæ rationem Theodosius hoc ipso tempore sustulit, vt memorat Socrates lib. 5. c. 18. de quo dicam plenius ad l. vn. inf. de mancipibus: quæ huius nostræ cōiungenda est. Nempè vtraque lex eò pertinet, quod Socrates dicto loco scribit, Theodosium post victoriam de Maxio Tyranno in Italia commorantem, vbi Romæ nominatim (vbi hæc lex data est) plurimum commodi attulisse, sublati nõnullis prauis moribus, de quo dicam plenius ad l. vn. Et verò in vniuersum hoc τὸ ἔπορε Theodosium Romæ consistentem, Vbi plurimum commodasse ostendunt tot alia in super eius leges, putâ lex 18. de hereticis, lex 49. inf. de appell. l. 2. sup. de feris: l. 5. 6. de suariis. l. 4. inf. de aqueductu: quæ omnes datæ ad eundem Albinum P. V. hoc eodem anno, mense Iunio, Julio, & Augusto.

De MATHEMATICIS Vrbe Roma, & ciuitatibus omnibus
pellendis & CODICIBVS eorum cremandis
Honorij lex.

XII. * Imp. HONOR. & Theod. AA. Cæciliano" P. P.

MATHEMATICOS, nisi parati sint, Codicibus erroris" proprij sub oculis Episcoporum incendio concrematis, Catholicæ Religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem præteritum" redituri, non solum Vrbe Româ, sed etiam omnibus" ciuitatibus pelli decernimus: Quod si hoc non fecerint, & contra Clementiæ nostræ salubre Constitutum in Ciuitatibus fuerint deprehensi", vel secreta erroris sui & professionis insinuauerint, deportationis pœnam excipiant. Dat. VI II. Kal. Feb. Rau. Honor. VII I. & Theod. III I. AA. COSS. [409.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Tit. Cod. Iustit. de Maleficiis & Mathematicis. Verùm relata est non malè in Tit. de Episcopali auidient. & Synopf. Basil. lib. 1. cap. 17. Habet eam & Baronius An. 409. num. 8. Carcerum huic iungenda est lex vlt. infr. de Abolitionibus. & lex vlt. sup. de custodia. Et forte alia plures.
" Cæcilianus hic Theodoro in Præfectura Prætoriana Italiae suffectus est, hoc ipso Anno 409. vt præter huius Codicis constitutiones docet Zosimus lib. 5. p. 118. sub finem. Plura in Protop.
" Primitus, Cod. Iust. " Vnde huius leg. ferendat occasio enata.
" Depell. Cod. Iust.
" Comprehensi, Cod. Iust. scilicet in rebus, vt rectè Græci habent.

COMMENTARIVS.

HONORII in Mathematicos hæc lex est: Quo MATHEMATICVM generali nomine hic vt & l. 8. sup. veniunt non modò Genethliaci Diuinandi artem exercentes, vetnacula Astrologi iudicariarum exercentes, fatorum per Genituras Interpretes, vt Marcellinus eos vocat, fata cuiusque se nosse scientes, etiam vrbium (vt in sp. huius l. de quo mox) & natalitias Syderum obseruationes; vetùm etiam & Haruspices ex libris Haruspiciarum, & isagogiarum, sacra facientes, coniectantes: hi enim omnes Mathematici hoc potissimum tempore sub Christianis Imp. dici affectabant, vt hoc nomine ineptias suas & errorem adumbrarent, velarent, odiosamque Artem alio nomine facerent. Hi omnes, etiam Aruspices, ab Mathematica instructi erant: Ab Astrorum quippe ἀστρονομία habitum extorum & colorem (ἡμετέριον vocant Hephæstion, & alij Græci, quibus significari futura credebant,) conformari idem Auctor scripsit.

¶ Ergo Imperator Honorius hæc constitutione A. D. 409. Mathematicos non tantum vrbe Româ, verum etiam Ciuitatibus aliis omnibus expelli iubet; atque aded latâ fugâ damnat: ea enim est latæ fugæ pœna, cuius fit mentio l. 5. π. de interdicit. & relegat. Qua ipsa Mathematica Curiositati implicitum quendam affectum sub Constantio Imperatore memorat Ammianus Marcellinus lib. 19. p. 164. Ductus est, inquit, inter primos Simplicius reus, hæc gratiâ postulatus, quod super adipsicendo interrogasse [MATHEMATICOS] dicebatur Imperio, pèrque elogium Principis torqueri preceptus, fero quodam arcente corpore immaculato latâ fugâ damnatus est.

¶ Non simpliciter autem Mathematicos aut Mathematicâ arte imbutos hæc pœnâ adfici iubet Honorius, neque enim puda notitia faciliè vnquâ punita fuit (vt restat Vlpianus apud Authorem Collat. leg. Mo. saic. tit. 15.) Neque vt discere ita Artè dediscere imperari potest: Verùm eos demum Mathematicos qui hæc duo præstare nollent; Primò inquam Catholicæ Reli-

gionis cultui fidem tradere, id est abdicatâ superstitione & errore, vt hic vocatur tribus locis, & l. 8. sup. Christianam & Catholicam fidem amplecti: Eadem ratione memorat Suetonius, Tiberio, cap. 36. Tiberium, cum expulisset Mathematicos, non nisi deprecantibus ac se Artem desituros profitentibus veniam dedisse. Secundò Mathematicos qui nollent, neque parati essent Codices siue libros tradere sub oculis Episcoporum (cuiusque loci scilicet) concremandos. Breuiter, latâ fugâ damnantur Mathematici qui hoc tempore sub Honorio erant in professione suâ obstinati; latâ inquam fugâ, id est vt eò redeam, ciuitatum omnium domicilio, ac non etiam pagorum, aut agrorum. Quæ quidem inter alias ratio videtur, cur Mathematicorum curiositas ciuitatibus pulsa, in agris vel pagis etiam postea hæserit, vt videre est vel ex Capitularibus Caroli Magni, & aliis.

De more sanè libros improbatæ lectionis Mathematicos, isagogiarum, curiosos, aliisque in commune concremandi, toties iam monitum est, vt reponere putidum sit. Videnda saltem Acta Apost. 19. v. 19. & l. 4. §. π. famil. heretic. Paulus 5. sentent. 23. Ammianus Marcellinus lib. 29. Deinde, inquit, congesti innumeri CODICES & acerui voluminum multi sub conspectu Iudicum concremati sunt è domibus eruti variis, vt inliciti. Vide & Minutium Felicem in Oetauio, vbi de Prothagoræ scriptis: Ad quem locum videlicet Viuerium p. 116. & quæ congerit Filescus de sacra Episcoporum autoritate §. 7.

¶ Porro quod Ammianus Marcellinus sub Valente codices illicitos concrematis ait sub conspectu Iudicum, quomodo & l. 34. infr. de hereticis Euzimianorum libri sub aspectibus iudicantium cremari iubentur, maluit Honorius hæc lege sub conspectu Episcoporum (cuiusque loci) Quandoquidem de Mathematicis ad Catholicam Religionem traducendis, eorumque errore corrigendo, hæc ratione agebatur; atque aded de fide; Episcoporum sollicitudini id commissum oportuit: & quia, vt

vt mox ostendam, huius legis promulgandæ fauor & author fuit Innocentius Episcopus Romanus: Itaque non temerè Tibonianus hanc legem nostram in Titulum de Episcopali auidentiâ coniecit. Alioquin iudicium Magiæ ad secularem Iudicem pertinuisse docuit quoque lex superior: vid. & quæ tradit Iason ad l. huiusmodi, in fin. π. de legat. 1. Papon lib. 2. Arrestor. l. 3. v. & Bodinum, & Alciat. in cap. 1. num. 105. de offic. Ordin.

¶ In contumaces etiam, id est huic Constitutioni non obtemperantes, atque aded in ciuitatibus repertos, vel etiam professioni suæ inherentes, deportationis pœna statuitur. Alterutro scilicet modo aduersus hanc legem committitur, vel omnino legi non parendo, vel posteaquam in speciem paritum est, ad errorem pristinum redeundo: Nihil interest, errorem ponas, an ad errorem redeas: In vtrosque igitur pariter pœna deportationis statuitur: velut latâ fuga fauor. Er sanè notum est, quid sit discriminis inter Exilium & Deportationem; cuius sanè exilij species est lata fuga. Hic interim notanda deportationis pœna (inter alias) in Mathematicos, quæ antiquitas vsurpata ferè. v. Tacitum Suetonium, Dionem. Paulum in Sentent. Luenalem satyra 6. à v. 555.

¶ Nunc de Historica causâ huius l. Igitur ea proculdubio ad legationem hoc Anno non priorem Senatus Romani pertinet, qui hoc tempore paganus ferè erat, cuius pars hic idem Cæcilianus erat, nōdum Præf. Prætorio, cui hæc lex inscribitur (cuius meminuit Zosimus lib. 8. p. 818.) verum ad posteriorem Legationem, cuius pars fuit ipse Innocentius Ep. Rom. cuius meminuit Zosimus lib. 5. p. 819. 810. etique aded promulgandæ occasionem præbuit (quod etiam Baronius rectè subodoratus aliquatenus est) illud quod Zosimus (horum ipsorum temporum scriptor) narrat, simul & exprobrat Christianis lib. 5. Historia sua. à pag. 816. Narrat is obsessâ Vrbe Româ ab Alarico Rege Gothorum circa finem anni superioris 408. Pompeianum Præfectum Vrbis Romæ in cidisse cum in (HARVSPICES scilicet seu MATHEMATICOS) quosdam, qui Romam è Thulciâ venerat (fuit enim Thulcia Haruspicum nutritula) cum his egisse de obsidione Vrbis Romæ, liberandæ eum & isagogiarum, id est ex Haruspiciarum disciplina seu libris Haruspicum Mathematicorum, qui se iam Namiam præserti periculo ritibus suis liberatse iactabant, & isagogiarum, id est de pœna, pèrque nuncupata Numini vota, cultumque patrium tonitruis & fulguris immanibus elicitis, Barbaros imminentes abegisse. Quod verò id cautiùs fieri posset, cum Innocentio Vrbis Romæ Episcopo eâ de re egisse, Innocentium salute vrbis religioni propriæ anteposita, clam permisisse peragi quæcumque profutura crederent: Porro cum Thulci illi non aliter disciplinam suam quicquam conferre posse Vrbi dicerent, nisi publicè consueta sacrificia fierent, quamlibet Senatus in Capitolium adscendisset eius rei causâ, atque inibi & in foris Vrbis Roma sacrificia celebrasset, neminem tamen ex populo Romano sacrificiis istis interfuisse, quinimò valere iussu seu præteritis & neglectis Thulcis illis ritibus & isagogiarum, alio sese conuertisse, ad demulcendam, inquam, omni studio Alaricum: Redemptam igitur tum auro, tum obsidibus, ab Alarico obsidionis solutionem qui in Thulciam sese contulerit, mox Honorium OCTAVVM CONSVLATVM SVVM (qui COSS. legi subscriptus est) ingressum RAVENNÆ (vnde hæc lex data est) eodem tempore legatos, & in his Cæcilianum nondum Præfectum Prætorio, missos, (quæ prima Legatio obseruanda est) ad deplorandum Vrbis statum; Ho-

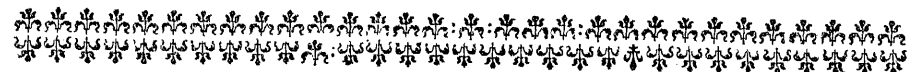
norium inter alia CÆCILIANVM loco Theodori Præfectum Prætorio fecisse: (Et verò hic est ille Cæcilianus cui hæc lex inscribitur:) Subiicit idem Zosimus, cum Honorius pactis conuentis cum Alarico nondum satisfecisset, atque aded Romanis tutum non esset extra urbem prodire, Senatam rutilus eius rei causâ Legatos ad Honorium misisse; (hæc iam secunda legatio est) huic legationi sese iunxisse Innocentium Episcopum Vrbis Romæ. Hactenus Zosimus: aduersus quem vide quæ scribo ad l. 5. infr. de Episcopis. Sozomenus lib. 9. c. 6. eandem historiam describit. Atenim de Innocentia nil tale, quale Zosimus: et l. 7. mox, Legationem ab Innocentio susceptam memorat, (vbi pessimè Interpretes, legationem ab Innocentio missam vertit) vt & Nicephorus ex eo, lib. 13. cap. 35. Neque dubium mihi, posteriore legatione aduersus Mathematicos, ab Honorio, RAVENNÆ constituto, hæc ad CÆCILIANVM iam P. F. P. constitutionem impetratam, quæ Mathematici non solum Vrbe Româ verum etiam omnibus Ciuitatibus pelli iubentur, eorumque errorem atrociter perstringit: vt ita testatum faceret Honorius, quanto perè factum illud, ceu à Religione Christianâ, vel vt hæc lex loquitur, à Catholicæ Religionis cultu alienum maximè improbare: quod contra, neglectum Pagani quiritabantur, & Christianis exprobrabant. Vt proinde ex hæc lege iam colligere faciliè possimus, Innocentio hanc maculam à Zosimo falsò & per calumniam impositam, Quinimò non dubito, ipsum Inno-centium ipsum huius legis Auctorem Honorio tum Ravennæ fuisse, & ad propitiandum diuinum Numen, & ad eluendam huius facti inuidiam, & ne quid tale porro eueniret, Mathematicique Secreta erroris sui & professionis deinceps insinuarent, vt hæc lex loquitur, & ad errorem præteritum redirent. Et certè refert Orosius lib. 7. c. 39. Innocentium, tempore mox irruptionis Gothicæ in urbem Romam, ranquam iustum Loth subtractum à Sodomis, apud Rauennam positum fuisse.

Ex hac historica iam causâ illud quoque effici-mus, quod initio breuiter perstrinxim, Mathematicorum nomen ad eos quoque hic pertinere, qui fata quoque Vrbium nosse se prædicabant: malique aded publicis aueruncandis medelam præscribebant. Exemplum in Genesisibus ciuitatum, quæ ab antiquis Mathematicis collectæ sunt: cuiusmodi est thema Constantinopolis collectum à Vertio Valente sub Constantino M. cuiusmodi sub Constantino vixerunt, & scripserunt præter Valencem, Hephæstion, Firmicus, alij.

¶ Tandem, neque illud omittendum, Mathematicorum errorem, fidem, secreta erroris eorum, & professionis, disertè & sanctè, Catholicæ Religionis cultui ab Honorio opponi hæc l. damnarique: Nemo scilicet Christianus Catholicus fidem his rectè adhibet, imò aperta Idololatria hæc est, & à fide de-fectio, seu Apostasia, cui nil aded aduersum, quam Mathematicorum & Astrologiarum professio, ἀποστασία, ἀσεβείαν τὴν ἰδολολατρίαν obnoxia, vt inter ceteros Tertullianus ostendit, lib. de Idololatriâ. c. 9. Cum Magia puniatur, cuius species est Astrologia, vti que & species in genere damnatur: & Apolog. c. 35. de quo vt sunt innumera Patrum testimonia, ita peculiarem edidit libellum vir doctus Filescus de Idololatriâ Magica, multique in Astrologiam iudicariam calamum strinxere: olim etiam Diodorus Tartus Episc. apud Photium. Hinc aded Canonè Landicano iuxta damnantur, Μαγοί ἢ Ἐπαύσοι, Μαθηματικοί, ἢ Ἀστρολόγοι. Hinc, teste Sozomeno, lib. 3. c. 5. Sostrate, lib. 2. c. 6. Georgio Luodice in eius v. Eusebius Emillenus ided accusatus, quod eam partem

pattem Astronomiæ, quæ rerum euentus prædicit, profiteretur; eoque etiam nomine Aquila, è Iudæo Christianus, Ecclesiâ pulsus est, vt refert Epiphanius, *lib. de ponderib. & mensuris*: de quo aliquid etiam iam ad *Philostorgium Eunomianum*, qui ipse

tamen Astrologiæ & Mathematicæ operatus fuerat. Et rectè omnino Valcius *Astrologiam hanc à Viris doctis derideri vt inanem, à Cordatis explodi vt inutilem, à Legislatoribus interdici vt impiam.*



DE SEPULCHRIS VIOLATIS. TITVLVS XVII.

IX. COD. IVST. De Sepulchro violato.

ELEGANTISSIMAM adde Valentiniani Tertij *Novellam de Sepulchris*: 5.

" Hæc quidem *Rubrica* est: At enim ad Sepulchra violata non pertinet *lex 6.* imò neque adeò *lex vlt.*

PARATITLON.

DE Sepulchris violatis Sepulchrorumque violatoribus (qui Græcis *Τυμβωροί*) etsi propriè sit hic *Titulus*, attamen in genere ad SEPULTVRAM funerique mortuorum, sequentia capita *hoc tit.* occurrunt.

¶ 1. Primum esto de *Exequiis* seu cadaveribus efferendis, vel etiam funeribus. Igitur quod *Tempus* attinet, exequiæ seu funera, denique cadauera efferri iussa per noctes, Iuliani Edicto, *l. 5. h. t.* Quod ad *Locum* verò spectat, humari verita corpora in vrbe, *l. 6. h. tit.* Ne quidem in Apostolorum vel Martyrum Sede, *d. l. 6.* Verùm extra vrbe, in agris fermè priuatorum, *l. 2. tit.*

¶ 2. Sepulchra ipsa, de quibus *Rubr. & l. 1. 2. 3. 4. 5. h. t. & l. 7. inf. de indulg. crim. & l. 2. inf. de hereticis*, dicuntur & Monumenta, *l. 2.* ædificia Manium, Constantio *l. 4.* Domus defunctorum, *d. l. 4.* Busta diem functorum, *l. 5.* Aggeres consecrati, *d. l. 5.* In his vrne erant suprâ terram, quibus clausæ cadauerum reliquæ erant, *l. 6.* Sarcophagi, quibus corpora detinebantur, *d. l. 6.*

¶ 3. *Loca* verò Sepulchris apta non omnibus habere licuit, Nouatianis sua reliquit Constantinus, *l. 2. inf. de hereticis.*

¶ 4. Horum Sepulchrorum varia erant ornamenta, *l. 4.* Varius ornatus, *l. 2.* Et in his columnæ & marmora, *d. l. 2. & 4.* Atque hæc de sepultura & Sepulchris.

¶ Nunc de eo, quod *huius tituli* proprium est: VIOLARI Sepulchra, *Rubr. & l. 4. h. tit.* (vnde & Sepulchri violatio, *d. l. 7. de indulg. crim.*) hoc *Titulo* prohibentur. Violantur autem Sepulchra, & violata dicuntur, non vno modo: Primum ædificio ipso violato, puta si quis Sepulchrum demoliatur, *l. 1. h. tit.* deiiciat, *l. 2.* subuertat, *l. 3.* destruat, *l. 4.* Si detrahat his aliquid, *d. l. 1.* Si substantiam fabricandam ad proprias ædes transferat, *l. 3.* Si de Sepulchro auferat faxa, vel marmora, *l. 4.* & Nouella Valentiniani *de Sepulchris 5.* vel columnas, aliamve quamcunque materiam fabricæ gratiâ, vel etiam venditurus, *l. 4.* Si de his columnas vel marmora auferat, vel coquendæ calcis gratiâ lapides deiiciat, *l. 2.* Qui dissipant, vel ornatum minuunt, *d. l. 2.* Qui posita in agris suis monumenta calcis coctoribus vendunt, *d. l. 2.* Qui ornamenta ad triclinia aut porticus transferunt, *l. 5.* Qui lapidem hinc mouent, terram sollicitant, & cespitem vellunt, *d. l. 5.* aut ædificandi gratiâ, *l. 1. 3. 5.* aut lucri cupiditate siue vendendi, *l. 3. & 4.* In tantum, vt ne quidem Iudices seu Magistratus publicæ fabricationis causâ monumenta deiicere possint, *l. 2.* Immo in tantum, vt ne quidem reparandi monumenti gratiâ absque Pontificum autoritate deponere ea liceat, vel etiam depositis in alium vsum vti, *d. l. 2.*

Secundò Sepulchri violati crimen contrahitur, si quis contrectet corpora sepulta, aut reliquias, *l. 4. in fine*: Si quis humatum corpus ad alterum locum transferat, *l. vlt.* Si Martyrem distrahat, aut mercetur, *d. l. vlt.* Et in vniuersum, Sepulchri violati tenentur qui sepultos quadam sceleris immanitate quiescere non sinunt: *l. 8. inf. de indulg. crim.* Sepulchrorum dissolutores, *l. 1. sup. de Repud.* Qui quietos Manes scelestibus ausibus sollicitant, *d. Nouell. Valentin. 5.*

¶ Id verò crimen proximum Sacrilegio Maiores semper habuisse profiteretur Iulianus in *l. 5. h. tit.* piaculum eo contrahi dicitur, *d. l. 2. & d. l. 5.* Maleficis proximo confinio coniunguntur, etiam apud Chryostomum non vno loco; & *l. 8. inf. de indulg. crim.* Vt & latronibus & Sicariis. Proinde P O E N A huic crimini grauissima imposita, & quidem varia; de qua vide *legem 1. 2. 3. 4. 5. vlt.* Neque indulgentia Paschali huius criminis Rei fruebantur, *l. 7. & 8. d. tit. de indulg. crim.* Iustaque ea mulieri à marito Repudium mittendi causa fuit, *d. l. 1. sup. de Repudiis.* Quorum porro curæ res ea commissa fuerit, ne Sepulchra violarentur, docent Inscriptiones Constitutionum *huius Tituli.*

¶ Cæterum *huius Tituli* Constitutiones in Sepulchrorum destructores, sunt horum Imperatorum: CONSTANTIS *l. 1. 2.* CONSTANTII *lex 3. & 4.* IULIANI, *lex 5.* in RELIQUIARVM contrectatores, Constantij *lex 4.* Theodosij *M. lex 4. seu vlt.* in SEPULIENTES intra ciuitates, est Theodosij *M. lex 6.* in Funus ducentes de die, Iuliani *l. 5.*

¶ CONSTANTIS prima constitutio in Sepulchra demolientes.

I. * Imp. CONSTANTIVS" A. ad Tatianum P. v."

SI quis" in demoliendis sepulchris fuerit adprehensus", si id sine domini conscientia" faciat, metallo adiudicetur": si" verò domini auctoritate vel iussione virgetur", relegatione plectatur. Et si fortè detractum aliquid de sepulchris" ad domum eius villamque peruectum" post" hanc legem repperietur", villa siue domus, aut ædificium quodcunque erit, sisci viribus" vindicetur. Dat. v. II. Kal. Iul. Med." Acyndino & Procuro COSS. [340.]

NOTÆ.

- * *Lex 1. Cod. tit. Basilicon lib. 60. Tit. 23. num. 12. & Synopsis Basilicon lib. 60. Tit. 23. cap. 9.*
- " CONSTANTII tribuenda est hæc *lex*: de quo vide *Consularia Theodosiana.*
- " id est, *Præfecto urbi*: verum referendum hic, *Titianum*: vt fidem facit Scriptor Anonymus libelli, quo Consulatum nomina cum Præfectis Urbium continentur, quem primus eruit Cæspianus: verba hæc sunt, *Constantio II. & Constante COSS. VIII. Kal. Nouemb. Fabius Titianus P. V. Acyndino & Procuro COSS. ex die III. Non. Mai. in VII. [vel IV.] Idus Iun. Iunius Tertullus vicarius cognouit eò quod ad Augustum profectus est. [Titianus scil. Postea reuerfus Fabius Titianus P. V.]*
- " Si *Sevius*, ita Tribonianus immutauit, quem secuti sunt Græci *Sev* ceteris.
- " *Deprehensus*, Cod. Iust. " *Scientia*, Cod. Iust.
- " *Adiudicatur*, Cod. Iust. " *Si vero*, Cod. Iust.
- " *Virgetur*: propriè iussione vel auctoritate Domini seruis virgetur.
- " *De Sepulchro*, Cod. Iust. " *Peruectum*, Cod. Iust.
- " *Post hanc legem*. Hæc verba recidit Tribonian.
- " *Reperitur*, Cod. Iust. " *Iuribus*, Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

¶ CONSTANTIS Imp. hæc *lex* est, vt & altera proxima, aduersus sepulchrorum Romæ violatores. Violati sepulchri crimen ad notionem Præfecti Urbis pertinebat, itémque ad notionem Præfecti Prietorii, vt patet ex Inscriptione *legis 2. & vlt. h. t.* Cassiodorus autem *6. variar.* 8. suo æuo hanc rem ad notionem Comitum Rerum priuatorum pertinuisse testatur: *Defunctorum*, inquit, *quin etiam sacram quietem æquabilia iura tua conscientie commiserunt, ne quis vestita marmoribus sepulchra nudaret: ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate presumeret: ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos scelerata perscrutatione detegeret; ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias: [Nam etsi cadauera furta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur qui aliquid mortuis a rogasse monstrauit.] Vide qua tibi commissæ sunt, castitas vniuersum, & securitas mortuorum. P O E N A igitur, sepulchro violato ac nominatim SVBLATO, siue detracto aliquo de sepulchro ab ACTORE, Procuratore, Conductore, COLONO alieno hæc Constantis lege constituitur. Dixi, ab actore, conductore, colono, alieno: hi enim omnes DOMINVM habere dicuntur, & seruillis sunt conditionis, vid. *l. 1. inf. de falsâ monetâ*: & de his omnibus hæc *lex* accipi debet: non etiam*

speciatim de seruo alieno, quod Tribonianus credit, huicque adeò *Legi* addidit. Imò eam in sententiam magis propendo, vt ne de seruo quidem hæc *lex* lata fuerit.

¶ Pœna igitur hæc *Actori* &c. constituitur, Relegationis, si voluntate Domini id factum fuerit, id est auctoritate vel iussione eius *urgente*: metallo, si domino inscio. Vetus hæc alioquin sepulchri tantum (nam si corpora ipsa violata fuissent, sanguinis pœna statuta erat: vid. *leg. 3. inf.*) violati pœna est; Metallum inquam, humilioribus infligi solita, vt tribus locis testatum reliquit Paulus, *lib. 5. Sentent. de sepulchris & lugendis*: Qui corpus, inquit, perpetua sepultura traditum, vel ad tempus alicui loco commendatum nudauerit, & Solis radius ostenderit, piaculum committit; atque idè si honestior sit, in Insulam; si HUMILIOR in metallum dari solet. Et rursum (qui locus huic *legi* proximus est) Qui sepulchrum violauerint, aut de sepulchro aliquid sustulerint, pro personarum qualitate, aut in metallum dantur, aut in Insulam deportantur: Vide & alterum Pauli locum, quem memoro ad *l. 3. inf.* Denique idem Paulus: Neque iuxta monumentum, neque suprâ monumentum habitandi ius est: ad actum enim conversationis humana piaculum admittitur. Et qui contra ea fecerit pro qualitate persona, vel opere publico, vel exilio multatur. Imò

Vlpian. l. 3. §. 7. π. de sepulchro violato : scribit D. Severum rescriptisse, Praefides vsque ad poenam metalli procedere posse. Verum ut hæc poena mutata fuerit, dicendi locus erit ad l. 2. 3. 4. inf. Sanè Valentinianus Tertius, insigni & floridissima illa Novella, de sepulchris §. colonis capitis seu sanguinis poenam indicit : Servos, inquit, COLONOSQUE in hoc facinore deprehensos, duci protinus ad tormenta convenit. Si de sua tantum temeritate confessi, luant commissi sanguine suo : si dominos inter supplicia nullo interrogante necuerint, pariter puniantur.

¶ Ex hac interea Constitutione notetur Primò, eos, qui de seruo hanc legem accipiunt, metalli & relegationis poenam in seruum cadere hinc colligere : idque etiam ostendere putant legem 1. sup. de mulieribus que se seruis propriis iniunxerunt : legem 21. inf. de hereticis : legem 2. π. Qui, & à quibus manumissi : & legem 12. §. 4. π. de accusationibus. Verum nulla harum legum id satis probat : Lex enim 21. inf. de hereticis (vt ad eam prolixius ostendam,) non est de seruo sed de conductore fundi, qui seruili faece descendit, id est libertino fermè, quem idèd ingenio ibi opponit, quomodo etiam opponitur d. Non. 5. Item lex 2. π. Qui, & à quibus manumissi : non est de publica Relegationis poena, sed de Relegatione priuata, quæ videlicet domini seruos in ius atque in ergastula relegere solebant à seruitute vrbana & fetiata, translatos ad durum opus : vt loquitur Seneca 3. de ira, c. 2. 9. de quâ & hic Ambrosij locus est c. 14. Apol. David. Plerique autem diuinitum amandare consueverunt mancipia sua, & per agellulos RELEGARE, & hæc poena grauior estimatur. Et Columella, præfat. lib. de re rustica : E turba defelissimè annis & viribus in agrum RELEGAT. Idem, rem rusticam pessimo cuique seruorum velut carnifici noxia dedimus. Dura hæc seruitus & fermè compeditalis erat : de quo vide Brisson. select. 2. c. 9. & idèd durior eorum conditio quam vrbanoꝝ & solutorum : scil. vincit his (vel sanè vincendis ex domini iussu) libertas plena seu ciuitas competere non poterat, ex leg. Æliâ Semiâ, seu Augusti institutione; de quo vid. Sueton. Augusto : & verò ed per-

tinet d. l. 2. π. qui, & à quibus manum. Item lex vn. sup. de Mulierib. & c. non est de solemnè relegationis poena, sed de remotione serui ab oculis domina: amore eius insecata. Denique quid apertius d. l. 12. π. Qui, & à quibus manumissi. quo loco Saturnius memorat poenas, quæ seruorum personis non conueniunt : Capitis, inquit, poena, qua seruorum poenis non conuenit, sicuti relegatio ? verum de hac Quæstione, & lege illa 2. & 12. dicam alibi plenius : vid. interim Cuiac. Recit. in hunc tit. & Brisson. ad legem Iul. de adulter. c. si seruus 9. p. 128. 129. & 2. select. 9. Ræuardum ad leg. 157. π. de R. l.

¶ Porro notandum, hanc legem esse Constantis Imp. atque ad vrbem Romam pertinere : denique Constantis genium spirare, qualis videl. is fuerit circa gentilitiæ superstitionis reliquias. Nempe, etsi is superstitionem omnem cessare, sacrificiorumque vesaniam aboleri voluerit, l. 2. inf. de paganis : & inter alias, Aram Victoris, quæ erat in Senatu seu Curia Romanâ, diruerit, quod testatur Symmachus, Relat. ad Valentinianum, seu ep. 54. lib. 10. Item etsi is per Præfecturam vrbis Romæ omnem superstitionem erui voluerit, quod ipsemet profiteretur, biennio post hanc legem l. 3. inf. de paganis, sacrificio & templis : (vbi plenius dicam) attamen & ædes Templorum extra muros vrbis Romæ positas intactas incorruptasque consistere voluit, ne scil. conuelerentur ea, ex quibus Pop. Romano præberetur præcarum solemnitas voluptatum : d. l. 3. Et sepulchra pariter extramurana destrui vetuit h. l. & l. 2. Quæ iam passim destruebantur, transferendi ornatus obtentu ad domos villalæque.

¶ Est autem illud semel notandum, inscribi hanc legem Præfecto vrbis, pariter vt legem 3. & 6. Nempe idèd, (quod hinc quoque colligimus) quod nulla hoc titulo in sepulchrorum violatores Constantini M. patris constitutio occurrit, cuius tamen est lex 1. sup. de repudiis. vbi è tribus iustis ab vxore viro mittendi repudij causis hæc vna, puta, sepulchri violatio à Constantino M. ponitur. Nos de hac l. videamus.

¶ CONSTANTIS secunda constitutio in sepulchra demolientes.

II. * Idem A. ad Limenium P. P."

ACTVM, solitum sanguine vindicari, multæ inflictione corrigimus : Atque ita supplicium statuimus in futurum, vt nec ille absit à poenâ, qui ante commisit. ¶ Vniuersi itaque, qui de Monumentis columnas, vel marmora abstulerunt, vel coquendæ calcis gratiâ lapides deiecerunt, ex Consulatu scilicet Dalmatij & Zenophili, singulas libras auri per singula sepulchra fisci rationibus inferant, inuestigati per Prudentiæ Tuæ iudicium. ¶ Eadem etiam poenâ, qui dissiparunt, vel ornatum minuerunt, teneantur : & qui posita in agris suis Monumenta calcis coctoribus vendiderunt : vnâ cum his qui ausi sunt comparare : Quicquid enim adtingi nefas est, non sine piaculo comparatur : Sed ita, vt ab vtroque vna libra postuletur. ¶ Sed si & præcepto Iudicum Monumenta deiecta sunt, ne sub specie publicæ fabricationis poena videretur, eosdem Iudices iubemus hanc multam agnoscere : nam ex vectigalibus, vel aliis titulis ædificare debuerunt. ¶ Quod si aliquis multam metuens, sepulchri ruinas terræ congectione celauerit, & non intra statutum ab Excellentia Tuâ tempus confessus sit, ab alio proditus duas auri libras cogatur inferre. ¶ Qui verò libellis datis à Pontificibus impetrarunt, vt reparationis gratiâ labentia sepulchra deponerent, si vera docuerunt, ab inlatione multæ separentur : At si in vsum alium depositis abusi sunt, teneantur poenâ præscribitâ. ¶ Hoc in posterum obseruando, vt in Prouinciis, locorum Iudices ; in Vrbe Româ, cum Pontificibus Tua Celsitudo inspiciat, si per farturas succurrendum sit alicui Monumento : vt ita demum datâ licentiâ tempus etiam consummando operi statuat. ¶ Quod si aliquis contra

contra sanctionem Clementiæ Nostræ sepulchrum læsurus attigerit, viginti libras auri Largitionibus Nostris cogatur inferre. ¶ Locorum autem Iudices si hæc obseruare neglexerint, non minus nota, quam statuta in sepulchrorum violatores poena grassetur. Dat. v. Kal. April. Limenio & Catullino C O S S. [349.]

NOTÆ.

- * Absit hæc integra semè lex à Cod. Inf. postremâ tantum eius sententiâ retentâ ; de quo mox : nempe quia ea in præteritum semè concepta est, ac præterea Pontificum Gentilitiorum mentionem facit ad futuram Sepulchrorum.
- " Italia, simul & Præfecto Vrbis : Limenium enim hoc suo Consulatu vtrâque Præfecturâ defunctum, Præfecturâ, inquam, Prætorianâ & Vrbicaniâ, docet Auctor incertus qui Notitiam Præfectorum Vrbis à temporibus Gallieni ad Constantium vsque conscripsit. Triplici dignitate proinde hoc anno sanctus Limenius, & Consulatu & vtrâque Præfecturâ. Et quidem hæc vtrâque functus, triennium A. D. 347. 348. 349. vt idem Auctor ostendit. Sanè quod Limenio huic, h. l. committitur, versiculo hoc in posterum, committitur, vt Præfecto Vrbis, Romæ scil.
- " Sepulchri violationem intelligit.
- " Capitis poena : de qua mox
- " id est, ne quidem ille euitet poenam, vel immunis sit à poena.
- " Vide Commentarium.
- " Vt & mox infra : qui posita in agris suis monumenta CALCIS COCTORIBUS vendiderunt.
- " id est, ex A. D. 333. Quem temporis caracterisimum mox expendam.
- " vt supra, vel coquendæ calcis gratiâ lapides deiecerunt.
- " An, sed est ? malo, sed si ex præcepto : Nam hoc casu Iudex tantum tenetur.
- " Alios titulos quos vocat ? Dicam tir. de operib. publ.
- " Quodnam illud ? puto illud quod Præfecti Prætorio animo sederit : vt infr. Tempus consummando operi statuatur.
- " De Pontificib. Romæ hoc tuo : v. & Symmachum lib. 2. ep. 36.
- " Dicam mox de eo Hæc pertinet etiam versiculus : Hoc in posterum mox sequens.
- * Lex 3. Cod. eod. tit. hinc desumpta est : quam sic Tribonianus efformauit. Si quis sepulchrum violaturus attigerit locorum Iudices, si hoc vindicare neglexerint, non minus, quam viginti librarum auri in Sepulchrorum violatores statuta poenâ multentur, vt eam largitionibus nostris inferre cogantur.
- " De hoc loco, mox.

COMMENTARIUS.



ONSTANTIS (non Constantij, vt Titulus præfert, & vt hæc lex vulgò citatur) altera hæc constitutio est in Sepulchrorum & Romæ quidem violatores, partim in præteritum, partim in futurum : In præteritum, quod pertinet huius l. pars, vt prior, ita & potissima ; tum poenæ genere definito in eos qui sepulchra violassent ; tum sepulchri violati specibus definitis, seu quosnam hæc poenâ teneri velit. Quæ quidem lex integra semè absit à Codice Inf. postremâ tantum eius sententiâ retentâ ; nempe quia ea in præteritum, vt dixi, semè concepta est ; ac præterea Pontificum Gentilitiorum superstitioni accinit, & notioni eorum subiicit sepulchrorum sarturam. Nos de lege nostra videamus.

¶ Quod prius attinet, iis qui sepulchra hæctenus violauerant, vnius auri libras multam imponit, capitali seu sanguinis poenâ sublatâ. Quem locum imitati sunt Patres Concilij Toleranti 4. c. 45. Quia facinus hoc pro sacrilegio Legibus publicis SANGVINE VIX VINDICATVR.

Et terminum tamen, (quod secundo loco notandum) seu παρασημα δὲ huic rei ponit Constantis Imp. designato anno seu Consulatu, à quotaliquid fecissent, à sedecim videl. annis, seu à Dalmatij & Zenophil. Consulatu. Quem quidem Consulatum & temporis caracterisimum notari diligenter cupio. Nempe hoc illud omnino tempus est, quo Constantinus M. aras, idola, templa euerit iussit, vigesimo sexto, septimoque Imperij sui anno : quod Hieronymus in Chronico, & Cedrenus nominatim profiterentur : Et hic quidem ita : πρὸς τὸς 25 εὐχ. ἐπὶ αὐτῶν τῶν ἐιδώλων τῶν τῶν αὐτῶν καὶ δόλων. σιν ἐπιπέσει : τὰς δὲ εἰσόδους αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐκβύρα. De quo vide quæ dicam plenius ad l. 3. infr. de Paganis. Quarè & rectè Cuspinianus, qui differt in hoc C O S S. refert Constantinianam Templorum euerisionem. Atque hæc proindè deinceps obseruatione Ecclesiastici Annals A. D. 333. illustrandi veniunt. Ab eo igitur tempore, vt in templa, ita & in sepulchra sæuitum ; & Christianæ Religionis obtentu atque eradicandæ Gentilitiæ superstitionis ararum, & idolorum (quæ in Sepul-

chris) specie, sepulchra passim destructa, ornatus his detractus. Certè de locis sacris, seu Templorum locis, quæ in agris pariter, vbi sepulchra posita erant, locus exat insignis apud Aggenum Vrbicum, Commentario primo in Frontinum de controuersis agrorum, p. 28. In Italia, inquit, multi crescentē Religionē sacratissimâ Christianâ lucos profanas, seu Templorum loca occupauerunt, & serunt : de quo plenius dicam infr. de fundis inquam, locis iuris templorum, & ad l. 8. infr. de iure fisci, tit. de locatione fundorum iuris templorum, & ad l. 3. 20. inf. de Paganis : & ad l. 19. 24. infr. de petitionibus. Et hæc de poena Sepulchri diruti in præteritum.

¶ Tertio, Constans accuratè enumerat quosnam hæc sepulchri violati poenâ teneri velit, nempe hos teneri vult. 1. qui de monumentis columnas vel marmora abstulerunt. 2. Qui coquendæ calcis gratiâ lapides deiecerunt. 3. Qui dissiparunt vel ornatum minuerunt. Dissipare, est demoliri, deicere, subuertere, destruere ; ornatum minuire, est deturpare, mutilatâ forte statuâ vel columnâ, vel quo alio, vel coctorum inducere inuidia magis quam vsui alicui, veluti qui ritulum erast : quod pertinet etiam superior ille Pauli locus. 4. Qui posita in suis fundis monumenta calcis coctoribus vendiderunt, 5. Vt & qui ausi sunt comparare. Vt de hoc postremo dicam, vult scil. Emptotem veluti calcis coctorem, eadem poenâ puniri quâ venditorum. Nam vt eleganter Imp. addit. Quicquid attingi nefas est, non sine piaculo comparatur. Piaculum non minus admittit, qui emit quàm qui vendit : Piaculum, id est, violatæ religionis crimen admittit, quâ de voce mox infra. Pauli non ab similibus locus. Neque iuxta monumentum, neque supra monumentum habitandi ius est : ad actum enim conuersationis humane piaculum admittitur. Neque inter hæc temere est quod de calcis coctoribus h. l. adiiicitur, scilicet quod cuius notum est, parietinæ huiusmodi & ruinæ ad coquendam calcem opportuna sunt maxime.

¶ Quarto, Iudicem quoque ipsum cuius præcepto monumenta fuerint deiecta, quamlibet alicuius publici ædificij gratiâ, puniri vult Imp. versiculo, Sed

Sed si & precepto, quia ex vœtigalibus publicis, vel aliis titulis, qui in id destinati erant, edificare debuerunt; de quibus vœtigalibus & titulis dicendi locus erit plenior *infr. titulo de operibus publicis*. De eo qui precepto Iudicis monumentum destruxit puniendo, nihil hîc additur: Et sanè veniâ dignus est, qui parere necesse habuit: Iustus Iudicis vt ceteroquin quid contra legem admittentem pœnâ eximit, ita & hâc parte; de quo videndus est latè Tiraquellus *in libello de pœnis temperandis*.

Est illud hîc interim quoque Quinto iam loco notandum, nequidem sub specie publicæ fabricationis, quem à sepulchri violati crimine liberari. Non excusatus scilicet illicitum quid admittens, vt maximè bono publico aliquo id cedat: de quo meminimus etiam aliquid notare ad *superiorem Titulum*. Opera scilicet publica ex vœtigalibus vel aliis titulis à Iudicibus adificari oportet, *h. l. & l. 1. 8. 3. 2. 3. 4. 8. infr. de operib. publ. non monumentis deiectis h. l. non dirutus templis l. 16. de oper. publ. non spoliatis ciuitatibus, aliis suis ornamentis, l. 1. 1. 4. 30. 37. eod.* Itaque sepulchri violati pœna non euitatur, publici ornatus aut adificij obtentu: de quo rursum ad *titulum, de operibus publicis*. Et tamen Gregorius Nyllenus *ep. ad S. Ledoium Ep. Mytilenes c. 7. prodit*, cum veniâ dignum videri, qui iuxta receptum morem & cōsuetudinem, intacto corpore sepulchri lapides ex ipso asportatit sepulchro, vt exponit Balsamo *eo loco*, quòd videl. cedat in Reipublicæ ornamentum & vtilitatem. Sed aliter omninò hanc in partem censent Imperatores *huius Tituli legibus*. Constantians *hâc l. Constantius l. 3. 4. Iulianus l. 5. his enim omnibus, detrahi aliquid sepulchrorum ornatum, fabricandi gratiâ, facultas denegatur: sed aliâ sæpè sunt leges Ecclesiæ, aliâ fori*.

¶ Sextò, Constantians *hâc l. e. qui pœnam fortè metuens, sepulchri ruinas terræ congestione celauit, neque intra statutum tempus id confessus, verùm ab alio proditus est, duplicem pœnam imponit: Maius scilicet crimen est eius, qui totam sepulchri faciem memoriâque extinguere annis est, quàm qui ornatum tantum ei detraxit, vnde saltem posteritati Gentiliorum sepulchrorum notitia indicijque superesse possunt: Quare duarum librarum auti multam, & sic duplicem illi imponit. Nempe Romani de eo maximè conquesti videntur, quod non tantum Maiorum suorum monumenta spoliarentur, verùm etiam sæpè omnis eorum memoria extingueretur.*

¶ Septimò, Et si eos qui libellis datis à Pontificibus, de quibus mox secundo *huius l. capite*, impetrarunt, vt reparationis gratiâ labentia sepulchra deponerent, à pœnâ excipiat, attamen eos qui hoc casu ipso depositis alium in vsum abusi fuerint, eandem pœnam imponit: Nil scilicet interest, sponte quis sepulchra demoliat & violet, deiciatque; an verò auctoritate publicâ deposita alium in vsum conuertat, quàm cuius causâ ei deponere permillum fuit.

¶ Et hæc quidem de priore *huius l. parte*, quæ præteritum respicit. Quamquam quod de diuersis speciebus sepulchri violati cauetur, non minus in futurum seu ad perpetuam iuris auctoritatem trahi possit, si agatur & queratur, *quinam sepulchri violati pœnâ teneantur*.

Secundo igitur capite, quod vnum retinuit Tribonianus, in pauciora tamen adhuc recisus nonnullis cōtractis; seu in futurum sepulchrorum euerisionibus, spoliationibus, Constantians *hâc l. occurrit triplici ratione, Primò, Romæ Præfectum Vrbi* (Limenium quippe, cui hæc lex inscribitur, Præfectum Vrbi fuisse in *Notis* probauit:) cura Pontificibus huic rei

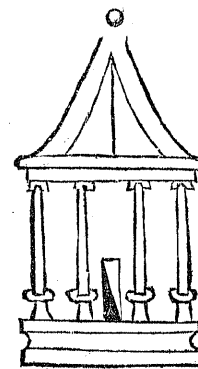
inuigilare iubet: inspicietque vtrum per farturas succurrendum sit labenti sepulchro, & quatenus: Ita quidem etiam, vt tempus quoque præstituat operi consummando seu absolendo: ne diutina alioquin mora pendat sepulchri reparatio. Et in Prouinciis solos locorum Iudices huius rei sollicitudinem gerere iubet. Ex quibus obseruetur de sepulchris notionem fori secularis fuisse, in Prouinciis: Romæ verò, mixtæ iurisdictionis eam factam, id est secularis, tùm Pontificiæ: cum hætenus iuris Pontificij seu Pontificiæ notionis tantum Romæ esset: vt ostendit quoque *lex offu 8. in pr. π. de Religiosis, lex vlt. §. 1. π. de mortuo inferendo, lex 50. π. de petit. heredit.* Item Cicero *lib. 4. de Repub. apud Nouium in voce, sanctitudo, cap. 2. Eisdem inquit terminos hominum cura atque vitæ sic Pontificij iure sanctitudo sepulture: Et lib. 2. de Legibus. Quid enim, inquit, ad Pontificem de iure parietum, aut aquarum, aut villo omnino? Ergo quod cum Religione coniunctum est [ius ciuile Pontificem nosse oportet:] id autem quantum est? De sacris credo, de votis, de feriis, de sepulchris, & si quid eiusmodi est. Vide & Liuium *lib. 5. vbi de concessa potestate Pontificiâ Numa creato agit. Et Plinius lib. 10. Epist. 32. vbi de reliquiarum translatione agit, Quia sciebam, inquit, in vrbe nostra ex eiusmodi causis Collegium Pontificum adiri solere, vt Domine maximum Pontificem consulendum putauit, quid conseruare me velis. Cicero 2. de legib. Sic decretum à Pontificum collegio non esse ius in loco publico, fieri sepulchrum. Vide & Dionem *lib. 48. de Oppij reliquiis. Ac nominatim de reficiendis monumentis, Pontificum notionem fuisse, præter hanc legem duobus locis docet d. l. vlt. π. de mortuo inferendo. Si, inquit, in eo monumento, quod imperfectum esse dicitur, reliquie hominis condite sunt, nihil impedit quominus id perficiatur: sed si religiosus locus iam factus [id est perfectus] sit, Pontifices explorare debent, quatenus salua Religione de siderio reficiendi operis memendum sit. Cuius legis, vt id obiter moncam, non hic sensus est qui vulgò creditur, Non videri sepulchrum violatum si quis id reficiat, vel etiam perficiat: Verùm hic, sine permisso Pontificum licere imperfectum monumentum absoluere, non licere perfectum reparare citra Pontificum inspectionem. Cuius differentie ratio in aperto est: Qui monumentum perficit Religioni nihil detrahit, neque piaculum attractu contrahit: at qui reficit, cum non nisi attractu reficere possit, si propriâ auctoritate faciat, piaculum admittit. In eâ igitur lege verba hæc, Nihil impedit, hoc significat, propriâ auctoritate citra vllam Pontificum notionem, monumentum perficere licere. Rursû in §. 1. vox hæc, factus, non id significat, quasi non vt in superiori specie reliquiarum illatione locus religiosus factus fuerit: verùm in superiore specie agi de monumento imperfecto: In hoc verò de perfecto. Factum, id est perfectum: Et ita quidem in *l. 30. §. qui adem 3. π. locati: opus factum & imperfectum opponuntur. Verùm ad rem ¶. De Saturâ igitur seu reparatione monumentorum Pontificum notio fuit, quod præter hanc legem, quam qui de veteri iure Pontifico scripsere, omisere, & d. l. vlt. π. de mortuo inferendo: docet hæc vetus Inscriptio quæ Romæ extat, quæque in Corpore Inscriptioum refertur p. 518. num. 4. T. ALIVS PENTINIANVS PETIT A PONTIFICIB. VT SIBI PERMITTERENT REFICERE N. MONUMENTVM IVRIS SVI. Petisse ait vetus Inscriptio, scilicet Libellis datis, *h. l. Desiderio, ait d. l. vlt. quod idem est. Desiderium est libellus supplex. De quo consule Glossarium. In qua etiam lege, pro Medendum, iubens legam, cedendum, pro accedendum, & assentiendum. Ac vt à Pontificibus impetra-*****

ta monumentorum fartura desiderio seu libellis oblati, ita & reliquiarum translatio: Cuius insigne extat monumentum in eodem Corpore Inscriptioum, p. 607. n. EXEMPLVM LIBELLI DATI CVM ANTE HOS DIES CONIUGEM ET FILIVM AMISERIM ET PRESVS NECESSITATE CORPORA EORVM FICTILI SARCOPHAGO COMMENDAVERIM DONIQVVM [ita enim rescribendum] LOCVS QVEM EMERAM ADIFICARE TVR FLAMINIA INTER MILIAR. II. ET III. EVNTIVS AB VRBI PARTE LÆVA CVSTODIA MONYMENTI FLA. THVMELLES A MESOLO M. SELIORCILI, ROGO DOMINE PERMITTAS MIHI IN EODEM LOCO MARMORBO SARCOPHAGO QVEM MIHI MODO COMPARAVI EA CORPORA COLLIGERE VT QVANDOQVE EGO ESS. DESIER. PARITER CVM EIS POMAR. MOX subiungitur rescriptum seu permisso ad libellum oblatum, FEREBRVN FIERI PLACET. EVBENTIVS CELSVS PROMAGISTER SVBSCRIPSI III. NON. NOVEMB. ANTIO POLLONE ET OPIMIANO COS. ORDINARIIS SEVERO ET IVBINIANO COS.

¶ Pontificibus igitur fartura sepulchrorum & reliquiarum translatio Romæ incumberebat, quibus *h. l. adiungitur Præfectus vrbi: in Prouinciis verò Locorum Iudices id exequabantur. Quod ipsum Traianus Imperator Plinio (Bithynij Reçtori) dubitanti rescripsit ratione addita. Durum est, inquit, iniungere necessitatem provincialibus Pontificum adendum, si reliquias suorum propter iustas aliquas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda igitur tibi exempla sunt eorum qui isti provincie presunt, & ex causa cuique permittendum, aut negandum. Quibus testimoniis adductis existimo, his verbis, in *l. 3. §. 4. π. de sepulchro violato: sine permisso eorum quibus permittendi ius est, indicari quoque locorum Iudices, non tantum Pontifices aut Principes. Cæterum nil mirum, quod tamen visum nonnullis, Christiani quoque Principis lege farturam sepulchrorum Pontificum auctoritati relinquit vel delegari. Quandoquidem hæc lex pertinet ad Urbem Romam, & Sepulchra, quæ ibi erant Gentilium, quorum proinde Pontificibus Christianus Princeps prius hanc notionem suam reliquit: Sed tamen eidem secularem Præfecti vrbi notionem coniunxit seu sociavit. Pœna tandem quæ hic additur notanda nempe 20. librarum auti in priuatos, in locorum verò Iudices *l. dispositio-* nem seruare neglexerint; non minus nota, inquit lex, quam statuta in sepulchrorum violatores pœna grassetur. Quam vocem nota plerique ad infamiam referunt. Notum equidem olim sepulchri violati crimini pœnam seu notam infamie irrogatam, quod testatur Vlpianus *l. 1. π. de sepulchr. viol. & Valentianus Nov. 5. verùm nota hîc significat cognitam: puta sanguinis, de qua initio huius l.***

¶ Interpretatione legis functi, nunc illustremus ea quæ ad rem sepulchralem præter superiora hîc memorantur nonnulla. Primo quidem videndum de Adificijs quæ ipsos cineres regebant, eorumque ornamentis: de columnis & marmoribus, itaquam. Columnarum & marmorum in monumentis, præter hanc *l. & l. 4. infrâ*, meminuit quoque Plinius, *lib. 6. c. 28. Cicero, 5. Tuscul.* (vbi de columna in Archimedidis monumento) & 2. de legibus: meminuit & Paulus 1. sent. t. de sepulchris, vlt. *Qui monumentum inscriptis titulos eraserit, vel statuas euerterit, vel quid ex eadem traxerit, LAPIDEM COLVMNAMVE sustulerit, sepulchrum violasse videtur. Vide & l. 5. infr. ibi; ORNAMENTA quidam trichini aut porticibus auferunt de sepulchris. Ornamentorum meminuit & lex*

7. Cod. de Religiosis. Sanè in *duo Corpore Aggeni vrbici monumentum columnis innixum ita effugitur.*



Columnarum meminuit quoque Propertius 3. Eleg. 19.

I puer, & citus hac aliqua propone COLVMNA.

Et dominum Esquilis dic habitare tuum

Eutropius *lib. 8. de Traiani monumento, Quod adificauit sibi COLVMNA ibi posita, cuius altitudo CXL. pedes habet. Seruius, in XI. Æneid. Apud maiores, nobiles aut sub montibus altis, aut in ipsis montibus sepeliebantur: vnde natum est vt super cadauera aut Pyramides fierent, aut ingentes collocarentur COLVMNÆ. Cassiodorus 4. variat. 34. Adificia tegant cineres, COLVMNÆ vel MARMORA orient sepulchra: talenta non teneant. Idem *lib. 6. var. 8. in formula Comitum rerum priuatarum Ne quis vestita MARMORIBVS sepulchra madaret: ne quis COLVMNARVM decorem irreligiosâ temeritate præciperet. De Ægyptiorum quoque hanc in partem more, vide Lucanum *lib. 8. De Solonis lege, Cicero *lib. 2. de legib. Sepulchris nihil est apud Solonem amplius quàm ne quis ea deleat, nunc aliorum inferat: si quis bustum aut monumentum, inquit, aut COLVMNAM violarit, deiecerit, fragerit &c.* Et hæc de Columnis & marmoribus: Marmorum quoque monumentorum alibi multa mentio. Varro in Licinum Tonforem Augusti. Marmoreo tumulo Licinus iacer. Omitto hanc segetem vltra demetere.***

¶ Secundo obseruandum ex *vers. eadem etiam ratione &c. in agris quoque posita monumenta seu sepulchra fuisse. Nempe recepto apud omnes ferme Gentes more, vnusquisque ferme fundi sui partem sepulture olim in agris assignatam habebat: quæ obseruatio iam passim est, etiam ex Instrumento sacro, vide Liuium *lib. 6. vbi de Sestio & Licinio: Appianum *lib. 1. de bello ciuili, vbi de lege agraria. Itaque & in hortis collocata cadauera: vide Sueton. *Caid. c. 59. Capitolinum, Antonino Pio, Flaccum de condit. agrorum, p. 5. Inspectendum erit & illud, ne quoniam sepulchra in extremis finibus facere soliti sunt, & cippos ponere, aliquando cippus pro termino errorè faciat. Nâ in locis saxuosis, & in steteribus etiâ in medijs possessionibus sepulchra faciunt. Hic interim Si cuius h. Flacci locus singularis est: docet enim si agri fœcidi essent, extremâ partem agri secundum viam (de quo & iam alij monuerunt) sepulture destinata: si verò steriles, etiam in ipso medullio extructa sepulchra. Idque ex doctrina Platonis, qui nullam in agro fœcundo sepulchram fieri voluit, ne detrimentum inde caperent noui, *lib. 12. de legibus: Quod Cicero ita extulit *lib. 2. de legibus: Vera ex agro cultio, cône qui coli possit, vllam partem senni sepulchros******

pulchro : Sed qua natura agri tantummodo efficere possit, ut mortuorum corpora sine detrimento vinorum recipiant, ea potissimum compleatur : qua autem terra fruges ferre, & ut mater cibos suppeditare possit, eamque ne quis nobis minuat, neque vivus, neque mortuus. Ad hunc morem sepeliendi in agris etiam facit iocus Martialis ep. 73. lib.

Septima iam Phileros tibi conditur uxor in agro: Plus nulli Phileros quam tibi reddidit ager:

Scilicet, quia veteri iure XII. Tabul. ius non esset in vixite sepelire (de quo ad legem 6. inf.) in agris suis quique sepeliebantur: vide Seruium ad illud *Æneid.* 10. *frutuosos tollunt in agror.* Nota quoque sunt huius rei & moris exempla in *sacris libris*. Et hæc quidem in his obseruata qui possessiones haberent: pauperes enim in Culinis sepulti (quæ erant publica sepulchra) de quibus vide Festum, Boërium lib. 2. de *Geometr.* *Catalecta Virgilij*, *Glossas veteres*, *Puteanorum fratrum*, *Aggenum comment. in Frontin. lib. 1. p. 76.*

Terridè obseruanda h. l. *Piaculi* vox, hæc propria, & è Gentilitia superstitione translata: quæ etiam Iulianus Parabates vitit l. 5. *inf. ne in PIACVLM incidant, contaminata religione bustorum. Piaculum admittere, contrabere* dicebatur, qui violaret religionem sepulchrorum: piando quippe sceleri sacrificium præstare qui violasset cogebatur iure Pontificali, quod & ipsum sacrificium *Piaculum* dictum, porcæ præcidaneæ fiebat: vide Festum. Paulus quo-

que IC. *Piaculi* admitti, sepulchro violato, duobus locis meminit 1. *sent. ult.* *Qui corpus, inquit, perpetue sepulchre traditum, vel ad tempus alicui loco commendatum nudauerit, & solis radiis ostenderit, PIACVLM committit.* Item, *Neque iuxta monumentum neque supra monumentum habitandi ius est: ad actum enim conuersationis humana piaculum admittitur.* Piaculo igitur auertendo, expiando, sacrificium factum. Paulus d. loco: *Ob incursum fluminis, vel metum ruinae, corpus iam perpetue sepultura traditum solemnibus redditis sacrificiis per noctem in alium locum transferri potest.* Sacrificium istud vt dixi, *Piaculum* dictum. *Vetus Inscriptio p. 518.*

RELIQVIÆ TRAIECTÆ III. NON. FEBR. EX PERMISSV PONTIFICVM PIACVLO FACTO.

Huic quoque piaculo euitando, qui cadaver insepultum prægredere, glebam aut puluerem ceteri iniiciebat: alioquin piaculum incurrebat. *Horatius 1. Ode. 28.*

— precibus non linguar inultis: Tæque piacula nulla resoluent. Quamquam festinas: non est mora longa, licebit Iniecto ter puluere curvas.

De hoc more vide & *Dionys. Halicarn. lib. 3.* *Scholiam Sophoclis in Antigona: οὐ γὰρ νεκρῶν ὀστέων, ἀταρῶν κ' ἢ μὴ ἐπιμαρτυροῦντο νόμῳ, ἐναγείας ἔδ' ἐδόνον.*

CONSTANTII in Sepulchrorum Roma subuersores, Constitutio.

III. * Idem A. & Iulianus Cæs. ad Orfitum."

VOS DAM comperimus, lucri nimum cupidos, sepulchra subuertere, & substantiam fabricandi ad proprias ædes transferre, hij detecto scelere animaduersionem præcis Legibus definitam subire debebunt. P. P. in foro Traiani, Constantio A. VIII. & Iuliano Cæs. COSS.

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
Orfitus hic, sub Constantio, fuit Præfectus Vrbi: vide Ammianum Marcellinum lib. 16. p. 25. & lib. 17. p. 38. & Protopogri.
Substantia fabricandi, quæ proxima lege materia fabricæ gratiâ. Substantia, pro materia, apud iuris conditores, vt pote imbutus à Stoicis: vide Diogenem Laërtium in Zenone: Monuit iam Cuiacius ad 28. Pauli ad Edictum, l. 2. §. 1. de rebus creditis.
† Leges Priscæ nota in Sepulchri violatores.
In Foro Traiani Propositæ Leges Romæ, quæ populam scil. spectarent vniuersum. De quo in Prolegomenis. Igitur & hæc Constantij in Sepulchrorum violatores ibi Propositæ: pariter vt Valentini Terti Nouella de Sepulchris s. eiusdem argumenti. Interim obserua, hoc ipso Anno 377. Fori huius mentionem fieri apud Ammianum Marcellinum, lib. 16. p. 77. quod Constantius Romæ positus cum admiratione spectaret.
‡ VIII. & Iuliano Cæs. II. COSS. vt sic ad eisdem COSS. referatur, quod lex prox. 4. inf.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII duæ in sepulchrorum violatores constitutiones sequuntur. Et hoc quidem edito Pœna & seueritas præcisæ reducit in sepulchra euertentes, & materiam inde detractam ad ædificia sua transferentes: Reducitur, inquam, quæ præcisæ legibus definita fuerat; atque hoc sensu, animaduersionem præcisæ Legibus definitam, hæc lege accipi oportet; & præcisam seueritatem suppliciumque, l. prox. Quæ sanè aliquo casu sanguinis fuit, vt docet lex 2. sup. Factum, inquit, SOLITVM sanguine vindicari &c. Paulus in l. 11. de sepulchro violato. Rei sepulchrorum violatorum si corpora ipsa extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortuna summo supplicio afficiuntur: honestiores in insulam deportantur:

alij autem relegantur aut in metallum damnantur. Et Valentianus Nouell. de sepulchris 5. Dili-genter, inquit, legum veterum Conditores prospexerunt miseris & post fata mortalibus, eorum, qui sepulchra violassent, capita persequendo. Et rursum: Seruus colonusque in hoc facinore deprehensos duci protinus ad tormenta conuenit, si de sua tantum temeritate confessi, luan commissi sanguine suo, si dominos inter supplicia nullo interrogante necauerint, pariter puniantur. Inge-nui quoque quos similis præsumptio reos fecerit, si fortasse plebei; & nullarum fuerint facultatum, pœnas morte persoluant: Splendidiore autem, vel dignitatibus morti, bonorum suarum medietate multari perpetuâ notentur infamia. Et mox: Clericus vero stylo præscriptionis additus

additus perpetua deportatione plectatur, Reducitur rursum, vt dixi, sanguinis quoque hæc pœna, b. l. & l. prox. inf. quæ à Constante aliquo modo abrogata fuerat lege superiore: eademque pœna sancita à Valentiano dicit. Nouell. 5. Et à Theodorico Edict. 110. eaque deinceps obtinuit in Gallis teste Sidonio lib. 3. Epist. 12. Et Gregorio Turonensi de Gloria Confessorum, cap. 62. vt & in Hispania, vt docet Concilij Toletani 4. Canon. 45: cuius verba xeruli ad legem superiorem. Dicam insuper ad Titulum inf. de indulgentiis criminum. Superior interim Pauli

locus insignis sepulchri violati pœnas antiquitatis statutas distinctè exequitur, pro criminis genere & personarum qualitate. Scilicet sepulchri ipsius violati pœna capitalis siue sanguinis olim non fuit, sed Relegationis in honestioribus; Metalli in humilioribus. Ac corporis ipsius extracti, vel ossium erutorum, in honestioribus deportatio fuit; in humilioribus summum supplicium, si Triboniano creditur: Metalli enim pœna apud Paulum alio loco difertis verbis statuitur. Locum iam consignauit ad legem 1. sup. h. t.

CONSTANTII in sepulchrorum Roma violatores quoscumque altera lex.

IV. * Idem A. ad Populum."



VI ædificia Manium violant, domus (vt ita dixerim) defunctorum, geminum videntur facinus perpetrare: nam & sepultos spoliant, destruendo, & viuos polluant, fabricando. Si quis igitur de sepulchro abstulerit faxa, vel marmora, vel columnas, aliãque quamcunque materiam, fabricæ gratiâ, siue id fecerit venditurus, decem pondo auri cogatur inferre fisco; siue quis propria sepulchra defendens, hanc in iudicium querelam detulerit, siue quicumque alius accusauerit, vel Officium nuntiauerit. Quæ pœna præcisæ seueritati accidit: nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchra violantibus videtur impositum. Huic autem pœnæ subiacebunt, & qui corpora sepulta, aut reliquias contrectauerint. Dat. Id. Iun. Mediol. Constantino A. IX. & Iuliano Cæsare I. COSS. [357.]

NOTÆ.

- " Lex 4. Cod. eod. Tit.
" Vrbis Romæ.
" Pro his verbis. ædificia manium substituit Tribonianus sepulchra: de quo mox.
" Domibus suis destructis. Reliqua vide apud Sauronem lib. 2. Sidonij Epist. 2. quem non excusabo.
" Et hæc vox è Gentilitia superstitione: proximè accedit lex sequens, quæ Iulianum Paganum authorem habet.
" Vulgaria hæc: alioquin & Saxa pro marmoribus. vide infr. tit. de metallis.
" De columnis sepulchrorum dixi ad legem 2. sup.
" Materiam vocat: lex 2. sup. substantiam.
" id est, is ad quem ea res pertinet. Extraneus.
" Ita quoque Basilica rectè: ad officium. Cod. Iustin. Malè, de quo mox.
" Sanguinis, v. quæ dixi ad l. 3. sup.
" Accedit, Cod. Iust. quod probò: sic & Græci, ἢ τὴν τιμωρίαν τῆς ἀπαρτίτης τιμωρίας ἀποτίθειν.
" Sepulchrum, Cod. Iust. Videtur, pro, Est.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI hoc Edictum est emissum ad populum Romanum aduersus sepulchrorum violatores: quo Pœna sanguinis (quæ pœna præcisæ seueritatis hæc vocatur, quæque iam reducta fuerat superiore lege) confirmatur: ita quidem, vt multam insuper pecuniariam ei adiungat, atque ita vtramque iam pœnam coniungat, quarum alteram, multam inquam, Constans frater eius alterâ abrogatâ constituerat: l. 2. sup. Crescente scilicet Romæ sepulchri violatorum pertinaciâ, quam capitalem pœnam antea Constans fermè abrogauerat, Constantius anno superiore reduxit l. 3. sup. Mox & multam hæc lege adiunxit: & vt accederet iussit. Deductiorem tamen, id est minorem, quam Constantis d. l. 2. putâ Decè librarum auri, quæ Viginti fuerat scilicet, vbi pœna sanguinis est, ibi deductiorem multam esse oportet, quæ seueritate pœnæ plus satis pensatur. Itaque errât Basilica, errat Cuiacius, qui in l. 4. C. eod. l. quæ hinc desumpta est, reponit viginti pondo auri. Porro hæc pœnâ & multâ Constantius adici iubet duo violatorum genera, quæ speciatim memorat: putâ Destructores sepulchrorum, etiam propriorum: itémque spoliatores sepulchrorum. In vniuersum Constantij hoc Edictum superstitionis

Gentilitiæ plura vestigia in se continet, & Iuliani Edicto, quod mox sequitur, proximum: idque siue quia Quæstorem Constantij Gentilem fuisse oportet: siue quia his verbis Edictum conceptum oportuit, vt pote ad populum Vrbis Romæ emissum, Romæque propositum, qui tunc fermè Gentilitius erat. Alioquin mirum videri possit, Principi Christiano tam multa veteris superstitionis excidisse. Verùm huius moris & causas & exempla alibi perstringo: imò & aliquid mox dicam. Ergo Constantius hæc l. Primò sepulchra, ædificia Manium, vocat: quomodo & Valentianus quoque in Nouella sua 5. de sepulchris. quietos Manes sollicitari dixit. ædificia porro, & domus non frustra vocat: domunculas enim & ædificia monumentis superponi solita notum est cum ex aliis, tum ex hoc lapide: MONVMENTVM CVM ÆDIFICIO SVPERPOSITO &c. Casulam vocat Petronius, Satyrice: Imo, & operosam moles censu laborante, vt loquitur Valent. d. Nouell. 5. Secundò vocat Constantius Sepulchra domus, vt ita dixerim, defunctorum, Et hoc ex ore Vulgi. Res & obseruatio

observatio protita est, sepulchra *mortuorum domus* diciturque *domus aeterna*: Vetus Inscripção p. 804. n. 1. MANILIA PAVLLA DE PATRIMONIO SVO SIBI ET AVRELIO PAVLLINO COMPARI SVO DOMVM AETERNAM &c. Epitaphium Petronij Antigenidis:

Hæc domus aeterna est, hic sum stans; hic ero semper.

Seneca, *Oelavia Adu.*

Inferna sedes toros

Stabiles funeras spondet aeterna domus.

Et Gracilis maritus Probinæ coniugi:

Perpetuas sine fine domos mors incolit atra,

Aeternisque leuis possidet umbra lares.

Tertio Constantius ait, eos qui sepulchra violant, geminum videri facinus perpetrare: nam & sepultos spoliant, destruendo: & viuos pollunt, fabricando: translatis videlicet à monumento ad ædificium qui vltitur, & Diuos & viuos violatillos spoliat, hos polluit. Quod & ipsum Gentilitiæ religioni accidit.

¶ Nunc de ipsa huius legis sententia: vbi postquam sepulchri violati species, quæ de ageretur, exprestam, cauet: & publicam huius criminis accusationem hac leg. restituit: quod & ipsum Edicto perpetuo constitutum fuerat. Quod Edicti caput memorat simul & explicat Vlpianus, l. 3. *de sepulchr. viol.* Qua parte tamen is, cuius interest, præfertur: quod & Edicto illo constitutum est, & ex hoc insuper colligi potest. Tres porro Accusatorum vel Delatorum species notat: Non tantum eos scilicet quorum interest: verum etiam quoscunque alios: tandem & Officiales iudicum: rectè enim hic, vel *Officium nuntiaverit*, quod etiam Græci agnoscunt. *Cod. Iustin.* malè præfert, ad *Officium*: Criminum scilicet nuntiatores alij priuati, alij Officiales: vid. *sup. tit. de accusationib. & tit. de exhib. reis.* Ita *l. vn. sup. de mulier. que se feruis: Sit omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit Officio copia nuntiandi.* Et hæc de priore huius Edicti parte.

¶ Posterior pars est de his qui corpora sepulta & reliquias contrectant; id est de his qui referatis monumentis ornamenta inde suffurantur: (id enim est reliquias contrectare) Quo exemplo memorat Ammianus Marcellinus. *lib. 16. p. 72.* anno superiori 356. accusatum quendam, quod velamen purpureum à Diocletiani sepulchro furatus esset: Et notum est, sumptus & luxus genus hoc in ornamen-

tis defunctorum, legibus necquicquam repressum. Vide quæ obseruant qui de *funeribus* scripserunt. Et in his Kirchn. *lib. 3. cap. 23. 24.* vide & Lindebrogium nostrum, ad Ammianum Marcellinum p. 53. 54.

Errant verò, qui contrectationem, de quâ hoc dictum nostrum loquitur, de simplici contractu accipiunt, & loco suo motione, quod ipsum sanè prohiberetur: Martianus l. 7. *de sepulchro violato.* *Corruptum & lapsum monumentum corporibus non CONTACTIS licet reficere. Corporibus non contactis,* id est dummodò corpora non loco moueantur, transferantur. Sed nec ad mutilationem Magicam seu ἀποθεωτικὸν locus hic pertinet, quæ Magi τὸν νεκρὸν ἐκ τοῦ νεκροῦ ἐκείνου ἐκείνου ἐκείνου: quæ de re vide Quintilianum *declam. 15. A pulcra lib. 2. & 3. Statium lib. 4. Thebaidos: Tacitum lib. 2. Annal. & Dionem.* Quid igitur? Spoliatio cadaueris contrectandi verbo b. l. indicatur, vel saltem contrectatio enim in finem. Notum enim, defossas cura mortuis pecunias, velles, aliæque huius generis partim luxus, partim securitatis gratiâ. Breuiter pertinet hæc posterior huius Edicti sententia ad τὸν νεκρὸν ἢ τὸν νεκρὸν ἢ τὸν νεκρὸν. De his vide elegantem Chrysostrum locum *homil. 35. in 1. ad Corinthios, p. 480.* Huc pertinet & Phædri locus *fabulâ 27.*

Humana effoditis ossa, Theaurum canis

Inuenit & VIOLAVIT quia Manes Deos,

Iniecta est illi diuitiarum cupiditas,

Pœnas ut sanæ & religioni penderet.

Huius rei infamia laborasse quosdam Clericos, præter *Nonellam* Valentiniani *de sepulchris*, docet insuper Cassiodorus, 4. *var. 18.* vbi agit de Laurentio Presbytero, qui effossis cineribus diuitias inter hominum cadauera persecutus dicebatur. Fures hos dixere in *veteri Monumentum.*

Pulchris sacrum munus ne attingite fures.

Et alibi:

Abite hinc pessimi fures.

Et sanè fur nil aliud est nisi Contrectator: furtum, contrectatio; quod notum omnibus. ¶ Et tamen dummodò cineribus mortuorum abstineretur, licuit sub publica testificatione deinceps, publicæque auctoritate, thesauros abditos in sepulchris peruestigare & exuere, & sic sepulchris aurum detrahere; de quo v. Theodorici R. *Epistolam* apud Cassiodorum, 4. *var. 34.*

¶ IULIANI Edictum aduersus FVNERA diurna, & in Sepulchrorum violatores.

v. * Imp. IULIANVS A. ad Populum.

PERGIT audacia" ad busta diem functorum", & aggeres consecratos: cum & lapidem" hinc mouere, terram" sollicitare", & cespitem" vellere", proximum sacrilegio" Maiores semper habuerint: Sed" ornamenta" quidam" tricliniis", aut porticibus" auferunt" de sepulchris. Quibus primis" consulentes, ne in piaculum" incidant contaminatâ religione" bustorum", hoc fieri prohibemus, pœnâ Manium" vindice cohibentes." ¶ Secundum" illud est, quod efferri" cognouimus cadauera mortuorum per confertam populi frequentiam, & per maximam insistentium" densitatem: quod quidem oculis hominum infaustus incestat" aspectibus: Qui enim dies est bene auspiciatus à funere? aut quomodo ad Deos & Tempia venietur? Ideoque quoniam & "dolor in exsequiis secretum amat, & "diem functis nihil interest, utrum per noctes, an per dies efferantur, liberari conuenit populi totius aspectus, ut "dolor esse in funeribus, non pompa exsequiarum, nec ostentatio videatur. Dat. prid. Id. Feb. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio COSS. [383.]

NOTÆ.

NOTÆ.

- * Iuliani Apostatæ constitutio hæc non integra in *Codicem Iustinianum* relata est, verum primum eius caput tantum, quod constituit legem 5. *Cod. eod. tit.* De secundo capite à Triboniano prætermisso, mox dicam.
- " Antiochenum de quo mox.
- " Christianorum audaciam in demolendis Sepulchris necquicquam à Constantio repressam, & iam licentiâ quâdam inolitam intelligit.
- " Defunctorum, Tribonianus. Porò hunc locum malè ita restringit Carolus Neapolis ad 4. *Fastorum Ouid. p. 197. Pergis audacia, ut quidam in busta diem functorum & aggeres consecratos sauiant.* Mox, *Sed ornamenta tricliniis aut porticibus auferant.*
- " Vide legem 4. *de Sepulchro violato.*
- " Euertere, Tribonianus. Verum sollicitandi vox hæc in re propria, de quo mox.
- " Euellere, C. Iust.
- " Ex hoc vngue leonem agnosce: Tribonianus vocem nostri hinc addidit, de quo mox.
- " Sed &, *Cod. Iust. rectè.*
- " Veluti columnas & marmora quorum vsus ad porticus & triclinia & peristylia, sicinæ, signa, sigilla.
- " Quædam *Cod. Iust.* auferre, ita Tribonianus.
- " Rectè, Tribonianus primò: Malè. Quid quod, Tribonianum illam vocem penitus omisisse oportuit, quandoquidem secundum repudiari.
- " De piaculi voce, dixi ad l. 2. *sup.*
- " Incidit contaminatâ religio defunctorum: ita Tribonianus satis inconditè. Non enim religio incidit in piaculum, sed violatores incidunt in piaculum propter contaminatam Religionem.
- " Vide quæ notavi ad vocem, sacrilegio.
- " Defunctorum, Tribonianus; qui tamen superius vocem, busti, retinuit. Verum id factum illi hinc, quod religionem bustorum ipsorum nullam agnosceret.
- " Pœna Sacrilegij. Ita Tribonianus, subiecta mentione Manium, pariter ut l. 4.
- " Hactenus *lex Cod. Iust.*
- * Secundum hoc Edicti istius caput Tribonianus repudiavit, de quo mox plura. Certè ab hoc titulo fugitiuum est.
- " Efferendi vox, ut dupondio cuius notum, hæc in re propria.
- " Insistentes vocat homines placis insistentes, ut inculcancem dixit populum Aggenus Vibicus in *Frontinum lib. 1. p. 78.* Insistere, est in aliquo stare.
- " Virgiliana rursus imitatio.

rotamque incessat funere classem.

Vide & quæ dixi ad l. 13. *sup. de re militari.*

Secunda hæc ratio est Iuliani.

Texta Iuliani ratio. Malim &.

COMMENTARIVS.

IULIANI Apostatæ constitutio ista hæc est, seu Edictum ad populum: Iuliani, inquam, vt non tantum ipsius Iuliani nomen huic legi disertè inscriptum testatur: verum etiam indicant Consules subnotati: vt & iudicium facit *lex ipsa*, Gentilitiæ superstitionis plenissima; cuius vestigia mox sub finem colligam: tandem & argumentum ipsum euincit. Et quidem ad populum Antiochenum, in quem qualis Iuliani Apostatæ animus fuerit, iam aliud notum est, vpotè qui potissima parte Christianus erat: Sanè Iulianus ipse, in *Mésopogone* fatetur, totum populum Antiochenum impietatis sectam (sic impius ille Christianam Religionem vocat) sectari, eiusque ciuitatis Christum fuisse πονηρὸν veluti Numen tutelare ab ipsis Ciuibus habitum, & vehementer cultum.

¶ Duo igitur circa sepulturam & sepulchra in Populo Antiocheno reprehendit Iulianus, quorum prius pœnâ persequitur; alterum sine vlla sanctione abolere gessit: rursus quorum prius, vtpotè superiorum Principum Christianorum Constitutionibus conueniens, refecaris tamen Gentilitiæ superstitionis vestigiis, Iustinianus probauit, atque in *Codicem suum* retulit: posterius verò moribus Christianorum iam receptis aduersum, mox vt dicam pluribus, repudiavit, & ab hoc titulo quoque alienum est.

¶ Primo igitur capite Iulianus pœnam statuit in *Sepulchrorum violatores*, quos quidem dudum generum hinc constituit. Scilicet Antiocheni Christiani non modò ornatum sepulchrorum minuebant, ex porticibus & tricliniis sepulchralibus columnas & marmora ad ædificia sua transferentes, vsetum etiam sepulchra dissipabant, terrâ sollicitatâ, cespitem vulto, titulis etiam procul dubio erasis, statuisque & aris detractis. Fuit hæc scilicet Christianorum, inualefcens Christianâ Religionem, vt in templis, ita & in sepulchris euerendis, vt

Iulianus vocare voluit, *audacia*, siue potius zelus; qui si remissior fuisset, Tituli saltem stetitissent, cadauera ipsa non inquietarentur: & hoc sine stetitisset superstitionis euerfio, bonum factum pronunciarent omnes: Sed id ita exigere visâ sunt tempora: & necquicquam, id est, frustra à Christianis ante Iulianum Imperatoribus, ciuilibus de causis, à Iuliano verò religionis Maiorum amore vt hoc Edicto satis indicat, repressum. Sanè post Iulianum nulla amplius talis constitutio in sepulchrorum euerfores promulgata extat.

Porò pœna Manium vindice sepulchrorum euerfionem vindicaturum se Iulianus minatur, pro quo Tribonianus pœnam sacrilegij reposuit, quandoquidem facinus hoc proximum sacrilegio hac eadem lege vocatur, de quo vid. & Kirchn. *de funer. Rom. lib. 3. c. 24.* Ita verus Poëta:

Res ea sacra miser noli mea tangere fata,

Sacrilege bustis abstinere manus.

Hinc & commune crimen *lasarum Religionum*, pro crimine sepulchri violati, apud Tacitum, eodem sensu, quo l. 1. *Cod. de Sepulch. viol. lasa Religionis crimen* dixit Gordianus. Quæ de Piaculi voce superius notavi, huc quoque faciunt. Neque tamen his Iuliani verbis singularis aliqua pœna indicatur, verum solemnem & statutam pœnam intelligit, qua scilicet Manes defunctorum vindicantur. Et hæc de primo huius Edicti capite.

¶ Secundum caput (ab hoc vt dixi titulo alienum, atque à Triboniano repudiatum, vt & *lex prox.*) in Christianos pariter hoc æuo directum est, & moribus Christianorum aduersum; vt mirari subbeat Theodosium Iuniorum, vel potius eos qui Theodosio Iuniori in hoc *Codice* conficiendo operam nauarunt, id retinuisse, quod est de *Tempore efferendi cadaueris seu funeris, Exequiarumque*; quodque post Iulianum non obtrinit.

Quod vt meliùs & distinctiùs intelligatur, *Maiorum*, id est, Gentilium hac parte mos, quem Iulianus

T

Iulianus

Tom. III.

Iulianus hoc Edicto reducit, & vice versa Christianorum hac parte obseruantia, quam abolitam cupit, retractandus nobis est: tum Iuliani rationes expendenda: Igitur de Gentilium more, passiva obseruatio est: de qua eo plenè Kirchnerus *de funerib. Rom. lib. 2. c. 2.* ita Seruius *ad 14. Anid. Antea*, inquit, *per noctem cadauera efferebantur cum facultis.* Donatus etiã in *Andriam Terentij*: *Funus est pompa exequiarum dictum à funalibus, etenim noctu efferebantur.* Rursum idem Seruius *eodem libro*, ad hæc verba: *Rapere faces. Sed apud Romanos moris fuit, ut noctites [ita habent libri, id est per noctem, quamquam alij legunt noctibus] offerrentur ad funalia; unde etiam Funus dictum est.* Et mox, *Inde etiam qui funeri præstant à vesperâ primam Vesperonas dicebantur, deinde Vespillones dicti videntur.* De Græcorum instituto quoque dubium nullum est, siue ex Solonis lege, vt vult Demosthenes *de Syrie legibus*; siue ex Demetrii Phaleri, vt vult Cicero *lib. 2. de legib. mortuos elatos ante lucem, seu Solis ortum, πρὸ ἡλίου ἕξασθαι.* Et tamen Romano more non omnia funera promiscuè de nocte elata, sed priuatorum tantum & plebeiorum, & acerba funera, vt ex Dionysio Halicarnasico *lib. 4.* constat. Ex Tacito *lib. 13. Annal.* & ex Seruio *eodem lib. itémque ex Festo.* Igitur vulgaria tantum funera, & priuatorum, more Romano noctu elata fuerunt, Potentiorum verò & indictua funera, vt ex Varro *nis lib. 4. de lingua Latina* colligere satis licet, mero die. Et hæc de more Gentilitio, quo sanè cadauera de noctu translata Paulus testatur *lib. 2. 1. sent. 1. ult.* Quamquam sunt, qui cadauera Pauli seculo translata quidem, at non elata, primùm produnt: quandoquidem Paulus nullã primæ elationis mentione factã ita scribat: *Corpus iam perpetuæ sepultura traditum solemnibus redditis sacrificiis, per noctem in alium locum transferri potest.* Vnde sic colligunt, translationem de nocte fieri oportuisse, at non etiam elationem primam. Verùm sciendum est, Paulum in translatione nominatim exigere: quod videretur translatio etiam de die fieri posse, etsi elata noctu tantum fieri deberent. Sanè minus funestum occursum, & minus ominosam reliquiarum ex intervallo translationem visam, sicut de die, posse fieri videretur, quis non apud se reperit?

Certè post Christianæ fidei & Religionis Constantino Imperatore res stabilitas, mero die Christianorum exequias celebratas, vel hoc Iuliani Edicto docemur. Refragari tantum videtur Ambrosij locus *libro de Viduis*, quo loco viduam alteras post mariti decessum nuptias repetentem, amissis liberis, sic compellat & dehortatur: *Nonne, irerum, inquit, passura quod repetit, & ad ipsorum vocorum tumulos, exceptiarum orbitatem imagines, lamentorum strepitus perhorrescit, vel cum accensis funalibus nox ducitur, nonne pompa funebris exequias magis putat quam thalamum preparari.* Verùm non vult eo loco Ambrosius ad noctem exequias celebrari, sed ritum nuptiarum cum ritu funeris componit. Vt in funere, ita & in nuptiis faces vsitata: Hinc illud ad matrimonio recens iunctos:

Vniute felices inter vtramque facem:

Et sub noctem accensis facibus noua nupta in domum mariti deducebatur. Ait igitur Ambrosius, ipso nuptiarum die funalia illa accensa non minus exequiarum ritum præ se ferre, quam nuptialium deductionem, non quod tempus temporari respondere contendat. ¶ Et hæc pariter de Christianorum disciplina, quam abrogare nocturna elatione præscã reductã satagit Iulianus hoc Edicto.

Etsi non desint qui nouum ius à Iuliano hæc sancti prodant, sed malè.

¶ Nunc de tribus rationibus, quas Iulianus adducit ad stabilendas nocturnas exequias, videndum est. Eas verò partim ex præscã Theologia Romana, partim è penitentiore Philosophia, qua ipse Iulianus non tinctus sed imbutus planè erat, desumit.

Prima ratio, vt dixi, è iure Pontificio desumpta est, quã & ipsã Maiores nocturnam elationem induxere. Est autem hæc, quod videlicet funeris ad spectu funestari, ac proinde ad facta ineptos reddi iure Pontificio creditum est: *Quod quidem*, inquit, *oculos hominum insansis inest at aspectibus, qui enim dies est bene auspiciatus à funere? aut quomodo ad Deos & templa veniunt?* Et mox: *Liberari conuenit populi totius aspectus.* Quibus concinit Donatus in *Andriam Terentij*, *Noctu*, inquit, *efferebantur propter sacrorum celebrationem diurnam.* Item Seruius *lib. 11. Æneid.* ad verba illa: *Rapere faces. Quia*, inquit, *in religiosa ciuitate canebant, ne aut Magistratibus occurrerent, aut Sacerdotibus, quorum oculos nolebant alieno funere violari.* Eaque ipsa ratione vel certè simili Paulus, *1. sent. Tit. de Sepulchris & lugendis*, corpus in ciuitatem inferre non licere scripsit, *ne funestentur*, inquit, *Sacra ciuitatis*, de quo omni plenius ad *leg. prox.* Et tamen refert Gellius *lib. 10. c. 15.* ex Fabij Pictoris *lib. 1.* etsi fas non esset Pontifici, vel Flamini Diali mortuum intueri, (quod etiam Seneca *consol. ad Mari. c. 15.* & Tacitus *1. Annal.* agnoscunt, id perperam negat Dio, *lib. 54.*) & scralia tangere, funus tamen exequi ne quidem Pontifici religioni fuisse. Neque tamen hæc sunt contraria. Non fuit religioni Pontifici funus exequi de nocte, quo tempore Sacra non celebrabantur: religioni fuisse de die, vt in indictiuo funere: vide exemplum in Tiberio apud Dionem *lib. 55.* in funere Cæsaris Augusti, quo tempore Sacrorum celebratio diurna, vt loquitur Donatus, fiebat. Itaque errat Baronius *Annal. in A.D. 363. n. 22.* Sed & alij, cum rationem hanc, qua Iulianus vitur, à præscã iure Pontificio alienam produnt. Incestari quippe oculos hominum & conspectu funeris diurno, & funeris prosecutione diurna, iure Pontificio creditum est. Nam & ita Virgilius iuris Pontificij callentissimus, quem Iulianus imitatus videtur, de Palinuri cadauere insepulto:

Æneid. 5.

Nam tua finitimi, &c.

Vt proinde nisi lustratione facta, ad templa & Deos à funeris conspectu vel exequiis prodire fas non esset. Seruius *10. Æneid. Consuetudo Romana fuit, vt polluti funere minime sacrificarent, &c.* De simili apud Græcos superstitione testis Lucianus *de Dea Syria*: & Euripides *Iphig.*

¶ Secunda Ratio, vt dixi, è Philosophiæ penetrati desumpta à Iuliano Imp. & ipso maximè Philosopho, hæc est: *quod dolor in exequiis secretum amet*: quod dolor in funeribus esse debeat, non pompa exequiarum, aut ostentatio. Quibus penè verbis iisdem de Regulo filium lugente Plinius *lib. 4. Ep. 2.* *Nec dolor*, inquit, *erat ille, sed ostentatio doloris.* Et de Gellia patrem nunquam deffente nisi præsentibus testibus, Martialis, *lib. 1.*

Non luget quisquis laudari, Gellia, querit:

Ille dolet verè, qui sine TESTE DOLET.

Capitolinus cum Marcus mortuum educatorem suum staret, reuocareturque ab amicis ministris ab OSTENTATIONE pietatis. Vt omittam cetera quæ aduersus ostentationem luctus, siue doloris *ὄνειδος*, *φροσύνη*, *νευδοξία* & aduersus pompam exequiarum, & vetus Iurisprudencia & Philosophorum Schola

Hectorem ad tumulum, viridi quem cespice manem, &c.

Nota etiam memorari hæc Ornamenta Sepulchrorum: & quidem, quod & ipsum notandum, duplicia, vel in Tricliniis, vel in Porticibus Sepulchrorum: vbi ornamenta sunt, columnæ, marmora, de quibus *1. 2. sup. ornatus, d. 1. 2. Triclinia Sepulchralia* erant, in quibus epulum datum ex testamento. Horum mentio apud Ciceronem *pro Murena*: Vetus Inscripção, p. 461.

QVODANNIS VI. IDVS MAI DIE NATALI SVO PENDET DARETVR PRÆSENT: MVNICIPIE: ET INCOLIS MVLIBRIBVS NVPTIS CRVSTVL P. L. MVLSI HEMIN: ET CIRCA TRICLIN: DECVRIONIBVS MVLVSVM ET H. S. X.

Et mox:

ET IN TRICLIN. MEO AMP. IN SING. H. HS. I.

Porticum Sepulchralium frequens mentio in Mausoleo Cæsaris; *πτερόεις* vocat Stubo, in circum porticationes dicuntur Macro in *1. funeris, §. monumentum, π. de Religiof.*

Notetur & Piaculi vox, de quã ad *1. 2. sup.* Item *contaminata religio bustorum*; & *pœna Manium vindex*: quæ iam *suprà* illustraui.

Tandem ad MAIORES prouocare Iulianum nota: *proximum*, inquit, *sacrilegio Maiores semper habuerunt*: vbi indicio suo sese forex prodit: Idem ille scilicet Iulianus est, qui scribebat *leg. vn. sup. de longa consuetud.* *Veniuntum esse temporum disciplinam, instare veteribus institutis*: vbi vide quæ notauimus in rem plura. Tribonianus vocem, *Nostri*, hæc addidit; quod à Christiano dictum, non vlqueque verum est: ex ore Iuliani, verissimum; omniumque aded Gentilium, qui maiorum institutis Christianos premebant: vide saltem Tertullianum *2. ad Nationes, cap. 1.*

Schola sanxit. Ad hanc mentem est illud Senecæ *de Tranquillit. cap. 1.* *Minus molestiarum habet funus iacuum.* Vbi *iacuum funus* est sine pompa exequiarum, sine ostentatione; secretum dolorem amare dicit Iulianus, de quo dicam etiam aliquid ad *1. 4. inf. de fals. mon.*

Tertia & postrema Iuliani ratio est ex persona defunctorum petita, quod videlicet diem funestis nihil interfit, vtrum per noctes an per dies efferantur: Vbi nouiter dici obserua, *diem funestis nihil interest.*

Potuit & hæc Quarta ratio adici, quam Cicer. *2. de legib.* Demetrio fuisse scribit, *sumptui*, inquam, *minuendo.* *Iste igitur*, inquit, *sumptum minuit non solum pœnã, sed etiam tempore: ante lucem enim iussit efferri.*

¶ Nunc sub finem hæc colligere iuuat, etsi breuiter, quæ ad rem sepulchralem pertinentia hæc continentur complurima, siue vocabula propria, Gentilitiæque religionis hæc vestigia. Voces primum notandæ *Bustorum, Aggerum*, & quidem *consécratorum lapidum Sepulchri* (de quibus vid. & *1. 4. π. de Sepulch. viol.*) vox item *solicitandi*, Sic Valent. *Nou. 5.* *Quis nescit quietos sollicitari funestis ausibus Marus.* Quomodo & Veteres ad mentionem mortuorum testati *ne memoria eorum sollicitari*: auctor Plin. *lib. 28. c. 2.* Seneca in *Octauia*, *Actu 1. Sc. 3.*

Renouare luctus parce tuo fletu puer,

Manes parentis nene sollicita tue.

Cespitis dein vox notanda, & *cespitem vellere*: Sic Sidonius Apoll. *lib. 3. ep. 12.* de Sepulchro violato pariter agens. *Que fuit causa vt locum auerent tanquam vacantem corporum baiuli tristis funebribus impiare.* *Quid plura? dum niger Cespes ex viridi, iam supra antiquum Sepulchrum glebe recentes.* Diuus Hieronymus ad *Innocentium*, *de muliere septies iusta in sine*: *Recens à Clericis cespes offenditur, & dudum superiecta humus.* Imitatione Virgiliana 3.

— nauisque ciebat

¶ Aduersus SEPULTVRAM Vrbanam intra Vrbem Constantinop. Theodosij M. Lex.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Pancratio P.V."

QUONIAM, quæ supra" terram vrbis clausa, vel sarcophagis" corpora detinentur, extra vrbem delata ponantur, vt & humanitatis instar" exhibeant, & relinquantur incolarum" domicilio sanctitatem." Quisquis autem huius præcepti neglegens fuerit, adque aliquid tale ab" huius interminatione" præcepti ausus fuerit moliri, tercia" in futurum patrimonij parte multetur: Officium quoque, quod sibi" paret, quinquaginta librarum auri affectum dispoliatione" merebitur." Ac ne alicuius fallax & arguta sollertia ab huius se præcepti intentione" subducatur, atque Apostolorum* vel Martyrum sedem" humandis" corporibus æstimet esse concessam, ab his" quoque, ita vt à reliquo" ciuitatis, nouerint se atque intellegant esse submotos." Dat. 11. Kalend. Aug. Heraclæx", Eucherio & Syagrio COSS. [381.]

NOTÆ.

* Absente voluit Tribonianus hanc legem à suo Codice exceptã postremã sententiã. Baronius quoque perperam hanc l. omisit: quæ tamen ad historiam Ecclesiasticam spectat.

"Pancratius sub Theodosio M. P. V. Constantinopolitana: quod non temerè monco. Eidem inscribitur anno proximo 382. lex 1. inf. de habitu quo vri oportet: lex 3. sup. de Cognitoribus: & A. D. 383. lex 4. inf. de Aquasductu. vid. Prosopogr.

"De hoc mox in Commentario.

"De Sarcophago res & obseruatio protuta est.

"Exemplum, exemplar INSTAR ad vrbem Glossæ Cyilli rectè interpretantur: eadem ἀντίονομα speciem, instar, effigiem. de hæc voce vide & Seruium 2. Æneid. Instar quoddam & quasi facies quadam operis: l. 21. §. Opus autem, π. de operis not.

nunciat. Iuxta, infra, l. 3. inf. de palat. S. L. ubi tamen à nonnullis ea lectio malè sollicitatur. Rursum l. 1. 42. inf. de Decurion. Cum dua partes ordinis in urbe postea totius Curia instar exhibuerit. Item donationis instar obtruncare, l. 3. sup. de donat. bus. Vbi rectè Anianus similitudinem donationis explicat.
 id est, Ciuium. Est qui tenet sanietatem: sed malè.
 id est, post huius interminationem præcepti.
 De interminationis voce vide Gloss.
 Tertie bonorum partis multam obserua.
 Te Tibi alloquitur scil. Theodosius Præfectum vrbi: de cuius officio nunc agit.
 Dispolatio. Ne marebit: quamquam & retinere quis posset, marebitur.
 Hinc desumpta est Lex, Nemo 2. Cod. de Sacros. Eccles. Quæ sic habet: Nemo Apostolorum & Martyrum sedem humanis corporibus existimet esse concessam. Valde ad hanc legem pertinet Concilij Tribuicenis Canon 17.
 Quid sedes sit? vide Commentarium.
 Rectè ita: peperam in Cod. Iust. humanis: quâ corruptâ lectione Doctores in errorem inducunt, quo sine hæc lex scripta fuerit nesciunt. & idèd inanes ad eam legem quæstiones cumulant: Et tamen humanis in ea lege editum fuisse Græci agnoscunt, & ostendit Synopsis Basilicorum lib. 5. tit. 1 & Paratitla Græca à Leonclauio edita lib. 1. tit. 2. §. 2. Similis error in l. prox. inf. humanum corpus: at in Cod. Iust. peperam humanum.
 id est, à reliquis ciuitatis locis.
 Poena in cuius disquisitione laborat Accursius ex superiore sententia repetenda est.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur: quibus prior hæc non est de sepulchris violatis: seu de sepulchrorum sanctitate (quod alioquin huius tituli Rubrica præfert, seu pollicetur:) verum contrâ, de ciuitatum sanctitate non violanda per sepulturam vrbanaam: scilicet vrbana sepultura, vt in vrbe Roma atque in cæteris vrbibus prohibita iam olim fuit, ita & in vrbe Constantinopolitana hæc Theodosij M. constitutione prohibetur. Nempe & ante leges XII. Tabul. extra vrbem Romam funera elata, ibique sepulta Regum ipsorum met corpora, Romuli & Numæ exemplis adparet, quorum ille in Ianiculo, qui tum extra vrbem erat, hic pariter extra vrbem elatus. Quanquam eo ipso tempore ante XII. inquam Tabulas, virtutis ergo nonnullis à Senatu vrbana sepultura concessa. Sanè lex 12. Tabularum iam nemini non nota est: *Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neque vito*. Post ea vbi hæc consuetudo labefactari cepit, relata ea lex subinde, veluti Consule Duillio, vt memorat Seruius ad 11. *Æneid.* Imperatores eandem quoque retulere, qui iidem hanc prohibitionem ad reliquas orbis Romani vrbes seu municipia extendunt, & poenam insuper siue multam addiderunt. Quod quidem Hadriano adscribit Vlpianus in l. 3. §. 5. *de sepulchro violato*. Quod tamen Antonino Pio adscribit Lampridius, *Intra vrbes*, inquit, *sepeliri mortuos vetuit*. Itaque adlaborant viri docti in conciliando Vlpiano cum Lampridio. Audio virum Doctum ita conciliantem, Burgium, inquam, *Electior. 2. c. 4.* Antoninum Pium eundem cum Hadriano videri, quod Antoninus Pius ab Hadriano adoptatus fuerit. Quod vix est vt admittatur; quandoquidem Hadriani nomen Antoninum Pium tulisse ne lapides quidem loquuntur. Itaque vel Lampridij *μημονον ἀμαρτία* est, vel ab vtroque factum id oportet. Sanè Hadriani constitutionem ad omnes vrbes, non ad vrbem Romam tantum pertinuisse d. §. 5. liquet. Diceret alius, Diui Hadriani constitutionem illam non fuisse, sed rescriptum tantum: Diui Pij verò, constitutionem: inter quæ duo quantum sit, norunt Iuriconsultorum filij. Denique diceret alius, Hadrianum cepisse intra Ciuitates tantum, id est Metropoles (id enim ciuitatis appellatio iure nostro propriè significat, vt alibi doctico pluribus) sepulturam prohibere; Antonium verò Pium promiscuè intra vrbes seu municipia omnia.

Dubitari tamen postea cepit, & verò ab Vlpiano (qui sub Antonino Caracalla scripsit) tractatur, an post hæc Principum rescripta, seu Imperialia statuta, ex lege municipalis in Ciuitatibus nihilominus sepelire liceret; id est si lex vetus municipalis id permitteret: Ratio dubitandi hæc erat, quod re-

scripta Imperatorum siue statuta viderentur tantum inolecentibus aduersus veterem consuetudinem in ciuitatibus sepeliendi mori occurrissè, ac non etiam leges municipales euertissè, quibus videlicet in nonnullis municipiis ex antiqua recepta probataque consuetudine siue lege, intra nonnulla municipia sepeliri ius erat. Et tamen definit Vlpianus, ab hoc discessum esse post illa rescripta principalia, atque aded leges huiusmodi municipales ait abolitas, quia scilicet generalia sint illa rescripta, & oporteat imperialia statuta suam [summam] vim obtinere, & in omni loco valere.

Ex hoc interim Vlpiani tractatu apparet, Hadriani constitutum non idèd factum, ad leges huiusmodi municipales abolendas, quod tamen tradidit Vir doctus, quandoquidem Vlpiani tractatus ille siue dubitatio post huiusmodi rescriptum demum enata est. Sanè multò minus Christianorum occasione id factum fuit; quia tantum abest intra vrbes sepelire tū voluerint potuerintve, vt ne Christianis quidem esse aut videri liceret. Stetit igitur hoc ius sub Iuriconsultis nostris: itaque & Paulus 1. *sentent. tit. ult. Corpus*, inquit, *in ciuitatem inferre non licet, & qui contra ea fecerit, extra ordinem puniatur*. Secutum est postea rescriptum Diocletiani & Maximiani in l. 12. *Cod. de religiosis & sumptibus funerum*, quo sanctio hæc siue prohibitio recentata. Verum hæc leges magis magisque exolefcere ceperunt, & quidem vario prætextu & variis occasionibus, vt hæc Theodosij lex quoque docet, quâ id prohibetur. De quâ alioquin prohibitione est quoque insignis locus Chrysoctomi *hom. 73. in Matib. p. 459. seu 74. Paris. p. 781. Cornel. p. 634.*

Cæterum prohibitionis huius ratio, cur videlicet extra vrbana, imò plerumque subvrbana, veteres legum Conditores sepulchra esse voluerint, duplex fuit; & verò duplex h. l. adsignatur.

Prima ratio, vt videlicet extra vrbem in agris (de quo dictum ad l. 2. *sup.*) & ad vias publicas sepulchra constituta *humanitatis instar exhiberent*, id est humanæ conditionis & fragilitatis viatores & commeantes admonerent. Quam ipsam rationem assignat Varro lib. 5. *de lingua latina. Sepulchra*, inquit, *idèd secundum viam sunt, quò prætereuntes admonerent, & se fuisse, & illos esse mortales. Humanitatis instar est exemplar humanæ fragilitatis. Memoria humanæ conditionis vocatur, l. penult. *π. de cond. instum.* Quo pertinent & tituli sepulchrorum: *Aspice, siste, caue viator*, & similes. Mitto notare quæ ab aliis alibi iam notatur de viis, ac nominatim vrbis Romæ, in quibus sepulchra.*

Secunda

Secunda ratio, sed diuina, hæc adfertur, vt ita relinquatur incolarum domicilio sanctitas. Quæ ipsa ratio à Gentilibus quoque suo sensu redditur: Sic Paulus, *in sententiis: Corpus in ciuitatem inferri non licet, ne funestentur Sacra Ciuitatis*. Sic Imperatores Diocletianus & Maximianus: *Ne sanctum municipiorum ius polluantur*. Quam ipsam rationem nocturnæ elationis ad leg. *superiorem* adsignabam. Quod vt melius adhuc intelligatur, videri cupio qui de *Funere Romano* scripsere. Res ed redit, Diis superis sacra solo aspectu vel contactu rei funestæ contaminari credita: Sacerdotibus fermè religioni fuisse vel funus videre, vel locum funestum ingredi. Statuas etiam Deorum velatas aut translatas, si quæ in loco positæ essent, vbi crebra supplicia & cædes: funere pollutis sacrificare nefas fuisse. De quo ad legem *superiorem* dictum fuit. Quinimò inauspicatum omen habitum & vicinum sepulchri, si quis fortè in sepulchra incidere, vt testatur Lilius lib. 30. Ammianus Marcellinus lib. 31. Theodoretus *serm. 8.* & Theophrastus *in charactere superstitionis*. Neque ab his omnibus abhorrent quæ leguntur *Leuitici 21. & 2. Reg. 23.* Alias tamen quoque rationes adsignatas reperio. Cicero hanc refert lib. 2. *de legibus*. Quod iniquum esse putarunt locum publicum priuatâ religione obligari. Redditur & hæc ratio ab *Isidoro lib. 14. origin. c. 11.* ne factore ipso corpora viuentium contacta inficerentur. In vitâ S. Vedasti c. 10. *quia omnis ciuitas locus debet esse viuorum non mortuorum.*

Sententia igitur Theodosij hæc lege hæc est: Extra vrbem esse deferenda & vrbis & Sarcophagos. *Vrbis*, in quibus ossa cinerisque mortuorum conditi, clausi, vt ex hac lege discimus, *supra terram fermè eminebant*. Idque luculentissimè ex lapideo monumento vrbium siue ollarum quatuor, quod Romæ extat, apparet: quod exprimit Gutierus *de iure Manium lib. 2. p. 110.* Romanorum monumenta supra terram extabant *σέπεια* (vt Græcorum *σέπεια*: Ideo Petronius dixit in *Hypogæo*, *Græco more*,) quia scil. (quod hic etiam locus aperte docet) in vrbis cineres erant. At corpora integre sepeliebantur in subterraneis & cryptis (cuiusmodi cryptæ) speluncis ob cadaveris fetorem, quæ hic Sarcophagi. *Sarcophagus* *σάρκα* & *φύσις* quò integrum cadauer *ἐν σαρφάλο* condebat.

Hinc interim apparet duplicem sepulturæ morem hoc æuo fuisse, cinerum videlicet & ossium condendorum, & totius corporis non vstulati. Quare & hæc ita passim distinguuntur *ossa*, & *corpora*, vel reliquæ hominis, & corpus. Nam & humatio & combustio communiter apud Romanos vsurpata fuit, ita quidem, vt ex h. l. appareat *νεκροκαύσις* hoc Theodosij M. seculo adhuc vsurpata: etsi fortasse non æquè, vt humatio. Verisimile enim Religionis Christianæ in dies magis magisque inualefcens disciplinam, ritum hunc Gentilem paulatim sustulisse, eumque ritum à Gentilibus adhuc aliquandiu sub Imperatoribus Christianis retentum. Sanè Macrobius, qui sub Theodosio Iun. vixit, quadraginta fermè annis post hanc legem (vt docet nos *lex vn. sup. de Præpositis sacri cubiculi*:) disertè scribit, morem illum suo tempore iam planè exoleuisse lib. 7. c. 7. *Licet*, inquit, *videndi corpora defunctorum visus nostro seculo nullus sit*. **L**ECTIO tamen docet, eo tempore, quo igni datis honor mortuis habebatur &c. qui locus velut singularis signandus est. Sanè à Christianorum disciplina iam olim recepta ritus hic alienus fuit, & humationem, damnatâ *νεκροκαύσις* prætulit, vt apparet ex Minutio Felice, apud quem ita Gentilis de Christianis: *Inde*

videlicet, inquit, & exsecratur rogos, & danant ignium sepulturam. Cui ita Octavius respondet: *Nec ut creditis ullum damnum sepultura timeamus, sed & veterem, & meliorem consuetudinem humani frequentamus*. Et Tertullianus lib. *de Anima*: c. 51. qui insuper rationem addit, eamque à pietate commendat, & humanitate. Posteaquam enim dixit quosdam credidisse, quasdam animas post mortem adherere corporibus, alios, modicum animæ subidere in corpore. *Et hoc enim*, inquit, *in opinione quorundam est, propterea nec ignibus funerandum aiunt parentes super suo anima. Alia est autem ratio PIETATIS istius, non reliquis animæ adulatrix, sed crudelitatis etiâ corporis nomini aduersatrix, quod & ipsum homo non vbiq; mereatur penali exitu impendi*. Idem Tertullianus cap. 1. *de Resurrectione carnis*. *At ego magis ridebo vulgus tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gulossimè nutrit, iisdem ignibus & promerens & offendens: ô pietatem de crudelitate ludentem! sacrificat an insultat quum crematis ludentem!* sacrificat an insultat Christianam auersatam hanc cadaverum vstulationem, & in eam inuictam Sanctos Patres quosque, vt proinde iam nil mirum sit, si posteaquam Religio Christiana arcem Imperij, sceptrumque tenuit, circa quarti seculi tandem exitum quintique ingressum, mos ille penitus exoleuerit.

Itaque falluntur, qui ab Antoninis seu Diuis Fratris cum abrogatum volunt, Capitolini loco corrupto inducunt, de quo obiter amplius aliquid videndum est; quoniam & variè legitur & varias recipit interpretationes: *Tanta autem pestilentia fuit, vt vehiculis cadauera sint exporata Sarracisque. Tunc autem Antonini leges sepeliendi, sepulchrorumque asperimas sanxerunt: quandoquidem cauerunt, Ne vti quis vellet fabricaret sepulchrum: quod hodieque seruatur*. Factum sanè id A. D. 173. vt alibi probabo.

Duo igitur attendenda nobis sunt de legibus illis sepulchrorum, à Diuis Fratris latis, quas memorat Capitolinus, nempe eas asperimas fuisse: eaque Capitolini etiamnum ætate seruatas, id est Diocletiano Imp. Vtrumque nobis perpendendum est, vt de legibus illis quænam fuerint, atque aded quomodo locus ille Capitolini legendus sit, constare possit.

Est igitur vir Clariss. qui legat, *Ne quis belle fabricaretur sepulchrum*, quod ita in Codice quodam repererit, *ne quis velle fabricaretur sepulchrum*: vnde ipse bellè conficit, haud magna mutationis negotio. Hoc sensu, Antoninos, sumptuosè fabricari sepulchra vetuisse, atque aded marmoribus & aliis eiusmodi decorari: breuiter decorè & magnificè extrui: ne multū videlicet temporis impenderetur extruendis magnificis sepulchris, & morâ illâ retardarentur sepulturæ: quod minimè oportuit grassante peste in tâtâ sepeliendorū hominū & fabricadotū sepulchrorum multitudine. Verum, vt omittam alia, non attendisse mihi satis videtur vir doctissimus, Lampridium dicere suo adhuc æuo Antoninorum constitutum illud seruatum: id est Diocletiani æuo. Atquin quis putet aut credere possit, nulli deinceps hoc constitutione licuisse bellè, id est sumptuosè & magnificè sepulchra fabricare; cum toto hoc à Diuorum Fratrum temporibus ad Diocletianum intervallo, tot & tam magnifica passim sepulchra fuerint & memorentur extructa? Nonne Gordianus l. 7. *Cod. de Religiosis*, *statuas sepulchra superimponere, vel monumento ornamenta ei qui edificasset* Quæ PVLTRET superaddere licere: additâ hæc ratione: *cum iure suo eorum quæ MINVS PROHIBITA SUNT, quicunque facultas libera non denegetur*? Alius verò

I 3 ita

extracta fuerint, Porticibus seu Exedris & Vestibulis insignia, in quibus Imperatores Constantinopoli (de quo alibi) mox & Sacerdotes singulari privilegio fuerint sepulti, priuatis tamen non idem licuisse. Quod tamen ambisse priuatos hæc lex nostra indicat, partim vrbana sepultura præiudicio à Martyribus ipsis petito, partim Imperatorum præiudicio, partim pietatis motu, fortè & ambitione quadam, vt olim Valerius ille, cuius Sepulchro prope templum Esculapij colloco incifum. Nullo credidi loco ossa nostra posse melius adquiescere, quam prope Templum Esculapij. Itaque ex testam. ad X. pedes à Templo volo condier. Et verò de hoc desiderio vide Augustinum lib. 8. de Dulcitij quæstionibus, quæst. 2. Qua de causa idem quoque Augustinus librum scripsit de cura pro mortuis agenda, vt ipse notat lib. 2. cap. 64. Retractationum. Sanè cum ab his Martyris Ecclesiæ feruè ortum duxerint, de quo vide Onuphrium Panuinium in appendice

ad Plainam (quemadmodum & Gentilium templa è sepulchris ortum duxisse, Patres testantur, in his Amobius lib. 6. vt & Valerius Maximus lib. 8. c. 16.) & Ecclesiæ Martyriæque promiscuè vocentur in veteri illa vrbis CSP. descriptione, idè Græci, legem hanc ita concipiunt: μηδὲς ἐν ἐκκλησίᾳ διατίθηται νεκρὸν. Inter leges Caroli Magni quoque lib. 1. cap. 159. vt nullus deinceps in Ecclesiā mortuum sepeliat. Sed etiam Concilium Braccarense primum Can. 36. Item placuit vt corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepeliantur, sed si necesse est, de foris circa murum Basilicæ det. Nam si firmissimum hoc privilegium vsque nunc retinent Gallia ciuitates, vt nullo modo intra ambitum murorum cuiuslibet defuncti corpus sit humandum, quantum magis hoc venerabilem Martyrium debet reuerentia obinere. Tandem Leonis Imperatoris Constitutione, Urbana hæc sepultura permittitur, Nouell. 53.

quæ desumpta est ex l. 6. proximè precedente h. tit.) Cuius lectionis corruptæ causâ nugas agunt Interpretes. Cerrè Apostolorum vel Martyrum sedes non humanis, sed humandis corporibus denegantur. Traslacione porò Sanctorum seu Martyrum nominatum, de qua hæc legem accipiendâ cõtendo, idè Theodosius M. prohibuisse videtur, quod impostores quidam ad mouendos supersticiosæ plebeculæ animos, corpora in agris suis eruta velut Sanctorum reliquias circumferrent, aliõve transferrent: vel etiam quod mox sequitur, & vel maximè hîc spectari puto, tanquam Reliquias distrahent. Alioquin, vt omitam alia, Traslacionis Sanctorum exemplum extat epistolâ, inter Ambrosianas 85. de SS. Genuasio & Protasio.

¶ Secundum igitur caput est, ex superiore dependens de non VENDENDIS EMENDISVE Martyrum reliquiis; cui sanè causam præbuit quorundam alyxouçdñia, quinimò & impostura: qui, vt modò dicebam, Martyrum reliquias & ψάλαρα circulatorio propè more circumgestare, & empturis proponere soliti. Sanè de Pseudomonachis id testatur insignis Augustini locus, de opere Monachorum cap. 28. Callidissimus hostis, tam multos hypocritas sub habitu Monachorum vsquequaque dispersit, circueuntes Prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam Sedentes: alij mēbra Martyrum, si tamen Martyrum, vendunt: alij stibrias & phylacteria sua magnificant &c. Proinde hæc de causâ, propter impostores inquam, huiuscemodi Martyrum commercio Theodosius M. Imperator hæc l. interdicens credidit, ac maximè quoniam stabilito magis magisque hæc tempestate in Sanctorum reliquias cultu & affectu (vt tertium huius legis caput ostendit) impostores huiusmodi siue circitores emptores hiantes (vt ille loquitur) facillè inducerent, & Simplicioribus imponerent: quandoquidem in eam iam venerat plebs opinionem, quàm optimè consultum sibi, si vel minimum de Sancto Reliquiarum haberet. Itaque minus hoc caput illustrant, atque in eius sensum minus penetrant, qui communi illo sine Sanctorum commercium à Theodosio h. l. prohibitum putant, quia res sacra in commercio hominum non sit. Quod etsi indubitati iuris sit, propiore tamen scopum finemque huius legis non attingit; quo videlicet excurrenti impostorum fallaciæ Theodosius occursum voluit. Cæterum h. l. in transferentem corpus humatum, vel Reliquias Martyrum distrahentem, vel euentem, pœna nulla statuitur. Quam tamen statutam oportuit, ne alioquin imperfecta hæc lex esset. Et verò ex titulo ipso sub quo hæc lex collocata est, satis colligitur, sepulchri violati pœnam hoc factò contractam.

¶ Tertium huius legis caput est, quidnam circa Reliquias Sanctorum fieri, vel licere velit Theodosius M. hæc l. Nēpe istud, vt si in loco aliquo sancto x̄i aliquis conditus sit vt cõdi eos oportere multis ostēdit Auctori vira S. Antonij, siue Athanasius, eo ibi relicto, pro eius veneratione Martyria excitari possint. MARTYRIUM ei excitetur, id est edificio superstructo Reliquiæ eius decentur. Pro eius veneratione, inquit lex; Veneratio hîc est, non ἀεσχύνσις siue λατρεία sed σεμνότης & τιμὴ: quomodo & Glossæ Philoxeni, ἀδείσις: quomodo & Cicero; habet, inquit, venerationem iustam, quidquid excellit. Huius porò venerationis gradus varij sunt, prout quæque res est; quæ sanè probatis Sanctis, eorundem Reliquiis debetur. vid. Consti. Apostol. lib. 6. c. ult. Notū alioquin illud Nazianzeni in Distichis.

Τὸ βραχὺ ἀσχηρὸν ἐστὶν αὐαεὶς ἀρθεῖν, δὲ τοῦ δυνότερον νεκρὸν λείψανον πάλιν σέβειν. Id est

Sacrificare non purâ mente graue est: Sed grauius mortuorum reliquias omnes venerari.

Et modus hac in re optimus. Quam in rem vid. Concil. Carthag. 5. cap. 14. Lugdun. cap. 62. Cabillon. can. 43. & Augustin. 8. de Ciuit. Dei, cap. ult. & quæ ibi Viues & alij, legitimum contra Sanctorum & Reliquiarum temeratores, cultum defendentes: vid. Gregor. Nazianzenum in Iliannum: etsi necque omnes in modum semper tenuere ἀμειψία τῶν τοιούτων abrepti.

Ad rem; Martyria igitur sanctis pro veneratione eorum excitari, vt mos fuit, de quo v. & Smyrnenfium Ep. apud Eusebium lib. 4. c. 14. ita & hac Theodosij M. lege permittitur. Martyrium lege superiore proximâ vocatur Apostolorum & Martyrum sedes, quæ in Ecclesiis postea conuictæ, propter amplam & magnificam earum structuram; cuius quidem amplitudinis & magnificentiæ licentiam tribuit Theodosius M. h. l. Martyrium scil. nil aliud est, quam Ecclesiâ siue Basilicâ excitata ad sepulchrum Sancti alicuius, vel Martyris probati: cuius etiam Conditotium, quod notum, pro Altari erat. Hieronymus, in vira Hilariionis: Ne sublato ad vilam suam Sancti corpore Martyrium fabricaret. Itaque & in veteri vrbis Constantinopolitana descriptione, Ecclesiâ, siue Martyrium promiscuè vocantur. Vvalafrius Strabo, de rebus Ecclesiasticis, cap. 6. Martyria, inquit, vocabantur Ecclesiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant. Hieronymus in Chronico: Eustatius Constantinopolitanus Presbyter agnoscitur, cuius industriâ in Hierosolymis Martyrium extructum est. Idem Hieronymus eodem Chronico, Constantinopoli Apostolorum Martyrium dedicatur: Vide & Sozomenum lib. 2. cap. 26. Theodorum Anagnostem, Eclogâ 2. & Synodi Laodicensis can. 9. siue Codicis Canonum Ecclesiæ vniuersæ canon. 113. vide & Canon. concilij Chalcedonenfis 6. 8. 10. siue Canonem Codicis istius 184. 186. 188. Itaque Ecclesiâ vocata est Martyrium: sic vt postea ἀφείρον ἀπὸ τῶν ἐγίων τὸν καθέρον non licuerit, canone 27. in Trullo. Eadem & Memorias Sanctorum propriè dictas alij iam monuerunt. De Martyribus & Martyris vide plurima notatu dignissima apud Basilium M. Sermone in Quadraginta Martyres: & apud Theodoretum in δεκαπέντε serm. 8. pagina præsertim 112. 115. 116. 117. 119. 121. 122.

¶ Cæterum quemadmodum falsis Reliquiis hæc lege occursum videmus, translatione videl. aut commercio earum interdictis, Martyris tamen in eorum venerationem extrui permittitur: ita cum ementitis Reliquiis, gemino imposturæ genere, falsæ memoriæ superstruerentur, Concilio Carthaginensi ei rei occursum fuit, quod habitum est A. D. 401. id est quindecim post hanc legem annis can. 83. Cod. Africani, cuius hæc verba sunt. Item placuit, vt Altaria, quæ passim per agros & per vias, tanquam memoria martyrum constituuntur, in quibus nullum Corpus aut Reliquia martyrum condita probantur, ab Episcopis qui locis eisdem præsent, si fieri potest, euerantur: si autem hoc per tumultus populares non finitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent; at qui rectè sapiunt, nullâ ibi superstitione deuincti venerantur; & omnino nulla memoria Martyrum probabiliter accipietur, nisi ubi Corpus, aut aliqua Reliquia sunt, aut origo alicuius habitacionis, vel possessionis, vel passionis si delissima origine traditur. Nam quæ per somnia & per manes quasi reuelaciones quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria, omni modo improbantur.

¶ Illud tùm ex hac lege, tùm ex aliis huius æui Scripctoribus colligimus: Martyrum cultum hoc

De TRANSLATIONE corporis humati: deque SANCTORVM seu MARTYRVM reliquiis & Sepultura, Theodosij M. lex.

VII. * Idem AAA. Cynegio. P. P."

HUMATVM corpus, nemo ad alterum locum transferat; nemo Martyrem distrahat, nemo mercetur: Habeant verò in potestate, si quolibet in loco Sanctorum est aliquis conditus, pro eius veneratione, quod Martyrium vocandum sit, addant quod voluerint fabricarum. Dat. iv. Kalen. Mart. Constantinop. Honorio N. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

- * Lex, nemo humanum, pen. seu 14. Cod. de Religiosis: hinc desumpta est. Habet eam quoque Baronius A. 386. n. 42. malè 78. Valentinianus & Arcadius, vt etiam habetur C. Iust.
- * Cynegius PP. Orientis scil. sub Theodosio M. de quo iam sepe: etiam ad Libanij orationes, vid. Profopogr.
- * humanum corpus: Cod. Iust. malè: Geminus error admissus in vulgatis Codicibus Iulianianis, in l. 2. Cod. de SS. Eccles. quæ desumpta est ex sine 1. 6. supra.
- * Sine Augusti assensibus: hæc exceptio addita Cod. Iust. d. l. 14.
- * Lex 3. Cod. de SS. Eccles. hinc desumpta est.
- * Cod. Iust. in Plurali, Martyres. Martyres autem, id est, Martyrum reliquias, λέψανα ἐγίων: sic enim rectè Basilicæ, & Harmonopolis: & Index libri Paratitolorum Græcorum, Martyres accipiunt & interpretantur. Sæuendâ porò huius legis sententia hæc est.
- * TERTIA huius legis sententia. Porò, habeant illi scil. quibus duo superiora interdicta sunt.
- * Supple vt: vt pro eius, &c. id est, vt addere possint.
- * id est, quodcumque.

COMMENTARIVS.

DE SANCTORVM siue MARTYRVM reliquiis & sepulchris, integra hæc Theodosij M. A. D. 386 Constitutio est, ad Cynegium PP. Orientis emissa: cuius tria sunt capita nobis consideranda & exornanda.

¶ Primum igitur caput est, de TRANSLATIONE Reliquiarum: quam Græci ἀνακομιδὴν dixerunt: Eam scil. Theodosius M. h. l. prohibet. Quæ sanè Reliquiarum in commune translatio Iure Romano semper prohibita fuit, si iustæ sepultura: iam traditæ reliquæ essent, alioquin qui transtulisset, veluti corpore inquietato, læsæ Religionis & Sepulchri violati reus erat: l. 39. π. de Religios. Neque aliò pertinet, vt omitam alias, vctus hæc Inscriptio: Ne quis nos inquietet ex arca nostra, neque abante aliam ponat aut commuet. Quæ vetus Inscriptio respondet optimè dictæ legi 39. Imò quamlibet iusta aliqua transferendi corporis humati causa olim esset, veluti incursus fluminis, vel alia; sine Pontificali tamen vel Principali auctoritate, vel Magistra-

tus permissione, id facere non licebat: de quo iam dictum fuit ad l. 2. sup. Idè Tribonianus legi 14. Cod. de Relig. (quæ alioquin ex hæc nostrâ desumpta est) hæc verba addenda putauit: Sine Augusti assensibus, id est, sine Principis permittu. Dixi, si iustæ sepultura iam tradita fuissent reliquæ: id est si terra iam conditum corpus reliquæ fuissent, vt interpretatur d. lex 3. & vt lex nostra propriè loquitur, si corpus humatum: propriè inquam, quod aliundè satis patet. Itaque perperam hîc in Cod. Iust. humatum, pro humatum, legitur: humanum enim transferri potest, sine Principis permittu, si modò humatum non sit; l. 3. π. de Sepulchro violato: l. 10. Cod. de Religios. solo Præsidis permittu; cuius rei exemplum vide quoque apud Basilium, ep. 424. ad Magistratum Sebastie: quanquam & in ea specie fortè iam humatum, verum in partiam transferti peritus, quod x̄i τὸ ἐπισημαίνον ἢ σελοπέδου mortuus fuisset, in exercitu inquam: Geminus error residet in l. 2. Cod. de SS. Eccles. (quæ aliõ-

anno plurimum inualuisse: Quæ causa Scriptoribus Gentilibus in id inuehendi, veluti Eunapio, Libanio. Ac nominatim per Syriam & Ægyptum, ubi

Cynegius hoc tempore erat, prohibendis Gentilium sacrificiis templisque occludendis occupatus: de quo ad *l. inf. de paganis*.

AD LEGEM FABIAM,
HOC EST,
QVI FILIOS INVOLANT
ALIENOS.
TITVLVS XVIII.

" Hæc à Gothis addita videntur.

IX. COD. IVST. XX. *Ad Legem Fabiam de Plagiariis,*
v. Ciceronis *Orat. pro Rabino.*

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Domitium " Celsum Vic. Afric.

PLAGIARI, qui" viuentium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates", metalli pœnâ, cum ceteris antè cognitis" suppliciis tenebantur." Si quis tamen" eiusmodi" reus fuerit oblatu", posteaquam super crimine paruerit", seruus quidem vel libertate donatus, bestiis primo" quoque" munere obiiciatur, liber" autem sub hac formâ in Ludum detur gladiatorium, vt antequam aliquid faciat, quo se defendere possit, gladio consumatur. Eos" autem qui pro hoc crimine iam in Metallum dati sunt, nunquam reuocari præcipimus. Dat. Kalend. Aug. Constantino A. IV. & Licinio IV. COSS. [315.]

INTERPRETATIO. *Hi qui filios alienos furto abstulerint, & ubicumque transfuderint, sine ingenui, siue serui sint, morte puniantur.*

NOTÆ.

- * *Lex vltima, Cod. Iustin. eod. tit.* Hanc legem memorat quoque Papius *Resp. l. 4.* ubi ei tribuit, quæ eâ non continentur.
" *Domitius Celsus* Vicarius Africa sub Constantino M. inter gesta purgationis Ceciliani & Felicis Constantini & Præfecti Prætorio Epistolæ. Eadem inscribitur *lex 1. sup. de officio Iudicum omnium*: vid. *Prosopograph.*
" De *Plagiariis* filiorum hæc *lex* duntaxat est.
" *Cuius senectus & liberorum ORBITAS magna promittebat.* Seneca *1. de benef. l. 4.*
" *Alcians* perperam scripsit, in *Cod. Theod. legi ante cognitionem.*
" *Teneantur* Codice Iustin. de quo mox plura.
" De cetero, seu impostero, deinceps: itaque rescribat quis *Tandem*, id est deinceps, & postea demum. In Glossis *Philoxeni. Tandem* dicitur, *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς*. Sed nihil muto; vox TAMEN hic est alterius seu diuersæ sententiæ index.
" *Filiorum Plagiarius.*
" *Oblatus* vel à priuatis, vel à Stationariis.
" *Patuerit*, rectè: neque id mutandum in claruerit.
" *Primo quoque munere*, hæc verba Tribonianus recidit: deinde pro *obiiciatur*, reposuit *subiiciatur*.
" *2. Quoquo.* Sequentia ita Tribonianus immutauit: *ingenuus gladio consumatur*: vt superius. *Muneris*: ita hic *ludi gladiatorij* mentione suppressâ. De cuius rei ratione mox. Ceterum *liber*, hic est ingenuus, vt ex superioribus patet. Itaque & vocem *ingenuus* hic Tribonianus substituit.
" Sequentia Tribonianus resceant, quia scilicet *versutus* hic in præteritum respicit.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. vnica hæc hoc titulo constituto est in Plagiarios filiorum, quâ pœnam in hos determinat. Pœna plagij, seu plagiatorum, variis ex causis incurrebat, quas dillcere est ex titulo *Digestorum*, & *Codicis*, huic concordant: itémque ex *Pauli libr. 5. sentent.* *Vlpiani libr. 9. de officio Proconf.* Titulis huic pariter concordantibus, apud Authorem *collation. leg. Mosaicæ. tit. 14. de plagiariis*. Potissima causa fuit (quæque idèd primum caput *legis Fabiæ de Plagiariis* occupabat) si

quis Cinem Romanum ingenuum, eumve qui in Italia liberatus (id est manumissus esset) celasset, inuinctum habuisset, vendidisset, emisset, quive eam in rem socius fuisset.

¶ Cæterum Pœna lege *Fabiæ* constituta pecuniaria fuit, vt docet *Hermogenianus*, in *l. vlt. π. eod. tit.* & *Vlpianus d. libr. 9. de offic. Proconf.* apud *Parvatorem legum Mosaicar.* imò & eandem indicat *lex 12. π. de manumiss.* Verùm ea pœna in vltu esse desuit, & hoc crimen extra ordinem animaduersionem

nem meruit, proque delicti modo coercitum est, plerumque metalli pœnâ, vt docet *Hermogenianus d. l. vlt.* & *Paulus libr. 5. sent. d. loco.* Quæ hæc nostra id ipsum testatur & principio & fine eius. Pœna, inquam, pecuniaria in vltu esse desuit, ac maximè quæ primo capite *legis Fabiæ* imposita fuerat in summi criminis plagium istud, quod ante dixi. Nam quæ secundo capite statuta fuerat, ea non adèd immutata vel aucta fuit: in eos inquam, qui seruo fugiendi consilium dedissent, in fuga constitutum celassent, vendidissent, vt apparet ex *lege, in fuga 6. Cod. eod. tit.* Plagium igitur serui pecuniâ deinceps quoque multatum, non obstante *Pauli loco* apud *Parvatorem* ingenui vel libertini, coercitione pro modo delicti, & plerumque metalli pœnâ vt ait *Hermogenianus*.

¶ Et tamen hæc *lex* nostra, non tantum metalli pœnam, verum etiam alia præterea ante cognita supplicia huic crimini imposita fuisse testatur. Et verò *Paulus* distinctè rem ita proponit; *Humiliores* inquit, aut in metallum damnantur, aut in crucem colluntur: *Honestiores* ademptâ dimidia parte bonorum in perpetuum relegantur. Vbi vides triplicem pœnam. Metallum, crucis, & perpetuæ relegationis. Crucis videlicet supplicium seruis impositum ob plagium ingenui vel libertini: Fuit enim, vt iam notum est, proprium seruorum supplicium, *Cruis*. In ceteros relegatio perpetua statuta si honestiores essent: metalli, si humiliores. Neque fortassis temerè est, quod *Constantinus h. l.* Crucis supplicium generalibus his verbis inuoluat, cum ceteris antè cognitis suppliciis. Quandoquidem hic idem *Constantinus Crucis* supplicium sustulit: & quidem, vt existimo hoc ipso anno 315. mense Martio eo capite quod coheruisse videtur *legi 2. inf. de pœnis*: ubi dicam: quod superiore adhuc anno 314. stabat, vt docet *lex vn. sup. Ad L. Iul. maiest.* Quare error est *P. Fabri 2. semest. 11.* cum his verbis *ceteris ante cognitis suppliciis*, intelligi vult, deportationem ludumque gladiatorium.

¶ Et hæc quidem Plagij circa ingenuos & libertinos admissi pœnæ, ad *Constantini M.* tempora vsque fuere. Nulla videl. distinctione facta inter ingenuos, circa quos plagium admissum fuisset: sit quidem, vt qui *FILIVM* alienum patri suo plagio subduxisset, non alio pœnæ genere quam si alium ingenuum quemcumque per plagium subduxisset, plecteretur. Idque est scilicet, quod *huius Limitis* *Constantinus* præfatur: *Plagiarij, qui viuentium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates, metalli pœnâ cum ceteris ante cognitis suppliciis tenebantur.* Scil. de filiorum plagiariis tantum hæc *Constantini M.* constitutum est: qui hætenus eodem supplicij genere quo ceteri plagiarij, neque maiore, *TENEANTUR*: tenebantur inquam, ita enim clarè editum hoc *Codice nostro*: *Male omninò in Cod. Iustiniano, teneantur*: etsi vnica tantum literâ detractâ; magno tamen & incredibili penè huius *legis* & sententiæ dispendio. Quo certè factum, vt *lex* ipsa secum dissentire vulgo visa fuerit: & crucem *Alciani* aliisque fixerit. Sed vt veram hanc lectionem iam olim rectè *Vitruuius* suboluit, mox & *Duarenus libr. 2. Diss. am. c. 20.* & *P. Faber. 2. semest. 11.* restituerunt, ita rem expediuit hic *Codex*: voce *tenebantur*: quâ significatur, quod proditum est non tantum implicite in *l. vlt. π. eod. tit.* verum expressius apud *Paulum 5. sem. eod. tit.* eo loco quem ex *Auctore collationis Legum Mosaicæ* antè retuli.

¶ Igitur filiorum plagiarij eodem hætenus quo ceteri plagiarij supplicio, neque satis acerbo tenebantur: verum *Constantinus* eorum supplicium exacerbatum seu auctum *b. l. i. i. quod & initium legis Tom. III.*

& vltima eiusdem sententiæ satis euincunt: & ostendit omninò vocula aduersatiua hæc, TAMEN. Ac si diceret, *Etsi* olim quidem & hætenus leuiore pœna huiusmodi plagiarij tenerentur, sibi tamen nunc aliter videri, augendam videl. *Eiusmodi* reorum, qui scil. filiorum plagiarij essent, pœnam: nempe, quia vt eleganter loquitur, *viuentium filiorum miserandas infligeret parentibus orbitates*. Hæc scil. exacerbandæ horum plagiatorum pœnæ causa à *Constantino M.* redditur. Vt ceteroquin plagiatorum facinus magnum est, ita eorum maximum, qui filios parentibus subducunt. Similis est ratio quæ redditur in *Codice Visigothico libr. 7. tit. 3. de usuratoriis & plagiariis*: *l. 3.* Quia parentibus venditi aut plagiari non leuius esse potest, quam si homicidium fuisset admissum. Et verò frequens id crimen fuit hæc etiam ætate, vt liberis abuterentur: de quo *Testullianus ad Nationes*.

¶ Pœnam igitur hanc filiorum plagiariis imponit *Constantinus* seruis & libertis (sic enim *libertate donatos* accipio, contra quam *P. Faber 2. semest. 11.*) *ludi gladiatorij & damnationis ad bestias*: libertis, id est ingenuis (quam vocem hic *Teic* subiecit) *ludi gladiatorij* ita quidem, vt ibi absumantur. Quo utroque supplicij genere atrocius nil, bestiarum inquam, & *ludi gladiatorij*. Facilis certè in hoc ad bestias dandi supplicio (verum vt fateamur) nihilium *Constantinus* fuit. Exemplo sunt duo *Francorum Reges, Ascaricus & Regaisus*, quos bestiiis obiecit *Constantinus* crudeliter refert *Nazarius in Panegyrica*. Pariter, testatur *Vlpianus libr. 8. de off. Proconfulis*, sub titulo, *de Abigeis* (apud *Parvatorem l. Mosaicarum & Rom. tit. 11.*) qui sub *Antonino Caracalla, Alexandro Seuero* scribebat, *abigeos*, minaci gladio resistentes (vt in hac re loquitur *Firmicus libr. 6. Mathem.*) id est cum gladio abigentes, *Roma* etiam bestiiis subiectos suo tempore: *Roma tamè etiâ bestiiis subieci abigeos videmus: Et sanè, qui cum gladio abigunt, non iniquè hæc pœnâ adficiuntur.* Quem locum ita *Tribonianus* interpolauit, *l. 1. §. 3. π. de abigeis. Sanè qui cum gladio abigunt non iniquè bestiiis obiiciuntur.* De bestiarum alioquin in commune supplicio est *lex Modestini, ad bestias 3. l. π. de pœnis*. Deque eorum tories iam ab aliis inculcatum, vt monere amplius pigeat. Sanè qui ad bestias dati, depugnaturi cum his inducebantur stato spectaculi die: quod *Mvrvs* dictum & verò hæc quoque *leg. dicitur*: de quo pariter iam toties ab aliis dictum, vt dicere superuacuum sit. Copiosè ea de re scripsit *Petrus Faber Semestrium libr. 2. cap. 11.* Denique de bestiaris his, quos & damnatos in ludum, & *Arenarios*, *Græci* verò *ἀνευμάχους* dicebant, passim legere licet: Propriè autem bestiiis obiici dicebantur, quomodo & *Polybius libr. 1. dixit ἀσβάρην τοῖς ἀνευμάχοις*, *Dio* verò *lib. 58. τοῖς ἀνευμάχοις ἐν κτηνάδων δὲ δόξαι*, quia scilicet aut inermes in arenam ad bestias dabantur, seu bestiiis obiiciebantur, vel etiam ad *Stipitem* deligati, bestiiis in prædam dabantur: quos & idèd *Surrectos ad Stipitem* bestiiis obiectos vocat *Vopiscus, in vita Aureliani 3. p. 221. D. Mæstius*, inquit, *postea surrectus ad stipitem bestiiis obiectus est*: Nam quod in, *surreptus*, istud mutant, & morum veterum & linguæ imperitiam hac parte arguunt. Hinc & *surrigenda*, pro *surrectione* ad pœnam: quam vocem *Vlpianus* vlturpauit, *libris de officio Proconfulis* (& quidem *nono*, vt existimo) Quo videlicet *Genera pœnarum Vlpianum* tractasse docet *lex 6. §. vlt. & lex aut damnatum 8.* & quidem de *Ludo Venatorio & Bestiario*, vt ostendit *d. l. 8. §. 11.* Eam igitur exinde vocem veteres *Glossæ* ira interpretantur. *Ad subrigendam*, eis ἀσβάρην τιμωρίας. *Subrigenda*, est *Subrelio*, atque

inde deligatio ad stipitem in pœnam vel ignis, vel fumi, vel bestiarum. *Subrigit*, in iisdem *Glossis* *σπορδὴν σπορδῆς* *subrigo* *ἀναβιβάζω ἀναβίβω*, *subrigo*, pro *subrigo*. In *Glossis* *Cyrilli*, pariter *σπορδῆ*, *crigo*, *subrigo*, *fulcio*. Et hæc de munere, subrictione, & bestiarum supplicio dicta sint. Neque dubium quin *subrigenda* illa *Vlpiani* ad omnem surfectionem in pœnam accipienda sit: Non de eculo tantum, vt vult nonnemo, intelligenda. Nam & qui ad stipitem deligati, non ita deligati erant, vt terræ insisterent, verum eminuli & subrecti.

¶ De Ludo Gladiatorio videamus, de quo & *l. 28. inf. de panis*: & *l. 1. inf. de gladiator*. Hoc igitur supplicij genere liberum, id est ingenuum, filij alieni plagiarium absumi iubet *Constantinus*, & quidem antequam aliquid faciat quo se defendere possit. Ludi scilicet gladiatorij duplex conditio fuit. Alij quippe post certum tempus liberari inde poterant, & hi proprie in ludum gladij, seu gladiatorum damnari dicebantur. Etsi vobum proprietates hæc non semper obseruetur, vt hæc quoque *lex* indicat (generali enim *Ludi gladiatorij* appellatione, posterus quod dixi supplicij genus indicatur *h. l.*) Res tamen ipsa atque hoc supplicij discrimen rerum est. *Vlpiani* locus *lib. 8. de officio Proconsul.* sub *Titulo de Abigeis*, apud Authorem *Collat. Legum Mosaic. tit. 11.* hæc in rem singularis est. *Fortè* inquit, *sensit D. Adrianus* gladij pœnam dicendo *Ludi damnationem. Est autem differentia inter eos qui ad gladium, & eos qui ad ludum damnantur. Nam ad gladium damnati confestim consumuntur, vel certe intra annum debent consumi. Hoc enim mandatis continetur. Enim verò qui in ludum damnantur, non vtiq; consumuntur, sed etiam pileari, post triennium autem rudem induere eis permittitur. Qui quidè locus in eo singularis est, quod de ludo Gladiatorio eiusque discrimine à gladij pœna proponit: de cætero geminus est hic *Pauli* locus *5. sentent. tit. 17. Sanè*, inquit, *qui ad gladium dantur intra annum consumendi sunt.* Verùm hoc discrimine seruorum minùs seruato, vel minùs intellecto, consumptionis *lex* sue conditio nominatim constitutionibus, quibus pœna ludi Gladiatorij imposita exprimi solita est; cuius rei exemplum præbet hæc *lex* nostra: *Liber*, inquit, *sub hac forma in ludum detur gladiatorium, vt antequam aliquid faciat quod se defendere possit*, id optimè explicat superior ille *Vlpiani* locus: *Defendere* scilicet sese poterant ad ludum Gladiatorium damnati, triennij præscriptione, vt rudem induere possent: id est vacationem periculosi laboris & pignæ: vt indicat *Quidius* hoc versu.*

Tutâque deposito poscitur ense Rudis.

Fuit scilicet hoc signum honestæ missionis *Artis Gladiatoris*, quam *Gladiator* à *Populo* petere & impetrare solebat, vt *Aero* in *Horatium* significat. Item signum fuit *messarius*, vt *Rudem* nonnulli interpretantur *ἄριστον νοσοειχον*. At quinquennij

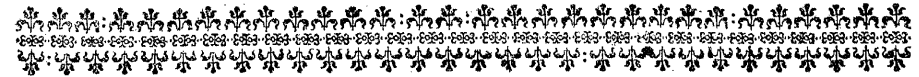
præscriptione pileum petere poterat & induere, id est penitus liberabatur. *Tertulliani* locus de *spectaculis* huc facit, *Et qui insigniori cuique homicida leonè poscit, idem gladiator atroci perat Rudem, & pileum premium conferat.* Imò & antè id tempus ad *Populi* acclamaciones si placuissent, liberari poterant, si aliquid insigne fecissent. De *pileo* res nota est; cuius impositione statum publicum redditum, adinstar restitutionis cuiusdam in integrum, existimo. De capite quippe cuius vel adimendo, *populi* iudicium fuit: Cuius restitutionis index proculdubio *pileus*: Et quodnam alioquin inter *Rudem* & *pileum* hæc parte discrimen fuisse? Scilicet, *Rudis* vacationem & immunitatem decertandi indicabat: *Pileus*, statum reformabat, qui non alius quàm publicus. Status enim nil aliud est, quàm quo quis in ordine ciuium stat, & consistit, qui libertate & ciuitate continetur. Hactenus de gladij & ludi gladiatorij pœnâ.

Imò Tertia quoque gladij, seu ad gladium, adhuc pœna fuit; ad gladium ludi, inquam, de quo ita *Capitolinus* in *Macrino*: *seruus qui à dominis fugissent repositi ad gladium ludi deputabatur.* Ad gladium ludi, id est ad voluptates tantum *populi*, non etiam ad vitæ periculum seu discrimen: quale in gladij, seu ludi gladiatorij pœna.

Similis huic fuit pœna in *Ludum Venatorum* dandi, qua pariter *Iuuenes* afficiebantur, vt venatione seu cum bestijs congressum instituere, atque ludos *populo* facerent, de quo *Vlp.* *l. 9. de off. Proconsul. d. l. 8. §. 11.* De quo vid. & *Gallicanum* in *Auidio*.

Et has quidem pœnas in futurum, in filiorum alienorum *Plagiariorum* statuit *Constantinus*: id est qui deinceps in hoc crimine deprehensi, oblari & conuicti fuissent: In eos verò qui hactenus sententiam seu pœnam metalli subiissent, pro recepta hactenus pœna, nunquam reuocari, id est liberari iubet, verùm metalli opere immorari & immori. Operis publici pœna scilicet quandoq; perpetua fuit, vt ostendit *Vlpianus* *lib. 8. de offic. Proconsulis*, apud authorem *Collationis leg. Mosaic. tit. 11.* Et *lex* *28. §. 6. π. de panis.* Vide & *legem* *22. 23. π. cod. tit. de panis.* Et tamen qui ad tempus in metallum damnantur, in metallum damnati proprie non dicuntur: libertas enim horum manet, id est liberi manent: *d. l. 28. §. 6.* Cuius rei argumento dici posset ad ludum gladiatorium damnatos *liberos* pariter manere, quandoquidem in perpetuum damnati non sunt. Verùm tutius est dicamus, etsi ad ludum tantum gladiatorij damnatos *seruos* pœnæ, vt pote vix inde liberandos, verùm ex post facto quinquennij præscriptione statum recuperare. De metalli alioquin pœna temporaria, perpetua, vide *Cuiacij* obseruationem *lib. 6. cap. 25.* Denique de pœna ludi gladiatorij, & ad bestias dandi, à *Constantino M.* postea sublata, dicitur *inf. ad l. 1. inf. de Gladiatoriis.*

A D



AD LEGEM CORNELIAM DE FALSO. TITVLVS XIX. IX. COD. IVST. XXII.

Ad Legem Corneliam de falsis.

PARATITLON.

LEX CORNELIA de falso, *Rubr.* falsas testamenti tabulas, *l. ult.* testamentum; *l. 1.* Codicillos, *d. l. 1.* aliâsque deficientium voluntates, *d. l. 1.* vltimas voluntates, *d. l. ult.* falsas persequatur, & vindicabat [*Senatus* consulta verò ad *Legem Corneliam* testamentariam (sic enim ea quam dixi de causa proprie vocabatur) facta, alias falsi species persequantur; puta instrumenta, *l. 1.* & *2.* publica priuatâque, *d. l. 1.* Scripturas, *l. 4.* rationes priuatas, publicas, *l. ult.* pacta, epistolas, donationes, vendiciones, *d. l. ult.* ¶ Actio autem hæc falsi, *l. 2.* dicitur & quæstio falsi, *l. 1.* falsi strepitus, *d. l. 2.*

¶ Porro de falso agi poterat vel ciuilitè, vel criminaliter: *l. ult.* & quidem criminaliter etiam absque subscriptione, [id est inscriptione in crimen, si *Iudici* ita visum fuisset, *l. 2.* & *l. ult.*] rursum criminaliter etiam, posteaquam is qui ciuilitè egisset, victus fuisset, *l. vlt.* Victum ciuilitè, *Tit. prox. inf.* Sanè incidens in ciuilem causam, falsi quæstio, ex *Constantini* constitutione, *l. 2.* ciuilem possessionis causam non moratur. Durat autem hæc actio anni spatio à lite contestata, *d. l. 2. in fine.*

¶ Processus in hoc iudicio huiusmodi constituitur: Indago acerrima in falsi quæstione faciendâ argumentis, testibus, *Scripturarum* conlatione, aliisq; vestigijs veritatis, *d. l. 2.* Item quæstionibus *Tabellionum* qui instrumenta conscripserunt, idque etsi *Decuriones* fuerint, vel postea facti fuerint, *l. 1.* exactis item ab vtraque parte probationibus, *d. l. 2.* Porro *Iudex* quomodo hac parte se gerere debeat, definit eleganter *lex* *2. versic. sed inter vtramque.*

¶ Pœna denique huius criminis est capitalis, vel deportationis, pro magnitudine commissi: *d. l. 2. in fine*: Vicissim obiectum falsi crimen non probantis pœna vide in *leg. ult.* Omitti non oportet, quod dicitur *l. vlt. sup. si certum pet. de chirogr.* falsarium nil aliud agere, quàm vt similitudinem veritatis imitetur.

I. * Imp. Constantinus A. Mechilio Hilariano Correctori" Lucaniæ & Brittiorum.

SI quis *Decurio* testamentum, vel codicillos, aut aliquam deficientis scriberit voluntatem, vel conscribendis publicis priuatisque instrumentis præbuerit Officium, si falsi quæstio moueatur, *Decurionatus* honore seposito, *Quæstioni* (si ita poposcerit causa) subdatur. Sed non statim definit esse *Decurio*, qui in huiusmodi facto fuerit deprehensus. Quantum enim ad municipales pertinet necessitates, *Decurio* permanet: quantum ad rem gestam & veritatem seruandam, vt *Decurionatus* honore non poterit. Nec * verò is qui antè fuerit *Tabellio*, ad eludendam quæstionem super his quæ ante conscribit, factus *Decurio* defendi hac poterit dignitate: *Quoniam scribituræ veritas (si res poposcerit) per ipsum debet probari auctorem.* *Dat. III. Kal. Feb. Acc. Kal. Aug. Sabinio & Rufino* *COSS.* [316.]

INTERPRETATIO. Si quis *Curialis* voluntatem morientis, aut quodlibet publicum documentum scripserit, & de falsitate accusatur, seposita primitus dignitate, si necesse fuerit subdatur examinis qui si conuincitur, à *Curia* non expelletur, sed *Curia* dignitate priuabitur, id est, vt honoratus esse non possit. *Tabellio* verò (qui *Admanuensis* nunc vel *Cancellarius* dicitur) etiam si ad *Curia* peruenierit dignitatem

dignitatem, si de falsitate fuerit accusatus aut conuictus, subdatur examini, ut per ipsum, per quem confecta est, scriptura veritas adprobetur.

NOTÆ.

- * Lex Si quis Decurio 21. Cod. cod. tit. Iungenda autem huic est lex 3. inf. de Decurionib. quæ latius legis pars prior fuisse videtur, inseruit hanc legem ex Cod. Justin. Annalibus suis Baronius, A.D. 314. n. 32.
 " De Correctoribus: Lucania & Bithonorum alibi suo capite dixi.
 " Aliquam, id est, aliquamquam, siue quamcumque: vide Gloss.
 " Non statim, id est non ideo propterea: Hæc vis est huius vocis statim: vide Glossar.
 " Reseruandam, vel reseruandam Cod. Iust. Sed hoc nostrum, seruandam, id est, seruandam, seruandum est. Vide Iurem in Symmach. lib. 7. ep. 109.
 * Altera huius legis sententia, de eo qui post Tabellionatum factus est postea Decurio.
 " Scripsit, Cod. Iustin.
 " Decurionatus, siue Curiali.
 " Regula hæc generalis obseruanda est.
 " De hoc mox aliquid.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc constitutio, est data A. D. 316. ad falsi materiam præcedendam lata: quæ Tabellionem, vel Scribam, id est, instrumenti alicuius priuati publici *Authorem*, ut sine h. l. vocatur, Scriptorem, etiam Decurionem, si de eius falsitate quæretur, *questioni* subici posse definit: Scilicet, ut eleganter sine huius legis dicitur, quæque Regula vice est: *Scriptura veritas, ubi res poposcit, per ipsum debet probari Authorem.* Per ipsum *authorem*, id est per Tabellionem vel Scribam ipsum, per quem scriptura confecta est, ut Interpret rectè explicat. Undè tamen perperam inferunt, vile & infame vel ignobile fuisse Tabellionum officium, vel etiam Scribarum, de quo ad l. 3. inf. de Decur. quæ huic coniungenda est ceu eiusdem constitutionis pars.

¶ Nunc fingamus, quæ prima huius legis species & pars est, Decurionem Tabellionis munere functum, in conscribendo videlicet priuato instrumento: functum, inquam, contra ius (Decuriones enim Tabellionatu prohibentur, ut constituitur d. l. 3. inf. de Decurionib. quæ huic ut dixi nostræ coniungenda est, & præmittenda) Fingamus inquam Decurionem Tabellionis munere functum: id est instrumentum aliquod priuatum scripsisse: vel scribe, Scribam publicum, publicum instrumentum scripsisse (de cuiusmodi Scribis dixi, etiam ex veteribus Inscriptionibus ad l. 1. sup. de lucris offic.) Dein fingamus, quætionem de veritate scripturæ huius priuatae, vel publicæ, ab eo confectæ moueri: Quæritur, an huiusmodi Decurio, idemque Scriba vel Tabellio, ad eruendam de falso veritatem quætionis subici possit & torqueri? *Dubitandi* sanè ratio maxima erat, quod Decurionibus id priuilegij tributum esset, ut à quætionibus & tormentis immunus essent (ut docent complurimæ leges, inf. tit. de Quætionibus: ac nominatim lex 2. eius tit. & tit. de Decurionib. & nominatim lex 39. (ubi prolixè dicam:) & lex 80. eiusd. tituli. (solo fermè Maiestatis crimine excepto, ubi dicam:) Et proin etiam in crimine falsi. Quam & ipsam dubitandi rationem ingerit exerte historia Ingentij Decurionis, eiusdemque Scribæ, qui publicam Cæciliani epistolam falsasse dicebatur: qui cum Decurionatus priuilegium ostenderet, apud Alianum P. C. Africae, ne torqueretur, (ut docet Optatus Mileuitanus lib. 1.) de eo Alianus ad Constantinum referendum putauit. Mox Constantinus Imp. epistolâ ad Probianum milâ A. D. 115. apud Augustinum ep. 68. & lib. 3. contra Cresconium, c. 70. 79. eum ad Comitatum suum mitti iussit. Et verò hæc leg. profligata illa dubitandi ratione, seu non obstante Decurionum priuilegio, huiusmodi Decurionem, eundemque Tabellionem vel Scribam torqueri posse

definit. Sic sanè etiam Decurio Censitalis factus quætionis subici potest: l. 4. sup. de Tabulariis. Et hæc de priore huius leg. quæstione.

Fingamus nunc retrò, quæ altera huius l. quæstio est, quàmque Interpretes parum aduertunt, aliquem ex Tabellione Decurionem factum (id enim prohibitum non est, ut præter hanc l. docet dista lex 3. inf. de Decurionibus: quæ huic, ut dixi, coasfanda, imò præmittenda est:) mox quæti de veritate scripturæ alicuius ab hoc Decurione, cum Tabellio esset, confectæ: An huiusmodi Decurio ad eruendam veritatem quætionis subici poterit? quandoquidem moderna seu præsens dignitas eius quætionis refragari videtur: Et tamen definit Constantinus M. hæc l. eum quætionis subici posse: Scilicet, quod in Praxin vtiliter deduci potest, cuiusque qualitas & conditio hæc partè spectanda est quæ actui conuenit; non verò aut coniuncta dignitas, quæ species est prioris capitis; aut insegura vel superueniens, quod pertinet secunda quæstio. Denique qualitas *respectina*, ut loquuntur, actiueque conueniens attendenda: Et ut qui *locos legales* scripsere, alique, in practica inspiciendum quo dignitatis aut qualitatis respectu quid fiat, factumve fuerit: vid. Euerardum in loco 116. de *Tanquam, seu Respectinis*: cuius etiam Respectiui ratio habetur in materia præcedentiæ. Et sic in proposito casu, ut hæc l. eleganter dicitur, *QUANTVM AD REM GESTAM & VERITATEM SERUANDAM, VTI DECURIONATUS HONORE NON POTERIT*: Et sic TANQVAM Tabellio habebitur. Quæ quidem addi deinceps ex hâc l. poterunt ad ea, quæ qui *locos Legales* scripserunt, commentati sunt. Summa igitur huius legis sententia hæc est: Si falsi quæstio incidat, Decurionem, Scribæ vel Tabellionis munere functum, siue dum Decurio esset, siue ante Decurionatum, non minus quàm alium quemcumque Tabellionem vel Scribam, si de instrumenti fide quæretur, seu falsitate agatur, quætionis subici posse, neque ei quidquam prodesse honorem Decurionatus.

¶ Et hæc quidem perspicua iam huiusce leg. sententia est, hæc vis, hic finis, quæ plerique non cepere: in quibus & illi qui putant vetus priuilegium Decurionibus hæc l. in vniuersum à Constantino M. adiungi, abrogari: quod videl. ante hanc leg. potiebantur, ut etiam in falsi crimine tormentis subici non possent; quod etiam Baronius credit. Hæc enim lege casus tantum singularis definitur, quo Decurio in quætionis falsi torqueri potest, non verò vniuersum; scilicet si instrumentum, de cuius veritate quæritur, ipse Decurio dum Tabellio esset, scripserit.

¶ Tandem suspicari cui libeat ad eam ipsam, quam antea dixi, Ingentij Decurionis Scribæque publici

publici historiam, hanc Constantini M. Constitutionem pertinere: unde dicendum videatur, Ingentium A. D. 315. à Probiano P. C. Africae ad Comitatum Constantini M. missum, apud Rhegium Lu-

caniæ ciuitatem custodiendum datum: mox initio A. D. 316. hæc l. quætionis subici iustum: & verò eodem tempore subiectum. Verum hæc coniectura est.

II * Imp. Constantinus A. ad Maximum P. V."

VM in præterito is mos in Iudiciis seruaretur, ut prolatis instrumentis si ea falsa quis diceret, à sententiâ Iudex ciuili contouersia temperaret, eoque contingeret, ut imminens accusatio, nullis clausa temporibus, petitorum possessorem deluderet, Commodum duximus, ut etsi alteruter litigantium falsi strepitum intulisset, petitori tamen, possessoriue Momentum prolatorum instrumentorum conferret auctoritas: ut tunc ciuili iurgio terminato, secunda falsi actio subderetur. II. ¶ Volumus itaque, ut primùm cesset inscribitio: Sed ubi falsi examen incidit, tunc ad morem pristinum, (quæstione ciuili per sententiam terminatâ) acerrima fiat indago argumentis, testibus, scriburarum conlatione, aliisque vestigijs veritatis: Nec accusatori tantum Quæstio incumbat, nec probationis ei tota necessitas indicatur, sed inter vtramque personam sit Iudex medius, nec vllâ *Que sentiat* interlocutione diuulget; sed tanquam ad imitationem Relationis, quæ solum *Audiendi* mandat officium, præbeat notionem: postremâ sententiâ, *Quid sibi liqueat*, proditurus. III. ¶ Vltimum autem finem strepitus criminalis, quem litigantem discerpantemque fas non sit excedere, anni spatium limitamus: cuius exordium testatæ apud Iudicem competentem actionis nascetur auspicio. IV. ¶ Capitali post probationem supplicio (si id exigat magnitudo commissi) vel deportatione ei qui falsum commiserit imminente. PP. VII. Kalend. Apr. in Foro Traiani, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. COSS.

NOTÆ.

- * Absit à Cod. Iust. integra prima hæc huius leg. sententia, itémque secunda principium, ad ea vsque verba, ubi falsi examen.
 " Maximi huius Præfecti Vrbi nulla Anno 326. mentio extat in Noticia Præfectorum Vrbi: Verum Anno 319. 320. 321. 322. Itaque referenda videtur hæc lex ad Annum D. 320. id est, Constantinum VI. & Constantinum Cæsarem Consules. Quod ipsum existimo & de leg. con. sup. de hereditat. petitione: & l. 5. sup. de accusat.
 " id est, futura: vel etiam diu imminens, & semper, vtore falsi accusationi exsequendæ nullo tempore præstituro.
 " Commodum vocat rem planè vilem & necessariam.
 " Strepitum falsi, hic, & paulò post, vocat crimen falsi, & quidem in hoc argumento propriè, quasi quo ciuili causæ obstruatur. Sanè hæc quoque formula usurpatur l. 8. sup. de accusat. l. 1. inf. de abolitionib. Imò & in ciuili cautâ, l. 1. sup. de contrah. empt. & l. 14. inf. de Episcopis.
 " Momentum, hic non tam firmamentum vel ius significat, verum propriè interdictum retinendæ vel recuperandæ possessionis: de quo Momenti significatu dixi ad l. 4. sup. Vide vi.
 " Iurgij appellatio & hic propria: vide Gloss.
 * Lex ubi 22. Cod. cod. tit. hinc desumpta est.
 " Ad morem pristinum; hæc verba relecauit Tribonianus. Porro his verbis indicatur probatio solennis seu modi confucri alicuius rei probandæ, ut loquitur Gellius in hac eadem re lib. 14. c. 2. Itaque horum verborum omittendorum Triboniano causa nulla fuit, quæ sanè non cohereret proximis illis, *quæstione, &c.*
 " Quæstione ciuili per sententiam terminata.
 " De indaginis appellatione, vide Glossar. vide & l. 5. sup. de fide test. & instrum.
 " vide pariter l. 1. sup. de testamentis & l. 4. 7. inf. de fide test. & instrum. ubi dicam.
 " Traiectis verbis in Iustino, nec vlla interlocutione diuulget que sentiat.
 " Relatio hic quid sit? mox expendemus.
 " Allusum ad veterem formulam. De qua vide Biffonium *Formulis*: Gellium in hoc eodem argumento, lib. 14. c. 2. Et propterea inuauit mibi non liquere.
 " Tertia huius legis sententia.
 " ut supra, falsi strepitum intulisset.
 " Hunc locum ita Tribonianus immutauit: *Compendioso spatio limitamus.* De cuius rei ratione mox.
 " Tribonianus hunc locum ita immutauit. *Cuius exordium nascetur auspicio contestatae accusationis apud Iudicem competentem.*
 " Ita inuenit Tribonian. post probationem supplicio capitali, &c. Denique cum hæc lex elegantissima verborum traiectione floreat, contraria traiectione Tribonianus non minimum decoris & elegantiae detractum iuit.
 " 26. V l.

COMMENTARIVS.

ROCESSVS criminalis in falsi crimine hæc Constantini Magni *constitutio* stabilitur: Quadruplici fine: 1. Neciuli causæ per iniectam falsi accusationem mora fiat. 2. Ne accusator plus satis frustretur. 3. Vice versa, Ne reus in reatu diu nimis moretur. 4. Denique, Ne accusatio impune sit falsò accusanti. Totidem igitur huius legis sunt sententiæ, quor fines: quarum priores penè duæ à Iustiniano improbatæ, atque adè ab eius

Codice absumt. Tertia, immutata. Quarta tantum integra retenta est.

I. ¶ Prima sententia est: *INCEDENTEM* falsi criminalem quætionem in causam ciuilem, putâ si ex testamento legatum, vel ex chirographo pecunia credita pateret, vel ex instrumento auctoritatis res, reue possessio vindicaretur (quò propriè hæc lex pertinet:) contra verò obiectum esset falsi crimen aduersus huiusmodi instrumentum ciuili causæ

causa principali morā iniicere non debere: id est rō obstante falsi quæstione iniectā, ciuilem causam terminandam secundum instrumentum probatum, et si alium diceretur: abrogato hac parte iure veteri, cuius hæc perpetua fuit regula; De maiori re, ac proinde, de crimine prius quam de causa ciuili cognoscendum, l. ult. Cod. de ordine cognitionum l. 7. sup. ad legem Iuliam de adulteriis l. 5. §. si de vi. π. ad legem Iuliam, de vi publica: vide & leg. 3. sup. ad leg. Iuliam, de vi. Et quidem in hoc falsi crimine l. nec exemplum 20. Cod. eod. tit. Itaque Iustinianus hanc veteris iuris Regulam & hac parte prætulit, quam causam habuit omittendæ huius sententiæ, vt & omittendorum istorum h. l. verborum, quæ in secunda huius legis sententia occurrunt, quæstione ciuili per sententiam terminata: quæ Cuiacius à Iustiniano retenta atque aded hanc legem ab eodem approbatam lib. 20. obs. c. 25. perperam tradit: quæ sanè in nullis Codicibus occurrunt. Et si Iustinianus id voluisset, profectò primam huius legis sententiam quæ non alio pertinet, omisissur non fuisset. Sed errorem suum agnouisse videtur Recitationibus in Cod. ad hanc legem. Sanè hæc verba occurrunt in l. 23. Cod. eod. tit. quæ ex l. ult. h. t. interpolata est: verum alio sensu, vt ostendam ad d. l. ult. Et tamen non inanes huiusce noui iuris constituendi causas Constantinum habuisse, implet h. l. profiteretur: nempe quod imminens accusatio nullis clausa temporibus petitoriue deludere, & petitori possessoriue prolatorum instrumentorum auctoritas momentum non conferret. Quorum verborum sententia hæc est. Non minimam iniuriam fieri petitori vel possessori alicuius fortè fundi, pro iure suo tuendo instrumentum auctoritatis profertentis. Nempè quod possessoris huiusmodi vel petitoris, fundi possessionem sibi firmari vel reformari petentis, intentio eludi vel perpetuè possit (vt pote falsi accusatione cum perpetua) vel saltem retinendæ vel redintegrandæ possessionis interdicto mora hac ratione fiet; cum tamen momenti causa celem reformacionem seu redhibitionem nullo obice interdicto requireret: Vnde & momenti nomen, quasi illicet tribuendum: de quo vid. vel tit. inf. si de momento appell. & l. 22. inf. de appell. & tit. sup. vnde.

Secunda sententia. INQUISITIO de falso, quomodo, & quàm cautè fieri debeat, Constantinus constituit. Primum igitur, verarum fieri per modum Inscriptionis: id est non vult eum, qui crimen falsi obicit, in crimen inscribere: quod pariter Iustiniano displicuit, de quo plenius dicitur ad legem ult. inf.

¶ Secundò, inquisitionem per modum inscriptionis sublatā, inquisitionem, siue, vt loquitur, acerrimam indaginem fieri iubet ex argumentis, testibus, scripturarum collatione, aliisque vestigiis veritatis. De scripturarum collatione, videnda quoque est lex, Comparationis 20. Cod. de fide instrumentor. quàm & inspectionem vocat Quintilianus 5. Inst. 5. in fine. Falsi scilicet, & veri detegendi, non vna ratio est: modò argumentis, modò testibus, modò scripturarum collatione, modò vestigiis aliis veritatis. Argumenta sunt, quæ circa testium depositionem, circa scripturarum collationem, circa vestigia alia veritatis, vi animi & rationis colliguntur. Vnde illud apud Plautum, argumentis vincere. Horum argumentorum multa mentio in Iure nostro inter cætera elegantissima, l. 3. §. 2. π. de testibus. Rectè Quintiliano definitur Argumentum, ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud: & que quod est dubium per id quod dubium non est, confirmat; Cicero, rationem qua dubia rei facit fidem. Alibi, proba-

bile inuentum ad faciendam fidem. Vestigia verò alia veritatis h. l. dicuntur cætera, quæ tædem aliquam præstare possunt; qualis est fides terminorum, fides signorum, vt loquuntur Agrimensores; tituli & inscriptiones, aliæque ex quibus coniectura & veritas duci potest.

¶ Tertid, ab vtraque parte probationes exigere iubet Constantinus: non ab accusatore tantum: quod in Gallia non obtinet: v. Bugnyon lib. 6. n. 103. leg. abrog. de quo dicam ad legem 4. inf. de fide rest. & instrument. vid. & l. 2. sup. de testament. tit.

¶ Ex his interim colligi videtur, Inscriptionis eam vim fuisse, vt soli Accusatori probationis necessitatem indiceret, nec quicquam præstante reo: Quod velut singulare obseruandum est; neque enim alibi quod sciam occurrit. Denique iubet Constantinus, Iudicem de falsi crimine cognoscentem, inter accusatorem & reum medium esse; sic vt nulla interlocutione diuulget quæ sentiat, id est animi sui sensum eloquatur & aperiat. Quo de officio Iudicis late disserit apud Gellium lib. 14. cap. 2. Phauorinus. Atque illud amplius (inquit) ambigi ac dubitari scio, debeatne Iudex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæstioque opus est, dicere & querere, etiam si eius ea dici quæstioque interest, neque dicat, neque possit. Patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare. Præter hæc, super ea quoque re dissentitur, an ex usu, & ex officio sit Iudicis, rem causamque de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareque, vt ante sententia tempus, ex his quæ apud eum in præsens confusa variæque dicuntur, perinde vt quoque in loco ac tempore moueretur, signa & indicia faciat motus atque sensus sui. Nam qui Iudices, inquit, acres, atque celebres videntur, non aliter existimant rem qua de agitur, indagari comprehendique posse; nisi is qui indicat, crebris interrogationibus & suis sensus aperiat, & litigantium deprehendat. Contra autem qui sedatores & grauios putantur, negant Iudicem debere ante sententiam, dum causa vtrinque agitatur, quotiens aliqua re proposita motus est, totiens significare QUID SENTIAT. Euenturum enim aiunt, vt, quia pro varietate propositiorum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa eodémque in tempore sentire & interloqui videatur. Hæc Phauorinus, ratione, vt Gellius agnoscat, de moribus petita, & quæ Virum Philosophum deicit. Atque hæc est audientia discretio quæ dicitur l. ult. inf. quorum appellat. Verum forensis & iudicialis alia ratio est; Scilicet interlocutiones hæc Iudicum vel viam salutis reis aperire solent, & eludendæ quæ ipsis imminet sententiæ: quod etiam interrogationibus quandoque fieri insigni D. Augusti exemplo, quod refert Suetonius in eius vita, cap. 33. liquet. Sed & hoc Tertulliani ad Scapulam, vbi de Cincio Seuero narrat, in causa Christianorum Iudice: Qui, inquit, ipse dedit remedium, quomodo responderent Christiani, vt dimitti possent. Sanè sicubi à Iudicum interlocutionibus periculum est, in falsi cognitione maximum est. Nulla enim cognitio maiorem requirit Iudicis acrimoniam, nulla maiorem grauitatem, quippe quod cum falsariis res sit, quibus sensus acer est ad vim & fidem veri eludendam. Nil est falsario subtilius. Ingeniosa res est fraus & falsitas. Silentium igitur præstare iubetur Iudex in falsi cognitione, & vt Constantinus loquitur, tanquam ad imitationem relationis qua solum AVDIENDI mandat officium, notionem præbere. postrema sententia proditurus quid sibi liqueat. Quo loco quid sit Relatio, quæ solum audiendi mandat officium, non parum dubium est. Ea verba sic interpretor, de relatione Iudici alicui imperatā. Non ratò scilicet Principes cautè

causæ cognitionem ita deserunt, vt instruendi tantum processum vt hodie loquimur, facultatem tribuant, mox processum & Acta ad se referri velint. Ad imitationem igitur Relationis, id est relationis imperatæ. Cui non ablimile quod continetur l. 13. sup. de accusat. Intendendi quidem ex animi & cognoscendi causis habeat potestatem, verum nihil de animaduersione decernens, integro non causa sed capitis statu referet ad scientiam nostram, vel ad impletas potestates. Breuiter vult Constantinus Iudicem de falsi crimine ita cognoscere ad finem vsque iudicij cum eo silentio, ac si non ipse sententiam dicturus esset vltimam, sed ad Principem relaturus.

III. Tertia sententia huius l. est de terminandi criminalis iudicij de falso cepti tempore seu termino. Ante Constantinum scilicet, non tantum falsi accusatio perpetua erat (id est institucndæ accusationi nulla temporalis præscriptio opponi poterat: instituendæ inquam, de hoc enim casu intelligenda est lex 12. Cod. eod. tit.) Verum etiam accusationi institutæ exequendæ finiendæ terminandæ, nullum tempus præstitutum erat; nullus dies sic vt dicam fatalis: idque est quod Constantinus initio huius legis ait, Vt imminens accusatio, nullis CLAUSA temporibus, petitorum possessorem deluderet: Tractò nempe iudicio falsi petitori vel possessori ea re magnum præiudicium fiebat: Neque petitor forsassis vnquam rem suam recuperasset, neque possessori ius suum seruatum fuisset, vel etiam ciuili causa terminatā eius capiti semper imminisset. Id enim est imminens accusatio. Itaque & ciuilem causam criminali præferri voluit Constantinus, & ad ceptam falsi accusationem exequendam, anni spatium præfixit. Præfixus scilicet hic anni terminus, vt criminalibus causis aliis, ira & falsi accusationi exequendæ hæc Constantini constitutio: vide inf. tit. vt intra annum &c. dicitur plenus: idè Tribonianus h. l. pro his verbis, anni spatio, reposuit compendioso spatio. Et hæc quidem huius loci sententia est: Error enim est vulgaris, hæc verba, nullis clausa temporibus, interpretantur de cuiuscumque temporis præscriptio, quæ falsi accusatio, & in his quoque suppositi parus, non elidatur: Quod vt cum aliis legibus conciliet, accipiunt de ordinaria præscriptio: hoc sensu, regularem falsi accusationem nullis temporibus præscribi, & tamen vicennio finiri, Perpetuam. Est enim hic locus non de instituenda accusatione & præscriptioe aduersus eam, verum de instituta exequenda.

¶ Porò anni huius exordium à testata actione apud Iudicem computari Constantinus iubet, id est à die litis contestatæ l. ult. Cod. vt intra certum tempus: idè Tribonianus in l. vbi: C. h. t. (quæ ex hac desumpta est) pro testata actione, claris adhuc reposuit contestatæ accusationis; vt mirari non possim fati Cuiacium Paraitlo Cod. tit. vt intra certum tempus: hæc verba huius legis, testata actionis, interpretari de inscriptione: cum tamen discere poterit ex hac lege nullam inscriptionem à Constantino in falsi accusatione requisitam, imò prohibitam. Sanè vbi inscriptionis necessitas requisita fuit, tum ab inscriptione annus computari debuit, l. ult. inf. vt intra annum criminalis actio. Cuius legis respectu Basilica habent ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐψηφισθῆναι. Denique aliud est ab inscriptionis tempore, aliud à Contestata actione. Nam & inscriptio litis contestatione prior est: l. 15. §. 5. π. ad Turpillianum.

IV. ¶ Postrema huius legis sententia est de PœNA falsi. Scilicet et si inscriptionis necessitas accusatori remissa sit, pœna tamen Accusatore in etiam sine solemnibus occupat; vt eleganter loquitur lex ult. inf. Pœna igitur falsi, vel capitalis est pro magnitudine falsi, vel deportatio. Vide & legem 1. inf. de falsa moneta. Placuerat capitalis pœna Legis Cornelie, vt docet lex 1. 5. Cod. eod. tit. Deportatio verò Senatufconsulti, post Legem Corneliam factis. Et ita accipiendus est Iustinianus, tit. Inst. de publicis iudiciis. Factum igitur falsi crimen non capitale: quod clarè docet lex transigere (prout eam quoque acceperunt Graeci, Cod. de transfationibus) Constantinus mixturam quandam fecit: vt itaque pœna admittā pro modo admittit capitale scilicet, si exigat magnitudo commissi. Quæ verba Leo Nouell. 77. ita accipi vult: Si quis falsum instrumentum fecerit, quo aduersarius perierit, & morte plecteretur. Quod simili rectè comprobati potest in l. 2. §. ult. π. ad L. Iul. repetund. De Falsi pœna in Senatore dico ad l. 1. inf. ad L. Iul. repetund.

¶ Cæterum & hæc noua Constantini lex, de eatum numero est, quas hoc tempore à Constantino latas (& quidem populo Romano,) scribit Nazarius panegyrico quem anno proximo habuit. Næque, inquit, Leges regendis moribus & frangendis vitis constituit: veterum calumniosæ ambages recisa, captanda simplicitatis laqueos perdidit.

III. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Festum P.V. Afric."

ERENITAS Nostra prospexit, inde Cælestium litterarum coepisse imitationem, quod his apicibus Tuæ Grauitatis Officium Consultationes, Relationesque complectitur, quibus Scrinia Nostræ Perennitatis vtuntur: Quam obrem istius sanctionis auctoritate præcipimus, vt posthac, magistræ falsorum, consuetudo tollatur, & communibus litteris vniuersa mendantur, quæ vel de prouinciâ fuerint scribenda, vel à Iudice; vt nemo stili huius exemplum aut priuatim sumat, aut publicè. Dat. v. Id. Iun. Treu. Lupicino & Iouino COSS. [367.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. in.
 ¶ Festo huic Procon. Africæ inscribitur quoque anno superiore 366. lex 1. Cod. Inst. vbi de possessione.
 ¶ ve P.C. id est Proconsuli. Error hic. adice non semel admissus.
 ¶ Reponendum hic putaret quis Asia: Meminit enim hoc tempore Festi P.C. Asia Ammianus Marcellinus, lib. 29. p. 422. Zosimus, lib. 4. p. 744. Eunapius Sophista, in vita Maximini, p. 110. 113. 114. & Libanius, de vita sua, p. 52. &c. & Suidas Tom. III.

in voce φῦσις: & in voce γλασκυλάρι proculdubio ex Eunapij Historiis. seu persequitur. Coelestes literae sunt literae Imperatoriae. Quo sensu complurima vide in Glossis. Literae hae: mox apices: tandem in fin. Stylus. id est, iisdem. De hac Apicum voce vide pariter Gloss. & infra in fin. styli huius exemplum. De Relationibus erit inf. Titulus peculiaris lib. XI. Scribitur Principis literis peculiaribus vsq; à communibus literis diuersis. Magistrum falsorum consuetudinem vocat: nempe quia, vt initio dixit, inde caelestium literarum coepit imitatio. Sic Magistrum Praesumptionem dixit Calliodorus 2. var. 35. inf. Locorum artifices factus congregari, à quibus sub terrore perquirere quo ministro fuerit perpetratum: Ab imperitis enim harum verum statua facilius enersio non fuisset, nisi eam remasset monere loco magistrum prae sumptio. Communes literas opponit literis caelestibus, seu Imperatoriis, quae ex Scribitur Principum emittuntur. De Prouincia, an est prouincialium nomine, de quo ad Titulum de legatis infra: Non: idem hoc cum illis mox, à Iudice. Qui in Scribitur Principis vsurpatur.

COMMENTARIVS.

RINCIPIS subscriptiones siue literas imitari seu fingere maximi criminis semper fuisse nemo nescit (Id verò ostendit quoque lex 1. infr. de questionibus:) Quare & omni opere seu studio huiusmodi falsariis à Principibus obuiã iurã. Sanè cū Principes Romani peculiare literas, peculiare apices à cõmunibus literis diuersos, sibi, scribiturque suis (ex quibus promanabat Imperatorum iussiones) referuarunt, non modò maiestatem suam à populi communiõne vindicauerunt, verum etiam falsariis falsi ansam praecidisse visi sunt, vt b. l. clarè indicatur, cen imitatorum & falsariorum minus habitum, quò pauciores harum literarum ius & communionem haberent: Nempe, quae populi vsibus exposita sunt, ea falsi materiam faciliè praebitura videntur.

Quare cum iure quodam seu vsurpatione quadam iam inolita Proconsules siue Africae, siue Asiae in Relationibus nominatim suis vel Consultationibus, quibus Principem consulebant super dubiis, vel ad eum quid refererent, Principis quoque literas seu apices vsurparent, diffusa eum in modum iam per plures harum literarum vsurpatione, exinde coepit Imperatoriarum literarum imitatio: Sic Proconsulis consuetudo & vsurpatione facta est, (vt eleganter haec lex loquitur) magistra falsorum. Edocti scilicet iam Iudices literas Principis imitari, alios quoque imitari edocuerunt. Non vulgari illa tantum ratione, quã potestatum seu Regentum exempla in populum dimanant; verum illa quã Iudicum Officialibus hoc literarum vsu edoctis, vel iisdem illis Officialibus (rapacitate alioquin notissimis) Principis literas imitari, atque ita Prouincias & Prouinciales concutere, Principis literarum obtentu, procliuè fuit, vel etiam alios edocere, quas falso fabricando deinceps adhiberent.

Igitur rescandã huic falsi materiae, Valentinianus hãc constitutione Imperialium literarum vsum extra scribitur sua non priuatum tantum, sed & publicè interdicit: atque aded Proconsuli, ipsiusque Officio, cum alioquin Proconsulum maxima fuerit dignatio siue dignitas: tanta quidem vt ab ijs appellare aliquando non liceret, de quo agitur infra, tit. de appellationibus. Ac speciatim quoque Proconsulis Asiae: de quo insignis est locus apud Euna-

pium Sophistam in vita Maximi, eo loco, quo Festi Proconsulis Asiae meminit: & i (inquit) ἀρχῶν ἐκδοχολόγων, ἃ καλεῖται τὰ ῥά ἰσχυρὰ ἐπαρχῶν; Ait Proconsulatum Asiae splendidissimum inter magistratus & Praefecto Pratorio Orientis fasces minime submississe.

Sententiã legis hanc in modum perspectã, dispiciendum modò, quamnam fuerint Literae illae, Apices illi, quos Principes Romani sibi suisque scribitur proprias fecerunt: quis stylus ille, cuius exemplum & publicè & priuatum sumi (id est vsurpari) prohibetur. Certè, si Leoni Imp. aetate stamus, non alia fuerit scriptura haec, quam SACRVM ENCAVSTVM; quo videl. decocti muricis & triti conchylij ardore paginae signabantur: de quã iam dixi plenè ad l. 2. sup. de veteranis. Leonis Imp. hac de re lex est 6. Cod. de din. rescript. Sacri affatus, quoscunque nostra mansuetudinis in quacunque parte paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus aut colore, nisi purpurea tantum inscriptione inscribentur: scilicet vt cocti muricis & triti conchylij ardore signentur. Eaque tantummodo fas sit proferri vel dici rescripta in quibuscumque iudiciis, quae in chartis siue membranarum subnotatio nostra subscriptionis impresserit. Hanc autem sacri encausti confessionem nulli sit licitum aut concessum habere, aut querere, aut à quocunque sperare: eo videlicet qui hoc aggressus fuerit Tyrannico spiritu post proscriptionem bonorum omnium capitali non immeritò poenã plectendo. Ecce Sacri encausti descriptionem, cuius vsus omnibus omninò interdicitur, vt hac lege nostra, ita d. lege 6. solique Principi referuarur: Quae causa est etiam, cur lex illa 6. Magistro Officiorum inscribatur, vt pote sub cuius dispositione scribitur Principis fuerint, quod iuxta Notitiam Imperij testatur lex 6. 11. 17. sup. de proximis Comitibus disposit. lex 2. infr. de comitatu: lex 38. infr. de donationibus.

Ac vt encausti huius vsus omnibus dignitatibus interdicitur, etiam Proconsulibus & Praefectis Pratorio, ita pariter Quaestori & Praefecto Pratorio, cum formalibus verbis vti coepissent, iisdem quibus Principes, putã Nostra Serenitas, Nostra Mansuetudo, id Iustinianus sustulit, & prohibuit Nouella 126. vbi videndus etiam Iulianus Antecessor.

iv. * Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AAA. ad Maximinum P.P.

AMVS copiam iurgantibus, si apud Iudicem proferatur scriptura, de qua oritur aliqua disputatio, spatium vt habeat qui perurgatur, profitendū, vtrum de falso criminaliter an de scribitur fide statuat ciuilitè experiri. Quod si experens vindictam, falsi crimen intenderit, erit in arbitrio Iudicantis, an eum sinat etiam sine inscriptione certare: Iudicis enim potestati committi oportet, vt de eo qui

qui obiecta non probauerit, sumat propositum antiquo iure supplicium. Rationi quoque huiusmodi plenissimè suffragatur Antiquitas, quae nequissimos homines & accusari voluit & coherceri legibus variis; Corneliã de veneficiis, licariis, patricidiis; Iulia de adulteris, ambitus criminibus, ceterisque, ita promulgatis, vt possit etiam sine inscriptione cognosci, poena tamen accusatorem etiam sine sollemnibus occuparet: de qua re & Diuus Antoninus rescribisse docetur, id in Iudicis potestate constituens, quod nosmet in Legibus iusseramus. Remouebitur itaque istius lenitate Rescribi, praecipi superioris austeritas: vt si quis deinceps tabulas testamenti, chirographa, testationesque, necnon etiam rationes priuatas, vel publicas, pacta, & epistulas, vel vltimas voluntates, donationes, venditiones, vel si quid prolatum aliud insimulare conabitur, habeat praetermissis sollemnibus accusandi facultatem, pro Iudicis motu sententiam relaturus. si Ciuiles autem inquisitiones inter vtrasque confligentium partes aequali motu ingruat & recurrit humanitas; cum is qui praerit Quaestioni intentiones falsas, aut conuicta crimina ex legibus poenis competentibus possit vlcisci. pp. Romae, xvi. Kal. Maij, Valente v. & Valentiniano AA. COSS. [376.]

INTERPRETATIO. De falso potest & criminaliter & ciuilitè agi. Ciuilitè, cum aliquis in quibuslibet scripturis non falsi crimen obiecerit, sed Veritatem scripturae querere se velle dicit: Nam si ad Iudicem venerit accusator, & falsi crimen intenderit, Iudex tribuat accusatori spatium, vt deliberet vtrum criminaliter agere, an ciuilitè velit. Qui si reuersus ad Iudicem in obiecto falsitatis crimine persueuerit, in potestate Iudicis erit, vtrum inscriptionem celebrari velit, an obiectum crimen sine inscriptione discutere. Quod cum Iudex de obiectione falsitatis audierit, seu inscriptione habita, seu omissa, aut in accusatum, si falsitas adprobatur, aut in accusatorem, si falso obiecerit, proferatur ex lege sententia.

NOTAE.

- * L. datus penult. Cod. Inst. eod. tit. hinc deformata est. Ita habet omninò Cuiaciana Editio: malè alia, Maximus. Idemque error (ac proinde Maximini nomen restituendum) in l. 1. sup. de praer crim. Maiest. (vbi dixi plurali) in l. 6. inf. de annoniis ciuicis: & l. ult. infra de rapto Virginum. Atque haec quinq; leges hoc Codice occurrunt ad Maximinum Praefectum Pratorio; de quo prolixè agit Ammianus Marcellinus ab initio libri 28. integris folijs quinque. Memorat & eiusdem Praefecturam eodem libro p. 389. 395. Et lib. 9. p. 4. 7. Toto autem quadriennio Praefectum Pratorio fuisse, ex dictis legibus, simul & Ammiano d. pag. 437. colligere licet: id est A. D. 373. 374. 375. 376. Licentiam, Cod. Iust. Litigantibus, Cod. Iust. Spatium vt habeat qui perurgatur: Haec verba Tribonianus recidit. De quo mox. Vtrum de falso criminaliter statuat qui dubitat de instrumenti fide experiri an ciuilitè. Ita Tribonianus, inconditè. Nam hãc de scriptura fide experiri est omnino ciuilitè experiri: cui opponitur mox vindictam experere. De scripturae fide, id est simpliciter de veritate eius (vt Interpres explicat) citra vindictam persecutionem: in rem magis seu in scripturam concepta actione, quam in personam. Sequentia omnia recidit Tribonianus ad ea vsque verba vt si quis: sententiam porrò sic expleuit tunc quaestione ciuili per sententiam terminata, criminis fiat indagatio, vt si quis &c. Quae verba ex l. 1. sup. h. t. mutuata est, vel imitata, fatiò inconditè. Vide legem sup. audiui 8. de officio Praefidis: & l. 9. eod. tit. An Talionis poenam intelligit quae antiquo iure proposita: an intelligit inscriptionem? vide legem 5. & 9. sup. de Accusationibus, & inscriptionibus. Quae vult & suadet à Iudicis potestate proficisci supplicium, non ex propria accusatoris inscriptione, in poenam reciproci tylo trepidante recuatis, vt loquitur lex 3. sup. de exhibendis reis. Pleniussimè suffragari ait, exemplum ex antiquitate desumptum. Quoque. Leges Cornelias tria capita fuisse hic locus docet: seu alia lex Cornelia fuit de veneficiis, alia lex Cornelia de Sicariis, alia denique Cornelia de patricidiis. Sanè titulo Digestorum priora duo capita continentur, Ad legem Corneliam de Sicariis & Veneficiis. Idem Titulus quoque fuit in Codice Gregoriano: idem Titulus apud Paulum lib. 5. sentent. apud Vlpianum lib. 7. de Officio Proconsulis: vt docet Author collationis legum Mosaeicarum Tit. 1. Ex quo & illud dicere licet. in lege Cornelia caput primum fuisse de Sicariis: est hãc Cornelia de Veneficiis prius nominetur. Porro, de Veneficiis, vt hic legitur, & in Florentinis Tituli Digestorum; an verò Veneficiis legamus? nil interesse puto: est Cuiacius discriminis aliquid putet. Quidni enim etiam ij qui venenum dederunt, veneficij nomine veniant non minùs quàm qui parauerunt, habuerunt, vendiderunt: vt sapissimè enim iudex & venenum parant, & propinant. Tertium hoc caput legis Corneliae, seu legem Corneliam de Patricidiis vnico praererea loco memorari reperio, à Pomponio inquam, l. 2. §. deinde. de origine iuris. Cornelius Sulla, inquit, quaestiones publicas constituit, veluti de falso, de patricidio, de Sicariis. Sed versa postea lex Cornelia in Pompeiam, postquam tamen vt videmus nomine retento: Quemadmodum Regiae leges in XII. Tabulas transfusa, Regiae nihilominus dici perseuerarunt. de quo Regum ipsorum nominibus laudari perseuerarunt. Atque Capito, apud Festum in v. Reus. Numa, inquit, in secunda Tabula, secunda lege. Quid bonum fuerit, omnium Iudicij arbitrio reuocare, eo die diffensus esto. Vulgò de Adulteris. id est, ita conceptis, vt nulla inscriptionis mentio in his fiat, quo illarum legum capite Iudex quaestiones constituit. Solemnitas inscriptionum hic & postea intelligit. Solemnitas simpliciter, pro inscriptionis solemnitate. Eodemque sensu solemnitas iuris, l. 3. sup. ad l. Iulianam de vi. Itemque solemnitas lege se vincere, l. 3. sup. de exhibendis reis. Pleniussimè inscriptionis, l. 3. sup. de custodia reorum. Rescriptum hoc D. Antonini nusquam reperio alibi: quod proculdubio suppeditaret nobis Codex Gregorianus, si superesset. Praecise scilicet, abrogata lege 2. sup. Sed neque haec Gratiani leges seu hoc praecceptum extant, quae hic memorantur. Hinc rursus Tribonianus legem suam continuat, omitta voce deinceps. Attestationesque Cod. Iust. inconditè. Testationum vox hãc in re propria & vsurpata SCo, quod ad Legem Corneliam testamentariam factum, vt docet Vlpianus apud Authorem Collationis legum Mosaeicarum Tit. 8. Sed & Marrianus in l. 1. c. de lege Cornelia de falsis. Veluti, communitoria nefariae scripturae, de quibus l. 2. sup. de praer crim. Maiest. l. 7. inf. de fide testium. In Cod. Iust. malè, institueret: nullo sensu. Et haec praetermissit Tribonianus.

" Hæc rursus refecit Tribonianus.
 " *Secunda* huius legis sententia de civili falsi iudicio. Cæterum Tribonianus hanc sententiam ita deformavit: *Civili actionem inquisitionis inter utrasque partes confitentium lenior examinatio procedat.*
 " Puto lectionem hanc revidendam, *ingruit & recurrit*: vel saltem, *ingruet & recurrit*, id est ingruere & recurrere debet.
 " *Ingruere*, pro Incurrere. De quo mox plura.
 " *Iudiciorum* scilicet siue Iudicum, ut apud Symmachum *lib. 7. ep. 82. iudiciorum humanitas*. Ita enim ibi legendum est, ut vincit *Epistola 80. & 88.*
 " *Questionis* vox hæc in re propria, ut *et eius qui præesse questionis dicitur*. Videatur saltem caput primum legis *Cornelia de Siccariis* apud Vlpianum, referente *Paratore Legum Mofaicarum.*
 " *Intentiones falsas* vocat actiones falsas.
 " *Roma proposita* hæc lex dicitur: Et verò proposita Populo Romano, ut eius lenitate, præcepti siue legis superioris austeritatem remotam, quâ offensus Populus Romanus, scriberet.
 " Non intellexit Anianus postremam huius legis sententiam.

COMMENTARIUS.

CONSATIO falsi, ne TEMERE suscipiatur, noua ratione Gratianus Imperator hac constitutione ad Maximinum Præfectum Prætorio, (tartareum illum cognitorem, de cuius actibus Ammianus Marcellinus, *initio libri 28.* prolixè agit:) emissâ, humaniore longè ratione, seu, ut ipse ait, *lenitate*; quàm hæctenus factum prouideret. ¶ Antea scilicet seu vetustiori iure, temerariæ & præcipiti accusationi, necessitate subeundæ inscriptionis occurrebatur: nam ne quis in accusationem criminalem irrueret, spatium aliquod latum erat, ut post iniectam criminis accusationem, ad actionem criminalem cum ratione veniret & consilio, atque ita in crimen subscriberet, scilicet Talionis pœna subiceret, ut inter alias *leges* eleganter probat *lex 5. sup. de Accusationib.* Alia tamen, temerariæ & præcipiti accusationi ratione occursum est, & quidem *D. Antonini* rescripto; Iudicis videlicet officio rem hæc delegantis præcisa inscriptionis necessitate sublata: Id videlicet in Iudicis potestate constituerat Imp. ut dispiceret num constanti animo, & cum ratione siue consilio accusator veniret, atque ita inscriptionis necessitatem remitteret, an verò ira præcipiti & mentis perturbatione crimen siue accusationem obiceret, atque ita & spatium daret & inscriptionem exigeret. Hæc fuit Antoniniani rescripti, cuius hac vnica lege mentio fit, sententia. Post ea tempora, Iudices officij sui immemores feroces nimiumque saui, vtroque consilio seu remedio quod de supra, iuxta rationabili, neglecto, neque inscriptione exacta, neque spatio deliberandi relicto, ubi semel quis alicui crimen obiecerit, ad necessitatem peragendæ accusationis adigebant, nullo spatio dato ad sopiendam fortè iram & tranquillitatem mentis recipiendam, ut docet *d. lex. 5. sup. de Accusationib.* At Constantinus hunc abusum sustulit, reductâ præcisè inscriptionis necessitate elegantissimâ illâ lege 5. qui tamen paulò antè eodem anno ad eundem Maximinum Præfectum vrbis in crimine falsi inscriptionem cessare voluerat, *l. 2. sup. h. t.*

Deuentum est ad Gratianum: Is noua adhuc ratione, sed ad ius vetus accommodata, temerariæ & præcipiti accusationi, in falsi nominatim crimine, hac lege occursum iuit.

Primum igitur iniecta falsi mentione, apud Iudicem ei qui iniecerat electionem tribui voluit, num vellet de falso ciuilitè, vel criminaliter experiri. Et quidem SPATIO seu temporis laxamento ad id dato (quod Tribonianus omisit.) Scilicet ut in cæteris criminibus, ita & de falso ciuilitè vel criminaliter agi potest; de quo dicendi locus erit *l. vn. titulo proximo, Vltimum ciuilitè, agere & criminaliter posse.* Cuius sanè alterutrus electionem is qui de domo ad accusationem profilit, suo iure habet: quæ tamè ipsa h. l. tribuitur ei pariter, quin alia causa, ut loqui solemus, *incidentauit*, id est qui cum de alia re in iudicio ageretur, & scriptura conuinceretur, per

incidens ita dixit scripturam esse falsam, seque id probaturum: Igitur hoc casu huiusmodi *incidentanti* hac Gratiani constitutione electio tribuitur, & spatium, num velit ciuilitè an criminaliter experiri: Verùm meliore adhuc consilio non nisi ciuilitè priuati experiantur in Gallia, pœna tantùm calumnia imminente.

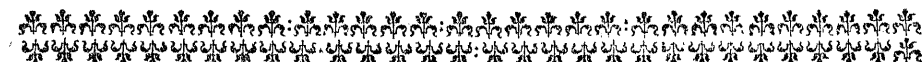
Secundo, electâ criminali accusatione falsi, Gratianus non præcisam inscriptionis necessitatem requirit, imò abrogat, verùm arbitrio & potestati Iudicis id committit, abrogatâ lege suâ, qua præcisam necessitatem exegerat. Scilicet, ex personis Accusatorum id Iudicem aestimare vult, num vinculo inscriptionis coercendi sint, atque ita metus Talionis iniiciendus, an verò remitti oporteat. Proinde inscriptionem arbitriam facit, & arbitrariis casibus seu iudiciis (quæ alioquin *Menochius* insigni tractatu collegit) annumerat: Vice versa præcisam inscriptionis necessitatem *austeritatis* nomine perstringit. *Austerum* nimis est ab omnibus promiscuè inscriptionem exigere. Nam ut cæteroque in personis hominum dicta factaque aestimanda sunt (quam in rem elegans *lex est 3. n. de rebus: & lex vn. sup. si quis Imperatori maledixerit*) ita & in falsi accusatione accusatoris personam explorari oportet.

¶ Porro Gratianus hoc ius, arbitrium inquam, inscriptionis exigendæ, vel non, & ratione præterea & exemplis duobus confirmat. *Ratio* hæc est: Falsi accusatoris pœnam non vtiq; præcisè ex vinculo inscriptionis descendere debere, verùm ex Iudicis potestate, quod his verbis significatur, *Iudicis enim potestati committi oportet, ut de eo qui obiecta non probauerit, sumat propositum antiquo iure supplicium.* Pœna ex legibus & potestate Iudicis descendere potius debet, quàm ex subscriptione, vel subscriptione, ut loquitur, priuatorum: pœnis *legum* contenti esse debemus. Et auctoritati Iudicis magis conuenit pœnas iure propositas, ut *lex* nostra loquitur, id est *legales ex legibus* descendentes, quàm ex conuentione priuatorum imponere. Dignitati Iudicis magis conuenit legum sese executorem præbere, quàm priuatorum conuentionum. Exemplum duo sunt; Primum desumptum ex *legibus* publicorum iudiciorum, veluti *lege Cornelia*, *lege Julia*, quæ scilicet & criminosos accusari voluit & falsos accusatores coerceri, nulla tamen inscriptione exacta, vel eius mentione factâ: Quod velut singulare notandum est, neque enim alibi occurrit, pariter ut Antonini Rescriptum, cuius exemplo altero Gratianus sententiam suam firmat, & de quo *initio* dixi. Et hæc de Criminali falsi accusatione & temeritate accusatoris coercenda, non tam vi subscriptionis, quàm Iudicis potestate: denique de inuito nemine ad accusationem falsi criminalem adstringendo.

CIVILEM igitur falsi actionem si elegerit is, qui falsi mentionem iniicit, quodnam Iudicis officium sit, postremâ huius legis sententiâ Gratianus definit, duplici

duplici fine, Ne aut vltra actoris intentionem ciuilem iudicet; aut per intentionem actoris ciuilem, vindictæ publicæ crimen conuictum vel calumnia meretur, aliquid desit. Breuiter igitur id vult; quamdiu ciuilis quæstio falsi agitur, Iudicem non debere induere, imò sequestare, motum & habitum *Iudicis criminalis*: æquali videlicet motu inter utrasque confitentium partes ingruente & recurrente eius humanitate. Ciuilis inquisitionis & iudicij siue cognitionis hæc vis & natura est, ut Iudex in neutram partem inæquali humanitate propendeat: Vice versa, criminalis negotij & iudicij vis hæc est, ut asperior se Iudex reo quàm Accusatori præbeat; Rursus, Ciuilis negotij hæc vis est, ut quamlibet ex crimine descendat, tamen *ingruente & recurrente humanitate* Iudicis, id est habitâ iustâ aestimatione quantum damni aduersarij

falsarius intulerit, quantum damni reuera senserit is, in cuius necem falsum fabricatum seu concinatum est, Iudex non vltra verum interesse, reum actori condemnet, sepositâ criminis consideratione. *Interesse aestimari oportet non ex crimine aduersarij, sed ex utilitate actoris.* Atque hæc est sententia huius postremæ partis obscurissimæ quam neque Tribonianus, neque Interpretes huius leg. intellexerunt. At finitâ demum ciuili cognitione falsi, vindictæ publicæ litabit. Electio quæ tribuitur Actori, ciuilis iudicij intentandi, idèd tantùm tribuitur, ne cum vitæ fortassis discrimine se accusationi inuoluat criminali; sed hoc electione publicæ disciplinæ præiudicium idèd non fit: Nam post peractam causam ciuilem superest semper officium Iudicis, qui vel actorem calumniosum puniat, vel conuictum reum pœnis subiciat.



VICTVM CIVILITER AGERE ET CRIMINALITER POSSE. TITVLVS XX.

IX. COD. IVST. XXXI. vbi titulus aliter ita conceptus est dubitanter, suspensâ sententiâ, & ut vocant per casualitatem. *Quando civilis actio Criminali præiudicet, & an vtraque ab eodem exerceri possit.* Scil. Theodosiani Regulæ tantùm Rationem habuerunt in concipiendo *titulo*, Iustiniani verò etiam Exceptionum. ¶ Sed & alio loco collocatus hic *titulus* à Iustinianeis, velut clausula publicorum iudiciorum: à Theodosianis verò hoc loco, propter *l. vlt. superioris tituli.*

I. * Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AAA. ad Antonium P. P. 1



Plerisque Prudentium generaliter Definitum est, *Quotiens de re Familiari & ciuili, & criminalis competit actio, vtrâque licere experiri: nec si ciuilitè fuerit actum, criminalem posse consumi.* Sic denique & per vim possessione deiectus, si de ea recuperanda interdicto *Vnde vi erit* vsus, non prohibetur tamen etiam *lege Julia de vi*, publico iudicio instituire accusationem. Et suppresso testamento, cum ex interdicto *de tabulis exhibendis* fuerit actum, nihilominus *ex lege Cornelia testamentaria* poterit crimen inferri. Et cum libertus se dicit ingenuum, tam *de operis* ciuilitè, quàm etiam *lege Viscellia* criminaliter poterit perurgere. Quo in genere habetur furti actio, & legis Fabiæ constitutum. Et cum vna excepta sit causa *de moribus*, sexcenta alia sunt, quæ enumerari non possunt, ut cum altera prius actio intentata sit, per alteram quæ supererit, iudicatum liceat retractari. Quâ iuris Definitione, non ambigitur, etiam falsi crimen de quo ciuilitè iam actum est, criminaliter esse repetendum. Dat. prid. Id. Ian. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. COSS. [378.]

INTERPRETATIO. *Causæ permixtæ sunt, ciuiles pariter & criminales; & possunt hæc causæ ita diuidi, ut prius ciuili, deinde criminali agatur, si voluerit accusator. Ita ut si quis de re sua fuerit violenter expulsus, & rem ablatam ciuili primitus maluerit actione repetere, momentum sibi restitui petat: & si de eius proprietate, is qui expulsus est, ciuilitè fuerit superatus, criminali postmodum actione seruat, recepto primitus momento, potest postmodum impetere violentum. De testamento etiam, si quis commendatum à testatore testamentum, in fraudem heredis fortasse suppresserit,*

presserit, & id heres scriptus iudicio restitui petit, testamento per iudicium momenti beneficio restituito, potest postmodum de suppresso testamento criminalem proponere actionem. Et reliquis similibus causis similis actio tribuatur.

NOTÆ.

- * *Lex un. Cod. cod. tit.* Iungenda autem huic est *lex 7. inf. de fide testium & instrumentorum.*
 * Non Galliarum, quarum PP. fuit ante biennium, ut docet *lex 11. inf. de Medicis: lex 2. inf. de questionibus.* Verum Italia, ut ostendit hoc Anno, *lex 11. inf. de panis.*
 * *Sive prius criminalis, sive civilis actio mouetur.* Hoc additum à Triboniano: Et tamen & *legis* huius sententia tota, & *Aniani* Glossa huic sententiae ita locum relinquunt, si prius civiliter actum sit.
 * *Et similiter à contrario:* hoc amplius Tribonianus.
 * *De possessione, Cod. Iust.* *Terror usus, Cod. Iust.*
 * *Lex Cornelia Testamentaria,* cur ita dicta fuerit? notum est.
 * *Vifellii, Cod. Iust. ut Titulo Codicis eiusdem Ad Legem Vifelliam.*
 * *Constitutio, Cod. Iustim.*
 * *Cum una exceptio sit causa de moribus.* Hæc verba recidit Tribonianus: causam repete ex iis quæ notantur *tit. de dotib. & de repudiis.*
 * *Plurima, Cod. Iust.* *Numerari, Cod. Iust.*
 * id est criminaliter repete posse, imò debere: quod etiam inculcare videtur *d. l. 7. quæ huic coniungenda.*
 * *Permixtas causas* vocat *Anianus* actiones concurrentes.
 * *Diuidi causas* Anianus dixit, quæ diuisum intentari possunt ab eo, qui in alterutro succubuit.
 * *Momentum* vocat *Inerdictum vnde vi:* de qua voce dixi in *Gloss. & ad l. 2. sup. tit. prox.*
 * *Commendatur* testamentum à testatore sepe amico alicui. Vide & *legem 3. §. 2. 3. π. de tabulis exhibendis. Commendatum* potest, id est depositum.

COMMENTARIUS.

DE CONCURRENTIIBUS actionibus est hæc Gratiani constitutio: de quibus Paulus I. C. singulari suæ peculiarem librum olim scripserat: ut docent duo quæ supersunt tantum ex eo libro fragmenta: *lex qui seruum 34. π. de obligationib. & actionib. Et lex 88. π. de furtis.* Quo quidem libro de concursu omnis generis actionum scripserat: De concursu inquam non tantum civilis causæ & criminalis; verum etiam de concursu plurium actionum civilium: item de concursu plurium actionum criminalium ex eodem facto scilicet, id enim est *Concursus actionum*, quotiens ex vno eodemque facto plures actiones competunt. At hæc lex nostra, est de primo illo concursu genere: de concursu inquam civilis actionis cum criminali: de quo concursu fuit quoque *lex ult. sup. tit. prox.*

¶ Qua parte quaeri solet, & verò hac lege tractatur, non an electionem alterutrius mouendæ actor habeat, id enim indubitatum est, & *d. l. vlt. superioris tituli* exploratum: Verum an electâ alterutrà, is qui in ea succubuit, ad alteram redire possit; an verò vnus electione is qui elegit, ius suum consumpserit, neque amplius de iure suo contendere possit? Et verò hæc de re hac constitutione (quæ propius accedit ad tractatum Iurisconsulti, quam ad Imperatoriam iussionem, quæ, ut ille ait, iubere debet, non disputare.) Regula proponitur, exempla firmandæ regulæ quatuor traduntur: Exceptio vnica proponitur, extensio vnica subiicitur.

¶ Regula est (& quidem, ut ait, à plerisque Prudentium generaliter definita, seu definitio, ut mox quoque vocat, quæ de re & voce dixi *ad Titulum de responsis Prudentium.*) Quoties de re familiaris & civilis & criminalis competit actio, utraque licere experiri, nec si civiliter fuerit actum, criminalem posse consumi. Ait de re familiaris actionem, id est, quæ commodum priuatum persequitur: ita enim rei familiaris appellatio hic accipienda est. Eoque etiam numero est & collocatur *h. l.* Actio de moribus, quia certè etsi coëctionem & quidem publicam continet, *l. 35. §. 1. π. soluto matrim. l. 5. π. de pactis dotalib.* tamen ad Iurum & commodum dotis est, ut Papinianus docet; *l. 11. §. 3. π. ad leg. Iul. de adult.* Breuiter etiam ad pecuniariam causam huius actionis nomen non respiciat, *l. 15. §. 1. π. soluto matrim.* Tamen exitus

de re familiaris. At vtrâque licere experiri non coniunctim scilicet aut cumulatè, sed vt sequentia arguunt, & vt Interpretes hîc loquuntur, diuisim: nos dicemus successiue, vel etiam subsidiariè, vt pote ad quam in altera victus ceu auctorem confugiat. Eodemque sensu accipi oportet geminam *Hermogeniani* Regulam in *l. 22. π. de obligat.* Cum ex vno delicto plures nascuntur actiones, omnibus experiri permitti post magnas varietates obtinuit. Quibus postremis verbis hoc ipsam vult quod Gratianus *initio huius legis* his verbis: *A plerisque Prudentium generaliter definitum est.*

¶ Exempla mox quatuor subiicit Gratianus, quæ prolixius illustrare nihil attinet, per se enim patent; ac maximè cum peculiates habeant ferè hæc Codice Titulos. *Titulum* inquam, *Vnde vi. Tit. ad l. Iuliam de vi. Tit. ad leg. Cornelianam de falso:* id est, *testamentariam:* *Titulum ad leg. Fabiam.* De hoc tamen postremo vid. insuper *legem 12. Cod. Iust. ad leg. Fabiam:* & *Cuiacium 20. obs. 26.* De lege sanè *Vifellia* Titulus Codicis Iustiniani satis lucis accipit ex titulo *de dotibus*, & *Titulo de repudiis sup. quam & ipsam suppeditat Papinianus l. 11. §. Socer π. ad l. Iul. de adulteris.* Imò & *Scævola, l. cum mulier 47. π. soluto matrimonio.* Cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit, nihil ex dote retinetur: Cur enim improbet maritus *Mores*, quos ipse aut antea corrupit, aut postea probauit? Si tamen ex mente legis sumet quis, vt nec accusare possit qui lenocinium vxori præbuerit, audiendus est. Cuius postremæ sententiæ hæc mens est: eos qui ex legis sententiâ colligunt, lenocinij comitum maritum iudicio de moribus, atque aded victum iudicio de moribus, criminalem accusationem adulterij constituere non posse, rectè sentire.

Exceptionis tantum istius ratio proponenda est; cur videlicet civilis actio de moribus mota & electa, criminalem adulterij actionem extinguat? Nempè idèd, quia iudicium hoc civile de moribus vindictam persequitur, & coëctionem: *d. l. 5. §. 1. d. l. 5.* non damnum pecuniarium. Neque enim hoc iudicio agitur de rebus amoris, de re quæ absit coniugi, facto coniugis; non de damno pecuniario, sed de iniuria thori genialis. Porro vnus criminis duæ vindictæ esse non possunt. Quæ causa est etiam cur hæc actio hæredi & in hæredem non detur: *l. 1. sup. de in re dotium.* Vnicam hanc causam excipit Gratianus

Gratianus. Et verò vnica est, quæ etsi vindictam contineat, de re tamen familiari est: Neque adiicienda est altera, vt *Cuiacius* facit; iniuriarum videl. actio civilis: Nam etsi verum sit, eam criminalem actionem extingueret, *l. 6. in fine, l. 7. §. 1. π. de iniuriis*, tamen alterius generis est: neque enim de re civilis iniuriarum actio, vindictæ magis quàm pecuniæ persecutionem habet: *l. 2. §. emancipato, π. de collatione bonorum.* Inuecto igitur hoc tempe-

ramento, Regula ita conficiatur, Actionem civilem de re familiari, si modò vindictam non contineat, non extingueret criminalem.

¶ Extensio tandem seu applicatio Regulæ ad accusationem falsi ex lege *vlt. superioris Tituli*, manifesta est. Cæterum cum huic *l.* coniungi oporteat *legem 7. inf. de fide test. & instrum.* sanè huic extensioni ea aptanda est: est enim de falsâ & suspectâ scripturâ.



DE FALSA MONETA.

TITVLVS XXI.

IX. COD. IVST. XXIV.

Subiungitur hic *Titulus:* nam & hic falsi speciem continet: & vt lex *Cornelia Testamentaria*, de quâ præcedente altero *Titulo;* ita & lex *Cornelia Nummaria*, vt eam nominatim vocat *Tertia Verrina* aduersus falsarios fuit: *Asconius Pedianus* in Prætura Urbana; *lex Cornelia* inquit *Nummaria de Moneta. Ne quis priuatus monetam faceret.* Porro quatuor tantum Imperatorum Constitutiones in falsarios hoc *Titulo* occurrunt, *Constantini M. l. 1. 2. 3. 4.* *Constantij, l. 5. 6.* *Valentis, l. 7. 8. h. tit.* [adde tertiam *l. 1. de conl. aris:*] *Theodosij M. l. 9. 10.*

PARATITLON.

I. **M**ONETÆ nomen quandoque pro nummis ipsis accipitur, *Rubr. & l. 2. h. t. & l. 1. inf. de conlatione aris:* aliàs, pro Officina in qua nummi formantur, vt *l. 3. 8. h. t.* vnde & moneta Principis, *d. l. 3.* Monetæ publicæ seu fiscales, *l. 7. h. t.* priore significatu, *Moneta & nummus* pro eodem: *l. 3. 4. h. t. & l. 3. inf. de conlat. aris:* Item numisma, *l. 1. h. t. Pecunia, l. 3. h. t. & Titulo 23. inf. Si quis pecunias confluauerit.* Moneta, inquam, quæ in vsu publico constituta, *l. 1. inf. Si quis pecunias:* in conuersatione publica, *l. 2. d. tit. Si quis pecunias:* & *l. 1. inf. de conlat. aris.*

II. MATERIA monetæ fuit, *1. Æs l. 10. h. t. seu vlt. vide inf. Tit. de Conlat. aris.* Vnde figuratum æs pro moneta ærea, *l. 1. inf. de conlat. aris.* Hinc & æs dichonētum, *d. l. 1. & ex ære maiorina pecunia, l. 6. h. t.* 2. Secundò *Argentum*, vnde nummus argenteus, *l. 1. inf. de expensis ludorum.* Huc pertinet & nummus decargyrus, *l. 2. inf. Si quis pecunias confluauerit.* Fit quoq; mentio argenti libræ, *d. l. 1.* Tertiò fuit pecunia partim ex argento, partim ex ære quæ *Maiorina* pecunia dicitur, *d. l. 6. h. t.* Quartò, *Aurum, l. 7. 8. h. t. & l. 2. inf. de expensis ludorum: l. 3. inf. de conlatione aris:* Cuius materia, *l. 1. & 3. inf. de ponderatoribus*, partim à Prouincialibus siue collatoribus fisco inferebatur, *l. 7. h. t. excocta*, vnde aurum *coctum* dicitur, *l. 1. inf. de Ponderatorib.* indèque aurum coquere, *l. vn. inf. de auri publici prosecutoribus.* Dicitur & pura materia, *l. 3. inf. de ponderatoribus:* itèmq; massa auri, *l. 13. inf. de Susceptoribus.* Denique dicitur & *Obryza, l. 3. inf. de ponderatorib. & l. 4. inf. de auro coronario:* Hinc & *obryziacum*, aurum scilicet, *l. vn. inf. de oblatione votorum:* Massa *obryza, l. 1. 2. inf. de Susceptoribus:* materies *obryzae, d. l. 1. 2.* Auri *obryza, l. 1. 3. inf. de Susceptoribus.* Denique auri pondus, *l. 2. inf. de Susceptorib.* Partim ab *Aurilegio* collectum aurum: de quo suo loco & *inf. de metallis:* Præcipua verò auri in omnibus ratio fuit: nam & solis Consulibus ordinariis nulli prorsus alteri, cum publica celebrarentur officia, dandi facultas erat *l. 1. inf. de expensis ludor.* Auream sportulam.

III. LOCVS in quo moneta cudebatur, seu monetæ publicæ & fiscales, *l. 3. 7. 8. h. t.* per orbem Romanum variè fuerunt, tam in Oriente. *l. 16. inf. de murilegulis:* ac nominatim in Bithynia, *l. 1. inf. de murilegulis*, quam in Occidente, ac nominatim in Africa, *l. 1. 3. h. t.* Breuiter monetæ cudendæ Principi soli ius fuit, *l. 3. 7. 8. vlt. h. t. & in publicis tantum monetis pecunia cudebatur, d. l. 3.*

IV. MAGISTRATUS, sub cuius dispositione erant moneta & monetarii, erat Comes Sacrarum largitionum, l. 7. 8. 9. h. t. & l. 6. inf. de murilegulis.

V. MONETARIJ, id est, homines erant, qui monetæ cudendæ conflagranda adstricti erant, & in hac conditione semper durabant, eamque cuitare nullo modo poterant, l. 1. 10. 16. inf. Tit. de murilegulis & monetariis: dicuntur & conflagratores, l. 1. inf. de conlatione aris: itemque flaturarij, l. 6. h. t. memorantur, qui tamen ab illis diuersi erant. Erant & alij qui Ponderatores seu Zygotatæ dicebantur, qui videlicet pondus monetæ exigebant, de quibus erit infra Titulus de Ponderatoribus.

VI. CUSIO monetæ sequitur. Cudi scilicet moneta dicitur, l. 3. & l. ult. h. t. indeque cusio monetæ, l. 18. inf. de extraordinariis, dicitur & conflagrari, Rubr. & l. 1. inf. si quis pecunias conflagrauerit: Vnde & conflagratores de quibus antea, itemque exerceri, l. 2. h. t. fieri, l. 1. formari l. 3. & l. 2. inf. de expensis ludorum, fundi, vnde & fusio, l. 3. h. t. denique figurari, l. 7. h. t. indeque figuratio monetæ, l. 8. h. t. & l. 2. inf. Si quis pecunias conflagrauerit, & l. 7. inf. de indulgentiis criminum: inde figuratum æs, l. 1. inf. de conlatione aris, figuratus solidus, l. vn. Si quis solidi circulum: l. 1. inf. de ponderatoribus, figuratus nummus, l. 4. h. t. Cæterum ad monetam cudendam carbo à Prouincialibus conferebatur, l. 15. 18. inf. de extraordinariis. Et cudendæ monetæ operam nauabant Monetarij, de quibus suo titulo 20. lib. 10. vbi vide.

VII. FORMA monetæ in his consistit, in circulo solidi exteriori, de quo infra Tit. prox. Si quis solidi circulum, in vultu Principis, l. vn. inf. Si quis solidi circulum, & l. 1. inf. de ponderatoribus, quæ & facies dicitur, d. l. vn. item Sacrum os, Diuini vultus, venerabilis formæ, l. 6. inf. de indulgentiis criminum: figura denique, vnde figuratio de quâ supra, & figuratus solidus. Porro impressus hic vultus monetæ, d. l. 6. inf. de indulgentiis criminum. modò maiori habitu, modò angustiore expressione, d. l. vn. inf. Si quis solidi circulum. Ad formam quoque pertinet quod alij maiores, minores alij erant: itaque mentio fit maiorinæ pecuniæ, l. 6. h. t. & l. 1. inf. Si quis pecunias conflagrauerit, quæ quidem ex argento & ære erat, d. l. 6. maioris argentei nummimeminit lex 1. inf. de expensis ludorum. maioris pecuniæ, l. 2. inf. Si quis pecunias conflagrauerit.

VIII. SPECIES nummorum hoc Codice hæc memorantur; Argentei, l. 1. inf. de expensis ludorum. Centenionales nummi, l. 2. inf. Si quis pecunias conflagrauerit, qui Centenionales communes, l. 1. cod. Tit. Decargyrus nummus, d. l. 2. denarius (mille denarij pars sexta solidi, l. ult. inf. de Sicariis) à quo denarissimus, l. 107. 123. inf. de Decurionibus. Dinummus, à quo vestigal dinummius, l. 2. inf. de Alexandrina plebis primatibus: Folles, l. 1. inf. Si quis pecunias, l. 2. 4. sup. de Senatoribus & Glebali conlatione: l. 5. sup. de prætoribus: l. 3. inf. de Sicariis, l. 3. sup. de Veteranis: l. 2. 3. inf. quorum appell. l. vn. inf. de mensis oleariis: Libellæ, l. ult. sup. de custod. reor. Quinquagena, l. 7. de lustr. coll. maiorina, de qua supra: Nummi ita specialiter dicti, l. 1. inf. de Medicis: l. 1. inf. de pretio panis Ostiensis: Siliquæ, l. 1. inf. de impon. lucrat. de script. Solidi, l. 1. inf. si quis solidi circulum: l. 2. inf. de conlatione aris: l. 2. 2. 3. inf. de Susceptoribus: Aurei scilicet, vnde obryzæ massa solidique, l. 12. inf. de Susceptoribus, figurati solidi antea mentio facta. Trimisses denique, l. 4. sup. de militari veste: & l. 2. sup. Ne Comitibus & Tribunis lauacra.

IX. PONDUS monetæ exactum ad libram, l. 1. inf. de oblatione votorum: l. 13. inf. de Susceptoribus, ad vncias, l. 8. h. t. & l. 1. inf. de ponderatoribus. ad scrupulos, d. l. 5. inf. de ponderatoribus. l. 3. 12. inf. de metallis, Auri libra ab initio 84. solidos efficiebat, l. 1. de ponderatoribus. postea ad solidos septuaginta duos contracta, l. 1. inf. de oblatione votorum: & l. 13. inf. de Susceptoribus. Argenti verò libra sæpè sexaginta argenteos, l. 1. inf. de expensis ludorum: vbi dicam. Item solidus erat quaternorum scrupulorum sub Constantino, l. 1. inf. de ponderat. In singulas vncias (quæ 12. in librâ) septem solidi d. l. 1. Libræ duodecim erant vncia, vid. l. 4. inf. de metallis.

X. PRETIUM & æstimatio, l. 2. 3. inf. de conlatione aris, l. vn. inf. si quis solidi circulum: l. vn. inf. de argenti pretio: siue vnius monetæ ad aliam proportio hæc erat: Æris ad aurum, viginti quinque libræ æris pro solido, l. 2. 3. inf. de conlatione aris: proinde centenarius æris, cuius fit mentio: d. l. 3. Pro quatuor solidis. Argenti item ad aurum proportio hæc erat, argenti libra pro quinque solidis, d. l. vn. inf. de argenti pretio: & sic proportio decupla erat.

XI. PONDERATIONIS & ponderis quanta ratio habita: & vt ea æqua lance fieret: vid. tit. de ponderatoribus.

XII. VENDITIO quoque nummorum siue monetæ quædam licita fuit: de qua vide leg. vn. inf. si quis solidi circulum: leg. 1. 2. inf. Si quis pecunias conflagrauerit: d. leg. 1. inf. de ponderatoribus. Huic rei Zygotatæ præpositi dirimendæ videl. controuerisæ de pondere l. 2. de ponderatoribus.

XIII. FALSA moneta, & Falsarij tandem sequuntur, quod proprium huius Tituli caput est. Falsa moneta igitur, Rubr. & l. 9. dicitur, & falsa fusio l. 3. item adulterina moneta, l. 2. adulterinum numisma, l. 1. adulterini solidi, l. 13. inf. de Susceptoribus, vnde & monetæ adulterata figuratio, l. 8. inf. de indulgentiis criminum. Falsa monetæ Rei dicuntur adulteri solidorum,

dorum, l. 5. h. t. adulteratores monetæ, l. 1. inf. de conlatione aris: & d. l. 8. inf. de indulg. crim. Paracharactæ vulgò vocabantur, l. 9. h. t.

¶ Porro artes horum erant partim in cudenda moneta, l. 6. inf. de indulg. criminum. seu faciendâ, l. 1. h. t. extra monetæ publicas, l. 3. vel etiam in monetis publicis, sed ex hominum priuatorum auro, l. 7. 8. denique figurato solido adultera imitatione, l. vn. inf. si quis solidi circulum exteriorem incidit, vel adulteratam in vendendo subiecerit: Huusmodi falsæ monetæ Rei dicuntur sacri oris imitatores, & diuinorum vultuum adpetitores, venerabiles formas sacrilegio eruditi imprimere, l. 6. inf. de indulg. criminum. Hinc monetæ adulterata figuratio, l. 7. inf. de indulg. crim. falsa fusio, l. 3. h. t. adulterina moneta, l. 2. adulterinum numisma, l. 1. h. t. partim verò falsæ monetæ reorum artes sunt circa publicam & probam monetam, putâ eas conflagrando, l. 1. inf. si quis pecunias conflagrauerit: separato item argento ab ære, maiorinam pecuniam purgando, l. 6. h. t. Item abradendo, incidendo, l. vn. si quis solidi circulum exteriorem incidit, seu adrodendo, excidendo diminuendo, l. 2. inf. de ponderatoribus.

SINGULARIA multa in hoc crimine recepta erant. Accusatio eius quippe publica non tantum erat; verum etiam quandoque accusatores premiis inuitati: Et quidem ingenui, premio partis bonorum rei delati: serui verò præmio ciuitatis Romanæ, l. 2. h. t. Quin & appellare ad Principem pagano huius criminis reo condemnato non licuit, d. l. 2. Imò reum custodiæ suæ traditum dimittere capite puniebatur, d. l. 2. Indulgentia denique criminum ad hos non pertinebat, l. 6. inf. de indulg. crim.

PœNA falsam monetam formantis varia, pro sexuum, conditionis, temporum etiam varietate imposita: Quandoque perpetui exilij, deportationis perpetuæ, vltimi supplicij seu capitalis: omnium bonorum confiscationis, l. 1. 2. 3. 6. h. t. Imò & ignis, l. 5. & l. vn. inf. tit. prox. denique Maiestatis crimen erat, l. 9. h. t. domus quoque confiscabatur in qua figuratus nummus esset, domumque præbens proscriptis bonis deportabatur, l. 2. & 4. h. t. confcius, minister, seruus, actor fundi, incola, colonus, qui ministerium præbuit, capitali pariter pœnâ adfuitur.

I. Imp. CONSTANTINVS A. ad Verinum."

VICVMQVE adulterina fecerit nomismata", pœnam pro discretione sexus* & conditionis suæ diuersitate sustineat: hoc est, vt si Decurio, vel Decurionis sit filius, exterminatus generali solo, ad quamcunq; in longinquo positam ciuitatem sub perpetui exilij conditione mittatur, ac super facultatibus eius ad Nostram Scientiam referatur: Si Plebeius, vt rebus amissis perpetuæ damnationi" dedatur: si Seruilis conditionis, vltimo supplicio subiugetur. Dat. & Acc. xv. Kalend. April. Constantino A. v. & Licinio Cæs. coss. [319.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust.

" Vicarium Africae, l. vn. de parricidio: & l. 1. inf. de summis libellis.

" Numisma hic pro ipsa moneta & nummo: aliàs Nomisma pro forma seu caractere & Typo. Prudentius: En Cesar agnosce suum Nomisma nummis inditum: vbi nihil necesse est reponi enigma. Eodem sensu Suidas de monetariis ἀπὸ λέγῃ, inquit, τὸ νομισμα: de quo ad leg. prox. νομισμα ἀπὸ δραχμῆς, formare drachmam. Philostratus lib. 1. de V. Apoll. c. 11. ἀπὸ νομισμα εἰς Τιβέριον νενομισμένον: id est, ἐκ τῆς Τιβέριος ἀπὸ νομισμα. Quem locum & sensum debeo Scaligeri Posthumo, de re nummaria. p. 24. Pollux ἡ ἀπὸ νομισμα εἰς δραχμῆς νομισμα ἀπὸ νομισμα. Quandoque & Nomisma speciatim est solidus aureus: Et verò hoc sensu h. l. accipio.

" De hoc, hæc leg. nihil agitur; proinde desideratur hoc caput.

" 2º. deportationi. Neque enim damnatio, aut condemnatio, vllibi pro deportatione accipitur, ne quidem apud Lamprid. Alexandro Severo, cuius locum expendo ad l. 1. inf. ad leg. Jul. Repetund.

" Intercidit hic dies quo data hæc constitutio. Sanè eodem die dari & accipi non potuit, quam loquidem Constantius Siumij in Pannonia constitutus hoc tempore erat, Verinus Cathagine.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. Quatuor constitutiones hoc titulo ordine sequuntur, quibus addenda & quinta, putâ leg. vn. inf. si quis solidi circulum: (quæ tempore omnium prima est) imò & sexta adhuc de re monetaria, & solidi libræque æstimatione: putâ l. 1. inf. de ponderatoribus. Et quinque quidem priores de falsa moneta. Ex quibus apparet, hinc quantam rei monetariæ curam gesserit Constantinus: inde quàm frequens eius ævo falsæ monetæ crimen fuerit, quod tot legibus coëcti ab eo oportuerit: qui & accusatores premiis euocauit, Tom. III.

multaque alia singularia circa id statuit. Addenda eiusdem leg. 1. inf. de monetariis, quâ monetarios in sua semper conditione, durare voluit, neque vllâ dignitate ab eâ liberari.

¶ Hæc sanè lege pœnam adulterinum nomisma id est solidum facienti (intra Africam nominatim) hoc rescripto variam, pro sexus & conditionis varietate imponit; pro varietate inquam conditionis: Decurioni scilicet vel Decurionis filio, perpetui exilij pœnam; plebeio verò perpetuæ deportationis: (nam ita lego,) seruilis conditionis homini, id est actori fundi

fundi, incolæ, colono, (hi enim omnes seruilis sunt conditionis, de quo dixi ad l. 1. sup. de sepulchris violatis) vltimum supplicium, quod legi Cornelia conuenit, cuius sanè pars & caput fuit de moneta, vnde & lex Cornelia Numaria dicta, vt iam monui ad Rubricam. I. C. in l. 1. in fine, & ad legem Cornel. de Falsis. Poena falsi deportatio est, & omnium bonorum publicatio: & si seruus eorum quid admisit, vltimo supplicio affici iubetur. Verùm de poena legis Cornelia de falsis, plenius dictum est ad l. 2. sup. d. leg. Cornel. de falso. Paulus 5. sentent. 25. Honestiores, inquit, in insulam deportantur, humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur. Sed nihil est poenarum modo incertius, & quidem hac parte, vt probabunt sequentes aliquot leges.

¶ Illa ex hac lege notentur. Primum, Decuriones mitius punitos, de quo suo titulo. Secundò notetur, exilij species: quâ non insulæ certus locus assignatur, verùm certa ciuitas longinqua: Vide legem 5.

7. π. de interditiis, & relegatis. Tertio obseruetur, bonorum publicationem exilij comitem non semper fuisse. Quarto obseruetur, hac lege Decurionem non tantum Curia submoueri, sed etiam relegari, cum tamen antea excuriationis tantum poena imponeretur ob falsum testimonium: Paulus lib. 5. sent. titulo apud eum 15. apud Authorem verò collat. legum Mosaic. tit. 8. Hi qui falsum, vel obliqua testimonia dixerunt, vel viriuis parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut Curia submouentur: de qua Excuriationis poena est quoque locus Lampidij in Alex. Senero, p. 120. Sed & Varro apud Nonium in τρωϊκόν: Apollonium, inquit, ideo excuriant [Cenfores] quia nihil habebat. Vbi tamen error est in titulo Varronis Satyræ, scribendum enim τρωϊκόν, vt docet Gellius lib. 3. cap. 18. Ex eodem Gellio apparet, in illa satyra, Varronem egisse de Senatoribus, Equitibus, Cenforibus & Curia. Quintò obseruetur, plebeium perpetuæ deportationi subici.

II. * Idem A. ad Ianuarium."

QUONIAM nonnulli Monetarij adulterina moneta clandestinis sceleribus exerceant, cuncti cognoscant, necessitatem sibi incumbere huiusmodi homines inquirendi, vt inuestigati tradantur Iudiciis, facti conscios per Tormenta ilicò prodituri, ac sic dignis suppliciis addicendi. I. I. Accusatoribus etiam eorum immunitatem permittimus; cuius modus, quoniam dispar census est, à nobis per singulos statuetur. Seruus etiam qui hoc detulerint, Ciuitate Romanâ donamus, vt eorum domini pretium à fisco percipiant. I. II. Si quis autem Militum huiusmodi personam susceperit de custodia exire fecerit, capite puniatur. I. V. Appellandi etiam priuato licentia denegatur: Si verò Miles aut Promotus huiusmodi crimen incurrit, super eius nomine & gradu ad nos referatur. V. Si Dominum fundi vel domus conscium esse probabitur, deportari eum in insulam oportebit, cunctis eius rebus protinus confiscandis: Si verò eo ignaro crimen commissum est, possessionem aut domum debet amittere, in quâ id scelus admissum est: Actor fundi, vel seruus, vel incola, vel colonus, qui hoc ministerium præbuit, cum eo qui fecit, supplicio capitali plectetur: nihilominus fundo, vel domo fisci viribus vindicanda. V. I. Quod si dominus antè ignorans, vt primum repperit, scelus prodidit perpetratum, minimè possessio, vel domus ipsius proscritionis iniuriæ subiacebit: sed auctorem ac ministrum poena capitalis excipiet. Dat. XI. Kal. Decemb. Rom. Crispo II. & Constantino II. CC. COSS [321.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. eod. tit. ex h. l. & l. 4. constata & interpolata est.
- ** Agentem vicariam Præfecturam, vt docet lex 4. inf. de famosis libellis: Quanquam & Ianuarium Præfectum urbi memorat A. D. 319. l. 1. inf. de abolitionibus, est eius non meminit Notitia Præf. Urb.
- ** De monetariis igitur pecuniariorum, qui monetam cudebant, hæc lex est; quorum simile factum sub Aureliano memorant Historici, de quibus alioquin erit Titulus infra pecuniaris.
- ** Vide Commentarium.
- ** id est, iudicibus offerantur: in Cod. Iust. tradantur iudici: publicandi voce vtrius lex 5. inf.
- ** In Cod. Iust. ac si digna, malè: Ac sic, hæc lex est, atque ita post questionem videlicet & conscios proditos.
- ** An hæc vox legitima sit? mox viderimus.
- ** 29. promittimus: vt l. 4. sup. de desertoribus, perdidit pro prodiderit, quæ lex huic argumento respondet: nisi permittimus, pro remittimus accipiamus, id est largimur, donamus.
- ** Huius vocis loco reposuit Tribonianus patrimonium. Et tamen hoc elegantius est. Notum illud, Dat census honores, census amicitias. Vide eodem sensu census appellationem in l. 29. inf. de petitionibus: l. 4. sup. de Senatoribus. l. 3. sup. de iustoribus: l. 42. & 50. inf. de operibus publicis: l. 2. inf. de his qui numero liberorum.
- ** Statuitur, in Cod. Iust. malè.
- ** Hæc sententia à Triboniano detacta est dictæ legi 1. & coniecta in leg. 2. Cod. pro quibus causis serui pro præmio libertatem accipiunt.
- ** In Cod. Iust. suspectam: sed hoc nostrum legitimum est: Susceptam personam vocat, militis custodiæ commissam: patet receptarum personarum custodiam vocat lex 5. sup. de custodia reorum. Ad Commentariensem, inquit, RECEPTARUM personarum custodia obseruatioque pertinet, nec puet hominem abiectum atque vilem obiciendum esse iudicis, si reus conditione aliqua fuerit elapsus.
- ** Priuatum hic opponit militi & Promoto, de quo consule Glossarium Theodosianum.
- ** Promotus in gradum: ita Tribonianus. De promotò mox dicam plenè.
- ** Ad comperens Iudices, Tribonianus.
- ** Sequentia omnia plurimum interpolata sunt à Triboniano propter legem 4. inf. & ex eius legis sententia.
- ** Fortè idem cum Inquilino, de quo plenè ad l. 2. sup. de inquil. & col.
- ** De Colonis consule Paratilon de fugitiuis Colonis.
- ** in hoc, ad hoc. pro reddita, vel proposita.

COMMEN

COMMENTARIVS.

RVENDIS & OPPRIMENDIS Monetariis falsa moneta in possessionibus priuatis figurate, cuse reis, hac constitutione singularia-mul-ta à Constantino M. constituntur: Quia scilicet vt ait, nonnulli Monetarij clandestinis sceleribus exerceant adulterina moneta. Adulterina moneta ait, nisi malit quis cum Iustiniano Codice, adulterinam moneta, id est vt equidem existimo nummariâ notâ adulteratâ, vitiata, corrosa: Nam & ita sub Aureliano Monetarij memorantur metu poenæ bellum excitasse vitia is monetis, vt loquitur Eutropius, vt vertit Auctor apud Stuidam διαφθέρειν νόμισμα (id est adulterata moneta typo & iconio, eo quippe significatione νόμισμα accipi iam ostendi ad l. 1. sup.) Victor Schotti quod nummariam notam corrodissent. Quia parte Eutropio & Aurelio Victori benè conuenit. Vitiare monetam est nummariam notam corrodere: nummariam inquam notam, id est formam, typum, & iconium. Monetam seu monetæ formam vitiauerat & corrodierat moneta artifices illi, seu monetarij; id est cum maiore forma, circulo, vel pondere monetam cudere debuissent, vitiatâ, corrosâ moneta, id est angustiore iconio, vel leuiore, monetam figurarunt, atque ita in compendium & finem suum vertentur quantum de iusta moneta deceisset: Breviter, ficto iconio, leuior & breuior, forma vel pondere immi-nutis.

Sanè moneta appellatione iconium, typum, exempla, νόμισμα intelligi, iam ex Inuenale, Glossis Basilicorum, & Harmenopulo, ostendi. Denique adulterinam monetam vix quisquam exerceat, nisi vitiatâ, corrosâ, adulterinâ notâ, falsâ fusione, clandestinis autem sceleribus, id est extra monetæ publicas, intra priuatorum fundos, domus sue, atque extra monetæ publicas, vt præter hanc legem ostendet lex 3. & 4. inf. de τρωϊκόν, vt testatur Libanius orat. in Iuliani necem, p. 294. in f. vbi de curiosorum auaritia & improbitate agens; διδύκτες γὰρ, inquit, ἐξουσίαν τοῖς τῷ νόμισμα διαφθέρειν τοκοῦσι, ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως ἐν οἷς ταῦτα ἐτοκοῦται, δόλιμον ὄρει τὸ πλεονέκτημα φέρειν ἐτέρῳ. Quibus clandestinis sceleribus euitandis consilium Anonymi cuiusdam qui Noritia imperij subiectus est, satis occurrete videtur. Ergò, inquit, huic quoque parti maiestatis vestra est, vt in omnibus adhibenda correctio, ita vt opifices moneta redacti undique in unam insulam congregentur nummariis & solidorum vsibus profuturi, à societate videlicet in perpetuum contigua terra prohibiti, ne commixtionis licentia fraudibus opportuna integritatem publicæ utilitatis obfuscet. Illic enim solitudine suffragante integra fides moneta præstabitur: nec erit fraudi locus, vbi nulla est mercis occasio.

I. Primum igitur statuit Constantinus: INQUIRENDORVM horum Monetariorum necessitatem omnibus incumbere, id est fundorum & domorum dominos quamlibet semotos, possessiones & domos suas excutere, & peruestigare debere; alioquin reposito huiusmodi monetario, postea quamlibet ignarum dominum, extra culpam tamen non esse; atque jâdè vt mox subicietur, fundum siue domum quæ Monetario huiusmodi latebram præbuit, quamlibet ignaro domino confiscari. Nec quicquam ignorantia prætextu se tuetur, cui inquisitionis necessitas imponitur; & curiosum hac parte domi suæ quemque agere oportet: Neque satis est scelus intra fundos vel domos suos admitti ignotasse, vel sceleri non consensisse, diligentiam insuper adhibere debuit, ne incauto atque aliud agente se

latebra reo præberetur. Ignorantia non sufficit: diligentia & exacta inquisitio præterea requiritur. Quod quidem, vt singulare valde est, ita crescentibus Monetariorum sceleribus hac noua ratione ceu bellum illis indici oportuit, omnibus certatim id agentibus, necubilaterent. Neque alia expeditior ratio erudendorum reorum, quàm si dominis fundorum denuntietur, eos nequicquam ignorantia prætextu defendendos. Quotusquisque enim est qui sibi denunciatum hoc scit, qui non fundos suos excutiat? Sic certatim hanc operam nauantibus omnibus reum elabi impossibile est. Et tamen Constantinus idem postea, l. 4. h. r. arquisitum huic legi temperamentum addidit, octo fermè annis post hanc legem: Eum quippe dominum incuria vel negligentia puniri voluit, qui in proximo constitutus fuisset: si verò longissimè (veluti si Romæ constitutus in Africa possessiones habuit) incuria eum puniri noluit: Sed & viduis & pupillis, etsi in proximo constitutis, huius rigoris gratiam fecit, sexus & ætatis infirma habita ratione, de quo plenius ad eam legem 4. Primum interim hoc politicum est Constantini Scemma ad erudendos monetarios falsæ moneta reos. Cui adiciendum illud, quod etiam hac curiosorum muneris pars fuit, falsæ moneta reos erudere, vt ex Libani loco liquet, quem paulò antè protuli.

II. Secundum scemma Constantini ad erudendos Monetarios παρηχαεθίλος est, ACCVSATORVM per summa præmia euocatio: cuius moris accusatores, inquam, exciendi, vt alibi exempla occurrunt, ita & lex 5. inf. pariter occurrit, & l. 4. Jul. Reperundar. l. 21. inf. de pœnis. Porro Præmium istud est liberæ scilicet personæ immunitas, seruo, ciuitas Romana promittitur. De vtroque videndum est.

Ait lex: Accusatoribus etiam eorum immunitatem permittimus: cuius modus quoniam dispar census est, à nobis per singulos statuetur. Nò ait, impunitatē: neque enim de conciliis criminum sociisque hic agitur: vt putarunt, qui hunc locum non intellexerunt, atque ideo mutilum crediderunt: ait immunitatem, id est vacationem onerum patrimonialium, quæ censui, id est patrimonio, vt Triboniano visum est immutare, indicuntur. Hæc est huius loci sententia, & immunitatis explicatio: quam vt sequentia satis suggerunt, ita apertè confirmat lex 4. sup. (seu lex 1. Cod. Iust.) de desertoribus: si desertorem seruus perdidit [prodiderit] libertate donentur: si mediocri loci ingenuus, IMMUNITATE potiat: Scilicet pari passu fermè ambulant libertas, & immunitas; & pro summo præmio sunt: illâ, pro præmio, à iugo dominico absoluntur serui: hæc, iugo publico, pro præmio, pariter liberantur liberi. Porro immunitas h. l. liberis promittitur pro præmio accusationis: non tamen omnimoda aut simpliciter: sed pro eâ parte quam Princeps per singulos habitâ census & patrimoniij ratione statuturus est: Valentinianus Iun. tamen d. l. 4. sup. de desertoribus, postea desertoris proditori mediocri loci simpliciter & indistinctè immunitatem pro præmio pollicetur.

Et hæc de præmio quod liberis Monetarium delatoribus Constantinus M. pollicetur: seruis pariter summum Ciuitatis Romanæ ius pro præmio promittit: pretio tamen dominis refuso. Vbi duo notanda sunt: Primum, non tantum libertatem pro præmio seruis dari, quod solemne seruorum accusatorum & proditorum præmium fuit, (vt

patet ex tit. π. qui sine manumiss. & Cod. pro quibus causis serui pro premio libertatem: ex h.l. unde delumpta est lex 2. Cod. d. r. & d. lex 4. sup. de desertoribus: & l. 1. infr. de rapto virginum:) verum etiam hoc casu Ciuitatem Romanam nominatim pro premio dari, id est instam & plenam libertatem: cum tamen alioquin seruis pro premio Latina sermè libertas praestaretur: l. 1. infr. de rapto virginum: de quo discrimine dicam ad d. l. 1. Imò iam quoque dixi ad l. 1. sup. de hered. petit. Notandum Secundo seruo pro premio indicina ita libertate donato, serui pretium à fisco, domino praestari; scilicet ubi nullum est Domini crimen, seruo pro premio ad libertatem perducto, domino eius pretium è fisco sermè praestatur, h. l. contra si domini crimen sit, pretio multatur: l. 1. 4. infr. ne Christianum mancipium.

III. Tertia cautio, quam adhibet h. l. Constantinus ad opprimendos monetarios falsae monetae reos, est haec: quod CUSTODI huiusmodi monetarii oblatis capitalem poenam indicit custodiam dimittentis. De poena alioquin custodiam dimittentis vide l. 8. 1. 2. π. de Custod. reorum: & Paulum 5. sent. tit. 31. Caterum in Milite exemplum ponit: scilicet militibus custodiam commissa; vt praeter hanc legem, docet d. l. 8. inscriptio, & d. l. 12. & l. 10. π. quibus causis maiores: & Paulus d. loco: Si pecunia, inquit, accepta MILITES custodiam dimiserit, capite puniendus est. Addit; & certe quaritur, cuius criminis reus dimissus esse videatur. Quod & hanc legem nostram illustrat. Porro Militum appellatione intelligo Iudicum Officiales: argumento inter alia verborum illorum superius, inuestigari tradantur Iudicis: Verum de hoc dixi plenius ad l. 1. sup. de custod. reorum.

IV. Quarta cautio Constantini hac parte est: quod APPELLANDI ad Principem ius huiusmodi falsae monetae reus admodum coarctat. Scilicet facile rei appellationis velamento elabuntur. Igitur Appellationi priuati (id est pagani neque promoti) ad Principem nil tribui: quin non obstante appellatione, falsae monetae reum paganum supplicio addici vult. Militis tantum & promoti appellationi deferri iubet Constantinus M. deque eius nomine & gradu ad se referri. Constantius quoque F. Constantini, summi dilatione submotam, falsae monetae reos poenae subiciit voluit: l. 5. inf.

¶ De Promoto plenius videndum est, cuius h. l. & duabus praeterea legibus hoc Cod. videl. l. 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu: & l. 2. sup. de cursu publico, mentio fit. Promotus igitur h. l. iungitur militi: vt reque tam miles quam promotus priuato opponitur. Ex quo vel solo satis apparet, promotum publico ministerio functum. Id haecenus ex h. l. colligere possumus: At lex 2. infr. ad leg. Iul. de ambitu: quae Honorij Imp. est, manifestè ostendit, Promotos fuisse Officiales Iudicum ad superiorem gradum aliquem promotos, vel munere officiali per promotiones gradu factas defunctos. Nullus omnino, inquit, Principatum cateraque officia repetere audeat, cum publice disciplina semel gesta sufficiat: at si quipiam PROMOTORVM denudò ad id munus inuenerit, quod docebitur ante gessisse, affectus grauissimis suppliciiis poenam deportationis excipiat: ita vt Primates officij, quorum interest ambientibus obuiare, hanc propositam poenam non dubitent. Promotus igitur est in gradu aliquo constitutus: vnde l. 2. sup. de cursu publ. pro poena Promotus, regradationis humilitate plecti iubetur. Idem & Munitici d. l. 2. sup. de cursu publico. Qui contra hanc fecerit sanctionem, Promotus regradationis humilitate plectatur: munifex poenam deportationis excipiat. Porro notum est vel ex

l. 18. π. de verb. signif. & Festo, Firmico, Vegetio, Ammiano Marcellino, munifices esse gregarios qui munia obibant. Tandem ex his colligimus, Promotos esse, & in officiali, & in armata militia ad gradum aliquem promotos: munificibus contrarios. Quibus munificibus, vt promoti opponuntur, d. l. 2. ita & iisdem Beneficiarij opponuntur apud Festum: qui muneris beneficio vacabant. An iisdem igitur Beneficiarij, & Promoti? Putat omnino Cuiacius: cuius sententiae argumentum hoc addi potest. Quod vt Beneficiariis vsu Magistratus in cursu peragendo; quod docet Spartianus in Adriano: de quo dixi ad l. 5. sup. de cohort. Imò & cursus publici exhibitio iis demandata; l. 7. sup. de cohort. Ita & Promotis: quod docet d. lex. 2. sup. de cursu publico. Sanè Vegetius lib. 2. c. 7. Beneficiarios ita describit; Beneficiarij ab eo appellati, quod PROMOVENTVR beneficio Tribunalium.

Verum alia mihi mens est: Beneficiarij quidem, Promoti; at non Promoti omnes, Beneficiarij. Promoti scilicet alij gradu & ordine militiae gradatim emenso: alij beneficio: vt tunc Promoti: sed Beneficiarij, ex beneficio & per saltum: Promoti, specialiter sic dicti, qui gradu. Et verò de his Promotis haec lex nostra, & lex 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu: & lex 2. sup. de cursu publ. accipiendae sunt. Sanè Promotionis vox vtique apta. Suidas αεζυώτης προμότης παρὰ Ρωμαίους. Etymologici auctor, Προμότης προμότης ἐστὶν ἢ φωνῆ, ἢ διὰ τοῦ π̄ αεζυώτης: ὅθεν αεζυώτης αεζυώτης αεζυώτης. Promotio, & Promotus, de ordine ad superiorem gradum promotis: notum enim, promotines ordine factas apud Romanos. Scæua apud Lucanum

— ibi sanguine multo Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Eusebius lib. 7. de eadem Centurionis vite, de qua Lucanus agens; ὁμοῦ αεζυώτης ἢ Μαρίων ἢ π̄ βεβυῶ τὰς ἐμάς: id est ad hoc promotionis, seu ad hanc promotionem Marinum gradus ordo vocabatur. Sed propriè Promoti, vt dixi, qui gradus ordine promoti: Beneficiarij, qui beneficio. Hinc beneficij Tiberij Centuriones apud Suetonium, in eius vita, cap. ... verum de his suo loco plenè. Huiusmodi Promotiones quarum mentio in Macrini oratione apud Lampridium habità: Commilitones pro Imperio aureos ternos: pro Antonini nomine aureos quinos, & solitas Promotiones, sed geminatas. Scilicet Imperatores militibus Imperatorio nomine aucti de more promotiones indulgebant singulas, id est ad vnum gradum superiorem permouebant beneficio hoc suo: at Macrinus geminatas promotiones indulgit. Macrinus filius: Causa Imperij, causa nominis, id omne quod praeter, & tantundem promitto, honoribus, vt venerandus Pater praesens promissit, duplicatis. Honores duplicatos vocat filius, quos Pater Geminatas promotiones. De huiusmodi promotionibus vid. & l. 2. sup. quis in gradu praefertur. Tandem Promotorum Equitum mentio in Notitia Imperij: sed & Ammianus lib. 31. p. 495. Tribunalium Promotorum memorat.

Quinta Constantini cautio est POENARVM exasperatio in dominos possessionum, in quibus falsa moneta figurata: itaque in eos qui ministerium praebuerunt: actores, seruos, incolas, colonos; vers. si dominum.

Sexta cautio & vltima est POENAE relaxatio: scilicet dominis possessionum veteris incuriae & negligentiae atque aded confiscandae possessionis poenam remittit, si comperto postea scelere id prodiderint. Praeterita incuria & negligentia posteriore diligentia satis benè pensatur.

III. * Idem

III. * Idem A. ad Tertullum P.V. Afric.



I quis nummum falsâ fusione formauerit, vniuersas eius facultates fisco addici praecipimus, atque ipsum seueritate legitimâ coherceri, vt in Monetis tantum nostris eudendae pecuniae studium frequentetur. Dat. Prid. Non. Iul. Med. Constantino A. VII. & Constantio Caes. COSS. [326.]

NOTAE.

- * Lex 2. Cod. Inst. eod. tit. ex h. l. & l. 5. & l. 9. inf. desumpta est.
* P. C. id est Proconfuli: Similis error admittus l. 3. sup. ad leg. Corn. de falso. in Codice Iustiniano perpetam omninò hunc factum Praefectum Urbis Africa: quae monstra sunt.
* Fusio monetae. Formare nummum: vid. Paratilon.
* Nostris, Cod. Inst.
* Atque ipsum seueritate legitimâ coherceri: haec verba Tribonianus recidit, praelata poena leg. 5. inf.
* Quae? vid. l. 1. 2. sup.
* Tantummodo, Cod. Inst.

COMMENTARIUS.



RIUATO EXTRA MONETAS publicas eudendae monetae, nulli ius esse vult h. l. Constantinus M. (de quo dicitur adhuc aliquid ad l. ult.) In monetis tantum publicis scilicet eudendae monetae studium frequentari Principis auctoritate debet, h. l. Quae proinde in priuatis extra monetas publicas pecunia cuditur, falsa moneta est: falsa fusio, vt h. l. vocatur. Falsa moneta, seu falsae fusionis non modò reus est, qui adulterinam monetam vel pondere vel materia format, fundit, subijcit; verum & qui priuatis pecuniam fundit extra monetam. Nam etsi extra monetam cuius nummus, bonus esse possit, & non αεζυώτης αεζυώτης, attamen pecunia extra monetam formata extra monetam formata, falsa est, & falsae fusionis: qui figuratus adultera imitatione, vt loquitur lex vn. infr. si quis solidi Circulum. Legitur quoque apud Origenem Homilia 3 in Leuit. & homilia 36. pecunia extra monetam formata. Vbi Ciaccianus non intellexit, quid esset extra monetam. Denique Falsae fusionis formatus nummus h. l. est, qui etsi probus αεζυώτης, à priuatis nullo iure formatur, breuiter pecunia extra monetam formata. Rursùm in monetam publicam, formata pecunia ex auro, à priuatis ed illato, falsae fusionis est: l. 7. 8. h. tit. Igitur regulariter priuati neque extra monetam publicam, neque in monetam publicam pecuniam iure figurant. In summam, Priuatis eudendae monetae ius nullibi est: Aseonius 3. in Verrem: Lex Cornelia nummatia, quae de Moneta, Ne quis priuatus monetam faceret. Solius Principis fuit, & est, pecuniae eudendae ius, Regale. Certè hodie vbique inter Regalia & Imperij iura Monetae numerantur vid. Constitutionem Frederici Regalia, lib. 5. Fendorum: & cap. 1. Quae sint Regalia: Guntherum de vita Frederici: eudenda iura Monetae. Dodechinum Abbat. Regalia sunt Ciuitates, Moneta, Teloneum, &c. Inter alias pariter Imperij firmandi artes Meccnas Suades Augusto, ἡμῶν ἡ νομισματικὴ ἰδία τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, ἀλλὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ ἐνεοῖς παύθης χερσὶν ἔχειν, apud Dionem lib. 52. Itaque sub Demetrio Syriae Rege Simoni sacerdoti Iudaeorum inter alia priuilegia concessum, facere percussuram proprij numismatis in regione sua. Principum igitur proprium fuit monetae eudendae ius. Hinc inter Insignia Imperij delatitico: Moneta nomen Antonini reddatur. Lamprid. in Seneca. Et Antonino Diadumeno ad Imperium euclito, statim apud Antiochiam moneta Antonini nomine percussa est: Macrini, vsque ad iussum Senatus delata est.

Hocque argumento, Augusti postea probati. Vopiscus in Firmo: Cum ille diceret Firmum larunculum fuisse, non Principem; contra ego illum & purpuram vsuum, & percussam monetam Augustum vocitatum: quin etiam nummos eius Seuerus Archontius protulit. Vice versa Tyrannidis inter argumenta monetae cusio, in Perenne, apud Hetodianum in Commodo: in Procopio apud Ammianum. Omitto exempla alius aui & populi prudens. In eum finem, Monetae publicae, fiscales hoc tit. & l. 7. 8. ult. inf. Similiter Capitolarium lib. 3. 4. 13. De falsis monetis, quia in multis locis contra Iustitiam & contra Edictum sunt, volumus vt in nullo alio loco moneta sit, nisi in palatio nostro: nisi forte iterum à nobis fuerit aliter ordinatum.

¶ Et tamen (vt ex h. l. & d. loco Capitolarium liquet) à priuatis monetae eudendae ius aliquod usurpatum aliquando fuit: vt id prohiberi necesse fuerit. Siue quia aerea pecuniae eudendae ius singulari Principum indulto priuati quandoque imperarunt, vt docebit lex ult. inf. siue quia in monetis quoque publicis, à priuatis ed collatum aes, argentum, cudi, figurari potuisse, auto tantum excepto; ex h. l. & l. 7. 8. colligere mihi videtur.

¶ Porro de Monetis publicis, quarum h. l. mentio fit, semel monemus necesse est. Monetae scilicet Caesaris, vt h. l. vocantur, seu vt vocatur l. 7. publicae, fiscales per varia Orbis Romani loca fuere: vt ex Notitia Imperij Orientalis & Occidentalis sen Breuiario Theodosij liquidd constat. Ad Orientales pertinet lex. 7. 8. 9. 10. h. tit. Sanè memorantur quidem in Notitia Orientalis Imperij Procuratores Monetarium, neque tamen Moneta ipsa quibus Orientalis locis fuerint, in eà Notitia designantur. Nos aliunde aliquot supplebimus. Constantinopolitanae igitur meminit vetus vrbis eius descriptio Notitia praefixa. Alexandrinam memorat Ammianus Marcellinus lib. 22. p. 241. Antiochenam, Lampridius in Seuero.

Cyzici quoque in Bithynia monetae & monetariorum meminit Sozomenus lib. 5. c. 14. eoque pertinet lex 1. inf. de murelegulis & monetariis. Et haec quidem de monetis quae per Orientem fuere. At in Occidente, Theodosij Iunioris & Valentianiani 3. Temporibus, sex adhuc Monetas memorat Notitia Imperij: Procurator Monetae, inquit, SISSIANAE: Procurator monetae AQUILIENSIS: Procurator monetae VRBIS ROMAE: Procurator monetae

Y 3 met d

netæ LVGDVNENSIS: Procurator monetæ ARELATENSIS: Procurator monetæ TRIBERORVM. Tres vides tantum Monetas nominari per Præfecturam Italia: tres pariter per Præfecturam Pratorianam Gallia: atque ita per totum Occidentem qui duabus his Præfecturis constabat, sex monetæ. Sanè Sissiane in Pannonia monetæ nummi complurimi etiamnum extant: in quibus hæc fermè occurrunt SIS. ad Aquileiensem refero l. 10. inf. de iur. leg. & monet. De Vrbana seu Romanâ complurima extant testimonia: inter cætera testis sub Aureliano vrbano Monetariorum intramuranus tumultus: de quo vid. Popiscum, V. florem, Eutropium, Suidam in Mousæo: meminit & Procuratoris Monetæ Urbana Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 387. Treuericæ monetæ & formæ infiniti extant nummi: in quibus hæc notæ

TR. P. vel P. TR. id est Pecunia Treuctica. Meminit & Pollio, in Victoriâ. Cæsi sunt, inquit, eius nummi ærei, aurei, & argentei: quorum hodièque forma extat apud Treuros. Fit & eius mentio in veteri saxo. Arelatensis formæ nummos quoque complurimos vidi: in quibus P. AR. Sanè vbi in Francorum iura Arelas migravit, aureum ibi nummum è nativo Galliarum auro cûsum, ipsorum Arelatensium insigni, seu Genio formâ hominis alati impresso, auctor est Procopius. Narbone quoque Monetæ sub Visigothorum Regibus memorat Sidonius Carm. 23.

Salus Narbo potens salubritate
Delubris, Capitolis, Monetis.

Adde & monetæ quæ per Africam: de quibus omninò accipienda hæc lex nostra: eoque etiam traho l. 1. sup.

I V. * Idem A. Helpidio."

PRIDEM" statutum fuit, *vt si ignorante quoque domino in fundo eius, vel domo figuratus clam nummus eaderetur, sedem flagitij suo fiscus dominio vindicaret:* Nunc discretionem fieri placet, vt si dominus in proximo constitutus sit, cuius incuria, vel negligentia puniendâ est, præceptum prius valeat. Sin verò longissimè ab ea domo, vel possessione afuerit, nullum sustineat detrimentum. Viduas ac pupillos speciali dignos indulgentia credidimus: vt viduæ nec in proximo constituta, domo sua vel possessione careant, si nulla apud ipsas tam grauis conscientia noxa resideat. Pupilli verò, etiam si consilij fuerint, nullum sustineant detrimentum, quia ætas eorum (si tamen fuerint impuberes) quid videat ignorat. Tutores tamen eorum si in proximo sint, quoniam ignorare eos quid in re pupilli geritur, non oportet, hæc pœna expectabit, vt ex rebus eorum si idonei fuerint, tantum fisco inferatur, quantum pupillo fuerat auferendum. Quibus ita emendatis, omnibus capitulis Lex pridem lata seruabitur. Dat. IV. Non. Maij, Constantino A. VIII. & Constantio IV. C. O. S. S. [329.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. eod. titulo: hinc & ex l. 2. sup. vt iam ad eam monui, constata & interpolata est.
- ** An Præfidi Sardinæ: vt l. 1. sup. de feriis illud potius existimo, eadem dignitate hunc Helpidium sanctum quâ Ianuarii, cui lex secunda sup. inscribitur: Hæc enim, illius temperamentum est.
- ** Ante octennium fermè: l. 2. sup. Ceterum hæc prima sententia à Tribon. recisa: ne retractationis vestigium extaret.
- ** Figuratus nummus, h. l. figuratus æs: l. 1. inf. de const. aris: figuratus solidus, l. 1. inf. si quis solidi circumum, l. 2. de ponderatorib. Figuratio Monetæ l. 8. inf. h. l. 2. inf. si quis pecun. cons. l. 7. inf. de in iud. crim. ex auto figuratum, l. 7. h. l.
- ** Clandestinis sceleribus, d. l. 2.
- ** Sedem flagitij vocat possessionem, domum, in qua figuratus nummus, cûsum.
- ** Hinc Tribonianus rursùm legem suam deformat.
- ** Et si ignores, fisco vindicatur: hæc horum verborum loco, Teis retractationis vitandæ causâ, mox interlerit sententiam viciniam legis 1. sup.
- ** Hic Teis, inserit versiculum, Actor legis 2. sup.
- ** Credimus, Cod. Iust.
- ** Impuberes verò: ita Teis: detracta mox parenthesi, vel potius limitatione illâ, si tamen fuerint impuberes.
- ** Rebus, Cod. Iust. De C. Iust.
- ** Inferendum, Cod. Iust. & tamen hoc nostrum non improbum est, imò aptius.
- ** Reliqua recisa à Triboniano, qui constata vnicâ lege, ex hac, & l. 2. sup. nullum emendationis, aut retractationis Constantini vestigium extare voluit.
- ** id est, in cæteris, seu reliquis capitulis, seu capitibus.

COMMENTARIUS.

RVENDIS falsæ monetæ (in possessionibus videl. priuatorum causæ, seu figurat) æreis, lata ante octennium fermè à Constantino M. prædura satis lex fuerat: nempe lex 2. sup. Eam idem Constantinus, tractatu diligentiore habito, vno eius capitulo (ceteris statibus) RETRACTARE nunc h. l. instituit. Scilicet hæc lex, nil aliud est quàm retractatio capituli cuiusdam, eâ l. 2. comprehensæ: quod (vt ipsemet profiteretur) discretionem factâ emendat. Discretionem, inquam, locorum & personarum factâ. Ad etuendos scilicet falsæ monetæ reos legem hoc Constantinus induxerat: vt videlicet

etiam ignari possessionum in quibus falsâ monetæ cusa fuisset, domini possessione suâ multarentur.

Nunc discretionem locorum & personarum quandam facit æquissimam: LOCORVM, inquam: scilicet dominum ignarum, si in proximo sit constitutus, multari possessione iubet: at non etiam si longissimè ab eâ possessione absit. Nil est nempe quod imputari possit ignaro domino, possessionem suam excutere ob longinquitatem minus valenti: dixi ignaro. Aliud enim foret, si latere in possessione suâ, quauilibet abstrusâ, & longissimè à se discretâ, reum sciret,

sciret, neque proderet: vt nominatim definitum extat l. 9. sup. de desertoribus. Longinquitas possessionis, à conscientia crimine dominum non liberat: ab incuriâ & negligentia, liberat. At non etiam liberat ab incuriâ & negligentia, possessionis propinquitas. Debet scilicet, & præsumitur quisque scire, & excutere quisque debet quod in possessione proxima, seu in proximo sit: v. & cap. quanto ext. de præsumptionib. idque aut nescire, aut non excutere, culpa non caret. Incuria hæc & negligentia puniendâ est, domini inquam, et si criminis in possessione suâ admissi, non consilij, tamen domini suam non excutentis, perlustrantis, atque hæc incuriâ quodammodo latebræ ansam reo præbentis. Atque hæc est locorum discretio, quâ legem 2. emendat Constantinus.

PERSONARVM discretio isthæc: quod scilicet ab hac pœnâ liberat, indulgentiâ speciali, viduas ac pupillos. Igitur vt maximè in proximo constituta fuerit vidua, constitutus fuerit pupillus, nisi tamen consilij fuerint monetæ falsæ in possessionibus suis figuratæ, nullam incuriæ vel negligentia pœnam sustinent. Viduæ, inquam, & pupilli curiositatis in possessionibus suis non exercitæ pœnam non merentur. Incuriosis etiam domi suæ viduis & pupillis esse licet: viduis & scyus & luctus contemplationes, vt pote quæ secretum ament, & conspectum hominum fugiant: sic vt diligentiam eorum multa, vel in proximo constituta fugere possint. Sexus inquam contemplatione: Quam in rem est elegans lex 1. sup. de officio Iudicum omnium: luctus etiam ratione, quandoquidem accepto fermè claudenda est, & clauditur ianua domo: Et in luctu sese domi quisque fermè continet. Lucilius lib. 29. Cohibet domi mestus se Albinus, repudium quod filia remisit: apud Nonium cap. 4. v. mestum: & v. remissum: Et domi sedere luctui conuenit. vid. Deuteronom. cap. 21.

v. 13. Tiberius apud Tacitum 4. vix propinquorum alloquia tolerari, vix diem adspici à plerisque lugentium: Plinius lib. 9. ep. 13. Mitto ad Ariam: Rogo vt veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. vid. & Senecam 14. de consol. ad Martiam. Quæ vt omnia de lugentibus intra luctus tempus & recentis dolore rectè notantur, ita de viduabus perpetuò rectè dicuntur quæ in perpetuo luctu. Et hæc de viduabus.

Pupillis eadem indulgentia proponitur, pupillis inquam, vt ex sequentibus apparet, etiam adultis ad vicesimum quintum ætatis annum, verum aliâ ratione, quæ nemini non nota est. Imò & in puberibus conscientia gratia fit: id est, etiam si consilij fuerint falsæ monetæ figuratæ in possessionibus suis, possessione tamen sua non mutantur, ratione notissima, quia ætas eorum quid videat, ignorat. Vide in simili, legem 1. §. 32. l. excipiuntur 14. π. de Senatusconsulto Syllamiano. Tutoribus igitur, cum pupilli ipsi incuriæ & negligentia pœnam non sustineant, hæc incuriæ pœna imminet: Ignorare scilicet Tutores quid in te pupilli geratur, non oportet, vt Constantinus h. l. scribit. Tutor scilicet quantum ad prouidentiam pupillarem attinet, domini loco habetur: l. 27. π. de administrat. tutorum: & vice dominorum sunt, l. 7. §. 3. π. pro emptore, l. 56. §. 4. π. de furtis: l. 157. π. de Reg. iuris: l. 11. §. 7. π. Quid vi aut clam. Itaque incuriæ & negligentia non secus ac dominus punitur: scilicet à tutoribus eadem diligentia exigenda est circa administrationem rerum pupillarum, quam paterfamilias rebus suis ex bona fide præbere debet: l. 33. π. de administrat. tutorum: de cuius principij variis illustrationibus consule Iurisprudentiam Papinianæam Ant. Fabri tit. 13. princ. 6. & 7. vbi tamen hæc illatio nostra omittitur. Vide & quæ dixi ad l. 2. 3. sup. de administr. & periculo tutorum.

AVREÆ monetæ adulterorum accusatoribus premium promittit Constantinus: ipsis, ignis supplicium denunciat.

V. * Imp. CONSTANTIVS A. LEONTIO P. P."

REMIO" Accusatoribus proposito, quicumque solidorum" adulter" potterit reperiri, vel à quoquam fuerit publicatus, ilicò, omni dilatione" submota, flammatarum exustionibus mancipetur. Dat. XII. Kal. Mart. Antiochiæ, Placido & Romulo coss. [343.]

INTERPRETATIO. Premium accipiat quicumque adulterum monetarium prodiderit, & si qui proditus est, si de monetæ adulteratione conuictus fuerit, ignibus concremetur.

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. eod. tit. hinc vt iam monui, & ex l. 3. sup. & ex l. 9. inf. constata est. Illud tamen perperam quod Tribonianus Leontio imponit, sed more suo. Nam dum hanc legem legi 2. coniungit, continua serie Constantinum huius legis Authorem facit.
- ** Orientis scilicet.
- ** Vide & legem 2. sup.
- ** Nota solidorum, id est, aureorum.
- ** Adulter solidorum, h. l. adulterator monetæ, l. 1. inf. de const. aris: & l. 8. inf. de indulg. criminum, ita adulterum numisma l. 1. sup. adulterina monetæ, l. 2. sup. adulterini solidi, l. 1. 3. inf. de Susceptoribus. Adulterata monetæ figuratio, d. l. 8. paracharata, seu denique vocat lex 9.
- ** id est, quem publicum Officium, vel delator prodiderit.
- ** id est, accusatus fuerit à quoquam, & in publicum productus.
- ** Relationis, vel appellationis: vide l. 2. sup.
- ** Vide Socratem lib. 2. Anit. Ecclesiast. cap. 13 & 16.

COMMENTARIUS.

CONSTANTII duæ leges sequuntur in falsæ monetæ reos, qui vtrique sub eo multi fuere: vt præter has leges docet Libanius Orat. in Iuliani necem p. 294. qui & his etuendis Curiosos tum

incubuisse, testatur loco quem protuli ad l. 1. sup. verum neque hæc ratio sufficiens visa: quare Accusatores Constantio excire præmiis visum, h. l. AVREÆ scilicet monetæ falsæ reorum Accusatoribus præmium

præmium (neque tamen certum & definitum) & ipsi reis PœNA atrocissima, ignis & quidem omni dlatione (relationis videlicet aut appellationis) submotâ, hâc Constantij lege constituitur, l. vn. in l. 2. supr. in his videlicet duobus capitulis ; putâ præmio accusatoribus decernendo & relationis appellationsque ad Principem iure submouendo. Et tantum asperior est quàm leges 4. superiores, quod cum capitalis pœna, neque tamen semper Constantino placuerit, in sp. l. 1. 2. 3. 4. supr. ignis & flammæ nominatim supplicium Constantius in sp. huius l. imponat. Verùm notandum est leges qua-

ruor superiores non esse de aureâ moneta, hanc verò leg. esse nominatim de falsâ monetâ AVREÆ reis : de quo dicam ad l. 7. inf. Et sanè eandem quoque Constantinus hac parte pœnam proposuit, l. vn. inf. si quis solidi circulum. Quin & L. Corn. liâ nummariâ, qui falsum circa Auros admisisset, grauitus punitos docet l. 8. r. ad l. Corn. de falso. v. & Paulum 5. sent. 25. Atrocissima scilicet pœna atrocissimo crimini, SOLIDO, inquam, id est, Aureâ monetâ adulteratâ, quæ quibus oliam delictis irrogari solita sit, diligenter colligit Fernerius 5. Quotid. 7. Eius exempla hoc Codice passim occurrunt, quæ alibi sub vnum aspectum dantur.

VI. * Idem A. Limenio P. P.

COMPERIMVS, nonnullos Flaturarios Maiorinam pecuniam, non minus criminose, quàm crebrè, separato argento ab ære, purgare. Si quis igitur posthæc fuerit in hac machinatione deprehensus, capitaliter se fecisse cognoscat : Verùm & eos, qui domum agrumque præbuerint, relatis in Largitionibus⁷ facultatibus esse ple. tendos ; nostrâ scilicet super eorum nominibus edocenda Clementia. pp. Prid. Id. Feb. Limenio & Catullino coss. [349.]

NOTÆ.

* Absit hæc Lex à Cod. Inst.
 Italix : fuit final & Præfectus Urbis, vt author est qui Præfectorum Urbis Notitiam scripsit : vide & leg. 2. sup. de sepulchr. viol.
 in Largitionibus : sed hic stylus est huius anni Symmachus lib. 5. ep. 86. In paginis libri tui reformis. Panegy. Flau. nomine : & in conditis referre iussit. Notella de huius Cod. anst. Quæ in Regestis relata sunt. Valerius lib. 8. r. 1. Oratione sua quam in originibus retulit. Vide plura apud Iuratum.
 Romæ scilicet.

COMMENTARIVS.

SEPARATIO argenti ab ære (quam fieri olim potuisse ostendit quoque lex Lucius de adq. rer. don.) ex pecunia Maiorina à Constantio Flaturariis & quidem sub seuerissima pœna, interdicitur. A. D. 349. Flaturarij scilicet iam passim pecuniæ argento & ære mixtæ (id est partim ex argento & ære publicè seu in monetis publicis cusæ) argentum subtiliter, & vt hæc lex ait, machinatione sua detrahebant, atque ita pecuniam purgatam, id est argento detracto (id enim monetæ proprio verbo pecuniam purgare est, fortè & hanc apud Paulum 5. sentent. 1. 25. quam tamen vocem Cuiacius sollicitat) protrudebant.

¶ Vt hæc lex probè intelligatur, de tribus videntur est ; quinam fuerint Flaturarij : Quæ pecunia Maiorina : denique quomodo argentum ab ære separaretur.

¶ Igitur Flaturariorum mentio fit quoque, qui Romæ scilicet erant, in tribus veteribus Inscriptionibus, quarum hæc Prima est : IS MANIBVS M. VERIVS AVG. LIB. SYMPHOR... FLATURARIVS AVRI ET ARGENTI MONETAR. &c. Secunda, C. SETLIVS ONESIMVS FLATURAR. DE VIA SAC. Tertia, C. IVNIO THALATIONI C. MÆCENATIS LIBERTO FLATURARIO SIBILLARIARIO. Flatoris quoque auri, argenti, æris mentio fit in Notis Valerij Probi, A. A. A. F. F. QV. TY. Quas notas Probus ita interpretatur, Auri, argenti, æris flator Fabricæ Quirinalis Tyberina. Apud eundem occurrunt & hæ notæ A. A. A. F. F. quas sic explicat Ære, Argento, Auro flato feruendo : vel flano feruendo. Extra hanc legem & superiores inscriptiones, nulla quod sciam alibi horum Flatur-

rariorum mentio extat : Et ex his tamen solis quænam fuerint colligere procliuè est. Erant scilicet omnes, qui æri, auro, vel argento flando, id est fundendo, atque in exëplar typum seu iconiû conuiciendo, feruendo, formâdo opera nauabât : neque tantum in monetis eam ad rem ministerium exhibentes ; verùm etiam artifices publici, quique ex ære, auro, vel argento flato etiam sigillaria exprimebant, & eiusmodi opera publicè proponebant : Hinc est quod in superioribus Inscriptionibus non tantum flaturarius auri & argenti monetarius memoratur, verùm etiam Flaturarius de via sacra, Flaturarius Sigillarius. Breuiter Flaturarij sunt quos vocamus fundens. Quid sigilla, quid sigillaria sint ? iam omnes notunt. Memorat & Pomponius in l. 2. §. 30. de orig. iur. Triumuiros monetales æris, argenti, auri flatores. Denique quid sit flare nummos ? sciunt qui nondum ære lauantur. Itaque nil necesse est flaturarios h. l. monetarios tantum intelligere, vt non nemo existimauit : de cuiuscumque generis Flaturariis quippe hæc lex accipi potest, imo debet, quæ & idè Romæ proposita est publicè, siue Populo. Errat & in eo idem ille, quod machinationem hanc Flaturariorum, quæ h. l. damnatur, in ipsâ moneta figuranda, id est cum moneta cuderetur, interuenisse tradit : de quo postea plura.

¶ Maiorina pecuniæ non hâc tantum lege mentio fit, verùm altera in super. l. 1. inf. si quis pecuniam confluauerit, vel mercandi causa transferit, aut vetitas contraxerit, his verbis : Placet denique, vt si quis forsan nummus, præter cum qui in vsu publico persenerat, apud aliquem mercatorem fuerit inuentus, fisci dominio cum omnibus delinquentis facultatibus vindicetur,

dicetur, et si forte cum mercibus ad quascumque Prouincias venerint naues [mercatorum], cuncta solita licentia mercabuntur : [id est loco mercium accipient] præter pecunias, quas more solito MAIORINAS, vel Centenionales appellauit, vel Ceteras quas veritas esse cognoscunt.

Ex his duabus legibus hæc colligo : Primum, Maiorinam pecuniam ex argento & ære conflata fuisse, vt proinde error sit viri docti de re monetar. Ereb. p. 4. qui putabat, Maiorinam pecuniam fuisse totam argenteam, sed ex deteriore argento, & venæ secundæ, et si postea p. 35. pauld aliter sentiat.

Secundò Maiorinam pecuniam à Centenionali diuersam fuisse : quæ tamen perperam Viri docti hædētis confundunt.

Tertiò Maiorinam pecuniam post hanc legem nostram (& tamen sub eodem Constantio Imperatore) prohibitam fuisse, & in vsu publico esse delictæ. Quæ feruè omnia docet pariter lex 2. si quis pecuniam confluauerit : cuius hæc sunt verba : Centenionalè TANTVM NUMMUM in conuersatione publicâ trahari præcipimus, Maioris pecunia figuratiōe submotâ : Nullus igitur decargyrum nummum alio audeat commutare, sciens fisco eandem pecuniam vindicandam, quæ in publicâ potuerit conuersatione deprehendi. Maior scilicet pecunia, vel etiam Maioris pecuniæ figuratio, eâ lege videti possit eadem cum maiorina pecunia.

Olim quoque putabâ cū Maiorina pecuniâ decargyri nūmum eundem fuisse, vt ita decargyri fuerit dictus, quia decima tantum eius pars argentum esset. Sicut Plinius lib. 33. c. 3. scribit Liniū Drumsum Trib. pleb. Octauam partem æris argento miscuisse ; sicut electrum, quod auro & argento constabat, fuit, in quo quinta argenti portio erat, teste Plinio lib. 3. cap. 4. & Scruio, quarta ; vt proinde electrum hoc sensu fortè non malè dixerit pentargyrum. Verùm ita nunc existimo, decargyrum nummum Maiorina pecuniæ speciem fuisse ; verùm ita dictum, quod decem argenteis æstimaretur : Nam & ita denarium Græci dixerunt δὲκάχρημον, quod videli-

cet decem æreis æstimaretur. Denarium argenteum hoc sensu dicerent Latini, id est argenteum qui decem argenteis valeret : quomodo denarium aureum Heliogabalus inuenerat, qui videlicet denos aureos pendebat. Eademque ratione δὲκάχρημον & δὲνεμνον. Vt proinde in eam sententiam veniam, decargyrum fuisse tantum speciem maioris pecuniæ, decem minutis argenteis æstimatum. Denique ad huius Decargyri illustrationem omnino facit lex 1. inf. de expens. ludorum : Cum publica celebrantur officia, sit sportulis nummus argenteus : nec MAIOREM argenteum nummum fas sit expendere, quam qui formari solet, cum argenti libra una in argenteos sexaginta diuiditur : minorem dare volentibus non solum liberum, sed etiam honestum esse permitimus. DECARGYRVS igitur sexta argenti libræ pars fuerit, ac proinde in libram argenti sex decargyri.

¶ Nunc superest videamus, quâ machinatione argentum ab ære Flaturarij separauerit. Verùm aquæ chrysulcæ eam vim esse omnes notunt. Stagni (nam Stagnum dicebatur non stannum) quoque ea vis est, vt metalla secerat. Isidorus in originibus. Stagni etymologia, inquit, ἀργυροῦ, id est, SEPARANS dicitur & seceruens : mixta enim & adulterata inter se per ignem metalla dissociat, & ab auro & argento as plumbumque seceruit. Hinc & in eadem Isidori Glossis stagnare, metalla seceruere.

¶ Illud aduc ex h. l. notandum, Mixtam pecuniam apud Romanos vsurpatam : id est, ex mixtis inter se duobus metallis : de quo est, & hic Augustini locus lib. 3. de lib. arbitr. c. 10. Argento enim nummi, id est, vel MIXTO ARGENTO frequentius apud Veteres fiebant ; vbi mixtum argentum est quod cum alio metallo mixtum, non purum argentum : Mixtum argentum puro opponitur : purum enim non tantum à fordibus expurgatum, emaculatum & candefactum, sed & omni alienâ materiâ & mixturâ carens. Idque etiam his verbis significatur, Argentum purum putum : de quo vide & Gellium. Itaque sollicitanda non est lectio Augustini ; neque infarcienda vox æri ; quasi ita scripserit, mixto æri argento.

VII. * Imppp. Valentinianus, VALENS, & Gratianus AAA. ad Archelaum Com. s. L.

VIDE VID ex Auro hominum priuatorum⁷ in Monetis publicis⁷ reppereris figuratum⁷, id omne Nostris scias Largitionibus vindicandum : Siquidem ipse⁷ se dignum condemnatione iudicauit, quisquis aurum proprium, non coactus⁷, Monetis ficalibus sponte credidit inferendum. Dat. v. Id. Mar. Marcianop. Valentiniano N. P. & Victore coss. [369.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst. vt & lex sequens.
 Archelaus huic Comiti S. L. hoc ipso anno inscribitur lex 1. inf. de vestibus otoueris.
 Monetæ sub dispositione Comitum S. L. fuisse : h. l. & l. 8. g. inf. h. l. 1. 6. inf. de mirilegulis.
 Priuati omnes præter Principem : v. Gloss.
 Monetæ publicæ hie : mox, ficales : Cactaris, l. 9. sup. vbi dixi.
 Figuratum aurum, h. l. figuratio auri, prox. dixi ad l. 4. sup. v. plura in Gloss.
 aurore h. l. & v. Glossar.
 Scilicet auro conferebatur à prouincialibus ad rem monetariam. vid. Paratitlon.
 MARCIANOPOLI in Mocha Valens hoc anno constitit, qui tertius belli Gothici est : & tandem Athanarico fugato hoc ipso Anno 369. Valens cum omnibus suis Marceanopolim rediit ad hemyem agendam, vt in illis tractibus habilem. Ammianus lib. 27. p. 366. idque confirmat subscriptio l. 1. 1. inf. de partitionibus. Quintinod & ipse Archelaus Comes S. L. cui hæc lex inscribitur hoc ipso Anno Marcianopoli hæsit : vt docet subscriptio d. l. 1. inf. de vestibus otoueris.

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imp. duæ constitutiones sequuntur super monetis, quibus addenda & tertia & quidem AVREÆ eiusdem ; putâ lex 1. inf. de col. Tom. III.

lacione æris. PRIVATO an cudendæ monetæ ius fuerit ? plenius tractatum est ad l. 3. sup. Sanè ex h. l. & l. sequente colligere mihi videor, in monetis publicis

publicis priuatos metalla sua in facies, vt ille ait, minutas hâc tempestate iure cudi fecisse: Quod ipsum etiam colligo ex d.l.3. sup. AVRO tamen excepto: De auto enim nominatim hæc lex & d.l.8. sequens conceptæ sunt, quasi aliud statuendum sit de aliis metallis, & nominatim de AERE: de quo dicam ad l. ult. h. t. & l. 1. inf. de conlat. aris. Et sanè quod hanc interpretationem iuuat plurimum, AVRI cum maximè & aureæ monetæ amulos fuisse Imperatores, sic vt priuatis sæpè vsum interdicent, quantò magis eudendi eius standique iust: Ita Constantinus, l. 5. sup. & Constantinus ipse l. vn. inf. si quis solidi circulum: Adulteris solidorum, id est aureæ monetæ, ignis supplicium denunciat, cum falsæ alioquin monetæ pœna alia, neque tam atrox fuerit v. l. 1. 2. 3. 4. sup. testantur quoque Procopius & Zonaras cum in prouinciis omnibus nummos areos & argenteos flari fundi permissum esset, aureos flari veritum fuisse. Quin & Theodosius M. l. 1. inf. de expensis ludorum, constituit ne vlli prius alteri Auream sportulam dandi facultas esset, exceptis Consulibus ordinariis: sic vt cum publica celebrarentur officia, esset sportulis nummus argenteus, d. l. 1. inf. de expensis ludorum. Pariter Iustinianus noster Nouella 105. ne Consules aurum spargerent, prohibuit: ac proinde missilia aurea & χρυσίου σπάρσιν ἐπιτέλει, & χρυσοῦς τινος, ἐδὲ πλείονος ἢ ἑξῆς ἢ ἑξῆς χρυσοῦς ἢ ἑξῆς, id est, non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicuius, non maioris omnino, non medijs characteris, aut ponderis. Rationem subiicit, ὅτι ἂν ἀνὰ μὲν τῶν ἐπιτελεῖσθαι τῶν ἀρχόντων οἱ χρυσοῦς, id est, Quanto enim minora sunt quæ sparguntur, tanto plures suscipientes erunt. Qui quidem color est: vera enim causa, Maiestas Imperatoria, cui auri reseruatæ spartiones, aurea reseruata missilia. Donis & personibus solemnibus & publicis igitur Auri vsus priuatis interdictus. At quod vir Doctus pariter putabat, expensas in editiones seu ludos, quæ Magistratibus incumbant, aurum erogari veritum fuisse; id refuto ad l. 5. sup. de Prætoribus. Expensæ scil. aureæ non prohibita fuerunt: cui enim alioquin vsui aurea moneta in Imperio Rom. si priuatis erogatio eius non parceret? At auri Dona solemnia, publica, missiliaque aurea Maiestati Imperatorie refer-

uata iure fuere: vt hoc quoque donorum & missilium genere à priuatis distaret. Verum ad rem. Igitur, etsi Monetis fiscalibus priuati inferre potuissent videantur as, argentum, ibi standum, feriendum; aurum tamen standum ferendum inferre non licuit. Atque hanc quidem huius l. & sequentis sententiam prorsus existimo. Ac vt ad Monetæ aureæ fusionem exemplum luculentum adferat: insigne est, quod Procopius memorat 3. Gorbic; nulli gentium Romanos permisisse, imò nec ipsi quidem Persarum Regi, auream monetam flare, figurare aliâ imagine quam Romani Imperatoris; cum pro suo arbitrio argenteum nomisma figurare liceret. Idem addit, tum temporis vnum FRANCORVM Regem id vsurpasse: certè volentibus nolentibus Romanis, quicquid præterat Procopius. Nam & eiusdem animi fuit, ad animum & iniuriam suam reuocasse FRANCICI titulum, quo se Iustinianus noster insolentius efferebat & vectabatur.

¶ Illud denique obseruandum, errare virum Doctum ad l. 159. π. de verbor. signific. cum figuratum, h. l. interpretatur, priuati effigie figuratum: quasi hæc l. prohibeatur moneta figurati priuati effigie. Quod & sententiæ legis quam adstruxi aduersum; & verò prohiberi nil necesse fuit. Quis enim demens aded fuisset, qui aliam quam Cæsaris vultu effingeret? cum ita figurata illic velut falsa respueretur. Tum etiam quid opus fuisset, id in monetâ publicâ fieri? Tandem figurati as, aurum dicitur, cum in pecuniam figurâ Principis impressâ cuditur: l. 1. inf. de conlat. aris: l. vn. inf. si quis solidi circulum: l. 1. inf. de ponderatorib. l. 4. & 8. h. t. l. 2. inf. si quis pecunias consil. l. 7. inf. de indulg. crim.

¶ Nunc de sententiâ huius l. Igitur priuatum aurum in publicis monetis figuratum, omne largitionibus Principis seu filio vindicati iubet hæc l. Valens Imp. Verum quinquennio post idem, l. prox. mitius hanc in partem consuluit: duabus tantum vnciis per singulas libras conferti iussit, de quo ad eam l. Ex sine tandem huius l. colligimus, aurum prouinciales quandoque coactos monetis inferre ad eudendam monetam: de quo in Paratelo.

VIII. * Idem AAA. Tatiano" Com. S. L.

SOLITÆ moderationis arbitrio superiorem† sententiam mitigamus, quâ Omne Aurum, quod à priuatis pro figuratiōe Monetis dicebatur inlatum, fisci iusseramus commodis vindicari, Vt pro omni summa quæ breuib; tenetur inserta, binæ per singulas libras, omniâ frustratione, vnciæ conferantur. Dat. XI I. Kal. Iun. Antiochiæ, Gratiano A. III. & Equitio Coss. [374.]

NOTÆ.

* Abest hæc quoque lex à Cod. Iust. vt ad superiorem iam monui. Tatiano huic Comiti S. L. hoc ipso anno 374. inlucibitur lex 8. de murilegulis: & lex 1. inf. de Fabricensibus: Sine diè verò, & consule lex 2. Cod. Iust. de commercijs: quæ & ipsa est de auro. † Moderationis laudem Valens affectat: de quo mox non inaniter Ammianus Marcellinus lib. ult. p. 496. de eo hoc iudicium reliquit. Super his omnibus liberali erat animi moderatione: Mox & eius rei è multis vnum exemplum ponit. † id est, legem superiorem 7. sup. quæ lata est ante quinquennium. † id est, vt ibi figuraretur, atque in monetam & solidos eaderetur. Breuib; vid. Glossarium.

COMMENTARIVS.

AVRO, quod à PRIVATIS illatum fuerat Monetis publicis, vt scilicet ibi figuraretur, id omne Valens confiscati ante quinquennium iusserat, lege septimâ superiore: verum mutat nunc idem A. D. 374. sententiam pro solitâ sua moderatione, seu vt ipse præfatur & proficitur, solitæ moderationis

derationis arbitrio: Quam & Ammianus Marcellinus extremo libro p. 496. sic commendat; super his omnibus liberali erat animi moderatione: mox & eius rei ibidem è multis vnum exemplum profert.

Igitur in singulas libras auri, duas vncias pœnæ nomine inferri iubet, & sic duod. cim solidos, quot vnciæ in librâ erant, de quo alibi: idque Omisâ frustratione, id est nullâ amplius supplicatione contra hoc audienda: vt ad hoc tempus vsque toto hoc quinquennio supplicatum Principi fuerat ad deprecandam confiscationis pœnam, quæ illa l. statuta fuerat. Vnde apparet, quàm lenta fuerint Principum sæpè decreta, supplicationibus, etiam integro quinquennio: ad id occasionem præbente vel Magistratum indulgentiâ, vel bellicis Principum occupationibus, vel de-

nique ipsâ Principis (quâ vectatur h. l. Valens) moderatione.

¶ Carterum hæc l. egregiè confirmatur ea interpretatio quâ legem superiorem donauit. Ecce enim ait hæc lex, Aurum à priuatis illatum Monetis publicis, item, illatum pro figuratiōe, id est, vt ibi, in vultus faciesque formaterur Principum: id enim est figuratio. De quâ voce plenius dixi ad l. 4. sup. ¶ Sed neque inani coniecturâ huic legi iungendam puto legem 2. Cod. Iust. de commercijs, quæ ad eundem Tatianum Com. S. L. sine die & Consule data est, quâ aurum Barbaris pro alijs speciebus emptis præberi vetatur. Quod si ita est, tum ex duabus hisce legibus inter se coniunctis id efficiatur, Valentem duplici ratione Auro intra orbem Romano seruando consuluisse, cum expresso interdicto auri præbendi Barbaris pro speciebus emptis, tum prohibita auri ex priuato auro figuratiōe.

IX. * Imp. Valentinianus, THEODOSIUS, & Arcadius AAA. Haue Tatiane K. NB.

ALSÆ monetæ rei, (quos vulgò Paracharactas vocant) Maiestatis crimine tenentur obnoxij. Dat. v. Kalend. Iul. Constantinop. Timasio & Promoto c o s s. [389.]

NOTÆ.

* Legis 2. Cod. eod. tit. vericulus, cuius obnoxij, hinc desumptus est; qui ita habet: Cuius [falsæ fusionis] obnoxij, Maiestatis crimine tenentur. Alioquin ea lex potissimâ parte constata ex l. 3. 5. sup. † Vt l. 1. inf. si quis pec. consil. quas more solito Maiorinas appellant: & l. 1. inf. de ponderat. vt proprio verbo vna cupiditatis, aduolunt. † an potius teneantur. † Forte iam.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ leges sequuntur. Hæc sanè falsæ monetæ reos MAIESTATIS crimine teneri iubet: Quo ipso sensu crimen hoc sacrilegio deputatur, l. 1. inf. si quis pecunias conflauerit: & l. 6. inf. de indulg. criminum. Eodem sensu, inquam, sacrilegium scil. pro Maiestatis crimine sæpè. Scil. Maiestatis crimen est, in iura Maiestatis, in iura Regalia inuolare: quod vtique faciunt, qui falsâ fusione nummum figurant, qui cum priuati sint, pecuniam signant & παραχαρακτίζονται. Qui (vt eleganter loquitur Valentinianus Iunior d. l. 6.) sacri otis imitator, & diuinitatibus vultuum adpetitor, venerabiles formas sacrilegio eruditus impressit: id est, qui Principis imaginem, iconium, χεῖρας, vultum, faciem falsæ monetæ imprimit. Rursum in Principis vultum inuolant, qui eius iconio abutuntur, qui solidos adradunt vultu Principis signatos. Denique Maiestatis crimen est; Imagine Principis quomodocunq; abuti, vel aduersus eam aliquid audere: vid. l. 4. 5. 6. π. ad leg. Iul. Maiestatis: Refert Philostratus lib. 1. Apollonij, Maiestatis damnatum aliquem, quod seruum suum verberasset, qui drachmam siue denarium argenteum Tiberij imagine signatum palam manu gestasset: τῆς ἰσῆρας ἢ εὐσεβῆ δειλῶν φέροντα δεσχημένον νενομισμένον ἐς Τιβέριον. Sed & Suetonius & Seneca scribunt, eò rem processisse in maiestatis crimine, vti capitale esset, NUMMO vel annulo impressam Augusti imaginem, latrinæ, aut lupanari intulisse. Sed hæc Tiberianæ & similibus Principum iniuriæ & sauitiæ sunt: saltem hoc voluerunt, vindicatum ab omni contumeliâ vel iniuriâ imaginem & vultum suum. Denique Tyrannidis indi-

clium; falsæ monetæ figuratiō, vt aliquot exemplis iam ostendi.

¶ Porro Theodosius falsæ monetæ reos, vulgò PARACHARACTAS dictos ait, χεῖρας & χεῖρας quid sint, cuius iam notum: χεῖρας non tantum nota quæcunq; verum propriè figuratiō, nota, typus, iconium, fuso monetæ: παραχαρακτίζω igitur falsa fusio: παραχαρακτίζω falsæ monetæ Rei: hæc enim vis vocis est παρὰ: quâ formâ παραχαρακτίζω πρὸς τὸν βασιλέα: & παραχαρακτίζω falsa legatio Synesio ep. 79. Suidas; ἢ νῦν ἐπὶ δόξαν λέγειν παραχαρακτίζω τὸ παραχαρακτίζω. & alio loco παραχαρακτίζω διασπορῆς. Synesius de regno: p. 15. ἢ ἡ οὐκ ἐπιμαρτυρεῖται παραχαρακτίζω καὶ ἀδύνατον ἀδικῆσαι οἱ τετραχαρακτίζω νόμισμα. Paracharactæ igitur non modò falsæ fusionis Rei; sed & omnes quorum circa monetam malè ambulat fides, veluti qui artodit, circulum circumcidit: de quo titulo proximo. Hinc & apud Cassianum paracharaximum nomisma, & paracharaximi absolute Collat. 1. cap. 20. 21. 22. sine cum paracharaximis nos conatur illudere. Item Paracharaximo scil. illusus nomismate, dum in illo veri Regis imaginem veneratur, parum discit an esset legitime figuratum. Rursum: tanquam adulterina nomismata & paracharaxima reproberimus, vitio quæ falsam imaginem Regis non legitime signatam continent. Quæ loca rectè vindicat, Posthumus Scaligneti de re nummaria, p. 100. à Ciaccioni corruptelâ, qui paracharagmo paracharagma & paracharagmis reponerat. παραχαρακτίζω est adulteratio monetæ: non autem moneta ipsa falsa, quod sanè paracharaximi nomen adiectiuum significat.

x. * Idem "AAA. Rufino P.P."

Si quis super cudendo Aere, vel Rescribo aliquo, vel etiam Adnotatione Nostra, sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriae petitionis amittat, verum etiam poenam, quam meretur, excipiat. Dat. iv. Id. Iul. Constantinop. Theod. A. 111. & Abund. coss. [393.]

NOTAE.

* L. ult. Cod. eod. titulo. Rescribendum: THEODOSIUS, Arcadius & Honorius AAA. Orientis.

COMMENTARIUS.

Privatis, etsi regulariter cudendae monetae ius non fuerit (vt ostensum est ad l. 3. 7. 8. sup.) extra ordinem tamen quandoque privati a Principibus emerebantur & impetrabant, saltem AERIS cudendi facultatem; AERIS, inquam, vt haec lex aperte testatur, & lex 1. inf. de conlat. aeris indicat, vbi dicam; at non etiam argenti, ac multo minus auri. l. 5. 7. 8. sup. de quo ad d. 1. 7.

Porro cudendi aeris sui facultas priuatis data primum, vt videtur; in Monetis tamen publicis: vt colligebam ex d. l. 3. 7. 8. sup. Mox tamen nonnullis dari coepit petentibus, cudendi aeris potestas etiam extra monetam publicam. Id enim h. leg. indicari omnino existimo: Si quis, inquit, super cudendo Aere, vel rescribo aliquo, vel etiam Adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem. Sibi arripit alicuius rei faciendae facultatem, qui iure iam suo & vel domus suae quid agit. Verum Theodosius M. hac constitutione huiusmodi concessiones vel AERIS à priuatis cudendi reuocat, atque inanes esse iubet; quin & impetrantem deinceps poenae, falsae monetae reorum scilicet, subitici: quamlibet speciali Principis adnotatione ius id concessum fuerit. Inter quam Adnotationem, & Rescriptum, quid sit iam saepe monitum est, & suo quidem titulo de diuersis

rescriptis. Scilicet, non praecipuo modo AVREAE aut argenteae monetae cudenda, verum etiam omnino Monetae figurandae, formandae iure, Principis Maiestatem à priuatorum communione secerni oportet: si Regalium quamlibet minimam stricturam, vel etiam opinione vulgi vilissimam, in priuatum transfundas, Maiestatem Principis collegam associas. Nihil est in Regalibus, quod non suo & summo pondere censeatur. Vnum denique istud è summis Imperij arcanis, lura maiestatem indiuidua & inuicibilis purae. Alioquin vim Principatus resoluas, vt Liuius apud Tacitum, ex Aristot. 4. Politic. Eaque conditio est imperandi, vt non aliter ratio constet, quam si VNI reddatur. His adde periculum à falsariis, si vel minimam cudendae monetae facultatem priuatis tribuas.

Sanè in Gallia quoque olim Reges Praelatis & Baronibus monetae cudendae ius dedisse ex actis Curiae Monetae Parisiensis ac nominatim A. D. 1316, sub Ludouico Hutino liquet, praescripto pondere & iconio. Verum concessiones huiusmodi reuocatae postea, & redemptae: qua re memorat Choppinus ex Rege... circa 52. Robertum Artatum Comitem Bellouaci Rogerij ius suum Regi vendidisse 6000. libris.



SI QVIS SOLIDI CIRCVLVM

EXTERIOREM INCIDERIT, VEL

adulteratum in vendendo subiecerit.

TITVLVS XXII.

Abest hic Titulus à Cod. Inst. Et Primae tamen sententiae, quae l. vn. h. t. continentur, respondet Titulus Codicis, de veteris numism. potest. Sanè haec Rubrica angustior nigro est, vt pote quae non capiat potissimum, & primum huius legis caput: Quod etiam Interpretes omisit.

Circumciderit, Interpretes ad l. vn. h. t. & Visigothicas lib. 7. t. 6. adraferit, l. vn. h. t. raserit, l. 8. de falsa moneta: quod latius patet.

Adultera imitatione figuratum, l. vn. in f. h. t. falsae fusionis.

I. * Imp.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. Leontio P.P."

MNES Solidi, in quibus Nostri Vultus ac veneratio vna est, vno pretio aestimandi sunt atque vendendi, quanquam diuersa formae mensura sit: Nec enim qui maiore habitu faciei extenditur, maioris est pretij: aut qui angustiore expressione concluditur, minoris haberi credendus est, cum pondus idem existat. Quod si quis aliter fecerit, aut capite puniti debet, aut flammis tradi, vel alia poena mortifera. Quod ille etiam parietur, qui mensuram circuli exterioris adraferit, vt ponderis minuat quantitatem: vel figuratum solidum adultera imitatione in vendendo subiecerit. Dat. vii. Kalend. Aug. Gallicano & Basio coss. [317.]

INTERPRETATIO. Quicumque solidum circumciderit, aut adulterum supposuerit, aut falsam monetam fecerit, capite puniatur.

NOTAE.

* Abest haec, vt iam dixi, lex à Cod. Iustiano: & prior tamen huius legis sententiae respondet Tit. Cod. de veteris numism. potestate.
* Leontius sub Constantino M. P.P. v. Profopogr.
* Principum quorumcumque: neque aliud vult voce NOSTRI. Nostri est Principum, qui sumus, vel fuimus.
* Solidi, id est, Aurei, h. l. c. 1. 5. sup. de falsa moneta: & Nouella Valentin. inter Theodosian. 25. de pretio solidi, alisque huius Codicis legibus.
* Ita l. 1. Cod. de veteris numism. potestate, solidos veterum Principum veneratione formatos & d. Nouell. Valent. Insigniti solidi eorum nominibus. Et forte tollenda hic vox ac.
* Vnde h. l. solidos quid sit? mox dicam.
* Forma hic esse potest & iconium, seu imago ipsa, & habitus formae seu iconij.
* Id est. Impressio: Expressio faciei, vultus.
* Collybista, mentorius argentarius, quicumque alius.
* id est, qui minorem habitu faciei, oblatum sibi minoris aestimauerit, maioris vero eum, quem maiore habitu faciei à se exigi videt.
* Atrox haec poena valde, in crimine, vt videri potest, non adeo atroci.
* Adraferit. Et hoc rectum. Raserit simpliciter Vlpianus lib. 7. de off. Proconsulis: l. 8. ad leg. Corn. de falsis: & Paulus 5. sentent. 1. 2. 5. Sic vt existimem vsurpam eam vocem in ipsa leg. Cornelia nummaria. Verum latiore significatu. Radit solidum seu aureum, non modo qui adradit, verum & qui deradit. At adradit qui circulum adradit: vt etiam non male h. l. positum fuisse, adraferit, quod alioquin proprium hac in re verbum. Iulianus Imp. in l. 2. inf. de ponderatoribus 2. Empio venditorumque solidorum quas excidunt, aut deminunt, (aut vt proprio verbo vtar cupiditatis) adradunt. Sed adradunt hic retineo.
* Figuratus solidus h. l. nostris vultibus, figuratos solidos l. 1. inf. de ponderatoribus: figuratum as l. 1. inf. de constat. aeris. Denique figurandi vox hac in re propria. Vide Titulum superiorem.
* Adultera imitatione: cui locutioni familia vide in Paratitlo superioris Tituli: falsam fusionem dixit lex 3. in. prox. sup.

COMMENTARIUS.

AVREAE MONETA Imperatorum Romano- rum, sua nominatim, cursum in orbe Romano Constantinus M. hac lege firmat: contra, falsa monetae obuiam iteudae & vindicandae potissimum Maiestatem Principum Romanorum, quorum vt solum fuit monetam cudere, ita eorundem vultus & nomina monetis impressa erant. Itaque Tria capita hac lege eum in finem continentur.

Primo capite, quod potissimum fermè (cuius tamen in Rubrica huius tituli nulla habetur ratio neque in Interpretatione huius legi subdit:) est de aestimatione solidi: Nempe verat Constantinus M. solidum vultu Principis signatum, pluris & minoris ob id solum aestimari, quod maior in vno, minor in altero seu angustior faciei habitus vel expressio sit: de cuius ratione postea. Vno nempè pretio aestimandi sunt omnes solidi siue Aurei, vno. que pretio vendendi: quamlibet diuersa in his formae mensura sit. Denique pondere aestimari oportet solidorum pretium, non forma seu formae mensura, non habitu faciei seu expressione. Proinde quorum pondus idem existit, eadem etiam aestimatio esse debet.

Qua quidem sententia occurrunt vt ceterorum omnium nummos exponendum & accipiendum, ita & nominatim Collybistarum (quos Graeci ἀργυροπράτες dixerunt) cupiditati, quorum exercitium erat, cupientibus nummos suos aliis permutare, sese dare. Quae quidem res, vt & omnis pecuniae expositio

venditio dicebatur, h. l. c. 1. 2. inf. de ponderatori- bus, apud Symmachum lib. 10. ep. 42. & Nouella Valentiniani inter Theodosianus 25. de pretio solidi, & ne quis solidum integrum recuset, apud Auctorem subditum Notitia eodem sensu, c. 3. Denique Emptoris & Venditoris, Emendi & Vendendi nomina hac in re vsurpabantur.

Et vt rem ex professo nunc explicem de Nummulariis istis collybistis: Eorum professio erat nummis nummos vendere. Nummos vendere, cum de collybistis agitur, est pro nummis, quos quis dat alios permutanti, lucelli aliquid accipere, quod dicitur collybium accipere. Nam collybium est, quod pro permutacione pecuniae datur, vel vt D. Hieronymus ait, (agens de collybistis Templo eiectis) munus quod pro cambio datur. Quod Graeci collybium dicebant, hoc Latini aspraturam vocabant, maximè si asperis, id est recens percussis nummis veteres commutentur. Itaque non male Zonaras in Canonem Synodi Trullensis 176. Collybistas definit, τὰς τὰ λεπιδὸν νομισμὰ καὶ ἀσπίδας: id est qui vendunt minuta aera & alia pecunia scilicet, accipio collybo: Atque hoc sensu quoque in Glossis Isidori collybium Cermation. λέγουσιν enim hic non omne aes, quale etiam aurum, argentum; verum minutum aes, stips minutissima. Auctor verustus qui olim in Bibl. Dudenf. οἱ κερματῖς αἱ οἱ ἰδὲ ἐστὶν ἀργυροπράτες: Et mox ἢ ἀποπερὶ μόνον ἀργυροπράτων καὶ μὴ δὲ ἀπὸ ἀλλοῦ ἀργυροπράτων ἢ βραχυλίμων δίδοναι τὰ κολυβίστην τὰ μέγα ἀργυροπράτων

ἢ ἀναλίσκειν αὐτὸ εἰς βραχέστατα ἢ τῶν δυνάμεων ἢ ἀνδρείᾳ...
Breuiter collybita isti seu Nummularij erant, quos ars & vsus longus tractan-
darum & permutandarum pecuniarum ita erudiue-
rat, vt pecuniarum qualitatem soli nosse existimarentur.
Itaque & apud hos ferme pecunia soluebatur & ad-
numerabatur in foro, vbi mensas cum in sinem po-
sitas habebant: vnde quoque Mensarij & Trapezite
dicebantur, vt ex antiquis Comedijs videre est.
Hi Collectarij postea hac tempestate dicti sunt. Quo-
rum certum Romae corpus erat vendendis solidis
obnoxium, & quibus pretium publicè statuebatur,
taxabatur, definitur, ne superpostularent: qua
de re est insignis Symmachi Epistola lib. 10. vbi
quos initio Collectarios dixit, mox Nummularios
vocat, Epist. 42. VENDENDIS SOLIDIS quos ple-
rumque publicus vsus exposcit COLLECTARIORVM
corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statutum pre-
tium subministrat. Huic hominum generi TAXATIO-
nis exigua vilitate mutanti, Diuus frater nummis
vestri [Gracianus] tantum pro singulis solidis statuit
CONFERENDVM, quantum equitas illius temporis
postulabat, D. Imperator: Sed paulatim auri enormi-
tate crescente, vis remedij Diualis infracta est. Et cum
in foro venalium rerum maiore summa solidis censetur,
NUMMULARIIS pretia minor penduntur. Petant
igitur de aternitate vestra, pro ratione presentis iustitie
DIFFINITIONIS augmenta, qui iam tanto oneri su-
stinendo pares esse non possunt. Hac est causa querimoniae,
quam diuini sensibus vestris fides Gestorum ple-
nius intinabit. Si petitionis genus probabile iudicatis:
quæso vt huic quoque parti præcepto mansuetudinis ve-
stra salubre remedium deferatur: Et Valentinianus
dicta Nouella 25. Quo præcepto etiam illud in perpetuum
voluntus contineri, ne vnquam intra septem mil-
liamnum solidis distrahatur, emptus à collectario
septem millibus ducentis. In Palamonis Glossis, Num-
mularius, Collectarius, Mensarius. Suidas Κολλε-
ταριος, Τραπεζίτης ἢ κέρμα ἀπὸ ἀργύρου ἀνασά-
δου, Τραπεζίτης ἢ ἀργυρομετρητής: Eundem vide in
voce ἀργυρομετρητής. Acton etiam in Horatium libr. 1.
Satyra 6. Coactores argentarios, Collectarios nomi-
nari tradit. Rufinus quoque, quem Eusebius 5. His-
tor. Eccl. c. vlt. Τραπεζίτην vocet, collectarium
veritit.

Fit eiusdem collectarij mentio in l. 16. Cod. si
corum peratur, quæ authorem habet Honorium:
Quisquis, inquit, Iudici scenerem pecuniam mutua-
uerit: si in Prouincia fuerit versatus quasi emptor le-
gum atque Prouincia: vel si quis Collectarius, honoris
pretium dederit ambienti, exiliij poena vnà cum ipso
Iudice plectetur. Cuius legis (vt id obiter moncam)
sententiæ duæ sunt: Prima, Regulariter equidem
Rectores Prouinciarum siue Iudices non prohiberi
mutuam pecuniam accipere, nempe quia aliis hac
ratione obligantur, non alios sibi obligant, l. 34.
de rebus creditis: vnico tamē casu mutuū accipere,
atque adeo priuato obligari prohiberi; Nempē si
Venalis sententiæ aut honoris conferendi obliga-
tionem siue conditionem hæc mutui datio in se
contineat: id est si eo animo mutuū dedisse Prou-
incialis Iudici, vicissim eo animo Iudex accepisse
notetur, vel præsumi possit, quasi honoris aut sen-
tentiæ pretium. Idque sibi volunt hæc verba ductim
legenda: Si in Prouincia fuerit versatus QVASI emp-
tor legum atque Prouincia: Emptor legum & pro-
uinciarum est, qui sententiam à Iudice emerctur con-
tra leges, quæ in prouincia prouinciam aliquam
seu honorem pretio ambit. Igitur huiusmodi scenerator
(non etiam quiuis alius in prouincia constitu-
tus nullo malo animo pecuniam mutuam) hac lege

punitur. Similiter Collectarius, qui ambientialicui
honorem pecuniam dedit, velut honoris obtinen-
di pretium, punitur. Si in prouincia fuit versatus
h. l. dicitur, ad discrimen alterius prouincialis in
ptouincia alio animo versantis: versari in prouincia
dicitur hic, non is, qui in prouincia moratur, sed
qui quid agit in prouincia. Collectarij scilicet, scener-
andæ, mutuandæ pecuniæ professionem exercebāt:
ideoque si scenerallent pro honore impetrando, &
ipsi puniebantur. Breuiter Iudex mutuo accipere
pecuniam non prohibetur in necessitates suas: pro-
hibetur accipere QVASI pro sententia aut prouin-
cia: itemque pro honore impetrando: vide quæ
dicam ad l. 1. inf. de ad leg. Jul. de ambitu. Igitur
falsa est eorum interpretatio, qui id accipiunt de eo
sceneratore, qui in prouinciam aliunde venerit cui
Præses præest: Quasi facilius ab eo Præses mutuetur,
qui in eadem prouincia maneat, quam ab adue-
nis. Quod inane est. Nam imò si rationibus putetur,
facilius ab aduena mutuari permillum oportuit,
quam ab indigena & incola. Græci simpliciter quo-
que verterunt: ἴσθ' ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἢ ἀρχῇ πνευσθῆναι
quod viri docti immutant in ἀεθῆναι. Non audio
eosdem reponentes hic, si seruius in prouincia fu-
erit: hoc sensu, quasi in sp. huius Lagatur de pecuniâ
mutuò datâ & acceptâ, vt Præfidi tempus iurisdic-
tionis & administrationis prorogaretur.

¶ Vt ed vnde digressus sum redeam; Collectarij
igitur Nummularij erant, scenerandj pecuniis oc-
cupati, itemque permutandis: & vt proprio verbo
vitar, VENDENDIS siue eodem monetæ genere siue
diuerso.

¶ Porro calliditati, cupiditatiq; horum & cæ-
terorum pecunias accipientium, dauidumque (id
est vendentium ementium) variis constitutionibus
occursum est. Primum enim quia species suas nimio
æstimarent, statutum his Collectariis fuit pretium,
statutum Κεραυλισμός solidorum, quos distraherent,
atque adeo luelli seu collybi modus; vt ex prædi-
cto Symmachi loco, & Valentiniani Placidia F. Con-
stitutione liquet. Secundò cum oblatas sibi species
veterum Principum, seu vetera numismata Empro-
res, Collybitæ &c. vel etiam pretio minore taxa-
rent (quod quidem factum post Constantinum au-
gescente Principum qui imperarent veneratione,
& populi quasi ad seruitutem propensione: Cùm
alioquin noui nummi ferme nequiores sint & des-
picatui habeantur) variis subinde Prouincia con-
stitutionibus variisque pecnis huic calliditati ob-
uiam itum est, Valentiniani, Theodosij M. Valen-
tiniani III. Iustiniani, Leonis: Solidos ait Valenti-
nianus dicta l. 1. Cod. de veteris numismatis potest-
ate, Veterum Principum veneratione formatos, ita tradi-
ac suscipi ab ementibus & distrahentibus inuenimus, vt
nihil omnino refragationis oriatur, modò vt debiti pon-
deris sint & speciei probe: scituris vniuersis qui aliter
fecerint, haud leniter in se vindicandum. Theodosius in
d. l. 3. d. 1. Pnuerfas auctoritas tua proposito Edicto
commoneat, obryxatorum omnium solidorum vniforme
pretium postulare: capitales scilicet supplicio puniendo,
qui vel iussa Nostra maiestatis auaritia cecitate con-
tempserit, vel aternales vultus dum fraudibus studet,
duxerit violare: vbi vtiliores alij substitunt, quod
scitur. inò probare videtur, verū nihil opus hæc lectio-
nē violare; Aternales vultus violat, qui eos æstimare
nescit: qui eos recular refutat, ἀποδοιμαζει, de quo
postea plura: violandi verbo vitur quoque hæc in
re Cassiodorus 7. var. 3. 2. Valentinianus Placidia F.
d. Nouella 25. Frequens ad nos Quiritis, temerari-
aus quærela peruenit, vt in Parentum nostrorum con-
tumeliam insigniti solidi eorum nominibus, ab omni em-
ptore recusentur: quod diu impunitum esse non patimur.

Hoc

Hoc ergo Edicto agnoscat Vniuersitas, capitale manere
supplicium, si quisquam v. l. Domini Paris Mei Theo-
dosij, vel Iulianum necessitudinum nostrarum, vel supe-
riorum Principum solidum aureum integri ponderis re-
futandum esse crediderit, vel pretio minori taxauerit
&c. Simile etiam Edictum Iustiniani, pragmaticâ
suâ ad Vigilij petitionem cap. de mutatione solidorum.
Denique similis est Leonis Nouella 52. Has vel si-
miles constitutiones intellexit Cedrenus in Nice-
phoro Phocâ, dum scriberet, Νόμος ἢ ἐδου ὄλιον πέντα
χαρακτηρία βασικίος, εἰ μὴ τὸ σαδμὸν ἐλαττοῖτο διαβαμν
εἰσφέρει ἢ ἔχον ἰσότητων. Zonaras ἑλέγες παρὰ βα-
σιλικῶν ἐπισηπασια φέροντα ἰσότητων ἢ τὸ ἀπὸ κοπο-
μύτο. Eoque nomine Nicephorus Phocas malè au-
diit teste Zonara & Cedreno, quod suos solidos
aliorum Principum solidis præferret; ἢ τὸ ἐκ τῆς
ἀσθενείας ἐνομοθετεῖν ἐπισηπασια τὸς τ' ἄλλων: ἐξ
ἧς ἀλλίως ἢ μικρὸς ἐδάμλε τὸ ἀπὸ μόνον ἐν τοῖς ἄλλο-
γίαις. Quinimò & in commune iam antè, Lege
Cornelia nummata tenebatur, qui vultu Prin-
cipum signatam monetam præter adulterinam re-
probasset, haud aliter ac falsa monetæ reus; vt ce-
latur Paulus 5. sent. t. 25. §. 1. Locus quoque cle-
gans apud Arrianum in Epictetum lib. 3. τὸ τὸ Κάλ-
σαρὸν νόμισμα εἰ ἐξέσεν ἀποδοκίμασαι, τὸ Τραπεζίτην,
εἰ δὲ τὸ παραγοσάδι, ἀλλ' αὖ ἐξέσεν δέλεθ' ὡς δέλεθ'
ἀεθλὸς αὐτὸν δεῖ τὸ ἀπὸ ἀπὸ παλιμύθων. Sed & Bar-
bara in id leges conspirant: Vtilgoticæ, lib. 7.
t. 6. Solidum aureum integri ponderis cuiuscumque mo-
netæ sit, si adulterinus non fuerit, nullus ausus sit re-
cusare, nec pro eius commutatione aliquid monetæ re-
quirere, propter hoc quod minus forte pensauerit. Qui
contra hoc fecerit & solidum aureum sine vllâ fraude
pensantem accipere noluerit, nec petierit pro eius com-
mutatione mercedem, distractus à Iudice ei cui solidum
recusauerit, tres solidos cogatur exsoluere. Ita quoque
& de Tremisse obseruandum. Legum Burgundicarum
additamentum 2. §. 6. De monetis solidorum præcipi-
mus custodire, vt omne aurum quodcumque pensauerit
accipiat, præter quatuor tantum monetæ, Valenti-
niani Gemmensis & Gothium (qui à tempore Alarici
Regis aduentu sunt) & Ardariciano. Quod si quis-
cunque præter istas quatuor monetæ aurum pensatum
non acceperit, quod vendere volebat, non accepto pretio
perdat. Ex his igitur apparet, subinde mercatorum,
negotiatorum, collybitarum, sceneratorum calli-
ditati vel potius cupiditati obuiam itum, qui obla-
tos sibi solidos aureos propter eorum verustatem
vel omnino refutabant, vel minoris taxabant: Si-
milis calliditas, simile fastidium sed sup' rius penè
contrarium, quod hæc l. à Constantino M. damna-
tur; eorum scilicet qui suos idèd nummos siue so-
lidos putâ verustiorum Principum maioris vende-
rant, id est, exponebant, quod Maioris essent for-
mæ: contra, alienos Constantini M. recentes sibi
oblatos minoris emebant, id est, accipiebant, quod
minoris essent formæ, cùm tamen eiusdem essent,
neque maioris ponderis. Breuiter igitur ita colli-
gamus: Solidos, cuiuscumque formæ, cuiuscumque ve-
rustatis, quorumcumque Principum, neque refutandos,
neque maioris aut minoris æstimandos, si eiusdem sint
ponderis. Pondere scilicet, nummi sunt æstimandi, non
formâ, non ætate. Non ætate, inquam. Quod qui-
dem arguit, Constantini M. (qui huius l. author) imò
& Theodosij M. (qui author est legis 3. Cod. de veter-
is numism. potestate) idem solidorum pondus, quod
antea erat, fuisse: neque dum delictum à præfæ-
aureæ monetæ pondere: de quo ad l. vn. sup. de obla-
tione votorum: quandoquidem velut vnus cum ve-
rustioribus ponderis, vniformi pretio æstimari iu-
bentur; Quamlibet forma alia essent. Alij scilicet, ma-
ioris formæ, alij minoris: verum de pondere soli-

dorum dicitur ad leg. 1. inf. de ponderatorib.
¶ Porro, quod tam grauis poena, putâ capitis,
ignis aliâque poena mortifera à Constantino con-
stituitur, non temerè est. Violat scilicet. Principis ma-
iestatem non parum, qui cùm vultum eius videat,
eum tamen æstimare nescit, imò eo solo parui du-
cere non veretur, quod angustiore expressione con-
cludatur: vt maioris æstimet aliorum seu anterie-
rum fortè Principum aureos, maiorem habitum
faciei præferentes. Non minimi reatus est, Principis,
sub quo agit, mouetam legitimi ponderis, des-
picatui habere, vt Anteriorum vel aliorum Prin-
cipum maioris æstimet: Vt ex his colligere mihi
videat; Constantini auro aureos etsi non minore
quam antea pondere, at certè minore formâ cufos,
quod eius ut fallor auri nummi satis testantur,
qui etiamnum superant. Denique hæc à Constans-
tino M. hac parte constituta sunt, vindicanda Ma-
iestati suæ, quam Gentiles proculdubio variis ra-
tionibus imminuta ibant: cùm scilicet, solidos ab
eo cufos minore forma æquali licet pondere, mi-
noris æstimarent quam Anteriorum Principum
Gentilium solidos. Atque ita veteres solidos, re-
centibus eâ de causâ præferrent: quo factò Maie-
stas eius non parum impetebatur; vt non mirum
sit, tam graues huic factò poenas ab eo imponi.
Quæ certè constitutione nil opus fuit insecutus
temporibus. Quandoquidem contrarium huic fa-
stidium ferme inoleuit: contemnendi, inquam,
refutandi, minoris æstimandi veteres nummos præ-
recentibus, eâ quam antea perstrinxit ratione: cres-
cente videl. Principum seruii penè adoratione.
Imò, abdicti alioquin veteres nummi prorsus: testis
Nouella Leonis 52. Hinc factum itaque, cur Iustinia-
neo Codice contineantur leges ad veteris numismatis
potestatem erigendam latæ; hæc nostra seu Con-
stantiniana ab eo Codice exulet, quæ scilicet, ad No-
vorum solidorum potestatem seu æstimationem
asserendam lata est: & quidem Christiani Prin-
cipis, à fastidio, vt equidem existimo, Gentilium.
Atque hæc est noua, & genuina Constantinianæ
huius Constitutionis sententia. Atque ita de his
quatuor constabit deinceps. Primum, quam huius
constitutionis faciendæ causam Constantinus ha-
buerit. Secundò, cur tam seueras poenas idem in-
dixerit. Tertid, quantum differat species huius
constitutionis à specie legis primæ, & tertie, Cod. de
veteris numismatis potestate: & similibus quas supe-
rius collegi: Imò quam contraria sit. Postremo
constabit, cur Iustinianus duas illas leges in Codicem
suum referri voluerit; hanc verò abdica-
uerit.

¶ De Vultu Principum qui in monetis seu nu-
mismatis, vulgaris est obseruatio, præter hanc le-
gem & d. l. 3. Cod. de veteris numismatis potestate:
Item præter legem 1. inf. de ponderatoribus: & so-
lemnina loca apud Mathæum c. 22. v. 19. Marcum
12. v. 16. Lucam 20. v. 20. præter Paulum 5. sentent.
tit. 1. §. Statij versus obseruandi:

Quæ Diuim in vultus igni formanda liquefat
Massa, quid Ansoni a scriptum crep. 1 igne monetæ:
Consulenda & Cassiodori formula 7. Variar. 32. Ab
hac causa Poëta Satyra 14. Versu 291.

Concisum argentum in titulos faciisque minutus.
Vbi Scholiastes vetus, id est in argenteos, siue
nummos: ab hac causa Prudentius in Laurentio,
numismata Cæsatum effigie cufa, vt nonnulli vo-
lunt, ænigmata dixerit. Sanè ita vetus Glossarium
monetam ænigma interpretatur: Arabes Methalia
vocat numismata Christianorum, quæ caput hu-
manum expressum præferunt, quod verbum propriè
significat cinora. Secura

Secunda sententia, qua Constantinus Principum Majestatem in monetis, atque adeo monetis ipsas à parachactis vindicatum, simul & emptioni venditioni solidorum viam patefactum it; hæc est, quæ scilicet, pœna persequitur solidos ABRADENTES, περιπρωτες; qui mensuram circuli exterioris adradunt, de quibus est quoque lex 2. infr. de ponderatorib. Emptio venditioque solidorum, quos excidunt aut deminunt, aut, ut proprio verbo utitur cupiditatis, adradunt, tanquam lenes eos vel debiles nonnullis repudiantibus, impeditur, ideoque placet, quem sermo Græcus appellat, per singulas civitates constitui Zygostatem, &c. De circulo hoc & huiusmodi arte solidos adradendi est insignis locus apud Procopium lib. 3. Gothico-rum, ubi narrat Byzantios Alexandrum quendam περιπρωτες vocasse, id est, forficulum, quia perquam scitè nosset circulum solidorum adradere: quem locum iam consignavit Cujacius 19. Observat. 25. Aduersus huiusmodi rastrores aureorum, qui propriè περιπρωτες in Basilicis, vide & legem 8. π. ad legem Cornel. de falsis: & Paulum lib. 5. sent. tit. 25. §. 1. De circuli rastroribus nulla lex propria extat in libris Iustinianis: Itaque huius legis auctoritate vltus ante aliquot annos Lutetia primicerius Præses, cum de hac ipsa re recitaret Senatufconsultum. Et pœna obseruanda in hos adrafores & περιπρωτες eadem quæ superioribus, puta capitis, ignis, alteriusve pœna mortifera. Sanè & Vlpianus d. l. 8. liberos eo nomine ad bestias dari, seruos summo supplicio affici debere, Proconsulem instruens scribit. De hoc crimine est & Chrysofomi locus comm. in 1. ad Galat. ed. Commel. p. 572. καθάπερ δὲ τοῖς βασιλικαῖς νομισμασιν, ὁ μικρὸν τῶ χαρῶν κτῆσι περιπρωτες, ὄλον τὸ νόμισμα κἀβδύλλον ἐργασάσαι, ἕτας ὅ, &c.

Tertia sententia Constantini est in eos qui Exponunt scienter adulterum solidum. Exponunt, vel ut lex nostra loquitur, vendendo subiiciunt. Ita Paulus 5. sentent. tit. 25. Qui cum argentum vel aurum poneret, et stammumve SVBIECERIT, falsi pœnâ tenetur. De huiusmodi Stellionibus est lex 1. §. 2. & lex. 16. π. de pignor. act. ubi pariter si quis in pignore pro auro et SVBIECISSET: & mox, Si quidam dato auro et subiicisset, furvi teneri: quod, si in dando et subiicisset, rursiter fecisse, non furem esse. Vide & leg. 9. §. 2. π. ad leg. Cornel. de falsis. ¶ Et hæc quidem de huius legis sententia dicta sufficiant, de que solidorum æstimatione & integritate.

De ipsa solidorum appellatione videndum aliquid est: Ill. Scaliger Posthumo suo pag. 52. 53. ait, nuperam ac nouitiam & vix tandem post tempora Diocletiani receptam hanc solidi appellationem, pro nummo aureo sibi visum iri, nisi eius mentio extaret in Epigrammatis vrbis: Et OB DEDIC. EIVSDEM STATVÆ, PATRONIS ET Q. Q. P. P. SOLID. DIVISIT. Sanè solidorum ita mentionem facit Lampridius Constantini M. οὐγγυρον: vt tamen Alexandri Seucii temporibus eam solidi vocem pro auro vsurpatam ostendere videatur. Iussit, tremisces tantum solidosque formari: Formas binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias etiam, atque amplius vsque ad bilibres quoque & Centenarias, quas Heliogabalus inuenerat, resolu praecepit, neque in vsu cuiusquam versari: atque ex eo his Materia nomen inditum est: quum DICERET, Plus largiendi hanc esse Imperatori causam, si quum multos SOLIDOS MINORES dare possit, dans decem vel amplius vni formâ triginta & quinquaginta & centum dare cogentur. Nisi quis putet Lampridium sui saculi voce vltum. Interim vindicandus hic mihi Lampridij locus à Correctorum manu, & quidem postremis eius verbis. Igitur sanus est omninò hic locus: neque vilo modo immutandus, neque vox Dans tollenda. Scilicet hoc voluit Alexander: Maioribus solidis maioris formæ resolutis, & ab vsu submotis: vicissim, minoribus solidis stantibus, qui scilicet vno tantum auro æstimabantur, etiam locum amplio rem fieri Principi plures liberalitates exercendi: quandoquidem minores solidos habens, liberalitates suas per multos spargere posset: neque aded facillè exhauriretur, est multos etiam vni daret. At si in vsu perstarent huiusmodi Maiorini seu maiores solidi, tot largitatibus exercendis locus non foret; vt pote non valente nisi plurimum dare si numerum dare vellet. Breuiter, largitatis modum tenere non posset: & cum non posset, fontes largitionum citò areferent. Atque hic est huius loci sensus. Scilicet, is qui multos minores solidos etiam vni, circa exhaustio nis metum, dare potest & valet; si det maiorinos vel maiores aliquot numero (vt non aliter fieri potest) in imo necquicquam fundo nummus respirabit: Dans, id est vtique dans, vel si det. De hoc Lampridij loco dicam adhuc aliquid ad l. 1. inf. de expens. ludorum.



SI QVIS PECVNIAS CONFLAVERIT, VEL MERCANDI CAUSA TRANSTVLERIT,

AVT VETITAS CONTRECTAVERIT.

TITVLVS XXIII.

Abest hic Titulus, & Vtraque lex sub eo posita, à Cod. Iust. Superiores Tituli fuerunt de falsa moneta fabricatione, & fabricatæ adraffione, venditione: Hic de falsitate & delicto circa probam monetam, & quafdam monetas publicè improbatas.

I. * Imp. CONSTANTINVS" A. & Iulianus Cæs. ad Rufinum P.P."



VICVMQVE vel constare pecunias, vel ad diuersa" vendendi" causa, transferre detegitur, sacrilegij" sententia" subeat, & capite plectatur: Portus enim, litonaque" diuersa, quò facilius esse nauibus consuevit accessus, & itineris tramites", statuimus custodiri per idoneos Officiales, ac Præpositos, à Præsidibus &" nonnullis præditis dignitate, vt cognitâ vetitate, prouinciarum Rectores obnoxios legibus puniant: Officia" quoque immenso periculo subiacebunt. ¶ Nec vero aliquis Negotiatorum plus mille follibus", pecuniarum in vsu publico constitutæ, animalibus" propriis, sumptuum" gratiâ portare debet: At si amplio rem modum quisquam vehere detegatur, facultates eius fisci dominio vindicentur, & ipse adficiatur exilio. ¶ Nam" pecunias nauibus vectas non" omnes iudicamus" Mercatores debere promere"; quippe in vsu" tantum publico pecunias constitutas permittimus conuehi: itidémque, eas solas species" emi, quæ Mercatoribus" more sollempni ad diuersa portantur: Pecunias" verò nulli emere omninò fas erit: Nec vetitas contrectare: quia in vsu publico constitutas pretium oportet esse, non mercem. ¶ Placet denique, vt si quis forsitan nummus, præter eum qui in vsu publico perseuerat, aput aliquem Mercatorem fuerit inuentus, fisci dominio cum omnibus delinquentis facultatibus vindicetur. ¶ Et si forè cum mercibus ad quascunque prouincias venerint naues, cuncta solita licentia" mercabuntur, præter pecunias, quas more solito Maiorinas vel Centenionales communes appellant, vel ceteras, quas vetitas esse cognoscunt, Acc. viii. Id. Mar. Constantina", Constantio A. viii. & Iuliano Cæs. coss. [356.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex vt dixi, à Cod. Iustin.
" 26. Constantinus, non, Constantinus.
" Paphi" & appi" hic proculdubio est, cuius sub Constantio post Synodum Sardicensem meminisse Epiphani. hæres Photinianorum 71. ubi malè alioquin Cornarius vertit Præsidem. Cuius verò Præfecturæ Prætoriana: Præfectus fuerit: liquidò non constat. Sanè hæc lex accepta dicitur Constantina. Cæterum Constantina: plures fuerunt. Nonus Intercepit Epiphanius Præfectum Prætorio Illyrici fuisse credit; adde & Italiae, quod docet lex 6. infr. de annonâ & trib. ubi de eo plura, & ex professo.
" Diuersa id est ad diuersa loca, & Barbarica quidem.
" Vendendi id est exponendi causâ: de hac voce dictum est ad leg. super.
" Sacrilegij crimen, pro Maiestatis crimine. De quo alibi dixi.
" 26. Sententiam.
" De Litorum & itinerum custodia fuit supra, titulus 16. lib. 7.
" Tyamites itineris vocat, quæcunque tandem itinera quæ terrâ sunt.
" Fortè legendum, è nonnullis.
" Si huic rei inuigilauerit. " De follibus mox dicam.
" De hoc animalium significatu iam dixi ad legem 9. sup. de re militari.
" id est, ad itineris impendia.
" Hæc sententia obscurissima est: de qua mox viderimus: fortè legendum hinc, iam.
" Imò omnes, vt ita his depromptis seu exhibitis appareat, verum veritas pecunias acceperint: Quare rescribo, nos omnes. " id est, iubemus.
" Promere, id est, publicis personis & custodibus in id præpositis exhibere.
" In vsu publico constituta pecunia sunt, quæ currentes pecuniarum hodie: Transiunt per mercatores. עקר לפחד כסף Gen. 23. Septuaginta ἀγορῶν δὲ ἀγορῶν ἐμπορῶν ibi vertunt. Hieronymus probam monetam cum Græcis interpretatur. Ambulare quoque dicitur apud Iulianum, de commutatione solidorum: περιπρωτες dicunt Græci apud Sextum Empiricum aduersus Mathemas. c. 10. Atianum in periplo.
" Ac non etiam pecunias. " à mercatoribus.
" Constantina hæc quæ? iam dixi ad Inscriptionem legis.
Tom. III.

SI

COMMENTARIUS.

VSTA PECUNIA in vfu publico constituta, vt conferretur: contra ne VETITARVM pecuniarum commercium fit, cauet Constantinus Imp. hac constitutione, A. D. 356. Multiplici ratione.

Primum igitur, CONFLARI pecunias vetat: Pecunias, scilicet argenteas: Scilicet vt flare non licet, ita nec conflare. Flare, est conficere, cudere, de quo dixi ad leg. 6. de sup. falsa moneta: vide & leg. 9. in princ. de lege Cornel. de falsis. Conflare verò, est recudere, dissoluere, vt hac lege. Sic Firmicus lib. 6. c. 31. p. 180. falsarios faciet, aut qui pecunias publicas conflatarum adulterinis artificijs imitentur. Quamquam aliàs quoque pro cudere accipitur, vt l. 1. inf. de constat. eris. Et conflatores figurati eris, adulteratores etiam monete capitalis animaduersio persequitur. Lampridius nostro sensu in Alexandro Severo: Quartarios iam formatos in monetâ detinuit, expectans, vt si veltigal contrahere potuisset & eosdem ederet: sed cum non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tantum solidosque formari. Idem mox resoluendi verbo vitur: Formas, inquit, binarias, ternarias & quaternarias & denarias etiam atque amplius vsque ad bilibres quoque & Centenarias, quos Heliogabalus inuenerat, resoluere precepit, neque in vfu cuiusquam versari, atque ex eo his Materie nomen inditum est. Resoluere scilicet & conflare, est in materiam seu massam resoluere, indeque Lampridius superiore loco notat ingentibus nummis conflari seu resoluere iussis, materia nomen inditum fuisse, velut quæ in materiam resoluendæ essent, vel etiam nondum resolutæ, materiam & massam potius exhiberent auri, quàm solidos qui in vfu & conuersatione publica versantur. Materia scilicet pro massa auri propriè accipitur l. 1. & vlt. inf. de ponderatorib. & l. 13. inf. de susceptorib. & solidis opponitur; vnde & materies obryzæ, quæ mox massa obryzæ dicitur, l. 12. inf. de susceptoribus. Eodemque sensu dixit Manlius Theodorus lib. 4. p. 87.

scrutari ceca metalla
Depositas & opes terræque exurere venas
Materiamque manu certa duplicarier arte.

Quæ postremâ versâ à Scaligero expuctû nollè, est enim purus putus Manlianus. Materiam scilicet dixit auri massam. Ex his apparet, quàm malè postrema illa Lampridij verba pro suspectis habeant Viri docti, quæ vt dixi rectè habent, neque emendati aut alio sensu donari oportet. Materiam igitur seu massam ex pecunijs fieri, id est pecunias conflari Constantinus prohibet: Cuius prohibitionis rationem putabat hanc vir doctus Freherus, de re monetar. pag. 3. 4. ne nimirum ipse icon & rei impressæ memoria, cuius sine & contemplatione pecunia formata erat, periret: eadem ratione, quâ nec statuas & imagines Imp. consecratas conflare citra maiestatis crimen licuit. Quod inane esse ostendunt mox quæ dicam de huius legis ratione.

Secundò prohibet Constantinus pecuniarum COMMERCIVM, id est pecunias transferri seu exportari vendendi causâ à negotiatoribus, & vicissim à negotiatoribus eorè. Non eâ quidem ratione, quâ aurum extra Imperium nominatim exportari Barbarisque præberi prohibetur l. 2. Cod. de commercijs & mercatoribus: Item non eâ quâ in Galliâ vetita auri & argenti extra regnum exportatio: de quo vid. Bretij Orat. 33. verum hâc, quia in vfu publico constitutas pecunias pretium esse oportet, non mercem: ac proinde eadem ratione quâ & conflari pecunia vetantur: nam & hæc venditio pecuniarum seu commercium non alio sine quàm conflandi fermè sit: Porro Constantinus h. l. huic pecuniarum commercio non modò pœnis propolitus occurrit, verum varijs præterea rationibus. Primum quidem, littorum, portuum, itinerum custodes in id constitui iubet, qui commeantes negotiatores & naues excutiât, num pecunias vendendi causâ trãserât aut manibus referât: Secundo pecuniæ ad itinere impendia modû constituit, quo maiorem negotiatori vehere aut portare non liceret. Porro modus his præstituitur, Milie follibus; Quod de minutis follibus accipi non potest, qui scilicet duo λεπτα conficiebant, sed de follibus, cuiusmodi centum solidum conficiebant Constantini Mæno: quique aded duobus argyris seu duobus didrachmis æstimabatur: de quo est hic Epiphaniij locus φάλλισ δ τάλαντον καλεῖται διπλάσι δὲ δέν: τὸ δὲ δέν ἀργύριον συγκείμενον, ὁ φάλλισ τὴν δυνάμειν, ἢ φάλλισ δύο λεπτά κτλ ἢ δυνασειμόν, ἀλλ' ἢ κτλ ἢ ἀργυρομόν. Vide & Hefychium Illustrium apud Glossarium Basilicon, & Erymologicum Suidæ. Verum de follibus alibi plene dicemus. Ergo folles non vltra decem solidorum æstimationem ad itinere impendia portari vult Constantinus.

Tertia prohibendi pecuniarum commercij ratio hæc est, quod Constantinus velit, Naues quæ aliò nauigant ad species emendas, reuertentes, excuti, atque pecunias omnes promere debere, vt ita constare possit, num pecunias, quas conflare emerè que prohibuit est, aut euehant, aut reuehant: C'estoit doncques vn bureau des consignations, où l'on estoit fouillé, & où il falloit assigner son argent.

Quarta ratio est, quod si nummus vetitus, qui in vfu publico non est, apud aliquem mercatorem inuentus fuerit, fisco vindicari debeat, vnâ cum omnibus eius facultatibus.

Postrema ratio est, quod retrò vetantur mercatores vice Mercij à se translatarum pecunias vitas mercari. Ergo neque euehere mercatores pecunias adinstar mercium vendendas possunt: neque reuehere loco mercium emptas seu acceptas. Exemplum porro ponit Constantinus, hic in Maiorinis pecunij, & Centenionalibus cõmunibus: de Maiorina pecunia iam dixi ad l. 6. sup. de falsa mon. de Centenionalium nummo dicam ad l. prox. 2. quæ de eo specialis est: vbi & in rationem inquiram, cur hi nummi vetiti fuerint.

II. * Imp. Arcad. & HONOR. AA. Dextro P.P."



ENTENIONALEM tantum nummum in conuersatione publica tractari præcipimus, Maioris pecuniæ figuratone submorâ. Nullus igitur Decargyrum nummum alio audeat commutare; sciens fisco eandem pecuniam vindicandam, quæ in publica potuerit conuersatione deprehendi. Dat. Prid. Id. April. Med. Olybrio & Probo Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest & hæc, vt iam monui, Lex à Cod. Justin. Italia. In Conuersatione publicâ, in vfu publico, l. super. Neque in vfu cuiusquam versari. Lamprid. Alex Severo vid. Glossar. vid. Glossar. 26. Probino: vt docent Fasti, & rectè monuit Iuretus in Symm. lib. 5. ep. 67.

COMMENTARIUS.



ETITA (& quidem superiore Constantij Constitutione) fuerant hæc inter alia pecuniarum duo genera: nempe Maiorina pecunia (de qua iam dictum est ad l. 6. sup. de falsa moneta,) itémque Centenionales pecuniæ, seu nummi: Id Honorius, cum oboleuisset post Constantium (vtpote reductis in vsum Centenionalibus & Maiorinis) hæc constitutione partim reducit, partim abrogat. Centenionalem quippè nummum in conuersatione publicâ, in vfu publico, in vfu cuiusque versari, & quidem tantum iubet: at Maiorinam pecuniam submouet, atque aded decargyrum nummum, quæ Maiorina pecunia fuit.

Quæ vt intelligantur, videndum qui nummi sint Centenionales, quorum h. l. mentio fit, & leg. super. quæ Maiorina, & maioris pecuniæ figuratio, qui deniq; nummus Decargyrus: qui omnes nummi quinam fuerint, se adhuc querere posthumo suo proficetur Scaliger. Nos post eum aliquid quaeremus.

CENTENIONALIS nummus qui h. l. vocatur, cum adiuncto superiori lege vocatur Centenionalis Communis: Communis, vt existimo, quia in communi vfu erat: De Centenionalibus his hæc tria comperio.

Primum, à Maiorinâ pecuniâ eos distinctos, aliòque fuisse: quod apertè & hæc lex, & superior, testantur: ac maximè hæc, quæ Centenionalium vsum inducit, Maiorinæ verò pecuniæ vsum interdicit. Vt proinde omnino errent, qui hos nummos commiscunt. Vnde simul claret, Centenionales nummos non fuisse maioris, seu maiorinæ pecuniæ speciem, quin potius minoris; & quidem parua aded, vt propter paruitatem suam interdicit aliquando fuerint, quemadmodum maiorinæ pecuniæ propter sui magnitudinem.

Secundò, distinguendi sunt hi Centenionales, vtpote toto cælo diuersi à Centenarijs aureis: Quæ etiam duplici significato reperio. Primum enim Centenarij auri ita dicti sub Heliogabalo fuerunt, ab æstimatione, quod Centenos aureos sine solidos conficiebant, de quibus est hic Lampridij locus in Alex. Senero. Formas [id est nummos formatos figuratos] binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias etiam atque amplius, vsque ad bilibres quoque & Centenarias, quas Heliogabalus inuenerat, resoluere precepit neque in vfu cuiusquam versari: atque ex eo his Materie nomen inditum: quum diceret plus largiendi hanc esse Imperatori causâ, si quæ multos minores solidos dare possit, dâs decem vel amplius vnâ formâ triginta & quinquaginta & centum dare cogeretur. Qui quidem locus vt iam antea quoque probauimus, sanus est vndique: Quamquam si quid mutare placeret, vocula quum, loco mota videri tantum possit, ac proinde locus ita le-

gendus, si multos solidos minores dare possit: quum dâs decem &c. Centenariæ igitur formæ erant auri nummi ceterum aureorum sine solidorum: ac proinde ingentes & maiorinæ maximè; quæ causa his Materie nomen inditum, vtpote qui non tam nummi quàm auri massæ (pecuniarum præ se ferrent: quod materie nomen significare iam antea ostendi. Ab his igitur Centenionales toto cælo disparati fuere, præter mentè CL. Saluialij ad eum locum, quippe Centenariæ formæ & ingentes seu Maiorinæ fuerunt, neque in vfu vnquam quàm sub Heliogabalo: at Centenionales nummi erant minorini seu minores & pifinni, apertè enim, maiorini & maiorinæ pecuniæ h. l. vt sup. opponuntur: deinde in vfu fuere; vnde & Centenionales fortè vt antea dixi Communis dicti videntur, quasi in vfu & conuersatione publica constituti. Et hæc de primo Centenarij Genere.

Fuit alterum Centenarij genus: non quidem nummi, sed nummi & ponderis nomen: denique non νόμισμα, sed ὀκλή, ποσότης, ἀριθμημα; Glossæ Nomicæ, Suidas: item Κέντινάριον ποσότης νομισμάτων. Erat scilicet Centenarium collectio seu pondus centum librarum auri signati. Solidus ideo rectè: Centenarium Numeri nomen est, ed quod centum librarum ponderis sit, & Procopius, τὴν μὲν ἐρίων ποσότην ἐκείνην δὲ καὶ ἐκατὸν κεντινάριον ὀμολόγησεν περὶ αὐτῆς θήσεως. Et mox ἐλάττει λίτρας τὸ κεντινάριον ἐκατὸν, ἀπ' ἧ δὴ ἡ ἀνάμεικτα, & Glossæ Nomicæ, Κεντινάριον λίτρας ἑ κέντρον γδ Ρωμαίων τὸ ἑ φασί, Centenarium proinde 7200. aureos constituebat: nam libra auri 72. solidos conficiebat. Itaque quod Olympiodorus apud Photium scribit, Ἀλάριχθ' ἐπιζώντθ' Στιλίουθ', μὲν κεντινάριον μισθὸν ἐλάττει τῆς ἀσσητίας. Zosimus lib. 5. p. 805. τετρακισχίλιας λίτρας reddidit: Rectè; quadraginta quippe ceterarij, exactè sunt quatuor mille libræ. Idem Olympiodorus censum sui temporis æstimans, ἔτι πολλοὶ οἰκοὶ Ῥωμαίων πέρσοδον καὶ ἐκατὸν ἐδίχοντο ἀπὸ τῶν κτημάτων αὐτῶν ἀπὸ τεσσαράκοντα χρυσῶν κεντινάριον, χωρὶς τῶ σίτην ἢ τὸ σῖτον ἢ ἄλλων ἀπάντων εἰδῶν, ἀ εἰς τέρτον σωστέων εἰ ἐπαρθεσὶν τοῦ ἐπαρθεσὶν χρυσῶν. Et meminit idem sapius horum Centenariorum: hoc inter cætera quoque loco, dum bis mille libras, & 20. Centenaria eandem summam facit: χρυσῶν μὲν γδ εἰς μίαν κεντινάριον ἐκαστὸν ἀρῆσαι: ἢ ἢ ἀκινῆσθ' αὐτῆς εἰσα ΚΑΓ' ἌΥΤΗ' εἰς δισχιλίας λίτρας σωστέων: Denique creberrima huius centenarij mentio in Historicis recentioris æui. Ab his igitur Auri Centenarijs pariter toto cælo disparati Centenionales nostri fuere: vtpote qui nummi genus fuerunt, non ποσότης, & quidem minuti. Et hæc de auri Centenarijs: id est de numero, collectione centum librarum auri.

Ac vt auri Centenaria, à Centenionalibus nummis diuersa prorsus fuerit, ita & eris centenarium. Nam

vt centenarium auti ελαφίς seu ποσόντιον nomen fuit, ita & centenarium aeris, cuius mentio l. ult. inf. de conlatione aeris. Perpetuo sancimus generalique decreto, ne cui deinceps, ex precepto Comitina sedis, vel per oraculum sacrum, vel per diuinas aduocationes Numinis nostri in nummo, vel in specie (nisi ita publicaneceffitas postularit) propria liceat tributa persolvere, sed vt magis aut ipsam speciem, si hoc visus exegerit, aut aurum quod estimatio certa constituit pro Centenario aeris huiusmodi possessor exsoluat. Centenarium aeris, est pondus centumlibrarum aeris: vt centenarium auri, centumlibrarum auri pondus. Auri Centenaria quoque memorantur in l. 12. Cod. Iust. de cursu publ. Quoniam veredorum quoque cura pari ratione tractanda est, sexaginta libras auri sella cum frenis, sexaginta itidem averta non transeat: exceptis Auri Centenariis quaneceffariū est ab hippocomis in solitiis succulis reportari. Vbi Cuiacius nescio quare ornamenta veredortū Avertis applicita somniabat. Centenaria enim auri ibi videntur, quae hippocomi, id est serui cursus publici ad largitiones deferēbant in solitis facculis scilicet. quatum formas exhibet Notitia Imperij in Com. S. L. Mentio quoque fit illotum Auri Centenariorum apud Suidam, in v. Πρίσκιον. ibi: τὸς ἀμωλογημένον ἐν τέτοις διή τοῖς καταπαλέοις γραμματίοις, ξυμψήθη ἕξ ἡσόν ἢ ἐς ἑκατὸν κεντὼδεκα. Ac vt auri, aerisque Centenaria, à centum solidis, vel libris: ita Centenariae dictae quae longiores essent res materiae quoque centum pedum; vt Basilicæ centenariae, Lucillio apud Nonium & Sisenar apud eundem in v. Talentarius, quomodo quinquagenarias longioresque materias dixit Ammianus Marcellinus, lib. 18. p. 125. (vt Quinquagena, pro quinquaginta solidis, l. 7. inf. de lustrali conlat.) Eadem ratione centenarias vestas dixit Tertullianus, de corona militis, c. 14. Dixit idem & Centenarias canas, à centenis Sestertiis, Apolog. c. Denique & maxima quaeque seu Maiorina, Centenarij nomine quoque donata: ita maximam turrem, Comme la grosse tour de Bourges, ou de Londres:) Curiae magnae Constantinopolitanae Centenariam vocatam reperio, Nicetas, in Andronico Commeno lib. 2. c. 7. τὸ μέγιστον πύργον (τὸ μέγιστον ἀρχαῖον διασφάγων, ὃς κεκλιμέναις κεντὼδεκα, ἀφὸν ταῖς ὀπίσσι βέλκεται. De Centenariis auri, vel aeris, haec dicta sunt. Vnde liquet Centenarios nummos dictos, ingentes Auros Centum Solidorum, Maiorinos: Centenarium verò designasse ποσόντιον, centum auri vel aeris librarum. Quae sanè omnia cum Centenariis nostris nummis siue pecuniis nil commune habent, imò planè contrarij sunt: Neque enim Centenionales ποσόντινα significarunt, cum nummorum fuerint species. Neque nummorum maiorum genus, cum maiorinae pecuniae opponantur. Quinam igitur fuerint Centenionales isti nummi? Sanè facilius est dicere qui non fuerint quàm qui fuerint. Vir Doctus, vt dixi, eundem fuisse putabat, cum Centenario nummo, id est qui centum aureorum pondus habebat, quod iam ante refutaui. Et Casauboni quoque error est qui centenonalem nummum grandiozem fuisse ait, eundemque cum maiorina pecunia. Imò enim ex aduerso haec opponuntur. An igitur Centenionales argentei nummi fuerunt, qui quamlibet minati, centum tamen aereos, seu minutissimas stipes conficiebant: Centenio, Centenionalis. Ita in Glossis, Biniones δλωδεκα Binio δλωδεκα. Binio duos aereos seu stipes conficiebat. Centenio, seu Centenionalis, centum aereos seu stipes minutissimas: aeris denarios centum, vel centum folles. Quomodo Valerianus Aureliano per Epistolam ad impendia diurna decernebat aereos Antoninianos binos, argenteos Philippicos minutulos quin-

quagenos, aeris denarios centum. Quos etiam Centenarios dictos putet quis: de quibus Codini locus in orig. Constant. c. 13. εἰδὼς κεντὼδεκα πρὸ λαφὸν διὰ σελήνην μαγίστερ. Ita Denarii argentei nummi dicti, quod denus aeris valebant, δλωδεκαλίον ἢ τοὺς ἐκατὸν δλωδεκαίον. Plutarchus, in Camillo, & Varro. Centenarij igitur Centenionales fuerunt argentei, qui centum aereos, vel folles valebant. Sauerus p. 3. c. 25. p. 238. centenonalem nummum ita vocatum scribit argenteum, qui centum assaria valerent, eundemque cum miliarefio facit. Ego putem, Centenionales nummos communes dictos denarios argenteos, qui centum in libram signati, quaeque aded centesimum librae argenti conficiebant. Cum alijs denarij per haec tempora 60. tantum in libram cuderentur, vt docet lex 161. de exp. ludor. quam mox consignabo, vel certè Plinij auro octaginta quatuor in libram signabantur, vt testatur lib. 33. c. 9. Misceuit, inquit, denario. Triumuir Antonius ferrum, misceuit auri, alij e pondere subtrahunt, cum sit iustum LXXXIV. è libris signari: Quod & ipsum Corn. Celsus lib. 5. c. 17 ad Natalem palam scribit. Et haec de Centenionalibus dicta sunt: quos Honorius Imp. in confectione publicâ tractari, & quidem tantum hâc l. praecipit: Constantius verò inter veritas pecunias posuerat, l. superiore. De Maioris pecuniae id est Maiorinae pecuniae figuratone, & prohibitione dixi ad l. 6. sup. de falsâ moneta. Superest de Decargyro videamus; quanquam & de eo iam pleraque dixerim ad d. l. 6. sup. de falsâ moneta. Sanè Scaliger, posthumo suo de re nummariâ, adhuc querere se proficetur, quinam illi sint? Vel illud ex h. l. apparet, cum & Maioris pecuniae seu maiorinae speciem fuisse: & prohibitum quandoque. Verum id non satis est. Repetendum igitur Libram argenti per haec tempora modò in 60. argenteos, modò in plures (veluti centum inde Centenionalium nomen) diuisam: atque aded in libram argenti modò 60. modò plures modò pauciores argenteos minutulos cufos. De quo est insignis haec Theodosij M. constitutio, l. 1. inf. de expensis ludorum, Cum publica celebrentur officia, sit sportulis nummis argenteis: nec maiorem argenteum nummum fas sit expendere quàm qui formari solet, cum argenti libra una in argenteos sexaginta diuiditur: minorem dare volentibus non solum liberum, sed etiam honestum esse permitimus. Ex hoc singulari inquam loco apparet, Argenteorum tria quodammodo genera fuisse: quorum alij 60. in libram argenti cuderentur: alij verò pauciores quam 60. (atque aded MAIORES seu MAIORINI alij denique plures (id est MINVTILI argentei.) Inter Maiores seu Maiorinos igitur fuerunt Decargyri isti nostri: qui scilicet Decem argenteos conficiebant: ac proinde sex tantum in argenti libra (cum scilicet in argenteos 60. ea diuidebatur) erant: & sextulam Argenti libram conficiebant. Decargyrus scilicet, eadem ratione quâ Graeci denarium δεκάχρηλον dixerunt: & δεκάδραχμον Talentum auri quod decem talenta argenti conficiebat: auri quippe potestas decupla erat ad argentum: de quo ad l. vii. inf. de argenti pretio. Pollux idem, quod & ab alijs citatur: τὸ δ' χρυσίον ἐστὶ πρὸ ἀργύρου δεκάπλάσιον ἢ, σαφῶς ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Μεγαλίδει περικαταβήκης μάθον. ἀρεπτόν δ' ὀκτωὶ τάλαντι χρυσίου σοὶ παιδίον Ἔστω τῆρῶν. Ἐπὶ ἀρχῇ μὲν ταῦτα πρὸ ταυτῆς λήγον Μακάριον ἐβένθ' δεκατάλαντον καταφαγόν. Polybius super foedere Italico, δίδόντες πρὸ δέκα μῶν ἀργύρου χρυσίον μίαν. Quod Linius vertit: Dum argenteis decem aureus vnus valeret. Ita & apud Siculos

los in aere minus δεκάσημα dicebatur τὸ δεκάλητρον quod quidem aereorum 133. & trientis erat: maius τὸ λητροδ' ἐκατάλητρον, quod 1303. & trientis. His ita de Decargyro, deque Nummo Centenionali & de Maiorina pecunia cognitis, superest vltima inquisitio, quâ ratione Nummi isti prohibiti fuerint. Maiorina igitur pecunia ideone prohibita, quod Flaturarij passim eam argento ab aere separato lauerent & purgarent, vt docet d. lex. 6. sup. de falsâ moneta? An potius, quod magis existimo, Maiorina hac pecunia & Decargyrum eius species à vulgi vsibus submota, imò & à Magistratuum vsu, vt soli Principi eius vsus reseruetur, atque aded huius Maiorinae pecuniae vsu Maiestas Principum tanquam discerniculo distingueretur. Et quocasu Principis largitate huiusmodi pecuniam priuatus nactus fuisset, eam cum alio nummo commutare non posset, tùm huius ipsius legis verbis in-

ductus, tùm d. l. 1. inf. de expensis ludorum, Quâ lege disertis verbis Iudicibus seu Magistratibus interdicitur maiorina pecunia argentea per officia publica erogatio. Habuit haec scilicet aetas huiusmodi Imperij & Maiestatis simulachra in omni ferme vitæ genere patere: In vestitu, scriptura, peculiari moneta vsu, aliisque Imperij insignibus. In hoc censu igitur fuerit vsus Maiorinae pecuniae: de peculiari alioquin quandoque & reseruatò soli Principi auri vsu, dixi plenissimè ad legem 7. sup. de falsâ moneta. Centenionales verò nummi cõmunes aerea, id est in conuersatione publica constituti, cur inter veritas non minùs quàm maiorinae aliquandò habitae fuerint? non aliam comminisci possum causam, quàm quod facillè supponi possent in conuersione, & exponi pro denariis, cuiusmodi Sexaginta in libram cudebantur, vel octoginta quatuor.

DE RAPTU VIRGINUM VEL VIDVARVM. TITVLVS XXIV.

IX. COD. IVST. Tit. XIII. in vnum Titulum, hic & sequens coierunt, De raptu Virginum seu Viduarum nec non sanctimonialium. A quo tamen ipso Titulo, omnes huius & sequentis Tituli leges exulant: praetata prolixissima Iustiniani constitutione. Basilij epistola 244. τὸ ἐν ἀργυρίῳ huc pertinet. Adde & Paratitli vice legem 1. sup. de accusat.

CONSTANTINI M. Edictum aduersus raptum Virginum.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Populum."

Si quis nihil cum Parietibus puellae ante depectus, inuitam eam rapuerit, vel volentem abduxerit, patrociniū ex eius responsione sperans (quam propter vitium leuitatis, & sexus mobilitatem atque consilij, à postulationibus, & testimoniis, omnibusque rebus iudiciariis Antiqui penitus arcuerunt) nihil ei secundum Ius Vetus profit puellae responsio; sed ipsa puella potius societate criminis obligetur. Et quoniam parentum saepe custodiae Nutricum fabulis, & prauis suasionibus deluduntur, his primùm, quarum detestabile ministerium fuisse arguetur redemptique discursus, pœna imminet, vt eis meatus oris & faucium, qui nefaria hortatione protulerit, liquentis plumbi ingestione claudatur. Et si voluntatis adfensio detegitur in Virgine, eadem qua raptor, seueritate plectatur: cum neque his impunitas praestanda sit, quae rapiuntur inuitae; cum & domi se vsque ad coniunctionis diem seruare potuerint; Et, si fores raptoris frangerentur audaci, vicinorum opem clamoribus quaerere, seque omnibus tueri conatibus. Sed his pœnam leuiorem imponimus, solamque eis parentum negari successionem praecipimus. Raptor autem, indubitatè conuictus, si appellare voluerit, minimè audiat. Si quis verò Seruus, raptus facinus dissimulatione praeteritum, aut pactione transmissum, Detulerit in publicum, Latinitate donetur: aut si Latinus sit, Ciuis fiat Romanus. Parentibus, quorum maximè vindicta intererat, si patientiam praebuerint, ac dolore compresserint, deportatione plectendis. Participes etiam & ministros raptoris citra discretionem sexus, eadem pœna praecipimus subiugari: Et si quis inter haec ministeria seruilis condicionis fuerit deprehensus, cirra sexus discretionem eum concremari iubemus. Dat. Kal. April. Aquil. Constantino a. vi. & Constantio c. COSS. [320.]

INTERPRETATIO. Si cum parentibus puella nihil quisquam ante definat, ut eam suo coniugio debeat sociare, & eam vel inuitam rapuerit, vel volentem; si raptori puella consentiat, pariter puniantur. Si quis vero ex amicis, aut familia, aut sorte nutritices puella consilium raptus dederint, aut opportunam praeberint rapiendi, liquefactum plumbum in ore & in faucibus suscipiant, ut merito illa pars corporis concludatur, de qua hortamenta sceleris ministrata noscuntur. Illa vero que rapiuntur inuita, que non vocibus suis de raptore reclamauerint, ut vicinorum, vel parentum solatio adiuta, liberari possent, parentum suorum eis successio denegetur. Raptori conuicto appellare non liceat, sed statim inter ipsa discussionis initia a Iudice puniatur. Quod si fortasse raptor cum parentibus puella paciscatur, & raptus ultio parentum silentio fuerit praetermissa, si seruus ista detulerit, Latinam percipiat libertatem: si Latinus fuerit, cuius fiat Romanus. Parentes vero qui raptori in ea parte consenserint, exilio deputentur. Qui vero raptori solatia praeberint, siue viri siue femina, ignibus concrementur.

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. potissima sui parte: Designatur ea & temperatur à Constante l. 2. prox. sequi. Tria tantum ex hac lege capitula, id est quartam, sextam, septimam sententiam, inductis & abolicis ceteris, memorat & sequitur Iustinianus l. vii. Cod. eod. tit.
** Urbis Romæ.
** Sponsus ergo si sponsam suam rapiat, raptus non tenetur: cui concinit ius Pontificum, can. si quis virginem, can. denique, 36. q. 2. Accedit argumentum ex initio Non. 143. & Nouell. Leonis 35. Contrarium tamen aliter in l. vii. vof. quibus connumer. Cod. eod. tit. & Harmonopolus lib. 6. c. 7. § 1. Verum de hoc vide Burgium 1. Elect. 15.
** alij Depactus. Depacti vox, vt ex hoc loco apparet, non semper turpi pacto denotando inferuit: itaque rectè Interpres veritè, definat.
** Abducenti, & rapiendi ἐπιρροίαν obserua.
** Non has veras rationes, præcipuas saltem causas esse alibi ostendam.
** Hæc omnino facit l. 1. c. de postulando: & l. femina 2. c. de regulis iuris, & similes, quas frustra fuerit congerere. Vide & scholion apud Harmonopolum, lib. 1. Tit. 13.
** Vide hæc ad rem omnino Gellium, lib. 6. c. 7. & Nouellam Leonis elegantissimam 48.
** SECUNDA sententia, de Nutricibus, internunciis & suatoribus.
** Fabula nutricum, sunt affatus nutricum, sæpe fabulosi, quibus inescantur virgines, sed & viduæ: Seneca 9. Controv. 6. Duci uxorem, nullis adhuc inquinatam FABULIS: nec miror innocentem tunc fuisse, adhuc puella erat, Apuleius Apol. 20. annis viduitatis sine culpa, sine fabula. Quamquam hæc de fabula vulgi potius accipienda videntur.
** Intelligit interuentum, opem, & auxilium nutricum.
** & quarum arguantur redempti discensum.
** Discensum hæc sunt non ἀλαζονείας (vt voluit Ammiani Marcellini Interpres) sed internuncia, allès & veniis: portepagnas: Quo sensu proximo, saltem discursus nomen de salutarioribus, apud Marcialem, lib. 7. Epigr. 38. lib. 4. Epigr. 19. Iuuenalem, Satyræ 1. vof. 86. Senecam, de breuitate vitæ, cap. 3. Firmicum, lib. 8. c. 6. quam inanitatem traducit Lucianus, in Nigritio: vbi ἐπιρροίαν ἐκ κλέψης τῶν πλῆθιν vocat.
** meatus scilicet.
** TERTIA sententia, de Virgine ipsa rapta.
** Scilicet potuerint, quod dicitur ἔργον repetendum.
** QUARTA sententia, de Raptore, & appellandi iure ei denegando. Quod capitulum memorat & sequitur Iustinianus, l. vii. Cod. eod. tit.
** QUINTA sententia, de seruorum premio Raptus crimen deferentium: ex qua interpolata est lex 3. Cod. pro quibus causis serui pro premio libertatem accipiunt.
** SEXTA sententia de Parentibus Raptum postea dissimulantibus. Quam sequitur Iustinianus d. l. vii.
** POSTREMA sententia, de Participibus & Ministris Raptus.
** Hanc sententiam verbotenus memorat & sequitur Iustinianus d. l. vii. d. t.
** Hoc amplius habet Interpres: vix tamen admittit, quod de amicis dicit: de familia seu familiaribus facilius admittentem.
** Ratio hæc Interpretis recta est.
** Hoc scilicet, quod in textu dicitur, Raptus facinus pacione transmissum.
** Nimis indistinctè Interpres: de seruis enim id verum, non de alijs.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. istud aduersus virginum raptum Edictum est. Constantini M. inquam, qui Christianæ disciplinæ iam dudum operatus, atque ad totam illam veterem & squalentem legum antiquarum sylvam novis Rescriptorum & Edictorum securibus truncandam cædendamque conuersus, vindicandæ inter cætera Virginum pudicitia, atque aded & honestati, (cuius non tanta iure veteri hæctenus habebatur ratio,) hoc seuertissimo prouidentissimoque Edicto, raptum virginum insectandum sibi duxit: iuris veteris seu Gentilitij mollitie & quadam veluti conuientia, emendatis. Vt proinde hæc quoque lex de eorum Constantini M. constitutionum numero sit, de quibus Nazarius, panegy. anno prox. 321. Nana leges regendis moribus, & frangendis vitij constituta. Hæc vero nominatim in re pulens & efficacius Edictum est, quo omnes aditus admittendi raptus, vel euadendi postea, varijs rationibus obstructum it. Quod quidem Edictum ego plurimi aestimare soleo: velut νομὸν ἀπὸ τοῦ πρῶτου ἀποκαταστήσει.

Ac primo quidem capite, quod ipsam Puellam attinet, tollitur discrimen Inuitæ & Volentis: Consensu scilicet virginis Raptorem excusari non vult; cum iure veteri hæctenus excusaretur: Nihil ei, inquit Constantinus, secundum ius vetus pro sit puella responsio: Secundum ius vetus, id est vt iure veteri obtinebat. Responsio hæc, & mox rursus est consensus puellæ in ipso Raptu, siue post Raptum. Quod & ipsum in Raptu Sanctimonialium & viduarum à Constantino Constantini huius filio constitutum: l. 1. inf. tit. prox. Nec vllus, inquit, sibi ex posteriore consensu valeat rapti blandiri: Responsio pro assensu eius qui ad alterius animum respondet. Excusabatur igitur iure veteri Raptor consensu puellæ: nam & Rapta Raptorem in maritum exposcere poterat, l. 1. Cod. eod. tit. Quinimò iure antiquissimo lex Declamationibus decantata, Raptori Raptae ducendæ necessitatem imponebat; iure etiam diuino, de quo omni vide Forner. 1. Quodid. 5. Quod huc propriè non facit, & vetustissimi quoque iuris est, quod & iure Ciuili Romano non obtinuit: imò tantum

tantum abest Raptori Raptae necessitas eo iure ducendæ imposita fuerit, vt contra Raptus virginis pœnam publicam meruerit: vnico tantum casu excepto, si videl. virgo in sui Raptum consensisset, & si maritum Raptorem exposceret. Quod hoc Constantini Edicto abrogatur: Puellæ inquam consensus Raptori necquicquam prodest. Quam quidem in rem Constantinus, ad ius vetus abolendum, iuris nihilominus veteris autoritate & prærogatiua, siue ratione à scæus videlicet muliebri lenitate & mobilitate: cui illustrandæ sufficere possunt lex 1. c. de postulando: lex femina 2. c. de regulis iuris: & quæ Scholiastes Harmenopuli notat lib. 1. tit. de Mulieribus 13, & P. Faber 3. semestr. 14. vbi p. 200. hanc leg. hac parte explicat. Frustra scilicet. eius consensus exploratur, cui innatum lenitatis vitium, cuiusque sexus & consilium mobile est: Ideoque facta parentibus iniuria patrociniū sperare non debet ex puellæ consensu.

Quinimò (quod Secundum caput est, sed Tertia ordine huius legis sententia 3) Constantinus ed prouehitur, distinctione hæc parte iam inter Inuitam & Volentem inducta; vt virginem in sui Raptum consentientem eodem crimine inuoluat, eadèquæ cū Raptore pœnâ plecti velit: Inuitam verò raptam, parentum, à quibus abducta est, successione hæctenus multari iubeat. Quod quidem etsi acerbioris plenissimum in speciem, iis tamen rationibus id Constantinus tuetur, quæ ed recidunt, quod puella non omni semper culpâ hoc etiam casu careat: Quin & quadantenus in sui Raptum consensisse, etsi inuita raperetur, videatur. Primum quia, si extra domum paternam rapta proponatur, non nihil sit, quod illi imputari debeat, quæ domo progressa sit; cum cæcè continere potuisset, ante conuentionis diem, id est antequam à parentibus despõsa in mariti domum deduci necesse haberet, rapiendi sui occasione eâ re præberit. Si verò domi inuita rapta proponatur, neque hæc omni culpa eam vacat; quandoquidem dum fores franguntur, dum visitatur, POTVERAT vicinorum opem in clamare; potuerit etiam sese tueri varijs conatibus dum reluctatur, dum quidvis aliud molitur & intèrat quod in puellarum armis est; vt Philo hæc in re loquitur: τῶνδ' ὅσα ἀπὸ τῆς διατηρήσεως τῆς παρδουλιᾶς ἀναστροφῆς ἀπὸ τῆς ἀπειρησίας τῆς ἐξ ὁμοῦ. Non est scilicet crimine vacua, nisi quæ fecit omnia quæ POTVERAT: nisi quæ non crimen tantum, quod probas adcurare adkæcet, sed & criminis siue consensus suspicionem omni à se opere segregat & amolitur. Vnde proculdubio ita colligendum, si fecit omnia quæ POTVERAT, quæ probam addecent, si domi se continuit, Constantinum huiusmodi virginem pœnæ subiecti noluisse: At eam demum quæ etsi διαρρηκτὴς in sui raptum non consenserit; quod suum tamen erat, quod POTVERAT, non peregit. Nullum crimen scilicet patitur, seu nullâ iniuriâ afficitur, qui non prohibet, cum prohibere potest l. 109. c. de R. I. vbi dixi. Quæ ipsa æquitate & ratione dubium nullum est, imò ex huius ipsius Edicti verbis appetit liquet, quiritationem & vociferationem ita demum requiri, si vicini aliqui fuerint: Vicinorum inquit Constantinus, opem clamoribus querere. Quid enim si in agro, in villa; à parentibus relicta, vbi vicini nulli? Frustra quiritatio requiritur, vbi vicinis nullis. Er sanè eadem & gemina æquitas veritatur in specie legis 4. sup. de falsa moneta. Imò in hoc ipso Raptus crimine ex lege diuina Deuter. XXII. 23. quam exornat pluribus & eleganter in hanc omnino sententiam Philo de specialibus legib. p. 608. eoque exemplo consuluit sibi Susanna, vt ex eius historia patet. vof. 24. Quod exemplum Ambrosius libro ad

virginem lapsam c. 4. etiam vrger: vbi quod huic convenientissimum est, excusantem se virginem lapsam induens: Sed dicitis malui hoc malum, sed violentiam passa sum: ita responder. Respondet tibi forissima illa Susanna &c. Tu ab uno inepitissimo adulescente, & in media ciuitate quomodo vim potuisti perferre, nisi quia vltro voluisti violari? Quis denique tuas voces audiret? Quis oblationes sensis? Eadem planè ratione, seruis, qui percuntes dominos, quibusvis vis intentatur, vel voce salutari, id est, inclinatione iuuare tenentur, impare est, si nulli vicini sint, qui vocem audire possint, l. 1. §. 28. 29. 35. 36. c. de S. C. Syllaniano. Neque ab hac Constantini ratione etiam abluat, quod IC. scribit in l. vlt. c. quod metus causa: Scilicet vt non est verisimile in vrbe aliquem vim passum, cum potuerit ius publicum inuocare, ita non verisimile est in domo vim passam, quæ potuerit vicinos inuocare.

Ac, inquit aliquis, ob tantillam suspicionem seuum nimis & atrox videri, virginem paternam multari successione: Hinc responderet Constantinus, Senatûsconsulti Syllaniani ratione: Aliter, nullam domum tutam futuram, aliter tantum facinus è Repul. non amolendum, nisi periculo sui, sui custodiam quoque prætare virgines cogantur: Vide leg. 1. in princ. c. de S. C. Syllan.

Multò magis, si quis querat (quod vulgo queri & tractari solet) an ob cõsensum patet in nuptijs non adhibitum virgo à patre exheredari possit? Ex Constantini sanè mente hoc Edicto id comperiet liquidò, exheredatione ne quidem opus esse, quandoquidem iure ipso paterna successione multetur. Frustra de exheredatione queritur eius, quæ iure ipso incapax est, & iure redditur.

De ipso matrimonio per raptum queritur, vturum diuellatur? Iure veteri nullas fuisse nuptias proclue est respondere, neque tamen ided solutas, propter publicam vtilitatem; vt scribebat Paulus IC. Sed tamen hoc Christianorum Imp. suo aliter obseruatum, nempe solum matrimonium ob defectum consensus paterni ex legibus Imp. Quod aperitissimè testatur Gregorius Nazianzenus ep. 176. 181. 211. etsi Episcopis id minimè probaretur, diuertitumque aded seu ἄνευ δόσεως ob eam causam. Et hæc de secunda Constantini siue asperitate siue cautione, quæ virginum raptui occurrentem, calliditate aded consulendum putauit.

Tertia asperitas, vel potius iusta seueritas est in huius criminis Pœnâ, quam Constantinus diffundit in quinque personas. 1. in ipsummet Raptorem. 2. in Nutrices internuncias. 3. in Virginem quæ consensum præbuit, (de quo supra) 4. in Parentes dolorem suum remittentes. 5. in Participes & ministros. Quæ peraque qualia sint, etsi vel ex ipsa solâque legis lectione satis constare possit, nonnulla tamen delibari non abs re fuerit. Et primò quidem de ipso Raptore: vbi duo notanda; 1. Appellationis ius à Constantino denegari Raptori: quod & ipsi Iustinianus constitutione sua complexus est, l. vii. Cod. eod. tit. de quo dicendi locus erit plenior lib. 11. infra. 2. de ipsa Pœnâ. Enim verò quamnam nominatim pœnam Raptori imposuerit Constantinus? hoc Edicto haud satis constat, quandoquidem pœnæ genus non exprimitur: illud enim tantum indicatur eum seueriter plectendum: quam de portationis pœnâ maiorem fuisse, arguit versiculus, parentibus. Verum quamnam pœnam intellexerit, vel indixerit Constantinus hoc Edicto; apertè eius filius Constans videtur l. 2. sequi. quæ hæc ipsam temperat, vbi dicam plenius.

¶ GRATIANI Constitutio, de Quinquennij præscriptione in crimine Raptus.

III. * Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Maximum" P. P.

QVI coniugium raptus scelere contractum voluerit accusare, siue propriæ familiæ dedecus eum mouerit, seu commune odium delictorum, inter ipsa statim exordia insignem recenti flagitio vexet" audaciam. Sed si quo casu" quis vel accusationem differat vel reatum, & opprimi è vestigio atrociter commissa nequieverint, ad persecutionem criminis ex die sceleris admitti quinquennij tribuimus facultatem: Quo, sine metu interpellationis, & complemento accusationis exacto, nulli deinceps copia patebit arguendi, nec de coniugio aut subole" disputandi. Dat. xv i i i. Kalend. Decembr. Gratiano A. III. & Equitio Coss. [374.]

INTERPRETATIO. Si accusationem raptus, vel per metum, vel per voluntatem per quinquennium quisquam distulerit, à die raptus expleto quinquennio, accusandi ultra non habeat potestatem, sed post quinquennium nec de tali coniunctione raptoribus aliquid opponatur, & filij omnes legitimi habeantur.

NOTÆ.

* Et hæc lex à Cod. Inst. abest: huius enim & cæterarum vice fingitur lex *om. Cod. eod. tit.*
 ** *Valentinianus, Valens, & Gratianus*: nisi fortè ad sequentem Consularum hæc lex potius referenda est.
 *** *Maximum* ut iam ostendi ad leg. *vlt. sup. de falso*. Hic scilicet & ferox ille Maximinus, de quo tam multa habet Ammianus Marcellinus initio *lib. 28.* & de quo pleraque dixi ad l. 1. 2. *sup. ne prater crim. Maiest. v. & Protopogr.*
 **** *Ita Inuenalis Satyra 2. v. 43.*
 ***** *Quod si vexantur leges ac iura, citari Ante omnes debet Scantinia*
 ***** *vexare*, est negotium exhibere: vide Glossar. Theod. & Turneb. 15. *Adu. 17.*
 ***** *Audacia* vox hæc in re propria: vt ostendi ad *leges superiores.*
 ***** *vel per metum, vel per voluntatem*. Interpres.
 ***** *Præterlapso, finito.* " *Et filij omnes legitimi habeantur*. Interpres.

COMMENTARIVS.

PRÆSCRIPTIONE quinquennij à die sceleris computandi accusationem coniugis per raptum ductæ tolli, iubet Gratianus *h. l. A. D. 374.* vide & Papianum *resp. tit. 9.* Finge; Titius virginem rapuit: coniugium cum ea contraxit: quinquennium vel fortè amplius matrimonium stetit, quinimò & soboles fortè ex eo matrimonio lata est; Raptus accusatio amplius intentari non potest. ¶ Tria alioquin criminum genera sunt in quibus præscriptioni variè locus est. Vicennali scilicet præscriptione crimina ferè omnia tolluntur, *l. 12. Cod. ad legem Corneliam de falsis.* Et hoc primum criminum genus est: Duo alia criminum genera sunt quæ hæc Vicennali præscriptione non tolluntur, quæ de causâ *dicitur legi 12.* addita est particula ferè. Quæ quidem duobus modis accipienda est.

Primo quod quædam crimina sunt, quæ ne vicennali quidem præscriptione tolluntur, atque adeo perpetua sunt, vt est crimen aperti testamenti aduersus Senatusconsultum Syllanianum ab eo qui parricidij pœna teneri potest, *l. 13. in fin. ad Syllanianum*: vt est Apostasiæ crimen, *ex l. vlt. inf. de Apostatis*; seu *l. 4. Cod. de Apostatis*, vt est crimen suppositi partus: quam in rem est expressa *lex 19. §. 1. ad leg. Cornel. de falsis.* Græcorum etiam, *lib. 60. Basil. tit. 4.* Et Glossarij Nantici: Denique & ratio: Vt est tandem parricidij crimen, *l. vlt. ad leg. Pompeia de Parricidis*, vt est Maiestatis crimen; Quicquid de parricidij & suppositi partus crimine contra sentiat Cuiacius, quem *observatio 4. cap. 14.* refutabit.

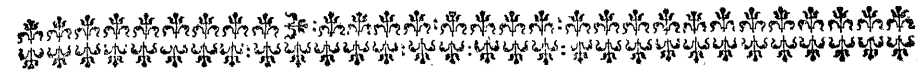
¶ Secundo particula illa, *ferè*, indicatur tertium criminum genus esse, quod videlicet ceteriori quàm vicennij præscriptione extinguitur, puta quinquennali: cuius generis sunt crimina quæ descendunt ex lege *Iulia peculatus, l. 7. ad l. Iuliam peculatus*: ex Senatusconsulto Syllaniâno *d. l. 13. §. in cognitione, ad Senatusconsultum Syllan.* ex lege *Iulia de adulteriis, l. 29. §. sex mensium, ad l. Iuliam de adulteriis*: & *l. 5. Cod. eod. tit.* de quo vide Brisson. *ad caput 21. ad Leg. Iul. de adulteriis.* His adiungitur raptus crimen *h. l.* Quâ parte derogatur hæc constitutione legi *Iulia de vi: l. 29. §. vlt. l. 5. §. vlt. ad l. Iul. de vi.* Ex quibus in *Cod. Inst.* relatis magis est, vt Raptus persecutio 20. annis tantum excludatur, iuxta *d. l. 12. Cod. de falsis.* Quamquam legibus Visigothorum, tricennali præscriptione: *v. Visigoth. lib. 3. tit. 3.* ita & olim Apostasiæ crimen *l. 3. inf. de Apostatis.*

¶ Porro quinquennalis huius præscriptionis, quâ raptus crimen tollitur, Ratio his verbis extremo legis innuitur; *Nulli deinceps copia patebit arguendi, nec de coniugio aut subole disputandi*: hæc inquam ratio indicatur, ne alioquin matrimonia bene concordantia, liberisque fortè subnixæ turbentur, vt loquitur *lex 1. §. vlt. ad l. liberis exhibendis.* Et Paulus *5. sentent. tit. 6. §. 15.* Quibus adde & Afranium in diuortio apud Nonium *in voce spurcum.* Denique ne liberorum status semper titubet. In genere alioquin huius in criminalibus quinquennalis præscriptionis rationem eleganter hanc reddit *lex 3. inf. de Apostatis. Ne vel mortuos perpetuo vexet criminatiõis iniuria, vel hereditaria quæstiones*

ffiones temporum varietate longorum prorsus in rediminos semper exagitantur conflictus.

¶ Primis interim huius legis verbis publicum hoc crimen esse innuitur, neque tantum agnatis vel cognatis patere: *suo propria*, inquit, *familia dedecus eum mouerit, seu commune odium delictorum.*

¶ Recens etiam flagitium vocat non eo sensu quo flagrans delictum, sed eo quo culpam calentem vocauit Sidonius *lib. 5. epist. 19.* quo loco pariter de Raptu agit. ¶ Porro quod notandum superest, proculdubio pertinet hæc lex ad Maximini illa quæ memorat Ammianus Marcellinus *lib. 28.* & inter alia *p. 390. 391.*



DE RAPTU, VEL MATRIMONIO SANCTIMONIALIVM VIRGINVM, VEL VIDVARVM. TITVLVS XXV.

Hic, & superior *titulus*, vt iam monui, in vnicum, *Codice Iustiniano*, coaluerunt; qui est *4. lib. 9. De Raptu Virginum vel sanctimonialium.* Pertinet autem hic *titulus* integer ad *Historiam Ecclesiasticam.*

PARATITLON.

I. **S**ANCTIMONIALES Rubr. & *Novella* Maioriani 8. de *sanctimonialibus*, sunt Virgines sacrosanctæ, *l. 1. Sacratæ, l. 2. dicatæ Deo Virgines, l. 3. vt & l. 12. de Scenicis.* Absolutè, Virgines: *l. 12. de Episcopis*, in virginitate perpetua viuentes, *l. 4. inf. de censu*: quæ se sacræ legis obsequio perpetuo dedicarunt, *l. 6. inf. de censu*: vnde & Deo dicata virginitas, *d. Nouell. 8.* Quæ à seculari permixtione translata, Christianæ fidei præcepta seruare continuata virginitate: *d. Nouell. 8.* II. Habitu porro peculiari eæ publicè vsæ, vt docet *d. l. 12. de Scenicis*: quem eâ lege vsurpare prohibentur mimæ, & quæ ludibrio corporis sui quæstum faciunt. III. Has verò virgines rapere, *l. 1. 2. 3.* aut attentare matrimonij causâ, *d. l. 2.* aut inuitare *d. l. 2.* Christianorum Imp. constitutionibus vetitum magnâ seueritate à Constantio, *leg. 1.* ac nominatim sub pœna capitali à Iouiano *d. l. 2.* de portationis & bonorum proscriptiois ab Honorio, *l. 3.* Accusatione etiam omnibus permittâ, *d. l. 3. & d. Nouell. 8.* Quarto, *Viduam* rapientis pœna eadem est: *d. l. 1.* Plura *in Paratitlo, de Episcopis.*

" *l. 1. 2. 3.*
 " *l. 1. b. 1.*
 " *l. 2. 3.*: Cæterum hæc vox ad Viduas non pertinet.

¶ VIRGINIS sanctimonialis & Viduæ raptus, æquantur: & posterior raptæ consensus crimen non eluit.

I. * Imp. CONSTANTIVS" A. ad Orfitum."

EADEM vtrumque" raptorem seueritas feriat: Nec sit vlla discretio inter eum qui pudorem" Virginum Sacrosanctarum, & castimoniam" Viduæ, labefactare scelerosus" raptus acerbitate" detegitur. ¶ Nec vllus sibi ex posteriore" consensu valeat raptæ blandiri." Dat. x i. Kal. Septemb. Constantio vi i. & Constantio C. Coss. [354.]

INTERPRETATIO. Quicumque vel sacratam Deo virginem, vel viduam fortasse rapuerit, si postea huius de coniunctione conuenerit, pariter puniantur.

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Iustin.* & Annalibus suis eam Baronijs suo loco non inseruit: Meminit eius, nec plenè tamen, A. D. 363. n. 129. Constantino M. perperam hæc lex tribuitur à nonnullis. Tom. III. B b 2 " P. V.

P.V. Romæ: vide l. 7. supra de Prætoribus. Et Ammianum Marcellinum hoc ipso anno lib. 14. p. 11. & Authorem Notitia Prætorum urbi. Tam viduæ, quam virginis Sacrosanctæ. Xuzpovov oblectra: pudor Virginis: castimonia viduæ. Vide Nonium in voce Castimonia cap. 5. Aceptitate. Quid si concurrat contentus: mox dicam. Quinimo pariter puniantur. Anianus. Interpretatio hæc, hinc translata ex lege Romana, inserta Canoni 20. Concilij Turonensis 2. quod habitum sub Chariberto R. A. 567. nisi quod pro. pariter puniantur, habetur ibi. Capitulis sententiis ferimur. Dicere debuit Anianus, est.

COMMENTARIUS.

CONSTANTII hæc Constitutio est, de raptu Viduarum. De cuius odio aduersus omnis generis Raptores dixi iam ad l. 2. sup. tit. prox. VIDUÆ sanctæ (scilicet) raptum pari poenâ affici iubet Constantius h. l. A. D. 354. quâ raptum Virginis Sanctimonialis: Nempe quia parus est continentia, pudor intemeratus, & castimonia viduæ: Et, vt Hieronymus censetur, ep. 16. de Marcella vidua agens: Non faciendâ vlla inter sanctas feminas differentia. Sic & Ambrosius eas exæquare videtur initio libri de viduis. Neque enim inhonoras [viduas] debuimus præuenire, & a virginum præconio separare, quas Apostolica sententiâ cum virginibus copulauit: in xta quod scriptum est: Et mulier inupta & virgo cogitat qua sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Quodammodo enim magisterium virginis viduarum valeat exemplis, &c. Et propemodum non inferioris virtutis est eo abstinere coniugio quod aliquando delectauerit, quam coniugij oblectameta nescire &c. Ad eundem planè modum Maiorianus, Nouellâ de Sanctimonialibus & viduis 8. cap. Illis autem, que spontaneo laudabilique proposito sanctimonia obseruantiam virginis amore susceperint, in tantum fauorem, vt si forte profana cupiditas improborum deuotam Deo mentem per crimen Raptus violare tentauerit, non solum diuini Constitutorum, qui id admiserit subiaceat ultioni, verum etiam cuiuslibet accusatiõni reddatur obnoxius: ita vt qui pollutum tanto scelere hominem rebus probatis post hoc constituta pertulerit, additi censu facultatibusque potitur. Quod nos usque ad eò religiosis feminis iubemus arceri, vt etiam si quis simile aliquid in quamcumque tentauerit, pari se nouerit supplicio esse ferendum. Et hæc de prima huius l. sententia.

Ampliationem quandam addit Constantius hæc l. Nempe addit, Raptores non excusari postiore consensu raptræ, de quo iam dictum ad l. 1. superioris tituli. Quinimo addit Interpretes, vtrumque puniri, quod & ipsum d. l. 1. continetur. Nempe præcedendam hanc spem credidit Constantius, ne quis de huiusmodi raptu cogitaret, quia facilè & ferme inuitæ nuptiæ in volentes postea transeunt. E contra de posteriori consensu ideo hic nominatim tantum agitur (quia vt ex hac voce turè colligere est) si viduæ consensus concurrat seu accedat, Raptus non est: vt & si virginis Sanctimonialis consensus accedat: Ex Constantij proculdubio mente, non rapitur, quæ vltro transit ad aliud vt præpositum & institutum, & nuptias virumque sibi delegit. Quia, parte alia ratio est virginis, sub custodia parentum constituta, cuius vtiq; consensus, et si accedat, Raptores necquicquam excusat, l. 1. sup. tit. prox. Et alia ratio viduæ Sanctimonialisque. Nam nondum hæc tempestate epistola & è moxologia seu sponsio sanctimonialium tantæ religionis erat, vt contrahi postea matrimonium ventaret; quod ex can. 19. Ancyrano, & Epiphano discere est hæresis 60. n. 7. (quod plerumque tamen fiebat) & can. 16. Consilij Chalced. Idque rectè notat Petrus, in Epiphano, p. 343. de quo plenius ad l. 2. inf. Sed & Maiorianus Imp. expresse constituit, Nouellâ de Sanctimonialibus. 8. Non est su-

crilegâ iudicanda, cum Christiana religionis institutio atque doctrina melius esse censuerit, virgines nubere, quam impatientia ardore naturali professa pudicitia non seruare virtutem. Quamquam Maiorianus de iis virginibus ibi speciatim agit, quæ non spontaneo proposito, verum à parentibus velatæ fuerant ante quadragesimum ætatis annum.

Porro obseruandum est, ex octo constitutionibus, quæ hoc Codice Theodosiano occurrunt de Sanctimonialibus virginibus, siue de vidui (quas conuicio omnes in Parasilon de Episcopis, Eccles. & Clericis, infr.) hanc primam omnium & antiquissimam esse: & ad verbum Romam eiusque iræcturam pertinere. Et sanè, vt maximè Iustinus Apol. 2. testetur, iam multas ægyptiorum & egyptiorum nobiles ad dæmones mansisse: vtcunque Ancyratum Concilium c. 19. (quod habitum A. D. 314.) agat de his qui virginitatem præ se ferrent, & promitterent ουδενια επαγγελουθεις; vtcunque in Ægypto & Africa iâ diu Sanctimoniales virgines hæ fuerint, vt ex Tertulliano, Origene, & Cypriano liquet; Et si sub Constantino M. iam virgines sanctimoniales fuerint, quas Imperator ille in pretio habuit: teste Athanasio Apol. ad Imp. Constantium p. 544. attamen, quindecim abhinc tantum ferme annis (vix vltra) hæ sanctæ Fæminæ, saltem Nobiles, post Constantinum M. primùm Roma inualescent: exemplo videlicet Alexandriae (vbi maximè virgines sacratas docet Ambrosius, lib. 3. de virginibus, p. 116.) primùm allato per Athanasium & Petrum, initio facto à Marcellâ viduâ, quod diserte docet Hieronymus Ep. 16. ad Principium, de Marcella vidua epistaphio. Nulla eò tempore Nobilium feminarum nouerat Roma propositum monachorum, nec aud. bat propter rei nouitatem, ignominiosum, vt tunc putabatur, & vile in populis nomen assumere. Hæc [Marcella] ab Alexandrinis prius sacerdotibus Papæque Athenasio, postea Petro, qui persecutionem Ariana hereseos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suæ portum Romam confugerant, vitam beati Antonij adhuc tunc viuentis monasteriumque in Thebaide Pachomij & VIRGINVM ac VIDUARVM didicit disciplinam: nec erubuit profiteri, quod Christo placere cognouerat. Huius nuptias Cercalis (qui sanè P. V. fuit anno superiore 353. & fine anni 352. vt docet Notitia Prætorum Urbis, & l. 5. inf. de paganus: l. 2. inf. de indulg. crim. l. 9. inf. quorum appellationes: & COSS. A. 358.) ambuit. Vt fortè non ad eò inanis coniectura sit, Ceralem omnem lapidem mouisse, quâ hæc Marcellâ viduâ potiri posset: Quæ causa fortè fuerit legis huius ferendæ: Quod non temè affirmo. Sanè huius coniecturæ blandiatur tum inscriptio huius l. inscribitur enim ea, Orfito (Præfecto urbis scilicet) tum hæc ratio, quod in specie huius legis, de viduæ raptu potissimum quæsitum fuerit, vt verba eius apertissimè indicant, virginis enim raptui exæquatur raptus viduæ. Cæterò quin harum virginum in Oriente Christiano ritu cultui diuino sacratarum in Constantij rebus quinquennio post meminit quoque Ammianus Marcellinus extremo libr. 18.

Porro & hæc lex ostendit, quo in honore Constantius

stantius Imp. sacrosanctas virgines habuerit. Quod etiam diserte, biennio post hanc legem, A. D. 355. Athanasius in Apolog. sua ad Constantium testatur p. 544. ταύτας δ' αὐτὸν ἄλλον ὃ ἡ μακαρίας κωνσταντίνος οὐκ ἀπέβηκεν οὐκ ἀλλήν Κωνσταντίνος ὃ ἄδελφός ἐστιμα. ταύτας δ' ἢ οὐ δέσβηκεν γερῶτα πολλὰς τιμίας δ' ἀγίας ἀνέμασεν: ait, Constantium, virgines sacrosanctas sapè (Rescriptis videl. & constitutionibus suis) vocasse: Quod sanè hæc quoque lege fit.

In genere tandem Virginum Sacrarum raptum quoniam odio persecuta sit hæc ætas, docent

tres huius tituli constitutiones, & trium quidem Imp. Constantij h. l. Iouiani l. prox. 2. Honorij l. 3. Testantur & variæ de eo Patrum querelæ. Ita his Ambrosius lib. ad virginem lapsam: Et Gregorij Nazianzeni ep. 130. ad Adelphium, qua eum eo nomine acriter reprehendit: πολλὰ δ' ἐπενόησον τὸ ἢ γυναικας παραδίνεσθαι, αὐτὸς οὐ σοὶ γυναικας, ἢ αὐτὰς, ὡς ἡμῶς ἐπέδωκεν, καθεύρωσας τὸ δέω, ταύτας ἱεροσολοεῖν ἢ ἀρπαζέω, ἢ τὰς μὲν ἐχρῆν ἡδὲν, τὰς δὲ πλοῦτος αἰετὰ αὐτὰς πειροθῆσθαι.

IOVIANI Imp. Lex aduersus raptum Sanctimonialium.

II. * Imp. IOVIANVS A. ad Secundum P. P.

Quis, non dicam rapere, sed vel adtemptare matrimonij iungendi causa, Sacratas Virgines, vel inuitas, ausus fuerit, capitali sententiâ ferietur. Dat. xi. Kal. Mar. Antiochiæ, Iouiano A. & Varroniano Coss. [364.]

Hæc lex expositione non indiget.

NOTÆ.

- * Lex 5. Cod. de Episcop. Ecclesis, & Clericis: memorat hanc legem, simul & eius ferendæ causam refert Sozomenus, & ex eo Nicephorus, vt mox ostendam. Memorat & P. pianus, Resp. r. 4. vbi ei tribuit, quæ eâ non continentur: inserta ea quoque, ex lege Romanâ, Canoni 20. Concilij Turonensis 2. Sub Chariberto R. A. 567. Ita: Si quis non dicam rapere, sed attentare matrimonij iungendi causâ sacrarum virginum ausus fuerit, capitali sententiâ ferietur: Tandem Canonizata ea est, eo tamen modo, quo in Cod. Iustini meo continetur, in Decreto, de Penitentia, Distinct. 1. can. 6. Inseruit eam quoque Baronius Annalibus suis, Sed minus, rectè A. D. 363, n. 128. 129. Aduenare tantum, Cod. Iust. Sacrosanctas, Cod. Iust. istud nostrum, proprium magis. Sacratas παρθέναις ἢ ἀναγκαστικῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν καὶ οὐκ ἄλλοις. Verba hæc, de quibus mox, à Cod. Iust. abstunt. Pæna Cod. Iust. Nisi data, pro reddita accipiamus; dies emendandus hic fuerit, quandoquidem iam Superioris anni sine Iouiano Antiochiâ recesserat, ipsique Kal. Ianuarii huius anni, Ancyra Consularum init: & 12. Kal. Martij Iouianus iam obierat, vt docet Socrates lib. 3. cap. ult. in fin. & lib. 4. c. 1. Vide quoque Ammianum Marcellinum lib. 26. in princ. & Chion. Alexandr. & Consularia Iudicio subdita. Pancirolius 2. var. 167. Substituit, 4. Non. Februar. Antiochia hoc tempore constitit Iouianus. Vid. Chronicon. In Cod. Iust. perperam omnino, Gratiano A. III. (imò IV.) & Merobaudæ COSS. Emendanda igitur hæc in Cod. Iust. Subscriptio, non etiam in inscriptione legis, Imperatoris nomen: Et sic habitationi Leouclauij, in Parasilon. p. 188. inserit.

COMMENTARIUS.

IOVIANI Imp. hæc constitutio est, aduersus raptores Sanctimonialium: quâ non eum modò qui SANCTIONIALEM rapere, sed etiam eum qui vel attentare eam tantum matrimonij iungendi causâ ausus fuerit, vel inuitare (nam ita reponat quis) capitali poenâ puniri iubet.

Quam quidem constitutionem siue causam designat Sozomenus, lib. 6. cap. 3. (ex quo habet & Nicephorus lib. 10. cap. 39. & Tripartitæ lib. 7. c. 4. περιεργασθη δ' ἢ Σενίονα τὸ τότε δ' ὑπαρχον ἔξωσιαν διέποντι συνελθὼν νομοθεσίαν εἰς κεφαλῶν τιμωρεῖσθαι παρακλῆσασθαι τὴν ἰερεὴν παραδίνον μὴ αὐτὸς ποδὸς γάμον παρὰ μόνον, ἢ ἢ ἀναγκαστικῶν μόνον περιελεποῖσθαι, μήτε γὰρ διασπάζειν ἐπὶ χυρῶν. ἔδωκε δ' ἴσον τὸ νόμον, καὶ δὴ μοχθηροὶ τινες ἀδύνασθαι δὴ τὸ ἡγεμονίαν Ἰουλιανὸν ἔτυχον ταύτων παραδίνον γάμος ἐπιτελεσθῆσθαι ἢ ἀδύνασθαι ἢ ἢ τῶν περιελεποῖσθαι οἷα γὰρ φιλεῖ δ' ἀρχαῖς ἐπιθυμίας ταῦτα τοῖμας, ἀναγκαστικῶν ἰσοδυστάσθαι δ' ἢ δ' ἐπιτελεσθῆσθαι. Qui Sozomeni locus neque vbiq; feliciter verus est ab Interprete, & non nihilum habet quod dicitur in quandam requirit: Locus ita vertendus est. Emisit item ad SECUNDVM Præfectum tum Prætorio legem generalem, quâ inuocabat eum capite plecti, qui sacratam virginem attentaret matrimonij iungendi causâ, vel etiam ad libidinem tantum intueretur [vel nuptaret] non modò si rapere ausus fuisset. Porro hæc

legem ideo tulit, quoniam improbi quidam viri imperante Iuliano extiterant, qui huiusmodi virginum matrimonia sibi conciliassent, quique quâ vi quâ inductione corrupissent, quemadmodum hæc andero solet turpis libido infelici religionis statu impunitatem sibi promittente. Hactenus Sozomenus: vbi videri possit in exprimenda huius legis sententiâ, haud modicum errasse, cum hæc verba addidit, ἢ ἢ ἀναγκαστικῶν μόνον περιελεποῖσθαι, quandoquidem neque tale quidquam in Iouiani constitutione occurrit, vt hodie legibus; & ratio ipsa contra stat, cum cogitatio nuda poenam non mereatur, & nuda animi cogitatio, nudus aspectus, quamlibet libidinosus; poenis legum non subiaceat; nuda inquam cogitatio, quæ ad actum aliquem externum non processit, sed in nudis vt loquuntur merisque propositi terminis constitit; denique quæ intra solum consilium & animi propositum stetit, sic vt nullus actus assumatur; nullòque factò inñitium criminis mente deductum fuerit, l. fugitiuus 225. π. de P. S. vide & Canon. cogitatio, de penitentia, Distinct. 1. Quo sensu etiam Cato apud Gellium lib. 7. cap. 3. Voluntates nudas, inanisque, neque legitus neque poenis obnoxias scribit. Bene Tertoll. Mediocritas humana de factis solum iudicat, quia volu tatis latebris par non est. Aliæ sunt scilicet. hæc parte leges Christi dicentis

tis... &c. & post eum Pauli: Alia Papiniani: in illis nudæ cogitationis & concupiscentiæ reatus est, in illis vel oculi, homicidij & libidinis tenentur: in his verò externi tantum actus plectuntur. Neque probant illud Iuris Conditiones;

Patitur penas peccandi sola voluntas.

Item:

Et scelus intra se tacitum qui cogit at vllum

Facti crimen habet: —

Quod & Propertius voluit 2. eleg. 2.

Qui videt, is peccat: qui te non viderit ergo

Non cupit, facti crimina lumen habet.

Ovidius:

Qua, quia non licuit, non facit, illa facit.

Ut iam servaris bene corpus, adultera mens est,

Omnibus exclusis intus adulter erit.

Seneca patitur, Incesta est etiam sine stupro, qua stuprum cupit. Alibi: Non immerito in numerum peccantium refertur, qua pudicitiam timori praestitit non sibi. Vide his similia plura apud Grot. in N. T. p. 89. 90. Et ipse de hoc plura ad l. i. inf. de Ambitu. Et tamen Sozomenum à scopo non, vel non aded, aberrasse putet quis. Proculdubio enim tertium illud in y. ἀνακρίσεις, μόνον ἀποβλέποντες, &c. (quomodo & Chrysostomus 8. ad Rom. ὁρῶν ἀνοκρίσεις, & Latini aspicere, pro ἀνδραγαθία apud Quintil. patrem, Lactantium, lib. 6. c. 23. Contra Tertull. de velandis virginibus. Christianus salvis oculis formam videt, animo adversus libidinem caecus est.) Ex his huiusce legis verbis expressit, vel inuitas ausus fuerit. Tria scilicet. h. l. prohiberi videantur, non tantum scilicet Raptus Sanctimonialium, de quo dubium nullum erat; sed duo praeterea, Religionis veneratione, circa eandem admittitur peccatum, (quae & ipsa complecti videtur Maiorianus Novella 8. de Sanctimonial. vers. quod nos usque aded. Itemque Honorius l. 3. prox. inf. Ambitendi verbo: vbi dicam.) Primum istud est: vt ne matrimonij quidem causâ, seu ad matrimonium eas attentate, seu sollicitate liceat: Tentare, siue attentare matrimonij iungendi causa, est ad nuptias sollicitate: Quo pariter sensu potestate in provinciâ praediti provincialis mulieris nuptias attentate prohibentur, & attentantes puniuntur, l. vn. sup. Si quicumque praeditus potestate. Quia tamen, inquit, contra latentem malitiam parum quasdam domos, vel quosdam parentes intelligimus munidos, iubemus vt quicumque iis & quacumque erit latentibus per Iudicem promissis minisve TENTATA ad eius matrimonium, cui aspernatur, &c. Vbi vid. quae dixi. Ergo nec ad nuptias sollicitate Sacram Virginem licet, quia scilicet hoc ipso à voto suo, & pudicitia, continentia saltem, abducere studet qui sollicitat. Alterum quod augenda adhuc magis magisque Sanctimonialium Sanctitati & Religioni à Iouiano constituitur, istud fuerit, quod capitali poena plecti velit, non eos modò qui Sanctimoniales rapere, non modò qui ad nuptias sollicitate, verum etiam qui (ad libidinem scilicet) imitare (ita enim legat quis fortè) ausi fuerint. Imitare, est de stupro compellere; quod & ipsum propriè appellare dicitur l. 15. §. 15. 20. 23. π. de iniuriis: ac nominatim §. 20. & 22. Appellare, inquit Iurisconsultus, est blandâ oratione alterius pudicitiam attemptare, hoc enim non est committum facere, sed adversus bonos mores adtemptare: qui turpibus verbis vitium, non temptat pudicitiam, sed iniuriarum tenetur. Item aliud est appellare, aliud adsectari: appellat enim qui sermone pudicitiam adtemptat, &c. Eodemque sensu appellandi vocem usurpant Valerius Maximus lib. 6. cap. 1. Seneca 2. Controuers. Quintilianus in Decla-

matione pro milite contra Tribunum, & Institutionum lib. 4. cap. 1. Caeterum appellare, & imitare, pro eodem. Hoc igitur voluerit Iouianus, cum quoque puniendum qui Sanctimonialiam de stupro appellare, seu ad libidinem imitare ausus fuerit. Quae quidem ad libidinem seu stuprum inuitatio, etsi non ea, neque tanta poena coercita iure Romano fuerit, poenam tamen variis casibus meruit: Nam & qui virginem appellauit, tanquam facto aduersus bonos mores Edicto iniuriarum tenetur, d. l. 5. π. de iniuriis: sed & Paulus I. Consultus in l. 1. π. de extraord. criminib. & 5. sent. tit. 4. §. 9. Sollicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectus sceleris potiri non possunt, propter voluntatem perniciosè libidinis extra ordinem puniuntur. Quo loco Sollicitator alienarum nuptiarum est, qui alteri desponsam de stupro appellat. Matrimoniorum verò interpellator, qui iam matrimonio iunctam. Sic enim haec distingui malo, quàm quomodò Cuiacius fecit. Huc etiam pertinet quod Valerius Maximus scribit, lib. 6. cap. 1. Cneium Setgium hoc vno damnatum, quod matrifamilias nummos stupri causâ promississet: Non enim, inquit, factum tunc, sed animus in questionem deductus est, pliusque voluisse peccare nocuit, quam non peccasse profuit. Iam igitur reponendum fuerit h. l. vel imitare ausus fuerit: Quod quidem Sozomenus ita expresserit ἢ ἡ ἀνοκρίσεις μόνον ἀποβλέποντες. Quod si ita est, tum fatendum fuerit Sozomenum vnum ex his admisisse: vel, inquam, inuitandi verbum non plenè affectum, quasi videlicet inuitare (ad libidinem scilicet) h. l. dicatur qui oculis inuitat, cum de inuitatione quae verbis aut promissis fit, Iouianus senserit: Quantum non diffirendum, oculos primos in amore duces esse: ὄψις τὸ ἔργον τὸ ὄρασις: vt alius ἢ ἀνδραγαθία οὐδὲ τὸν ὄρασαν μὴ ἐπιχέου: v. & Plutarchum Sympol. 111. 6. Saluianum. Quò pertinet & illud 2. Petri v. 14. oculi pleni adulterij. Nisi hoc placeat, videri possit, Sozomenum scripsisse ἢ ὄρασις πρὸς τὴν. Quae vox omninò inuitandi verbum exprimit; Sollicitandi, stultendi: Si & hoc non placeat, videri possit Sozomenus abusus verbo ἀποβλέποντες. Putabam aliquando Sozomenum inductum in errorem corrupta huius legis lectione. Quasi ita scripserit fuerit, non inuitus, aut inuitare, sed inuitas passiuo significato, vel inuitus, quod vocem ἀποβλέποντες exprimit potius. Denique Iouiani sententia haec fuerit, Raptores Sanctimonialis non eum tantum videri, vel esse 1. qui vim adhibuit: 2. sed & qui ad nuptias: 3. aut libidinem sollicitauit, ambigit: de quo ad l. prox. quoque. Illud liquidum ex apertissimis huius l. verbis, etiam in Cod. Inst. & exinde alibi quamlibet immutatis, etiam apud Sozomenum, duo illa distinctim hic puniri; & raptores Sanctimonialis, & eum qui tantum eas attentat matrimonij iungendi gratia. Quare si qui sunt qui vtrumque hic designati & desiderari coniunctim putant vt virginem ab eodem & raptæ fuerint, & matrimonij iungendi causa attentatæ, nã illi oppidò media luce erant; quantum de Balduino non rectè reprehendi eum patior.

Huius etiam l. argumento eluceat, quantum Christiana virtutis & honestatis Iouiano studium fuerit. Quod alioquin studium eius celebrant Scriptores Ecclesiastici, Sozomenus lib. 6. c. 3. Socrates lib. 3. c. 24. Theodoretus lib. 4. cap. 4. Ammianus quoque Marcellinus exiremo lib. 25. Succurrit mihi & illud, legendum hic nonnullis posse videri: Sacratas Virgines, vel INVIRES. Inuivas autem non pro iis, quae virum non habent, vel nunquam habuerunt, sed quae habere desierant: Inuiva, sicut

inuiva: ἀνοκρίσεις: Et sic Inuivas pro viduas. Nam & ita quoque & Rubrica & l. i. h. tit. Virgines Sanctimoniales & viduae iunguntur, raptusque exequatur. Exequantur & ab Ambrosio initio libri de viduis: qui pariter vt Augustinus de bono viduis: c. 2. ἄγαρον de vidua interpretatur apud Paulum 1. Corinth. 7. v. 34. contra quam Hieronymus qui ἄγαρον & τὸ πρὸς τὸν pro eodem ibi sumit. Sic & Prudentius hymno in Laurentium.

Cernis sacratas virgines; Miraris intactas anus, Primique post damnum tori Ignes secundi nescias. Imò tandem hic reponendum videatur volentes vel

inuitas vt Symmachus PP. ep. ad Caesarium c. 3. 36. 4. 2. cap. raptores ἀναγαν ἢ ἡ ἀνοκρίσεις Sozomenus; vel quod in Manuscriptis nonnullis hic legitur, vel non inuitas; id est etiam volentes; quod discretè hãc in re statuitur l. 34. inf. Cod. de Episcopis.

Vt redeam ad id quod secundo loco hãc Iouiani lege prohibetur, matrimonium inquam cum Sanctimoniali Virgine; de eo iam semel dixi ad leg. super. Et Iouiano id placuit hãc lege, vt iuxta cum Sanctimoniali illicita essent, placuit & Patribus nonnullis, veluti Ambrosio: quo nomine à nonnullis, interpellatus in culpam vocatus, vt ipsemet testatur lib. 3. de virginibus, p. 112. Vt & Honorio l. ult. inf. h. tit. vbi dicam.

HONORII Lex de POENA & ACCVSATIONE Virginum Sanctimonialium.

III. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Palladio P.P. " Post alia. "

SI quis dicatam Deo Virginem, prodigus sui, raptor ambierit, publicatis bonis deportatione plectatur: Cunctis Accusationis huius licentiâ, absque metu delationis, indulta: Neque enim exigi conuenit proditorem, quem pro pudicitia Religionis inuitat humanitas. Dat. VIII. Id. Mart. Rau. Theod. A. IX. & Constantio II. v. c. Coss. [420.]

NOTAE.

- * Iungenda huic legi, lex, qui probabilem 44. inf. de Episcopis: seu lex 19. Cod. eod. tit. Meminit huius legis Baronius A. D. 420. n. vlt. Inserta quoque haec lex Constitutioni, quam sub Honorij ad Palladium PP. nomine ex Cod. Lugd. & Anic. editit vuper Simondus, in Append. Cod. Theod. n. 10. cui inserta & lex 44. inf. de Episcop. quae huic vt dixi iungenda est, eum eiusdem constitutionis pars. Cod. Inst. d. l. 19. P. V. male t vid. l. 19. inf. de indulg. debitor. Quae continentur d. l. vn. qui probabilem 44. seu d. l. 19. Quaeque ad eundem finem collineant. ita fama sua prodigus dicitur l. 1. sup. de his qui potentiorum nomine &c. Ambierit, id est, adtemptauerit matrimonij iungendi causâ, vel ad libidinem inuitauerit: vt lege Iouiani superiore. Sine inuidia delationis: l. 9. inf. de hereticis. Exigi, id est, dici, censeri. Castitate, d. l. 44. id est, Religiosorum personarum: quales Clerici, d. l. 44. Dicatæ Deo Virgines, h. l. An potius coniungenda haec vox cum voce humanitas: vt ita, Religionis humanitas dicatur affectio quam quis pro Religione gerit? Maij, d. l. 44. & d. l. 19. al. III. vide Chronol. & quæ noto ad d. l. 44.

COMMENTARIVS.

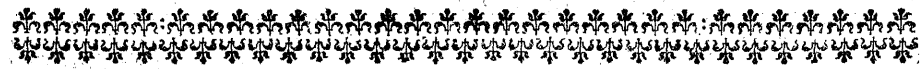
HONORII haec constitutio est aduersus raptum virginum Sanctimonialium. Scilicet cum Honorius, Occidentis (ac nominatim Italiae) Imperator, comperisset, hãc tempestate Religiosarum personarum quae continentiae votum professæ erant, CASTITATEM, siue pudicitiam tum virorum tum foeminarum labefactari, constitutione sua ad Palladium PP. emissa; cuius haec pars est, simul & lex, Eun qui probabilem 44. inf. de Episcop. (quae huic nostræ coniungenda est) enixe occurrendum putauit, simul & inuidiam à Religionis obtentu dispellendam. Igitur duo haec constituit. Primum de Viris, ne Ecclesiastici vel Clerici extraneorum mulierum consortium sibi adficerent: atque ita ne probabilem seculo disciplinam consortio sotoriae appellationis decolorarent; quæ sententia est d. l. cum qui probabilem 44. inf. de Episcop. Secundò de Feminis (quæ huius legis sententia est) ne Sanctimonialium castitatis seu pudicitiae macula inferretur, vel insidia struerentur; duplici cautione proposita. Primum, poenâ proposita in eum qui dicatam Deo virginem ambierit: Si quis, inquit, dicatam Deo virginem prodigus sui raptor ambierit: Quibus verbis intelligitur is qui Sanctimonialiam

lem non tantum vi rapit; verum qui ad libidinem, imò matrimonij causa, inuitat: argumento eorum quæ mox sine Legi de Iouiano dicam: Haec scilicet ambiendi significatio est. Hic igitur non minus raptor est (& verò hãc lege ita vocatur) quàm qui vim aperte intentat. Caeterum poena haec huiusmodi ambitori ab Honorio statuitur, deportatio, cum bonorum profectione: quæ quidem mitior est eâ quam Iouianus statuerat superiore l. 2. Alterum, quo Honorius sanctimonialium pudicitiae consultum h. l. istud est; quod huius rei Accusationem publicam facit, remissâ delationis & delatorum inuidiâ, quam quia huius rei conscij ciuitate volebant, accusationem instituire non sustinebant. Nam vt caeteroquin ita & hac parte nominatim delationis inuidiam vix effugere poterant; maxime quia potentes in inuidiam vocarent: Idcoque necesse quodammodo fuit, ad deregenda huiusce modi crimina, accusandi licentiâ citra delationis inuidiâ relaxare omnibus. Si quando & delatorum nomine odiosum fuit, si quando huius inuidiæ declinandæ obtentu crimina silentio inuolui contigit, hoc Honorij saeculum fuit: quo vt caeterarum rerum ruina, ita criminum impunitas, imò & impunitas creuit; sic

fit vix quisquam foret, qui etiam compertissima sibi, potentiorum crimina detegere aut deferre auderet, metu videlicet conciliandæ sibi delationis invidiæ. Igitur exciti hac ratione delatores ab Honorio, remissa delationis invidia, elegantissima hac ratione; *Neque enim exigui conuenit proditorum quem pro pudicitia religionis innuit humanitas*: Delatorem vel proditorē ceteri nō oportet, qui quilibet potētis personæ crimen dum pro Religione excubat, in apicem & apertum producit: Et hæc est huiusce legis sententia. Eademque mens Maioriani *Novella de Sanctimonialibus* 8. sic quidem etiam vt delatori præmium polliceatur: *Si forte, inquit, profana cupiditas improborum deuotam Deo mentem per crimen raptus violare temptauerit, non solum Diuinalium constitutorum qui id admisit subiaceat ultioni, verum etiam cuiuslibet accusationi reddatur obnoxius, ita vt qui nullum tanto scelere hominem rebus probatis post hac constituta pertulerit, additi censu facultatibusque potantur*. Huc quoque proxime accedit Valentiniiani *Novella 5. de sepulchris*, quâ, posteaquam in sepulchrorum eueriores inuectus est, subiicit; *quod ita obseruari censemus, ut nec Ministris nec Antistitibus sacre Religionis in tali causa statuamus esse parcendum: facessant querela, nullius innocentiam sanciamus, nocentes tantum lex nostra persequitur*. Et mox: *Quisquis voluerit accusator emergere, habeat liberam facultatem, nec delatoris formidet inuidiam, cum premio magis dignus sit, qui se constanter improbos odisse monstrauerit*. Sed bene habet, quod Principes ea crimina ad IVS COMMUNE subinde reuocarunt: de quo

dicendi locus erit plenior ad *tit. inf. de Episcop. Eclesiis & Clericis* ac nominatim ad *legem 23. 37. & de eiusce tit.*

¶ Porro hanc leg. ab Honorio latam omninō censo aduersus Ioninianum: qui quidem Ioninianus adhuc ante octentium, id est, A. D. 412. conuentus suos extra vr̄bis Romæ muros agebat, vt docet *l. 53. infr. de hæreticis*. Notum scilicet inter cætera, Ioninianum hæreticum Virgines Sanctimoniales in nuptias deiecit: & Virginitatem nuptiis equallem dixisse. De quo cum plurima alia sint testimonia, apud Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, inter alios hic Augustini *Retract. lib. 2. c. 22.* locus notetur. *Ioniniana hæresis, sacrarum virginum meritum equando pudicitia conigali tantum valuit in vr̄be Roma, vt nonnullas etiam sanctimoniales, de quarum pudicitia suspicio nulla præcesserat, deiecit in nuptias diceretur, hoc maxime argumēto cum eas vr̄geret, dicens: Tu ergo melior es quā Sara, melior quā Susanna, siue Anna? & ceteras commemorando testimonio sãctæ Scripturæ commendatissimas feminas, quibus se illa meliores vel etiam pares cogitare non possent. Hoc modo etiam Virorum sanctorum celibatum commemoratione Patrum coniugatorum prædicationem frangebatur. Hinc Monstro S. Ecclesiæ, quæ ibi est, fidelissimè ac fortissimè resistit. Restitisse ait Augustinus Ecclesiæ Rom. Ioniniano felicissimè & fortissimè. Itaque inter cætera, querela de eo ad Honorium Imp. perlata: qui ad has querelas hanc legem omni dubio procul sancit. Quâ obseruatione Ecclesiastica Historia A. D. 420. deinceps illustranda venit.*



AD LEGEM IULIAM DE AMBITU. TITVLVS XXVI. IX. COD. IVST. XXVI.

Hic titulus occurrit Magistratum *ambitioni*: sequentes duo eorundem Magistratum cupiditati seu *auaritia*. Rursum, superiores duo Tituli fuerunt de *muliebri ambitu*: hic de *honorum ambitu*. ¶ Huius argumenti fuit in partem Varronis *Satyra*, Soranus *de χερουσιων*

PARATITLON.

LEX IULIA DE AMBITU, *Rubr. h. t. & l. ult. sup. ad leg. Cornel. de falso*: ex hac constitutionum disciplina est, quæ punit eos omnes qui dignitates & officia ambiunt, veluti qui ad illustrem Palatij Principis ambit dignitatem, atque ad eos honores ascendere ambitione tentat, qui non nisi probatis Principi Viris eiusdem iudicio deferuntur, de quo *l. 1. h. t.* Item qui Repetere seu iterare tentant, de quo sunt cæteræ leges, putà officium aliquod, *l. 2. 3. ult.* seu munus inter Officiales Rectoris Prouinciæ, *d. l. 2.* veluti Principatum, *d. l. 2. & ult.* cæteraque officia, *d. l. 2.* Proconsularem item, aut Vicariam potestatem, vel Consularitatis fasces, aut vexilla Præficialia atque Comitatus discussionum, *d. l. ult.* Aduersus ambitum honorum, *v. quoque l. vn. sup. de Comitib. vacantibus: l. 1. de honor. codic.*

I. * Impp. ARCAD. & Honor. AA. ad Cæsarium P. P."

SI quis ad "Inlustrem Palatij Nostri ambicrit dignitatem, atque ad eos honores ascendere ambitione" temptauerit, qui non nisi probatis nobis viris, Nostro iudicio deferuntur, cuiuslibet ille sit loci", ordinis, dignitatis, amissis bonis, & fisco nostro protinus vindicaris, deportationis mulctetur exilio: Neque aliud inter cœptum ambitum, atque perfectum esse arbitretur; cum *pari sorte Leges scelus, quàm sceleris puniant voluntatem*. Dat. x i v. Kal. Mar. Constantinop. Cæsario & Attico C o s s i [397.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à *Cod. Just.* vt & cæteræ ferè huius stili, secundâ tantum exceptâ.
- * Cæsarius PP. Orientis sub Arcadio: v. *Prosopogr.*
- * ad dignitatem ambire nouiter dictum. Eodem modo, *l. 14. sup. de cohortalibus*, ad Senatorie dignitatis nomen ambiri: Contendere honores dixit Varro in *Satyra* huius argumenti.
- * Ambitio pro ambitu, hic, & alibi sapè, & sic pro suffragio & gratia vitorum potentiam. Eodem sensu non semel Am. Marcellinus *lib. 2. c. 22. & 31 p. 175.* Græci quoque ita *ἐπιπολις* dicunt apud Isidorum *ep. 145.* Memnonem apud Photium, *Suidam* & *ἄλλοι* & in actis Concil. Ephes. vt notauit Valeus ad Marcellinum *p. 208.*
- * Atque adeo meritis suffragantibus. De quo vide quæ notauit ad *l. vn. sup. si certum petatur de suffragiis*. Sic in Theodosij *l. ult. c. ad leg. Jul. repetendâ*, qui ad honoris insignia non ambitione vel pretio, sed probatæ vitæ testimonio solentur promoueri.
- * Non etiam prece vel pretio, suffragio vel ambitu: vide & *l. 2. sup. de honorariis Codicillis*: & *l. 4. sup. de Agenib. in reb.*
- * Cuiuslibet loci, ordinis, dignitatis. Ita patet *l. 4. sup. de accusationib.*
- * Inter esse: *ἔμπεδον* quod hoc eodem modo, *l. 54. p. de Publiciana*. Sic & alij Authores loquuntur plerumque. Eadem Tmesis in voce *Absesse*.
- * *ἔμπεδον* hic admissum, cuius exempla alia quoque hoc *Cod.*

COMMENTARIVS.

ARCADII constitutio isthæc est, aduersus Ambitum: quâ PONA honorum seu dignitatum ambitui & ambitionibus ab eo imponitur. *Ambire* hic dicitur, qui clam pecunia corruptis siue redemptis Palatinorum & Cæsaris Ministrorum, veluti Cubiculariorum, id genus hominum, *suffragiis* Magistratum vel dignitatem siue honorem à Principe captat. Non male scilicet Isidorus *lib. 5. cap. 26.* *Ambitus iudicium*, inquit, *est in eum qui largitione*, (ita enim scribendum, non *largiore*) *honorem capit* (forte etiam *cupit*.) Ambire breuiter est potestatem, honores autem vel donis emere, qui vt *lex* nostra ait, *non nisi probatis Principi viris eiusdem Principis iudicio deferuntur*.

¶ Sanè res hæc siue ambitus frequenter legibus delegata fuit, statim primum adhuc Republica, quo tempore Tribuum & Tribulium præfationes in vsu fuere, honoribus ambiendis *Lege Calpurnia*, itemque *lege Iulia*, quarum illâ cautum fuerat Ambitus damnatos, *ultre ep̄civ. ultre Sulp. Sen.* id est vt Senatu & honoribus perpetuò mouerentur: hæc verdè Ambitus Rei quinquennio tantum Senatu & Dignitatibus moti, vt author est *Dio lib. 36. & 56.* Ad harum alterutram legem vel ad vtramque potius alludit *Sidonius lib. 1. Epist. 3.* cum scribit: *I nunc, & legibus me ambitus interrogatum Senatu moue*. Fortè eadem leges intellexit Iulianus in *l. 1. sup. si certum petatur de suffragiis*: quod vix est vt existimem. Mox hæc leges in vr̄be cessarunt, posteaquam videlicet ad Principes translata Republi. simul etiam ad curam Principum, non ad Populi fauorem Magistratum creatio pertinuit, vt *Modestinus* scriptum reliquit, *lib. 2. de pænis, l. 1. in prin. p. de lege Iulia Ambitus*. Quod pertinet etiam Iuuenalis locus *Satyræ 10.* qui sub Domitiano scribebat, ubi de Populo agens:

— iam pridem ex quo suffragia nulli
Vendimus effudit curas, nam qui dabat olim
Imperium fasces, legiones, omnia, nunc se
Continet.

¶ Et tamen vt maxime non ad Populi fauorem
Tom. III.

amplius, sed ad curam Principis, Magistratum creatio pertineret, ambitui tamen cum maxime locus fuit. Non tantum loquor de corruptis illis Principum temporibus, quibus id volentibus Principibus dignitates pretio addictæ venales erant, verum & de illis, quibus etiam Principis iudicio dignitates ferè conferrentur, nihilominus non tam Principi probatis viris, neque meritis suffragantibus: denique non honorum merito, vt loquitur Iulianus *d. l. vn.* deferebantur, sed *fædis commentis*, id est non iam populi fauore redempto, verum eorum qui apud Principem gratiâ valebant, *suffragiis*, intercessio-nibus redemptis. Itaque qui Palatinis & ministerialibus suis Principes obnoxij magis fuerunt, his suffragiis, huic ambitui vela laxauere. Non iam loquor de suffragiis & suffragatoribus officiosis & gratuitis, qui sanè sub optimis quoque Principibus ferendi, et si non facile neque semper his credendum, quod Marcum fecisse *extremo vite eius* Capitolinus scribit. De suffragatoribus & suffragiis loquor redemptis, de quibus Alexander Seuerus hanc sententiam vsurpabat: *ὁ πολλὸν κλέψας ὄντως δὲς ἐποδίζετο*: id est *qui multa rapuerit, paucis suffragatoribus dederit, saluus erit*: idemque Senatores non nisi ad summum in Palatio virorum suffragium fecit, dicens, Magnam vitum esse oportere qui faceret Senatorem.

¶ Vt vetustiora Principum tempora omittam, atque ad eos Principes descendam, ex quorum constitutionibus hic *Codex* conflatus est: sub *Constantino* Imp. secundam hæc honorum per suffragia mercandorum nundationem instituta, exercitam, iam docui ad *l. 4. sup. de Accusationib. & ad l. 1. sup. de honorariis Codicillis* 2 quam legibus conatus est reprimere, sed conatus: Sub liberis eius malum hoc stetit, et si quandoque repressum, multa inflicta: *l. 2. sup. de Honorariis Codicillis*, vid. & *l. 6. Cod. de dignitatibus*. Sanè sub Constantio suffragiorum & ambitus huius vsus non modò Ammianus, aut Victor testantur, verum etiam *lex 3. sup. de Honorariis Codicillis*: & Libanius in *legatione ad Iulianum Imperatorem*: Secutus est Iulianus;

DE NON REPETENDIS seu ITERANDIS officiis est & hæc Tertia iam *hoc tit.* & quidem eiusdem Honorij *lex.* Verum hæc latius multo porrigitur; ad *Dignitates*, inquam, *Spētabiles & Clarissimas.* Non tantum scilicet Principatum officij, ut *l. 2. sup.* quod & ipsum *hac leg.* repetitur ultimo loco: Verum & *Dignitates* sequentes iterari, repeti, prohibetur: *Procon-* *fulis*, inquam, *Prætorij*, *Præfectorum Prætorio*, *Con-* *sularis Præsidis*, *Comitis discussionum.* Nempe quod de officiis ad *d. legem 2. dixi*, id multo magis in his obtinet, ubi maior vexandorum provincialium copia suppetit. Rectè enim scripsit Florus *lib. 1. cap. 9. Magistratum morà depravari.* Et verè Mamercus apud *Liuium lib. 2. Maximam libertatis custodiam esse, si magna imperia diuturna non essent, & temporis modum imponeretur, quibus iuris imponi non possit.* Et illud *Latronis* apud *Senecam 7. controuers. ult.* *Nil tam vile quàm breuem potestatem esse que magna sit.* Omitto alia. Itaque non modò breuitate omnis potentia nimia saluberrimè constringitur, ut dixit *Albutius* apud *Senecam* patrem *Controuersia 8. lib. 7.* ut contra iteratione cupiditas augetur. Quid quòd diuturnior mora, repetitioque dignitatum Provincialium, rerum nouarum sæpè materies esse potest: quandoquidem hac ratione Imperium penè efficitur, quod erat procuratio, ut loqueretur *Seneca Præfatione in librum 4. Naturalium.* Proinde & Provincialium & Imperij interest eandem dignitatem ab eodem ibidem non repeti. *¶* Addidi *ibidem*, quod omninò addendum est, eà ratione, quam modò attuli. Cessat enim illa, si eadem quidem dignitas, vel potius eiusdem nominis, verum in alia geritur Prouincia: itaque cum hoc temperamento hæc Honorij *lex.* dubio procul accipienda est: Id quod præter superiorem rationem huiusmodi exempla firmant prope infinita. Eiusdem videlicet dignitatis ab eodem gesta, sed alibi, sic ut qui modò vnus Prouinciæ Rector primùm fuit, mox alterius Prouinciæ gubernacula gessisse legatur. Eademque & Illustrium potestatum ratio fuit, puta *Præfectorum Prætorio*: Nam ut maximè repetitas ab eodem Præfecturas legamus, paucis tamen & rarè eiusdem Præfecturæ repetitio concessa: quin potius vnà Præfecturà defuncti, ad alteram designati destinatique: Quod infinitis exemplis ex *hoc Codice* petitis comprobari potest. *Salustij* inquam, *Probi*, *Aufonij*, *Theodori*, & alij. *Consulendus & Ammianus*, quin & *Zosimus.* Præfecturæ urbanæ sanè repetitæ exempla non hic tantum *Codex* suppeditat, sed præterea *Author immominatus*, qui *Notitiam Præfectorum Vrbi* scripsit, quemque *Cuspinianus* primus *scriptis suis* intexuit. *¶* Eiusdem igitur Prouinciæ gubernacula idem repetere prohibetur. Et repetiti tamen *Pro-* *consulatus Africa* biennio ante hanc *legem* exemplum suppeditat *inscriptio l. 3. sup. de integri resti-* *tutione: & l. ult. sup. vnde vi.* Itémque repetitæ Præfecturæ Prætorianæ ante octo vel nouem annos, *lex 45. & 46. infr. de hereticis.* Sed & anno hanc *legem* proximè sequente, *lex 2. inf. de crim. pecul. lex 8. sup. de donat. l. 2. 2. inf. de iudeis: l. 57. 58. inf. de hereticis: l. ult. sup. de Salgam.* Ut non aliud magis æuam, quàm hoc ipsum Honorij repetitarum Dignitatum & administrationum exempla suppeditet. Et hæc quidem de *huius leg.* sententia. Nunc

de aliis, quæ *hac l.* notatu digna occurrunt.

¶ Primum obseruandum, *Fasces* tribui *Consularibus*, *Præsidibus* verò *Vexilla.* Et tamen in *Notitia Imperij* inter insignia *Consularium* est *Vexillum*: vide *Notitiam in Consulari Palestina*: item in *Consulari Campania*: vice versà, *Fasces* tribuuntur *Præsidibus.* De *Consularium* quoque *fascibus* *Cassiodorus 3. var. 5. sume post Consulares fasces emeritis, Patriciatu insignia. & 6. var. 20. in forma Consularitatis. Quamuis dignitatem tuam à consularibus descendere nominis ipsius videantur testimonia declarare, tamen & insignia tanta circumstant, ut nullus possit ambigere, se de illius lampadis claritate lucere: Secures enim & FASCES, quos illi dicantur genio Antiquitas, tuis videntur faleris deputata, ut inrisdictio concessa vel tacita possit admonere prouincias. Memorantur, & l. vn. inf. qui à præbit tyronum: fasces ciuilium partium. Cassiodorus rursum *lib. 7. var. 1. in formula Comitum prouinciæ. Tua dignitas, gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingitur. Vide quo iudicio fuerit euectus, quando aliis vigorem FASCIVM videas esse creditum, tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum.* Alludit & *ep. 2. in formula Præsidatus.**

¶ Secundo, *hac leg.* idem statuitur & de *Comitibus discussionum*: Quam memorat quoque *Symmachus, lib. 5. ep. 76. Bonoso*, inquit, *Optimo viro, & post militiam Palatinam gemina administrationis integritate conspicio, discussionem Pontis ac Basilicæ nona præceptio Augusti mandauit. Quod munus summa fide & vigilantia impleret, si solus istiusmodi examinis ius haberet. Nam Cyriades V. C. Comes & Mechanicus, qui dudum impensas operis vtriusque tractauit, in societatem DISCVSSIONIS admittus sæpè ut dicitur, à Bonosij inuestigatione dissentit. Hinc fit ut inquisitio, que per vnum strenuè posset agitari, artificio quodam interpositi certaminis differatur. Et mox: Quapropter erat Bonosus ut si quis est qui V. C. Cyriadem putat eius operis quod idem ante curauit etiam DISCVSSOREM esse debere, sibi hac molestia detrahat. Si verò ipse negotio videretur adcommodus, ad se vnum disquisitionis summa pertineat. Ergò amore Reipub. cuius utilitates inter præcipua & prima complecteris, Clarissimo & Illustri viro Præfecto dignare conferre; quatenus lacuna tantorum sumptuum remouit intentionibus deregatur. Spero enim fore ut cessantibus nouis expensionibus, vtriusque operis perfectioni usurpatorum summa sufficiat. Huic epistolæ iungenda est 38. & 39. lib. 10. Comes igitur *Discussionum* est, cui discutiendum, inquirendum opus publicum vel discutiendæ rationes seu impensæ publicæ aliquæ committuntur extra ordinem. De quo *discussorum* genere est quoque *Cassiodori epistola*, vel potius *Theodori R. 1. var. 21. & Nonella Theodosij 11. l. 1.* Et generaliter *Discussores* sunt qui rationes publicas, fiscales examinant, indagant. Hinc *Discussor λογοςδότης: Discussio λογοςδότης, Gloss.* Iique varij generis, de quo *infr. tit. de Discussor.* Huiusmodi igitur quoque *discussionum* Comitibus iterari seu repeti vetat *Honorius*: id est, eundem eiusdem operis, vel eiusdem rationis *discussorem* fieri. Quemadmodum is qui impensas operis primus tractauit, non rectè *Discussor* eiusdem operis est, ut *Symmachus superiore loco* indicat: ita qui semel *Discussor* extitit, iterum eiusdem rei *discussor* rectè non est.*

AD LEGEM IVLIAM REPETVNDARVM.

TITVLVS XXVII.

IX. COD. IVST. XXVII.

Cæterum *hoc titulo* Magistratum cupiditati seu avaritiæ occurritur: itémque *titulo sequente.* Huius argumenti fuit *Varronis Satyra Flexabula* *ἄξι ἐπεξεύων*, ubi probò *flexabula.* Scilicet ea *Satyra* Varro infestatur *Rectores* prouinciarum inconstantes. *Constantia* scilicet, vnica *Iudicum* virtus: neque *FLECTI* *ἠδδρω* aliquo, cupiditate videlicet irâ, misericordia: vide *leg. obseruandum 19. de offic. Præsidis.* *Iuuenalis Satyra 8.*

Quod si PRÆCIPITEM RAPIT ambitio, atque libido:

Denique monet à *Flexabilis & illecebris* vitiorum sibi caueant. *Flexabula* sunt illecebræ, *ἠλυσιπυλά*: vide eius *fragmenta.*

PARATITLON.

REPETVNDARVM crimen, *Rubr.* est, & dicitur malè vsq̃ administrationis crimen, *l. 2.* Quoties videlicet cognitores, siue *Iudices, l. 1. 4. 5. 6.* Administrantes, *l. 2. & 6.* priuatarum litium *Cognitores, l. 5.* *Comites donorum, l. vlt.* *Duces, l. 3.* eorumque domestici manipularij, ministri, *l. 3.* se furtis & sceleribus maculasse conuincuntur, *l. 1.* in *Republica* sinisteriùs versati sunt, *l. 2.* prouincias nudant, *l. 3.* à prouincialibus quid rapuerunt, sustulerunt, acceperunt, *d. l. 3.* à pecuniis & *Patrimoniis* [prouincialium] manus non abstinerunt, & alienum iugium purant suam prædam, *l. 5.* *Mercator* idem & *cognitor* fuit, *d. l. 5.* *Concussit* aliquà ratione fortè *Honoratum*, *Decurionem*, *possessorem*, *Colonum* aut cuiuslibet ordinis aliquem, *l. 6. vlt.* *Venalem* habuit sententiam, *d. l. 6.* veluti si pœnam vel pretio remisit, vel vitio cupiditatis ingessit, *d. l. 6.* *Postremò* quacunquē de causâ improbum *Iudicem* fuisse adprobari potest, *d. l. 6.*

P O E N Æ porrò hæ huic crimini impositæ. *Honore* exuti inter pessimos quosque & *plebeios* habiti, *l. 1.* *Dignitates* eis omnes legitimæ, honorariæ in perpetuum deinceps præclusæ, *l. 2.* *Quadrupli* pœna, *l. 3.* (sic ut in hæredes quoque hæc pœna seu actio competeret, *l. 4.*) *Quinimò* ex *Valentiniani* *Iun.* constitutione, capitis & vitæ pœna pariter, ut *peculiaris* reis, imposita, *l. 5.*

In hos etiam in bonis Principibus exciti delatores præmiis, *l. 6.* sic tamen, ut accusatio institui constante administratione non posset, sed finita demum administratione: *l. vlt. & quidem* intra annum post eam depositam, *d. l. vlt.*

I. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Neotherio P.P."

INDICES, qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse... conuicti; ablati Codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos... quosque & plebeios habeantur: Nec sibi posthac de eo honore blandiantur...

Ista lex tam evidens est ut expositione non indigeat.

NOTA.

* Relata haec lex à Triboniano in Cod. Justin. l. 12. Cod. de dignitatibus. Neotherius PP. Orientis sub Theodosio M. v. Protoprogr. Indices, id est, Rectores prouinciarum, Administratores, Cognitores, v. Gloss. Macula & maculandi verbum de sceleribus praedicatur: vide Glossar. Theod. Poeta quoque ait: ne crimine vero,

Neu dubio maculer: —

Ita & interueterum maculose fraudes, l. 10. inf. de iure fisci: vide & l. 41. inf. de Episc. l. 6. inf. de indult. crimin. l. 3. sup. de iur. fisci. l. 19. inf. de haeretic. l. 6. inf. de Apostatis. Pessimus, id est, vilissimos, vltimos scilicet: h. l. & l. 6. §. 5. Cod. de postulando: & l. 1. inf. de Canone frument. Urbis Roma: ne pessimus panis populi Romani vltibus ministraretur: pessimus panis est vltimae qualitatis: in Glossis pessimus, & xxi. & xxi. & xxi. Sallustius Jugurthino, primi pessimique. Blandiri sibi, est alio cui rei fiducia innitit, eaque se effere iactat, h. l. veluti blandiri sibi, auctoritate, l. 15. inf. de operib. publicis: consensu, l. 1. sup. de rapto vel matrimonio Sanctorum: honore, h. l. & l. 12. inf. de infirm. his quae sub Tyr. iustione, l. 99. inf. de Decurionibus: obiectu criminis, l. vlt. sup. de accusationib. privilegio, l. 12. §. inf. de Decurionib. l. 16. inf. de Iudais: Statuto, l. 9. inf. de metallis: Speciatim vero hic honore sibi blandiri, est per honorem causam vindicare sibi: Theodorus Graecus Interpres ad hanc legem recte notauit. Se ipsos, Cod. Iust. Hoc tamen rectum est, ut Theodorus Graecus dicerent: de quo alibi. Theodosianica constituit hoc tempore Theodosius M. post victoriam de Gothis, vt testatur Zosimus, lib. 4. pag. 753. Socrates lib. 5. c. 6. Sozomenus lib. 7. c. 4.

COMMENTARIVS.

THEODOSI M. haec constitutio est, aduersus Indices Repetundarum reos, quomodo & quatuor alia insuper eiusdem. pura Imperatoris lex 2. §. 4. 6. inf. h. t. Haec lege POENA (de ea enim tantum hic quaeratur.) Iudicibus seu Recto-ribus Prouinciarum Repetundarum conuictis, dam- natis imponitur: à THEODOSIO M. duodecimo hoc Impetij sui mense, & quidem in vrbe The- salonica (Macedoniae metropoli) post partam de Gothis victoriam constituto: HONORIS, inquam ablatio, atque inde in pessimos & plebeios (id est in vilissimorum ordinem) reuolutio & regradatio. Bre- uiter pristini honoris priuatio, atque in ordinem plebeiorum submotio. Quae poena sanè postea quoque exercita in Aruandum PP. Galliarum, Re- petundarum inter caetera damnatum sub Anthemio, vt testatur Sidonius lib. 1. Epist. 7. Confestim, inquit, priuilegijs gemina Praefectura exauctoratus & plebeia familia, no vt additus, sed vt redditus &c. Neque ab- milliter prorsus Clerici, in specie legis vlt. inf. de his qui ad Ecclesias cofugiunt, submoti & reiecti in ordinem ple- beiorum. In nullo igitur pristinus honor Repetun- darum damnatis prodesse potest, & vt lex nostra lo- quitur, de eo honore sibi posthac blandiri non possunt, quo se ipsi indignos iudicauerunt: Proinde neque in Senatu sedere, neque inter Senatores Principem salutare, neque ordinis praerogatiuam tenere possunt: prius & de p. 119. Quum quidam [Iudex] Septimius Arabinus famosus crimine furtorum & sub Heliogabalo iam liberatus, inter Senatores Principem salutarum venisset, exclamauit [Alexander] o Marne! o Iupiter! o Di; Immortales! Ara- binus non solum vixit, verum etiam in SENATVM

VENIT: fortassis etiam de me sperat, tam fatuum iam stultum esse me indicat: Eodem pertinet Plinij locus lib. 2. Epist. ad Priscum 12. vbi de Firmico Legato Repetundarum reo agit, Cornutus, inquit, Tertullus censuit ordine mouendum. Et mox: quod pu- blice minus aut conueniens aut decorum, notatum à Se- natu, in Senatu sedere, ipsique illis à quibus sit nota- tus, aquari. Verum de Plinij loco, mox plura. Paulus quoque in Sententijs lib. 5. tit. 28. Et in l. 38. §. 10. π. de panis: scribit, Iudices pedaneos, si pecu- nia corrupti dicantur, à Praefide quandoque Cu- riā submoueri. Huc etiam pertinet, quod in falsi crimine patiter Senatores curiā submoti: de quo est insignis Lampridij locus, in vita Alexandri Se- ueri, p. 120. Senatorem, inquit, nunquam sine omnium Senatorum qui aderant, consilio fecit, ita vt per sententias omnium crearetur, testimonia dicerent summi viri; ac si sefellissent vel testes, vel ij qui sententias dicebant, postea IN VLTIMUM REIICERENTVR LOCVM CIVIVM CONDEMNATIONE adhibita quasi falsi rei approbati, sine vilius indulgentia proposito. Ita enim locus ille vnde quaque sanus est; quem vulgo cor- rumpunt & prauam illi sententiam affingunt. Vnum scilicet hoc loco poena genus proponitur, quo Alexander falsos illos suffragatores & Senatu puniebat, nempe Curia submotio, atque adeò in vltimum ciuium locum reiectio: haud aliter ac Re- petundarum reos ex hac Theodosij M. constitutio- ne, dignitate, atque, adeò Senatu motos in vlti- mum ciuium locum, reici videmus.

Cæterum poena haec Senatu motionis solen- nis ferme fuit in Senatores delinquentes ac nomi- natim falsi reos. Ecce Paulus lib. 5. Sentent. tit. de te- stibus, apud Authorem Collationis legum Mosai- carum tit. 8. Item in ipso Sententiarum Corpore Hi, inquit, qui falsum vel aliqua testimonia dixerunt, vel

crimini, ita quasi peracta damnationis miseratio tue- batur. Et mox; Pompeius Collega Marium Repe- undarum poena, quam iam passus esset, censuit relu- quendum. Item Epist. 12. de eodem iudicio agens, & quidem de Firmino Legato Marij, qui permix- tus causa erat: Firminus, inquit, inductus in Sena- tum respondit crimini: sequuta sunt diuersa sententia Consulum designatorum; Cornutus Tertullus censuit Ordine mouendum: Acutius Nernain sortitione Pro- uincia rationem eius non habendam: qua sententia tan- quam mitior vicit, cum sit alioquin durior tristiorque. Quid enim miserius quam executum & exemptum hono- ribus Senatorijs, laboribus & molestia non carere: quid grauius quam tanta ignorantia adfectum non in solitu- dine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque praebere? Praeterea quid publice mi- nus aut congruens aut decorum, notatum a Senatu in Senatu sedere? ipsique illis à quibus sit notatus aquari & submotum à Proconsulatu, quia se in legatione tur- piter gesserat, de Proconsulibus iudicare? damnatum- que sordidum vel damnare alios vel absolueret? Sed hoc pluribus visum est. Numerantur enim sententiae, no pon- derantur. Sed & lib. 4. Epist. 9. cum de Basio agit: Cæ- sari, inquit, Bobius Macer, Consul designatus, lege Repe- undarum Bassium reuerti. Capio Hispano salua dignitate Iudices dandos. Perque recte. Qui fieri potest, inquit, cum tum diuersa consuerunt? Quia scilicet & Macro legem inueni consentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat: Capio, cum putaret licere Senatui, sicut licet, & migrare leges, & intendere, non sine ratione ve- niam dedit facti, vetito quidem, non tamen iniurato. Pra- ualuit sententia Capionis.

Quinimò veterem hanc Repetundarum ne- que à Theodosio primū inuectam poenam fuisse, satis colligit quis ex l. 7. §. vlt. π. de leg. Iulia Reperun- darum. Et aliunde manifestum est. Nam cum ante legem Iuliam Repetundarum poena exilium fuisset simul & æstimatio, vt Aconius Paedianus notat in Verrem, & Cicero quoque non semel subindicat, se- cuta lex Iulia id immutauit: ex æ scilicet, pœna fuit amissa ordinis, & æstimatio, nihil ultra: id est qui damnatus eo crimine esset, Senatu moueretur, & Iudices acciperet ad æstimandam litem. De ordi- nis amissione docet Suetonius in vita Iulij, c. 43. Re- petundarum, inquit, conuictos etiam ordine Senatorio mouit. Exempla ordinis ex hac causa amissi suggerit & Suetonius in vita Orthonis cap. 2. & Tacitus & Plinius. De incerto quodam ita Suetonius Tantum potentia, inquit, Orho valuit, vt damnatum Repe- undandis Consularem Virum ingens premium patius, prius- quam plane restitutionem ei impetrasset, non dubita- ret in Senatum ad agendas gratias introducere. Indicat scil. Suetonius Repetundarum damnato restitutio- nem opus fuisse vt Senatum ingredi posset: Ordinem igitur amiserat damnatus. Tacitus eodem sensu lib. 14. de Consulio Capitone Repetundarum lege dam- nato: Qui nuper, inquit, Senatorium ordinem precibus Tigellini saceris sui recuperauerat. Amiserat igitur damnatione. Sed apertissimè idem i. Historiar. Red- ditus, inquit, Cadio Ruso Pedio Blaso Senatorius lo- cus, qui Repetundarum criminibus sub Claudio aut Ne- rone ceciderant. Neque minus apertè Plinius lib. 2. Epist. 11. In tota illa perimachia iudicij Repetundarum de Matio Prisco Epistola 11. 12. his locis: Marius Priscus accusantibus Afris quibus Proconsul praesuit, sponte Senatu abiit, ommissa defensione Iudices petiit: Ego & Cornelius Tacitus adesse Prouincialibus iussi, existimauimus fidei nostra conuenire notum Senatui fa- cere, excessisse Priscum, immanitate & seuitia, cri- mina quibus dari Iudices possent, cum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset: Respondit Fronto Cadius, deprecatusque est ne quid ultra Repetundarum legem quaereretur. Magna con- tentio, magni vtrinq; Clamores: aliis cognitionem Sen- natus lege conclusam, aliis liberam salutaremque dicen- tibus, quantumque admississet reus, tantum vindican- dum. Nonissimè Consul designatus Iulius Ferrox Vir re- tus & Sanctus Mario quidem Iudices interim censuit dandos: euocandos autem quibus diceretur innocens poenas vendidisse. Quae sententia non prauasit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens. Et post: Et abat modo Consulatis, modo Duodecim vir Epulorum, iam neutrum. Erat igitur perquam onera- sum accusare damnatum, quem vt premebat aroicitat Tom. III.

Hæc ergo ordinaria fuit poena ex Lege Iulia Repetundarum. Verum postea pro modo delicti variè in id crimen animaduersum, vt docet IC. in d. l. 7. §. vlt. π. eod. tit. Sed & Plinius superioribus illis verbis: libri 2. Epist. 11. Itaque Tacitus quo- que memorat de Vibio secundo lib. 14. Accu- santibus Mauris Repetundarum damnatur atque Italia exigitur: ne grauiore poena afficeretur Vibij Crispi fratris favore enixus: Quemadmodum & idem lib. 3. memorat C. Sil. PC. Asia Repetundarum damnato aqua & igni interdictum ob insignem scil. seuitiam. Et hæc de poena criminis Repetundarum ex Lege Iulia, Senatu inquam motione.

Sanè huius curiā submotionis vis hæc quo- que fuit, vt inter intestabiles quodammodo essent: quod pessimorum etiam appellatione h. l. Theodo- sius fortè indicat. Et verò Paulus lib. 2. Sentent. in l. 15. π. de testibus. Itémque Vlpianus in l. 20. §. 5. π. Qui testam. fac. poss. Repetundarum damnatum intestabilem esse, dicunt. Quà tamen parte inter Vlpianum & Paulum dissidium est. Ait Paulus, Re- petundarum damnatum nec ad testamentum nec testimonium adhiberi posse: Vlpianus contradicit: Eum qui lege Repetundarum damnatus est, ad testamentum adhiberi posse existimo, quoniam in iudicio testis esse vetatur. Ita enim in Pandectis Florentinis hoc loco deest Negatio. Et rectè; quidquid Cui- cius contra sentiat. Apertè enim Vlpianus inter tes- tamenta & iudicia distinguit; & distinctionis suae seu opinionis rationem reddit, hoc sensu: In lege Iulia repetundarum nominatim hoc comprehendit, vt Repetundarum damnatus testis in iudicio esse non possit: Itaque cum iudicij tantum fiat mentio, exi- stimare se ait, leg. Italiam à testimonio tantum iu- diciali Repetundarum damnatum submouisse, non etiam ab extraiudiciali. Et sanè Vlpiani argumen- ratio bonum est: siquidem omnis Repetundarum damnati poena eodè pertinuit, & fatis grauis, vt Se- natu tantum & iudicijs submoueretur: siue de con- fessu, siue de sententia dicenda, siue de testimonijs perhi

perhibendo, siue de postulando ageretur. Ecce Venuleius Saturnianus lib. 1. publicorum iudiciorum, in l. 6. §. 1. a. b. t. legem Iuliam Repetundarum ex professo explicans: Hac lege, inquit, damnatus testimonium publice dicere, aut index esse postulare non prohibetur: Vides actus tantum iudiciales recenserit: Et sane nuspian legas, Repetundarum damnatum infamium numero & intestabilem prorsus recenserit. Equidem quoad Iudiciales actus pertinet, seu quoad Senatum pertinet, à Senatu & in Senatu Infantis fuit Repetundarum damnatus: atque hoc sensu Iuuenalis Satyra 1. de Repetundarum damnato agens:

— & his damnatus inani Iudicio (quid enim salus infamia nummis?) Exsul ab octava Marius bibit & fruitor D I S Iruis, at tu victrix Prouincia ploras.

Neque contra vrget Cuiacij argumentum, quod plus aliquid sit in testamento testis esse, quam in iudicio: Itaq; & mulieris testimonium in iudicio admitti, non in systaticis: ac proinde Repetundarum damnatum, si in iudicio testis esse prohibeatur, multo magis in systaticis, seu in testamento testimonium eius reprobandum. Attendere enim debuit, quod & antea dixi, præter ipsam pecuniarum à Prouincialibus ereptarum Repetitionem, seu aestimationem, vt proprio vtar verbo, qua Prouincialibus consultum, totam Repetundarum damnati poenam eò pertinuisse, vt à limine iudiciorum & Senatus submoueretur, tanquam qui sese indignum eo iudicasset, vt lex nostra loquitur: Item ne huiusmodi homine, qui Senatus olim & iudiciorum pars fuit, Senatus & iudiciorum oculi cœtusque contaminarentur. Quam ipsam rationem ex Plinio superius adducebamus. Satis poenæ scilicet subire visus, si iudiciorum limine submoueretur, & in plebeiorum ordinem reiecto, cætera cum plebeis ipsis communia essent, id enim fuit in plebeis reici. Mulieris longè olim ratio est, quæ cur in systaticis testis esse non possit, in iudiciis possit, nemini ignotum esse potest. De eo certè locus est solemnissimus apud Scholiastam Harmenopoli, lib. 1. tit. 6. §. 52.

§ Denique non satis rectè ex hac lege à Cuiacio

colligitur, Repetundarum iudicium infamiam infligere: inter pessimos enim quosque & plebeios haberi, non est infamium numero haberi, sed vt Lampridius dixit, in ultimam cinium locum reici. Pessimi sunt, non infames, sed vtilissimi & vltimi loci. Glossæ Philoxeni, Pessimus ἐχθιστος. Apud Sallustium quoque in Jugurthino, primi, pessimique opponuntur. Eodemque sensu l. 1. inf. de canone frument. Urbis Romæ: pessimus panis vltimæ qualitatis dicitur. Hanc autem vocem non admitto apud Spartianum in Hadriano, p. 4. Ad honores explendos non solum amicis, sed etiam pessimis aliquantisper multa largitus est: etsi ita locus ille & in veteribus editionibus & in manu exaratis legatur. Eo quippe loco vox, pessimi, stare non potest, cum honoratorum numero fuisse indicentur illi ipsi: at qui honoratis pessimi h. l. opponuntur. Pessimus scilicet, vel Pessimus, à veteri voce pessum, quæ significat κατω, infimum & solo proximum: vnde & pessum dare, Eodem sensu Nequissimus Varroni Papiapapa ἀει ἐχθιστων apud Nonium cap. 3. v. iuxta: id est similiter: Qui potest laus videri vera? Innoxius æque furaci est seruus: ac Nequissimus, cuius iuxta ac P. Africanus, vbi opponitur nequissimus cuius P. Africano Scipioni, id est vilissimus nobis, lillimo.

¶ Vt ad Theodosium huius legis Authorem redeamus, non possum quin Zosimi locum adscribam, qui ab hoc tractatu non ad eò ablutit lib. 4. p. 755. (vide & p. 753. extr.) Θεοδοσίῳ τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ Θεσσαλονικίῳ διὰ τὴν ἐξουσίαν, πολλοὶ παραχρῆσεν καὶ Κοίνας καὶ ἰδίῳς συρρέοντες χρεῖας, ἅπλ. ἀποσπικόντων τυχευόντες ἀπὸ πλεονεξίας; id est, Dum Theodosius Imperator Thessalonice commoratur, multi vndique ex publicis & priuatis necessitatibus eò, confluentes, impetratis ab eo, quæ par erat, discedebant. Inter communes necessitates κοινὰς χρεῖας proculdubio fuerunt querelæ de furtis Iudicum, eorumque concussionibus. Quibus sane Theodosius M. QVINQVE huius tituli legibus occurrit: nempe h. l. 1. l. 2. 3. 4. 6. sunt enim hæc leges omnes Theodosij. Illud obseruandum hæc lege à Theodosio M. Præfecto Prætorio hanc potestatem dari, vt Iudices honore exstant, & ab administratione remoueant: quod idem Theodosius M. dat l. 3. Cod. de off. P. P. Cui haud absumilis potestas defertur Præfecto prætorio: l. 2. prox.

I I. * Idem A A A. Eutropio P. P. *

H I, qui in Republica versati sinisterris sunt, perpetuò sibi omnes dignitates, vel legitimas, vel honorarias, sciant esse præclusas. Quocirca Iubeamus, vt Inlustri Magnificentiæ Tuæ nullum omninò, qui superiore tempore malè vsæ administrationis crimen excepit, ad prouincias patriatur accedere: sed de his ad Nos referat. Dat. xv. Kal. Jul. Theod. Gratiano v. & Theod. I. A. A. Coss. [380.]

N O T Æ.

- * Hæc lex abest à Cod. Justin. Quænam leges huic sociandæ sint, nos dicam.
- ** Eutropius PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. v. Profpogor.
- *** In Republica versati sinisterris dicuntur Repetundarum conuicti, vel damnati.
- **** Dignitates aliæ legitimæ, aliæ honorariæ: de quo lib. 6.
- ***** Malè vsæ administrationis crimen, pro Repetundarum crimine.

C O M M E N T A R I V S.

H O N O R I S antequam priuilegia, prærogatiuas, Theodosius M. Repetundarum conuictis Iudicibus superiore constitutione pro poena subtraxerat, sic vt nullo antequam honos eis pro-

desse possent. Hæc verò lege NoVI deinceps HONORIS alicuius accessum eidem derogat. Non modò veteris & antequam honoris priuilegia Repetundarum reus amittit, sed & portæ dignitatum ei omninò

omninò in posterum præcluduntur, & vt propriis verbis vtar, in sortitione prouinciarum & honorum ratio eius nulla habetur: vid. Plinij locum lib. 2. ap. 12. quem ad superiorem legem protuli. Dignitatum, inquam, (quæ prima hic extensio non modò legitimarum, id est, ἐπισημοῦ, verum etiam honorarum seu imaginariarum: de qua dignitatum distinctione dixi sup. lib. 6. de honorar. Codicill. Nequidem vmbra dignitatum seu vmbra-tilis honores Repetundarum semel damnatus, deinceps capessere potest: vt ita rapo, qui vmbra quoque spei deteriorasset (vt loquitur Varro in Satyra quadam) ab vmbra quoque honorum arceatur. Quamlibet (quæ secunda extensio est) longum tempus à damnatione effluxerit, vel saltem quamlibet sub anteriore Principe huius criminis reus factus fuerit: id quod indicatur his huius l. verbis: PERPETUO sibi dignitates sciant esse præclusas: Item, Nullum omninò qui superiore tempore malè vsæ administrationis crimen excepit, ad prouincias patriatur accedere. Superiore tempore, id est, etsi iam dudum, etiam sub alio Principe; veluti sub Constantio, Iuliano, Iouiano, Valente; quem proximè excepit Theodosius noster: Superius tempus, quod in superiorum Principum tempora incurrit. Ita superiores, pro anterioribus Principibus. Quo sensu Lampridius in Alex. Severo, p. 122. Ex eoque [victigali] iussit Thermas & quæ ipse fundauerat & superiores populi vsibus exhiberi. Porò Valentis Imperium maximè indicari puto: sub quo Repetundarum crimen fenerè exactum, de quo dicam ad l. 7. inf. de famosis libellis. Vulpes scilicet pilum, non animum mutat: & admilla semel cupiditas cum animo senescit, ægrèque eiicitur. Non est ei vnquam prouincialium tutela committenda, qui cupiditati velle semel laxauit, suas vt impletet auo domos. Tritum est illud, semel malus &c. Qui irato sibi habenas dedit semel, neque cupiditati impo-suit frenos (vt Varro in huius argumenti Satyra, Flexabilis, sed ἐπαρκῶν scribit) ei miserorum tutela miserè committitur: quandoquidem non tam facile eiicitur in animi possessionem missa cupiditas. Tertio quamlibet Princeps ipse Repetundarum & cupiditatis semel damnato Prouinciæ administrationem commiserit, obreptione fortè sibi facta, non idèò magis ad Prouinciæ gubernacula admittendus est. Scilicet, vt non omnium cognitionem vel memoriam, ac maximè quæ superiore tempore, id est sub anterioribus Principibus gesta Principes habere possunt, ita veteres Prouincialium querelæ Principes reponi sibi, vt vice versa laudes bene gesta administrationis ingeri sibi (de quo vide Lampridij locum in Alex. Severo, p. 121. l. 1. & l. 3. Cod. de off. Reator. prouincia:) facile patiuntur. Ideoque h. l. iubet Theodosius à Præfecto Prætorio refutari & reici huiusmodi nouos Rectores, quibus administratio Prouinciæ commissa, si ipsi nouerint aut recordentur superioribus temporibus eundem illam iam antè Repetundarum damnatum. Tanta fuit Præfectorum Prætorio potestas, vt nullum ad prouinciam gu-

bernandam à Principe prohibere possent ad Prouincias scilicet regendas accedere: interea dum iusta ex causa ad Principem de eo referrent, quæ sibi viderentur. Quod quidem bono publico introductum hac parte à Theodosio vtiliter vsurpatur. Quinimò & Iudices fures poenis subiciendi potestas data citra referendi ad Principem necessitatem, l. 3. Cod. de off. P. P. Orientis. Et ita quidem hæc accipienda de his, quibus Princeps cum eos Repetundarum & malæ administrationis reos fuisse nesciret, administratione aliquà donauit. Aliud enim fuerit (neque eò pertinet hæc lex vt ipsa satis prodicit) si ex certa scientia veterem Repetundarum reum honore dignatus fuerit, atque ad eò restituerit: Principis enim est maculosas notas abstergere: & sacilegij instar est dubitare, an is dignus sit quem ELBERIT Princeps l. 3. C. de crim. sacril. &c. ¶ Postrema ampliatio isthæc est, quod in omnibus id obseruari iubet. Nullius scilicet tanta auctoritas esse potest, vt Prouincialium vtilitatem eius contemplati insuper haberi oporteat, vel vt is vmbra saltem honorum, quibus semetipsum indignum iudicauit, allequatur. Breuiter, Repetundarum semel damnato portæ dignitatum deinceps præclusæ sunt. Neque ea re tamen efficiunt, vt extra actus iudiciales infamium numero sit.

¶ Tandem obseruandum, hæc legem, partem esse constitutionis Theodosianæ, quæ furtis, concussionibus, potentatui Iudicum seu prouincialium Rectorum prolixè & enixè occurrit: cuius complures aliæ partes sunt; ac proinde huic legi sociandæ seu iungendæ lex 8. §. 9. inf. de bonis proscript. lex 6. sup. de sponsalib. lex vn. sup. si prouincia Rector, vel ad eum pertinentes sponsalia dederint: lex vn. sup. de vsur. rei indicata: itémque lex non dubium 16. Cod. Justin. de testamentis: quam expendit ad leg. quicumque, sup. de iis qua adm. Quæ omnes leges Eutropio PP. pariter inscribuntur. Quinimò iungendæ huic, hisque omnibus sunt, & subscriptionis paritate & argumenti similitudine; lex vn. sup. si quicumque pradiit potest. lex, quicumque, sup. de iis qua administr. quamlibet Nestorio PP. & Floro inscribantur.

Ex hac lege, & plerisque aliis, quas huic nostræ coniungendas dixi; itémque ex aliquot aliis huius tituli legibus, apparet enixum Theodosij M. studium in reprimendis Iudicum furtis, concussionibus. Ad hæc legem non incommoè referetur hæc Lampridij locus in Alex. Severo, pag. 123. Cum quidam ex Honoratis vita sordida, & aliquando furtorum reus, per ambitionem nimiam ad Militiam [aliquam seu dignitatem] adspirasset, idcirco quod per Reges Amicos ambierat, admissus fuit in furto præsentibus patronis reiectus est, iussisque à Regibus audiri, damnatus est re probata. Et cum quæreretur à Regibus quid apud eos paterentur fures? illi responderunt, Crucem. Ad eorum responsum in crucem sublati sunt. Ita & patronis authoribus damnatus ambitor est: & Alexandri, quam præcipuè tuebatur, seruata clementia est.

III. * Idem, AAA. Matroniano Duci & Præsidi "Sardiniae."

MT "vnius pœna metus possit esse multorum, Natalem", quondam "Ducem", sub custodia Prorektorum", ad prouinciam quam nudauerat", ire præcipimus, vt non solum quod eius non "dicam Domesticus", sed Manipularius" & Minister accepit, verum etiam quod ipse à prouincialibus nostris rapuit", ac sustulit, in quadruplum inuitus exsoluat. Dat. Prid. Id. Iun. Constantinop. Antonio & Syagrius Coss. [382.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. eod. titulo.
- " Nonnulla Prouincia eundem & Ducem & Præsides habuerunt: id est, eidem & ciuiliu rerum seu partium, & militarium cura commissa fuit, vt præter hanc legem, docet quoque lex 32. §. 1. Cod. de appellationib.
- " Sardiniam Præsides hoc tempore rexerit, vt complures alia leges hoc Cod. ostendunt: Sed & Sexus Rufus in Breuiario ad Valentem.
- " De hac sententia seu hoc altero pœnarum sine, vt præcipitur, consulendi alij: è multis hoc Cypriani sermone 5. de lapsis. Exempla sunt omnium tormentorum paucorum: vide & l. capitalium 28. §. 15. n. de pœnis l. 31. n. de depositis. Hieronymus, ad Demetrium ep. 8. de Ananie & Saphira: iudicio: Petrus Dei iudicium propheticis spiritu annuntiat, vt pœna duorum hominum sit doctrina multorum. Vegetius 3. de re mil. c. 4. quod huic proximum est, vt ad omnes metus, ad paucos pœna pertinet.
- " Hæc verba, Natalem quondam, Tribonianus induxit, que scilicet ad horum temporum historiam pertinent. Quis autem hic Natalis fuerit, & Quando Dux Sardiniae fuerit nusquam reperio. Existimo sub Valente. Ex hac interim lege Theodosij apparet: Sardiniam, his temporibus Orientalis Imperij prouinciam fuisse: quæ postea Occidentali, & quidem Italiae partem, postea verò Africae attributa fuit, de quo alibi.
- " Vide quæ dicam ad l. ult. infr.
- " Qui male agit, hoc addit Tribonianus quo nihil opus fuerat: id enim nudandi verbum, quod mox sequitur, ipsum significat. Quinimò & quæ sequuntur satis indicant.
- " Cum custodia competenti: Ita Tribonianus.
- " Nudare prouinciam, est spoliare, concutere. Tribonianus autem hæc repositit, nudauerit, vt ita in futurum hanc legem traderet, quæ ad horum temporum historiam speciatim pertinebat.
- " Non dicam, id est, non modo: ita l. 2. sup. de rapto vel matrim. Sanctum. Si quis non dicam rapere, sed vel ademptare matrimonij iungendi causa, vel iniurare, &c.
- " De Domesticis hystericus sup. lib. 1. de adfessoribus domesticis & Cancellariis.
- " Manipularius vno sensu Glossæ & ordinarius, Manipularius: vide supra in Commentario.
- " Rapuerit, aut sustulit: Ita Tribonianus ratione quam superius perstrinxit.

COMMENTARIUS.

EDIRE seu **REDUCI** in Prouinciam Index seu Rector Prouinciæ, & Dux idem in sp. huius leg. sub Prorektorum custodia (his enim prosecutio reorum & custodia sæpè commissa de quo suo titulo sup.) quam scilicet spoliasset dicitur, à Theodosio M. b. l. iubetur: Nempe vt querelas Prouincialium ibi excipiat, singulique qui, ab eo spoliati, quod suum est, apud nouum Prouinciæ Iudicem repetant. Haud absimiliter Valentinianus iubet, l. 13. inf. de operibus publicis: Ducem, qui administrationis sua tempore in limite sibi commissio, turres qua refectione indigebant, non refecit, vel etiam nouas locis opportunis seu necessariis non exeruit, similità administratione renouari seu reduci ad limitem oportere, vt ex propriis facultatibus eas extruere cogatur, quas administrationis tempore adiumentis militum debuerat, & potuerat fabricare. Repetundarum igitur reus prouinciæ administratâ digressus, antequam Prouincialium querelas exciperet, vel etiam quacunque ratione delusus Prouincialium querelis, (fortè superiorum temporum conniuentia vel iniquitate) sub bono Principe in Prouinciam rectè remittitur, vt Prouincialium querelas excipiat: vt ita in locis ipsis constituto eo, suum singuli quoque apud nouum Iudicem repetere & recuperare possint. Quæ certè non alia melior Prouincialibus miseris & nudatis consulendi ratio est. Nam quod cetera Repetundarum pœna quamlibet graues, quibus disciplina publica vindicari potest, nisi singulis suum repetentibus reddatur: ne alioquin sit illud, quod & antea laudabam:

— & hic damnatus INANI IUDICIO (quid enim saluis infamia nummis:)

Exsul ab ostia Marius bibit, & fruiat Dis Iratis: at tu VICTRIX PROVINCIA PLORAS.

Huc pertinet etiam illud Capitolini, in Antonino Pio, p. 21. Si quos Repetundarum damnauit, eorum liberis bona paternæ restituit, eâ tamen lege, vt illi prouincialibus redderent quod parentes acceperant. Denique huc pertinet, quod de æstimatione & Iudice in id accepto in iudicio Repetundarum, notati ad l. 1. sup.

¶ Hoc vt æquum, ita quod dixi non alia temerè melior ratio, quam si Repetundarum Rei ipsi sub oculis Prouincialium constituantur: cum alioquin miserimorum querelæ ad Principem vel nunquam vel ferè perueniant, vel etiam Iudices ad æstimationem ineundam dati, non omnibus suum reddere possent: fortè non conqueri valentibus omnibus: vel iudice absente non satis damnum æstimare valente. In rem igitur præsentem descendit oportet, ne prouincialium querelæ pereant. Quod & ipsum probat lex 33. sup. de erogatione milit. annonæ.

¶ Et verò hæc de causâ quoque postea constitutum, vt Cancellarij & Domesticij Iudicum post depositam administrationem tempus aliquod in Prouincia facerent seu manerent, l. 3. Cod. de Adfessoribus & domesticis (quæ lex est Honorij) Consiliarios, inquit, Iudicem & Cancellarios & eos qui Domesticorum funguntur officio post depositam administrationem quinquaginta dies residere in Prouinciis præcipimus, pro confesso autem tenebitur qui accusatus huiusmodi personam subtraxerit, &c. Ait, quinquaginta dies, non Honorius, vt puto, sed Tribonianus

nianus ex l. Zenonis. Triennium sanè integrum Theodosius Iun. requirit, l. 3. sup. de Adfessoribus domesticis, vbi dixi. De Iudicibus ipsis quoque postea constitutum tale aliquid. Ac primum quidem à Valentiniano Nouella, inter Theodosianas 23. in fine, sancitum, vt Africa Iudices antè trimestre integrum exactum Prouinciâ excedere non possint; hæc ratione additâ, vt coram positus benè actæ rei fruatur laudibus, aut certè si ditionis alicuius docebitur conscius, discessus celeritate se non subtrahat. Postea à Zenone iussi sunt omnes Iudices, tam ciuiles quam militares, post administrationem depositam quinquaginta tantum dies (pariter vt de Consiliariis Cancellariis, & Domesticis cauetur d. l. 3. Cod. de adfessoribus:) in Prouincia manere: Et quidem in Metropolitibus Prouinciarum, vel illustrioribus Prouinciæ ciuitatibus, in celeberrimis insuper earum locis ante omnium quos gubernauerant ora: vt pateat omnibus facultas libera super furtis aut criminibus querimoniam commouendi: l. vnic. Cod. vt omnes Iudices. Vbi etiam illud statuitur, d. l. vn. §. 2. quod huic legi apprimè conuenit. Ipse autem qui præsentem fugiens non obseruauerit legem, ubicunque reperitus fuerit, licet in hac florentissima ciuitate, ad Prouinciam sine ullo periculo obseculo, præcepit Tri Culinis, curâ etiam V. C. Rectoris Prouinciæ in quâ reperitus fuerit, DEVCERT, per sex mensum curricula ibidem moraturus, quatenus interea minima possint crimina vel furta celari.

¶ Sic igitur teneamus, ad Prouincialium querelas excipiendas ante hanc leg. Valentis Constitutionibus, l. 6. 9. sup. de Numerariis: constitutum fuisse, vt Numerarij seu Tabularij, peracto officio, anno, vel biennio in prouinciis residerent, vt edecent rationem torporis & legitimitat. Verum eo tempore de Iudicibus eorumque domesticis nihil diu tale quid constitutum fuerat; verum & legem Iulianam & post hanc demum legem, post Theodosij M. inquam tempora hanc cautelam repertam temporis scilicet alicuius faciendâ à Iudice eiusque domesticis, post finitum actum & administrationem in prouinciâ. Ac primò quidem de Domesticis & Cancellariis Iudicum id ab Honorio Imp. cautum, vt post depositum actum aliquod tempus in prouinciâ faciant, l. 3. Cod. de adfessor. domest. Honorium quoque secutus Theodosius Iunior, qui & ipse caput, vt post depositam à dominis suis administrationem integro triennio intra Prouinciam manerent, vt ex his quæstio, si quando opus haberetur & veritas erui posset: Toto inquam triennio, id enim l. ult. sup. de Adfessoribus, à Theodosio Iuniorè constitutum. Idque ipsum proculdubio antea cautum fuerat, & ab Honorio eius patris in l. 3. Cod. eod. tit. quam Tribonianus interpolauit. Hæc ita inquam primò de Domesticis Iudicum cauta. At mox ipsi Iudices iussi deposita administratione tempus aliquod in eadem prouincia facere d. Nouell. Valentiniani, d. l. vn. Zenonis. Atque hic est genuinus huiusce iuris progressus nondum obseruatus.

Ex quo etiam apparet, perperam à Cujacio emendari legem ult. sup. de Adfessoribus. simul & de Tribonianij flagitio in d. l. 3. Cod. de Adfessoribus. ¶ Quid ergo? Theodosius M. ea cautione, quam h. l. inducit, Prouincialibus nihilo secius cauet, remissò videlicet in Prouinciam Iudice Repetundarum accusatorum. ¶ Potèd Iudicem, seu Ducem, Repetundarum reum Theodosius M. b. l. duabus Pœnis subicit: Primo suorum quoque nomine eum Repetundarum teneri vult: id est, si quid eius domesticus, manipularis, aut minister deliquit siue rapuit: Do-

esticorum scilicet & ministrorum comitumque & cohortis suæ furta, rapinas, Iudex præstare tenetur. Quod singulare est: extra coniugem enim seu uxorem, cuius delicti ratio & vindicta à marito exigebatur, l. 4. §. 2. infr. de officio Proconsulis, Iudices Repetundarum domesticorum vel cohortis aut Comitum nomine conueniri potuisse non lego. Contra in ipsos cohortales comites, iudicium Repetundarum datum, apparet ex l. 1. in pr. l. 5. n. de lege Iulia Repetundarum. Verum iure id ita à Theodosio constitutum, vt pote cum Iudices rapinas suas clam per huiusmodi domesticos, & ministros exercebant, vel certè exercentibus committerent. Quò pertinet illud Iuuenalis, Satyra 8. ad Rectorem Prouinciæ:

Si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal Vendit acerse comes, si nullum in conige crimen Nec per conuentus & cuncta per oppida, cur vis Virgibus ire parat nummos raptura celano:

¶ De domesticis porò Iudicum dixi suo titulo de adfessoribus domesticis, & cancellariis: & nominatum, quatenus ad inuidiam Rectorum porrigantur, secus gesta à domesticis: vide l. vn. sup. si prouincia Rector: quæ legi superiori 2. sup. b. lit. coniungenda est.

¶ Quinimò, non de domesticorum tantum crimine seu furto teneri Iudicem vult h. l. Theodosius sed & de Manipularij & Ministri. De Manipulis hoc æuo Marcellinus lib. 21. p. 212. lib. 23. p. 265. & Vegetius. At Manipularius hic quis? Manipularius vno sensu est manipuli ductor, Glossæ ἡγεμῶν, ordinarius Manipularius, alia Glossæ Manipularius ἄρχων λόχου. Alio verò sensu Manipularius est, infimi ordinis minister & miles. Festus: Sunt quidem etiam qui manipularum eum, qui infimi ordinis sit, appellatum credant Ordinarium: Quamquam & Festi locus accipi potest, de infimi ordinis ductore. ἄρχων; Synesio ep. 44. est apparitor quicumque, vbi de Ioannis Ducis λόχου ac nominatum de Sparalo, quo vsus videbatur ad interficiendum Æmilium (quod de ordinariis adiecti Glossarum: Ideo dixi ad l. 16. sup. de cohortalib. & l. 32. de iis qui administrant.) constante. An igitur priore sensu hic manipularius accipiendus? quo etiam sensu dixit Spartianus in Hadriano: Ipse quoque inter manipulares vitam militarem magistrans. Cuius loci sensus est: Hadrianum quali manipularium, id est manipuli ductorem, milites seu manipulos docuisse vitam militarem: scilicet Manipularij fuit, cuiusque manipuli milites vitam militarem magistrare, id est artem militarem docere. Eodemque sensu Festus in voce, manipularis. Putem hæc l. manipularium accipiendum pro vili & gregario milite: sic enim Theodosius à maiori ad minus hic procedit: non solum quod eius non dicam Domesticus, sed Manipularius & minister accipit. &c.

¶ Ministri denique h. l. distinguntur à Manipulariis & domesticis, & quidem minores & inferioris ordinis. Erant igitur ministri priuata vitæ quos sibi ipse magistratus eligebant. Domesticos enim publicè electos accipiebant. Et hæc de primo pœnæ genere.

¶ Alterum pœnæ genus est pœna Quadrupli, quæ solemnis alioquin furri & rapinæ pœna, de qua v. & Chrylostomum homilia 52. in Matth. in fine cum antea ordinibus motis æstimationis pœna sumpti videlicet imponeretur: vt notati ad l. 1. sup. Quadrupli scilicet pœna Repetundarum reo imposita, h. l. & l. 3. Cod. de Adfessoribus. quæ & ipsa pœna

pœna peculatus fuit, l. penult. π. ad leg. Iuliam peculatus. Et Paulus 5. sentent. tit. 27. de qua Peculatus & Repetundarum similitudine dicitur ad vit. prox. & ad l. 5. h. t. Et quidem totum Quadruplum provinciali spoliato cedere voluisse Theodosium h. l. verosimile est. Et tamen l. 3. Cod. de Adversariis. Quadruplum hoc inter fiscum & spoliatum diuidi iubet.

¶ Duo obiter ex hac lege notanda, Primo Protectoribus, de quibus fuit titulus lib. 6. vt corripendorum, exhibendorum, prosequendorum, retrahendorum reorum, manus impositum, quod ostendit Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 20. & lib. 29. p. 424. lib. 15. p. 39. ita & custodiam reorum commissam. Quod & ipsum duobus exemplis ex Ammiano Marcellino firmatur, lib. 14. p. 19. Prefecti, inquit, custodiam Protectoribus mandauerat fidei. Et lib. 29. p. 427. Romanum cum domesticis custodiendum Protectoribus committi mandauit. Sed & Symmachus lib. 10. ep. 49. Cum de Macedonia se-

quius de Repub. merito [id est Repetundarum reo] itaque Ammiano dudum mihi iudicium Perennitas Vestra legauerit, Ammianum quidem Protectorum attentione cognoui cum urbis vicinia contingeret, languore consumptum: de Macedonia varia iactantur, quem iam pridem debuit custodiam sollicitudo perducere. Et mox: Si forte designatum reum cognitioni meæ prosequentium cura tradiderit, vide & quæ dixi ad legem 4. supr. de executoribus.

¶ Postremò notanda hypothesis Historica huius l. de Natali, inquam, Duce quondam Sardinia, qui provinciam nudauerat seu provinciales spoliauerat: quem idè reduci sub Protectoribus in provinciam iubet Theodosius M. Quis autem hic Natalis fuerit, & quando Dux Sardinia fuerit, nusquam reperio: sub Valente fuisse videtur. ¶ Ex hoc interim colligimus, Sardiniam hoc tempore Orientalis Imperij provinciam fuisse, quæ postea Occidentis, & quidem Italiae, postea Africae attributa fuit: de quo alibi.

IV. Idem A A A. Floro P. P.

SCIANT Iudices super admissis propriis, aut à se, aut ab heredibus suis, pœnam esse repetendam." Dat. x. Kal. Septemb. Anronjo & Syagrio Coss. [382.]

INTERPRETATIO. Omnes Iudices sciant, quicquid male rapuerint, si ipsi non reddiderint, à suis heredibus esse reddendum.

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. eod. tit. Fortè hinc legi iungenda lex 3. supr. de sentent. ex parte. vbi videtur quæ dixi.
- " Alij tentant probis quod etiam Arianæ Codices quidam praferunt. Tentet quis propriis. Proprium est scelus, crimen & nominatim rapina Iudicum: quo nil necesse est: admissa propria vocat lex respectu heredum. Admissa autem, id est, rapta, vt præter Rubricam, vidit quoque Amianus.
- " Hinc Repetundarum crimen.

COMMENTARIVS.

REDE S quoque Repetundarum Rei, pœnam Repetundarum teneri definit hâc l. Theodosius N. scilicet & hac ratione Iudicum cupiditati occurrendum putauit, vt scirent, quamquam ipsi fortè euaderent, ab heredibus tamen suis pœnam vel serò repetendam, quamlibet aduersus eos lis contestata non fuerit, neque conuenti aut condemnati fuerint. Neque tamen hoc etiam primum Theodosius excogitauit: iam olim enim crimen Repetundarum eorum criminum numero fuit, quæ etiam mortuis reis cum quibus nihil actum est, adhuc exerceri placuit: similiter aduersus heredem, id est similiter atque in ipsum reum exercetur si viueret. l. ex iudicio 20. π. de accusationib. & l. 2. π. de Lege Iulia Repetundarum: & l. ult. π. ad leg. Iuliam Peculatus. Etique rei rationem adsignat Papinianus in d. l. ult. Nec immeritò, inquit, cum in hoc iudicio questio principalis ablatæ pecuniæ moueatur. Cuius rationis hæc est sententia: Quemadmodum principalis questio ablatæ scil. pecuniæ adhuc & similiter exerceri potest, ita pœnæ quoque persequutionem cum principali questione exerceri possit: Si principalis questio transit in heredem, ergo & pœna. Plinius quo-

que lib. 3. Epist. ad Minutianum 9. de Classico Repetundarum reo agens Batica, inquit, etiam in defuncti accusatione persistebat: prorsus hoc LEGIBVS: intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reductum. Et mox: Bona Classici, quæ habuisset ante provinciam, placuit Senatui à reliquis separari: illa filia, hæc spoliatis relinquere. Additum est vt pecunia quas creditoribus soluerat, renouarentur. Ipsa igitur lege Iulia Repetundarum id cautum fuerat, quod præter Plinium, d. lex 2. π. eod. tit. comprobare videtur: Ex qua tamen ipsa discimus hanc actionem in heredem datam intra annum duntaxat à morte eius qui arguebatur. Quod tamen non ita Theodosio placuisse videtur: quandoquidem pœnam repeti vult indistinctè ab heredibus, citò vel serò; de quo ad leg. ult.

¶ Porro pœnam Quadrupli intelligit hîc Theodosius: quod etiam Græci rectè viderunt: quam superiore lege quoque constituit. Et fallitur Interpretes, qui hanc legem interpretantur de sola rei persequutione; seu de reddendo (tantum) eo quod male raptum fuit: cum contra aperte h. l. dicatur, Pœnam repetendam. Itaque rectè quoque Græci ἀποπέσει τὸ πῶμα.

v. * Idem

v. * Idem A A A. Haue Marcelline" K. NB.

MNES Cognitores, & Iudices, à pecuniis atque patrimonii manus abstineant: neque alienum iurgium, putent suam prædam. Etenim, priuatarum quoque litium Cognitor, idemque mercator, parem capitis ac vitæ, quæ Peculatus reos consuevit inuoluere, cogetur subire iacturam. Dat. Prid. Non. April. Med. Merob. I. I. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

- * Lex 3. Cod. eod. tit.
- " Marcellinus hic videtur fuisse in maiore aliqua supra Ordinarios Iudices dignitate constitutus: Quandoquidem de Cognitorum, id est Rectorum Provincialium pœna agitur. Nisi putemus Marcellino extra ordinem negotium datum, cum potestate ad inquisitionem facinorosorum praouocumque Iudicum. An verò hic Ammianus Marcellinus noster est, qui historiam vulgare? Sanè id ita omnino censeo. Nam & tempora conueniunt: Hoc quippe tempore Romæ in magna gratia erat, vt testatur Libani ad eum Epistola.
- " Pro vel, seu id est, Idem scilicet Cognitor & Iudex, & vtique Iudex Ordinarius, Rector Prouincia: vide Gloss. Theod. Quare in eprè Glossa, cum hæc distinguit ita, Cognitores scil. delegatos: Iudices ordinarios. Et certè mox solus cognitor nominatur.
- " Rectores Prouinciarum singulatum.
- " Manus abstinentes, seu manus paræ in Iudicibus requiruntur. Vide Nouellam Iustiniani 8. & 17. & Symmachum, lib. 9. Epist. 39. idèque Iudicum imagines sine manibus Thebanos in publico proposuisse memorat Plutarchus, in Iside.
- " Priuatarum litium cognitor oppositè ad Iudices seu Magistratus & Rationales.
- " Statutam legibus cogetur subire iacturam. Ita Tribonianus hunc locum deformauit

COMMENTARIVS.

PœNA Repetundarum reis à Valentiniano Iuniore hâc Constitutione, eadem quæ peculatus reis imponitur: non senatu motionis tantum aut estimationis (de quo ad l. 1. sup.) vel quadrupli, verum capitis & vitæ. Repetundarum, inquam, reis, Cognitoribus omnibus, id est Iudicibus, seu provincialium Rectoribus: hi enim Cognitores & Iudices propriè dicuntur: priuatarum litium cognitoribus, id est, iis qui inter priuatos cognoscunt (vel ad iudicandum scilicet, seu ad differentiam eorum qui inter priuatum & fiscum cognoscunt, qui Procuratores sunt vel rationales.) At non omnibus, sed iis speciatim, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperint: ibi, neque alienum iurgium putent suam prædam: vbi IURGIVM indicat quoque, imò propriè significat, causam ciuilem & pecuniariam: vt proinde malè Gl. negauerit huius legis pœnam pertinere ad causas ciuiles, sed tantum ad criminales. Quem alioquin confutant generalia & propria hæc in re huius legis verba: nempe Priuatarum litium cognitor idemque mercator. Hæc verò ipsa pœna, leg. XI. Tabul. imposita fuerat, vt testatur Cæcilius apud Gellium lib. 20. cap. 1. Verum Tribonianus prælata Quadrupli pœna hanc legem interpolandam sibi duxit.

¶ Illud præterire non possum, malè hanc legem referri à pragmaticis ad Ergolabos siue redemptores litium: Est enim hæc lex de cognitoribus & Iudicibus qui venalè quoquomodo habent sententiã, vt loquitur l. prox. 6. inf. quas hæc lex propriè mercatores vocat. Mercator iudex est, qui alienum iurgium putat esse suam prædam: id est qui sententiam venalem habet. Auctor incertus, subditus Notitia Imperij, cap. de Iudicum prauitate, cap. 4. Ad hæc, inquit, incommoda, quæ Prouincias auaritia artibus vexant, accidit etiam Iudicum execranda cupiditas: collatrum utilitatibus inimica: Nam hi despecta reuerentia dignitatum, velut mercatores in Prouinciis semissos existimant eò grauiores, quòd ab his procedit iniquitas, unde debuit sperari medicina. Alio sensu, quanquam proximo & ferè contiguo, mercatores ostentant dicuntur apud Lampridium in Alexandro Seneca, p. 131. Mercatores provincialium, Cicero

in orat. post. reditum: & in ea quam habuit ad Senecam. Dixi contiguo significari: A mercatoris enim potestatum procliuis sæpè transitus ad venalium sententiarum. Quare & veteris editionis & scripturæ lectio apud Lampridium in Alexandro Seneca probabilis: Honores iuris gladij nunquam vendi passus est, dicens: Necessè est vt qui emit, vendat: Ergò non patiar mercatoris potestatem, quos si pariant damnare non possum, erubescere enim punire illum hominem qui emit & vendit. Si pariant, id est si paria faciunt, ac proinde si idem vendunt vt emerunt. Par & proximum mercatoris potestatum est mercatura iudiciorum, & paria facit qui vendit quod emit: iuris gentium est vendere quod emeris; vt alicubi Seneca loquitur: & Martialis alibi,

Nam quod emas possis dicere iure tuum.

Senecæ verba merentur quæ adscribantur, 1. de beneficiis, 9. Nam Prouincias spoliari & nummarium tribunal audita vtriusque limitatione alteri addicere non mirum, quando que emeris, vendere gentium ius est. Quanquam & vulgata apud Lampridium lectio defendi potest, quos si pariant, damnare non possum: damnare scil. peccantes, & mercaturam deinceps exercentes multare. Nummarij denique Iudices hæc Valentiniani lege plectuntur. Nam ita propriè vocantur mercatores hi: & hoc sensu nummarium tribunal dixit superiore loco Seneca, & Cicero in Verrem: ac nominatim Nummarij iudices apud Cicero nem pro Cluentio: & prius ad Atticum, & Suetonium in vita Domitiani, cap. 8. Eodè modo dixit Hieronymus, Sacerdotes nummarios. sed l. 4. supr. ne quid publica lætitia nunt. Iudices nummarios esse prohibemus (neque enim ibi legendum Iudices, vt nonnulli faciunt:) interim superiori Lampridij loco respondet quoque de Patione mercaturæ potestati & iudiciorum hîc Zosimi locus libr. 4. p. 755. Quo loco de venaliter Magistratu sub Theodosio M. agens, hæc de ipsismet mercatoribus subiicit. τὸ δὲ μὴ δεῦρο πῶμα τὴν ἀπὸ τῶν ἀπικτιῶν, τὸ δὲ τὸν ἀπικτιῶν ἀπὸ τῶν ἀπικτιῶν, μὴ τὸν ἀπικτιῶν ἀπὸ τῶν ἀπικτιῶν, id est, eos enim, qui ipsorum inexplebilam cupiditatem non ex-

plerent, calumniis opprimebant aperte dicentes, omnia sibi necessario colligenda esse, quae pro Magistratu dedissent.

Tandem putet quis, Marcellinum, cui haec lex inscribitur, eundem esse cum Ammiano Comite R. P. cui inscribitur hoc ipso anno lex 4. inf. de appellat. & sic ad Comitem R. P. hanc legem emisit, quod & haec verba suadeant, Priuatarum quoque litium cognitor: quae certe idem valent atque si diceret, non modò fiscalium, sed & priuatarum. Neque temerè Comiti inscripta fuerit haec lex: eò quod bonorum proscriptio poenae huius legis sequeretur. Quare de eo moneri Comitem R. P. operæ pretium visum. Verùm longè aliter de isto censco: Quare putet quis potius, Marcellinum istum ciui-

lem iudicem aliquem fuisse, siue Illustrem, siue Spectabilem, veluti Vicarium, sub cuius iudicio & dispositione fuerint Iudices & prouinciarum litium Cognitores, qui his exequantur cum fiscalium seu publicarum pecuniarum interuersoribus. Ergo priuatarum litium Cognitores, & spoliatores, oppositè ad Iudices, & publicarum prouinciarum spoliatores Rationales. Et sic ciuile Iudicè esse oportet eum, cui haec lex inscribitur. utpote ad cuius iurisdictionem ciuiles & priuati iudices illi corùmque poena pertinuerat. Verùm mens mihi, hunc eundem Marcellinum videri cum historico, cui hoc tempore agenti in Italia, & Romæ, potestas extra ordinem data fuerit ad inquisitionem Iudicum improborum.

VI. * Idem AAA." & Arcad. A. Edictum ad Prouinciales.

VBE MV S, hortamur", vt si quis forte Honoratorum, Decurionum, Possessorum, postremò etiam Colonorum, aut cuiuslibet Ordinis, à Iudice fuerit aliquà ratione concussus: si quis scit venalem de iure" fuisse sententiam: si quis poenam vel pretio remissam, vel vitio cupiditatis" ingestam: si quis postremò quàcumque " de causa improbum" Iudicem potuerit adprobare, is vel administrante eo, vel post administrationem depositam, in publicum prodeat, crimen deferat, delatum adprobet: cum probauerit, & victoriam reportaturus, & gloriam. Dat. x. Kal. Iul. Constantinop. Honorio N. B. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

- * Lex 4. Cod. eod. tit.
Malè quem tamen errorem tuetur quoque Codex Iustinianus: Gravianus enim iam defunctus fuerat, & quidem ante trimum formè: deinde ineptum & inaudium, quatuor Augustos fuisse. Itaque repono, Imp. p. Valentinianus, THEODOSIUS, & Arcadius AAA. Et consequenter legis proximæ inscriptio ita restituenda, Idem AAA. Est igitur hic inter alios huius Codicis Conditorum error.
Iubemus atque hortamur, Cod. Iustin. Quo nil opus, neque ita eleganter. Assyneton enim hoc est, elegantia non vulgaris.
id est, iuris & iudicialis sententiam, vel potius iudicium venale, de iure priuatarum ciuili. Mox enim poenale iudicium opponitur.
Cupiditatis vox hac in re propria, de eorum qui in Officio publico sunt, auaritia nummariarum vide & leg. 5. sup. de Officio Reitoris Prouincia: & l. 1. inf. de Supereractionib.
Ciuiili, poenali.
Improbi vox hoc in crimine Repetundarum propria. Iuuenalis Satyra 13.
Improba quamuis.
Gratia, fallaci Prætoris vicerit urna.
De improbi voce vide alia nonnulla in Gloss.

COMMENTARIVS.

CVSATORES, vel etiam DELATORES omnes Iudicum, Repetundarum reorum, ac nominatim eorum, qui priuatarum litium cognitores, iidemque mercatores sunt, (vt lex superior loquebatur) id est qui ciuiles vel poenales sententias venales habent, seu pecuniam ob iudicandum decernendum acceperunt, (quæ ipsa legis Iulie Repetundarum verba fuisse colligo ex l. 3. eod. tit.) Theodosius M. hoc Edicto ad Prouinciales omnes emissio euocat; Cui perquam simile est & propè geminum Constantini M. edictum, in l. 4. sup. de accusationib. Et verò vtrumque enixi studij hac parte argumentis non leuibus insperis: Qualia illa hoc edicto, Iubemus, hortamur, aliæque quæ mox expendam. Quin & vtrumque pari iuxta occasione emissum, post varias videlicet Prouincialium de Iudicum concussionibus, furtis, improbitatibus, turpitudine, & querelas. Quod vt de Constantini edicto ad eam legem probauimus, ita de Theodosij temporibus, atque ad eò de huius edicti emittendi occasione fidem facit Zosimus lib. 4. Histor. p. 755. τὰς δὲ πόλεις ἀποκαλοῦσι τὰ χερμαδία, τὰ μὲν ἑὰν ἔσθ' ἐπιτεθέντων φόρων ἀπερβαίνοντων τὸ μέτρον, τὰ δὲ οἷς τὸ ἔσθ' ἀρχόντων ἐνεγνὸ ἀπονεύσαν. τὰς δὲ μὴ

ἀποκαλοῦσι τὴν ἀπὸ ἀρχόντων, τοῖς δὲ συκαφασίαις ἀρχόντων ἀπερβαίνον, μονοκλι βούλεις ἀεὶ ὅσα ἑπὶ τὸ ἀρχὸν δὲ δὲ δὲ ἀποκαλοῦσι, ἀρχόντων πάντα συκαφασίαι. Ἐκ τούτου τοιαύτων οἱ τὰς πόλεις ἀποκαλοῦσι, ἀρχόντων τὴν ἀρχόντων καὶ τὴν ἀρχόντων δὲ ἀρχόντων ἐπιτεθέντων φόρων, ἡκετὸς ἀποκαλοῦσι: id est; Vt res verò pecuniis destituebantur, quæ partim per imposta tributa modum excedentia, partim verò per Iudicum exhauriebantur pluris habendi cupiditatem: Hi enim inexplebilem suam auaritiam non explentes, calumniis opprimebant, aperte dicentes, omnia quæ pro magistratu dedissent, necessario sibi esse colligenda. Hinc igitur Vrbium incola tum paupertate tum Iudicij improbitate attriti, infelicem & miserabilem maxime viam degebant. Deumque suppliciter orabant vt talibus tantisque calamitatibus liberarentur. Characterissimum temporis subiicit Zo- simus, id videlicet factum, antequam Theodosius Gentilibus templa adeundi, & patriis ritibus Numina placandi potestatem omninò præclusisset: id est, Ante Annum Domini 385. seu ante legem 9. inf. de paganis: vel saltem ante annum 391. seu legem 11. inf. de paganis.

§ Igitur hoc Edicto Theodosius primum inuitat

rat omnes ad accusationem vel delationem, siue ipsi à Iudice concussi fuerint, siue alios concussos mouerint; publicam scilicet accusationem facit: De quo exciendi accusatores more iam sapius acti. Secundo Iudicem non tantum post administrationem depositam, verum etiam constante administratione accusari permittit. Cum alioquin regulariter Maior huiusmodi Iudex constante magistratu accusari non possit: l. 82. π. de iniuriis: l. 15. in pr. & l. 38. §. ult. π. de adulteriis: vt itec in ius vocari, vel aliter conueniri, l. 2. π. de in voc. l. 16. §. 2. π. ex quib. causis maiores: l. 48. π. de iudiciis l. 12. π. iudicatum solui: l. 5. §. 7. π. de noui oper. nuntiat. Ne quidem tutelæ gestæ, d. l. 48. sola protestatione constante Magistratu licita, vt d. l. 5. §. 7. vel in criminalibus, solâ rei postulatione, d. l. 38. §. ult. atque exinde cautione Iudicis. Id autem vt ne Magistratus accusari posset, constitutum ex sententia Lentuli dicta, Sulla & Trione Consulibus, vt testatur Venuleius l. 12. π. de accusationibus: ex sententia inquam, Lentuli, quæ proculdubio Senatus consulto firmata fuit, quod sub Tiberio Imperatore factum: ad cuius interpretationem mox secutum refcriptum illud Tiberij, de quo d. l. 38. §. ult. Seneca quoque 2. contron. Non potes, inquit, accusare eum, in cuius arbitrio positum est, moriari an viuas; non magis quam Magistratum in ius vocare. Et tamen comperio ius hoc antiquius adhuc esse; etiam in Repetundarum crimine: Varronis enim locus est singularis in Satyra Papiapapa τὸ ἀγνοῦμαι, apud Nonium cap. 1. in voce Rapones 108. Prætor noster eripuit mihi pecuniam: de eâ questum ad annum veniam ad nouum Magistratum, quum hic Rapo umbram quoque spei deuorasset. In tabula æneâ L. Seruiliæ Romæ reperta. De hisce, id est, de pecu-

niis repetundis, dum Magistratum, aut imperium habebunt, iudicium ne fiet.
§ At enim in crimine Repetundarum singulariter à Theodosio M. constitutum, vt constante quoque administratione Iudex Repetundarum accusari possit: quod & ipsum postea probauit Iustinianus Nouella 80. cap. 2. 86. 87. cap. 4. Nempè eò Theodosium adegit, vt modò dixi, Iudicium rapacitas, auaritia, turpitude (vt propriè Repetundarum crimen vocatur, l. Cassius, π. de Senatoribus.) seu ἀρχονευσία, fordes: odiò igitur maximo fuit Theodosio Repetundarum crimen, cum cætera non liceat intendere durante Magistratu, at hoc liceat. Nempè quia hoc crimen ipsam administrationem inficit, & ratione ac occasione officij delinquitur, & prouincialium interest, ne ei ulterius grassandi in facultates prouincialium facultas deur exemplo suspecti tutoris: v. Glossam, Cynum, & Salicetum. Verùm de hoc rursus agatur ad leg. prox.

§ Tertio seu postremo loco, enixo suo studio testando Theodosius, reportaturum eum gloriam pollicetur: quomodo Constantinus Edicto suo fecit, d. l. 4. sup. de accusationib. accusatori, conuicto Reo, & dignitates & res seu pecunias pollicetur: vbi Gloria appellatione, intelligit, non tantum habitum illum iri tanquam virum de Republ. benemeritum; verum ad eò honoribus mactadum, & dignitatibus & rebus augendum. Sanè accusatoribus huius criminis honores publicè habitos, exemplum Carbonis Cottæ Consulibus honoribus exornati, apud Dionem lib. 16. fidem facit. Sic & apud Am. Marcellinū lib. 27. p. 360. Terentius humili genere in vrbe natus & pistor, ad vicem præmij, quia Peculatus reū detulerat Orsitium ex Præfecto, Tuscaniam Prouinciâ Correctoris potestate administrasse dicitur.

VII. * Imp. p. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. SEUCRINO" Com. R. P.

VNSQVISQVE Procurator", Præpositus Gynecio", Tabularius", Susceptor", Colonus", vel quicumque, sè à Comite Domorum meminèrit esse concussum, cum ipse cui pecuniam numerauerit, administratione" decesserit, intra anni spatia" ad iudicium Spectabilitatis" Tuæ, quicquid dederit repetiturus, adcurrat": vt profut pensionibus", quidquid ille reddiderit. Sin verò ex tempore depositæ administrationis præstituti" temporis curricula transfluxerint, nulla vox" Aduocationis emergat, sed ipsos Procuratores, Præpositos, Colonos, Tabularios, Susceptores obnoxios ad solutionem iubemus" artari. Dat. Prid. Non. Iun. Med. Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss. [390.]

NOTÆ.

- * L. 5. Cod. Inst. eod. titulo.
Scribendum hic fuerat, Idem AAA. vide quæ notari ad l. superiorem.
An hic idem cum Senero Comite & Castrensi, cui hoc ipso anno inscripta lex 12. sup. de Palatinis 9. L? Non puto.
Seuerinus Comes S. L. dicitur in inscriptione l. 4. Cod. de off. P. V.
Procuratores: veluti Procuratores saltuum: vide Notitiam Imperij. Procuratores domorum rei priuatæ, vide tit. inf. de domib. ad rem pr. pert. & tit. de actoribus, procuratoribus, & conductoribus rei priuatæ.
De Gynacio, Gynæciariis, Præpositis Gynæcio, dicitur inf. sub titulo lib. 10. de mirilegulis & Gynæciariis.
De Tabularijs fuit superior lib. 8. titulus de Tabularijs logographis &c.
De Susceptoribus erit inf. Titulus peculiaris lib. 12.
Vide inf. tit. de conductoribus & hominibus Domus Augusta.
Ab administratione, Cod. Iust. " Spatium, Cod. Iust.
Spectabilitatis titulum à Valentiniano Iun. Comiti R. P. tribui obserua. An non igitur iam inter Illustres? vide quæ dicta lib. 6. tit. de Quæstorib. &c.
Occurrat, Cod. Iust. " Pensiones rei priuatæ.
Comes Domorum. " Anni.
Vox Aduocationis, propriè, vide Gloss. Theodos.
Si verò, Cod. Iustinian. " Pensionum.
Volumus, Cod. Iustinian.

¶ Cetero sine Accusatio Repetundarum seu concussionis aduersus *Comitem domorum* in specie huius legis post depositam ab eo administrationem, sub eius dispositione quondam positus & ab eodem concessus, intra annum à Valentiniano Iunioris hanc l. apud Comitem rerum priuatarum, sub quo Comes Domorum erat, indulgetur: post annum verò denegatur. Cuius occasione de quatuor videndum nobis est.

Primum, de *Comite domorum*. Comes domorum erat, qui possessionibus, prædiis, domibus, eorumdemque hominibus, ad Principem spectantibus, præerat; de quo dixi plenius ad l. 2. *sup. de Palatinis S. L.* Huiusmodi Comites domorum per diuersas Imperij Romani Provincias fuere; non tantum in Oriente, sed etiam in Occidente. Sanè talis fuit in Oriente Comes domus diuina, seu Comes domorum per Cappadociam; de quo plenè dixi ad d. l. 2. Sed errant Interpretes Græci ad hanc legem, cum Comitem domorum, de quo h. l. nostra agitur, Comitem Cappadociæ interpretantur: *Κόμης τῶν οἰκῶν, ἐστὶ τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ ἀποκεῖσθαι τῶν Κόμης τῶν πρεσβύτων*. Quem Græcorum errorem tenentur deinceps omnes, & in his quoque Cuiacius de *Prescriptionibus*, cap. 20. & alibi. Sed malè. Est enim hæc lex Valentiniani Iunioris (non etiam Theodosij) qui Occidèti præfuit: quique Mediolani, hoc tempore subsistebat, cum Theodosius Constantinopoli versaretur. Atquin Mediolani hæc lex data ad Severium Comitem R. P. ad quem eundem, ex eadem vrbe, hoc eodem anno, ab eodem Valentiniano data videtur lex 12. *sup. de Palatinis S. L.* Scilicet, quod in errorem eos induxit, istud est, quod crediderunt nullum alium Comitem domorum fuisse, quam vnum illum qui per Cappadociam erat: quos non tantum hæc lex refutat, verum apertissimè lex 16. *infr. de bonis prescript.* Neque mirum videri debet in *Notitia Imperij* nullos Comites domorum (vnico tantum Comite Gildoniaci patrimonij excepto) memorari: Eisdem quippe Comites domorum cum Procuratoribus Rerum priuatarum fuisse, compertum habeo ex d. l. 16.

¶ Secundo obseruetur, quod & Græci obseruant; post administrationem demum depositam aduersus Comites domorum, Repetundarum accusationem institui posse; cum aliter visum fuerit Theodosio in specie legis 6. *sup.* Sanè hoc Valentiniani constitutum ad iuris veteris normam est, vt ad d. l. 6. ostendi.

¶ Tertio obseruetur *Annalem* hanc actionem constitui: Quod & ipsum iuri veteri conueniens videri possit locus Varronis, quem ad legem superiorem, sed alia occasione, laudant, ex *Satyræ eius Papiapapa* ad *ἐγκρίτων* apud Nonium cap. 1. in voce *Rapones* 108. *Prætor vestar*, inquit, *eripuit mihi pecuniam, de ea ab Annam veniam, ad nouum Magistratum: quum hic rapo vmbra quoque spei denotasset.* Quo loco, *Ad Annam*, idem putaret quis quod intra annum ab administratione deposita. Verum ibi (vt rectè Cuiacius obseruauit ad l. 38. §. *ult. n. de adulteriis: in Quest. Papin.*) ad annum idem est atque ad nouum Magistratum, nam anni erant ferme tum magistratus: saluberrimo Reipubl. instituto: proinde & ante annum, id est an-

tequam Magistratu obierit, iudex accusari non poterat. Quid igitur? Scaeuola quidem in l. 2. *n. eod. tit.* scribit, dari ex *Lege Iulia Repetundarum* & in hæredes actionem intra annum duntaxat à morte eius qui arguebatur. Fuerit igitur ex *Lege Iulia Repetundarum* in ipsius hæredem annalis actio, si forte antequam moueretur sibi; vel moueri posset actio, decesserit. At Valentiniano hic etiam annalis præscriptio aduersus ipsum Iudicem, quæ Theodosio displicuit, vt probant l. 3. 4. & 6. *sup.* Patet tamen Cuiacius Valentiniani mentem h. l. non fuisse, vt denegaret actionem seu repetitionem aduersus ipsummet Comitem domorum post annum, verum Valentinianum tantum voluisse Procuratoribus, colonis, & id genus hominibus, si non inferant pensiones debitas, quod dicant sibi pecunias ereptas à Comite domorum, inducias annuas ad id probandum dari. Hoc sensu: cum à Procuratoribus colonis pensiones peterentur, fisci nomine negabant ibi pensionibus sese soluendis partes, quandoquidem superiore anno vel superioribus annis à Comite domorum concussus fuissent. Proinde ne querelis huiusmodi diutius locus foret, anni spatium deinceps ad probandam concussionem huiusmodi procuratoribus præpositis & c. prælitui: ita quidem, vt si intra anni spatium mota hac actione Comes domorum *Repetundarum* conuictus fuerit, id quod restituerit in pensionem à Procuratore inferendam imputetur: si verò anno tacuerint, nullam ipsis accusationem amplius patere: nullam allegationem concussionis, nullâ voce aduocacionis ulterius admittâ, sed pensiones fisco debitas præstare cogi absque vlla tergiversatione ulteriore: verum contra dici possit; vt maximè hæc, quam dixi, huius legis ferendæ occasio fuerit, nempe Procuratorum mora in soluendis pensionibus, obtentu concussionis sibi factæ à Comite Domorum: tamen Valentinianum non modò fisco consultum h. l. voluisse, verum etiam ipsismet Procuratoribus: Quibus idèd Anni integri spatium concedit ad repetendas res suas: *Quicumque*, inquit, *se à Comite domorum meminert esse concussus, cum ipse cui pecuniam numerauerit, administratione decesserit, intra anni spatia ad Iudicium Spectabilitatis sua quicquid dederit repetiturus adcurrat & c.* Sanè Græci quoque ad hanc legem adnotant, hinc notandum, quando crimen de Repetundis anno finiat. Denique, quocumque tandem sine concussionem sibi factam huiusmodi Procuratores allegent: quâcunque occasione meminert sese concussos, annus his datur ad repetendas res suas: siue tum maximè meminisse solent, cum pensionum præstandarum tempus recurrit. Maneat igitur annalem Repetundarum actionem à Valentiniano constitutam in huius legis specie.

¶ Quarto ex hac lege obseruetur, Comites domorum sub dispositione Com. R. P. fuisse: quod & ipsum probat lex 2. *sup. de Palat. S. L.* Quod ipsum Græci ad hanc legem adnotarunt, *ἐστὶ τὸ ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Κόμης τῶν πρεσβύτων*. Verum postea sub Præpositi S. Cubiculi dispositione fuit Comes domorum per Cappadociam: vt docet *Notitia Imperij*; & lex 9. *infr. de indulgent. deb.* l. 2. *sup. de Præpos. S. cubiculi.*

DE CRIMINE PECVLATVS.

TITVLVS XXVIII.

IX. COD. IVST. XXVIII.

PARATITLON.

PECVLATVS (de quo præter hunc titulum, vide l. 3. *infr. de abolition. & l. 5. sup. tit. prox. ad Leg. Iuliam Repetund.*) Crimen, Rubr. l. 1. 2. *b. t.* Flagitium, delictum, nefas, scelus, d. l. 1. & 2. admittitur à Iudicibus, d. l. 1. qui provincias quassant, d. l. 1. rapinis & prædis, d. l. 2. Itemque ab iis qui rapinis & prædis [eorum] fidem adhibent, qui ei qui rapuerit, rapta seruant d. l. 2.

¶ Poena porò huius criminis aliquando multæ dispendium fuit, d. l. 1. Postea capitalis, l. 1. *b. t.* capitis & vitæ poena imposta, l. 5. *sup. ad leg. Iuliam Repetund.* Abolitio quoque huius accusationis peti non potest, ne quidem reo consentiente, l. 3. *infr. de abolition.*

I. * Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P.

PRIDEM" fuerat constitutum †, *Vt hi Iudices, qui peculatu Provincias quassauissent, multa dispendio subiacerent*: Sed quoniam nec condigna crimini ultio est, nec par poena peccator, placuit tam seueram animaduertendi esse censuram", vt, eum vix par poena his possit flagitijs inueniri, neque condignis tantum nefas cruciatibus expiari, capitale hoc esse præcipiamus, adque animaduersione seuerissimâ coherceri. Dat. 1. v. Id. Septemb. Constantinop. Arcad. A. 11. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

- * Lex vñ. *Cod. eodem tit.* ptoculdubio ex hæc lege, & l. 2. *infr.* à Tribonianis deformata est: sic quidem, vt nihil in ea agnoscas ex his, nisi quod huius inscriptionem seruaui: at subscriptionem legis 2. sic *humano capiti coruicem equitiam* aptauit: Pleraque huius anni constitutiones post Valentiniani lun. mortem Honorij nomen præferunt: & tamen anno demum sequente 4. Id. Ianuar. Honorium à patre Augustum creatum testatur Socrates lib. 5. c. 24. & Marcellinus, in *Chronico*.
- " Rufino P. P. hanc legem inscribi nota: de quo vide quæ obtemo in *Chronologia* huius anni, & quæ mox dicam.
- " Quam pridem? In id mox inquiram.
- † Constitutionem anteriorem & veterem obserua.
- " *Censura* pro poenâ.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. Constitutio hæc est, data ad Rufinum P. P. A. D. 392. quæ POENA Iudicibus Peculatus reis capitalis infligitur; cum hætenus veteribus constitutionibus multa tantum pecuniaria imposta fuisset, vt ipsemet Theodosius initio h. l. testatur: *Pridem*, inquit, *fuerat constitutum, vt hi Iudices, qui peculatu Provincias quassauissent, multa dispendio subiacerent: Pridem*, id est iure antiquissimo: Sanè Paulus 5. *sentent. tit. 27.* testatur; ficalis pecunie peculatum Quadrupli multa seu condemnatione coercitum: Sed & Modestinus, in l. *penult. n. ad leg. Iul. peculati*, scribit; *Eum qui prædam ab hostibus captam surripuit, (atque adeo peculatus reum) in quadruplum damari.* Sed & Vlpianus l. 6. §. *ult. n. eod. tit.* eum qui aurum ex metallo illicite habuerit, atque adeo Peculatus reum, in Quadruplum condemnari. Et hæc quidem Quadrupli poena, siue multa, imposta fuit Peculatum in ficalis pecunia admittentibus; vt tribus illis Pauli, Modestini, Vlpiani, testimonijs ostendi. Quid est igitur, quod Martianus scri-

bit in l. 4. §. 4. 5. *n. eod. tit.* eum; qui publicam pecuniam in vsum aliquem acceptam retinuit; nec erogauit, hæc lege teneri: moxque subiicit, *quæ lege damnatus, amplius tercia parte quam debet puniatur.* Id scilicet ita interpretandam, de Quadrupli poena, cuius tres partes meram poenam continent: *Tertia pars*; pro trina, seu tribus partibus.

¶ Neque tamen circa ficaliam tantum pecuniam Peculatus admittitur, verum etiam re ciuitatis; vel etiam totius provincie subrepta: quod docet d. l. 4. §. *ult. n. de furtis.* Quatum legum conciliatio non alia tutior, quam distinguendum inter legem Iuliam, & Constitutiones. Sanè hæc lex nostra de huiusmodi Peculatu (si modò de *Peculatu* propriè dicto) est; non inquam de ficalis pecunie Peculatu; verum de Ciuitatum & Provinciarum pecunijs subreptis: id enim significant hæc verba, *qui peculatu provincias quassauissent.* Neque enim qui ficaliam pecuniam intercipit, Provincias quassat, sed fiscum & Cæsarem.

¶ Quare ita censo, *Peculatus* appellatione

hic intelligendum Reperundarum crimen, quod & ipsum Peculatus est, quodque genere Provinciae quaesantur. Et sane Peculatus est omnis...

perinet ad spolia Prouinciarum a Rufino, cui haec lex inscribitur, exercita, vt ad eam legem plenius dicam.

¶ Porro cum antea crimen hoc multa plecteretur, vt haec lege dicitur, & verò Quadrupli ex eiusdem Theodosij M. l. 3. sup. tit. prox. vbi dixi, capitalem poenam nunc statuit Theodosius, quae sanè Peculatu non tantum, verum etiam Reperundarum crimini à Valentiniano Iuniorè in Occidente imposita fuerat, l. 5. sup. tit. prox. Alias hinc poenas commemorare nil moror, vel antea vel postea constitutas. Illud tantum monendum, Accursium errare, cum per capitalem poenam hic intelligit poenam deportationis.

¶ Illud tandem omittere non possum, quod & ipsum firmandae sententiae nostrae confert, de Iudicibus nominatim hanc Theodosij legem esse, quorum proprium, vt ex superiore titulo liquet, crimen fuit, crimen Reperundarum & Peculatus prouinciarum. Neque alio proculdubio sensu Ammianus Marcellinus, libr. 496. Furibus, inquit, & in Peculatu deprensis Iudicibus inimicus asper & vehemens, nec sub alio Principe in huiusmodi negotiis melius secum actum esse meministi.

ne fittam adseruationem detegunt, l. 8. §. 4. π. de vacationib. munerum: vide & leg. 6. §. 7. π. de excusationibus. Item huc illud pertinet, Quippe animos diuina obseruatione detinētos non docet patrimoniorum desiderijs occupari, l. 104. inf. de Decurionib. Tandem tale erit, quale illud Saluiani, sine lib. 3. de gubern. Dei: Vita à professione discordans abrogat illustri tituli honorem per indignorum ritum vilitatem. Igitur in huiusce legis specie videntur nonnulli ex Ecclesiastico ordine, peculatus vel reperundarum reis fidem adhibuisse, id est accommodasse, fidem exhibuisse, vt Ambrosius 2. offic. 29. loquitur, si enim prauis; & cum ipsi vel maxime huiusmodi praedas & praedones velut contagia seu pestes declinare deberent, nescio quo tandem, siue auaritia nauo, siue lenitatis velamento, eorum praedis latebram praebuisse, raptaque seruasse, vt sine l. dicitur. Quod utique à negotio sanctitatis vitaeque sanctioris proposito alienum vel maxime est. Similiter vt qui diceret, Non esse sanctitatis negotium, charitates & affectus inter se committere: Item Sanctitatis non esse negotium, reos debere poena per vim & iniuriam eripere: aduersus quod vide plures leges, inf. de penis. Non esse sanctitatis negotium, auctoria hereditatum, continentiae & grauitatis simulatione, per eos qui ex Ecclesiastico Ordine sunt, de quo v.

etiam Ambrosij locum 3. offic. cap. 9. In hac verò specie sanctitatis negotium posuisse nonnulli ex Ecclesiastico ordine videntur: quia inter caetera Ecclesiasticorum officia, illud quoque fuit, & verè inculcatur ab Ambrosio 2. offic. 29. vt Deposta apud se viduarum & pupillorum, imò & omnium aliorum inemerata seruarent, denique depositis fidem seruarent. Et verò in specie huius l. in fraudem fisci id factum videtur, rapinas Peculatus vel Reperundarum Rei alienius perquirentis. Imò tale omnino est, quod de Clericis sepulchrorum violatoribus Valentinianus Tertius, Nouella de Sepulchris 5. Intolerandum, nimis execrabile, non ferendum induere nomen & titulum SANCTITATIS, & abundare criminibus.

Ex iis interim, quae hic cumulauius, id conficitur in summam, Ecclesiasticos, aliòsue quoscumque, nequiquam sanctitatis negotium peragere, cum lenitatis alicuius specie, vel res seruare aliis malè partas, vel sibi acquirere, vel reos poena eripere, satagunt.

¶ Posset tamen & sanctitatis verbo hic quispiam intelligere Christianam in vniuersum disciplinam, vt ita Christiani videantur hic perstringi. Ego tamen priorem interpretationem praeferam.

II. Imp. Honor. & THEOD. AA. Aureliano P. P. II.

NON est Sanctitatis negotium, rapinis & praedis fidem adhibere: quandoquidem haec scelera, velut contagium quoddam funestae pestis, debeant declinari: Nec enim crimen dissimile est, rapere, & ei qui rapuerit, raptam seruare. Dat. XXI. Non. Mar. Constantinop. Honorio x. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTAE.

- * Lex VII. Cod. eod. tit. hinc, vt iam ad superiorem monui, in partem deformata est, eiusque subscriptio à Triboniano retenta. De itatà huius Aureliani Praefectura, repere plura ex Chronologia, & Prosopogr.
* Tertullianus 2. de cultu femin. c. 11. de agrotorum visitatione, de processione ad sacrificium, vel ad Sermonem Dei, Quiduis horum graniter & sanctitatis negotium est, cui opus non sit habitu extraordinario & composito & soluto.
* Fidem adhibere, id est finem praebere, & latebram: raptam seruare, vt sine leg. dicitur seu explicatur.
* De hac contagij appellatione plura vide in Glossario: Contagium pestis nominatim. Ita Rutilius lib. 2. de Indiciis: Latius excise pestis contagia serpunt.
* Lex 9. seu penult. Cod. ad leg. Jul. de vi, hinc desumpta est.
* Raptam rem scientem delictum seruare. Ita Tribonianus.
* Receptate.
* Ita quoque in d. l. penult. ac malè in d. l. vi. V.
* Ita quoque rectè in d. l. vi. vicissim malè in d. l. penult. IX.

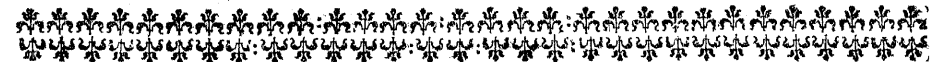
COMMENTARIUS.

DE RECEPTORIBVS rapinarum & praedarum, id est, rerum ablatarum, crimine Reperundarum vel Peculatus (referri enim potest haec lex vt & rapinarum praedarumque appellatio, non minus ad superiorem titulum, quam ad hunc:) est haec Theodosij Iun. constitutio, A. D. 415. quae definit, Receptoris huiusmodi par crimen idemque esse, atque raptoris ipsiusmet. De quo alioquin in commune sententiae sunt vulgares. Etiam Phocylidis, ἀποτέροι χλοπεί, καὶ δεξίμορος, καὶ δ κλέψας. Si crimen idem, poena quoque eadem. Plato XII. de legib. εἰς τὴν κλημμάδιον ἀτίθειν ἀσπίδα χλοπείαν γυγνώσκον τίς ἀνθρώπων ἀρεχέτω δὲ χλοπείαν καὶ κλέψαι. Plura hanc in sententiam non nisi fastidiosè cumulauerim.

¶ Caterum vt haec lex est de receptoribus reorum, ita de ipsorummet reorum receptoribus erit Titulus proximus.

¶ Illud cumptimis in h. l. specie obseruandum est, Ecclesiasticas quasdam personas eà perstringi

videri: Non est, inquit, SANCTITATIS NEGOTIUM, rapinis & praedis fidem adhibere. Sanctiorem quippe vitam, sanctius propositum profitentur Ecclesiastici. Sic l. 31. inf. de Episcopis: Cui SANCTITAS ignoscendi sibi gloriam dereliquit. Sic & Sulpitius Seuerus lib. 1. Sacra historia, sub hoc ipso Honorio, cuius nomen huic legi inscriptum, in Ministros, id est Clericos sui aeni inuehēs, & quidē munerata expectantes, & omne vitae decus mercede corruptum habentes, quasi venalem, inquit, praeserunt sanctitatem. Tale igitur istud est, quale illud: Professio & desiderium tuum inter se discrepant: Nam cum Philosophum te esse proponas, [fuit sanè Philosophia Christiana quoque, quae aliàs secta Ecclesiastica, vt alibi ostendo. Et ita omnino Maiorianus Nouella de Sanctimonialibus 8. Philosophiam tribuit Virginibus Sanctimonialibus] vinceris auaritia & rapacitate: l. 6. Cod. de munerib. patrimonior. Rursum tale erit, quale illud: etenim verè Philosophantes pecuniam contemunt, cuius retinenda cupiditate



DE HIS QUI LATRONES, VEL ALIIS CRIMINIBVS REOS OCCVLTAVERINT. TITVLVS XXIX.

IX. COD. IVST. XXXIX. Adde Paratitli vice l. 7. sup. de desertoribus.

De Desertorum occultatoribus fuit supra, titulus, lib. 7. cuius tituli lex 8. Legi secundae huius tituli coniungenda est. Caeterum obseruandum hoc titulo, & duobus sequentibus contineri tria remedia ad Latronum conatus debilitandos: Nempè primò, occultatoribus reorum poena proposita, h. tit. Secundò, equorum vsus in commune denegatus, tit. prox. 30. Tertiò pastoribus nutritio filiorum alienorum prohibita, tit. 31. Quae tria media, seu remedia Politicis notanda veniunt: aliisq; adiicienda, quorum vsus etiam hodie multis in locis saepe necessarius est. Aliorum criminum reos.

I. Imp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. Simplicio Vic.

Os, qui secum alieni criminis reos occulendo sociarunt, pat atque ipsos reos poena expectet. P. P. Rom. x. Kal. April. Gratiano A. 111, & Equitio v. c. Coss. [374.]

* Lex 1. Cod. eod. tit. ex hac & sequente lege conflatæ est.
 "Simplicius sub Valentiniano Sen. Vicarius Urbis Romæ scil. vt vel subscripripio huius legis docere potest: Sed expressè id testatur Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 390. loco quem mox consignabo: Meminit & Gratianus rescripto suo ad Aquilinum Vicarium Urbis, quod extulit Baronius, & deinceps Simundus edidit cum append. Cod. Theodof.
 "Quid si legas: eos qui se cum alieni criminis reis, eos occultando, sociarunt? Sed nil temere muto.
 "Alieni criminis reos cur dicat: mox ostendiam.
 "Occultando, Cod. Iust.
 "Par ipsos & reos: Ita Tribonianus: fatis inconditè.
 "Expectet, id est, maneat.

COMMENTARIVS.

QUONA reum occultanti eadem quæ ipsi reo; hâc Valentiniani Senioris constitutione A. D. 374. imponitur. Cuius rei tum dubitandi tum decidendi ratio primis huius legis verbis continetur, ibi alieni criminis: Nempe et si à crimine sit occultator alienus, societatem tamen criminis, dum occultat, faceret & subit.

¶ Cæterum notandum, ad Simplicij relationem rescriptum hoc esse Valentiniani, in eâ specie quam memorat Ammianus Marcellinus (quod post hæc ita à me scripta, Valefio quoque probatur, p. 355.) lib. 28. p. 390. *Priscianus*, inquit, vt cunctator contemptus & ad hæc fortiter exequenda parum conueniens & VICARIA potestate discessit. Huius successit Hemonensis SIMPLICIUS, is est cui hæc lex inscribitur, Maximini Consiliarius ex Grammatico post administratam [vicariam scil. dno rō noue] nec cretus nec timidus, sed obliquo adpectu terribilis, qui compositis ad modestiam verbis acerba meditabatur in multos. Et primo Rufinum cum vniuersis authoribus adulterij commissi, vel conscis interfecit, super quibus Priscianum retulisse prædiximus: alios deinde complures, nullo notiorum discrimine vel insontium. In cruento enim certamine cum Maximino velut antepilano suo contendens, superare eum in succedendis familiarum Nobilitum neruis studebat: Bisurim veterem & Anteam imitam & Phalarim, vt taurus solus deesse videretur Agrigentinus. His in hunc modum ac talibus exactis Hæsychia quidam Matriona ob intentatum crimen in domo Apparitoris cui custodienda est tradita, multa permissis & seua, fulcro plūbeo vultu contracto incubuit, & animam ocluso neruum spiramento effudit. Adipsectum est his aliud haud mitius malum. Eumenius enim & Abienus ambo ex cætu Amplissimo, infamati sub Maximino in Faustianam feminam non obscuram, post Victorini obitum [abitum] quo iam ante vivere securus, SIMPLICII aduentu perterrefacti, non secus volentis magna cum minimis, AD SECRETA RECEPTACULA se contulerunt. Sed Faustiana damnata, inter reos recepti, VOCATIOQE EDICTIS [videtur omnino hæc lex horum EDICTORVM pars esse] semet abstrusus amandarunt, quorum Abie-

nus apud Anepfiam diu DELITESCEBAT. Sed vt solent insperati casus adgrauare miserabiles clades, Apandulus nomine seruus Anepfia verberata coniugis dolore percussus, negotium ad Simplicium detulit nocte progressus: missique Apparitores indicatos è latebris abstraxerunt. Et Abienus quidem exaggerato crimine stupri, quod intulisse dicebatur Anepfia [imò Faustiana] turpe multatus est. Mulier vero, vt continenda via & spem firmam dilato possit habere supplicio, appetitam se nefariis auibus vim in domo Aginatij perpessam assueuerat. Hæc vt gesta sunt, mugitus ad Principem Simplicius rerulit: Et post alia, ait Aginatium occisum, parique sententiâ Anepfiam interfectam. Vbi etiam subiicit, Simplicio in Picaria successisse Doryphoriam: Denique Simplicium sub Gratiano postea in Illyrico traditum.

¶ Cæterum idem ius constitutum & in Donatistarum Clericorum occultatores postea Honorij constitutione A. 412. 414. l. 52. & 54. inf. de hæreticis, Sciat, inquit, se penam qua his proposita est, subiturum.

¶ Ergo qui reum criminis occultat, puniendus venit h. l. & l. prox. veluti qui, quæ reum stupri vel adulterij occultat: vt in sp. huius l. vel latronem vt l. prox. Imò & qui latronem inuenturum sese spondit, veluti Decurio, nisi eum exhibeat, ad Præfectum Prætorio, vel ad Præsidentem remittendus, atque ad eum puniendus venit: hæc enim sententia est legis si Barabaram 13. Cod. de fideiusorib. quæ hætenus perperam accipitur, eoque tantum pertinere creditur, quasi dicatur, non satis esse in sp. huius l. latronem inuenisse, nisi idem exhibeatur. Transmittendus scil. eâ l. dicitur Decurio, qui latronem non exhibuit, vt videl. causa cognita pœna in eum statuatur à Præfecto Prætorio, vel à Præsidente; id enim est quod transmittendi voce indicatur: Nempe non nudè ex sponsu seu sponfione conueniendum Decurionem, qui quod spondit non præstitit, verum insuper transmittendum ad P. P. vel ad Præsidentem, vt velut latronum conscius puniatur.

II. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & Theod. AAA. ad Flavianum P.P. Post alia."

LATRONES quisquis sciens susceperit, vel offerre Iudiciis superfederit, supplicio corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personæ, ex Iudicis æstimatione plectatur: Si vero Actor, siue Procurator latronem domino ignorante occultauerit, & Iudici offerre neglexerit, flammis vitricibus concremetur.

Dat. III. Kal. Mar. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

INTERPRETATIO. Si quis sciens in domo sua latronem susceperit, aut eum occultare voluerit, aut eum Iudici tradere forte neglexerit, si ingenua & vilior persona est, fustigetur. Si vero melior, damno ad arbitrium Iudicis feriat: Si vero actor aut procurator in scio domino hoc fecerit, incendio concremetur.

* Prima huius legis sententia à Triboniano in Legem 1. Cod. eod. titulo, coniecta est, reiectâ posteriore. Iungenda autem huius est lex 8. sup. de Defensoribus & occultatoribus eorum.
 "Illyrici & Italia, vt probat lex 13. inf. de pœnis. vbi tamen dicam. Eius multa mentio apud Symmachum. Proinde tribuenda est hæc lex seu hoc edictum Valentiniano Iuniori.
 "Quæ continentur scilicet in d. l. 8. sup. de defensorib.
 "Et eos. Cod. Iust.
 "Iudicibus, Cod. Iust. " Et, Cod. Iust.
 "Reliqua vt dixi Tribonianus reseruit.

COMMENTARIVS.

LATRONEM nominatim occultantis pœna hac Valentiniani Edicti parte posteriore sancitur, pro qualitate personæ & status: Et quidem maior, quàm defertorem occultanti, prioris huius Edicti parte, l. 8. sup. de defensorib. Quæ huic nostræ coniungenda est: quæque ad eum Edicti Valentiniani, quo latrocinij occursum voluit prior pars est: vt hæc nostra posterior: ad quam arcescere potest lector quæ ad legem illam notati.

Ad has leges pertinet, atque ad eum huius Edicti promulgandi causam suggerere videtur locus Symmachi ex eius Epistola 22. lib. 2. ad hunc ipsum Flavianum, cui Edictum hoc inscribitur, *Symmachus FLAVIANO. Reparassem iam diu corpusculi mei valedudinem si frui agrorum salubritate potuissem* [id est si rus proficisci, & nominatim in Campaniam] sed nunc intus est LATROCINIIS suburbanitas, atque idèd præstat macerari odio [al otio] ciuitatis, quam pericula ruris incidere.



QVIBVS EQVORVM VSVS
 CONCESSVS EST, AVT DENEGATVS.
 TITVLVS XXX.

Adest hic titulus à Codice Iustiniano totus. Cæterum vt superiore titulo, ita & hac quoque singulari cautione latrocinis occurritur.

PARATITLON.

LATRONVM l. 2. h. t. vide & l. 3. ac nominatim ABACTORVM, l. 1. in fin. & d. l. 2. & 3. h. t. conatibus d. l. 2. assiduis rapinis, l. 3. debilitandis, d. l. 2. in Italia (eò quippe pertinent omnes huius Tituli leges) per Urbicarias inquam regiones, l. 3. h. t. item per Italiae (specialiter sic dictæ) regiones, puta per Picenum, l. 1. 4. vlt. atque Flaminiam, d. l. 1. Apuliam & Calabriam: Brittios & Lucaniam atque Samnium, d. l. 1. Campaniam item, l. 2. h. t. Valeriam denique, l. vlt. vsus equorum, Rubr. & l. 3. 4. equi habendi vel equæ copia, d. l. 1. habendi equini pecoris licentia, l. 2. seu fedendorum equorum potestas, l. 3. h. t. vtendorum equorum facultas, l. 4. equinis animalibus vtendi facultas, l. vlt. præcluditur, l. 1. denegatur, l. 2. à Valentiniano Seniore quatuor primis huius tituli legibus: ab Honorio, l. vlt. (exceptis quibusdam personis: puta Senatoribus, Honoratis, iis qui Prouincias administrant, Veteranis & Decurionibus: l. 1. h. t.) cæteris omnibus, l. 1. pastoribus, l. vlt. etiam rei Principis, id est ouium pecudumque custodibus, l. 2. itèmq; procuratoribus & Actoribus Senatorum, d. l. 2. Suaritis item, l. 3. h. t. quod tamen ipsum quodam modo abrogatum, d. l. 3. Denique his equo vehi tantummodò licentia data, quos ab Abactorum & Latronum sceleris suspitione locus aut dignitas vindicaret, d. l. 3. in quibus & Palatini fuerunt, l. 4. h. t.

I. * Imp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Mamertinum P. P."

EXCEPTIS Senatoribus" atque Honoratis": sed & his, qui prouincias" administrant, Veteranis etiam, qui sub armis militiâ functi sunt, & Decurionibus", ceteris" omnibus per Picenum atque" Flaminiam, necnon etiam Apuliam & Calabriam, Bruttios & Lucaniam, atque Samnium", habendi equi, vel equa" copiam præclusam esse sancimus. Hij verò, qui minimè animos ab huiusmodi usurpatione desectunt, abactorum supplicio teneantur. Dat. Prid. Kalend. Octob. Altino", diuo Iou. & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

- * Absc. hæc Lex à Cod. Inst. Vt & cæteræ omnes huius tituli.
 * Mamertinus PP. Sub Valentiano Sen. do quo plura in *Prosopogr.* Cæterum Præfectum Prætorio Italiae fuisse, vel ex designatione h. l. Prouinciis facile colligere est: Amm. Marcellinus nominatum lib. 26. p. 339. in huius anni gestis. *Oriente*, inquit, *regebat potestate Salustius: Italiam vero cum Africa & Illyrico Mamertinus, & Gallias Prouincias Germanias.*
 * At non etiam Procuratoribus & Actoribus Senatorum, l. 2. inf.
 * De Honoratis dixi plene ad leg. vn. *supr. de offic. Iudicum civil.* Certe Miscellaneorum Scriptorum, lib. 3. p. 207. cum Palatinos h. l. colligit, Palatinis per has Prouincias h. l. equorum vtum fuisse concessum. Nam imo id demum sit l. 4. inf.
 * Rectores Prouinciarum intelligit, veluti Consularem Piceni & Flaminia: Correctorem Apuliae & Calabriae, Correctorem Lucaniae & Bruttiorum, Præfidentem Samnii, atque ad eod. quatuor hos Rectores.
 * Decurionum priuilegium obserua.
 * Possessoribus & colonis, Prouinciales ex his ordinibus constabant: Senatoribus, Honoratis ipsi, Prouinciarum Rectores, Veteranis, Decurionibus, Possessoribus, Colonis. Itaque cum omnes Prouinciales constitutionibus comprehenduntur, hæc omnia speciatim ferre designantur h. l. & l. 6. *supr. ad leg. Iul. Reperend.* Breuius tamen ita, Honorati & Possessores vt l. 5. *inf. de indulg. debet. & Non. Valent. inter Theodos.*
 * Quid ex his verbis colligant nonnulli vide in *Comment.*
 * Apulia pariter & Calabria administratio iuncta fuit, de quo iam alibi.
 * Bruttiorum & Lucania quoque administratio iuncta fuit: de quo alibi pariter.
 * Samnium separatim ambularat, & peculiarem suam Consularem habebat.
 * Ita quoque l. 2. *inf. at l. 3.* vehendi aut sedendi: vtendi, l. 4. & 5. Quod eodem tamen teceidit. Non habet nisi qui vtitur, aut vti posse sperat, ac maximè in Italia, vbi non equis, sed bubus rursus exercetur. Itaque in ea equum habere, & equo vehi & federe idem est.
 * Magnam cautionem Valentinianus & anxiam adhibet, h. l. non ita l. 3. & 4. Satis enim equorum appellatione, equæ comprehenduntur: l. 6. §. *equis* 6. *de legatis* 3. & Paulus 3. *font. tit. 6. §. equis*: Sanè equini pecoris, & equini animalis appellatione præcisi sunt in l. 2. & l. ult.
 * Valentinianus ex Thracia, Macedonia, Mysia, Pannonia, Istria, tandem hoc anno Aquileiam, mox Altinum ingressus est: vide *Chronolog.* Itaque octo in ea ciuitate leges Septembris mensis fine & Octobris initio datæ occurrunt.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI SENIORIS quatuor constitutiones ordine sequuntur, de Equorum vsu prohibito, ad latrocinia prohibenda; quarum i. ad septem Italiae Prouincias pertinet. 2. ad Campaniam. 3. ad Vrbicarias regiones. 4. ad Picenum. Igitur Italiae septem Prouinciis hæc designatis Abactoribus consulit h. l. Nam vt cateroquin Roma & circumiecta, imò tota Italia grassatorum periculo perpetuo obnoxia fuit: (quo ne nunc quidem caret) quò pertinet & Appiani locus lib. 5. *ciuilium*: & Iuuenalis querela, vbi de Pompeia palude & Gallinaria pinu: Ita & inter initia ferre Imperij Valentiniani ab Abactoribus infestati eam contigit.

¶ Cæterum notandus est hic eorum error, qui legem 3. *huius tit.* ad hanc primam trahunt, quique ad eod. designatas h. l. prouincias, velut vrbicarias Lectores obiciunt. Vt ita Vrbicarias Regiones iisdem terminis includant, quibus Vicaria vrbis Romæ tandem inclusa legitur. Quos hæc occasione in viam veritatis reducere iuuat; Et quidem omnibus deiectis præsidii, omni sic, vt dicam, velo leuato & sipario omni reducto, vt ita totum hoc negotium semel conficiatur, neque eos aut falli aut fallere amplius contingat: Et si nisi frons de rebus peritisset, confectum iam antea alibi hoc negotium propemodum sit.

¶ Tota controuersia siue quæstio est, An designatae h. l. prouinciae septem, & vrbicariae Regiones

sint, & quidem quæ ita l. 3. h. t. nominantur? Igitur vt ostendam Vrbicarias Regiones de quibus l. 3. h. t. non eas esse, quæ h. l. 1. designantur, seu ad hanc legem, legem tertiam h. t. non rectè trahi, non vtat eâ ratione, quam nonnemo attulit, duas has leges ad diuersas Personas esse datas, quod argumentum nihili est: Nam vt maximè ad diuersas personas datae sint, eundè tamen Magistratû vterque gestit: vterque enim Præfectus Prætorio dicitur (Italiae scilicet) ac proinde iisdè vterque Prouinciis præfuit. Vnde efficitur, nò rectè ex diuersitate personarû colligi Prouinciarum disparitatem: quandoquidem, etsi dispares sint personæ, easdem nihilominus Prouincias in administratione suâ habere possunt, altero alteri in Magistratu succedente. Et sanè Rufinum Mamertino successisse in Præfecturâ Prætorianâ (Italiae scilicet) testis est Ammianus Marcellinus lib. 27. p. 369. vide & p. 377. de quo ad eam l. 3. h. t. plura.

¶ Alii igitur & veris argumentis vincendum est: Prouincias videlicet h. l. designatas, non esse vrbicarias, de quibus l. 3. Primam igitur, has Prouincias aut vrbicarias aut Vicarias V. R. hoc tẽpo re nò esse, hoc argumẽto cõficitur: Quia Picenum & Flaminia, quæ h. l. exprimuntur, liquidò vrbicariae & Vicarianæ vrbis Romæ non sunt. Picenum siquidem hoc quod cum Flaminia iungitur, non Vrbicarium, sed Annonarium fuit, & à Piceno vrbicario seu suburbicario diuersum fuit: scilicet vbiunque Picenum

Picenum cum Flaminia iungitur, Picenum Annonarium intelligendum esse, ne diuersarum quidem partium viri negare possunt. *Notitia Imperij* (seu Theodosij Iunioris *Breniarium*, ne multos dem Auctores) sola sufficit. *Consulares*, inquit, [in Imperio scil. Occidentali] *siginti duo* [& quidem] *per Italiam octo Venetia & Istria: Emilia: Liguria: Flaminia & Piceni Annonarij: Tuscia & Umbria: Piceni suburbicarij: Campanie: Sicilia. Rursum, sub dispositione viri Illustris Præfeli Prætorio Italiae, Prouincia Italiae decem & septem. Venetia: Emilia: Liguria: Flaminia & Piceni Annonarij: Tuscia & Umbria: Piceni suburbicarij: Campanie: Sicilia &c.* En ambulans Piceni Annonarij scil. prouinciam cum Flaminia: eamque Piceno suburbicario oppositam. Picenum igitur Flaminia iunctam nevtiquam suburbicarium, seu vrbicaria regio fuit. Picenum igitur hoc & Flaminia Vrbicaria non fuerunt: sed nec Vicarianæ vrbis Romæ. Eadem sc. Imperij *Notitia* sub Vicarij Vrbis Romæ dispositione Picenum suburbicarium quidem collocat, at Picenum & Flaminiam, non item: *sub dispositione*, inquit, *Viri Sp. Vicarij vrbis Romæ prouinciae infra scripta. Consulares* [hæc] *Campanie: Tuscia & Umbria: Piceni suburbicarij: Sicilia.* Ex his iam conficitur, Picenum & Flaminiam h. l. nominatas, neque vrbicarias, neque Vicarij vrbis Romæ dispositioni subiectas fuisse. Vnde sequitur, legem 3. quæ de vrbicariis est, ad hanc leg. non trahendam: Quandoquidem alia hæc l. comprehenduntur, quæ vrbicariae liquidò non sunt. Præterea, cæteræ quæ hæc l. nominantur prouinciae; putà *Apuleia, Calabria: Bruttij, Lucania, Samnium*; nihilo magis Vrbicariae sunt quàm *Flaminia & Picenum*. Siquidem extra centesimum ab vrbis Romæ miliarium hæc prouinciae omnes sitæ sunt: ceterum Vrbicarias seu suburbicarias Regiones omnes Centesimo inclusas fuisse, tam certis, tam liquidis argumentis ostendam ad l. 12. & 14. *inf. de indulg. debitorum*: imò iam quoque ostendi ad l. 13. *sup. de accusat.* vt qui de eo deinceps dubitaturus sit, is mero dño lucere negaturus sit: quanquam & Coniectura de suburbicariis *prima cap. 2. 3.* Itẽmque vindicta de suburbicariis *prima cap. 2. 3.* Idẽmque vindicta de suburbicariis *prima cap. 4.* & Apolytici *Primi cap. 3.* id iam satis præstiterant.

Atque hæc prima ratio sit, qua ostensum est, designatas h. l. prouincias extra vrbicarias fuisse omnes: imò & Flaminiam & Picenum Vicarij vrbis Romæ dispositioni subiectas nevtiquam fuisse. Vnde conficitur, vrbicarias regiones, quæ l. 3. h. t. dicuntur, h. l. 1. comprehendas & designatas non complecti: sed neque Vrbicarias eas regiones rectè dici, quæ Vicario vrbis Romæ parent: quandoquidem Flaminia & Picenum (quas vrbicarias fuisse volunt,) Vicarij vrbis Romæ dispositioni subiectæ non fuerint.

Secundum argumentum, quo probatur neque vrbicariam regionum appellatione in l. 3. h. t. hac lege designatas intelligi; neque Vicarianas & Vrbicarias eadem esse, istud est: quòd *Leges 3. vrbicarij Regionibus anteriore lege prospectum* dicitur: Indefinitè inquam & omnibus vrbicariis Regionibus. Hæc enim indefinitæ huius orationis vis est. Qua sanè appellatione quæ & quot prouinciae venerint, constabat tunc temporis: ideoque nec eas speciatim enumerari oportebat: & nisi omnes anteriore lege comprehensas fuissent, eas speciatim designari oportuisset. Atquin alias insuper prouincias Vrbicarias fuisse, quæ h. l. non nominantur: itẽmque alias Vicarianas, quæ h. l. non designantur, liquidum est & apertum. Vbi enim quæso in *h. l. l. c. Tuscia suburbicaria*, seu vrbicaria? vbi *Picenum* Tom. 111.

vrbicarium seu suburbicarium? vbi rursum Campania, Tuscia Annonaria, vbi Umbria, vbi Sicilia, vbi Sardinia, vbi Corsica, vbi Valeria? quæ sanè omnes Vicarianæ prouinciae fuerunt, id est Vicatio vrbis Romæ suppositæ. Quid igitur apertius, neque vrbicarias Prouincias seu Regiones h. l. designatas esse, neque Vicarianas cum Vrbicariis eadem, quandoquidem non omnes Vrbicariae, non omnes Vicarianæ, h. l. comprehenduntur, quas vtique comprehensas oportuit, si vrbicariae regiones l. 3. designatae hæc lege designatis responderent.

¶ Breuiter igitur dictorum hæc sit coniectio: Vrbicarias regiones lege tertia designatas non esse eas, quæ hæc lege recensentur, quia nonnullæ in hac lege enumerantur, quæ liquidò fatentibus aduersariis vrbicariae non fuerunt, vt Flaminia & Picenum: Vice versâ, quia in h. l. alia nò numeretor quæ fatentibus aduersariis vrbicariae fuerunt, vt Tuscia & Picenum. Item nec vrbicarias cõ Vicarianis easdem fuisse, quandoquidem Flaminia & Picenum, quas vrbicarias voluit, Vicarianæ non fuerint: Tandem quia Vicarianas omnes h. l. recensitas oportuit, ac non etiam paucissimas tantum, cæquæ minoris momenti, si vrbicariae, de quibus l. 3. cædem Vicarianæ essent. Consequenter, vt vnde digressa est, oratio redeat, liquidò iam constat, de aliis Prouinciis hæc lege tractari, quàm de quibus d. lege tertia.

¶ Ad Valentiniani mentem & sententiam redeamus, vt Abactoribus Italiae Prouincias SEPTEM hæc lege designatas repurget, eorumque conatus, rapinas, debilitet, retundat; equorum possessionem atque ad eod. vsum (de quo ad l. prox.) possessoribus omnibus & colonis interdicit: Exceptis tantum quinque hominum generibus, putà Senatoribus, Honoratis, ipsisque Prouinciarum Rectores, Veteranis & Decurionibus Nempe, quia ab Abactorum suspitione locus & dignitas hos vindicaret, vt d. lege tertia quoque dicitur. Extra hos, possessoribus & colonis omnibus interdicitur in Italiae prouinciis his septem, equorum possessio; atque ad eod. vsum quoque: sicuti & intra vrbicarias regiones, exceptis iisdem, d. l. 3. h. t. In Campania, *postea*, l. 2. *inf.* interdicit Pastoribus rei Principis & Procuratoribus seu Actoribus Senatorum.

¶ Huius prohibitionis Rationem etsi satis innuant pleraque huius tituli leges, etiam hæc in fin. ibi, *abactorum supplicio teneantur*: nulla tamen expressius quàm lex. 2. & 3. *vt omnes*, inquit *lex 2. latronum conatus debilitati conuiescant*, in fin. *abactorum supplicia tolerare cogantur*. At lex 3. *cum omnifariam vrbicarias regiones ab omni crimine & aduersarij Abactorum rapinis quietas esse cuperemus*. Scilicet latrocinii & abactoris patrandis opportunus admodum est equitatus: & irruptioni faciendæ & prædæ subducendæ, sui que subducendi. Denique obseruandum est ex designatis hæc lege Prouinciis nonnullas armentis abundasse, ac nominatim Calabriam: Horat. *Carm. ode* 31.

— Non opimas

Sardinie Segetes feracis

Non estrosa grata Calabria

Armentis non aurum aut ebur Indicum

Non rima qua Lyris quietas

Mordet aqua taciturnis annis.

De Lucania & Brutiis alibi, quanquam & de his postremis vide interea Calliodorum 8. *variar.* 31. De Lucania pariter & Samnio vide *Nonell. Valent. inter Theodos.* 39. *de Suariis, boariis, & pecuariis.*

De Apulia contestatissimum; nempe armentis & pastoribus abundasse iam olim, iam inde ab Annibalis ævo, quo non solum octo millia feruorum in militiam empta, quod Liuius aliique produnt, sed etiam pastores ex Apulia aliquot ferociores in Equites adsumpti. Docet Valerius (quod alij silent) lib. 7. Ex APVLIA quoque & Fidiensis 70. atque 200. ad supplementum equitatus sunt empti. Atque hos ipsos statim appellat à pastoribus. casis collecta mancipia. Sanè malè in APVLIA & feroces pastores ac Pompeius etiam bello in Cæsarem eodem illo [Apulia scilicet] tractu feruos pastores armat, atque his equos adtribuit: quod ita in Cæsare scriptum *ciuilium lib. 1.* Repetit & occultè idem *Commentariorum 3.* cum in equitibus Pompeii reculat 800. quos ex seruis suis Pastoribusque suorum coegerat. Vbi vir Doctus reponit, quos ex seruis Pastoribusque suorum coegerat. Ita in eodem Cæsare eodem libro; M. Cælius in Thurinum ad sollicitandos pastores missus. Item & Domitius colonis pastoribusque quos secum adduxerat, naues Massiliensium &c. *commentario 1.*

¶ Tandem notandum ex verbis his, *Picenum atque Flaminiam* nonnullos colligere, iunctam harum duarum Prouinciarum administrationem fuisse hoc æuo, Piceni scilicet & Flaminie: Quomodo sanè iuncta fuit *Notitia Imperij* tempore, Piceni inquam Annonarij. Nam vbicunque Flaminia Piceno iungitur, Annonarium accipere oportet. Suburbicario enim Piceno cum Flaminia nil cõmune fuit. Quinimò Picenum istud suburbicarium vel separatim ambulabat, & peculiarem suum Consulare habebat, vt ex eadem *Imperij Notitia* liquet, vel saltem cum cæteris suburbicariis ambulabat; vt sanè hoc ipso Valentini tempore simul ambulasse eas ostendit *lex 9. inf. de annonâ & tributis.* Eodem modo Trebellius Pollio Annonarias regiones recensens Picenum & Flaminiam iungit. Aliis mens ea, Flaminie administrationem separatam à Piceno fuisse, quod Consularem Piceni legamus *l. 4. inf. b. t. l. 2. supr. de exhibendis reis: in l. 5. supr. de pænitentis: l. 17. inf. de operib. publicis: l. 71. inf. de Decurionib.* Quod de Piceno annonario sentiendum est, quicquid contra scribant nonnulli.

I I. * Idem AA. ad Buleforum Conf. Campaniæ. Post alia.

T omnes Latronum conatus debilitati conuiescant, Pastoribus Rei Nostræ, (id est lanigerarum ouium pecudumque custodibus) nec non etiam Procuratoribus, & Actoribus Senatorum, habendi equini pecoris licentiam denegamus: Sub hac videlicet interminatione, vt hij qui Nostræ Mansuetudinis statuta tempraerint violare, abactorum supplicia tolerare cogantur. Dat. 11. Non. Octob. Altino, diuo Iouiano, & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic est *lex vn. infr. Quorum vsus interdictus est:* cui hæc subiicienda.
- † In quibus Abactores, ad eod quidem vt latrones pro Abactoribus in *lege 9. § 4. m. locati:* accipiantur.
- † Oblecta rem priuatam Principis per Campaniam, & in ea Greges Principis.
- † Vide quæ dixi ad *l. 1. sup.* & adhuc dicam.
- † Imitatio Virgiliana, apud quem non semel lanigera oues, lanigera pecudes, lanigera bidentes, lanigeri greges.
- † Probus apud Vopiscum: Equinum pecus nostro iam seruidatur Equitatus. Fundatur enim ibi legendum, vt alibi probat Symmachus *lib. 4. ep. 59. Cùm sit diues equini pecoris Hispani.*

COMMENTARIVS.

CAMPANIÆ à Latronibus Abactoribus b. l. consulit Valentianus Senior, pariter vt ante paucos dies septem aliis Italiae Prouinciis superiore lege consuluerat: Campaniæ inquam quæ & ipsa armentorum ferax, atque aded carnes ad Urbis annonam suppeditabat, vt docet *lex 3. infr. de Suariis, pecuariis:* & *Novella* Valentini inter Theodosianas 39. de Suariis, boariis & pecuariis.

¶ Cæterum duplici ratione Valentianus latronibus his & Abactoribus per Campaniam occurrit, quarum prior continetur *dicta lege vn. infr. Quorum vsus interdictus est,* quam huic nostræ coniungendam esse dixi, eaque & ordine prima & re ipsa potior & generalior est, putà armorum vsu omnibus interdito. Quandoquidem gladio ferroque & sæpius etiam conducta manu abigeatus exercetur, vt docet *lex 1. §. quamquam 3. & lex 2. m. de Abigeis.* Paulus quoque *lib. 5. sentent. sub titulo, de Abig. atoribus* apud Authorem collationis legum *Mosaicarum.* Atroces, inquit, Abactores sunt, qui equos & greges ouium de stabulis vel de pascuis abigunt, si vel id sapiens aut à ferro conductam manu faciunt. Ita enim locus hic legendus est. De quo dicam ad eam legem vnicam plenius.

¶ Altera ratio ea ipsa est, quæ & septem Prouinciis superius consuluerat: Sic quidem vt per Campaniam equorum possessionem *hæc* intendat pastoribus rei priuatæ Principis, itémque Actoribus & Procuratoribus Senatorum. Vnde interim colligere licet, hæc duo hominum genera latrocinii & abigeatu famosa fuisse: de Pastoribus dicam ad *l. vit.* An igitur prohibitio huius legis per Campaniam, non tam latè pateat, quam quæ superioris Legis per septem alias Italiae Prouincias; ibi enim omnibus præterquam ibi exceptis equorum vsus interdicitur: hic verò omnibus permittatur præterquam duobus hominum generibus? Id verò aliquando putabam, cæteris omnibus per Campaniam equorum vsu licitum fuisse propter frequentes Romanorum in Campaniam comitatus, & secessus, cum plerique inuitante Prouinciæ illius venustate, amicitate, ed secederent turmatim ferè, sic vt ed comitantibus equorum vsu interdici non oportuerit. Omitto de huius Prouinciæ amoenitate locos passim obuios, itémque de secessu in eam Prouinciam Romanis vtitissimo. Vnus Symmachus horum ferè temporum scriptor ei rei fidem abundè facit. Contrà, cur solis Pastoribus illis, & Procuratoribus, equorum vsu

vsu interdiceretur? hanc putabam; quia duo hæc hominum ferè genera per Campaniam abigeatus infamià laborabant. Denique & ibi commorantibus tantum, & iis tantum qui hæc infamià laborabant in Campania equorum vsu interdendum fuit. Primùm pastoribus rei priuatæ Principis: vnde apparet Principes in Campania suas habuisse greges onium & pecudum, de quibus aliisque Principum gregibus, suo titulo dicitur *infra, de grege domin.*

Secundò Procuratoribus & Actoribus Senatorum, scilicet Senatores Romani Actoribus inibi villas, sua pratoria habuerunt, voluptati inferuientia,

quorum Actores & Procuratores criminibus, putà deprædationibus & latrocinii infames erant. Verùm cum rem attentius perpendo, mihi potius videatur Valentianus integritate constitutione sua (vnde hæc *lex* desumpta est) omnibus equorum vsu pariter vt *leg. sup.* interdixisse, in tantum vt ne pastoribus quidem rei priuatæ, & Actoribus & Procuratoribus Senatorum id licere vellet: qui cæteroquin ceruices erigebant, si bique quædam licere putabant obtentu Principalis & Senatorij nominis; quomodo & omnibus pariter armorum vsu interdicitur *d. l. vn. quorum vsus.*

I I I. * Idem AA. Rufino P. P."

V m omnifariam Vrbicarias Regiones ab omni crimine, & ad iduis abactorum rapinis quietas esse cuperemus, eodque intentio nostra prospexit, vt istis in locis equo vehi his tantummodo liceret, quos ab huiusmodi sceleris suspitione Locus, aut Dignitas vindicauit. Sed postea sanximus, vt Suarij equis quidem vterentur, verum ad periculum suum pertinere cognoscerent, si quid in his Regionibus sceleris esset admissum. Nunc, quia aduerimus, à Suariis qui propriis officiis occupantur, hanc necessitatem alienam esse debere, Excellentia Tua ita his sedendorum equorum potestatem datam esse cognoscat, vt nullo prioris sanctionis timore teneantur: per ea sanè loca, quæ neque abactoribus, neque aliis criminationibus infamata sunt. Dat. xi. Kal. Iul. Med. Valentiano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

- * Iungenda ferè huic *lex 66. infr. de Decurionibus,* alterutrum emendata loci subscriptione. Quod vix tamen credo.
- † Rufinus PP. sub Valentiano Sen. Italia; vt ex *Vrbicariarum* regionum mentione liquet. Vide plura in *Commentariis,* & in *Prosepegr.*
- † Non tantum ab Abigeatu, verum ab aliis quoque criminibus & Latrocinii, vt *fine legis* quoque ostenditur.
- † Primam hanc legem obserua, quæ nusquam comparat, vt iam probatum est ad *legem 1.*
- † Quid inter locum & dignitatem est? vide *leg. 4. sup. de accusationibus.* Omittitur hic ordo, qui & aliòquin loco & dignitate iungi solet, vt *d. l. 4. & l. 1. sup. ad leg. Iul. de ambitu.* Et Decurionum appellatione, *l. 1. sup.* continetur: *Ordinis* appellatio ad Decuriones pertinet: *dignitatis* ad Senatores, Honoratos, Prouinciarum Rectores; loci verò, ad Veteranos quia & similes in officio publico constitutos.
- † Secundam Valentini constitutionem obserua in hoc argumento de Vrbicariis Regionibus quæ & ipsa interdicitur.
- † In illis Regionibus commorantes.
- † à *leur visage & peril.*
- † Tertia igitur hæc Valentini constitutio de Vrbicariis Regionibus quæ sola superest.
- † Sedendorum equorum, pro *insidendi equi:* Spartianus *Adriano:* *sedere equos in ciuitatibus non fuit.*
- † Secunda, sed quæ hæc prior.
- † Vide quæ notauit ad vocem, *ab omni,* supra.
- † Au reponendum, *Valentino & Valente II. AA. Coss.* id est A. D. 682: vide quæ supra dixi.

COMMENTARIVS.

VRBICARIIS nominatim Regionibus ab Abactoribus, quin & ab aliis Latronibus, hæc lege, post duas alias hæc ipsa de re latas consulit Valentianus Vrbicariis inquam Regionibus, quæ & alibi *Suburbicaria;* non modò quia Urbis Romæ proximæ, & *suburbi,* verum etiam quia Urbis eiusque administrationi connexæ, cumque Urbe ambulantes, eiusque Diocesim constituebant, denique comprehensæ cum vrbe Roma. De quibus alibi iam dixi, & plenè quidem. Cuiusmodi quatuor fuisse colligitur ex *l. 1. inf. de calcis costorib. vrbis Roma.* & in his Tuscia & Picenum in partem. Quæ sanè ab Italia specialiter sic dicta (eaque aded comprehensis prouinciis) & in his septem illis quæ *l. 1. sup.* recensentur, vel hoc Codice satis aperte distinguitur. Denique quæ cum Italia regionibus nil commune habebant: vt vel *lex nona infr. de annonâ & tributis* docet; quæ ad Mamertinum, cui Rufinus noxæ succcessit, data est.

¶ His igitur vt caueret à latrociniorum omni genere, & nominatim Abactorum, varias constitutiones Valentianus edidit, cuiusmodi tres hoc

titulo occurrunt; quarum hæc Tertia est, quæ ipsa & duarum aliarum meminit, quæ nusquam comparant: quarum prior ita generalis fuerat, vt equo vehi in vrbicariis Regionibus his tantummodo permiserit, quos ab huiusmodi sceleris suspitione locus aut dignitas vindicaret: Secuta est igitur postea Secunda Valentini lex, qua officij genus quoddam excipit, quod in regionibus istis vrbicariis consistens, equo vehi posset. Et verò hi sunt *Suarij,* de quibus erit dicendi locus peculiari titulo suo. Speciali scilicet priuilegio id emeruerant Suarij. Et tamen dura satis huic priuilegio lex siue conditio imposita fuerat, hæc videlicet, vt eorum periculo foret, id est vt ipsi prætere teneantur, si quid in his regionibus sceleris, id est latrocinij vel abigeatus, esset perpetratum. Verum vt dixi dura hæc lex erat irascripta; Quandoquidem Suarij in officijs suis occupati, ipsi sceleribus seu latrocinii ne admittrentur animum, attendere non possent: Non potest vnus animus in plura sese bona fide diffundere. Et sauum fuerit ab eo admitti rationem exigere, qui nequiquam admisisset, néue admittretur.

teretur, utpote officio suo distinctus prohibere non potuisset. Denique non oportuit privilegium his concessum, in eorum odium retorqueri: Secuta est igitur hæc lex hac de re *Tertia*, hæc inquam nota, qua diram & sævam à Suariorum capitibus legem remouit, leuiore inuicem substituta. Nam cum à Suariis alieni criminis ratio exigeret ex illa secunda lege, hæc conditio *h. l.* his relaxatur. Suariis igitur permittitur sedendorum equorum in vicariis Regionibus potestas, dummodò tamen per ea loca non vehantur, quæ Abactoribus, aut alio latrociniorum genere infamia sunt. Nempe ut ad officium suum exercendum libera solutæque Suariis eius vendi potestas sit, ita hoc huiusce privilegij obtentu facile legi fraus fieri potest, & quia fieri potest ne extra officij exercitium pateat, omnimodo cauere oportet. Nihil est alioquin huiusmodi privilegij ad velanda scelera opportunius: ad quæ alioquin satis ipsa natura facti sunt Suarii. Interim hinc obseruetur, partem criminis esse in infami loco versari, & criminis inuidiâ facile stringi quemque eâ re, et si aut officium, aut privilegium intendat. Denique suburbanitatem à latronibus assidue infestam non hæc tantum lex ostendit, verum & lex *ult. inf. de his qui latron. tit. prox.* Et Symmachus *lib. ... ep. ...*

¶ Videndum adhuc nonnihil de *Rufino*, cui hæc lex inscribitur. Memorat sanè Vulcatij huius Rufini Præfecturam Ammianus Marcellinus *lib. 27. p. 369. & 377.* eumque Mamertino in Præfecturâ successisse testatur, & quidem posteaquam Gratianus à patre suo Valentiniano Ambianis in Gallia renunciatus est. *Hic*, inquit, *ex sententia Rectorum & militum ordinatis* [id est Gratiano in Augustum cooptato] *vix dies intercessere pauci, cum Mamertinum Præfectum Prætorio ab urbe regressum* (quod quadam perrexit correcturus) *Auriantis ex Vicario peculatus detulerat reum. Cui ideo Vulcatius successit. Rufinus omni ex parte perfectus, & veluti apicem senectutis honorat & pretendens, sed lucrandi opportunas occasiones occultationis spe nunquam pratermittens. Qui nactus copiam Principis, Orsitum ex Præfecto urbis*

solutum exilio patrimonij redintegratâ iacturâ remitti fecit in larer. Quo Ammiani Marcellini loco inducatur quis, ut legis nostræ subscriptionem emendandam putet. In Præfectura quippe Prætoriana Italiæ, si ita est ut Ammianus Marcellinus scribit, Mamertinus ad annum vsque 368. perstitit: Gratianus enim (post quem Augustum demum creatum Rufinum Mamertino successum ait Ammianus Marcellinus) sub finem anni 367. Augustus creatus est. Igitur anno demum 368. Rufinus Præfectus Prætorio Italiæ creatus fuerit, Valentiniano & Valente II. AA. Coss. Et alioquin frequens in hoc Consulatu error hoc Codice. Idemque error admittas fuerit in aliis legibus, quæ eidem Rufino inscribuntur: puta *l. 1. sup. de tract. & statutis: l. 2. de pasuis: l. 11. de Numerariis: & l. 66. inf. de Decurionib.* quam quidem postremam parum est, quin huic coniungendam putem: est enim ea data ad eundem Rufinum, eodem die, mense, Consule; loca tantum discrepant, hæc *Mediolani*, illa *Rauennæ* data dicitur. Sed tamen multa alia obstant quæ faciunt, ut subscriptio *huius legis* & illarum emendanda non videatur. Et primum quidem subscriptio *d. l. 11. de Numerariis*, dat. *Parisii*: Certum enim est Valentinianum Parisiis fuisse sine anni 365. ut non tantum plures aliæ leges id edocent, verum etiam disertè Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 340.* Deinde extant aliæ duæ constitutiones ad eundem Rufinum PP. duobus sequentibus consularibus Gratiani N B.P. & Dagalaiphi, i. e. A. D. 366. & Lupicini & Iouiani, i. e. A. D. 367. puta *lex 12 inf. de susceptor. lex 4. inf. de Advocat. fisci.* Quare mens mihi ea, Ammianum Marcellinum in tempore Rufinianæ Præfecturæ designandæ, ordinem non tenuisse, seu seruasse: eumque aded iam anno 365. Mamertino successum. Cui tamen rursum obstant leges nonnullæ hoc ipso anno post hanc legem ad Mamertinum datæ. Imò anno 369. *lex 3. sup. ne quid publ. lat.* Sed & *legem 4. inf. de amoris criminis*, quæ Mamertino inscribitur, ad annum 368. referendam, ad eam legem ostendo.

IV. * Idem AA. ad Valentinum" Conf. Piceni."

PALATINI, vtendorum equorum per Picenum, ad itinerum necessitatem, habeant facultatem. Dat. XVII. Kal. Ianuar." Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Valentinus Consularis Piceni sub Valentiniano Sen. Eidem inscribitur *lex 2. sup. de exhibendis reis*, vbi pariter Valentinus dicitur. Sed Valentinianus dicitur *l. 5. sup. de pactis: l. 17. inf. de operibus publicis.*
" Annonarij scilicet de quo mox.
" Malim *Iunias*, vide *Chronologiam*.

COMMENTARIVS.

RER PICENVMVT iam vidimus, ex lege 1. & rursum constabit ex lege *ult. inf.* imò quod ipsum ex hac lege nostra colligitur, equorum vsus eâ quam diximus de causa interdictus à Valentiniano fuerat: pariter ut per cæteras Italiæ Prouincias, lege 1. designatas, & per Campaniam, l. 2. per Vrbicarias, l. 3.

¶ Rursum vt ab hac prohibitione generali excepti fuerunt *d. l. 1.* Senatores, Honorati, Prouincias administrantes, Veterani, vt & *l. 2.* Suarij:

ita hæc eiusdem Valentiniani lege per Picenum *Palatini* excipiuntur; quia ad officium suum peragendum seu ad itinerum necessitatem equis omnino opus habebant, vt sine equis officia sua minus commodè obire possent.

¶ Porro obseruandum, Picenum cuius *h. l.* fit mentio: cuiusque Consularis erat Valentinus seu Valentinianus, pariter vt *l. ult. inf. & l. 5. sup. de pactis*, non aliter quam *l. 1. sup. de Piceno annonario* intelligendum esse: Non (vt nuper putauit Miscellaneorum scriptor *lib. 3. c. 23. p. 206.*) Suburbi

Suburbicarium. Neque enim (vt omitram alia argumenta) hoc anno Picenum suburbicarium suum Peculiarem Rectorem habuit, verum suburbicariis regionibus vnus Consularis præfuit, vt docet exerte eiusdem Valentiniani *lex 9. inf. de annonâ & vrbis*: quæ hoc ipso anno data est. Et sic falluntur, qui hanc legem 4. trahunt ad leg. 2. sup. cum trahenda sit ad leg. 1. Eorundem error est, cum Picenum & Consularem, de quo agit Ammianus Marcellinus in Gestis A. D. 356. *lib. 15. p. 50.* de suburbicario & solo quidem pariter accipiunt, cum videlicet à Leontio P. V. Petrum Valuometem ad Picenum eiectum scribit: *Vulgus omne ita euauit, vt turbam accerrimus concitor tanquam in Iudiciali secreto exaratis lateribus ad Picenum mitteretur: vbi postea ausus eripere virginis nõ obsecra pudorè, Parricini Consularis scèntia supplicio ob id capitali addictus.* Et quo argumento de Piceno suburbicario & quidem solo quod intra centesimum id accipitur? Nempe quod Leontius P. V. in id Valuometem relegasse dicitur: atque certum sit Præsidibus relegare non licuisse in ea loca, quæ ad eius Prouinciæ formam non pertinebant, quam administrabant *l. 7. §. ... π. de interd. & relegat.* Verum scire debuerunt illi, Præfecti vbi potestatem cum Præsidis potestate non rectè componi. Nam & Præfectus vrbis iam olim in Italiam quam vellet, deputare potuit & relegare ab Italia, quod docet *lex 1. §. 15. π. de off. P. V. l. 2. §. 1. π. de pœnis: l. 6. π. de interd. & relegatis.* Idque ex epistola Seueri ad Fabium Chilonem. Quare Tribonianus assumentum est in *l. 1. §. ... π. de off. P. V.* cum addidit, *quam Imperator adsignauerit.* Quid ergo: vsque ad annum 365. vt Corrector Tusciæ, ita Consularis Piceni, vtrique Tusciæ & Piceno præfuisse videntur. At enim mox anno 365. sub Valentiniano suburbicariæ regiones vni Consulari commissæ fuere, vt docet exerte *lex 9. inf. de Annonâ.* Quæ tamen appellatione Flaminiam quoque absorberi videri possit alicui, quandoquidem Picenum Flaminia administratione aliquando iunctum ex dictis ad *l. 1.* constat. Mihi tamen alia stat sententia, diuisas nempe hoc æuo administratione

has duas Prouincias fuisse, atque aded suum & specialem Piceno consulatam hoc æuo fuisse. Atque hoc sensu Valentinianus hic noster *Consularis Piceni* simpliciter vocatur, quatuor huius Codicis legibus: Itémque Sophronius *l. 71. inf. de decurionib.* Sed huc quoque trahenda est Inscriptio vrbis ista: TARVTENIO MAXIMILIANO V. C. ELOQVENTISSIMOQVE CONSULARI PICENIANO ÆTATIS NONODECIMO VICARIO VRBIS ROMÆ &c, vbi est qui *Consulari Piceni* legit: Alius, *Piceni, anno ætatis.* Tertius tentabat: *Piceni Ano.* id est *Piceni Annonarij* Nam & ita Magno in *Notis PIC. ANN.* interpretatur *Piceno Annonario*, sicut illas notas *PIC. VRB. Piceno vrbicario*: Quicquid huius sit, inter omnes liquet, Maximilianum Consularem Piceni indicari. Sed Annonarij nominatim accipiendum Valentinij & Sophronij exemplo conicio. Nam vt maximè Noticiæ tempore Picenum Annonarium & Flaminiam administratione iunctæ fuerint, non ideo tamen semper ita obseruatum fuisse necesse est. Obuia passim, diuisarum modò, modò iunctarum inter se Prouinciæ exempla, quæ afferri possent non pauca, de quo vide Dionem *lib. 53. p. 504.* Æmiliam & Liguriam nominasse sufficiat: quam in rem, *legem 4. sup. de nunciationibus* conferri oportet cum *lege vn. sup. de vestigalibus: & l. 4. sup. unde vi.* Certè Flaminia non semper Picenum, sed Vmbriam quandoque iunctam fuisse, fidem facit vetus Inscriptio, quæ Atimini C. CORNELIO O. F. QVIRIN. FELICE TRALLO IVRID. PER FLAM. ET VMBR. C. V. LEG. & c. Tandem Valentinum hunc nostrum, siue Valentinianum, Piceni Annonarij Consularem fuisse euincit subscriptio *legis 5. sup. de pactis*: vt ad eam legem docui, & docebo alibi. Accedat hoc vltimum argumentum, iuberi hunc Valentinum ad Præfectos Prætorio referre *l. 2. sup. de exhibendis reis*, quod omnino euincit Piceni Annonarij Consularem fuisse: alioquin enim ex Vrbicario ad Præfectum vrbis referre iussus fuisset; vt expresse docet *lex 13. sup. de Accusationibus*, quæ decennio post hanc legem lata est.

V. * Impm. Arcad. & HONOR. AA. Benigno" Vic. Vrbis Romæ.

RASTORES Valeriæ prouinciæ, vel " Piceni, vtj equinis animalibus non iubemus": alioquin, si interdictus vsus animalium vindicetur, consocios vsurpationis huius, seu Dominos vel Procuratores, relegationis pœna retinebit. Dat. Kal. Dec. Med. Theodoro v. c. Coss. [399.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. velut temporaria: iungenda illi *lex 162. inf. de Decurionib. lib. 12.*
" Benignus Vicarius vrbis Romæ sub Honorio: eidem inscribitur *d. lex 162. inf. de Decurionib.* & anno sequente *lex 26. inf. de Susceptoribus.* De eodem est Symmachi locus *lib. 9. ep. 39.* Vbi hunc Benignum Rectorem Sardinia fuisse ostendit: Neque dubium, quin ex administratione Sardinia tanquam pro merito bene procuratæ annonæ vrbicariæ, Vicarius ipsius vrbis factus fuerit.
" Vel, pro &: quod frequens in Historicis præsertim narrationibus: v. Blondellum *de primatu in Eccl. p. 986. 987.*
" Non iubemus, pro vtetamus, prohibemus, inhihemus, *οὐκ ἔχουσιν* quadam pro non vni equinis animalibus iubemus. Quod quidem à Fornerio Patre ad *legem 237. π. de verb. signific.* primo notarum est. Quamquam *οὐκ ἔχουσιν*, vt dixi, seu vocum tantum est transpositio, pro, Non vni equinis animalibus iubemus: Sicut apud Calliodoram *4. Variar. 19.* In frumentis vino & oleo dari siliquaticum non iubemus. Pro, Non dari siliquaticum iubemus. Nil simile cum hoc habet Spartiani exemplum, neque vlla inibi transpositio. *Iussusque*, nquid, ab Hadriano quia vota interueniebant non iugeri. Sed nec illud Lampridij: *Fures iudicare iussu in ciuitatibus vllis nunquam videri.* Neque enim, vt hoc loco fit, iubendi verbo negatiua additur. Simile verò est istud in *l. 14. inf. de operibus publicis: Cùm neque nouam consuetudinem fabricam iusserint, antequam vetera reformarentur.*

HONORII hæc lex est; quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis, unde delumpta est quoque *lex 162. inf. de Decurionibus*: quæ proinde huic coassanda venit: Quæ Latebris & consortio abactorum & refugarum occurrit per Vicariam Urbis Romæ, ac nominatim per Valeriam & Picenum. Per Valeriam, inquam, & Picenum equorum vsu pastoribus interdicit: pariter ut pastoribus rei priuatæ per Campaniam Valentinianus *Sen. l. 2. sup. penâ* quoque consciis usurpationis huius impositâ. Pariter ut Curialium collegiatorumque latebris, eorumque occultatoribus seu consciis idem occurrit *l. 162. inf. de Decurionibus*, quæ huic nostræ, uti dixi ceu eisdem constitutionis pars coniungenda est. De nonnullis hæc lege videndum est.

Primo, notandum, Pastores abigeatus & latrocinij infamia laborasse, ut ex *hac lege*, & *l. 2. sup. discere* licet. Eâ scilicet de causâ equorum vsus his *h. l. & d. l. 2.* interdicitur: eademque ratione Provinciales pastoribus filios suos nutriendos dare vetiti, *leg. vn. sit. prov.* vbi dicam plenius.

Secundò obseruandum, Pastoribus nominatim per Valeriam & Picenum equorum vsu hæc Honorij constitutione interdici. Illud verò queri potest, an his solis, sic ut cæteris permissum id tum fuerit: quæ & ipsa dubitatio fuit *d. l. 3. sup.* Quod puter quis, quasi hi soli eâ tempestate in illis provinciis latrocinij infames fuerint, eâ inquam tempestate, quod & ipsum confirmabit *d. lex vn. inf. ne pastoribus: sit. proximo.* Et tamen puter quis, ut in *sp. d. l. 2.* ita & in hac sp. pastoribus idem equorum vsu nominatim interdici, quod hi quasi necessariis sibi equis ad pastoris munus vterentur, quibus magis quam aliis propter latrocinij suspicionem interdictum oportuit.

Tertiò obseruandum, relegationis penam huiusmodi consciis imponi. Quæ certe relegationis pena olim in abigeatorum occultatores statuta: *l. ult. in f. de abigeis*: quinimò & in abigeos certis casibus, *l. 1. §. 3. d. Tit.*

Quartò, ut hæc lex est de abigeorum quodammodo occultatoribus, ita *d. l. 162.* huic coniungenda, est de occultatoribus Curialium & Collegiatorum, Curias & Collegia defugientium.

Quinto de Valeria Prouincia videndum est. Sanè non alia antiquior huiusce Prouinciæ mentio mihi occurrit, quam in *hac ipsa lege*. Neque procul ab his temporibus, imò fortè iisdem, apud Balbum Agrimenforem, seu Augusteum, inter Scriptores Augusteos, *p. 317.* vbi Picenum pariter & Valeriam coniungit: & in hac Prouincia agrum Amiterninum ponit, itémque Veios, Corfinium, Coloniam Superætanam, Coloniam Peltinorum, Mapsum municipium, & Coloniam Solomontinam. Altum verò huiusce Prouinciæ apud Anteriores Scriptores silentium. Etiam apud Pollionem, Imò & in *Indice peruensto provinciarum Schonboniano*, quem Ph. Berterius *l. ... Pith. c. 4.* aliis argumentis ante Notitiam conscriptum rectè censet. Addo & hoc quoque *huius leg. cap. 5. p. 37.* ante hæc Arcadij & Honorij tempora, ut mirari non debeat Vir Doctus in eo *Indice* omitti Valeriam.

Dicta autem hæc Valeria Prouincia, à *via Valeria*, cuius viæ etfi antiquum nomen sit, recens tamen Prouinciæ ab eo denominatæ appellatio est: ut alibi plenius probe. eoque refuto qui antiquiorem nobis faciunt Valeriam. Simul & *limitum* Authores à corruptorum manu vindico, qui ex *varia* regione, vel etiam ex *Aurelia*, sub Augusto iam & Claudio, Valeriam, si Deo placet, faciunt & reponunt.

¶ De Valeriæ finibus maior est quæstio, quandoquidem Paulus Diaconus *lib. 2. Historie Longobardice, cap. 20.* scribit Valeriam complexam esse Tiburum, Carfeolos, Reate, Furconam. *Tertia decima*, inquit, *Prouincia Valeria*, cui est *Nursia annexa*, inter *Vmbriam & Campaniam Picenumque consistit*, qua ad *Oriente Samnitum regionem attingit. Hæc pars vs occidua*, qua ab *Urbe Roma initium capit* ab *Ethruorum populo Etruria dicta est. Hæc habet vrbes Tiburim, Carsolis, Reate, Furconem & Aniternum, regionemque Marforum & eorum lacum qui Fucinus appellatur. Marforum quoque regionem idem intra Valeriam Prouinciam æstimo computari, quia in catalogo Provinciarum Italiae minimè ab antiquis descripta est. Si quis autem hanc per se Prouinciam esse verè à ratione comprobauerit, huius rationabilis sententia modis erit omnibus tenenda.* Verùm Valeriam procul dubio describit Paulus Diaconus, prout ipsius ævo erat: quo tempore iam suburbicariarum Prouinciarum nulla amplius erat mentio: & Prouinciarum fines penitus immutati erant, quibusque temporibus, Valeria Picenum Urbicarium in partem peruasis: Certissimum enim, potissimam partem, quam Valeriæ Paulus Diaconus adscribit, eam in Piceno fuisse, argumentis alibi ostendo: Vnico Reatis exempli nunc id probare contentus. Eam scilicet Siculus Flaccus *p. 3.* apertè in Piceno collocat, quam Paulus in Valeria. Itaque sic habeto: Valeriam primùm, id est hanc nostram eam partem Valeriæ viæ complexam qua moriebatur: postea totam Valeriam viam in Valeriam regionem seu Prouinciam transiisse: Ita sanè primùm moris fuit, ut Prouinciæ à viis Urbis Romæ denominatæ, eam viarum partem complecterentur quam morerentur: Exemplo sit *Æmilia*, *Flaminia*.

¶ Denique obseruandum, Valeriam & Picenum sub Vicarij Urbis Romæ dispositione fuisse *h. l.* demonstrari. Quod & ipsum testatur *Notitia Imperij*: Sed perperam huic colligitur, Valeriam hanc Urbicariam fuisse. Nam sub Vicario Urbis Romæ præter Urbicarias, aliæ præterea Prouinciæ fuerunt, ut ex *Notitia Imperij* liquidd apparet. Quid quod quo tempore Urbicariæ regiones sunt dictæ & constitutæ (sub Constantino inquam, vel Constantio, ut ostendam ad *l. 9. inf. de extraordin. numeribus*) nulla adhuc erat Valeria Prouincia, nisi in Utopia. Verùm nihil atinet hanc segetem hinc demerere, alibi ex professo demersam; ac maximè cum in cæteris aduersantem, hinc assentientem *Aduentoria* Authorem habeamus *parte priora cap. 5. p. 47.* A quo tamen dissentit doctissimus ille & humanissimus Alexander *dissertat. 1. cap. 5. p. 37. 38.* Cuius nãias ad ludibrium prostratas alibi videbis.



NE PASTORIBVS DENTVR FILII NVTRIENDI. TITVLVS XXXI.

Abest hic *Titulus* à *Cod. Iustin.* & tamen ad aliquid facit *lex 111. Cod. de accusationibus*, quam mox plenius explicabo.

I. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Cæciliano P. P.
Post alia.

Nemo Curialium, Plebeiorum, Possessorumve, filios suos nutriendos Pastoribus tradat: aliis verò Rusticanis, ut fieri solet, nutriendos dari non vetamus. Si verò, post istius legis publicationem, quisquam nutriendos Pastoribus dederit, societatem Latronum videbitur confiteri. Dat. XI. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. C O S S. [409.]

NOTÆ.

- * Abest, ut dixi, hæc lex à *Cod. Iust.* Iungenda verò illi & *lex 5.6. sup. de exhibendis reis: lex 2. inf. ut intra annum crimin. lex 3. inf. de superexactionibus: lex 13. inf. de fide testium. quinimò & lex 12. sup. de ma. officijs: & lex 4. inf. de abolitionib. lex 7. sup. de custod. reorum.*
- ** *Cæcilianus P. P.* Italiae sub Honorio. vid. *Prosopogr.*
- ** Curiales, Plebeij, possessores. His ferè tubus hominum generibus (præter eos qui in dignitate & officiis constituti essent) constabant Prouinciæ & Prouinciales.
- ** Vide *titulum Cod. de Rusticani.*
- ** Rusticani plerumque filij nutriendi d. aci.
- ** Filios.

COMMENTARIUS.

PASTORIBVS nutriendos filios suos dare parentes hæc Honorij constitutione prohibetur: cæteris rusticis, pro more hætenus recepto, idem dare permittitur. Prohibitionis istius ratio, tū ex ipsa *huius tituli* cū duobus superioribus connexione (quibus videlicet latrocinij occurrit) non obscure colligi potest; tū huius legis sanctione disertis verbis ea continetur: his inquam, si verò post istius legis publicationem qui, quam nutriendos Pastoribus dederit, societatem LATRONVM videbitur confiteri. Eandem suggerunt duæ leges tituli superioris. Quibus equorum vsus concessus est: *lex* inquam *2. & lex vlt.* Ratio igitur hæc est, quod pastores latrocinij infames fuerint. Quod pertinet quod scribit *Linus lib. 39. Tarentum*, inquit, *Prouinciam L. Posthumius Prator habebat, Is de pastorum coniuuratione qui vias latrocinij pascuæque publica infesta habuerant, quæstionem seuerè exercuit, ac septem milia hominum condemnauit &c.* Nota est alia quoque lectio, quam olim in Sicilia concitauit Athenio pastor, ut *Florus* scribit in *epitome Rerum Romanarum, lib. 3. c. 10.* de quo etiam *Tullius, in Fruentaria.*

¶ Huc pertinet rursus insignis, ut rectè indicauit *Duarenus, 2. disp. 12.* Diocletiani & Maximiani constitutio in *l. 111. Cod. de accusationibus*, ad *Crispinum* (Prouinciæ cuiusdam proculubio Rectorem) quæ sic habet: *Si quis homicidij crimen existimat persequendum, secundum iuris publici formam de-*

bebit eum, qui in primordio homicidij postulauerit reum, neque probauerit, sed eoque reus absolutus est, prauaricationis arguere. Id enim salubriter statuit Principi Paventi nostrorum iurisque formam præscriptam est. Vel si id nõ putauerit agendum, ad sequens crimen id est pastoris latrocinij descendere enim coges, atque id exsequi iudicio tuo: cum siquidem id ab incusato appareat esse commissum, ob vltionem publicam obnoxius legibus fiat: Cuius legis species hæc est. Titius Sempronius pastor eundemque latronem homicidij accusauit: is cum de homicidio non probasset, Sempronius homicidij absolutus est. Queritur an huius Sempronij accusatio ab alio institui & repeti possit: ab alio inquam, qui homicidij crimen existimat persequendum, & cuius fortè interest, propinquitatis ratione, vindictam eo nomine deposcere? Et rescribit Imperator, ad homicidij accusationem repetendam secundum seu nouum accusatorem non aliter admitti, quam si primū accusatorē prauaricationis arguerit, id est probauerit primū accusatorē causā prodidisse & iustoriè peregisse. Scilicet qui criminis publici ab aliquo reus factus est & absolutus, ab alio eiusdem criminis reus fieri amplius non potest: Iniquum enim est, ut sepius de eodem crimine queratur, & qui vno accusante absolutus est, rursus eodem crimine ab alio accusetur: alioquin nunquam cuiquam innocentie ratio constabit. Excipitur inter alios hic casus, si posterior accusator prauaricationis reum peragat priorem, ut præter illam legem 111. docet

lex 3.

lex 3. §. 13. π. de homine libera exhibendo. Ex eodem igitur crimine ab uno accusatus & liberatus non aliter peti potest ab alio, quam si prauaricatus prior probetur. In proposita igitur specie, si quis pastorem eundemque latronem homicidij alio accusante liberatum homicidij rursus accusare velit, non aliter admittetur, quam si priorem accusatorem prauaricatum ostenderit. Quid si nouus accusator id noluerit agere, id est noluerit se implicare prauaricationis probandæ necessitati? non admittetur ad eandem homicidij causam peragendam. Quid igitur fiet, si in vindictâ huius pastoris eiusdemque homicidij persistat? non aliter audietur quam si descendat ad secundum crimen, id est, quam si nouam & secundam Pastorij & latrocinij accusationem instituat; Neque aliter ad accusationem eum admittet. Proinde si in vindictâ huius persistat, coget eum nouum hoc crimen persecui Index. Et hæc idem; Quia iam non obicitur idem crimen, etsi ex eodem facto descendens. Regulare scilicet est, ut cum ex eodem facto plura crimina nascuntur, de uno in accusationem deductus & liberatus, de altero nihilominus ab alio accusari possit: l. 9. Cod. eod. tit. de accusacionibus. Idque publica partim utilitas suadet, ne factum impunitum elabatur: partim verò priuata vindicta, ne prauaricante uno & tamen nouo accusatore prauaricationis accusationi inuolueret se & implicare verenti, iustæ adhuc vindictæ exsequendæ locus superesset. Et hæc quidem est illius legis sententia.

Ex qua iam apparet, quid sit in ea lege, sequens crimen, proximum scilicet homicidio, id est ut *lex* ipsa præfert, pastoritium seu *pastorum*, *latronumque*. Latronibus igitur pastores proximi, & utriusque homicidij. Et hæc quidem *lex* Maximiano tribuenda videtur, utpote quam referendam omnino existimo ad famulos latrocinium Bagaudarum Rusticanorum & Latronum sub Diocletiano & Maximiano; de quo ita Manerius in Panegyrico, quæ Maximiano Augusto dixit, Anno Domini 293. *Non illud malum simile monstrorum bisformium in hisce terris [intelligit Belgicam] fuit, quod tuâ Cæsaris nescio utrum magis fortitudine repressum sit, an clementia mitigatum, cum militaris habitus ignorare Agricola appetuerunt: cum arator peditem, cum pastor equitem, cum hostem barbarum suorum cultorum rusticus vastator imitatus est? quod ego cursum prætereo. Video enim te (quæ pietate es) obliuionem illius victoria malle, quam gloriam. Cuius latrocinij Rusticorum Bagaudarum Ducibus Æliano & Amando excitati meminerunt Eutropius, Hieronymus Chronico, Orosius lib. 7. cap. 25. Theophanes continuator Georgij Monarchi, & quædam historica collectio, quam Eusebio iunxit Scaliger, itemque Zonaras, & Paulus Diaconus, & ante hos omnes Eumenius pariter in oratione de scholis instaurandis, quam dixit Constantinus: Et Victor Schotti cuius hæc verba: *Vbi comperit, inquit, Diocletianus Carini discessu Helianum Amandumque per Galliam excita manu AGRÉSTIVM AC LATRONVM, quos Bagaudas incolæ vocant populatis latè agris plerasque urbium tentare, Maximianum statim Imperatorem iuberis in Galliam profectus suscipi hostibus aut acceptis quietam omnibus pacauerat, quo bello Cerastus Menapia eius fa-**

Etis promptioribus enituit. Omnia quæ optimè respondent: sed & tempora ipsa. Maximianus enim à Diocletiano coaptatus fuit A. D. 289. hæc *lex* data est A. D. 292. Quo medio tempore Rusticanum hoc latrocinium & Pastoritium profugatum fuit. Ad Carausium & rusticanos hos pariter pertinet *lex* 1. Cod. ut *Rusticani ad nullum obsequium deuocentur*. De Carausio hic pariter Eutropij locus est: *Carausius vilissimè natus, in Serene militie ordine famam egregiam fuerat consequutus: ubi pro Serena, (aliaz Editiones habent *strenua*, vel *strenuo*: Pæanius vertit *πρωτοβραχέων*) legendum quis existimet Rusticanus: quod satis remotum. Fuit tempus, cum crederem hanc *legem* Diocletiano potius adscribendam & ad Bucolos id est Pastores in Ægypto latrones notissimos eam referendam. Bucolicorum horum per Ægyptum latrocinantium & ex pastoribus arma commouentium mentio est apud Capitolinum in *Marco*, p. 31. Vulcatium in *Cassio* p. 42. Xiphilinum, à quibus & *Bucolia*, de quibus alibi.*

¶ Pastores igitur iidem & latrones, ut Strabo quoque scribit de Acharis Heniochis, quos ait viuere latrocinantem & pastoritium. Eusebius Chronico: *Collecta pastorum & latronum manu*. Iuuenalis quoque utrosque iunxit *Satyrâ* 8. *extrema*.

Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum, Aut Pastor fuit, aut istud quod dicere nolo.

Id est, *Latro*, quod etiam vetus Scholiastes agnouit. Vide & Arillotelem 1. *Politie*. 11. Frangendis igitur horum conatibus & latrocinij à Valentiano equorum usus his interdictus l. 2. *vlt. sup. quibus equorum usus*. Hac verò Honorij constitutione filiorum alienorum alumni esse prohibentur. Sanè è priuatis legibus Agrariis (& quidem ut videtur è *lege Licinia*) refert Appianus *lib. ciuil.* 1. pecuariam facientibus iustum, ut certum numerum ingenuorum hominum penes se haberent. Quam *legem* postea in usum reduxit Iulius teste Suetonio in *eius vita*, cap. 42. *Ologinta*, inquit, *ciuium milibus in transmarinas colonias distribuit, ut exhaustæ quoque vrbes frequentia suppetere, sanxit ne quis &c. néve hi qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent.* Verùm non omnino hoc simile est. Neque enim pertinet id ad alienos filios nutriendos, educandos; sed aliò profus, & alio quoque sine. Nempe voluerunt suos ciues aliquantum à studiis bellicis ad pacis artes retrahere, & quo exhaustæ vrbi continuis bellis & crebris ingenuorum ac ciuium nihilominus copia suppetere.

¶ Illud denique obseruandum, hanc *legem* esse partem immensæ legis ab Honorio hoc tempore late: cuius *hoc* Codice fragmenta nouem continentur, ut iam superius monui, quam videlicet tulit de *Processu criminali*, de reis comprehendendis, prosequendis, custodiendis, interrogandis, humaniter tractandis, eorum iudicio accelerando, testibus exhibendis, id genus alijs, in quibus processus criminalis consistit. Quinimò & de Latrocinio, præter hanc *legem*, est quoque *lex* 5. *supr. de exhibendis reis*: quæ & ipsa inter cæteras huic coniungenda est.

DE NILI AGGERIBVS

NON CORRUMPENDIS.

TITVLVS XXXII.

IX. COD. IVST. XXXVIII.

" *Escuses, chaussées*, de LIGERIS aggeribus, vide *Capitular. lib. 4. cap. 10.* de PADI aggeribus eoque rumpentium poena statutum Patauij sub *Rubr. de possess. turb. c. qui per se vel alium.*
" *Rumpendis*, Cod. Iust. Istud hic significantius.

¶ THEODOSII Iun. Constitutio, de Nili aggeribus præmature non rumpendis.

I. * Impp. Honor. & THEOD. AA. Anthemio P.P."

SI quis posthac, per Ægyptum, intra duodecimum cubitum, fluminis Nili villa fluena, de propriis ac vetustis vrbibus, præter fas præterque morem antiquitatis, usurpauerit, flammis eo loco consumatur, in quo vetustatis reuerentiam, & propemodum ipsius Imperij adpetierit securitatem: Conscijs & confortibus eius, Oasenz deportationi constingendis: Ita, ut nunquam supplicandi eis, vel recipiendi ciuitatem, vel dignitatem, vel substantiam, licentia tribuatur. Dat. x. Kalend. Octob. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTÆ.

* *Lex un. Cod. eod. titulo* Iungenda autem huic, est *lex* 2. *sen. vlt. sup. Quis in gradu præferatur.*

" *Anthemius*, P.P. sub Theodosio Iun. Orientis: vide *Prosopographiam*.

" Ita rectè hic legitur: perpetam in Iustiniano, *valla fluena*: quem errore Græci quoque tuerent cum reddunt *τῶν ἀγρῶν*: quam lectionem verbum *usurpauerit* quod sequitur, non admittit, quia non aptè diceret: *Si valla usurpauerit*, sed *usurperit*: at dicit, *si villa fluena usurpauerit*, id est, vltos riuulos, vlla riuus Nili, ut Plinio vocantur: riuos *διόρυγος* è Nilo ductas *ὕδατος ἀδίας* riuo ductas apertis aggeribus ante tempus erigauerit. Denique si commata vel diacosos vltos fecerit. Sed nec vox *fluena* subiecta hanc scripturam admittit. Postremò constitutio hæc non est de vallibus seu aggeribus Nili usurpandis, sed de aggeribus non rumpendis.

" id est, à propriis & vetustis vrbibus, seu præter proprios & vetustos vsus à proprijs fluxibus & cursibus. *Usus fluminis proprius*, est usus proprius fluminis.

" Hanc vocem *Oasenz* Tribonianus sustulit: de quo mox.

" *Supplicandis*, C. Iust. malè.

" Deportatione enim hæc tria amittuntur, ciuitas, dignitas, & bona: vide *leg. un. in fin. de sententiam passis & restitutis*. *De* deportationis, inquit, *ipsum per se nomen rerum omnium spoliatio est, ita indulgentia redditus, bonorum ac DIGNITATIS vno nomine amissorum omnium sit recuperatio. vide & leg. 3. sup. ad leg. Jul. de vi. & l. vlt. in l. de sine iussu Principis.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc Constitutio est, aduersus eos qui aggeres Nili corruppebant, idque fauore annonæ vrbis Constantinopolitanae: cui annonæ Ægypti seu Alexandrina dicata seu affectata erat. Quæ *lex* ut intelligatur, sequentia obseruanda sunt.

¶ Primò, de Nilo ipso. Nilum, Ægyptium amnem, in Ægypto fecunditatis parentem ἀριμυρον ἰσχυρῆς γεωργίας, ἐργαζόμενον ἀσπίδων ἀελαργίζοντα, & coloni cœlique vicem in irriganda opimandaque Ægypto præstare, atque idè ἀεργαζόμενον beneuolam amnem dictum, res est competissima, ut testimoniorum molem vel aggeres id non requirat.

Tom. III.

¶ Secundò notandum est, *Aggeres* seu tumulos manu factos Nilo oppositos fuisse, quibus aqua Nilotica coërcebatur, quibus contra apertis, ubi ad iustum incrementum seu cumulum & excessus Nilus excreuisset, aqua per Ægyptum immittebatur, de quibus est & Hieronymi locus, ad c. 30. *Ezech. fol. 2. 28. L.H.* Quos primus dicitur excitasse Hercules. Quæ de re etiam est inter cætera insignis *lex* penult. π. de extraordin. criminib. Quæ Vlpiani est, lib. 9. de offic. Proconsulis. In Ægypto, inquit, qui CHOMATA rumpit vel dissoluit (hi sunt AGGERES, qui quidem solent aquam Niloticam continere) aquæ plebitur extra ordinem & pro conditione suâ, & pro admissi mensurâ: Quidam opere publico, aut merello plebitur.

Gg

plectuntur : & metallo quidam secundum suam dignitatem, si quis arborem Sycaminorem exciderit. Nam & hac res vindicatur extra ordinem non leui poena, idcirco quod ha arbores colligunt aggeres Niloticos, per quos incrementa Nili dispensantur & coercentur, & diminutiones aequè coercentur. Corimata etiam & diacopi qui in aggeribus [Nili] sunt, plecti efficiunt eos qui admiserunt. Aggeres igitur hi in ipsa Aegypto Graeco vocabulo χουαλα dicebantur, ut constat ex d.l. penult. de extraord. crim. & l. ult. inf. de patrociniis vicorum: ex Diodoro lib. 1. & Aniano; unde in Glossis χουα, tumulus, agger: Curtius vocat moles, ut & Plinius, lib. 5. cap. 9. cum steteret aqua apertis molibus emittuntur. Alter Plinius in Panegyrico Traiani, colles: Neque enim, inquit, solum vagus ille expanditor annis intra usurpata semper collum substrerat, atque haeserat, sed supino etiam ac detinenti solo non placido se mollique lapsu refugium abstulerat, nequam satis humentes terras addiderat humenibus.

¶ Illud omitti non oportet; quod Diodorus scribit, Sabacum Aethyocopum R. Aegypto positum, ut aduersus Nili Aegyptum munit, neminem facinorosum plecti voluisse sed pro delicti magnitudine ad aggerem vrbis, quam incoleret, effodiendum compulisse. Alias, quaedam Aegypti parte huiusmodi aggeres fuisse non hominum manu facti, sed hirundinum nidis extracti: de quo multo Chelidonio (nam ita dicitur) iam olim Thrasyllus in Aegyptiacis, & ex eo Plutarchus de fluminibus. Hinc Statius in Syluis: Ripa Nili, Cecropio stagnata luto: de cuius loci sensu videatur Gronovius, in Staium lib. 3. c. 28. Plinius rem ita refert lib. 10. c. 38. In Aegypto, inquit, Heracleotico ostio molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt. [Hirundines] Stady ferè ènius spatio, quod humano opere perfici non possit. In eadem Aegypto iuxta Coptum insula est sacra Ildi, quam ne laceret amnis idem, manuum opere incipientibus vernis diebus, palea & stramento rostrum eius firmantes, continuatis per triduum noctibus, tanto labore, ut multas in opere emori constet: ea militia illis cum anno redit semper. In eo diuersi Plinius à Thrasyllo, quod hic murum hunc Chelidonium factum scripserit ex lapidibus, qui Collotes dicti, quos hirundines colligant, & ex iis murum faciant. Aggeres illos Copti hirundineos Apuleius lib. 2. vocat ad septem Coptica. Miserere, inquit, Sacerdos per ad septem Coptica, per incrementa Nilotica, & arcana Memphisbraea, & sifra Phariaca. Male enim hactenus ibi legitur adepta quod etiam nonnulli mutant in Adypta aut Adypta chomata.

¶ Ut ad aggeres manufactos reuertamur, Deuteran. quoque cap. 11. vers. 10. horum aggerum fit mentio, ubi dicitur: Terram Aegypti totam perinde atque hortum humanam operam irrigari: de cuius tamen loci sensu alibi dico. Dicebantur & catadupa: de quo vide Strabonem lib. 6. & Heliodorum in Aethiopicis: nempe quod his apertis aquae cumuli, agmina seu agmina, ponderaque in Aegyptum ruerent & fluerent: v. & locum Trogi Pompei lib. 2. ¶ His igitur aggeribus continebatur, arcebat aqua Nili, usque quod ad iusti incrementi initium peruenisset, tunc enim apertis illis aggeribus, aquae seu incrementa Nili immittebantur, atque ita dispensabantur: vicissim ubi aqua admissa fuerat intra Aegyptum, aqua detinebatur, donec visa fuisset satis humentes terras irrigasse, lutoque fertili obduxisse, Aegyptusque merita satis Palanti amne. Quae omnia superior Vlpiani lex egregie ostendit: & Plinius quoque lib. 5. cap. 9.

¶ Ergo, ubi ad iustam iam aliquam cubitorum

mensuram & accessionem vel excessum incrementa Nili perueniant, iam licebat agricolis seu possessoribus aggeribus incilis aquam ex Nilo in agros suos deriuare. Quod hac lex aperte testatur, cum id veteri fieri intra duodecimum cubitum: Ista incisioes διακοπι & κόμμασε vocabantur, ut docet Vlpian. d. leg. penult. de extraord. criminib. διακοπι & κομμασε vocat Strabo lib. 17.

¶ Iusti porro incrementi quod hic Tertio notandum; initium Nilotici erat, vt aggeres aperti possent, cum Nili incrementa duodecimum cubitum excessissent (per cubitos enim, πύχης, Nili incrementa indicabantur, ut quoque testatur Philostratus in Dionysio Nil. unde & prouerbiū: πύχης διακοπι ἀπερ τὰς Νείλε ἀβέβησας. & Himerius Sophista apud Photium orat. eis & νέκωσι Αιγύπτου, p. 1128. πύχης, inquit, οἱ Αιγύπτιοι τὴν ἀύξιν τῆς Νείλε ἀπερ τὰς Νείλε μέτρον μέτρον τὰ νάματα, ἢ πύχης αὐτοῖς ὁ πύχος γίνεσθαι.) Quare intra duodecimum cubitum nondum iusti incrementi initium erat ad aperiendas illas moles, ut haec Theodosij Iunioris lex aperte testatur. Quam ipsam in sententiam praeter Strabonem lib. 17. p. 542. Varij sunt loci apud Plinium. Primus est, lib. 5. cap. 9. Αὐχτός Νίλι, inquit, per πύχους μέτρα notis deprehenduntur: Iustum incrementum est cubitorum SEDECIM: minores aqua non omnia rigant: ampliores delinent tardius recedendo: ha serendi tempora abstinent solo madente; illa non dant sitiente. Vtrumque reputat Prouincia: IN DUODECIM CVBITIS FAMEM SENTIT: in Tredecim etiam esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim SECURITATEM, sedecim delictum. Alter locus est, lib. 18. cap. 28. Si DUODECIM, inquit, SECVBITA non excessit, fames certa est: nec minus si sedecim excesserunt, &c. Vide eundem & lib. 36. cap. 7. & Senecam lib. 4. Natural. cap. 2. Huc pertinet & Solini locus cap. 35. Tradunt maximos eius exitus cubitos duodeviginti consurgere: iustissimos SEDECIM temperari nec in QUINDECIM abesse prouentus fructuariorum: sed quicquid intra sit, famem facere. Et Ammianus Marcellini locus lib. 22. pag. 247. abunde luxurians ita est noxius ut infructuosus, si venerit pariorum, et nemo aliquando extolli CVBITIS alius SEDECIM possessor optauit. Ergo, post duodecimum cubitum, iusti incrementi & excessus initium fuit & auspiciū: sedecim cubiti iusti incrementi finis. Hinc aded Nili simulachrum, seu statua, Romae cum sedecim pueris quasi eam scandentibus, manūque cornu copiae tenens. vid. Plinium lib. 36. c. 7. Et Strabo lib. 17. pro re extraordinaria notat, maximam aliquando fuisse frugum vbertatem, cum duodecim tantum cubitos Nilus impleisset. Iulianus quoque ep. 51. Eddicio Praefecto Aegypti, nunciat Nilum ad quintumdecimum cubitum excreuisse iam vicesima Septembris, atque indè hilaritatem concepit: πούλις φησὶν ὁ Νείλος ἀπὸ τοῦ μέτρου τοῦ πύχους ἐπιπέσει πέντε τῶν Αιγύπτου, εἰ δὲ ἢ πύχους ἀύξου ποδῆς, εἰς τὴν εἰκάδα τῆς Σεπτεμβρίου ΤΡΙΣ ΠΕΝΤΕ, μωβὴ δὲ τὰ ἅμα Θεόδικος ὁ πρῶτος δαρχὴς, εἰ τὸν ἡν ἡν ἡν αὐτὸ, παρὶ ἡμῶν ἀύξων διαφείν. Vbi neque omittendus dies cuius hic meminit Iulianus, quo Nilus ad iustum iam quindecim cubitorum incrementum venerat; vicesima scilicet die Septembris: post quem postero statim die haec ipsa lex Theodosij Iun. data est, cum de praematura aggerum Niloricorum rupturā, seu aquae Niloticae deriuatione à priuatis quibusdam facta, querela ad eum perlata fuisset. Tempus scilicet incrementorum, excessuum, ἀβέβησας Nili incipiebat à Solsitio aetiuo ἀπὸ δειμῶν τροπῶν à medio mense

mensis Iulio, exindeque continuabat mense Augusto, Septembri ad Octobrem usque: Post Canis scilicet ortum incipiebat, id est cum Cancer Sole ingredere in Leonem: unde & Nilotici incrementi ortus symbolum apud Aegyptios Leo erat, ut scribit Orus: quem etiam Natalem Mundi Aegyptij statuebant teste Solino, Porphyrio, Scholiaste Arati: Inde aequinoctio autumnali reuocabatur Nilus in, seu intra ripas, Sole in Virginem transgrediente, vel ut alij in Libram, de quo Herodotus, Lucanus lib. 10. Diodorus, Plinius, Solinus, Am. Marcellinus, lib. 11. Quare & Aegyptiis Astatis principium fuit ab incremento Autumnii à decemeto: semen-temque aded faciebant mense Nouembri: messes Maio: v. Plinium lib. 10. c. 7. Verum quid nos hanc fementem nunc facimus, cum iusti hanc de re tractatus extant plures? Auctoris libri de Nilo, qui Aristoteli tribuitur. Gorapij de Niloscopia: Ramnufij de incremento Nili. Ioannis Baptistae Scorciae de natura & incremento Nili, lib. 2. c. 2. & 3. VVendelini de admirandis Nili c. 7. Prolixè etiam & Salmasius ad Solinum à p. 427. ad p. 436. Nos ad huius leg. sententiam redeamus.

Nemini igitur licebat huiusmodi aggeres praeter morem & praeter fas aliquā ratione corrumpere. ¶ Quod quidem triplici ratione fieri poterat: quas omnes singularis illa Vlpiani lex continet. Primum enim vel aggeres isti rumpebantur & dissoluebantur publico crimine, non etiam ad priuatum aliquem usum. Secundum crimen erat, si quis ad usum suum arbores quibus aggeres illi colligebantur, excidisset: sic enim fiebat castis arboribus, ut aggeres paulatim dissoluerentur. Tertium & potestimum crimen est (de quo lex nostra loquitur) si videlicet quis non expectato iusti Nilotici incrementi initio, ad irrigationes agrorum suorum furtiuis meatibus Commata & diacopos fecisset, ut loquitur d. lex Vlpiani, ut lex nostra; Si, intra duodecimum cubitum, fluminis Nili vlla fluentia de propriis ac vicijs usibus praeter fas atque morem antiquitatis usurpasset, ut rectè Graeci αὐτὸν ἀβέβησας τὸ δώδεκα πύχους, vlla fluentia, id est, vel minimum aquae usurpasset per furtiuos meatus, furtiuas incisuras, furtiuam aquarum illicita, per commata & diacopos, & inde Aquationes quae Graecis ἀφείμα, ἀφείμα Graecis ad aquatio viuis factis ducta, πύχους. Hi riuus apud Virgilium quoque: alijs rigua, quae riuo fiunt & sulco. Vnde rigua Nili Plinio, riuus scilicet & διακοπι ex Nilo ductae. De quibus est quoque locus Deuteronomij c. xi. v. 10.

¶ Porro, ne quā hātum rationum aggeres corrumpere; contra, ut vndiquaque bene obsepti essent, Officij seu Ministerij genus quoddam erat, quod vicani possessores praestabant, qui Logographi commata dicebantur, & verò ita vocantur eiusdem Theodosij Iun. l. ult. in finis. de patrociniis vicorum: Parte altera, ut de Nili incremento constare posset, atque aded quando fas esset aggeres Niloticos aperire, atque ita Nilum admittere seu immittere, auctus eius fluminis per Puteum mensurae notis deprehendebatur, ut testantur Strabo, lib. 4. Diodorus Siculus, lib. 1. c. 3. Plinius, superiore loco. Cuiusmodi mensura siue Nilometrium in Serapidis templo constitutum erat, ut docet Heliodorus Aethiopiae histor. lib. 9. & Memphis quidem Nilometrium istud olim fuit, teste Diodoro Siculo lib. 1. c. 3. Quae Memphis ided Lucano lib. 8. dicitur custos Nili crescentis in arua. Id verò ad Christianorum Eccle-

siam translatum à Constantino M. auctores sunt Ecclesiasticae historiae Scriptores; mox verò veteri loco repositum id à Iuliano Apostata. Exhibet tandem hoc Nilometrium depictum Notitia Imperij sub Comite Iimio Aegyptiaci ad Memphim: in cuius medio erecta columna cum cruce in eius edito. Tandem erat quibus hoc negotij datum erat, ut per epistolas Aegyptiis vrbibus vicisque incrementa Nili significarent, teste Diodoro, lib. 1. c. 3.

¶ Nunc de huius l. sententia. Ea à Theodosio poena sancitur in postremos huiusmodi Nili aggerum corruptores, & quidem sauerissima ignis, inquam, in ipsum auctorem, & quidem in eo ipso loco ubi aggeres corrupti: De quo supplicij sumendi genere in eo loco ipso ubi crimen admisum, dicendi locus est alius: v. interim, l. capitulum 18. §. 1. 5. π. de penis l. 3. in pr. de re milit. ¶ Exacerbandi porro huius ita supplicij, ut ex superioribus alioquin colligi satis potest, ita h. l. nominatim his verbis exprimitur; Flammas eo loco consumatur, in quo vultus reuerentiam & propemodum ipsius Imperij adpetierit securitatem. Vbi securitatis vox quam in hac ipsa re patet usurpauit Plinius superiore loco, accipienda pro amona abundantia, quae ipsa videlicet securitatis publicae causa est. Notum enim, annonam & frumentum Aegyptiacum Constantinopolitanae ciuitati adfectatum: si minus largè procederet, (pariter ut Romae, si Africani comearus cessarent) seditionis causam saepe fuisse. Itaque securitatis vox haec in re propria; quam Symmachus quoque usurpat non semel: veluti lib. 2. ep. 2. lib. 5. ep. 47. & 94. lib. 9. ep. 14. In conspectu verò & confortes huius facti, deportationis poenam Theodosius hanc constituit, abscisā omni restitutionis spe.

Quod verò ait Theodosius, vultus reuerentiam appeti hoc facto, in memoriam mihi quoque reuocat, reuerentiam ipsorum incrementorum Nili apud Gentiles, religiosam: Aegyptij quippe olim ipsas incrementi Nilotici mensuras venerabantur: nefasque erat Regibus & Praefectis ad Nilum nauigare cum crederet, teste Plinio. Apud Apuleium quoque obsetuo lib. 2. Sacerdotem implorantem misericordiam per incrementa Nilotica; tanquam rem sacrem. ¶ Ceterum Oafena nominatim deportatio hanc l. infligitur, cuius mentionem sustulit hic Tribonianus in Cod. Inst. propter l. ult. Cod. de penis, quā vltra annum in Oasim quemquam relegari vetat: Huius alioquin Oafena deportationis seu relegationis fit mentio non tantum h. l. & l. ult. C. de penis: Sed & l. 7. §. 5. π. de interditiis & relegatis. De quo nil dici ferè potest amplius quod non à Cuiacio adnotatum fuerit prius: eum consule lib. 8. Obseruat. 27. & lib. 20. Obs. 31. Tres tantum Scriptores addendi; adhuc Athanasius, non vno loco: Zolimus, lib. 5. p. 787. Olympiodorus de Oasibus apud Phocium.

¶ Illud postremò non omittendum, inscribi hanc leg. Anthemio Praefecto Praetorio, proculdubio ad eius relationem, quo tempore Theodosius Imperator admodum iuuenis erat; ipse verò Anthemius pro annonā Alexandrinā in Vrbis Constantinopolitanae usum apprimè laborabat: quod docent alia quoque Theodosij Iun. Constitutiones, ad eius relationem & suggestionem vel dispositionem datae: & quidem hoc ipso anno l. 32. inf. de Nauicular. & l. 1. inf. de frumento Alexandrino. Huius tandem Anthemij elogia v. in Prosopogr.

DE HIS, QVI PLEBEM AVDENT
CONTRA PVBLICAM COLLIGERE"
DISCIPLINAM.

TITVLVS XXXIII.

IX. COD. IVST. XXX. De Seditiosis, & de his qui plebem contra Rempublicam audent colligere.

- " Colligere, ἀχλαγωγῶν ποιεῖν Græci, rectè: vide infra, titulum, de his qui ex publ. cont.
- " Publicam disciplinam, id est, pacem, tranquillitatem: quod in Rempublicam à Triboniano malè mutatum: vide ad hunc Titulum, & l. 2. inf. de Episcop. Indic.

I. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Florentio PF. Augustali.

SI quis, contra euentissimam iussionem, suscipere plebem, & aduersus publicam disciplinam defendere, fortasse tempraueit, multam grauiissimam sustinebit. Dat. III. Kalend. Ian. Constantinop. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

INTERPRETATIO. Si quis populum ad seditionem concitauerit, damnis grauissimis subiacebit.

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. eod. tit. Et iungenda huic, lex 9. inf. de fide testium, cuius hæc sunt verba: Non oportet in absentem, quasi in presentem atque conuictum, verum statim putari, quidquid ab eo solo dicitur qui accusat.
- " Perperam hi Imperatores, h. l. & l. 9. inscribuntur: Reponendi enim hi, Valentinianus, Theodosius, & Arcadius.
- " Florentius sub Theodosio M. Præf. Augustalis v. Praefopogr.
- " id est, Præfecto Ægypti, quod obseruandum in huius legis explanatione.
- " Quamnam iussionem intelligit Theodosius? Mox eam erucere tentabo.
- " Suscipere, est tumultuanti Parrocinari: vt suscipere, sunt clientes: vid. Glossar. Itaque quæ sequuntur, sunt horum verborum interpretatio. Er, pro, id est.
- " Disciplinam publicam vocat pacem & tranquillitatem: vt vocatur ab eodem Theodosio in simili argumento ad Præfectum Augustalem pariter l. 31. inf. quorum appell. non recip. de quo vide Glossar.
- " Multa, fortè pro pœnâ.
- " De hac Concitandi voce consule, quæ Sauro notat lib. 1. epist. 11. quæ vtiq; propria seditionum authoribus: vide leg. 16. n. de appellat. l. 39. n. de pœnis: Paulum 5. sent. 2. §. 1.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc constitutio est: quâ DUCES sese TYMVLTVANTI plebi præbentes (contra iussionem aliquam) grauiissimâ multâ puniri iuber A. D. 384. cui iungenda quoque est lex 9. inf. de fide testium. Idque per Ægyptum.

De Ducibus inquam factionum est hæc lex, vt vocantur l. 16. n. de appellat. Neque enim est propriè de primis concitoribus vel concitatoribus, seu tumultus & seditionis Authoribus (vt hæc tenus creditur, & Græca quoque Basilicon scholia acceperunt, ὁ τὸν δῆμον παροικιῶν ποιεῖν εἰσίν.) verum de his qui concitato iam populo duces sese præbent. Sæpè enim qui plebem concitare verentur, vbi

concitata ea semel est, ducatum præstare minus dubitant. Et sanè Modestinus (caytus differentiarum obseruator) seditionum concitatores, à factionum ducibus distinguit d. l. 16. Quamquam negandum non est, duces factionum, eisdem & concitatores dici posse.

Porro duo hæc lege obseruari oportet. Primùm pertinere hanc legem ad Ægyptum & Plebem Alexandrinam, cuius Præfecto hæc lex inscribitur. Sicuti scilicet leuis & pendula Prouincia fuit, sicuti ciuitas perturbata, sicuti plebs seditiosa & enormis libertatis, ea fuit Ægyptus, & in ea Alexandria: de quo dictum ad l. 2. supr. de defensoribus ciuit. & dicitur adhuc ad leg. 31. inf. Quorum appellat.

lat. non recip. & leg. 3. inf. de his qui super religione. Itaque cum maximè laborarunt Principes vt seditioso populo tumultuandi materiam præcederent, fomitèmq; & faces subducerent, hac ratione, de Religione disputare populo admisso vel corrogato idem Theodosius nolter per Ægyptum prohibuit, d. l. 3. Eadem ratione idem Theodosius de defensorum officio tulit legem 2. supr. de Defensoribus ciuitatum, vbi nonnulla dixi: Eadem nunc ratione tumultuantem plebem à quouam suscipi vel defendi vetat. Videntur quippe Procerum nonnulli furenti plebeculæ duces se de more præbuisse. Quæ causa etiam est cur cum Proconsulari & fascium potestate nemo Alexandriam intraretur, de quo est Pollionis locus in Amiliano. Denique familiaris huic populo furor fuit, de quo singularis cum primis locus est Pollionis, Et hoc, inquit, familiare est populo Ægyptiorum, vt vel furiosi ac dementes de leuibus quibusque ad summa Reipubl. pericula perducantur. Sæpè illi ob neglectas saluationes, locum in balneis non concessum, carnem & olera sequestrata, calciamenta seruilia, & cetera talia usque ad summum Reipubl. periculum seditionis (ita vt armarentur contra eos exercitus) perueniunt. &c. Igitur vt in concitatores, ita & in duces factionum seuerissimam in Ægypto pœnam constitui oportuit; qui scilicet plebem susciperent, & contra publicam disciplinam defenderent.

Idque, quod secundo loco obseruandum, contra euentissimam iussionem. Quibus verbis fortè indicatur generalis aliqua lex præcedens, quâ non contentus Theodosius specialem quoque hanc in Ægypto de pace tenenda promulgandam duxerit:

quomodo idem Theodosius non contentus Generali lege, qua super Religione contendi publicè prohibuerat, specialem insuper legem ea de re per Ægyptum promulgandam duxit, d. l. 3. inf. de his qui super Religione. Proinde euentissima iussio fuit lex, siue iussio generalis. Non improbabiler tamen dici possit, innui peculiatem quandam iussionem, qua populus Alexandrinus commotus tumultuatus sit hoc tempore. Itaque sic existimabam aliquando, pertinere hanc legem ad Theodosij M. iussionem, quâ per Ægyptum nominatim & Alexandriam sacrificiorum vsum aboleri volebat, misso ad id exequendum Cynegio Præfecto Prætorio, de quo Theodosij facti, vide leg. 9. inf. de Paganis: itèmq; Zosimum lib. 4. pag. 762. Possit etiam, & omnium quidem iudicio meo probabilissimè, referri ad tributariam aliquam indictionem quæ emissa fuerat: Iussio scilicet, pariter vt iussa, pro tributorum delegationibus, l. 7. 20. inf. de extraord. Item plebs, pro plebe rusticana. Atque aded hæc lex referenda videatur, ad patrocina plebis & vicorum aduersus tributorum exactores: De quo aliquin est infratit. de parocin. vicor. & oratio Libanij ad cesariam. Sanè extat Cod. Iust. lex 1. de off. Præf. August. eidem Florentio Præfecto Augustali inscripta, de possessoribus, qui ad inferenda tributa quæ debent, contumaces se præbent, à Præfecto Augustali ad solutionem compellendis etiam militari auxilio; vt parùm etiâ absit, quin putem eam legem huic coniungendam. De suscipiendi & publica discipline significatu, Glossarium consule. De pœnis seditionum, vide Paulum 5. sentent. 2. §. 1. & legem, si quis aliquid 38. §. 2. n. de pœnis.

DE FAMOSIS LIBELLIS.

TITVLVS XXXIV.

IX. COD. IVST. XXXVI.

Cæterum Tribonianus reiectis cæteris omnibus huius tituli legibus, ex solâ l. 7. & 9. vnicam legem in suum titulum interpolatam coniecit.

PARATITLON.

FAMOSI LIBELLI: Rubr. & l. 1. 3. 5. 6. 7. 8. 9. vlt. famosa scriptio libellorum, l. 4. famosa series scriptionis, d. l. vlt. libelli, absolute: l. 2. [quanquam ea lex est propriè de iudiciis] item absolute, famosus in leg. 7. item chartæ, d. l. 7. charta, vel chartula famosa, Interpreti ad l. 1. & l. 9. est, quæ contra iuris ordinem, l. 8. nomine accusatoris carens l. 4. cuius author nullus existit, l. 3. caput alterius pulsat, l. 8. vnde & capiosa atque occulta conscriptio vocatur l. 4. & ad detestationem eius, furor famosorum libellorum dicitur l. 8. venenatum telum, l. vlt. h. tit.

His verò Imperatores enixè subinde obuiam inere: Constantinus M. quatuor constitutionibus, putà l. 1. 2. 3. 4. Constantius & Constans, l. 5. 6. Valens, l. 7. & 8. Theodosius, l. 9. Arcadius, l. vlt. Idque per Africam nominatim, quod pertinent tres leges putà l. 1. 2. 5. Romæ, l. 3. 6. per Phœnicem, l. 4. per Orientem, l. 7. 8. 9. vlt. Quid de his autem, vel in hos constitutum? ex ipsismet legibus procliuè est discere.

¶ CONSTANTINI M. è quatuor, in famosos libellos
PRIMA Constitutio.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Verinum " Vic.
Africae.

SI quando famosi libelli repperiantur, nullas exinde calumnias patiantur hij, quorum de factis vel nominibus aliquid continebunt, sed scriptionis auctor potius requiratur, & repertus cum omni vigore cogatur his de " rebus quas proponendas " credit, comprobare " : nec tamen supplicio, etiam si aliquid ostenderit, subtrahatur. PP. III. Kalend. April. Karthag. " Constantino A. v. & Licinio Cæs. Coss. [319.]

INTERPRETATIO. *Qui famosam chartam " ad cuiuscunque iniuriam, & maculam conscripserit, in secreto aut in publico adfixerit, inueniendamque " proiecerit, illi contra quem proposta est chartula non nocebit, nec fama eius aliquid derogabit. Sed si inueniri potuerit qui huiusmodi chartulam fecit, constringatur ut probet que conscripsit, qui si etiam que scripsit probare potuerit, fustigetur " , qui " infamare maluit quam accusare.*

NOTÆ.

- * Absit hæc lex, ut ceteræ fecimè omnes à Cod. Justin.
" Verinus Vicarius Africae sub Constantino M. eidem inscribitur lex *in sup. de paritidiorum* l. 1. *sup. de falsa moneta*. De eo mox plura in interpretatione legis: & in *Propog.*
" Mira constructio: *his de rebus comprobare.*
" In famoso libello, seu publicandas. " id est probationes præstare.
" id est, etiam si aliquid præbuerit, & ut loquitur *lex 7. inf. si adfectionibus veri fides fuerit opitulata.*
" Carthagine agebat Vicarius Africae, itémque Proconsul: *l. prox. de quo peculiari capite.*
" Charta famosa, seu chartula famosa Interpreti *h. l. & ad l. 9. chartas quoque vocat lex 7.*
" id est, ut eam alius colligeret, & inueniret.
" Fustigationis poenam nota apud Gothos. Fustis sanè supplicium famosi criminis auctori iam olim leges XII. Tabul. impulerant.
" id est, ut qui, &c. hæc enim ratio est.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quatuor constitutiones de famosis libellis quos Pasquillos vocant, ordine sequuntur: quæ omnes absumt à Cod. Justin. Ex quibus apparet, quàm enixo studio Constantinus M. famosis libellis contra iuerit, securitatemque libellis appetitorum fundatam voluerit. Sanè de eo id filius eius quoque testatur *l. 5. h. t. Libellis*, inquit, *quos famosos vocant, si fieri possit, abolendis* Inlytus Pater noster prouidit, & huiusmodi libellos, ne in cognitionem quidem suam vel publicam insit admitti. Eæ verò in summam Constantini legibus accensendæ veniunt, de quibus Nazarius: *Nonne leges regendis moribus & frangendis vitis constituit.* De hæc prima lege nunc videamus.

¶ Tria hæc lege statuit Constantinus. Primum respicit securitatem eorum, qui libello famoso appetiti fuerant: Scilicet famoso libello adpetitum nullam exinde calumniam vereri iubet: id est metu omni absolutum securitate perfrui; neque metuere, ne his libellis fides habeatur, ite examinentur. Famosi libelli neque notam aliquam adpetito adspargunt, neque his fides adhibenda est, aut eorum fides examinanda venit: neque de his ad Præncipem referendum: ut *l. 3. cauetur*: denique non vita cuiusquam, non dignitas aut existimatio cuiusquam his machinis concussa vacillare debet. Quod ipsum omnibus fecimè huius tituli legibus continetur, & inter alias, Constantinianæ: Ac maximè notanda est ratio *legis sextæ*, *innocentem eum credi cui desuit inimicus*. Quam & ipsam de suo Interpretes quoque ad hæc reddidit. Et hæc quidem de libello famoso, deque eo appetito, quamdiu auctor eius nescitur.

¶ Sed quid circa Authorem libelli? Primò requiri authorem oportere: Deinde repertum libello contenta probare cogi iubet Constantinus *cum omni vigore*, id est, vi quoque tormentorum. Ergo multum interest, auctor libelli sciatur, necne: Quamdiu auctor nescitur, fides libelli examinanda non venit: vbi teneretur auctor, examinanda est.

¶ Et tamen, quod tertium, ut maximè auctor famoso libello comprehensa probauerit, nihilominus eum affici supplicio iubet; VERITAS proinde à famosi libelli crimine poenæque non liberat. Nam ut eleganter idem Constantinus M. ait *lege 4. h. t. Qui accusationis promotione confidebat, liberâ potius intentione quam captiosa atque occulta conscriptione alterius vitam debebat in iudicium vocare*. Semel videlicet contra iuris ordinem caput alterius pulsauit. Et tamen moderandam hoc casu poenâ, & constitutionibus alicubi sancitum, & Pragmaticorû cõsèsu receptum est. Quinimò in specie *legis 2. & l. 7. inf.* libelli Auctor veritate non modò excusatur, sed etiã laudem & præmium consequitur: de quibus species ad eas leges videbimus. Tribonianus certè perperam extra speciem suam *l. 7. inf.* traxit, & generalem fecit, *legique unica Cod. de famosis libellis*, ea de causa inferendam putauit, quasi veritas semper famosi libelli Auctore excusaret. Sanè Paulus quoque scripsit in *l. 18. in pr. de iniuriis*. Eum qui nocentem infamauit, non esse bonum æquum, & eam rem condemnari: hæc addita ratione, *Peccata nocentium nota esse oportere & expediri*. Nulla scilicet est contumelia, quæ sit dignis. Verum hæc Pauli species à nostra multum distat: Is quippè qui famosum libellum scribit, nomen suum non profiteretur, neque

neque ad veritatem probandum vtrò proficit: ac qui conuitium nocenti fecit; qui eum infamauit, liberam sibi intentionem, non captiosam & occultam fuisse ostendit: Ideò si veritatem dicti probet, nihil est cuius nomine plecti eum oporteat. Breuiter apertè hic grassatur; cuniculis ille: hic dum infamauit, notus esse voluit; ille ita infamauit, ne noresceret: hic latine loquebatur, dum latronem, *Latronem* vocabat: ille ne quidem loquebatur, dum nomen suum reticere cupit. Et Trebatius quoque olim nostrar apud Horatium *Si quis*.

*Opprobriis dignum lacerauerit integer ipse,
Soluuntur risu Tabule, tu missus abibis.*

Vbi Acron & Pothyrion. Acronis hæc verba sunt: *Ridebunt legem XII. Tabularum de malis carminibus tu veniam merueris*: Ex quo apparet; olim, veritate famosi carminis auctorem excusatum. Ex communi sane quoque opinione infamantem veritate excusari probat Clarus *5. sent. 10 Gayll. 2. obs. 99.* Quod poenam attinet: supplicio affici auctorem vult Constantinus: id est ultimo supplicio, gladiique poena; sic & capitali sententia subiugari iubetur *l. 7.* In genere poena indicitur *l. 9.* Gladij denique poena statuitur *l. vlt.*

¶ Porro parum abest, quin credam hæc & sequentem constitutionem, quæ Constantinum M. authorem habent, imò & *leg. 5.* quæ est Constantini Iunioris, ad causam Cæciliani pertinere, argumento eorum quæ scribit Augustinus *lib. 3. contra*

Cresconium c. 70. & ep. 68. 123. 152. & aduersus Donatistarum in Catholicos furorem, seu Circumcellionum audaciam cõercendam, latas: qui videlicet Catholicos modis omnibus infamatos cupiebant & traductos: Cui coniecturæ facile assentietur, qui Donatistarum huius æui historiam exploratam habuerit. Sanè neque parum hanc coniecturam iuuat & Carthaginis nomen; vbi proposita hæc lex dicitur, & *Verini Vicarij Africae*, cui hæc lex inscribitur, nomen; quandoquidem hic idem Verinus ille est, cuius non vna mentio in Donatistarum rebus occurrit his Constantini annis. Memoratur sanè Constantini ad hunc Verinum Indulgentia seu rescriptum & Epistola A. D. 321. in collatione Carthaginensi (quæ sub Honorio habitata fuit inter Catholicos & Donatistas) *collat. 3. cap. 549. 550. 551. 552.* & ab Augustino in eius *brevicula die tertio, sub f. & post collat. cap. 31. 33.* & *epistolæ 52.* quæ Donatistas libero arbitrio dimitti iubet à se iussos ab exilio remeare: In quibus literis eos tanquam pessimos & pacis Christianæ inimicos ostendit grauitèrque detestatur, & furori suo & Domini iudicio, qui iam in eos coeperit vindicari, dimittit, & sic ignominiosissima indulgentia de exilio eos relaxauit.

¶ Nisi hoc placeat, ad crimen fortè *Maiestatis & Rebellionis*, nonnullis quibuscumque tandem impactum in Africa hæc lex, & sequens pertinere videantur.

¶ CONSTANTINI è quatuor in famosos libellos SECUNDA
Constitutio.

II. * Idem A. ad Helianum " Proc. Africae.

LICET feruentur in Officio " Tuo, & Vicarij, exemplaria Libellorum, qui in Africa oblati " sunt, tamen eos, quorum nomina continent, metu absolutos securitate perfrui sinas; solùmque moneas, *ut ab omni non solum crimine, sed etiam suspitione verisimili alieni esse festiment*: Nam qui accusandi fiduciam gerit, oportet comprobare, nec occultare quæ scierit: quoniam prædicabilis " erit ad dicationem publicam merito peruenturus. PP. v. Kal. Mar. Carthagine. Constantin. A. VI. & Constantio Cæs. Coss. [320.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Justin.
" Helianus seu Aelianus P. C. Africae sub Constantino M. Eidem inscribitur hoc anno ipso *lex 3. inf. quorum appellari*. & fortè huic iungenda: v. plura in *Propogog.*
" Officium Proconsulis Africae nota, ut & Vicarij Africae.
" An oblatis libellos vocat, qui cum parati fuissent & collecti seu reperti, Magistratibus postea ab inuentionibus oblatis fuerunt: Minimè: de quo mox.
" De hoc loco mox dicam.

COMMENTARIVS.

SECUNDA hac è quatuor Constantini M. hoc titulo, de famosis libellis, Constitutio est, quæ per Africanam pariter (ut *l. 1. sup.*) iubet ADPETITVM seu nominatum iudicio seu libello incerti accusatoris nullam calumniam vereri, quin omni metu absolutum securitate perfrui debere.

¶ Quæ sententia est plerarumque huius tituli legum circa famosos libellos. Huius sanè sancienda occasio hæc fuisse videtur: quod Helianus ad Proconsulatum Africae recenter euectus, cum reperisset seruari indicia seu libellos in officio suo, quinimò & Vicarij Africae (id est in scriniis Proconsulati-

bus & Vicarij) dubitasset, an in eorum veritatem inquirendum sibi foret: Igitur rescribit Constantinus, LICET seruarentur huiusmodi libelli in scriniis publicis, nullum tamen exinde inibi nominatis præiudicium fieri oportere, neque eos iudicio idè sine accusatore subiciendos à Iudice. Aduersus aliquem præsumptio iusta criminis non capitur ob nominationem eius in libello incerto auctore factam. Proinde iudex nominatis nullam molestiam exhibere debet: quamlibet, quæ maxima hic dubitandi ratio fuisse videtur, libelli hi collecti publicè asseruantur.

¶ Quodnam igitur Iudicis officium erit huiusmodi

modi iudicij prolato & in publico adseruato? Aut quam inde utilitatem capiet? **MONENDI** solummodo ait Constantinus: Iudex scilicet nominatos monere debet, *ut ab omni non solum crimine, sed etiam suspitione verisimili alieni esse festinent: ut Constantinus h. l. eleganter rescribit: id est monere debet Iudex, libello nominatos, ut ita sese gerant deinceps, ita sese contineant intra modestie vitæque inculpatæ fines, uti ne crimine tantum vacent, sed ne cui verisimilem saltem criminandi occasionem præbeant in posterum. Vulgatum est Casatis verbum hanc in sententiam apud Suetonium, *Julio, cap. 74.* & Plutarchum; *Ad eos tam suspitione, quam crimine iudicio carere oportere.* Liniæ apud Dionem *dei se ad Al'ysse qui novon iudicium aduicem, aduicem dicitur.* Plauti iam olim *Trinummio, Acti 1. sc. 2. v. 41.* Omnes bonos, bonisque aciuare addecer suspitionem **UT culpam** (ita enim puto legendum) *ut abs se segregent.* Aufonii his temporibus propriis:*

nec vero crimine cadar

*Nec maculer dubio; paulum disferre videntur
Suspectus, verèque Reus:*

§ Ex superioribus igitur efficitur, suspectum non fieri quemquam ex iudicio seu ex nominatione libello incerto Authore factâ, atque aded Reum fieri non posse: Quod & *l. 1. sup.* cauetur: & tamen cautionis vitæ hanc occasionem cuique esse debere, ne accedente aliquâ postea verisimili suspitione, velut adminiculo hoc Reus fieri possit. Quod nuda & incerta nominatio non facit, id vitæ tenor postea perficit. Quod notari oportet: cum queritur seu tractatur, an ex suspitione reus aliquis fieri possit? Atque istud quidem iudicis officium est nominatos in famoso monere, si videlicet (ut in specie huius legis) (Iudex, id velit. Neque enim quicquid iudicis officio relinquatur, id necessitati quoque subicitur. Aliud igitur fuerit si Magistratus id nolit: Tum enim tantum abest nominatos monere debeat, ut contra nominationem secreta habita nominatorum actibus & vitæ deinceps Iudex inuigilare debeat, ut ita verisimilem notitiam vel suspitionem ad famosi fidem eruat. Et hæc tunc quidem famosi libelli utilitas quædam est, sed exitiosa semper, & modis omnibus inhienda.

§ Subicit Constantinus, *eum qui Accusantem fiduciam gerit, oportere comprobare, nec occultare que sciat.* Quæ quidem sententia videri possit non pertinere ad eum qui ipse libelli author fuit, propter rationem quæ mox subiicitur, cui respondent quæ ad legem superiorem diximus. Et tamen contrarium omnino verum est in sp. huius leg. Neque enim hæc lex propriè pertinet ad libellos famosos in vulgus sparsos, sed ad libellos oblatos Magistratibus, vel eorum Officialibus, suppresso tantum iudicis seu iudicium facientis nomine: id quod huius legis ini-

tium apertissimè ostendit: *Licet seruentur in officio uno & Vicarij exemplaria libellorum, qui in Africa Oblati sunt, tamen eos quorum nomina continent &c.* Proinde est hæc lex de iudiciis, id est de criminis nuntiatione Magistratui facta, quorum multa mentio hoc Codice & toto iure, & apud Senecam, Plinium, Tacitum, Currium. Etsi nescius non sim oblatos dici, qui primò sparsi mox collecti ad Magistratum perlati sunt.

Porro huiusmodi iudicia fiebant seu deferebantur, non tantum expresso nomine iudicium facientis: verum quandoque subtimidi & (ut lex nostra loquitur) *accusandi fiduciam non gerentes*, iudicium quidem faciebant, sed nomina iudicio suo non proferebantur. Huiusmodi igitur iudiciis nominatum calumniæ obnoxium fieri vetat Constantinus: vice versa *Indices* ipsos inuitat ad accusandum & iudiciis suis assistendum, & que aded ad nomina sua prodenda: idque sub spe gloriæ; *Quoniam*, inquit, *prædicabilis erit ad dicationem publicam merito peruenitur.* Quibus verbis quidnam Constantinus voluerit, manifestus est, quàm ipsa verba vulgò intelligi possunt. Itaque sunt qui ea sic restituant. *Quoniam prædicabilis erit ad vindicationem publicam; & vindicationem*, id est vindictam, interpretantur. Verum locus vndequeque sanus est. *Prædicabilis*, primum *h. l.* est inclutus, gloriosus, prædicatione laudèque dignus, *videlicet* laudi dignus *est dicitur*; deinde *dicatione publica* est deuotio quæ publicè debetur & præstat, quæque exinde laus sequitur. Glossa Philoxeni *ad dicationem* *videlicet* *videlicet* *videlicet*. *Dicatione* *ad dicationem* *videlicet* *videlicet*. Ita *l. 1. sup. de Veteranis*, ad Præsidem quandam: *Edictum autem continens indulgentiam nostram ad Deuotionem Tuam misimus, ut & tua Dicatione & cum tibi alij recognoscant quid præstitimus memoratis.* Et ad Correctorem, *l. 1. inf. de appellationib.* Iam dicationis tuæ est. Ad Proconsulem: ad Dicationis tuæ officium reuertantur: *l. 21. inf. de appellat.* In Glossis quoque Cyrilli *videlicet* *videlicet* *videlicet* *Deuotio, Dicatione, Mæstas.* In veteribus monumentis: *Numinimaie* *videlicet* *videlicet* *videlicet*. *Dicatione* igitur, & deuotio, idem est. Tandem igitur huius legis sensus est, Criminis Indicem si notoriæ suæ adistat & prædicatione dignum & laudem maximam consequuturum, ut in simili specie loquitur *lex 7. inf.* & rursus in simili, Gloriam reportabit: *l. 6. sup. ad legem Iuliam repetundarum.*

§ His omnibus perspectis apparet, hanc legem ad hunc titulum non aded propriè pertinere, vel saltem de alio libellorum genere esse, quàm de quo reliquæ ferme huius tituli leges sunt. Et primus igitur hic casus obseruetur, quo libelli (famofum iam dicamus) author veritate excusatur; quin & gloriam reportat: de quo *ad l. 7.* plenius, quæ liquidò est de famoso libello.

III. * Idem A. ad Ianuariam Agentem Vicariam Præfecturam."

MT accusatoribus patientia præbenda est, si quem persequi in iudicio volunt, ita famosis libellis fides habenda non est, nec super his ad Nostram Scientiam Referendum; cum eisdem libellos flammis protinus conducatur aboleri, quorum auctor nullus existit. PP. Prid. Non. Decemb. Rom. Constantino A. VI. & Constantio Cæs. Coss. [320.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust.
- ** Ianuarius Agens Vicariam Præfecturam sub Constantino M. Urbis Romæ, ut ex huius legis subscriptione patet.
- ** Patientiam præbere, est audientiam præbere, vide Glossar.
- ** Conducatur, id est, non tantum expediat, sed etiam oporteat, & quidem expediat ne innocens subiecta fiat, &c.

COMMENTARIUS.

COMMENTARIUS.

QUERTIA hæc Constantini M. constitutio est hoc titulo aduersus libellos famosos; quæ fidem famosis libellis nullam adhibendam rescribit A. D. 320. Ratione h. l. insuper adsignatâ: sed & duobus præterea additis. Ratione inquam quam & ipsam repetit *l. 4. prox.* cuique hæc Scipionis responderet apud Ciceronem *4. de Republ.* quo loco de carmine famoso pariter agit: *Iudiciis*, inquit, *ac Magistratum disceptationibus legitimis propositam vitam non Poetarum ingenius habere debemus.*

¶ Dico verò hæc Constantinus adidit. Primum, ut de huiusmodi libellis ad se non referatur; quam Constantinianæ legis sententiam filius Constantini citat *l. 6. inf.* Secundo, huiusmodi libellos flammis protinus aboleri iubet. Quod & ipsam Constantini filio placuit, *al. 5. & Valenti, l. 7. & Arcadio, l. 11.*

¶ Ait autem, libellos quorum author nullus existit, ut quartâ lege prox. qui nomine acculatoris caret: sine nomine, *l. lex. Cornelia, 5. §. 9. π. de iniuriis*, char-ta carens indice, Sidonio, *lib. 1. Epist. 11. ἀνομιματ βιβλία* Gloss. Nomico in *quædam*. Hinc & captiosa & occulta conscriptio *d. l. 4. prox.* Carterum id à Constantino rectè constitutum, melius quàm antea cum seruari huiusmodi libellos aliquando mos esset, ut docuit *l. 2. sup.* Libellos, inquam seu Notorias. Nam & hæc quoque lex, itémque lex prox. 4. & *l. 5. 6. & 8.* ad iudicia nomine carentia pertinere videntur: ut *lex 1. 7. 9. vlt.* propriè ad famosos libellos in vulgus sparsos.

¶ Porro ut duæ superiores leges & *lex 5.* ad Africam pertinent, ita hæc ad urbem Romam: quod subscriptio docet PP. Rom. Quarta ad Phœnicem spectat.

I V. * Idem A. ad Dionysium."

AMOSA scribitio libellorum, quæ nomine "accusatoris caret, minimè examinanda est, sed penitus abolenda: nam qui accusationis promotione "confidat, liberâ "potius intentione", quàm captiosâ atque occultâ conscriptione, alterius debet vitam in iudicium deuocare. PP. Tyro", XI. Kalend. Nou. Ianuario & Iusto Coss. [328.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc Lex à Cod. Iust.
- ** Dionysius sub Constantino M. Comes de quo ad ipsam legem mox plura: v. & Prologogr.
- ** Dixi ad legem superiorem.
- ** Ignibus scilicet, vide legem superiorem: Abolere libellos, est igne aboleri, & adolere.
- ** Promotio accusationis, est accusationis probatio: Proinde, promotione accusationis confidare, est accusandi fiduciam gerere, ut loquitur *lex 2. sup.* & certò persuasum habere se posse accusationem probare.
- ** Libera, id est, aperta, publica.
- ** Intentione, id est actione, seu accusatione, vid. Gloss. & nonnominatim legem 4. sup. finium regundorum: & *leg. un. sup. de dolo malo.*
- ** Tyri, proposita hæc lex, de quo mox.

COMMENTARIUS.

QUARTA hæc è quatuor Constantini super famosis libellis constitutio est: quæ examinari in iudiciis oblatos ibidem Indices libellos nomine carentes rursus vetat A. D. 328. Quinimo eos rursus aboleri iubet, flammis scilicet addita ratione, quam superiori lege iam expendimus. Carterum indubiè hæc lex est de iudicibus libellis iudicio oblati, id quod postrema verba satis indicant.

¶ Dicitur autem hæc lex proposita Tyri, itémque inscribitur ea Dionysio. Proinde videri possit hæc lex pertinere ad Synodum, quæ Tyri congregata: cui sanè hic Dionysius, Comes scilicet, Constantini in ius præfedit: ut testatur ipsiusmet Constantini Epistola ad Synodum Tyri, apud Auctorem *lib. 4. de vita Constantini, cap. 42.* & Theodoretum, *lib. 1. cap. 29.* videndus & Athanasius non uno loco. Et Sociates, *lib. 1. cap. 20.* quibus locis etiam hic Dionysius vocatur *ἀντι δολικῶν*, id est ex Consulari. Extant apud Athanasium quoque *Apologia 2. p. 618. 619.* duæ

ad hunc Flauium Dionysium Comitem Epistolæ: aliæ: una, Ægyptiorum Episcoporum, qui Tyri conuenerant: altera Alexandri Episcopi Theſſalonicensis. ¶ Itaque videri rursus possit, hæc lex pertinere ad crimina, quæ in Athanasium, partim liberâ intentione seu palam, partim captiosâ & occultâ conscriptione inacta.

¶ Quod si ita est, Synodi, quæ in Tyro habita characterismus hinc colligatur: Alius ab A. D. 335, in quem alioquin annum vulgò hæc Synodus conuocatur. Verum non ea mihi stat sententia, neque puto ad Athanasij causam hanc leg. quicquam facere: quæ vtique si faceret, satis fuisset eam accipi à Dionysio Cognitore, vel in Synodo legi: ut solent Mandata, quibus cognitotis notio instruitur vel informatur: ac non etiam Propositum in Vrbe, vt solent ea quæ in commune spectant, publicè proponi: Sed & apertis duobus argumentis probatur Baronijs, id Concilium habitum tricennialibus Constantini, seu Anno 335.

v. Imp. CONSTANTIVS" A. ad Afros."

LIBELLS, quos *Famosos*" vocant", si fieri possit abolendis", Inclutus Pater † Noster prouidit: & huiusmodi libellos, *Ne in cognitionem quidem suam, vel publicam* iussit *admitti*. Non igitur vita cuiusquam, non dignitas conculsa his machinis" vacillabit: Nam omnes huiusmodi libellos concremari decernimus. Dat. xlv. Kal. Iul. Vrfō & Polemio Coss. [338.]

NOTÆ.

" Tribuenda hæc lex est non Constantio, sed Constantino Juniori. Consi
" Ad quos pariter pertinet lex 1. & 2. *sup.* quas hæc lex indicat.
" Et quidem absolute dicam ad l. 7.
† Constantinus M. & intelligit leges superiores quatuor: ac nominatim legem 1. & 2.
" Iudicium, l. 2. 4. *sup.* l. 6. *inf.*
" Machinas famosorum libellorum vocat captiosas & occultas scripturas, vt vocantur l. 4. *sup.* clancularias & cunicularias, ad machinis clancularis hostium & malefactorum hominum desumpta locutione, quibus videlicet adificia concutiuntur.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII duæ Constitutiones sequuntur in famosos libellos: si modò Constantij est, Constantino quippe hanc potius adscribam. Et hac quidem definitur, ne quicquam PRÆIUDICARE cuiusquam vitæ aut dignitati seu honori, libellos famosos; atque aded ad se de his referri, vel in Iudiciis examinari, verat Imp. quin potius concremari exemplo Patris Constantini iubet, & quidem hæc Constitutione ad Afros pariter emissa, vt lex 1. & 2. *sup.* & rursum de iudiciis pariter: ad Afros, inquam, & eorum

Legationem, qui hac de re ad Principem querelas suas pertulerant, multorum salutem & securitatem famosis libellis appetitam dolentes, de quo querelarum & Legationum genere est *inf. tit. de Legatis & Decretis Legationum*. Ac nescio an non hæc quoque lex pertineat ad eos tumultus & seditiones quæ inter Constantini, Constantij & Constantis initia exorta, de quo Iulianus *Orat.* 1. p. 30. 33. 46. Libanius *Basiliōn* p. 113. 114: pariter vt eodem trahi possit lex 4. *inf. de petitionibus*.

vi. * Idem" A. ad Populum"

NEMO prorsus de famosis libellis, qui neque aput Me, neque in Iudiciis vllum obtinent locum, calumniam pariat: *Nam & innocens creditur, cui defuit accusator, cum non defuerit inimicus*. Dat. Prid. Kal. Nou. Med. Arbitone & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.
" Urbis Romæ.
" Constantij hæc lex est.

COMMENTARIVS.

ADEM est *huius legis*, quæ prioris sententia. In ea tamen hæc duo consideranda. ¶ Primum emissum hoc Edictum Mediolano à Constantio ad Populum, Urbis Romæ scilicet: & ad securitatem eius: & quidem statim, vt is ex procinctu Alemanico Mediolanum ad hyberna reuertit; vt de hæc Constantij Mediolani morâ, præter *huius legis* subscriptionem docet Ammianus Marcellinus *lib.* 15. p. 42. 45: Vt omnino existimem *hanc legem* pertinere ad ea quæ post Galli Cæsaris cladem, seu cædem, gesta; auribus Imperatoris tum patentibus susurris insidiantium clandestinis; cuius rei historiam pertractat Ammianus Marcellinus

lib. 15. a pag. 36. vsque ad pag. 40. Itaque Constantius, qui patulis alioquin auribus delata sibi exciperet, cuiusque animus ad suspiciones mollis & penetrabilis erat, famosis tamen libellis obuiam eundem putauit.

¶ Alterum est quod eleganter ait: *Nam & innocens creditur, cui defuit accusator, cum non defuerit inimicus*. Innocens scilicet creditur, quem nemo libera intentione, nemo iuris ordine accusat, latenter tantum & venenato telo seu machinis concutere saragit. Vulgatum est, Neminem sine accusatore reum fieri: quò spectat nobile Saluatoris nostri dictum Marci ... *cap.* ...

vii. * Imp. Valentinianus, & VALENS AA. Edictum."

AMOSORVM infame nomen est LIBELLORVM. Ac si quis vel colligendos, vel legendos putauerit, ac * non statim chartas" igni consumperit, sciat se capitali sententiâ subiugandum. ¶ Sanè * si quis deuotionis" suæ ac salutis publicæ custodiam gerit; nomen suum profiteatur, & ea quæ per famosum" prosequenda" prouidit, ore proprio edicat": ita vt absque vlla trepidatione" accedat, sciens", quod si adserionibus" veri fides fuerit opitulata, laudem maximam ac præmium à Nostra Clementiâ consequetur. Dat. xlv. Kal. Mar. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, lex 9. *sup.* de Numerariis.
" Ita rectè Parisiensis vltima: anteriores omnes editiones ad Edictum: malè; Edictum igitur ad prouinciales: vt ostendunt quæ dicam.
* L. *vn.* Cod. *ead.* *tit.* Hinc interpolata vltima sententia.
" Charta famosa: charta vel chartula famosa, Aniano ad l. 1. & ad l. 9. *inf.* Sidonius Apoll. *lib.* 1. *op.* 11: in eadem te: *Temptoribus Augusti Maioriani venit in medium CHARIT & Comitatum, sed carens indice, versusum plena sarcinorum, mendacium.*
* Hinc desumptus legis *vn.* Cod. *ead.* *tit.* versiculus:
" Hæc mox expendam.
" *Famosum libellum, T. & C.*: sed famosum hic absolute pro libello famoso dixit Valens; de quo mox plura.
" *Prosequenda*, Cod. Iust.
" Ita quoque MSS. Cod. Iust. malè editiones nonnullæ, dicunt.
" Vide in hoc similem legem 4. *sup.* de accusationibus. ibi, *Trepidatio, & securus accedat.*
" *Sciens quidem*, Cod. Iust. *Adserionibus suis*, Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

VALENTIS duæ Constitutiones sequuntur aduersus famosos libellos. Et hæc quidem, Edictum est ad Prouinciales emissum. Edictum inquam: Nam ita rectè habet postrema Editio Parisiensis, & malè omnes anteriores editiones, ad Edictum; quod Genus Inscriptionis præfert lex 3. *inf.* de extraordin. l. 7. *inf.* de decurionibus. l. 1. *inf.* de susceptoribus. & alium longè sensum habet: de quo ad d. l. 3. Ergo hoc Edictum est, quo Imp. & odium suum erga famosos libellos publicè ostensam iuit: & abolendorum rationem modumque præscribendum putauit. Cuiusmodi Edicta ad populum subinde proponi, publicari, publicè intererit, vt ita famosus libellis occurratur, securitatisque populi confulatur, sollicitudinisque & anxietati aliorum succurratur. Et verò de eodem genere fuit iam lex 5. *sup.* ad Afros data: & l. 6. ad populum V. R. scilicet. Ad hos igitur fines, tres sunt huius Edicti sententiæ: Generalis primùm hæc præmittitur. Famosorum libellorum nomen esse infame. Quibus verbis Valens Imp. prouinciales ab horum libellorum vsu dehortatur qui plus nimio percrebuerat. Hac sententiâ generaliore præmissâ, duas iam speciales subiicit, quarum prior extensionis cuiusdam vice est: altera Exceptionis. Illa COLLECTOREM & LECTOREM respicit, pariter vt duæ aliæ, præter *lex pen. & vlt.* Igitur Valens capitali quoque supplicio iubet COLLECTOREM eundemque LECTOREM id est publicatorem, id enim est *legendos libellos putare*. Collegisse enim aut collectum legisse, dummodo discerpat aut non publicet nulli crimini esse potest aut probro. l. & l. 9. *inf.* Proinde dum ait *lex, vel colligendos, vel legendos*, id est collectos alteri legendos, vel ita colligendos simul & alteri legendos, particula *vel*, pro *&*, accepta. Denique (quæ certissima interpretatio est) *colligendos*, id est retinendos, *legendos*, publicandos. Extra crimen est simpliciter collegisse, extra crimen collectum legisse: Nam qui libellum colligit, quid colligit nescit: vt & qui ad legendum animum applicat, idem quid lecturus sit, nescit. Totum crimen igitur est in Retinendo, &

publicando. Atque ita quidem hæc prima sententia accipienda est, quam confirmat insuper lex 9. & *vt. inf.* cuius legis nona verba Tribonianus hisce legis nostræ verbis præferenda duxit.

¶ Totum viceversa Collectoris & Lectoris officium est, chartas repertas abolere, & quidem flammis nominatim ex hoc Valentis Edicto. Et tamen si aliter aboleuerit, corruperit, vt l. *vn.* Cod. *ead.* *tit.* cuius pars ex hæc l. desumpta est, disceperit, idem fuerit ex d. l. *penult.* & *vt.* quæ Theodosium & Arcadium Auctores habent. Quod tamen Valenti non ita visum videtur: præcisè enim *flammis aboleri* vult: ea quippe ratio potissima, vel vitia ferme, abolendorum illorum penitus: Aliter si corrumpas veluti disceperendo, fragmina tamen supersunt, quæ non raro colligentis alterius industria rursum coalescere possunt. Et tamen Tribonianus nostro magis placuit *Omnia corrumpenda ratio*.

¶ Caterum capitalem penam publicatori minuitur Valens gladij videlicet, quasi auctori: Quæ & ipsa sententia est *dicta legis penult. & vltima*, & d. l. *vn.* Cod. *ead.* De famosi carminis poena ex XII. Tabularum lege capitali ac nominatim fluctuatio supplicio nemo est qui nesciat.

Altera sententia, quæ exceptionis cuiusdam vice est, & d. leg. 1. Cod. *ead.* *tit.* hinc in ferta, de AVCTORE ipso est: Nempè Auctorem ipsum euocat hoc Edicto Valens Imp. & impunitatis spe & præmij pollicitatione. Non modò inquam impunitum fore edicit Valens; verùm etiam laudem & præmij eidem pollicetur, si videlicet post sparium à se famosum libellum Auctore carentem, ipse postea mutata sententiâ studioque veræ laudis accessus solèmnis accusatione vel delatione ex ordine iudiciorum constitutâ spontèque prodicius, atque ore proprio crimen enuncians reum criminis peregerit. Est igitur hic casus singularis, quo famosi libelli Auctor & excitor & veritate excusatur aduersus ea quæ diximus ad legem 1. quæque ipsa l. 1. constituantur. Singularitatis ratio in genere, si cetera

quaras, hæc fuerit; quod sponte prodierit. Ignoscitur ei qui sponte se derulit, quique iusta poenitentia ductus, vel potius animo recollecto quod antea dicere & docere mussabat, & chartæ ceu serobi infodere tantum non audebat, palam atque ore proprio edicere & docere voluerit, deuotionis & salutis publicæ amore. Non attenditur quid aliquando voluerit, frontis tenebrositate, sed quid tandem voluerit & peruoluerit commaculato animo. Aliud igitur fuerit, si Auctor non sponte prodierit, sed publica inquisitione reperit & erutus. Hic scilicet, etsi probauerit, veritate tamen non excusatur. Atque ita concilianda est lex 1. sup. cum hac lege & l. 2. sup.

¶ Quamquam & illud singulare in huius Edicti specie mihi videretur, quod suspicio sit non inanis pertinere hoc Edictum ad libellos famulos sparsos à miseris Prouincialibus aduersus publica officia gerentes: cuiusmodi Prouinciales miseri spargere soliti, vt vel ita cū vix aliter possent, ipsorum querelæ ad Inclytas Potestates, vel ad Principem peruenirent, atque hoc vnum quasi solatium illis superesset sese vindicandi de occultis Rectorum & similium spoliis & rapinis. Eiusque coniecturæ rationes sequentes habeo. Primum similia alia ac prope gemina Cōstantini M. & Theodosij M. Edicta iisdem prope verbis in l. 4. sup. de accusationib. in l. 6. sup. ad leg. Iuliam repetundarum, concepta, quibus eodem laudis seu gloriæ præmiūque munere accusatores in Iudices similesque euocantur, omni prodeundi fiducia facta.

Secundum argumentum duco ex coniunctione legis 9. sup. de Numerariis: quæ & ipsa eodem die data, publica officia gerentium criminibus occurrat.

Tertium argumentum defumo ex illis huius legis verbis: *Sane si quis deuotionis ac salutis publicæ cupiditatem gerit &c.* & mox: *absque ulla trepidatione accedat.* Imò eò omnino pertinere videri possit hoc Edictum, quod inter cætera, quæ Procopij Tyrannidem, præcessisse memorat Ammianus Marcellinus, lib. 26. p. 342. 343. non tantum de rumisculis tunc incensantium multorum Valentem Constantinopoli quasi cupiditate aliena rapiendi successum; verum etiam aduersus Petronium Patricium sacerum eius, prouincialium & militum paria gementium, sic vt

votis licet obscuris & tacitis præsentis status permutatio concordis gemitu posceretur.

Tandem ex iis argumentum duco quæ Ammianus Marcellinus de Valente, Edicti huius Authore memorat lib. 31. p. 436. *Finibus & in peculatum deprehensis Iudicibus inimicus asper & vehemens: nec sub alio Principe in huiusmodi negotiis melius secum actum esse meminit Oriens: vide & l. Princeps, supr. de iis quæ administr. l. 1. sup. Ne quid publ. latit.* Ergo singularem huius leg. casum esse oportet: ac præ inde non passim eius exemplum imitandum. Et verò fatius, quod alia leges volunt, nullam famosorum libellorum haberi rationem neque auctores eorum exciri, præmiūque spe animari, probationis velamento. In statum tandem Monarchico huic exemplo facilius quandoque locus esse potest, sicut & ibi Principum edictis exciri delatores & accusatores Iudicum, d. l. 4. de accusat. & d. l. 6. infr. ad leg. Iul. Repetundarum, quod in statu populari haud æquè imitandum. Postremum Triboniani hic quoque nauus est, quod huius leg. sententiam miscella legi vn. Cod. eod. tit. absolute & periculosè inseruerit.

¶ Ad vltimum notandum, quod famosum hic absolute pro libello famoso dixit Valens. Græci quoque latina voce φάμοσα dixerunt. Incertus apud Suidam in vacæ Iohannis: φάμοσα ἀπέσποσις ἐν αὐτῶν ἀδ' αἰς ἢ παρὰ δ' αἰς ἢ τοῖς λεγομένοις φάμοσις διὰ τὸ τὸ Νισιγίδος πρόδωκεν. Eccloga Basilic. lib. 35. ἐστὶ δὲ διὰ φάμοσαν καλεῖται δίκαιος. Phot. Nomoc. t. 9. c. 36. bis, ποιήσαν φάμοσα: vide ibidem Balsamonem: Glossæ Nomicæ, φάμοσα πᾶσι ἀνομήτων βιβλίων ἀπὸ δὲ κλίτων φουαείας, vbi ἀνομήτων βιβλίων rectè. Libelli enim famosi sunt, quorum auctor nullus existit, qui accusatoris nomine carer, charta carens indice: dixi ad l. 3. sup. Locus quidam apud Capitolinum in Antonino Pio, p. 20. ita legit: *Sed Repentinus famosâ voce percussus est, quod per concubinam Principis ad Præfecturam venisset.* Alij codices habent, *famosâ; voce*, non addito, alij *famosè*. Verum sana est illa lectio: neque enim Repentinus famoso libello percussus, sed *famosâ voce* id est vulgi sermone famoso, malis rumoribus, vt vocantur apud Suetonium Tiberio c. 28. Proinde fallitur, qui famosum libellum inibi somniat. Porro, *Percussus famosâ voce*, dictum quod alius obseruauit, vt *percussere cogitatione* apud Tullium: & his similia.

VIII. * Idem AA. ad Florianum Com."

AMPRIDEM † aduersus Calumnias firmissima sunt præsidia comparata. Nullus igitur calumniam metuat: Contestatio verò, quæ caput alterius contra iuris ordinem pulsar, depressa nostris Legibus iaceat; Intercidat furor famosorum, (scpe † vt constituimus) libellorum, &c. Dat. v. Id. Nouemb. Martianop. Valentiniano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* Iungendæ huic sunt lex 10. II. sup. de Accusationib. & Inscript. Comitem rei priuæ præfert lex 10. sup. de cursu publ. & lex 11. inf. de exactionib. quod tamen vix est vt hic admittam, quandoquidem de iudicio criminali hic, & dictis legibus, quas huic coniungendas dixi, agitur. † Non edicto perpetuo tantum sub titulo de calumniatoribus: itémque lege Iulia Repetundarum: & leg. Iulia publicorum iudiciorum: & l. Iulia de iniuriis: Verum & recentioribus, Principum constitutionibus, etiam ipsius Valentis de quo mox. De quibus mox. Contestationis voce, hic nihil aliud intelligendum, quàm criminis obiectio non solemnis non iusta. Ordinem iuris vocat solemnitatem accusationis & inscriptionis argumento etiam d. l. 11. sup. de accus. quæ huic coniungenda est, nam & ita ordo accusationis eodem sensu, l. vlt. supr. de accusationib. Furor famosorum libellorum. † Valens aduersus famulos libellos plures à se Constitutiones emisit hic profiteretur, & tamen vnica tantum de eo lex superior occurrit. IV. Ita habent leges illæ duæ, quas huic coniungendas docui. Malit tamen quis ad annum 368. referre: eo quippe anno Valens Martianopoli constitit, vt docet Ammianus Marcellianus & Zozimus: non etiam Anno 373.

COMMENTARIVS.

DIFFAMATIONIBVS variis occurrit hæc l. Valens Imp. Contra, famæ existimationi securitati singulorum aduersus eas consulit, h. l. a tribus: 1. à calumniis: 2. ab accusatione temeraria: 3. à famosis denique libellis: De his, inquam tribus h. l. agitur, non modò de famosis libellis, quod alioquin huius tituli proprium est.

¶ De singulis videamus. Ac primum de calumniis: Calumniarum scilicet appellatione hic intelligi oportet, non actionem vel accusationem calumniosam, quod pertinebat Edictum, itémque lex Iulia Repetundarum, aliæque similes, verum diffamationem, quomodo rectè Nonius calumniam malitiosam & mendacem infamationem interpretatur. Denique calumnia hic est occentatio, de qua lex XII. Tabularum, seu vt loquitur Capitolinus, *famosa vox*: Diffamatio, de qua ad Legem, *Diffamari, Cod. de ingenuis manumissis*, prolixè Interpretes. Porro aduersus huiusmodi calumnias firmissima præsidia comparata esse Valens ait, scilicet non modò lege *Cornelia de iniuriis*, & similibus, verum & Principum constitutionibus.

¶ Secunda huius legis sententia est de *Temeraria accusatione*. Nempe Valens contestationem (id est, accusationem) quæ caput alterius pulsatur, depressam iacere iubet, si contra iuris ordinem fiat, id est, si citra inscriptionem fiat: proinde sensus est: Accusationem non audiendam, nisi in crimen prius inscribat. Hic scilicet *inris ordo*, vt docuit titulus de *Accusationibus & Inscriptionibus*, supra, ac nominatim lex 11. *illius tituli*: quæ huic nostræ coniungenda est.

¶ Tertia sententia, quæ huius legis propria est, est de *famosis*. His pariter nullum alteri præiudicium fieri neque vllam fidem mereri. Vt accusans citra inscriptionem non admittitur, ita famosi nulla ratio habenda, vt quæ accusatoris nomine ca-

reat. Denique vt habeat quis quod sibi metuat, vt reus fiat, & accusator & inscriptio requiritur. Diffamatio neque quicquam nocet, neque accusator sine inscriptione, neque conscriptio seu iudicium sine auctore vel accusatore.

¶ Obseruandum porro hanc legem, vnati esse, è tribus, Valentis constitutionis prolixioris, quæ hoc Codice occurrunt, portionem: huic enim legi iungendæ sunt l. 10. 11. sup. de accusatione. Ex quibus discimus Valentem id eâ constitutione egisse, vt criminalia iudicia iustis accusationibus & iudiciis peragerentur: non accusatione seu contestatione quacunque sed inscriptione prius factâ, h. l. & d. l. 10. sup. de accusat. non ex calumnia, non ex famosis libellis, h. l. non in peregrino iudicio, sed suo, l. 10. sup. de accus. Et ita quidem hæ tres leges inter se coassandæ sunt & consolidandæ, coniunctæque aded & Valentis institutum & singularum illarum legum rationem ingerunt: denique hanc vel maximè explicant. Valentis, inquam, institutum, omnis generis calumniæ occurrentis, cui Valens odium internecinum indixerat, quod testantur quoque verba quædam ex oratione Valentis ad Senatum Urbis Constantinopolitanæ: quæ memorat Themistius in *ρηκαδέλφους*, seu orat. 15. v. 364. Imperij morbum periculosiorem esse cum subditi calumniatoribus suppositi sunt, quàm cum Barbaris seruiant: *ἔτι χαλεπώτερον νόσημα ἢ ἀρχῆς τοῖς συνοπέλαις ἐκείνοις τῶν βαρβάρων ἢ τοῖς βαρβάρους: ὡς περὶ ὀνόματι* (hæc postrema sintnè ipsius Valentis, an Themistij? incertum:) *τῶματι χαλεπώτερον τὰ ἐπὶ ὁδῶν ἀρρώστια ἢ ἐξ ὁδῶν ἐπιπύοντων*. In quibus Valentis verbis Interpres perperam omnino ἐκείνοις accepit pro fauere, & addictum esse, contrario planè sensu: significat enim *subiacere*, seu *cumbere*.

IX. * Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Cynegio P. P.

SI quis famosum libellum siue domi, siue in publico, vel quocunque loco ignarus offenderit, aut discerpat prius quàm alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum: Nemini dentque, si tam curiosus est, referat, *Quid legendo cognouerit*. Nam quicunque obtulerit inuentum, certum est ipsum reum ex lege retinendum, nisi prodiderit auctorem: Nec euasurum poenam huiusmodi criminibus constitutam, si proditus fuerit cuiquam retulisse *Quod legerit*. Dat. xiv. Kalend. Feb. Constantinop. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

INTERPRETATIO. Si quis chartulam famosam in cuiuscunque iniuriam vel infamiam in publico propositam, viderit, & legerit, & non statim discerperit, sed cuiuscunque qua in ea legerit fortasse retulerit, ipse velut autor huius criminis teneatur.

NOTÆ.

* Lex vn. Cod. eod. tit. ex hac lege, vt iam dixi, ex parte conflata est. Nil interest quo loco famosus colligatur. Vturi palatio Principis, & de sacra seu Ecclesia. Vòx hæc addita non ad distinctionem scientis, sed quia nemo offendit nisi ignarus. Repertum igitur famosum rursum prolicere nemini licet. id est, communicet, offerat. id est, communicauerit, publicauerit.

THEODOSI M. lex sequitur de famosis libellis in repertores, collectores famosorum libellorum, eisdemque publicatores: nempe Repertori vel Collectori famosi libelli tria hac Theodosij constitutione, interduntur: contra, è duobus alterutrum agere iubetur. *Primum* prohibetur repertum relinquere, vel rursus proicere: id enim est quod ait, *Aur discerpat prius quam alter inueniat*; ut figere aut proicere non licet, ita nec relinquere aut rescicere. Nam & hic auctor creditur. *Secundo* Collector prohibetur alicui confiteri, seu offerre, id est publicare seu communicare & legere ut l. 7. sup. inuentum. Ut relinquere vel proicere publicandum, ita collectum publicare non licet: nam & hic auctor quoque creditur, quamdiu auctorem non prodit, ut hæc lex disertis verbis ait. *Tertio* prohibetur collector etiam referre quid legerit. Aequè criminofum est textum famosi publicare, id est quid famoso contineatur, quam famosum ipsum conficere, figereque. Denique paria sunt hæc quatuor, repertum libellum famosum relinquere, rescicere, publicare, & textum eius aperire:

seu ut habetur l. vn. C. eod. vim chartularum manifestare: ut l. prox. seriem scriptionis. Imo & quintum, ex sententia leg. 7. sup. colligere, id est retinere & asseruare. Quodnam igitur colligentis officium? famosum discerpere. Breuiter, id agere ne se medio famosum colligatur, aut textus eius publicetur. Quæ & ipsa prope fuit legis 7. sup. sententia: & erit rursus legis prox. infr. Discerpenti potè voce nùm omnis corrupendi ratio contineri possit? vide dicta ad leg. 7. sup. Et tamen Arcadius maluit leg. prox. specialius dicere, *discerperint vel flammis exusserint*.

¶ Illud etiam hæc l. notandum, quod & singulare habet præ aliis, nil interesse quo in loco libellus famosus repertus fuerit, siue in publico, siue domo: nam ut maximè in domo priuatâ repertus libellus minus noxæ habere videatur quam in publico expositus fixisque, atramen & hunc ibi aboleri non minus interest, ne postea publicetur factò colligentis aequè ac cum factò proponentis in publico publicetur.

x. * Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. ANTHEMIO" P.P. & PATRICIO."

VNIuersi, qui famosis libellis inimicis suis velut venenatum" quoddam telum iniecerint, hij etiam, qui famosam seriem scriptionis inprudenti" agnitâ lectione" non ilico discerperint, vel" flammis exusserint, vel lectorem" cognitum prodiderint", vltorem" suis cernicibus gladium reformident. Dat. iv. Kal. Maij, Constantinop. Arcad. A. VI. & Probo Coss. [406.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Inst. " Anthemius PP. sub Arcadio: v. Protopogr.
" Patriatus dignitas iuncta Præfecturæ Prætorianæ.
" Venenatum telum famosi libelli, vide Gloss. Cicero orat. pro P. Quintio. c. 1. si falsum crimen quasi venenatum aliquod telum iecerint. Sic Synesius ep. 44. è λογιστῆς ἢ πτεροῦν ἢ ἀφαιδῆς.
" Impudens lectio famosi libelli.
" Lectio, hic est contextus, non actio legentis.
" Theodosius discerpenti tantum voce vsus fuerat lege superiore.
" An rescibendum Anthorem, ut leg. prox. sup. de hoc mox.
" Supplendum δὲ τῷ ἄρτιδ, non. " Vltor gladius.

COMMENTARIUS.

ARCADII hæc constitutio est in famosis libellos, quorum odium & exitium initio statim proficitur, cum ait: *famosis libellis inimicis suis velut venenatum quoddam telum iniici*: sicut Constantius l. 5. *vitam cuiusque & dignitatem his machinis concuti*: & *furorẽ famosorum libellorum*, dixit Valens l. 8. sup. Ea verò tria hominum genera eadem gladij pœna prosequitur, non authores scilicet tantum, sed & publicatores famosi libelli: Imò & eos qui lectorem cognitum non prodiderint: vbi vi ipsa ostendit, quid officij cuiusque sit, reperto libello famoso, vel agnito lectore; de quo ad leges super. nempe ut ipsum libellum *discerpat vel flammis exurat*: (pater eius Theodosius *discerpi* generalius voluit, *leg. super.*) & *lectorem cognitum prodar*. Quæ verba, si rectè habent, tum hic sensus fuerit; Eum quoque gladij pœna puniendum qui vidit legentem famosum libellum, neque prodidit. Quod utique atrox nimis: quod tamen ad cohibendum grafantem famosorum licentiam & furorẽ, repertum & constitutum ab Arcadio quis putet. Prodere

equidem atrociam crimina, quæque ad Rempublicam eiusque salutem pertinent, quisque tenetur: & qui non prodidit, punitur; ut est perduellionis crimen: adeò quidem ut nullum *Confessionis*, aut aliud qualecunque sigillum à pœna reticentiæ excusare posse rectè censeant. Verum ut *lectorem* tantum non prodidisse, capital sit, id atrox nimis. Quare semper visum mihi, pro *lectorem*, reponendum hic, *authorem*, (libelli scilicet famosi) de quo & l. 1. 3. 9. sup. Id enim demum capital rectè habetur, si author libelli cognitus non probatur. Et verò id legis disertè sanciri oportuit: quod tamen nullis aliis legibus huius tit. continetur. Vnde hac parte *singularis hæc lex* fuerit.

¶ Quod pœnam attinet; Gladij pœna hic indicitur: in genere capitalis pœna, l. 7. sup. & l. vn. C. eod. supplicium, l. 1. de quo ad d. l. 1. sup. h. t. In praxi, criminum distinctio sit quæ famosis libellis impinguntur, ut si capitalia sint, auctoribus gladij pœna imponatur; non, si capitalia non sint. Et ita *constitutionibus* cautum.

D E

DE QUÆSTIONIBVS.

TITVLVS XXXV.

IX. COD. IVST. XLI.

PARATITLON.



QUÆSTIONES, Rubr. & l. 1. 4. vlt. h. t. & l. 1. & 2. sup. ad leg. Corneliam de falso: l. 2. 3. inf. de naufragiis: quæstiones criminales, d. l. 4. Tormenta, l. 2. 3. vlt. h. t. l. 2. sup. de falsa moneta: l. 6. sup. de maleficiis: l. vn. sup. ad leg. Iul. Maiest. l. 80. inf. de Decurionib. dicuntur & strictior inquisitio, d. l. vn. ad leg. Iul. Maiest. feuera indagatio, l. 3. h. t. cruciatus, d. l. 6. de maleficiis: cruciatus & tormenta, d. l. 6. de maleficiis: cruenta conditio, l. 2. h. t. iniuria corporales, l. 6. h. t. & l. 10. sup. de fide test. & l. 16. inf. de nauicul. l. 11. de Numerariis. Hinc & iniuria quæstionis, d. l. 10. sup. de fide test. quibus videlicet tum rei ipsi subiiciuntur, si conuicti ad proprium facinus detegentibus repugnent pernegando, d. l. 6. sup. de maleficiis. In crimine conuicti, d. l. vn. sup. ad leg. Iul. Maiest. ut facti conficis prodant, d. l. 2. sup. de falsa moneta: itemque serui, l. 4. sup. ad leg. Iul. de adulteris. Quandoque etiam accusatores, itemque ij quorum consilio atque instinctu accusator ad accusationem accessit, ut in specie legis vn. sup. ad leg. Iul. Maiest. Tum & Testes, l. 10. inf. de fide testium: l. vlt. inf. de abolitionib. Idque in omnibus criminibus, veluti Maiestatis, d. l. 1. in crimine maleficij, d. l. 6. sup. de maleficiis: falsi, l. 1. sup. ad leg. Cornel. de falso. falsa moneta, l. 2. sup. de falsa moneta.

¶ Vtus verò hic quæstionum in seruis etiam probrosus & postremus dicitur, l. 39. de Decurionib. Sed & perstringitur tanquam fallax, quia scilicet multi confiteri sapè vel repentinè formidinis, vel impositorum tormentorum coguntur immanitate, l. 7. quorum appellat.

¶ Huiusmodi autem quæstiones seu tormenta hæc hoc Codice memorantur: Eculeus, l. 6. sup. de maleficiis: l. 4. sup. de Numerariis, (hinc eculeo dedi d. l. 6. eculeis subiicere) quo videlicet artus tabescere contingebat atro sanguine permixtâ sanie defluentes, l. 1. sup. de emendat. seruor. fidicula, l. 1. 2. h. t. vngulæ latera secantes, d. l. 6. sup. de maleficiis. lacerationes, d. l. 4. sup. de Numerariis: ferratarum vestigia quibus latera perfecantur, l. 1. sup. de emendat. seruor. ignes quibus admotis membra exuruntur, d. l. 1. Excipiebantur tamen à quæstionibus ac tormentis olim nonnulli præsidio dignitatis: veluti Senatores, l. 3. h. t. Honorati, l. 75. inf. de Decurionib. Honoribus præditorum corpora, d. l. 6. sup. de maleficiis: Militiæ auctoramento vel generis aut dignitatis defensione muniti, l. 1. h. t. Palatini, l. 1. in fine, h. t. Equites Romani, l. 1. sup. de Equestr. dignit. Vbi tamen vide quæ dixi, & l. 16. inf. de nauicul. Curiales omnes à summo ad infimum; hoc enim privilegium eorum fuit l. 4. de Tabular. d. l. 1. sup. ad leg. Corneliam de falso: & l. 2. h. t. & l. 39. 80. 85. inf. de Decurionib. plumbatarum tamen icibus subditi, l. 17. 126. de Decur. reducta, l. 2. h. t. Quinque primates Alexandrini ordinis immunes fuere, l. 190. de Decur. Item Presbyteri citra iniuriam quæstionis testimonium dicebant, d. l. 10. Sacerdotes & Principales, l. 39. 61. 75. 85. 126. 190. inf. de Decurionib. ¶ Exceptis his rursus criminibus Maiestatis, l. vn. sup. ad l. Iul. Maiestatis: d. l. 6. sup. de maleficiis: & l. 1. 2. h. t. (quod crimen committunt etiam ij qui in comitatu Principis vel Cæsaris malefici sunt, aut Magi, d. l. 6.) In crimine quippe Maiestatis omnibus æqua conditio est, d. l. 1. h. t. & cuiuscumque dignitatis homines cruciatus & tormenta non effugiebant, l. 6. de maleficiis. ¶ Denique & tempora quædam immunita erant ab his quæstionibus agitando, puta dies Pascharum, l. vlt. h. t. item dies Quadragesimæ, l. 4. 5. vlt. h. t. Exceptis tamen rursus Isaurorum latronum quæstionibus, d. l. vlt. h. t. ¶ Quæstionum vsus quoque fuit in naufragiis ad veritatem indagandam: de quo l. 2. & 3. inf. de naufragiis: Cancellarij quoque ad deregenda Iudicis flagicia quæstioni subiiciebantur: l. vlt. de adfessorib. De Quæstione officiorum, vid. l. 4. 6. 7. 9. 11. de Numerar. l. 14. de tabular. l. 8. de Cohortatibus. De quæstionibus seruorum, v. l. 14. de accusat. & quidem in crimine adulterij, v. l. 4. de adulter. De quæstione in crimine Maiestatis, vid. l. vn. sup. ad leg. Iul. Maiestatis.

1 * Imppp.

I. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA
ad Olybrium p.v.

NULLVS omnino ob Fiducias¹ perferendas, inconsultis ac nescientibus nobis, vel Militiæ² auctoramento³, vel Generis⁴, aut Dignitatis⁵ defensione nudentur: Excepta tamen⁶ Maieftatis causâ, in quâ solâ⁷ omnibus æqua condicio est. Hij quoque citra Consultationis modum⁸ subiiciantur quæstioni, qui eudentibus⁹ argumentis subscriptiones¹⁰ nostras finxisse prodentur: quâ in re Palatini quidem nominis adsumptionem huius esse volumus quæstionis exortem. Dat. VII. Id. Iulias, ValentiniANO NB.P. & Victore COSS. [369.]

NOTÆ.

- * Lex, Nullus omnino 4. Cod. ad leg. Int. Maieft. hinc desumpta est; posteriore tamen sententiâ omiſſa, sed & priori immutata.
 1. Romæ scilicet: vide & legem 13. infr. de Naticul. l. 13. inf. de pistor. l. 6. inf. de fide testium: l. 2. inf. de centonariis: l. 1. sup. de fructib. & lit. expensis: l. 4. inf. de reparat. appellat. quæ leges omnes à ValentiniANO Seniore hoc anno datæ sunt, ad hunc ipsum Olybrium Præfectum Urbis Romæ.
 2. De Fiducias est quoque lex 2. prox. inf. Porro hunc locum ita deformavit Tribonianus: Nullus omnino cui inconsultis ac nescientibus nobis fiduciarum tormenta inferuntur, militia vel generis aut dignitatis defensione citi prohibentur.
 3. Vide legem, Militis 8. Cod. eod. tit.
 4. Hanc vocem auctoramento Tribonianus sustulit, quæ tamen hic propria est: Consult. Glossarium; & eos qui de re militari scripserunt.
 5. Curialis scilicet, l. 2. infr. prox. vel Senatorij, l. 3. vide & l. 11. Cod. eod. tit.
 6. Senatorij, d. l. 3. vel Palatinæ, h. l. in fine.
 7. Nudentur, id est citi prohibentur, ut hic mutavit T. A. B. & C.
 8. Tantum, Cod. l. 1. ff. cuius rei rationem mox reddam. Quare vox hæc, Tamen, hic legitima est.
 9. id est, necessitate.
 10. Nam & à tormentis initium sumi non oportet, sed argumentis primum verisimilibus probabilibusque vt, l. 8. Cod. eod. tit.
 11. Vide legem 3. sup. ad leg. Cornel. de falso.
 12. Medio scilicet aliquo loco inter Altam ripam, & Brisacum; vide huius anni Chronologiam.

COMMENTARIUS.

IMMUNES sunt, seu excipiuntur à Quæstione seu tormentis nonnullæ personæ, triplici ex fonte. Primum, Militiæ auctoramento, id est quia milites fuerunt: Veterani quippe à tormentis immunes sunt, l. Militis 8. Cod. eod. tit. Secundo, Generis defensione, id est ij qui Curiales sunt aut Senatorij generis: De Senatoribus dicitur ad l. 3. inf. b. r. de Decurionibus ad l. 2. prox. Eodémque pertinet lex, Dino Marco 11. Cod. eod. tit. quæ Eminentissimorum & Perfectissimorum liberis vsque ad tertium gradum eadem immunitas tribuitur. In qua lege Eminentissimi sunt & dicuntur illi, quos postero seculo Illustres dixerunt. Quæ quidem appellatio in vsu maximè fuit, cum Illustrium & Spectabilium gradus non ita distinguerentur. Eaque appellatio usurpata apud Hispania Augusta, id est illorum temporum Scriptores. Sed & Constantinus M. ipse adhuc in l. 2. sup. de veteranis: Cum introisset, inquit, Principia, & salutatus esset à Præfectis & Tribunis & Viris Eminentissimis, adclamatum est &c. Tertio excipiuntur ipsimet in dignitate constituti, & quidem multò magis, Senatores inquam, & Palatini, vt de his sine huius legis docetur. Hæ scilicet exemptiones fuerunt hoc iure à quæstionibus sine tormentis.

¶ Excipiebatur tantum solum crimen Maieftatis: & vetustiore iam ex iure (vt docet lex vn. sup. ad leg. Iul. Maieft. & l. 6. sup. de maleficiis) & ex hac ValentiniANI Sen. constitutione, & altera quæ continetur l. 2. prox. Ad quam mentem iam antea Constantinus M. d. l. vn. In huiusmodi re minime quisquam privilegio dignitatis alicuius à frictiore inquisitione defendatur. Et Constantinus, d. l. 6. Etsi excepta tormentis sunt corpora honoribus prædatorum, præter illa videlicet crimina quæ legibus demonstrantur &c.: ValentiniANUS tandem noster l. 2. prox. Maieftatis,

inquit, tantummodo reos, & quæ nefanda dicta sunt, confisos aut molientes ex ordine municipali maneat cruenta conditio. Ammianus quoque Marcellinus horum temporum scriptor, lib. 19. extremo: Vbi maieftas pulsata defenditur, à quæstionibus vel cruentis nullam Cornelie leges exemere foruman. Chrysoftomus quoque Homilia 13. ad populum Antioch. ἐν δὲ αὐτῇ καὶ τοῦτοιοῦτος, ἀξίωμα εἰς τὸν δόξαν: id est, ubi læsa maieftatis crimen est, (Interpretes malè, ubi capitis deuotio,) nil prodest dignitas. Quæcunque igitur dignitas in hoc crimine quæstioni subiacet; quæcunque item ætas, l. 10. §. 1. r. de Quæstionibus & in quocumque etiam dominos: de quo fuit supra, Titulus, Ne præter crimen maieftatis.

¶ Cum Maieftatis crimen dicimus, crimina proxima, vel quæ huic communerantur intelligi oportet, vt est Magiæ crimen, si in comitatu Principis, vel Cæsaris, exercentur: nam & hoc crimine ipsa pulsatur propemodum Maieftas, d. l. 6. sup. de maleficiis: vbi de eius rei ratione dixi.

¶ Alterum crimen, vel Maieftati connumerandum, vel proximum, hac ValentiniANI Senioris constitutione dicitur, crimen Principis manus siue subscriptionis falso effectæ, de quo crimine agitur l. 3. sup. ad leg. Cornel. de falso. Tribonianus sanè primum illud crimen Maieftati proximum Magiæ inquam admittit, at non hoc posterius; quâ causâ & posteriorem huius legis sententiam reiecit; & priore, maieftatis tantum crimen excepit, voce tantum, pro tamen subiectâ. At quæstus hic Maieftatis color à Principibus ad scæuitiam suam exercendam persæpè, vt in multis aliis, ita & hac parte nominatim, vbi de quæstionibus & tormentis ageretur. Et verò ea quoque fuit ValentiniANI Senioris scæuitia, vt vel hæc lex ostendit, Maximino Præfecto

Præfecto annonæ id agente, & quidem in duobus; scilicet non in eo tantum, quod Maieftatis crimini computet imitationem Principis manus, atque ad eò in eo crimine, si inconsulto, omnes quæstioni subiecti velit, verum in eo insuper, quod de aliis quoque criminibus ad se referri iubeat, vt ita pro ingenita scæuitia omnes promiscuè quasi imminutæ Maieftatis reos tormentis subiecti à Iudicibus ex auctoritate sua iubere possit. Et verò huc omnino pertinet insignis Ammiani Marcellini locus, de hoc ValentiniANO nostro, vbi & huius ipsius Olybrij Præfecti urbis (cui hæc lex inscribitur) meminit. Denique locus ille ad historiam huiusce legis profus pertinet. Est locus ille libro eius 28. p. 383. in huius ipsius Anni gestis, Chilo, inquit, ex Vicario & coniunx eius, quæsti apud OLYBRIUM eâ tempestate VRBI PRÆFECTVM, vitæque suam venonis petitam assueverant, impetrarunt, vt hi quos susceperat sunt, illic rapti compingerentur in vincula: Verum negotio repescente propter diuturnam morborum asperitatem, quâ tenebantur OLYBRIVS, morarum impatiens, hi qui rem detulerunt libello petierunt oblato, vt examinandum iurgium Præfecto mandaretur anno [Maximino] : idque studio celeritatis concessum est. Accepta igitur nocendi materia Maximinus effudit genuinam ferociam pectori crudo adfixam: vt sepe faciunt amphitheatrales fera, diffractis tandem soluta possicis. Cùmque multiformiter quasi in præludij negotium spectaretur, & quidam SVLCA-TIS LATIBVS nominassent NOBILES (id est Senatorij) GENERIS aliquos, tanquam vfos artificibus ladendis per clientes alioque humiles, notos reos & indices supra plantam (vt dicitur) euagatus tartareus Cognitor RELATIONE maligna docuit Principem, Non nisi supplicij atrocioribus perniciosâ facinora scrutari posse vel vindicare, quæ Roma perpetrare compures. His ille cognitis efferatus, vt erat acer vitiorum inimicus magis quam seuerus, vno prologo in huiusmodi causas quas arroganti proposito MAIESTATIS imminuit a miscbat, OMNES quos iuris præci iustitia Diuorūque arbitria QUÆSTIONIBVS EXEMERE CRVENTIS, si postulasset negotium, statuit TOR-

MENTIS affligi. Et post, eodem libro p. 386. Ob hæc, & huiusmodi multa, quæ cernebantur in paucis, omnibus timeri sunt coacta. Et ne tot malis dissimulati, paulatimque serpentibus acervi crescerent arummarum, Nobilitatis Decreto legati mittuntur: Prætextatus, ex urbi Præfecto, & ex Vicario Venustus, & ex Consulari Minervinus, oraturi Ne delictis supplicia sint grandiora: Neue SENATOR quisquam iniurato & illicito more TORMENTIS exponeretur. Qui cum intromissi in Consistorium hæc referrent, negantem ValentiniANUM se id STATVISSE, & calumnias perpeti clamitantes, moderatè rediungit QUÆSTOR Eupraxinus: hæcque libertate emendatum est crudele ceptum supergressum omnia diritatis exempla. Et hæc de ValentiniANO, huiusque legis historia.

¶ Ad exemptionem à tormentis, quæ Nobilibus data, redeamus. Et verò de ea est quoque nobilis hic Prudentij locus carmine 14. Peristephanon, in martyrio Romani, a versu 120.

Incessus his Asclepiades iusserat
Euiserandum corpus equuleo eminus
Pendere, & uncis vinculisque [& vngulisque]
crescere:
Apparitores sed furenti suggerunt
Illum vincta NOBILEM prosapia,
Meritisque multis esse primum ciuitum,
Iubet amoueri noxiam stipitem,
Plebeiâ CLARVM poenâ ne damnet virum;
Tundatur, inquit, tergum crebris ictibus,
Plumboque cervix verberata extuberet,
Persona quæque compertentor plesti
Magnaque refert vilis an sit NOBILIS,
Gradu rorum forma tormentis datur.

Qui quidem Prudentij locus ad illustrandam quoque legem 2. prox. faciet: itaque inibi quoque expendetur, vbi agendum erit de fiduciarum & plumbatarum discrimine. Nam quæ de exemptione à fiducias hæc lege statuuntur, non eadem omnia obtinent in plumbatis: Imò qui illis subiecti non possunt, his affici queunt.

II. * Idem¹ AAA. ad Antonium² p.p. Gall.

DECURIONES, siue ob alienum, siue ob suum debitum, exortes omnino earum volumus esse poenarum, quas Fiducias³, & Tormenta⁴ constituunt. Quod quidem capitale Iudicij erit, si in contumeliam Ordinis exitiumque temptetur. Maieftatis⁵ tantummodò reos, & quæ nefanda⁶ dicto sunt confisos, aut molientes⁷, ex Ordine Municipali, maneat tam cruenta⁸ condicio: Debitoribus⁹ verò, & quos Allectos¹⁰, aut Susceptores¹¹ memorant¹², à summo vsque ad infimum ordinem Curiales exortes tantum volumus esse poenarum: Habet seueritas multa, quæ sumat ad fanciendam¹³ publici officij disciplinam, vt abstineant tam¹⁴ cruentis. ¶ Plumbatarum vero ictus, quos in ingenis corporibus non probamus, non ab omni Ordine submouemus, sed Decem-Primos tantum Ordinis Curiales ab immunitate huiusmodi verberum segregamus: ita vt in ceteris animaduersionis istius habeatur moderatio componentis. Dat. xv. Kalend. Octob. Treu. Valente v. & ValentiniANO AA. COSS. [376.]

NOTÆ.

- * Priorem tantum huius legis sententiam, vsque ad ea verba Debitoribus verò, reliquis rescatis, Tribonianus coniecit in legem.
 1. Decuriones l. 6. Cod. de quæstionibus.
 2. Malè. Reponendi quippe hi Imperatores, Valens, Gratianus & ValentiniANUS: iam enim ValentiniANUS Senior ante annum sextum obiit.
 3. Eidem Antonio Præfecto Pretorio Galliarum inscribitur hoc ipso anno lex 11. inf. de Medicis, quem cum Aufonio Scalligæ perperam confundit. Hic idem postea Præfectus Pretorio Italiae fuit: vt docet lex 12. inf. de poenis.
 4. De Fiducias actum quoque fuit l. 1. sup.
 5. Aliud igitur Fiducias, quam tormenta, de quo mox plura.
 6. Dixi de hoc iam ad legem superiorem. " Ea quæ.
 Tom. III. I i " Suscipimus

de-φρασίαν euitat: ita de Magis hâc voce propriè vitur lex 3.4. sup. de maleficiis. Crucenta conditio, de fiduculis & tormentis: Eodem sensu Ammianus Marcellinus locis duobus, quos ad superiorem legem protulit, quæstiones cruentas dixit. Ab hac Conditionis voce, Conditionales, qui quæstioni & tormentis vitæ suæ conditione subiiciuntur, l. 3. 5. 7. 8. sup. de Numerariis, Alienis. Sequentia, vt dixi, omnia absunt à Cod. Just. Debitoris verò, hîc sunt decoctores pecuniæ publicæ, l. 17. inf. de Decurionib. quæ hîc concordat. De Allectis dicam plenè ad l. 11. 12. 13. inf. de Susceptoribus. De Susceptoribus suo illo Titulo dicitur. id est ad vindicandam, stabilendam publicam disciplinam. Abstinent, scilicet sâr penarum habet fenevicas, sâr tormentorum, vt merito abstinere debeat tam cruentis. Nisi fortè Abstinent, hîc ad Curiales referendum, vt abstinent accipiunt pro absint, & immunes sint. Denique fortè referenda hæc vox ad Indices. Necessariò reponendum est immunitate: id enim & sensus huius loci requirit, & ipsa Gratiani de hoc supplicio mens. Repono commonendis, hîc enim sensus est: Etiam in cæteris Decurionibus commonendis, id est plumbatarum icibus admonendis moderationem quoque adhibendam. Nisi commonentem hîc Iudicem vel exactorem accipiendum quis contendat. Commonendi & admonendi vox de castigatione: vide Glossarium.

COMMENTARIUS.

DECURIONES omnes, à fiduculis & tormentis immunes esse iubet Gratianus hâc lege patitur vti immunes præstantur, l. 80. inf. de Decurionib. & l. 1. sup. ad leg. Cornel. de falso: & l. Dino Marco 11. Cod. de quæstionib. Id quod in honorem ordinis Curialis constitutum Gratianus hîc ipsâ lege indicat: de quo dixi ad l. 15. sup. de accusat. idque etsi Decurio proponatur debitor (id est, etsi euerfor vel decoctor pecuniæ publicæ) item etsi proponatur debitor, veluti si aut Allectus, susceptor, Reliquator ex susceptione sit & rationes conturbarit. De Allectis & Susceptoribus dicitur inf. tit. de susceptorib. ad l. 11. 12. 13. Breuiter, etsi publici officij disciplinæ faciendæ proponatur, vt h. l. dicitur, id est, etsi Curialis in publico officio fraudulenter & immoderatè verfatur, dicitur. Magna equidem est rei tributariæ, magna item publicæ disciplinæ ratio, sed quæ tamen aliis remediis facta esse possit, quàm cruentis. Quod & ipsum in alia specie confirmat lex 3. 7. inf. de exactiõib.

Excipiuntur tantùm à Gratiano h. l. duo criminum genera, ob quæ videlicet Decuriones à fiduculis & tormentis immunes non sunt. Primum est, Maiestatis crimen, quod & ipsum cautum l. 1. sup. de quo ad l. vn. sup. ad leg. Jul. Maiest. Alterum crimen, seu reorum genus, his verbis indicatur. Et quæ res fanda dicto sunt conscios aut molientes. Quibus verbis omnino indicari existimo proxima Maiestati crimina: de quibus ad legem superiorem: ac nominatim crimen Magiæ, de quo ad l. 6. sup. de maleficiis. Et dupplicas hâc in re ab Imperatoribus vitæ exempla occurrunt alibi, Et hæc quidem de Decurionum exemptione à fiduculis & tormentis.

PLUMBATARVM eadem ratio non est. A plumbatarum enim icibus Decuriones noxij vel debitores immunes non sunt h. l. & l. 117. inf. de decurionib. l. 15. sup. de accus. & l. 6. inf. h. r. Quod tamen aliquando immutatum atque ita constitutum fuerat, vt Decuriones omnes à plumbatarum quoque icibus immunes essent, vt docet lex 80. 85. inf. de Decurionib. Verùm id post hanc legem demùm inductum, & quidem per Orientem, neque diu mansit. Rursum enim vetus, vt dixi, & legitima consuetudo reducta, vt à plumbatarum icibus Curiales noxij vel debitores immunes non essent, vt docet lex 15. sup. de accusat. & l. 117. inf. de Decurionib. Et tamen specialia priuilegio Gratianus h. l. Decem-primis hanc plumbatarum quoque immunitatem tribuit.

Denique Gratiani h. l. sententia est curiales à fiduculis penitus immunes esse: à plumbatis non item: duplici temperamento tamen. Primum enim immunitatem plumbatarum tribuit Decem-Primis; de quibus erit dicendi locus inf. suo Titulo, de De-

curionib. Secundò cæteros etiam Curiales non-nisi moderatè plumbatis commonendos constituit: id est non-nisi noxios aut debitores: quæ & ipsa sententia est legis 16. sup. de accus. & l. 6. inf. h. r.

Breuiter tota hæc Gratiani lex Decurionibus consulit, in quos Iudices seu Rectores Provincia- rum impotenter senire soliti, faciendæ publicæ disciplinæ obtentu: & quidem per GALLIAS, quæ à Iudicib. hâc tempestatè summo perè ætuita.

De Plumbatis nunc videndum est. Plumbatarum supplicij seu verberum mentio fit decem huiusce Codicis legibus, puta h. l. 80. 85. 117. inf. de Decurionib. l. 3. & 7. inf. de exactiõib. l. 40. 53. inf. de Hereticis: l. 14. sup. de cohortatib. l. vn. sup. de his qui potentior. nomine. Neque tamen vna aut eadem semper formula: plumbatarum icibus dicitur h. l. & d. l. 80. 85. 117. plumbatarum cruciatus, d. l. 85. plumbatarum verbera, h. l. & l. 3. inf. de exactiõib. plumbi verbera, l. 7. inf. de exactiõib. plumbato affici, d. l. vn. sup. de his qui potentior. nomine: plumbato coërceri, l. 40. inf. de hereticis: plumbo contundi, l. 53. inf. de hereticis: plumbatis coërceri, l. 14. sup. de cohortatib. plumbatis denique cædi dixit Ammianus ad d. l. vn. Has omnes formulas penè vnico loco congeffit, & expressit Prudentius in Martyrio Romani.

TYNDATVR, inquit, tergum crebris ICTIBVS PLVMBQVE CERVIK VERBERATA extuberet.

Et mox:

PVLSATVS ergò Martyr illa GRANDINE Postquam inter ICTVS dixit hymmum PLVMBEOS.

Plumbatarum μολοβδών meminit quoque Libanius variis locis orat. 27. ad aristot. p. 76. vbi iam aliquid dixi: & orat. 7. pro Aristophane, p. 214. & orat. 23. de honorib. ad Eustath. p. 559. Fit & multa mentio in martyrologiis, & apud Zosimum lib. 5. p. 781. Eodem pertinet & Libanij locus orat. ad Symeonem p. 36. & aduersus Icarium, p. 464. Ex his interrim satis apparet Plumbatarum seu plumbi verbera, nil aliud esse, quàm commonitionis seu admonitionis genus, vel etiam supplicij, quo tergum fermè crebris icibus caudebatur grandinis instar, (sic vt ad eadem eis δάματα res ea sæpè procederet, vt præter Prudentij locum superiorem, quin & legem nostram in fine, docet Ambrosius Epistolar. lib. 5. & Libanius dicta orat. pro Aristoph. & Martyrologia, quæ Briffonius noster congeffit, in voce plumbata:) Et propriè grandinam dixit Prudentius, sicut Libanius dict. orat. pro Aristoph. τὰς οὐρανόθεν σφοδρὰς πλῦρας ἄφ' ἧς, inquit, τοὶ πολλοὶ καὶ χαλεπαὶ

χαλεπαὶ καὶ παρὰ τὴν εὐνοίαν ἐν μολοβδῶν σφοδρὰς, & ἐν ἡρώδῳ Παύλ. & ἐν δάματον ἀφ' ἧς. Fuit enim plumbata flagellum, cuius lora plumbum seu plumbeos globulos & glâdulas in extremo innexum habebant. Suidas πλῦβάτοις, μολοβδοῖς καὶ γλῶτται. Et verus Glossar. Plumbata: μολοβδοῖς. Itaque apud Basilium M. in Homilia de martyre Gordio p. 521: πῶς δὲ αὐτὸν μολοβδοῖς, πῶς δὲ αὐτὸν μολοβδοῖς, vbi Interpres, lamina plumbea vertit, cum debuisset plumbata. Ibi interrim vides plumbatas flagellis iungi, nam & hæc flagellorum species fuere. Plessus quoque de Grammatica παραβέβαιον τὸ μολοβδῶν. Meminit & Honorius Sermone de sancto Laurentio: & Sermone de S. Cecilia: & Anathalius in Cornelio. Glossa Basilicorum παραβέβαιον, ὀξύτατος βέλασι κατὰ τὴν Plumbatizatur, id est crebris icibus depungitur. Et hæc de plumbatarum supplicio & quæstione.

Dicitur & plumbate, teli genus quoddam, de quo vide Vegerium, & Authorem qui Noriæ Imperij subiectus est. Tandem fuit & tertium plumbatarum genus, quæ quidem erant plumbi pondera,

& ipsa inter cruciatus, Hinc l. 3. inf. de exactiõib. non tantum plumbatarum memorantur verbera, verùm etiam pondera. Sed & Ammianus Marcellinus lib. 29. p. 414. Intenduntur, inquit, ecidei, expediuntur pondera plumbea, cum fiduculis & verberibus, resultabant omnia trudente vocis horroribus inter catenarum sonitus, Tene, Claude, Comprime, Abde, ministris officiorum tristium clamitantibus. At enim Græci, Basilica, inquam, & scholion ad ea, quod edidit V. C. L. Labbeus amicus noster; obferuat: ad Synopsin, p. 16. aliud plumbatarum genus constituit, numellarum inquam plumbearum, de quæ iis accipiunt legem vn. Co. l. & sup. de his qui pot. nomine, perperam omninò, vt ibi ostendi. Et hæc de Plumbatis.

FIDUCIARVM, quæ hæc l. memorantur, & leg. super. itémque superiore Amm. Marcellini loco, quid sint? explicare conatus est Isidorus, cum scribit; Fiducias dicitur Tormenti genus, quo Rei in Equiteo ad fidem inueniendam & erendam torquentur. Verùm de his alibi dictum, & vt Tormenta à Fiduculis distit; guenda sunt:

III. * Imp. Valens, GRATIANVS, & Valentinianus AAA. ad Gracchum P.P."

EVERAM indagacionem per tormenta quærendi à Senatorio nomine submouemus. Dat. Prid. Non. Ianuar. Treu. Gratiano A. 1 v. & Merobauda Coss. [377.]

NOTÆ.

- * Lex 10. Cod. de dignitatib.
Vide quæ dixi ad leg. 13. sup. de accusatiõib.
In Cod. Iustinianeo, P. V. de quo mox.
Clarissimo nomine. Ita Tribonianus quod eodem recidit, clarissimi sunt Senatores: vide Glossar.
Nomen Senatoriũm, pro Senatoribus; ita nomina nostra crediderit lacellenda: l. vn. sup. si quis imp. maledic. id est, nec.
In nonnullis Codicibus Iustinianeis, Im. Sed hoc verius est.

COMMENTARIUS.

SENATORES à quæstionibus seu tormentis immunes esse iubet Gratianus hâc constitutione A. D. 377. Gratianus inquam qui videlicet, etsi in Imperio Occidentali collegam fratrem Valentinianum Iuniorum habere, ad annum tamen Domini vsque 379. solus reuera Imperium occidentale administrabat.

Seueram autem interrogationem vocat hæc lex per tormenta, quæ lex vn. sup. ad leg. Jul. Maiest. Adstrictionem, Inquisitionem: Cruentas Quæstiones, Ammianus; Cruentam conditionem lex 2. sup.

Potè hæc lex à Gratiano lata est, sublato è medio Valentiniano Seniore patre, & ad Senatus Romani petitionem, cum paulò autè sub Valentiniano patre passim Senatores tormentis subicerentur, id agente Maximino Præfecto Prætorio, qui superiore anno adhuc Præfecturam administrabat. Cuius rei historiam exequutus sum ad l. 1. sup. h. r. ex Ammiano Marcellino qui & nominatim hæc scribit: Ob hæc & huiusmodi multi, quæ cernebantur in paucis, omnibus timeri sunt coacta. Et ne tot malis dissimulatis paulatimque serpentibus acervi crescerent armatarum NOBILITATIS decreto legati mittuntur: Præfectus ex urbi Præfecto, & ex Ficerio Venustus, & ex Consulari Mimerius oraturi ne delictis supplicia sint grandiora, nèue SENATOR quisquam inuitato & illicito more tormentis exponeretur. Qui cum intromissi in consistorium hæc referrent, negantem Valentinianum, III.

nam se id statuisse & calumnias perpesti clamitarent moderatè redarguit Quæstor Eupraxius: hîc quò libertate emendatum est crudele ceptum supergressum omnia diuitaris exempla. Plenè igitur Gratianus hâc constitutione Senatus petitioni & Senatoribus consultum iuit: Qui & antea iam aliis constitutionibus Maximini Præfecti Prætorio ferocia obuiam iuerat, puta l. 13. sup. de Accusatiõib. quæ ad Senatum data est superiore anno 376. item leg. 1. 2. sup. Ne præter crimen Maiest. & l. ult. sup. ad leg. Cornel. de falso. quæ tres leges ipsimet Maximino P. P. inscribuntur anno superiore 376. quiniad & l. vn. sup. ne in sua causa quis inducer: quæ & ipsa eidem Graccho inscribitur, cui hæc lex nostra, sine superioris itidem anni. Atque vt constitutionibus suis Gratianus Maximini P. P. ferocia modum imposuit, ita tandem ferocientem occidit, vt testatur Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 392. Hæc agitante, cum adesset, pèrque emissarios cum prociat ageret, Maximino funera deplorauit urbs æterna. Sed accelerarunt ultrices diuæ cesorum. Namque & idem Maximinus sub Gratiano intoleranter se efferens damnat orio ingulatus est ferro. Id verò factum omninò cenleo sine anni superioris: vt pote iam Graccho Præfecturæ admoro.

Cæterum Gracchus hic, cui duæ tantùm hîc Codice constitutiones inscribuntur (puta hæc lex; Anno 377. & Anno 376. d. lex vn.) in vtiusque legis

legis inscriptione Praefectus Praetorio dicitur, atque ita editum est vrbobique hoc Codice, & tamen Codex Infirmus in d. l. vi. Ne quis in sua causa: praefert Praefectum urbi, quod & verius puto. Meminit quippe Hieronymus Ep. 7. Praefectura vrbana a Graccho isto administrata: Ante annos, inquit, paucos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriam sonans nomine cum Praefecturam gereret urbanam, nonne speciem Adithrae & omnia portenta simulacra quibus Corax, Niphus, miles, leo, Perses, Helios Bromius puer imitari, subiret, fugit, exussit, & iis quasi obfidibus ante permissis imperavit Baptismum Christi. De eodem accipiendus est Prudentius lib. 1. contra Symmachum eum ita scribit.

Iam quid plebeculas percurrant carmine Gracchos Iure potestatis fultus & in arce Senatus Praecipuos simulacra Deum insisse renelli, Cuiusque suis pariter licitoribus omnipotenti Suppliciter Christo se consecrassse regendos.

Quod si ita est: vt hic idem Gracchus sit, cui lex haec inscribitur, dicendum est perperam omnino ea, quae Hieronymus & Prudentius de hoc Graccho narrant, in Annum Domini 383, a Batonio referri metachronismo sexenni, quin potius ad hunc annum 377, vel sanè superiorem referenda fuisse, in qua sententia subsistit.

¶ Similis error eorumdem, qui Aram viciae a Gratiano eradicatam volunt A. D. 382. quod certè longè antè gestum oportet: siquidem ab Anno 379. Gratianus Italiae & vrbis Romae amplius non praefuit, sed frater ipsius Valentinianus Iunior. Et sanè Aram Victoris Gratiani Imp. decreto sub Gracchi huius P. V. euerfam omnino puto A. D. 376. Haec enim omnino suadent quae Prudentius & Hieronymus superioribus locis, de simulacris à Graccho P. V. euerfis scribunt. Verùm de his, si Deo placet, alibi commodius & plenius.

IV. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Albuciano Vic. Macedoniae."

QVADRAGINTA diebus, qui, auspicio caerimoniarum, Paschale tempus anticipant, omnis Cognitio inhibeat criminalium Quaestionum." Dat. vi. Kalen. April. Theod. Gratiano a. v. & Theod. a. c. Coss. [380.]

INTERPRETATIO. Diebus Quadragesima, pro reuerentia Religionis, omnis criminalis actio conuiescat.

NOTAE.

- * Lex 6. Cod. de feriis. Inseruit hanc legem rectè Annalibus suis Batonius A. D. 380. n. 3. Fugitiam hanc legem ab hoc titulo esse mox ostendam, pariter vt lex prox. seq.
Lucianus in Cod. Iust. male.
Macedonia fuit Diocesis Illyrici Orientalis, vt docet vel Notitia Imperij, quod non frustra à me moneri sequentia ostendunt.
Hac Quaestionum voce inducti sunt in errorem huius Theodosiani Codicis Conditores, vt hanc legem in hunc titulum referrent, perperam, vt mox ostendam.

COMMENTARIUS.

QVADRAGESIMA tota, quae ante Pascha est, omnis cognitio criminalium quaestionum (omniisque aded tortura supplicium) hanc Theodosij M. constitutione inhibetur, A. D. 380. vt & altera l. 5. prox. itémque 3. Theodosij Iunioris l. ult. inf. Et nominatim quidem h. l. per Macedoniae: Criminalium inquam quaestionum cognitio, id est, criminalium iudiciorum cognitio; & vt Anianus rectè interpretatur, omnis criminalis actio. Quaestio criminalis, est iudicium criminale, & Quaestioni praesse dicitur Index in criminali negotio. Itaque huius vocis ambiguitate in errorem inducti sunt Theodosiani huius Codicis Conditores, vt hanc legem in hunc titulum referendam crederent. Perperam omnino. Theodosij M. quippe mens est h. l. non tantum prohibere in Quadragesima reos quaestioni (id est tormentis) subici, verum omnem omnino Cognitionem criminalem eo tempore interdicere; quia scilicet hoc tempus (vt eleganter vocat) Auspicium caerimoniarum est: vbi caerimoniarum appellatione intelligit Ieiunium & Castimoniam: denique vt Plautus loqueretur, ferias Esuriales. De qua Caerimoniarum appellatione, alibi.

¶ Porro Ieiunij & Castimoniae huius Antepaschalis & post pascha mensis, cum alia alibi lex & consuetudo fuerit, legitimum sanè tempus per Macedoniae Quadragesimam integram fuisse, seu quadraginta dies haec lex nostra ostendit. Quod &

ipsum disertè Socrates testatur lib. 5. cap. 21. & Sozomenus lib. 7. c. 19. Alioquin Antepaschale ieiunium alibi aliter obseruatum, mira varietate; quod praeter Socratem & Sozomenum dilis locis, Irenaeus quoque apud Eusebium lib. 5. c. 26. testatur, ac nominatim Socrates tradit, tres menses in Roma, seu Romae continuum trium tantum Septimanarum ieiunium obseruasse: exceptis adhuc diebus Sabbathi & Dominicis πλω σαββάτω κη κυριακῆς: cui postremo non obstat quod mox eodem capite tradit: εν Ρώμῃ πᾶν σάββατον νηστεύουσιν. Quia id accipiendum est, vel (quod suadere videntur antecedentia & subsequenta immediatè) de Nouatianis, vel de aliis Sabbathis praeter Quadragesimam. Neque audiendus qui Socratem hac parte hallucinatum putat, vel quae priore loco dicit, ad νῆαν Ρώμης referenda. At in Illyrico, vt dixi; Quadragesima integra obseruata, cuius diocesis erat Macedonia, ad cuius Vicarium haec lex data est. Socratis verba sunt: τὰς μετὰ τὴν πάσχα νηστείας ἄλλοις παρὰ ἄλλοις φυλαττοῦσθαι ἐστὶν εὐρεῖν, οἱ μὲν γὰρ ἐν Ρώμῃ τρεῖς μετὰ τὴν πάσχα ἑβδομάδας πλω σαββάτων κη κυριακῆς σωματικὰς νηστεύουσιν οἱ δὲ ἐν ἸΑΛΥΡΓΙΟῦΣ κη ἕνῃ τῇ ἑβδομάδι, κη οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ ἑβδομάδων ἕξ ἢ μετὰ τῆς πάσχα νηστείας νηστεύουσιν ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΝ αὐτὴν ἡμερῶν. Sozomeni sunt haec: τὴν καλεῖσθαι ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΝ ἐν ἡ νηστεία τὸ πλὴν τῆς, οἱ μὲν εἰς ἕξ ἑβδομάδας ἡμερῶν λογίζονται ἐν ἸΑΛΥΡΓΙΟῦΣ, κη οἱ μετὰ δέσιν λιβὴν τε πᾶσα, κη ἡ Ἀλεξάνδρῃ σὺν τοῖς Ἰταλιανοῖς. Et haec de Quadragesimâ

dragesimâ quae in Illyrico tota Ieiunio destinata erat: cum Romae tres tantum Septimanarum destinatae essent. Alibi quoque alia varietas: de qua Sozomenus his verbis: οἱ δὲ, subicit superioribus verbis, ἑβδωμάδων] ἐν Κωνσταντινουπόλει κη τοῖς κείροις ἔθεντο μέγιστον φαρισκόν. ἄλλοι δὲ τρεῖς μετὰ τὴν πάσχα ἕξ ἢ ἑπτὰ νηστεύουσιν. οἱ δὲ ἄμα τρεῖς μετὰ τὴν ἑορτὴν σωματικῶν: οἱ δὲ ἄς οἱ τὰ Μαριανῶν ἡμερῶν. Socrates item, ἄλλοι μετὰ τῆς πάσχα ἕξ ἢ ἑπτὰ ἢ ἑορτῆς ἑβδομάδων ἢ νηστείας ἀρχοῦσθαι κη τρεῖς μόνον περιημέρους ἐν Κωνσταντινουπόλει νηστεύουσιν ἑβδωμάδων, κη αὐτοὶ τρεῖς ἑβδομάδων ἢ ἑορτῆν καλοῦσι, κη διαμαρτυροῦμαι, ἑορτῆν μετὰ τὴν πάσχα ἕξ ἢ ἑπτὰ ἢ ἡμερῶν διαμαρτυροῦσθαι τρεῖς ἑβδομάδων αὐτοὶ ἀρχοῦσθαι: κη ἄλλοι ἄλλων λόγων ἢ ἀνομιῶν ἐνεργεῖσθαι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Aiunt Socrates & Sozomenus alibi, septem septimanarum ieiunio obseruatas, id est, Quingagesimam integram: & quidem Sozomenus nominatim ait id factum Constantinopoli, & in vicinis regionibus vsque in Phoeniciam: de quo ad leg. prox. Aiunt rursus Socrates & Sozomenus, alios in hac Quadragesima tres vel duas tantum septimanas ieiunare: sic vt non continuè, sed per intervalla ieiunarent, & quidem per dies semper quinos περιημέρους. Quod obseruatione dignum est τρεῖς περιημέρους: sunt dies quindecim, quibus ieiunant. Apud Photium quoque num. cxi. Basilis Ciliæ Nestorianus aduersus Ioannem Constantinopolitanum scribens, obiicit inter alia ὅτι τὸ ἀγίον τεσσαράκοντῶν εἰς τρεῖς ἑβδομάδας συγκεῖται &c. At enim omnes ex aequo suum illum dierum numerum τεσσαράκοντῶν dixere.

¶ Neque etiam h. l. omittendum, hanc constitutionem Macedoniae nominatim spectare, & Thesalonicae Macedoniae metropoli à Theodosio M. ibi hoc tempore iamdiu commorante datam. Vt omnino his argumentis, haec Constitutio Aescholii Ep. Thesalonicensis accepto ferenda videatur: à quo per haec tempora Theodosius M. Fidei mysteria edoctus, Christo initiatus seu baptizatus, cuius

conuersatione summo perè delectatus, gaudis & adiutorem in stabilienda fide Catholica habuit. Et sanè eidem quoque Aescholio accepto ferendam legem, cum illos populos, inf. de fide Catholica: & l. 25. inf. de Episcop. quae data fuit hoc ipso Anno ante mensem, vt ad eam legem ostendam: item lex 2. sup. de nupt. Et obseruanda haec Sozomeni lib. 7. c. 4. de Theodosio & Aescholio, ἡδὲ τὸν κη ἐργασασίον ἀγαθῶν, κη συνδύβησιν ἀς εἰσὶν μετὰ τὰς ἑορτὰς ἀπὸ τῆς τῆς ἀσπίδος. Nempe ait Theodosium Aescholio delectatum, velut bono Adiutore, & breuiter ad omnem sacerdotalem virtutem facto. Et obseruandum Aescholium huic ab Ambrosio vocari mirum fidei gratia & sanctitatis. Neque dubium, Catholicae fidei reuerentiâ hanc legem per Macedoniae emissam à Theodosio M. quem summo gaudio perfulsum idem Sozomenus ait, quod Macedoniae & Illyricos vniuersos Catholicam fidem tenere compellisset.

¶ Ad legem illam redeamus. Ergo totis Quadragesima diebus ante-Paschalibus Theodosius M. causas Criminales agitari h. l. vetuit. Non eadem ratio fuit causarum Ciuilium, & multò minus Romae. Hinc aded Valentinianus Iunior non nisi quatuordecim dies Paschales, eòsque partim Pascha praecedentes, partim subsequentes, iudicis diebus Romae exemit, lege, omnes dies, sup. de feriis.

¶ Tandem obseruandum hanc legem datam vt. Kal. Aprilis ipso Quadragesimo tempore. Procul dubio de cognitione quadam tum quaesitum fuerat, quae maximè fauorabilis & ad publicam disciplinam spectare visa: Sed Theodosio M. visum, hanc peremptoriâ constitutione, vt OMNIS cognitio inhiberetur criminalium Quaestionum, quaecumque tandem illa esset. Et postea tamen A. 388. Quadragesimâ tempore Theodosij iussa quaestiones ob tumultum agitatae, mox & repressae.

v. * Imppp. Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. Tatiano P. P."

ACRATIS Quadragesima diebus nulla supplicia sint corporis, quibus absolutio expectatur animarum. Dat. vii. Id. Septemb. Forostamini, Timasio & Promoto Coss. [389.]

NOTAE.

- * Absit haec lex à Cod. Iust. vt ipse eius eadem videatur quae superioris sententia. Inseruit eam rectè Annalibus suis Eccl. f. 18. Batonius A. 389. n. 74. Et haec quoque vt superior ab hoc titulo fugiunt.
Tatianus PP. lib.
Forma Flaminii, cuius quoque mentio fit in Itinerario Pentingeriano: quod Theodosius Imperator, (Româ egressus Kalendis Septembris, vt auctor est Marcellinus, in huius anni gestis) mox peruenit vna cum Valentiniano Iuniore.

COMMENTARIUS.

QVADRAGESIMA tota hac altera Theodosij M. constitutione supplicia de reis sumi prohibentur (vel etiam de his Quaestionibus agitari) Quae & ipsa eiusdem sententia ante decennium ferme fuit, l. 4. prox. superiore. Atque vt illa Illyricum ac Macedoniae nominatim spectat, ita haec Orientem propriè.

¶ Nempe Tatianus, cui lex haec inscribitur, Praefectus Praetorio Orientis fuit, & quidem Cynegio anno superiore 388. in eâ praefectura susceptus à Theodosio iam inde à mense Iunio, cum in Mace-

donia versans aduersus Maximum Tyrannum mortuus esset, quod docet l. 2. inf. de his qui super Religionem contendunt, vbi vide quae dicam & l. 119. inf. de Decurionibus: & Zosimus lib. 4. p. 769. Nominatim verò Praefectum Praetorio Orientis fuisse testatur d. l. 119. & l. 19. inf. de extraordinariis suis sordidis numeris. Neque quicquam obstat Primum l. 19. de haeret. vbi vrbis & Suburbanorum fit mentio: id enim de Constantinopoli & eius Suburbanis intelligendum puro. Secundò non obstat l. 18. inf. de extraord. numeris. vbi Rhetiarum & Illyrici fit mentio: id enim non eò fit, quod Rhetia aut Illyricum

Myricum eius dispositioni supposita fuerint, verum quia de necessitatibus eorum ibi agitur, quibus veterisque Imperij viribus, tum occurrere necessum fuit. Tertio non obstat l. 16. *inf. de heret. l. 17. sup. de cohortalib. l. 24. sup. de susceptorib. l. 3. sup. tributa in ipsi speciebus*, quae leges omnes hoc ipso anno Cynegio P.P. Orientis inscribuntur, de quarum inscriptionum vel subscriptionum vitio ad singulas dicam.

¶ Maneat igitur ad Praefecturam Orientis hanc legem spectare: ac proinde & Quadragesimam, quatenus ea in Oriente observata: quae Quadragesima etiam passim ita vocata, alibi tamē aliter observata: vt ex Irenaeo, Socrate, & Sozomene, in horum temporum ipsorum historia ad l. *superiorem*, notavi. Quare cum *superiore lege*, Quadragesima sex septimanarum spatio accipienda sit, seu Quadragesima decem, vt exere loquitur, vt quae Macedoniae spectet, haec, de qua b. l. agitur, septem Septimanarum spatio definienda est. Anchor enim est Sozomenus septem Septimanarum spatio Quadragesimam ante Paschali ieiunio agitalle Constantinopolitanos, caeterasque circumiacentes Orientis Prouincias Phoeniciam vsque (veteriores, Lybiam inquam, & Aegyptum cum Palaestinis: sex tantum) ita tamen vt quinquenis diebus tantum *in duodecim* ieiunauerint, quod Socrates scribit, sic tamen rursus vt & hanc Quadragesimam dixerint. De Quadragesima, eiusque totius ieiunio, vide *canonem 50. Ludicemum in Phrygia*.

¶ Porro huic Theodosiana constitutioni simile Valentiniani Iun. responsum memorat Ambrosius in oratione *funebri de eius obitu*: Quid de pietate, inquit, eius loquar? Qui cum homines Nobili ortos genere & locupletati prosapia (qua eisdem monere inuidiam solet Regia cupiditatis) accusator urgeret, Praefectus insisteret, respondit: Vt nihil cruentum, SANCTIS praesertim DIEBUS statuerem.

¶ Illud b. l. quoque notari oportet, quod dicitur *animarum absolutionem expectari Quadragesima diebus*: Nempe quia tempus illud castimoniae & ieiunio transactum. Non sunt seculari iudicio corpora supplicio afficienda, quando à caelesti iudicio absolutio animarum expectitur: Quae huius legis ratio et ratio est: Corporibus saltem laxamentum tribui

oportere ab hominibus, cum à Deo refrigerium animabus exposcunt.

¶ Denique obseruandum hanc legem non minus quam *superiorem* ab hoc titulo fugitiam esse.

¶ Tandem vt ad historiam huius legis descendam, suspicari possit quis, hanc legem pertinere ad tumultum Antiochenum oblatuas euerfas, quo nomine Antiocheni afflictati fuere, atque in metum summo versati: interea dum de relatione ad Theodosium mittenda perualis cognitio legationibusque Flavianus Episcopus alique Theodosij animum mollire adlaborarent. Et quidem circa Quadragesimae tempus: quo tempore Chryostomus media Quadragesima in hoc argumento versans, *decimam octauam* ad populum Antiochenum habuit *homiliam*, vt eius exordio docet. Quare omnino Theodosij animum cum hoc tempore aliquantum delinitus à Flauiano, qui inter alia, quibus ad indulgentiam eum commoueret, proprium ipsi exemplum, nempe Indulgentiae Paschalis missa proposuit, vt testatur *ex oratione* Chryostomus. Hinc aded Theodosius à Flauiano placatus statuere voluit, etsi non tum statim, verum postea mense Septembri, ne deinceps Quadragesimae tempore de villo supplicium sumatur: Ratione addita: *quod eo tempore absolutio animarum expectetur*. Quod omnino geminum est, vel sanè ad eandem mentem ei quod Chryostomus refert: Theodosium à Flauiano delinitum respondisse, exemplo aduocato Saluatoris. Sanè idem Chryostomus refert (quod ad temporis huius circumstantiam admodum pertinet) Flavianum remissum à Theodosio ante solemnitatem Paschalem, & vt eam cum ciuibus Antiochenis celebraret: & verò Flavianum Pascha cum suis ciuibus celebrasse. His tamen omnibus obloquitur, quod tum Theodosius Constantinopoli versabatur, vt ex Chryostomo & Libanio liquet: vbi sanè hoc anno non fuit. Item refragatur dies & mensis huic legi subscriptus. Difertè Libanius docet in *Ellebi-chum*, p. 526. id contigisse Decennalibus Theodosij, Quinquennialibus ceptis scilicet Arcadij, & sic initio anni 388. Malè Idacius & Marcellinus scribunt Anno 387. Arcadium cum patre suo quinquennialia celebrasse editionib.

VI. Impp. Arcad. & HONOR. AA. ad Messalam P.P.

Nihil sibi desectens à iustitiâ indignatio Cognitorum, nihil venalis Exigentium terror in eas quae aut innocentiae auctoritate securae, aut Principalitatis sunt honore munitae, intellegat licere personas, ad inferendas iniurias corporales. Habeat hanc mercedem laboris, multorum Munerum testimoniis commendata deuotio, &c. Dat. xi. Kal. Septemb. Theodoro v. c. Coss. [399.]

NOTÆ.

* Lex 17. *Cod. tit. Iungenda huic, lex 8. sup. de contrahenda emptione*; & lex 161. *inf. de Decurionib.* (in cuius subscriptione dies emendandus) sed & lex *ult. Cod. Iust. de modo multarum*.
 * Messala P.P. sub Honorio: v. *Prosopogr.*
 * Vide pariter l. 16. *inf. de Nauticis*.
 * Cognitorum id est, Iudicum, qui sub dispositione P.P.
 * Innocentia securae, ita Tribonianus: Eleganter inuenit hic dicitur *Innocentia auctoritas*, pro praesidio innocentiae: quo sanè nullum maius.
 * Ita rectè: non ita bene Tribonianus *Principalis sunt honore munita*.
 * Eis, scilicet.
 * De deuotionis vocabulo vide *Glossar. In Cod. Iust.* porro hæc subiiciuntur: *Idemque & si munerum Decurionatus eius deposuerit. Nam & ipse propter pristinum dignitatem quaestione non patitur.* Quae sententia comprobatur l. 75. *inf. de Decurionib.*

COMMENTARIUS.

DECURIONVM securitati aduersus Iudicum seu Rectorum prouinciarum nimietatem & Exactorum terrorem consultum it b. l. Honorius Imp. Quae pars est prolixae Honorianae constitutionis, qua Honorius ab vna parte Curialium fraudibus in perniciem Curiarum occurrendum putauit: quod pertinet lex 8. *sup. de contrab. empt.* & lex 161. *de Decurionib.* vice versa Curialibus consultum iuit aduersus geminum Iudicum nimietatem: tum in multis nimis intelligendis, quod spectat lex *ult. Cod. de modo multarum*. (Quae quidem res leges ceu ex eadem constitutione desumptae huic coassandae veniunt) tum in Quaestionibus exercendis: Quod pertinet hæc lex. In duobus scilicet his Iudices seu Rectores prouinciarum in miseros Curiales de more exardescabant: quod docet quoque lex 47. *inf. de Decurionib.* vbi pariter vtique Iudicum hæc parte nimietati occurrunt.

¶ Huius legis sententia hæc est: Decuriones innocentes, Principales etsi nocentes iniuriis corporalibus nequaquam afficiendis. Iniuriis inquam corporalibus, id est plumbatarum ictibus, quaestio-nibus & tormentis: iniuriæ corporales sunt quaestiones & tormenta: quo ipso sensu iniuria, seu corporis iniuria & contumelia corporales molestiae dicuntur in hoc ipso argumento, l. 47. *61. 75.* (vbi dixi) 80. 126. 127. 190. *inf. de Decurionib.* l. 16. *inf. de fide test.* l. 47. *inf. de Decur. P. R.* l. 2. *inf. de abolit.* ¶ Principales igitur ab omnibus tormentis immunes erant, etiam plumbatarum, de quo & ad leg. 2. iam dictum fuit & dicitur, ad complures leges ac nominatim l. 85. 117. 126. 153. *inf. de Decurionib.* Tributum scilicet hoc priuilegium ab Honorio Principalibus propter multorum munerum testimonia.

Gradatim quippe & per ordinem muneribus expleis Decuriones ad Principalitatis munus ascendebant, b. l. & l. 5. 75. 77. *inf. de Decurionib.* etsi quandoque sine ordinis praesidio consensu Curiae probatissimi eligerentur, l. 171. *inf. de Decurionib.* Verum de his principalibus dicitur plenius eo titulo *de Decurionib.*

¶ Additur, Ne innocentes quoque, siue Decuriones siue alij iniuriis corporalibus subiiciantur. Vt maxime Decuriones alij torqueri, plumbatis caedi possint, innocentes tamen verberandi non sunt: Quod & ipsum sine legis 2. *sup. & l. 16. sup. de accusat.* constitutum est: vt Principalis honore à tormentis & plumbatis eximit munitque, ita caeteris Decurionibus idem praestare debet innocentiae auctoritas, vt b. l. eleganter dicitur (quod tamen Tribonianus sustulit.) ¶ Proinde fieri quaedam adtemperis tum Iudicibus tum Exactoribus in Decuriones aliisque immodicè saeuientibus, hæc Honorij constitutione imponitur. Innocentes scilicet neque criminis conscios, neque publico quicumque debentes, iniuriis corporalibus non esse subiiciendos. Quod tamen passim factum tam à Iudicibus, quam ab Exactoribus, illis inquam, nullius criminis conscios Decuriones torquentibus: his verò, id est Exactoribus eosdem torquentibus tantam publico quid debentes. Atque ita huius legis initium accipiendum est. Eademque sententia est d. l. 2. *sup. & d. l. 16. sup. de accusat.* Ex quo apparet vice versa Decuriones hæc tempestate tormentis & plumbatis subiici potuisse: Quod ipsum colligitur ex altera eiusdem Honorij constitutione puta d. l. 153. *inf. de Decurion.* quod non ita semper obtinuit, vt docui ad l. 2. *sup.*

VII. * Impp. Honor. & THEOD. AA. ad Anthemium P.P.

DROVINCIARVM Iudices moucantur, vt in Isaurorum latronum Quaestionibus nullum Quadragesimae, nec venerabilem Pascharum, diem existiment excipiendum: ne differatur sceleratorum proditio consiliorum, quae per latronum tormenta quaerenda est; Cum facillime in hoc Summi Numinis speratur uenia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. v. Kal. Maij, Constantinop. Basilio & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* Lex, *Prouinciarum 10. Cod. de feriis*.
 * Arcadij nomen huic legi adscribi non fero. Quin potius subscriptio leuiter restituenda.
 * Anthemius P.P. Orientis scilicet sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.*
 * Quae videlicet Isauriae conterminant, veluti Pamphilia, Cilicia, Lycania, Pisidia, vt ex ipsa Topographia patet, ac praeterea ostendit Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 4. 5. 6. 7. & extremo lib. 19. & lib. 27. p. 373. & Pollio in *Probo*. Quinimo & ipsa Isauria cuius Metropolis Seleucia, vide Ammianum Marcellinum d. p. 7.
 * Maluit Tribonianus, Praefectus: quod idem est.
 * A'ce scilicet Praefecto Praetorio: Fuit quippe hoc Praefectorum Praetorio munus, cuius rei testimonia hoc *Codice* infinita occurrunt.
 * Latronum, & maxime Isaurorum mita Tribonianus: aduersus b. l. sententiam Historicam, de quo *notè*.
 * Nullum Quadragesimae diem, repetita voce, diem, dicitur, nullum diem totius Quadragesimae. Tribonianus tamen ita maluit quali iam clarius: Nullum Quadragesimae tempus.
 * De Paschalis diei sanctitate dictum est ad l. 2. *sup. de feriis*: & dicitur ad *titulum inf. de indulgent. crimin.* & ad leg. *Dominico, ult. inf. de Spectaculis*.
 * Isaurorum.
 * Et in hoc, ita *Cod. Iust.* uoculâ, Et, addita: id est non tantum in caeteris, verum etiam in hoc.
 * Speratur: Et ita habet *Codex Iust.* quanquam nostrum hoc defendi potest.
 * Prouincialiumjmo Prouinciarum integritatem, Non absimilis porro est ratio legis 2. *Cod. de feriis*.
 * Maij, C. Iust. forte hic scribendum compulsi literis: *Datu Kal. Maij*: non *Dat. V.* id est, ipso Arcadij die denatali seu mortuali.

QUAEVROS latrones nullo non, totius Quadagesimae quae Pascha praecedit, imò, vel ipso Paschalis die, quaestionibus & tormentis subici iubet hac constitutione Theodosius Iunior A. D. 408. Ea ratione quam addit, quæque ex iis quæ mox subicitiam plenius elucebit. De quibus etiam nonnulla iam occupantur Aleiatus 3. *Dispositio*. 20: Duarens 2. *Dispositio*. 1208. Si in priuatis scilicet rebus ad publicam tamen utilitatem quodammodo pertingentibus, ferias non seruare licet, (de quo est lex 2. *Cod. de feriis* & *Capitulum* 3. *extra de feriis*, & decantatum Scauolæ responsum apud *Macrobium*) multò magis in quibus Reipub. summa versatur, & quibus neglectis ciuitas & Reipub. stare non possit. Quam in rem est insignis & geminus locus Ciceronis ubi de Cælij accusatione festis diebus agitata agit; *Siquis nunc adsit ignarus legum, id est iudiciorum, consuetudinis nostræ, miretur profecto quæ sit tanta atrocitas huius cause, quod diebus Festis ludisque publicis omnibus forensibus intermissis unum hoc iudicium exerceatur, nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, VT EO NEGLECTO CIVITAS STARE NON POSSET: Idem cum audiat legem, quæ, De seditione sceleratisque civibus, qui armati Senatorum obsederunt, magistratibusque vim intulerunt, Republicam quoque oppugnant, QUOTIDIE QVERI iubet, legem non impleat, crimen quod versatur in iudicio requirat: Tale igitur omnino est Isaurorum latronum crimen, de quibus hæc lex est, quæ tota arguit quam infesti Isauri his Theodosij Iunioris temporibus, quàmque scelerata horum consilia fuerint, in infestandis sibi vicinis Prouinciis, veluti Lycia, Pamphilia, Cilicia, Lycæonia, Pisidia & Isauria ipsa, vt de his captis quaestiones per ferias Paschales agitari voluerit ad procurandam multorum salutem & incolumitatem. Sanè *Isaurorum* gentem ab antiquo latrocinis semper infamem fuisse discas ex Strabone, *lib. 12. Dione lib. 55. Eutropio lib. 6. Floro, lib. 14. Lini Epitoniæ, Trebellio Pollione in Trebellione Tyranno, Vopisco in vita Probi Imperatoris, p. 239.* ubi videbis etiam qua ratione Probus Isauris illis obuiam inierit, sed præstat ipsum Vopiscum audire. *His gestis Orientem petiit, atque in itinere potentissimo quodam Latrone Palsurio capto & interfecto omnem Isauriam liberavit: Populis atque Tribibus Romanis legibus restituit, Barbarorum qui apud Isauos sunt, vel per terrorem, vel per voluntatem loca ingressus est: quæ cum peragraisset hoc dixit, Facilius est ab istis locis Latrones arceri, quam tolli. Veteranis omnia illa quæ angustè adueniunt loca priuatis donauit: adiens, vt eorum silij ab anno octauo decimo mares duntaxat ad militiam mitterentur; ne ante latrocinari quam militare discerent. Pacatis, denique omnibus PAMPHILIAE partibus ceterarumque Prouinciarum quæ sunt ISAVRIA vicina, ad Orientem iter flexit. Pollionis quoque locus insignis in Trebelliano sternendus hic est: Posteaquam enim Trebellianum in Isauria Tyrannum à Gallieni Duce victum & occisum dixit; subiicit: Neque tamen postea Isauri timore ne in eos Gallienus sciret, ad AQUALITATEM perducere quatuor Principum humanitate potuerunt. Denique post Trebellianum pro Barbaris habentur: & quoniam in medio Romani nominis solio Regio eorum sit, nouo genere custodiarum quasi Limes includitur, locis defensa non hominibus: nam non sunt statua decori, non Virtute graues, non instructi armis, non consilij prudentes; sed hoc solo secari, quod in editis postis adiri ne-**

*querunt: quos quidem Diuus Claudius penè ad hoc perduxerit, vt à suis semotis locis in Cilicia collocaret, datus vni ex amicissimis omnem Isaurorum possessionem, ne quid ex ea postea rebellionis oriretur. Qui quidem Pollionis locus ed notabilis est, quia scribatur ista Trebellius sub Diocletiano Imperatore & Constantio Cesare, cui Constantinus successit, & quod de illis temporibus testatur, *Isauos ad aequalitatem*, id est ad vitam ciuilem & pacatam, Principum humanitate nulla perducere potuissent, ideoque regionum eorum, et si in medio imperio Romano sitam, nouo tamen custodiarum genere non aliter ac limitem Imperij includam. Quod utrumque secuta tempora testantur, id est tempora illa omnia Imperatorum Christianorum, quorum constitutiones hoc Codice continentur. Sanè de Constantij (qui illius, quem Pollio memorat, nepos fuit) temporibus, duobus locis fidem facit Ammianus Marcellinus in *Gestis Anni 353*, prolixissimè *lib. 14. p. 4. 5. 6. 7. 8. & extremo lib. 19. in Gestis Anni 359.* Inter alia hæc eius verba notentur: *Isauri inquit, quibus vstratum est sæpè pacari, sæpèque inopinè excursibus caecela miscere ex latrocinis oculis & raris, alente impunitate adulescentem in peius audaciam ad bella grania properauerunt, diu quidem perduelles Spiritus irrequietis motibus erigentes, hac tamen indignitate percipi uehementer vt instabant, quod eorum quidam capti consortes apud Iconium Pisidia oppidum in Amphitheatrali spectaculo feris prædarcibus obiecti sunt præter mortem, &c. ubi vides pariter insolens supplicij genus in hos Isauos latrones exercitum, pariter vt hac lege insolens quaestionis genus, vel potius ad id faciendum tempus: Quamquam aliàs quoque idem supplicij genus captiuis & irrequietis maximè & latrocinij specie Imperium Romanum subindè lacerantibus populis impositum comperio, veluti Francis & Saxonibus. De Francis iam alibi dixi: de Saxonibus fidem facit Symmachus in *Epistolis*.**

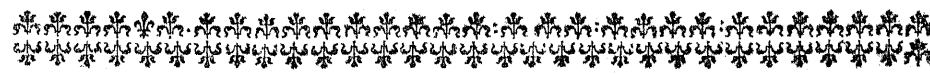
¶ Ad propiora legi nostræ tempora descendamus. Sub Valente Ammianus Marcellinus rursum in *Gestis Anni Domini 369, lib. 27. p. 373. & Zosimus lib. 4. Histor. p. ...* Isauos in Lyciam, Ciliciam, & Pamphiliam irrupisse, & latrocinia sua peregrisse testantur. Vbi & illud notandum, quod Zosimus ait, Isauos ab aliis dictos *Pisides*, ab aliis *Solimos*, ab aliis *Cilicas montanos*. Quin & (vt ad hanc legem proximè accedam) sub *Arcadio* multa de his Ioannes Chrysostomus queritur ante quadriennium A. 484. cum in exilium iret, Casatæque esset, mox & exilij sui Cuculi in Tauro in Cæciliâ tempore: Nempè ad *Olympiadem ep. 13. & 14. ad Diogenem ep. 114. & ad Gemellum. & ep. ad Theodoretum, ex Consularibus: & ep. ad Theodotum Lectorem, & ep. ad Theodotum Diaconum, & aliis multis: quibus locis ostendit, quàm formidabiles illi fuerint & quot mala patrauerint. Videndus etiam Theodoretus, ubi de Iacobo Anachoretâ, *de vita Sanct. Patrum, in Iacobo, c. 21.* Sed & Synesius, non omni epistolâ hoc ipso tempore; & Zosimus superiore Anno 404. *lib. 5. p. 802.* Isauos eo tempore in Pamphiliam incurfasse prolixè narrat, & ad hos comprimendos missum ducem Arbazacium (cuius meminit etiam Synesius *ep. 135.* ubi Artabazacus vocatur) in Pamphiliam, qui Isauos latrones fugâ dilapsos intra montes persequutus fuerit, complures eorum vicos cepertit, virorum multitudinem non exiguam interfecerit. Subiicit hunc eundem Ducem in potestatem eos profusus facillimè re-*

dastrum fuisse, & vicinis oppidis securitatem paraturum, nisi deliciis fœditique voluptatibus deditus de vigore suo multum remississet, & pecuniis ab Isauris acceptis corrumpi se passus fuisset. Addit, ob hanc praeparationem Ducem illum in aulam reuocatum situndum & condemnandum iudicio: Verùm instans iudicium eum effugisse parte pecuniæ ab Isauris accepta Imperatoris vxori tradidit.

Tandem subiicit (quod ad hanc legem nostram omnino pertinet) Isauos latrones hætenus clandestina latrocinia exercuisse: mox verò aperte, vicinis Prouinciis & gentes infestasse: *τὰ ἔξω ἀσάγαν ἐν καρπῶν τοῦ τῆς λυσίας, ἀποσπῆσαν ἐκ τῆς ἀσάγαν ἐν τῆς κληρικῶν ἐθνῶν ἀναστάλα.* Hæc scilicet illa sunt, quæ *hæc l.* dicuntur *Scelerata Isaurorum consilia*: Quibus mox vt Imperio potitus Arcadius F. Theodosius *h. l.* occursum voluerit. Tandem in *Glossario Nomico* Ἰσαυροὶ οἱ ἀπειροὶ οἱ ποιεῖς ἢ οἱ χοιριῶτες: de Isauris vide & *l. ult. Cod. ad leg. Jul. de vi.* ubi Buccellarios Isauos & feruos armatos in ciuitatibus & agris habere interdicitur. Nempè enim his multi vsi, siue ad præsidium, siue ad vinum inferendam, tanquam armatis & ferocibus. Et verò hæc causâ prætenturæ militum in Isauria collocatæ quod alterum in *Pollionis* verbis notandum dixi, atque adeò Comes Isauriæ institutus cum tribus

legionibus, vel etiam duabus, de quibus vide *Ammianum Marcellinum d. l. 14. & extremo lib. 19. & lib. 27. & Notitiam Imperij*, quæ sub Theodosio Iunior. *huius legis* auctor confecta, & viginti ferme post annis conscripta fuit; cum alioquin insolitum fuerit, vt in medio Romani Imperij solo, regio aliqua aliquo custodiarum militarium genere includeretur, quod in limite Imperij tantum factum, vt *Trebellius Pollio superiore loco* obseruabat. *Pollionem* de Isauris ad hanc rem plura dicenda habebimus, si superserent *Capitonis Lycij Isauricum libri octo*, quorum meminit *Suidas in voce Καριτων*: qui & idem de Lycia & Pamphylia scripsit.

¶ Postò Theodosio Iun. *hanc l.* tribuendam, non verò *Arcadio*, ostendit *hæc l.* Inscriptio, vt pote in quâ solius *Humorij & Theodosij* nomina occurrant. Et subscriptio tamen reclamat, quæ adnotatum habet diem *V. Kal. Maij*: in *Cod. Iust. V. Kal. Mart.* quo sanè tempore *Arcadius* adhuc vivebat, vt pote qui *Kal. Maij* primum diem obierit, teste *Socrate*: nil enim *Theophanem moror*, qui *XI. Kal. Sept.* mortuum scribit. Itaque *Arcadio* potius tribuenda videatur, cuius nomen exciderit in Inscriptio: pariter vt videatur excidisse in *l. ult. inf. de equorum collat.* quæ iisdem *Coss. data* dicitur *III. Id. April.* De quo vide quæ *Petauius & Petrus in leges Atticæ, p. 53.*



VT INTRA ANNUM
CRIMINALIS ACTIO
TERMINETUR.
TITVLVS XXXVI.
IX. COD. IVST. XLIV.

Vbi Titulus ita immutatus: Ut intra certum tempus criminalis
questio terminetur.

PARATITLON.

CRIMINALEM ACTIONEM, *Rubr.* Criminalem causam. *l. 2. accusationem, l. 1. coceptam, d. l. 1. terminare, Rubr.* prosequi, *l. 1. accusator, d. l. 1. debebat intra annum, Rubr.* intra anni tempus, *l. 1. intra anni curricula, metas, seu spatium, l. 2. & l. 2. sup. ad leg. Cornel. de falso.* Qui quidem annus à die Inscriptiois numerabatur, *d. l. 2. h. t.* vel etiam à restatæ apud Iudicem competentem actionis auspicio, in specie *d. legis 2. sup. ad leg. Cornel. de falso.* Hunc igitur finem litigantem disceptantemque fas non erit excedere, *d. l. 2. de falso*: alioquin hoc spatio emenso accusator pœnam subibat, quasi ab accusatione destitisset, de qua vide *legem 1. & 2. h. t.* Nisi intra annum consensus partium abolitionem poposcisset, *l. 2. h. t.* de quo suo *sit. de abolitionibus.*

I. * Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS, & Arcad. AAA.
Desiderio " Vic. Asiæ.

QUISVI accusator reum in iudicium sub inscriptione" detulerit, si intra anni" tempus accusationem cœptam prosequi" superfederit, vel (quod est contumacius) ultimo" anni die adesse neglexerit, quartâ bonorum omnium parte multatus, aculeos consultiſſimæ Legis incurrat; scilicet manente infamiâ, quam Veteres f iusserant sanctiones. Dat. i v. Id. Jul. Treu. " Arcad. A. I. & Bautone Coss.

INTERPRETATIO. *Quicumque inscriptione premissa cuiuscunque criminis reum accusare voluerit, ab eo die quo inscripsit, intra annum peragat propositam actionem, qui si distulerit, infamis effectus, bonorum suorum quarta parte multabitur.*

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. eod. tit. " Desiderius Vicarius Asiæ sub Theodosio M.
" vid. sup. tit. 1. de accusat. & inscriptionib.
" Sciatum tempus. Ita Tribonianus.
" Persequi. Codex Iustinianus.
" Ultima die. Ita Tribonianus.
" Vel hæc subscriptio viciosa est, vel inscriptio: Treueris enim hoc tempore nemo Imperatorum consistebat, sed Maximus Tyranus ei incubabat, quâ causâ & Treuericus Imperator dici meruit: Deinde non idem Treuerim in Imperij sui parte habere potuit, & idem Asiæ; cuius Vicario hæc lex inscribitur. Itaque alia hinc vrbis quam Treueris Galliarum accipienda est.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. hæc constitutio est, de spatio seu tempore intra quod criminalis actio terminari debet: TERMINANDIS scilicet criminalibus causis seu cœptis exequendis, iure Romano Tempus breue præstitutum erat, & brevius quidem quàm civilibus causis postea à Iustiniano: reorum scilicet fauore, ne diu in reatu aliquis esset, atque in situ & squalore carceris conficeretur: Breuiter ut vel conuictum velox pœna subduceret, vel innocentem diuturna custodia non maceraret, l. ... sup. de cust. reorum. Quâ ipsâ ratione Augustus apud Suetonium c. 32. Diuturnam reorum & ex quarum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quaereretur nomina aboluit, &c. Quâ item ratione constitutum, ut si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuaretur: l. 1. si diutino 25. π. de panis. Reorum igitur fauore maximè breue tempus præstitutum, criminalibus causis cœptis, exequendis. Ne iudicio protracto diutius affligantur, ut Græci Interpretes hanc quoque questionem tractantes senserunt lib. 60. Basilic. tit. 65. Quæ ipsa causa etiam est, cur Iustinianus breuiorem, quàm civilibus causis, criminalibus terminum præstituerit, l. properandum, Cod. de Iudiciis: & l. ult. Cod. ut intra certum tempus. Quandoquidem iniquissimâ conditione sunt, qui dum ex vinculis causam dicunt, nec manumittere possunt: l. 8. π. de manumiss. nec donare, l. 15. π. de donat. nec testimonium dicere, nec accusare, l. neganda, sup. de accusat. c. 54. de testib. nec honores petere, l. 7. π. de numerib. l. vi. Cod. de reis postul. vide & Salustium & Asconium de Cæcina.

¶ Porro huic rei annus præstitutus erat vetustissimo iure, quod h. l. & l. 2. prox. & l. 2. sup. ad leg. Cornel. quoque constitutum. Idque etiam indicat Seruius in illum locum Virgilij 1. Æneid. Si omnes vno ordine Achinas haberis. Verùm id immutatum postea biennio à Iustiniano. Hinc factum, ut cum hæc leges in Codicem suum Tribonianus referret, in legem 1. inquam, & secundam, Tit. ut intra certum &c. & in leg. 22. Cod. de falsis, eas sic interpolauit, ut anni mentionem vbiq; tolleret: quin &

Titulum huic respondentem ita conciperet *Ut intra certum tempus criminalis questio terminetur. Quod & ipsum fecit l. 21. §. 5. π. ad municip. Et idem tamen Tribonianus huius anni temporis criminalibus causis exequendis præstituti vestigium reliquit in l. reus 7. π. de numerib. & alterum in l. 15. §. 5. π. ad SC^{um}. Turpill. quæ quidem Tribonianæ officiantie seu non curantiae exempla sunt, quod Cuiacius notauit, l. Obf. 8.*

¶ Porro hinc notanda, Primò, pœna intra annuti cœptam accusationem non exequentis, negligentis, moratoris frustratorisq; scilicet duplex pœna huic imponitur. Prima quidem infamia, quæ & olim imposita erat; qui intra tempus legitimum non perageret reum, iure veteri seu veteribus sanctionibus constituta erat, ut hæc lex testatur, Infamia atque aded in pœnam Sc. Turpilliani inciderebat, d. l. 15. §. 5. Quod ut hæc lege constituitur, ita & ipsum iurum statuitur l. 2. prox. Quo inquit [anno] cœnto habeat accusator quia destitit pœnam sibi legibus constitutam: & si persona vilior fuerit cui DAMNUM FAMÆ non sit iniuria, pœnam patiatur exilij. Altera pœna h. l. adiicitur, multæ quartæ partis bonorum.

¶ Secundò obseruandum, à die inscriptionis annum hunc numerari, quod ut h. l. ita l. 2. prox. inculcatur: Si videlicet accusatio sub inscriptione fieret, id est, quibus casibus ab accusatore inscriptio requireretur: si verò inscriptio non tequeretur, à die litis & actionis simpliciter contestata, ut docuit lex 2. sup. ad leg. Cornel. de falsis. Quod ipsum probauit Iustinianus in l. ult. C. hoc eod. tit. & l. vbi 22. C. de falsis. Breuiter hoc iure vbi & quando inscriptio in crimen exigebatur, ab inscriptione annus numeratus est, vbi verò inscriptio non exigebatur, à die litis simpliciter contestata. Quæ posterior distinctio Cuiacio cum in mentem non venisset, d. l. 2. sup. de falsis: minùs rectè interpretatus est, ut ad eam legem ostendi. Idemque 9. obf. 21. inter ius vetus & nouum non rectè distinguit: quasi iure veteri ab inscriptione tempus anni duceretur: nouo à lite contestata: cum tamen l. 2. sup.

sup. de falsis, quæ iuris veteris est, à lite contestata ducatur.

¶ Tandem h. l. obseruentur hæc verba: *Vel quod est contumacius, ultimo anni die adesse neglexerit.* Contumacia scilicet maior est, vel extremo anni die abesse: Non tanta est medio tempore accusationem non prosequi. Potuit enim vel ultimo die si

adfuisset iudicium terminari. Similis contumacie exemplum vide l. 1. §. 1. π. si quis ius dicenti. Denique qui obdurat in negligentia ad diem extremum vique temporis legitimi, amplius punitur, quia tunc palam est, reum non distulisse, sed planè destitisse, ut ait lex 2. inf.

II. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Cæciliano P. P.
Post alia.

NOVERINT Iudices, cuiuslibet culmini honorive præsidentes, necessariis vtrique parti (si petantur) dilationibus non negatis, à die inscriptionis, intra anni" curricula criminalis causas limitandas": quo emenso, habeat " accusator, quia" destitit, pœnam sibi legibus constitutam: Et, si persona vilior fuerit, cui damnum" tamen non sit iniuria, pœnam patiatur exilij: Nisi forsitan intra anni" metas consensus partium abolitionem" poposcerit. In Iudicium autem debet esse diligentia, ut si nulla rationabilis à reo, vel accusatore dilatio postuletur, vrgueant talium causarum notionem, non expectatis anni" moris: Si" verò accusator, vel reus, (propter documenta forsitan sibi necessaria) annum voluerint custodiri, dare ad sensum debet patientia Cognitoris, in alteram partem seu iorem formatam sententiam, &c. Dat. xi. Kalend. Feb. Rau. Honorio viii. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

INTERPRETATIO. *Iudices qui inscriptione premissa criminalia negotia audire ceperint, à die inscriptionis, si inducias aut accusator aut reus petierit, intra annum prestare debebunt, ut hæc actio intra anni curriculum finiatur. Quod si accusator intra annum qua proposuit probare distulerit, absoluto reo, pœnam suscipiat lege superiori comprehensam. Quod si talis persona sit, ad cuius deformitatem infamia non pertineat, exilio deputetur. Tamen si inter accusatorem & reum, ita Iudice presentie conuenierit, ut pro instructione vtriusque partis anni integri inducie tribuantur, debet à Iudice non negari, futurum, ut pars qua post inducias fuerit superata, districtiori sententia feratur.*

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. eod. tit. Iungenda autem huic est lex 5. & l. ult. sup. de exhib. reis: lex vii. sup. ne passoribus dentur: l. 3. inf. de superexactionibus: lex 17. inf. de fide testium. Imò & lex vlt. sup. de custod. reorum: l. vlt. sup. de maleficiis: lex vlt. inf. de abolitionibus, quæ tres postrema VIII. Kal. Feb. diem subscriptionem habent.
" Cæcilianus PP. (Italia scilicet) sub Honorio vid. Prosopogr.
" Precedentibus scilicet inscriptionibus: ita Telesph.
" Intra certum tempus: Telesph. Huius immutationis causa repetenda ex dictis ad l. superiorem.
" id est, terminandas, & tanquam limite finiendas.
" S-beat. Cod. Iust.
" Qui destitit. C. Iust. non ita bene. Hæc enim verbo indicatur causa: Destitisse videtur qui anno causam criminalem non terminat: & velut destitisset, in Turpilianum incidit.
" Damnum famæ, est infamia.
" Intra statuti temporis metas, Telesph.: eadem causâ, quâ supra.
" Iudicium autem debet esse diligentia. Ita Codex Iustin.
" Expectatis moris, Telesph.: subdactâ hinc certum iam anni mentione.
" Sequentia recidit omnia Tribonianus.

COMMENTARIUS.

AC HONORII patiter constitutione TERMINANDIS causis criminalibus, ut superiore Theodosij M. lege, annus à die inscriptionis præstituitur: Quæ quidem lex, pars est maioris constitutionis ab Honorio promulgatæ, de processu criminali, ut ostendunt leges illæ omnes quas huic notæ coniungendas iam in Notis docui: In quo tractatu hæc duo capita occurrunt; Primum de accelerando iudicio criminali: Alterum verò de remediis & moratoris accusatoris pœna.

¶ Potissima huius legis pars ad prius caput pertinet. Anno scilicet terminandæ actioni criminali præstituto (de quo ad legem superiorem plenissimè) an & quatenus dilationes in iudicio criminali dari debeant, hæc lege definitur. Vult itaque Honorius dilationes vtrique parti, id est tam accusatori quàm reo à Iudice quidem dari; sed neque passim, neque

longiores. Non passim: Non nisi necessaria quippe de causa dilationes dari vult, proinde si nulla sit rationabilis causa, causam accelerari & à Iudice terminari iubet, non expectato anni termino: si verò necessariae sint dilationes forte propter documenta siue instrumenta necessaria, nihilominus causa annum egredi non debet. Quæ duo ostendunt annum criminalibus actionibus terminandis præstitutum; non ut aut Iudici aut Accusatori integrum hunc fermè annum ducere liceat, intacto rei iudicio, sed ne hunc annum transgredi liceat, ut maximè dilationes rationabiles vel necessariae siue reo siue accusatori tribuendæ sint. Annus denique præstitutus, ne cum egredi liceat, non etiam ut ne citiore termino criminalis actio terminari possit & debeat. Quod & ipsum initio legis superioris indicari videtur. Est scilicet hoc breue tempus anni in rei fauorem constitutum.

tutum, ne diutius in squalore & reatu maneat. Quod pertinet etiam *lex ult. sup. de custodia reorum*: quæ huic inter ceteras coniungenda est: At non etiam in accusatorum fauorem, quasi delato semel reo liceat ei accusationem morari, & iudicium toto ferme anni tempore protelare. Simile temporis laxamentum est, quod quidem rei contemplati tantum tribuitur, neque Accusatori quidquam prodest, quod constituitur *l. ult. sup. de exhibendis reis*: quæ & ipsa huic nostræ coniungenda est. Beneficio denique quod reo tribuitur, accusator non vitur.

Alterum *huius legis* caput est de pœna, Negligentis, moratoris accusatoris. Qui & ipse quodammodo ab accusatione desistere dicitur: desistit quoque qui intra tempus accusationi præstitutum, non peregit; hæc *leg. ut nominatim dicitur & l. 1. §. 10. l. 6. §. 2. ad SC. Turpill.* Pœna igitur *desistentis* est, ut iam quoque dictum *lege superiore*, infamiae, vel etiam exilij, si vilis sit persona, & cui fama detrimentum non sit pœnæ loco. Scilicet quæ in honestioribus pœna infamiae est, ea exilij pœna est in vilioribus. Huc pertinet *lex 35. π. de iniuriis*. Excipitur ab hac desistentis pœna, si vtriusque partis consensu *abolitio* impetrata fuerit, de quo erit dicendi locus ad *l. ult. inf. tit. prox. de Abolitionib.* quæ & ipsa huic *legi* nostræ coniungenda est. Et sanè proximus ille titulus de Abolitionibus huic *exceptionis* vice cohæret, ut ex eo apertius constabit: & quæ dicam ad *l. 3. illius tituli*.

¶ Item hæc *lex* ostendit, consensum partium non posse efficere, ut liceat Iudici iudicium criminale proferre ultra annum. Non plus valere potest pœctio priuatorum, quam ius publicum. Constitutio

siquidem hanc *legem* Iudici dixit, scilicet si non sit causa proferendæ criminalis causæ in annum, si possit eam Iudex citius dirimere & nulla sit causa dandæ dilationis, debet Iudex eam mox finire, non expectatis anni moris, nisi actor & reus (inquit *lex*) voluerint communi consensu annum à Iudice obseruari, dum sperant interim se habituros complura documenta litis suæ: nam Volentibus litigatoribus annum obseruare, assentiri debet Iudex. Voluntas igitur litigatorum aliquid potest, sed intra legitima tempora: ultra legitima tempora nil potest. Itaque si voluerint ultra annum seu legitima tempora proferri, consensus eorum nil efficit. Ex *huius* igitur *legis* argumento deciditur quæstio Interpretum ad *l. prope audum*, an tempora terminandis causis præscripta, partium consensu prorogari possint? Quod ex *hæc l.* omnino negandum est: siquidem hæc tempora, non modò fauore reorum, sed & excitandæ Iudicium diligentiae præstituta sunt: ut docet hæc *lex*, & hæc nominatim eius verba: *In iudicium autem DEBET esse DILIGENTIA &c.* Et quidem, quod notandum, quicumque Iudices sint, *cuiuslibet cultum honorum præsidant*, id est, etsi Illustres, etsi Præfecti Prætorio, cuiusmodi erant Cæcilianus, cui hæc *lex* inferibitur. Quare nulla hic dignitatis habetur ratio, quin par omnium Iudicium conditio esse debet, par studium in terminandis actionibus criminalibus, eâ ratione quam edisserui ad *l. 1. sup.* Denique non aded deterior reorum conditio esse debet, vel accusatoribus vela laxanda, quod apud Illustrem potestatem criminalis actio instituitur. In quo tamen indulgisse sibi ex *hæc leg.* eos colligimus: fortè obtentu negotiorum.



DE ABOLITIONIBVS.

TITVLVS XXXVII.

IX. COD. IVST. XLII.

Quàm rectè autem hic *Titulus* superiori cohæreat, ostendit illius *lex 2.* huius verò *lex ult.* In *Cod. Iust.* hic titulus superiori præmittitur: sed eadem ratione.

PARATITLON.

ABOLITIO, Rubr. & *l. 1. 2. 3. 4. seu ult. h. t. & l. 1. seu ult. sup. tit. prox.* Vt intra annum criminalis &c. & *l. 2. sup. de adulteris*. alia est publica, *l. 3. h. t.* quæ & Indulgentia criminum dicitur, de qua erit *Titulus proximus*. Alia verò abolitio priuata, *l. 3. h. t.* quæ huius *Tituli* propria est. Est autem ab accusatione desistendi, accusationis omittendæ, *Symm. 10. ep. ult.* facultas, quam accusator post strepitum accusationis exortæ, *l. 1. h. t.* postulabat, *d. l. 1.* petebat, *l. ult. h. t.* & *Symmachus d. ep. ult.* poscebat, *l. ult. sup. tit. prox.* accipiebat, *l. 2.* ei præstatur, *d. l. 2.* tribuebatur, *l. ult.* quæ accepta accusator ad docenda ea quæ detulerat non vrgebatur, seu de quæstione liberabatur, *d. l. 2.* Hinc latebra abolitionis dicitur, *d. l. 1.* & petitio ipsa abolitionis, nouæ miserationis vox: *l. 1.* postulata humanitas, *d. l. 1.* ¶ Porro abolitione compesci poterant pleraque crimina, etiam adulterij, *l. 2. de adulteris*: Alioquin non dabatur abolitio nisi causâ inquisitionis, *d. l. 1. h. t.* Primùm enim non dabatur fallaciter inculpantibus, maximè post exhibitionem accusati, *l. 3.* Item non dabatur, nisi Rei consensu accedente, maximè reus iam aliquid iniuriæ tolerasset, veluti carcerem, tormenta, verbera, catenas: *l. 2. h. t.* vel si triginta dies postquam

postquam officij custodiæ fuerat traditus, effluxissent, *l. ult. h. t.* Nam si non effluxissent, iniurto etiam reo abolitionem accusator petere poterat, *d. l. ult.* Denique non dabatur, etsi consentirent partes in nonnullis criminibus putà in Maiestatis crimine, perduellionis, peculatus, desertæ militiæ, &c. *l. 1. h. t.* Item si testes iam tormentis vexati fuissent: *l. ult.* Postremò si depectione accusator ab accusatione desisteret, *l. 1.* ¶ Breuiter sic generali hac sententia totum hunc *Titulum* includo, Abolitionem accusatori dati nisi reus manifestus reus sit, *l. 1. h. t.* nisi accusator manifestus calumniator, *l. 3.* Postremò, nisi ea abolitione Reipub. *l. 2.* vel reo, *d. l. 2.* aut testibus, *d. l. 2.* iniuria fiat.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Ianuarium P. V. *

SI post strepitum " accusationis exortæ abolitio postuletur, causa nouæ miserationis " debet inquiri, ut si citra depectionem " id fiat, postulata humanitas " præbeatur: sin aliquid suspicionis extiterit, quod manifestus reus, depectione " celebratâ, Legibus subtrahatur, redemptæ miserationis " vox minimè admittatur, sed aduersus nocentem reum inquisitione factâ pœna competens exeat. Dat. vi. Kal. Decemb. Serdica, Constantino A. v. & Licinio c. Coss. [319.]

INTERPRETATIO. " Si quem penituerit accusasse criminaliter, & inscriptionem fecisse de eo quod probare non potuerit, se cum accusato innocente conuenerit, inuicem se absoluant. Si verò Iudex eum qui accusatus est, criminosum esse cognouerit, & inter reum & accusatorem per corruptionem de absolutione reatus conuenerit, is qui reus probatur, remoto conludio, panam excipiat legibus constitutam.

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. Tit.* hinc interpolata est.

Ita quoque *Codex Iustin.* Et tamen Achaia: Proconsulem hunc eundem fuisse ostendere videtur *lex 2. sup. de accusationib.* Sanè autor peruectus qui *Notitiam Præfectorum Urbis centum annorum*, ex temporibus Gallieni, id est ab A. D. 254. ad annum 354. conscripsit huius non meminit.

" *Streptus* accusationis exortæ, est iam inchoata accusatio, iam contestata, iam inscriptione factâ, iam exhibitio reo, vide *l. 1. C. ad SC. Turpill.* Pari sensu negotij criminalis strepitus, *l. 8. sup. de accusat.*

" *Miserationis* voce hæc, & mox, abolitionis petitio significatur.

" In *Codice Iustolimo* legebatur, *depectionem*. *Depectio* hic, & mox, est turpis pœctio habita cum reo, ut accusator ab accusatione desistat & abolitionem petat. *Corruptionem* Interpretes rectè interpretantur. De quo consule *Glossarium. v. & Caiac. 2. obseru. 15.*

" *Humanitas*, pro abolitione & facultate desistendi ab accusatione.

" id est, accusatore pecuniis à reo corrupto, ut *Tribonianus* rectè interpretatur.

" ita redempti nutrium discursus, *l. 1. sup. de rapto Virginitum*, & alia his similia quæ vide in *Gloss.*

" Relata hæc interpretatio & ex parte interpolata in *Capitulano c. 175*: & exinde in *Decretum 2. q. 3. c. si quem 8.* & apud *Inonem*.

COMMENTARIVS.

AVSA abolitionis per accusationem petitæ à Iudice examinanda est (ut maximè partibus consentientibus id fieri dicatur) datur enim, post strepitum accusationis exortæ, id est, inscriptione iam factâ vel reo etiam exhibitio, ex *SC. Turpilliano*, vel quæstionibus iam agitatis: si per errorem vel calorem ad accusationem quis proisiluit: (quod *Tribonianus huic legi* addidit) calorem putâ iuuenilem, inconsultum calorem, qui ut *Papinianus* ait, calumniæ vitio caret, *l. 1. §. 5. π. ad Sc. Turpillianum*. Item ob incautam adolescentiam, ut in specie quam tractat, *Symmachus lib. 10. Epist. ult.* Eò denique, inquit, *res rediit, ut à partibus Africani accusationis omisso* id est abolitio] *desperatione peteretur*: si poverat ut crimine non probato in accusatorem formidatæ reus pœna [id est talionis pœna] transiret: Sed cum me Africani militia pariter [erat enim Africanus Agens in rebus] atque incantâ adolescentia permoueret, malui iudicium de eo Clementibus reservare. Item datur, si quis suam, suorumue iniuriam defendit, ut & si propinquum in reatum deduxit, cuius postea miseretur. (Itaque & *l. 2. sup. de adulteris*. Itatuitur, ut personæ proximæ quos verus dolor ad accusationem impellit, crimen abolitione compescere possint) ut à *Triboniano* pariter additum est. At non item abolitio datur, si cum reus manifestis pro-

bationibus vrgeretur, is accusatorem pecuniis corrupt: atque ita depectione habitâ accusator abolitionem petat. *Platonæa* abolitionis petitio admittitur, non quæ ex depectione proficiscitur. Misericordia admittitur, id est accusator auditur ex iusta miseratione abolitionem petens, at non etiam redemptæ miserationis: ut hæc *lex* eleganter loquitur. Accusatori rei misereri licet, dum ne redemptus, aut depectus sit: Neque enim omnis cuius quis miseretur, miser illic est, aut pro conuicto habendus: at qui accusatorem redimit, aut cum eo depaciscitur, pro conuicto habetur. Denique maneat hæc Regula Abolitionem rectè peti, nisi reus manifesto conuictus sit aut pro conuicto habeatur. Vide & *legem 4. π. de inuestisci*. vel Abolitionem ab accusatore ob inueniendum fortè errorem rectè peti: non ob depectionem. Ergo non obstante petitione abolitionis hoc casu, in reum inquiri, pœnâque ei imponi potest: quod extrema huius *l.* verba volunt: *desperatis iam probationibus*, seu desperatione, ut *Symmachus d. ep. ult.* Quæ verba *Alciatus* perperam *5. paradox. 11.* de accusatore accepit, qui quod ab accusatione desistit, reus factus est: Quam interpretationem etiam refutant hæc inquisitione factâ, quæ ad reum, non ad accusatorem pertinent. Quod de depectione hic dicitur, eò pertinet omnino *Symmachi* epistola 75. lib. 2.

Cum in iudicio Praefectura summa causa penderet, Diffidius, qui furti deulerat actionem, multisque postri ordinis vitiâ criminatione perstrinxerat, occultè cum reus in iudicio Pactione, non sine Discepiatoris invidia, elusit examen. Ad huius investigationem missus Appartor, si Praetorianorum admittentis fortiativ. proclivior

facultas retrahendi ACCVSATORIS eueniet. Intereft igitur publicè disciplina, simulque ad famam pertinet Cognitoris, ut cum summo studio conquisitum reddi in iudicium sub custode præcipiis, ne innocentiam Senatorum obnoxia rumoribus suspicio decolorat.

II. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. ad Probum P.P."

ACCVSATOR, qui se laqueo legis adstringit, agnoscat, nullum sibi fore ad latebram abolitionis recursum, postquam aliquid iniuriæ merito scribitionis in latebra tolerarit inscriptus, id est, si vel carcerem sustinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas: nisi fortè ille, qui hæc pertulit, contemnat, & donet, in se quod pertulit, ac par fuerit tam petitoris, quam petiti in accipienda abolitione consensus. Prius tamen, quam aliquis de quaestione liberetur, sequitur illud, ut plerisque criminibus nec consentientibus quidem partibus præstetur abolitio: ut sunt illa, in quibus ut violata Maiestas, aut patria oppugnata uel prodita, aut Peculatus admissus, aut sacramenta Deserta sunt, omniâque ea quæ iure Veteri continentur: In quibus Iudex non minus accusatorem ad docenda quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, debet vrguere. Dat. Prid. Id. Octob. Treu. Valentiniانو N.B.P. & Victore Coss. [369.]

1)sa lex expositione non indiget.

NOTÆ.

- * Lex 3. seu vlt. Cod. eod. tit. ex hac lege & duabus sequentibus constata est.
- " Italiae.
- " Laqueus legis, hic est inscriptio in crimen. De quo consule Parastilon Tituli de Accusationibus sup.
- " Latebram abolitionis vocat, quia scilicet abolitione impetratâ ab accusatione instituta, impunè sese quis subducit.
- " Iniuria appellatione quid veniat hoc loco mox indicabitur.
- " Scribitio pro inscriptione in crimen.
- " Inscribitis, pro reo, aduersus quem accusator in crimen inscripsit. Ita inscriptione conscriptus, l. s. sup. de accusationibus, pro accusatore.
- " Verbera à tormentis h. l. & l. vlt. inf. separantur. De quo vide Tit. de Quæstionibus sup.
- " Alij ipse: hoc tamen legitimum est. Contemnit & donat in se qui iniuriam sibi factam remittit.
- " Sensus hic est: Prius hoc obseruandum.
- " Perduellionis crimen designat.
- " Deserta militiae crimen designat.
- " Vid. quæ dicam ad l. 4. inf. de fide test. & instrum.

COMMENTARIVS.

CONSSENTIENTE non nisi reo abolitionem accusator petere potest h. l. & l. vlt. inpr. §. 1. r. ad SC. Turpill. Si videlicet reus post inscriptionem ab accusatore celebratam (neque enim ante fieri potest) iniuriam aliquam pertulerit, id est si carcerem sustinuerit, vel tormenta, vel verbera vel catenas, ac maximè si diu lis tracta est, d. l. vlt. in pr. Potest scilicet accusator etiam imito reo abolitionem petere ex h. l. si nihil horum reus adhuc pertulit: imò et si iam traditus est custodiae officiarum; dummodò intra triginta dies id faciat: l. vlt. inf. h. r. At hoc tempore elapso, vel reo iniuriam passo, non potest accusator, nisi reus iniuriam suam remittat & donet, abolitionem petere: Et non nisi ex iusta causa abolitio indulgetur, etiam reo consentiente, multò magis non nisi reo consentiente eadem tribui debet, si reus iam aliquid iniuriarum pertulerit. Iusto equidem errori leges subueniunt, vel incautæ adolescentiæ, sed hæcenus ne alterius iniuria remittatur. Suae quisque iniuriæ vindex est, idemque abolitor: alienam iniuriam ne leges qui-

dem remittunt. Vice versa, ut læsi iniuriam remittere non potest, ita nec Reipublica iniuriam læsus. Proinde pleraque crimina sunt quæ ne quidem consentienti reo abolitione petita compesci possunt. Iniuriam quisque suam remittere potest at non & publicam. Cuius generis sunt crimen Maiestatis, perduellionis, peculatus, deserta item militiae, omniâque præterea crimina quæ iure veteri continentur. Quibus verbis cætera crimina indicantur, quæ publica abolitione seu indulgentia aboleri sue compesci non possunt, de quibus infra Tit. prox. Consequens enim videtur, ut quibus non prodest publica & generalis abolitio, iisdem nec priuata seu specialis dari possit: ut l. 3. prox.

§. Cæterum pertinet hæc lex proculdubio ad eandem historiam & stragem, quò & lex 1. sup. de quaestionibus: quæ hoc ipso anno data, in cuius anni gestis vide quæ narrat Ammianus Marcellinus de hoc eodem Probo lib. 28. p. 387; 388.

III. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Floro P.P."

FALLACITER incusantibus, maximè post exhibitionem accusati, nullius iuris color, velut deriuatâ excusatione, proficiat: non publica abolitio, non priuata talibus prospiciat subueniatque personis: non specialis Indulgentia; ne Beneficium quidem eos generale subducatur: Sciant cuncti, præmeditentur, ante præcaueant, eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit testibus, instructa documentis, signis ad probationem luce clarioribus expedita. Dat. xv. Kal. Iun. Constantinop. Antonio, & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ.

- * Principium huius l. Triboniano in legem vlt. Cod. eod. tit. coniectum est, & in legem, fallaciter §. Cod. de calumniatoribus videtur & huic legi iungenda lex 2. sup. de secundis nuptiis.
- " Vide supra, Titulum, de exhibendis reis.
- " re. velut, ut Cod. Iustin. velut.
- " De ea Abolitione etiam Titulus proximus.
- " Lex vlt. Cod. de probationibus, hinc delumpta est.
- " Præmeditentur, aut præcaueant. Hæc Tribonianus omisit: voluit enim hanc huius legis sententiam ad nudum probationum tractatum traducere, ab Abolitionum argumento: eaque etiam de causâ sub Titulo de probationibus cum collocat, ut eoque etiam modo relata est in Decretum, Can. sciatur. 2. Quæst. vlt.
- " Idoneis testibus, Cod. Iustin.
- " Vel instructa aperitissimis documentis, C. Iust.
- " Indicia, repositit Tribonianus pro signis: signa sunt indicia: alibi argumenta dicuntur.
- " Indubitans & luce clarioribus, C. Iust.

COMMENTARIVS.

ALVMNARI manifesto, ac maximè si reus iam exhibitus fuit, (id est carcerem & id genus pertulit) nullum abolitionis genus dari vel prodesse potest. Hæc vulgò huiusce legis Theodosianæ creditur sententia: ut enim si manifestus sit reus, abolitio non datur, l. 1. sup. ita pariter si accusator manifestus sit calumniator. Et verò Tribonianus cum huius l. primam sententiam in Codicem suum seu l. vlt. Cod. de Calumniatoribus referret, ita quoque hanc leg. accepit: Et tamen cum totam hanc leg. propiùs intueor, suspicio mihi vera suboritur, Theodosium h. l. voluisse à præcipiti & temerariâ accusatione quemque deterrere: omni abolitionis spe temerario & præcipiti accusatori citra consensum aduersarij præcisâ. Quam hæcenus accusatores passititùs impetrare poterant, non tantum ante exhibitionem rei, verum & post exhibitionem quoque, (si errore quodam iuuenili in accusationem irruissent: ut ostensum est ad l. 1. sup.) quod Senatusconsulto Turpilliano quoque expressum fuerat: vid. l. 1. e. ad SC. Turpil. atque ad eò desperatis probationibus, ut docuit Synmachii locus lib. 10. ep. vlt. quæ quidem biennio post hanc leg. data est: A. D. 384. At Theodosij mens fuit, Desperatis iam probationibus abolitionem petentem ne quicquam audiendum: nullius iuris colorem velut deriuatâ excusatione ei profecturum: id est quàmlibet iustum errorem aut iuuenilem calorem abolitioni petendæ præterat. Iuris color est error aut iuuenilis calor, quo quis excusari, atque ad eò abolitionem sibi dari petit. Fallaciter incusare perinde dicitur, non modò qui calumniandi animo, malâ malitiâ falsam accusationem intulit, verum omnis omnis qui probatione deficit, qui rem Iudici non probat. culus accusatio fallax est & falsa. Quod tota huius l. sententia integro contextu lecta comprobatur, non ut à Triboniano descripta in laciniis. Sciant, inquit, cuncti, præmeditentur, ante præcaueant, eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit testibus, instru-

ta documentis, signis ad probationem luce clarioribus expedita. Sanè Iul. monitos voluit omnes Theodosius, ne in accusationem alterius temerè irruerent; sed probationibus munitissimi: ante viderent, num probationes sufficientes haberent ad aliquem conuincendum: frustra alioquin & serò abolitionem petituros, desperatis demùm probationibus. Præcaueant serò delicti peniter. Et verò nihil est quod fallaci accusationi imò caluniosa viam magis sternat, quam spes abolitionis reposita, qua sibi blandiri quisque potest & ad eam impetrandam nemo non colorem aliquem iuris vel excusationem allegaturus, dum accusationi temerè suscepta atque ideò poenæ, quæ fallaces accusatores manet, sese subducere gessit: Poenæ inquam Senatusconsulti Turpilliani quod in huiusmodi tergiversatores & desertores seu desistentes sancitum est. Tria quippe accusatorum genera Leges persequuntur, 1. Moratores, qui videlicet intra annum criminalem accusationem non exequuntur, de quibus tit. prox. 2. Desertores seu desistentes, id est fallaces accusatores qui desperatis probationibus palam ab accusatione desistunt, in quos est Senatusconsultum Turpillianum, ut apparet ex titulis Digestorum, & Codicis, ad SC. Turpillianum 3. Tertium genus est Calumniatorum, quos scilicet litis exitus reoque absoluto falsam accusationem instituisse apparet: Et de his erit postea separatus titulus, de Calumniatoribus. Proinde perperam Tribonianus hanc legem, vel saltem potissimam eius sententiam in titulum de Calumniatoribus coniecit. Quid quod abolitioni locus non fuit licet finitâ, atque ad eò si calumniator extiterit accusator, verum pendente cognitione criminali; ac proinde accusatore vel iudicium morante, de quo fuit titulus sup. prox. vel iudicium deferente: Atque hæc est ratio cur hic titulus hoc loco collocatus sit, eique etiam mox titulus, de indulgentiis criminum cohæreat: Et ut semel connexionis huius rationem dicam, Accusator, morator, vel desertor litis, ex plerisque Imperatorum constitutionibus non

non puniatur, si aut accusator ipse abolitionem impetraverit, de quo *h. tit.* si reo indulgentia criminum ob interuentem forte diem Paschalem facta fuerit: de quo *tit. prox.* Tandem quisque iuris obseruantissimus Princeps fuit, idem abolitionibus locum minus vel minime superesse voluit, ab accusatore non consentiente reo petitis, vt præter hanc *legem* docuit *lex superior*, & docebit *lex prox. ult.* Denique idem Senatusconsultum Turpillianum qua parte de abolitionibus egit, coarctauit.

¶ Illud adhuc monendum superest, in fine veteris cuiusdam Exemplaris *Codici Theodosiani*, quandam haberi constitutionem, inter alias, quæ in *hoc Cod.* non reperiuntur, quæ huic nostræ facianda videtur:

IV. * Imp. Arcad. & Honor. AA. Cæciliano P.P."

ABOLITIONEM inuito reo postquam fuerit Officij custodiæ traditus; intra dies xxx. accusatori petenti dari permittimus: post hoc tempus, nisi reus consentiat, censemus non esse tribuendam. ¶ Si verò ingenuos aliquos, velut Testes criminis petitos, ab accusatore deductos esse conspexerit, solam custodiæ iniuriam tollerare, qui testes dicantur esse non conscij, eorum ab accusatore sumptibus consulendum est. Quod si ingenuorum, licet plebeiorum, corpora fuerint læsa verberibus, tormentisque vexata, abolitionem etiam duarum partium consensu petitam, iubemus vigore iudicium denegari, & crimen propositum, cuius examen tormentis iam coeperat, agitari, nec ante à Iudice dimitti, quam in reum probato crimine vindicetur, aut in accusatorem pari forma sententiæ damnatio referatur, &c. Dat. VII. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

INTERPRETATIO. Si criminis accusator intra xxx. dies abolitionem petierit, etiam inuito reo à Iudice concedatur: vt liberi & accusatus & accusator abscedant: post xxx. verò dies, quam accusatus custodiæ fuerit traditus, nisi abolitionem & reus & accusator à Iudice petierint, accusatori solo non esse præstandam. Quod si testes exhibiti ad petitionem accusatoris fuerint, & in custodiam missi fuerint, & abolitio petita præstitaque fuerit, sumptus quos fecerunt testes, eis accusator exoluat: Nam si testes exhibiti ab accusatore pæna subiucuerint, etiam si consentient partes, abolitio à Iudice denegetur, sed aut in accusatum, si conuictus fuerit, aut in accusatorem, si non conuictus legibus, ex sententiâ Iudicis pænam, quam passurus erat reus, accusator excipiat.

NOTÆ.

- * *Lex ult. Cod. eod. tit.* hinc quoque vt iam monui, constata est. Porro iungenda huic est *lex ult. sup. de custodia reor. & lex ult. sup. de maleficiis*: Imò & *lex 5. & lex ult. sup. de exhibendis reis, lex 2. sup. ult. inf. vt intra annum criminis actio, quæ & ipsa de Abolitionibus agit & lex ult. sup. de pastoribus denur: lex ult. inf. de fide testium: l. 3. inf. de superexactionib.*
- ¶ *Honor. & Theod.* vt ex dictis legibus apparet, & ex ipsa temporum ratione.
- " Italiz.
- " Officij custodia quid sit? mox explicabo.
- " De triginta diebus agitur pariter *d. l. ult. sup. de exhibendis reis*: quæ huic iungenda est.
- " Iubemus.
- " Altera huius legis sententiæ de testibus. Cui argumenti præterea paritate iungenda est *d. lex ult. inf. de fide testium*.
- " id est, tantum custodiæ iniuriam, non etiam verbera, aut tormenta.
- " Et abolitio duarum partium consensu petatur, vel etiam solo accusatore petente intra triginta dies. Porro hanc sententiâ Tribonianus induxit.
- " Et sic abolitio dabitur. *Cassa*, in edit. Cuiacij: quod probo.
- " Verbera à tormentis separantur, *b. l. & l. 2. sup.*
- " id est, inceperat, moxque locus vt feci hęc, incipungendus est.
- " Intelligit pænam Reciproci. De qua consule *Parvillon. sup. de accusat.*

COMMENTARIUS.

Eo inuito vel consentiente accusator abolitionem petere quando possit, quando etiam ne quidem consentiente reo; Honorius diligentius præcauet hac constitutione: quæ est portio promulgentis constitutionis quam de processu criminali promulgauit, vt docent leges illæ quas huic nostræ committendas dixi.

¶ Sanè veteri iure accusator abolitionem petere poterat quando cunque inuito reo, antequam lis ad finem perduceretur: Excipiebatur tantum ex Anto-

Imp. Valentinianus & Theodosius A. A. Floro P. P. sub titulo.....

Professio vniuersalisque immutari contra statuta legum nostrarum pro Caluiniantium inconstantiâ ac varietate non potest. Dat. III. Kal. Iun. Antonio & Siagrius Coss.

Et quid si hæc tantum Interpretatio fuit huic legi subdita? cuius hic sensus sit: Accusator delationem seu accusationem suam mutare non possit, neque eius abolitionem ei dari. Vt sic professio hic accipiatur, pro accusatione instituta: quæ alioquin accusationi opponitur *l. 5. sup. de accusat.* professio, inquam, nuda criminis, nudo sermone ex ore fatigans: vbi & *professio criminis* dicitur. Sed tamen Professio de Accusatione dicitur: diu ex Ambrosio & Symmacho ad *d. leg. 5.*

nini & Veri rescriptis hic casus: Si videlicet lis diu satis traxisset; id est si lis non procul abesset à termino, qui finiendis causis criminalibus præstitutus est. Abolitio scilicet non visa fuit tribuenda accusatori, qui reum tamdiu vexasset. Quod sanè ipsum *h. l.* comprobatur, & *l. ult. sup. vt intra annum*: quæ huic inter cæteras iungenda. Inuito igitur reo accusator huiusmodi abolitionem non impetrabit, adeò quidem, vt reus euidenter consentire probari debeat, vt docet *lex ult. in principio*, & §. 1. *ad SC. Turpillianum*

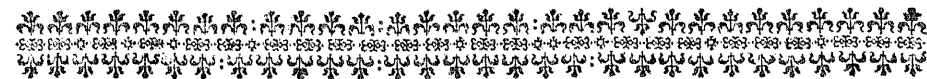
pilliarum. Postea eadem ratione, qua tracto diu iudicio inuito reo abolitio peti iure veteri non poterat, eadem inquam magis adhuc coarctata fuit hæc abolitionis petendæ licentia, ita quidem vt posteaquam reus aliquid iniuriarum perulisset, id est carcerem vel tormenta, iam amplius inuito reo accusator abolitionem petere non possit. Id quod à Valentiniano constitutum est, *l. 2. sup.* cui constitutioni ad aliquid etiam accedit *lex 3. sup.* in his verbis: *maximè post exhibitionem accusati*. Tandem secuta hæc *lex*, qua magis adhuc abolitionis petendæ licentia coarctatur. Intra triginta quippe dies tantum ex quo reus officij custodiæ fuerit traditus, abolitionem accusator petere potest citra consensum rei, post illud verò tempus, non nisi consentiente aduersario. Vt laxamentum hoc triginta dierum reus datur, è longinquo deducendis ad componendos multos penates suos, resque suas disponendas, *l. 3. & l. ult. sup. de exhibendis reis* (quam vltima huic nostræ coniungenda est.) ita pariter triginta quoque dierum laxamentum accusatori tribuitur, posteaquam reus inscriptione completâ custodiæ officij traditus fuerit, ad deliberandum adhuc, num velit in accusatione persistere, an verò ab ea desistere, atque ita abolitionem petere: post id tempus deliberationi locus amplius non est, neque abolitioni petendæ, nisi reo consentiente. Quia scilicet post id tempus in iniuriatū aliquid pati censetur, & verò solet reus. Custodia officij aliud est, quàm custodia carceris, de qua agitur *l. ult. sup. de cust. reor.* quæ huic nostræ coniungenda est. De eadē officij custodia agitur *l. 2. sup. de exhibendis reis*. Scilicet Rei comprehensi vel accusati officialium Iudicis seu Receptoris Provincia custodiæ committebantur; vt docet *d. lex 2.* postea demum in carcerem mittebantur, vbi videlicet ad quaestiones & tormenta deueniendum esset. De quo consule titulum, *De custodia reorum*. Quin & quorundam ea dignitas fuit vt non carcere continerentur, sed in libera & honesta custodia: Rursum pro meritis causarum, vt Augustinus scribit *Commentariis in Ioannem*; receptione in custodiam adhibebantur: *Alios*, inquit, iubentur custodi reos litteros, humano & mihi officio atque civili; alij vraduntur optionibus; alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris detruduntur. De dignitatis ratione hac parte vide quoque *legem ult. sup. de accusat.* & Symmachum *lib. 10. Epist. ult.* Hoc igitur casu, officij custodia, etsi pro carcere quodammodo habetur, tamen non statim atque illi reus traditus fuerit, accusator abolitionis petendæ ius amittit, sed post triginta tantum dies cum reo in carcerem missio statim amittit *d. l. 2. sup. b. l. vt omnino existimem Honorium b. l. differentia* constituitur voluist: inter carceris custodiam, & officij custodiam. Ea carceris iniuria est, vt nisi reus iniuriam remittat, accusator abolitionem petere non possit. Mandat igitur hæc Regula, Vbi semel reus exhibitus iniuriam passus creditur, (porro inu-

tiam passum variè creditum docui) abolitionem eo inuito accusator petere non potest.

¶ Testes eadem est quadamtenus ratio, neque tamen par omnino. Sanè si testes iam verberibus cæsi, vel tormentis subiecti fuerint ad veritatem eruendam (de quo agitur *sup. titulo 11. l. inf. de fide testium*) iam amplius abolitio peti non potest. Vt reo iam iniuriâ affecto, ita & teste inuito eo abolitio non tribuitur. Si verò testis solam custodiæ iniuriam tolerauerit, abolitio peti potest, quodcunque tempus effluxerit à custodia. Et in eo differat testis à reo; nempe quia non eodem fine custodia testes coarctantur, ac Rei: Reus enim cum criminis infamiae & conscientiae, testis verò ad rei tantum & criminis probationem. Proinde si talis testis producat, qui idē quoque criminis cōscius vel cōsocius sit, idē de hoc teste dicitur quod de reo. Quod his huiusce legis verbis quoque indicari potest. *Qui testes dicantur esse non conscij*. Et de iisdē agitur *l. ult. inf. de fide testium*: quæ huic nostræ coniungenda est. At si conscius non sit, abolitio inuito eo rectè petitur; idem tamen accusator eius sumptibus consulat. Sumptus quippe cum præteris qui testes producit, si abolitio petatur, accusator solus præstat, quia abolitio est accusatoris beneficium, de quo dicitur plenius ad *leg. ult. inf. de fide testium*, quæ huic iungenda. Itaque ita rursum mihi locus & particeps criminis dicatur, huic enim sumptus non præstantur abolitione petita, *b. l. & l. ult.* Hinc interim discimus, testes quoque ob testimonij dictionem, in custodia habitos: quod etiam Libanius *lib. 7. serm. 159.* vbi dixi. Et quod mirum, cum etiam quaestioni subiecti fuerint quod præter hanc *l.* docet *lex ult. de Episcopali iudicio*.

¶ Porro quæ de testibus dicta sunt, de Ingenuis nonnominatim cauentur, & quidem quamlibet plebeis, at non etiam de libertinis, aut seruis. Non eadem hæc est ingenuorum & libertinorum seruatorumque ratio. Verbera vel tormenta testibus seruis vel libertinis inflicta abolitionis petitionem non impediunt, etsi ad seruatorum tormenta non deueniatur, quanta accusator in crimen inscripserit, *l. 14. sup. de accusat.* & *inscripitionib.* Item neque his impendiantur: vt ex *b. l.* colligi posse videtur, & *d. l. ult.* vbi de hac re plura.

¶ Postremum, horum temporum circumstantia, tum etiam tot illarum legum, quas huic coniungendas dixi, argumento, mens ea mihi, hæc quoque *legem* ad legationem Senatus Romani, atque in eâ ipsiusmet Cæciliani (qui inde mox ad Præfecturam promotus) quod Zosimus testatur *l. 5. p. 818.* ab Honorio datam. Memorat enim idem Zosimus *lib. 5. p. 811. p. 819.* varias Stilichone cæso agitata quaestiones de Stilichonis consensu testibus multos sustibus cæsos, tandem cum nihil referri possit, ab huiusmodi conatu desistit: *τὸ δὲ γινώσκοντες ὀρχήσαντες οὐ ταῦτα πολυσεβήσαντες ἀπέσπασαν*. Igitur Legati Senatus inter alia legationis suæ capta, aliâque vrbis miserias, & id conquesti.



DE INDVLGENTIIS CRIMINVM.

TITVLVS XXXVIII.

Abest hic *Titulus* à *Cod. Iust.* vt autem superioribus Titulis cohæreat, iam dixi ad *l. 3. sup. tit. prox. de Abolit.* id est, *Des Lettres de Remission & Pardon ou Grace.*

" De *Indulgentiis debitorum*, erit infra *Titulus*, lib. I I. t. 28.

PARATIION.

INDVLGENTIA criminum, *Rubr. h. t. & l. 7. inf. de panis*: quæ & publica abolitio dicitur, *l. 3. sup. de abolit.* absolutio, *l. 6. h. t.* est munus, *l. 3. h. t.* humanitas, *l. 10.* indultum Principis, *d. l. 6.* liberalitatis Augustæ humanitas, *d. l. 6.* remissio veniæ, *d. l. 6.* quæ rei criminum feueri esse iubentur, *l. 2.* absoluuntur, *l. 4. 5.* liberantur, *l. 5. 10.* dimituntur, *l. 8.* pœnæ eis gratia fit, *d. l. 5.* omnibus quos reatus adstringit, carcer inclusit, claustra dissoluuntur, *l. 3.* carcere non amplius teneri, infuctis illorum luminibus carcer horridus patere iubetur *l. 6.* periculo carceris metuque pœnarum rei eximuntur, *l. 7.* nullum tenet carcer inclusum, omnium vincula soluuntur, *l. 8.* requiem vinculorum omnes accipiunt, *d. l. 8.* relaxantur, *l. vlt.*

Hanc indulgentiam criminum variis occasionibus Principes faciebant; vel spontaneè, vel ad Postulationem siue generalem siue specialem, sic vt septem Indulgentiæ species hoc titulo memorentur: puta 1. *Natalitia* quædam seu *ἡμερολογια* indulgentia erat: veluti ob Partum Cæsarium, *l. 1.* si vulgare lectioni sistamus: exceptis adhuc atrocioribus criminibus: verum, vt *ibi* ostendo, pertinet *lex* illa ad indulgentiam ob *Aduentum Principum*. 2. *Paschalis* indulgentia, ob diem Paschatis: cuiusmodi continentur quinque *huius tituli* constitutiones, *l. 3. 4. 6. 7. 8.* (quæ dicitur Paschæ celebritas, *l. 4.* Paschalis lætitiæ dies, *l. 6.* religio anniuersariæ obsecrationis, *l. 7.* Paschalis diei gaudium, lætitiæque communis, *l. 8.* dies sanctus, tempus castitatis, summa quies, gaudium commune, *d. l. 8.*) In tantum, vt tandem non expectata Principis iussione Iudices ipsi hanc indulgentiam exequerentur, *d. l. 8.* Porro Indulgentia hæc Paschalis ad leuiores tantum criminis reos pertinebat, *l. 7.* contra, excipiebantur ab ea crimina atrociora, seu scelera sauiora, vt puta sacrilegij, *l. 7. & 8.* Maiestatis, homicidij, veneficij, maleficij, adulterij, incestus, raptus: *l. 1. 3. 4. 6. 7. 8.* sepulchri item violatio *d. l. 7. & 8.* vt & moneræ falsæ crimen, *d. l. 6. 7. 8.* Iterata quoque crimina, et si lauiora, hæc indulgentia non continebantur: *l. 6. in fine.* 3. *Tyrannide* quoque liberata Republica (veluti Magnentij, in specie *leg. 2.* Artali, in specie *leg. 11. 12.*) Vniuersi quandoque iubebantur esse securi, *l. 2.* veluti hi qui Tyrannicæ præsumptionis sacramenta festati essent, *d. l. 11.* omnium criminum rei relaxati præcipiebantur, *d. l. 12. seu vlt.* Exceptis tantum quinque criminibus quæ capite vindicantur, *d. l. 12.* item si lentum regressum necessitas desperationis his qui Tyrannum festati erant, indixisset, *d. l. 11.* 4. Sub clade etiam depopulationis Barbaricæ indignè inuidiosæque commissorum indulgentia præbita, *l. vlt. de infirm. his que sub Tyr.* 5. *Prouinciis* quoque nonnullis quandoque certis & integris, quæ offensionem Principis incurrerant, indulgentia dabatur: veluti si quæ ob offensionem alicuius Iudicis ex eâ oriundi proscriptique infamata fuerat, prior fama & meritum inter ceteras Principis indulgentiâ reuocabatur, vt puta Lyciæ Prouinciæ in specie *legis 9. h. t.* 6. *Corporibus* quoque certis indulgentia data quandoque: Senatui tamen vrbis Romæ toti, ex quo multi Senatorum maleficij accusati fuerant indulgentiam petenti Valentinianus Senior denegauit, *l. 5. h. t.* 7. *Pæna* denique iam affectis & pœna fungentibus pœnæ continuandæ necessitas quandoque remittebatur indulgentiâ Principis: & quidem omnibus, vt *l. 10. h. t. & l. 7. inf. de panis.* Qua tamen indulgentia non continebantur, in Pistrina Vrbis Romæ condemnati, *d. l. 7.*

Quibusdam tamen quandoque reis indulgentiam se non daturos Principes Edictis denunciabant: exemplum in *l. 15. de cohort. lib.* vbi vide rationem.

APPA.

¶ Ob APPARATVM itineris ad urbem Romam Crispi & Helene Constantini M. criminum indulgentia A.D. 322.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum PP."

PROPTER Crispi adque Helene partum" omnibus indulgemus": præter" veneficos, homicidas, Adulteros." Acc." I I. Kal. Nouemb. Romæ Probianus & Iuliano Coss. [322.]

NOTÆ.

- * Abest hæc Constitutio, siue Indulgentia, velut temporaria, à *Cod. Iust.* Eam reculit, deque eâ egit, Baronius A. D. 322. m. 3. Referendum videtur P. P. Romæ scilicet, vt colligere est in partem ex huius legis subscriptione, ibi, *Acc. Romæ*: & restatur nominatim vetus Auctor incertus *Notitia Prefectorum Vrbis*, qui olim apud Culpinianum, & hodie apud Peyerium extat, & à Bucherio editus est sed & aliæ *leges* hoc ipso anno ad eundem Maximum datæ, vbi discretè P. P. v. cauz, puta *lex 1. sup. de liberali causa. l. 5. Cod. de dilationib.* Quamquam hæc quoque dicitur P. P. Romæ. Quamquam idem quoque Prefectus Prætorio esse potuerit: Quod tamen de Maximo isto non puto.
- " De hæc voce mox.
- " *Indulgemus*, absolute, pro indulgentiam seu veniam tribuimus, ignoscimus.
- " *Præter Veneficos* &c. id est exceptis Veneficis &c. Hæc eodem sensu vtitur sæpè Aurelius Victor.
- " Vide quæ dixi de Constantino M. odio in adulteros, & adulterij crimem ad *tit. de adulteriis*, & ad *l. 4. inf. quorum appellat.* Sicut præter hanc *legem* id testatur eiusdem Constantini *lex 1. inf. de panis*, *l. 1. quorum appellat.* & ea quam memorat Iustinianus, *Novellæ 14. c. 10. & l. 30 §. 1. Code adulter.*
- " Ita quoque *Dar. Roma*, id est reddita, hoc ipso Anno *lex 2. inf. de alim. qua inop. par.* & P. P. Romæ, *d. l. 8. Cod. de dilationib.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. Prima omnium hæc, hoc *tit. criminum Indulgentia* occurrit, Data An. D. 322. cæque propter *Partum* (vt hæcenus quidem legitur) *Crispi adque Helene*: Quæ vt Baronio, ita mihi quoque negotij plurimum semper successit, exinde vt Codici huic serid manum mentemque adhibere cœpi. Filiorum equidem causâ à Principibus olim criminum indulgentiam seu *ἡμερολογια*, imò & debitorum quandoque indulgentiam tributam constat; ad testandam videlicet lætitiæ communem, & nominatim quidem ob accessionem filiorum, seu natalitia liberorum, seu *ἡμερολογια* partumque adeo liberorum, id est ob natos Principi liberos, si fortè liberis auctus esset, ob puerperium denique, de quo locus quoque apud Libanum in *Βασιλικῶν ad Constantium & Constantem*, vbi de hoc ipso Constantino agit, de quo susceptis ab eo liberis, non sine insigni aliquo tùm temporis facinore: nam & hoc inter cetera memorat; ἡ δὲ σπουδαιότερον χρεῖον & συμφρονεῖ φιλεῖν ἀποτίει τὸ καλῶν τῶ ἐλευθῶ, id est aut dicitur *carcerum* [seu vinculorum] *calamitas Imperatoris humanitate, soluta est.* Item de Indulgentia debitorum ob tantum filium, apud Chrysostomum *homil. 3. in Matth. c. 3.* Solent enim Reges nato sibi filio *indulgentiam in regno suo donare, sed antè transmittunt acerbissimos exactores, qui omne quod inuenierint exigant, ita vt indulgentia ipsa crudelior esse videatur quam ipsa exactio: vt nihil indulgentiæ habeat præter nomen, vt lugentes illam homines & nudi suscipiant.* Sed & infecutus deinceps temporibus, & Francis quidem Gregorius Turonensis lib. 6. *Historiæ Franciæ*: *Cum*, inquit, *natus esset filius Chilperico Regi, iussit omnes custodias relaxari, vinclos absolui, compositiones negligentium sisco debitas componi.* vid. & *Aymonium lib. 3. c. 5. 4.* Neque solum ortu Principis redempti noxij, sed etiam serui manumissi. Extat & apud Marculphum *lib. 1. formula 19.* & præceptum Regis, vt pro natali Regis, id est Regis filij in vnoquoque prædio fiscalitres serui vtriusque sexus manumittantur & *lib. 2. form. vlt.* ad præceptum quod dixi Regis, qualiter ex ordinatione Regis pro natiuitate filij sui, *Domest. Tom. III.*

sticus de villa Regis per suam epistolam relaxatur ingenuus.

Sed enim id ad hanc *legem* pertinere non posse videtur: quod etiâ rectè sensit Baronius in *Analectis Ecclesiasticis. An. 322. m. 3.* Sanè namque vt verba sonant, videatur Indulgentia à Constantino M. dari, quasi eo tùm aucto liberis hæc duobus Crispi videl. & Helene. Quod verum tandem non est. Constat equidem, Filium Constantini M. fuisse Crispum, & quidem natum maximum, ex Minerua priore coniuge susceptum: Item constat, Helenam filiam Constantini M. fuisse, quæ Iuliano Cæsari postea nupsit: de qua videndus Ammianus Marcellinus *lib. 15. p. 54. lib. 16. p. 78. lib. 21. initio.* Zosimus *lib. ... p. 302.* Verum quid hîc faciat partus Crispi, aut eui ob eius partum, hoc demum anno 322. à Constantino M. indulgentia edicatur, tributatur? 1. cum Crispus hoc tempore iam adolescens, iam quinquennium Cæsar, iam Francorum & Alemannorum domitor fuerit, vt nominatim discere est ex Panegyrico Nazarij, quem is Romæ dixit Anno superiore 321. & ex Panegyrico Publij Opatiani Porphyrij. 2. Itaque diuinam ego olim legendum in hac lege, *propter Crispi & Helene pactum*: vt ita conuentio quædam de nuptiis inter Crispum & Helenam indicari videatur: *Pactum* scil. absolute pro pacto siue conuentione nuptiali dici, vix quisquam est qui hodie ignoret: & *pactum* pro desponsis. *Virgil. lib. 10. Æneid.*

Quid faceros legere & gremijs abducere pactas Iuuenalis Satyra 6.
Conuentum tamen & pactum, & sponsalia nostra *Tempestate paras* ———
Idem Satyra 16.
Si tibi legitimis pactam iunctamque tabellis *Non es amaturus* ———

Et Amobius *lib. 4. aduersus gentes*: *Et habent speratas habet pactas, habent interpositis stipulationibus sponsas.* Pleniùs Tacitus *lib. 12. Annal.* *Pactum*, inquit, *inter Claudium & Agrippinam matrimonium.* Vide & *Nonium*

Nomium *cap. 5.* ubi explicat quid intersit inter *Sparationem, Dilectam, pallam, & Sponsam*: & l. 2. 4. 6. 7. *sup. de sponsalib.* Quod si ita est, alia iam nobis Helena quaerenda fuerit: alia, inquam, ab ea, quae ipsiusmet Crispi soror; Iuliano, ut dixi, postea nupsit, quae tamen nusquam apparet. Sanè Indulgentiam prouincis datam ob pactum nuptiale, exemplo quoque Afluere liquet. 2. *Escher vers. 28.* Denique abolitionis publicae seu indulgentiae ob honorem domus diuinæ mentio fit in l. 2. 7. *ad Sc. Taspill.* Itémque ob diem insignem & publicam gratulationem, l. 8. 7. *d. tit.* Verùm id hinc non admittimus. 3. Vt neque illud, quod Baronius quoque suspicatus est, quali *partu Crispi & Helena* hic dicatur de foetu edito ex Crispo & Helena: Neque enim huius Helenae, quae Crispi vxor fuerit, vlla vsquam mentio occurrit. 4. An igitur ea *Helena* ipsa intelligenda fuerit, quae Iuliani postea coniux fuerit, cui Crispus hanc Indulgentiam societur, hac causâ, quod eorum Natales in idem tempus concurrerent, siue vno partu, siue dispartiti editorum, ut ita hac Natalitia Indulgentia videri possit; non quasi Constantinus M. hac prole recentem tum auctus fuerit, verùm in memoriam iam olim natorum, & sic etate nunc prouectionum, & recurrente vtriusque die Natalitia? Minime: nam & *partus* vox renititur, quae vtiq; recenter edito foetui conuenit: Et cur horum potius quam ceterorum liberorum suorum, Constantini inquam Iun. Constantij, & Constantis, qui tùm editi, Natales hac indulgentia prosequeretur Constantinus M.? Quare neque hac diuinatio placere potest, vel sensus hic admitti, quem tamen germanum magis credidit Baronius. 5. An igitur hic per *Helenam*, illa ipsa quae Iuliano postea nupsit, intelligenda fuerit? Quid si tandem id accipiamus de gemino partu seu prole Faustae Aug. coniugis Constantini M. Peruenit sanè in ius meum Nummus quidam paruus aereus FLAV. MAX. FAUSTAE AVG. quae Constantini M. vxor erat, in cuius aucta parte exhibetur Genius alatus, pectore aperto, duos infantes seu Gemellum partum exhibens, cum hac inscriptioe SPES REIPUBLICAE. P. TR. cui conueniunt duo Nummi quos exprimit Occo p. 538. eiusdem Faustae, argentei & aerei, in quorum vno, scemina representatur duos gestans puerulos, alterum dextrâ, alterum sinistrâ: in altero stans cum duobus puerulis, sicut hic simul continentur: quorum quidem puerulorum vno partu editorum, vni Crispi nomen fuerit, alteri Helena; verùm mox mortui? Verùm de hoc duplici Faustae partu altum apud omnes silentium. Et cui etiam verosimile Crispi nomen alteri Constantini filio inditum; cum hoc ipso tempore & anno 322, Crispus Caesar viueret, & in gratiâ apud patrem esset? Vnum suffugium superest; fortè hanc legem referendam ad Paulinum & Iulianum Coss. id est A. D. 325. quo ipso Maximus P. V. fuit, & Crispus C. caesus:

Verùm hac coniecturâ emissâ, mihi omnino hic legendum videtur propter Crispi atque Helena PARATVM, vel APPARATVM: id est apparatus itineris ad urbem Romam, quem exinde secuta profectio, *et inquit* ad urbem Romam, aduentusque ad Crispi & Helena: nec enim, nõ Apparatus tantum, sed & Paratus, tralatiuâ hoc potissimum aeo voce, non in genere modo omnem apparatus & parationem (quomodo id etiam Nonius Marcellus explicat in verb. Paratus;) significat, verùm signatè omnem cultum, parationem, & apparatus seu pompae genus omne, quo & aduentaturi Principes sese parabant, & aduentantes ipsi excipi soliti. Hoc sanè sensu, vox hac, paratus, occurrit

apud Mamertinum *panegyrico pro Consulatu, c. 10.* Imo Tacitus hac voce saepe vsus, Idemque saepe nominatim de Principis Regumque apparatu, ut lib. 6. c. 37. lib. 11. c. 12. & alibi. De apparatu itineris & bellico, Crispus in *fragm. histor. Paratu militum & armorum.* Tacitus 1. *hist. nauium, militum, armorum paratu strepere prouincia* &c. & in v. Agricola, *paratu magno, matore summa, vti mos est* &c. Gellius lib. 7. *cap. 2. magnum* viaticum pro magna facultate & paratu magno nunc positum est. Claudianus de bello Gildonico *vers. 180.*

Splendet tartareo furiâ mensa PARATV.
Id est qui ad Tartara ducit. Idem 1. in laudem Scilichonis, *vers. 336.*

— suscipio Martis grauiore Paratu.
Idem 2. in Rufin.

Atria Regifico iussit splendere Paratu.

Ita quoque Symmachus lib. 9. ep. 14. *Annunarius vrgeri iubens paratus*: ubi *annunarius paratus* dixit quos alibi, *connotatus*, id est felicem embolum. Denique Paratus est omnis *meosendi*, ut iam dixi ex Nonio Marcello, & adstipulatur Suidas..... in *meosendi meo* Paratus: qui alias Apparatus: quae certè Apparatus voce hac ipsa in re vsus est Ammianus Marcellinus lib. 16. p. 75. agens de Constantij Romam profectio: *Et igitur multa quaeque consumpta sunt in Apparatu Regio*: de quo mox quomodo idem agens de Iuliani dispositione reuertendi Tarsum ex Persica expeditione, lib. 23. p. 257. *scripsissetque ad Memorium Praesidem, ut in eadem urbe omnia sibi congrua pararentur.* Claudianus in 6. *Honorij Cos. vers. 374.*

Iamque parabantur pompe simul, vtra futuræ Tarpeio spectanda Ioni —

Vt mittam, Paratus pro quacunque paratura & cultu quocunque accipi, Tertullianus, in nonnullis Codicib. de patientia, *cap. 13. omnem fidei subuertenda vel puniende paratum*, pro quo alij habent, *paraturam*, voce Scriptori isti passiva; sic & idem dixit de Corona militis, *sub. fin. caelesti parato.* Ouidius etiam dixit, *Tyrios paratus*, id est vestitum siue cultum: idem, *opus impar festis paratibus.* Apparatus alioquin vox magis visitata circa apparatus itineris, seu profectioem *et inquit*, ut ex hoc loco quoque & altero Marcellini liquet, de Constantij Romam occurrentis tendentis apparatu lib. 16. p. 75. *Et igitur multa quaeque consumpta sunt in APPARATV REGIO, Secunda Orphidi Praefectura, transfuso oculo, elatus honoribus magnis, stipatisque agminibus formidandis tanquam acie ducebatur instructa* &c. *cumque Vbi propinquaret* &c. sic quoque apparatus itineris dixit Symmachus lib. 9. ep. 102.

¶ Quare ita censo Crispum Caesarem Constantini M. filium, è Galliâ ad Constantinum M. qui in Pannonia tum erat, antea profectum, mox Pannoniâ digressum (vbi certè Crispum superiore Anno 321. fuisse, disertè testatur Nazarius in *panegyrico*, quem is eo ipso Anno habuit, quo & Quinquennialia eius Romae celebrata) Anno proxime sequente 322. quo haec lex Data est, Romam cum Helena aduentasse: vbi fortè etiam idco Circales ludi magnifici editi: quomodo sanè Constantius postea, teste Amm. Marcellino, ibi eos populo dedit: (vbi & *paraturæ*, & apparatus quoque vox propria, sic enim *paraturam spectaculorum* dixit Tertull. de spectaculis, c. 4. & apparatus ludorum, cap. 7. & Symmachi lib. 2. ep. ... apparatus *Quaestorium*.)

rum;) vbi & summo honore ij læticia atque apparatu *meosendi* publicè excepti: ut ita ob gaudium quoque istud, læticiamque, Constantinus M. hanc indulgentiam Romanis concesserit, dederitque, emissâ constitutione ad *Maximum Praefectum Urbis Romae*, vbi & id. d. Accepta ea dicitur in subscriptione. Et verò Nazarius, eo quem dixi *panegyrico*, disertè testatus fuerat Anno superiore 321. suum & Romanorum tùm desiderium, ut Constantinus M. & Crispus inter alios Caesares Romam venissent, eoque voto eundem Panegyricum claudat: *Primum modò est, inquit, quo fieri posset ROMA felicior, maximum quidem, sed tamen soluta, ut Constantinum Conservatorem suum, ut Beatissimos CAESARES videat, ut fruendi copiam pro desiderio modo capiat, ut vos ALACRIS EXCIPIAT, & cetera Reipub. ratio digredi fecerit, receptura dimittat.* Quare Romanorum desiderio Constantinus M. satisfecisse videatur, qui digredientem à se Crispum, Romam pergere cum Helena voluerit, suavitque scilicet pro magno semper habuere hoc aeo Romuli Nepotes, Principesque ipsi pro magno impetrare, (de quo vid. quae notauimus iam nonnulla ad l. 10. *sup. de praeorib.*) si quando Principes ipsi vel eorum etiam Affectus seu Charitates Romam iter pararent, tenderent, occurrerent, committerent, aduentarent. Quod etiam luculenter ostendit vetus Kalendariū Heruagianum, quod Constantini ipsiusmet saeculo conuenit, scriptumque est: vbi quippe inter alios dies sollemnes hi quoque tres Constantini M. *Aduentus Romam* (de quibus distinctè in Topogr. Urbis Romae) notantur.

XV. Kal. Aug. Aduentus D.

XI. Kal. Aug. Aduentus Diui.

V. Kal. Octob. Profectio Diui.

IV. Kal. Nouemb. Aduentus Diui.

Ergo tandem Paratus seu Apparatus Crispi atque Helena, hac lege, fuerit apparatus itineris ad urbem Romam, quem secuta exinde & solennia pompae aduentus *et inquit* Crispi & Helena, cultusque omnis iisdem exhibitus Romae & à Romanis, in cuius rei læticiaque signum Constantinus M. hanc Indulgentiam Vbi Romam concesserit. Narrat & Author vitæ Leonardi apud Swinum, Remigium à Clodoueo emeruisse, ut quoties Reges Rhemensem urbem accederent & praetergrederentur, Rei omnes vinculis soluerentur. Quae quantaque certè festiuitate seu læticia, quo apparatus & sollemnitate Principes, eorumque affectus Romam ingrederentur, aduentantesque exciperentur? non huius loci est edisserere: de quo vid. interim congeriem de Imperatore Rom. lib. 3. c. 8. Ergo fuerit hac Constantini Indulgentia, reuera & effi-

ctu ipso, ob felicem Crispi & Helena aduentum ad Urbem Romam. Cuiusmodi certè Indulgentiae Francorum quoque Regum felici seu iocundo aduentu suo & ingressu in ciuitates potissimas tributa iaudiu, criminibus tamen nonnullis exceptis: de quo vid. quae Butillerus in *summa iurati*: Boetius qu. 217. Benediclus in *cap. Ruyantim*: Chopinus de dominio lib. 2. tit. 7. Argentarius in *leges Armoicas*: Motnacius ad leg. *obscure*, 7. de offic. Procons.

Primum enim, ut argumentis hanc coniecturam fulciam, cur alioquin Constantinus ob hos tantum, Crispum inquam & Helenam Indulgentiam tribueret, qui alios tamen liberos tùm habebat, nisi quia hi in re aliqua tum iuncti & parari erant? Secundo, cur ad Urbis Romae Profectum hac Indulgentia ob Crispum & Helenam data emissaque fuerit, ibidemque Accepta ea dicitur, nisi quia Crispus & Helena in Romanorum gratiam quid moliebantur, vel fecerant, nempe ob apparatus itineris Romani, & quem secuta *et inquit* felixque eò aduentus. Sic sanè & olim iam Augusto honos hic habitus, ne dies eius aduentus supplicio fœdaretur: teste Suetonio, *cap. 57.* Ergo hac Indulgentia est ob aduentum spem; quò antequam ij peruenirent, hanc in antecessum, tanquam metatouriam Epistolam, Indulgentiam Constantinus M. Romam premiserit. ¶ Et sic veram huius leg. lectionem simul & historiam tenemus.

Illud modò quaerendum superest, quamnam Helena ista sit, cuius hac lege mentio fit; num Constantini videlicet mater, an verò filia eiusdem? certè Helena Constantini filia, Constantij soror, ab ipsomet postea Constantio fratre 35. post annis, A. D. 357. Romam ducta fuit teste Amm. Marcellino lib. 16. p. 78. Itaque de Helena matre id potius accipiam, quae & ipsa profectioe Hierosolymam postea inclauit. Neque quidquam obstat ordo verborum in hac leg. seruatus, vbi Helena Crispo postponitur: quae si mater foret, Crispo praeposenda videretur. Id enim coniectura nostrae enertende non sufficit; quandoquidem Crispus ante Helenam nominari videtur ob spem Imperij Caesarisque dignitatem.

Superest exceptio huic legi & Indulgentiae à Constantino M. addita; nempe ab hac criminum Indulgentia excipiuntur tria crimina, puta Veneficij, Homicidij, & adulterij: At enim quinque crimina, quae capite vindicantur, expiuntur, excipiuntur l. 1. inf. Imò lex, l. 3. c. 4. Octo, leg. 6. Nouem, leg. 7. Decem, leg. 8. Eadem sanè exceptiones obtinent hodiè in Gallia in indulgentiis, quae tribui solent felici Regum & Reginarum aduentu, seu introitu: de quo vid. le Prestre au *Recueil des arrests de toutes les Chambres*, p. 19.

¶ CONSTANTII Indulgentia post Magnentium TYRANNVM superatum A. D. 353.

II. * Imp. CONSTANTIVS A. ad Cerealem P. V."

OMNIA penitus amputentur, quæ Tyrannicum tempus poterat habere tristissima. Vniuersos ergo præcipimus esse securos: exceptis quinque criminibus, quæ capite vindicantur. Dat. VII. Id. Septemb. Lygduni. Constantio A. VII. & Constante C. COSS. [353.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Inst. velut temporaria. De hoc Cereali P. V. mox.
 " Lygduni, pro Lygduni. de qua loci circumstantia mox.
 " Constantio Aug. VI. & Constante Cæs. II. ut mox probabo.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imperatoris hæc Indulgentia est, post Magnentium Tyrannum superatum emissa. Tyrannis scilicet deuictis, oppressis indulgentiæ criminum quoque emitti seu edici solebant. Idque duplici ratione: vel enim iis qui Tyrannorum partes secuti essent indulgentia Edicto promittebatur, vt ita ad Imperium & obsequium scelerentur, vt in specie legis 11. h. t. vel iis, qui Tyrannorum temporibus crimina admisissent, qui forte aliter euadendi non habuissent facultatem, nisi eos eadem crimina iuuissent: denique iis qui indignè quid vel inuidiosè commisissent, vt in specie legis vlt. inf. de infirmis his qua sub Tyrannis. Quod vtunque diuicias genus fuit. Sanè in specie huius legis nostræ posterior hoc præstat, atque aded hoc indulgentiæ genere crimina eorum temporum occasione admilla singulari indulgentia remittuntur. Vt ita hoc Clementiæ exemplo sese Constantius Imp. commendaret, nèue ad vitium refecando omnia Tyranno depulso, tyrannidis adhuc mala superessent, quotatrocis & periculosius nil. ¶ Sanè hic idem Constantius superiore Anno 352. Magnentio nondum penitus profligato, simile Edictum, sed prioris generis, promulgauerat, quo scil. Indulgentiam & impunitatem Magnentij sectatoribus pollicitus fuerat, cuius commemorat Iulianus, 1. orat. p. 130. *ἡ ἐπιβουλὴ δὲ τοῦ λαοῦ καὶ βασιλικῆς ἐξουσίας ἀδελφῆ δὲ πατρὸς ἐδίδου τοῖς ταραχθεῖσιν ὑπὸ τῆς ἐπιβουλῆς ἐπιβουλῆς ἐκείνης ἐκείνων ὁμοῦν ἐκείνων*: id est, *Edicta emissa magnifica & magnanimitate Regiæ digna, quibus omnibus qui cum Tyranno essent, impunitas promissa: præterquam iis qui cum eo nefandarum cædum participes fuissent.* Vbi vides quoque similem ei quæ hæc lege continetur exceptionem, quæ videlicet homicidæ nominatim ab hac Indulgentia excipiuntur. Quicquid tamen hæc lege Constantius pollicetur, Ammianus Marcellinus lib. 15. scribit post hanc legem hoc ipso Anno, Constantium in eos qui cum Magnentio ausi fuerant conspirare, cum non possent, seuisse. Aduersus quam eius atrocitatem sufficiunt dicta ad l. vlt. inf. de infirmis his qua sub Tyranno.

¶ Pertinet igitur hæc lex ad Magnentium Tyrannum, de quo non omnia prodigè dici nunc oportet, sed ea tantum ferre, quæ ad ipsam temporum rationem pertinent, quæque tum inscriptionem, tum subscriptionem huius legis illustrare valent: Nam de hoc ipso Magnentio sunt præterea lex 5. inf. de paganis: & lex 5. de infirmis his qua sub Ty-

ram. Magnentius igitur, à *Latis-Françis* oriundus (de quo *Francica* docebunt) Constante Galliarum simul & Italiæ Imperatore cæso, Sergio & Nigriniano Coss. id est A. D. 350. 15. Kal. Febr. Tyrannidem in Gallis assumpserat; Auctores eius rei Socrates, lib. 2. cap. 21. in primis. Chronicon *Alexandrinum*, Cassiodorus, Consularia *Idacio* subdita, Cedrenus, alij. Eodémque tempore *Nepotianus* Romæ Tyrannidem assumpserat, & *Veterano* apud Syrmium. Magnentius ipse in Gallia Tyrannidem tenuit, mox Italiam, ipsamque Urbem Romam, cæso *Nepotiano*, occupauit: itaque & instituti ab eo iudices in ipsa Urbe Roma, & quidem Præfecti Urbis, vt ostendam ad l. 5. inf. de Paganis (vbi de gestis ab eo in Urbe Roma) Imò & Consules: Magnentium quippe & Gaisionem Consules A. D. 351. ponit Author *Notitiæ Præfectorum Urbis*. Qui sanè Consules neque hoc *Codice* neque vspiam alibi memorantur: quinimo nullæ leges eo anno latæ à Constantio hoc *Codice* occurrunt, vt pote Constantio in apparatu bellico aduersus *Veteranionem* & Magnentium occupato. Quinimò idem *Notitiæ* Auctor A. 352. *Decentium* (fratrem Magnentij) & *Paulum* COSS. ponit: pro quibus hoc quoque *Codice* habentur *Constantius V. & Constantius C. COSS.* Penetravit mox idem Magnentius in Pannoniam, vbi anno illo superiore 352. Mutensî prælio deuictus à Constantio sub finem Autumnii in Italiam fugatus est. Post hanc statim victoriam Constantius proposito illo Indulgentiæ edicto, quod ex Iuliano antea memorabam, Magnentij Sectatores in partes suas traducendos putauit, mox ipsum Magnentium in Italiam secutus est, vnde pariter in Galliam rursum fugatus Magnentius. Hinc est igitur quod Constantij leges superiore anno 352. occurrunt, Data *Sirmij* in Pannonia, & quidem ad *Helpidium* Consularem Pannoniæ vna, l. 6. sup. de *Veteranis*: & l. 8. inf. de *petitionib.* Mox & *Mediolani*, l. 5. inf. de *infirmis his qua sub Tyranno*. Cuius sanè legis argumentum est de Magnentio hoc Tyranno & iudicibus ab eo constitutis. Hinc est rursum, quod hoc ipso anno 353. duobus circiter mensibus ante hanc legem Constantij lex data dicitur *Ravennæ*. Tandem, Magnentium in Galliam secutus est Constantius, vbi cum tribus annis & sex mensibus tyrannidem tenuisset in vniuersum, teste *Eutropio* lib. 10. & *Zosimo* lib. 2. p. 701. à Constantio planè deuictus est, 4. Id. Augusti: vt Auctor est *Scriptor Fastorum Siculorum*: vel vt Socrates testatur lib. 2. c. 27. & vetus videtur, 18. Kal. Septembris. Igitur Magnentio,

Magnentius ipse *LYGDUNI* se interfecit, vt testantur *Socrates d. cap. 27.* & *Sozomenus, lib. 4. cap. 6.* Hac igitur Urbe *Lygduni* recepta, ac tyrannide Magnentij penitus profligata, emissa statim ex ea Urbe *LYGDUNO* hæc lex nostra à Constantio, siue hoc Edictum indulgentiæ, securitate promissis iis, qui in Italia vel ipsamet Urbe Roma, Magnentij, vel etiam *Nepotiani* partes secuti fuissent, vel saltem per ea tempora criminibus sese obligassent. Exceptis tantum atrocioribus criminibus quinque, quæ capite vindicantur, quæque talia sunt, vt admissio nullius temporis obreptu excusari vel indulgeri possint. Quinque crimina ait, pariter vt lex 3. r. de bonis damnatorum. *Quinque* inquit, *legibus damnate mulieris dos, publicatur, Maleficia, vis publica, parricidij, veneficij, de Sicariis* rursus pariter vt duabus Constitutionibus, quas sub Theodosij M. nomine ex *Cod. Lygd. & Anic.* edidit nuper *Sirmionus* in append. *Cod. Theod. n. 7. 8.* de quarum fide actum, in *Prolegomenis.* cum tamen lex memoretur l. 3. 4. h. t. Imò octo, l. 6. 7. 8. h. t. Quæ qualia sunt ex illis legibus apparebit. Sanè superiore lege 1. Tria quoque crimina tantum excipiuntur, sub quibus tamen & alia species comprehenduntur. Ad horum criminum exceptionem ab Indulgentia Principis alluit quoque *Chrysothomus* in ep. ad *Corinthios* *κόσμη β. p. 13. t. 3.* Vtunque sit, homicidium de eorum criminum numero esse notandum est: A quo non abhorret quod *Iulianus Orat. 1. Peric. 10. 112. 134. 144.* de cædibus à Magnentio patris ait: imò conuenit omnino Indulgentia illa eius quam supra ex eodem memorauimus.

¶ Cæterum hæc lex data est ad Cerealem Pra-

fectum Urbis, ad quem ipsum paulo post mens No. uembri pariter data occurrit lex 5. inf. de Paganis, quæ sacrificia nocturna Magnentio Auctore permittit aboleri iubentur.

Ad hunc eundem Cerealem est quoque lex 9. inf. quorum appellat. Eius denique meminit hoc ipso Anno 353. Auctor *Notitiæ Præfectorum Urbis* & superioris anni sine, vbi ostendit eum Præfectum fuisse Urbis à Sext. Kal. Octobr. Anni 352. ad Sext. vlt. Id. Decembr. huius anni 353. Quod & ipsum postremum in partem arguit d. lex 5. inf. de paganis.

Præteriti etiam non debet vetus inscriptio quæ huius de Magnentio victoriæ, simul & Cerealis huius P. V. mentionem conseruat.

RESTITVTORI VRBIS ROMÆ ATQVE ORBIS ET EXTINGTORI PESTIFERÆ TYRANNIDIS

D. N. FL. IVL. CONSTANTIO VICTORI AC TRIVMPHATORI SEMPER AVGVSTO

MERATVS CEREALIS V. C. PRÆFECTVS VRBI VICE SACRA IYDICANS. D. N. M. QVE EIVS.

Ex his omnibus iam elucet, hanc legem referendam ad A. D. 353. seu Consulatum Constantij VI. & Constantis Cæs. III. non etiam, vt corruptè editum, ad Consulatum Constantij VII. id est ad A. D. 354. Denique ex his iam liquet, de tribus: putà eum *Lygduni* data hæc lex fuerit, eaque ad *Cerealem Præfectum Urbis* ea emissa sit, postremum de quo Tyranno lenserit Constantius hæc leg.

¶ PASCHALIS Valentiniiani Sen. indulgentia, omnium antiquissima. A. D. 367.

III. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus " AAA. ad Viuentium P. V."

B diem Paschæ (quem intimo corde celebramus) omnibus quos reatus adstringit, carcer inclusit, claustra dissoluimus: Adtamen Sacrilegus, in Maiestate reus, in mortuos, veneficus, siue maleficus, adulter, raptor, homicida, communiōne istius muneris separentur. Dat. III. Non. Maij, Rom. Lupicino & Iotiano" COSS. [367.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst. pariter vt lex 4. 6. 7. Atque ita non nisi vnica lex de Paschali Indulgentia, è quinque quæ hoc titulo comprehendæ sunt, in Cod. Inst. relata est: putà lex 8. in l. 3. C. de Episcop. aud. Cui tamen lacinia quædam atrexa est è l. 6. h. t. Memorat hanc quoque legem *Baronius A. D. 367. n. 11.*
 " *Gratiani* nomen inducendum, vt docet *Temporum ratio*: vid. *Chronologiam Theod.* mense quippe Augusto demum *Gratianus* Ambianis à P. Valentiniiano Augustus renunciat: quod iam etiam *Doctiss.* *Petitus* notauit *Comm. in leges Atticas*, p. 38.
 " *Viuentius P. V. Roma* sub Valentiniiano Sen. de quo mox.
 " *In Maiestatem reus*, id est, Maiestatis reus.
 " Necromantiam intelligit.
 " Pro à communiōne: quomodo etiam hic forte scriptum fuerat.
 " An reponendum *Martij*: Emittæ enim hæc Paschales Indulgentiæ ante vel circa diem Paschæ, vt ait *Chrysothomus*, Et vt idem testatur *Homil. 30. in cap. 11. Genes. p. 427. Paris. edit.* in magna Hebdomada quæ Pascha præcedit, pariter sermone in magna Hebdomada *Sauil. 5. p. 541.* qui vtique in Mauro nunquam incidit, sed vel in Martium vel Aprilem. Dominica enim Paschalis hoc æno circiter Martij 16. vel vt alij 22. remotissima Aprilis 25. vel 30. Et verò hoc anno Pascha celebratum *Kalendis Aprilis.* Verum de hoc mox.
 " *Rem.* Remis enim hoc tempore vestabatur Valentinianus: vt docent superioris anni leges, & huius complurimæ. Quod etiam notauit *Doctiss.* *Petitus* *Comment. in leges Atticas*, p. 38. 39. Fidem facit *Chronologia Theodosiana.* Quin & *Ammianus Marcellinus*, lib. 26. p. 340. Sanè idem error admissus in l. 4. inf. de *Metallicis*: & l. 13. inf. de *Suscceptorib.* Nisi data hic accipiendum pro *Accepta.*
 " *10. Iotiano.* Quamquam è l. 11. inf. de *panis*: & apud *Socratem* etiam lib. 4. *Historia Ecclesiast.* cap. 10. huius consulis nomen ita quoque effertur.

VALENTINIANI Sen. tres *leges* seu Indulgentia sequuntur : & duae quidem priores Paschales Indulgentia, ob PASCHÆ scilicet celebritatem, seu Festo Paschatis (de quo festo dixi ad *leg. omnes dies 2. sup. de feriis* quam, ut alia omittam, Gregorius Nazianzenus *Orat. funebri in Patrem*, 19. p. 304. *Βασιλικῶν ἡμερῶν ἡμέραν* vocat. Idem *sermone* de hac festiuitate *secundo*, p. 676. *αὐτῆν*, inquit, *ἑορτῶν ἡμῶν ἐστὶν ἡ παλαιὰ καὶ ἀνηγήρευσα ποσῶντων ἀποδείξασα πάντα τὰς ἀθροιστικὰς μόνον καὶ χρομιαῖα ἀρχαίους, ἀλλ' ἡδὴ καὶ τὰς αὐτῆς Χριστοῦ, καὶ τῶν αὐτῶν τελευτήτων, ὅσον ἀσέβητος ἡλικίῃ* : Ibidem *μεγίστην ἡμερῶν* vocat) appetente, Indulgentia criminum à Principibus Christianis emitti solita : Cuiusmodi Indulgentia Paschales quinque in vniuersum *hoc titulo* occurrunt, *hac*, inquam *lege* 3. & l. 4. 6. 7. 8. *inf.* quae quidem omnes sunt huius muneris (ut *hac l.* vocatur) id est Indulgentia Paschalis Edicta ; quarum quidem duae priores sunt Valentiniiani Sen. tres posteriores, Valentiniiani Iunioris : à quibus *vnicam* tantum, putà *legem* 8. habet *Codex Iustin.* sub *tit. de Episc. aud.* Et eius alioquin quae apud Gothos quoque deinceps in vsu fuit, formula elegans extat apud Cassiodorum, *lib. 11. form. vlt.* Meminere huius Indulgentia passim Patres Ambrosius, *Epist. 31. p. 154.* vbi exprobrat Imperatori, quod Iustinae Matris suasionem Paschatis tempore prius vitos carceri mancipasset, quo vinciti alioquin dimitti solerent. *Itaque* inquit, *Sanctis diebus hebdomadae vltima, quibus solebant debitorum laxari vincula.* Meminit & Gregorius Nyssenus *orat. 3. de Resurrectione Christi* : *ἀδελφοί*, inquit, *ὅπως κατὰ δῶκεν, ὅς ἀνεστῆ καὶ ἀπέβη τῆς μεγάλης ἀποδείξεως τῆς ἑορτῆς καὶ ὁ δεσμοῦτος λυθήτω, ὁ χρεώστης ἀφίεσται, ὁ δόλος ἐλευθερεῖται καὶ ἀγαθὸν καὶ φιλανθρώπου καὶ δικαιοσύνης κηρύσσει καὶ ὁ δόλος ἀφίεσται* &c. id est, *Nullus adeo aegritudine pressus & obnoxius est, quin per huius festi [de Paschate loquitur] magnificentiam, mali sui remissionem sentiat atque leniamen: hoc die nexi soluntur, debitor dimittitur, seruus bono & humano praconio atque Edicto Ecclesia manumittitur.* Qui locus vel eo quoque singularis est, quod docet, manumissiones in Ecclesia Paschali die celebrati solitas, de qua alioquin manumissione in Ecclesia suo titulo, *sup. de manumission. in Ecclesia.* Meminit huius Paschalis indulgentia, & quidem à Theodosio M. data, eo ipso anno & tempore, quo tumultus Antiochenus exortus, statuaque Imperatoriae deiecta, id est A. D. 387. Chrysostomus *homiliā ad populum Antiochenum* 6. pag. edit. *Paris.* 84. *τιμὴν παριστῶν ἑορτῶν, καὶ ἡ ἀπίστα ἀδελφῶν καὶ ἀδελφῶν παύσης καὶ αὐτῶν ἐστὶν ὁ θεοσιδὸς βασιλεὺς ἡμεῶν ἡδὴ καὶ ἡ ἐπιμνησθῆναι, ὅς ἀπαύσης τὸς παρὰ αὐτῶν καὶ ἀδελφείας κερτήσας ἀπεβλάδευε βασιλεὺς ἐν ταύταις ἡμέραις τῶν ἡμερῶν σήμερον ἐπισημασθῆναι εἰς τιμὴν τῆς ἑορτῆς τῶν τῶν δεσμοῦστων οὐκ ἔστιν ἀφίεσθαι ἀπαύσης καὶ ταύτην ὁ ἑρδὸς ὁ ἡμέτερος εἰσαίτων, ἀναγνώσειν καὶ ἐπιστολῶν καὶ βασιλικῶν, καὶ ἡ δὲ οὐκ ἔστιν ἀναμνήσθαι νόμον, καὶ ἡρεῖ παρὰ αὐτῶν, ἐπὶ οὐ σαλῶν παρεκλάσεων καὶ τῶν σαύτων μνησθῆναι οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῶν παρὰ αὐτῶν καὶ φιλανθρώπου δίκαιον ἔχει εἶναι ποιῆσαι φόνον, καὶ ἀδικον ἀπομνήσθαι ἐργασασθῆναι τῶν ἐπισημασθῆναι τῶν ἑορτῶν ἀδελφείας ἀφίεσθαι, καὶ ἀνδρώσε καὶ μὴ ἐν τετολιμνησθῆναι κατωκείναι, id est, *Per hos dies Imperator missa Epistola in honorem festi, omnes ferme qui carcere detinebantur liberis dimisit. Hanc ergo cum ad Imperatorem venerit Sacerdos noster epistolam ipsi preleget, ipsaque ipsi leges in memoriam renouabit, & ad eum dices: Temet mone tuorūque memor esto: domi tuae, vel à teipso humanitatis exemplar habes: Noluit**

instam eadem facere, & iniustam poterismittere? cunctis & condemnatis ob fisci reuerentiam dimissisti, & non obnoxius, nihilque ausos damnabis? Et post alia, super ea Indulgentia *ὅς διὰ τῆς ὁμοιοῦς ταύτης διαλογηθεὶς ἢ πῶλεσι πᾶσαις ἐλεγεσθαι, εἰδὲ μοι δωρεῶν καὶ τῶν νεκρῶν ἀναστήσαι.* Et idem rursum Chrysostomus Flavianum Episcopum Antiochenum, *tom. 4. p. 441.* in reconciliationem Imperatoris eum ciuitate, *humil. 20. ad Populum*, Imperatorem Theodosium M. inducit alloquentem. *μέγαλα καὶ ἀποδείξασα πάντα τὰς ἀθροιστικὰς μόνον καὶ χρομιαῖα ἀρχαίους, ἀλλ' ἡδὴ καὶ τὰς αὐτῆς Χριστοῦ, καὶ τῶν αὐτῶν τελευτήτων, ὅσον ἀσέβητος ἡλικίῃ* : Ibidem *μεγίστην ἡμερῶν* vocat) appetente, Indulgentia criminum à Principibus Christianis emitti solita : Cuiusmodi Indulgentia Paschales quinque in vniuersum *hoc titulo* occurrunt, *hac*, inquam *lege* 3. & l. 4. 6. 7. 8. *inf.* quae quidem omnes sunt huius muneris (ut *hac l.* vocatur) id est Indulgentia Paschalis Edicta ; quarum quidem duae priores sunt Valentiniiani Sen. tres posteriores, Valentiniiani Iunioris : à quibus *vnicam* tantum, putà *legem* 8. habet *Codex Iustin.* sub *tit. de Episc. aud.* Et eius alioquin quae apud Gothos quoque deinceps in vsu fuit, formula elegans extat apud Cassiodorum, *lib. 11. form. vlt.* Meminere huius Indulgentia passim Patres Ambrosius, *Epist. 31. p. 154.* vbi exprobrat Imperatori, quod Iustinae Matris suasionem Paschatis tempore prius vitos carceri mancipasset, quo vinciti alioquin dimitti solerent. *Itaque* inquit, *Sanctis diebus hebdomadae vltima, quibus solebant debitorum laxari vincula.* Meminit & Gregorius Nyssenus *orat. 3. de Resurrectione Christi* : *ἀδελφοί*, inquit, *ὅπως κατὰ δῶκεν, ὅς ἀνεστῆ καὶ ἀπέβη τῆς μεγάλης ἀποδείξεως τῆς ἑορτῆς καὶ ὁ δεσμοῦτος λυθήτω, ὁ χρεώστης ἀφίεσται, ὁ δόλος ἐλευθερεῖται καὶ ἀγαθὸν καὶ φιλανθρώπου καὶ δικαιοσύνης κηρύσσει καὶ ὁ δόλος ἀφίεσται* &c. id est, *Nullus adeo aegritudine pressus & obnoxius est, quin per huius festi [de Paschate loquitur] magnificentiam, mali sui remissionem sentiat atque leniamen: hoc die nexi soluntur, debitor dimittitur, seruus bono & humano praconio atque Edicto Ecclesia manumittitur.* Qui locus vel eo quoque singularis est, quod docet, manumissiones in Ecclesia Paschali die celebrati solitas, de qua alioquin manumissione in Ecclesia suo titulo, *sup. de manumission. in Ecclesia.* Meminit huius Paschalis indulgentia, & quidem à Theodosio M. data, eo ipso anno & tempore, quo tumultus Antiochenus exortus, statuaque Imperatoriae deiecta, id est A. D. 387. Chrysostomus *homiliā ad populum Antiochenum* 6. pag. edit. *Paris.* 84. *τιμὴν παριστῶν ἑορτῶν, καὶ ἡ ἀπίστα ἀδελφῶν καὶ ἀδελφῶν παύσης καὶ αὐτῶν ἐστὶν ὁ θεοσιδὸς βασιλεὺς ἡμεῶν ἡδὴ καὶ ἡ ἐπιμνησθῆναι, ὅς ἀπαύσης τὸς παρὰ αὐτῶν καὶ ἀδελφείας κερτήσας ἀπεβλάδευε βασιλεὺς ἐν ταύταις ἡμέραις τῶν ἡμερῶν σήμερον ἐπισημασθῆναι εἰς τιμὴν τῆς ἑορτῆς τῶν τῶν δεσμοῦστων οὐκ ἔστιν ἀφίεσθαι ἀπαύσης καὶ ταύτην ὁ ἑρδὸς ὁ ἡμέτερος εἰσαίτων, ἀναγνώσειν καὶ ἐπιστολῶν καὶ βασιλικῶν, καὶ ἡ δὲ οὐκ ἔστιν ἀναμνήσθαι νόμον, καὶ ἡρεῖ παρὰ αὐτῶν, ἐπὶ οὐ σαλῶν παρεκλάσεων καὶ τῶν σαύτων μνησθῆναι οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῶν παρὰ αὐτῶν καὶ φιλανθρώπου δίκαιον ἔχει εἶναι ποιῆσαι φόνον, καὶ ἀδικον ἀπομνήσθαι ἐργασασθῆναι τῶν ἐπισημασθῆναι τῶν ἑορτῶν ἀδελφείας ἀφίεσθαι, καὶ ἀνδρώσε καὶ μὴ ἐν τετολιμνησθῆναι κατωκείναι, id est, *Per hos dies Imperator missa Epistola in honorem festi, omnes ferme qui carcere detinebantur liberis dimisit. Hanc ergo cum ad Imperatorem venerit Sacerdos noster epistolam ipsi preleget, ipsaque ipsi leges in memoriam renouabit, & ad eum dices: Temet mone tuorūque memor esto: domi tuae, vel à teipso humanitatis exemplar habes: Noluit**

rem habet. Et sanè ita omnino exillimo, Valentianum Sen. primum huius Indulgentia Paschalis auctorem fuisse : atque ad eò *hac lege* primum eius ead. l. re Edictum contineri A. D. 367. Cuius etiam initio huius instituti sui causam reddit : peculiarem videlicet suam eiga eum diem deuotionem : *Ob diem Pascha quem intimo corde celebramus*, &c. Et quidem in Vrbe Romā primum, vel potissimum, vsurpatus hic mos : ut docet præter hanc legem, *lex prox. 4. 6. 7.* Propagatum dein exemplum ad prouincias : de quo est *lex* 8. Et sanè Viuentio Praefecto Vrbs *hanc legem*, inscribi obseruandum est : cui eidem alloquin inscribitur hoc ipso Anno *l. 1. inf. de poen.* Et idemque meminit Ammianus Marcellinus, *lib. 27. p. 361. 362.* Qui quidem *Viuentius* ille est, sub quo exorta scilicet illa cruenta quam describit idem Ammianus auctor fuerit *Damasius Episcopus Romanus*, qui superiori Anno 366. electus fuit, non 367. ut Baronio visum, ut alibi pluribus ostendo. Sanè recens etiam huius Indulgentia Paschalis institutum esse, indicat videtur ipse Valentianus *lege prox.* quem Principem, aliis quoque argumentis comperio, Religionis Christianae venerationem variis rationibus auctum fuisse : inter cetera, comportatis spoliis à Templis Gentilium in Ecclesiam : quod Iulianus versà vice facere instituerat. Atque hoc etiam inter alia complurima argumento apparet, librum de *Cardinalibus Christi*, petram S. Cypriano Carthaginiensi tribui, cum in eo fiat huius Indulgentia mentio. Traductus autem proculdubio Indulgentia huius Paschalis mos à Iudaeis : apud quos vnde vnde mos ille inuectus fuerit : (de quo Grotius ad *c. 27. Math. v. 15.*) solemnibus diebus vnum è vinculis dimittere mos erat, ac nominatim festo Paschali, vt ex Euangelio patet. Quod & Pentecostae & Tabernaculorum diebus factum : Quamquam & apud Gentiles quoque diebus solemnioribus festorum vinciti soluti. Ita diebus Cereri sacris vinciti, soluti soluti ex lege Graecorum, cuius meminit Sopater *ἐν διακρίσει ἱστοριῶν τῶν δεσμοῦστων*, inquit, *τοῖς δεσμοῦστων λυθήτω.* Item in Panathenaeis Vlpianus ad

illa Demosthenis *τὸν ἀπὸ τῆς ... ἐν τῷ δευτέρῳ τῷ διακρίσει* ex oratione καὶ *Υποκρίσει* sic notat καὶ *τῶν ἐν ἡμέραις τῶν παρὰ αὐτῶν τότε ὁ δὲ ἀφίεσθαι τῶν δεσμοῦστων καὶ τῶν ἀφίεσθαι ἐν τῷ καὶ ἀποδείξει.* Sed & idem Romanus sicbat, *Linus lib. 5.* in descriptione Lechitenij quod primum factam in Vrbe A. C. C. C. L. V. *Et cum inueneris quique benigne & comiter sermones haberi, in quibus ac libris temperantiam, vinctis quoque demptis & cor dies vinctis.* Tandem obseruandum, ut ex *h. l.* ita ex reliquis quatuor, Indulgentiam hanc Paschalem non pertinuisse ad sex atrociorum criminum reos. Quod etiam in illa apud Cassiodorum indulgentia expressum de quo plenius dicam ad *leg. 6.* Ceterum ne quis turbetur characterismo diei & mensis huic legi appposito *111. Non Alitij*, notandum, id non referendum ad diem quo Pascha celebratum, multò minus ante id, quando nunquam Pascha in eum diem incidit, verum ceteris, & verò his Coss. Pascha celebratum *Kalendis Aprilis* : vide Victorij *Canonem Paschalem*, & *sup. in Notis* iam dixi. Verum cum post Paschatis diem elapsum reus quidem in foro Praefecti Vrbs conueniretur, veluti facilligij reus, aut maleficus : is verò obtenderet repeti se amplius non posse, quasi Paschali Indulgentia comprehensus, dubitatum ea de re, atque ad Valentianum Imperatorem : Et ita quidem sentio, et si Doctissimus Petrus, *comment. in leges Atticas* p. 40. describendum putet *111. Non Alitij*, ut ita appetente Paschate haec *lex* lata fuerit. In magna certè Hebdomada huiusmodi Indulgentias emittas testatur Chrysostomus *ad nobis illis locis*, quos antea consignauit. Interim hic cumulate iuuat quae *hoc titulo* de Paschate, & Paschalibus diebus occurrunt elogia : *ob diem Pascha*, inquit Valentianus Sen. *h. l.* quem intimo corde celebramus : Idem *l. prox. 4. Pascha celebratum* vocat : *Paschalis letitia diem*, Valentianus Iunior. *l. 6.* idem *l. 7. Religionem anniuersaria obsecrationis.* Idem *l. 8. Gaudia & letitiam commoneat* his tribuit : *mos, dies sanctos vocat.* Quae omnia testantur venerationem, sanctitatem & iustitiam huius festi : & elogiis quae *initio* ex Gregorio Nazianzeno notauit, respondent.

Alterna PASCHALIS Indulgentia Valentiniiani Sen. A. D. 368.

IV. * Idem "AAA. ad Olybrium" P. V.

PASCHÆ celebritas postulat, ut quoscunque nunc "ægra expectatio quaestionis, poenaeque formido sollicitat, absoluaemus : Decretis tamen Veterum † mos gerendus est, ne temerè homicidij crimen, auulterij foeditatem", maiestatis iniuriam, maleficiorum scelus", infidias" venenorum, rapiusque violentiam sinamus euadere. Lecta "VI I. Id. Jun. † Valentiniiano & Valente I. A. A. Coss. [368.]

NOTÆ.

* Fe hac *lex* abest à *Cod. Just.* omisit eam Baronius : quā tamen Historia Ecclesiastica Anni 368. augeri potuit.
 † Reçtè hic *Gratianus* nomen adijitum : vide *Constitut. Theodof.*
 † *Olybrius* PV. Romæ sub Valentiniiano Sen. De eo vide Amm. Marcellinum *lib. 28. p. 381.* Fuit verò hic Olybrius Praefectus Vrbi integrum triennium Anno videl. 368. 369. 370. vid. *Protopogr.*
 † Nota hanc vocem *nume*, imminente scilicet Paschali celebratae indulgentia hæ emittit : de quo ad *leg. superiorem.*
 † Quænam hæc Veterum decreta ? Dicam mox.
 † *Κολλησις* hic bene obseruata, Marcellinus *lib. 16. p. 73. nec adultrij seditis suppressa.* Sanè *l. 2. sup. de adultis*, exdandi quoque verbum, hac in re vsurpatur.
 † *Initia* Maiestatis propriè.
 † *Scelus* maleficiorum, vide *sup. de Maleficiis.*
 † Infidias venenorum : vide *titulum* hominum ad L. *Cornel. de Sicariis & Veneficis.*
 † *Lex* : *lex* in Senatu proculdubio, v. *Prolegomena.* Lecta porò hæc *lex* seu indulgentia, quomodo & recitata quæ continetur *l. 6. inf.*

COMMENTARIUS.

PASCHALIS Indulgentia à Valentiniano Seniore emissa hæc altera est A. D. 368. cuius eadem est quæ superioris sententia, Anno Superiore datae. Ex quâ magis magisque confirmor, Valentinianum primum Authorem Paschalis huius Indulgentiæ fuisse: Ceterum mirum, quod etiam Doctus Peritus noravit in leg. Attic. p. 40. hanc legem Id. Iunias primam lectam, Itaque error hic mihi residere videtur. Emisse quippè hæc Indulgentiæ Paschales appetente Paschate: atquin in Iunium mensem Pascha nunquam incidit. Malum itaque VIII. Idium [Apr.] Porro apertissime initium legis ostendit circa festum Paschæ hanc legem latam. Pascha celebrata postulat, Vt quocumque Nunc ægra expectatio sollicitat. Pascha verò hoc Anno celebratum

XVI. Kal. Maias nonnullis Latinorum X. Kal. April. vide Victorij canonem. ¶ Quod recentum attinet exceptorum criminum ab indulgentiâ Paschali, est ea paulum diuersa ab eo qui fit lege Superiore: vbi & oblatum videri possit quod de decretis veterum additur. Sed enim hic intelliguntur leges Iulia & Cornelia, similesque, quæ crimina persequuntur, & persequi iubent. Quæque tacite hic opponi videntur recenti instituto indulgentiarum Paschalium, vt ad legem Superiorem monebam: hoc videl. sensu: hæcenus quidem à decretis Veterum recedi, quæ delicta puniri iubent, vt Indulgentiæ ad leuiora delicta tantum pertineant: in atrocioribus verò criminibus, decretis Veterum mos geratur.

¶ GENERALEM indulgentiam criminis alicuius à toto aliquo corpore, veluti à Senatu, non rectè peti.

v. * Idem AAA. ad Senatum."

INDULGENTIA, Patres Conscripti, quos liberat, notat; nec infamiam criminis" tollit, sed pœnæ gratiam facit: In vno" hoc, aut in duobus reis ratum" fit: Qui indulgentiam Senatui dat, damnat Senatum. Dat. xiv. Kal. Iun. Treu. Gratiano A. II & Probo Coss. [371.]

NOTÆ.

- * Lex vlt. Cod. de generali abolitione. Iungenda huic lex 9. sup. de maleficiis, quæ huic nostræ coniuncta, ei non minimùm lucis adiuuet.
- " Verbis Romæ: de quo mox plura.
- " Veluti Maleficij, in specie huius legis.
- " Senatore videlicet, maleficij reo.
- " id est, indulgentiæ vsus & petitiō valeat.

COMMENTARIUS.

SENATI toti Romano Indulgentiâ petenti, propter Senatores videlicet quàm plurimos criminis cuiusdam (de quo mox) reos, denegat hæc oratione, ad ipsissimæ Senatui emissa, Valentinianus Sen. A. D. 371. Singulis scil. Senatoribus indulgentiam suam promptam paratam pollicetur, à toto verò Senatu simul & semel indulgentiam seu abolitionem generalem à se rectè peti negat. Nempe quod huiusmodi indulgentia toti Senatui data, cum totius Senatus infamia coniuncta foret. Cùm Senatus dignitas omnem omnino notam & infamiam respuat. Est enim Senatorius Ordo humani generis pars melior (vt apud Symmachium vocatur) quem dehonestari neque sic, Indulgentiâ videlicet datâ, oportet. ¶ Porro abolitionem hanc generalem cum infamia totius Ordinis coniunctam ita probat tripliciter sententiâ: Nempe quod vt eleganter ait, eos ipsos quos liberat, notat. Rursum quod indulgentiâ pœnæ quidem gratiam facit, at non etiam infamiam criminis tollit. Denique quod qui indulgentiam Senatui dat, eo ipso Senatum damnat. Tandem abest scil. indulgentia infamiam criminis tollat, vt contra eam inuatur, & cum cui datur, notet damnare. Quod & ceteroquin in singulis & priuatis verum est. Notum illud Claudij Imperatoris, apud Suetonium cap. 16. qui cum orantibus familiaribus dempsisset eandem oppositam notam, tamen iudicij sui cen-

sorij testimonium aliquod extare cupiens; litera tamen, inquit, extet. Notum & illud Poëta (quod etiam Glossa citauit.) Pœna potest demi culpa perennis erit. Plinius quoque lib. 7. Epist. Si pœna flagitij manifesti remittatur, nota certè quasi censoria inuatur. Lilius lib. 45. His, qui nos pœna, non crimine liberant, gratiam habemus. &c. Elegans & Augustini hanc in rem nostram locus Epist. 259. ad Cecilianum. Nec indulgentia, inquit, illis danda visa est, ne VELSIC aliquo crimine notarentur, sed tantum communitorium, quo eos ab omni molestia liberos dimittere inberetur. Qui locus singularis est, & singularem cautelam continet: ostendit enim cum indulgentia cum infamia quadam coniuncta foret, eius cuitandæ gratiâ, communitorium securitatis indulgentiæ vice impetratum. Eademque ratio & cautela altera fuit Euocationis, si videlicet Princeps in iudiciis conuictos ad se suamque cognitionem euocaret: Symmachus lib. 4. Epist. 68. Nuper, inquit, à Principibus inuictis, ne per Indulgentiam liberarentur, accitus est, magisque hoc ore quâ veniâ fatum trisse mutauit, nec ta creptus est quàm desideratus. Quæ quidem Symmachi Epistola pertinet ad indulgentiam Tyranni Maximi lætatoribus datam, vt magis adhuc docet Epistola 74. lib. 3. Et ita quidem interim duæ cautelæ illæ quæ nostris Euereticis, notanda sunt, quibus venia criminis citra notam adij potest.

potest; non indulgentiâ quidem criminis tributâ, verum communitorio liberationis, & Euocationis. Quæ ad praxin vtiliter traduci possunt. ¶ Criminis igitur gratia honorificentius fit communitorio securitatis, aut Euocationis, quia Indulgentiæ nomen cum infamia coniunctum est. Sanè Philippus Imperator quoque in l. 7. Cod. Inst. de sententia passis & restitutis (quam plenius explicabo ad leg. 10. infr.) scribit: Generalis Indulgentia nostræ reditum exulibus seu deportatis tribuit, non etiam loca militie pridem adempta concessit, neque integram atque illibatam existimationem reseruaui. Verum Indulgentia illa Philippica huic nostræ similis non est. Est enim de pœnæ iam inlicitæ remissione, quam Nos vocamus Rappell de bon: vt ad l. 10. plenius ostensuri sumus. Imò si conicere licet, omnino crediderim indulgentiam illam Philippicam esse secularem indulgentiam datam occasione secularis lætitiæ: quâ videlicet Philippus Millesum ab Vrbe condita annum, Consulatu suo & filij celebravit. De quo videndus est Capitolinus, in Gordianis, Victor in Philippis, Alij. ¶ Vt ad legem nostram redeamus & hypothesein eius ostendamus, pertinet species eius Maleficij & Magiæ crimen, cuius infamia hoc tempore Senatorum plurimi stringebantur sine laborabant, vt docet lex 9. sup. de maleficiis, quam huic nostræ coniungendam dixi, & expressius adhuc lex 10. eod.

tit. cuius rei historia exequitur luculentè Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 384. 385. 386. Igitur, cum Valentinianus seuerius, nimioque rigore in id inquiri iussisset (vt idem Marcellinus d. pag. 386. refert) missi à Nobilitate seu Senatui legati ad Valentinianum, cum iam nemo non fermè Senatorum huius criminis reus fieret, quod etiam hæc ipsa Valentiniani Oratio, seu ad Senatum responsio, satis testatur, qui inter alia petere huius criminis indulgentiam simul & semel toti Senatui fieri. Sanè idem Ammianus Marcellinus quoque d. p. 386. meminit Legationis cuiusdam super hoc ipso negotio ad Valentinianum missæ: sed quam hæc posteriori & ad leg. 10. sup. de maleficiis referendam existimo. Valentinianus autè cum in hoc crimine feridè & sigillatim inquiri vellet, hoc egregio obtentu seu prætextu, ad eludendam Senatui petitionem, vsus est; Quod indulgentia Senatui data, Senatum damnatur & infamatur esset. Hoc tamen ad clementiæ speciem addito, se si pro singulis & certis quibusdam Senatoribus peteretur; indulgentiam non illibenter denegaturum: In vno hoc, inquit [Senatore videlicet] aut in duobus reis, ratum fit: (non verò in vniuerso Senatu) nam qui indulgentiam Senatui dat, damnat Senatum. Est igitur hæc lex inani honestatis tantum velamento succincta seu velata, si rectè coniciamus.

¶ PASCHALIS indulgentia Valentiniani Iun. A. D. 381.

v. i. " Imppp. Gratianus, VALENT. & Theod. AAA. ad Antidium v. c. Vicarium."

PASCHALIS lætitiæ" dies ne illa quidem tenere" finit ingenia, quæ flagitia fecerunt: pateat infuētis horridus carcer aliquando luminibus." Alienum autem censemus ab Indulgentiâ, qui nefariam criminum conscientiam 1. in Maiestatem superbè animauerit 2. qui Parricidali furore raptus" sanguine proprio manum tinxit: 3. qui cuiusque præterea hominis Cæde maculatus est: 4. qui Genialis" tori ac lectuli fuit inuasor alieni: 5. qui verecundiæ virginialis Raptor extitit: 6. qui venerandum cognati" sanguinis vinculum profano cæcus violauit Incestu: 7. vel qui noxiis quæsitâ graminiibus & diris innummurata" secretis, mentis & corporis venena composuit: 8. aut qui, facti" otis imitator, & diuinorum vultuum adpetitor, venerabiles formas sacrolegio eruditus" inpreffit. ¶ His ergo tali quoque sub absolutione" damnatis, indultum nostræ Serenitatis eo præcepti sine concludimus, vt remissionem veniæ criminâ nisi semel commissa, non habeant: ne in eos liberalitatis Augustæ referatur humanitas, qui in punitatem veteris admitti non emendationi potius, quàm consuetudini deputarunt. Recitata " xvi. Kal. Aug." Rom. Syagrio & Eucherio Coss. [381.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. Sed & eam quoque Baronius omisit: quâ tamen Historia Ecclesiastica A. D. 181. augeri potuit.
- " Ad Vicarium Verbis Romæ pariter dirigitur Secunda Valentiniani Iunioris Indulgentia quæ continetur lege prox. seq.
- " Cassiodorus 4. Var. 42. cum Paschalibus diebus paterni luctus essent vulnere sauciati, et ipso LæTITIÆ tempore solè cogentur tristitiam sustinere. Sic rursum, l. 8. in gaudio lætitiâque communi his diebus tribuit.
- " Tenere, vel tenere, id est carcere includi. Tenet aliquis Timere, vel temere.
- " Non abluere Cassiodori Indulgentia Paschalis, lib. 11. var. vlt. Locus perpetua nocte cæcatis eisdem infusione lucis albescit. Et mox, lumina diuini obrui corporeunt, item, Redire ad lucem, quos caligantes tenebra possidebant.
- " Genialem rursum Virgiliana quoque imitatione dixit. Inuent genialibus altis Aurea fulcra toris
- " Eademque ratio l. 2. sup. de adulteris, imprimis maritum Genialis thori vindicem esse oportet. Plura vide in Gloss. Cassiodorus 1. var. 37. Et genialis thori maculam deprehensi adulteri sanguine diluisti. Idem lib. 2. ep. 10. vt sollicitatoris Genialis thori reuerenda societas. & lib. 9. ep. 18. Qui in Genialis thori ansus est diuisione grassari.
- " Virgiliana rursum imitatio lib. 12. Aeneidos. Vilius amore sui cognato sanguine victus.
- " Martialis quoque lib. 12. ep. 44. Vnice cognato inuictum mihi sanguine nomen.

Silius lib. 8. Siquis cognationis, Gelius lib. 11. proprii, confuati atque cognati sanguinis alimentia privare.
Dicitur sup. ad Titulum de Maliciis l. 5.
Falle moneta reum hoc verborum ambitu designat: Secum es, pro Principis facie Symmachus lib. 10. ep. 29. ad hunc eundem Valentinianum scribens.
Dicitur et res est, curiose Clementium vestiam et usquam coram locutus & alloquitur Principum facies.
Dicitur in istis deus ORA. venerat, &c. Venerabiles formae. De quibus omnibus vide sup. titulum de falsa moneta.
Natum quis hoc loco, unde natio legebat, ut quis actiois, unde officiebat, ut qui functionis, inepit.
Sacilegio creditus falle moneta reus, qui scilicet in falsa moneta facienda creditus est.
Emis legis 3. Cod. de Episcopali audientia, hinc desumptus est.
Aboluciois id est, indulgentia in Iustitance legitur adfructio.
Nec. Sic & l. 4. Paschalis pariter Indulgentia que continetur l. 4. sup.
An & hic error in die admittit ut reponat: quis Apr. ut l. prox. 7. Dicam mox.

COMMENTARIUS.

ASCHALEUS VALENTINIANI Iunioris Indulgentia sequitur. Paschalis scilicet Indulgentia, ut à Valentiano Seniore emissa in urbe Româ, duo exempla superius habuimus, l. 3. & 4. sup. ita à Valentiano Iunioris emissa tria nunc exempla siue Edicta sequuntur, hæc inquam lege, & duabus sequentibus; quarum due priores pariter ut Valentianæ l. 3. & 4. sup. ad urbem Romam proprie pertinent, sola lex 8. ad Prouincias pertinet. Et sane feruè est, ut existinem, Indulgentiam Paschalem ad urbem Romam primùm pertinuisse, deinceps verò in Prouincias propagatam: de quo ut ad l. 3. dictum fuit, ita ad eam legem dicitur.
Emissa autem hæc Indulgentia Paschalis, quæ hæc l. continetur, A. D. 381. & Recitata Romæ XII. Kal. Aug. vitiosè omninò: Clarè enim reponendum XII. Kal. Apr. Pascha enim hoc anno celebratum VII. Kal. Apr. vide Victorij Canonem Paschalem centum annorum, ab Anno 311. ad 411. Laterculum, vbi editum VI. Nisi fortè hæc lex pariter ut alia quæ de vitio suspecta sunt, post Pascha lata, cum de aliquibus reis dubitari cepisset: vel dici possit, quod non putem aded Datam ante quatuor menses; sed nunc Recitam.
Porro duo reorum genera hæc elegantissimâ constitutione (quæ cothurno Gallicano tota assurgit multâque Virgilianis imitationes continet) seu Indulgentia à Valentiano Iunioris excipiuntur. Primò atrociorum criminum (quæ quidem octo hic numerantur) Rei. Quod & ipsum constitutum l. 1. 2. 3. 4. sup. & duabus hæc legem sequentibus. Cassiodorus quoque nominatim in Paschali Indulgentia lib. 11. ep. ult. Ad te, inquit, claustrorum Magistrum verba venocentis &c. ut tuas quoque geminas consulemur, illos tibi tantummodo vendica, quos lex pietatis gratiâ non relaxat, ne cum truenlentis parceret, asperissima facinora lenigaret. Quæ ipsa Cassiodori formula tota consulenda est: multa enim habet, quibus hæc Paschalia Indulta illustrari valët. Quinimo & hodie hæc ipsa in Indulgentiis Regum obtinent quas occasione solemnium Regni in vrbes ingressum promulgant: De quo vide summam Ruralem Butilerij de criminibus exemptis indulgentiis

PASCHALIS Indulgentia Valentianiani Iun. A.D. 384.

VII. * Idem AAA." ad Marcianum Vic."

RELIGIO anniuersariæ obsecrationis hortatur, ut omnes omninò periculo carceris metûque pœnarum eximi iuberemus, qui leniore crimine rei sunt postulati. Vnde apparet, eos excipi quos atrox cupiditas in scelera compulsi seuiora: in quibus est primum crimen, 1. & maximè, 2. deinde homicidij, 3. veneficijque, ac 4. maleficiorum, 5. stupri, atque 6. adulterij, parique immanitate sacrilegij, 7. sepulchrici violatio, 8. raptus, 9. monetaque adulterata figuratio. Dat. XI. Kal. April. Med. Richouere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

NOTÆ.

Et hæc legem Baronius malè omisit.
Reponendi hi Imperatores, Valentianianus, Theodosius & Arcadius.
An Urbis Romæ in Italia? de eo mox. Sanè hic idem Alaricus videtur, ad quem Symmachi epistole aliquot extant lib. 8. epist. 9. 2. 53. 57. 72. ad Vicarium certè Urbis Romæ pariter dicebatur indulgentia legis superioris &c.
Dicam Paschæ intelligit.
Ergo iam Pascha imminebat.
Datiuiculum hoc? inuenimus ad aures lenius accederet, nisi supra legas hortabatur. Sed neque illius exempla desunt.
Et hoc duritculum, melius altis lenioris criminis. Sed quis hoc auro iam exigat latiore, & purum eloquium? quin potius barbarissimis plena omnia.
Mallet aliquis fecerit. De qua voce vide Gloss.
Maximam: ita Cuiacius reponbat, Recitationibus in Codice, Tit. ad leg. Iuliam Maiestatis, cuius coniecturam postea sibi vindicauit, qui de iure Pontificio scripsit, lib. 1. p. 6. Sed reuocari potest maximè, sceleris, aut lex, sanctorum, in quibus est maximè &c. Item, in quibus est primum crimen Maiestatis. Inter leniora enim est maximè crimen Maiestatis. Promiue vox maximè iungenda cum voce, est.
Dies hic & mensis rectè adscriptus: Pascha enim celebratum hoc Anno 9. Kal. April.

COMMENTARIUS.

ASCHALEUS Indulgentia à Valentiano Iunioris emissa iam altera hæc est; Data verò A. D. 384. mensè MARTIO in ipso Paschali termino XI. Kal. April. appetente Paschate IX. Kal. April. ut docet Victorij Canon Paschalis, non XII. Kal. Maij, ut malè Laterculum aliud vetus Paschale habet apud Bucherium p. 254. quod etiã rectè notat Petrus in leges Atticas, p. 40. Dubium verò num proprie hæc Indulgentia ad urbem Romanam pertinet, an ad Mediolanum & Italianam. Istud malim argumento subscriptionis. Data enim hæc Indulgentia XI. Kal. Aprilis Mediolani, vbi vnâ cum Imperatore Marciano ipse erat in ipso Paschatis termino, tertio post die Paschate celebrando, ut modò dixi. Itaque ad Mediolanum ea pertinet, quæ vtrique Vicarij Italie sedes erat, non ad Romam, quò post hæc legem datam perueni-

re Indulgentia hæc ante Pascha non potuit. In ea verò quoque sententia fuisse deprehendo Doctiss. Petrum p. 40.
Quod ipsam Indulgentiam attinet, & ipsa nominatim ad leniorum criminum reos restringitur, exclusis atrocioribus criminibus nouem, in quibus sanè, pariter vel. 1. 3. 4. 6. sup. & l. 8. sup. Adulterium collocatur; quod etiam Vlpianus numerat inter graviora, tit. de dotibus, §. 9. & in cuiusquid, 32. qu. 7. Quid in omnibus peccatis est gravior (quam in cap. at si Clericis, 4. extr. de iudiciis: inter minora recenseri videtur.) Item sepulchri violatio, h. l. & l. prox. quod crimen hoc auro frequens, & ideo quoque atrox, cum à maleficio saepe iungitur, l. prox. & cum homicidio, & adulterio: de quo Chrysostom. non vno loco in Math. &c. ad Galat.

1. PASCHALEM indulgentiam non amplius à Principe expectandam. 2. Criminum enumeratio quæ hæc indulgentiâ non fruuntur.

VIII. * Idem " AAA. ad Neothesium P.P."

EMO deinceps (tardiores fortassis) affatus Nostræ Perennitatis expectet: exequantur Indices, quod indulgere consueuimus. Vbi primùm dies Paschalis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula soluantur. Sed ab his fecernimus eos, quibus contaminari potius gaudia lætitiâque communi, si dimittantur, aduertimus. Quis enim i. sacrilego diebus sanctis indulgeat? quis 2. adultero, 3. vel incesti reo tempore castitatis ignoscat? quis non 4. Raptorem in summa quiete & gaudio communi persequatur instantius? 5. Nullam accipiat requiem vinculorum, qui quiescere sepultos quâdam secleris immanitate non fuit: patitur tormenta 6. veneficus, 7. maleficus, 8. adulteratorque mouet: 9. homicida, quod fecit semper expectet: 10. reus etiam Maiestatis, de Domino aduersum quem talia molitus est, veniam sperare non debet. Dat. v. Kal. Mar. Med. Arcadio I. & Bautone Coss. [385.]

INTERPRETATIO. Sacrilegus, adulter, incesti reus, raptor, sepulchrorum violator, veneficus, maleficus, adulterator mouet, homicida, diebus Pascha nullatenus absoluantur. Reliqui omnes, quos minorum causarum culpa constringit, diebus venerabilibus Pasche specialiter absoluantur.

NOTÆ.

Lex 3. Cod. de Episcopali audientia, Baronius, hæc legem refert hoc Anno 385.
Reponendi & hic hi Imperatores, Valentianianus, Theodosius & Arcadius. Et ita rectè editum est in Codice Iustiniano.
Neothesium PP. sub Valentiano Iun.
Nemo iudicium scilicet.
Quia fortè post festum Paschalis Indulgentiæ ad Iudicum noticiam deferbantur.
Id est, literas & Edicta Indulgentiarum Paschalium.
Indices, id est Rectores prouinciarum: Ergo Indulgentiæ Paschales iam hoc tempore prouincias peruaserant: vide quæ dixi ad omnium primam indulgentiam l. 3. sup.

" Primus, Cod. Iust. Sed Istud preferendum. " Illuxit. " Poëricè. " Gaudiorum communitus appellacione hinc in ipsa re vitur Cassiodorus in Indulgentiâ Paschali circa finem. Paschalis lætitiæ dies, l. 6. sup. ubi vide quæ dixi. " Anichetus perpetuus & elegantes obserua : Dies sancti, sacrilego opponuntur : castitatis tempus, adulteris & incestis : quies, capron: requies vinculorum, ei qui quiescere separatos non sunt. Porro, dies sanctos vocat, & hic, & l. 2. sup. de feriis : patet vt Ambrosius in eadem re, loco quem laudat ad l. 3. sup. Pascha diem intelligit, qui gaudio & lætitiâ transactus. " Vel stupri incestus: ita Tribon. Sine superiore lege 7. stuprum quoque connumeratur. " Castitatis tempus, tempus Paschale : de quo iam dixi ad leg. 5. sup. de questionib. " Raptorem Virginis, ita Cod. Iust. " Quies summa Paschalis propter ea quoque quæ titulo de questionibus, dicta sunt. " Quiescedi, & Quies, hac in re vox propria : cuius plenæ inscriptiones. Et de qua consulendi qui de funeribus scripserunt. Vide & Nquelam Valentiniâni de Sepulchris, Cassiodorum 6. var. 8. " Adulter violatorque, ita Tribonianus. " Parricid. ique, hoc amplius Tribonian. ex d. l. 6. pariter sup. " Domini appellacione hic Princeps intelligitur, patet vt l. 2. sup. Ne prater crimen Maiestatis. Sensus autem hic est, Principis beneficium ad eum non pertinere, qui in Principem admisit. Similiter frustra leges inuocat, qui contra leges committit : Lausilium 17. in fine, de minoribus. De Principis beneficio desperet, qui in Principem desperatus fuit. " Et hic dies rectè adscriptus : de quo mox. " Imitatus hunc facinorosorum Catalogum Auctor ep. 1. Stephani, p. 331.

COMMENTARIUS.

PASCHALIS Indulgentiæ Valentiniâni Iunioris vltimum hoc è tribus, & è quinque in vniuersum Indulgentiis Paschalibus, quæ hoc titulo continentur, postremum Edictum est quod vnicum habet Codex Iustin. l. 3. C. de Episcop. aud. Idque omnium huius Codicis elegantissimum est, & cothurno Gallicano assurgit; Emissum verò id, appetente Paschate, extremo mense FEBRUARIO V. Kal. Mart. A. D. 385. Pascha enim hoc Anno celebratum Prid. Idibus April. vid. Victoriâ Canonem, & veterem laterculum Paschalem. Et quidem eo quoque sensu vltimum, quod huiusmodi Edicta à Principe expectare Iudices amplius nolit. Valentiniânus Iun. iubet quippè Iudices, vbi primùm dies Paschalis illuxerit, carceres aperite, reos soluere: suo & spontaneo motu non expectatis Principis literis, hanc videl. ratione, quod tardius sapè, & post festum, Principis literæ ad Iudices perferantur. Fit igitur Paschalis indulgentia hæc, Valentiniâni Iun. constitutione; iuris iam ordinariis assiduæque Iurisdictionis; vt plerumque ea quæ fieri consueuerunt, in assiduam vertuntur iurisdictionem; quæque ab initio iuris & priuilegij fuerunt, in assiduam iurisdictionem conuerti solent: §. 1. Institut. de fidei commiss. heredit. & l. 31. §. 20. n. de Adilitio Edicto. Atque hic notandus est inter alios iuris istius & indulgentiæ Paschalis progressus, Neque idèd minus tamen, post hanc quoque

constitutionem, Paschales Indulgentiæ à Principibus emissæ perseverarunt, saltem in Oriente, vt beneficij sui eas semper facerent & ostenderent: vt patet ex Chrysostomi locis laudatis ad l. 3. sup. qui multas huiusmodi Theodosij M. indulgentias Paschales memorat, vt id tantum Valentiniânus Iun. hæc lege voluisse videatur, vt si quo casu Iudex huiusmodi Indulgentias nondum accepisset, nihilominus Paschate illucescente reos carceres liberaret. Verum mihi potius ita videtur, Valentiniânum Iun. voluisse se deinceps huiusmodi indulgentiarum emittendarum labore liberare, vel certè indulgentiam suam ita testari: seram putas liberalitatem, quæ statis temporibus admoetur, vt in re haud absimili loquitur Symmachus hoc ipso Anno 385. ad hunc Valentiniânum Iun. scribens: & mox; felix mehercule seculum, quo Principes cohibere diu nesciunt tribuenda deuotis: secutus verò in Oriente Principibus non eandem mentem fuisse. Certè illâ quâ dixi causâ Tribonianus hanc vnicam in Codicem suum retulit constitutionem, & indulgentiam Paschalem, è quinque huiusmodi indulgentiis Paschalibus; quod hæc solâ lege indulgentia assiduæ & perpetuæ iurisdictionis fit, ac proinde superflua vix cætera ceu temporaria. Quod crimina attinet quæ ab indulgentia Paschali h. l. pariter excipiuntur, de his Superiores leges iam satis monuerunt.

LYCIÆ PROVINCIÆ aliquando infamata, vetus fama meritumque restituitur ab Arcadio.

IX. * Imp. ARCAD. & Honor. AA. ad Cæsarium P. P."

DEVOTISSIMÆ nobis Provincia Lyciæ priorem famam, meritumque inter cæteras, renouari censemus. Idque excellens Eminentia Tua, Edictis propositis, cunctis faciat innoxescere, Ne quis posthac ciuem Lycium contumelioso nomine iniuria audeat vulnerare. Teneant honores suos, quos meritis ac laboribus peperunt, & à Nostra Serenitate sumpturi sunt. Habeant præteritas dignitates, sperentque sui deuotione venturas; Nec vnus Viri Inlustri Tatiani tantum valuerit temporalis offensio terribi iudicis inimici, vt adhuc macula in Lycios perseueret, quæ in ipso iam, temporis abfoluone, consumpta est. Dat. Prid. Kalend. Septemb. Constantinop. Arcad. A. IV. & Honor. A. II. COS. [96.]

NOTÆ

* Abest & hæc lex à Cod. Iust. velut temporaria & historica. " Cæsarius PP. sub Arcadio: & quidem Orientis: vt vel ex Lyciæ mentione discere licet, fuit enim illa diceceseos Asiæ, quæ sub dispositione Præf. Cæsi Prætorio Orientis erat Prouincia: verum de hoc Cæsario PP. plenè in Prosopogr. " De hac Decurionum appellacione consule Glosar. " Itaque. " Præf. Cæsarii Prætorio muneris id fuit. Principum constitutiones Edictis propositis promulgate: De quo speciali capite. " Cuius totius Prouinciæ respectu dicitur h. l. vt & l. 1. sup. de adfessor. " Rufini. " Tariano. " Exilio destinati & præliuati.

COMMENTARIUS.

ARCADII Indulgentiæ sequuntur, prætermissis hic Theodosianis: cuiusmodi alioquin, Paschales saltem, plures à Theodosio M. emissas memorat Chrysostomus pluribus locis, quæ congeffi ad l. 3. sup. quorum vno etiam ait, Theodosium reuerentiâ seu veneratione erga Pascha, omnes ante se Christianos Principes superasse. Editæ quidem & duæ nuper à Sirmondo in append. Cod. Theod. 7. & 8. sub Theodosij M. nomine ex Cod. Langdm. & Anciensis ad Eutropium Præf. Cæsarii, Consulatu omisso, ad Antiochenum, sub Consulatu Honorij N. B. P. & Euodij, id est A. D. 386. Constantinopoli X. Kal. Maias. Verum de harum fide suo loco.

Hæc Arcadij Indulgentia Prouinciæ cuidam toti, putâ Lyciæ, prior fama & meritum quæ amiserant inter cæteras Prouincias restituitur. Quæ indulgentiæ species notanda est. Scilicet vt Prouinciæ integrarum crimen quoddam quandoque est: vel saltem ob cuius alicuius in ea emittentis crimine Prouincia tota quandoque apud Principem infamatur, et si non iure solito & ordinario, saltem Principis aut Iudicis à Principe delegati, siue irâ, & vt hic dicitur temporalis offensio, siue inclementia & sceleris emittentis, vniuersæ ob crimen contra ius fæque integram Prouinciæ ad communionem sceleris, & pœnæ deuocantur. Quod vtrique in specie huius legis Lyciæ obtigerat, sub Theodosio M. propter vnus videlicet Tatiani, ex eâ Prouincia oriundi siue crimen, siue offensioem temporalem, vt hic lege dicitur.

Tatiana scilicet Lyciæ Prouinciæ ciuis, Præf. Cæsarii Prætorio Orientis fuerat, vt docent complurimæ huius Codicis leges, & Zosimus lib. 4. Histor. p. 769. & p. 774. verum cum Rufini offensioem Tatianus incurrisset, qui quidem Rufinus officiorum Magister erat apud Theodosium, & apud eum maxima gratiâ pollebat, vnusque omnia poterat, Præfecturâ Prætorianâ deiectus, eidemque Rufinus ipse in Præfectura suffectus est, (de qua Rufini Præfectura ei delata suo ipsius Consulatu, Anno Domini 392. etiam fidem facit Ambrosius ep. 53.) Mox idem Tatianus vnâ cum filio Proculo Præfecto vrbis, Rufino id agente, modis omnibus, vt sceleris omnibus solus omnia ageret peruerso Theodosio, reus Maiestatis factus est: Eundemque Rufinum, cuius offensioem incurrerat Iudicem nactus est, vt disertis verbis tradit Zosimus, d. lib. 4. p. 774. & Claudianus lib. priore in Rufinum.

causâ fallacibus instat, Arguit attonitos se Iudice

Idque etiam hæc lex nostra ipsa his verbis testatur: Nec vnus viri Inlustri Tatiani tantum valuerit temporalis offensio terribi iudicis inimici. His enim verbis Rufinus indicatur, cuius offensioem Tatianus incurrerat, quemque Iudicem habuerat. Cæteram huius rei historiam præter Zosimum exequitur, vel saltem memorat Claudianus, lib. priore in Rufinum: Aiterius, Emilia in festum C. a-

lendarum: pag. 60. Author Fastorum Sæcularum seu chronici Alexandrini. Itaque Proculus Tatiani filius capite plexus est VIII. Id Decembr. Tarianus verò Pater, Patriam, Lyciam scilicet, incolere iussus est, & in exilium eò ad certum tempus missus; vt restatur idem Zosimus: Claudianus quoque dicto libro priore in Rufinum.

iuuenem vorantia colla Ante patrum vultus stricta cecidit securi: Ibat ex andeum nato moriente superstes Post Trabeas Exul.

Quibus versibus Proculum & Tarianum intelligit: quorum hic, Tarianus scilicet, Anno 391. Consul quoque fuerat. Hinc igitur Tatiani huius acta mox xelcilla, publicisque constitutionibus à Theodosio infirmata, initio Anni 393. l. 12. 13. inf. de bonis proscriptorum, l. 23. inf. de annona, & tributis: l. 131. inf. de Decurionib. Itaque Proculi filij eius, l. 12. inf. de amonis ciuicis. Quia & eiusdem consilio, vt opinor, à Theodosio statuta, vt ostendere videtur lex 22. inf. de hereticis.

Quinimò vt ad legem nostram propius accedamus, Rufinoid agente, terribi iudice, in totam Prouinciâ Lyciâ offensioem iurata est: ita quidem, vt tota Prouincia eo nomine infamata fuerit. His duobus constitutis inter cætera, (quantum ex hac lege colligere licet) Primum, vt quemadmodum infamibus portæ dignitatum non patent, honorum adipiscendorum tota Prouincia ius amitteret, id est, vt ex eâ oriundi ciues Lycij, si quos iam tenerent honores, iis exuerentur, vel saltem ad novos deinceps aspirare non possent; atque adeo promiscuo ciuium Romanorum & Prouinciæ iure Lycij & Lyciæ Prouinciæ exeretur. Secundo, vt Priuilegiis suis Lyciæ priuaretur, atque eo merito, quod inter cæteras Asiæ diceceseos Prouincias obtinebat, putâ prærogatiuam & ordinem amitteret. Indèque inolefcente licentiâ factum, vt impunè ciuem Lycium contumelioso nomine iniuria pulsare liceret: veluti infamis nomine, vel etiam (quod existimo) ad Lyciæ nomen allusione factâ Lupam appellaret Abxor, quasi ab honorum & hominum commercio semotum, vel abxor. Breuiter igitur Lyciæ Lyciæque ad infamiam redacti. Et hæc quidem sub Theodosio M. cuius animum Rufinus obfcederat & falcinauerat.

At mortuo iam Theodosio, versa sunt rerum vices, sub ipsius filio Arcadio, quem hæc lex Authorem habet. Rufinus quippè ille, terribimus Iudex & inimicus Tatiani, tyrannidis afflicta reus, bonis viris omnibus id optantibus ante portam vrbis Constantinopolitanæ, ante nonem menses, superioris anni fine, 5. Kal. Decembr. interfectus est, vt testatur Socrates, alique quos ad Chronologiam notauit. Itaque & bona ipsa Rufini publicata, vt hoc ipso anno 396. docet lex 14. inf. de bonis proscriptor. vt & Symmachus, lib. 6. Epist. 14. Deinde ad acta ipsius

ipsiusmet Rufini infirmanda itum, & ad ipsius Tatiiani simul & Lyciae in integrum restitutionem, quod huius legis argumentum est. Tatiiani inquam, nam & huius quamlibet poenae tempore defuncti, ut haec verba ostendunt, *temporis absolutio*, ut suspicari licet, fama *hac lege* restituitur, ut ex titulis, quibus decoratur, satis elucet, ipsaque adeo Provincia Lycia pristinae fama meritoque restituitur: & quidem his rationibus. Primum, quod iniquo iudicio Tatianns cecidisset: deinde quod iniqua sit, maculam adhuc in Lycia vel Lyciis perseuerare, postquam Tatianns poenam temporalem exilij defunctus est, cuius vi delicti occasione Lycia ipsa infamata fuerat: id enim postrema huius legis verba significare videntur, *Nec vnus*, inquit, *VIRI INLYSTRIS Tatianni tantum valuerit temporalis offensus terribili IUDICIS INIMICI, ut adhuc MACVLA in Lyciis PERSEVERET, qua in ipso iam TEMPORIS ABSOLVTIONE CONSUMPTA est.* Quomodo enim is, qui temporali exilio multatus est, tempore exilij defunctus plene restituitur (l. 14. 23. 24. Cod. de poenis & l. 34. c. de poenis. Et maxime *lex*, Imperator 8. c. de postulando: & l. 1. 2. Cod. de his qui exilium dati, vel ordine mori sunt: & l. 15. c. ad municipalem: & l. 3. Cod. Ex quibus causis infamia irrogetur:) ita & provinciam, quae infamata est propter reum temporario exilio multatum siue affectum, tempore exilij finito, fama suae meritoque restitui consequens est: Ne ut loquitur eleganter Papinianus nollet in d. l. 8. poena tempore determinata contra sententiam fidem vultius porrigatur: id est, ut loquitur lex nostra. *Ne poena ad huc perseueret temporis absolutio consumpta.* Poenam scilicet, quae alicui propter alium inflata est, cessante in principali, & in accessorio multo magis cessare debet. Denique ut idem Papinianus eleganter ait, in l. fratres 33. c. de poenis. *Temporaria coercitio, quae descendit ex sententia, poena est abolitio, postquam tempus expletum est. Quae ipsa est omnino huius legis sententia.*

¶ Alia vero longe sententia est legis 123. §. 1. de R. l. ubi dicitur, *temporariam permutationem ius provinciae non immutare*: nisi quod similis quaedam ratiocinatio ibi est. Et quia ibi sumus, breuiter dicamus, quatenam eiusdem Regulae sententia sit, hactenus incognita. Pertinet scilicet ea Regula ad *Unionem*, seu coniunctionem vnius provinciae administrationis ad alteram seu alterius formulam (ut loquitur Plinius lib. 3. c. 4.) Nempe Principes Romani, uti provincias pro rerum necessitate saepe diuisabant, diuisabant, (quod ostendit vel lex 3. c. de offic. adfess. & lex 9. c. de postulando: videndus & Strabo lib. 17. Dio: lib. 13. Claudianus sine lib. 2. in Eutrop. & verò hoc ipso aeo Arcadius provincias ita diuisit, Eutropij impulsu, v. Claudianum lib. 2. in Eutrop.)

— ne quid tamen orbe reciso
Venditor amittat.

Quod & pater eius Theodosius M. antè fecerat: ita retrò duas nunquam provincias in vnam administrationem coniungebant, vtrique Chestni temporaria permutatione subiiciebant: quod ostendit

etiam *lex 1. C. de off. Praefecti Afric. & Non. Iustini.* 28. 29. sic ut vna iam alterius *oēs* conferretur: vna iam alteram nomine suo ambiente. De huius igitur temporariae permutationis effectu, ea Regulae quaerebatur, an pristinum Provinciam *iur* hac temporaria permutatione innouatum conferretur, id est vtrum penitus de provinciarum notitia, matricula, albo, censu, numeroque expunata conferretur, alterius provinciae pars iam non amplius alia? Quod vtrique dicendum videbatur, eò quod ab eodem Rectore regeretur. Et tamen id eam Regulae negatur. Nempe, non illic, quia temporaria permutatione vnius Praefectus est, idem vnaqueque provincia & eadem habenda est, quia haec coniunctio facilius tantum administrationis causa ob temporariam aliquam utilitatem seu necessitatem fit. Maueat igitur immotum ex ea Reg. principium vnum, & commune Praefidem non idem efficere vnam provinciam, imò neque vnicum commune nomen. In Palaestina exemplum esto quae Syria *oēs* facta fuerat (ut loquitur Iosephus) sic ut Syria Palaestina (retenta quoque veteri appellatione) diceretur, & sub eodem Syria Rectore ageret. Ed pertinet itaque ea Reg. iunctam seu vnitam provinciam administratione vel nomine alteri, non idem eandem fieri aut innouari, verum aliam semper permanere. Ad varios videl. iuris effectus, ubi passim distinctio fit inter eandem, & aliam provinciam: sic ut quod in vna fieri potest, in altera non possit. Exempla singamus, in iure abidendi, postulandi, satisfaciendi, agendi. In iure adidendi. Finge Syrum, qui vtrique *adsideret* in Syria prohibetur (quia nemo in provincia sua adsidere potest) an poterit idem in Syria Palaestina adsidere? vtrique poterit, tanquam in alia provincia, ex hac R. Item finge, *postulare* aliquem prohibetur iudiciali sententia in Syria; sanè postulare idem poterit in Palaestina, l. 9. c. de postul. licet (inquit Papinianus) eiusdem nominis sit. Finge tertio in vna Syria ciuitate conuentum in ea *satisfacere* non possit? Sanè audierit, si in alia eiusdem provinciae Syriae ciuitate satisfacere paratus sit, l. 7. §. 1. c. qui *satisfacere*: (quae *lex* illi *Regulae* velut ex eodem Vlpiani libro desumptae coniungenda est:) Sed non audietur remitti postulans in aliam, puta Palaestinam, licet nomine & administratione coniunctam. Quarto finge, de officioso testamento aduersus heredem Syrum? Sanè in Syria, in qua domicilium haeres habet, agi oportet non in Palaestina: l. 29. vlt. c. de inoff. test. Et verò his duabus postremis speciebus hanc R. aptari oportet, nempe iudicialibus actibus, & iudicio Centumvitali, seu querela in officioso testamento, pariter ut connexa illi R. altera principio d. l. 123. eodem referenda est: ut patet ex coniunctione legis 6. §. 8. c. de inoff. testam. Et haec quidem est interpretatio illius Regulae, quae cum hac l. perpetam commiscetur: quam praefero Cuiaciana: 24. obferuat. 12.

¶ Interim, notetur singulare exemplum, ex hac lege, integrae provinciae, ob vnius hominis crimen infamatae; licuti ob vnius crimen aliquando in totum Ordinem poena diffunditur.

¶ HONORII Imperatoris Indulgentia.

x. * Idem AA. & " Theod. A. Romulo P. P. "

QUAE omnium criminum reos, vel deportatione depulso, vel relegatione, aut metallis deputatos, quos Insulae variis seruituribus, aut loca desolata, susceperunt, hac nostra Indulgentia liberamus: Separatis illis, qui ad locum poenae destinatum contra Iudicum sententias ire noluerunt: *Indignus est enim humanitate, qui post damnationem commisit in Legem.* Dat. VII. Id. Aug. Rauenn. Stilicone, & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

* Aest & haec *lex* à Cod. Iust.
" Expungendum hic *Theodosij* nomen: hic enim bicinio tantum patet à patre Augustus creatus, & Chronicon.
" Romulus PP. sub Honorio, Fortè P. V. Plidij Romuli P. V. sic mentio in inscriptione Stilichonis Itaturæ Romæ p. 2. 12. n. 4.
" Plura v. in Prosp.
" id est, exceptis.

COMMENTARIUS.

HONORII Imperatoris tres Indulgentiae sequuntur, & triplicis quidem generis: haec nominatim Indulgentia est *Remeatis* exilio damnatis concessa. *REMEATVS* (quem Nos *Rappel de ban* vocamus) non modò singulis reis & exulibus à Principibus (id enim Principum proprium fuit) dari ex indulgentia quandoque solebat poenae iam addictis: de quo erit *infra*. tit. de sent. pass. & restit. est *lex 4. c. de poenis*: & *lex 14. cod. de poenis*. Verum etiam extra ordinem (quandoque ob publicam aliquam laetitiam) generalis indulgentia reditus & remeatis *EXVLIBVS* *OMNIBVS* & deportatis, damnatisque ad Metalla tribuebatur; ut praeter hanc *legem* docet *lex generalis 7. Cod. de sentent. pass. & restit. & lex 7. infra. de poenis*. Hoc exemplo Antoninus Pius (ad Indulgentias pronissimus) his quos Adrianus damnauerat, in Senatu Indulgentias petiit, dicens, etiam ipsum Adrianum hoc fuisse facturum: teste Capitolino in *Antonino Pio*, p. 19. Ita Philippus Caesar, *ea lege 7.* ut iam antea quoque monui, huiusmodi generalem indulgentiam *exulibus*, secularis festiuitatis (ut equidem existimo) occasione dedit. Hoc eodem exemplo Valentianus inter auspacia Imperij sui, ut docet *d. l. 7. infra. de poenis*. Hoc eodem exemplo Honorius Imperator *h. l.* indulgentiam pariter generalem deportatis & exulibus tribuit.

¶ Huius verò indulgentiae causam vel occasionem hanc quis putet, temporis characteris ad ductus; nempe quod quartum seculum hoc tempore clauderet à Christo nato, secundum Baronij computationem. Nam ut maxime recentioris instituti sit, annos computate à nato Christo publice, ut notum est, quis tamen putet Christianos olim incuriosos aded egisse, ut memoriã nunquam repeterent salutis conditae humanique generis reparati memoriã & characterisimum, meliore auspicio quam aut Vitis conditae, aut alium quemcumque votiuum characterisimum, veluti Pacis Ecclesiae Christianae quaesita per Constantinum M. De qua alioquin supputatione singularis locus est apud Auctorem *Fastorum Siculorum*. Sanè, quod notandum, Severus Sulpicius Aquitanus, qui hoc ipso Consulatu scribebat A. D. 400. Anno à Christo nato & passo supputat: etsi non ita exactè aut

rectè: siquidem annos *c c c l x x i i*. supputet à Christo passo, quibus additis *xxx i i i*. saltem vitæ Domini annis efficerent A. D. 405. Haec igitur ut dixi huiusce legis causa & occasio quibusdam videri possit. Quod tamen non puto. Putem magis, id factum seu hanc indulgentiam nunc ab Honorio tributam, sine militiae ergo, ad quem finem quoque spectat eiusdem hoc ipso anno *lex 12. sup. de Veteranis*: l. 18. de re militari: l. 10. de desertorib. vel corporum & collegiorum causa, quod pertinent eiusdem hoc ipso Anno *lex 1. 2. 3. de his qui condit. propr. l. 1. vtrum vi*. Meminit & huiusce Indulgentiae Augustinus contra *Faussum* lib. 5. cap. 8. *Leuissima*, inquit, *poena in insulam legatus est, quod sua sponte quotidie serui Dei faciunt, se à turbulento strepitu populorum remouere cupientes, & vnde publica reuerentium Principum vota per Indulgentiam solent relaxare damnatos.*

¶ Porro ab hac Indulgentia, excipiuntur contumaces, quibus cum exilij poena fuisset imposita à Iudicibus, exilij, deportationis aut metalli, ad locum poenae destinatum ire noluerunt. Contumacis haec poena est exilio non obtemperantis, ut indulgentia generali non comprehendatur. Imo contumacia exilio non obtemperantis poenam cumulat & auget, ut docet *lex 4. c. de poenis*. R. fugarum & contumacium haec poena est: ceterum Refugae sunt non tantum ij qui in exilium quidem iuerunt, sed tempus exilij non compleuerunt, verum etiam ac maxime qui prorsus exilio non obtemperauerunt: id est, qui, ut loquitur *d. lex 4.* non excesserunt in exilium intra tempus. ¶ Et notanda est *h. ius legis* ratio, *Indignum esse eum humanitate*, id est, indulgentia, eaque quamlibet generali, *qui post damnationem commisit in legem*, id est qui cum crimen poenae expiate deberet, crimen crimine cumlavit. ¶ Porro ex his colligi posse videtur, In exilium missos non semper sub prosecutione publica in exilium deductos, alioquin in exilium non ire illis integrum non fuisset, quod tamen *h. l.* praesupponitur; Verum in exilium damnatos dimissos fortè etiam laxamento temporis tributo, ad disponendas res suas & componendos multos penates, ut in exhibendis iis, & è longinquo deducendis quoque tributum docuit *tit. sup. de exhib. reis*.

¶ HONORII

XI. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Gaisoni Com. & Magistro Offic. Post alia.

DE his, qui Tyrannicæ præsumptionis sacramenta sectati, ad Nostrum Imperium redierunt, hanc volumus esse sententiam, Vt quos inter incendia Tyrannidis adsumptæ, fidelis plenitudo reuocauit, ordinem & fructum militia non amittant: Eos verò, quibus lentum regressum necessitas desperationis indixit, soluto cingulo matriculâ conuenit aboleri: ita vt illud quoque par reuerentiæ forma custodiat, ne redire ei ad pristinam militiam liceat, qui aliud militandi genus elegerit. Dat. Prid. Id. Feb. Rau. Varanc CONS. [4to.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Inst. velut temporaria.
* Gaisos Gisoni Comiti S. L. inscribitur altera Honorij & Theodosij lex 11. C. de Feudat. De eo plura in Protopogr.
* Cur Magistro Officiorum hæc lex inscribitur? mox expendam.
* Scholarius & in sacris scriiniis militans.
* Presumptio vox hæc in te propria. Vide Gloss.
* Inter incendia tyrannidis adsumpta, id est, inter initia tyrannidis.
* Penitendo, vide Gloss.
* Pristinæ seu Veteris, ante Tyrannicum tempus adeptæ.
* Sustineri potest: est frequentius soluto cingulo.
* Matriculam Scholarum & eorum qui in sacris scriiniis militant obserua: cuiusmodi quadrimensuros breues conscribi à Magistro Officiorum, & in Seruio Latereuli deponi iubet Iulianus, l. ult. Cod. de officio Magistr. Officiorum.
* Reuerentiam hic vocat quæ debetur & habetur singulis Scholis & Scriiniis.

COMMENTARIUS.

TYRANNORVM partes secutis sublatâ Tyrannide, indulgentia à Principibus quandoque data; de quo iam aliquid dictum est ad l. 2. sup. Hoc potè indulgentiarum genere nominatim quoque aliquid, cautum de honoribus eorum qui partes Tyrannorum secuti fuissent, & quidem sub hac distinctione; Nouis scil. honoris, nouas dignitates à Tyranno collatas, his, quibus collati, collatae fuissent, eripi noluerunt; vt ex h. l. sacis colligitur: idque nominatim cauetur l. 6. 8. 11. 12. infr. de infirmis his que sub Tyrannide; Pristinum verò statum, pristinam dignitatem seu militiam quam quisque sub legitimo Imperatore ante tempus tyrannicum, antequam tyranni partes sequeretur, adeptus fuisset, tenere, & tueri voluerunt. h. l. & distis legib. 6. 11. 12.

Duas tamen adhuc hac parte exceptiones seu limitationes h. l. Honorius addit. Prima hæc est: Iis tantum pristinam dignitatem seruari, qui inter initia Tyrannidis adsumptæ, & vt loquitur lex, incendia, ad ob equium redissent, non etiam iis quibus lentum regressum necessitas desperationis indixisset: id est, qui cum iam viderent Tyranni res desperatas, non fidei panitudine, sed necessitate desperationis, ad obsequium redierunt. Multum scil. interest inter poenitentiam & necessitatem: illa cum fidelitate coniuncta est, hæc cum desperatione: ideo fidelitatem panitudinem hæc lex eleganter vocat: cuiusmodi non est ea quæ necessitate expressa est. Abripi quippe, velut incendio, vt terroris, atque à suo aliquamdiu diuelli officio etiam non mali possunt, qui tamen recepta mox animi tranquillitate, & recollecto animo ad officium redeunt, atque ad ob innocentes penè creduntur. Seneca, Quem poeniter peccasse, penè est innocens. Et Sidonius lib. 6. Ep. 9. Poeniter innocentie festinata correctio. His igitur tanquam penè innocentibus pristinam dignitatem, pristinam militiam seruari vult & integrari Honorius hæc l. at non etiam illis. Et hoc quidem Politicum scemina notandum: quo semper ratio habita, quam citò & expeditè, quam tardè & cunctabundè quis ad officium

redierit, bonisque partibus sese adiunxerit. Pari ratione distinctio in hac re facta à Clementissimis Principibus inter eos, qui perductionem ab initio animo conceperunt & eos qui impetu armorum abrepti fuissent, aut ei cessissent, qui iam vicissè omnia crederentur. Cum his enim condoluere: Cuius generis Clementiam post Procopij eadem in Valente memorat & laudat oratione Themistius 9. ad. p. τορμησίου ἐπὶ Οὐδανέλλου tac nominatim p. 207. 208. Pari distinctio & Clementia eiusdem Honorij in sp. l. ult. infr. de infirm. his que sub tyrannide.

Altera exceptio hæc est, Iis pristinam dignitatem non seruari seu integrari, qui spreta illa militia aliud militiæ genus elegerint. Scholæ scil. suæ regressum non moeretur qui eam spernit; & ipsi toti Scholæ iniuria fieret, si qui eam spernit eidem restitueretur.

Ceterum huius legis inscriptio ad Magistrum officio um, ostendit de his militiis nominatim agi, quæ sub dispositione Magistr. officiorum erant; Scholariam inquam & Scriiniotum, de quibus lib. 6 actum fuit. Ad omnes nihilominus dignitates & militias hæc lex producenda, quarum Notitiam atque adeò Latereculum magis sub dispositione Primiicerij Notariorum fuisse, Notitia Imperij testatur.

Tandem huius legis historia retractanda nobis est. Pertinet igitur ea ad Attali Tyrannidem. Attalus scil. Præfectus vrbis Romæ, cum Alaricus Rex Gothorum ad urbem Romanam cum exercitu ageret, à Romanis Imperator factus est, id agente ipso met & volente Alarico A. D. 409. Mox pars Italiæ haud modica Attalum pro Imperatore agnoscere coacta fuit: cuius rei historiam exequitur lib. 6. Histor. p. 828. 827. 829. Zosimus: Eoque res deuenerit, vt instante sibi iam Attalo, Honorius Imperij societatem eidem offerret. Verùm post irritos Attali in Africâ conatus, & Heracliano Africam pro Honorio tenente, in ipsa Africa in deuotione erga Honorium persistente; de quo dixi ad l. 1. sup. de terris limitaneis l. 5. 6. infr. de indulg. deb. l. 5. 1. infr. de

de hereticis: cum Attalus videlicet Alarici consilium spreuisset, item cum Iouius, quem Attalus Præfectum Prætorij constituerat, ab Attalo iam decessisset, eundemque apud Alaricum exolum reddidisset; Alaricus, extra urbem Ariminum, productum Attalum, diademate spoliavit, & purpura exiit: atque his ad Honorium missis, Attalum ad priuam vitam conditionem redegit, eo tamen cum Ampelio filio retento: donec pace cum Honorio initâ, vitam ei impetrasset: vt idem Zosimus tradit lib. 6. p. 829. 830. Et Sozomenus lib. 9. cap. 8. Qui idem Sozomenus huius ipsius indulgentiæ de qua h. l. agitur, ibidem meminit, cuiusque sententiam hanc refert. Αποτίθειαι ἡ ἄλλα τὰ σίμου

βολα ἡ βασιλεία σωπασιθεύσαι ἢ τὰς ζώνας ἢ αὐτῶν ἀρχόντες: ἢ ΣΥΤΤΝΩΜΗΝ ἐπὶ τοῖς τυμῆσι καὶ ἐπὶ πασὶν ὀφείσθαι, ἕκαστον ἐχόν τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀξίαν ἢ παρὰ τὸ μεταλαχέειν. id est Attalus Imperij insignia deposuit, simul etiam deposuerunt cum eo cingula sua eius Duces: at Honorius INDVLGENTIAM eorum quæ acciderant, tribuit, & vt cum quisque honorem, cum gradum teneret, quem antea sortitus fuisset. Tandem de hoc Attalo plura qui volet, videat Olympiodorum apud Photium: Orosum lib. 7. cap. 42. Socratem lib. 7. cap. 10. Philostorgium lib. 12. vbi vide etiam quæ iam notauit, & Prosperum, in Chronico. Postremò ad hanc ipsam Attali Tyrannidem pertinet lex proæ.

XII. * Idem AA. Palladio P.P.

LIBERATA Republicâ Tyrannidis iniuria, omnium criminum reos relaxari præcipimus. Dat. VII Id. Aug. Rau. Varanc v. c. CONS. [4to.]

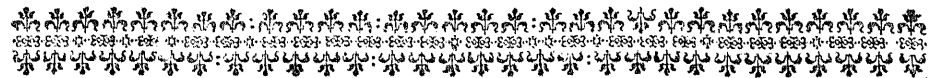
NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. velut temporaria & historica.
* Pro iidem.
* Palladius PP. Italiæ scil. sub Honorio: vid. Protopogr.
* ATTALI. iniuria, de Tyrannide.

COMMENTARIUS.

TYRANNIDE Attali penitus profligatâ Honorius hac constitutione omnium criminum reos indulgentiam tribuit: Omnium, inquam, criminum reos, per Tyrannidis occasionem videlicet admissorum: vt ita eadem sit sententia huius indulgentiæ, quæ Constantinianæ lege 2. sup. Ceterum ex hac lege, & superiore, rerum in Italia hoc tempore gestarum seriem intueri datur: quoniam, inquam, tempore Attalus Tyrannus in ordinem prius redactus fuerit: ac proinde, quando Roma ab Alarico capta sit. Quod sanè omnes post Attalum imperio deiectum factum tradunt. Itaque rectè Historia Miscella Autho Romam captam tradit mense AVGVSTO IX. Calendis Septembr. vt & Cedrenus plul. Αυγύστο. Malè Recentiores, & nullo authore, & contra fidem historicam, Calendis

Aprilis. Tandem, cum vtraque lex, hæc inquam, & superior, ad Attalum spectent, & lex mensuram spatium inter eas intercedat, mirum videri possit tam serò hæc lege, post sex demum menses, indulgentiam criminum ab Honorio factam. Verùm obseruandum, superiorem legem spectare videri ad priorem Attali Tyrannidem, hanc verò ad posteriorem: Nam, præterquam quod Orosum, lib. 7. cap. 42. de Mimico hoc Imp. scribit, factò, infecto, reiecto, defecto: & ipse Olympiodorus, apud Photium memorat, Attalum hunc Imperio ab Alarico deiectum, mox non multò post iterum Imp. factum, rursus abdicare coactum. Igitur ad hanc posteriorem exangurationem pertinet hæc lex, per quam Respubl. Tyrannidis iniuria liberata fuit.



DE CALUMNIATORIBVS.

TITVLVS XXXIX.

IX. COD. IVST. XLVI.

Vide & infra *titulum, de Delatoribus, lib. 10. tit. 10.*

¶ REPETERE *accusationem, suppliciumque suum ea ratione morari, non potest is qui semel calumniator pronuntiatus est.*

1. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Hellebico^o Com. & Magistro vtriusque mil.

NON est ratio, quâ manifesti calumniatoris supplicium differatur: Nec enim patimur, frequenter iterari, quæ consistere primâ actione non quierint, atque alienam innocentiam securitatemque, sine crimine, damnabili adpetitione, terreri. Dat. III. Kalend. Ian. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONS. [383.]

Ista lex sub eodem titulo similem interpretationem habet.

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust.
- ** Inducendum est nomen *Gratiani*, & reponendi hi Imperatores: *Valentinianus, Theodosius & Arcadius*: Nisi in subscriptione pro III. Kal. Ian. reponamus III. Kal. Jun.
- ** De hoc Hellebico mox dicam plenius.
- ** Est iterum accusare velit, quasi repetitis nouis probationibus.
- ** Et repetitione.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur in calumniatores: quibus duo velamenta, duos prætextus calumniatoribus, quos obtinere solebant, ad calumniæ pœnam euitandam admittit, vti tertius etiâ cliditur ab Honorio l. 3. seu *ult. h. t.* Priori velamento *hæc lege* occurritur; alteri, *lege proximâ*. Primum velamentum hæc erat, quod qui semel calumniatus & calumniator pronuntiatus fuerat, vt pœnam euitaret, accusationi sese rursus offerret & accusationem suam nouis argumentis comprobaturum sese iactaret. Quod hæc lege Theodosius M. non admittit. Semel scilicet, qui accusatione institutâ manifestus calumniator extitit, id est, qui absoluto reo calumniator pronuntiatus est (id enim, vt *calumniator* quis dicatur, requiritur: l. 1. 3. 5. Cod. de Calumniatorib. l. 1. §. 3. 4. 5. ad SC^{um}. T. xpill. denique non alio sensu manifestus calumniator dicitur) illicet supplicio (de quo dicitur *ad leges proximas*) affici debet: Neque eius supplicium offerri vel audiri rursus debet, quod dicat, se paratum nouâ accusatione aduersus reum consistere: fortè quia nouas probationes nactum se prætendit. Denique manifestus calumniator neque accusationem repetere, neque hoc obtentu supplicium suum morari potest. Atque hoc illud est etiam, quod Interpretes ad *ult. l. h. tit.* ex *hæc* proculubio *leg. scribit: Calumniatores sunt quicumque iudicio victi causam iterare tentaverim*. Et iuris alioquin vulgari est, ab eodem aduersus eundem, qui semel liberatus est, eiusdem criminis accusationem

restituere non posse: l. 7. §. 2. *de accusationibus*. Et Paulus *lib. 1. sent. tit. de Reis institutis* 7. §. 1. ¶ Ratio autem *hæc lege* hæc redditur: *Quod non oportet, alienam innocentiam securitatemque sine crimine, damnabili adpetitione, teneri*. Quorum verborum hic sensus est: Semel liberatum & innocentem, non esse in discrimen iterum vocandum, à manifesto calumniatore, damnabili adpetitione, & repetitione accusationis. Nempe quod non alio sine innocentem iteratè apparet, repetatque, quam vt supplicium suum differat. ¶ Perperam igitur Interpretes, eosque secutus Cuiacius, ex *hæc lege* colligunt, calumniatorem, & quidem manifestum, eum dici & esse, qui iusto iudicio semel victus, causam iterare tentat. Imo enim sensus est, manifesto calumniatori, non esse permittendum, vt accusationem iteret, repetatque, atque hæc ratione supplicium suum differat. Manifestus igitur calumniator est in sp. *huius leg.* antequam causam iterare tentet.

¶ Porro notandum inscribi hanc vnicam *hoc Codice* legem, *Hellebico* Comiti & Magistro vtriusque militia, cuius etiam meminit Chrysostomus *Αντιόχου*, p. 524. vbi eum vocat *Ελληβηχον στρατηγόν*: ibidemque narrat, quod & Theodoretus memorat, *lib. 5. cap. 19.* hunc Hellebicum à Theodosio M. *huius legis* auctore, missum fuisse Antiochiam, vnâ cum Casario Magistro officiorum (cui inscribitur A. D. 189. *lex 40. sup. de censu publico*) ad disquisitionem statuarum euerstarum. De quo ipso

ipso Libanius *Oratione ad Casarium Magistrum* 20. p. 515. 517. quod sanè postea factum ostendi ad *l. vn. sup. Si quis Imperatori maledixerit*. In hunc eundem Ellebichum est Libani *oratio* 21. & ad eundem varia eiusdem epistole in Codice Vaticano, *lib. 1. ep. 2. lib. 2. ep. 258. lib. 5. ep. 166. 190.* & in Regio, *ep. 2. 764. 780. 794. 822.* Denique & Gregorij Nazianzeni *epistola* 129. quâ apertissimè Magistrum

fuisse indicat. Meminit & Zosimus *lib. 5. p. 821. & 822.* Ellebichi, quem *Comitem Domesticanum* fuisse testatur A. D. 409. mox & Ducem. Verum abis hic est à tempore nostro. Vterque natione Francus fuit, & hic quidem sub Theodosio M. quo tempore ingens multitudo Francorum in Palatio erat vt præter tot alios Ricomerem, Baudonem, aliosque disertè testatur Gregorius Turon. *lib. 2. c. 9.*

¶ ALIENO NOMINE *qui falsam accusationem & delationem instituit, non ideò minus calumniator est, & vt delator punitur.*

II. * Idem AA. Menandro Vic. Afric.

NOSTRIS, † & Parentum † Nostrorum constitutionibus comprehensum est, *Eos qui accusationem alienis nominibus præsumpserint, delatorum numero esse ducendos.* Atque ideò calumniosissimum caput, & personam iudicio intrinsec delationis infamem' deportatio sequatur: Quò posthac singuli' vniuersique cognoscant, non licere in eo Principum animos commouere, quod non possit ostendi. Dat. VII. Id. Maij. Constantinop. Arcad. A. I. & Bantone Coss. [385.]

NOTÆ.

- * Lex 8. Cod. eodem tit.
- ** Idem AAA. id est, Valentinianus, Theodosius & Arcadius. Perperam enim in Cod. Iustm. tribuitur Gratiano Valentiniano & Theodosio.
- † Theodosij M. Constitutiones anteriores nota in calumniatores.
- ‡ Anteriorum Principum ante Theodosium M. Constitutiones in calumniatores obscura.
- ¶ Ita apud Iustinum *lib. 18. Ausus ne es nefandissimum caput.*
- ¶ Infamia supplicium sequatur. Ita Tribonianus.
- ¶ In eodem pene argumento, *l. 15. sup. de accusationib.* concessum singuli vniuersique cognoscant, &c.
- ¶ *Iustinum*, Cod. Iustin.
- ¶ Ita & commouere calumnias, l. 1. de Admor. fide.

COMMENTARIVS.

VELAMENTO & PRÆTEXTVI alteri cuiusdam, quo calumniatores & delatores pœnam euitare volebant, occurrit *hæc l.* Theodosius M. pariter vterque occurrit iam *l. 1. sup. vt. & tertio* Honorius l. *prox. ult.* Scilicet velamentu, prætextus & obtentus hic erat, quod Calumniatores seu delatores dicerent, *se accusationem alienis nominibus instituisse*, atque adeò veniâ dignos esse. Quod Theodosius M. *hæc lege* repellit. Alieno scilicet nomine qui accusationem præstauit, non eo minus delator est: & ideò si non ostendat quod detulit, id est non probet, vt calumniator punitur; vt calumniator inquam, delator. Et si quis hodie dicat se reuera alieno nomine accusasse, nihilominus si causam non tenuerit, vt calumniator punitur, & quidem in specie *huius legis* vt delator.

¶ Quod vt intelligatur, notandum *Alieno nomine accusare*, non vno modo quem dicit. Primum alieno nomine accusate dicitur is, qui palam ex professo, cominus non suum, sed alienum nomen accusationi obtendit, dum sperat hoc factu suam obtentu alieni nominis calumniam impunitam fore. Cuius quidem tres siue casus siue species reperio. Primus, qui continetur *l. 15. sup. de accusationibus*: cum quis corporis alicuius integri decretum accusationi suæ obtendit. Quod quidem *ea lege* 15. prohibetur, iisdem pene verbis cum *hæc lege* nostra, & paucissimis diebus ante *hanc legem*: CONCESSVM inquit, SINGVLI VNIVERSIQVE COGNOScant, non emendicatis suffragiis decretorum, sed lite SVIS NOMINIBVS instituta iudicibus & magistra Calitudinis tue aduocatum potestatem: quoniam

accusari vnumquemque per alterum non oportet, &c. Secundus est, cum quis accusans, officium suum obtendit, veluti tutorium, vt *l. 2. Cod. de his qui accusare non possunt*: & *l. 6. Cod. de administratione tutorum*: & aliis. Quæ quidem accusatio alieno nomine admittitur: verum is qui ita accusat, proprio nihilominus nomine in crimen inscribere cogitur. Cuius tamen accusationis & inscriptionis hic euentus est, vt is qui officij obtentu accusauit, puta Tutor vel Curator, haud aliter calumniæ pœnam sufferat, quam si euidens eius calumnia Iudicanti appareat. Scilicet si bona fide accusationem officij ratione instituerit, vt maxime causam non tenuerit, vt maxime suo nomine subscribere coactus fuerit, offi. ij tamen ratione excusatur: si verò nomine pupillorum vel aduultorum scies calumniosas instituerit actiones eo nomine eodemnari eū oportet; ne alioquin sub prætextu alieni nominis propter simultates suas securè & impunè existimet se lites suas posse exercere. Ex his apparet, Tutorem vel Curatorem alieno, id est pupilli vel aduulti nomine, diuerso respectu accusare posse, & in crimen inscribere pupilli vel aduulti nomine non posse. Potest nempe accusate, quia pupilli causa, origo, seu causa accusationis aliena est, quam officij ratione persequitur: ac propterea, nisi euidens eius calumnia sit, non punitur & securus est. Vice versa non posse dicitur pupilli nomine inscribere, quia vt maxime accusationis origo aliena sit, ipse tamen in crimen subscribere cogitur: & si calumniatus fuerit sciens, officij obtentu non excusatur.

Hinc itaque apparet, in *d. l. 2. Cod. de his qui accusant*

cusare non possunt, rectè legi, *Tutores, vel Curatores PROPRIO NOMINE (cum non liceat ALIENO) non prohibentur in crimine falsi subscribere.* Et perperam Cuiacius, *Notis ad 5. Pauli sent. tit. 12. §. 4.* Et *Recit. ad l. 1. 2. legendum ibi contendit, pupilli nomine.* Sed & Ranchinus 3. *Var. 10.* qui tentat, vel legendum, *cum & licet alieno;* vel hæc verba, *cum non liceat alieno tollenda.* Bartoli enim sententia verissima est, ut accusare quidem pupilli sui nomine, causa, seu iure, vel adulti tutor vel curator possit, ut docet quoque *lex tutorem 22. 7. de his que ut indignis: & l. Polla 2. Cod. cod. tit. l. aduersus, §. 1. 7. de inoffic. test. §. 5. si tutor, Inst. cod. sed ita ut nomine suo inscribat in crimen: idque idem, ut de calumnia sanari possit: quod sanè non possit si planè alieno, id est pupilli nomine sine inscriptione sua accusaret. Et sanè Græcus quoque Interpres ita legit, *Idipò δὲ παῖδι.* Imo etiam Thalesus, quicquid Cuiacius dicat. Et falsum est Cuiacii argumentum, cum ait si recepta lectio seruetur, quæ dicitur, *tutorem proprio nomine non prohiberi in crimine falsi subscribere, eam legem, & dubitandi ratione carituram, & falsam futuram.* Dubitandi enim ratione non carebat, an tutores, cum palàm alieno nomine officij sui ratione accusarent, ipsi nihilominus subscribere cogerentur, vel possent. Deinde verum est, Tutorem regulariter proprio nomine accusantem pro pupillo, calumniæ non teneri: quod illa *lex* his verbis significat: *Nec enim facile &c. sententia uertuntur.* Denique tutor pro pupillo quidem agit & accusat, sed suo nomine in crimen inscribit: Neque nouum est, ut accusatio, ab ipsa inscriptione separaretur, ut docet *lex ult. Cod. de iniuriis.**

Tandem quæstio legis illius hæc fuerat: Cùm in falsi accusatione seu quæstione inscriptio in crimine requiratur, quid faciendum sit, & à quo subscriptio in crimen exigenda, an à pupillo, pro quo tutor agit; an verò à tutore qui agit? Et verò *illa lege* præsupponitur, inscriptionem à pupillo nõ exigì: Quodnam igitur remedium ut accusatio falsi institui possit, quæ sine inscriptione institui non potest? Si dicas à tutore exigì: Primum aduersatur quod alieno nomine nemo inscribat. Deinde officij mei damnosum foret si inscriptionis periculum subire teneretur, cum tamen bona fide pro pupillo accusationem falsi institueret. Viceuersa si dicas, alieno, id est pupilli nomine accusantem tutorem, non admitti suo nomine inscribentem; iam futurum est ut falsi accusatio institui non possit, atque ita pupilli commodum negligatur, vel saltem falsi accusationis non motæ periculum tutorem olim respiciat, & pupillus ab eo id omne exigat quod seruare potuisset, falsi accusatione intra tempus motâ. Quodnam igitur remedium, quo & pupillo & tutori & reo cautum sit? Ad accusationem pupilli non sine equidem motam persequendam admittetur tutor; sed proprio nomine in crimen subscribendo, quandoquidem alieno nomine inscriptio fieri non potest. Ceterum huius subscriptionis non is euentus erit, qui inscriptionis alioquin esse solet, par inquam pœnæ periculum: neque enim vllum tutor periculum subibit, si modò non euidentis eius calumnia probeatur, id est quod sciens prudens, malo animo, officij obtentu calumniosam accusationem instituisse. Ut vno verbo dicam; Non quæritur in *illa lege*, an tutor pupilli nomine accusare possit? sed an pro pupillo accusans, suo vel pupilli nomine inscribere debeat, vel possit.

¶ Tertius casus alienum nomen palàm accusationem obtinentis, est & quidem à superiore diuersus, quod tamen hæcenus confunditur, cum quis quidè nõ ipse alieno nomine accusat, sed accusatio-

ni alienæ tantum adscribit: *adscribit* inquam, id est scribit se accusatori adscribere: Quæ quidem noua ratio per alium accusandi, & quidem sub officij quoque specie callidè reperta quoque improbatore. De quo est insignis locus Apulei in *Apologia. Pontianum*, inquit, *fratris sui filium cum paulo prius occisum à me clamitaret, postquàm ad subscribendum compellitur, illic oblitus est de morte cognati adulescentis, subito tacens tanti criminis descriptionem. Tamen ne omnino desistere videretur, calumniam Magia sibi delegit ad accusandum, ac ne id quidem de professo iudicet, verum postera die aut libellum nomine prinigii mei Sicilia; Pudens admodum pueri [cuius ipse tutor erat, quo videlicet libello maleficij Apuleius accusabatur] & adscribit se ei adscribere nouo more PER ALIUM laceffendi: scilicet ut OBTENTUM eius aratule, ipse insinuationis falsæ non plebiscitur. Quod cum tu [alloquitur Maximum Claudium Iudicem seu Proconitalem] solertissime animaduertisses, & idcirco eum demò inuisse PROPRIO NOMINE adfectionem delatam sustinere, pollicitus ita facturum, ne sic quidem quitus est. Vbi ut cominus ageret propellit, etiam aduersum te continuatim eminus calumniis uelitur: ita toties ab accusandi periculo profugus in adfectionis uenia perseuerat. Igitur & prinigium causâ ageretur, facile intellectu cuius fuit, qualisiam accusatio futura esset, cuius qui fuerat professor & machinator, idem fieri auctor timeret. In hac scilicet specie callido commento Emilianus adulti sui nomine libellum accusationis obtulit, accusationis inquam, cuius ipse machinator palàm erat, sed idem accusationem adulti nomine peragere noluit, atque ita per adultum Apuleium laceffuit ne calumniæ periculum subiret. Iudex cum hoc solertè animaduertisset, eum inuit accusacionem delatam proprio nomine sustinere, quia liquidè videbat Emilianum calumnia huius & accusationis machinatorem: Denique uoluit eum palàm accusationis auctorem fieri. Quæ sanè Curatoris, ut & Tutoris auctoritas pupillo vel adulto accusante (quo casu scilicet eis accusare licet) iure omnino requiritur: *l. 2. §. 1. 7. de accusationib. Paulus 5. Sentent. tit. 12. §. 4. & l. 4. Cod. de auctoritate præstanda.**

¶ Hactenus de primogenere accusationis alieno nomine institutæ, palàm inquam, de professo & cominus; cuius tres species proposui. Secundum genus accusationis alieno nomine institutæ adumbrant hæc specie Græci; qua non quidem alterius accusatoris nomen prætenditur, verum alterius iniuria affecti nomen; Quæ & ipsa ratio calliditate reperta est ad euitandam calumniatoris pœnam; ut ecce; Accusator dicebat homicidij accusationem instituens, eum, cuius ædem vindicaret, patrem suum fuisse, nempe ut si in accusatione succumberet euitaret pœnam calumniatoris, quam sanè euitat filius patris necè vindicans: *l. 4. Cod. de Calumniatorib.* verò neque hæc species ad *legem* nostram pertinet.

¶ Tertium igitur accusationis delationis alieno nomine institutæ genus est eorum, qui submissi & subornati propriè dicuntur: id est qui aliis submittentibus delationem instituunt. Cuius rursum duæ species sunt: Alij enim palàm ab initio delationis mandatorum suum nominant, *l. 22. §. 3. 7. de iure fisci.* Alij verò ut suum palàm & de professo SOLI instituunt, sed reuera alienis nominibus eam præsumunt, ut *lex* nostra loquitur, id est qui reuera alieno nomine accusationem instituunt, alio cum submittente, seu ut Callistratus ait *l. 23. 7. de iure fisci*, qui causam soli agere instituunt non habet mentionem mandatoris. Utroque sanè casu uterque punitur, ut probat disertis verbis *lex 1. §. penult. 7. ad SC. Turpill.* vbi de ipso submittente hæc verba sunt: *Nam*

Nam desiciendo crimini quod mouet, & eximendo se periculo calumniæ, vel desertionis, merito calumniantis & desistentis pœna subici debuit, nisi subornatus accusator probauerit crimen quod intendere suscepit. De submissio verò hæc: *Submissus*, inquit, *accusator similiter eodem Senatorisconsulto plebiscitur, id est propter hoc solum punitur, quod ministerium ALIENI TIMORIS RECEPIT: vbi ministerium alieni timoris recipere, est quod h. l. dicitur accusacionem alieno nomine præsumere. Præsumere, id est, in se recipere.* Et præter *l. 2. §. 5. l. 24. 7. de iure fisci.* Non tantum Delator punitur si non probauerit, sed & Mandator quem exhibere debet Delator. Et verò hanc speciem ultimam sub nomine agentis submissi Græci ad hanc *legem* aptant: Sed & Ioannes Faber huc *l. aptat.* Igitur à calumnia & delationis crimine seu pœna non excusatur, qui cum solus iudicio agere instituisse, iudicio victus postea præterdit se alieno nomine reuertè accusasse, suumque submissorem demonstrat & exhibet: Et speciem ponunt Græci in muliere vel minore submissis, qui cum calumniæ non subiciantur alienæ accusationi & calumniosæ nomen suum præbent. Denique ut calumniæ pœnæ euitandæ nonnulli frustra nomen alienum accusationi obtendant palàm, ita post iudicium finitum frustra demonstrant: Rursum ut alienum nomè frustra obtendant, ita proprium non sine pœna accommodatur. Possit tamen & de prioris specie hæc *lex* accipi, de eo qui palàm professus est, se alieno nomine deferre.

¶ Postremâ species huius *l.* ponenda videatur in Potentiore aliquo, qui ab alio, cum is non satis auctoritatis haberet ad inimicum conficiendum, submissus est ad inimicum illum suum deferendum, accusandumque; idque tanquam in Principem quid admisisset. Igitur qui accusationem calumniosam seu delationem alieno nomine præsumit, exequitur, & delator est, & ut calumniator punitur, si detulerit quod non possit ostendere seu probare; denique si irrita fuerit delatio, id est calumniosâ, falsa. Irrita delatio est calumniosâ. Possit tandem hæc simplex huius *l.* sententia videri, eum, qui alienam utilitatem, non suum commodum delatione seu accusatione instituta persequitur, non idem minus si

causâ succumbat, vel ut calumniatorem & delatorem puniri. *Alienam utilitatem*, seu commodum, veluti fisci aut Principis; ut ita alienis nominibus hic non sit privati alicuius nomine aut investigatione, verum alienam ad utilitatem, veluti fisci, in sp. huius *leg.* cum tamen delator cuiusmodi excusandus videretur, qui scilicet non suum commodum sed fisci utilitatem persequatur. Quæ & ipsa sermè sententia est *legis præx.* Acque hanc proculdubio interpretationem secutus est *Interpres* interpretatione suâ ad *l. præx.* ut ibi dicam.

¶ Poteb hæc *l.* quidam huius generis submissus indicatur; de quo ad Theodosium M. huius *l.* auctorem à Menandro Vic. Atque ita tam fuerat his verbis: *Etque idem Calumniosissimum caput & personam iudicio irritè delationis insinuatione deponitio sequatur. Quò post hæc singuli vniuersique cognoscant, &c. vbi Calumniosissimum caput dicitur ut Cuiacius monuit quoque 4. obs. 29.) eodem modo quo & Græci quibus *κατακλι* & *κατακλι* *κατακλι*. Iustinus lib. 18. *Adscribere es nefandissimum caput.* Cætera quæ Cuiacius ex observatione tradidit, superiora satis refutant, ac nominatim quod hanc *legem* intellexit de eo, qui suo nomine omisso alieno adscripto accusationem instituit.*

¶ Potest enim quoque contraria potius huic *legi* species aptari; in eo qui alieno nomine supponentis omisso, suo supposito scilicet subscripto, accusationem instituit. Sed nec rectè cepit idem, quid Delatorum appellatio *h. l.* veniat, & cur de his *h. l.* agatur. Idem enim eorum *h. l.* fit mentio, quia scilicet de delatione seu accusatione criminis ageretur Principem spectante, ut ex *sine legis* apparet: quæ in re delatorum nomen proprium. Stet itaque sententia, submissum delatorem pari cum submittente & delatoribus aliis pœnæ subici. De quo erit dicendi locus, de delatorum inquam pœnâ, *infra. lib. 10. tit. de petitionib. & vltro datis, & delatoribus*: ac nominatim ad *legem 19. eius tituli*: quæ & ipsa Theodosium M. auctorem habet.

¶ Et tamen quod hæc *l.* infamem calumniatorem fieri indicatur, id etiam Libanius, *de vitâ suâ*, scribit *p. 23.* vbi de calumniatore suo quodam.

¶ MAIESTATIS vindicandæ, FISCIVÆ obtentu, calumniator à pœna non liberatur.

III. * Imp. Arcad. & Honor. AA. Victuro Proc. Africæ.

INNOCENTES, sub specie falsæ criminationis, non patimur callidorum impugnatione subuerti: qui si temptauerint, intellegant, sibimet seueritatem Legum pro committis facinoribus incumbere. Dat. III. Id. Mart. Med. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

INTERPRETATIO. *Calumniatores sunt, quicumque causas ad se non pertinentes, sine mandato alterius, proposuerunt. Calumniatores sunt, quicumque in iudicio victi, causam iterare tentauerint. Calumniatores sunt quicumque quod ad illos non pertinet petunt, aut in iudicio proponunt. Calumniatores sunt qui sub nomine fisci facultates impetunt alienas, & innocentes quietos esse non permittunt. Calumniatores etiam sunt, qui falsa deferentes contra cuiuscunque innocents personam, Principis animos ad iracundiam commouere presumunt. Qui omnes infames effecti in exilium detrudantur.*

NOTÆ.

* Absit hæc *lex* à *Cod. Inst.*
 Victurus, forte Victorius, Proconsul Africæ sub Honorio.
 Hæc formè inserta Stephani ep. 1. p. 331.

HONORII hæc in calumniatores constitutio est; qua obtentui seu Velamento & pretextui cuidam calumniatorum ad euitandam pœnam occurrit. Prætextus verò hic erat, quod Maiestatis reos ipsorumque ad ead bona fisco deferendo Maiestatem Principis vindicare voluisse se dicent; de quo accipi quoque potest *lex 2. sup.* Et quidem post Tyrannum aliquem debellatum. Tyrannis scilicet debellatis, caesis, exoriri passim solitij delatores eorum, qui Tyrannorum sectatores fuissent, eorumque partibus fauissent: de quo dicitur ad *legem 1. 33. inf. de petitionib. & delatoribus*: ad ead quidem vt promiscuè, innocentes etiam quique, ab huiusmodi delatoribus deferrentur, inimicos suos fortè hoc tyrannidis pretextu perditos volentibus. Id quod his huiusce legis verbis indicatur, *innocentes sub specie falsæ criminacionis non parimur callidorum impugnatione subnerii*. Proinde his delatoribus Tyrannidis seu maiestatis specie abutentibus, innocentium securitatem fundari sæpe oportuit: Et quidem ab Honorio huius legis Auctore, h. l. à Valentiniano Iuniorè d. l. 33. *inf. de petitionib. & delatorib. vbi pariter Innocentium vox occurrit. Nusquam*, inquit, *calumnia perstrepet, nullus INNOCENTIUM fortunarum delator occurret.*

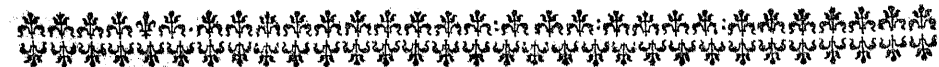
¶ Caterùm, vt illa *lex 33.* seu Oratio Valentiniana, post Ioannem Tyrannum deuictum emissa fuit, vt ad eam legem ostendemus, ita hæc nostra ab Honorio post Gildonem Tyrannum in Africa deuictum, vt & inscriptio legis nostræ, quæ data est ad Victorium Proconsulem Africa, & ipsa quo-

que temporum ratio suffragatur. Huius enim anni 398. verno tempore (in quod hæc lex nostra incidit) cum paulò ante Honorij exercitus aduersus eum in Africam mouisset, debellatum penitus Gildonem disertis verbis testatur Claudianus, *de bello Gildonico*.

Quem veniens induxit hyems, Vt & percussit hostem.
Verùm de Gildonis in Africa tyrannide vide *legem 7. 9. sup. de Metatis: leg. 19. inf. tit. prox. de pœnis: leg. 16. 19. inf. de bonis proscriptorum.*

Denique huius legis sententia est, calumniatorem excusari, et si in speciem maiestatem Principis accusatione instituta vindicare, hincumque locupletate voluisse se dicat. Non est scilicet Principis Maiestas aut fisci utilitas in calumnie occasione vertenda. Quomodo etiam à Modestino l. 7. §. 3. ad *Leg. Int. Ad iust. dicitur, maiestatis crimen à Indubius non in occasione, sed Principis maiestatis venerationem, habendum esse.*

¶ Caterùm elegans est admodum & singulare Interpretis ad hæc legem additamentum, de quinque calumnie speciebus, eiusque pœnis. E quibus duæ postremæ species vt ad *superiorem*, ita & ad hanc legem propriè pertinent. *Calumniatores* inquit, *sunt qui sub nomine fisci, facultates impetrant alienas, & innocentes quieros esse non permittunt. Calumniatores etiam sunt, qui falsa deferentes contra cuiusquam innocentis personam, Principis animas ad iracundiam commouere præsumunt.* Quæ verba ferme mutatus est ex l. 2. *sup.* Notanda deinde, quam extrinsecus ex iure addit, Calumniatorum pœna.



D E P O E N I S.

T I T V L V S X L.

IX. COD. IVST. XLVII.

P A R A T I T L O N.

POENARVM ante omnia finis est, vt vnus pœna metus esse possit multorum, l. 3. ad *leg. Iul. Repetundar.* Proportio pœnarum in genere hæc est, vt condigna crimini vltio esse debeat, & par pœna peccato: l. 1. ad *leg. Iul. Peculatus*: pœna consona indulgentiæ, l. 2. *in f. de Veteranis.* Et tamen non atroces nimium, ne sub specie atrocioris iudicij aliqua in vlciscendo crimine dilatio nascatur, l. 2. de *raptu Virginum.* Augenda sæpè, cum non digna crimini vltio est, nec par pœna peccato d. l. 1. *Peculatus*: ne audacia crescat: l. 29. de *Nauicular.* aut contumacia, l. 2. de *accusat.* Iudex quomodo ad capitalem sententiam procedere debeat, definitur l. 1. h. l. Iudex mollire pœnas non debet, l. 1. 1. ad *leg. Iul. de vi: l. 8. de appellat. l. 6. de hereticis.* Non differre debet supplicium reorum, sed velox pœna esse debet, ne facultas Principi supplicandi detur: l. 4. h. l. *vn. ne sine iussu: l. 6. de custod. reor.* excepto casu l. si vindicari l. 3. h. l. Per Apparitorem quando suspendi possit, vid. l. 1. ad *leg. Iul. de vi*: Eripi supplicio rei à Clericis vel Monachis non debent, l. 15. 16. h. l. l. 57. de *appell. l. 31. quorum appell.* per appellationem quando & quomodo suspendi possit, *dd. ll. & l. 1. ad l. Iul. de vi.* Intercessioni quandoque Episcoporum locus datus, l. vlt. h. l. Non in absentes pœna statuenda, nisi certis casibus, l. 14. h. l. l. 5. de *fide test.* Non in alios propaganda quàm reos, veluti in propinquos, amicos, notos, familiares, l. 18. h. l. non in filios, nisi certis casibus, l. quisquis, ad *leg. Corn. de fcar.* l. 18. h. l.

l. 18. h. l. l. 5. de *bonis proscript.* non in vxores, vid. *tit. de bon. proscript.* non in hæredes, nisi certo casu l. 4. ad *leg. Iul. Repetund.* Sed benè, in Satellites, d. l. quisquis: l. 19. 21. h. l. in Occultatores reorum, l. 1. de *his qui latrones*: in Confiscos, confortes, socios, d. l. quisquis: l. 1. de *raptu Virginum*: l. 2. *peculatus: l. vn. de Nili aggerib. l. 53. de hereticis.* Voluntas etiam quandoque punitur, vt in *l. si quis non dicam rapere, sup. de raptu, vel marrim. sanctim. l. 1. ad leg. Iul. de ambitu.* Neque ignorantia à pœna excusat, l. *audum, de contrah. empr. l. 16. de petitionib.* Neque iustus domini in totum, l. 1. de *sepulchro violat. l. 1. de falsa monet. l. 1. 2. de raptu Virginum.* Sunt & nonnulli, in quos quædam pœnæ non cadunt. Sunt & Tempora immunita à suppliciis, vt *Quadragesima, & Pascha: l. 4. 5. vlt. de Questionib.* Sunt & loca immunita à suppliciis, vt in *sp. l. 7. de Scenicis.* Retrò, certo loco supplicia exercenda: veluti eo loco vbi crimen admissum, l. 1. de *Nili agger. reuocatis eò reis, l. 3. ad leg. Iul. Repetundar. l. 3. de operib. publicis.* Diuturnus etiam carcer post pœnam indictam, loco pœnæ sæpè cedit l. 2. 2. h. l. & Tempore exilij expleto, pœna finitur: l. 2. 3. h. l. Denique indulgentia criminum & pœnarum sæpè data: vid. *tit. de Indulg. criminum.*

Nunc Pœnarum genera sequuntur. Primò notandum, Legibus quandoque pœnæ genus non definiti, verùm in genere quid crimini dari, publicis legibus subiugari, pœnæ subdi, quid iuberi, & id genus formulis pœna indefinitè proponitur, seueritate sæpè pœnæ commendata, vt l. 1. de *Adessorib. l. 1. de accusat. l. 1. si vagum: l. 2. de custod. reor. l. 10. 12. de Numerariis: l. 2. de annon. ciuicis: l. 27. in f. de petit. l. 28. in f. de appellat. l. 1. 2. de off. Rector. prou. l. 9. de metallis: l. 3. 6. 8. 11. 25. 29. 54. 56. de cursu publ. l. 1. de Executoribus: l. 2. 6. 7. de maleficis. l. 20. 21. de cohortalib. l. 1. de Aduoc. fisci: l. vlt. quid probare: l. 1. de suariis: l. 3. de iurisdic. l. 1. 2. 3. de concess. aduoc. l. 12. 15. de desertorib. l. 19. de cohortalib. l. 8. de adulter. l. 1. de Ingeniis quib. temp. Tyr. l. vn. de his qui potest. l. 1. ne quid oneri publ. l. 3. de spectaculis. l. 2. 9. 13. de Paganis: l. 4. de spectaculis: l. 30. de Episcopis: l. 2. de his qui super relig. l. 12. 35. 38. 44. 54. de hereticis: l. 9. 11. de Indeis: l. vlt. de his que ex publ. coll. l. vlt. de his qui cum disp. l. 1. de Exactionib. l. vlt. de his que admin. l. 2. 3. vlt. de falsa mon. l. 1. de incorporat. l. 20. 21. 22. vlt. de diuers. offic. l. vlt. de Calumniatorib. l. 6. de aquaductu: l. 7. de petitionib. l. 2. vt intra annum: l. 2. de vestib. cloneris: l. 1. de questionib. l. 1. de patrocini. vicor. l. 1. de off. Iudic. omni. l. cum vir, ad leg. Iul. de adulter. l. 7. de Veteranis: l. 19. de tyronib. l. 1. de emend. seruor. l. 1. ne quid oneri publ. Sæpè ad se referri Principes de reis voluere, vt ipsi pœnam imponerent, l. 10. 16. h. l. l. 1. de off. Rector. prou. l. 54. de hereticis: l. 1. 2. 5. 30. 37. 50. de cursu publ. l. 2. de falsa moneta: l. 2. Repetund. l. vn. si quis sanguinol. vt ipsi se vindicarent quandoque, l. 4. de accusat. l. 16. de appell. l. vn. ne Prefect. Secundùm motum animi sui quem ex cœlesti arbitrio fumerant, l. 2. de fide Cathol. vid. & l. 46. de hereticis. In Iudicium sæpè arbitrium collatæ pœnæ, veluti Praefectorum Praetorio, & Magistrorum militum, l. 2. de milit. veste: l. 5. de Veteranis: l. 11. de desertoribus: l. 16. de petit. ex Iudicis æstimatione, l. 2. de his qui latrones: qui pro motu suo pœnam fumerent, l. 35. de cursu publ. l. 37. de Nauicular. l. 3. de Apostatis.*

Prohibita quoque quædam pœnarum genera ab Imperatoribus Christianis, vel omnino, vel quarumdam personarum respectu, vt Ciuicis pœna: de quo dico ad l. Inscriptionis seu stigmatis in fronte, l. 2. h. l. Ludi pœna affici, seu ludo addici veriti Christiani, l. 8. h. l. Palatini, l. 11. h. l. Item Curia addici veritum quandoque pœnæ loco, l. 6. 108. de Decur. de corpore aliquo in aliud, l. 9. h. l. Nunc procedant solemnes pœnæ, vt vocantur, l. vn. de Parricidio. Et initio quidem vltimum supplicium, vitam adimens, l. 11. de maleficis, l. 1. de falsa mon. l. 2. de annon. l. 31. 36. 56. de hereticis. l. 5. de off. Rector. prou. l. vlt. de his qui cum dispensat. l. vlt. ad leg. Iul. de vi: l. vn. de mulierib. que se seru. propr. l. 1. si quis solidum: l. 2. de sepulch. viol. l. 1. de his q. sup. rel. Capitalis pœna, seueritas, supplicium, sententia, animaduersio, exitium, periculum salutis, l. 1. de off. Iud. omni. l. 1. de incest. nupt. l. vn. de vestigal. l. 2. de terris limit. l. 5. 6. vlt. de desertorib. l. 1. de commatu: l. 13. de Numerar. l. 2. de Cohortal. l. 15. 36. 41. de cursu: l. 1. de cust. reor. l. vn. de mulier. que se seru. l. 1. ad leg. Iul. de vi: l. 1. de fcar. l. 8. de maleficis: l. 2. de falso: l. 2. 6. de fals. mon. l. vn. si quis solidi. l. 1. si quis pecun. const. l. 2. de raptu Virg. l. 2. de raptu sanctim. l. 5. Repetund. l. 1. Peculatus: l. 7. de famosis. l. 3. de Questionib. l. 16. 21. 24. h. l. l. 1. de bon. proscript. l. 1. 2. 12. 13. de petitionib. l. 2. de his qui cum disp. l. 1. de conlat. aris: l. 20. de exactionib. l. 1. de superexact. l. 8. de appell. l. vlt. ne Christ. mancip. Capitis pœna, l. 5. 30. de susceptorib. l. 1. de commatu: l. 1. de mulier. que se seru. propr. l. 2. de cohortalib. l. 2. de Curat. Kal. l. 5. 6. 31. de Nauicular. l. vlt. de can. frum. P. R. l. 34. de hereticis: l. 6. de Indeis: l. 2. ne Chr. mancip. l. 6. 13. 20. 22. de paganis. l. 5. Repetund. Sanguinis, l. 2. de sepulch. viol. l. 1. de his qui sup. Relig. l. 56. de hereticis. Salutis, l. 6. de Susceptorib. l. 1. de fide Cathol. Mortifera pœna, l. vn. si quis solidi circumum. Morte puniri, l. vn. de mulier. que se seru. l. 1. vlt. de paganis. Ignis seu flammæ supplicium, de quo sunt leges 23. nempe, l. 3. de incest. nupt. l. 1. de re milit. l. 5. de tyronib. l. 2. 4. 6. de desertorib. l. 1. 2. ne præter crim. Maiest. l. omnes 6. de adulter. l. vn. de mulier. que se seru. l. vn. de parricidio: l. 1. de maleficis: l. 5. de falsa mon. l. 1. de Actor. procur.

l. si quis solidi circuli. l. in f. & l. 2. de raptu Virgin. l. 2. de his qui latrones: l. vn. de Nili aggeribus: l. 4. quorum appell. l. 169. de decurion. l. vlt. de Censu: l. 1. de Iudeis. Pestis feralis, quâ reus absumatur, sic mentio l. 5. de maleficis. Gladij poena, l. 1. de off. Reſtor. prou. l. 1. de Iurisdic. i. de erog. mil. ann. l. 4. de desertorib. l. cum vir. de adulter. l. quisquis, de ſcar. l. 4. de maleficis: l. vn. de parricidio: l. 10. de petitionib. l. 1. ne sine iussu Principis. Vnde vitore gladio puniri, l. 3. ne preter crim. Mai. l. 4. de maleficis: l. vlt. de famof. lib. l. 2. de bon. proſcript. l. 4. de paganis. Vindex legum gladius, l. 6. de annon. ciuic. Ferri poena, l. 1. ne preter crim. Maieſt. Paribuli poena in feruos & libertos, in sp. l. vn. ad leg. Iul. Maieſt. Cullei, seu culleo infui, l. vn. de parricidio: l. 4. quorum appell. Bestiarum, seu Bestiis obſici in munere, l. 1. ad leg. Fabiam. In ludum damnari, l. 2. 8. h. t. seu in ludum gladiatorum, sic aliquando vt gladio consumatur, antequam aliquid faciat quo se defendere possit, d. l. vn. ad leg. Fab. quæ poena sublata à Constantino, l. 1. de Gladiatorib. In parte aliquâ tantum corporis poenæ quandoque exercita veluti in facie, quod abolutum, l. 2. h. t. in manibus furis, d. l. 2. h. t. Lingua etiam radicitus euulſa, l. 2. de petitionib. Plumbi linquentis ingestione meatus oris & faucium claudi, l. 1. de raptu Virginum. Metallum poena, l. 17. de cursu publ. l. vn. ad leg. Fab. l. vn. de his qui potent. l. 1. 8. de desertor. l. vn. de officio P. P. l. x. de sepulchr. viol. l. vlt. ad leg. Iul. de vi: l. 2. de lenonibus: l. 1. de Gladiatorib. l. 6. de Decurionib. Metallis publicis addici, l. 2. de lenonib. Metalloperi, l. 40. de hereticis: idque in perpetuum, l. 17. de cursu publ. l. vn. ad leg. Fab. l. vn. de his qui potent. nom. in biennium, l. 1. de off. P. P. ea poena adfecti serui, l. vlt. ad l. Iul. de vi: ubi libertis exilij poena imposita, l. 17. de cursu. Operis publici poena, l. vlt. de habitu quo vii. Deportationis poena, l. 6. de off. P. P. l. 6. 9. de Iurisdic. l. vn. si nupt. ex rescripto: l. 2. de repudiis: l. 2. de cursu publ. l. 2. ad leg. Corn. de falso: l. vn. si quis eam cuius Tutor. l. 1. de raptu Virginum: l. vlt. de raptu sanctim. l. 2. 3. de ambitu: l. vn. de Nili aggeribus: l. 20. h. t. l. 10. de indulg. crim. l. 2. de Calumniatorib. l. 18. de bonis proſcript. l. 3. de ſſci debitor. l. vlt. de conditis in publ. horreis. l. 17. de appellat. l. 6. de Decurion. l. 34. de Nauicular. l. vn. quib. milit. l. vn. de Campo Martio: l. vlt. de Canon. frum. P. R. l. 3. de his qui sup. rel. l. 40. 48. de hereticis: l. 26. de Iudeis: Eaque perpetua, æterna: l. 2. vnde vi: l. 1. de Tabular. l. 2. de his qui cum disp. l. 34. de hereticis: l. 1. de falsa mon. l. 40. de Episcopis. in insulam, l. 1. de vi: l. 1. de repudiis: l. 2. de falsa mon. l. 1. de maleficis: vt Oasena deportatio, l. vn. de Nili aggeribus: Quæ & exilium, pro deportatione, l. 2. de Lenonib. l. 1. de habitu: perpetuum exilium, l. 2. de habitu: l. vn. de campo Martio: l. 1. de indulg. crim. l. 26. de Iudeis: exilium deportationis, l. 40. de Episcopis: l. 1. de ambitu: l. 2. de his qui cum dispens. Eaque deportatio coniuncta cum bonorum proſcriptione, publicatione; vid. tit. de bon. proſcript. l. 16. 17. de palat. S. L. l. 1. de Commentu: l. 2. de his qui cum disp. l. 1. de maleficis: l. 17. de appell. l. 1. de his qui per metum: l. 1. si quis eam cuius tutor. l. vlt. de raptu vel matrim. sanctim. l. 2. de Lenonib. l. 22. 24. h. t. cum veteribus, l. 21. 31. de pistorib. fustibus, l. 21. de hereticis: cum infamia, l. 1. de Calumniatorib. Exilium cum bonorum proſcriptione, l. 1. si quis pec. const. exilij poena, l. 17. de cursu: l. 2. vt intra annum, loco infamiae, d. l. 2. Exilium perpetuum, l. 1. de falsa mon. Exilium perpetuum relegationis, l. 8. de desertorib. deportationis, l. 40. de Episcopis: de exilio discreto diuidendis reis, vid. l. 5. 2. 5. 3. 54. de hereticis. Relegatio, l. 1. ad leg. Iul. de vi: l. 1. de sepul. viol. l. vn. de mul. que se feruis: l. 10. de indulg. crimin. l. vlt. quib. equor. vsus: l. vlt. de his qui condit. propriam: Variè ea imposita: vltra centesimum lapidem, l. 35. de Episcopis: l. 62. de hereticis: Genitali solo exterminari ad longinquam aliquam ciuitatem sub perpetui exilij conditione, l. 1. de fals. mon. In insulam relegatio, l. vn. de off. P. P. l. 4. de sponsalib. l. 4. de cursu: veluti in Cyprum, l. 7. h. t. in insulam Boam, l. 53. de hereticis: In extremas solitudines amandari, l. vlt. de Gladiatorib. Perpetuè, l. 1. de fals. mon. Certo loco arceri, interdici Urbis Romæ ingressu, l. 20. h. t. Senatus l. 1. 2. 3. de habitu: ciuitate Romæ & circumuicinis pelli, l. vlt. de malef. centum milibus ab vrbe, l. 30. de Episcopis. l. 61. de heret. l. 11. h. t. l. 2. de Episcop. ind. Per biennium habitandi in prouincia prohibitio, l. vn. si quacumque prad. potest. Ferro iteni ligati pro poena, l. 1. de fugit. colon. quomodo & ferreis vinculis conſtricti mittebantur rei, l. 2. de Gladiatorib. l. vn. de mens oleariis.

Coercitionis corporis species sequuntur, & quidem ante poenam Plumbatis coërceri: l. 14. de Cohortal. plumbo affici ante metallum, vel exilium, l. vn. de his qui pot. nom. l. 40. de hereticis: l. 53. eod. tit. verberibus coërceri ante exilium, l. 54. 57. de heret. fustibus cædi ante deportationem, l. 21. de hereticis, Fustibus coërceri, l. 8. de desertorib. publicè fustibus veberari, l. 5. de Episcopis. Flagellis verberari, l. 1. de Medicis: cædi, l. 15. de accusat. l. 80. 85. de Decurion. Fustigationis fit quoque mentio ex iure Gothico in Interpr. l. 1. de famof. libell. Sequitur Dignitatis, honoris priuatio, cinguli amissio, l. 4. de conlat. dom. cingulo priuari, l. 4. de his qui super Relig. honore exui, l. 1. ad leg. Iul. Repet. honore spoliari, l. 150. de Decur. codicillis adimi, l. 21. de Iudeis Administratione & dignitate spoliari, seu militia, l. vlt. de erog. mil. ann. l. 5. de metatis: Statuæ aliquando deiectæ, l. 17. de pœnis: Nomen fastis expunctum, d. l. 17. Huc pertinet & gradus diminutio, ad inferiorem gradum reuolutio, Degradationis poena, l. 10. de re milit. l. 2.

vlt. de Commentu: matricula expungi, l. 15. de Agentibus: d. l. 2. de commentu. Plebeiorum in ordinem reuerti, l. vlt. de his qui ad Eccles. inter pessimos quosque & plebeios haberi, d. l. 1. ad leg. Iul. Repet. Ab honestorum cetero, iudiciorumque conspectu arceri, l. 1. de postulando: limite iudiciorum expelli, l. vn. de re Iud. Infamiâ notari, l. quisquis, de ſcar. l. vn. de his qui pot. nom. l. 2. de calumniat. l. 9. 16. 24. 34. de appellat. l. 29. 76. 85. de Decurion. l. 3. de cursu: l. 1. de custod. reor. l. vlt. ad leg. Iul. de vi: l. 15. h. t. l. 3. de adſessor. l. si quis maior, de postuland. l. 3. de executorib. l. 4. ne quid publ. letit. l. 4. de Episcopis: hinc & heretici dogmatis infamia, l. 2. de fide Cathol. In corpus aliquod damnari, seu corpori alicui pro poena sociari: veluti Curia, l. 5. de re milit. l. 7. de sil. mil. appar. quod vetitum, l. 66. 108. de Decurion. Mancipium corpori sociari, l. 4. de executorib. in Pistorum, seu Pistorum corpus vrbis Romæ damnari, l. 3. 5. 6. 7. 9. h. t. l. 8. de Pistoribus: l. 6. de annon. ciu. vel alteri corpori, quod vetitum, l. 9. h. t. Actus quidam interditi: A testimonio prohiberi, l. 1. de fide test. Intestabilem fieri, testamenti, successorum iura adimi, v. tit. de hereticis. Potestate in filium & seruum priuari, l. 2. de lenonibus. His adiace, Talionis poenam, l. 7. 9. 11. 14. 19. de accusat. seu poenam reciproci, d. l. 7. l. 1. de exhib. reis. Similitudo supplicij, d. l. 19. Non ad militiam admitti, nec ad officij vel Iudicis honorem, l. 21. de paganis. Functione aliquâ pro alio teneri, l. 2. de pistoribus. Vrbe abiici, nauigio superpositum & domum remitti, l. 1. de Stud. lib. P. R. In prouinciam remitti, & ad limitem reuocari, l. 13. de oper. publ. Iurisdictionem in aliquos amittere, l. 1. si quacumque preditus pot. Prouinciam in qua quis quid admittit, non habitare per iuge biennium, d. l. vn. In potestatem relabi, emancipatione vel manumissione rescissâ: l. vn. de ingratis lib. l. 1. de hered. pet. Tandem & Carceris poenam, l. 2. 2. 3. h. t. Hactenus Poenarum genera, de que Reis in commune. Peculiaris verò personæ, peculiaris corpora in hoc Tractatu spectanda, quibus poenæ propositæ, vel in quos poenæ exercita. In Constitutionibus passim videre est, Imperatores, Iudices, & Officiis seu Officialibus eorum poenas minitari, si quid ex officio suo non facerent: cuiusmodi complurimæ Leges occurrunt: sic quidem, vt quandoque eadem vtrisque poenæ proponantur, quandoque diuerſæ. Item quoad Officiales atinet, modò vniuersis, modò Primoribus saltem. Propositæ poenæ & Curialibus ordinibus: l. 39. de Episcopis: l. 46. de hereticis. Corporibus vrbis Romæ, l. 4. de his qui super Relig. Defensoribus & Principalibus Vrbium, l. 12. de paganis: l. ... de hereticis. De hereticorum quorundam Apostatarum, Iudeorum, Paganorum ritus suos illicitè exercentium poenis, vid. suis titulis. Vt & de poenis Militum. paratillo de re militari. De seruorum poenis, v. l. vn. de fugit. colonis: l. 2. de libertis: l. vlt. de Tabular. l. vlt. ad leg. Iul. de vi: l. vn. ad leg. Fab. l. 17. de petitionib. l. 7. de Medicis: l. 1. de habitu. Mirius puniebantur ob iussum domini in sp. l. 1. de sepulchr. viol. l. 1. de falsa mon. l. 1. 2. de raptu Virginum. De Ecclesiasticis poenis, vid. l. 27. de Episcopis: l. 6. de hereticis. Discrimina quoque poenarum in eodem licet delicto fuere pro diuersitate personarum, pro qualitate & conditionis diuersitate: Reorum videl. vt l. 8. de desertorib. l. vn. de saturariis: l. 2. de his qui latrones: l. 1. de falsa mon. pro loco gradusque militia: l. 2. de cursu publ. Item pro diuersitate eorum in quos quid admittimus: l. 2. de fugit. col. Pro discretione sexus, l. 1. de falsa mon. contra, citra discretionem sexus, in sp. l. 1. in f. de raptu virginum. Ex personis hominum dicta pensabantur, l. vn. si quis Imperatori maledix. Si diues esset vel agrestis vita, aut egens, l. vn. de off. P. P. l. vn. de saturariis: l. 4. de desertorib. Illustris vel non, l. 5. de metatis, Promotus, vel plebeius munifex, l. 2. de cursu publ. Index an Officialis, l. vlt. de can. frum. P. R. l. 30. de susceptorib. l. 2. de Curator. Kalendar. Aliquando nullo discrimine, l. vlt. de Canon. frum. P. R. l. 28. de operib. publ. l. 40. de hereticis. Pro diuersitate Iudicum delinquentium quoque diuerſæ fuere poenæ, l. 15. h. t. Militaris an Decurio, vel municeps, l. 35. de cursu publ. viliorisne, an in honorib. constituti, l. 2. vt intra annum: l. 5. de Episcopis: l. 21. de hereticis. Libérne & ingenuus, an seruus, l. 3. de habitu: l. 17. de cursu publ. l. vn. ad leg. Fab. l. 1. de falsa mon. Officiales denique & serui, qui non poterant dispendium pudoris sustinere, aliam poenam subibant, l. 1. de habitu.

Alterius quoque quandoque criminis poena & nomen alteri aptatum, veluti Sacrilegij poena noménque Legum violatoribus: l. 30. de erog. mil. ann. l. 24. de petitionib. plura in paratillo de constit. Principum, & in Glossario. pecunias constantibus, vel ad diuersa vendendi causâ transferentibus: l. vn. si quis pec. const. non honoranti eum quem Princeps honorat, l. 4. de domesticis: possessione magis Palatiis aptas percentibus, l. 16. de petitionib. Item in sp. l. 4. de his qui sup. Relig. & l. 10. 31. 40. de Episcopis: l. 3. de Execut. Hinc sacrilega audacia, l. 27. de operib. publ. l. 8. de falsa mon. l. vlt. de vestib. oloueris. l. 16. de petitionib. Ad exemplum Maieſtatis, l. 12. de paganis: reus Maieſtatis habebitur, l. vn. de Adulterij vicem obrinens, l. 5. de nuptiis, l. 5. de adulter. velut Calumniatorum redemptores, l. vn. in fide action. ad pot. transſ. Ad instar falsi: l. 4. de metatis, vt falsi reus, l. 16. de hereticis. vt hostis publicus, aut expugnatot mortum perpetuæ fortiat, l. 12. de pratoribus. Abactorum, l. 1. 2. quib. equorum vsus: Larronum societatem videbitur confiteri, l. vn. ne pastoribus. Poena manium vindex, l. 5. de sepulchr. viol. Eadem poena, qui elabi passus est reum: l. 5. de custod. reor.

§ CAPITALEM poenam ut Iudex infligere possit, quid requiratur.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Catullinum."



VI sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, ut non prius capitale in quempiam promat seu eamque sententiam, quam in adulterij, vel homicidij vel Maleficij crimen, aut sua confessione, aut certè omnium, qui tormentis vel interrogacionibus fuerint dediti, in vnum conspirantem concordantemque rei sine, conuictus sit: & sic in obiecto flagitio deprehensus, ut vix iam ipse, ea quæ commiserit negare sufficiat. Dat. 11. Non. Nou. Treu. Acc. xv. Kal. Maij, Hadrumeti, Volusiano & Adriano Coss. [314.]

INTERPRETATIO. Iudex criminofum discutiens, non ante sententiam proferat capitale, quam aut reus ipse fatetur, aut conuictus, vel per innocentes testes, vel per conscios criminis sui, aut homicidium, aut adulterium, aut maleficium commississe manifestus conuincatur.

NOTÆ.

- * Lex 16. Cod. cod. tit. Et iungenda huic est lex 2. inf. de de appellationib. & lex 1. inf. quorum appellat. non recipiuntur. Hinc & ex interpretatione interpolata sententia quædam ep. 1. Zephyrini p. 234. 235. & Felici 1. ep. 1. p. 354. Iulij ep. 2. p. 468. Hadriani Capitolinorum. c. 57. & c. 5. c. 156. & exinde 2. q. 1. c. 2.
An Proconsulem Africae, quod nominatum præfert Codex Iustin. vide & leg. un. inf. de frument. Carth. geminensi. Et legem 2. sup. de donationib. & l. 1. sup. ad leg. Iuliam de vi? Non verius est hoc tempore siue anno Catullinum fuisse Consularem Byzacena, ut subscriptio legis docet (Hadrumetum enim metropolis Byzacena fuit) postea vero Proconsulem Africae factum anno 315. 316.
Crimine, Cod. Iust. scilicet confessione.
Graeci hic norari volunt, separari interrogaciones à tormentis, ut sit manifestum aliter atque aliter dici hæc duo.
Conspirante concordantemque: Ita Codex Iustin. Pollis & ita melius, conspirantium, concordantiumque.
Sufficit testes in vnum sinem conspirare & concordare.
Ita l. 2. inf. pro criminum deprehensorum qualitate. Deprehensus, id est conuictus.
Etiam, Cod. Iust.
Vide l. 2. sup. de Princip. Agentium.
Referendi sunt hi Consules ad diem acceptæ constitutionis: data enim hæc lex Superioribus Consulibus.
Vide quæ notauit ad Inscriptionem.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres hoc titulo de poenis constitutiones exhibentur: Quarum Primâ, Temperamentum obicit Iudicibus, ne ad poenam capitale facile properent. Secundâ, poenæ genus quoddam Christianæ disciplinæ aduersum abolet. Postremâ verò, poenæ genus quoddam inducit in utilitatem annonæ vrbis Romæ. Ergo hæc lege TEMPERAMENTVM continetur, quod Iudicibus sequendum proponitur, ne æreplexos ad poenam properent. Quæ quidem lex pars est prolixioris constitutionis Constantini ad Catullinum emissæ, quâ is partim Iudicum salutariæ freni adtemperiem quandam adhibendam credidit: quod pertinet ex eâ constitutione hæc lex, & pars prior legis 2. inf. de appellat. partim frustratoriis appellationibus occursum iuit: quod spectat lex 1. inf. de appellationibus: & pars posterior dictæ legis 2. quæ tres leges inter se coassandæ veniunt. Rursum hæc constitutione tria de criminali Iudicio constituit: quando Iudex ad capitale sententiam procedere debeat, quod spectat hæc lex. & d. l. 1. inf. quor. appellat. Quando à capitali sententia appellari non possit: quod spectat d. lex 1. inf. quorum appell. An post prouocationem reus in custodia perseuerare debeat; quod pertinet pars legis 2. inf. de appellationib. Nos de hæc l. nostrâ videamus.

Non nisi ergo confessio reo, vel omnium testimonij depositionibus conuictio, sic ut iam ipse negare non possit, capitale poenam in atrocioribus criminibus à Iudice imponi posse vel debere, desinit hæc lege Constantinus M. Temperamentum hoc, inquam, Iudicibus hæc Constantini M. constitutione præscribitur: cum & alioquin nulla de morte hominis cunctatio longa sit. Confessum igitur

vel liquidè conuictum reum esse hæc parte oportet. Quod ipsum repetitur in l. 1. inf. Quorum appellationes non recipiuntur: Quæ huic nostræ vnâ cum l. 2. sup. de appellat. iungenda est & subiicienda: Cuius, inquit, homicidam vel adulterum, vel maleficum, vel veneficum, quæ atrocissima facinora sunt, confessio propria, vel dilucida & probatissima veritatis questio probationibus atque argumentis detexerit: Sed & Constantinus: l. 4. inf. Reus, inquit, manifesta probatione conuictus. Denique ut capitalis sententia ferri, poenæque imponi possit à Iudice, conuictus non censetur, nisi qui manifesta probatione conuictus, nisi omnium confessione conuictus in vnum conspirantium & concordantium rei sinem: nisi denique dilucida & probatissima probationes sint. Alioquin si reus parte tantum testimonij obruatur, partem verò pro sui defensione possit arripere, Iudex sententiam capitale promere non potest: quin potius id omne deliberationi Principis & arbitrio relinquere debet, ut ait d. lex 1. Quorum appellat. non recipiantur.

Perperam igitur ex hac lege colligeretur, reum nunquam supplicio capitali afficiendum, nisi ubi testibus omnibus obruatur. Non est hæc Constantini sententia, verum Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum tantum temperamentum hoc præscribere voluit, ut ne Capitale sententiam promere possent, nisi concinentibus omnium testimonij depositionibus: vice versa ut maximè non concinerent omnium testimonij depositiones, reum tamen absoluti non vult, verum de eo ad se Principem referri, quod ipse videlicet Princeps testimonij fidem examinet. Breuiter Constantinus h. l. inter Rectores prouinciarum, & Principem, discrimen statuere voluit, atque

atque ita immodicè sententibus Iudicibus temperamentum (qua voce hæc lex vtitur) seu adtemperiem (ut loquitur lex 2. sup. de custodia reorum, adhibere seu adiuuere. Quæ in re Constantinus multum curæ adhibuit, ut ex compluribus eius legibus apparet.

Maneat igitur, si de Iudice queratur, ex Constantini mente cum non aliter capitale sententiam promere posse, quam si concinentibus in vnum rei sinem testimonij depositionibus conuincatur: At lex, in vnum rei sinem. Sufficit enim testes in vnum rei sinem concinere, licet in articulis dissentiant. Quin ex his quoque verbis colligunt Pragmatici, quod testes etiam singulares, dummodo in vnum sinem & rei sinem concordent, coniungi possunt, & probant: præsertim in actu reiterabili & successiuo, ut in adulterio. Quod etsi directè probari non possit, probatur tamen per actus propinquos, colloquia, basia, & alia huiusmodi quæ sunt Veneris præludia: vide Mascard. de probation. concl. 57. n. 5. & seq. & concl. 59. n. 10. lib. 1. Neguzantium respons. 461. n. 6. 7.

Poreò Adulterij tantum, Homicidij, & Maleficij Constantinus h. l. meminit: quibus criminibus capitalis poena imminet: Pariter vt d. l. 1. Quorum appellationes. Cum, inquit, homicidium, vel adulterum, vel maleficium, vel veneficium, quæ atrocis-

sima crimina sunt, confessio &c. detexerit. Pariter idem Constantinus tria tantum crimina ab Indolgentia generali hæc ipsa excipit, l. 1. sup. de indulg. criminum: Omnibus, inquit, indulgentus, præter veneficos, homicidas, adulteros. Scilicet ut atrociora hæc crimina sunt, quæ apud Iudices ordinarios disquiruntur, ita sola fuerunt, quæ Constantini ævo, capitali, id est capitis & vitæ amissionis supplicio pledebantur. Eo enim sensu capitale sententiam accipere oportet, ac nominatim de atrocitate Adulterij, & capitali eius poena sub Constantino & liberis eius alibi dixi, & dicam adhuc ad l. 4. inf. Quorum appellationes non recipiuntur.

Item quod ait lex, omnium qui tormentis vel interrogacionibus fuerint dediti, eò pertinet, quod quidam sunt à quibus confessio tormentis non elicitur, veluti Decuriones, quæ de re dictum fuit ad titulum de Questionibus.

Interim & illud ex hac lege liquet, ad damnandum reum sufficere alterutrum, ut vel conuictus sit, vel confessus: de quo plenius ad l. 7. inf. quorum appellat.

Tandem notandum, quod Interpretes ad hanc l. conuictionis modos duos designant: vel per innocentes, inquit, testes, vel per conscios criminis sui.

§ STIGMATIS in facie damnatorum poena inibetur à Constantino M.

I. I. * Idem A. Eumelio."



I quis in Ludum fuerit, vel in Metallum, pro criminum deprehensorum qualitate, damnatus, minimè in eius facie scribatur: dum & in manibus & in suris possit poena damnationis vna scribri: Quod facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis celestis est figurata, minimè maculetur. Dat. xii. Kalendas April. Cabilluno, Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

- * Lex 17. Cod. cod. tit.
Eumelius hic Vicarius Africae est, ad quem Constantinus M. de Cæciliani absolutione & in Concilio Arelatensi & iudicio suo, scripsit anno proximo Sabino & Rufino Coss. id est A. D. 316. ut testatur D. Augustinus in breuitulo callar. die 3. circa finem p. 589. post collationem cap. 33. vbi male Romani vocatur. Et lib. 3. contra Cresconium cap. 71. vbi male ad alium Vicarium, pro ad Eumelium Vicarium.
In metallum fuerit. Ita Tribonian. subductâ poenæ in ludum dandi mentione: De cuius rei ratione mox.
Deprehensorum crimina: sic & de personis, leg. 1. sup. in obiecto flagitio deprehensus.
Dum id est Cuius: quomodo etiam Codex Iustin. habet.
Vna, id est vno & eodem genere inscriptionis. Vna, est eadem & similis. Vna opera, eadem opera.
Inscriptione, Codex Iustinian.
De hoc Cabilluno, mox.

COMMENTARIVS.

STIGMATIS seu INSCRIPTIONIS operam in facie & in suris poenæ additi mos hæc Constantini Imperatoris protochristiani constitutione aboletur, An. D. 315. eâ ratione de qua mox.

De hoc scil. Inscriptionis genere est hæc lex; non de alio. Non inquam est, ut alias Inscriptionis species hinc submoueam, de seruatorum vel hominum fugitiuorum aut furum inscriptione seu stigmatibus, inscriptisque seruatorum vultibus, & stigmatibus in horum frontibus, de quo alioquin infinita sunt veterum Authorum testimonia: vide saltem legem 2. π. de fugitiuis: Plautum, Platonem 9. de legibus, & τὸ πρῶτον ἡ χερσὶ γράφει τὸ στυγάει. Plinium lib. 18. c. 3. Satyras 14. Senecam 3.

de in. 3. & ep. 47. Quintilianum, Petronium, Iuuenalem Satyras 10. Apuleium lib. 7. Aufonium, Columellam, Claudianum lib. 2. in Eutropium, Clementem Alexandrinum lib. 3. Pedagog. 2. & per Petru, inquit, σημάτια δεικνύσι, Lactertium lib. 4. & Suidam in voce στυγάειον. Theophilum, s. liberarium, Institut. de libertinis l. vii. Cod. de Lat. lib. toll. Non inquam hæc propriè agit de illis fugitiuorum & seruatorum stigmatibus, litteris, epigrammatibus, id est inscriptionibus, quibus frontes seruatorum & facies inscribebantur, vnde stigmatia, & subuerbisti dicti, & literati. Secundò non est hæc lex de iis stigmatibus, seu inscriptionibus, quæ fronti Captiuorum imprimi quandoque apud aliquos Gentes mos fuit, de quo

vide Plutarchum in Pericle, & in Nicia, & Vitruvium lib. 2. cap. 8. quo more narrat Cedrenus de Constantino, eum, devictis Armeniacis, hunc titulum inscribi iussisse Αρμενιακός ἐπίβολος. Textid, neque hæc lex est de his inscriptionibus, quibus stigmata, hoc est notæ publicæ Tyrannibus, vel Fabricensibus inscribentur, ut & Aquariis. Nam & hæc stigmata in brachiis & manibus fiebant, de quo dicam ad L. Stigmata 4. inf. de Fabricensibus vide & Vegetium lib. 1. c. 8. & lib. 2. cap. 5. & Lepidus. Cod. de aquæ ductu, ad quem morem allusum Apocal. cap. 13. Quartò, neque de Calumniatorum tantum penam ex lege Rhemmiâ, quæ iam dudum obsoleverat, quâ videl. Calumniatorum fronti litera K. criminis sui index, de primâ sui nominis literâ inurebatur, quod notissimum est ex Cicerone, pro Roscio, Plinij Panegyrico, & Alisopogone Iuliani, & l. quæstionum 13. r. de testibus. Quintò, omitto etiam morem inter quasdam Gentes olim factus notis compungendi, quod de Thracibus Aegyptiis, Sarmatis, Æthiopicis proditum? De his inquam omnibus quinque stigmatum generibus, putâ quæ Seruis, caprius Tyronibus &c. Calumniatoribus, Partui inscribi solita, Constantinus b. l. non agit. Calumniatorum quippe, ut de singulis dicam, penam iam deserat. Tyronum verd & Fabricensium puncta siue Stigmata in vñu deinceps quoque fuerunt, neque huic legi contraria sunt. Denique non de domesticis dominorum pœnis vel hostili saevitia hic agitur: Verùm de publicis & solemnibus iudiciorum, quibus Pœna videlicet (ut hæc lex nostra expressè docet) iis qui in ludum vel Metallum damnati fuerant, in horum, inquam, facie scribebatur, seu pœna damnationis inscriberetur: Cuius moris alibi quoque mentio extat, quod videl. liberis damnatis ob noxâ suppliciumque & nominatum ad ludum vel ad Metallum opusque publicum facies inscriberetur, eisque stigmata inurebantur. Vid. vel Artemidorum, Suetonium in Caligula. Nam quod ex Aufonio adfertur de Pergamo scriptore:

Ergo notas scriptor tolerasti Pergame vultu. Et quas neglexit dextera, frons patitur.

ad servum Scriptorem & fugitivum pertinet, ut præcedentes versus ostendunt:

Tam segnis scriptor quam lentus Pergame cursu Fugisti, & primo captus es in studio.

Ergo &c. Illud colligo ex inscriptione huius leg. actum id in AFRICA (Eumenius enim, cui hæc lex inscribitur, Vicarius Africae fuit) Quæ quidem & alios peculiare mores habuit. Id verd cur ita factum? proclive satis est iudicare. Nempe quod qui in Ludum, vel in Metallum damnarentur, Ludo & Metallo addicti essent, atque ided ne Ludi vel Metallum conditionem refugere possent, punctatis, notis, siue stigmatibus in facie notarentur: denique ne conditionem suam vitarent. Quæ ipsa ratio fuit stigmatum, quæ Tytonibus, Fabricensibus, Aquariis inscribi solita: Proinde ut dignosci, deprehendi, seque suo prodere titulo, ut Claudianus lib. 2. in Eutrop. atque adeo refugæ ad pœnam retrahi possent, notis compungebantur: & maxime quidem, cum in metallum quandoque in perpetuum damnari aliquos contingeret, ut eiusdem Constantini lex hoc ipso anno data, lex, inquam, vn. sup. ad Leg. Fabiam de Plagiariis. De pœna ad Ludum dandi, plenè dixi ad d. illam legem vn. Verùm Tribonianus eius mentionem hic sustulit, utpote sublato eo pœnæ genere, de quo dicam ad l. 8. inf. h. r. Omitti quoque non oportet extraordinariæ FACIÆ inscriptionis

pœnæ exemplum quod occurrit apud Senecam lib. 4. de beneficiis, cap. 37. & 38. quo videlicet narrat, à Philippo Macedonum Rege militi cuidam ingratisimo hospiti stigmata inscripta fuisse, ingratum hospitem testantia; vbi hæc inter alia ex Philippi mente scribit; Pœnis est, inquit, intra fines regni mei, te literas istas oculis inscribendas duntaxat fronte circumferre: Ostende quàm sacras res sit mensu hospitalis, præbe in FACIÆ tuâ legendum istud decretum, quo caueatur ne miseris rebo inure capiale sit, magis ista constitutio sic erit rata, quàm si illam in es incidissem. Qui locus obiter ut monerè, ita interpretatus sanus est: Oculis circumferre est, quod mox ait ostendere, præbere legendum: oculis rursum non suis, sed legentium, & populi. Denique ad spectum omnium. Notètius quoque de consolat. refert decretum Gothi Regis in accusatos suos contumaces, qui ne sententiæ exilij sui parerent, se ad iura sacrarum ratione defendebant. Dixit, inquit, ut nisi intra prescriptum diem Ravenna urbe decederent, notas inscriptis frontibus pellerentur. In Galliâ quoque olim, etsi exoleverit is hodie mos, cuius loco iuncta stigmata in humeris, pœna hæc obtinuit. Exemplum in signe Tolosæ in Præfide quodam, in fronte stigmatè inulto, inque insulam relegato ob falsam Inquisitionem factam: Pœnæque hæc vñtata in his qui literas vel sigilla Regia falsassent, adulterassent, de quo vid. Imberium & eius Interpretem lib. 3. insit. c. 21. n. 7. & Langlaum 10. semestr. 2. p. 644.

In facie igitur Constantinus pœnam damnationis inscribi vetat: in manibus & suris inscriptione permittit, & ad eas partes traducta: hæc ratione additâ. Quò facies quæ ad similitudinem pulchritudinis COELESTIS est figurata minime maculetur. Quomodo & Lactantius, hoc ipso tempore ad Constantinum lib. 2. c. 18. de cultu simulachrorum agens: Ne hunc COELESTEM vultum proiciamus in terram. &c. Sic enim de Facie potissimum hominis excepere multi illud Genesios, Faciamus hominem ad imaginem, seu similitudinem nostram. Philo Iudæus de specialibus legibus, p. 609. de homicidiis agens, παραλάβης εὐδότης παράλογοι ἐπιμαρτυροῦν ἀρχιδόνη λογικῆς ἰδίας ἀρετῆς ἵσα τὸ πᾶν ὁδὸν: nihil est Deo tam simile quàm hoc sigillum pulcherrimum, expressum è matrice pulcherrima, ad exemplar idea rationalis effectum. Quod adumbravit etiam Ovidius 1. vbi de homine condito:

Finxit in EFFIGIEM moderantum cuncta Deorum.

Sed cautè hic agendum ne quod hoc loco abusi fecerunt Anthropomorphitæ, hæresis inducatur: de quâ vide Epiphaniū hæres. 20. Augustinum hæresi 50. Quare neque Lactantius hanc in partem satis cautè locutus lib. 1. de ira Dei cap. 2. cum Deum figuram aliquam habere vult. Alio sanè sensu corporis divini similitudinem homini Tertullianus de resurrectione carnis tribuit: quasi Deus, hominem ad exemplar Christi, cuius quasi præsentis ideam iam tum mente concipiebat, efformavit. Quodcumque (inquit Tertullianus) limus exprimebatur, Christus cogitabatur, homo futurus, quod & limus, & sermo, caro quod terra & nunc: sic enim præfatio Patris ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Et fecit hominimum Deus: id vñtque quod finxit ad imaginem Dei fecit illum scilicet Christi. Alij volunt, corporis humani figuram representare divinam imaginem, ut Theologorum schola sciscit, per modum vestigiij: quatenus os homini sublime datum est, ut ex ipso corporis habitu cognosceret interiores animæ facultates ad cælestium rerum cogitationem erigi præsertim oportere: quâ de re videtur licet D. Augustinum

Augustinum lib. 3. quæstionum, quæst. 51. & D. Thomam 1. q. 93. art. 6. sed notandum cum homo ad imaginem Dei factus dicatur, sensu iam notissimo, ob intellectus vim & impenetrabilem menti sanctitatem iustitiamque, tandem & ob Imperij vim sua ἡ γωνία τοῦ σώματος, κατὰ τὴν ἑξοικονομασίαν, καὶ τὸ πᾶν ἀγαπᾶς, καὶ τὸ καλῶς ἐπιλέγειν: tandem ἡ ἐξουσία τὸν χρὶ τὸ λογικόν, καὶ τὸ νοερόν, καὶ χρὶ τὸ ἀρχικόν. de facie τῶ ὄψι nominatum id hæc Constant. leg. prædicati, ut quæ cateroquin pars hominis potissima est: quare in eâ potissimum imaginem cœlestem & divinam impenetrabilem creditum, utpote quæ arx sensuum & rationis sedes esset; quâ Deo cum Deo communicat homo; de qua Faciæ & capitis prærogativa, vid. l. 16. §. 6. de panis: l. 44. de Religiosis, Cyprianum, de habitu vñg.

Certe hinc & Caput pro toto homine, l. 2. sup. de Calumniatoribus. Quod Donatus in Andriam observat. Ridiculum, inquit, caput pro toto homine; nemo enim ore contempto ex aliis membris hominem velit significare. Hinc & apud Virgil. 2. Aeneid. Audientque humeris caput, & sine nomine corpus.

Corpus, interprete Servio, sine agnitione, sine nomine: à Capite enim quis nomen habet. Fronti igitur seu faciæ stigmata damnationis inscribi vetuit Constantinus: sed in manibus vel suris, cum id æquè commodè fieri possit: & non minus reus vel refuga quis ex iis dignosci: quod his verbis significat: dum & in manibus & in suris possit pœna damnationis vna scriptione comprehendi; vñâ scriptione, id est, eodem inscriptionis genere, pariter, similiter.

Illud non est omittendum, quod Theodorus Græcus Interpres ad hanc leg. subiicit. Βασίλει. lib. 60. r. 5. Væ igitur tibi Tyrannus, qui Sancti Theodori & Theophrasti sanctas notas frontibus. Vbi Theophilum Imp. intelligit, qui sup. Cæcæcos, ut Cedrenus ait, Theophrasti & Theodori frontibus iambos à se compositos inscribi iussit: vnde & hi ἡγαπᾶσι dicebantur, id est, inscripti, frontes literati: vbi sup. Cæcæcos addidit Cedrenus, propter morem Barbarorum in captivos Christianos.

Ut ad Constantini constitutionem revertamur, duo mihi singularia ad eam succurrunt. Primò quidem, huic legi cohesisse videri alterum Constantinianæ constitutionis caput, quo is CRVCIS seu patibuli supplicium sustulit. Nam cum eius

pœnæ adhuc mentio fiat Anno superiore 314. l. vn. sup. ad leg. Int. Maiestatis, certè hoc Anno 315. quatuor post hanc legem mensibus, silentio ea involuitur tanquam abolita: l. vn. sup. ad leg. Fabium. Deinde quis non vider, eadem de causâ vtrumque pœnæ genus abolitum, ob memoriam videlicet Pallionis Dominicæ Christi: cuius signum in frontibus tum Christiani notabant, frontemque signabant: de quo proluxè fidem facit Lactantius, horum ipsorum temporum Scriptor, libris ad Constantinum M. ipsum scriptis, lib. 4. c. 26. extremo, & cap. 27. ut omittam alios etiam Chryllostomum homilia 54. in Actib. ed. Commel. p. 476. Quin & Episcopum baptizatos in fronte olim cruce signatè indicat Tertullianus præscript. c. 40. vnde & inscripti oleo frontis signatè dixit Prudentius in Psychomach. Imò si arbolari licet, mihi omnino verosimile sit, Lactantium, qui hoc ipso tempore magistrum Crispi in Galliis agebat, huiusce legis suavitatem auctoremque extitisse, cum videam Lactantium, de fronte hominis Cruce signati solita, tam magnificè scribentem, itaque quod antea notabam, figuram Deo aliquam adscribentem, quod hæc ipsa lege Constantinus sequitur. Quod quidem tantò veritabilius cui fiet, si Lactantium hoc ipso anno Domini 315. scripsisse Institutionum suarum libros noverit: quod nos alibi probamus. Item, si, quod mihi omnino probatur, noverit legem 1. inf. de alimentis quæ inopes par. pariter hoc ipso Anno, ad eiusdem Lactantij suggestionem, latam.

Quod subscriptionem huius legis attinet, vbi ea data dicitur Cabillum, videndum, cui id conveniat. An igitur intelligendum Cabillum, ut etiam vocatur in Itinerario Antonini, quod in Lugdunensî prima ad Ararim Chalons sur Saone, quod alias Cabillonensis portus, cuius mentio apud Eumenium in Panegyrico quem dixit Constantino, cuius initium, Excere. Fit eius quoque mentio apud Ammianum Marcellinum lib. 14. p. 25. 26. Denique fuit ea vrbis accommodata militi Gallicano, vel in Germaniam, vel aliud transmittendo, ut ex dictis Eumenij & Ammiani Marcellini locis constat: Sed Cabillum istud hic intelligi non posse videtur: Hoc enim Anno Constantinus in Pannonia & vicinis prouinciis fuit: vide Chronologiam huius Anni. An igitur Cabalin Thraciæ hic accipi oportet, cuius mentio in utroque Itinerario?

De PISTRINI pœna leuiorum criminum reis ad vrbis Romæ usum imponenda: Constantini M. lex.

III. * Idem A. ad Festum Præfidem Sardinia.

Viciumque coercionem mereri ex causis non grauibus videbuntur, in Urbis Romæ pistrina dedantur. Quod vbi Tua Sinceritas cœperit obseruare, omnes sciant, eos qui (sicut dictum est) ex leuioribus causis huiusmodi meruerint subire sententiam, ergastulis vel Pistrinis esse dedendos, adque ad vrbem Romam, id est, ad Præfectum Annonæ, sub idoneâ prosecutione mittendos. Dat. iv. Kal. Aug. Constantino A. v. & Licinio Coss. [319]

NOTÆ.

* Absit hæc lex, & reliquæ omnes (parâ lex 5. 6. 7.) quibus in pistrinum dandi pœna probatur, à Cod. Iustiniano. Et ut maxime lex 9. h. r. in Codicem Iustinianum relata fuerit, quâ re ipsa eadem pœna probatur, tamen ex Triboniani mente aliter accipienda est. Festum Præf. Sardinia sub Constantino.

RISTRINI ET ERGASTVLI pena publica noua, ad Urbis Romae & annonae ciuicæ commodum à Constantino M. b.l. inducitur: quam & sequentium Imperatorum nonnemo probauit: Valentinianus, inquam Sen. l. 5. 6. 7. 9. *inf. hoc titulo*: & fortè l. 8. *inf. de pistorib.* Scilicet leuiorum criminum reos, qui coërcitionem mererentur ex causis non grauibus, Constantinus b. l. primus in Urbis Romae pistrina condemnari, à Sardinia nominatim Rectore seu Præfide iubet: atque ita damnatos è Sardinia ad Urbem Romam id est ad Præfectum annonæ sub idonea prosecutione mitti: Qua in re sequentia obseruanda sunt.

¶ Primum pœnam hanc institutam per Sardiniam à Constantino hac l. à Valentiniano uero per urbem Romam ipsam, & Urbicarias Regiones, l. 59. *inf.* per Lucaniam ad Brutios, l. 6. 7. *inf.* Hac quidem ratione, quod Regiones illæ seu prouinciæ omnes & ceteroquin annonam Urbis Romae seu urbicam iuuarent: ut de singulis suis diceretur, vel dictum est locis.

¶ De Sardinia nunc dicendum est: Eam sanè ut & Siciliam *Annona pignora* uocauit olim Florus lib. 4. c. 2. benignissimas nutrices Urbis Romae Valerius, lib. 7. c. 6. Fiscalia horrea, & vitales uenas, Saluianus lib. 6. De his etiam ita Lucanus lib. 3. à v. 65.

*Piræque frugiferis est Insula nobilis aruis,
Nec plus Hesperiam longinquis messibus ulla,
Nec Romana magis compleunt horrea terra.*
Prudentius lib. 2. in Symmachum:
— Romana nec horrea rumpat
Sardorum congesta uibens granaria classis, &c.

Vide locum integrum: Horatius etiam lib. 1. Od. 31.

— opimus
Sardinia segetes feracis.

Symmachus lib. 9. ep. 39. de Benigno Rectore Sardinia: *Benignus F. C. rei frumentariae negotium pernegligi animo & paris manibus exequutus. Testatur infomes eius curas imbecillitas corporis. Nihil enim de Sardinia reportauit nisi bonam conscientiam, & malam ualitudinem: horreis autem tantam frugis inuenit, quantum illi prouincia anni fortuna contulerat.*

Altera ratio, cur in Sardinia & ceteris illis quas dixi prouinciis pœnæ genus illud institutum fuerit, reorum inquam ad pistrina Urbis Romae dandorum, mittendorum est, quia prouinciæ illæ uel Urbis contiguae uel sanè Continentes & quodammodo suburbanæ forent, sic ut facili negotio ad urbem exinde rei deduci possent.

¶ Secundo obseruandum ad Præfectum annonæ reos ita Pistrino affectatos, in Pistrinum missos, b. l. l. 6. *inf.* & l. 12. *inf. de Pistoribus* quia hic annonæ Ciuicæ atque aded Pistoribus præerat: de quo ad *tit. de pistoribus & aliis titulis inf.* ubi dicam. Nam & ad hunc annonæ cura pertinebat, & sub eius dispositione Præfectus annonæ erat.

¶ Tertio, de prosecutione & prosectoribus reorum ad locum pœnæ, est quoque *lex 16. inf. de prosecutione reorum ad locum iudicij dictum est sup. tit. de exhib. uel transm. reis l. 15.* De his ipsis est & Chrysostomi locus, ep. 10. ubi de se *ἵππὸν τὴν ἀπαγωγὴν ἡμεῖς ἀδελφῶν ἀποπέμψοντες ἀναδιδῶμεν.* Hos prosectores idem *seq. epist. 11. & ep. 14. p. 779. ἐπαρχικῶς* uocat.

¶ De ACCELERANDO homicidarum, & latronum &c. conuictorum iudicio, ne facultas Principi supplicandi detur.

IV. * Imp. CONSTANTIVS A. Theodoro P. V. Præfidi Arabiae.

DVM^u reis manifestâ probatione conuictis spatium^u ante sententiam^u temporis datur, facultas supplicandi^u criminosis illis patet: Cum in^u homicidij crimine, & in aliis detecti grauioribus causis, ultio differenda non sit. Igitur quidem^u, qui iam impetrauerunt ad ueniam^u pertineant: de cetero uero, iuxta criminis qualitatem Legem^u oportet seruari, & in scelerosos & in noxios proferri iuris sententiam. Dat. Id. Octob. Constantio A. IV. & Constante C. Coss.

NOTÆ.

* *Lex 18. Cod. eod. tit.* Theodorus, Præfides Arabiae.
 * *Perfectissimo uero* in Codice Iustin. inuerso more, P. P. id est, Viro perfectissimo.
 * *Cum*: Cod. Iust. quod non ita bene: *Dum*, enim, causam significat expressius: hoc sensu: Quando reis conuictis spatium^u His concessit & liber *Basiliens.*
 * *Dixi d. l. 1. sup. spatium temporis ante sententiam.* Ita euolutius Tribonianus.
 * *Rei* atque aded.
 * *Vel quibusdam malignis artibus tam Præfidi quam Officialium, pœnas uitandi.* Hæc Tribonianus præterea inseruit ex l. ... Et in Cod. Iust.
 * Hæc, utque ad de cetero, Tribonianus induxit, utpote in præteritum spectantia.
 * Ad ueniam pertineant, id est, ueniam eis inulta rata sit. Vide *Gloss.*
 * Hanc scilicet: uel sanè aliam anteriorem, qua manifestorum reorum supplicium differri à Iudice prohibebatur.
 * *ge. V.* ut ex adiuncto Constante Cæsare liquet. Fuit enim Constant Cæsar Consul cum Constantio V. Proinde referenda hæc *lex* ad A. D. 352.

DIFFERRI iudicium reorum manifestâ probatione conuictorum, à Receptoribus Prouinciarum hac Constantij constitutione imposterum prohibetur: Reorum, inquam conuictorum, puta in homicidij crimine, uel qui in aliis detecti grauioribus causis. ¶ Quibus omnino uerbis indicatur latrocinij crimen; id quod ex huius legis inscriptione quoque colligere mihi uideor: Interhibetur enim ca Præfidi Arabiae. Atquin meminit & Iulianus Orat. 1. in Constantij (huius legis Auctoris) laudes, pag. 66. latronum, quibus Arabia tum infestata, atque aded latrocinantium Arabum. *τῶν ἄξ Αραβίας, inquit, ΑΗΕΤΑΣ ἐπὶ τῆς πολεμίας ἡ ἀρεσθείας πρίδας.* ¶ Differri igitur conuictorum in homicidio uel latrocinio iudicium non oportet, h. l. quomodo conuictum uelox pœna subducere debet, l. 6. *sup. de custodia reorum.* ¶ Et olim tamen Senatusconsulto Tiberiano cautum fuerat, ut damnatorum etiam pœnæ à Senatu in Urbe, in decimum diem semper differrentur, ut restatur Suetonius in *uita Tiberij, cap. 75.* Tacitus, lib. 3. *Annal.* Dio, lib. 57. Seneca, 1. *de Tranquill. uita, cap. 14.* Imò triginta dies differendum supplicium ex Senatusconsulto Tiberiano scribit Sidonius lib. 1. ep. 8. (de quo dicam ad *legem, si uindicari, inf. b. l.*) Sed & certis casibus supplicium differri iure oportet, qui sanè casus omnes ab huius legis nostræ specie alieni sunt: Puta *legis 3. π. de pœnis: legis 10. 13. inf. hoc eod. tit. legis 1. Cod. de bonis proscriptorum.* Species enim legis nostræ pertinet, ad reos homicidij & latrocinij conuictos, quibus pœna à Rectore Prouinciæ iure Ordinario infligitur, & quorum supplicium differri tantum abest publicè aut alicuius interfit, ut contra accelerari expediat. ¶ Huius autem rei ratio non ea est, quâ conuictos uelox pœna subducere ceteroquin iubetur, puta ne diuturna custodia seu carcere macerentur: De quo dictum l. ... & 6. *sup. de custodia reorum: l. 7. 18. sup. de accusationib.* Sed neque ratio hæc illa est immediata, alioquin grauiissima, quâ supplicium latronis manifesti, uel publicè seditiosi accelerari iubetur: non pœnæ festinatione, sed præueniendi periculi causa, l. 6. §. 9. π. *de iniusto,*

rupto, irrito testam. (Scilicet ubi latro manifestus, ubi seditio prærupta, ubi factio euenta uel alia quæ similis iusta causa subest, supplicium differri nulla ratione debet: Non appellacionis, non alio quo obtentu, ueluti humanitatis, quod alioquin reis indulgeti solet: *In hoc, ait lex un. inf. Ne sine iussu Principis: gladij sui & feneritatis ius exercere Iudices debent, in quos statim dstringi ferrum iura præcipiunt, quorumque differri supplicium materia est interitus plurimorum.*) Neque hæc inquam ratio Constantio h. l. proposita est immediata, quâ accelerari homicidarum & latronum supplicium iubet. Ratio igitur hæc est. Ne dato reis spatio, dilatâ sententiâ, supplicioque supplicandi interea Principi, atque ita elabendi occasio præberetur: Cui haud absumilis est species legis si quis fortè 6. *inf. de pœnis.* Fora igitur & leges exerceri, & gladium in præruptos hos latrones, aut homicidas, Constantius stringit iubet, ne Principis clementiam expectari eis liceat, atque ita latrocinia per Arabiam hac Clementiæ spe inualecerent: quæ Constantius modis omnibus extincta cuperet; ut ostendit quoque Iuliani locus ille, quo ait, *Constantinum legationibus missis latronum Arabia conatus in hostes conuertisse:* atque aded à latrocinio ad militiam compulsisse. Clementiæ nempe ueniarque spe omni præcisâ latrocinia facillimè tollas: Et alioquin in latrocinij crimine multa singularia constituta sunt, quale etiam est illud quod continetur l. *ult. sup. de questionib.* ubi dixi. ¶ Denique, quouis tempore latrones torqueri, appellaciones eorum non admitti, de his ad Principem non referri, nullo tandem obtentu, iudicium suppliciumque eorum differri oportet.

¶ Interim ex hac l. obseruandum, Constantij Imp. tempestate Arabiam (Petræam scil.) iuris Romani fuisse: quod etiam deinceps agnoscit Ammianus, & Notitia Imperij, quam tamen uetus Auctor *Notitia prouinciarum* Schonhouianus in recentis prouinciarum orbis Romani omittit sub Theodoro M. Et nota ei præfuisse Præfidem: De quo eiusque officio v. *Notitiam*, ubi de Duce Arabiæ.

¶ De PISTRINI pœna.

V. * Imp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P. V.

LEVORVM criminum reos Excellens Auctoritas tua pistrinis^u iubebit, Legum^u æquitate seruata, damnari^u; sub hac uidelicet obseruantia, ut sub obtutibus tuis semper pistoribus præcipiantur assignari ne, dum occultè per nequissimos Commentarienses traduntur, gratia uenalis existat. Dat. v. Id. Iun. Naisso, Dioc Iouiano & Varoniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest ut iam antea dixi hæc *lex* à Cod. Iustin. Cæterum proculdubio huic iungendæ sunt *lex 4. 5. 6. inf. de pistorib. lex 2. inf. de calcis coloribus: lex 1. inf. de Canone frumenti. Urbis Roma: lex un. inf. de Succariis portus: lex 12. inf. de operibus publicis.* Imo iungenda est & *lex sequens 6. inf.*
 * Dicam mox de eo. Urbis Romæ.
 * A Iudicibus qui sub tua dispositione.
 * Reponendum ut ex dictis fermè legibus omnibus.

¶ De PISTRINI pœna.

VI. * Idem AA. Arthemio.

QUONES qui in leuioribus criminibus rei deteguntur, pistrinorum exercitio^o Urbis Romæ damnare debebis; ita vt Transmissio^o eorum ad Officium Præfecti Annonæ sine aliquâ tergiversatione celebretur. Dat. III. Id. Iun. Naisso, diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Et hæc lex eadem ratione abest à Cod. Inst. & iisdem legibus iungenda est.
 " Correctori & quidem Lucania & Brittiorum, mox vt ostendam.
 " Ita etiam l. 6. inf. de annonis ciuitatis, pistrini exercitio subiungatur.
 " Pariter vt l. 1. sub prosecutione ilonen.
 " Pariter vt d. l. 3. sup. 29 vt. l. superiore.

COMMENTARIVS.

PISTRINI pœna, per Sardiniam à Constantino semel instituta l. 3. sup. à Valentiniano his constitutionibus per Vrbicarias Regiones, l. 5. itémque per Lucaniam & Bruttios, b. l. 6. & l. 7. prox. constituitur. Qui Princeps enixam hoc tempore annonæ Urbis Romæ curam gessit, & quidem ad suggestionem Symmachi Præfecti Urbicari non tantum lex 5. huius iuris eam ad rem inscribitur, verùm etiam lex 3. 4. 5. 6. inf. de Pistoribus: lex 1. inf. de Canone frumentario Urbis Romæ: quæ leges omnes Symmacho inscribuntur ex eadem vrbis eodem mense datæ: Et verò pleræque si non omnes cum nonnullis aliis hinc nostræ coniungendæ sunt: ac nominatim lex 12. inf. de operib. publicis: lex 2. de Calcis coctoribus. Itaque iam faciet huc Ammiani Marcellini locus de hoc Symmacho Præfecto vrbis scribens lib. 27. p. 360. Symmachus, inquit, Aproniano successit, inter precipua nominandus exempla doctissimorum atque modestie. QVO INSTANTE VRBS SACRATISSIMA OTIO COPIOSQUE ABUNDANTIUS solito fruebatur, & ambitioso pontis exultat atque firmissimo, quem condidit ipse & magna ciuium letitia dedicauit.

¶ Inter alias igitur rationes, quibus annonæ Vr-

bicæ Valentinianus consultum iuit, hæc est, quod repetito à Constantino M. exemplo Pistrini pœnam in Urbis & annonæ Vrbicæ commodum per eas quas dixi regiones constituit: per eas inquam, quæ Præfecti Urbis dispositioni suppositæ erant: de his enim est accipienda lex 5. itém per Lucaniam & Bruttium, quod pertinet hæc lex 6. & lex 7. prox. Arthemium enim cui dictæ leges inscribuntur, Correctorem fuisse testatur inscriptio legis vn. sup. de privilegijs Apparit. Magisteri a potestatis: ac nominatim Lucaniae & Brittiorum, eiusdem legis vn. subscriptio. Dicitur enim lex illa, accepta Suler-ni: Quæ sanè Vrbs, Lucania fuit, vt ad eam legem ostendi. Porro ad Præfectum annonæ ex Lucania & Bruttis huiusmodi pistrina obnoxios transmitti iubet Valentinianus, pariter vt ex Sardinia Constantinus, l. 3. sup. & ipse Valentinianus, ex Africa l. 12. inf. de pistorib. At ex Vrbicarijs Regionibus missos vel à P. P. damnatos ad pistrina Urbis Romæ, sub conspectu ipsius Præfecti vrbis pistrinis addici iubet, l. 5. ne alioquin per Commentarienses, venales fortè, elabantur: de quorum Commentariensium fraudibus & gratia venali (vt hæc lex loquitur) dictum est ad leg. 5. sup. de custodia reorum.

¶ De PISTRINI pœna per indulgentiam generalem non remittenda.

VII. * Idem AA. Arthemio.

NVLLVM ex his, quos pistrinis qualitas^o condemnationis addixerit, inpertitâ ceteris reis Indulgentiâ relaxari oportet: nisi aliquis speciali^o Serenitatis Nostræ meruerit reportare Rescriptum. Dat. VII. Id. Octob. Altino, diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Et hæc lex, ea quam dixi ratione abest à Cod. Inst. Et iungenda huic est lex 7. inf. de pistoribus: & lex vn. inf. de nauis Tiberina: & lex 16. inf. Quorum appellationes: Esti non Arthemio sed Præfecto Urbis Symmacho semè inscribantur.
 " Correctori Lucaniae & Brittiorum.
 " Leuiorum enim criminum tantum Rei hæc pœna adfecti. l. 3. 5. 6. sup.
 " 29. Specialis.

COMMENTARIVS.

DE PISTRINI pœna, deque damnatis ad pistrina Urbis Romæ, est hæc: huius Timliam tertia Valentiniani lex eodem anno: Vrbicæ inuandæ studio, & ad eundem Arthemium eodem Anno quo lex superior emissa. Sententia hæc est; Indulgentia generali, (de qua plenius actum fuit l. 10. sup. de indulgent. criminum:) non contineri in pistrina Urbis Romæ damnatos. Vt ceteroquin idem Princeps noluit piores manus suam vlla ratione defugere, ne quidem supplicatione delata, l. 6. inf. de pistoribus, (quæ iungenda est leg. 5. sup.) &

l. 8. 18. in fin. & l. 20. eod. tit.

Differentia igitur constituenda est inter damnatum in pistrinum ex crimine, & cum qui origine pistrinae conditioni adstringitur: ille speciali rescripto lib. rari potest, h. l. quod tamen antiquatum l. 20. inf. de pistorib. hic non item, d. l. 6. & 8. 18. in f. Verùm de hoc dicam plenius ad eum tit. inf. de pistorib. ¶ Ex h. l. interim lege discere licet, Valentinianum inter hæc Imperij sua auspicia, atque in Italiam appulsum, indulgentiam generalem reis pœna sua defugentibus relaxasse, cuius alibi nulla quod sciam præterea mentio extat.

¶ LUDO [gladiatorio] Christianos addici non oportere: Valentiniani Sen. lex.

VIII. * Idem AA. ad Symmachum^o P. V.

VICVMQVE Christianus sit in quolibet crimine deprehensus, Ludo non adiudicetur. Quod si quisquam Iudicum fecerit, & ipse grauius notabitur, & officium eius multæ maximæ subiacet. Dat. XVI. Kalend. Feb. Valentiniano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* Et hæc lex abest à Cod. Inst. quia scilicet pœna Ludi penitus tùm sublata. Iungenda autem huic est lex 8. inf. de Pistoribus & vt quidem exitimo lex 1. inf. de fide Catholica.
 " Symmachus P. V. sub Valentiniano Sen. Epistolographi pater.

COMMENTARIVS.

LUDI pœna (de qua iam fuit lex 2. sup. h. r.) Romæ à Valentiniano Sen. hac constitutione nõ quidem in vniuersum aboletur (id enim factum postea demum ab Honorio: vt dicam tit. de Gladiator.) verùm Christianis saltem ab hoc pœnae genere immunitas h. l. datur: Christiana nempe Religio Ludi pœnâ liberat: vt liberat à scenicâ conditione: l. 1. 4. 8. 9. inf. de scenicis: & meretriciâ, l. 1. 2. inf. de lenonibus: Et in vniuersum ab iis functionibus quæ Christianæ venerationi aduersæ sunt, eamque ludibrio exponunt, veluti à custodia templorum, l. 1. inf. de paganis. Eademque immunitas data & Palatinis ab eodem Valentiniano, l. 11. inf.

¶ Ludi autem appellatione hic, vt & d. l. 2. sup. intelligi oportet ludum gladiatorium, de quo dicam inf. de Gladiatorib. Quod quidem pœnae genus inter initia Imperij Constantiniani adhuc obtinebat, vt docuit d. l. 2. sup. & l. vn. sup. ad leg. Fabiam: verùm mox ab eodem sublatum fuit per Orientem, ipso Concilij Niceni anno, d. l. 1. inf. de Gladiatorib. Stetit tamen Romæ hoc pœnae genus. Valentinianus itaque Imperator primùm Ludi pœnam in Christianis damnauit, & in Gentilibus admittit: id est Christianum noluit pœnæ loco in ludis dari, & damnari: Gentiles damnari permisit. Sicut vice versa sub persecutionum temporibus solemniter hæc inter alias in Christianos semè pœna fuit, vt

Historia Ecclesiastica contestatur. Alteram vt dixi exceptionem videbimus l. 11. inf.

¶ Ceterum vt Christianis pœna Ludi imponi h. l. prohibetur, sub severissima Iudicum & Officialium pœna, ita pariter idem Valentinianus hoc eodem anno l. 1. inf. de fide Catholica ad eundem Symmachum P. V. Gentilem Magistratum data, Christianos ad custodiam templorum Gentilium à Iudicibus adponi sub maxima pœna pariter prohibet. Quod sub Iuliano proculdubio factum fuerat. Et sanè, vt lex illa, cum hac nostra, sine conspirat, atque in alijs concordat, omnino huic nostræ coniungenda videtur, cuiusque adeò dies ex hac nostræ emendandus venit: neque enim inibi stare potest. Dat. XV. Kal. Dec. M. d. quandoquidem mensè Nouembri, imò & Decembri Valentinianus non Mediolani amplius, verùm Parisiis iam hærebat, vt docet lex 13. inf. de annonis & tributis, lex 3. inf. de Metallis: lex 11. sup. de Numerarijs: Et Ammianus Marcellinus lib. 26. & lib. 27. Breuiter his duabus constitutionibus inter alias, Christianæ Religionis reuerentiam, venerationem, à Gentilium ludibrijs vindicatum Valentinianus voluit, pariter vt Constantius d. l. 15. de lenonibus. Denique qualis Valentiniani Sen. animus fuerit in asserenda Christianæ religionis reuerentia, à Iuliani & paganorum impotentia, fidem facit plenissimè lex 18. inf. de Episcopis.

¶ De Corpore aliquo in aliud Corpus, pœnæ loco neminem damnandum: Valentiniiani Sen. lex.

IX. * Idem" AA. ad Olybrium P. V."

NE quis pro coercitione delicti, vel Pistoribus, vel cuiuscunque alteri Corpori, cum alterius sit corporis, addicatur: sed vniuscuique pro crimine in quo fuerit deprehensus, motum" congruæ severitatis excipiet. Dat. 11. Id. April. Valentinianno & Valente" AA. Coss.

NOTÆ.

- * Lex 19. Cod. eod. tit. Et huic iungenda est, vt puto, lex 9. inf. de pistoribus: imò lex vna inf. de municip. s. hermar.
 ** Valentinianno Valens, & Gratianus: vt ostendunt quæ ad subscriptionem dicam.
 *** Olybrius hic Præfectus Vrbis Romæ fuit anno demum 368. Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 383. de quo plenius ad d. l. 9. inf. de Pistorib.
 **** De hac motus appellatione vide Glossar. vide & quæ notat Fornerius 3. Quotid. 3.
 ***** Vel hic reponendum Estend. vel in d. l. 9. referendum Id.
 *****. Id. est A. D. 368. vt docet cum ipsius Olybrii P. V. nomen, qui ab hoc demum anno P. V. fuit, & subscriptio Treuerica vrbis in lege 9. de Pistoribus, quæ huic coniungenda est, vbi dicam plenius. Quare præposteriori hinc admittitur: & lex 10. & 11. hanc præcedere debent; denique & ex Ammiano Marcellino clarum, Præfectos Vrbis hos tres ita collocandos ordine: Viuentius, Prætextatus, Olybrius.

COMMENTARIVS.

DE Corpore aliquo in aliud Corpus pœnæ loco damnari quemquam in Vrbe Roma, vetat hinc l. Valentinianni Sen. veluti de Corpore alio in Pistorum Corpus. PISTRINI scilicet pœnæ (de qua iam supra fuerunt quatuor leges: lex inquam 3. §. 6. 7.) hac Valentinianni constitutione non tollitur (vt tolli voluisse videtur Tribonianus) verum restringitur: scilicet in Pistorum corpus pœnæ nomine damnari cum tantum vetat, qui iam alterius Corporis sit. Corporatus, (de quo citat infra, Titulus, de privilegiis Corporatorum Vrbis Romæ) in aliud Corpus eiusdem Vrbis Romæ damnari non potest: veluti Suarius, id est qui ex Corpore Suariorum est: aut Catabolensis, de quo agit d. l. 9. inf. de pistorib. quam huic coniungendam puto, in Pistorum Corpus pro pœnâ non rectè damnatur.

¶ Ratio autem hæc est, quia pœnâ deteriore eius qui puniatur conditionem facere debet: At hoc genere pœnæ deteriore non sit: MUTATIO, vt proprio verbo vtar, Militiæ, pœnæ loco est, vbi in deteriore quis reicitur: de quo pœnæ genere dictum est nonnullis huiusmodi locis, itaque

libri septimi: At non etiam vbi ab æquali in æqualem militiam & Corpus fit mutatio, vt hac leg. ac multo minùs vbi deteriore meliore & digniore mutatur, vt in specie legis 108. inf. de Decurionib. seu legis, ne quis, 38. Cod. eod. t. denique melior deteriore mutari potest; vt eccè, Apparitor Præfectorianus Vrbis, id est Apparitor Præfecti Vrbis, vel Apparitor Præfecti annonæ, Pistorum Corpori pœnæ loco rectè addicatur, l. 4. sup. de Executorib. l. vlt. inf. de pistorib. seu leg. vlt. Cod. de Apparit. Præf. vrb. Itaque Pattonus Caudicarius & Portuensium mensorum ad Pistrini municipia pœnæ loco rectè lociatur deuocatur & mancipatur, corpori rectè, l. 9. inf. de suariis: quæ quidem duæ leges postremæ inter se coniungendæ sunt. Glossa & hanc speciem addit, si ex pelipario damnatur vt fiat faber. Additur hæc l. neque quicumque alteri Corpori, quem, cum alterius sit Corporis, pro pœnâ addicendum, vt putat militum, inquit Graeci, vel Decurionum, vel Adensiorum: quod insullum est.

¶ De SENATORE criminis reo à Præfecto Vrbis ad Principem referendum, vt is pœnâ statuat.

X. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus" AAA. ad Prætextatum P. V."

VOVIENS in Senatori Ordinis viros, pro quantitate" peccati, austerior" fuerit ultio proferenda, Nostra potissimum explerentur Arbitria: quo, rerum adque gestorum tenore comperto, eam formam statuere possimus, quam modus facti contemplatioque dictauerit. Dat. VII. Id. Octob. Remis, Gratiano" A. I. & Dagalaifo. Coss.

INTERPRETATIO. Si quando aliquæ maiores personæ, aut alicuius dignitatis viri vocantur in crimen, Iudex ad rerum dominos referat, vt de huiusmodi personis quid fieri debeat, dominorum præceptio iusta constituat.

NOTÆ.

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem illi lex 4. inf. de Suariis, mox vt probabo.
 ** Gratiani nomen hic retinendum, mox ostendam.
 *** In quem annum huius Prætextati Præfectum incidat, paulò post comprobabo.
 **** Alij qualitate, vt l. 7. sup. Quantitas, pro atrocitate & magnitudine, modòque, vt sine l. vocatur.
 ***** De hoc Consulatu mox dicam.
 ***** Et hoc malè si ipsum tempus Consulatus gestis spectes: nam Nob. Puer tantum erat, vel Nob. Cæf. At hoc tempore iam Augustus.

COMMENTARIVS.

SENATORIBVS pœnâ austeriore, siue capitali imponere Præfectus vrbis nisi Principe consulto, à Valentinianno Sen. prohibetur h. l. Est equidem Præfectus vrbis Senatorum Iudex & Præsul: Sic vt Iudex prouinciarum ne quidem cognoscere de crimine Senatorio hoc Valentinianni sæculo potuerit, l. 2. sup. de exhib. reis. cum & Gratiani l. 13. sup. de accusat. vbi dixi plenè. Et hic tamen ipse, ex Valentinianni Sen. constitutione, si austerior ultio (id est pœnâ) in Senatorem sit proferenda, Principis explorare arbitrium super eo debet; gestis videlicet ad Principem missis, qui postea formam pœnæ statuat. Denique est quidem Præfectus vrbis Senatorum Iudex, si criminalis causa versetur, sed tamen pœnâ modum ex Principis arbitrio pendere voluit Valentiniannus: Nostra, inquit Valentiniannus, POTISSIMUM explerentur arbitria &c. Hæc forma est Senatorum iudicij criminalis à P. V. instituendi, quam Valentiniannus h. l. statuit: quam etiam confirmat lex 2. sup. de exhibendis reis: Valentiniannus, inquam Senatorij nominis studiosissimus: quod docui ad l. vn. sup. de emendat. propinquor. & ad d. l. 13. sup. de accusat. Hanc formam postea Gratianus immutauit nouem annis post d. l. 13. sup. de accusation. qua duo statuuntur. Primum enim Iudicij seu Reçtori Prouinciarum ea lege facultas datur intendendi examinis & cognoscendi causas criminales Senatorum, quod ante sub Valentinianno eis ius non erat, vt hæc lex nostra restatur, & lex 2. sup. de exhibendis reis. Secundo, Præfecto vrbis ea lege siue oratione datur de capitis statu, de capite, & de pœnâ modo Senatori infligenda ius & potestas: quod ipsum confirmatur ab Honorio l. vlt. sup. de iurisdictione. Proinde ex ea oratione Gratiani habet Reçtor Prouinciarum de causa, causæque statu cognitionem, quam solam Præfectus vrbis antea habebat: Vicissim ex ea oratione Præfectus vrbis de capite Senatoris statuere potest, quod Principi h. l. reseruatam fuerat. Tertia immutatio & in hoc facta, quod cum de capite Senatorio ex omnibus Prouinciis ad Præfectum Vrbis referretur, nisi extra ordinem in sp. leg. 2. sup. de exhib. reis quæ prior est; eadem oratione de Suburbanis tantum Prouinciis ad Præfectum Vrbis referri Gratianus voluerit: de cæteris verò Prouinciis ad Præfectos Prætorio: Ita ea oratione Gratiani partim aucta, partim immutata hac parte Præfetti Vrbis dignitas fuit: aucta, dum

de capite Senatorio statuere ei permittitur: immutata vicissim, dum ex suburbanis tantum Prouinciis de capite Senatorio ad eum referri iubet. Quod quidem postremum ea ratione factum, vel potius eo obtentu, aucta iam magis magisque Præfetti Prætorio dignitate, quod cæteroquin Præfetti vrbis administratio siue diceatis intra eandem Prouincias consisteret, vt alibi ostensum est supra. Prius verò illud, de capite inquam pronuntiatio Præfecto vrbis cum summo temperamento committitur, sociato nempe Quinquenniali iudicio d. l. 13. sup. de accusationib. & d. l. vlt. sup. de iurisdictione. Et hic quidem est huiusce iuris progressus, ex quo apparet hanc legem Valentinianni Sen. patris à Gratiano illa lege 13. abrogatam.

¶ Superest de Consulatu huic legi subscripto videamus. Ergo adscribendus hic omnimò Consulatus post Cos. Gratiani & Dagalaifi: id est A. D. 367. quomodo etiam Consulatus signatus est, l. 3. inf. de ponderatorib. & l. 16. inf. de annonæ & tribut. proinde referenda hæc lex ad annum sequentem, quo alioquin Lupicinus & Ioninus Consules notantur, id est A. D. 367. Vt id ita statuam, tribus argumentis inducor. Primum, (quod leuius est) Gratiani nomine; siquidem Gratianus nondum Augustus erat An. 366. sed factus demum An. 367. IX. Kal. Septembr. Secundo (quod fortius est argumentum) Prætextati P. V. nomine, qui sanè Præfectus Vrbis fuit nonnisi post Viuentium, vt docet Anon. Marcellinus lib. 27. p. 360. 361. & pag. 373. Atqui Viuentius primis adhuc mensibus anni 367. Præfectus vrbis erat. Et verò tres alia sub finem huius anni 367. constitutiones occurrunt ad hunc Prætextati Præfetti vrbis, quarum Prima data Ambianis, vbi tunc Gratianus Augustus creatus est: Secunda Remis: Tertia Treueris. Tertium argumentum est ex illa lege, quam Remis datam dixi; puta l. 4. inf. de suariis: quæ eodem die VIII. Id. Octob. ex eadem Vrbe Remis scilicet, ad eundem Præfecturam Vrbis Prætextatum data est. Cæterum ea Lupicinus & Ioninum, id est annum 367. adscriptum habet. Quæ cum ita sint, vespov ægæropor & hinc à Codicis Theodosiani Conditoribus admissum, & lex 11. sequens huic decimæ ante ferri debuit, vt hæc vicissim legi 9. Nam vt dixi, Viuenti, cui lex 11. inscribitur, præfectura, Prætextati (cui hæc inscripta est) præfecturam præcessit.

LVDI pœna Palatinos ob delictum affici non debere.

XI. * Idem AAA. ad Viuentium' p. v.

EMINEM de Numinis nostri Sacrario' prodeuntem harena suscipiat, lanista' doceat, seu meditatio & pugnatrix exerceat, mult: siquidem pollunt esse supplicia, quibus culpa plectatur. Dat. v. Id. April. Lupicino' & Iouiano Coss. [367.]

NOTÆ.

* Hæc lex, vt iam monui, superioribus anteferi debuit.
** Viuentius P. V. Romæ scil. de huius præfectura vid. Amm. Marcellinum lib. 37. in huius anni gestis, p. 361. Eadem inferibitur hoc ipso anno lex 3. sup. de indulg. criminum.
*** Sacrarium, hæc lex, & l. 8. inf. de legatis, l. 16. de hæreticis, pro Palatio & Consistorio. Principis. vid. G. off. in vob. Sacrarium. Similiter Antonius Cir. act. in pr. Sacrarium Imperialis Oraculi, dixit. Sacrarium etiam, pro sacro ætatis, l. 49. de hæreticis.
**** Imò Gratianus, Aug. l. c. Dogaliph. ex leg. super.

COMMENTARIVS.

Vbi pœnam hoc Valentiniani æuo, vt iam dixi retentâ, vt in Christianos Valentinianus Sen. cadere noluit, sed in Gêtiles tãtû, l. 8. sup. ita Palatinis, quâlibet Gentilibus idê Valentinianus imponi h. l. vetat. Breuiter: In Christianos & Palatinos ludi pœna non cadit: in illos propter Christianæ, vt iam monui, Religionis reuerentiam, cui cruenta spectaculi aduersantur, vt ipsemet Constantinus è Christianorum schola loquitur, in l. 1. inf. de Gladiatorib. in hos propter Palatini nominis dignitatem: Quâ ipsa ratione Palatini, ne volentes quidem auctoritate se ad ludum possunt: Nempè, quod ait lex 2. inf. de Gladiatorib. vt Palatij dignitas à gladiatorio detestando nomine vindicetur.

Porro etfi pleraque, quæ ad ludos gladiatorios videlicet pertinent, Titulus ille de Gladiatoribus exequatur, tamen multa sunt quæ h. l. obseruanda occurrunt, quæ ad Magistros & Tyrones Ludos

siue ludios faciunt. De lanistis nihil est quod non dictum sit prius, quos Glossæ interpretantur Αποτροφεὺς Μομαχολόγους, ἐπιστάτας μομαχῶων: hæc lex vel sola satis docet lanistas fuisse, qui docebant artem gladiatoriam, quique aded suas familias gladiatorias habebât, dicebât, docebât. Hinc & Doctores dicti apud Valerium lib. 2. Quintilianum Declamator 302. indèque dicebantur Commentarij, vt Cicero 3. de Oratore. Magister, inquit, hic Samnitium cotidie commentatur. Sed & dictata dare: dictata scilicet ea præcepta quæ lanistæ nouitiis & Tyronibus dare solebant, apud Suetonium, Tertullianum ad Martyres. Sed & vetus Scholiastes Iuuenalis ad illa verba. Et regia verba lanista: Superba, inquit, dictata; ita enim rescribendum non delicata. Meditatio etiam hinc propria huic exercitio, de quo consulendi qui in ea re ex professo sunt toti. Cæterum seuam & pugnaticem meditationem vocat ex sua, Constantini Christianorum mente.

De CAMPANIÆ Consulari; deque iure eius in pœnis infligendis.

XII. * Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AAA. ad Antonium P. P."

CAMPANIÆ Consularibus formam iudicationis adscribimus, ne in Loco certâ condicione finito modum animaduersionis excedant: neque extra prouinciam suam ius relegationis exerceant. Dat. Prid. Kalend Decemb. Treu. Valente v. i. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTÆ.

* Absert hæc lex à Cod. Iust. velut historica & temporaria.
** Perperam Valens nomen hinc adscriptum: Valens enim iam mense Augusto obierat, vide Chronologiam. Cæterum tribuenda hæc lex est Gratiano, vt subscipio Vrbis Treuericæ ostendit: deinde quia hoc adhuc tempore Gratianus totum Occidentem administrabat: vt inter cætera probat lex 9. inf. de m. talis.
*** Antonius sub Gratiano PP. & quidem Italia, vt Campaniæ mentio manifestè ostendit. Hic idem antea Præfectus Prætorio Galliarum fuerat: vt docet lex 11. inf. de Medicis: & lex 2. sup. de questionib. v. plura in Prolog.

COMMENTARIVS.

ELEGARE neque in Latio, neque in Latio Campania Consularis potest. Scilicet CAMPANIÆ CONSULARIS potestas in pœnis imponendis, ac nominatim relegationis pœna imponenda, hæc Gratiani constitutione definitur,

atque intra suos terminos coërcetur pro duplici videlicet Iurisdictionis ei hæc tempestate competentis genere: Nam vt hæc ipsa lex (hanc in rem omnino singularis) docet, Consulari Campaniæ non tantum Prouincia sua (Felix inquam Campania) parebat

parebat, verum etiam Locus præterea quidam, certâ condicione finitus. Quibus verbis Latio omnind significari iam alibi ostendi, quam obseruationem postea à nonnullis comprobata deprehendo: Quam vt nunc prolixius firmem, cogit aliorum quorundam contumacia. Igitur initio obseruandum, Locum pro regione, seu tractu minore quàm vt prouinciam per se constitueret, propriè accipi solitum: & quidem per hæc tempora. Ita omnind Ammianus Marcellinus lib. 17. dixit Francos Salios auctor olim in Romano solo apud Toxiandriam Locum habitaculo sibi figere prælicenter. Toxiandria LOCUS est apud Marcellinum, non oppidum Toxiandriam, vt quidam explicant: verum Toxiandria regio sine tractibus: vt proinde locus ille Ammiani à nonnullis perperam sollicitur: Nil scil. aliud est Toxiandria Locus quàm regio, quam Toxiandri (Gallo-Belgica gens hæc) incolebant: Quorum alioquin Toxiandrorum mentio apud Plinium lib. 4. cap. 17. Ad hanc Locum propriam significationem pertinet incerti quoque Auctoris Christiani de mensuris locus insignis, Maiores, inquit, orbem in partes: Partes, in Prouincias: Prouincias, in Regiones: Regiones, in Loca: Loca, in territoria: Territoria in agros: Agros in Centurias diuiserunt. Loca igitur maius aliquid sunt quàm Cinitatum singularum territoria: Sed minus aliquid quàm Prouincia aut regionis integræ. Hinc pariter l. 2. sup. de integri restitutione, Loca, Regiones, & Prouincia à se inuicem distinctè separantur: Quæ, inquit, non pro Locis, Regionibus atque Prouinciis in quibus morantur, qui heredes aut bonorum possessores sunt, obseruari iubentur, sed in quibus defuncti domicilia locauerant. Quam legem obseruandum est ad Italiam pertinere, imò speciatim quoque ad Urbem Romanam & centesimum Urbis Romæ miliarium, id est eò ipsò quo hæc lex nostra. Neque alio sensu l. 11. sup. de Prætoribus (quæ ad Urbem Romanam pariter pertinet) vbi de Senatoribus agit Romam declinantibus, ne ad Præturam fortè nominarentur, atque ided ad remotas Prouincias proficiscentibus, ad urbem Romanam vel saltè proximam Urbis Romæ loca reuocandis. Urbis Romæ, inquit, Curiam callidè declinantes clarissimo prædatis nomine per Achaian, Macedoniam, totumque Illyricum insinuas queri, raro, vel nunquam sedem dignitatis Propria [id est Romam] frequentantes: Quibus LOCORVM gratia confinia possint esse incunda, vt carens motis longinque peregrinationis debeat dignitas [id est Prætura] concupisci. Cuius loci sensus hic est, Senatores peregrinantes in longinquis Prouinciis cogendos ad Urbem Romanam: vt ita duplici his ratione consulatur: Primum, vt si tanto Romam recedendi & otij desiderio teneatur, rusticarique velint, possint in cõtinibus Urbis Romæ locis eadè voluptate versari: eum incunda satis sint ad id, gratæque Loca illa Urbis Romæ confinia. Secundo, vt ita optabilis eis fiat Prætura, quam in proximo positi, facile sustinere possint, quæ eis alioquin onerosa futura, si absentes designati è longinquo ad Urbem Romanam longa peregrinatione Editionis seu Præture causâ venire necesse habent. Pariter in l. 4. sup. de principib. Agent. in rebus: eodem sensu Locorum appellatio accipienda est, quæ & ipsa lex ad Præfecturam Urbis Romæ pertinet. Nulla, inquit, exsecutio sine adnotatione Principis [Officij totius] vsu: patione officij concedatur: hoc adiecto, vt etiam si intercessio [id est exsecutio] in Loco Agentis Officij fuerit imperita adscriptio tamen Principis exsecutionem fieri oportere demandet: Quæ d. finitio si fuerit præterita, decem librarum auri [vultam] sisco nostro ab Officio Sinceritatis tue st. auri iubemus inferri.

Ex his nunc quatuor legibus omnibus liquet, id apparet, loci appellationem vt cæteris terrarum tractibus tribui, ita speciatim Regionibus sine tractibus Urbis proximis & ad Præfecti Urbis diocesium sine dispositionem pertinentibus.

Rursum, ex superioribus omnibus apparet, Locum, non Prouinciam per se sed Prouincia integre notabilem partem fuisse. Hinc scilicet Prouincias in Regiones, Regiones in Loca: Loca in territoria diuisa fuisse docuit Author incertus de Athesinis. Hinc Loca Regiones & Prouincias gradatim separat d. lex 2. sup. de integri restitut. Et sanè verius, Honoratus quoque in primis Aneid. Locus, inquit, Prouincia non potest dici. Et rursum in sectione: Locus in Regione est. Non aliter scilicet ac locus non est propriè fundus, verum pars aliqua fundi tantum, l. locus 60. r. Verb. signif. Hinc fundi, & loci oppositio: §. quod autem 4. Inst. de vsucapionib. Et nihilominus tamen (quod summo opere obseruandum) vt ex hominum & possessorum delimitatione seu constitutione, id est eum à fundo toto administratione separata distinxerimus; vicissim à fundo toto locustantum constitut potest, ac proinde locus fundi effici, si cum alij fundo adiunxerimus, d. l. locus 60. Ita pati potius & gemina ratione, ex destinatione Principum (Vniuersi dominorum) è Regione, vel etiam Prouincia integra, Locus effici potuit, eam videlicet alij Regionis sine Prouincia vel administrationi adiungendo: Sic, quæ per se antea Regio, sine Prouincia fuit, postea Locus esse incipit, vbi alij Prouincia adiecta est. Id quod omnind accidit Latio vtrique, tam veteri quàm nouo. Nam cum antea, seu ab initio, propria & peculiare Regiones illæ essent, vt ostendit Plinius distinctis verbis lib. 3. cap. 5. Strabo lib. 5. p. 160. & in partem quoque Seruii. Sed & Ptolemaus sine controuersia, postea tamen vbi Campaniæ administrationi Regiones illæ duæ adiunctæ fuerunt, Locus factus est, quæ antea Regiones per se fuerant: Quamquam & promiscuè etiam omnis regio Loci appellatione venit. Atque hoc sensu verus editio sexti Canonis Niceni (prout in Paticana habetur) Loco suburbicaria dicitur: quæ aliàs Regiones seu Prouincias suburbicarias. Eodem sensu Ignatius diuise videtur τὴν γὰρ γὰρ Ποσειδων, loco quem iam alibi produxi, eum videlicet ad Romanam Ecclesiam ita scribit τὴν Ἐκκλησίαν ἡντι ἀρχιδιάκου ἐν τῷ ποσειδων. Quamquam de huius loci lectione ambigunt Casaubonus, & editores Ignatiani: inter quos est qui verba illa ita resingit ἐν τῷ ποσειδων Ποσειδων. Alius ἐν ποσειδων pro τῷ ποσειδων. Vltèrius vulgatam illam tuetur.

Tandem igitur vt ad legem nostram veniamus, Locus certa condicione finitus, qui h. l. dicitur, & quidem Consulari Campaniæ administratione iunctus, nil aliud est, quàm Latio, suburbicarium, Urbis proximum, ad Urbis diocesium pertinens, intra centesimum ab urbe miliarium inclusum, quod certa quadam condicione, propter vicinitatem, Campaniæ administrationi, imò & nomini accesserit: Certa, inquam condicione, vt hæc lex loquitur & explicat. Nam vt maximè Campaniæ administrationi accesserit, non ided tamen Præfecti Urbis administrationi seu diocesi ademptum fuit, neque suburbicaria Regio esse d. sit. Quin diuerso à Campaniæ iure cõstitutum & habitum deinceps semper fuit. Nam cum Consularis Campaniæ intra Campaniam Felicem (proprie dictam) atque aded suam & peculiarem Prouinciam maioris omnique animaduersionis ius haberet, in Loco tamen certa condicione finito (id est Latio) non habebat; nempe, quia

quia ad Praefectum urbi, ad cuius peculiarem diocesium locus ille pertineret, maior animaduersio pertinebat, iam inde ab antiquo semper, l. 1. *π. de officio Praefecti urbi*, & Ulpianus apud Aurborem *Collationis Legum Adofaic. tit. 14.* Vide & legem 13. *sup. de Accusationib.* Ab hac quoque ratione est, quod cum è Campania Prouincia propriè dicta ad Praefectum Praetorio Italiae appellaretur, l. 27. *infr. de appellationib.* sanè ex loco illo certa conditio finitio, id est Latio ad Praefectum urbis à Consulari Campaniae deinceps semper appellatum fuerit: vt ostendit elegans Epistola Symmachi lib. 10. *Epist. 53.* vbi quoque agitur de hoc ipso Gratiano Imperatore, qui huius legis Auctor est. Denique et si locus ille certa conditio finitus, non tantum administrationi Campaniae, verum etiam Campaniae appellatione vt saepius postea venerit, tamen distinctè rem agentes Latium à Campania separare porro pertexerunt. Hinc Securus Honoratus, qui post Constantini eiusque liberorum tempora proculdubio vixit & scripsit, disertis verbis Latium memorari perleuerat. *Latium*, inquit, duplex est, vnum à Tiberi vsque ad fundos, aliud inde vsque ad Vulturnum. Quinimò & vetus Noticia Episcoporum disertis verbis, cum quatuor Prouinciaram Episcopos Prouinciae (id est dioceseos) Romanae enumerat, *Latium & Campaniam*, vnam ex his quatuor Prouinciis facit.

Ex his omnibus iam liquidò constat, quã ratione Latium Campaniae accesserit, & vt ea accessione *Latij* nomen non obsoleuerit. Cuius rei nonnulla praeterea vestigia deprehendere licet. Primum, in *Ponte Campano*, cuius sanè mentio fit apud Scriptores, Augusto, & sequentibus proximè, non modò coeuos, veluti Horatium, l. *Sermon. 5. Plinium lib. 14. cap. 6.* verum etiam Constantino coetaneos, putà apud Authorem *Itinerarij Hierosolymitani*, & Authorem *Itinerarij Pentingeriani*. Caterùm ea appellatione *Pontis*, inquam, *Campani* qui erat trans centesimum ab vbe miliarium statim, id significabatur, eo ponte (qui Saouini fluuio impositus erat) è Latio in Campaniam transferri, sic quidem, vt ab hoc ponte deinceps tanquam ab initio Campania initium duceret, locaque & interualla locorum numerarentur:

Sinuessæ VII.
Ad *Ponte Campano* III
VRBANIS III
Ad *Nonum VII.*

Quo loco, id vt obiter quoque moneam, appellatione *Vrbis*, indicatur Vibana Colonia Syllana, cuius meminit Plinius lib. 14. c. 6. Vbi addit *eam nuper Capua additam*, id est non vt Cluuerius voluit, transductam Capuam: Verùm Capuae administrationi iunctam. Sed & illud malo, Nonum à ponte Campano potius numerant quàm à Capua, quod tradidit Cluuerius p. 1178. itinera enim ab vbe Roma initium ducebant Campaniam versus.

Casilino III.
Capua VII. vel vti Itiner. Hierosolym.
Sinuessæ IX.
Ponte Campano IX.
Capua VIII.

Haud aliter atque ab ipsa vrbe Roma interualla locorum numerabantur, ad *sestertium*, ad *quartum*, ad *sextum*, ad *septimum*, ad *Vicesimum*, ad *Centesium*. Alteram vestigium non minus luculentum: quod locus hic certa conditio finitus, seu Latium

Campaniae adiunctum, Campaniae Romanae appellatione censitum fuerit, atque etiamnum censetur, vt quae Romanae fuerit administrationis & dioceseos. Tertio hac ipsa ratione in *Notitia Vaticana*, seu *Codice Prouinciali Episcopatum*, cum enumerentur Episcopatus Campaniae, qui ad Diocesium Romanam pertinebant, nulli alij numerantur, quàm qui intra hoc Latij seu Campaniae Romanae spatium sunt, à Tiberi inquam ad Fluum usque Saronem (qui terminus est Campaniae Felicis) Tandem ex his liquet, *Latij* nomen & post Constantini seculum mansisse, vt in delignantur Episcopi Romani, ita & in Praefecti vrbis diocesi, quod vltimum hac lex nostra testatur.

Ceterum quando Latium Campaniae administrationi accesserit, tractabo ad d. l. 27. *infr. de appellationib.*

Nunc de sententia huius legis: Ea verò hæc est; Consulare Campaniae, cuius administratio composita est ex Campania Romana, & Campania Felice, Neque intra illam maioris animaduersionis potestatem habere, vt pote quæ Praefecto vrbis competat, cuius respectu limitatam potestatem habet: Neque in eam relegare posse, non magis quàm in alium locum extra Prouinciarn suam. Breuiter, Consulare Campaniae nec in Latio maiorem habere animaduersionem, nec in Latium relegare posse, quamvis Latij administrationem habeat: quia scilicet certa conditio id habet. Proinde si de relegatione queratur, neque in Latio neque in Latium relegare cõlicet: Non in Latio, quia maior animaduersio in eo ei denegatur: caterum relegatio maioris animaduersionis species est, vt vel exinde colligitur: vide & l. 1. *§. solent, π. de off. P. V.* Non in Latium, quia extra Prouinciarn suam Latium est. Porro extra Prouinciarn suam relegare nemo potest. Quorum verborum sensus hic est, Rectorem Prouinciae non posse in Prouinciarn aliam & certam reum relegare, vt videlicet reo assignet certam Prouinciarn, in qua relegatus moretur, l. 7. *§. 6. π. de interditiõis & relegateis.* Alio sanè sensu, relegare extra Prouinciarn suam Rector Prouinciae potest, d. l. 7. *§. 7.* Prouincia quippe sola excludere tota reum potest. Atque ita quidem hæc lex accipienda est, quæ alioquin pugnare videretur cum d. l. 7. *§. 7.*

Igitur Campaniae Consularis non potest in Latium relegare: cuius contrarium tamen dicendum videbatur. Quandoquidem Rector Prouinciae potest relegare in certam partem Prouinciae suae seu administrationis, vt hæc ipsa lex indicat: & d. lex 7. *§. 8. & 9.* Porro Latium, vt dixi, pars fuit hoc tempore prouinciae & administrationis Campaniae: Verùm responderet hæc lex; ita demum in partem administrationis Rectorem relegare posse, nisi pars Prouinciae seu administrationis non simpliciter, sed sub certa conditioe, eidem Rectori adscripta fuerit, vt Latium Campaniae consulari. *Certa conditioe*, quæ vox hic propria est, & agnitionaria: vnde sanè *Conditiões, & conditiones agrorum*, quæ vox saepè occurrit apud Authores Augustos, qui vulgò *finium regendorum*: itémque in l. *vn. sup. de rei vindicac.* l. 1. *§. denique π. de aqu. & aqu. pluuiar. Vt* cateroquin & in commune *conditio* est qualitas: sic *conditio preceptorum* in l. *vlr. sup. de sent. ex per. rec. l. in agris limitatis 6. π. de acquirendo rerum dominio.* *Conditio* est qualitas loci vel agri: vnde quas Siculus Flaccus *conditioes agrorum* dixit. Frontinus *qualitates* vocauit. Hinc *conditio occupatoria*, apud eundem Flaccum p. 17. & *conditio occupatorum agrorum* apud Hygenum p. 213. Denique

nique hinc *locus certâ conditioe finitus*, id est locus Campaniae Consulari datus, assignatus certis legibus & conditionibus: Locus alicui finitus certa conditioe, id est datus, assignatus. *Finendi* verbum pro dandi, assignandi, agrimenforia, seu Augustalis artis vocede qua vide ipsosmet Auctores Augustos.

Tandem id ex hac lege ad praxim colligitur, iunctis quamlibet aliquando in vnam eandemque

administrationem pluribus prouinciis, vel regionibus; ius tamen Prouinciae non eo inmutari. Temporaria permutatio ius Prouinciae non inmutat: l. 123. *§. 1. π. de R. l.* Ad quam legem hæc species non malè deinceps aptabitur. Denique non illicd quæ iuncta sunt administratione ob aliquam commoditatem, eodem iure semper censentur: Quod ad *uniones Regnorum & Principatum* quoque vultè traduci potest.

De DIFFERENDA poena extra ordinem impetrata ab irato Principe per xxx. dies.

XII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Flauiano P. P. Illyrici & Italicae.

SI vindicari in aliquos seuerius, contra nostram consuetudinem, pro cause inuitu, iusserimus, nolimus statim eos aut subite poenam, aut excipere sententiam, sed per dies xxx. super statu eorum fors & fortuna suspensa sit: Reos sanè accipiat vinciatque custodia, & excubiis sollicitibus vigilanter obseruet. Dat. xv. Kal. Septemb. Verona, Antonio, & Syagrius Coss. [382.]

INTERPRETATIO. Si Princeps cuiuscunque graui accusatione commotus, quemquam occidit præceperit, non statim à Iudicibus quæ ab irato Principe iussa sunt, compleantur, sed triginta diebus qui puniri iussus est, reseruetur, donec pietas Dominorum, iustitiae amica, subueniat.

NOTAE.

- * Lex si vindicari 20. Cod. eod. titi.
- An Gratiani nomen hic stare possit? mox videbimus.
- Flauianus PP. Illyrici & Italicae: dixi de eo ad l. 2. *sup. de constitut. Princ.*
- De quo Illyrico hoc accipiendum? mox videbimus. f. *Post alia.*
- Θεοδοσιος ἢ Θεοδοσιος, Theodoretus.
- ἀναβιβαστὸς τῶν πνευματικῶν: differatur, Rufinus, lib. 5. c. 17. Sic Sidonius Apol. lib. 1. ep. 7. in eadem re, vt SPSPENSO IBIAM iam iamque mucronis exierit pietas Augusta semi exca vel exilio mutaretur. Sic Seneca in genere 2. de ira 23. IN SPSPENSO IRA retinenda: potest enim poena dilata exigi, non potest excaia reuocari.
- Sic in negotio Synagogae incensae Ambrosius ep. ... de hoc ipso Theodosio iussit vindicari in ceteros. Occidi, Interpretes.
- Excipias, Cod. Iust.
- Ratio hæc rectè ab Interprete addita.
- Amica iustitiae, Sic & Cassiodor. 3. *Var. 13.* v. plura apud Iurem in Symm. lib. 5. ep. 50.

COMMENTARIVS.

DIFFERRI atque in suspensio teneri, poenam seuerius à Principe contra consuetudinem suam (vt hæc lege dicitur) id est extra ordinem (irato fortè duxo), vt rectè Scholion, irato Principe, Interpretis) per Epistolam imperatam, in trigentesimum semper diem iubet Imperator, hæc famosa & decantata lege. Cuius Author habetur Theodosius M. Imperator: & quidem Consilio Ambrosij Episcopi Mediolanensis, post imperatam videlicet imprudenter & inclementer, Thessalonicae, (quæ Illyrici Orientalis caput erat) multorum ciuium stragem. De quâ alioquin clade Thessalonicensi Augustinus quoque 5. *de Cinit. Dei. c. 26.* Et extat ipsa Ambrosij ep. 28. quâ Theodosio propterea penitentiam iniungit. In quâ clade septem millia hominum occubuerunt. Historia Ecclesiasticae Scriptores, Theodoretus lib. 5. *cap. 17. & 19.* Sozomenus, lib. 7. *cap. 24.* & post hos Nicephorus lib. 12. *cap. 40. 41.* Itémque Rufinus lib. 2. c. 18. & ex eo totidem verbis Gratianus, *Canone, Cum apud Thessalonicam 69. 11. l. 3.* Altum enim de hoc silentium apud Socratem, Philostorgium, profanosque huius aui Scriptores, Themistium, Libanium Zosimum. Sed neque inter veteres satis liquidò conuenit, quando clades illa Thessalonicensis acciderit, & quando lex illa à Theodosio lata fuerit: Rufinus & Theodoretus, vt & Paulinus in *V. Ambrosij*, rem ita Tom. III.

narrant, quasi id acciderit proficiscente Theodosio M. aduersus Maximum, vel post deictum eum A. D. 388. (quod verum esse ostendam) At Sozomenus longo post intervallo, quasi post Eugenium deictum A. D. 394. deictum. A quorum omnium sententia recedit hæc lex, vt pote quæ in *Inscriptione* præfert quoque Gratiani Imp. nomen, & in *subscriptione* caracterisimum, seu Consules A. D. 382. Atquin Gratianus superstes amplius non erat, quo tempore Theodosius in Italiam profectus est, & ad congressum Ambrosij venit: prima quippe Theodosij in Italiam expeditio congruit Anno Domini 388. Atqui hæc lex subscriptum habet Annum 382.

Secundò Illyrici mentio in *inscriptione* suadeere videtur, hanc legem Theodosio tribui non posse: Quandoquidem Illyricum, cum Italiae iungitur, Occidentale fermè indicari videtur: quod scilicet cum Italia & Praefectura Praetoriana Italiae ambulabat. Caterùm non Theodosio sed Valentiniano Iuniori Illyricum Occidentale cum Italia parebat, vt disertis verbis testatur Zosimus lib. 4. p. 746. Verùm hæc obieccio nihil est, propter ea quæ de Illytico notamus ad l. 2. *sup. de constitut. Princ.*

Tertio loci quoque subscriptio, vnde hæc lex data dicitur, Theodosio hanc legem abiudicare videtur

putat ad dies decē veteris Senatusconsulti accessisse postea, quo tempore incertum, dies alios viginti: Et tamen eidem Senatusconsulto totos triginta tributos fuisse, & verò à Sidonio tribui. Quam sententiam eodem more tueretur, quo Cuiacius suam, nempe quod legibus Iulii, aliisque, multa quæ illis postea adiecta fuerunt, tribui soleant: Cuiacij sententiam verissimam puto nempe 30. dierum laxamentum olim reis non tributum. Declamatoribus certè quæ fides in his tribuenda norunt Viri Docti. Quicquid sit, Ambrosius, et si numeri dierum non conveniant, hoc tamen ex antiquitate exemplum repetiisse, & ad Principum decreta extraordinaria vtiliter traduxisse videtur. Sic tamen ut & illud teneamus, Tiberianum S.C. ad sola quidem Senatus iudicia initio pertinuisse, ut

Dio, Tacitus, fidem faciunt, mox tamen ad Principum quoque decreta traductum, ut superior ille Senecæ locus manifestissimè ostendit, Quod tamen pauci animadvertunt. Petus igitur ius, huic nono, sine proflus convenit, et si dierum spatium discrepet. Illud verisimile mihi, effectas illas à Declamatoribus leges ab Ambrosio ad rei veritatem & usum traductas. Forè etiam ipsimet Theodosio ad componendum & sedandum animum, propositum proprium exemplum, quo triginta pariter dies reis ad componendos multos penates tribuit, l. 3. & l. ult. sup. de exhibendis reis. Tandem observandum hanc Theodosij constitutionem Nonella Nicephori Boroniatio traductam ad quatuor Iudicium decreta mortifera, καὶ τὰ μὴ ἐπιδοθέν ἡμερῶν γίνεσθαι σωματικῶν κλυδωνῶν.

¶ Aduersus APPARITORES absentes procedi posse.

XIV. * Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. ad Principium PP. P"

DE diu Apparitorum, praua admodum venalisque, perfidia, in publica impudè commoda defæuere, censuimus, etiam in absentes, pro competenti ultione debere confurgi. Dat. Kal. Jun. Arcadio A & Baurone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Lex 21. Cod. eod. tit. Principium PP. Italice scilicet sub Valentiniano Iun. vid. Prosep. Defensio, Cod. Iust. quia istud horum temporum rationi adstrictum & historicum. Censuimus, C. Iust. eadem ratione. Eos, additum Cod. Iust. maioris explanationis ergo. Puto hic errorem resideret: erat enim hoc adhuc tempore P.P. Neubergerius: cui Principium successit.

COMMENTARIVS.

ASSENTARI regulariter neminem puniri damnatue posse iuris est decantari: v. l. 2. sup. de accusat. l. 1. π. de requir. reis, vel absentibus damnandis, l. absentem 5. π. de poenis: & Paulus 5. sent. 5. §. 8. Et l. 6. C. de accusationib. l. 13. 15. de adulter. l. 10. π. de publ. indic. vid. & l. 9. inf. de fide testium: de quo v. Heraldum de ver. indic. aut. lib. 1. c. 10. 11. 13. Et hæc tamen Valentiniiani Iun. constitutione excipiuntur Apparitores, (id est Officiales Iudicium) in quos etiam absentes ἀποβντας αὐτῶν, confurgi pro competenti ultione potest, imò debet. Apparitorum scilicet praua admodum venalisque perfidia, hoc speciale ius extorsit:

quod absentes, sibi iuris communis autoritate, & absentia quæsitâ, blandirentur defugere se posse sperantes poenas commeritas. De Apparitorum praua admodum venalique perfidia in publica commoda defæuientes, dixi plenè sup. tit. de diuers. officii. Sanè eadem ratione Officialibus delinquentibus à sententia proprij Iudicis appellatio denegata, l. 17. inf. quorum appell. non recip. Speciem porro Greci hic ponunt in Apparitoribus, qui donis corrupti tributa non exigebant, vel sumptus petebant: & ut iidem, sæpè missus apparitor auri accipiendi causa, lucrum faciens differrebat exactiorem & mandatum negligebat, καὶ τὰ μὴ ἐπιδοθέν ἡμερῶν γίνεσθαι σωματικῶν κλυδωνῶν.

¶ De non ERIPiENDIS damnatis ad supplicium, à Clericis, vel appellationis obtentu, Theodosij M. lex.

XV. * Idem AAA." Tatiano PP. P."

SI quis conuictus reus maximi criminis fuerit, subiectusque sententiæ, conpetentis Iudicium compleatur: Nec exquisita commentis ars eiusmodi subornetur, ut direptus à Clericis adferatur, vel appellasse simuletur. Quod si quicquam post Iudicium vendibili conhibentia licentiæ huic præstiterit assensum, haut leuia sustinebit: Nam Proconsules, Comites Orientis, Præfecti Augustales, Vicarij etiam, adfecti nota deformati, tricenas auri libras compendiis fiscalibus conferent: Indices autem Ordinarij similiter deformati, quinas denas cogentur exsoluere. Officia verò eorundem, hisdem quibus Iudices sui dispendiis subiacebunt, si in suggestione celsauerint, ac non præceptum legis ingesserint, atque iniectâ manu, ne reiaufferantur, obstitent

terint, ac nisi id quod fuerit constitutum in effectum executionemque perduxerint. Dat. 11. Id. Mar. Constantinop. Arcadio A. 11. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Tatianus PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. v. Prosep. Maximi criminis: in quo scilicet appellatio non admittitur, l. 4. 7. 14. 31. (quæ postrema huic argumento respondet) inf. quorum appellat. non recip. Ita mox sequi lege, pro criminum immunitate damnatos. Reus scilicet. Iudicium vel Officialium seu Apparitorum. Vendibili conhibentia, ut venalis gratia, l. 5. sup. venalis perfidia, l. 54. Pro conhibentia: vide Glossarium, & caput de Codicis Theodosiani orthographia. Alia scilicet & Achaia. id est, infamia, ut mox, deformati. Indices ordinarij id est, Rectores Prouinciarum clarissimi, qui ideo hic separantur à Spectabilibus, de quibus sup. Spectabiles, aut clarissimi. Officialium munus fuit præcepta legum Iudicibus suggerere, aut ingerere: de quo alibi plenè.

COMMENTARIVS.

RIPI poena criminum reos conuictos (adde & confessos), l. 31. inf. quorum appellationi. quæ huic argumento proflus responder, & Præfecto etiam Augusti, de quo h. l. inscribitur, à Clericis vetat h. l. Theodosius M. pariter ut mensè prox. idem d. l. 31. inf. quorum appellat. ut & Arcadius filius eius, l. prox. 16. inf. quæ repetita l. 57. de appellation. Quibus locis & de monachis idem statuitur. De quo ad d. l. prox. plenius & ad l. 3. inf. de his qui ad Ecclesias conf. Neque eo prætextu reus elabi potest, quasi à Clericis ereptus, vel quasi is appellauerit: cum tamen appellare non poterit (quod docet lex 4. 7. 14. 31. inf. quor. appellation.) Quam quidem vindicandorum reorum poenâque imminenti eripiendorum autoritatem Clerici hæc tempestate sibi vindicabant, etiam Iudicibus conuenientibus, vel eorundem officialibus seu Apparitoribus: sic ut qui reos destinatæ poenæ subductos vellent, corrupti vel clericos subornarent ad eripiendos reos, vel saltem eripientibus non contraitent; atque ita & reis suffugium patebat, & Iudicibus ipsis eorundemque Apparitoribus conuenientibus: qui si postea eo nomine conuenirentur quod reos elabi fuissent, illico prætendebant ereptos sibi à clericis reos. Chryostomus quoque sanè in tumultu illo Antiocheno, seu statuarum Imperatoriarum deiectionum negotio, huic rei fidem planè facit: Orat. ad populum Antiochenum 17. p. 196. 197. ed. Paris. Posteaquam enim de Monachorum vi & intercessione prolixius egit (de quo ad l. prox.) de clericis hæc subiicit: Οὐδὲ οἱ κληρικοὶ ἢ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν αὐτῶν ἐπιδοθέντων μὲν ἀποβνχίαν, καὶ τῶν ἡμετέρων δινευμένων σωτηρίαν, καὶ ὁ μὲν εἰς τὸ σερβότῃ δὸν ἀπίστε, πάντα δὲ ἀπὸ τῶν θεῶν ἢ ἡμετέρας ἀγνάπης, καὶ αὐτὸς ἐτοιμῶς ὄν εἰ μὴ πείσει ἢ βασιλεὺς ἀποδανείν: ἢ τοὶ ἢ ἐπιδοθέντα κληρικοὶ, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς μοναχοῖς ἐπιδοθέντες, ἢ οἰκίας χερσὶ τὸς διμαζῶνας κατέχοντες ἢ ἐπιτροπῶν εἰσελθεῖν, καὶ ὡς τὸ τέλος ἀποχέδου ἢ δίνου, καὶ ἡνέκα μὲν ἑσθῶν ἀναδύσας πολλῇ τῇ παρρησίᾳ καὶ αὐτοὶ σὺν αὐτῶν ἐπέχοντο. ἐπιδοθέν ἢ τὸ δὸν ἐπιδοθέντων, καὶ ὡς ἀπὸ τῶν ἢ γονάτων καὶ χεῖρας κατασκήσαντες, ἐκείθεν ἢ ἀπὸ τῶν μὴ ἀποβνχίαν ἐπιδοθέντων, τῶν τε ἐκδοθέντων, τῶν τε ἐκδοθέντων &c. Igitur hæc Theodosij M. constitutione huic prætextu obuiâ itur, poena indicta Iudicibus (& quidè ed maiore quò maiore in dignitate & autoritate essent,) si Clericis reum vindicantibus non obstitent, eorundemque Officialibus. Ambrosius certè lib. 2. officiorum, c. 21. ad Clericos suos modum huic rei & ipsè ponit: Adiuuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si de poenis manibus eripias impem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest, ne videamus instantia magis canisâ facere, quam misericordia: & grauiora inferre vulnera diem lenioribus medicari de sideramus. Non est scilicet vetustum eius

manibus vi ereptum reum, qui vim publica auctoritate contra obtendere potest: ac proinde ed maiore quisque poena afficiendus, quò maiorem vim de publico & auctoritatem habet. Non licet igitur clericis reum poenâ eripere: Non licet rursus simulata appellatione supplicium rei differe, de quo tamen appellationis iure, dicam ad legem prox.

Sanè ut hoc obiter moneam, Clericorum mos hic, itémque Monachorum reos supplicio destinatos eripiendi à paganorum sacerdotum exemplo in usum venisse, Cuiacio videtur, Pavaulo Codicis de Episcopali audientia. Memorat vtrique Plutarchus in vita Numa, Vestales, si casu, non consilio morti addictis occurrissent, eos poenâ subductos: iidem pariter deprecantibus uti apud Imperatores aut Iudices mos fuit, & per eas venia impetrata; Cuius rei testimonia sunt apud Suetonium in vita Iulij, c. 1. Tiberij, c. 2. Apud Tacitum sub fine lib. 11. Annal. & lib. 3. Histor. Cicero quoque cum pro Fonteio causam diceret, sororis eius Vestalis intercessione usus, vbi hæc addit; superbum sit eius obsecrationem repudiare, cuius preces si Dijs aspernentur hæc salua esse non possent. Sed & Flaminii Diali is honos olim habitus, ut vinculum eius ædes ingressum solui necesse esset; & cum quis ad verberandum duceretur, si ad pedes eius se pronouisset, eo die verberari piaculum foret, authore Gellio lib. 10. cap. 15. & Plutarcho in Problematis. Hinc illa in Scholis Rhetorum lex ad rei veritatem adumbrata: Sacerdos vnus supplicio liberandi potestatem habere; quæque ex hac enata controuersia Scholastica, An sacerdos in adulterio deprehensus ipse se liberare possit? & sceleris impunitatem ex legis beneficium petere. De qua vide Quintilianum lib. 5. Instit. Cap. 10. & Declamat. 284. Hinc simile Cardinalium Romæ priuilegium memorant complures, ut occisus suo Cardinalis reum damnatum liberet, si pileum suum imponat Capiti eius qui ad supplicium ducitur. Vide Baldum, & Paulum Castrensem ad legem 29. Cod. de appellation. (quæ de sumpta est ex lege 16. sequente huius tituli) Vide & Cypollam Cautela 2. & plenissimè Clarum in sententia lib. 5. quin & eorum domib. ius asyli tribuunt. Non absimilis huic mos ab antiquo vsurpatus à Capitulo Rothomagensi liberandi inquam reum criminis ob meritum S. Romani, de quo, & de feretro S. Romani (vocant la stierre S. Romain,) prodierunt Clarissimorum Virorum scripta contraria; aliis morem illum tuentibus, impugnantibus aliis. Quibus postremis suffragari videtur eum maxime ipsius Romani vita, quæ ex Thuani bibliotheca prodit opera Amici nostri. De Principibus, quorum solemnè in vrbes ingressu à reorum supplicii abstineretur, est quoque Suetonij locus in vita Augusti.

Augusti cap. 57. De simili in die introitus Aurelianensium Episcoporum more, est quoque Iuonis Carnotensis locus Epist. 53. ad Episcopum Sanoionem seu Samonem: quem confirmatum ferunt placito Curia Burdegalensis A. 1522. De recentioribus huiusmodi exempla alia qui vult reperat ex abseruationibus V. C. Iureti ad Iuonem. Denique in fauorem Anselmi Cantuariensis Episcopi quid simile statutum reperio. Verum hæc, & si quæ sunt huius generis alia, ex concessis priuilegiis vindicabuntur, & vindicantur. At Clericis reos eripiendi fa-

cultas constitutionibus denegata fuit subindè. Et quod hanc in partem moluntur, vis ista quidem est: de quo plenius ad l. prox. & ad l. 1. infr. de his qui ad Ecclesiam conf.

¶ Illud hic tandem notandum, Theodosium hanc constitutionem non in ipsos Clericos permississe, verum in Iudices non prohibentes. Atenim & Theodosius ipse quadantenus, & Arcadius postea in Episcopos quoque & Clericos seueritatem & pœnam conuertit, l. prox. 16. infr. & l. 7. infr. de his qui ad Ecclesiam conf.

¶ De non ERIPiENDIS damnatis à Clericis vel à Monachis: sola APPELLANDI iure tributa: Arcadij lex.

XVI. * Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Eutychiano PP. P. Post alia.



ADICTOS supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli Clericorum, vel Monachorum (eorum etiam quos Canobitas vocant) per vim adque vsurpationem vindicare liceat, ac tenere: Quibus in causa criminali, humanitatis consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ prouocationis copiam non negamus, vt ibi diligentius examinetur, vbi contra hominis salutem, vel errore, vel gratia Cognitoris obprella putatur esse iustitia: ea conditione, vt siue Proconsul, Comes Orientis, Præfectus Augustalis, Vicarij, fuerint cognitores, non tam ad Clementiam nostram, quam ad Amplissimas Potestates sciant esse referendum: eorum enim de his plenum volumus esse iudicium: Qui si ita res est, & crimen exegerit, relictus possunt punire damnatos. Reos etiam tempore prouocationis emenso ad locum pœnæ sub prosecutione pergentes, nullus aut teneat, aut defendat: Sed sciat se Cognitor xxx. librarum auri multa, Primates officij capitali esse sententia feriendos, nisi vsurpatio ista aut protinus vindicetur: Aut, si tanta Clericorum ac Monachorum audacia est, vt bellum potius quam iudicium futurum esse existimetur, ad Clementiam Nostram commissa referantur, vt nostro mox seuerior vltio procedat arbitrio. Ad Episcoporum sanè culpam (vt cætera) reductandabit, si quid fortè in ea parte Regionis, in qua ipsi populo Christianæ Religionis, doctrinæ insinuatione moderantur, ex his, quæ fieri hac lege prohibemus, à Monachis perpetratum esse cognouerint, nec vindicauerint. Ex quorum numero rectius si quos fortè sibi deesse arbitrantur, Clericos ordinabunt, & cætera. Dat. vi. Kal. Aug. Mnyzo, Honorio A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* Reperitur bona huius legis pars in l. 57. infr. de appellat. Sed & in Codice Iustiniano duobus pariter locis repetita in l. 6. Cod. de Episcopali audientia: & l. 29. Cod. de appellat. Iungenda potest huius est l. 3. infr. de his qui ad Ecclesiam conf. & l. 32. 33. infr. de Episcopis, Ecclesijs, & Clericis.
M. l. in d. l. 29. & in d. l. 32. Casario PP. P.
Synobitas, in d. l. 57.
Diligentius, id est, diligentius ius.
Ita quoque lex 57. infr. de appellationibus. At in l. 29. Cod. de appellationibus: per errorem vel gratiam.
Si, d. l. 29.
Ita quoque d. l. 29. At l. 57. infr. de appellat. Simpliciter & absolute Augustalis.
Præfectum Prætorio intelligit.
Hactenus lex 57. infr. de appellationibus. & lex 29. Cod. eod. tit. Sequentia iam extant in l. 6. Cod. de Episcopali audientia.
Sed & reos, ita d. lex 6.
Tempore prouocationis emenso: Hæc verba recidit Tribonianus, d. l. 6. quia scilicet in dicitur legem 29. coniecit superius caput, quod ad appellationes pertinebat.
Dixi de Prosecutione ad l. 5. sup. de exhib. reis.
Abest à d. l. 6.
Abest hæc vox pariter, vt vox protinus, à d. l. 6. quæ sanè loco mouenda est ita, Nisi aut vsurpatio ista protinus vindicetur.
E duobus scilicet alterutrum fieri Arcadius iubet, de quo mox.
At si, Cod. Iust.
In Cod. Iust. loco mota est hæc vox, ita vt Arbitrio nostro, &c.
Regionem vocat dicecesin Episcopalem.
Populos, in Cod. Iust. Et ita omnino edendum est. Populos moderari Episcopi rectè dicuntur, & sine vilo Maiestatis cuiusmodi vel suspicione.
Prohibuimus, Cod. Iust. d. l. 6.
Ita quoque Codex Iustinianus, d. l. 6. sed oportuit Clericos quoque hic nominari vt supra. Eri facor à Monachis hoc sæpius, quam à Clericis attentatum videri. De quo mox.
Sequentia recidit Iustinianus, quæ quam rectè omnino superioribus cohæreant, videbimus ad legem, quæ hinc partim constat

constata est, id est, legem 32. infr. de Episcopis: contra quam Filescus putauit commentario de Episcoporum auctoritate, l. 7. s. 1. p. 159. qui suspicatur hoc esse G. officina. Non obnoxios patris & c. d. l. 32. quæ hinc subumitur, ita est Mnyzo, hic & l. 6. Cod. de Episcop. aud. Mnyzo l. 57. infr. de appellat. l. 3. infr. de his qui ad Ecclesiam conf. l. 29. Cod. de appellat. Mnyzo, l. 33. infr. de Episcopis.

COMMENTARIVS.

RIPi reos supplicio per sententiam addictos (quod pertinet pars prior huius legis) siue antequam ad locum pœnæ seu supplicium deducantur (quod spectat secunda pars huius legis, à vers. reos etiam:) vt à Clericis, ita & à Monachis districte prohibet hac constitutione Arcadius. Quod & ipsum de Clericis Theodosius patet lege superiore prohibuerat, verum ita vt in Episcopos iam quoque qui hæc non prohibuerunt culpam conuertat. Appellationis tamen seu prouocationis interponendæ iure hoc casu permisso. De quo appellationis iure, quia id repetitum extat, plenius adhuc suo proprioque titulo, de appellationibus. lege inquam 57. eius tit. ad eam dicendi locus citè opportunior. Quæ huius tituli propria sunt videamus.

Sanè ex huius ipsius legis sine, & tribus præterea legibus huic nostræ coniungendis, lege inquam 3. infr. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, & l. 32. 33. infr. de Episcopis Ecclesijs & Clericis: Arcadij mens aperit colligitur: voluisse eum semel Clericorum & Monachorum vsurpationibus occurre, in perniciem publicam vel debitoribus, vel reis, patrociniū præbentium, & disciplinæ publicæ reos eripientium: quod quidem triplici ratione facere soliti, vt dicitur legibus docemur; vel reos inquam destinatos supplicio excipiendo, vel ad Ecclesias confugiendes tenendo, vel denique Clericos ordinando & Clericorum ordinatione. De duobus his agendum. De exceptis pœnæ primum.

Prohibentur igitur Clerici & Monachi reos pœnæ eripere, seu vindicare per vim atque vsurpationem, ait lex: Intercedere quippe eos pro reis, vel pro his appellare fas & solempne fuit, humanitatis consideratione (seu ratione) quæ formulâ hæc lex vitur, eamque ipsam vtrget Augustinus Ep. 54. ad Macedonium: Sanè huiusmodi intercessionis seu deprecationis exemplum quoque præbet lex ult. infr. sed & Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores, Sozomenes lib. 1. cap. 13. Sozomenus lib. 7. cap. 23. vide his etiam Baronium A. 389. Num. 92. Appellationis quoque pro alio interponendæ meminit IG. in l. non tantum 6. n. de appellat. eadem humanitatis ratione inducta: Credo enim, inquit, humanitatis ratione omnem prouocantem audiri debere. Quamquam quod hic de appellationis iure dicitur, id ad ipsos reos spectare censo: de quo ad d. l. 57. infr. de appellationibus.

Porro quod de Monachis hæc l. dicitur, reos pœnæ per vim eripientibus, sub Arcadio huius legis Authore occurrit, decennio fennè ante hanc legem in causa videlicet seditionis & læsæ maiestatis, cum Antiochiæ Imperatoris Theodosij & Placillæ Augustæ imaginis deiectione fuissent: usque eam rem seuerè vindicandam existimaret: Nam ex propinquis Antiochiæ montibus cateruatim monachorum descendenderunt ad extimendos reos qui in ius & ad supplicium ducerentur. Cuius rei historiam exequitur Theodororus lib. 5. c. 19. Chrysostronus ad populum Antiochenum, edit. Paris. p. 193. 194. 195. vbi inter alia παρηγορίας, & vt ipse maualt, μετ' αλοφύχας ipsorum argumenta, etiam illud addit, p. 194. eos ante Prætorij ianuas totos dies sedisse paratos de Officialium manibus reos eripere, & τῶν ἐπιπέδων ἐπὶ τῶν δούλων ἢ πικραστῶν καὶ δειμῶν, τὸς ἀπὸ

γινῶς μέλλοντας ἐξαρπάσαι ἢ δούλων παρεσιδασμένους Mox leg. 195. subicit, multis Monachos egisse apud Iudices, αὐτὸς τὸς δὲ καὶ ἰνα καὶ βίβλος ἐξέτισα, vt absolutionis sententiam ferent: Iudices vero respondisse, se id facere non posse, quandoquidem periculosum atque esse iniuria in Imperatorem reos iniquos dimittere, atque iniuriam inferre. Nilominus id effectum apud Iudices μετ' αλοφύχας ἢ καρτερίας, ne in reos sententiam ferent, sed ad Imperatoris sententiam eos reuerterent: sollicitos se facillè veniam pro his ab Imper. impetratos, peregrinatione in id susceptâ: Verum Iudices horum sapientiam reueritos & sensus altitudine percussos, his peregrinationem longinquam remisisse, modò acciperent ab his literas in se onus recepisse, veniamque ab Imperatore pollicitos: Et verò Monachos iudicium ingrossos, multisque verbis constantibus iactatis, literas ad Imperatorem, quibus sua capita supponeret, tradidisse, cum quibus, Iudices profecti fuerint. Et hæc quidem de exceptis pœnæ reis monachorum παρηγορίας & μετ' αλοφύχας, vt vult Chrysostronus, de quo est hæc lex: quam rem etiam adumbrat Orat. 18. p. 210. Eadem μετ' αλοφύχας vti in deturbandis hoc ipso tempore sub Theodosto M. illi ipsi Monachi qui prope Antiochiam in Montibus erant, confertâ multitudine, Paganorum templis: de quo extat benè longa querela Libanij, peculiari in id Oratione, ἡσθὸν ἢ ἰσπανῶν, quam ipse edidi: vbi similia planè occurrunt, & ad quam nos iam multa notauimus p. 46. 47. vnde notata hæc quoque arcessi possunt: Nos enim ad reorum ereptionem redimus, quod huius legis argumentum est.

Et verò vel ex hæc l. huiusce vsurpationis magnitudo cognosci euidenter potest, præsertim in illis verbis, aut si tanta Clericorum ac Monachorum audacia est, vt bellum potius quam iudicium futurum esse existimatur: Nota bellum: quæ causâ & huiusmodi μοναχῶν cateruas, ἐπίφυας vocauit Chrysostronus d. loco, verbo militari, ἔρω τῶν δὲ εἰς ἐπεὶν, inquit, ἢ λέγει τῶν κατὰ ἀγῶν ἐν εἰρήνῃ. Ex quibus videtur ad seditionis speciem rem istam prouulsi, gentibus Monachorum cateruis supplicio intercedentibus; ad id quidem vt Iudices huic malo & penè bello auertendo, vel protinus vindicando impares essent; ideòque supplicium differe cogentur, atque ad Principem referre, quod ipsum in Chrysostrono vidimus. Quo facto interea intercessionibus apud Principem iidem agebant, atque ad id indulgentiam pro reo emerebantur: quam sanè Arcadius b. l. à se denegandam, quin potius Rei supplicium exacerbandum suo iam arbitrio comminatur; ibi, vt nostro &c. vide & quæ scribo ad leg. 1. infr. de monachis. Quinimò, quod amplius hæc l. constituitur quam superiore, ad Episcoporum ipsorum inuidiam & eul. am id redandaturum minatur, si vim huiusmodi Monachorum non vindicauerint. Iam enim ipsi huius vsurpationis auctores creduntur, si eam ab his quibus præfunt admissam non vindicent: ac vt in eorundem potestate vix est, huiusmodi vsurpationes & prope bella quibus ipsimet Iudices penè impares sunt, prohibere; ita sanè in eorum potestate est, post admissam vindicare, singulis ad sua loca post factionem videlicet dilapsis, & reuersis.

Mihi verò placet vehementer illa sententia & admonitio

admonitio Iosephi quæ eadem & Polybij est, Colere inquam officis, non exasperare iugis Possesses, l. b. 2. de bello Iudaico. Similiter Q. Curtius lib. 8. Obsequio mitigantur imperia. Deinde, vt hæc ipsa lex ait, Episcopalis muneris est, populos Christianæ Religionis doctrinæ insinuatione moderari; cuius doctrinæ nõ vltima pars est, Potestatibus sese submittere, Imperatoribus populum probum, orbem quietum exhibere.

¶ Ex his interim colligitur, Episcopi munus olim fuisse docere, quod etiam ostendit l. 44. inf. de hæreticis: & l. 25. inf. de Episcopis: non etiam desidem & resupina ceruice titulum gerere. Ambrosius de electione sua in Episcopum Mediolanensem agens lib. 1. Cum iam effugere non possimus officium docendi, quod nobis effugientibus imposuit sacerdotij necessitudo. Et mox; Ego enim raptus de Tribunalibus atque administrationis insulis ad Sacerdotium, docere vos cepi quod ipse non didici. Item, Ita, que factum est vt prius docere inceperim quam discere, & ante presumens bonum predicare quam facere. Vide & sextam Synodum in Trullo Canone 19. & 20. & ibidem Balsamonem.

¶ Illud quoque ex principio & fine legis colligere licet quos prætextus obtendere soliti sint Clerici reos defendentes, vel pœnæ eripientes: Nempè duos hos; Primò quod Etrone & gratia Iudicis sæpè Iustitia opprimeretur. Huic itaque prætextui opponit Arcadius humanitatem & remedium appellationis, cuius copiam facit. Secundò quod Clericorum numerum qui desideraretur ex huiusmodi reis supplerent. Huic prætextui Arcadius opponit Monachorum multitudinem, ex quorum numero si velint Episcopi Clericos quos sibi deesse arbitrantur, ordinare possint, de quo plura ad l. 32. inf. de Episcopis: quæ hinc ex parte constata est. Obreutu clericatus publicæ disciplinæ & vilitati fraus faciendi non est: Quod etiam collimat l. 3. inf. ad Eccles. & l. 33. inf. de Episcopis. quæ huic iungendæ sunt. Denique hanc constitutionem esse partem Arcadianæ illius, de prohibito Ecclesiarum pœfitu-

gio: quam Scriptores Ecclesiastici ab Arcadio Eutropij (de quo l. prox.) consilio latam aiunt, docebo ad l. 3. inf. de his qui ad Ecclesiam confug. 4.

¶ Superest vt de Cœnobitis de quibus hæc lege mentio fit, aliquid videamus, qui ita quidem hic vocantur; at in l. 57. inf. de appellationibus, vt & l. 6. Cod. de Episcopali audient. Synoditæ. Et ita quoque Græci bis paratitibus scribunt etiam eo loco quo alioquin horum mentio penitus sublata in Cod. Iust. putà l. 29. de appellat. Sanè vtrumque rectum est. Socrates lib. 4. c. 23. αὐτὸς τὸν ἐν κωνσταντίνῳ ἢ τὸν ἐν δόξῳ γέννησεν. Gennadius in Eugrijo; composuit cœnobitis ac Synoditis doctrinam aptam vitæ communi: Vtroque nomine, vitæ communis seu societas significatur. Quare Accursius inceptit, qui per Synoditæ Prælatos qui Synodo & Congregationi præfunt, accepit. Neque melius Pancirolos, qui, 2. var. 174. interpretatur Clericos simul canentes, qui alias Psalmistæ: nam & Suidam συναγωγῶν λαλοῦντων interpretati. Æque malè qui Synoditas interpretantur monachorum comites, quati dicitur, quos vulgò Conuersos vocant. Cœnobij voce vtitur Iustinianus Nouella 5. ἡσθὶς εἰς τὸν αἰῶνα ἢ ἀσκητικὸν οἶκον ἐν τοῖς κωνοβίοις καὶ τῶν βασιλικῶν. Palladius in hist. Laus. in Paulo Simplice, εἰ ἕξ ἀπὸ μοναχῶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς κωνοβίον πλεονόν ἀδελφῶν. Theophylactus Comment. ad D. Marcum c. 4. οἱ μὲν εἰσι παρθένοι καὶ ἕρημοὶ καὶ ἄλλοι μετὰ τὴν ἐν κωνοβίῳ. Primus ea Basiliius instituisse memoratur, vide Gregorium Nazianzenum ἐν ἐπιτομῇ λόγων εἰς μέγαν Βασίλειον. Lection de eo Primus cœnobija excogitauit, ritumque illum Monachorum agrestem ad formulam quandam Religionis propiorem reduxit. Hinc κωνοβιακὸς Theophylactus ad D. Matth. c. 13. ὁ κωνοβιακὸς τυχὼν μόνωχος καὶ ἢ πρὸς ἀσκητικὸν, vide & Basilium constit. Asserit. 18. Hinc κωνοβιακὸς Abbas in veteri Glossario. Sanè Pythagoricorum fuit quoque κωνοβίον, vt docet Gellius lib. 1. cap. 9. in fine. Sed & veterum Christianorum quadantenus: de quo locus est singularis Hieronymi de Eccles. Scriptor. adiuncto Philonis loco, vide & Lucianum Peregrino.

¶ De EUTROPII pœna Arcadij lex.

XVII. * Idem AA. Aureliano P.P.†

MNES res EUTROPI, qui quondam Præpositus sacri cubiculi fuit, ærarij nostri calculis adiunximus, erepro splendore eius & Consulatu à tætrâ inluuic & à commemoratione nominis eius, & cœnosus sordibus, vindicato, vt eiusdem vniuersis actibus antiquitatis, omnia mutescant tempora, nec eius enumeratione sæculi nostri labes appareat, Nec ingemescat, aut qui suâ virtute ac vulneribus Romanos fines propagant, vel qui eisdem seuandi iuris æquitate custodiunt, quod diuinum præmium Consulatus lutulentum prodigium contagione fœdauit; Patriciatus etiam dignitate, atque omnibus inferioribus, spoliatum se esse cognoscat, quos morum polluit scæuitate. Omnes statuas, Omnia simulachra, tam ex ære, quàm ex marmore, seu ex fucis, quàm ex quacumque materia, quæ apta est effingendis, ab omnibus Ciuitatibus, Oppidis, Locisque priuatis ac publicis, præcipimus aboleri: ne tanquam nora nostri sæculi obtutus polluat intuentum. Adhibitis itaque fidis custodibus, ad Cyprum insulam perducat, in qua Tua Sublimitas relegatum esse cognoscat, vt ibidem pernigili curâ vallatus, nequeat suarum cogitationum rabie cuncta miscere. Dat. xvi. Kal. Feb. Constantinop. Theodoro v. c. COS. [399.]

NOTÆ.

* Absert hæc lex à Cod. Iust. quia priuilegium magis est, quàm lex, vt multæ aliæ huius Codicis. † Vide quæ de hoc Aureliano PP. mox sub fin. Comment. dicam. ‡ De Præpositis Sacribuli fuit supra, titulus 8. lib. 6.

¶ Nota

¶ Nota hæc quingue: Tætra inluuic, cœnosus sordibus, lutulentum prodigium, contagione morum, scæuitate. Quæ pœnitium stylum sapient. Sic infra, lutulentum prodigium. Similiter Plinius lib. 7. ep. 29. de honoribus in Pallantem liberum congeitis: Maximè tamen hæc me titulus admonuit, quàm essent mimica & inepta quæ interdum in hoc COENOM, in his fordes abiterentur. Id est exactis publicis & priuatis, nomine eius craso. Tempora scilicet de Consulatu nominibus notata: quod vulgatum. De hoc ipso Eutropio Claudianus:

trabeata per Vrbes
Ostentatur anus titulusque effœminat annuum.

¶ Suprà, commemorations. Vide Gloss. ¶ Ingemescat, v. Commentarium vbi patia ex Claudiano lib. 1. in Eutropium. ¶ Omnia cessant Eutropio Consulæ monstræ. Claudianus, Et mox: Consule Instrandi fasces ipsique litandum PRODIGIO.

Et post:

Quid iam de Consule miror
PRODIGIA est quodcumque gerit

Et mox:

Arma etiam violare parat, portentaque monstrat,
Agrægat

Et lib. 2. in laud. Sicilicet.

Non si PRODIGIIS casus natura futivos
Signat, polluitur macula, quod rebus Eois
Omen erat.

Et mox:
in quo vel maxima virtus
Est tua, quod nostras, qui Consulibus omnia Patres
De MONSTRIS tæceas pellendis

Rursum:

Fasces: PORTENTA Latinos
Ista latent

¶ Claudianus de hoc ipso lib. 1.

Contagia fasces oro
Defendas ignaua tuis

¶ De Patriciatus dignitate fuit supra, titulus 6. lib. 6.

Gestis pro talibus annuum
Postulat Eutropius, ne quod non polluat vnus:
Dux, aciem; Index, Prætoria: tempora, Consul.

¶ De Quas, dignitates scilicet supra reponamus inferioribus honoribus. ¶ De scæuitatis voce vide Glossar.

¶ Facis, xæpæmæm perperam sollicitatur hæc lectio. Nazarius in Panegyrico: Aboleri hic vultus non potest, vniuersorum pœnitibus est, nec commendatione cera, aut pigmentorum facia venidet. Aulonius in Iulio 7.

Bissula nec ceris nec fucis imitabilis illo.

Prudentius in passione Cassiani Martyris.
Erexi ad calum faciem, stetit obuia contra.
FVCIS colorum picta imago Martyris.

Quod mox ita exprimit:

Historiam PICTURA refert

Apuleij locus in Apologia p. 86. huc apprimè facie de imaginibus & statu agentis. Enimverò quod luto scitum, vel ARE insutum, vel LAPIDE incisum, vel CERA inustum, vel PIGMENTO illitum, vel alio quopiam humano artificio adsimilatum est, &c. ¶ Simulacris scilicet. Effigendi quoque vox hæc in re propria, vt apud Apuleium. ¶ Prosequutoribus: de quibus supra tit. de exhibendis reis.

COMMENTARIUS.

BEUTROPIANA constitutione ad Eutropium ipsum transiit sic hæc Lex nempè de Eutropij pœna hoc Arcadij Priuilegium est; priuilegium inquam, id est priuata & peculiaris de solius & vnus Eutropij pœna lex & edictum: Cuius hæc summa sententia est. Eutropium bonis omnibus proscriptis, Consulatu eius & Fastis craso, dignitate patriciatus, ceterisque spoliatum, status eius & simulacris omnibus publicè priuatisque abolitæ in Cyprum Insulam sub fidis custodibus deportandum. ¶ Cuius sanè legis memorabilis vt complurima imitatus est, ita eius nominatim meminisse videtur Claudianus his verbis, initio lib. 2. in Eutropium:

Concidit exigua dementia vulnere CHARTÆ
Confecit sanum LITERA Martis opus.

Itaque nil mirum, si Claudianus multa habeat similia huic Edicto quod ipse legit. In hoc memorabili autem, vt dixi, Priuilegio, ne de Eutropio nimis multa dicam, illud tantum dicam, eum orbem tætræ extensa manu quatit: Eius ingressu Tom. III.

etiam ipsam Putpuram (Imp.) inclinatam & quassatam, Et Imperatori ipsi verendam fuisse, tandem cum aliquid in Repub. moliretur turbatum; ipsosque Imp. colluderet, cum Barbaris etiam in tanta factione, maiestatis crimen incurrit, auaritiæ etiam & rapinarum crimine famosus, vt ex Chrysofomoliquet, Claudiano, aliisque.

¶ Nunc de hac leg. In ea multa notanda occurrunt. Primò cumulare hic iuuat omnes rits æpius & execrationis Eutropij formulas, quibus fœditatem eius morèque prosequitur Arcadius, oppositè ad dignitatem Consulatus, Patriciatus, & statuarum honorem; quæ etiam omnes sunt elegantæ: Tætram inluuicem, cœnosus sordes ei tribuit. Eius enumeratione, sæculi labem apparere. Ingemescere viros de Republ. meritos & merentes ob præmia honorum ei delata. Lutulentum prodigium vocat. Contagione cum fœdare præmia Consulatus. Morum scæuitatem ei tribuit. Statuas eius tanquam notam scæuitatis ei tribuit. Statuas eius tanquam notam scæuitatis ei tribuit, quibus cuncta miscbat. Quibus similia multa passim habet Claudianus, talibusque plena R r est

est potius eius: veluti, heu terra calique pudor. Titulum aut effeminare immensam nefas. Prædigiū patitur, ipsi que litandum Prædigiū. Item, Prædigiū est quodcumque gerit. Item, portenta monstro accumulata in crimen eunt. Annos. Contagia, infansum obscenior ore. vix pudor satis (male qui ibi reponerat, factis.) servili fedare Curules Crimine. Item, ne quid non polluat omis. Polluti fasces, peregrina piacula.

¶ Secundò observanda honorum Eutropij pagina, tres inquam Eutropij dignitates, quas omnes Chrysothomi oratio in Eutropium præfert. Primò igitur docet hæc lex, Eutropium Præpositum S. Cubiculi fuisse: Quod & ipsam testatur Socrates lib. 6. cap. 5. & Chrysothomi ipsius, ut dixi, concio in Eutropium, & Zosimus lib. 5. p. 786. Indicat quoque Claudianus lib. 1. in Eutropium. Secundò, Consulatus ab Eutropio gesti hæc lex meminit, & Socrates d. cap. 5. Sozomenus lib. 8. c. 7. & Zosimus lib. 5. p. 783. Claudianus passim, etiam notissimo illo versu, Omnia cesserunt Eunucho consule nostris: & Marcellinus Chronico. Tertio Patriciatus dignitatem ab Eutropio gestam hæc eadem lex docet: quod & ipsum Chrysothomi oratio ostendit, & Sozomenus lib. 8. cap. 7. & Zosimus lib. 5. p. 793. & Claudianus passim libris in Eutropium, inter alia lib. 1. v. l. 109. & Præfatione lib. 2. & ipso lib. 2. De quâ Patriciatus dignitate iam lib. 6. dictum est. Suidas in voce Αὐτοκράτωρ memorat postea Antiochi occasione legem promulgatam à Theodosio Juniore Arcadij huius filio, ἐνορθῶν, ἐν τοῖς πατρικίαις μη τελεῖν. Tandem & inferiores alias dignitates ab Eutropio geste hæc indicantur.

¶ Tertio observanda sunt Poena, quæ in hunc Eutropium hæc lege sanciantur: & tres quidem, puta Bonorum proscripcio, Honorum ademptio, Exilium irrogatum. Quas similiter memorat Philostorgius, lib. 11. c. 6. ὅθεν οὐτίκα τὸν Εὐτρόπιον ἔτριψεν ἀπὸ τοῦ πλείου, καὶ τὸν πλεόντα ἀπαρτίειν καὶ εἰς Κύπρον ἔβασεν οὐρανὸν ἀνάγειν. Prima igitur est, bonorum omnium Proscripcio: de quo alioquin poenæ genere erit postea titulus peculiaris. Sanè hæc elegantissime allusit quoque Claudianus, Præfat. lib. 2. in Eutropium.

Diraptus quid plangis opus quas Natu[id est Arcadius] habebit?

Non aliter poteris Principis esse pater.

Secunda poena est dignitatum privatio, omnium & inferiorum & superiorum, ac in his nominatim Consulatus & Patriciatus: de Consulatu testis & Socrates d. cap. 5. Claudianus Præf. lib. 2.

Ablato penitus respiciant nomine Fasti,

Maturamque lucem sanior aula vomit.

Vetus Auctor, apud Suidam: Meminerunt & cæteri, ut Zosimus lib. 5. Marcellinus Chronico: Augustinus S. de Civit. Dei, cap. ult. Erafum igitur Eutropij nomen è Fastis publicis & actis omnibus privatis, publicis. Vnde factum, ut solius Theodori nomen, qui consul in Occidente erat, in Fastis & legibus remanserit, ut vel huius ipsius legis nostræ subscriptio ostendit, cæteræque huius anni constitutiones, ut dicam rursum ad l. prox. idque etiam Socrates nominatim testatur d. cap. 5. & Suidas. Eadem ratione Heracliani nomen de Fastis pariter erasum, l. 3. infr. de infirm. andis his quæ sub Tyrannis. Eadem ratione funestorum Consulatum nomina quæ in Occidente fuerant, aboleri debent, l. 9. inf. d. 1. Et alioquin de more nominum eradendorum è Fastis consularibus peculiariter capite egit

Potnerius lib. 2. Quotidianor. 18. Cicero pro Sextio: Si Appellandi sunt consules, inquit, quos nemo est qui non modo ex memoria sed etiam ex Fastis evellendos non putet. Ita Pisonis nomen eradendum Fastis olim Aurelius Corta censuerat: sed hanc sententiam Faberius mitigavit, & quo M. Pisonem eximeret infamiam, nomen eius fastis exemptum noluit, auctore Tacito lib. 3. Ann. d.

¶ Interim de Consulatu varia hæc in transitu indicantur. Primò, Tempora & annos per Consulatus notatos: actibus publicis privatis, Consulatum nomina subnotata: Quæ notiora sunt, quam vel testimoniorum nube opus sit; de quo tamen etiam dixi ad l. ... sup. de his quæ publ. lat. Secundò notetur, Consulatum, divinum proximum vocari: atque indicari duum generum hominibus eum in Repub. Romanâ tribui solitum & oportere: Viris nempe militia, vel Togâ clarissimis. Ut his duabus artibus, VIRTUTE inquam, seu vera fortitudine & IVRIS ÆQUITATE (vthæc lex loquitur) summa Reipubl. continetur, ita summum in Reipubl. præmium, summam dignitatem alterutri horum deferri par est. Tertio notetur, in dignitatibus & publicis officiis constitutos, iure ingemiscere & verò debere, si quando videant ad eandem dignitatem, idem officium euehi, quos nulli actus in Reipubl. gesti, nulla merita commendant, imò quorum tetra illumie, cænostis fordidibus, lutulento prodigijs, contagione motum, seu vitare dignitas fedatur. Ad hunc motum ingemiscerent hodie & verterentur vitam omnem: non tot splendidissimos Cærus contaminari videremus ipsi: Cuiusque viri probi interest, etiam ad famam, ne collegas confortes & eiusdem dignitatis participales habeat, quos merita seiangunt, aut quos vita deturpat. Claudianus ipse pariter de hoc ipso Eutropio, de quæ militia Eutropij Palatina I. in Eutrop. vbi & eadem ingemiscendi voce utitur.

Vt primum vetulam texere Palatia vulpem
Quis non INGENUIT quis non irrepere sacris
Obsequiis doluit, toties venale cadaver?
Ipsi quin etiam tali consorte fremebant
Regales famuli, quibus est inferior ordo
Servitij foetumque diu sprevere superbi.

Tum inde de hoc ipso Eutropij Consulatu sub finem libri primi. Post alia hanc ad rem & vetustiora de ptificis Consulibus, qui meritis in Reipubl. Consulatum adepti Roma Honorum compellens vindicè,

Ne prisca reuoluam

Nec numerem quantis INIVRIA mille per annos

Sic retro ducibus, quanti fedabitur eui

Canticis? unam subeant quot SACVLA culpam?

Et mox:

Inquinat hic omnes si nil priuat a movebunt

At tu Principibus, nostræ in prosopice cause.

Regalesque averte notas: hunc accipit unum

Aula magistratum: vobis patribusque recurrit:

Hic alternus honor: in crimen euntibus annis

Parce quater consul: CONTAGIA fascibus oro

Defendas ignava tris.

Et hæc de dignitatibus Eutropio detractis, quæ prima Honorum Eutropij pars est.

¶ Altera honorum detractorum pars est. Statuarum & simulacrorum Eutropio locatorum eversio. Quas quidem hæc lex testatur Eutropio locatas

ex omni materia genere, locisque omnibus passim: sic ut vbiq; iam occurreret vultus Eutropij. Id verò ipsum testatur Claudianus circa initium lib. 2.

Posteritas admittit fidem, monumenta petuntur
Dedecoris, multisque gemunt in eadibus ara,
Formatur nefas: hæc Indici: illa Togari;
Hic inter armati species, numerosus vbiq;
Fulget eques, præfert Eunucho Curia vultus
Ac veluti caueant, ne quo consistere virtus
Possit pura loco, cunctas hæc ora laborant
Incestare vias: maneat innota precamur,
Certaque perpetui sint argumenta pudoris
Subter adulantes simul, nimirum eque leguntur
Vel manibus laudes: clavo quod nobilis ortu
Cominia & Domini: Quod maxima prælia
solus
Impleat & pariter miles: Quod tertius orbis
Conditor: hoc Bixas Constantinisque videbunt?

Has igitur omnes Eutropij statuas aboleri iubet Arcadius hæc l. Ne, inquit, tanquam nota nostri seculi obrutus polluat intuentum. Hæc verò clare imitatus est Claudianus: cum ait, Monumenta petuntur. Dedecoris: & mox; Cunctas hæc ora laborant Incestare vias: Maneat innota precamur, Certa que perpetui sint argumenta pudoris. De more alioquin Tyrannorum læsæque maiestatis reorum statuas deturbandi, abolerendi nil attinet pluribus monere: res est & obseruatio protura. Consulatur vel lex 24. r. de panis. Ad hanc sanè statuarum deiectionem respexit Gregorius Nazianzenus ep. 49. ad Olympum 40. Non verò ad statuas & imagines in ædibus factis locatas: Quod tamen Scholiastes ibi voluit.

¶ Tertia Eutropij poena sequitur, Exilium: Nempe Eutropius hæc l. in Cyprum relegatur, eaque insula contineri iubetur: Cuius in Cyprum exilij, præter hanc legem, meminit quoque Claudianus & Præfat. lib. 2. in Eutrop. & initio ipsiusmet libri 2. & Zosimus lib. 5. p. 793. & Philostorgius lib. 11. c. 6. Relegatus igitur in Cyprum Eutropius tot testibus. Et quanquam si vel sola hæc lex esset, ne minimum quidem de eo dubitari posset: attamen reclamare nonnullis creditur Socrates lib. 6. c. 6. cui adde Sozomenum lib. 8. c. 7. & veterem Scripctorem apud Suidam: vbi ille, capite plecti iussum ab Imperatore scribit: διὰ τὴν ἀθεμίαν ἢ βλασφημίας τὸν κεφαλήν ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσαν: hic ἀνέπλησεν τὸν σίκυλον τὴν κεφαλήν ἀποτμηθῆναι. Qui Socratis nominatum locus alios in errorem induxit & turbavit etiâ Claudiani Interpretem: Qui in hæc ἀπίστον ita rem ita conciliare instituit, quasi de capitis deminutione, id est de deportatione Socrates intellexerit. Quæ diluta est conciliatio. Capitis enim amputationem æquis dixerit pro civili illa capitis minutione? Verum præterquam quod Socrati, ut dixi, Sozomenus quoque suffragatur, & Zosimus, & Philostorgius: Zosimus certe conciliat lib. 2. p. 793. 794.

vt & Philostorgius, lib. 11. c. 6. qui Eutropium in Exilium primò in insulam Cyprum missum aiunt, Verùm non multò post capite multatum. Zosimus, suam causam addit: Philostorgius aliam: nempe quod delatus fuisset, animalibus vsus fuisset cum Consul factus fuit, quibus soli Imperatori vti licebat, idque Iudicante Aureliano P. P. cui hæc lex inscribitur, de quo mox. Verumque igitur verum est: Eutropius enim, ab Arcadio exorato (fortè à Ioanne Chrysothomo ipso, vel populo Constanti-nopolitano, in id quippe incubuisset eum, vel ex eius concione in Eutropium liquet) in Cyprum primo relegatus vitæque munere donatus fuit: at postea obruncatus fuit, siue Gainâ hoc agente, ut Zosimus scribit, fortè & aliis multis id agentibus: nam & Claudianus lib. 2. initio in Eutropium Cyprio exilio tot crimina expiari non posse inculcat; siue aliâ de causâ, ut Philostorgius. Qui aliter hæc conciliant, satis ostendant Zosimum se se non legisse.

¶ Ratio interim relegationis siue deportationis in Insulam Cyprum notanda venit: ut, inquit, ibidem perisigili cura vallatus, nequeat suarum cogitationum rabie cuncta miscere. Quibus verbis puto indicari consensum cum Tribigildo, qui in Phrygiâ bellum excitauerat, à cuius partibus Eutropius, Gainâ id persuadente stare, totiusque adeo mali origo creditus est: ut docet Zosimus d. lib. 5. p. 593. 594.

¶ Sed & Inscriptio huius legis non omissenda. Inscriptur scilicet hæc lex de Eutropij poenâ, Aureliano P. P. Et verò Philostorgius lib. 11. c. 6. & ex eo Nicephorus refert lib. 13. c. 4. Aurelianum Præfectum cumque co alios in Illustri dignitate positos, post primum Eutropij exilium Iudices sedisse in Pantychio, cognitores de Eutropio, mox & capite multatum.

¶ Tandem in subscriptione observandum, datam hanc legem dici XVI. Kal. Febr. vbi errorem irrepsisse putat Baronius: Quandoquidem ex Chrysothomi homilia in Eutrop. tomo 8. apparet prope Paschale tempus confugium Eutropij ad Ecclesiam contigisse. Verùm huic Baronij hæsitatiōni insana præbuisse putauit Fronto Ducaus præuam interpretationem Latinam verborum Chrysothomi. Ipse tamen dubito & ad Baronium ferruè accedo. Nam & Chrysothomus sine orat. p. 70. in fine de indulgentiæ & veniæ tempore agit, proculdubio antepaschalem Quadragesimæ indicans Indulgentiam. Sed & Claudianus quoque disertè lib. 2. in Eutropium, tempus verum designat, quomodo & Chrysothomus aludit d. orat. in Eutrop. in pr.

Mitior alterum Zephyri iam bruma teporem
Senserat, & primi exabant germina flores:
Iamque iter in gremio pacis solenne parabant
Ad muros Ancyrae, & shore repertum
Eutropio pelagi ne peradia longa subirent. &c.

¶ De non PRODVCENDA pœna reorum, ad eorum propinquos, notos, familiares, amicos; Arcadij lex.

XVII L. * Idem AA. Euty chiano P. P.



ANCIMVS ibi esse pœnam, ubi et noxa est: Propinquos, notos familiares, procul à calumnia submouemus, quos reos sceleris societas non facit: nec enim ad finitas, vel amicitia, nefarium crimen admittunt: Peccata igitur suos tentant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperitur delictum. Hoc singulis quibusque iudicibus intinetur. Dat. VII. Kal. Aug. Constantinop. Theodoro v. c. COSS. [399.]

INTERPRETATIO. Pœna illum tantum sequatur qui crimen admisit: propinqui vero, affines, vel amici, familiares, vel noti, si consensum criminis non sunt, non teneantur abnoxij. Nemo de propinquitate criminosis, aut de amicitia timeat, nisi qui scelus admisert.

NOTÆ.

- * Lex 22. Cod. de situlo. Pertinet autem & hæc lex, pariter vt superior ad Eutropium.
Euty chianus hic PP. Orientis fuit, vt Profopoy.
Noxia Cod. Iust. Pomiscuæ hæc ponuntur, Noxia, & Noxiarum: nonnulli subtiliter distinguunt, vt Biffen, de V. S.
Veluti foretem: Adfinitas appellatio hæc ipsum mox vocatur.
alios ab Osio & Leone.
Adfinitas appellatio qui veniant? mox dicam.
Pœna scilicet. Reperitur, Cod. Iust.
Qui sub tuâ Orientis Præfecturâ dispositione sunt.
Per te seiscit.
Eutropio & Theodorito plenius Cod. Iust. Pariter vt eodem Codice, l. 7. de dilationibus. Verum superior lex docuit, rectè expunctum Eutropij nomen: Et sanè nullâ Codicis Theodosiani lege Eutropij nomen subleuatur: Subleuatur tantum duabus illis Codicis Iustitiani legibus, vnde expungendum id est.

COMMENTARI VS.



ROPINQUITATEM vsque vel Adfinitatem, aut AMICITIAM, seu notitiam & familiaritatem nudata, cum reo, citra criminis societatem vel participatum, neminem pœnæ obnoxium facere oportere definit Arcadius hæc constitutione A. D. 399. Et in genere alioquin alieni criminis inuidiâ neminem stringi debere Imperator definit l. 1. inf. de bonis proscripti. Et tam longe vnumquemque à metu ac pœna abesse debere, quàm alienus à crimine est, l. 15. inf. d. 1. de bonis proscripti. Peccata denique suos auctores tene re debent, ibique pœna ubi noxa est, esse debet: h. l.

¶ De singulis paulò distinctiùs videndum est. Propinquitatis igitur cum reo criminis merui esse crimini hæc Arcadij lege non est. Propinquitatis inquam, quâ appellatione non veniunt filij crimine perduellionis seu quasi: de quo ad legem quisquis, ubi multa exaggerantur de infamia indelebili filiorum & mendicite quantũ iubire coguntur: item de incapacitate successorum etiam extraneorum, sic vt nec alimenta sibi legitime capere possint (quæ tamẽ possunt deportari, postũt etiã ferui. l. in metallis, n. de his que pro nō scripti.) Et quod acerbissimũ atque irrationabili odio deputari ab aliquo possit, famã multari, qui pro his deprecati vel hñscere audet. De his igitur Propinquis hæc lex non est exaudienda: necque hæc l. eã parte lex quisquis, abrogata est: quod tamen credidit Gul. c. adæus: quod creditum & aliis, notantibus hæc leges quasi contrarias. Quos Duarenus, Robertus, Contius, Decianus, alij rectè iam resurunt.

¶ Rationes hæc illorum sunt, Prima, quod hæc lex loquatur de propinquis, adfinibus, notis, familiaribus, in quibus nulla talis ad puniendum causa exiit, qualis in filiis. Altera, quod licet &

filiis hæc lex loqueretur, attamen crimen perduellionis ab eã Regula excipi oporteret, vt plurimis legibus nominatim excipiunt: verissima enim est Interpretum Regula, legem generalem quæ ius antiquum corrigit, producendam non esse ad casus speciales qui in iure veteri à Regula excipiebantur, vt notat Accursius, & alij ad l. sciendum, n. qui factis dare cog. Probæ hæc quidem rationes, nisi quod præsupponunt illi, hanc leg. non pertinere ad maiestatis seu perduellionis crimen: de quo postea. Sed addamus alias & potiores ex huius leg. visceribus. Tertia igitur hæc primùm esto: à propria significacione propinquo rum: Propinquo rum scilicet appellatione proprie non veniunt filij, imò his illi opponuntur, vt docet vel titulus Codicis, de emendacione propinquo rum, lex vniqa, C. unde vir & vxor: l. ult. C. de verb. sign. l. 15. inf. de bonis proscripti. de qua mox. Sed adgnati veluti fratres & c. vt scripsit adæus, vt rectè Græci interpretantur. Ac multò minùs appellatione Adfinitas, si propria significacione ea vox accipiatur, imò ne quidem eã quâ sæpè alijs ita & hæc accipienda; qua ad finitas pro omni cognatione, & omnibus Propinquis accipitur: nam qui propinquus initio legis dicitur, hi mox adfinitas appellacione designantur. Et si scio historicos, leges [affirmatiuas] contrarias referentes, propinquo rum appellacione eos omnes intelligere, qui quoquo modo sanguine reos contingunt, & sic etiam liberò: vt cum Q. Curtius lib. 6. sub finem, ait: lege Macedonum tantum erat, vt PROPINQUI eorum qui Regi insidiati erant cum ipsi uicarentur. Et rursum lib. 8. Frequens, inquit, c. filium adhibuit, cui Patres PROPINQUIQUE eorum de quibus agebatur, intererant, ne de sua quidem salute se uiri: quippe Macedonum more perire debebant omnium deuotis capitibus qui SANGVINE contigissent.

eor. Item Ammianus Marcellinus lib. 23. de Persarum moribus: Leges apud eos impendio formidate, inter quas diuitate exsuperant lata contra ingratos & desertores, & abominanda alia, per quas ob uitæ noxam omnis PROPINQUITAS perit. Additur ad hæc quarta ratio, vel omnium validissima, quam ex historia & occasione huius legis repero. Nempe lata fuit hæc lex de crimine Maiestatis: Non vt censebat vir doctissimus 4. obs. 3. occasione Græcorum, apud quos propinquitatis omnis ob crimine maiestatis plectebatur: verum nominatim occasione Eutropij Eunuchi de quo sup. l. 17. prox. cui vtrique liberi nulli fuere, at propinqui fuere, & in his soror fuit; cuius etiam meminuit Claudianus lib. 2. in Eutrop. prefat.

Quid soror? andebit tecum conscendere puppim? Et ueniet longum per mare sidæ comes? An fortasse choros eunuchi pauperis odit? Et te nunc inopem diues amare negat.

Nempè optestis Tyrannis adulators & delatores eumgerere soliti, & verd tum quoque oppresso Eutropio emersere, qui propinquitatem omnem cum Eutropio, qui notitiam, familiaritatem, amicitiam, in inuidiam & crimine vocarent. Propinqui ergo, qui post liberòs, sunt fratres, sorores & c.

¶ Et hæc de Propinquis. Nunc de amicitia spectatim. De quâ id rectè & necessariò ab Arcadio hæc l. sanctum, ne amicitia videl. crimini daretur. Quod genus alioquin calumniæ frequentissimum, & verd sub fauis lupp. admissum fuit: cuius rei exempla plura apud Herodianum. Quam multos mortales amicitia sola Sciani euertit? plurimèque illa ruina obruiisset, nisi Oratio M. Terentij, referente Tactio, plena Spiritus, fœcenum scuitiæ iniecidisset: cum quâ conferenda Amyntæ in patris causâ Oratio, apud Q. Curtium lib. 7. imprimis illa, quæ sunt huius argumenti. Proinde, inquit, ad id reuertar propter quod Rei sumus: Amicitiam qua nobis cum Philota fuit, adeo non eo inficias, vt experisse quoque nos, magnoque ex eã fructibus percipisse confitear: An verd Parmenianus quicquid tibi proximum esse uoluit filium omnes penè amicos tuos indignatione uincitum, culsum à nobis esse miraris. Tu hercule, si uerum audire vis Rex, huius nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit ut ad Philotam decurrerent, qui placere uellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitia tua ascendimus. Is apud te fuit, cuius & gratiam expectare & iram timere possemus. Et mox: Igitur si hoc crimen est, paucos ac innocentes habes, imò herbile neminem. Omnes enim Philote amici esse uoluerunt: sed totidem quod uolebant, esse non poterant. Ita si à conscis amicos non diuidis, nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse uoluerunt. Tacitus lib. 6. Annal. Favebor & fuisse me Scianum amicum, & ut essem, experisse, & postquam adeptus eram, lazarum. Conferatur hic Amyntæ locus cum Terentiano: tanta quippe similitudo, vt indoles utriusque eadem uideatur. Ex Terentiano & hæc obseruentur ad ea, quæ de propinquis & ad finibus diximus. Illius, inquit, propinqui & affines honoribus augebantur & c. Et hæc quidè huc proprie quadrant. Pauld enim remotior ab hoc, est proxima obseruatio de damnato quem adhuc amare liceat, necne, queritur: & quo usque ea amicitia procedere possit? de eo v. ad aliqui l. 3. sup. de seuar. Sidonium Apollin. lib. 1. ep. 7. Calliodorum, de amicitia: imò & Gellium, lib. 1. c. 3.

¶ Lata autem, vt dixi, hæc lex necessitate quandoquidè superiore legitur, Eutropij notis, familiares, amici, propinqui, scilicet ad latitudinem conferrent, atque

idem in se quisque metueret: testis Claudianus pref. lib. 2. in Eutropium.

Ablato penitens respirent nomine Fusti, Maturamque lucem sanior Aula vomit. Dissimulant socij, comurati que recedunt, Procumbit pariter cum Duce tota cœors: Non acie uicti, non seditione coacti, Ne perant ritu quo periẽre uiri. Concidit exigua dementi uulnere chæris, Confecit sanum litera Martis opus.

Horum itaque securitati si crimine vacarent, huiusmodi τὸ αὐτὸν συμπεσῆσαι hoc Edicto Arcadij consultum inuit, cum alioquin apud sacros Principes propinqui & familiares reorum Maiestatis haud satis tuti sint. Sanè fuit & lex Macedonum & Persarum, propinquos & parentes infontes occidendi; de quo vide Q. Curtium lib. 6. c. ult. & 7. & 8. subf. cap. 6. Ammianum Marcellinum lib. 23. quos iam sup. laudauim, Herodotum lib. 3. Denique huic Edicto simile & simili occasione sineque em suam, occiso Rusino ante quadriennium ab eodem Arcadio, l. 15. inf. de bonis proscripti. Membra eius huic quam simillima hæc sunt; Si quis posthæc stylum, quod absit, proscriptionis exceperit, solus criminis sui soluat pœnas, neminem habeat in bonorum amissione consortem. Sit à proscripti mariti sorte uxor aliena. Et circa hæc: Sit uero frater, soror, PROPINQVVS, AFRINVS, & quicumque proscripto qualibet sorte sociantur. Tam longè enim vnusquisque a metu ac pœna abesse debet, quàm alienus à crimine est. Simillimum est, quod post Syluanum Tyrannum in Galliã interfectum scribit Iulianus oratione i. Petaniãna p. 89. οὗτο δὲ οὗτὸν τὰυτὸν γέγονος τῆ γενεῆς τῆ βίας ἀποστρέφει, οὐδὲ φιλαυθρίας τοῖς ἐκείνῃ γνωστοῖς ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει. πολλὸν ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν. οὗτο δὲ οὗτὸν τὰυτὸν γέγονος τῆ γενεῆς τῆ βίας ἀποστρέφει, οὐδὲ φιλαυθρίας τοῖς ἐκείνῃ γνωστοῖς ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει. πολλὸν ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν. οὗτο δὲ οὗτὸν τὰυτὸν γέγονος τῆ γενεῆς τῆ βίας ἀποστρέφει, οὐδὲ φιλαυθρίας τοῖς ἐκείνῃ γνωστοῖς ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει, οὐδὲ ἀφιλοφρόνης ἀποστρέφει. πολλὸν ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν, ἢ τῆ ἀφροσύνης ἐπισημώσαν τῆ κατηγορίας συνομοσίαν.

ἂν δὲ τιμωρὸν μὴ εἶναι εἶχεν ὑποκείμενος, ἀλλ' ἐπὶ τῷ αὐτοῦ τῷ...
ἔχον οὐκ ἔστιν ἐπιτιμῶν γέροντα εἰσὶν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ αὐτοῦ τῷ...

modum se postea gesserit, andire cupitis, hos vos mimi-
me, ut opinor, ignoratis, eum neque in illius filium nec...

quibus b. l. lenitudo erga Tyranni Satellites mira
hactenus videtur. Neque enim audio tentantem,
hac lege non excludi vltimum supplicium: Ideo...

des b. l. subscriptioni, quam quidam alioquin sol-
licitant, eò quod ante decennium iam Gildonis...

De proscriptis Comitatu Principis, Urbisqve ingressis
arcendis, Honorij lex.

x x. * Idem AA. Theodoro p.p."

I quis ex proscribtorum numero Comitatum nostræ Serenitatis, siue mœnia
Æternæ Urbis, intrauerit, deportatione plectetur. Dat. x. Kal. Octob. Basilio &
Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. velut temporaria iungenda huic legi, est lex vlt. sup. de testimoniali: ubi lex 22. inf. de bonis pro-
scriptis. quæ tamen vtiq; in subscriptione præfertur X. Kal. Decembr. Iungenda item lex 20. 21. inf. de bonis proscrip-
torum prior tamen subscriptionem habet diem VIII. Kal. Octob. posterior diem VIII. Kal. Novembr. Sane argumento conueniunt
hæc omnes quinque leges: ac maxime argumento conuenit huic nostræ d. lex vlt. sup. de testimoniali: & d. l. 20. Iungenda
& lex quisquis 16. Cod. si certum petatur: cui subscriptionis dies XVIII. Kal. Novembr.
Theodorus P. P. Italiæ scilicet sub Honorio, vid. Prologogr.
Stilicōnis, Satellitum sociorum scilicet: b. l. & d. l. 20. 21. 22.
An ex h. l. emendandus dies eorum quas coniungendas dixit an verò viceversa non liquet: Forè nihil vbiq; mu-
tandum: & Argumento facti est, conueniant.

De Satellitum Tyranni Gildonis pœna. Honorij lex.

xix. * Imp. Honorius & Theod. AA. Donato Proc.
Afric.

SATELLITES GILDONIS custodiis mancipentur, & proscriptione damnentur.
Dat. III. Id. Nouemb. Basilio & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. vtpote historica & temporaria.
Donatus Proconsul Africæ sub Honorio. Huic eidem inscribitur hoc ipso anno lex 44. inf. de hereticis. Ad eundem extrat
Augustini ep. 127. v. Prologogr.
De istis Satellitibus agitur Anno 405. l. 20. inf. de bonis proscrip- & l. 7. sup. de metatis, A. 400. & apud Augustinum,
lib. 3. contra Cresc. cap. 11. De Satellitibus Tyrannorum in genere dixi ad l. quisquis & d. l. 20. inf. de bonis proscrip-
De custodia & exhibitione reorum fuit sup. titulus, hoc libro.

COMMENTARIUS.

Isto (de quo plenissime actum l. 7. sup. de
metatis: & de quo est insu per lex 9. sup. cod.
iii. lex 16. 19. inf. de bonis proscrip-.) Comes & Ma-
gister vtriusque militiæ per Africam integro duo-
decim annorum spatio (ab Anno Domini 386.)
cum siue Tyrannidem in Africa moliretur, siue
Africam ipsam Imperio Honorij detractam, Arca-
diano Imperio iungere niteretur, magnâ vi satellitum
& consociorum à Stilicōne deuictus, Anno Do-
mini 398. mox suâ manu strangulatus interiit: vt
plenius edisserui ad d. l. 7. sup. de metatis. Itaque bona
ipsius velut hostis publici hæc lociata d. l. 7. & 9.
cod. i. & l. 16. 19. inf. de bon. proscrip- cum longè fo-
rent amplissima: quâ causâ his administrandis suus
& peculiaris Comes postea præpositus fuit, de quo
dicam ad l. 16. inf. de bon. proscrip-.

quod hi Satellites ad varia sese latibula contule-
rant, pœnæ uitandæ, vixque post decennium
prodire ausi fuerant, quasi decennali hac præscri-
ptione iam tuti, inter varias Principis occupatio-
nes & crebras iudicum mutationes. Igitur, non
obstante decennali eâ proseriptione, Satellites hos
custodiis mancipari, bonæque eorum proseribi
Honorius b. l. iubet. Quod cum ita sit, ob hanc
quodammodo decennalem præscriptionem, non
vlerâ sauitum in eorum mortem, solâque custodiâ
& bonorum proseriptione vindictæ & disciplinæ
publicæ satisfactum; cum alioquin, quod de ipsis
Tyrannis & perduellionis reis pœnarum proseri-
tum est, Satellitibus eorum & consociis & ministris
imminere soleat, l. quisquis 1. sup. ad leg. Corn. de
Sicar. de quo dicitur rursum infra tit. de bonis pro-
scrip-.

¶ Sed decennalem cumprimis præscriptionem
in specie huius legis attendi cupio, vt ita duo scrip-
torum genera deinceps conuiescant, vnum eorum,
quibus

COMMENTARIUS.

STILICHONIS (de quo plenè dixi ad l. 1.
sup. de litorum & itiner. custod. & ad l. 20. 21.
22. inf. de bonis proscrip-.) Satellites, socios, consocios
pertinet hæc Honorij constitutio.
¶ Stilichone videlicet his ipsis consulibus, paulo
antè, X. Kal. Sept. interfecto, bonisque eius pro-
scriptis, satellites eius castetique quibus ille vsus
erat, quæ eum iuuerant, quique eius nomine sus-
pecti, tum proseripti fuisse: atque hi sunt proseripti
illi, de quibus b. l. agitur: itemque l. 20. inf. de
bonis proscrip- quæ huic, si non iungenda, saltem
argumento conuenit. Neque tantum proseripti, eo-
rumque aded bona conscriari iussa: verum etiam
vrbis Romæ ingressu, tum etiam eius vrbis, in qua
Princeps Honorius hæretet, putâ Rauennæ aut Me-
diolani, b. l. interdicti fuisse; ne fortè calentibus
adhuc patrium animis, nouas factioni faces illi
subderent. Quinimo & Beneficiarij Stilichonis, id
est qui testimoniales emeritæ militiæ suffragio Sti-
lichonis vel eius satellitum meruerant, eiusdem vrbis
ingressu interdicti fuisse, l. vlt. sup. de testimoniali,
ex Tribu. & Protector. quæ huic nostræ iungenda

est: Nempe & ab his Beneficiariis, Tribunalium
& Protectorum dignitate auctis Stilichonis beheficio, seu suffragio, haud exiguus metus erat; siue
quia beneficio Stilichoni ipsi nexi, siue quia Tribu-
norum huiusmodi & Protectorum, si quid moliri
vellent, dignitas ansam præberet, de quo pleni-
us alibi iam dixi. Breuiter Stilichonis Satellites,
& eius Beneficiarij vrbis Romæ ingressu, itemque
comitatu Principis interdicti, ne quid rerum nouarum
molirentur. Cæteroquein & alij comitatum
Principis quandoque ingredi, metu rerum nouarum, prohibiti: Malefici scilicet Magi, Mathematici,
l. 6. sup. de Malef. Nempe quia genus hoc hominum sperantibus fallax, potentibus inimicum,
turbidorum animos ad res nouas erigere solet: de
quo dictum ad eam legem plenius. Aliâ verò ratione
quibus patriâ suâ interdictum, iidem & vrbem Ro-
mam ingredi prohibentur, quia scilicet Roma com-
munis omnium patria est, l. 7. §. 15. ff. de in-
terd. & releg. vide & Suetonium in vita Claudij
cap. 23.

¶ De HERACLIANI Tyranni, eiusque Satellitum pœna; Honorij lex: deque iisdem deferendis, bonisque eorum indicandis.

XXI. * Idem AA. Honoratis & Prouincialibus Afric.

HERACLIANVM hostem publicum iudicantes, digna censuimus auctoritate puniri, vt eius recedentur infausta ceruices: Eius quoque Satellites pari intentione persequimur. Sed hanc omnibus priuatis atque militantibus licentiam damus, vt omnes prodendi in medium habeant liberam facultatem: nec inuidiam metuat, qui ad publicum deduxerit criminofum: cum illud specialiter caueamus, ne vllus aliquem eorum aut subtrahendum iudicet, aut celandum, neue ex eorum facultatibus, vel deposita denegat, vel accepta non prodat. Dat. III. Non. Iul. Rau. Honorio IX. & Theod. V. AA. COSS.

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust. velut temporaria: Concordat huic legi l. 13. inf. de infirm. his qui sub Tyrann. vtraque est de Heracliano, & ex eâ subscriptus huic legi Consulatus emendandus.
 De hac Inscriptione, mox.
 De hostibus publicis vide & l. 7. sup. de metatis: & l. 1. sup. de lictor. & itiner. custod. Gildo hostis publicus, d. l. 7. Siliho hostis publicus, d. l. Heraclianus, h. l.
 De Satellitibus Tyrannorum & hostium publicorum, vide & l. 19. sup. l. 19. 20. 22. inf. de bonis proscript. l. quisquis, sup. ad leg. Cornet. de Sicar. l. 7. sup. de metatis.
 Priuati, & militantes opponuntur: vide Glossar. Theod. & dicta ad d. l. quisquis.
 Restituendum P. C. Honorij id est A. D. 413. vt & ipsa temporum ratio docet, & in super subscriptio d. l. penult. inf. de infirm. his qui sub Tyranno. quæ huic, si non ingenda, argumento certe omnino conuenit.

COMMENTARIVS.

HERACLIANVS, comes Africae, (vt docet quoque inscriptio l. 51. & l. 56. inf. de heret. itémque Orofius lib. 7. cap. 42.) qui aduersus Attalum Tyrannum Africam strenuè tutatus, & Consulatum Anno D. 413. adsecutus fuerat, nouarum ipse mox in Africa rerum Auctor, reuertente annona Africæ cum Septingentis nauibus ad urbem tendens, max ad urbem Romam egressus, occursum Marini Comititis terretus, atque Oriculi primum superatus, mox & in fugam versus, arreptâ naue solus Carthaginem rediit, ibique post interfectus est in æde Memoriae missis per Honorium persecutoribus; vt testatur Marcellinus Chronico A. D. 413. seu in Lucio Consule, & Idacius Chronico, & in Fastis Consularib. & Prosper eodem Lucio Consule. Itémque Orofius d. cap. 42. Simul & proscriptus vnâ cum satellitibus suis Eum verò in finem Edicti hoc Honorij ad Honoratos & Principales Africae emissum, simile Eutropiano, quod extat l. 17. sup. h. 2. Edictum inquam ferale: sic enim soliti Principes hostes publicos Edictis publicis proferbere.

¶ Quatuor autem huius Edicti sunt sententiae. Primâ, denunciat Honorius se Heraclianum Hostem publicum iudicare, & que iussisse ei caput amputari: de quo more hostem publicum aliquem denunciandi, & alie huius Codicis leges fidem faciunt, quas superius cumulaui, & alij de eo ex professo scripserunt, vt ita scilicet factio concederet. Secunda sententia est, de satellitibus Heracliani quos eadem pœna persequitur, quâ ipsum, de quo iam dixi ad l. 19. sup. Tertio: delatores Heracliani satellitum euocat, fugatâ delationis inuidiâ: quo de more, delatores inquam euocandi publico Edicto, dictum iam alibi fuit, poterit que dicitur inf. de Delator. & sit. inf. de infirm. his qui sub tyrann. Quarto

Receptoribus eorum, vt & bonorum ad eos spectantium pœnae denunciantur: de quo tit. de his qui latron. &c. Atque hæc quatuor sunt, quibus Heracliani factionem opprimendam credidit Honorius, putâ, Heracliano ipso hoste publico per Edictum publicè propositum declarato: vt & satellitibus eius pari pœnâ indictâ. Delatoribus item euocatis: tandem Receptoribus pœna denunciata. Quæ huius est legis sententia. Sed & Quinta præterea iussione memoriam eius damnauit, l. pen. inf. de infirm. his qui sub tyrann. vbi dicam de hoc more memoriam damnandi. Ex hæc interim quoque leg. liquet, proscripta Heracliani bona, quæ (vt Olympiodorus apud Photium testatur) reperta ne quidem vllæ ad 20. centenaria auri: immobilium verò duorum milliū librarum. Quæ postea Constantio COSS. A. D. 414. vno petitorio ab Honorio donata sunt.

¶ Cæterum (quod omitendum non est) emendanda omnino est huius l. subscriptio, vt supra dixi: eaque referenda ad A. D. 413. non verò ad A. D. 412. tum argumento d. l. 13. inf. de infirm. his qui sub tyrann. vbi consularis ita adscriptus rectè Post Consul. Honorij VIII. id est A. D. 413. Et sanè quod ostensum fuit, initio Anni 413. consularum Heraclianus adsecutus fuerat, & postea demum sequentibus mensibus in hostem publicum euasit. Non potest igitur hæc lex referri ad Annum 412. verum ad Annum 413. qui promiscuè notatur Lucio COS. vel, post consularum Honorij VIII. & Theodosij V. vt præter d. l. penult. inf. de infirm. his qui sub Tyrann. docet l. 176. inf. de Decurion. l. 13. inf. de Scenic. l. 6. sup. de in off. testam. & l. 19. C. de testam. & l. 20. sup. de palat. sac. largition l. 16. sup. de Desertor. l. 5. C. de metatis. l. 3. C. de comitatibus. l. 10. sup. de metatis: in super & Idacius in Fastis Consularibus.

¶ De

¶ De DIVTVRNO CARCERE, vt is exilij indicti vicem habeat Theodosij Iun. lex.

XXII. * Idem AAA. ad Anthemium P. P.

MNES quos damnationis condicio diuersis exiliis destinatos metas temporis præstituti in carceris implese custodia deprehendit, solutos pœna vinculisque laxatos custodia liberati præcipimus, nec vllas exilij postmodum miserias formidare. Sit satis immentorum cruciatuum semel eluisse supplicia, ne qui auræ communis habitu & lucis aspectu diu priuati sunt, intra breue spatium, catenarum ponderibus prægrauati, etiam exilij pœnam sustinere iterum compellantur. Dat. XI. v. Kalend. Maij, Constantio & Constante vv. cc. COSS. [414.]

NOTÆ.

- * L. 23. C. eod. titulo.
 Mæc. Inducendum vnum A. rectè in Cod. Iust. Imp. Honorius & Theodosius AA.
 Anthemius PP. sub Theodosio Iun. Orientis scil. vide saltem l. 9. inf. de indig. debet. hoc ipso anno: & plenè in Prosepage.
 Deprehendit, Cod. Iust.
 Abest à C. Iust. Luisse, C. Iust.
 Hi qui diu priuati sunt, ita C. Iust.
 Catenarum ponderibus prægrauati rei criminum in carcere.

COMMENTARIVS.

CARCEREM diuturnum, exilij præstituti temporis aequalem, pro ipso exilio cedere seu tempus exilij temporalis reo in carcere agenti currere definit hæc l. Theodosius Iun. Finge aliquem in exilium per anni tempus Iudicis sententiâ damnatum, annum illud tempus in carcere fecisse seu explese negligentia Officialium sententiam non exequentium? Pœnâ exilij reus liberabitur, Carcerque pro exilio cedit; eâ ratione quæ hæc ipsa lege redditur elegantissimâ & humanissimâ: Semel scil. pœnam iussisse sufficit, si non ipsam, quæ imposita est, vicariam saltem, & quæ vice eius esse potest.

¶ Et hæc quidem est huius legis species & sententia: Cum quâ perpetam confunditur l. si diutino 25. ff. de pœnis. Est enim lex illa de pœnâ minuendâ, non de pœnâ vicariâ sufferendâ. Item non est ea de carcere post sententiam; sed de reatu & carcere ante sententiam. Et si verum sit, ad pœnam minuendam facere temporis diuturnitatem, quo quis in reatu sit, & carceris diuturnitatem ante sententiam; de quâ pœnâ minuendâ causâ vide Tiraquell. caus. 41. Quâ causâ etiam Augustus teste Sueton.

cap. 32. diuturnorum reorum, & ex quorum sortibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quaerretur, nomina aboleuit. Falluntur itaque qui legem hanc nostram ad speciem legis illius trahunt; Quæ & eo etiam differunt, quod aduersus Officialium negligentiam sententiam non exequentium hæc lex lata est: lex verò si diutino 25. aduersus negligentiam & improbitatem eorum, qui accusationem non peragerent, sed protelarent.

¶ Errant quoque Græci interpretes, qui ad hanc legem trahunt l. 24. C. de pœn. quæ hoc Codice est lex 23. prox. inf. hoc ipso titulo: Lex illa quippe neque est de carcere ante sententiam, vt d. l. si diutino, neque de carcere post sententiam, vt hæc lex nostras, sed de carcere post Pœnam.

¶ Trium interim harum legum in vnum coniunctarum hæc sententia esto. Carcerem diuturnum & reatum ante sententiam causam esse quandoque pœnæ minuendæ, carcerem post sententiam & pœnam inflictam, vice pœnæ cedere. Denique carcerem post pœnam iam impletam, omnino prohiberi.

¶ TEMPORE exilij expleto, nil ultra reum sufferre debere.

XXIII. * Idem AA. Monachio P. P.

RECTORES Prouinciarum conueniri præcipimus, vt hij qui pro suo crimine pœnam exilij sub certo temporis spatio subire decreti sunt, exacto præfinito tempore, nec claustris carceralibus, nec in locis, in quibus exules versati sunt, teneantur. Dat. III. Kalend. Septemb. Eudoxiopoli, DN. Theod. A. VII. & Palladio v. c. COSS. [416.]

NOTÆ.

- * L. 24. C. eod. tit. Ingendaque h. l. videtur l. 182. inf. de Decurionibus.
 Vox hæc abest à C. Iust. Abest à C. Iust.
 In d. l. 182. VII.

COMMENTARIUS.

EMPORE definita poena ultra tempus pro- rogari non debet: & reus veluti tempore exilij expleto neque carcere neque vltiore exilio ultra detineri. Quod non modò Officialium negli-

gentia, vt in specie l. superioris, verùm ipsorummet Rectorum & Iudicum impotentia & crudelitate factum, hæc ipsa lex docet: Quæ vt ab eius leg. specie- separanda sit, ad eam dixi.

De poena eorum qui NAVIUM conficiendarum peritiam Barbaros docent.

XXIV. * Idem AA. Monaxio" P. P.

Is, qui conficiendi naues incognitam ante peritiam Barbaris tradiderunt, pre- pter petitionem Viri Reuerentissimi Asclepiadis, Chersonesitanæ ciuitatis Epif- copi, imminenti poenâ & carcere liberatis, capitale, tam ipsis, quàm etiam ceteris, supplicium proponi decernimus, si quid simile fuerit in posterum perpetratum. Dat. VI II. Kal. Octob. Constantinop. Monaxio & Plinta Coss. [419.]

NOTÆ.

* L. penult. Cod. eod. hinc mutilata est: Omisit hanc l. Baronius.
Monaxius P. P. Orientis scil. sub Theodosio Iun. v. Profop.
Capitale supplicium proponi decernimus, ita Tribonianus, reliquis omnibus recisis.

COMMENTARIUS.

Is qui NAVIUM fabricandarum peritiam, (ἡ ναυπηγική) Barbaros hoc tempore docue- rant, atque eâ de causâ etiam carcere tenebantur, per indulgentiam liberatis; eos qui deinceps id fe- cerint capitali supplicio affici b. l. iubet Theodosius Iunior, An. D. 419.

Hostes scil. in commune iuuare vetitum iis rebus, quibus instrui, firmiorisque reddi possunt, d. συνηροτέιν αὐτὸς μάλα καὶ βιωτικὸς ἀπολεσέιν. Leo Nouella 63, veluti, commeatu, armis, telis, equis, pecuniâ, aliâque quâ re; l. 4. ff. ad leg. Iul. Muis- tris: commeatu, putâ frumento, sale, vino, oleo, liquamine; l. 1. C. quæ res exportari vt & larido, Theodoricus apud Cassiodorum 2. var. 12. armis aut telis, l. 2. C. quæ res exportari: (quæ lex elegantissi- ma est) auro, l. 2. C. de Commen. vt & vino; notum enim id quod de Gallis & Longobardis memoriæ proditum est: de quo egit quoque peculiari capite Alciatus 4. disp. 11. materiâ item ad nauium fabri- cationem aptâ: de quo dixi iam aliquam multa, ad l. ult. sup. de litor. & itin. custodia. Quæ omnia iam notissima congerit simul & explicat Menoch. de ar- bitr. c. 455. His adde nunc & nauium fabricanda- rum peritiam ex b. l. Nam & ipsi quondam Roma- ni maris Imperium quod penes Carthaginienfes erat, nauium fabricandarum antè incognitam sibi peritiam nacti, sibi mox vindicauerunt, vt testatur Polybius lib. 1.

Aperta igitur huius prohibitionis ratio: Sed enim vt ad hypothefin & historiam huius leg. de- scendamus huic prohibitioni, in sp. huius l. causam præbuere hæc tempestate nonnulli è Romanis qui nauium fabricandarum peritiam Barbaris tradide- rant; maximo proculdubio rei Romanae detrimen- to. Quomodò & aliâ armorum fabricandarum ar- tem transfugâ Barbaros edocuerit: cuius rei exem- plum vetus extat apud Herodianum in rebus Seneri, lib. 3. p. 95. Parem igitur nunc huius legis promul- gandæ occasionem habuit Theodosius Iun. quod nonnulli incognitam ante peritiam naues confici- endi Barbaris tradiderant: vbi per Barbaros acci-

pio, non Persas, etfi cum his res fuerit hoc tempo- re Theodosio Iun. verùm Scythicas (quod ferimè malim) Ponticâsque gentes, seu nationes: Argu- mento Chersonesitanæ ciuitatis Episcopi, de quo mox. Et capitale poenam id facientibus in posse- rum minuitur indulgentiâ seu veniâ datâ his qui antea id fecissent: Idque ad petitionem, seu inter- cessionem Asclepiadis Episcopi ciuitatis Chersones- itanæ: Vt cæteroque hoc sæculo Episcoporum intercessionibus frequentes rataque ferimè erant, de quo plenâ manu dixi hoc ipsa titula, si- præ.

Quis autem hic Asclepiades? & quænam hæc Chersonesitana ciuitas fuerit? videndum est: Quod Asclepiadem attinet, hunc eundem existimo cum Asclepiade, qui duodecim post annis Trapezopo- litanus vocatur in Actis Concilij Ephesini, cui is subscripsit: vt proinde è Chersonesitanâ Trapezo- polim postea translatus is videatur.

Quod Chersonesitanam ciuitatem spectat, cum plures Chersonesi vrbes fuerint, accipiendum id vel de Scythica seu Taurica Heraclienfium Ponti- corum coloniâ: vel, quod malim de Thraciâ. Certè Chersonesitani Episcopi Euphratae sic quoque mentio in Actis Concilij Chalcedonenfis, parte 3. p. 513. vt & Petri Ep. Chersonensis, cui subscrip- sit pro Cyriaco Heraclæ Thraciæ: Nempè vicini- dus hic Episcopus Scythicis gentibus apud Theo- dosium Imper. intercessit, pro his qui gentes illas τὴν ναυπηγίαν docebant. Ex hæc interim lege colligat quis Scythicas siue Ponticas gentes ad hoc æui fer- mè τὴν ναυπηγίαν ignorasse: cum tamen legamus in Ponto magnam lignorum seu materiæ naualis copiam fuisse, ἔδικον ναυπηγιστῶν ἐς τὴν χάλια- σιδὴν παμπόλην ἐφορία ὡς, teste Ariano in Periplo maris Pontici: vid. & Xenoph. lib. 6. & Strabonem lib. 12. vel certè vt maxime Scythicæ Ponticæ- que etiam gentes τὴν ναυπηγίαν calluere; attamen [quò fortè hæc lex respicit] non eam quam recen- tior hoc æuo vsus repererat. Auctor enim est Vege- tius, horum temporum scriptor, extremo, de remi- litari:

litæ: In Lusoriis Danubij artis amplius recentiore[m] vsum inuenisse, quàm vetus doctrina monstrauerit. Et certè putem ego hanc legem pertinere ad Lusorias Danubij, in Scythico & Myfiaco limite: de quibus fuit tit. 17. sup. lib. 7.

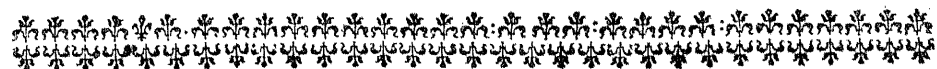
Ex his iam patet, quam egregiè hæc lege Anna- les Ecclesiastici augeri instruique deinceps possint, & quidem Theodosij Iun. temporum: Ex ea quip- pè tria eò pertinentia discimus. 1. Intercessionis videl. Episcoporum apud Principes tum vsum vimque. 2. Asclepiadis Episcopi memoriâ 3. Chersonesitanæ Ecclesiæ & Episcopatus mentionem.

Quod politicam attinet; continetur hæc lege Arcanum Imperij, ne quis Barbaras gentes nauum

docuisse velit: nam & hoc ipso, vt dixi, Ro- mani terrarum potiri cœperunt; de quo Poly- bius.

Patet & hinc fugitiuam hanc legem esse, alie- noque loco positam, utroque Codice sub tit. de penis: nisi quod obiter ea pertinet ad penam, Barbaros ναυπηγίαν docentium; exemplumque continet penæ condonatae in gratiam & ad intercessionem Episcopi.

Tandem ex hæc l. discis que ad eam apparet; quàm multa ad iustam interpretationem legis penult. Cod. eod. tit. de penis, quæ hinc alioquin reci- sis Historicis desumpta est; accedere deinceps possit.



NE SINE IVSSV PRINCIPIS CERTIS IUDICIBVS LICEAT

CONFISCARE.

TITVLVS XLI.

IX. COD. IVST. XLVIII.

Putâ Rectoribus Prouinciarum, seu Moderatoribus.

I. * Impm. THEOD. A. & Valentinianus, Cæs. ad Hierium P. P."

N V L I Iudicum, exceptis his qui in summâ Administrationis sunt positi potestate, vitæ quoque noxiis ius adimendæ sortiti sunt, quemquam omni- nõ inconsultâ Nostrâ Clementiâ in vilo genere criminationis tristi liceat proscriptio[n]is tempestate percellere. Ad nos simulationum genera, quæ- stionis ordo, criminum moles, documentorum probationumque pensanda libramenta mittantur. Nemo sibi præsumat Moderatorum, prouinciarumque Rectorum, sub quibuscunque infulis potestatis, quemquam patrimonij vniuersis priuare subsidiis: In illos gladij sui & ius seueritatis exerceant, in quos statim destrungi ferrum iura præ- cipiunt, quorumque differri supplicium, materia est interitus plurimorum. Dat. Kalend. Febr. Constantinop. DN. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæs. Coss. [4.]

INTERPRETATIO. Nullus iudicum priuatas facultates fisci nomine proscribere aut occupare præsumat, sed ad rerum dominos referat causam, pro qua hoc aliquis mereatur, & quod infu- sum fuerit, obseruetur.

NOTÆ.

* Lex vn. C. eod. tit. hinc interpolata est: recitatis inter alia duabus posterioribus sententiis, seu versiculis: putâ vers. ad nos & vers. Nemo.
Hierius PP. Orientis scil. sub Theodosio Iun. vid. Profopogr.
Iudicum, id est, Moderatorum, Rectorum prouinciarum: vt vers. Nemo, Propria hæc Iudicum significatio. vid. Gloss. Theod.
Hæc sententia abest à Cod. Iustin. quæ tamen hic necessaria; imò vt ostendam.
Criminationis, id est, Accusationis criminis.
Simulationum, pro insimulationum, id est, criminationum, accusationum: hic, & apud Symmachum lib. 7. ep. 99. 128. & apud alios: vid. Iuretum ad d. ep. 128.
Vid. leg. vn. in fin. infr. de sent. pass.
Esti Proconsoles & Proconsularibus infulis decorati.
Gladij ius, hic, & l. 7. inf. de Decurionib. de quo plura monere nil attinet: vid. Cuiac, plenissimè lib. 2. 1. cap. 30.
Cuiacius 2. 1. obseru. 30. intulerit ira: Gladij sui ius & seueritatis. Quo nil opus. Plura sunt exempla hoc Cod. inuersæ ita locutionis: sic l. 7. inf. de hereticis: adita per quamlibet successio[n]is formam contione: pro, adita successio[n]is per quamlibet formam.
Seueritatis appellacione quid hic veniat? mox dicam.
De accelerando supplicio, vid. l. 4. sup. de penis: & quæ ibi dixi.

CONFISCANDI, PROSCRIBENDI IUS HAC Theodosij Iun. constitutione, Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum omnibus *uiris apertis*, vt rectè Græci; quod antea competebat (vt docet *vellex 3. iusi. tit. prox. de bonis proscriptis*) etiam ius Gladij habentibus, admittitur: vice versa, Maioribus Potestatibus relinquuntur, quibus vitæ noxiis adimenda ius est. *Iudicibus*, inquam, id est minoribus, quibus statim *initio legis* opponuntur, *in summâ administrationis potestate positi*: & apertius adhuc *versis. Nemo*, designantur. *Moderatores & Rectores Prouinciarum*: quod & alioquin solâ *Iudicium* appellatio significari solet; *Iudicium* enim appellatio Moderatores & Rectores Prouinciarum ordinarios signatè complectitur. De hoc vero confiscandi iure Præsidiibus denegato videri quoque possit Gregorij Nazianzeni locus ad Nemesium Cappadocia Præsidentem *cap. 183*. Verùm non ita est, vt alibi probo.

Omnibus autem istiusmodi Iudicibus & Rectoribus Prouinciarum confiscandi ius admittitur, quibuscumque infulis potestatis decorati sint; id est non tantum Clarissimis; verum etiam, si rectè accipio, *Spectabilibus*: Nonnulli scilicet Prouinciarum Moderatores Spectabiles erant, eorumque titulus vel dignitas & autoritas inter Rectores Prouinciarum eminebat: cuiusmodi erant Præfecti *Aegypti*, & Proconsules. Vt hæc dignitates similesque inter ceteras Prouinciales eminebant (de quo alibi plenissime dixi) ita horum propriè *Insula* dicebantur; sic quidem etiam, vt extra ordinem quandoque nonnulli harum Dignitatum titulis & infulis ornarentur: de quo extant aliquot insignes loci apud Histor. Aug. Scriptorem Spartianum in *Hadriano*, p. 4. *Martium*, inquit, *Turbonem post Mauritania Præfecturam infulis ornatum*, *Pannonia Daciaeque Præfuit*. Rectè enim habet hæc interpunctio. *Insula*, propriè sunt *Insignia Consularia*. Denique hoc vult Spartianus, Turbonem posteaquam Iudex & Mauritania præfuit, tum demum ab Hadriano ornamentis Consularibus auctum, & Pannonia Daciaeque simul Præfectum. Ita rursus idem Spartianus ait, *Tavianum ex Præfecto Prætorij ornamentis Consularibus præditum*. Ita rursus idem vox scribit, *Daciam Turboni creditam titulo Aegyptiacæ Præfecturæ, quò plus autoritatis haberet, ornato*. Hinc igitur liquet, & Proconsules & Præfectos *Aegypti* inter ceteros Rectores Prouinciarum eminuisse, & his propriè *Insulas* tributas. Et his tamen ipsis, non minus quam cæteris, confiscandi ius hæc lege admittitur, vt maxime vtrique ius gladij haberent, quod notissimum: non ex hæc tantum lege, verum etiam *ex l. solet. ff. de offic. Procons. l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offic. Præs. l. 70. ff. de R. l. id est merum imperium*, quod Symbolo Gladij denotabatur, vt docet *l. 5. ff. de Iurisdic. Statius lib. 5. ad Crispinum*.

*Felix qui magno iam nunc sub Præsidente iuræ.
Cuique sacer primum tradit Germanicus Ensem.*

Vbi Statij hæc sententia est, *iturum in Prouinciam Præsidentem sub Cæsare iurasse*, eique Gladium traditum. Vt proinde merum imperium nihil aliud sit, quam *Gladij potestas*: & verò rectè à IC. definitur; quicquid Alij contra sentiant. De cætero videndus est Cuiacius de iure Gladij *lib. 21. obs. 30.* & Interpretes ad *d. l. 70. de R. l.*

Non illud igitur hoc iure quæ Gladij ius habet, &

confiscandi ius habet. Nempè quod à Cuiacio elegantissime obseruatum, argumentum à maiore ad minus hac parte non semper valet: Neque illic, cui merum imperium concessum est, & omnia eidem, quæ meri imperij sunt, relinquuntur. Ita pariter Præsides, de quibus *h. l.* agitur, cum ius gladij haberent, & in metallum damnandi, ius deportandi tamen non habebant, nisi Princeps, cui scribere debebant, sententiam eorum approbasset; *d. l. 6. §. qui vniuersas. & l. inter panas. §. deportandi. ff. de interd. & releg. & l. 2. §. 1. ff. de pan. quam vtrique deportationem alioquin confiscatio seu publicatio omnium bonorum sequebatur; l. vlt. de senten. pass. & restitutis*.

Possunt itaque Rectores Prouinciarum ius Gladij sui exercere, ferrumque distinguere in reos, eosque supplicio capitis asserere. Rationem diffinitur hæc lex ipsa suggerere videtur, nempè in sceleratos & reos ferrum statim distingui publicè interest, eorumque differi supplicium, materia est interitus plurimorum. Prærupta hæc scelera, crimina, vt statim Præsides vindicare possint, publicæ salutis interest, ne si alioquin aut supplicium differatur, aut eius inferendi Præsidi ius denegetur, scelerali elabantur, & factiosus licentia crescat; de quo plenissime dixi ad *l. 4. sup. de panis*. Atenim proscriptio nem alicuius paulo momento differri, vel etiã deportationem, interea dum aut Princeps consulitur, aut maior potestas, publica-vtilitas non idè dicitur. Quid quod non tam facile bonorum proscriptio concedi debuit Præsidiibus Prouinciarum, qui vt sapius, bona huiusmodi cum gemitu propinquorum in sinum suum vertebant, deque facili ad bonorum proscriptio nem spe imminentis compendij descendebant; quæ omnino huiusce legis ratio fuisse videtur.

Ex his interim quæ hæc *l.* dicuntur generaliter de Rectoribus & Moderatoribus prouinciarum quibuscumque, atque aded & de Spectabilibus, apparet, non admittendam Viri alioquin doctissimi sententiam distinguens inter Rectores qui vniuersas prouincias regebant, & qui diuisas prouincias; Omnibus enim licet gladij ius habentibus confiscandi ius hic admittitur. *Nemo sibi præsumat &c.*

Cæterum, quæ secunda Ampliatio hæc *l.* continetur, vt nullis Rectoribus Prouinciarum, ita in nullo genere criminis hæc licent. Sunt enim hæc huius legis verba peremptoria: *In vno genere criminatiois*, vt proinde non possim probare Ioannis veteris Interpretis sententiam, quam tamen Cuiacius quoque probabat, existimantis, Rectorem Prouinciae posse per consequentiam tacite, inconsulto Principe, bonorum confiscatione uti, si videlicet vitam alicui adimat, aut libertatè simul ac ciuitatè: Quomodo scilicet in iure exèpla sunt, quibus quod expressè est nõ valet, & tacite tamè id rectè fit. Quæ sententia probari nõ potest; imò enim hæc lex apertissime ostendit, quamlibet Rector Prouinciae ius gladij exercere possit, possit *seueritatem exercere*, id est possit pœnas ordinarias exercere, vitæ ademptionis, relegationis, in metallum damnationis, in quibuslibetcumque tandem criminibus, quocumque tandem genere pœnarum, quarum alioquin de iure consequens est bonorum proscriptio; attamen Rectoris ius omne stare intra terminos pœnae infligendæ, bonorum proscriptio nem arbitrio Principis relinquendam & reseruandam: & sic pœna ipsa à proscriptio ne diuellitur & separatur, sic vt illa Iudicem habeat Rectorem, hæc Principem Cognitorem. Et alioquin,

alioquin, si sententia Iohannis obtineret, fraus facile huic legi fieret, cui fraudi Theodosius occursum voluit, peremptoriis illis verbis, quæ antea expendebam. Quibus similes sunt formulæ cumulate magnâ animi & voluntatis enixæ ostensione *duobus versis. seqq. vers. Ad nos vers. Nemo*.

Et hæc quidem de Rectoribus Prouinciarum. Contra Confiscationis ius tribuitur hæc lege, vel relinquuntur his, qui in summâ administrationis potestati sunt potestate, qui que vitæ quoque noxiis ius adimenda sortiti sunt; Quibus verbis Græci & in his Basilicorum Interpretes, *libro 60. tit. 67.* rectè viderunt indicari *Præfectos Prætorio*, & *Magistros* (militum scilicet.) Nempè hi in summâ administratione potestati erant, de quo *propriis capitibus* egimus. Neque satis est in summâ administrationis potestate positos eos esse, verum necesse est præterea (quod tamen Tribonianus perperam omisit,) vt *sortiti quoque sint ius vitæ noxiis adimenda*, quibus verbis excluditur summæ alioquin alie & Illustris potestates, pares Præfectis Prætorio, vel Magistris militum, puta *Questores*, *Comites Largitionum*, *Magistri Officiorum*. Nam etiam hi in summâ administrationis potestati essent potestate, atque Illustris, vitæ tamen noxiis adimenda ius non habebant.

Multò magis excluduntur (contra quam Cuiacius visum fuit) *Vicarij Præfectorum Prætorio*. Nam tantum abest his confiscationis ius competierit, quod Proconsulibus non competiisse ostendimus,

vt contra Vicarij Proconsulibus fuerint inferiores, vt vel ex *Notit. Imp.* liquet, & infinitis huiusce *Cod. legibus*. N. que Cuiacij sententiam iuuare potest *l. 1. §. 4. ff. de leg. 3.* Nam præterquam quod deportationis tantum eo loco mentio fiat, cuius imponendæ ius cognoscentibus vice Præfecti *ad lege* tribuitur, à quo iure deportationis confiscatio hæc lege separatur; Sanè qui *ad lege* dicitur *cognoscere vice Præfecti ex mandato Principum*, non est Vicarius Præfecti Prætorio, cuiusmodi nullus fuit Vlpiani temporibus, sed tantum à Diocletiani seculo, (cui videlicet vnica Diocletis à pluribus sub Præfecti Prætorio administratione potestati delegata erat.) Verum is est, qui Præfecto Prætorio nondum constituto interea dum aliquis institueretur, vice Præfecti ex mandato Principis cognoscebat, quod longè diuersum est à Vicariis. Nam ex ita *hoc ipso Cod. Theod.* nonnulli vices Magistrorum nullum agere dicuntur, vt in *l. 1. inf. de Penas. ferar.* cum tamen certum sit, Magistros militum nullos habuisse Vicarios: Atque huiusmodi quoque est is, qui in *l. 1. ff. de intor. & emtor. dar.* dicitur temporis causâ Præfide defuncto Prouinciam obtinere, atque hoc discrimen ostendit queque *intor. Cod. diuersitas*, *de offic. Vicarij*, & alterius *de offic. eius qui vicem alicuius Iudicis vel Præsidis obtinet*, in cuius *tit. l. 1.* dicitur *Vice Præsidis Prouinciae administrare*: in *l. 2.* dicitur *præceptione principali &c. tueri locum Rectorum Prouinciarum*.

DE BONIS PROSCRIPTORVM, SEV DAMNATORVM. TITVLVS XLII. IX. COD. IVST. XLIX.

Novella Maioriani 7. De bonis Caducis siue proscriptorum.

Des Forfaitures & Confiscations.

P A R A T I T L O N.

BONA, Rubr. *l. 1. 1. 2. 3. 17. 19. 23. v. & Symmachum, lib. 3. ep. 73. corpora, l. 3. facultates, l. 5. 17. 18. 21. 23. fortuna, l. 20. hereditas, l. 2. possessiones, l. 16. 19. res, l. 3. substantia, l. 6. successio, l. 2.*

Proscriptorum, Rubr. & *l. 5. 12. 13. 17. 18. 20.* qui nominatim stilum proferriptionis incurrerunt vel exceperunt, *l. 7. 15.* quibus proscriptio iniuncta est, *l. 24.* pro qualitate criminis, *l. 3.* pro qualitate delicti, *l. 7.* pro atrocitate commissi, *l. 1. ob crimen, l. 1.* Item ob fiscalem actum, *l. 1.* Damnatorum, Rubr. *l. 2. 3. & l. vlt. capite, l. 4. gladio*, aliave quâ pœnâ vitam adimente, *l. 2.* supplicio affectorum, *l. 9.* qui viuendi sententiam passi, *l. 3.* qui pro suis criminibus meruere puniri, *l. 2. 3.* qui publicam videntur exceperunt sequestrariam, *l. 17.* deportatorum, *l. 8. 17.* latronum, nefariorum, aut huiusmodi sceleribus iuolutorum, *l. vlt. fisco* addicebantur, *l. 23.* adnectebantur, *l. 12.* fisci nomine eripiebantur, *l. 13.* fisco locus fiebat, *l. 2. 3.* fiscalibus corporibus sociabantur, *l. 11.* fiscali dominio vindicabantur, *l. 4.* arario Principis accedebant, *l. 10.* ad Principis ararium deuoluebantur, *l. 16.* largitionibus Principis copulabantur, *l. 20.* rei priuatae publicatione quærebantur, *l. 3. sup. unde vi.* scilicet ea quæ post reatum in eorum patrimonio sunt, non antè alienata *l. 1. h. l.* etiam alienata, donatave ab his post reatum, *d. l. 1.* etiam aliena ab iis possessa, si intra tempus ea domini non vindicarent, *l. 14.* Ideoque & canonem fructusque eorum præteriti temporis actus procuratores,

ratores, quos penes se haberent, prestare tenebantur, l. 16. 20. 21. Non tamen & vxoris bona, filiorumque, aut in hos autem reatum collata, l. 1. 5. h. t.

Porrò fisco incorporabantur proscriptorum bona seu damnatorum diligente indagine facta, l. 3. 7. 11. de quo *infra suo titulo lib. 10.* quandoque quaestione habitâ, l. 18. Titulis adfixis prædiis eorum, l. 11. 20. Occultatoribus eorum grauitè puniuntur: l. 5. 7. in f. 18. 19. 20. 21.

Non omnia tamen neque promiscuè proscriptorum vel damnatorum bona fisco quaerebantur: sed sub hac moderatione: Nam si liberi, aut parentes, fratres sororesve damnati essent, pro parte, vel etiam in totum bona his adquirebantur: de quo vide l. 2. 4. 6. 8. 9. 10. 23. & *ult.* excepto Maiestatis crimine, d. l. 2. & 10. & Magiæ, d. l. 2. Aliquando & Principis beneficio bona damnatis eorumve hæredibus reddebantur, l. 12. 13. 17. vid. & l. 1. 2. *infra de conlat. donat.* Petere certè ea intra biennium, à damnatione non licuit, etiam ob eam causam, l. 17. de quo *infra suo titulo, de petitionibus.*

Proscripti porrò Tyranni publicique hostes *hoc titulo* sequentes vel disertè nominantur vel indicantur: TATIANVS, l. 12. 13. RVFINVS, l. 14. 15. GILDO, l. 16. 19. EVTROPIVS, l. 17. MARCHARIDVS, l. 18. STYLICHO, & EVCHERIVS F. CIUS, l. 20. 21. 22. De quorum etiam Sateclitibus idem quod de ipsis constituitur, l. 19. 20. 22. & l. 19. 21. *sup. de panis. vid. & leg. quisquis, sup. ad l. Corn. de sicar.*

¶ CONSTANTINI M. lex, de VXORIBVS & LIBERIS proscriptorum, fiscalium item interuersorum, & Casarianorum; quid eis relinqui voluerit.

I. * Imp. Constantinus A. Petronio Probiano."

Res vxoris, quæ vel successione quâlibet, vel emptione, vel etiam largitione viri, in eam ante reatum iure perueniant, damnato marito inlibatas esse præcipio, nec alieni criminis infortunio stringi vxorem: Cum, paternis, maternisve, ac propriis frui eam integro legum statu religiosum sit: Et donatio maritalis ante tempus criminis ac reatus conlata in vxorem, quia pudicitia præmio cessit, obseruanda est, tanquam si maritus eis natura non pœna subdlexerit: capacitas priuilegio videlicet & modo inspecto, vt consideretur, quid capere potuit. ¶ Si quid etiam in *Emancipatos liberos* ante tempus criminis ac reatus patrem contulisse claruerit, integrum hisdem & citra inquietudinem referuetur. ¶ Quod verò nec vxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare, capum & incorporatum ita ad me referri specialiter censeo, vt illud quoque addatur, *Vtrum filios habeat, qui damnatus est:* simulque adiciatur, *vtrum item apud se ex causa donationis aliquid vindicauerit.* ¶ Sed in his, qui *fiscalibus actibus nexi* sunt, & pro ratiociniis proscribuntur & condemnantur, placuit, si quid proprium vxor habuit, vel à marito datum in quantum capere potuit ante initium actum, ex quo origo fraudis ac vitij in iudicium deducta est: si quid deinde in emancipatos filios donatione conlatum, antè quàm orto nexu suffugium potius, quàm munificencia, frausque temptetur, intemeratum apud accipientium iura persistere, nec quicquam fisco in qualibet causa teneatur obnoxium, nisi quod in dominio proprio cum obligari ortus est, habuit, vel quod agens tam suo, quàm vxoris, vel filiorum, vel cuiuscumque præterea nomine comparauit. ¶ Exceptis dumtaxat *Casarianis*, qui ab omni iuris beneficio excluduntur, nisi probata à me purgataque ratiocinia fuerint, vt quod innoxie habuerint, transmittendi copiam habeant. Dat. 11. Kalend. Mart. Serdicæ, Crispo 11. & Constantino 11. cc. Coss. [321.]

NOTÆ.

* Lex, Res vxoris 24. Cod. de donat. intr. vir. & vxorem ex prima huius legis parte desumpta est; reliquis ad titulum de Bonis proscriptorum, reiectis: Idem tamen non adeo benè *Donatio* illud sub titulo de donat. intr. vir. & vx. reculit: quandoquidem latius porrigitur ad omnes res vxoris: & posterior tantum eius pars eò pertinet. Concordat autem hinc l. in aliquam multis, lex 15. *infra.*
* Petronius Probianus sub Constantino M. eidem inscribitur lex 5. & 6. *infra de appellationib.* A. D. 316. Sanè Anno 115. Probianum Praecon. A. A. reperiò l. 3. *infra de appellat.* ad quem rescriptum refert quoque Augustinus, lib. 3. contra Crescivium, c. 70. In hunc est Symmachi Partis Epigramma.

PETRONIVS PROBIANVS.

Iactet se fortuna aliis, quod indice nullo
Lucem ad Romuleam sua sola licentia vexit.
Te Probiane pudor, te felix gratia, teque
Itala simplicitas morum & solertia iunxit:
Quocirca ad sedum Augusti natus & hospes
Præmia magnorum retulisti dignis honorum.

Auctor

Auctor de Præfectis V. R. notat hunc Petronium Probianum fuisse Præfectum vrbis A. D. 319. & 330. In quâ dignitate constitutus fuerit huius temporis, Anno inquam 311. non satis liquet.

PRIMA legis pars, de Proscripi Vxoribus & LIBERORVM rebus.
* Paterna, materna, *vers. cum paternis, inf.* Hæc propria.
* Donatio maritalis. Ante tempus criminis & reatus.
* *Ac mortuo ex penâ marito, vel in seruilem conditionem ex penâ qualitate deducto.* Hæc addita à Compositioibus Cod. In 7. Nempe idem in seruitute penæ obtinet, quod in morte ipsâ naturali, & morti seruitus comparatur: *l. cum hic status, §. si donator ff. de donat. intr. vir. & vxor.* Aliud enim est in seruitute puniati, §. si donator.
* id est, firmas, non autem integras & immunes à L. Papiâ, *vers. capacturibus, infra & vers. sed in his:* item non immunes à lege Falcidiâ, l. 12. Cod. ad leg. Falcidiam.
* Rationes nunc sequuntur supetiorum.
* *Adhuc, C. iust. malè: Stringi, est perstringi, construngi.*
* id est, que emptione ad vxorem perueniunt, vt initio legis, *Proprium est, quod quis mercatur & are.*
* Integra, absque diminutione, vt *infra, integrum & citra inquietudinem.*
* Ratio, cur donatio maritalis penes vxorem remaneat marito proscripito.
* *87. Cod. iust.* Sed hoc quoque rectum.
* *Capacitatis priuilegium, id est, in quantum capi potest per leges.* Porro *hic vers. à Cod. iust. reseratus est, aliâque contenta* subiecta propter leges *Decimaribus* sublatas.
* *Legis 9. Cod. de bonis proscrip. paragraphus primus* hinc desumptus est.
* *Capum à publicis personis &c. ita C. iust. de leg. 9. §. 1. Loco incorporatum.*
* *Pro, idem, vt C. iust.*
* *Secunda pars h. l. de Debitoribus fisci & fiscalibus ratiociniis nexis.* Quæ extat l. 9. §. 2. *C. de bonis proscrip.*
* *Habuerit, C. iust.*
* *2e. Initium actum: in C. iust. initium actus.*
* *Conlatum est, C. iust.*
* *Antequam crimen oriatur, intemeratum: ita C. iust. omilla elegitissima ratione quæ hic continetur.*
* *Suffragium fraudisque, ita hæc coherent.*
* *Ortus est, id est, capie: vt Compositores C. iust. hoc immutauerunt.*
* *Habuerit, C. iust. Comparauerit, C. iust.*
* *Tertius pars legis, de Casarianis: quæ paucè continetur d. l. 9. §. 2. in fin.*
* *Purgata, id est, purata: vt L. Liberto, §. qui aliena, 7. de negot. gest. Suetonius Caligula, cap. εὐκαταστάσει λαογερῶν Γραεῖς.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc æquabilis constitutio est, de bonis tum proscriptorum, tum fiscalium debitorum. Quænam, inquam, horum bona VXORIBVS & LIBERIS eorum emancipatis relinqui voluerit. 1. De REIS, seu de proscriptis agit Imperator. Igitur cum antè reorum proscriptorum bona ab vxorum, Liberorumque emancipatorum bonis minus secernerentur, quin omnia in fisco promiscuè, indifferetè, cogerentur: Rursum cum liberis extantibus, bona proscriptorum nulla prorsus eorum ratione habitâ ex veteri Leg. *Cornelia* præscripto confiscarentur: Vtrique huic malo *h. lege*, occurrendum Constantinus Imperator putauit. Primum itaque res vxoris & liberorum emancipatorum à bonis proscripti distingui vult: & quænam illa bona sint, explicat; hæc summâ ratione; quod alieni criminis infortunio nemo stringi debeat: vel vt loquitur l. 15. *infra.* quod tam longè vnusquisque à metu ac penâ abesse debet, quam alienus à crimine est: addatur & similis l. 18. *supra de panis.* Nempe hæc tria rebus vxoris connumerari vult Constantinus M. 1. Quæ successione quâlibet (paternâ fortè vel maternâ, vt docet *vers. cum paternis:*) ad eam perueniunt. 2. tum deinde propria quæ emptione consecuta est, & quidem hæc ratione, quod iis vxorem frui integro legum statu sit religiosum. *Integro legum statu*, id est integris, inlibatis, pro vt leges volunt. Quibus opponitur postea *capacitatis priuilegium & modus.* Religionis scilicet, neque alterum alterius crimine perstringi, ac maxime coniuges. 3. Tertio vxoris quoque bonis connumerari vult, donationem maritalem in vxorem collatam, donationem inquam, constante matrimonio factam, ante tempus criminis ac reatus. Nam quæ postea collata est, proculdubio nulla est: *L. cum hic status, §. si maritus vxori. 7. ff. de donat. intr. vir. & vxor. & similibus.*

¶ Donatio itaque à marito in vxorem facta constante matrimonio, ante mariti reatum, marito quamlibet postea damnato, vxoris bonis connumeratur. Quod equidem singulare est, donationem videlicet inter virum & vxorem constante matrimonio, quæ alioquin morte tantum coniugis

donantis confirmari solet si in eadem voluntate decesserit, eam marito quoque damnato confirmari, & sic rebus vxoris iam connumerari: Et huius tamen iuris singularis duas rationes Constantinus ingerit: Primam, quod hæc donatio cessit præmio pudicitia; Quæ utique ratio minus stringere videri possit: Nam alioquin quid veteret omnes donationes constante matrimonio factas ea ratione velari, si ratio pudicitia valet. Itaque fortè putet quis, hanc rationem non ad firmandam donationem hic allatam, verum ad arguendam causam, cur donatio facta fuerit à marito. Sunt & qui hæc verba ita accipiunt: hanc donationem ita demum penes vxorem remanere, si modò vidua permanserit. De qua interpretatione, etsi postea in aliâ quaestione videndum erit, tamen vel eo iam falsam præiudicate licet, quod his verbis, *quia pudicitia præmio cessit*, contrarium appareat, nempe vt retineat vxor donationes sibi factas, satis esse si viuo marito pudicè vixerit: Cessit enim semel hoc præmium, non autem cedit. Denique vera huius rationis interpretatio hæc est, Idem hanc donationem proscriptione mariti confirmari tanquam morte, quia cum maritus in id vsque tēpus in donatione persistit, neque eâ reuocauerit, utique & vxoris pudicitia testimonium hoc esse voluit: Cuius præmium vt à morte mariti, ita ab eius damnatione penes vxorem manere æquum sit.

Altera ratio, vel potius fictio, quæ ratio superior iuuatur, hæc est, *tanquam si maritus eis natura, non pœna subdlexerit:* id est quemadmodum naturali morte donatio viri in vxorem collata confirmatur; ita ciuili quoque: Quod singulare est in pœnâ publicâ & morte ciuili publicâ; vnde Tribonianus in d. l. 24. hæc addidit, *ac mortuo ex penâ marito, vel in seruilem conditionem ex pœna qualitate deducto.* Idemque obtinet in captiuitate hostili, ex Iustiniâni l. *ult. Cod. de donat. intr. vir. & vxor.* vid. & l. *cum hic status, §. secundum hæc, π. eod.* Aliud enim obtinet in morte ciuili ex causâ priuatâ. Nam si coniux donator seruus fuerit effectus priuari, non impletur, sed perimitur donatio: quamvis alias Seruitus quæcumque scilicet morti comparatur, d. l. *cum hic status, §. si donator, π. de donat. inter vir & vxor.*

uxor. Cuius sententiam non cepit Vir doctus Scip. Gentilis. Regulariter equidem seruitus quilibet morti comparatur, non tantum poenae, sed etiam priuata: vt docet 209. de R. I. Sed hanc parte in argumento, inquam, donationis inter virum & vxorem, priuata seruitus morti non comparatur: Vnde apparet iam neque obsecram hanc esse sententiam, neque repugnantem, quod Vir idem doctus conserbat. Ergo donationes vxori à marito factae, hoc casu vxori adquiruntur etiam constante matrimonio: vt disertè hæc lex præcipit. Et postea tamen aliud constitutum reperio ab Arcadio l. 15. inf. h. tit. Siquidem is, donationes ante nuptias tantum à marito vxori factas bonis vxoris connumerari voluit: Proinde non eas, quæ tempore nuptiarum factae erant. Correcta itaque hæc parte lex nostra. Verum Tribonianus hanc correctionem sustulit, l. 9. C. de bonis proscript. quæ alioquin desumpta est ex d. l. 15. stante iure quod hæc lege continetur. Maneat ergo, donationes maritales omnes ante reatum factas proscriptioe mariti insecutâ consuetari.

¶ Sub hanc tamen exceptione Capacitatis privilegio videl. & modo inspecto, vt cõsid. retur quid capere poterit: id est habitâ ratione l. Julia & Papiæ, seu legis Decimariæ, de qua agitur infra l. 2. de iure liberor. & l. ult. sup. de legit. Hereditat. & l. 7. inf. de Nauicular. quibus locis dixi plenè, & ad c. 12. legis Iul. de marit. Ordinib. Nèpè leges decimariæ, seu Lex Iulia de capacitate cõm. gum, hoc sæculo adhuc obtinebāt, à Cõstantino huius l. auctore nentiquam sublata, vt hæc lex aperit testatur: verum postea demum sublata: Quæ causâ hanc exceptionem à C. Iust. Cõpositores eius abesse voluerit: Capacitatis privilegii, & modus dicitur, pariter vt solidè capacitas apud Vlpian. in fragm. tit. 16. §. 1. Capacitatis simpliciter à Gaiō lib. 12. ad L. Iul. & Pap. l. 55. ff. d. leg. 2. id ipsum infra mox his verbis indicatur, vt consideretur quid capere poterit: & rursum in quantum capere potuit. Igitur capacitatis seu capiendi modus non tantum cernitur in hereditate, vel legato relicto, verum etiam in mortis causa donationibus, capionibus, vt hæc lex docet: Et eò quoque pertinet, quod non tantum Marcellus lib. 1. ad Leg. Iul. & Pap. in l. 38. ff. de mortis causa donation. & Vlp. lib. 8. in l. 36. ff. d. tit. de mortis causa capionibus tractant: verum etiam quod nominatim Terentius Clemens de donationibus inter virum & vxorem lib. 5. ad L. Iul. & Pap. in l. 25. ff. de donat. intr. vir. Ita pariter etiam in pactis dotalibus huius legis Decimariæ & capacitatis ratio habetur, vt ostendit L. 2. §. 5. de inoff. dot. Ad eundem modum lex Falcidia in huiusmodi donationibus morte confirmatis locum obtinet, l. in donationibus 12. Cod. ad Leg. Falcid. nempe quia donationes fidei commissi partibus funguntur, d. l. 12.

¶ Quæruunt Interpretes, vtrum eadem viceuersâ obtineant in donatione collata ab vxore in maritum: vtrum videl. & ea donatio damnatione mulieris confirmetur? Negantis sententiæ sunt hæc tria momenta: 1. Quod hæc lex loquatur tantum de vxore donataria. 2. Quia hæc lex noua sit, quæ iuri communi derogauerit, quo donatio mortis causa capitis diminutione intercedit, l. 7. de mortis causa donat. 3. Quia ratio pudicitiae in viro cesset, sine viduitatis in viro nõ tanta sint præmia quanta in femina. Verum Primò, Pudicitia verâ hic vel solâ saltè rationem non fuisse modò ostendimus, quo sensu vulgò ea accipitur. Secundo notissimum iam est, donationem quæ morte confirmatur, à donatione causâ mortis in complurimis differre: & nominatim hac parte quod notauit Accursus. Eas omnes differentias collegit Scipio Gentilis proprio capite, de donat. intr. vir. & vxor. l. 3. c. 34. Tertio de vxore

re donataria hæc lex idèò concepta est, vt pote quia tantum de ea quærebatur: Deinde quia non adèò solemnis est proscriptio mulierum, neq; tã facillè in mulierè quã in viro ea cadit. Tandè hæc l. occursum voluit Constantinus miseris vxoribus, quatum bona mariti proscripti bonis iã de more misceri solent: at enim vxore proscripta nil tale. Denique vt prohibenda inter vtramque donationis ratio vtrunque eadem fuit: rursum vt confirmanda donationis per mortem naturalè ratio vtrunque eadem est: quidam & confirmanda per mortem ciuilem vtrunque eadem ratio erit? Persecuerantia voluntatis ad mortem vsque ciuilem scilicet: ob quam, vt donatio in vxorem collata pudicitiae præmio cedit, ita & donatio in maritum collata charitatis coniugalibus præmio cedere debet potius quam falso. Fisco hanc eripere aduersus voluntatem eius qui donauit supremam, durum & auarum est. Et hæc de vxoris rebus.

LIBERORVM pariter emancipatorum bona, & in his bona ante reatum à patre collata, proscriptorum patrum bonis misceri Constantinus h. l. vetat: quinimò iis liberos potius citra inquietudinem vult: Ante reatum, inquam, collata; nam post reatum donationes factæ non valent, vt docet celebris inter nostros lex, post contractum, & l. 31. ff. de donat. l. ult. C. ad leg. Iul. Maiestatis: l. Induciorum, ff. de accusat. Ante tempus, inquam, criminis & reatus, id est ante contractum capitale criminis. Ante reatum, in iure legis: ab innoxio adhuc facta, l. 15. inf. quia facta sunt sine suspitione poenae ab innocente, & citra fraudem fisci. At autem lex, in emancipatos liberos, quia in potestate positus pater donare non potest, vt notissimum; id quod indicatur rursum vers. sequente, quod verò.

LIBERORVM tandem etiam in potestate positorum rationem aliquam habiturum sese hanc parte Constantinus spem facit vers. Quod verò nec vxor. Nempe iubet damnari bonis incorporatis, ad se referri vtrum damnatus filios habeat: Simulque adici, vtrum iidem apud se ex causa donationis aliquid vindicauerint, seu habeant: Nempe non alio fine, quàm vt eorum rationem aliquam hanc quoque parte haberet, iisque aliquid pro arbitrio quoque suo & humanitate relinqueret: cum alioquin donationes huiusmodi non valerent in liberos in potestate positos collata. Haec tunc scilicet Constantinus quoad donata, summa benignitate, & præter ius strictum. Quod quidem inter humanitatis eius argumenta ponendum est. Ad quam proximè accedit mos ille bonorum Principum, liberis proscriptorum aliquam paternorum bonorum partem concedendi: Ita Adrianus duodecimas bonorum liberis proscriptorum concessit, teste Spartiano. Liberalius Marcus, qui filiis Cassij & amplius mediâ parte paterni patrimonij concessit, & eos præterea auro atque argento adiunxit, teste Capitolino in V. Cassij & in V. Marci. Inde constituta iam certæ portiones quæ Liberis damnatorum concederentur: vt docet lex 1. c. de bon. damnat. Quid sequentibus Principibus visum hanc in partem fuerit, ostendunt complures ex sequentibus legibus. Haec tunc de vxoribus, de quæ liberis reorum seu damnatorum ex crimine, & quidem nominatim, quoad donationes à reis in vxores & liberos collatas.

FISCALIBVS itidem actibus proque rationibus nexorum, & exinde proscriptorum, condemnatorum, vxoribus & liberis simile quoddam beneficium h. l. largitur Constantinus M. ei, quod ex crimine damnatorum liberis & vxoribus superius concesserat: nempe vt non nisi ea quæ in proprio patrimonio interuersos habuit, eo tempore quo actum agere cœperit, vel quod agens, id est in actu

fiscali

fiscali iam constitutus adquisiuit quocunque tantum nomine, fisco obligata sint: duorum scilicet generum bona fiscalibus rationibus nexorum fisco vindicantur: bona scilicet quæ habuerunt cum actum gerere cœperunt: & bona quæ post ceptum actum acquisiuerunt: Et sic bona eorum tam præsentia, quàm futura fisco obnoxia tenentur h. l. id est hypotheca obligantur, ex quo actum fisci gerere cœperunt (sicut reorum criminis, ex quo reatum contaxerunt) h. l. & l. 1. C. de iure fisci: l. 4. C. de punit. fisci: l. 1. C. de conu. fisci debitor. Sic vt ex his nil iure donate possint: alioquin si donauerint, non erit hæc tam munificentiis (vt hæc lex eleganter loquitur) quam suffragium potius, fraudisque. Pariter vt post reatum criminis contractum, donata, alienata, fraudis suspitionem continent, l. 7. de mortis caus. donat. & arguunt. Et hæc de bonis præsentibus & futuris. At enim vxoris non tantum bona, verum etiam à marito vxori ante actum in iure donata (pro modo tamen Legis Decimariæ:) itemque in emancipatos filios tum donatione collata, ab aliis obnoxij & reliquorum bonis separantur, & vxori liberisque emancipatis integra illibataque relinquantur. Indè igitur liquet, tacitâ hanc hypothecâ tantum venire præsentia, futuraque bona, quæque erunt in patrimonio debitoris: non verò præterita patrimonio iam ante actum in iure exclusa, veluti quæ liberis ea emancipatis, vel vxori ante actum irritum donata fuerunt: Vxori inquam, sci-

licet vt donationem inter virum & vxorem morte non tantum naturali, verum & ciuili consumari superius ostensum est, ita pariter eadem confirmatur mariti confiscatione ex causâ actus fiscalis & ratiocinij. Denique vt hæc de donatoris mariti aduersus continuam mariti voluntatem donationem reuocare volente, ita & fisco, potior est vxor, donationem sibi ante actum in iure factam vindicans, quæ inferior esset, marito & ipso donationem reuocare volente.

At CÆSARIANIS, quæ tertia huius l. pars est, non idem beneficium seu privilegium Constantinus concedit: horum scilicet Interuersorum donationes in vxores, & liberos emancipatos, collata, et si actu Cæsariano antiquiores, reuocantur: vt Graeci redè hunc locum acceperunt. Cæsariani (quos Catholicianos Conditores Codicis Iustiniani hic quoque vocant, & de quibus erit infra peculiatis tit. lib. 10.) id est Officiales Rationalis, seu Procuratores Cæsaris fraudibus & rapinis infames erant, & idèò multa singularia circa hos facta: velut, quod lite à fisco eis mota, lite pendente bonorum possessio his eripatur, & sequestrationi locus sit: l. 8. inf. de iure fisci. Quod in actu constituti, ad dignitates non admittebantur, l. 1. de Cæsarianis, neque incõsulto Principe ad aliquod Corpus vocati poterant, l. 2. eod. Adde Quartum istud, quod alienata donata ab his ante actum, reuocentur, si rationes fiscales conturbauerint.

¶ CONSTANTII Imp. prima lex de LIBERIS & PARENTIBVS, quatenus bona proscriptorum iis seruari voluerit.

II. Imp. CONSTANTIVS A. & Iulianus Cæs. ad Populum.

SI quem fortè gladius vltor adfixerit, aliâue qualibet vitam adimens poena consumpserit, vsque ad tertium gradum generis copulationis, eiusdem successio deferatur, fisco penitus quiescente, vt accipiat hereditatem qui eam iure ciuili, vel pratorio poterat vindicare, de numero videl. personarum, quas Legis huius excepit auctoritas. ¶ Sed ita, vt alia sit condicio damnatorum ex crimine Maiestatis, aut Magica. In his enim, etiam si liberos damnatus habeat, vel parentes: non condentes poenam, sed relinquentes antiquam, fisco fieri locum præcipimus. Dat. VII. Idus Mar. Med. Constantio A. VII. t. & Iuliano Cæs. Coss. [356.]

NOTÆ.

- * Abrogatur hæc lex biennio post, ab eodem Constantio: l. 4. inf.
- ** Gladius vltor: h. l. & l. 5. sup. de malef. quæ eiusdem Constantij est.
- *** Ex ultimo reponendum, cognationis.
- **** Exceptio subiciitur.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. tres Constitutiones de bonis proscriptorum sequuntur. Hoc primo Edicto ad populum emissio, Constantius LIBERIS & PARENTIBVS ad tertium vsque gradum generis seu cognationis (excepto Maiestatis & Magia crimine) excluso fisco, bona damnatorum desert. Cuiusmodi Edicta ad populum multa, adscito iam Iuliano C. Constantium proposuisse reperio: veluti l. 6. inf. de paganis: l. 7. inf. de extraord. muner. l. 4. sup. de sepulchro viol. l. 4. 5. sup. de maleficiis Liberis, inquam, & parentibus ad tertium vsque gradum. Quæ Constantij hoc tempore moderatio fuit supra antiquam obseruantiam, vt etiam ex sine l. colligitur, sub Constantio M. Vatiè quippè ius hoc admodum

pro Principum varietate habitum, vt ad legem superiorem iam ostendere cœpi. Ne in retrofiora inquiramus, modò fisco omnia bona damnatorum, & semper quæ sita fuere, vt d. l. 4. modò liberis omnia bona delata fuerunt, & quidem omnibus liberis quocunque gradu, parique etiam ratione parentibus, vt l. 6. 10. 23. inf. modò liberis ad tertium tantum gradum & quidem omnia, & similiter parentibus, h. l. quod ius Iustinianus postea reduxit Non. 134. c. ult. modò Triens, modò Semis: vt l. 8. & l. ult. h. tit. adeò quidem vt & postumis hoc ipsu ius tributum fuerit, l. 10. Imò & ipsi deportato quandoque sextans relicta, vt l. 8. Denique fuit hoc ius varium & mutabile, prout tempora ipsique Principes fuere: Imò ipsemet Constantius biennio post, sententiam mutauit,

tauit, fisco suo damnatorum bona vindicari decernens, atque aded hanc legem abrogauit l. 4. *inf. h. t.*

¶ Maiestatis tantum crimen, ut aliis legibus putat l. 6. 23. *inf. h. t. l. quisquis §. ad leg. Corn. de Siccari.* ita hoc quoque Constantij Edicto (cuius mentio rursu fit l. 4.) ab hoc beneficio, seu ab hac moderatione excipitur semper fuit, sic ut in his criminibus vel bona omnia fisco vindicata fuerint, ut hanc lege, & d. l. 6. 23. & d. l. quisquis, vel sane modica admodum pars solis liberis relinqueretur, veluti sextans, l. 8. *inf. h. t.* Maiestatis crimini Magia h. l. crimen adiungitur, non tantum communi Principum aliorum Sententia Magiae crimen Maiestatis crimini proximum statuentium. (De quo sup. tit. de Malefic. ubi & de eius rei ratione :) verum peculiari adhuc Constantij aduersus hos odio, & peculiari odij istius causis. Cui rei fidem faciunt praeter hanc legem eiusdem lex 4. *inf. & lex 4. §. 6. sup. de paganis.* Eiusque rei plenus est Ammianus Mar-

cellinus, in gestis huius ipsius Anni 356. lib. 16. ex quo nonnulla iam transcripsi ad d. l. 4. *sup. de Malef.* item lib. 19. *extremo*, in Gestis Anni 359. cuius verba retuli ad l. 6. *cod. tit.* Quae ad hanc legem proximè faciunt, haec sunt à libr. 16. p. 72. *In castris*, inquit, Augusti [Constantij] per simulationem tuendam Maiestatis Imperatoris multa & nefaria perpetrabatur. Nam si quis super occidu soricis vel occussu mustela, vel similis signi gratia consulisset quemquam perit, aut anile incantamentum ad leniendum adhibisset dolorem (quod medicina quoque admittit autoritas) reus unde non poterat opinari delatus, rapitque in Iudicium penaliter interibat. Et post p. 74. *Instabant has malorum ciuiliu buccinas potentes in Regia, eare ut damnatorum petita bona suis necorporarent*, essetque materia per vicinitates eorum late grassandi. Namque ut documenta liquida prodiderunt, proximorum fauces aperuit primus omnium Constantinus, sed eos medullis Praeceptorum saginavit Constantinus.

¶ De INCORPORATIONE bonorum proscriptorum, Constantij lex.

¶ I I. * Idem A. & Caes. Caesario Conf. Beticae.

VBI aliquis, pro qualitate criminis, viuendi sententiam passus fisco fecerit locum, super occupandis rebus eius statim Officium Procuratoris Patrimonij litteris tuis conueniatur, ut eadem corpora fisci viribus vindicentur: & protinus super occupatione eorum scribitis competentibus intimeretur. Dat. v. Kal. Sept. Constantio A. VI I. I. & Iuliano Caes. I. I. C O S S. [357.]

NOTAE.

* Abest & hanc lex à Codice Iustinian. " Caesarius Consularis Palaestinae sub Constantio.
" Sic pro qualitate delicti, leg. 7. *inf.*
" An vox hanc, viuendi, quaeque illa sit, referenda ad superiorem criminis? Quod si ita est, tam multa sub manu restitutiones seise dant. Sane agitur hanc l. de sententia vitam adimere, seu de sententia lethali, ut loquitur Ammianus Marcellinus. Est qui venabatur, confiscandi, ut crimen confiscandum dictum fuerit, ex quo sequitur confiscatio. Quod non probo. An igitur viuendi, id est relicta tantum vita, ceteris ademptis? Teneat quis criminis viuendi, aut uerendi, aut vindicandi, aut vitandi, aut plectentis ut l. 15. *inf. de petitionib.* vel criminis stupendi. An potius viuendi sententiam passus: pro passus sententiam vitam adimere, ut leg. 2. *sup.* Quod si ita est, tum viuendi, pro deueniendi dictum fuerit: vel ut loquitur lex prox. 4. *inf.* quorum vitam seueritas ademisset. Ego tandem malim ad hunc sensum, criminis viuendi.
" Fisco locum facere, & l. 2. *sup. in fin.* dicuntur quorum bona publicantur, pariter ut l. 2. C. de iure fisci.
" Procurator Patrimonij per Hispaniam Beticam, de eo mox.
" id est, res.
" 29. ix. ut rectè habet editio Tiliiana, Anni 1550.

COMMENTARIUS.

SECUNDA haec Constantij constitutio est, de bonis proscriptorum: qua, INCORPORANDORVM fisco proscripti bonorum forma per prouincias, ac nominatim per Hispaniam Beticam praescribitur: quam postea immutauit Valentinianus l. 7. *inf.* Nempe Iudicis literis qui sententiam tulit, Officiales Procuratoris patrimonij moneri iubet, quod ij videlicet Officiales hanc incorporationem faciant, id est bona defuncti diligentissime indagent & describant. Non vult igitur Officiales ipsius Iudicis ordinarij hanc incorporationem facere, sed Officiales Procuratoris patrimonij. Quod Valentiniano postea ut dixi quadantenus displicuit. Voluit enim is Officiales Iudicis ordinarij primam indaginem & descriptionem seu Inuentarium facere, celebrare; & sic deinde ad Officiales Rationales Rei priuatae id transmitti, cui secunda postea inquisitio mandata est. Nempe ut fraudibus occurreretur, quae in corporandis fisco rebus adhiberi soleat, dum nonnulla subtrahuntur, accuratam

magis duplicis inquisitionis formam Valentinianus introduxit: Prioris per Officiales Iudicis Ordinarij; posterioris seu repetita quodammodo inquisitionis per Officiales Rationales. Facta peruestigatione Iudices vtraque lege iubentur breuem descriptionem factae ad Principem mittere. Verum plenius de forma inquisitionis & Inuentarij istius ad eam legem 7. dicitur. Quanquam peculiari quoque de eo ritulus est 9. *de incorporatione.*

¶ Ceterum quandoquidem lex haec inscribitur Consulari Beticæ, omittere non possum, quae Ammianus Marcellinus per hanc ipsa tempora narrat lib. 16. p. 73. ubi memorat rem quandam, quae in Hispania hoc tempore euenit, obrentu criminis Maiestatis; ut forte locus ille ab huius legis specie non abluere videatur: *Malignitate simili, quidam Agens in rebus in Hispania, ad canam itidem inuitatus cum inferentes vespertina lumina pueros exclamasse audisset ex visu, VINCAMVS perim... lemme... interpretatum atrociter, deleuit nobilem domum.* Vbi Lipsius

Lipsius in 1. *Saturnal. c. ult.* emendabat, *Vinamus, perendum est.* Mox subiicit ea ipsa, quorum portionem ad se perire legem notabam, hic tamen rursus exscribenda & plenius quidem: *Instabant, inquit, itidem has malorum ciuiliu buccinas potentes in Regia, eare, ut damnatorum petita bona suis adcorporarent*, essetque materia per vicinitates eorum late grassandi. Namque ut documenta liquida prodiderunt, proximorum fauces aperuit primus omnium Constantinus, sed eos medullis Praeceptorum saginavit Constantinus: Sub hoc crimordinum singulorum auctores in finta cupiditate diuitiarum arserunt, sine iustitiae distinctione vel recti. Inter ordinarios Iudices Rufinus praefectus Praetorio & inter militares equitum Magister Arberio, Praepositiisque cubiculi Eusebii & ... lapsi. ausus Quae for, & in urbe Antij, quorum, ad auctorem emulationem, posteritas tendens satuari nunquam

potuit cum possessione multo maiore. Nempe ex hoc Ammiani Marcellini loco, itemque ex altero, quem proximè lege notabo, liquet, fuisse hoc Constantij seculum *competitionibus*, id est bonorum proscriptorum postulatoibus, famosum. Sic quidem, ut qui bona tanto facilius impetrata vellent, modum bonorum quantum possent, dissimularent. Ea de causa igitur Constantinus diligentem Breuem de bonis confici voluit, atque ad se transmitti. De quo rursus agitur l. 7. *inf. & tit. de petitionib.* libr. 10. imò & l. 23. *inf. h. t.*

¶ Notanda interim haec lex de Procuratore patrimonij per Hispaniam Beticam, cuius hoc nomine nulla alibi mentio occurrit, etli in Notitia Imperij postea memoratur eius loco *Rationalis rei priuatae per Hispanias.*

¶ LIBERIS & PARENTIBVS beneficium à se collatum l. 2. *sup.* reuocat Constantius Imp.

IV. * Idem A. ad Taurum

VETVERAMVS, bona capite damnatorum fiscali dominio vindicari, excepto crimine Maiestatis & Magicæ, ut ea haberent usque ad gradum tertium successorum quorum vitam seueritas ademisset: nunc verò bona capite damnatorum fiscali dominio vindicari decernimus, sanctione illa, quam cetera condicione dederamus, quiescente. Data prid. Non. Ianuar. Sirm. Acc. v. Kal. Septemb. Datiana & Cereale Coss. [358.]

NOTAE.

* Abest & hanc lex à Codice Iustinian.
" Taurus Praefectus Praetorio Italiae sub Constantio, v. Praepogr.
" Ante biennium: puta l. 2. *sup.* " Liberi & parentes.
" Usque ad tertium gradum generis seu cognationis.
" Vide Ammianum Marcellinum lib. 17. p. 112. & Chronicon nostrum.

COMMENTARIUS.

TERTIA haec Constantij Imperatoris de bonis proscriptorum constitutio est: qua is moderatam legem suam 2. *sup.* ante biennium latam abrogat.

¶ Cuius mutationis causas tum ex iis quae superius dicta sunt, tum ex Ammiano Marcellino vel lib. 21. *extremo*, colligere licet. Nempe Constantius indies magis magisque bonis confiscandis inexplibili cupiditate exarsisse deprehenditur, & in poenis infligendis nimis quam inciuiliter acerbitate nimia & iracundia totus. Et ut idem Ammianus

Marcellinus scribit, augebat amaritudinem temporum flagitatorum (id est petitorum) rapacitas inexplata, plus odiorum ei quam pecuniae conferentium. Atque ut in vniuersum id verum, ita in Maiestatis & Magicæ potissimum criminibus ingenium suum exeruit, & seueritatem (ut hanc lex ipsa loquitur) exercuit. A quibus sibi maximè metuit, quod & aliae leges plures ostendunt, ut ad superiorem legem ostensum est. Verum abrogata rursus haec lex à Valentiniano l. 6. *inf.*

¶ IULIANI in OCCULTANTES bona proscriptorum, Constitutio.

V. * Imp. IULIANVS A. ad Felicem Com. S. L.

VIDAM sceleratè proscribitorum facultates occultant: Hos praecipimus, si locupletes sint, proscriptione puniri: si per egestatem abiecti sunt in faecem vilitatemque plebeiam, damnatione capitali debita luere detrimenta. v. p. Rom. v. I. Id. Mart. Mamertino & Neuita Coss. [362.]

NOTAE.

* Abest & hanc lex à Codice Iustinian.
" Felicis huius Comitatus factatum laegitionum sit rursus mentio hoc ipso Anno, l. 5. *inf. de fide restium.* Meminit eius anno sequente 363, quo etiam mortuus est, Ammianus Marcellinus lib. 23. p. 236. Meminit Libanius pro Aristophane p. 218. ubi ostendit eum ex Christiano Apostatam factum. Eundem intelligit idem p. 237. Meminerunt etiam historiae Eccles. scriptores, & in his quoque Philostorgius, ad quem dixi lib. 7. c. 10. Meminit & Chrysothomus aduersus Gentes, & Theodoretus lib. 3. cap. 1. & 12. De eodem sensu & Iulianus Misopogone, p. 125. v. Praepogr. &c.
Tom. III.

COMMENTARIUS.

ULIANI hæc Constitutio est in occultatores bonorum pertinentium ad proscriptos: Scilicet occultantibus bona proscriptorum pœnam imponit, & quidem severissimam, A. D. 362. In quo argumento de occultatoribus versantur plures aliæ *hoc tit. puta lex 7. in fin. l. 18. 19. 20. 21. inf. h. t.*

¶ Ceterum proscriptos, quorum hæc Iuliani lege mentio fit, Baronius in huius anni gestis num. 109. Christianos intelligit: Cui (vt hoc addam) suffragari videatur, quod Felix Comes S. L. cui hæc lex inscribitur, ex Christiano, Apostata factus fuerit, vt testatur Libanius *pro Aristophane p. 218.* Verum id nil necesse est: nam & alij per hæc tempora à Iuliano proscripti fuisse: quomodo Zonaras scribit, *Iulianum multos relegisse bonis eorum confiscatis.* Imò ne Christiani quidem proscripti quæ Christiani, fuit enim hæc Iuliani persecutio in Christianos, & quidem per hæc Imperij maximè initia, nullo modo leniens, sed vel maximè blandiens.

¶ Ergò pertinet hæc Iuliani lex omnino ad paucos à Iuliano proscriptos, qui partim Constantium dementauerant, partim ipsi Iuliano maximè aduersi fuerant, grauique eum contumeliâ adfecerant, imò qui alios ad seipsum ambiendum concitauerant, de quo agit Ammianus Marcellinus *lib. 22. p. 220. 222. 223.* vbi & proscriptos nonnullos nominat, & Libanius *Orat. funebri in Iulianum necem, p. 298.* fuit sanè in Iulianum & alia coniuratio, cuius causâ proscriptio exercita de quo Libanius... & *legatione ad Iulianum p. 161. & dit. orat. funebri, p. 307.* Verum hæc ad hanc legem non pertinent, sed posterior est. Ad hanc ipsam proscriptionem pertinere videtur *lex 1. inf. de collat. donatar.* Tandem subscriptionem *huius legis* obsevari cupio. Dicitur enim ea *PP. Romæ.* Scilicet Senatorij quoque viri à Iuliano hoc tempore proscripti, quorum bona Romæ erant eum in latro sedèque fortunatum suarum. Et fortè pertinet hæc lex ad...

¶ LIBERIS bona damnatorum quorumcumque, excepto Maiestatis crimine, relinquit Valentinianus.

v. i. * Imp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum p. v."

SUBSTANTIAM damnatorum "integram ad liberos peruenire, & in qualibet causa" postis parentibus liberos heredes" esse præcipimus, excepta * solâ Maiestatis quaestione: quam si quis sacrilego animo adsumit, iustè pœnam ad suos etiam posteros mittit. Dat. vi. i. Kal. Decemb. Mediol. diuo Iouiano & Varronianus Coss. [364.]

INTERPRETATIO. *Si quis pro crimine suo occidi vel damuari meruerit, crimen cum auctore eius deficiat: Bona verò eius ad filios vel heredes legitimos pertinebunt: nisi fortè Maiestatis crimine damnatus sit aliquis, quorum etiam filios de bonis damnati patris iubemus fieri alienos.*

NOTÆ.

- " Ec hæc lex abest à Cod. Iust. si eius mentio l. 10. inf.
- " Romæ. id est crimine, nisi mox, quod malim, legatur postis: de quo ad l. 9. inf.
- " Hæc vox docet hic agi de capitis supplicio affectis.
- " Legit, quando 10. Cod. de bon. proscript. extrema sententia hinc desumpta est.
- " Non etiam Magie, vt l. 2. & 4. sup.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Senioris duæ de bonis proscriptorum & damnatorum constitutiones sequuntur: Quâ is liberis capite damnatorum in qualibet causâ postorum, id est quorumcumque tandem criminum reorum, vel in qualibet causa postis, id est quocumque gradu, sexu, solo Maiestatis crimine excepto, bona filio excluso adiudicat. ¶ Vbi notanda sunt hæc tria.

Primum Liberis indistinctè hoc beneficium tribui à Valentiniano, & sic in infinitum posteris, vt sine legis quoque dicitur, non vt antea Constantius aliquando, liberis ad tertium vsque gradum tantum. Quinimò & postumi quoque ad hoc beneficium pertinent, ad eos quippe *huius legis* Valentinianæ beneficium Theodosius M. viginti annis post prorogauit, l. 10. inf. quâ *huius* nominatim legis mentio fit.

Secundò vnicum Maiestatis crimen excipi à Valentiniano notandum est, quod & ipsum repetitur

d. l. 10. & 8. in fin. inf. non etiam alterum Magie, quod & ipsum tamen pariter Constantius excepit, l. 2. & 4. sup. vbi Constantij facti causam reddidimus. Nempè Valentinianus iam inde ab Imperij sui exordio complures leges promulgauit, quibus vnicuique quod animo imbibisset colendi liberam facultatem tribuit, vt ipse testatur l. 9. 5. de malefic. & Ammianus, Marcel. comprobatur lib. 20. Itaque haruspicinam seu Magiam & alias præterea concessas à maioribus religiones, nullum eum maleficiorum causis consortium habere iudicauit, neque genus criminis esse arbitratus est, vt idem profertur d. l. 9. Ad quam legem complura super hæc re notavi, itémque ad l. 10. sequ. Denique insontis Magie vsum Valentinianus, haud aliter atque Constantinus M. aliquando reliquit, quem Constantius omni opere sublaturum voluit.

Postremò obseruandum est in Maiestatis crimine pœnam ad posteros transmitti. Ad posteros, id est,

est, ad liberos in infinitum, vt proinde fallantur, qui sinceritatem legis, quisquis, ad nepotes tantum, non etiam pronepotes extendunt, quos *huius* quoque legis præiudicio refutare promptum est, iis verbis, quæ etiam Tribonianus hinc desumpta l. 10.

C. de bon. proscript. subrexit. Posteros autem nemo filios tantum primi aut secundi gradus accepit, nisi Caligula cuius impudentem calumniam etiam Suetonius eo nomine notauit.

¶ De INVENTARIO seu descriptione bonorum proscriptorum, eiusque forma, Valentiniani lex.

v. i. * Idem AA. & Gratianus A. ad Probum" p. p.

SI qui intra prouinciam, pro qualitate delicti, solum proscriptionis incurserit, per Ordinarij Officij" sollicitudinem, bonorum eius indago diligentiissimè celebretur, ne quid rei Priuatæ commodis per gratiam atque conuidium furtim subducatur: Et plena descriptio comprehendat, *Quod spatium, & quod situris ingenium": Quid aut cultum" sit, aut colatur: Quid in vineis, oliuis, aratorijs, pascuis, syluis, fuerit inuentum: Quæ etiam gratia, & quæ amantitas sit locorum: Quis edificatis ac possessionibus ornatus: Quorūve mancipia in prædiis occupatis vel urbana, vel rustica, vel quarum artium generibus inbuta, teneantur: Quot sint casarij, vel coloni: Quot boum, exercitijs terrarum atque vomeribus instructum: Quot pecorum & armentorum greges, & in qua diuersitate numerati sint: Quantum auri & argenti, vestium ac montium, vel in specie, vel in pondere, & in quibus speciebus: Quidve in enthecis sit repertum: Tum demum, omnia ea quæ velle nos perspicis, inquisitione constricta Rationalis Rei Priuatæ tradantur Officio, nostro necienda patrimonio. Mox verò ad nos sub literis publicis" Iudices" singillatim de omnibus nominatimque perferatur: Procul dubia neglegentia multanda: Nam si quid, post factam à prædicto Officio inuestigationem, Rationalis rei Priuatæ, cui in iustitia secunda mandata est, amplius fortassis inuenerit, Officium fraudulentum eâ condemnatione ferietur, vt aliud tantum, quantum fuerat subtractum, ex propriis facultatibus inferat. Dat. III. Non. Maij, Treu. Valentiniano NA. P. & Victore Coss. [369.]*

NOTÆ.

- * L. 7. Cod. tit. Est autem hæc lex elegantissima.
- " Probus PP. Italiae, Illyrici, Africae sub Valentiniano Sen. v. Profopogr.
- " id est, per Officiales Rectoris Prouinciae, qui Iudex est Ordinarius.
- " Ingenium ruris vocat naturam, conditionem, & qualitatem eius vide Non. cap. 4. vbi hunc Vitgilij locum appositè affert, Georg. 2.

Nunc locus aruorum ingenis que robora cuique, Quis color.

- Vbi & Semius ingenis, id est, naturis: sic & ingenium loci Sallustio & Tacito lib. 5. Arboribus etiam ingenium tribuitur apud Gell. lib. 3. cap. 6. Animalibus, l. 38. 6. quæstus, ff. de ad lib. Edict. Metallis Apulcius lib. 9.
- " Incultum: C. Iustin. Quod si legas, haud cultum sit, Sed quomodocumque legas (sententia consistit).
- " Agrorum quinque species obserua: Vineas: Oliua, (id est, Oliueta), aratorias, pascuas, syluas.
- " In Cod. Inst. oliuatis. & ol. oliuatum id est, ar. Est qui hic tenet oliuis, veluti formula 62. in vineis, oliuis, syluis, campis, prædijs pascuis, & formula 69. cum vineis, oliuis, campis: Sed nil opus; nam & ita l. 4. de censibus: Agrolinarius dicitur Autho. de limitibus p. 303. Oliuastellum Innocentio p. 248.
- " Quis in edificatis ac possessionibus sit ornatus, ita Cod. Inst.
- " Aratorias, sunt agri aratorij, Terræ labourables.
- " A Filco, vel etiam culeura: verum illud malo.
- " Casuarij, C. Inst. malo: de quo mox.
- " De Colonis vid. Paratilon de segitijs Colonis.
- " Quot in ga boum, ita nonnulli. Possis tamen retinere quot boum, pro quot boves, possis & apud d. d. 19. 2. huc accessere vocem greges.
- " Exercitijs vox hic propria, vt & L. unic. inf. de Saturnianis l. 11. inf. de Vteranis: l. 10. inf. de Iustrali collation. Poëta: qui vrbibus exerceat suis.
- " Alij instructum: verum instructum rectum est, & instruendi vox hæc in re propria.
- " Et vestium, C. Inst.
- " Enthecæum vox hic propria etiam in libris Pandectarum. Alioquin C. Inst. habet, apothecis.
- " Alij, constituta, sed nil necesse.
- " aut Valentinis super hoc causâ missi. Hac amplius in C. Inst.
- " In C. Inst. publici Iudicis, malo.

COMMENTARIUS.

SECUNDA hæc Valentiniani Sen. constitutio est de bonis proscriptorum vt accurata ita elegantissima, quâ is nouam INCORPORATIONIS bonorum proscripti formam per prouincias & quidem exactiorem, quàm à Constantio præstituta

ta fuerat, l. 3. inf. imò & quam ipse præscripserat, l. 1. inf. de incorpor. nunc præscribit. Nempè ne quaefraus fiat, ne quid bonorum subducatur, duplicem inquisitionem fieri vult. Primam, per Officiales Rectoris prouinciae plenissimâ descriptione

facta, seu plenissimo Inventario eaque descriptione & inquisitione ad Rationalem rei privatae nullam, quod hactenus constitutum non fuerat d. l. 1. de incorpor. Secundam inquisitionem fieri vult per Officiales Rationalem rei privatae, primam interim inquisitionem ad ipsum Principem quoque mittendam (quod & ipsum Constantius d. l. 3. sup. voluerat.) Duplicis istius inquisitionis hic effectus est, ut si Officiales Rectoris Provinciae negligenter vel fraudulenter subtaxasse quid secundam inquisitione reperti fuerint, poenam dupli multentur. Quae dupli poena notanda est, & duplex haec inquisitio, ne quid videlicet Fisci commodis subtrahatur per gratiam, vel condonum; Quam rationem Valentinianus hac lege differre adsignat. Addi potest & altera veteriorque ratio, quam ad l. 3. sup. notabamus. Nempè ad refrenandam peritorum cupiditatem, & ut scilicet liquidum Princeps quid potentibus tribueret.

¶ Observanda cum primis accurata in id faciendam descriptionis forma, seu Inventarii bonorum proscripti, quae hic praescribitur. Est enim haec lex eo singulari admodum, velut accuratam Inventarii faciendi rationem seu formam continens, ut & descriptionem eorum in quibus facultates cuiusque ferme constitunt, non modò recentium eorum facta, sed & quantitate & qualitatibus eorum designatis: Sic ut nihil ferme hac parte dici possit vel excogitari, quod non hic continetur: Atque inde Inventarii faciendi forma per singula capita desumi: fundos nempè memorat, eorumque quinque genera describit, vineas inquam, oliua, aratoria, pascua, Sylvas, eorumdemque qualitates, ruris, inquam, ingenium, culta, inculta, gratiam & amoenitatem locorum: Cui similis admodum est forma seu perfectio censualis, quae proponitur in l. 4. in pr. ff. de censibus: ubi & similis agrorum diversorum enumeratio occurrit Formam censuali canetur, ut agri sic in censum referantur. Nomen FUNDI cuiusque & in qua civitate, & quo pago sit, & quos duos vicinos proximos habeat: & id ARVVM, quod in decem annos proximos summerit, quot ingerum sit: VINEA quot vites habeat: OLIVAE quot ingerum, & quot arbores habeat: PRATVM, quod intra decem annos proximos solum erit, quot ingerum: PASCVA, quot ingerum esse videantur. Item SYLVAE Cedunt, omnia ipse qui defert, asserit. Similis & enumeratio omnino Claudiani in Theodori COS. p. 171.

— nunquam mihi cura tot annis,
Altera quam daves sulcis mollire notales
Nosse SOLI VIREM NEMORI, qua commoda
rupes.
Quis felix OLIVAE tractus, qua GLEBA fo-
neret
Fringibus aut quales tegetet VINDEMIAM colles.

Memorat Secundo loco Imperator, simul & Inventatio comprehendit vult, Edificiorum ac pos-

sessionum ornatum. 3. Mancipia rustica, urbanaque eorumque artes & genera: 4. Casarios, & Colonos, ubi Casarii quid sint, videndum est: Quot sunt, inquit, Casarii vel coloni: Neque alia certe aut antiquior huius nominis mentio mihi occurrit. At enim multa postea eorum, siue Casariorum, Casaticorum, Casalium (tot enim nominibus vocati) mentio occurrit, veluti in Capitularibus, lib. 1. cap. 68. lib. 3. c. 64. lib. 4. c. 75. lib. 5. cap. 136. in veteribus chartis, imò & in veteri Inscriptione quadam. Deque ea voce Pirhaeus, Lindenbrogius, Spelmanus Iuretus, in Iurum: Ex hac sane leg. apparet liquidò, non fuisse eos seruos; à mancipiis enim separantur, pariter ut in testamento Caroli M. Item à Colonis separantur, imò & iis praevultur: Quare dignior eorum quam colonorum & mancipiorum ratio fuerit. Et certe Cassarii fuisse videntur, qui singulis casis administrandis colendis praepositi erant: in cuiusmodi casus plures (nos massas terrae, Metagyas vocamus, Angli hidas,) maiores fundi diuidebantur: à Cassis, videlicet quae iunctae fundis: l. 20. c. si seruis. vind. l. 41. §. felicissimo, c. de relegatis 3. Vnde & Casata, & casamentum, de huiusmodi agri modo: v. Spelmationum. Et homines de Corpore & de Casatagio, in consuet. Tulosan. tit. de homagiis, articulo 8. Quos ibi interpretantur, de domo & familia seruii, intra casus ruri seruientes. Quinto loco Inventario comprehendit vult Imperator BONES, eorumque ut & vomerum numerum adscribi vult Imperator. 6. Pecora item & armenta. 7. aurum, argentum, vestes, monilia: eorumque pondera & species. 8. Tandem & embeccas, seu quid in enthecis repertum sit, id est quid in instrumento & instructo rustico, urbano repertum fuerit, id enim omne embecca appellatio complectitur de quo alibi: Angustior verò est Apotheca appellatio (quam hic substituit Tribonianus) complectitur enim ea tantum condita, seu quae in conditis sunt. Et haec quidem omnia vitiliter traduci possunt ad omne Inventarii genus, ubi res specificari debent, & per capita rerum distinguuntur.

¶ Caterum ex hac quoque lege discimus, versum, ut & aliis multis, nullo discrimine res proscriptorum non tantum immobiles sed & mobiles, etiam aurum & argentum privatae rei incorporari solita. Ut proinde non assentior viro docto Annotat. in Ann. Marcell. lib. 15. p. 78. existimanti ferme fundos ac praedia Rei Privatae applicari solita; aurum verò & argentum, largitionibus: allegata etiam hac l. c. l. 20. inf. Neque quicquam iuuatur ea Sententia arg. epistola Iuliani 43. ad Ecebolium: ubi iubet Iulianus Edessena Ecclesiae pecunias omnes τὰ χερματα ἀπαρτα, diuidi militibus, κατὰ κτήματα τοῖς ἡμετέροις πρὸςβάτοις, neque enim indicatur haec largitionum & privati ararii differentia, verum in specie illa Iulianum illic pecunias in milites diuisisse, fundos verò Rei privatae suae incorporasse.

VIII. * Imppp. Gratianus, Valentin. & THEOD. AAA. Eutropio P. P.

DEPORTATO si erunt Liberi nepotesve, sui seu emancipati, nepotes quoque ex filia, semissem tantum bonorum fiscus usurpet, semissem ipsi ac liberis hac distributione seruetur, ut sextantem ipse ad fortunam ab extrema inopia vindicandam suae habeat potestatis, trientem liberis, nepotesve: scilicet indifferenter, siue hij ex filio siue filia erunt. Quod si * idem & emancipatos, & suae potestatis filios, nepotesve habuerit, beneficium tantum ad eos, qui in potestate sunt transferatur, si emancipati

ea quae consecuti erant emancipationis tempore damnosè existimant conferenda. Sin autem confusionem bonorum & donationis elegerint, omnia ea, quae fiscus concedit, aequae diuisionis partibus sortiantur. Quae regula etiam in dote filiae vel neptis ex filio conferenda custodienda erit. * Et si filius quidem erit aut filij, ex filio autem alio filiusve aut filia nepotes, triens hic in stirpes non in capita diuidatur. ¶ Quod si deportatus sine liberis, vel nepotibus Patrem habeat ac matrem, vel etiam utrumque, non semissem à fisco, sed bensis patri- monij vindicetur, triens residuus in duos sextantes redactus inter parentes ac deportatum aequaliter diuidatur: ita ut vnciam mater, si ius liberorum habuerit, usurpet. Sin secunditatis privilegium non habeat, patri vnciam iam habenti mater semunciam ex vncia sua cedat. Idem seruetur, si deportato ex duobus parentibus vnus supererit, ut sextantem sine aliqua malignitatis interpretatione praesumat: at tunc quidem mater, etiam si ius non habuerit, liberorum: quam superstes vir ut sanximus, semper excludet. ¶ Quod si deportato nec liberi fuerint, nec parentes, sextantem fiscus accipiat, sextans ei ad vitam adfecta adminicula referuetur. ¶ Exceptis his qui crimine fuerint Maiestatis adfecti: nam in eo casu solum sextantem iubemus filiis ac nepotibus referuari: his regulis, quibus supra est constitutum, sextantem fisco usurpante: ipsum verò in tam atroci facinore conuictum, non solum deportatione, sed ogestate puniri conueniet. Dat. xv. Kal. Iul. Theosal. Gratiano v. & Theod. t. AA. COSS.

NOTAE.

- * Tangendae huic legi sunt leges sex: puta lex 9. prox. inf. l. 6. sup. de sponsalib. l. 1. sup. si provincia Rector: l. quidque, sup. de his que administrant l. 1. sup. de vfar. rei iudic. l. 2. sup. ad leg. Jul. Repetund. Cum hac leg. c. seq. non male conferatur lex 15. inf. de p. titionib.
- ¶ Eutropius PP. sub Theodosio M. Orientis scil. vid. Prosopogr.
- ¶ Prima haec sententia abest à Cod. Iust. Hinc sane PRIMUM caput huius leg. initium ducit, de LIBERIS deportati.
- ¶ Etiam ex filia; ut mox, indifferenter, siue hij ex filio, siue filia erunt.
- ¶ Semissem hic & inf. secundo cap. ut seruis.
- ¶ Lex 8. Cod. de bonis proscriptor. hinc desumpta.
- ¶ id est, fisco, ut C. Iust. d. l. 8.
- ¶ id est, putant sibi collationem damnosam, atque adeò conferre nolunt, contra ius quae emancipationis suae tempore consecuti sunt, contenti esse malunt. In Cod. Iust. Anno suo, d. l. 8.
- ¶ Collationis definitionem hinc eme: ut sic confusio bonorum & donationis. Paulus quoque 5. sent. tit. 9. §. ult. Confusionem bonorum vocat.
- ¶ Liberis damnati concedit. C. Iust. d. l. 8.
- ¶ Reliqua quae sequuntur, absunt à Cod. Iust.
- ¶ Quid si merè fratrum liberi sint? Casus hic non expressè hic deciditur.
- ¶ SECUNDVM huius l. caput de PARENTIBVS deportati.
- ¶ Bensis, pro bellis. v. de Orthogr. Cod. Theod.
- ¶ Secunditatis privilegium hic supra, ius liberorum: de quo suo titulo, supra, lib. 8.
- ¶ Deportatus scil. 29. Alterum quidem: sextantem scil.
- ¶ In semunciam: altera quippe matri etiam ius liberorum non habenti relinquatur.
- ¶ TERTIVM huius leg. caput: de SELO deportato.
- ¶ QUARTVM caput de MAIESTATIS crimine.

COMMENTARIVS.

DEPORTATORVM bonis (quae alioquin fisco solida cedunt, de quo ad l. vn. inf. de sent. pass. & restit.) aliquid abradi hac Theodosius M. constitutione vult, summa indulgentia: id est aliquid ex iis bonis deportato ipsi, aliquid liberis eius & parentibus relinquitur: Nempè DEPORTATO ipsi, sextantem cedere vult: excepto tantum Maiestatis crimine: in hoc quippe atroci facinore conuictum etiam ogestate puniri deportatum vult Theodosius. Hoc illud scilicet crimen est, quod ab omni iuris privilegio & beneficio semper exceptum fuit: & cuius rei non tantum poena verum etiam ogestate puniri oportet: de quo v. quoque l. quisquis, sup. ad Leg. Cornel. de sicariis, ut ita perpetua ogestate sortentibus (quod de filiis dicitur perduellionis Rei, d. l. quisquis) sit & mors solatio, & vita supplicio.

¶ Hinc interim notandum, Maiestatis Reos non semper capite damnatos, verum & deportatos quandoque tantum: quod etiam docet lex, eorum, c. de poenis: l. Alnodorum c. eod. tit. inest. leg. cuius, c. ad Leg. Jul. maiestatis. Deportato igitur extra Maiestatis crimen aliquid bonorum, sextans inquam ex hac Theodosij M. constitutione relinquitur. Quod quidem est Clementiae Theodosianae inter alia argumentum: Nempè quibus vitae lu-

cisque vsura relinquatur, & bonorum aliquid relinquendum Theodosius clementer putauit: Alioquin deportationis ipsam per se nomen, omnium rerum spoliatio est: ut Constantinus loquitur, l. vn. in fin. de sentent. passis. Et haec de ipso deportato.

¶ LIBERIS deportatorum pariter Theodosius M. cuiuscumque sexus, gradus, conditionis trientem seu tertiam partem bonorum hac constitutione indulget, etiam emancipatis, etiam ex filia nepotibus. Quod ius de liberis proscriptorum, quam variè habitum fuerit, docuit iam l. 2. 4. 6. sup. Docebunt & alia de sequentibus. Excipitur & hic Maiestatis crimen: ita tamen ut & in eo pars quadam liberis relinquatur, nempè ea ipsa, quam in aliis criminibus ipsi deportato Theodosius superius adsignauit; nempè Sextans, quod & ipsum Theodosiana clementiae argumentum est: Alia quippe mens fuit Arcadio in d. l. quisquis: alia mens Honorio, l. 23. inf. h. r. Et sane huius criminis atrocitas regulariter nihil relinquit heredibus, ut loquitur d. l. 23. Alia pariter sententia fuit Valentiniano, l. 6. sup. h. r. nam ut ibi loquitur; Crimen istud qui sacrilego animo adsumit, iuste poenam ad suos etiam posteros mittit. Alia quoque sententia Constantio, l. 2. 4. Denique, cui non ferme alia sententia fuit, etiam ex anterioribus Principibus, paucis exceptis; id

id quod etiam Constantius ipse indicat, d. l. 2. ibi: *non cedentes penam, sed relinquentes dignitatem*. Paucis inquam, exceptis, de quibus ad eam leg. 2.

Et sane summam Theodosij lenitatem in hoc Maieftatis crimine peculiari Oratione commendauit in Senatu, Themistius Orat. 5. quam circa hæc tempora habitam non inanis est coniectura, imò certissima. Habita quippe ea Oratio, cum Theodosio non nisi vnicius esset filius Arcadius. Atqui anno demum 384. natus Theodosio alter filius Honorius. Sed & nota est miracula huius Theodosij in Antiochenos clementia, de qua videndus quoque Baronius Anno 388. & de qua nos alibi.

Trientem igitur, excepto Maieftatis crimine, deportati liberis Theodosius h. l. concedit, & quidem emancipatis quoque, irémque filiabus & ex filia nepotibus. Emancipatis, inquam, si modo qua emancipationis tempore consecuti fuerunt (vt plerumque in emancipando parentes aliquid liberis largiebantur, quo se iam tuerentur & vitam tolerarent; vt præter hanc legem ostendit l. 2. sup. de donat. l. vlt. sup. de reuoc. dos. l. 2. & vlt. C. de mancip. liber. l. 3. §. filium, & de admin. rerum ad ciuit. pert.) in medium conferant: Et filia, dotem: scil. honorum & dotis collationem, vt Edicto Prætorio Emancipati & filia ad bona paterna admitti se postulant, eadem bona in medium conferre tenentur, ita & Theodosius h. l. ad Trientis istius communionem sub eadem collationis lege eosdem vocat. Alioquin si id facere reculent, & vt loquitur ipsemet, *si ea damnosè existiment conferenda*, ab huius l. beneficio eos excludit. Manifesta quippe est huius collationis æquitas l. 1. & de collat. quod etiam his verbis indicatur: *Æque diuisionis partibus sortiantur*.

Additur modus diuidendi huius trientis, nempe inter filios, & nepotes ex filiis, puta in stirpes, non in capita, quæ ordinaria est & legitima diuisionum & successuum ratio. Denique Theodosius in hoc triente successuum rationem haberi voluit.

III. PATRIBVS etiam & MATRIBVS, deportatorum liberis deficientibus, nonnihilum etiam ex

deportati bonis Theodosius hac Constitutione tribuit. Nempe Sextantem; ita quidem, vt si vel pater tantum vel mater tantum extet, totus sextans superstiteri eadat, & quidem matri, etiam si non habeat ius liberorum; si verò vterque parens concurrat, sextans inter eos æqualiter diuidatur, sic vt pater habeat vnciam, mater habeat alteram; dummodo hoc casu mater habeat ius liberorum. Nam si mater cum patre concurrere non habeat ius liberorum, ipsa nonnihil semunciam, id est dimidiam vnciam consequitur, patri verò cedit semunciam, id est vnica cum dimidia.

Ex his interim duo notanda sunt: Primum effectus iuris liberorum in matre, quod etiam *fecunditatis privilegium* vocatur, de quo suo titulo dictum est lib. 8. de iur. liberor. Secundo notandum, iuris istius liberorum hæc parte rationem non habitam, si mater sola esset; habitam, si cum patre concurreret; & quidem ad formulam *legis Papiæ*, quæ Orbis solidum non capiunt: sed dimidium tantum, vt hoc casu mater ex sextante nonnihil semunciam fert.

Hæc verò in totum constitutio velut solennis iam quæque ad multos iuris articulos, & quaestiones aptari potest, notetur: 1. Nempe vltus eius esse potest in argumento de *Deportatis*. 2. in materia *successuum*. 3. *suorum* item & *emancipatorum* exæquatione. 4. *Nepotum* quoque ex filia. 5. circa *Diuisionem* hereditatis seu assis; pleraque enim nomina partium hic continentur: *Dextrans*, *Bessis*, *semillis*, *Trientis*, *sextantis*, *Vnciae*, *Semunciae*. 6. vbi agitur de excludendis per suos emancipatis. 7. de *Collatione* ab emancipatis facienda, donationis, vel dotis. 8. de *successione diuidenda* in stirpes, non in capita. 9. de *Partibus*, quorum non æqua prorsus quæ liberorum ratio. 10. de Diuerso quandoque *patris & matris* iure. 11. de *Fecunditatis* privilegio. 12. de *Crimine Maieftatis*. Tot scil. *Iuris* observationibus ex vltima Iurisprudentiâ petitis hæc lex facta est; quæ singula illustrare longum nimis foret, indicasse ea sufficit.

Tandem cum h. l. conferatur proximè sequens, quæ vt huic iungenda est, & argumento proxima est, ita complurima similia habet.

¶ *Quibus LIBERIS & PARENTIBVS, quòue ordine bona damnatorum deferantur; accurata Theodosij M. lex.*

IX. * Idem AAA. Eutropio" PF. P.

SI aliquis supplicio fuerit adficius, filiis quidem omnium facultatum deferatur prima successio. Nepotes verò ex filia gradus secundus admittat: si tamen nullus suorum fuerit inuentus, qui eos antecedit: hereditate, in stirpes non in capita diuidenda. Quod æquè obseruabitur, si erit filius ac nepotes qui ab intestato successuri defuncto, vel ex duodecim Tabulis, vel per rescissionem capitis Prætorio vocabuntur edicto: Emancipatis & filia necessitate collationis adstrictis. Progredietur tamen beneficium etiam ad tertij gradus liberos, si modo ex virili stirpe descendunt. Ita dumtaxat, vt sub hoc casu ipsi semissem, semissem fisco vsurpet, ea distributione partium, quam ius ciuile disponit. Quod si supplicio huiusmodi adficius comprehensorum graduum liberos non habeat, tum capite secundo pater ac mater in trientem dumtaxat vocetur, benese ad ararium publicum transferendo: atque ita, si matri ius fuerit liberorum, partes inter vtrumque parentem sextantibus impleantur: Sin deerit, quadrantem pater, vnciam mater accipiat. Quod si interfectus patrem tantum reliquerit, nihilo fecius vindicationem trientis vtatur. Item si matrem, modo ea ius habeat liberorum. Sin autem sola supererit mater, Papiæ

Papiæ tamen legis priuilegiis destituta, neque trino partu fecunditati publicæ gratiosa, sextante contenta sit, fisco dextantem vsurpante. Tertij capitis hæc erit regula, vt secundi quoque gradus parentes *anum* scilicet *atque auiam* paris beneficij foueat sanctio. Paternus tamen hoc casu non & maternus auus & auia quaerentur: vt quadrantem ex defuncti accipiat bonis: ea diuisionis lege quæ circa patrem ac matrem diuersis est casibus explicata. Iungimus tamen capite tertio auo auiaque *fratrem* perempti ac *sororem*, ita vt in capita diuidi quadrantem hisdem existentibus sanciamus: Ac si cui perempto cum fratre ac sorore manserit consanguinitatis agnatio, Sit Duodecim Tabulis locus, ac ius ciuile præualeat, vt auus atque auia cognatorum gradu inuitati vinci se à legitimis adquiescant. Quo quidem casu tres vnciae inter sororem ac fratrem æqualiter diuidentur. *Vterius* autem fratres ac sorores eodem gradu, quo auus & auia vocabuntur. Sin omnes hæc deerint puniunt necessitudines, fisco omnia vindicentur. Dat. xv. Kalend. Iul. Theosal. Grariano v. & Theod. 1. A. Coss.

NOTÆ.

- * Iungenda quænam huic legi sint leges, ad superiorem ostensum est. Nam ea ipsa huic iungenda est. Caretum abest hæc à C. Iust.
- * Alio quàm deportationis, de quo l. superiore. Etiam ex filia.
- * Nempe, quod notissimum, nepotes tum demum ad successiones admittuntur, si pater viuo patre suo deserit suis heres esse, aut morte interceptus, aut qualibet aliâ ratione liberatus à patris potestate. Tum enim nepos nepotiv in locum patris sui succedit.
- * Hoc ipsum, vt cæteroquin in omnibus successuibus, ita & in deportati liberis superiori leg. statuitur.
- * Ex XII, Tab. sui & in potestate reerenti.
- * Rescissionem capitis vocat, cum vid. Emancipationis & capitis minutionis ratio non habetur, neque ratio capitis minutionis habetur; haud aliter ac in actionibus capite minuti restituntur, rescissâ capitis minutione, quid factum non esset.
- * Vide l. 2. supra.
- * SECUNDVM caput de Patre & Matre.
- * De eo quoque d. lege superiore.
- * id est, si matri non fuerit ius liberorum.
- * Agitur itaque hæc lege etiam de capitis pœna, quam vtrique non sequebatur Bonorum proscriptio. Vide Fragm. leg. Iul. & Papiæ. & ad eam notas.
- * Vide cap. 1. d. Iul. & Papiæ. Vide Dion. lib. 5. §. 56.
- * TERTIVM caput de Auo & Auia: irémque de fratre & sorore.
- * Cuius hoc caput: AST INTERSTATO MORITVR, CVI SVS HERES NEC EXTABIT, AGNATVS. PROXIMVS FAMILIAM HABETO.
- * POSTREVM caput de Fisco.

COMMENTARIVS.

SUPPLICIO affectorum, peremptorum, interfectorum, punitorum, citra bonorum proscriptionem (de hoc enim actum est superiore lege) bona, quibusnam, quòue ordine deferantur, hæc constitutione Theodosius M. diligentissimè cauet; ad rationem videlicet Iuris Ciuilibis & Prætorij, quod ipsemet proficitur: *Iuris ciuilibis*, inquam, id est legis XII. Tab. & leg. Papiæ.

Primo igitur capite FILIIS omnem successionem deserit; Filiis inquam tam primi gradus, quàm secundi, id est nepotibus, etiam ex filia, imò & Emancipatis. Nepotibus videlicet ita demum, si nullus suorum eos antecedit; Emancipatis & Filia ita, si bona, si dotem conferant, quod & ipsum de Deportati liberis sup. l. prox. dictum fuit. Denique ita Nepotibus: vt & cum filiis concurrentibus iis, & solis existentibus hereditas in stirpes non in capita diuidatur. Et hæc de liberis primi & secundi gradus. Tertij gradus liberos, id est pronepotes admittit quoque Theodosius, sed non ita largiter: non nisi ex virili quippe stirpe descendentes admittit: deinde semissem eis tantum bonorum tribuit, alterum verò fisco addicit.

Ex quibus omnibus hæc obseruanda veniunt: In secundo gradu etiam ex filia nepotes admitti, non admitti in tertio, ex hæc Theodosij constitutione, ad rationem Iuris ciuilibis, quæ nati ex Filia non succedebant iure representationis; imò nec à Prætorio vocabantur ex capite, unde liberi: idque ius stetit per hæc tempora, & nouem annis demum post mutatum id. l. 4. sup. de legit. hered. Cum tamen ex Constantij constitutione nulla facta fuerit huius

Tom. III.

modi distinctio, l. 2. sup. inter tertij gradus liberos ex filio vel filia. Rursum cum nulla facta fuerit graduum distinctio lege Valentiniana, puta l. 6. sup. cuius mentio fit l. 10. prox. inf. Verum indistinctè liberis substantiam damnatorum in qualibet causa positus adiudicat.

Secundo obseruandum, Nepotes ita demum admitti, si nullus suorum fuerit inuentus, qui eos antecedit; de quo vide §. ita demum, Inst. de heredit. qua ab intest. & §. sui 2. Inst. de Hered. qualit.

Tertio obseruetur, quod de rescissione capitis, deque vocatis Prætorio Edicto per rescissionem capitis dicitur. Nempe emancipatis bonorum possessio datur, ac si capite minuti non fuissent: & sic capitis minutio rescinditur, pariter vt in Edicto de capite minutis eò res redigitur, ac si capitis minutio facta non fuisset. Denique emancipatio rescinditur per bonorum possessionem, l. sed cum patrone G. §. 1. & de bonorum possess.

Quarto obserua duplex ab intestato succedendi ius ex XII. Tab. seu iure ciuili, & ex Prætoris Edicto: quæ successuum ab intestato recta diuisionis est.

Quinto obseruetur collationis necessitas hoc casu, quam & superior lex requirebat.

Sexto notetur diuisionis successuum in stirpes, non in capita: Non tantum cum Nepotes cum filiis concurrunt, verum etiam cum soli Nepotes seu fratrum liberi; quod hic expressè definitur, vlt. Nepotes; vt proinde iam conquiescere debeat tot ingenis agitata quaestio, vtrum duorum fratrum liberi in capita succedant, an verò in stirpes, de quo alius erit dicendi locus.

V v

Postremò

Postremo obferuetur, liberis primi & fecundi gradus totam fupplicio affecti fucceffionem deferri: at liberis tertij gradus, non nifi femifem.

2. PARENTIBVS in defectum liberorum trientem bonorum damnari, Theodofius hac leg. adiudicat, reliquum vero beffem arario publico: Ita quidem, vt fi pater folus fit, totum trientem fibi vindicet: fi mater, fola quoque fit, eundem trientem adiudicat, fi modo Papiæ legis priuilegiis nixa fit; id eft fi ius liberorum habet, atque trino partu fecunditati publicæ gratiofa exiftat: fi non fit, sextantem tantum. Si autem pater & mater concurrant, triens inter eos diuidendus eft ex æquo, fi videlicet mater habeat ius liberorum: Nam fi non habeat, pater ex triente tres vncias, mater vnciam tantum feret.

Ex his obferuetur Papiæ legis priuilegium, & trini patris, feu iuris liberorum, quod & ipfum in fpecie legis fuperioris memoratur.

Secundò obferuetur proportio diuifionis inter patrem & matrem iure liberorum non fubnixam, quæ eft quadrantaria, id eft, vt è quatuor partibus tres ferat pater, quartam mater; quæ & ipfa in fpecie fuperioris legis obferuatur, vti. *fin fecunditatis*.

3. AVO vero & AVIÆ, fratribus & fororibus, liberis, patre & matre deficientibus, fucceffio fupplicio affecti deferretur his conditionibus. Primò vt Qua-

drans tantum his deferatur, non etiam triens, vt fuperiori capite.

Notetur ergo & hæc proportio, Filiis fcil. primi & fecundi gradus totus As relinquatur; liberis tertij gradus Semis; Patri & Matri Triens; Auo & Auiæ vt & fratribus & fororibus Quadrans.

Secundò obferuetur, paterno tantum Auo hoc beneficium competere.

Tertiò Quadrantem inter eos diuidi, vt *sup. cap. inter Auum & Auiam*.

Quartò notetur, fratres & forores cum his concurrere, emancipatos videlicet, fic quidem, vt in capita Quadrans diuidatur inter vterinos fratres & forores; fi vero confanguinei fint fratres & forores, & quibus agnatio manferit, veluti legitimi heredes Auum & Auiam vincunt, feu excludunt. Aui quippe & Auiæ gradu cognatorum inuitantur, at fratres agnati gradu legitimum ex XII. Tabb. & iure ciuili: Obferuetur itaque differentia fratrum confanguineorum & vterinorum; rufum differentia fratrum confanguineorum, inter quos manit cognatio, & eos qui capite minuti, quæ omnia vetuiffimi iuris funt veftigia. Quæ omnia profequi longum nimis foret. In fummam de hac l. idem iudicium faciendum, & huius l. non minùs quàm fuperioris, cui ea coaffanda eft, vti f multiplex eflè potest.

Itaque hæc lex Doctores nostros quofdam aperte refutat, qui ab irrationabili, vt volunt, odio l. quifquis, Postumos ineptiffimè excipiunt; quos & ratio legis illius, vt rectè Conmanus obferuauit lib. 10. *comment. in fin.* & textus h. l. expreffus arguit.

¶ Cæterum, ne qua fraus hac parte vel controverfia de partu postumo oriri poffit, ne quis fuppositum arguat, contra ne facile partus fupponatur, Theodofius Imp. hac l. Edictum ferè Prætoris de cultodiendo partu obferuari iubet: Quinque fequentibus cautelis cum in finem conftitutus, quæ post mortem damnati alicuius adhiberi debent. Primò, vxor damnati, quæ grauadam fe aduertit, mittere iubetur ad Iudicem, id eft Rectorem prouinciæ certiore facere debet de vtero fuo. Secundò: ipfa conuenire debet Magiftratus municipales fcil. loci, vbi ipfa conftitit; id eft apud quos (quod Tertium) fiet Teftatio deponita, id eft fcriptura feu acta gèftæ de conceptione: Et (quod Quartum) petantur futura partitudinis teftimonia.

Postremo. Custodes ei adhiberi iubentur. Quæ omnia diligenter noranda funt velut fingularia: ne alioquin, vt hîc dicitur, partum quis fuppositum arguat: & vicenfa, ne quis mentiatur nò fuppositum: id eft ne falfo neget fuppositum, qui reuera fuppositus efl.

¶ Obferuandum denique, coaffandam huic legem 98. *infr. de Decurionib.* quæ etiam leg. confultitur Curia, fic vt de filiis pariter Decurionum aliqua caueat, nempe de his retinendis loco patentum excufatorum, vt & de filiis Magiftrorum ad Curiam vocandis: Et fic in Curiarum fauorem contra filios nonnulla cauentur, vti h. l. *scilicet in filiorum fauorem*, contra filium. Curia fcil. numerumque publicorum potior ratio eflè debet, d. l. 98. contra, potior liberorum quàm filci: h. l. liberorum inquam, vbi fides generis adeft. Seu de eorum natiuitate minimè dubitatur, vt h. l. dicitur: fic vt hi faciant bona non caduca, id eft, impediunt ne filco adquirentur. Quæ fimilibus firmare teftimoniis, vel exemplis, nil attinet.

¶ De Forma INCORPORATIONIS bonorum profcipitorum, de que TITVLIS Principis adfigendis.

x i. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino P. P.

SI qui pro atrocitate commiffi formam eiusmodi fufinebunt, vt bona eorum profcipionis nomine vindicata ficalibus fint locianda corporibus, commemoracionem noftrorum Nominum in his titulis nolimus fieri, qui eorum poftibus adfigentur, vel his, quorum ius ac proprietas auferetur. Officium etenim Palatinum decem librarum auri multâ difpendioque vexabitur, fi hoc deinceps crediderit neglegendum. Dat. die Kal. Maij, Conftantinop. Theod. A. III. & Abundantio v. c. Coss. [393.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iuftiniano.
- ** Rufinus PP. fub Theodofio M. Orientis fcil. vid. *Prolep.*
- *** Forma, condemnationis fcil. & Iudicis, fententiæ.
- **** *scilicet. Volumus, mox vt plures ostendam.*
- ***** De hoc loco mox.
- ***** Intelligit Officiales Rationalium Rei priuata: de quo ad l. i. *infr. de incorporat.*
- ***** Vexari multa &c. efl. puniri, multari.
- ***** Et hæc vox fuperiorem emendationem fignat. Præcipit enim hac lege aliquid fieri, non vetat.

COMMENTARIVS.

INCORPORATIONIS formam pertinet hæc conftitutio Theodofij M. quæ nuper etiam folemnis euafit, ob multa circa eam dicta tentatæque à Viris clariffimis, non quidem per quos ea incorporatio fieri debeat, eam quippè formam præfcribit l. 3. & l. 7. *sup.* verum, quo ritu. Nempe, Titulus Principis nomine infcriptos, per Palatinos, id efl. Officiales Rationalis rei priuata (vt docuit d. l. 7.) poftibus eorum adfigi hæc conftitucione Theodofius iubet, vel his fcilicet prædijs, quorum ius & proprietas fisco vindicatur. Itaque in h. l. omninò reſcribendum, *Volumus*: quod & lex 20. *infr.* aperte confirmat; & l. 1. *infr. de incorporatione*: l. 4. *infr. de Aqua ductu*: & Caffiodorus 4. *var.* 14. & 5. *var.* 6. & Gregorius in *Regifro*: Nempe vt folius Principis erat titulos prædijs apponere, vt docet *tit. C. vt nemo priuati. tit. & Nouella Iuftin.* 28. 29. 30. Ita eius nomen infcribi oportuit. Hinc *Sacri Tituli Symmacho lib. 5. ep.* 54. Hinc l. 1. *infr. de incorporatione, Tituli*, inquit, Tom. III.

quorum adiectione prædia noftris funt conſecranda nominibus. Hinc l. 20. *infr. per agros, per cuncta domicia, titulos noſtra Serenitatis affigi præcipimus.* Omifto innumera alia, quæ ad d. l. 1. *de incorporatione*, congeram. Quare primus error efl. Viti Clariffimi *de modo uſurarium*, p. 640. v. & p. 644. qui, nolimus, hîc tuebatur, quafi præmodestia Auguſti illi quorum hæc lex (Theodofium ſolum dicere debuit, qui fecundus error) in titulis illis comemorari fe noluerint: Nam imò commentorari eos omninò oportuit, & verò iubet h. l. Theodofius, quod etiam ex fine legis difcimus. Neque quidquam tam folemne & requifitum hæc in re: vnde & *Basiliens. canones.* Idemque in l. 1. *Cod. vt nemo priuati*, dicitur, Regia tantum Maieftatis eſſe, vt noſtra *Domus & patrimonium titulorum infcriptione legantur, & nomen Dominicum præſcribi.* Vbi nomen Dominicum; ne quis erret, efl. Imperatorium non Domini priuati. Vide & *Nouellam Valentin.* 28. *de Tribut. fical.* Neque etiam eidem Viro CL. (qui tertius ad hanc l. v. 2. eius

¶ Ad POSTVMOſ quoque LIBEROS beneficium legis 6. *ſup.* pertinere: & cautela, quas obferuari oportet circa VENTREM.

x. * Idem AAA. Poſtumiano P. P.

D beneficium legis Valentinianæ pertineant Poſtumi quoque puniti patris, vt bona faciant non caduca. Et ne quis partum qui fuerit, vel ſubpoſitum arguat, vel non ſubpoſitum mentiatur, ſi forè eo tempore, quo maritum ſeu ueritas rapiet ad poenam (excepto tamen Maieſtatis reatu, ſicut ante præceptum eſt) grauadam ſe vxor aduerterit, mittat ad Iudicem, conueniat Magiſtratus, maneat deponita de conceptione teſtatio, petantur futura partitudinis teſtimonia, adhibitiſque cuſtodibus fecunditas pudica ſeruetur. Quippe illam fidem ſolam generis fisco noſtro volumus eſſe potiozem, de cuius minimè natiuitate dubitetur. Dat. viii. Idus April. Conſtantinopoli, Merob. III. & Saturnino Coss. [383.]

INTERPRETATIO. Si quicunque damnatus prægnantem reliquerit uxorem, ſtatim mulier de conceptu ſuo Iudicem, vel Curiales conſeſtetur, vt cum pepererit, in bonis damnati poſtumus, id eſt poſt mortem patris natus ſuccedat.

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iuſt. Iungenda autem huic, lex 98. *infr. de Decurionib.*
- † Intelligit legem ſextam, *ſup. hoc titulo*, Valentiniani.
- ‡ Damnati, d. l. 6. rapiti ad poenam, *infr.* fupplicio affecti.
- § Caduca bona, h. l. dicuntur, quæ ex delicto in ſiccum cadunt, de quo alioquin *ſin titulo, de bonis vacantibus.*
- ¶ Capitis.
- ¶ Partundo, h. l. vt & apud Plautum *Aulul.* Act. 1. Sc. 1. quod etiam obſeruat Nonius c. 3. *voco, Partitudo 6.*
- ¶ Ita fecunditatis priuilegium, l. 8. *ſup.* ita trino partu fecunditati publicæ gratiofa, l. 9. *ſup.*
- ¶ Genus pro liberis

COMMENTARIVS.

POSTVMOſ quoque liberis damnatorum capite punitorum fisco præferri iubet hac l. Theodofius M. conſtitucione videlicet Valentinianæ 6. *ſup.* confirmata, eoque tracta, atque eius beneficio non modò ad natos, verum etiam ad poſtumos liberis poſtrectâ; excep-

to ſemper (pariter vt in d. l. 6.) Maieſtatis crimine. In cæteris verò criminibus beneficia legum liberis tributa, ad poſtumos quoque pertinet ex communi iuris Regula. Viciffim in Maieſtatis crimine odium in liberis etiam in Poſtumos diffunditur, vt ſpoliati ſcilicet bonis in Principem minùs audeant. Itaque

eius error est) accedo, in hâc l. reponenti, vel velis, pro, vel his: nam neque posteriora illa hanc emendationem ferunt, quorum ius ac proprietates auferretur, quæ sanè cum illis, vel velis, nec quicquam cohererent, Quid igitur? Reponendum putet quis, velut his: vt ita his verbis ratio continetur, cur commemoratio Principis in his titulis fieri debeat, sique postibus domorum bonorumque adligi debeant, utpote vel eorum quorum ius ac proprietates his auferatur. Nempe iudicio hæc sunt, auferri bona hæc priuato pristinoque domino; contra fisco seu Imperatori ea adquiri: quare mutato domino in Imperatorem, eius nomen titulis adfixis adscribi oportet. Tandem neque eidem accedo, tertiâ emendatione h. l. percellenti: Nihil enim hic immutandum: his scil. verbis, vel his, indicantur alia bona prædiâque seu fundi, quàm postes seu domus. Nempe vt bona seu prædia alia urbana erant, quæ postium appellatione hic designantur, quomodo & Chrysostomus loco quem profero ad l. 1. inf. de incorporat. disertè οὐκ ἔστιν ἐν τῶν δὲ τοῦτοῦτοῦτο vocat: alia verò rustica erant, ita vtriusque tituli hi affigebantur. Idem & l. 20. dicitur per agros, & per

cuncta domicilia.

¶ Tandem rectè hâc lege dicitur, nostrorum nominum, neque hoc mutandum in, nimum, quod Vir doctus ille alioquin, quarto ad hanc l. errore, voluit. Ita enim quoque in d. l. 1. de incorporat. nostris nominibus, l. vnic. sup. si quis Imperatori maled. quæ & ipsa Theodosij M. est, si quis petulanti maledicto nomina nostra crediderit laessenda.

¶ Ad legis sententiam nunc redeamus. Ergo iubet omnino hâc l. Theodosius M. proscriptorum bonis ritulos Imperatorios adligi, adponi: quod iam Palatini facere negligebant, hoc solemnè ritu non obseruato. Quibus idem decem auri librarum multam imponit. Quod quidem ipsum clarè ostendit in superioribus legendum, Voluimus. Nempe noluit id negligi, voluit contra obseruari: Ritus denique hic & solemnitas necessaria in incorporatione bonorum, ne alioquin hoc non obseruato, etiam non proscriptorum bona fisco calumniosè vindicarentur. Et sic exemplum habemus solemnitatis necessariè obseruandæ.

¶ De TATIANO: deque RESTITVENDIS bonis quibusdam, quæ proscripta fiscoque incorporata vel donata fuerant: Constitutio singularis Theodosij M.

XII. * Idem AAA. Rufino P.P.

MNIA proscriptorum bona, quæ fisco iusserat Tatianus adnecti, vel ipsis, qui propriam nuditatem: vel illis, qui suorum mortem in extremâ positi egestate lugent, sine dubitationis obstaculo reddi præcipimus. Dat. Prid. Id. Iun. Constantino. Theod. A. III. & Abundantio v. c. Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à C. Inf. Iungenda autem huic est l. 23. inf. de ammon. & tribut. Item iungenda l. 13. inf. prox. quæ in interpretatione simul desinguntur.

" Rufinus PP. sub Theodosio M. Orientis scil.

" Ita quoque d. l. 23. inf. de ammon. & trib. verum ex l. 13. inf. reponendum Iun.

XIII. * Idem AAA. Drepanio Com. R. P."

MNIA proscriptorum bona, quæ fisci nomine singulis quibusque Tatianus eripuit, vel ipsis qui gladio acerbiorè "stilum" passi ærumnas suas nuditatem" acerbiorè: vel eorum, filiis, ac propinquis, qui "cruentas excepere sententias, restitui mox iubemus: ita vt omnes, qui aliquid ex huiusmodi bonis nostra liberalitate meruerunt, restituere indepta cogantur. Dat. Prid. Id. Ianuar. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss.

NOTÆ.

* Iungenda vt dixi huic est l. 12. prox. inf. itémque l. 23. inf. de ammon. & tribut. Scilicet ad diuersos Magistratus super eadem re ei exequendæ Principum Constitutiones procedere solitæ seu emanare & exire. Idem autem Comitii Rerum priuatarum hæc inscribitur, pariter vt l. 17. inf. quia de proscriptorum bonis agitur, deque eorum petitione; quæ priuato æratio competebant, seu priuata: rei commodis, vt ait lex 7. sup. h. t. seu fiscali dominio vindicabantur, l. 4. sup. Quod & ipsum restatur Symmachus lib. 5. ep. 66. & Calliodorus c. var. 8. Quod confirmat quoque Nouella Theodosij 47. de competitionibus: vt. & Nouellam Maioriani 7.

" De hâc formulâ consulte Glossarium.

" Acerbiorè. Hoc autem vult: Proscriptione acerbiorè esse gladium.

" Stilum pro prohibitione vsurpat absolutè. Aliàs stilus proscriptionis, l. 7. sup.

" vt Nuditatemque, vel nuditate.

" Hæc referenda sunt non ad proxima filijs & propinquis, sed ad illa remotiora, vel eorum.

" Reponendum: Iunius, ex d. l. 12. prox. itémque ex d. l. 23. inf. de ammon. & tribut. nisi ambæ illæ ex hâc emendandæ sunt.

COMMEN

COMMENTARIUS.

RESTITVI, seu, reddi quandoque bona vel ipsis proscriptis superstitibus; vel si capitale sententiam, & vt loquitur l. 13. cruentam excepissent, eorum hereditibus solita, non modò ex merâ Principis largitate & munificentia, humanitate duriores casus & tristiores fortunam molliente; vt loquitur l. 17. inf. de que eo dicendi locus erit, inf. prox. de sent. pass. & rest. verum etiam quia Iudicis à quo proscriptio facta fuerat, acta postea rescissa fuerunt, veluti Præfecti Prætorio. Nam his in summa administrationis potestate politis proscribere & confiscare licuit, l. vnic. sup. Ne sine iussu Princ.

¶ Eius rei exemplum præbent hæc duæ leges, quibus alioquin & Tertius iungenda est, putà lex 23. inf. de ammon. & tribut. in Tatiano, inquam: Præfecto Prætorio Orientis, cuius acta Quarta adhuc constitutione irritantur, l. 131. inf. de Decurion. itémque Proculi Præfecti Verbis filij eius l. 12. inf. de ammon. cinic.

¶ Ceterum, quæ hunc Tatianum spectant, ea prolixè notata reperies semel ad l. 9. sup. de indulg. crim. quæ lex huic contraria est. Eâ quippe lege, quæ hâc nostra posterior est, fama Tatiani restituitur, simul & Prouinciæ Lyciæ ab Arcadio filio Theodosij, quæ his legibus & alijs perstringitur. Fuit hæc scil. Tatiani fors, vt in summa sub Theodosio administratione positus, Rufini (cui lex hæc

inscribitur) offensionem incurreret, & Rufino auctore iudicèque patriam Lyciam incolere iussus sit, seu ed in exilium missus, eiusque acta rescissa fuerint, & in his ea quæ his duabus legibus irritantur; itémque l. 23. inf. de ammon. & tribut. & l. 131. inf. de Decurion. putà noua tributa noua: præstationes ab eo humeris prouincialium impositæ, d. l. 33. & d. l. 131. itémque bonorum proscriptiones eius in illa factæ his duabus legibus. Pariterque infirmata gesta filij ipsius Proculi, d. l. 12. inf. de ammon. cinic. Atque hæc sub Theodosio M. qui idem bona Tatiani iussu priuatis erepta fiscoque incorporata, vel priuatis quibusdam donata restituit his duabus l. Eo autem sublato filius eius Arcadius Tatianum hunc restituit, vt ostendit d. l. 9. sup. de indulg. crim. Simulque ipsi Prouinciæ Lyciæ; vnde is oriundus erat, prior fama & meritum inter ceteras Prouincias renouata fuerunt, vt proinde fallatur admodum Vir doctus, qui putat proscriptos à Tatiano, de quibus his legibus agitur, Lycios fuisse, in quos Tatianum ex nullâ, vel leui causâ, secessisse vltione acerbissimâ colligi posse putat ex d. l. 9. Contrarium enim ex eâ lege colligitur; maculam enim Lycia incurrit, non aliâ de causâ, quàm quia inde Tatianus oriundus erat, atque in eam proculdubio non secessit, quod ille vult; verum prior fuit.

¶ De RVFINO: & vt PRIVATORVM bona proscripti alicuius bonis immixta, per viam iuris repetantur, non verò sponte vindicentur.

XIV. * Imp. ARCAD. & Honor. AA. Casario P. P."

SERENITATIS Nostræ prouisione solitâ commonemus, Vt ea quæ Rufinus quondam cum viueret quoquo pacto possedit, in eodem statu interim maneat, nec quisquam sibi post eius obitum spontaneam vindicandi tribuat potestatem. Nam qui transacto tempore siluit, ac Rufinum tenere concessit, fiscum quoque nostrum sine præiudicio possidere patiatur. Hoc Edictis propositis per omnes prouincias præcipimus diuulgari: quod cuncti sciant, iacturam se perperuros grauiorem, totiusque rei familiaris periculum, nisi ante præceptum nostrum manus ab his quæ Rufinus viuus possederat, voluerint abstinere. Dat. Id. Feb. Constantinop. Arcadio A. IV. & Honorio III. AA. Coss. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc Lex à Cod. Inf. quia temporalis est, & privilegium potius quam lex: Ceterum famosa lex, si quis mater, sup. de patris & transf. ad manum habenda, ad hanc legem meliùs intelligendam.

" Orientis: Rufini in eâ Præfecturâ successor.

" id est, præterito. Quo tempore? quo Rufinus vixit.

" Edictis propositis per prouincias Præfecti Prætorio Constitutiones diuulgabant. vid. Paratit. de Constit. Princ. & quæ dicit ad leg. vn. inf. si per obreptionem, &c.

" Prouincias intelligit per Præfecturam Prætorianam Orientis.

" 26. quod. Imò post hoc præceptum.

COMMENTARIUS.

MIXTA priuatorum bona bonis proscripti repetundarum rei, supplicioque affecti Rufini sponte seu propria autoritate occupari ab iis qui se dominos dicunt, vetat Arcadius hâc l. de quo alioquin plenissimè dictum fuit l. 3. sup. Vnde vi: verum interim ea apud fiscum in eodem statu manere vult: cùmque, qui

superstite eo, qui postea proscriptus est, siluit, quem cum viueret possidere & tenere concessit, fiscum quoque sine præiudicio possidere pati vult sine præiudicio, id est vt antea dictum, interim, non turbatâ possessione Fisci. Ita enim hæc verba accipienda sunt, possessionem videl. huiusmodi bonorum immixtorum bonis proscripti

V v 3 interea

interea penes Fiscum manere oportere, dum ordine viâque iuris, & vt in illo est, *in iure manum confertum*, non solidâ vi, probato prius dominio, vindicantur. Possessionem Fisci præiudicium fieri non oportet. Præiudicium fit, cum possessio eius turbatur. Non magis Fiscus possessio quam privati, bona etiam publicæ latronis, cuiusmodi Rufinus fuit, (de quo hæc lege agitur) possidentis, turbati debet. Quamlibet publicus quis latro sit, bonâque sua his propalâ immixta quis agnoscat, viâ tamen iuris ea repetere debet, non spontaneâ autoritate occupare: & vt habet *d. l. 3. sup. vnde vi*: (quæ huic simillima est) puniendi sunt, qui contumaciùs quàm decus publicum finit, se erexere, quique cum litem inferre potuissent, iudicium expectare noluerunt, & victoriam spreuere, quam iudicij proseripserent euentus, & litis euentum operiri noluerunt, sed cum recipere lege potuissent, violenti examinis contemptores amplexi sunt quod dedit audacia. Denique hic sensus est; Eum, qui inter proseripti bonorum suarum aliquid agnoscat, id non propriâ autoritate inuadere, sed viâ iuris repetere debere.

¶ Est autem hæc lex nominatim de Rufino. Nempe Rufinus hic Præfectus Prætorio Orientis, Tyrannidis affectata & Gothorum in Orientem immisissorum reus, ante portam vrbis Constantiopolitanæ Imp. Arcadij iussu superioris anni 395. sine, quinto Kal. Decembris, id est ante duos circiter menses, quàm hæc lex lata est, trucidatus fuit, vt testatur Zosimus *lib. 5. p. 785. Orosius lib. 7. cap. 37. Claudian. libris duob. in hunc Rufinum. Symmachus lib. 6. epist. 14. Asterius homil. de Festo Kalendærum, Socrates lib. 6. cap. 1. Sozomenus lib. 98. cap. 1. Philostorgius lib. 11. c. 3. Marcellinus Chronico: & Facti Siculi prædicto anno, Olybrij & Prohini consulat. Hic idem Rufinus inexplebili rapacitate fuisse notatur, priuatorumque bona ad se iniustus rationibus (quod ad b. l. pertinet) traxisse. Et verò eodem pertinere docuit famosam illam legem, si quis maior. *sup. de pactis & transact.* de quo insignes loci apud Claudianum, & Suidam ex Euanapij Sardiiani vel alterius vetusti scriptoris *χρονολογία*, itémque apud Zosimum *lib. 5.* Quâ causâ Symmachus eum vocat *praedonem amosum*; Et *insatiabilem auri proliuicem* ei obiicit. Claudian. *lib. 1.* Itaque interfecto ei manus dextra abscissa, & ad dedecus insatiabilis auaritiæ ostiatim circumlata est, sipe mendicatura, vt docet Hieronymus in *epitaphio Nepotiani: & Epist. ad Heliodorum: & elegantissimè Claudianus lib. 2. in hunc Rufinum.**

*Dextera quin etiam ludo concessa vagatur
Aera petens, pœnâque animi persoluit auri,
Terribili luco viuisque imitata reuentis,
Cogitur adductis digitos inspicere nernis.*

Adde & Philostorgium, *lib. 11. c. 4.* & Nicephorum ex eo: & Marcellinum *Chronico.* Nempe qui viuis priuatos argento emunxerat. Qui verò manum illam ostentabat, hæc sermone patrio quasi per iocum clamitabat: *Δότε ἀπλότῳ*, vt habet Græca Historia, ac nominatim Zosimus *lib. 5. p. 785.*

vnde multum pecuniâ ex re iudicatâ iis obtigit. Eius itaque bona quoque publicata fuerunt, vt hæc quoque lex nostra docet, itémque *lex proxima*, quæ eodem pertinet. Meminit & Symmachus *lib. 6. Epist. 14. Dubitare*, inquit, *vos video, an Rufini pœnam secuta sit etiam publicatio facultatum. Fides præstò est Imperialibus sequuta præceptis. Et tamen prædonis amosi merita pendentibus, non fuit ambigendum, quod spolia Orbis desideraret ararium.* Rectè *spolia Orbis*, vocat bona Rufini aucta de prædationibus. Ita enim omninò apud Symmachum legendum est, non vt hæctenus nullo sensu, *spoliare Orbis*. Rufini quippe domus erat quasi spelunca latrocinij, de quo hic inter cæteros insignis est Claudiani locus *lib. 1. aduersus hunc Rufinum*:

*—fluctibus auri
Expleri calor ille nequit, cuiuscumque monile
Contextum gemmis, aut prædâ culta fuissent:
Rufino populandus erat, dominòque parabat
Exitium foævidus ager, metienda colonis
Fertilitas: Lavibus pellit, deridit autis
Fimibus, aut auferi viuis: aut occupat heres.
Congestæ cumulumur opes, orbisque viuis
Accipit vna domus: populi seruire coacti,
Plebiâque priuato succumbunt oppidum, arquo.*

¶ Igitur cum inter hæc Rufini bona & spolia complurimi bona sibi per iniuriam erepta agnoscerent & lugerent, Rufino iam casò manus his passim iniiciebant, vt hæc lex nostra docet, cui accedit quod scribit Zosimus *lib. 5. p. 785.* vbi de Eutropio *ἡ τὴν αὐτῷ Ρωφίνου οὐκ ἐστὶν ἡ ἀλλοτρίων ἐπιπέσει* τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκείνου ἐπιπέσει τὰ ἑκατόν ἀξία ἢ αὐτῷ ἑξήκοντα νομιστάσια. Ait Zosimus Eutropium Rufini bona potissimam partem sibi inter ille, aliisque permittit, vt iis sibi tantum vindicarent quantum sibi conuenire putarent. Verùm id Arcadius hæc lege fieri prohibet, & si qui ante hanc legem manus his immisissent, abstinere commonet grauissimâ pœnâ propositâ; iacturâ, inquam, totius rei familiaris: sed parte alterâ reserata his via iuris, repetendi videlicet ea, quæ sua agnouissent iudicio. Et tamen cum Arcadianorum temporum rationem & turpitudinem animo repeto, vt inanem tantum ac spoliatis grauem *l. si quis maior, sup. de pactis & transactionib.* fuisse, eâque lege spolia Rufini velut lege publica iam comprobata, existimo; Ita & hanc pariter cæso iam Rufino, spoliatis grauem, & fisco tantum ditando latam non inani coniecturâ ducor. Sic & viuo Rufino & mortuo spoliatis spes omnis præcisa: vt prouinciales & spoliati, iam vsurpare illud Iuuenalis omnino potuerint, de Rufino:

*— & hic damnatus inani
Iudicio, quod enim salua infamia nummis?
Exul ab octauâ Marius bibit & fruitur Dis
Iratæ, at tu videlicet prouincia ploras.*

¶ Sanè mox *l. 15. prox. inf.* cum de vxoris Rufini & aliorum proseriptorum bonis quaereretur, ei permissum & deinceps aliis proseriptorum vxoribus suas facultates velut iniectâ manu vindicare.

¶ Ad

¶ Ad Vxorvm & Propinqvorum bona proseriptionem non porrigendam.

xv. * Idem AA. Cæsario p. p.

SI quis posthac stilum (quod absit) proseriptionis exceperit, solus criminis sui soluat pœnas, neminem habeat in bonorum amissione consortem. Sic à proseripti mariti sorte vxor aliena quo (vt adsolet) proseripto, vxor proprias (velut manu iniectâ) mox vindicet, aut certè quoquomodo occupatas statim recipiat facultates. Dos etiam, non quæ aliquoties inaniter dotalium instrumentorum tenore conseribitur, sed quam se corporaliter tradidisse docuerit, præsentetur. Ea etiam, si fortè cum proseripti bonis mixta sunt, non negentur, quæ ab inuoxio atque marito ante nuptias titulo donationis acceperit. ¶ Sin' verò frater, soror, propinquus, adfinis, & quicumque proseripto qualibet sorte sociantur: Tam longè enim vnusquisque à metu ac pœna abesse debet, quàm alienus à crimine est. Dat. III. Non. Aug. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. C O S S.

INTERPRETATIO. Quicumque damari proseribique meruerit, ab eius facultatibus bona vxoria sequestrantur, ita vt & dotem, quam marito vxor, aut eius parentes obtulerunt & donationem, quam ante nuptias pro coniunctione susceperat, vxor retineat, sibi que vindicet à bonis proseripti facultatis aliena, quia mariti crimine vxor non potest obligari.

NOTÆ.

- * *l. 9. in pr. C. cod. tit. hinc desumpta est.* Iungenda autem huic *l. 18. sup. de accusat. & inscription.* quæ tamen inscripta *Μαξιμό ΠΡ. Ρ.* Concordat autem huic *l. 1. sup. h. t.* quiniò & *l. 18. sup. de penis.*
- ¶ De stilo proseriptionis vide quoque *l. 7. & 13. sup. de penis.*
- ¶ Hæc sententia abest à *C. inst. vlt. ad illa, vxor proprias.*
- ¶ Non propinquos, notos & familiares *d. l. 18. & h. l.* non liberòs, *d. l. 1. non vxores, d. l. 1. & h. l.* non fratres, sorores, affines, vel proseripto qualibet sorte sociatus, *h. l.*
- ¶ Representatur. C. Inst. fortè etiam referretur legas quaquam & præsentetur stare potest, pro præstabitur.
- ¶ Sententia hæc abest à *C. inst.*
- ¶ Secvndvm caput de fratibus, &c. quod & ipsum abest à *C. inst.* Rescribendum autem hic: *sic verò, scil. alienus, vt supra* Sic à proseripti mariti sorte vxor aliena.

COMMENTARIVS.

VXORES, fratres, sorores, propinquis affines, cæterique qualibet sorte proseripto sociati, bona sua, vt cætera integra atque illibata habere debent. Iam longè scil. vnusquisque à metu ac pœna abesse debet, quàm alienus à crimine est, vt hæc *lex* eleganter loquitur; vel vt Constantinus *l. 1. sup.* alieni criminis infortunio stringi nemo debet. Proseriptus solus criminis sui pœnas soluere debet, neminemque habere in bonorum amissione consortem, vt hæc *l. initio* dicitur, vel vt idem Arcadius *l. 18. sup. de penis*, ibi pœna esse debet, vbi & noxa est: ac peccata suos tenere autores, nec vltèrius progredi metus quàm reperitur delictum. Quæ sententia vt comparatur, ita tres hæc *leges* argumento concordant.

¶ De Vxorvm proseripti primùm videndum est, quaquam de eâ iam satis multa ad *l. 1. sup.* Nempe *propria sua bona* consequi debet, idque duplici ratione vel viâ; Nam si bona mariti nondum occupata fuerint, ea mox vindicare ipsa potest, velut manu iniectâ; Quod singulare est. Manus iniectio seu *χρησεκόλη* Vxoti proseripti conceditur ad vindicandâ propria bona sua, quæ aliis nõ cõceditur; quoniam bona proseripti bonis immixta; vt cautè nominatim *lege proxima sup.* in eadè specie de Rufino: *Selege 3. sup. vnde vi, quiniò & l. 13. ff. quod met. caus. & leg. pen. ff. ad l. Inl. de vi priuat. &* Altera ratio est, si iâ occupata fuerint facultates mariti, vt sua repetat, statimque recipiat. In quo postremo Vxoti cum aliis cõuenit.

¶ Dotem pariter recipere debet. Dos si cum ca-

teris bonis confiscata & occupata, mulieri reddenda est. Vxor in dote creditorum numero est, *l. si marito 31. in pr. ff. sol. matr. & l. 1. C. de fideiusor.* quibus sanè creditoribus fisco satisfacere tenetur. Vt autem dote proseripti Vxor petere possit, non satis est probari eam dotalibus instrumentis: Nam aliquoties, id est nonnunquam dos inaniter dotalium instrumentorum tenore conseribitur, vt *h. l.* loquitur, id est instrumentis sæpè continetur nuda confessio dotis, dosque cauta est tantum, non numerata: de quo titulus *Cod. de dot. causâ, non numerata*: idque est, quod ait *lex inaniter*. Nuda igitur confessio dotis cauta, fisco nõ nocet; & vt Vxor dotem repetere possit, docere debet, id est probare, se eâ corporaliter tradidisse, vt hæc *lex* loquitur, id est reipsâ & corporali traditione.

¶ Præter propria bona, præter dotem Vxor proseripti insuper vindicare potest, seu repetere *donationem*, quam maritus ante nuptias adhuc innoxius, id est ante reatum contulit. Quâ parte Arcadio mens alia fuit, quàm Constantino *l. 1. supra*, qui donationem quoque constanter matrimonio factam Vxori adiudicabat: vbi vid. quæ dixi.

¶ De FRATRIBVS, Sororibus, propinquis & Affinibus nihil attinet plura dicere. De his satis dictum ad *l. 18. sup. de penis.*

¶ At illud notandum est, pertinere hanc Arcadij *legem* ad Vxorvm & propinquos Rufini; aliorumque cum eo proseriptorum, de quo *superiore lege* actû. Sanè Rufini nominatim vxor è interfecto marito, vnâ

vna cum filiâ ad Ecclesiam confugisse, mox verò permissam Hierosolymam navigare, testatur Zosimus *lib. 5. p. 785.* vbi vitâ quod reliquum erat, exegere. Itaque & securitati ipsius aliarumque consulum, sed & bonis earum hâc constitutione: atque

hâc occasione cum & in carâ bonarum & sevitum fuisset, atque in propinquo Rufini eiusque affinium, lata hæc *lex*, ne quid de cætero proscripito aliquo tale aliquid fieret.

¶ De GILDONE: Et ut RELIQUA tributaria præstationis ab actoribus & conductoribus bonorum proscripsi non soluta, præstentur.

XVI. * Idem AA. ad Peregrinum Com. & Procuratorem diuinæ domus."

¶ X possessionibus Gildonis, "quæ ad nostrum" ærarium sunt deuolutæ, cano-nem" omnium titularum ex integro solemniter inputata cautione solui præcipimus. Dat. Kal. Decemb. Altino, Theodoro v. c. Coss. [399.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc *lex* à C. 118. " Per Africam vid. l. 7. & 9. *sup. de Metatis.*
" Ad eundem pertinet l. 19. *inf. lib. 1. 19. sup. de pen. l. 7. & 9. sup. de Metat.* Et sic quinque leges de GILDONE sunt.
" Ita patet d. l. 9. *de metatis.* priuatum seu ad diuinam domum, ut inscriptio huius l. docet & l. 7. *sup. de Metatis.*
" Patrimonium nostrum, l. 19. *inf. lib. 1.*
" Vid. *inf. tit. de canone largit. titulos.*

COMMENTARIUS.

TRIBUTARIÆ præstationes (quæ Canonis & titularum appellatione designantur) possessionum nomine, per impotentiam domini ab eius conductoribus non præstata, quælibet confiscatis postea possessionibus, præstari adhuc debent. Hæc huiusce legis est sententia, cuius species est: Gildo Comes Africæ (de quo actum fuit plenissimè *sup. l. 7. de Metatis.*) per duodecim integros annos, varias possessiones, seu varia prædia per Africam habebat, ut præter hanc legem docet l. 19. *inf. lib. 1.* itémque d. l. 7. & 9. *sup. de Metatis.* Huiusmodi possessiones conductores exercebant, id est priuati ab eo conductas habebant, de quibus conductoribus in genere erunt tituli *inf. lib. 10.* Huiusmodi conductores ipso Gildonis nomine tumidi tuncque, quosque Gildonis metu tributarij exactores ad tributorum præstationem cogere non possent, tributis non satisfaciebant; ut fermè potentium non modò actores, sed & cæteri veluti conductores eadem disciplina cum cæteris teneri sese fermè negant noluntque, & supercilium erigunt fastumque, ut docet l. 1. *sup. de iurisdict.* quæque ei coniungenda est *lex 6. inf. de exactionib.* & l. 1. *unic. inf. de conductor.* & l. 1. *inf. de actor. proc. & conductor. rei priuata.* Verùm cum iam Gildonis auctoritas, imò Gildo ipse concidisset, atque eius possessiones ærario vindicatæ fuissent, Honorius hac constitutione iam ab huiusmodi conductoribus neglectam vel recusatam præteriti temporis tributorum collationem reposcit, nisi

quatenus reuera tributa à se illata cautionibus, id est securitatibus seu apochis docere possint: Cautiones pro apochis hic, & l. 2. *inf. de ann. & trib.* vnde & plenius cautiones apocharum l. 16. *de Susceptor. l. 3. de fisci debet.* Ut Principis, ita potentium conductores ad solutionem specierum solennium debiti vigoris auctoritate cogendi sunt, ut de conductoribus Principis nominatim caueatur, l. 6. *inf. de exaction.* quæ iungenda est *dilectæ l. 1. sup. de iurisdict.* & si cogi tum non potuerint, vbi iam possunt reliqua præteriti temporis non exacta, ex integro soluere cogendi sunt. Ex integro, id est, hodie, nunc; sic ut quod antea factum non fuit, iam saltem fiat.

¶ Cæterum inscribitur hæc *lex*, quæ est de possessionibus Gildonis, Comiti & Procuratori diuinæ domus. Nempè Gildonis possessiones hoc anno adhuc procurabat Comes & Procurator diuinæ domus, qui cæteras res priuatas in Africâ curabat; verùm postea suus & peculiaris Comes patrimonio Gildoniaco præpositus fuit, ut docet *Notitia Imperij* sub *Comite Rev. priuatar.* Nempè quod hæc forent amplissima; quibus & accessere alia Satellitum ipsius. Sic quidem, ut, quod Manuscripti *Notitia* præferunt, hic Comes Gildoniaci patrimonij habuerit Procuratores, Præpositos, & Rationales per diuersas Africæ Prouincias, haud aliter ac Comes rerum priuatarum, sed & proprium officium.

¶ De

¶ De non PETENDIS à Principe bonis proscriptorum intra biennium.

XVII. * Idem AA. Studio Com. R. P."

N E quis proscriptorum bona, vel eorum qui publicam videntur "excepisse sententiam," intra biennium" æstimet postulanda. Abstineant facultatibus intra id temporis expetendis, ut aut proprias quis recipiat, si (ut nobis ingenitum est) duriores casus & tristiore fortunam Imperatoria humanitate molliamus: aut tum demum postulet, cum iam fiscalem potius quam proscriptorum experisse noscatur. Si quis autem petendas proscribiti, vel deportati" intra biennium crediderit facultates, carcat fructu liberalitatis Augustæ: ita ut nec instruantur huiusmodi petitiones, nec si temere instructæ fuerint, & sub specialis beneficij munificentiâ nostra prouocauerit liberalitatem, habeant aliquas vires indulta. Dat. XI. Kal. Feb. Constantinop. Vincen-tio & Frauita Coss. [401.]

INTERPRETATIO. Bona eius qui proscribi meruerit, intra biennium non competantur. Si quis vero intra biennium proscripti bona petierit, quod meruerit non valebit, quia solita misericordiâ nostra pietas commoueri, & reddere quæ merito commota iussu auferrî.

NOTÆ.

- * Reperita extat hæc *lex* totidem verbis l. 23. *inf. de petitionibus.* Confirmatur hæc *lex* ab Honorio fratre, *leg. 29. inf. de petit.*
" Comiti Rev. priuatar. cur hæc *lex* inscribatur, & l. 13. *sup.* iam ad eam dixi.
" Deportationis scil. ut *inf. versis. si quis proscripti, vel deportati.* Nempè rei vel nominatim proscripti: vel ipso potius genere deportationis scil. per se nomen rerum omnium spoliatio est, ut docet l. *unic. de sentent. pass.*
" Videtur excepisse, id est exceperunt. Nilo huius seculi. Vide *Glossarium.*
" Ut supra, vel eorum qui publicam videntur excepisse sententiam.
" De hac precum instructione, l. 14. l. 6. 2. 6. *inf. de petition.*
" Munificentiâ nostram d. l. 23. Locus hic ita restituendus: *Et sub specialis beneficij munificentiâ, nostram prouocauerint liberalitatem.*

COMMENTARIUS.

PETITORVM, (de quibus plenissimè *inf. tit. de petition. lib. 10. & titulus proximus*) prædæ, libidini, cupiditati hæc Arcadij constitutione occurrunt. A. D. 401. Petitorum, inquam, bona proscriptorum vel deportatorum à Principe postulantium, quorum fauces aperuit vel saginavit Principum pessimus quisque; ut his occurrit optimus quisque. Quam in rem nonnulla iam notata ad l. 3. *sup. hoc eod. tit.* Ut omittam alias rationes, quibus occursum his subinde fuit, de quibus singulis suo titulo: hunc inter cæteros Arcadius hæc *lex* constituit; nempè ut ne intra biennium à Confiscatione vel deportatione alienius bona postulari seu peti possint. Quod quidem etiam Honorius frater Arcadij nostri constituit, l. 29. *inf. de petit.* Vbi hanc legem innuit & firmat. Id quod Theodosius Iun. postea, Anno mutauit. *Novellæ de competitionibus. 27.*

Duas porro eius rei rationes Arcadius assignat: Prima est longe humanissima, à quâ seipsum Arcadius commendat his verbis: *ut nobis ingenitum est, &c.* ne hæc intempestinâ & præpropetâ petitione impediatur fortè Princeps ipsimet proscriptis bona sua reddere, atque, (ut eleganter loquitur) *duriores casus & tristiore fortunam Imperatoria humanitate mollire.* Quod Clementissimi quique sæpè fecerunt, de quo dic. n. li locus est ad l. *unic. inf. tit. prox. de sent. pass. & rest. & l. 1. 2. inf. de collat. donatar.* Suppeditat etiam exemplum Eunapius in vitâ Oribasi. p. 182. Altera ratio hæc est pudoris plena, idco non esse permitendum proscriptorum bona, nisi post biennium postulare; Tom. III.

quasi tum demum detersâ confiscationis inuidiâ bona fiscalia censentur, quæ intra biennium quodammodo aliena adhuc censerî possunt. Post biennium non iam amplius aliena, vel saltem non iam amplius bona proscriptorum, sed ex eo tempore fiscalia. Quâ parte hæc *lex* valde notabilis est, quod pertinet etiam insignis Ambrosij locus *aduersus Symmachum initio libri primi*, vbi agit de sumptibus ceremoniarum à Gratiano detractis, quos Gentiles à Valentiniano repetebant, vbi Ambrosius inter alia argumenta, quibus dehortatur Valentinianum, ne eos restituat, hoc etiam vitur: *Quod enim, inquit, iam dudum vel Fisco vel arca est vendicatum, de tuo magis conferre videbere, quàm de suo reddere.* Nempè quæ fiscalibus bonis incorporantur, alienius temporis lapsu fiscalia prorsus sunt, & proscriptio vel confiscationis inuidiam exuunt. Quod quidem tempus biennio h. l. definitur. Itaque notetur hæc biennalis præscriptio, quâ confiscationis memoria deturgetur, & fisco res incorporata iam prorsus fiscalis censetur. Quod vtiliter traduci potest ad bonorum confiscatorum restitutionem, itémque feudî antiqui commissi restitutionem, de quo dicam plenius ad l. 1. & 2. *inf. de collat. don.* Ergo intra biennium quasi aliena adhuc quodammodo proscriptorum bona nondum fiscalia censentur: aliena inquam, ἀλλότρια, quæ proinde peti ideo intra biennium vetat hæc l. Arcadius. Ad quam P. Faber 1. *Semestr. c. ult.* & post eum Gentilis *de consuetud. p. 67.* perperam referunt Claudij 2. Imp. constitutionem, quâ is, Zonara teste, ἀπορησεν

πᾶσι τῶν ἐν βασιλείᾳ ἀλλότρια περιγυμᾶσα. Est enim locus ille intelligendus de alienis proprie dictis: nempe enim ea tempestate Principalis potestas eo processerat, ut is alterius res qualdam alteri petenti assignare posset (pretio etiam forte contra dato) νενομισα, ἢ (subiicit Zonaras) τὸς βασιλεὺς δὴ αὐτῶν ἀλλότρια. Id quod Claudius χρῆσις τῶν χῆρων ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης φοιχῶν, ut Zonaras ait, quae leges optimas dedit, recte Pollione, sustulit. Sanè ab hac re & mente haud omninò abludivit Claudij: istius lex 6. Cod. Inst. de servit. & aqua. quae data est A. D. 269. Qua alienam aquam inuito Domino duci vetat: Cum sit durum, inquit, ac crudelitari proximè, ex tuis praediis aqua agrum ortum sitientibus agris tuis ad aliorum usum vicinorum immixta propagari.

¶ Quod argumentum Historicum huius legis at-

tinet: videri possit ea spectare ad Eutropij & Sa-telliticum ipsius proscriptionem, quod & suadeat characteribus huius constitutionis collatus cum lege 17. supr. de penis. Biennium enim praecise ab ea lege, quae Eutropij proscriptionem continet, elapsum est ad eum diem quo haec lata est. Data est enim d. l. 17. de penis. XVI. Kal. Febr. Theodoro Consule, id est, A. D. 399. Haec verò nota xiv. Kal. Febr. V. nentio & Frauita Coss. id est, A. D. 401. Nisi potius putet quis, ad Gainam hanc leg. pertinere, cuius metus coepere A. D. 398. & 399. in bellum verò apertè erupit. A. D. 400. mox & profligatus is captivusque ab Halda Hun-norum Duce, & mente laetatio, vel Febuario hu-ius anni 401. Constantinopolim delatus, teste Chronico Alexandrino, & Marcellino: vide & Zo-simum de hoc lib. 5. p. 799.

¶ De MARCHARIDO proscripto: ubi OCCULTANTIBUS bona proscripti venia datur intra certum tempus ea restituentibus.

XVIII. * Idem AA. Bathanario Com. Afric.



MARCHARIDVS proscribitur plurima rerum poenes diuersos reliquit, sicut quaestio habita patefecit: Vt quisque igitur aliquid ex eius facultatibus retinet, si intra duos menses spontanea restituat voluntate, sciat se ad veniam pertinere, si quae susceperat, fideliter representet: Alioquin patrimonio suo fisco sociato, poenam se deportationis nouerit subiturum. Dat. i i. Id. Iul. Med. Vincentio & Frauita Coss. [401.]

NOTAE.

* Et haec lex abest à Cod. Iustin.
Bathanarij huius Comitis Africae meminit quoque Zosimus: de quo mox plura.
De Marcharido hoc, mox.
Pertinere ad veniam: Gloss. Theod.

COMMENTARIVS.

OCCULTANTIBUS bonorum proscripti, qui videlicet à proscripto aliquo occultanda susceperunt, intra duos menses fideliter ea representantibus ignosci: vltèrius occultantes & deprehensos proscribi deportarique Honorius hac Constitutione sua A. D. 401. iubet. Cuiusmodi similes aliae plures in Occultatores huiusmodi constitutiones hoc tit. occurrunt: puta lex 5. 7. in fin. supr. l. 19. 20. 21. infr. hoc t. ¶ Et haec quidem huius legis sententia est.

Historia verò pertinet nominatim ad Marcharidum quendam, cuius nulla mihi alibi mentio occurrit: quaecumque haec tenus de eo ex hac l. discimus, 1. eum sub Honorio fuisse: 2. Ante Annum 401. 3. Et quidem per Africam. 4. Eius bona proscripta fuisse: 5. Eum apud diuersos vltima rerum suarum reliquisse, seu plures de his quaedam suscipisse. 6. Quaestiones denique super eo habitas, per tormenta scil. Certè Marcharidi nomini respondet nomen hodie quoque vlitatum in Germania Marchardi, seu Marquardi: quomodo Theodorici Abbatis, Franci patens Marcarius nuncupatur: Nomen id planè Francicum, cuius eadem origo quae Marchomeri: Notissimum enim Francis Imperium Romanum hoc seculum plenum fuisse; de quo Francica docebunt. Quibus

similia nomina sunt Generidus, de quo Zosimus lib. 5. p. 820. Rumaridus, qui & Consul fuit. Tautomedes, l. 15. de operib. publ. Toriobaudes, l. 2. C. quae res veniri: imò & ipse ille cui haec lex inscribitur Bathanarius Comes Africae, cuius mentio occurrit quoque apud Zosimum lib. 5. in Gestis Anni 408. Septem annis post. hanc leg. cui occiso, eo Anno Heraclianus postea substitutus fuit. Zosimi locus hic est: Αρελῶν ὁ Βαθανάριον, ἦ ἐν τῇ μεγάλῃ Λιβύῃ στρατιῶν [ἠγούμενον] Στελίχωνος ἀδελφεῖς, ἔσθρα γενόμενον, Ηρακλειανὸν παρέδωκεν ἦ ἀρχὴν αὐτῶν ἐν Στελίχωνος ὄψει, ἢ τῶν ἐπαδῶν τῶν τιμῶν δεξαμένον. Id est, Occiso Bathanario Comite Africa, quem nupta erat Soror Stelichonis, id officium Heracliano tradidit, qui manu sua Stelichonem interfecerat, eiusque facinoris praemium hunc honorem tulit. Vbi nota μεγάλην Λιβύην dici Africam ad differentiam videlicet Libyae Aegyptiacae. vnde Λιβύη in Actis Apostolorum. Quam & τὴν ἐπὶ Καρχηδόνα Λιβύην vocat l. 2. p. 691. & 692. Ad Marcharidum redeamus; Quo nomine is proscribitur? An ob crimen aliquod vulgare? an verò, ut antartia, seu Tyrannus, vel à Tyranni partibus? Certè hanc l. dicitur plurima rerum penes diuersos reliquisse: itaque ea susceperat. Vt inde colligas, eum factionis alicuius antesignanum multos confcios & participes factionis

factionis suae habuisse, Valesius nuper lib. 2. de gestis veterum Francorum p. 95. 96. putabat Gildonis partium eum adiutorem fuisse, qui denictus est ante triennium. Quae sententia probabilis est. Nam ut hoc addam, de Gildone sunt quoque, vt alias omittam, anno 399. lex 16. supr. & ann. 405. lex 19. prox. infr. vbi nominatim fit mentio Satellitum Gildonis, quorum bona quoque proscripta fuerunt: quorum mentio fit quoque l. 7. supr. de metaris: l. 19. de penis: & apud Augustinum, lib. 3. contra Cresconium. In tantum vt ex illis legibus dicamus, hanc Gildonis Satellitum peruegitatio-

nem diu traxisse, etiam septennio post hanc leg. A. 408. Haec, inquam, coniectura probabilis est. Possit tamen quis ita quoque censere, Marcharidum hunc Reputandam tantum, vel Peculatus reum fuisse: qui apud diuersos spolia reliquerat, ne apud se deprehenderentur: praesertim cum videamus impunitatem promitti spolia haec restituentibus: cuiusmodi alioquin etiam impunitas promittitur, l. 19. infr. circa Gildonis bonorum reventatorem, & promitti quoque videtur circa Stilliconis bonorum occupatores, l. 21. infr.

¶ De GILDONE & vt FRUCTVS quoque bonorum proscriptorum à possessoribus fisco restituantur: & deinceps quidem dupli.

XIX. * Idem AA. & Theod. A. Viscino Com. s. l.

POSSESSIONES, quae ex bonis GILDONIS, aut Satellitum eius in ius nostrae Serenitatis, receptae sunt ab occupatoribus, nostro patrimonio adgregentur; ita vt ab his ex eo tempore, quo indebitè retentantur, praestationum simplicium inferatur, Qui si conuenti intra Kalendas Octobres possessiones putauerint retinendas, sciant se ad dupli restitutionem cohortandos, & duplos fructus esse reddendos. Dat. xi i. Kal. Mai. Rau. Stillicone i i. & Anthemio Coss. [405.]

NOTAE.

* 20. In ius, vt infra indebitè, de quo mox plura.
Nihil hic praeter interpunctionem immutandum: legendum enim, retentae sunt ab occupatoribus, vt infr. indebitè retentantur.
Indebitè, id est iniussu nostrae Serenitatis.
Tam rei ipsius quam fructuum.
20. Cohortandos.

COMMENTARIVS.

OCCUPATORIBUS bonorum Gildonis (de quo dictum fuit plenissimè ad l. 7. & 9. supr. de metaris. itaque l. 16. supr. hoc eod. tit. & 9. supr. de penis) & Satellitum eius bonorum inquam, quae ante se quaesita proscribere tulerunt: Occupatoribus inquam, qui ea bona indebitè retentabant iniussu Principis, atque adèd nullo iure, in praeteritum simpliciorum fructuum praestatio imponitur hac Honorij constitutione: in futurum verò si intra Kal. Octobris proximas possessiones non restituerint, Dupli poena: tam scil. ipsius rei, quam fructuum exinde perceptorum: de qua duplorum fructuum poena dixi ad l. 1. supr. de fruct. & lit. exp. Atque ita laxamentum huiusmodi occupatoribus tribuitur, intra quod sola possessionum & fructuum

restitutione defungi possunt. apparet; proscribitur ex h. l. publico, eorum bona certa-pto Tyrannata, vel etiam palam occupata, & quidem occupata, quasi Principis largitate seu iussu, adèd vt postea necesse fuerit titulum possessionis ab his ostendi, iussu Imperialem passim obtendentibus. De Satellitibus aliorum tyrannorum Stilliconis, Heracliani, agitur lege 21. supr. de penis: l. 20. 22. infr. h. t. At de Satellitibus Gildonis agit praeter hanc legem, l. 7. supr. de Metaris: l. 19. supr. de penis: Sed & Augustinus, lib. 3. contra Cresconium Grammaticum, vbi de Optato agit, quae tamen, inquit, ita commisit, vt inter Gildonis Satellites praecipuus teneretur, haberetur; more-

¶ De STILICONE, & Satellitibus eius: & vt BONA eorum vna cum fructibus fisco incorporentur.

XX. * Impm. Honorius & Theod. AA. Theodoro P. P.

ROSCRIPTORVM" Satellitumque fortunas arario nostro iubemus accedere. Idei- que per agros, per cuncta domicilia, titulos nostrae serenitatis adfigi praecipimus. Quidquid sanè ab eorum Procuratoribus ex praediorum fructibus congregatum, lar-


gitionibus nostris protinus copuletur: ne si iussa nostra, aut dissimulatione neglexerint, aut consilio pratermiserint, supplicium exilij pariter & proscriptionis sustineant. Dat. viii. Kalend. Octobr. Med. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex vna cum duabus sequentibus, à Cod. Iust. vt potè temporarie. Quenam verd hinc legi iungendæ sint leges? mox dicam.
 * Theodorus sub Honorio.
 * PP. Italiae. Vid. Prosepogr.
 * Stiliconis, & filij eius: l. 22.
 * De his titulis iam actum l. xi. sup.
 * Et hæc lex hæc parte aduersus procuratores prædiorum ad proscripitos pertinentium: vt l. 16. sup. fuit aduersus conductores.
 * Exilium hinc, pro deportatione.
 * pp. Nouembr. vt l. proz.

¶ De STILICONE: Et vt qui quid ex bonis eius penes se habent, vel retinent, restituant.

XXI. * Idem AA. Theodoro P.P."


 Vt in facultates" Stiliconis, & actus" videntur esse" versati", vel ex hisdem facultatibus aliquid subtraxisse", vel aliquid rapuisse", omnifariam reddant. Dat. viii. Kalend. Nouembr. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex velut temporaria à Cod. Iust. Quenam leges iungendæ hinc sint? mox viderimus.
 * Theodorus PP. Italiae scil. sub Honorio: v. Prosepogr.
 * Seculi stilum hoc redolet: Græcissime, an Barbarum? Ita Spartianus in Seneca: Commodum, inquit, in Senam et in Concionem laudavit. Apud Vulcat. in Cassio: Seditio in exercitum exorta.
 * Alia vox hinc propria de actoribus prædiorum.
 * Videntur esse versati: pro versati sunt, vt l. 17. sup. videntur excepisse, pro exceperunt, qualia etiam multa occurrunt apud Scriptores huius seculi. Sic apud Capitol. in Gordiano: Iussa videbantur, pro iussa erant. Apud Lampri- dium in Alexandro: subiecta videbantur, pro subiecta erat: & videri iudicare, pro iudicare; & alia huius generis.
 * Sic l. quisquis 16. Cod. si certum petatur, (quam huic iungendam quoque puto) si in provincia fuerit versatus.
 * Nam.
 * Nam: illi occultatores, hi occupatores, de quo ad l. 19. sup. diem restituo d. l. 16.

¶ De STILICONE Et filio eius, & satellitibusque: Et vt Privati qui usus bonis PROSCRIPTOS immetant, cuius potestate non possint.

XXII. * Idem Theodoro P.P."

 Vt suas opes prædoni" publico, vel eius filio", ceterisque Satellitibus dederunt, vel iure", vel corpore, quibus ille usus est ad omnem ditandam" inquietandamque Barbariam, his omnem repetendi viam iubemus esse præclusam. Dat. x. Kalend. Decemb. Rau. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex, velut temporaria, à Cod. Iust.
 * Italiae. Stiliconi scil. Idem & hostis publicus vocatur l. 1. sup. de lit. & itiner. custod. Symmachus lib. 1. ep. 17. Similiter Ruffinum ita vocat prædonem amosum. Et Claudianus similiter, lib. 2. in Ruff.


Sic avidus prædona iam non per singula sensit
 Sed Sceptra inferre minas.

Idem (in 4. Col.) Eugenium Tyrannum Italiam feram, furis prædonis acerbi subiectam. Idem de Gildone, Ears tertia mundi prius prædonis ager. Et mox: Ire recepturi prædonem sustulit axem.
 * Eucherio.

* Prædonum constitunt vel in iure vel in corpore h. l. id est quæ in bonis & patrimonio sunt, sunt vel iura vel corpora, id est, vel res incorporales, vel corporales: de quo discimus nota iam omnia.
 * Inimicium, vt mox probabo.

COMMEN

COMMENTARIUS.

 D STILICONEM proscripsum, eiusque filium & Satellites ceteros pertinet hæc tres leges Honorij quæ inter se sociandæ sunt, velut in eodem argumento versantes, ab eodem & ad eandem datæ. Indè & sociandæ veniunt his, lex vlt. sup. de testimoniali: l. 20. de penis: & lex, quisquis, C. si certum petatur. Ad eundem denique Stiliconem pertinet l. 1. sup. de littor. & itiner. custod. qui & prædo publicus vocatur l. 22. hoc tit. hostis publicus, d. l. 1. de litt. & itin. custod. De eo verd semel hinc plenius videndum est: ethi iam aliqua præoccuparim ad diètam leg. 1. sup. de littor. & itin. custodia: ita tamen vt nonnulli ea ferè monere nunc inuict, quæ huic Cod. illustrando faciunt, ac nominatim tot illis, quas initio cumulavi, legibus. Nempè STILICONE gente Vandalò Theodosius M. moriturus Imperij Occidentalis totius atque Honorij filij sui, cuius hæc leges sunt, curam commiserat. Is itaque multis præclarè aduersus Barbaras gentes Imperium Rom. tum lacessentes, quin & Tyrannos gestis aliquandiu rectè commissam sibi Imperij partem tueri visus est. Hinc adèd tres laudum eius apud Claudianum panegyrici, aliisque eiusdem libris laudes eius insperatæ, & extant ad eundem Symmachi quatuordecim epistola lib. 4. Ex quibus liquere potest, quantus vir fuerit, quaque autoritate. Affinitate quoque Theodosij & Honorij idem STILICO inclauit, vt potè ductâ vxore Serenâ Theodosij nepte ex fratre, vicissim ipse filiam suam Mariam Honorio, postea Termantiam descendit, vt ex Claudiano, Zosimo, Olympodoro, Mancellino, Zonara liquet. Verùm hinc postea FILIO suo Eucherio, quem l. 22. indicat, Imperium ipsum affectans Barbaros in Imperium Rom. immisit, inuitavit, inquietavit: Vandalos, Alanos, id genus alios. Id quod monumenta alia, tum l. 22. h. t. apertissimè contestatur: Opes (inquit illa lex, quibus ille usus est, ad omnem ditandam (ubi fortè legendum inuitandam) inquietandamque Barbariam. Id præterea contestatur d. l. 1. sup. de littor. custod. Vbi dicitur Stilico nouum hoc atque insolitum reperisse, vt littora & portus crebris valaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad Occidentalem Imperii partem pateret accessus. Nempè hoc ita institutum à Stilicone, ne dum Barbaras ipsè gentes in Occidentem immitteret vel foeret, vt ita cupitis potiretur, non posset aliquid opis ex Oriente, id est, ab Arcadio Honorij fratre vel Theodosio Iuniore nepote ad Occidentem submitti. Hæc inquam, certissima sunt huius rei & publica monumenta, quibus subscribit, & Rutilius Numantianus horum temporum Scriptor, Aquitanus, sed gentilis, lib. 2. Itinerarij sui.

Quo magis est facinus divi Stiliconis acerbum,
 Prædior arcana quod fuit Imperij.
 Romano generi dum nititur esse superstes,
 Crudelis summis miscuit ima furor:
 Dumque timeret, quidquid se fecerat ipse timeri,
 Immisit Latia Barbarâ tela neci.
 Visceribus nudis armatum condidit hostem,
 Illæ cladis liberiore dolo.
 Ipsa satellitibus pellitis Roma patebat.
 Et captus prius, quam caperetur, erat.
 Pars III.

Nec tantum Gethas grassatus prædior armis,
 Ante Silyllinæ fata cremanit opis.

Hieronymus quoque: Quis creda, inquit, Romanum in gremio suo, non pro gloria, sed pro salute sua pugnare: in dè non pugnare quædam, sed curro & amido suppellectile vitam redimere. Quod non vitio Principum, qui Religiosissimi sunt, sed scelere semibarbari [Stiliconis] accidit prædioris, qui nostris contra nos quibus armavit inimicos. Item Orosius lib. 7. cap. 40. ERGITATÆ (inquit) per Stiliconem gentes Alannorum, Sueuorum, Vandalorum, posteaque eius h. l. 22. Rhenum transiit, Gallias invadunt: & cap. 8. Arcadia Comes, Stilico Vandalorum gentis genere editus, Eucherium filium suum in Imperio quondam substituere nititur. Quam olim Alaricum cum quoque Gothorum genit occulto fidei TOVENS ad Italiam terrendam ne Respublica servaret. Prædioris hæc, quibus nunc Galliarum Hispaniarumque Provinciae prementur, hoc est, Alannorum, Sueuorum, Vandalorum, ipsaque simul motu impulsoribus Barbarorum, cuius in arma SOLLICITANS SUSCITAVIT eas interim ripas Rheum quatero & pulsare Gallias voluit: sperans sub hæc necessitate circumstantiâ, quia & extorquerè Imperium genere possit, filium, & Gentes barbararum faciliè comprimere quæ COMMOVERI valerent.

Iam igitur præter ipsammet Honorium eiusque constitutiones, præter alios Scriptores Christianos, & Gentilis Scriptor Rectilius de irritatâ & inquietatâ barbarie hinc facit certissimam. At enim Scriptores alij Gentiles, & dè Neotericis nonnemo calumniis oppressum Stiliconem voluit, veluti Zosimus, & Olympiodorus apud Photium, ac præinde iidem inclaudenter dicunt iis, qui Stiliconis ceptis obuiam fuerunt, putâ Olympio & Heracliano: Nempè hi Scriptores Christiani nominis hostes infensissimi, Stiliconem eiusque filium idè tuendos suscepere, quod hic Eucherius conciliando sibi Gentilium fauori, instaurandis templis Gentilium imbuturum se Regni primordia pollicebatur, vt testatur Orosius lib. 7. cap. 38. Neque Claudiani præiudicium quicquam contra facit; Nam vt is vltimum Stiliconis animum non attrigit panegyricis suis, ita sanè fatendam initio non fuisse iidem temporibus virum vel armis vel pacis artibus clariorem, & Principis sui studiosiorem, solique vltimi eius actus vituperatur: recordiâ Honorij & colluic Tyrannorum filium suam Eucherium imperio admovere conantis. Hostis itaque publici & prædonis publici nomen emeruit, & intersectus: Sic actus eius nonnulli damnati, vt l. 1. sup. de litt. & itin. custod. & fomites factioni subducti, l. vlt. sup. de Testimoniali: & l. 20. sup. de penis.

Tandem ad bonorum proscriptionem itum; quod pertinent hæc tres leges; non modò Stiliconis ipsius, filijque Eucherij, sed & Satellitum, aliorumque qui Stiliconi adhererant; quod hæc tres leges testantur: & Zosimus insuper lib. 5. p. 819. loco alioquin corrupto quædam restitute cepit Leonel. ego ita plene restitui: in tanto p. 819. istas 7. sed neque vobis, sed 7. lib. 8. p. 819. & omnia degeuivitat. quædam & omnia de Satellitibus, quæ à partibus alicuius stant, qui re, consilio aliquid iuuant. Cuius cerè rei peragenda negotium Helioerari datum memorat ibidem Zosimus.

lib. 5; p. 819. qui addit, eum, huic inquisitioni remissius incubuisse, & multis etiam clam authorem fuisse, vt quæcumque possent, occultarent: cæque de causâ vitæ periculum incurrisse: verum a sylo Ecclesiæ sibi consuluisse.

¶ His itaque rebus legibus, eam in rem hæc quatuor nunc ab Honorio Imp. constituuntur. Primò titulus adfigi oportere proscriptorum, Satellitumque agris omnibus, domiciliis, l. 20. de quibus titulis plenè dictum fuit ad l. 11. sup. Secundò statuit d. l. 20. vt procuratores prædiorum ad Sciliconem Satellitesque eius pertinentium fructus perceptos largitionibus protinus inferant, pœna alioquin his proposita exilij, id est, deportationis, simul & proscriptiois; de quibus procurationibus possessionum alius erit dicendi locus. Tertio (quæ sententiâ est l. 21.) iubentur ij, qui facultates Sciliconis eiusve Satellitum administraverunt, vel actum aliquem gesserunt, id est Actores, reddere subtracta ex facultatibus, vel rapta; propositâ, vt videtur, in præteritum immunitate. Quæ quidem duo postrema apprimè conueniunt iis quæ ex Zosimo modò referebam de Heliocrate, qui multis

auctor fuerat, vt quæcumque possent ex Sciliconis bonis occultarent; *πολλοὶ δὲ ἐπιπροσβήσαντες αὐτῷ ἐδίδουσαν*: Vt suspicari liceat hanc fermè harum legum promulgandarum causam fuisse. Tandem & quartò (quæ sententiâ est l. 22.) cum alioquin, proscripto aliquo, immixta bonis ipsius priuatorum bona iure reperti possint (vt superioribus aliquot legibus ostensum est) Sanè d. l. 22. omnis repetendi via præcluditur his, qui suas opes vltro Sciliconi, vel eius filio Eucherio, aliisque eorum Satellitibus dederunt, quibus illi vterentur ad Barbaros ditandos, inuitandos, & inquietandos. His scil. demum sua proscripti bonis immixta repetendi facultas est, qui ipsi crimine vacant, non qui vltro ea malo animo dederunt, etsi ea adhuc proscripti bonis immixta appareant. Proscripti aded bonis ea quoque rectè connumerantur, quæ consèij semel dedere. Denique non est conditioni locus, vbi vtriusque & dantis & accipientis turpitudine versatur, poriorque aded est hoc casu quoque causa Filii. Quod in vltum rectè si quando deduci potest.

¶ De non PETENDIS bonis proscriptorum; iisque LIBERIS & PARENTIBVS relinquendis.

XXII I. * Idem AA. " Palladio P.P. " Post alia.

BORVM facultates, qui pro criminibus suis meruere puniri (omni pœnitens competitione submotâ) fisco nostro iubemus addici. Si nullos tamen liberos, patrem, matremve derelinquunt, quibus damnatorum bona Legum seruauit humanitas: scelere Maiestatis excepto, cuius atrocitas nihil relinquit heredibus. Dat. VII I. I. Id. Iul. Rau. Eustathio & Agricola Coss. [421.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Iungendæ ei sunt l. vn. sup. de quinquennijs proscript. & l. 29. & 30. infr. de petition. Ex quibus desumptæ tres Cod. Iust. p. 1. l. 3. de requir. reis: l. 4. Cod. de bon. vacant. & l. ult. C. de iure fise.
 " Addendum & Constantinus A. vt cum ipsa temporum ratio doceret, tum alie huius anni leges, etiam ex iis, quas huic coniungendas esse dixi, puta l. 29. & 30. infr. de petition. & l. 4. Cod. de bon. vacant.
 " Palladius sub Honorio pp. v. Profopogr.
 " Malè l. ult. C. de iure fisci, præfert, Orientis.
 " Morie scilicet.
 " Ipsi morte affecti hæredes.

COMMENTARIVS.

PERTIMA hæc Honorij Constitutio est, quæ pars est prolixioris Honorianæ Constitutionis aduersus Petitorum auaritatem lata, vt docet præter hanc legem (ibi, post alia: & ibi, competitione submotâ:) cæteræ leges illæ, quas huic coniungendas dixi, de quo suo titulo, de petition. itémque ad d. l. vn. de quinquennijs proscript. ¶ Tria verò h. l.

constituit. Primum est, quod PETI bonorum, qui morte affecti sunt, prohibentur: Contra, fisco ea sociari iubentur, secundum legum humanitatem: de quo vide l. 2. 1. 6. 8. 9. 10. sup. Tertio, Maiestatis tantum crimen excipitur ab hoc beneficio: pariter vt excipitur l. 4. & sup. h. r.

¶ I. LIBERIS proscriptorum quid & quantum relinquatur, interque eos diuidi debeat: 2. deque CVRIÆ & liberorum Curialium successione in bonis decurionum proscriptorum.

XXIV. * Impp. THEOD. & Valentinianus AA. Hicrio P.P.;

SENTIA latro nefarius, aut huiusmodi quis professis testatque sceleribus involutus, vltionem suam non posse tardari. Damnato etiam ita proscripto insignenda est, vt dimidia parte arario vindicata, alia damnati filii reseruetur. Decurionem verò, qui hoc incurrit, si liberos non habeat, succedat Curia, bonaque vnuerfa detineat, aut ipsa per se, aut sua ordinatura periculo munera subiturum: Sin erit suboles Curiali, quam municipales sibi vindicent fundiones; integris fortunis fulciatur: Si filia, vel filia fuerint, quod pro certa legis sanctione defixum est, pars dimidia ad eas deueniat facultatum. Sin mares Curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis Curia nomine deferatur: & aliam quam in commune omnibus tribuit indulgentia Principalis, pro virili diuidant portione. Dat. x. Kalend. Febr. Constantinop. D. N. Theod. XI I. & Valentiniano II. AA. Coss. [426.]

NOTÆ.

* L. 10. Cod. eod. tit. hinc interpolata est.
 " Hierius pp. sub Theodosio Iun Orientis scil. v. Profopogr. & Chronic. Alex. in anno proximo 427.
 " Videtur infesta fuisse tempora latrocinij.
 " Professis testatque sceleribus.
 " 2e. Svo vt in C. Iust.
 " Mascula scilicet.
 " Vtique ad illa filia, ita immutata sunt in C. Iust. Est ea nec dum procreata est, integris partibus fortunis fulciatur.
 " Et hæc sententiâ abest à C. Iust.
 " Defixum, pro prefixum, definitum, limitatum.
 " Denotatur. C. Iust.
 " Altera dimidia ad Curiam, hoc maioris perspicuitatis causâ additum Codici Iustiniano.
 " Sin autem, C. Iust.
 " Maribus scil.
 " Id est, propter Curiales fundiones quæ eis imminet.
 " Id est, alteram: porro in C. Iust. hoc ita immutatum, & alia &c. pro virili diuidatur portione.

COMMENTARIVS.

DE BONIS damnatorum quid fieri debeat, exstantibus LIBERIS, pro damnati conditione Theodosius Iunior hæc constitutione cauet. In commune quidem, dimidiam partem fisco vindicari iubet: alteram verò filijs cedere vult: de quo l. 2. 4. 6. 8. 9. 10. 23. sup. h. r. Solis nempe filijs hoc beneficium tribuit, at non etiam alijs cognationibus, non pat. i. non mat. quod tamen plerisque Superiorum legum constitutionibus constitutum fuerat. Et hæc vt dixi in commune. In DECURIONVM saltem damnatorum bonis alia forma præstituitur. Nempe Decurioni damnato Curia succedit, si liberos non habeat, ex assè; quo videl. ea vel per se, vel per ordinatum à se munera publica subeat, de quo dicitur infr. suo tit. de Decurion. Si verò liberi sint, & quidem masculi tantum, ij ex assè succedunt, si modò sint filij Curia: nexu obstructi, de quo d. iit. de Decurion. Si verò filia tantum sit, vel filia, ex semisse succedunt, ex altero Curia. Tandem si mixti sint mares & filia,

dimidia maribus cedit libera, altera dimidia ex æquo diuidenda est inter mares & fœminas. Quæ diuisionis ratio singularis est.

¶ Ex his omnibus, ac maxime ex ipso legis principio pater, Theodosium Iuniorẽ hac constitutione, his angustissimis finibus successiones damnatorum coarctare voluisse; Primò intra Curiam, quarum commodis eâ re Imp. consultum voluit, vt in quibus decus ciuitatum consisteret: de quo suo t. de Decurion. quæquæ alioquin etiam Curialibus sine hærede decedentibus succedebant: de quo tit. sup. de bonis Decurion. Deindè intra solos filios seu liberos, exacerbandis videl. pœnis eorum: & quidem in sp. huius leg. Latronum, & vt eleganter loquitur, Similibus professis testatque sceleribus involutorum, quibus tum Respublica infestata maxime videtur. Quod Latronis nomen attinet, obseruandum quod monet Vopiscus in vitâ Firmi, magnos Principes eos, quos purpuram inuadentes necassent, semper Latrones vocasse.



DE SENTENTIAM PASSIS,
ET RESTITVTIS, ET
"LIBERIS EORVM.
TITVLVS XLIII.
IX. COD. IVST. LI.

Ad hunc *titulum* referendæ quoque sunt *l. 12. 13. 17. supr. de bonis proscript.* item *l. 1. § 2. infr. de collation. donat.* & Eunap. in *Oribasio, p. 182.*
" Absint hæc, & *liberis eorum, à Cod. Iustin.*

I. * Imp. Constantinus A. ad Maximum PF.

IN quæstione TESTAMENTI, quod deportati filius remeante patre fecisset, remotis Vlpiani atque Pauli notis, Papiniani placet valere sententiã, ut in patris sit filius potestate, cui dignitas ac bona restituta sunt. ¶ Ita tamen, ut GESTA per filium, cuius consilia legitima ætas firmauerat, rata sint, eodem in potestatem patriam redeunte: Nec eorum rescisso efficiat (quod est inaximè absurdum) eodem tempore, nec in patris, nec in sua quemquam fuisse potestate: minores enim ætate iure quicquam agere prohibentur. ¶ Quibus si damnato patre TUTOR datus est, necesse est ut ab officio recedat regresso eo, quem non solum nomine redire, sed etiam officium suum nullâ prauitate corruptum, liberis præbere oportet, ut eorum bona tucatur & augeat. Nam si patriã potestate ad corruppendi atque effundendi patrimonij licentiam abuteretur, furioso ac dementi, item prodigo, libidinum omnium vitiatorumque seruo, non est eorum pecunia committenda: Ab administratione fugiat, neque tutor esse desinat, omniãque minoris dispendia suis ipse damnis præstet. Sententia verò deportationis nullo patrem præiudicio deminuat. Quem si conperta integritas, ut naturã, ita officio liberis restituerit, ei gubernacula rerum tradenda sunt, cuius, ad imitationem publici iuris, prouisa custodia est: Quæ nisi bonis patribus detur, luctuosior erit reditus, quàm discessus. ¶ Ideoque tantum ad restitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem sententia valuit. Utque DEPORTATIONIS ipse per se nomen rerum omnium spoliatio est, ita indulgentiæ reditus, bonorum ac dignitatis vno nomine amissionum omnium sit recuperatio: & filij emancipationem à patribus officiis petant, ut libertatem non damnationis, sed lenitatis paternæ testem habeant. Dat. xviii. kal. Octob. Sirmio, Crispo I. & Constantino I. CC. Coss. [321.]

INTERPRETATIO. Si quis pater in exilium missus, filium in maiore ætate reliquerit: quæcumque de bonis propriis gessit filius, iuxta sententiã Papiniani rata & firma permanent, nec contra aut testamentum, aut transactionem filij reuersus pater venire permittitur. Sanè cum redierit pater, si filium inuenerit, filium in ius suum paternã potestate recipiet. Cæterum quod de rebus propriis absente patre filius gessit, reuersus pater reuocare non poterit. Quicquid verò filij in annis minoribus constituti fecerint, penitus non valebit: qui tamen si pro ætate, vel absentia patris, aut tutores, aut curatores acceperint, reuersus pater filios, repulsis curatoribus vel tutoribus, cum omni facultate recipiet, ea tamen conditione, ut rem filiorum ita administret ac regat, ut non solum detrimenta non sentiant, sed studio patris res & facultas proficiat filiorum. Quod si pater aut prodigus, aut negligens, aut euersor, aut libidini deditus esse conuincatur, & filiorum res impie ac dementer vastare, ac dilapidare cognoscatur, filij talis patris tanquam eo mortuo sub tutore aut curatore consistant: quia sicut æquum est, ut bonus ac utilis pater rem filiorum regendam administrandãque recipiat, ita iniquum est, ut in damnorum filiorum reuersus, facultates à tutoribus curantibusve reseruat as dementi subuersione dilaceret.

NOTÆ

NOTÆ.

- * *L. ult. Cod. eod. tit.*
" Ita rectè in editione Tiliana & in Cod. Iust. Id quod confirmat vetus Auctor de *Præfectis urbi* apud Cuspinianum. Vide & *Chronologion Theodosianum.*
" Id est, de testamento, vel ut idem Papinianus loquitur, eodem, ut existimo, libro, de iure testamenti, l. 11. §. ult. D. de bonor. poss. sec. Tab.
" Id est, cuius pater postea remeavit: nisi pater legendum, remaneat pater: id est, in deportatione constituto, vel remeante.
" De his Vlpiani & Pauli ad Papinianum notis agitur & *l. unica. supr. de resp. Prud.* vbi dixi.
" *Lib. 13. Quæstion.* ut mox probabo.
" Atque adeo testamentum eius irritum fiet.
" SECUNDVM caput de gestis à filio deportati, & cuius pater postea remeavit.
" Id est, maior ætas.
" 2e. Xc: ut etiam rectè habet *C. Iust.*
" Absurda vitanda sunt.
" Hæc sententia refertur ad illa superiora, per filium, cuius consilia legitima ætas firmauerat.
" TERTIVM caput de Tutore filij, cuius pater deportatus mox reuersus.
" Nomen tantum restituitur patriæ potestati, qui ad eius bonorum administrationem non restitueretur.
" Officium patris & tutoris.
" Tutoris inde nomen.
" Id est, alioquin.
" Filij sui.
" Abuteretur, Cod. Iust.
" Id est, vel saltem, in *C. Iust. itemque.*
" Libidinum omnium vitiatorumque seruo: Ita *Vimicus lib. 7. c. 16. Omnium libidinum impuris vitiis implicatos.* Ibidem *vitiatorum & libidinum locum ostendet.*
" Pecunie vox hic propria, ut vel *ex l. 11. Tab. liquet: Agnatorum Gemiliumque in eo pecuniã eius potestas esto.*
" *Natura. C. Iust. malè.*
" Perpetua hic imitatio *l. 11. Tab. Si furiosus aut prodigus existat, aut ei Cvsrda nec escit, &c.*
" *Filius reditus, C. Iust. malè.* Nam imò de patribus hic agitur.
" QUARTVM caput *h. l.* quo generalis Regula subsumitur.
" *Ipsum, Cod. Iust. rectius.*
" *Indulgentia restitutio: C. Iust. sed hic repono, Indulgentiã reditus.* Sententiam passi seu deportati restitutio, nihil aliud est quàm indulgentia reditus.
" Etiam patriæ, de quo hic potissimum quaeritur.
" Deportationis scilicet.

COMMENTARIVS.

PATRIS deportati restitutio, quam vim, quem effectum habeat, filiorum contemplata, hæc elegantissimã ita & Iurisprudentiã omnis plenissima Constantini M. constitutione, ex professo tractatur; sic ut ICI tractatum sapiat. Et verò hunc tractatum Constantinus ingressus est, post varios veterum ICtorum eã de re tractatus; & quidem summorum, purã Papiniani, Vlpiani, Pauli, de quorum ICtorum autoritate fidem facit vel *l. unica. supr. de resp. Prud.* Faciunt & aliæ leges per *Codicem* sparsæ, è quibus horum ICtorum quanta dignitas fuerit, liquere potest. Quã parte tamen Constantinus Papiniani sententiã prætulit, ut etiam inter cæteros Papinianum excelluisse fatendum est. Neque enim vllus vnquam ICtorum fuit, in quem Principes tot laudes, tot ornamenta coniecerint, quæ alter seculi nostri Papinianus in vnum plenã manu congeffit: sed nullus maior honor excogitari potest, quàm qui Papiniano isti deferretur à Valentiniano Tertio in *d. l. unica. supr. de resp. Prud.* ut si qua in re sint diuersæ Prudentum sententiæ, & numerus æqualis sit, eius partis præcedat autoritas, in quã excellentis ingenij vir Papinianus emineret, qui ut singulos vincit, ita cedit duobus. ¶ Papiniani igitur sententiã Constantinus hæc lege præfret, remotis Vlpiani & Pauli Notis: quod Valentinianus in *d. l. unica* etiam indicat. Nempe Paulus & Vlpianus in Papinianum Notas scriperant: verum Papiniani autoritas euicit, ut ne eorum ratio haberetur; id quod Constantini exemplo in *h. l.* tum vel maxime Valentiniani in *d. l. unica.* liquet, vbi absolute Notas Pauli & Vlpiani in Papiniani corpus factas infirmari præcipit, & addit, sicut dudum statutum est, quod tamen non generaliter statutum à Constantino hæc *l.* verum in hæc tantum specie. Verum multi Tom. III.

nianus postea autoritati suæ restituit Notas Vlpiani & Pauli, sicubi meliore ratione niterentur, vel utilitate aliqua censerentur: ex quibus etiam complurimæ reperiuntur per *Digesta* sparsæ.

¶ Papinianus igitur in materia Testamentariã versans, quæstionem hanc mouerat de testamento, quod filius deportati fecisset, vtrum patre remeante & restituto, testamentum filij, tanquam capitis diminutione, irritum fieret? An verò nihilominus bonorum possessio secundum tabulas huiusmodi filij dari posset? Mouerat hanc inquã quæstionem, & tractauerat Papinianus, procul dubio *Quæstionum lib. 13.* qui ut totus est de bonorum possessione secundum Tabulas (ut docet *l. ult. π. de condition. institution. l. 42. π. de bonis libert. l. 14. π. de bonor. possess. l. 21. de legat. præst. l. 1. §. 16. π. de collation. l. 11. de Carbon. Edicto: l. 11. de bonor. poss. sec. Tab.*) ita de restitutione quoque nominatim eo libro egerat, & de reuocatis, quisnam videlicet postliminij & restitutionis, seu reditus esset eff. Eius, circa Tab. vel bonorum possessionem secundum Tabulas, quæque postliminio restituantur, itemque de capitis deminutione, quã testamentum irritum fit: ut docet *lex 20. π. ex quibus causis maior. & d. l. 11. §. 1. & 2. de B. P. sec. Tab.* Denique tractauerat plenius de restitutionis beneficio, & capitis diminutione, & ad quæ ea extenderetur.

¶ Hanc eandem igitur nunc quæstionem sub manum reuocans Constantinus, & decisam firmiter copiens, tria tractat & decidit, de vi huius restitutionis, vel potius duplicem effectum huius restitutionis circa filios principaliter definit, cùmque postea generali Regulã concludit, ut alterã simili ex eodem Papiniano petita legem inceptat, limitationem interea, *versicula tamen, intericiens.* De singulis videndum est.

yy

¶ Primo

¶ Primo igitur loco de Testamento filij, patre deportato, mox restituito, queritur? Et verò de eo principaliter Papinianus quaesierat, ut illa prima huius legis verba ostendunt, in *questione Testamenti*. Et cerè aperta est hanc parte Papiniani definitio, seu sententia, patre remeante seu restituito, id est, dignitate & bonis ei restituitis, filium quoque in patris potestatem redire. Nempe hæc argumentatio est; cui dignitas, cui bona restituantur, eidem proculdubio & patria potestas restituitur necesse est: est enim ea dignitatis civilis pars vel potissima, utpote quæ potestas in caput civis Romani competit, quo maius vel dignius nihil est, atque ideo inestimabilis ea dicitur l. 14. §. *sed si liberor*, *π. de leg. 1.* Denique cui dignitas civilis, cui civitas restituitur, & patriam potestatem ei restitui necesse est, ut quæ civis dignitatis vel potissima sit stridura, & propria civitatis seu civium Romanorum. Et quemadmodum fieri nequit, ut non amittat pater filium, quem patria amisit, l. 19. §. *filium quoque*, *π. de captivis*: ita vice versâ fieri nequit, ut non recuperet pater filium, qui patriam recuperavit. Idque etiâ ita definitum est §. 1. *Inst. quib. mod. ius patr. pot. sol.* Hoc ita posito, patriam videlicet potestatem restitui deportati patris restitutione, uti que iam sequitur, quod etiam colligebat Papinianus, tacito iuris intellectu & filij testamentum interea conditum seu capitis diminutione irritum fieri. Neque enim alio sine Papinianus in questione hæc de testamento filij, de patria potestate recuperatâ egit, nisi vt ab ea postea inferret ad vim testamenti irritandam. Hoc enim posito, filium in patris restituti potestatem redire, sanè sequitur, testamentum eius irritum fieri. Et hæc est huius legis in princ. sententia.

¶ Cui opponi alioquin solet l. 7. *C. de tit. in quâ dixertis* verbis dicitur, *Filio in Insulam deportato, hæcque ratione vinculo patrie potestatis exempto, si postea ex indulgentiâ Principis reditus in patriam solum, præcedenti dignitate restituta sit, potestatem patriam restitutam non videri*. Verum rectè omnino Græci Interpretes aiunt, in hæc re differentiam esse inter Patrem & filium: Nempe patre deportato, posteaque restituito in dignitatem, patria quoque potestas restituitur, velut quæ dignitatis pars sit, h. l. Atenim si filius deportatus postea restitutus sit, in patriam solum & præcedentem dignitatem, patria potestas non restituitur. Nec enim dignitatis pars est, patrie potestatis ius habere. Pater deportatus & restitutus recipit potestatem ex benigna & favorabili interpretatione: At filius restitutus ideo patrie potestati non restituitur, ne quod favoris emeruit & indulgentiæ, vt in patriam & bona restitueretur, id in eius odium retorqueatur. Itaque perperam distinguitur inter simplicem & plenissimam restitutionem. Distingendum enim omnino est inter patrem, & filium restitutum. Et malè, qui §. *pari ratione, q. quib. mod. ius patr. pot. sol.* illa verba supplevit: *plenissima restitutione*. Nam vt lex nostra in fine habet, *tantum restituito seu indulgentiâ reditus ad restitutionem valet, quantum sententia ad correctionem valet*: & *ut ipsum per se nomen deportationis & rerum omnium spoliatio, ita indulgentiâ reditus (pro quo habet C. Inst. indulgentiâ restituito) bonorum ac dignitatis uno nomine amissionum omnium est recuperatio*. Vnde liquidissimè apparet, solo restitutionis & indulgentiæ reditus nomine, vt cætera, ita & patriam potestatem quoque restitui: sicut vice versâ solum deportationis nomen, vt cætera, ita patriam potestatem adimit. Nil igitur opus hæc formulâ: *Restituito se in integrum*; quam

plenissimam restitutionem vocant: sola enim *restitutionis* vox id importat, ex sententia Papiniani, & post eum Constantini nostri. Neque quicquam amplius importat, *Restituito se in integrum*: quam *Restituito se*, simpliciter. Ad rem: Pari ratione, seu in metallum damnato, & sic filci facto, posteaque restituito, prius dominium non integratur, l. *infra* §. *C. cod. tit.*

Sed rursus opponitur l. 9. *C. de tit. vbi dicitur*, si pater in insulam deportatus fuerit, postea verò restitutus est, nec vt liberos in potestatem reciperet, specialiter impetrauit, non venire in dubium, hæreditatis commodum per filios patre deportato acquisitum, patri restituito non acquiri: Vnde colligitur, patriam potestatem restitutione patris non restitui, nisi specialiter impetrauit, vt liberos in potestatem reciperet. Verum non hoc *ea lege* dicitur, patriam potestatem restituito patre non restitui, nisi id specialiter concessum fuerit: sed hoc dicitur ad eum effectum singularem, vt hæreditatis per filium acquisita, patre in deportatione constituto, commodum patri postea restituito acquiratur, requiri, vt specialiter impetrauerit, vt liberos in potestatem reciperet. Nempe alia bonorum patre deportato quaesitorum, alia patrie potestatis est ratio. Ipsa patrie potestas simpliciter restituito restituitur: Sed bona per filios interim quaesita, utpote patresam, patris deportatione effectos, patri restituito non restituntur, id est, eorum ususfructus patri restituito non acquiritur: quia restituito hæc, Amisissâ restituit; at non etiam tribuit ea, quæ nunquam quaesita fuerunt, qualia sunt ea quæ filij acquisierunt, patre in deportatione existente. Neque restituito hæc extenditur ad causam facti: id est, factum non continetur hoc postliminio. Sicut ususcapio interrupta postliminio non restituitur, vt idem Papinianus hoc ipso lib. 13. *Quest. scriptis* d. l. 20. *π. ex quibus causis maiores*: Itaque vt bona hæc quoque patri restituito acquiri possint, specialis hæc clausula requiritur, *Restituito se liberis ius*: vel *Liberos in potestatem recipito*. Hæc enim expressa clausula liberis, vnâ cum bonis in potestatem patris redeunt.

¶ Ex his iam omnibus liquet, quàm benè omnibus his *legibus* conveniat; & quam verum sit: Primum patriam potestatem, restituito patre, restitui citra specialem indulgentiam: quod tamen nonnulli è Græcis Thalelaus, Theodoros, existimant in conciliandis quæ superius conciliaui legibus laborantes: Secundò, quàm verum sit quod etiam Placentinus & Bulganus voluere, testamentum filij patre deportato conditum restituito patre seu remeante, seu capitis diminutione irritum fieri. Vt miror etiam Cuiacium in contrariam sententiam concessisse, sic quidem vt eam huiusce legis sententiam putauerit, testamentum videlicet filij patre deportato conditum, restituito patre, non irritum fieri. Quo nihil alienius dici potest. Nam & filium huius legis totius contrarium planè euincit, & ratio in aperto est. Basilicon quoque hæc interpretatio est ad hanc l. gestum à filio, patre deportato, post reditum patris irritum non fieri, sed eandem vim habere, quam habuit ante reditum patris, excepto testamento: nam si adhuc patre degente in exilio filius testamentum fecerit, & (superuente eo redierit pater, irritum testamentum fieri quasi moriente filio in potestate. Eius enim qui in potestate patris moritur, valere testamentum non posse, cum tempore mortis non habeat testamenti factionem. Itaque præter testamentum quæcumque gessit, quandiu in exilio fuit pater, firma manere.

manere. Argumentum tamen Cuiacij hoc est: Testamentum iure perfectum non rescindi, si postea testator amiserit ius faciendi testamenti, nisi id amiserit, per capitis diminutionem, quæ nulla interuenit, qui deportato patre fecit testamentum, posteaque rediit in eiusdem patris potestatem, patre restituito. Nam imò capitis diminutionem reuerso patre filius manifestissimè patitur, utpote qui in patris potestatem recidat, haud aliter atque patrisam, irritum sit testamentum, si se arrogandum alteri dederit, §. 4. *Inst. q. in testam. infirm.* Quod hoc ipso lib. 13. *Quest.* Papinianus scripsit d. l. 11. §. *ult. π. de bon. poss. sec. tab.* Itaque dissimile est exemplum prodigi, qui ante interdiccionem testamentum fecit: dissimile item Monachi, qui ante Monachium: dissimile furiosi, vel surdi & muti, ante suorem, vel casum: quia hi testamenti factionem amittunt citra capitis diminutionem vllam. Maneat itaque, testamentum à filio deportati factum, patre remeante, irritum fieri; quæ huius legis sententia est, vt etiam Basilica agnoscunt, vt Placentinus, vt Bulgarus, imò vt huius legis quoque interpretes, vt paulò post ostendam. Malè Cuiacius, malè Cyprianus & Innerius, qui non irritum fieri putant. Malè Azo, qui Constantinum hac constitutione non *apud* *π. nec ad literam*, vt loquitur, & ad propositam de testamento quaestionem rescribere putauit. Verissimum enim est, Constantinum proliis *apud* *π.* respondere, vt ex ipso legis principio iam probavi; liquebit adhuc magis ex iis, quæ mox de *gestis* à filio subiiciuntur, propositâ differentiâ inter testamentum, & gesta à filio medio tempore. Vera interim est Ioannis & Azonis hereticundorum ICorum mediâ sententia: qui Irnerij sententiam admittunt, si filius testamento condito decesserit ante patris restitutionem; Bulgarus verò, si filio supersite pater restitutus fuerit: Quæ & ipsa Interpretis ad h. l. est sententia, vt apparet ex *versic. sane cum*: Testamentum filij, patris restitutione antiquius, quod semel effectum sortiri coepit (id autem fit mortuo filio ante patris restitutionem) patris restitutione reuocari non potest. Atenim testamentum filij, quod ante restitutionem patris effectum sortiri non cepit, patris restitutione irritum fit, quæ huius l. species est: Nam & illorum insignis est error, qui existimant *hac leg.* agi de testamento, quod filius fecisset, *patre remeante*; id est, vt ipsi interpretantur, suis laribus & bonis iam restituito, quæ etiam Odoffredi, sententia fuit; quod ineptum est. Neque enim de eo quæri potuit, an filius patre iam reuerso & restituito testari posset, sed vtrum quod restituito antierius est, restitutione patris irritum fiat: quod Interpres, quod Basilica rectè agnoscunt, quod etiam Bartolus rectè refutat. Denique in verbis his, *patre remeante*, initio *leg.* quædam *συγγνωσις* est: vel ita accipienda, cuius pater postea remeavit. Interim posset hic casus non malè figurari, nempe filium proponi testamentum medio tempore, quod est post restitutionem, & ante reuersionem. Nam & hoc casu proculdubio & multò magis testamentum non valet. Illic enim vt pater restitutus est, filius in patris potestate constituitur. Proinde hoc casu si post restitutionem patris ante eiusdem reuersionem filius decesserit, testamentum eius non valet. Et hæc de Testamento.

¶ II. GESTORVM atenim (quæ secunda huius *leg.* sententia est) à filio deportati, absente patre, dispar est ratio. Ea quippe, patre postea restituito, non irritantur. Et rectè Baldus, restitutionem, de-

pendentiam habentia medio tempore facta rescindere, non etiam ea quæ sunt in esse perfecto & consummato: atque hæc est illa differentia, quam hic Constantinus tradidit inter gesta à filio, & inter testamentum filij patre deportato, quam Interpres, quam Bulgarus & Placentinus secuti sunt. Nempe *Gestorum* appellatio, hic testamento opponitur. *Gestum*, & *gerendi* vox non pertinet ad ius testandi; l. 19. *C. 20 ff. de V. S.* Ratio differentia: in aperto est, non tantum ea quam Constantinus reddit, verum etiam hæc, quia Gesta iam mutari non possunt sine magnâ eorum, qui contraxerunt, fraude & iacturâ. Beneficia Principum etsi latissimè sint interpretanda, hæc tamen ne ius Tertij lædatur. Interim rationis, quam Constantinus addit, hæc sententia est: omnino gesti seu contractus tempore filium sui iuris fuisse. Atqui non vt in testamentis, ita & in contractibus status insecurei temporis spectatur, sed eius tantum temporis, quo contractum fuit.

¶ III. TUTORVM vel CURARVM (quæ Tertia huius *leg.* sententia est) par ratio est atque testamenti. Nam si filius deportati iam sui iuris, iam caput liberum Tutorem vel curatorem nactus est, patre restituito tutela finitur, patrique pecunia filiorum committitur, bona eorum tueri & augete debet, eorumque administrationem habet, gubernacula ei traduntur, ad imitationem publici iuris custodia ei committitur. Denique tutor est, vt h. l. vocatur, sed impropiè satis: Nam vt Theophilus quoque non semel rectè prodidit, alienum est, qui in potestate sunt, tutela. Itaque minus propriè *Tutoris* nomen hic usurpatur pro administratore. ¶ Ita demum tamen quæ limitatio à Constantino additur; patri hæc siue tutela, siue custodia, siue administratio committitur, *si non ipse* (vt hæc l. eleganter additur) *patrie potestate ad corrumpendi atque effundendi patrimonij filij licentiam abutatur*. Hoc quippe casu velut furiosus, demens, ac prodigus libidinum omnium vitiisumque feruus, (vt eleganter rursus loquitur Constantinus) ab administratione repellitur; neque tutor esse definit, & omnia minoris dispendia suis ipse damnis præstat, id est, tutela periculo obnoxius est, etsi ipse tutor non sit reuera: tutor tamen ideo quia periculo obnoxius. Ita enim malo verba illa accipere, de ipso met patre, *neque tutor esse desinat*. Nam & ita adgnatus proximus iure antiquo, etsi pupillus vel minor 25. annis, vel etiam furiosus aut prodigus; attamen tutor esse non desinebat, etsi ab administratione fugeret, neque pecunia ei committeretur, vt docet §. 13. *Inst. de excus. tutor*: & l. *ult. C. de legit. tutor*. & *Nov. 118. c. 5. §. ex his autem*. *C. l. 13. ff. de curator. furios.* cuius hæc verba sunt: *Sapè ad alium à lege XII. Tab. curatio furiosi aut prodigi pertinet, alij Prætor administrationem dat*, scilicet cum ille legitimus inhabilis ad eam rem videatur: quam legem proculdubio Constantinus hæc lege imitatus est.

¶ Postremam, Regulam de vi restitutionis Constantinus noster resumit initio quoque legis propositam, duobus præterea exemplis comprobata, sed quam nunc magis magisque à comparatione contrarij firmat. Nempe quod deportatio adimit, id indulgentiâ restituit; & vt deportationis nomen omnium rerum est spoliatio, ita pariter indulgentiâ reditus seu restituito, vt bonorum omnium, ita dignitatis omnis est & esse debet recuperatio. Ex quâ comparatione iam ad propositum infert, & patriam potestatem quoque restitui, & liberos liberorumque actus patris restituti potestate eorum-

démque bona eiusdem tutelâ contineri, quâ vnicâ ententiâ lex tota absumitur. ¶ Interea obiter notandum, quifnam deportationis effectus fit, nempe bonorum omnium spoliatio, quod ipsum comprobatur l. 8. sup. de bon. damnat. l. 2. in fin. sup. de vi: l. unic. sup. Ne sine iuss. Princip.

l. unic. in fin. sup. de Nili agger. l. 29. infr. de petitionib. ubi eleganter dicitur, adeptio facultatum pœnam præmissæ indignationis (id est, deportationis) adæmulare. Quare, in l. 14. infr. quorum appellat. medietatis amissio, & fors deportationis opponuntur.



DE HIS QUI AD STATVAS

CONFUGIUNT.

TITVLVS XLIV.

I. COD. IVST. XXV.

Concordat infr. lib. 15. tit. de Imaginibus Imperialibus: lex 4. supr. ne quid publ. latitia.

I. * Imppp. Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. Cynegio" P.P.



Os" qui ad statuas, vel euitandi" metus, vel creandæ inuidiæ causa, confugerint", ante diem decimum neque auferri" ab aliquo, neque discedere sponte perperitur: Ita tamen, vt si certas" habuerint causas, quibus confugere ad Imperatoria simulacra debuerint, iure ac legibus vindicentur": sin verò prodiit" fuerint artibus suis inuidiam inimicis creare voluisse, vltrix in eos sententia proferatur. Dat. Prid. Non. Iul. Constantinop. Honor. NB. P. & Euod. v. c. Coss. [386.]

NOTÆ.

- * L. un. Cod. eod. tit.
Cynegius pp. Orientis sub Theodosio M. vid. Prosegor.
Qui ad statuas: ita C. Iust.
Vitandi, simpliciter. C. Iust. Nostrum hoc melius, in l. unic. de h. h.
Sequentia de Tempore præstituta absunt à Cod. Iust. v. s. que ad illa, si certus: de quo mox.
Id est, abripi.
Certas, id est, iustas, quales quibusdam.
Id est, defendantur.
Probiti, Cod. Iust. Hoc nostrum elegantius.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc vnica hoc titulo constitutio est, de his qui ad statuas Principum confugiunt. Ad statuas seu simulacra non modò Deorum in Templis, de quo non est hic locus agendi, sed & Principum perugium apud Romanos fuisse notum est; idque non seruis modò, quod docet l. 2. de his qui sui: & exinde Inst. eod. tit. & l. 1. §. 1. de offic. P. P. & apud Autorem legum Mosaicarum, tit. 3. l. 17. §. 12. de adilit. edit. Senec. 1. de Clement. c. 18. Seruis ad statuas licet confugere, cum in seruum omnia liceant: euitandæ scilicet Dominorum seuitiæ: verum etiam ingenuis, euitandi metus causa, vt hæc lex docet; de quo præter Suetonium Othano, Tiberio; Philostratum, in vita Appollonij lib. 1. l. 28. §. 7. de pœnis. Theodosius in quoque in præfat. quæ præfigitur l. 5. inf. de his qui ad Ecclef. hanc ipsam legem innuens;

βασιλῶν σωτηρίας ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀποδείξει μισοῦ ἢ ἀρχαῖς ἀνένεικε ἢ διὰ τὰ ἔχη ἢ ἡμετέραν χαρακτήρων καταλαμβάνοντες, ἢ ἀπειλῶν ἢ σκαῖς τύχης ἐλευθερωθείτες τε ἢ ἀμερομηνέτες γενήσονται, τὸ σάβην τοιγαροῦν τῆς ἀφῆς τῆς ἐξ ἐβελήθη ἐπιθυμίας διδόντων ἀπολαύσασθαι. Eodem alludit & Nazianzenus ep. 78. vbi de fugitino quodam milite, vel potius officiali qui ad se confugerat: ὡστερ τινα εἰκόνα βασιλικῆς τῶν ποικίλων ἡμῶν ἀρπάζοντες ἢ τῶν ἱερῶν ὀνείλων.

Addamus & locum insignem ex Arriani Epictetico lib. 3. c. 1. de ἀσκήσεως. Eo loci Arriani vel Epictetici ipse præcepta data de exercitatione, quâ quis à prauis affectibus abduci possit, ad moderatiorem, intra cetera, quâ ratione seu exercitatione assidua si γειργῶς sit irritabilis, conicia quis ferre possit, vt non doleat si contumeliis afficiatur, imò vt & verberibus ab aliquo affectus ad seipsum ducere possit: perindè illud est, atque statuam complecti,

plecti, ἢ τὴν δέξιν ἀδελφαῖα. περὶ τῆς ἀφῆς: quod & ipsum initio capitis perstrinxerat: ἢ ἀδελφῶν, inquit, πειλαμενόντων. Nempe hoc vult, euitandæ iniuriæ, vel metus, non minus obfirmatum ad iniurias exercitatione multa animum, quàm statuarum complexum. Hic inquam planus est Arriani sensus, vt videre satis non potuerim Criticum quendam, egregium alioquin aliorum spretorem, putantem id innui, statuarum complexum in difficilium rerum numero ibi referri: atque idè Oraculum consulendum putauit, vt causas eius exquireret. Arrianus certè inter περὶ τῆς ἀφῆς id posuit, quod periculosè ad statuas confugeretur: quia id periculo non vacuum, si quis temerè scilicet confugisset. Quod ad hanc quoque leg. facit. Vno verbo, Arrianus complexum statuæ ibi opponit, vel comparat, animi moderationi; cum idem sit vtriusque effectus, ab iniuriâ scilicet vel metu liberatio.

Chrysostramus quoque locus in illud, Vidua eligatur: sermone 16. tomo 5. edit. Paris. p. 448. ἢ ἑστὶ πάροις ἢ ἐπιγρῶν ἐπὶ τοῖς ἀποδείξουσιν κατὰ οὐνοὺς πόδας, ἢ τοιγαροῦν ἢ ἄλλῃ ἢ ἀφῆς ἢ χαλκῶς: ἢ ἢ εἰ μὴ εἰς τὴν βασιλικὴν εἶσιν εἰκόνας, ἀποδείξουσιν τινὰ καρπῶτατος πατρῶς ἢ πατρῶν εὐεργεσιῶν, &c.

Addat & hic locus Libanij Orat. in Lucianum 15. p. 436. hac ipsa tempestate de hoc ad statuas Principum perugio: ὡστερ βασιλικὴν εἰκόνα, inquit, ὡστερ ἔχουσιν αὐτοῖς χιμαζώδικοι λιβέτος. id est de Imperatoriis imaginibus quas habent sibi fluctuantibus portantibus. Et mox. ἢ τε φάσμα, ἢ τε λαβόντες τὰς εἰς τὰ δέξια φοροῦντες ἢ βασιλικὴν τύπος ἐκείσε καλαστροφίλους ἀπολυθῶντες ἢ δὲ δόντων. id est, neque fugere, neque contingendo Imperatorum Imagines quæ in Theatra inferuntur, ad eas confugere vt à malis liberarentur. Idem Orat. in Tisamenum p. 448. ad Theodosium M. huius legis Authorem loquens, disertè ait, non licuisse quemquam ab his Imaginibus aufere seu abstrahere: εἰ τῶν εἰκότων τῆς ἀφῆς ἢ ἀφῆς ἀπὸ δὲ ἡμῶν. Est denique tertius eiusdem Libanij locus de hoc statuarum perugio sub Theodosio M. Orat. περὶ ἀγγυρεσιῶν, p. 41.

At enim res èd quoque euasit, vt non solum euitandi metus causâ qui peccassent, & sic declinandæ pœnae, vel iuris obtinendi si vim paterentur, èd confugerent, verum etiam creandæ inuidiæ causâ, vt hæc lex duobus locis testatur. Neque èd solum confugere, verum etiam eas arripi, & portando præferri solitum. Exemplum iam olim apud Tacitum, lib. 3. Insedebatur, inquit, deterrimo cuiusque licentia impune probra, & INVIDIAM in bonos Excitandi arrepta imagine Cesaris, libertique etiam ac serui patrono vel domino, cum voces cum manus intendent, vltro metuebantur, &c. quem locum consule. Itaque huic rei subueniunt subinde varia leges & Senatusconsulta, ne quis scilicet ad Statuas in inuidiam alterius confugeret, pœnâ seuerissimâ propositâ: vt docet Callistratus l. 28. §. 7. ff. de pœn. & Vlpianus l. 5. ff. de extraord. crimin. & hæc ipsa lex Theodosij M. Sed & ne quis imaginem Imperatoris in inuidiam alterius portaret, Scæuola l. 38. ff. de iniur. vel præferret d. l. 28. §. 7. id est, secum circumferret, & tanquam de vi sibi illatâ, vel etiam tanquam religione simulacri Imperatorij violatâ inuidiam conciliaret. ¶ Iamdudum scilicet mos hic inolerat, vel potius adulatio, atque etiam in Christianorum tempora propagata, Principum imagines conferantur: vt docebit lex 44. inf. de operib. publ. & lex vn. inf. de imaginib. Imperial. vbi dicam: & l. 4. sup. ne quid publica latitia, quæ & ipsa est Theodosij M. ante triennium

lata (sic vt quatuor in vniuersum hoc Codice constitutiones sint: de Imaginibus seu itatus Imperatorum) Atque hoc Antiochenorum crimen fuit, hoc ipso tempore obiectas Statuas: & Chrysostrami postea hoc ipsum crimen fuit irreligio videlicet in Statuas Principum, de quo alibi dicturi sumus. Itaque inuidiam alicui conciliaturi, vel etiam Maiestatis speciem conciliaturi inimicis suis quotque infestos haberent, & ad statuas confugiebant, vel etiam imagines portabant, quo videlicet expugnata inimici sui patientia, vim, vel vis alicuius speciem in se concitarent, & sic violata religionis statuarum reos efficiere, vel etiam ipsi, quod Tacitus docet, tuti harum imaginum religione, probra & inuidiam in bonos excitarent, impunèque iactaret. Neque alius est sensus d. l. 38. π. de iniur. quam Ruarardus perpetam accipiebat de prælatâ imagine imperatoris defuncti post eius memoriam damnati in inuidiam noni alicuius Imperatoris: quod commentitium est. In inuidiam quippe non Imperatoris (quod nimis absurdum) sed alterius, vt d. l. 38. loquitur, inimici vt h. l. nostra, id fietur. Quod vel leges illæ sub titulo de iniuriis politæ edocent. Alioquin id relatum oportuisset in titulum, ad leg. ubi. . . aetatis.

¶ De vtroque confugarum ad statuas Principum genere, duo hæc à Theodosio M. constituuntur. Primum est, quod Tibonianus rescauit, quod & abstrahi & abscedere sponte nemo inde possit, ante decimum diem; quâcunque demum de causâ ad eas confugerit, siue metus, siue infamiæ seu inuidiæ causâ. Quâ constitutione, statuarum vnâ parte Principum religionem & Sanctitatem sanxille, alterâ verò temeritati confugarum occurrisse videtur, cum confugam neque inde abripi, neque sponte abscedere posse veter ante decimum diem: Non abripi, vt ita tempus iustum habeat sibi consulendi, & metus euitandi: Quem decendio euitare facile est: intra id conciliationis vel gratiæ vias perentando. Quod decendij spatium notandum est. Non etiam sponte discedere, quasi non satis iustas confugendi causas habuisse videatur, qui mox & ante decimum diem ab his recedit. Non est, aut non videtur iustus metus, qui ante decimum diem deponitur. Quod summopere notandum est. Neque cum hoc quicquam commune habet, quod dicitur in l. 2. π. de in ius vocand. de his qui propter loci Religionem inde se mouere non possunt. Huic decendij spatio proximum est, quod de triginta dierum νόσος δουλικὴ dicitur Nouell. 17. c. 6. Item Trinoctium, quod Aluredi R. Angliæ lege datum ad sanum confugientibus, vt Guillelmus Lambadus notat in præf. Anglorum legibus, tit. de p. 28. 29. De vno die vide infr. l. 6. vbi dico.

Alterum est, quo iam duo illa genera confugarum distinguuntur, nempe sicuti qui iustas confugendi causas habuerunt, tuendi sunt, ita qui creandæ inuidiæ causâ id fecerunt, seueriter puniendi: vltrix, inquit, in eos sententia proferatur, quod pertinent quoque leges Pandectarum, sup. allegata.

¶ Cæterum huic huiusce legis temporariæ conuenit quæ narrat Zoninus lib. 4. p. 762. Nempe Theodosium, huius legis auctorem, consensisse, vt Maximus Tyrannus secum imperaret, secumque statuarum & Imperatorij nominis particeps esset, ἢ ἔχρησθε τὴν βασιλικὰν Μάξιμου, ἢ εὐκρίαν αὐτῶν νόμων, ἢ βασιλέως μερονοχίας ἡγεῖν. Ideoque dedisse in mandatis CYNEGIO P. P. (cui eidem hæc lex inscribitur) cum eum ablegaret in Ægyptum, &

omnibus Numinum religione per ipsum interdici ac fana claudi præcepisset (de quo vide l. 9. inf. de paganis, quæ data Anno superiore 385. ad hunc Cynegium PP.) ut IMAGINEM Maximi conspiciendam Alexandrinis exhiberet, publicæque poneret, & confortem hunc Imperij factum habita ad populum oratione declararet. Κωνιγιου τῆς τῶν ἄλλων ἀπαρχῆς τῶν Μαξίμου εἰκόνα δεῖξαι τοῖς Ἀλεξανδρείῃ ἐπιτάξεν ἀναθεῖναι τε δημοσίῃ τῶν τῶν ὄντι

συμβασιλευσάντων ἐλάσσειν αὐτῶν ἀποσκευασθῆναι τῆς δόξης. Id verò Cynegium executum fuisse. Cæterum ex hæc lege tribusque illis Libanij locis discere licet, quàm frequentia fuerint sub Theodosio M. huius l. auctore hæc ad status Imperatorum perfugia: Quibus sese ab improborum insolentia, atque iniuria tenuiores vindicabant.



DE HIS QUI AD ECCLESIAS CONFUGIUNT
TITVLVS XLV.
I. COD. IVST. XII.

" Hodie diceremus de Ecclesiastica immunitate. De qua extant peculiares tractatus Gambacurij, Marij Ital. Vischij, Remigij, Ambrosij, Rebuffi, Farinacij. Vide & Giurb. consilia, 10.20.30.40.50.60.70.80.90.100. additum in Cod. Iust. vel ibi exclamant. Porro Trium tantum Imperatorum Constitutiones hæc de re hoc titulo occurrunt. Theodosij M. lex 1. Arcadij lex 2.3. Theodosij Iun. lex 4.5.6. His adde Honorij legem 2. Cod. eod. tit.

¶ PUBLICIS debitoribus Ecclesia asylum seu Immunitatem Ecclesiasticam non competere.

I. * Imppp. THEOD. Arcad. & " Honor. AAA. Romulo." Com." S. L.

DEBILICOS " debitores, si confugiendum ad Ecclesias crediderint, aut illic extrahi de latebris oportebit, aut pro his ipsos qui eos occultare probantur, Episcopos exigi. Sciat igitur præcellens Auctoritas Tua, neminem debitorum posthac à Clericis defendendum: aut per eos eius quem defendendum esse crediderint debitum esse soluendum. Dat. xv. Kal. Nou. Constantinop. Arcad. A. 11. & Rufino, Cos s. [39.]

NOTÆ.

* Absc hanc lex à Cod. Iust. Refert eam rectè Baronius An. D. 392. n. 29. Honorij nomen hic inducendum. vid. Chronol. Theod. Romulus Comes S. L. sub Theodosio M. cui hoc ipso anno inscribitur & Lex 12. inf. de Metallis. Comitii S. L. hæc lex cur inscribatur: eius argumentum edocet: nempe quia de publicis debitoribus agitur. Vid. & l. 12. inf. de metallis, hoc ipso anno, quæ eidem inscribitur. Tributorum. An etiam priuatorum, an solum publicorum: ut sup. initio leg. quo sensu debitorum vox simpliciter publicos debitores significat: ut docui plenè ad l. 6. sup. de diuers. rescript. Vid. & Gloss. Theod. istud puro.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc de Ecclesiarum perfugio seu Asylo & Immunitate, ut loquuntur, Constitutio est: ex qua discimus, contra quàm Sardus, antiquiorem Arcadiano Imperio constitutionem de Immunitate Ecclesiastica excurrere. Antiquiorem sanè hoc in argumento de Immunitate Ecclesiastica Chri-

stianorum Principum constitutionem non reperio: Etsi antiquior & frequens huius moris alibi mentio occurrat; de quo postea. Hac igitur lege Theodosius M. modum quemdam Ecclesiarum asylo ponit, cum in immensum iam excreveret usus eius: Nempè DEBITORES publicos (id est Tributorum fisci que debitores, quâ causâ hæc lex Comitii

Comitii S. L. inscribitur) asylo seu Immunitate Ecclesiarum frui vetat: Id quod fortè ad Romuli Comitii S. L. cui hæc lex inscribitur, & lex 12. inf. de Metall. instantiam. Extat certè Augustini ep. 211. ad Romulum, quâ cum exhortatur, ne nimium acerbo Tributorum exactor esset. Publicis scilicet debitoribus Ecclesias patere noluit Theodosius: quod uel a priuatorum debitorum dictum puto, ut ita Theodosius voluerit, priuatos debitores Ecclesiastica immunitate potiri. A quo iure tamen recessum: vid. Lucium 1. placitor. p. 2. plac. ult. Multa nempe habet singularia res Tributaria, quæ singula suis locis exponuntur. Ita debitoribus publicis seu Tributorum dilato rescripto Principis data non valet, l. 6. sup. de diuers. rescript. Pariter nec prouocationi seu appellationi locus est in huiusmodi causis, l. 6. 8. 9. 10. 12. 13. 18. 19. 21. 27. 28. 32. inf. Quorum appellat. non recip. Res tributaria ut moras nullas patitur, ita nec ullo auxilio vel præsidio retardari potest, non appellationis, non rescripti, non asyli, seu Ecclesiæ Ecclesiasticæq; immunitatis obtentu. Patente equidem Ecclesiæ ad eas confugientibus, vel iuris obtinendi gratiâ, vel declinandæ pœnæ causa, sed quemadmodum Achilles Staius lib. 8. de Aris dixit: τὸ δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς εἶναι ἢ τὸ ἀδίκων ἐν βασιλείῃ, periclitantibus Atæ, non iniuste agentibus præsidia sunt. (Quam in rem est & Nouell. Iust. 17. de Mandatis Principum: itémque Constantini Porphyrogenetæ Nouella. Videntur & ad hanc ipsam rem de Aris & Templis Gentilium Thucydides lib. 4.) ita neque debitoribus publicis patere debent.

¶ Ad vim scilicet, metumque euitandum, hæc Ecclesiarum confugia primùm inducta fuere, sic ut ab his abstrahi nemo posset. Quod etiam ex lege, sancitum, si Zosimo gentili Scriptori fides habenda, lib. 5. p. 793. Inde igitur hoc seculo passim exempla confugarum ad Ecclesias, non tantum apud Christianos Auctores, veluti Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores, Patrèsque, in quibus & Gregorius Nazianzenus, Orat. 20. p. 353. verum etiam apud Ammianum Marcellinum, Gentilem Scriptorum: Is scilicet lib. 15. p. 48. sub Constantio iam A. D. 355. memorat Sylluanum Agrippinæ extractum adicula, quò exanimatus confugerat, ad conuenticulum ritus Christiani tendentem trucidatum. Apud etiam Ammianum Marcellinum sub Valentiniano A. D. 364. Hilarius Aurigæ Magiæ conuictus & confessus, & capitali animaduersione damnatus, laxius retinente carnifice subitò lapsus confugit ad ritus Christiani factarium, lib. 26. p. 337. verum addit Ammianus Marcellinus, eum inde extractum illicò (quæ ipsa verba sunt legis nostræ) & abscissâ ceruice consumptum. Sub Valente Imp. exemplum quoque extat Basilij, qui nobilem faminam quam Adressor Iudicis affectabat, ad Ecclesiam confugientem, αὐτὸς ἑαυτὴν τρυφῆζαν seu δυστυχίαν ἀγρῆ protexit, quod narrat Gregorius Nazianzenus in monod. Basil. p. 353. Memorat & alia exempla horum confugarum Zosimus lib. 4. p. 765. veluti Scytharum Prothigorini A. D. 386. & 387. τὸν δὲ ἀποδύσας ἐπεδύχετο χριστιανῶν τιμωρίαν ἀποδύμματα, νομιζέμενον ἀνυκλον. Item lib. 5. p. 785. vxoris & filix Rufini; ne cum Rufino perirent, quibus Eutropius fide datâ permiserit Hierosolymam postea navigare. Idem Zosimus eod. lib. 5. memorat p. 393. quod & alij memorant in Gestis Anni 399. Eutropium ad Ecclesiam Christianorum confugisse; verum contra legem, quâ ius asyli sancitum fuerat παρὰ τὸν τῶν ἀσύλων τὸ ἐκκλησιῶν τιδέσθαι νόμον, Ecclesiâ extra-

ctum. Verum de hoc Eutropij factò, latè que eo autore lege, quâ ius Asyli Ecclesiis derogatum fuerat, ad l. 3. inf. dicendi locus erit. Idem eod. lib. 5. p. 796. A. D. 400. de Barbaris qui cum Gainâ erant, narrat, eos Constantinopoli ad Ecclesiâ, quæ Palatio proxima erat, asyllum confugisse, verum ab Arcadio Imperatore interfici iussos: Quod non armis factum, sed inmissis per rectum lignis, ubi mensa Sacrarij erat: id verò præcurre vilius τοῖς σφῆρα χριστιανισμοῦ. Idem eod. lib. in Gestis Anni 408. p. 806. memorat, Lampadium ob liberum quoddam dictum quod ei excidisset, veritam ne quid sibi accideret, ad proximam Christianorum Ecclesiam confugisse. Idem memorat eod. lib. p. 814. in eiusdem anni gestis, Stiliconem cum audisset se iussim in libera custodia detineri, vicinam Christianorum Ecclesiam ingressum; eoque milites ingressos, & Episcopo præsentem, iureiurando Stilichoni confirmasse, imperatum sibi tantum à Principi ut eum custodirent, & sic extractum ab Ecclesia. Idem memorat eod. lib. p. Stilichonis filium Eucherium iugulari iussim, fugâ in Ecclesiam quandam Romæ delatum, ob loci reuerentiam missum factum. Idem memorat in Gestis Anni 409. p. 819. Helioeratem peruestigandis Satellitibus Stilichonis non accuratè insequentem, Rauennum abductum morte multandum fuisse ob grassantem id temporis immanitatem, nisi fortè in quandam Christianorum Ecclesiam se recepisset. Sic & Olympiodorus apud Photium memorat, Constantinum Tyrannum Arelate eis ἀντιθέων confugisse, & Presbyterum ibi creatum, iussurandumque illi de salute dactum.

Ex his iam patet, Ius hoc Ecclesiasticæ Asyli, seu immunitatis Ecclesiarum in dies magis magisque inualuisse: sic ut nullorum quoque non criminum Rei, publicique debitores eò confugerent: adeò ut his sese Episcopi & Clerici intercessores præberent, imò & latebras, quòd hæc lex testatur, & locus insuper ille Zosiani de Stilicone: Nempè hæc illa tempora sunt, quibus Episcoporum & Clericorum intercessio, intercessionis iam fines egrediebatur, atque ad speciem quandam violentiæ præcedebat, in liberandis quos vellent Reis, etiam criminum, etiam ad supplicium ductorum, ut docet l. 19. sup. de pœnis. l. 3. inf. quor. appell. non recip. quæ hoc ipso Anno 392. data est, & hoc ipso Anno iam docuit l. 15. sup. de pœnis: itémque Anno 398. l. 16. eod. tit. de pœnis, quæ coniungenda est cum l. 3. huius tit. Denique hæc maximè tempora sunt Theodosij & Arcadij, quibus Episcopi & Clerici non iam Intercessores amplius, verum vi admodum Reos imminenti pœnæ & iudicio subducere fas putabant, qui id eò occursum, ut d. l. 1. 16. sup. de pœnis. & d. l. 3. inf. Quor. appell. ita & d. l. 3. inf. & hæc nostrâ. Sic quidem, ut (quæ ampliatio notanda) Theodosius huiusmodi Episcopos & Clericos, publicos debitores restituentes & occultantes, litem suam facere velit, id est debitum à reo soluere. Quod ipsum statuitur ab Arcadio l. 3. inf. sic ut pecunia ab Oeconomis Ecclesiæ soluatur: Et verò huius iuris vigore compulsus aliquando fuit B. Augustinus persolvere quòd Fastius quidam debebat, quî ad Ecclesiâ confugerat, ut docet ipsemet Epist. 215. ut Baronius rectè monuit A. 392. Nempè Fastius cum non haberet ad præsens unde explicaret 17. solidos, ad Ecclesiam confugerat, ne corporalem pateretur iniuriam, & cum Augustinum ut Episcopum gravissimis querelis onerarent oppignoratrices, exactores (de quibus inf. lib. 1. r.) ut sibi illum traderet, miserum mutua acceptâ pecuniâ liberavit. Vide

Vide & aliam pœnam Clericorum seruos tuentium, lege vlt. infr.

Denique vt à Tiberio repressa iam olim asyla Gentilium apud Tacitum lib. 3. *Annal.* loco elegantissimo, qui consulendus; ita repressa Christianorum à Theodosio M. & Arcadio Episcopis & Clericis. Equidem intercedere Christiana disciplina & legislatio permittit, at non etiam iure quodam suo defendere, vindicare, occultare. Intercedere, inquam, de qua intercessione etiam agitur l. vlt. infr. agit & Emmodius in 6. *Epiphani.*

¶ Et hæc de Episcopis & Clericis reos & debitores occultantibus. Atenim si ipsi Rei debitores intra Ecclesias latent, extrahi eos ilicè Theodosius h. l. iubet. Extrahi itaque ab Ecclesiis quicquid confugerant, fas putant horum temporum disciplina: quod vt ex h. l. probatur, ita id confirmant exempla quæ superius laudauimus ex Ammiano & Zosimo nonnulla; Eutropij exemplum cum primis solenne: imò & lex eo auctore lata per hæc tempora A. D. 398. id est, sexennio post hanc legem, vt dicam ad l. 3. infr. quæ confugæ ad Ecclesias exinde extraherentur, vt docet Chrysostomus hom. in Eutropium. Socrates lib. 6. c. 5. & Zozomenus lib. 8. c. 7. imò lege eâ Asyla Ecclesiarum prorsus interdicta, quæ vtrique Eutropij nimietas fuit, quantum non sine causâ fortassis, saltem nimia licentia ab Eutropio repressa; Sicut à Tiberio Ethnico-

rum, cum Gentium legationes de iure Asyli missas audiret: vide Tacit. lib. 3. *Annal.* Et verò ipse postea (vt antea ostensum est) lege suâ ex Ecclesia abreptus est, præterquam quod in crimine Maiestatis non esse ius Asyli cuiquam Doctores inuicentanter volunt. Verum restituta postea Ecclesiatum Asyla, & quidem Honorij etiam vt puto constitutione, A. D. 414. l. 2. *Cod. de his qui ad Eccles. confug.* vbi ait, *Se fidei ac deuot. præceptione sancire, vt nemini liceat ad Sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere, sub panâ Maiestatis.* De quo, & infectis aliorum Imp. constitutionibus, dicitur ad l. 4. & 5. infr. Leonis interim saltem *Constitutio* notetur, quæ est *secunda* seu vlt. *Cod. eod. tit.* cuius initio hæc nostra abrogatur, simul & l. 3. infr. Eâ quippè & confugæ cuiuscumque conditionis, etiam publici debitores Ecclesiis extrahi prohibentur, & Episcopi vel Oeconomi eorum nomine conueniri non permittuntur. Quod tamen postea reductum ad huius l. mentem *Novella Justin. 17. & Edicto 13.*

¶ Ex hâc interim saltem quoque lege discimus, vanam esse obseruationem *supr. c. 1. p. 11.* ducti argumenti *legis 1. C. eod. tit.* (quæ hoc Codice est 2. *prov.*) quod prima reorum qui ad Ecclesiam confugiebant protectio, non aliorum fuit, quam Iudeorum, & infidelium qui eò sese recipiebant &c.

¶ De IVDÆIS, reis vel debitoribus ad Ecclesiam confugientibus.

II. * Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Archelao" PF. Aug."

IVDÆi, qui, reatu aliquo, vel debitis fatigati, simulant se Christianæ Legi velle coniungi, vt ad Ecclesias confugientes vitare" possint crimina, vel pondera" debitorum, arceantur: Nec ante suscipiantur, quam debita vniuersa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. xv. Kal. Iul. Constantinop. Casario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

- * Lex 1. C. hoc eod. tit. Memorat hanc legem Baroniis A. D. 397. n. 60. Concordat autem huic legi l. 23. infr. de Iudæis, quæ Honorij est, & alias similes indicat.
- " Pertinet itaque hæc lex ad Ægyptum & Iudæos qui in Ægypto.
- " Archelao PP. Augustalis sub Arcadio. Eodem hoc ipso anno inscribitur lex 9. *sup. de Iurisdict.* Meminit eius Hieronymus, ad Pamphilius, *adu. errores Ioan. Hierosolymitani fol. 82.* vbi *uirum discretissimum & Christianissimum Archelam Comitem* vocat: vlt. *Prosopogr.*
- " *Euitare*, Cod. Iust.
- " Pondera debitorum, vide *Glossar.*
- " *Cod. Iust.*

COMMENTARIUS.

ARCADII duæ Constitutiones sequuntur de Ecclesiarum Asylo, seu Immunitate. Hæc priore, IVDÆI siue criminum rei, siue debitores ad Ecclesiam confugere simulatâ professione Religionis Christianæ; vel ab Ecclesia suscipi, nisi debitis prius solutis, aut innocentia purgatâ, prohibentur. Vt cæterorum debitorum, vel criminum reos, ab Ecclesia suscipi non oportet, neque eo subsidio ad flagitia quemquam vti oportet (quod dixit Cælius apud Tacitum lib. 3. *Annal.*) vel obæratos aduersum creditores, ita Iudæos ne quidem simulantibus se velle coniungi Christianæ Legi: Geminâ ratione; prima generali, quia vt maximè Christiani serid fieri velint, at tamè nõ ideo aut æte aut reatu soluuntur. Professio Legis & Religionis

Christianæ, vt maximè favore dignissima sit, eoque alliciendi quique sint, non ideo tamen publicæ disciplinæ reum eximit, non ideo Tertio ius suum admittit. Deinde quia id à Iudæis, non deuotione fidei, verum obreptione simulantium; vt sæpius fieri solet, vt loquitur l. 23. *infr. de Iudæis*, quæ huic concordat, & alias his similes indicat. Nempe soliti sæpè Iudæi debitis oppressi, vel reatu, vitandis criminibus & pondere debitorum, Christianæ Legis amplectendæ studium simulare: sic fiebat, vt Episcoporum & Clericorum parrocinium emergerent, quibus illi nimis creduli fidei & Religionis propagandæ studio, quique adeo huiusmodi Iudæos auidè excipiebant, omnique favore prosequerentur. Elegans sanè extat exemplum apud Socratem,

tem, lib. 7. c. 17. de Iudæi cuiusdam veteratoris, fucos qui Christianâ fide simulatâ, sæpiusque baptizatus, exinde multas pecunias corraferat. Huic itaque fucos Iudeorum, Christianorum & Ecclesiasticorum simplicitati illudentium Principibus constitutionibus occursum fuit: & veteribus, vt docet lex 23. *infr. de Iudæis*, & Arcadij hæc lege, & Honorij d. l. 23. *infr. d. l. Iudæis*: Quorum sententia apertissima est.

Simili sanè Paganorum fucos in vltimo vitæ Religionem Christianam simulantium, occurritur l. 1. *infr. de Sceniciis*. Vt proinde frustra queratur hodie nonnullis Ictorum veluti à Tiraquello, *caus. 28.* & Farinacio, vtrum Baptismus Iudæo collatus eum pœnâ liberet, cum ne quidem ab Ecclesiâ eum suscipi, nisi innocentem, hæc constitutione caueatur.

¶ Illud probabilius queritur, vtrum Iudæi criminibus vacui, neque ære alieno obnoxij, asylo Christianarum Ecclesiarum seu immunitate Ecclesiastica frui possint? Quod affirmandum vi-

detur ex hâc l. quæ non ante suscipi permittitur, quàm debita vniuersa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Ergo è contratio hoc factò Iudæi suscipi, & immunitate Ecclesiastica frui possunt. Vt proinde Doctores acced. re non possim, qui generatim atque vniuersim Iudæos Ecclesiastica immunitate priuari hâc l. putant. Hæc enim lege illi Iudæi tum hæc immunitate priuantur, qui aut Rei criminum, aut debitores existunt: sub hæc ampliacione etiam simulent se Christianæ Religionis velle iungi. Nempe debito, vel reatu prius sese exuere debent, his casibus, eâ quam dixi de causâ. Contra innocis & debito liberis Iudæis eam immunitatem constare, humanitatis ratio putatur. De quâ alioquin quæstione videndus Iulius Clarus, alique, & è Recentioribus, qui haud ita pridem de Iure Asyli scripsit Petrus Sardus, c. 5. p. 58. Solemnis alioquin hic est Ambrosij laus de Iudæis, *epist. 59.* Cum ipsi, inquit, *Romanis legibus vindicandos putent.* Hæc interim lex notanda est de Iudæis per Ægyptum, de quibus suo titulo.

¶ SERVIS, CVRIALIBVS, RATIONIBVS implicitis, immunitatem Ecclesiasticam non comparere: neque eosdem Clericos fieri posse.

III. * Idem AA. Eutychiano" P. P."

QUIS in posterum" seruus, ancilla, Curialis, debitor publicus, Procurator, Muri- legulus", quilibet postremò publicis, priuativè rationibus inuolutus, ad Ecclesiam confugiens, vel Clericus ordinatus, vel quocumque modo à Clericis fuerit defensus, nec statim conuentione" præmissâ pristina conditioni reddatur, Decuriones" quidem, & omnes", quos solita ad debitum munus functio vocat, vigore & solertia Iudicantium ad pristinam sortem, velut manu" mox interceptâ, reuocentur: Quibus vltèrius Legem prodesse non patimur, quæ cessione patrimonij subsecutâ, Decuriones esse Clericos non vetabat. Sed etiam hij, quos OECONOMOS" vocant (hoc est, qui Ecclesiasticas consueverunt tractare rationes) ad eam debiti, vel publici vel priuati, redhibitionem amorâ dilacione cogantur, in quâ eos obnoxios esse constiterit, quos Clerici defendendo receperint, nec mox crediderint exhibendos, &c. Dat. vi. Kal. Aug. Mnizo" Honorio A. III. & Eutychiano Goss. [398.]

NOTÆ.

- * Lex si quis Curialis 12. C. de Episcopis hinc desumpta est, quamplurimis refectis. Inseruit eam *Annalibus suis* Ecclesiasticis Baroniis A. D. 398. n. 88. Iungendæ autem illi sunt tres præterea leges, puta l. 16. *sup. de panis* l. 57. *infr. de appellat.* l. 33. *infr. de Episc.* & forè etiam l. 12. *d. tit. de Episcop.* Ex quibus l. 57. *infr. de appellat.* hinc descripta sunt repetita est. Hanc ex parte mox idem Arcadius abrogauit, constitutione suâ ad eundem Eutychianum data, puta l. 63. *infr. de Decurionib.*
- " Eutychianus PP. Orientis sub Arcadio: v. *Prosop.*
- " Malè in d. l. 3. 1. & in l. 29. *Cod. de appellat.* editum Casario PP. P.
- " Pustino itaque malo Arcadius hæc constitutione occurrit.
- " De Muriologis citè *infr.* Titulus peculiaris, lib. 10.
- " Defensus, pro defensus, vt *infr. in sm. defensus*, vid. *Gloss.*
- " Eodem modo hoc ipso Anno ad eundem Eutychianum in eodem Decurionum argumento, l. 59. *infr. de Decurionibus.*
- " De Decurionib. citè *infr. tit. peculiaris*, lib. 12. c. 11.
- " Putà serui, ancillæ, debitores publici, procuratores, Muriologi.
- " Intelligit leges Theodosij Patris sui: puta l. 12. 1. & 123. *infr. de Decurion.* Quibus sunt & alia similes anteriorum Imperatorum: quas *Paratiro de Decurionib.* exhibeo omnes.
- " De Oeconomis *sup. tit. de bonis Clericorum.* Cæterum hanc huius legis partem abrogat Leo l. 6. in *pr. C. de his qui ad Eccles.*
- " De huius ciuitatis nomine dixi ad d. l. 16. *de panis.*

COMMENTARIUS.

SERVI CVRIALES DEBITORES omnes publici, priuati, alique quos solita functio ad debitum munus vocat (veluti Decuriones, Procu-

ratores, Muriologi, serui, ancillæ,) postremò publicis, priuatis rationibus inuoluti quicunque, ad Ecclesiam confugiens, à Clericis defendi, vel Clerici

rici ordinari vetantur, ab Arcadio *hac lege*; quæ pars est maioris constitutiones Arcadianæ: cuius partes sunt *lex 16. sup. de pœnis*: *lex 57. infr. de appellat. l. 3. infr. de Episcopis*: quæ proinde omnes huic coassandæ sunt: Et fortè etiam *lex 32. de Episcopis*. Pariter & Adictos supplicio, proque criminum immanitate damnatos, à Clericis vel Monachis vindicari vel teneri ab eodem Arcadio prohibentur, *d. l. 16. sup. de pœnis, l. 32. infr. de Episcop. & l. 57. infr. de appellat.* Breuiter, Reorum quorumcunque perugia ad Ecclesiam ab Arcadio interdiciuntur, vt ex his quatuor *legibus* inter se collatis & coadumatis conficitur. ¶ Clericis scilicet potissimum hac constitutione occurritur, Ecclesiæ & Clericatus obtentu disciplinam & vtilitatem publicam lædentibus: vt docet *lex 33. infr. de Episcopis* (quæ & ipsa *his legibus* coniungenda est) Atque inter cætera, Perugio Ecclesiarum & Clericorum ordinatione, vt vel hæc *lex* docet his verbis, ad *Ecclesiam confugiens, vel Clericus ordinatus, vel quocumque modo à Clericis fuerit defensus.*

¶ Quæ cum ita sint, hæc est illa proculdubio Arcadiana constitutio, cuius hæc nostra partem facit, neque alia querenda est, de prohibito ab Arcadio Ecclesiarum perugio, auctore Eutropio lata; quam memorant Scriptores Ecclesiastici: Socrates, *lib. 6. c. 5.* Sozomenus, *lib. 8. c. 7.* Chrysostomus, *conuisione seu homil. in Eutropium tomo 8. Saniliano, p. 69.* Prosper, *de prædict. p. 3. c. 38.* Hoc verò primum confirmat quatuor illarum, quas dixi, & quarumque numero hæc nostra est, particularium in vnum coassatio; ex quibus illud ipsam omnino conficitur, quod Arcadiana seu Eutropiana constitutioni Scriptores illi Ecclesiastici tribuunt; ne quis, inquam, omnino reus ad Ecclesiam confugere possit, quique ad eam confugerint, eam expellentur. Ita enim eius legis sententiam exprimit Socrates: *κατάδικτα, inquit, μηδένα πρὸς τὴν ἑκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίῃ πρὸς τὴν ἑκκλησίαν ἀφελκᾶν.* Ità Sozomenus, *Εὐτροπίῳ δὲ πρὸς τὴν τὴν νόμῳ, πρὸς τὴν, μηδὲ μηδένα εἰς ἑκκλησίαν κατασπύρειν, ἐξελκᾶν τε καὶ τοὺς ἰδίῃ πρὸς τὴν ἑκκλησίαν.* Ita Chrysostomus, *ἀπετείχετο τὴν ἐν ταῖς καταφυγῶν γράμμασι καὶ νόμοις διαφύγειν.* *Prædicti, inquit, huius loci refugium legibus scriptis, quibus hoc irritum facere conatus est.* Atqui hoc est illud vtrumque, quod *his legibus* omnino statuitur: nempe Ecclesiarum perugium seu Clericorum tuitionem prohiberi, reuocandisque manu iniectâ si qui perfu-

970

gerint. Secundo ipsa temporum ratio id confirmat; nempe hoc illud ipsum tempus est, quo Eutropij stabat maximè autoritas, cuius suasu hæc constitutio ab Arcadio promulgata fuit. Quinimo hoc illud tempus est, quo Arcadianam illam promulgatam oportet: Scriptores quippe Ecclesiastici, Socrates, Sozomenus, statim post hanc *legem* latam, Eutropium gratiâ Arcadij excidisse memorat, atque primum Eutropium (quod etiam Chrysostomus ait) *legem suam transgressum ad Ecclesiam confugiendo, inde extractum iniquæ legis æquum tulisse poenam, inquit Nicephor. lib. 13. c. 4.* Atenim liquet, Eutropio hæc euenisse initio anni sequentis 399. vt docet etiam *l. 17. sup. de pœnis*, vbi dixi. Ex his igitur liquet, Arcadianam illam constitutionem, quam memorant Scriptores Ecclesiastici, eam ipsam esse, cuius quatuor *hoc Codice* extant particule: Non modò inquam hæc *lex*, (quod putant Baronius,) Arcadiana quippe constitutionis sententia ex eâ solâ non conficitur, verum etiam ex *l. 16. sup. de pœnis*, seu *l. 57. infr. de appell.*

& l. 32. 33. infr. de Episcop. Nam vt de *d. l. 16. de pœnis*, dicam, non minus eâ perugium Ecclesiarum prohibetur quam hæc nostra. Illâ quippe, criminum Rei damnatiq; ab Ecclesiasticis & Clericis & Monachis vindicari teneatque prohibentur, id quod omnino est Ecclesiarum perugium: hæc verò, Debitores. Ex quibus ita in vnum collatis coassatisque conficitur omnino, Arcadianâ illâ seu Eutropianâ constitutione omnibus Ecclesiæ perugia interdiciat fuisse.

¶ Neque illud tamen dissimulandum, haud aded duram vel improbam huius facti causam fuisse videri, nisi fortè nimia fuit. Hoc enim Ecclesiarum perugio, atque aded hoc vindicandum à Clericis reorum & debitorum instituto lauius sese diffundente, Ecclesiastici nominis & Immunitatis, ac humanitatis Clementiæque obtentu, publicam lædi sæpè disciplinam contingebat. Itaque fibulam ei rei imponi publicè intertuit. Cui exemplo iam præiunctat, sed non tam latè Arcadij Patris Theodosij M. *l. 1. sup. h. r.* vt non mirum sit, eam Ecclesiasticis displicuisse, quibus tantum autoritatis decebat; ita vt Chrysostomus suâ illâ *καθήκοντα* in hanc quoque hæc de re conueratur partem. Atque vt hoc etiam addam; ei ipsi quod de Oeconomis suo nomine conueniendis *h. l.* statuitur, idem Theodosius suâ *lege* præcluit *d. l. sup.* Videatur & tractatus Gerlonis tomo 2. *an liceat grauato debitri intrare religionem.* Id quod tamen abrogauit Leo *l. 6. in pr. Cod. de his qui ad Eccles.*

¶ Sanè quod de Decurionib. *h. l.* speciatim cauetur, hoc idem mox abrogauit anno proximo 399. sublato iam Eutropio, constitutione ad eundem Eutychianum data, *l. 163. infr. de Decurion.* reducto iure constitutionis Theodosianæ *l. 121. & 123. eod. tit.* de quo ad *d. l. 163.* plenius ad *l. 121. infr. de Decurion.* Non omittem interim hæc leg. *Oeconomorum* Ecclesiæ definitio: nempe Oeconomi sunt qui Ecclesiasticas consulerunt tractare rationes. Inde & hæc *l.* publicorum vel priuatorum debitorum ad Ecclesiam confugientium exhibendorum reddendorum atra & periculum iis imponitur. Inde petitiones quæ aduersus Ecclesiam instituebantur, ratione bonorum ab his excipiebantur, *l. vnic. sup. de bonis Clericorum*: vbi de his plura.

¶ Huius ita legis interpretatione defunctis nobis superest, vt moneamus paulò post *huius legis* tempora, anno inquam sequente 399. 5. Kal. Maias legationem ex Africa Concilio ad Honorium Imperatorem missam, *Vt pro confugientibus ad Ecclesiam, quocumque reatu inuolutis legem de Gloriosissimis Principibus mererentur, ne quis eos audeat abstrahere*: vt habetur *Codice Canonum Africano l. 61.* Procul dubio, ad euacuandam hanc Arcadianam legem seu constitutionem. Quod pertinere sunt qui putant *legem 34. infr. Episcopis*: quæ data dicitur *VII. Kal. Iul. Brixia* eodem Anno 399. Quorum sententiam ibi refutauit, Sozomenus tandem, *d. lib. 8. c. 7.* Arcadianam constitutionem, de *verito Ecclesiarum, alylo*, post Eutropij cædem statim abrogatam, & ex publicis monumentis etiam *legibus*: *καὶ τὸ τῶν νόμων ἀρδὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατασκευασθῆναι.* Id quod nimis liberaliter à Sozomeno scriptum: quandoquidem & hæc *lex* & cæteræ: illæ constitutionis Arcadianæ partes, ab eius filio Theodosio Iun. in hunc *Codicem* relatæ extant. Innocentius certè Pontifex post annum 409. ius hoc non improbanit, atque ided hanc Curialium Ordinarium vetuit, in *Decretis c. 18.* & apud Gratianum *c. præterea, dist. 51.*

¶ 1. De

¶ 1. De SPATIO Ecclesiastici asyli, seu immunitatis Ecclesiastica.
2. ¶ *vt nec cum ARMIS ad Ecclesiam confugere, usque sese tutari cuiquam liceat, Theodosij Iun. lex.*

III. * Imp. THEOD. & Valentinianus AA. Antiocho P.P.

PATEANT summi Dei Tempa timentibus: Nec sola altaria, & oratorium templi circumiectum, qui Ecclesias quadripertito intrinsecus parietum septu' concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse propolita: Sed' vsque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus: vt inter templi, quod' parietum describissimum cinctu, & post loca publica & ianuas primas Ecclesiæ, quidquid fuerit interioriacens, siue in cellulis, siue in domibus, hortulis, balneis, arcis, atque porticibus, confugas, interioris templi vice', tueatur. ¶ Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus inmittere: ne qui hoc ausus sit, cum discrimen suum videat, ad expetendam opem, ipsi quoque confugiant.

Hanc autem spatij latitudinem ided indulgemus, ne in ipso Dei Templo, & sacrosanctis altaribus, confugientium quemquam mane', vel vespere', cubare, vel pernoctare liceat; ipsis hoc Clericis religionis causa vetantibus: ipsis qui confugiunt pietatis ratione seruantibus.

ARMA quoque, in quouis telo, ferro, vel specie, eos qui confugiunt, minime intra Ecclesias habere præcipimus: quæ non modò à summi Dei Templis ac diuinis altaribus prohibentur, sed etiam cellulis, domibus, hortulis, balneis, arcis, atque porticibus.

Proinde hij qui sine armis ad sanctissimum Dei Templum, aut ad sacrosanctum altare, siue vsquam gentium, siue in hac Almâ Vrbe confugiunt, somnum intra templum, siue ipsum altare, vel omnino cibum capere, absque aliqua eorum iniuriâ, ab ipsis Clericis arceantur: desinantibus spatia, quæ in Ecclesiasticis septis eorum tuitioni sufficiant, abducentibus capitale penam esse propolitam, si qui eos conetur inuadere. Quibus si perfuga non adnuit, neque consentit, præferenda humanitati religio est, & à diuinis, ad loca quæ diximus turbanda' temeritas.

Hos vero, qui templa cum armis ingredi audent, ne hoc faciant, præmonemus: dehinc si telis cincti, quouis Ecclesiæ loco, vel ad templi septa, vel circa, vel extra sint, statim eos, vt arma reponant' auctoritate Episcopi à solis Clericis seuerius conueniri præcipimus: data eis fiducia, quòd Religionis nomine melius, quàm armorum præsidio muniantur.

Sed si Ecclesiæ' voce moniti, post tot tantorumque denuntiationes, noluerint arma relinquere, iam Clementiæ Nostræ, apud Deum, & Episcoporum causâ purgatâ, armatis, si ita res exegerit, intromissis, trahendos se abstrahendisque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. ¶ Sed neque Episcopo inconsulto, nec sine nostra siue Iudicium in hac Alma Vrbe, vel vbicumque, iussione, armatum quemquam ab Ecclesiis abstrahi oportebit: ne si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. x. Kal. April. Constantinop. Antiocho v. c. & Basso Coss. [431.]

INTERPRETATIO. *Ecclesiæ, ac loca Deo dicata, reos, qui ibidem compulsi timore refugerint, ita tueantur, vt nulli locis sanctis ac directionem reorum vim ac manus adferre præsumant: sed quicquid spatij vel in porticibus, vel in atrijs vel in domibus vel in arcibus ad Ecclesiam adiacentibus pertinet, vel in interiora templi præcipimus custodiri, vt reos timoris necessitas non constringat circa altaria manere, & loca ueneratione digna polluere. Sanè si qui ad loca sancta confugerint, arma si qua secum portauerint, mox deponant, nec se astitiment magis armorum præsidio, quàm sanctorum locorum ueneratione defendi. Quod si deponere arma noluerint, & Sacerdoti, vel Clericis non crediderint, sciant se armatorum viribus extrahendos. Si' vero extrahere de locis sanctis quemlibet reum quacumque ratione quis tentauerit, nonerit se capitali supplicio esse dammandum.*

habetur C. Iust. & Phorius citat' tit. 9. c. 27. Vbi tamē Balsamo notat, in Basilicis nihil tractauit de inueni- rando. Et tamen Interpretes hodie tumultuantur de quonam ibi iureiurando agatur. Et Cuiacius quoque lib. 12. obs. 26. interposito iureiurando hanc fiduciam datam ait, eosque reprehendit, qui ibi legunt, & deponunt. Verū ridicula omnino ibi vox hæc est, & iam ab antiquo; Theodosius enim Imp. nihil aliud hic voluit, quam vt Clerici armis cinctum conuenirent & commoneant vt arma deponat; hæc fiducia datā, hæc ratio, quod Religione magis tutus sit quam armis. Et certè mox id ita rursū egerit. Sed si Ecclesia voce moniti, post tot tantorumque demeritationes, noluerint arma relinquere &c. Tandem quis hic iurifurando locus esse possit?

Post hæc si qui armati venerint, arma neque tum deponant, moniti voce Ecclesiastica δεκλισησαντων πορη, id est, Ecclesiasticorum seu Clericorum; vel (vt habet lex Latina) voce Ecclesia, id est à Clericis; hoc casu, etiam ab armatis vi extrahi debent, Episcopo tamen prius consulto, & non sine iussione Principis, vel Iudicum Urbis. Priusquam igitur quisquam eorum, qui metu aliquo ad Ecclesias confugiunt armati εξηρησθητες abstrahantur, arma deponere nolentes, tria requiruntur; Primum, vt communitio Clericorum & Episcopi auctoritas præcesserit, cui confuga parere noluit. Secundò post hæc, iussio Principis, vel sanè Iudicum. Tertiò Episcopo consulto adhuc hac lege in hac specie. Hæc tria requiruntur, vt armati ab Asylo Ecclesiastico abstrahi possint, ne alioquin, si alia forma obseruetur, hæcque negligatur, & promiscuè armatos abstrahere liceat, generetur confusio, οχυρωσις & (vt in Græco amplius est) οχυρωσις: scilicet Clericis fortè ipsi vim adhibentibus, & confugis contra nitentibus; quod ipsum euenerat in ea specie, quæ huic legi occasione præbuit. Non est scilicet passim & promiscuè permittendum, neque publicè expediti permitti Religionem violatam armis præferri vindicare, ne turbatum & cædium occasio præbeat. Igitur Magistratus, & seculi hoc negotium est, Religionem armis violatam, armis vindicare: vt h. l. ostendit. Sed neque Dominis id h. l. permittitur, de quo ad l. prox. Et nominatim qui-

dem in specie huius l. Armatos arma deponere nolentes, ad commonitionem ipsorum Ecclesiasticorum Magistratum secularium iussione extrahi permittit h. l. Theodosius Iunior: sic vt omnibus casibus subdantur, & quacunque tandem ratione extrahantur. Quod quidem & si in hac hypothesis constitutum, attamen rectè producit ad quoscunque alios, quibus ius Asyli Ecclesiastici non patet, veluti ad flagitiosos & debitores potissimum publicos, quos ab Ecclesia abstrahere Magistrati fas est: de quo videndi Doctores; & sumatur iure diuino, Exodi cap. 21. v. 14. Deuteronom. c. 19. v. 12. & exemplo Ioabi 3. Reg. 2. Iure Canonico quid in hanc partem cautum, etiam alij monere. Certè communi Gallorum, Germanorum Hispanorum, Venetorum consensu comprobatum hoc ius: Episcopo tamen prius consulto. Quæ consulendi Episcopo lex seu conditio placuit quoque Visigothis lib. 3. c. 5. Etiam si contigerit homicidium voluntarium ad altare sanctum fortè confingere, non quidem presumat eum absque consulto Sacerdotis persecutor eius abstrahere. Datum scilicet hoc Reuerentiæ Episcopali, & quidem Patriarchæ Constantinopolitano in sp. huius leg. vt multa alia, quæ consultis Episcopis fieri olim verita, & δευρονομος επιρωσθητες: Non quasi legem hi dare, aut reniti possent: sed vt consultus & sine tumultu res perageretur. Vnde in præctica seruatur, vt Index secularis hanc potestatem extrahendi habeat sine auctoritate Episcopi: quod faterur magna Pragmaticorum pars. In quibus & Clarus, qui ait, hanc communem esse opinionem: addita ratione. Quia Prælati & Iudices Ecclesiastici reddunt se in hoc valde difficiles, & dum requiritur & expectatur licentia, sæpè Clerici faciunt delinquentes auferere. Cui accedit proximè Fabri doctrina, cum grauiora sunt crimina, quorum impunitas per immunitatem (scilicet Ecclesiasticam) queritur, vulgò creditum est non esse necessarium, vt ullus Episcopi consensus ad permittendam prehensionem requiratur: tutius tamen fuerit & religiosius omni casu requiri. Denique multorum sæpè consensus ex honestate & ciuilitate requiritur, quorum dissentus postea non attenditur, quoque nil obstante ulterius pergi potest.

De SERVIS ad Ecclesiam confugientibus: Theodosij Iun. lex.

v. * Idem AA. Hierio P.P.

SUPER confugientibus ad sanctæ religionis altaria sanctionem in perpetuum valituram credidimus promulgandam, vt si quidem SERVIS cuiusquam Ecclesiam, altaria ve, loci tantum veneratione confusus, sine vlllo telo petierit, is non plus vno die ibidem dimittatur, quin domino eius, vel cuius metu poenam imminet visus est declinasse, à Clericis, quorum interest, nuntietur. Isque eum, in perterritâ indulgentiâ peccatorum, vt nullis residentibus iracundiæ menti reliquus, in honorem loci, & eius respectu, ad cuius auxilium conuolauit, abducatur. Quod si armatus, nullis hoc suspicantibus, inopinus inruerit, exinde protinus abstrahatur: vel certè continuo domino, vel ei, vnde eum tam furiosa formido proripuit, indicetur, eique mox abstrahendi copia non negetur. Sed si armorum fiducia resistendi animos infania in pellen- te conceperit, abstrahendi abripiendique eum domino, quibus potest id efficere viribus, concedatur. Quod si illum etiam confici in concertatione pugnaque contigerit, nulla erit eius noxa, nec constandæ criminacionis relinquetur occasio, si is qui ex statu seruili in hostilis & homicidæ condicionem transiit, occisus sit. Quod si quæ tam sunt vtiliter constituta, eorum qui huic rei pro suo præficiunt officio, aut negligentia, aut conhibentia, vel aliquâ ratione, fuerint deprauiata, animaduersione iusta non deerit, vt sub Episcopalis diiudicationis arbitrio, loco eo quem tueri nequiuere, submoti, & reiecti in ordi- nem

nem plebeiorum motum iudicarij vigoris excipiant. Dat. v. Kal. April. Constantinop. Valerio, & qui fuerit nuntiatus. [432.]

NOTE.

- * Lex si feruus 4. Cod. eod. hinc desumpta est.
- * Imperio in Cod. Iust. pessimè. Hierius pp. Orientis sub Theodosio Iun. v. Profosogr.
- * Decet hæc prima sententia à Cod. Iust.
- * Altaria hic pro ipso Templo, & quidem toto.
- * Teli appellatione & hic omne armorum genus exaudiendum; vt docet infr. vers. quod si armatus. Quomodo & in xxi. quod vulgatum. Id est declinavit.
- * Et: vel, vt: pro velut.
- * Reliquis, id est, reliquiis: vt etiam est in Editione Tiliana.
- * Clerici videlicet.
- * Hinc iam desumpta est lex 4. C. Iust.
- * Decet hæc vox à Cod. Iust.
- * Consequi in C. Iust. non ita bene.
- * Transiit, Cod. Iust.
- * Clericorum videlicet.
- * Ita passim scriptum, C. Iust.
- * Et vitio ita Cod. Iust. neque malè.

COMMENTARIUS.

DE SERVORVM (itèmq; aliorum qui Dominos adgnoscunt, veluti ACTORVM &c.) ad Ecclesiam perfugio, est hæc altera Theodosij Iunioris constitutio, & quidem à superiore paulum diuersa, vt pote restincto iam seruorum Barbarorum tumultu, qui superiorem quodammodo extorserat. Neque enim aut tempus vllum superiore lege præfixum fuerat Clericis ad reddendos seruos Dominis, qui ad Ecclesiam confugerant, neque ipsis Dominis permittum fuerat eos renitentes vi ab Ecclesia abstrahere. Quod vtrumque hæc leg. Quâ distinguitur inter seruorum inermem, & armatum ad Ecclesiam fugientem. Et sic duo capita sunt huius legis.

Primo scilicet capite, quod est de Inermi, cauet Theodosius Iunior, ne plus vno die seruus confuga à Clericis retineatur, sed Domino nuncietur, eo sine, vt Dominus deposito mentis æstu, & vt loquitur eleganter lex, nullis residentibus iracundiæ manibus reliquus, in honorem Ecclesie & eius (sive loci, sive Clerici) ad cuius auxilium conuolauit, impertitâ indulgentiâ peccati, seruus abducatur. Sicut seruo suo diutius Dominus carere non debet; ita satis est vel vnâ diem αειρωσθητες (vt loquitur D. Paulus) irato Domino seruum eripi, vt hæc modicâ morâ ira Domini molliatur, accedente loci Religione & deprecatoris alicuius respectu. Nempe, seruis iram Domini fugientibus duplex hoc perfugium erat, Ara seu Templum, & Deprecator: cuius multa testimonia, luculentum inter cætera in epistola ad Philemonem. Vtrumque hoc seculo concurrebat in seruis ad Ecclesiam confugientibus: imò nihil aliud ad Ecclesiam perfugium erat, quàm Clericorum deprecatio seu intercessio: Augustinus epist. 230. de Fauentio conductore saltus cuiusdam: Is, inquit, cum ab eiusdem possessionis domino nescio quid sibi metueret, ad Hyponensem confugit Ecclesiam, & ibi erat, vt confugientis solent expectans, quomodo per intercessionem nostram, sua negotia terminaret. Idem est quod h. l. dicitur, eius respectu, ad cuius auxilium conuolauit, de qua intercessio dictum est ad l. 3. supr. Et hæc de primo capite: vbi interea notandum est spatium istud vnus diei, cui affine est decendum, quod datum quoque confugis ad Statuas Principum Theodosij Magn. leg. vnic. supr. de his qui ad Statuas confugiunt: vbi quoque aliquid dixi.

Secundum caput est de seruis armatis in Ecclesia irruentibus. Hi scilicet illic non expectato diei vel vnus lapsu (vt superiore casu) da-

mino statim indicari, reddique debent: Ita quidem, vt renitentem Dominus abstrahere possit, quibuscumque potest viribus; aded etiam, vt si in concertatione seruus occisus fuerit, Dominus culpa vacet. Est igitur hic casus addendus carteris, quibus se cuique sine Iudice vindicare licet, & cui occidisse sine fraude est, & quidem (quod obseruandum maxime) etiam in ipso Ecclesie gremio, citra metum Religionis violatæ. Ecclesia scilicet. finium suorum quidem pandit seruo poenam imminetentem, iramque Domini fugienti, vt superiore capite: Sed non (vt eleganter hic dicitur) ex statu seruili in hostilis & homicidæ condicionem transeuntis: vel (vt habet Cod. Iust.) transilienti.

Tandem subiicitur, quod subici maxime oportuit (vt etiam ex dictis ad l. 1. & 3. supr. liquere potest) poena in Clericos seruis patrocinium præbentes, aduersus ea quæ superius constituta sunt. Nempe hoc illud est, quod maxime coarctari oportuit. Nam vt de Receptatoribus dici solet, & verò dicitur in l. 1. de Receptator. sine his nemo latere diu potest; ita si seruis patrocinij spem adimas, in contumaciam illi non aded eriguntur, patrocinij inquam vltioris, quam quod lex approbat. Denique infamar Ordinem, eoque indignum se ipse indiget, qui ab eo aliena facit. Et verò hæc causa fuit reprimendorum subinde Asylo- rum Ecclesiasticorum: Clericorum inquam, vt hæc lex loquitur, vel negligentia, vel coniuuentia seu deprauatio. Hinc, etiam tot Regula, tot Constitutiones veteris Ecclesie, totque Patrum decreta: quorum bonam partem legere est in Iure Canonico, relata in 1. part. Decreti, distinet. 5. 4. cuius inscriptio, serui sine dominorum consensu & libertate non ordinantur: vbi huius mali cum fontes aperiantur, tum incommoda. Etiam illa ratio expressa est in rescripto Gelasij, Quæ modis omnibus est amouenda perniciosa, ne per Christiani nominis institutum, aut aliena iura peruari, aut publica videatur disciplina subverti: quod & à Clericali dignitate alienum esse subiungit. Nempe hoc nomine Clerus olim sæpè infamatur, imò & iam olim Christianam Religionem eo nomine infamatum voluere Gentiles, vt ex Epist. Pauli 1. ad Timoth. c. 6. liquet, quibus solemne erat, omnia mala Christianis imputare, vt est apud Apologiarum pro Christianis Scriptores. Etiam Chrysostronus in ep. ad Philemonem: οτι οτι αμαρτωποι η απιστοι ο χριστιανισμος εστι η βλοη εσενηκεσαι.

Pœna autem Clericis imponitur, degradatio- nis, Episcopi iudicio, putæ vt efficiantur veluti laici

plebeij & infimi ordinis, id est, in ordinem laicorum infimorum reiecti, executione ordinis Clericalis priuentur. De qua Clericorum degradationis pena in locum laicorum, vide & Ballamonem *can. 9. Synodi Neocasar.* Sic & in seculo Degradationis in plebeios pena hac usurpata, cuius exemplum extat *l. 1. supr. ad leg. Jul. Reper.* Item apud Sidonium *lib. 1. ep. 7. Aruandus Praefectus Praetorio maiestatis reus dicitur plebeiae familiae, non ut additus, sed ut red-ditus.* De eadem degradationis pena & quidem Clericorum, dicitur infra *suo titulo de Episcop. & Cleric.* hanc ratione, quod iure eo Ordine & loco submoueantur, quem tueri nequiere. Non est scilicet sanctitatis negotium (vt in simili loquitur idem Theodosius *l. 2. supr. de crim. pecul. n.*) contumaciae fidem adhibere & patrocinium: imò contra sanctitatis est negotium, *ἡ τῆς ὑγιαίνουσης διακονίας ἀπέστροφος*, seruos horitati & efficere, vt suis sese Dominis subiciant, & quae sequuntur *ad Tit. c. 2.*

¶ Neque degradationis pena stat *hac l.* Theodosius, quanquam illa prima & prauiua, quod etiamnum hodie fieri solet, verum etiam brachio seculari huiusmodi Clericos tradi Theodosius iubet, pro motu Iudicis puniendos. De qua Iudicum secu-

larium in Ecclesiasticos iurisdictione dicendi locus alius.

¶ Ex his interim omnibus huius tituli Constitutionibus, & Theodosij Iun. nominatim, patet, quid iudicandum sit de ea constitutione, quam Simondus *in append. Cod. Theod. n. 20.* edidit, sub Theodosij & Valentiniani AA. nomine ad Virum P.P. qua cauetur, obnoxios (id est, reos vel debitores) si cum Episcopo vel cum Presbytero, aut etiam Diacono ambulauerint, siue in platea, siue in quolibet loco, nullo pacto retineri, vel abduci: addita egregia ratione, *Quoniam in Sacerdotibus Ecclesia constitit.* Cui similis altera initio eiusdem constitutionis praemittitur: *Audemus quidem sermonem facere, solito plus timore capti, de Sanctis & venerabilibus Sacerdotibus, & secundis Sacerdotibus, vel etiam Leuitis, & eos cum omni timore nominare, quibus omnis Terra caput inclinat.* Verum de illarum Constitutionum fide semel nos *in Prolegomenis.* Eiusdem porro commatis videtur vltimum caput *Nonella 2. Maioribus de Ecclesiarum perfugio:* quod etiam abest à veteribus Codicibus: sed & stylus ipse satis falli arguit: tandem neque Interpres ibi eius vllam rationem habet.



CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMVS.

*Qui totus est de Iure Fisci, deque Rebus
FISCALIBVS.*

HVIUS LIBRI TITVLI.

- | | | | |
|-------|-------------------------------------------------------------------------------------------|--------|----------------------------------------------------------|
| I. | D E Iure fisci. | XIII. | De petitoribus & desistentibus. |
| II. | De domibus ad rem priuatam pertinentibus distrahendis, vel pratoris Iudicium reseruandis. | XIV. | Si petitionis socius sine herede defecerit. |
| III. | De locatione fundorum iuris emphyteutici & reipubl. & templorum. | XV. | De aduocato fisci. |
| IV. | De actoribus, procuratoribus, & conductoribus rei priuatae. | XVI. | De fisci debitoribus. |
| V. | Qui conductores rei priuatae fideiussores exigere non debent. | XVII. | De fide & iure hastae. |
| VI. | De grege dominico. | XVIII. | De thesauris. |
| VII. | De Casarianis. | XIX. | De metallis & metallariis. |
| VIII. | De bonis vacantibus. | XX. | De murilegulis & gynaecariis & monetariis & bastagariis. |
| IX. | De incorporatione. | XXI. | De vestibus oloueris & auratis. |
| X. | De petitionibus & ultro datis & delatoribus. | XXII. | De fabricensibus. |
| XI. | De his qui se deserunt. | XXIII. | De classicis. |
| XII. | Si vagum petatur mancipium. | XXIV. | De his qui cum dispensatore contraxerunt. |
| | | XXV. | De privilegiis domus Augustae. |
| | | XXVI. | De conductoribus & hominibus domus Augustae. |



DE IVRE FISCO.

TITVLVS I.

X. COD. IVST. I.

Quatuor tantum *huius Tituli* leges in eundem *tit. Cod. Iust.* relatæ sunt: puta *lex 3. 5. 10. vlt. huius tituli*, in *l. 6. 7. 8. 9. eo Cod.* Quinta, quæ est *lex 15. hoc tit.* relatæ est duobus locis *Cod. Iust.*

PARATITLON.

DE iure Fisci est, non tantum hic *titulus*, verum integer hic *Liber Decimus*. Fiscus (*Rubr. l. 1. 2. 3. 4. 5. 10. hoc tit.* vnde & fiscales res seu causa, *l. 6. 7. 13.*) est quicquid spectat rem Principis, *l. 16.* quæ & Patrimonium dicitur, *l. 2.* Patrimonium priuatum, *l. 8.* Res priuata Principis, *l. 4. 8. 9. 11. 12. 14. 17. seu vlt.* Largitiones Principis, *l. 13.* Sacrum dominium, *l. 15.* Res Dominica, *l. 17.* cuiusmodi sunt Arma, de quibus *tit. 2. 2. de Fabricensibus.* Aurum, argentum, *l. 14.* quod conditum in Theauris, de quo *tit. 1. 8. de Theauris*, seu in arario, *l. 14. h. tit.* Classis, ad species fiscales, veluti Antiochiam transvehendas: de quo *tit. 2. 3. de Classis.* Domus ad rem Principis pertinentes, *lib. 11. & tit. 2. de domibus ad rem priuatam pertinentibus.* Greges dominici: de quibus *tit. 6. de grege dominico.* Mancipia, *l. 2. h. tit. & tit. 12. Si vagum petatur mancipium:* Metalla, de quibus *tit. 19. de metallis:* Moneta, de qua *lib. 9. sup. & tit. 20. hoc libro, de murileg. & gynæc. & monetariis.* Possessiones, prædia, loca, fundi, *l. 2. 8. 15. 16. h. tit.* Reditus, seu species annonaria, quæ à Colonis rei priuatæ conferebantur, *l. 11.* Templorum loca, *l. 8. & tit. 3. de locat. fundor. iuris emphyt. & Reip. & Templorum.* Vacantia bona, *tit. 8. de bonis vacantibus:* Vaga mancipia, *tit. 11. si vagum petatur mancipium:* vestis in vsus Principis: de quo Tituli duo, videlicet *tit. 20. de Murilegulis, & gynæciariis, & monetariis, & Bassagariis, & tit. 21. de ve vestibus oloneris & auratis.* Hæc de rebus fiscalibus, seu rei priuatæ.

PERSONÆ circa res fiscales variæ occupatæ erant: ac Primum quidem Magistratus & Officia. Comes rei priuatæ, de quo *l. 8. 9. 11. 12. 14. 17. h. tit. & passim toto hoc libro* imò *toto hoc Codice*, seu Comes Largitionum, *l. 13.* Comes priuatarum Largitionum *l. vlt. infr. de incorpor.* Rationales rei priuatæ *d. l. 1.* per singularem aliquam Diocesim, veluti Rationalis Africa, *d. l. 2.* Rationales Summarum *l. 7.* Item Magistri rei priuatæ, *d. l. 2.* per singularem pariter Diocesim, veluti Magister priuatæ rei Africa, *l. 14.* quos *Ordinatores domorum Dominicarum* vocat Anianus *d. l. 2. h. tit.* Horum omnium Officiales Cæsariani dicti, *l. 5. infr. h. tit. & tit. 7. de Cæsarianis, & l. 2. infr. de bonis vacantibus.*

Circa Exactionem & tutelam rerum priuatarum hi occupati fuere, Aduocati fisci, de quibus *tit. 15.* Susceptores, *l. vlt. h. tit.* Arcarij, *l. 11.* Dispensatores alij: de quibus *tit. 24. de his qui cum dispensatore contraxerunt*, Inde procuratores rei dominicæ, Actores, Procuratores, Conductores rei priuatæ, *l. 17. & tit. 4. de Actoribus Procuratoribus & Conductoribus rei priuatæ:* & *tit. 3. qui conductores rei priuatæ fideiussores exigere non debent:* & *tit. de Conductoribus & hominibus domus Augustæ.* Tandem & Coloni, *l. 11. h. tit.*

Circa fabricam rerum & specierum fiscalium occupata fuere certa quædam hominum genera & corpora; Armis videl. fabricandis, Fabricenses, de quibus *tit. de fabricensibus.* Metallis eruentis, Metallarij: de quibus *tit. de metallis & metallariis:* Monetae cudenda, Monetarij, de quibus *tit. 20. de Murilegulis, Gynæc. & Monetariis, & Bassagar.*

Circa vestem Principis, ac primum ad tincturam eius, Murileguli: de quibus *d. tit. 20. de Murilegulis:* ad eam texendam, Gynæciarij, de quibus *d. tit. 20. de Murilegulis, Gynæciariis:* Translationi specierum ad rem priuatam Principis pertinentium incumbabant Bassagarij: de quibus *d. tit. 20.* Item Classici in flumine Oronte ad species fiscales Antiochiam, vbi tum Imp. erat, perferendas: de quibus *tit. 23. de Classis.* Et hæc quoque de personis.

ACTIONES fiscales sequuntur: Ac primum de Actionibus seu litibus & causis fiscalibus

bus agitur *l. 3. 4. 6. 7. 13. h. tit. l. 15. de Aduocato fisci:* de Delatione ad fiscum, *tit. 10. & 11. de occupatione & incorporatione rerum fiscalium, l. 1. 5. 8. hoc tit. & tit. 8. de bonis vacantibus, tit. de Incorporatione:* De Petitione & Donatione rerum fiscalium, *l. 2. h. tit. & tit. 10. de petitionibus & vltro datis & delatoribus & tit. 12. si vagum petatur mancipium:* & *tit. 13. de petitionibus & desistentibus:* & *tit. 14. si petitionis socius sine herede decefferit,* de locatione & venditione; de quo *tit. 2. de domibus ad rem priuatam pertinentibus distrahendis,* & *tit. 3. de locatione fundorum iuris Emphyt. & 4. & 5. in quibus agitur de Conductoribus:* item *tit. 17. de fide & iure h. tit. de debitoribus fiscalibus & eorum conuentione, tit. 16. de fisci debitoribus.* De vsurpatione rerum fiscalium prohibita, *l. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. h. tit. & tit. 24. de his qui cum dispensatore contrahunt.* De privilegijs domus Augustæ, est *tit. 25.* Ad iure inter alia fisci privilegia: quod fisco distrahere quandoque cogebatur, vt in *sp. l. 3. de metallis.*

¶ De ANNI spatio, priuatis dato ad REPETENDAS res suas à fisco: neque ante petere eas aut comparare liceat?

I. * Imp. CONSTANTINVS A. & Cæs. ad Polum."

SI quid à fisco fuerit occupandum, vel à nobis de cetero pro vnus cuiusque meritum obsequijsque donandum, vel ab eodem distrahendum intra annum omnibus vel à petitione vel à comparatione se abstinentibus, hij qui putant iniuste res proprias à fisco esse comparatas, contra eundem agere contentant; scientes gratulantisque, quod annua spatia, intra quæ suum repetant, sint indulta: Ac si probauerint iustitiam petitioni suæ adesse, recipiant, & nostro beneficio habeant restituta. Dat. Id. Septembr. Rom. Constantino. A. IV. & Licinio IV. COSS. [315.]

NOTÆ.

- * Absit à *Cod. Justin.* Fortè huic *l.* iungenda *l. 1. C. de fundis rei priu.*
- " Licinius Cæsar.
- " Urbis Romæ.
- " Occupatum, vt infra comparatas, pro quo etiam malim, *corporatas:* Est illud sustineri posse putet quis occupandum deinceps.
- " Vel, pro, &, idque.
- " Fisco scilicet.
- " Vid. *infr. tit. de Petitionibus 10. & tit. 12. 13. 14.*
- " 163. *Corporatas*, id est, incorporatas: Neque enim hic agitur de comparatione à fisco facienda, verum de occupatione, vel occupatas.
- " Fiscum. Recuperent, possideant.
- " Pro PP. Neque enim hoc Anno 315. Constantinus Romæ constitit.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque constitutiones ordine sequuntur, de *Iure Fisci.* Ex quibus discere licet quo animo Imperator hic erga fiscum comparatus fuerit: quem colligere quoque licet inter alias eius leges, ex *l. 2. infr. de Aduoc. fisci.* Hæc *lex* pertinet ad stabilitatem rerum à fisco OCCUPATARVM. Nempe hoc Edicto vetat Constantinus occupatas à fisco res, siue peti, siue comparari intra annum ab occupatione computandum: inde post annum à quoquam accessi: Annum scilicet ab occupatione rerum dominis tribuit, qui iniuste res suas à fisco occupatas tendunt, ad eas repetendas: Quæ præscriptionis annalis species notanda est. Vnde iam sequitur, Constantinum voluisse eum, qui à fisco rem comparasset, vel dono accepisset, securum esse. Quod vt à D. Marci, & Zenonis, ita & Iustiniani constitutionibus recedit, de quo *scilicet Iust. de vsucap. atq; idem Tribonianus hanc leg. repudiauit.* Ergo ad fundandam donatarij vel emptoris securitatem, annum ab occupatione elapsum oportet. Alioquin,

qui rem à fisco emunt, vel donato accipiunt, vbi de solo fisci iure agitur, statim securi sunt, directo & perpetuo iure: de quo ad *l. 2. infr. prox.* Et ita quidem hæc distinguenda sunt.

¶ Cæterum, non dubito hoc Edictum pertinere ad occupationem seu confiscationem bonorum, ad eos pertinentium, qui ante triennium ferme vel *Maxentij* tyrannidi impliciti fuerant, vel qui bona illis immixta habebant. Constantini M. ergo institutum fuit hoc Edicto triplex, & auiditati petitionum occurrere; de quo suo *tit. infr. de petitionibus.* prohibita donatione & emptione intra annum ab occupatione: & securitati priuatorum dominorum consulere; dato eis spatio anni ad res suas iniuste fortè à fisco occupatas, vt potè Tyranni rebus fortè immixtas; *Scientes*, inquit, gratulantisque, quod annua spatia intra quæ suum repetant sint indulta: Tandem & fisci commodis, corumque adeò qui ius ab eo habent, firmato videl. eorum dominio post annum ab incorporatione.

§ DONATORIOS Principis statim securos esse debere.

I. I. * Idem A. ad Severum Rationalem Afric. Post alia.

POSSESSIONES atque mancipia, exempta fisci patrimonio, quibusdam donauimus, hæc directo iure atque perpetuo absque omni quaestione volumus obtineri; Penam contra Rationales & Magistros priuata rei atque Officiales propositam, si quid contra temptauerint: &c. pp. x. Kal. Iun. Rom. in Foro Traiani, Constantino A. v. & Licinio c. Coss. [319.]

INTERPRETATIO. Quicumque agri atque mancipia, quibuscumque personis de fisci nostri iure donantur, apud eos quibus donata sunt sine suspitione aliqua volumus permanere: contra Ordinatos domorum dominicarum pæna proposita, si contra præceptionem facere cognoscuntur.

NOTÆ.

- * Absq. & hæc lex à Cod. Inst.
Severo hoc ipso Anno inscribitur l. 2. sup. de bonis maternis; & l. 9. sup. de appellat. Verum in priorie nulla Officij mentio fit: in posteriore Vicarius vocatur.
Rationales Africæ: Eius meminit & Noticia Imperij sub Comite R. P.
Veluti Ecclesiis, Clericis, &c.
Directo iure, id est pleno, solido, & æquæ statimque & rectè firmato, quòdque labefactari non potest.
Perpetuo. Sic ius perpetuum dicitur summum ius, l. 1. diuini, & de action. empr.
Quæstione, id est Controuersiâ, molestiâ, lite, vt l. 3. inf. de bonis vacantibus.
Ita in postrema Editione Parisiensi: in aliis Editionibus XVI. Kal. Jul. in Aniano Regio XII. Kal. Jul.
Quomodo hæc lex proposita Romæ in foro Traiani, cum inscribitur Rationali Africæ: An igitur reponendum in Inscriptione ad Rationalem Vrbs. Vt intelligatur Rationalis per vrbem Romanam, & Suburbicanas Regiones, cuius meminit quoque Noticia Imperij De eo mox.
In foro Traiani proposita Romæ Constitutiones: quod ex huius l. subscriptione patet, & aliis compluribus.
Suspitione, metu quaest. onis.
Ordinatos domorum dominicarum Interpreci, sunt Rationales & Magistri rei priuatae, vide Gloss.

COMMENTARIVS.

DONATAS è fisci patrimonio à se possessiones & mancipia perpetuo & inconuulso statim iure penes donatorios manere, iubet h. l. Constantinus M. An. D. 319. (vt & Constantius filius eius postea eadem ratas esse voluit; l. 6. inf. de petiti.) penam propositam Rationalibus & Magistris rei priuatae, & Officialibus eorum, si eas donationes labefactare tentauerint. Quâ ratione idem Imperator aliis legibus donationes collatas à se amplissimè interpretatus est, easque ratas esse voluit, l. 1. 3. inf. de bonis vacantibus. Quod quidem videri possit etiam pertinere ad donationes factas Ecclesiis, Episcopis & Clericis à Constantino M. quas Gentiles Magistris, Rationales, inquam, & Magistri rei priuatae, in irritum deducere voluisse videntur, Sacri-lego linore (vt in simili idem loquitur hoc ipso Anno, l. 2. inf. de Episcopis.) Et quidem si Inscriptionis argumentum sequimur, in Africâ: inscribitur quippe eâ Rationali Africâ: Si verò subscriptionem, Romæ: Subscriptio quippe præfert, hanc legem propositam Romæ in foro Traiani. Quæ Inscriptionis & Subscriptionis diuersitas simul stare non possit: Itaque malim Severum Rationalem Vrbs. rescribere: vt ita omnino hæc lex ad vrbem Romanam pertineat, patet vt d. l. 3. inf. de bonis vacantibus, huic quam similibus.

Porro fit h. l. mentio Rationalium rei priuatae, & Magistrorum rei priuatae, & vtrique inter se separantur. Magistrorum horum rei priuatae fit quoque mentio l. 4. inf. h. tit. & l. 14. inf. de Decurionibus: quæ omnes sunt Constantini M. fit men-

tio & apud Eusebium lib. 8. c. 23. Μαγιστρῶν τε καὶ καθολικῶν τῶν διὰ τοῦτον ἀρχιεπισκοπῆς ἢ παρὰ βασιλεῦσι τεταῖς, ὡς τὰς καθόλου διοικήσεως ἢ παρ' αὐτοῖς καὶ καθόλου Μαγιστρῶν τε καὶ καθολικῶν διελεῖν. Et Athanasius Apol. ad Constantium, p. 679. Ραγῶν τε καὶ Στρέφων, ὧν ἡ εἰς καθολικῶν, ἡ ἢ Μαγιστρῶν, τῶν ἐστίν. Neque vltra Constantinum, horum Magistrorum rei priuatae mentionem reperio, cuiusque liberos; è quibus Constantis lex 26. inf. de Decurionibus, de hoc Magistro quoque accipienda est, vt ad eam leg. ostendo. Sanè postea nulla amplius huius Magistri rei priuatae mentio occurrit, ac nominatum nulla in Notitia Imperij. Fit equidem in eâ mentio in Oriente Magistri linea vestis: & Magistri priuatae: Verum hi Magistri speciales, vestis inquam, Principis fuere, non Catholici rei priuatae, vt hi. Item fit mentio in l. 1. Cod. de annoniis & cap. à Theodosio Iuniore, Magistri aris, siue priuatae rei Rationalis, per Ponticam atque Asianam Diocesim. Verum hic Magister aris idem est cum Rationali summatum, à quo noster est diuersus.

Ceterum, quod de donationibus rerum fiscalium à se factis hæc l. Constantinus sancit, hoc idem fermè sancit & l. inf. sup. de longi tempor. praeser. de donationibus rerum fiscalium ab aliis rertò Principibus factis, si res ita donatas donatarij sine interpellatione possederint ad sua decennialia ad eum vsque Annum 316. De vtroque donationis genere est Honorij l. 4. inf. de collat. donatar. Cætera ad l. 3. inf. de bonis vacantibus.

§ De PRÆSCRIPTIONE actionum fiscalium, earumque instrumentis concremandis.

I. I. * Idem A. ad Prouinciales.

VSTAS etiam, & quæ locum habent, fisci actiones, præcipimus concremari, ob hoc solum, quòd suis temporibus prolatae non sunt. Iam calumnie priuatorum eo saltem arceantur exemplo, quò iustas fisci lites silere præcipimus. Dat. III. Kal. Iun. Constantino A. v. & Licinio Cæs. Coss. [319.]

NOTÆ.

- * L. Iustas 6. Cod. Inst. cod. tit.
Edictum ad Prouinciales emissum.
Quibus aliàs foret locus & indubitata, quibus nil aliàs opponi posset, denique quæ nulla aliàs exceptione elidi possent.
Actiones, id est actionum tabulas & instrumenta: vt ostendunt illa, præcipimus concremari.
Concremari, seu comburide hac voce mox dicam: Sic & in alia Constantini l. i. de actor. & contrari. pr.
Sua tempora, sunt temporum cuiusque rei metæ: de quo mox plura.
Prolatae, in iudicio scilicet & prolatis ius fisci exercitum non fuit.
Copula vt in nonnullis Iustinianis addita, vt iam, quo nil opus.
Calumnia, id est calumniosa, lætæque actiones.

COMMENTARIVS.

DE PRÆSCRIPTIONE fiscalium actionum est hæc Constantini M. constitutio, seu Edictum ad Prouinciales emissum ad eorum securitatem, aduersus calumniosas ferâque actiones fundandam; pariter, vt Constantij l. 7. infr. scilicet actiones, etiam fisci, quamlibet iustas, quibus aliàs si suo tempore ageretur nil opponi posset, solâ præscriptione tolli, atque ided tabulas & instrumenta earum cremari iubet Constantius M.

Indèque iam (quæ altera huius l. pars est) seu ab hoc fisci exemplo, ad priuatorum petitiones seu actiones argumentando procedit: Iam calumnia, inquit, priuatorum eo saltem arceantur exemplo, quo iustas fisci lites silere præcipimus. Fisci sui scilicet exemplo, seras, veternotas, ac proinde calumniosas priuatorum actiones & petitiones compescendas breuissimè, credidit Constantinus M. Vt ceteroquin breuissimè (quod ille ait) Principis atque aded quæ exemplo iubetur. Quinimò videri possit hoc Edictum, non tam fisci occasione promulgatum, quasi in eius specie ageretur de actionibus fiscalibus, verum ei occasionem præbuisse priuatos, qui veternotas actiones & petitiones mouentes, pacificis possessoribus controuersias mortum ibant. Igitur cum his veternotis actionibus & petitionibus multorum quies sollicitaretur, fibulam his impostam inierit Constantinus M. calumniarum etiam appellatione eas actiones & petitiones designando: Calumnia scilicet genus est, & maximum quidem quietem seu quietam aliorum possessionem turbare, sollicitare. Sed cum maxime suo fisci exemplo opposito, quod vtique efficacissimum: simul argumentum esse potest, quamnam Constantinus M. fisci sui rationem habuerit, nempe eandem hæc parte, quam priuatorum de quo alibi. Non igitur in specie huius l. de fisco principiater quaesitum fuisse videatur, verum de priuatis, quos suo fisci que sui exemplo, Constantinus compescendos credidit. Possit & nihilominus videri Constantinus hoc Edicto id principaliter intendisse, vt Prouincialium seu priuatorum securitatem aduersus seras & veternotas fisci actiones funda-

ret, quod & aliàs fieri publicè subinde interest.
Ad rem. Igitur, quod hic norandum, Constantinus fisci actiones, id est fiscalium actionum suo tempore non institutarum quamlibet instarum tabulas & instrumenta concremari iubet, vt cæteroquin argumenta flagitandi, Syngraphas, & polyptica publicitatis adere Principes iubeant, si quid aut indulgerent aut aboleri vellent, de quo dicam plenè ex Suetonio, Spartiano, Aufonio, aliis ad l. 2. 3. inf. de indulg. debitorum, quæ & ipse de eodem more sunt.

Et hæc quidem dicta sunt ad iustam huius legis interpretationem, cuiusque scopum: vnde iam apparet inter alia, quid per concremandi vocem hic accipiendum sit: quid sint item actiones suis temporibus non prolatae. Est enim grauissimus Interpretum, & in his Accursij error, (quem Cuiacius ad hanc l. & Fortnerius 3. Quorid. 14. iam rectè proscipserunt) qui de Actionibus ante tempus seu ante diem prematurè à fisco motis id accipiunt: idemque in duas diuisi lectas, Accursiani quippe hanc legem secundum ius verus accipiunt, quo plus petendo quis causâ cadebat. §. si quis agens, Inst. de actionib. l. 2. in pr. mandati: l. 4. de verb. oblig. vid. & iir. Cod. Gregor. atque aded hunc sensum huius legi affingunt, fiscum ante diem agentem, tanquam quemlibet priuatum, causâ cadere, rem amittere. Alij (cui sententiæ accessit & Balduinus ad leges Constantini lib. 2. eòsque secutus Amplissimus fisci Aduocatus Seruinus, in forensib. suis tom. 1. p. 1032.) secundum ius nouum id accipiendum tentant, quo plus petitionis pena est, quod induciæ duplicentur, vt vel Institutiones nostræ docent, §. si quis, §. sed hodie, Inst. de except. vt ita sensus huius leg. sit, fiscum ante diem petentem puniri in expectandis duplicatis induciis. Quare concremandi vocem hic accipiendam idem Balduinus tentabat pro suspendendi, à verbo nescido, quomodo ait notum esse, Cætares Constantinopolitaros cum Latinè loquuntur, plerumque edulgi: quod postremum vt iocularè, ita callum & inane est: Ad eum verò Constantinus M. modum locutus fuerit, cuius constitutiones meram adhuc

puræ Latinitatis elegantiam sperant, sic vt ne minimum quidem argumentum eius Barbarici in his notari possit; vt miret huius subtilitatis in mentem illi venisse, qui Constantini M. leges ex professo tractabat, quibus sub vno conspectum propositis Constantiniæ ita locutionis characterem intermiscere promptum fuit, atque adeo longè aliud dicendum veniebat: & verò nos hoc *Codice* sæpè dicere cogimur. Rursùm, vocem *cremandi* ad suam sensum Baldinus haud satis bonâ fide hic inflexit; eum *concremandi* vox hic occurrit, quæ hanc Barbaram interpretationem multò magis respuebat. Tertid, verbum *concremandi*, apertè postea *hic* *linf.* explicatur per verbum *Arrendi* & *stare*. Tandem (quod Fornarius optimè & prolisè obseruat) morem eum respexisse, & verò secutum hic Constantinum obseruasse debuit, quo vt antea dixi Principes flagitandi argumenta, tabulas, instrumenta, libros, syngraphas concremari, incendi, ardere, flammis aboleri iubeant: de quo dixi ad *l. 2. inf. de indulgentiis debitor.* vbi pariter *cremandi* vox occurrit. Sed video quid Baldinum in errorem induxerit: nempe vox *Adiones*: *adiones præcipuus concremari.* Verùm attendere debuit, *Symbolo* seu instrumento rei, id est, tabulis actionum ipsius rei, seu ipsarum actionum nomen hic tribui, vt & aliàs sæpè.

Ergò *hic* *l.* actiones *suis temporibus non prolata* dicuntur, quæ præscriptæ, quæ intra temporis lege præscripti metas non motæ fuerunt, quæ proinde serò hodiè mouentur. *Sua tempora* non opponuntur præmaturis exactionibus; Verùm contra, seris; ac proinde calumniosis iam: & sic *sua tempora*, sunt metæ temporum à iusto sui initio ad finem decurrentes. Quod vt apertum sensum habet, ita ex *hæc ipsa lege* compertissimum est. Nam si de præmaturis actionibus intentatis Constantinus sensisset, *inestas actiones* &c. non dixisset: *inestas etiam*, inquit; Item *qua locum habent.* Et mox, *inestas fisci lites.* Neque enim præmaturæ *inestas*, locumve habere vllâ ratione dici possunt, etiam in fisco: Nam & is est debitoris sui debitores conuenire possit, attamen ante diem conuenire non potest, nisi in causa primipili, seu annonæ militaris, *l. 1. Cod. de condiç. ex leg.* Extra hunc casum fiscus iure communi vitur: & sic intelligit eas actiones quæ moueri iure optimo suo tempore potuerunt; quæque si suo tempore motæ fuissent, locum habituræ erant.

¶ Et hæc quidem illa Constantiniæ *lex ipsa* videri possit, quam Honorius Imp. memorat, simul & sequitur, *lege vnic. sup. de quinquenni præscriptio- ne*: *Competitorem*, inquit, *quinquenni possessor eliminat*: *debet enim*, iuxta Constantiniæ legis indulgentiam, hoc privilegio petitor arceri, quo fiscus noster ex-

cluditur. Quod si quando fortassis emerferit, Iudices competitiois obsequio reseruit, tutionem pulsatis præstare iubemus existant, quibus tamen lestralis adertit absque interpellatione possessio. Vbi vides Honorium dicentem, Constantiniæ lege, quinquenni præscriptio seu privilegio priuatum competitorem arceri, quo FISCVS ipse excluditur. Saltem in vindicandis bonis ad fisco delatis: quod spectat propriè *d. lex vn.* Quod si ita est, tum in specie quoque *huius leg.* nostræ, eadem *actio* intelligenda fuerit, & priuato, & fisco competens ex eadem causâ, priuati que adeo in ea fuerint donatarij, competitores ius habentes à fisco: hoc proinde sensu quem admodum filius ab ea excluderetur, ita & ius ab eo habentes. Certè si hæc ipsa non est illa Constantiniæ constitutio, cuius Honorius *illa leg. vn.* meminit, sanè ad eius mentem omninò accedit & ad eandem speciem pertinet, ad actiones, inquam, vt hic dicitur, nunc primùm scilicet intentandas, seu ad petitiones rerum fisco nondum incorporatarum, seu quæ nondum sunt in patrimonio fisci: Ergò fiscales quoque actiones præscribi voluit Constantinus M. eas videlicet, quibus bona fisco nondum incorporata petuntur, velut vacantia caduca, atque id genus alia, vt ex iis quæ iam dixi apparet: Alia enim ratio est eorum bonorum quæ in fisco iam dominio seu censu & corpore sunt, eique incorporata. Quâ distinctione facillimè componuntur *leges* alia cum *hæc l.* ac nominatim *lex 15. inf. hoc tit. lex 8. 24. π. de vsucap. l. 1. & 2. Cod. de rei domin. §. res fisci. Inf. de vsucap. &c.* Et quia in hoc argumento versamus, ab eadem mente est, quod idem Constantinus Anno 316. *Superiore l. 2. hoc tit. & l. 1. sup. de longi temporis præscript.* constituebat, de donationibus aut venditionibus rerum fiscalium tum à se, tum ab anterioribus Principibus factarum, certâ temporis præscriptione solidandis, ¶ Quam alioquin sua seu stata tempora sint à quibuscumque aliis actionibus fiscalibus, seu quibus præscriptionibus fiscus excludatur, cum id ad *hanc leg.* non pertineat, neque nostrum nunc est prolisè edisserere, quod tamen Interpretes hic faciunt. Opportunus ei rei locus fuit ad *d. l. vn. sup. de quinquenni præscript. &c.* De his quoque videatur Fornarius 3. *Quotid.* 14. Hic interim exemplum habemus fisci æquati cum priuatis: seu quo Fiscus iure communi vitur, non privilegio: de quo ad *l. ult. de appellationib.*

¶ Tandem est & hæc quoque *lex* de earum Constantini numero legum, de quibus in genere Nazarius, *panegy. Novæ Leges regendis moribus*, & *frangendis vitiiis constituta, veterum calumniosæ ambages recise, captanda simplicitatis laqueos perdiderrunt.* vbi vides etiam *Calumniosæ* vocem, quomodo hic *Calumniarum.*

¶ De TERMINANDARVM actionum fiscalium tempore.

IV. * Idem A. ad Dometium Dracontium" Magistrum priuatæ rei Afric.

VM fiscus licem patiatur", aut inferat, anni spatium ad determinandam" causam spectari oportet, quia hoc ad instruendum" satis est, & diutius non oportet, priuatorum", siue fisci, emolumenta fatigari. Dat. xiv. Kal. Jun. Serdicæ. Constantino A. VI. & Constante Cæs. Coss. [320.]

NOTÆ.

NOTÆ.

- * Abest hæc *lex* à *Cod. Inst.* de causâ mox viderimus.
- " Dracontio huic inscribitur *l. 1. inf. de const. fund. patim.* omiſſa dignitate.
- " De Magistro rei priuatæ: dixi ad *l. 1. sup.*
- " Pro priuato aut inferat: constructione cum causâ, pro cum temporali.
- " Determinandam, id est, terminandam.
- " Ad instruendam causam.
- " Quid si scribamur priuatorum? Inscribitur enim hæc *lex* Magistro rei priuatæ.

COMMENTARIVS.

E ACTIONVM seu litium & controuersiarum fiscalium TERMINO, id est, earum finiendarum, terminandarum tempore, est hæc *lex* Constantini M. Scilicet controuersias fiscales, postquam intentari ceperint, anno finiri iubet *hæc leg.* Constantinus M. Ann. D. 320. *siue fiscus licem patiatur, siue inferat*, id est, siue actor sit, siue reus. Proculdubium cum hæctenus longior terminus, vel nullus satis positus esset.

¶ Duas porro rationes Constantinus reddit huius termini causâ fiscalibus à se præscripti: Priorem, quod spatium istud sufficiat ad instruendam causam. Posteriores, quod priuatorum & fisci

utilitatem diutius cludi non oporteat: *priuatorum*, qui scilicet vel à fisco inquietantur, vel ipsi fisco controuersiam mouent, Hæc quidem ita Constantinus Mag. Atenim Valentiniano Iuniori, breuior postea terminus sufficere visus, nempe duorum mensium in eadem prouinciâ: quatuor ex contiguâ: sex è transmarinâ: *l. 13. inf. hoc tit.* vbi dicam plenius: qui sex menses Iustiniano indistinctè placuerunt, *l. ult. Cod. de iure fisci.* Itaque & *initio l. proponendum. C. de iudiciis*: quâ pecuniariis causis terminandis triennium ab eo ponitur, causæ fiscales excipiuntur. Atque hæc de causâ hæc *lex* abest à *Cod. Iustiniano.*

¶ PENDENTE lite de bonis cum fisco, possessorem interim in possessione pacificè manere oportere.

V. * Idem A. ad Volufianum. PF. V."

DE FENSTONIS facultas danda est his, quibus aliquam inquietudinem fiscus inferat, cum facultates, eorundem athuc controuersia pendente inquietari describique fas non sit. Vbi ergo controuersia exiterit, fisco alicuius patrimonium vindicante, aput eum omnibus facultatibus constitutis, cognitio ventilatur, vt cum rei exitus debere eas vindicare" probauerit tum demum res persequi liceat, & super modo facultatum ac rerum interrogationem" haberi, quæ per conditionales" seruos inuestiganda est, vt si quid substractum fuerit, exigatur, & extrinsecus tantum aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. ¶ Sanè* in huiusmodi quæstione, si Cæsariani nomen inciderit, ad vsurpationem Constitutionis istius non debet accedere; si quidem consuetudo fraudium, quibus prædicti omnia temerare consueverunt, exceptionem eorundem meruerint". Dat. prid. Kal. Jun. Sirmio, Constantino A. VI. & Constantino Cæs. Coss. [326.]

NOTÆ.

- * *Lex defensionis* 7. *Cod. Inst. eod. tit.* Fortè huic iungenda *lex 2. sup. de Tutoribus & Curator.* quæ eadem die hoc Anno data est, sed ad populum. Melius porro hæc *lex*, postea fuisse sub *tit. de Incorporatione.*
- " Ita quoque *Cod. Inst.* Nullus tamen talis P.V. hoc anno memoratur: Verùm An. 313, & 314. Quid si scribatur ad *Populum* (vt *d. l. 1.*) V.R.
- " Vindicari, habetur *C. Inst.* à fisco scilicet, verum & hoc stare potest.
- " Id est, quæstionem.
- " Conditionales serui, de quibus mox.
- " Sequens sententia de *Cæsarianis.*
- " *28. Meruerit*, vt etiam habetur *Cod. Inst.*
- " Fortè *Iun.*
- " Fortè *IV. & Licinio Cæs. Coss.* id est, A. 315. quo Volufianus P. V. fuit.

COMMENTARIVS.

CONFISCATIONIS bonorum faciendæ Ordo à Constantino M. hæc constitutione præscribitur An. D. 326. pro possessorum primùm, dein & fisci securitate & indemnitate. Pro possessorum scilicet, securitate id statuitur, vt si quando fiscus alicui inquietudinem inferat, patrimonium alicuius vindicet, controuersia seu lite

adhuc pendente, & quamdiu cognitio ventilatur, possessio eius non inquietetur, neque describatur, id est, Inuentario comprehendatur, multò minus ergo sequestretur: verum vt *lite pendente* apud possessorem omnes facultates constituantur, id est, bona interim remaneant, & vindicæ ei dentur. Non ante scilicet, cognitionis exitum bonis suis quisquam etiam

etiam à fisco spoliandus venit; verum possessione penes eam constituta, defensionis facultas ei danda est, leon reclamandi copia hanc l. *ult. infr. de bonis vacantibus*: Quomodo in commune nimis prope- rat Iudex pignora distrahi iubens ante rem iudicatum, priusquam seruatō ordine actio dirigenda, & causa cognita sententia accipienda est, l. 1. *C. de execut. rei iud.* Et hæc quidem Constantinus pro possessorum facultate & defensione. Cuius occasione Interpretes hinc ineptias cumulant, de iusta in genere defensione cuiuslibet concedenda, vel etiam de iudiciali defensione in specie. Neque magis ad rem facit *lex vlt. 1. 8. cogniturum. et. de questionib.* quæ est de reis criminum: vt & illud alienum est, quod ad hanc l. quidam hæc distinctionem adferunt circa descriptionem seu inuentarium bonorum, nempe descriptionem occupatoriam bonorum pendente controuersia fieri non posse, sed nudam tantum & simplicem descriptionem bonorum, quæ sit ad effectum ne res dilabatur seu occultetur. Imò enim in specie huius legis generaliter omnis inquisitio indistinctè prohibetur. Et finito denum iudicio super modo facultatum ac rerum, per seruos quæri oportere dicitur. Et frustra aduocatur *lex vlt. infr. de incorpor.* In eius quippe legis specie, nullus bona vacantia vel iure possidebat, vel vindicabat, vt ibi expressè dicitur; quo casu nil mirum, si in incorporatione inuentarium requiratur.

¶ Pro filii verò securitate, vbi bona confiscanda cognitionaliter indicatum fuerit, duo hæc lege constituit Constantinus, ne quid videlicet fisco depercat: 1. *Seruos* scil. conditionales super modo facultatum interrogari iubet, atque ab his veritatem inuestigari; & sic quæstioni, si opus, subiici: *Conditionales serui*, hinc non sunt, quod tamen Cuiacius quoque prodidit, & sine iudicio sequitur Amaya hic n. 4. Tabularij, Actuarij Numerarij conditionales, de quibus l. 3. 5. 7. 8. *supr. de Numerariis*, vel l. *Scripturas* 1. 1. *Cod. qui prior. in pignore*: Nam quid à Tabularijs his hæc parte inquiri possit, qui facultatum illarum notitiam non habuerunt, sed chartas publicas tractabant, atque adeo ad fraudes suas vel iudicium detegendas interrogari & tormentis subiici soliti? Ergò hinc, *serui conditionales* sunt *serui* huic conditioni adstricti. Denique conditione sua *serui conditionales* scil. in genere dicti qui certæ conditioni adstricti erant, non Actuarij & Numerarij tantum, de quibus l. 3. 5. 7. 8. verum etiam multi alij, vt auti Flatores, l. *ult. infr. de ponderatoribus*. Custodes Bibliothecæ l. 2. *infr. de studiis lib. 5.* R. Sic & opera conditionalis, Tertulliano, c. 1. 2. *de Idololatria*: de quo Tertulliani loco dicam ad l. 3. *infr. de Numerariis*. Similiter igitur hæc l. *serui* conditionales dicti. Sed video iam quid Cuiaciam in errorem induxerit: Putauit ille id hæc l. indicari, conditionales seruos hanc facultatum inuestigationem facere oportere, cum tamen in hæc lege agatur de ipsis conditionalibus seruis interrogandis: *interrogationem*, inquit, *haberi, qua per conditionales seruos inuestiganda est*. Secundò, cur quæso his indagatōis cura delegata fuerit, qui cū priuatorum bonis nil commune habuere? Tertio, quæquid tandem obtendar Cuiacius, Actuarij equidem & Numerarij & Tabularij, conditionales fuerunt, sed non *serui conditionales*: liberi quippe fuerunt statu personæ, sed conditioni tantum cuiusdam, & quidem tormentorum adstricti. Atenim hi, de quibus hæc lege agitur, *serui* vocantur statu personæ. Cur autem *serui conditionales*? vt comprehendantur etiam adscripti coloni originales, qui conditione sua adscripti coloni erant, l. 1. *supr. de*

inquit. et colonis: (vbi de his plenè semel dixi.) & vt Augustinus colonos definiat lib. 10. *de ciuit. Dei*, c. 1. qui conditionem debebant genitili solo propter agriculturam sub dominio possessorum.

¶ Ergò seruos super modo facultatum confiscandarum interrogari vult Constantinus M. quod vti- que tralatitium fuit in bonorum inuestigatione, seruos videl. quæstioni subiici, propter rerum familiarium notitiam, ac proinde ad detegendum si quid substractum fuerit: de quo *tit. supr. de quæstionibus*.

¶ Quod interpretes hinc addunt, *Notarios* similiter cogi posse ad exhibenda instrumenta spectantia ad ea bona quæ in fisco deferuntur; id verum quidem est, sed ab *huius leg.* specie alienum: etsi sine concordet, & ab *hac leg.* ad illud, argumentum duci possit. Et hæc de prima cautela, ne fisco quid depercat in bonis incorporandis.

¶ Secunda cautela hæc est, quod Constantinus si quid interuersum fuerit de bonis confiscandis, id in duplum restitui iubet. Quæ dupli pena Interuersoris scil. de modo facultatum fisco quaestiarum & adindicatarum aliquid interuertentis notanda est. Et hæc de prima *huius l.* parte.

¶ Subiicit exceptio de *Cæsariis*, quam intellam hinc transmisit Amaya, id est, de Officialibus Rationalium: de quibus *suo tit.* vbi obscurum videri possit, quoniam hæc exceptio referenda sit, an ad proximum quod de pena dictum est? quod Accursius præfert; an verò ad primum de possessionis beneficio? quod verius. Id enim & res, & verba satis ingerunt; scilicet Cæsarianis denegatur beneficium constitutionis huius: *ad usurpationem*, inquit, *Constitutionis istius non debebit accedere*; & sic ab eâ excipiuntur Cæsariani. Ratione hæc addita, *siquidem consuetudo fraudum exceptionem eorundem meruerit*. Ergò cum beneficium istud hæc l. possessoribus tribuatur, vt lite pendente in possessione bonorum pacificè maneant, Cæsarianis id denegatur: scil. *si in huiusmodi quæstione Cæsariani nomen incidit*, id est, si fisco Cæsariano bonorum controuersiam moueat, si rerum fiscalium repetitionem aduersus eum instituat, Cæsariani bona statim pendente lite eripiantur, fiscoque subsignanda sunt ante iudicij exitum. Et rationem, vt dixi, addit, *consuetudo*, inquit, *fraudum, quibus prædicti omnia temerare consueverunt*, &c. Quæ quidem ratio non ita simpliciter intelligenda est *et ægè* *lib. 10.* quasi Cæsariani malâ fide possidere præsumantur quidquid possident, vt putarunt Græci, eoque secutus Cuiacius, imò & Accursius quoque indicauit, quam Glossam velut singularem Baldus commendabat, & Lucas de Penna sequitur: verum propter præsumptionem fraudum, quas faciliè his aduersum hominum genus comminisci potest ad diminuenda bona sua, motâ sibi controuersia à fisco litæque pendente: Igitur statim eis eripi omnia vult Constantinus, ne spatium scil. his detur mutilandorum interuertendorum bonorum. Quomodo & l. 2. *infr. de bonis vacantibus*. fraudibus Cæsarianorum, bona à fisco occupata imminuta, & abiurari solita indicatur.

¶ Huic porò exceptioni similis est altera eiusdem Constantini M. l. 1. *supr. de bonis prescriptorum*, in fin. vbi de Cæsarianis pariter statuitur, vt ab eo, omnique iuris beneficio excludantur, vt ab alioquin in bonis prescriptorum, ea bona non computantur, quæ Rei ante ciuim contractum, vel ante actum fiscalem geri captum, in vxores vel filios emancipatos contulerunt. Proinde Cæsarianorum

notum donationes etiam huiusmodi actu antiquiores reuocari voluit idem Imp. quod quidem vtrumque vtiliter in praxim deduci potest, sicuti

agatur de his qui res rationesque publicas tractant, & interuertunt.

¶ De APPELLATIONIBVS in causis fiscalibus non admittendis.

VI. * Imp. CONSTANTIVS A. ad Hieroclem¹ Conf. Syriae² Cœles.

SECVNDVM Legem † quam dudum promulgauimus, vanam³ appellationem rectè non suscepisti, de cetero quoque, in causis rebûsque fiscalibus, huiusmodi prouocationes non debebis admittere, Dat. VI. I. Kalend. Mai. Philippo & Sallia Coss. [348.]

NOTÆ

* Abest hæc lex à *Cod. Justin.* Concordantes huic leges mox indicabo.

¹ Eidem Hierocli inscribitur ante quadriennium *lex 7. infr. quorum appellat. non recip.* quæ in eodem argumento appellationis non recipiendæ versatur. Huius fortè meminit Libanius, in *ep. ad Basilium* (inter Basilianas 145.) Fortè hic idem Hierocles est, qui Apollonium Tyaneum nefariè Christo comparare ausus, aduersus quem Eusebius scripsit.

² De Syria Cœle (cuius caput Antiochia) ad d. l. 7.

³ Legem suam 6. *infr. quorum appellat. non recip.* intelligere videtur.

⁴ Vanam appellatio.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. duæ constitutiones sequuntur, quibus duo fisci, causatumque fiscalium priuilegia continentur: & ex quibus proinde de Constantij animo erga fisco coniectura fieri potest, quanto perè videl. eius causis & cõmodis obnoxius fuerit, fauere tunc. Hæc lex est de Appellationibus: APPELLATIONEM scil. in causis rebûsque fiscalibus admitti vetat hæc l. Constantius: comprobata quãdam lege suâ anteriore, putâ l. 6. *infr. quorum appellat. non recip.* comprobato item factõ Hieroclis consularis Sy-

ria Cœles, qui huiusmodi appellationem non admiserat. De quo plenè dicitur ad d. l. 6. *quorum appellat.* vbi ostenditur, quænam constitutiones & quinam Imperatores huic concordent, quinam verò dissentiant: Imò quæ Constantij ipsius super hoc mens fuerit: scil. eadem mens illi est d. l. 6. 8. 9. 10. 12. 13. *supr. quorum appellat. non recip.* At enim ab hæc sententiâ suâ recedit ipse l. 2. 6. & 2. 8. *supr. de appellationibus*. Et hæc quidem causa est, cur hæc lex abât à *Cod. Just.*

¶ PRÆSCRIPTIONI temporali, quæ aliis causis præstituta est, in causis fiscalibus locum non esse.

VII. * Idem A. & Iulianus Cæs. Verecundo Rationali summarum.¹

AB Edicti † nostri tenore, quo tempore² à negotiis³ faciendâ esse censuimus, fiscales causæ seiunctæ sunt: quoniam fieri potest, vt per innumeras occupationes Tui⁴ Officij, vel fortè fraudulentam astutiam & venale silentium, fiscalis petitiõ, omni iustitiæ rationem⁵ subnixam, propter temporis angustias perimatur. PP. VI. Kal. Iul. Vallis⁶, Constantio A IX. & Iuliano Cæs. Coss. [357.]

NOTÆ

* Abest hæc lex à *Cod. Just.* velut nil exere definiens.

¹ Edictum hoc Constantij nuspian alibi comparat. Perperam quidam adnotarunt hic l. 3. *supr.* quæ est Constantij.

² Tempore.

³ Negotiis, id est, causis, actionibus.

⁴ A. faciendâ in Editione. Verum illud tueri possumus: Tempora facere, est tempora præstituerè, præscribere: ita apud Augustinum p. 79. *scripto facere, est præscribere*, quod & ipsum in faciendâ verbum nonnullis mutare visum, vel aliter.

⁵ Sint. Officium Rationalis summarum nota.

⁶ Ratione subnixâ.

Malè quidam substituant, Gallis. De hoc loco mox.

COMMENT

DE ACTIONVM fiscalium PRÆSCRIPTIONE est hæc altera *hoc titulo* constitutio; & hæc quidem Constantij: Sicut prior, puta *lex 3. Constantini M.* Igitur, cum Edicto suo quodam Constantius tempora negotiorum fecisset, id est quibusque causis suum terminum, sua tempora præstitisset, intra que videlicet, si actio mota non fuisset, eam periri voluit: & quidem, ut ex *sine leg.* colligo, satis angustia tempora præstitisset. Cuius quidem Edicti, & præscriptionem, nullum alibi vestigium extat, (nisi forte quis putet illud esse, cuius pars fuerit *lex 1. Cod. de quadriennijs præscriptione*, quod non puto.) Ab hoc Edicto, ab his temporum angustis fiscales causas sciendæ, seu excipiendæ, credit: addit ratione, quod actio fiscalis quamlibet omnium iustissima, his temporis angustis facile periri posset: duplici ex causâ, quum in necem fiscali referri iniquum foret: 1. vel, inquam, propter innumeras occupationes Officialium Rationalis summarum, quibus scilicet, causæ fiscales persequenda incumbant. 2. Vel per fraudulentam eorumdem astutiam & venale silentium, id est, Officialibus his pecuniâ corruptis silentium suum vendentibus. Caterùm rem iniquam fore, si alteram ob causam iura fiscali læderentur. Quod omne diligenter observandum est: singularique istud aded Fiscii privilegium; inter alia, putà ut non tam cito instantia fiscalis perimatur, quam priuatæ actiones. Certè Constantinus M. in *d. l. 4. supr. anni spatium ad terminandam causam seu litem fiscalem præstitit.*

¶ Porro notandum, *hanc legem* inscribi *Rationa-*

¶ De LOCIS TEMPLOVM venditis olim vel donatis, confiscandis.

VIII. * Impp. VALENTINIANVS, & VALENS AA. ad Cæsarium" Com. R. P."

VERSA loca, vel prædia, quæ nunc in iure Templorum sunt, quæque à diuersis Principibus vendita vel donata sunt, retracta ei patrimonio quod priuatum nostrum est, placuit adgregari. Dat pridie Non. Feb. Med. diuo Iouiano & Varoniano Coss. [364.]

NOTÆ.

- * Abest hæc *lex*, seu temporaria & Historica, à *Cod. Inst.* Retulit eam quoque rectè Baronius in *Annales suos Ecclesiasticos*; A. D. 364. *num. 8.*
- " De hoc *Cæsario* Com. R. P. dixi in *Prolep.* & dicam mox in *Commentario.*
- " A Iuliani Imp. temporibus; seu ab Anno D. 362.
- " Templorum Gentilium seu paganorum scilicet, de quo *inf. tit. de pag. sacrif. & templis.*
- " Constantino M. cuiusque libertis, & in his à Constantio.
- " Olim scilicet, ante Iulianum.
- " Fuennt: Quanquam & ita interpongi commodissime locus hic potest, *sunt retracta*, à Iuliano scilicet.
- " Adgregari, id est incorporari, consecrari, non vero priuatis reddi.
- " Dicam de hac subscriptione mox in *Commentario.*

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI & VALENTIS hæc Constitutio est, de Bonis nonnullis Templorum Gentiliorum, rei priuatæ Principis incorporandis. Templorum scilicet Gentilium loca prædiâque, quæ à Principibus retro Christianis, (putà à Constantino M. & Constantio) priuatis

li summarum: Varij scilicet. Rationales summarum fuerunt in Imperio, & quidem in Oriente Rationalis summarum Egypti memoratur in *Noitia Imperij.* In Occidente vero huiuscemodi Rationalis summarum Africa: Quod hanc legem pertinere cenleo, argumento subscriptionis *PP. Vallis*. Quinimò & *l. 7. c. ubi caus. fiscal. & l. 3. c. si propter publ. pensit.* sunt qui reponendum censent, summarum, loco *summe rei*: quos refutat rectè Cuiacius *8. obseruat. 32.* De quo plenè *d. l. 2. inf. de distrab. pignor. que tribut. caus. 2.* Fit quoque mentio in veteri Inscriptione Romæ *p. 281.* Honorati Rationalis *summe rei* sub Constantino M. Val. Honoratus. V. P. RAT. S. R. Verùm de hoc plenè ad *legem 2. infr. de distrab. pignoris.* Nunc de loco illo Vallis, ubi hæc *lex PP.* dicitur. Vallis in Africa Zeugitana prouincia fuit: cuius mentio in *Itinerario Pentingeriano*, segmento seu *litera C. inscrip. dextr.* haud procul Carthagine, *Aquis VIII. Chorua X. ad Atticille X. Vallis V. Sicilibba XII. Inca II. ad Pertusa XIV. Carthagine Colon. X.* Et in *Itinerario Antonini*, *A Carthagine Punicam in p. VII. Valles in p. XV. Cereua in p. CCC. X. & c.* Rursum à Tuburo per Valles Tacapas in *p. CCCVII.* Sic: *Valles in p. XVII. Cereua in p. XX.* Item Carthagine Bycacio Sufetulam vsque in *p. CLXXXII.* Sic: *Punicam p. XX. Valles in p. XXII. Cereua in p. XX.* Ex his interim apparet, præcipuum urbem eam fuisse, & præcipua per eam itinera. Tandem ex *hac leg.* discimus, ibi constituisse *Rationalem summarum*, atque ideo *hanc legem* ibi propositam.

quibusdam vendita, donatæve, mox verò à Iuliano Apostata ad Templorum vsum rursum retracta fuerunt, consecrari seu priuatæ rei sociari, dispositione Comitum rerum priuararum (cui ided hæc *lex* inscribitur) iubent Valentinianus & Valens, inter hæc Imperij sui initia; hæc constitutioque sua,

quæ summopere notanda venit; ceu elegans *Annalium Ecclesiasticorum* inserta. De locis vel prædijs Templorum notum, ea fuisse, quæ Templis Templorumque ritibus paganis olim consecrata destinataque erant: de quibus *hoc Codice* præterea agitur *difertè l. 4. 5. inf. de locat. fund. iuris Emphyteutici Reipubl. & Temporum: l. 24. 52. inf. de petitionibus: l. ult. inf. de collat. donat. ar. l. 41. inf. de operibus publicis.*

De his igitur quatuor ex *hæc l.* notanda sunt: 1. Nonnulla ex his à Principibus ante Valentinianum & Valentem à Constantino M. videlicet, silisque eius, priuatis partim vendita, partim donata fuisse. Sanè in genere Aggenus Vrbius, *commentario in Frontinum*, lib. 1. p. 78. scribit: *In Italia autem multæ crescente Religione sacratissimæ Christianæ, lucos profanos, sive Templorum loca occupauerunt, & seruant.* Eodémque pertinet quod S. X. Aurelius Victor ait, *Constantinum M. auiditatem suorum primam aperuisse.* Neque abludivit, quod de profusa largitione à Constantino M. temporibus notat Auctor subditus *Noitia Imperij* c. 2. Neque dubium mihi Constantini M. & Constantij constitutiones complures, qui de donationibus ab his factis agunt, huc pertinere. Sed difertè Libanius, non tantum *Orat. in Iulianum necem* 10. p. 266. ante Iulianum opes Templorum donatas scribit: Verùm ipsè idem, *Orat. in Iulianum* quam nuper extuli, p. 9. 10. 22. Bona Templorum & sacrorum Gentiliorum à Constantino M. detracta memorat, huicque facto infelicitatis Constantini M. & stirpis eius causam tribuit: Quin & Tempia ipsa à Constantio priuatis vilissimarum rerum instar donata, ibidem ait p. 22. 23. Idémque *Orat. Apolog.* 26. p. 591. Spoliatos à Constantino Deos *τὸ πλάτυν* ait. Cedreus quoque p. 234. scribit, Constantinum iussisse *τὰς τῶν ἱερῶν ἀπορίας ἐπιμαρτυρῶν*. Videndus & in hanc rem Iulianus, *Orat. p. 7. p. 424.* & Theodoretus *lib. 8. c. 20.* Id verò à Constantino M. factum colligo, à Dalmatij & Zenophyli potissimum Consulatu, id est, ab An. D. 333. *cap. l. 2. sup. de sepulchro violato*: Vbi dixi. Et hæc de Constantino M. De Constantio quoque testis non vno loco Libanius, *difertè Orat. pro Templis*, p. 28. & in *Iuliani necem* p. 253. 266. Verùm de hoc dicam adhuc ad *l. 1. & 2. inf. de constitutione donatarum.*

Secundò docet *hæc lege*, loca ista, prædiâque Templorum (à diuersis Principibus, id est, Constantino & Constantio antea vendita donatæve) suo tempore in iure Templorum rursum fuisse; Iulianus scilicet, Apostata ea retraxerat iurique Templorum restituerat, vnâ cum aliis opibus Templorum; de quo Libanius, *d. Orat. 10. in Iuliani necem*, p. 266. patiter vt possessiones ciuitatum *l. 1. inf. de locat. fundor.*

Tertiò ex *hæc l.* nogetur, Valentinianum & Valentem etiam inter initia Imperij sui libertatem religionis Paganis fecissent, (quod docet *lex 9. sup. de maleficijs*, & Symmachus quoque *relat. ad filium Valentiniani*) attamen vt sacrificia nocturna & malefica sustulere *l. 7. 8. & 9. sup. de maleficijs*, & Zosimus, *lib. 4.* ita & loca seu prædia Templorum, quæ à Iuliano paulò antè Templis reddita fuerant, Templis ademisse.

Eaque (quod Quartum & præcipuum huius l.) priuatæ rei sociari & incorporati, non autem priuatis, quibus à Iuliano adempta fuerant, restitui voluisse: eum tamen ea proculdubio nonnulli priuatis restituenda censent: vt aliàs per Tyrannidem crepta suis pristinisque dominis reddi

æquitas suadet, & maximè si empta ab his bona fuerint. Et hæc quidem Valentiniani & Valentis hæc parte circa bona Templorum sententia fuit: Quid verò secuti deinceps Imperatores de his locis Templorum sanxerint fecerintque, docebunt alia leges, ac nominatim quid Gratianus Imp. *lex 20. inf. de Paganis*: quid Theodosius M. *lex 4. inf. de locat. fund. iuris Templ.* quid Honorius *lex 5. cod. rit. & lex 4. inf. de operib. publ. l. 39. 20. inf. de Paganis*: quid Arcadius *lex 24. inf. de petiti. & lex ult. inf. de collat. donat.* quid Theodosius Jun. *lex 32. inf. de petitionibus*: & *d. l. ult. inf. de collat. donat.*

¶ Porro de eo paulò accuratius videndum est quod hæc l. Valentiniano & Valenti tribuendam dixi. Neque enim dubitatione res hæc caret, quod etiam Baronio in mentem rectè venit, qui vltimum tamen Valentiniano & quidem soli eam tribuit. Nam si Subscriptioni *huius leg.* stamus, in quâ dicitur hæc *lex dicta Med.* id est, Mediolani vt alioquin accipi solet, incunctanter hæc *lex* Valentiniano accepto serena fuerit: quandoquidem Valentiniano in Imperij cum fratre diuisione occidens, & in eo Italia cecidit, vbi Mediolanum: quod sese etiam statim diuiso palatio cum fratre contulit, teste Ammiano, Marcellino *lib. 26. p. 339.* vti vicuersâ Valens Constantinopolim *d. p. 319.* Quod vtrumque constitutiones huius Codicis complures docent. Si verò inscriptioni stamus, quæ præfert *hanc leg.* datus ad *Cæsarium Com. R. P.* cum ea Valenti tribuenda videatur: quandoquidem Cæsarius hic Comes R. P. Gregorij Nazianzeni frater, (qui ided hanc fratris sui Comitum R. P. memorat, *ep. 17. & in carmine de vitâ sua*, & *Orat. 10. in laudes huius Cæsarij*, p. 168. 169.) sub Valente atque in Orientis imperio Comes R. P. fuit: vt aperitissimè testatur *d. Orat. 10.* Nam posteaquam dixisset, inter Valentinianum & Valentem de curam fuisse, quisnam tibi Cæsarium magis deuinciver, & cuiusnam ille magis amicus & familiaris dicebatur, statim subiicit, eum in Bithyniâ Comitum R. P. egisse: *διετίθει μὲν ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, τὴν δὲ πολλοῦ ἐν τῷ βασιλικῷ διακονῶν ἀρχὴν; ἢ δὲ τῷ ταμίῳ τῷ βασιλικῷ τὰ χρηματικά, ἢ τῷ δημοσίῳ ἐγγὺ τῷ διακονῶν ἐργάζων ἢ ἀπὸ τῶν μέγιστων ἀρχῶν βασιλικῶν ἀπομιμνήσκου.* Ergo Cæsarius Comes R. P. in Oriente extitit ad hanc dignitatem tùm euectus: non sub Iuliano, quod hæctenus censent, etiam Baronius, quod etiam argumentum *difertè ep. 17.* perperam præfert: neque tamen ex *illo* Gregorij Nazianzeni loco id probari vllatenus potest: imò contra, *ea Orat. 10.* expressè hunc honorem ad veteres alios à Valente additum scribit. Quam Comitum etiam postea aliâ dignitate auctum iuit: Quod pertinent illa *ἐπεὶ δὲν ἢ ἀπὸ τῶν μέγιστων ἀρχῶν βασιλικῶν ἀπομιμνήσκου*, collatâ videlicet, ei Præfecturâ vrbis Constantinopolitanæ, cuius meminit Ammianus Marcellinus in *gestis anni 365. lib. 26. p. 346.* & Zosimus *lib. 4. p. 787.* Quid igitur dicemus? Putabar Baronius An. 364. n. 8. duos hoc eodem tempore Cæsarios fuisse, quorum vnus in Occidente Comes R. P. fuerit sub Valentiniano, alius verò ab hoc diuersus, putà Gregorij Nazianzeni frater; interpretatione verba illa ἢ δὲ τῷ ταμίῳ τῷ βασιλικῷ τὰ χρηματικά, ita versa sunt, *Quæstoris siquidem munere fungebatur.* Nam imò vnus idémque Cæsarius fuit, vna eadémque dignitas seu officium: verbis enim illis ἢ δὲ τῷ, &c. *Comitum rei priuatæ* describitur τῷ ταμίῳ τῷ βασιλικῷ χρημάτων est Comitum rei priuatæ, quam Cæsarius gessit: Sic idem Gregorius, de *vitâ sua* eandem Cæsarij Comitum vocat ταμίῳ πένον: Quod *Quæstoris* appellatione hoc

quo perperam exprimitur: quo Quæstor, non ut olim, erat qui publicæ pecuniæ præerat, verum quæ hodie famæ *Cancellarium* dicimus, penes quem legum dictandarum pro Principe, & rescriptorum ad preces supplicum ius erat, ut patet ex *Claudiano*, & *Notitia Imperij*: de quo suo titulo. Sic tot argumentis indubitatis liquet, Cæsarium Comitem R.P. in Oriente fuisse, ubi & mox Præfectus urbi Constantinop. factus est: Quare in subscriptione *huius l.* per *Med.* non Mediolanum accipiendum est, verum *Mediana*, pariter ut in subscriptione *l. 13. infr. de operibus publ.* Mediana, inquam, quod suburbium erat Naissitico à ciuitate lapide, ubi Ammianus Marcellinus hoc ipso Anno scribit, Valentianum & Valentem quasi mox separandos partitos esse Comites, *lib. 26. p. 339.* Proinde Mediana ut in abitu transitum his præbuerat (quod etiam, ut dixi, ostendit *d. l. 13.*) ita etiam Valenti ad orbem suum redeunti Constantinopolim præbuit. Sed menda adhuc hæret in subscriptione *huius l.* in mense videl. apposito: data enim dici-

tur hæc lex *Prie. Non. Febr.* Diuo Ioniano & Varoniano Coll. Quod nullâ ratione stare potest, quod etiam Baronius iam rectè animaduertit; Ionianus enim Imperator creatus est V. Kal. Martias: idemque fratrem Valentem *V. vel II. Kal.* Aprilis in Imperij societatem adsciuit. Quare putabat Baro ius reponendum hæc *Prid. Non. Sept.* Quod & ipsum stare non potest, si Valentiano soli, ut ipse putat, hæc lex tribuatur: quia mense Septembris huius anni Valentianus Aquileia, mox Altoni, tandem Veronæ egit, non Mediolani, quod complures *huius Codicis* constitutiones docent, quas habes in *Chronol.* Itaque putem ego rescribendum, *Prid. NON. FR.* id est, *pridie Non. Nouembr.* quod in pridie *Non. Febr.* facile migravit, pariter ut *l. 32. infr. de appellationib. & l. 15. quorum appellat.* Ergo utriusque Valentiano & Valenti hæc lex tribuenda: eo tempore lata, quo præcipua adhuc ream per Valentianum etiam in Oriente regebantur.

¶ De non vsurpandis rebus priuatis, nisi sciente Comite R.P.

IX. * Idem AA. ad Symmachum p.v."

BSERuet in posterum Eminentia Tua, ne quid de rebus rei priuatae violetur, nisi prius Comes rerum priuatarum fuerit gnarus. Dat. vi. Id. Mar. Med. Valentiano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Absc. & hæc lex à *Cod. Inst.* velut temporaria.
 Romæ. De hoc Symmacho P. V. (qui Epistolographi pater fuit) vid. *Ind. Personarum.*
 Tuenda hæc vox, neque mutanda in *ventilem*, mox ut ostendam.

COMMENTARIUS.

VALENTIANI Sen. duæ constitutiones sequeuntur, aduersus vsurpationes tum rerum priuatarum Principis, *h. l.* tum filci, *l. pro. 10. vsurpanti* igitur aliquid de rebus Priuatis Principis, deinceps, & quidem intra Præfecturam urbis, vetat hæc. Valentianus Sen. nisi prius Comes rerum priuatarum eius rei gnarus fuerit: vsurpari, inquam, ut habet lex ipsa, *violari*, non *uenilari*, id est, contingi, vsurpari, imminui: quæ *Violandi* vox in rebus maximè Sacris & pretiosis vsurpatur: Ita & *violari sepulchra* passim dicuntur: vid. *suo tit. lib. 9. violari castitas, l. vn. si quis eam cuius fuerit tutor.* Sic violari dignitas & exstimatio, apud *Ciceronem*, & similia. Neque tamen hic sensus est, quasi dicatur, ut si apud P. V. vel coloni vel perpetuarij alique istius conditionis homines de fundi proprietate sibi inuicem controuersiam moueant, ventilentque, interque se, & velitentur, Comes priuatarum à P. V. gnarus fieret, moneretur: Quod perperam putauit Gutherius *3. de officio domus Augustæ, c. 25. p. 627. 628.* Quid igitur? Simplicissimus hic ut dixi sensus est: non posse quicquam *vsurpari*, alienari, deripi, de rebus rei priuatae, nisi ex scientiâ Comitis Rerum priuatarum: & quidem si bene colligo, ne ab ipso quidem Præfecto urbis, cui hæc lex inscribitur. Obseruet, inquit, in posterum Eminentia tua, ne quid de rebus rei priuatae violetur, vel altem ab aliis in dignitate positus, qui in urbis vsus

quædam ex rebus priuatis Principis vsurpasse videntur: forte an ad opera publica, arg. *l. 11. 12. infr. de operibus publ.* quæ eidem Symmacho P. V. Anno Superiore inscribuntur. Igitur vetat hæc. l. Valentianus quidquam ex his contingi nisi gnaro Comite R. P. qui tum Mediolani versabatur vna cum Valentiano: Sub cuius dispositione res priuatae Principis erant: quamlibet etiam Rationalis priuatae rei per urbem Romam & suburbicarias regiones consensum suum hæc in re præstaret, (de quo *Notitia Imperij*; & *lex 49. infr. de appellat.*) Ergo Comitis R. P. scientiam hæc in re requirit Valentianus Sen. Sed enim Honorius Imp. postea Principis ipsius auctoritatem in auro atque argento rei priuatae vsurpando desiderauit, *l. 14. infr. de appellat.* ut & Valentianæ *legis 1. C. de appellat.* ut & Valentianæ *legis 1. C. de off. Comit. rerum priuat.*

¶ Caterum videri possit nominatim ex locis & prædiis Temporum quid in *sp. huius l.* vsurpatum, quæ Valentianus quoque rei priuatae sociari superiore Anno iusserat *l. 8. supr.* quæ lex Comiti R. P. inscribitur: in quibus & ædificia quadam sacra, Templaque, & sepulchra fuere: Quæ ne violarentur, suo auro ad Comitis R. P. dispositionem pertinuisse auctor est Cassiodorus *6. var. 8.* quod forte quoque propè pertinet *VIOLANDI* vox hæc *l.* Verum hæc coniectura tantum est.

¶ De

¶ De Quadrupli Poena colludentium in fraudem fisci cum interuersoribus.

X. * Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric."

VI, in contractibus scelestis, ac fisco perniciosis, interuersorum maculosi sese fraudibus implicuerunt, in quadrupli redhibitionem teneantur. Dat. xv. Kal. Decemb. Adrumeto, Valentiano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* *L. Qui in contractibus S. C. cod. tit.*
 " Dracontio hinc Vicario Africae plures alie constitutiones hoc Codice inscribuntur hoc Anno: vid. *Indic. Personarum*: & quidem ad rem fiscalem & tributa &c. pertinentes.
 " Maculosi fraudes interuersorum. Eodem sensu dicitur quis maculare se furis & sceleribus, *leg. 1. supr. ad leg. Jul. Rept.*
 " Id est, prestationem, solutionem vice annua.
 " Pro redditi. Neque enim Valentianus in Africa erat, sed Vicarius Africae, cui hæc lex inscribitur.
 " Adrumeti consistebat Vicarius Africae: de *Adrumeto* porò hæc vid. *Topograph.*

COMMENTARIUS.

DE vsurpatione seu interuersione rerum fiscalium est hæc Valentiani Sen. constitutio, quæ etiam extat in *Cod. Inst.* quam tamen Amaya hæc intactam transmisit. *Interuersores* propè dicuntur ij qui rem & pecuniam fiscalem administrantes, eiusdem euersores sunt & decoctores: eoque sensu *interuertere rationem fiscalem* dicuntur *Officiales Rationalis, l. 7. supr. de cohort. alib.* item *interuerso susceptoris*, vel *Tabularij, l. 27. infr. de susceptoris*: quo ipso sensu eueriti fiscalia commoda dicuntur, *l. 14. infr. de Decurion.* eueriti ratio, *l. 1. infr. de susceptoris*: Interuersoribus autem his *maculose fraudes*, id est, infames, turpes, *h. leg.* tribuntur. Nempe hi inter alia contractus scelestos ac fisco damnosos cum priuatis inibant: putà forte per nundinationem mutuum, vel scœnebrem pecuniam aliis dando ex rationibus fiscalibus: id quod sanè sub grauissimâ poenâ prohibitum fuit: de quo *duob. titulis, hoc Codice*: nempe *hoc ipso libro, tit. 24. infr. de his qui cum defrauerunt* & *lib. 12. de his, quæ ex publicâ col-*

lat. illata sunt, non vsurpandis.

¶ Atque ut veriti publicæ pecuniæ administratores, contractus huiusmodi scelestos inire; ita & coërciti qui horum Interuersorum fraudibus in contractibus scelestis & fisco perniciosis sese implicuissent: id est, qui cum his in fraudem fisci contraxissent: Quæ *huius legis* sententia est; non verò ut vulgò de Interuersoribus ipsis accipienda. Igitur quadrupli poena his imponitur *h. l.* à Valentiano Sen. pariter ut ab eodem, hoc ipso Anno, *l. 1. infr. de his qui cum disp.* seu *l. 1. Cod. de his qui ex publicis rationib.* Si quis inquit, ab *Excelsoribus, Tabularijs, Arcarijs, Officijs rationum*, vel alio, cui *fiscalium thesaurorum tutela mandatum, scœnebrem pecuniam sumserit, ducellus in eodem, ad quadrupli poenam ex hæc auctoritate teneatur.* Eaque Quadrupli poena hæc in re solemniter fuit, *secundum iuris ordinem*, ut dicitur *l. 16. infr. Proscriptiois & Deportationis* aliquando poena sancita, *l. 2. d. l. de his qui cum disp. & leg. 2. d. l. 12. de his qui ex publ. contrax.*

¶ De Epimetro Centesimarum, quod coloni rei priuata Arcariis dependebant?

XI. * Idem AA. & Gratianus A. Alexandrino Com. R. P.

VI perspicuè Colonorum utilitatibus consulatur, decimâ Indictione singularum tantum dependant Centesimas qui redditus domui nostræ debitis quotannis iuxta consuetudinem Arcariis traduntur, ita tamen, ut singularum quoque Centesimarum ratio semper euidenter scientiæ Tuæ digesta referatur: videlicet, ut erogationibus cunctis aperta instructione patefactis, reliquorum ratio ex Centesima possit agnosci. Dat. vii. Kalend. Octobr. Dorostori, Lupicino & Iouiano Coss. [367.]

NOTÆ.

* Absc. hæc lex velut Temporaria à *Cod. Inst.* Repetita hæc lex in *l. singular 14. infr. de Susceptoribus*: paucis detrahit vel mutatis.
 " Alexandrino, *l. 1. infr. de Equorum conlat.* ut & *l. 11. infr. de petitionibus.*
 " Prima hæc sententia absc. à *d. l. 14.* vique ad, *Singular.*
 " De Colonis rei priuatae, vid. & *l. 3. 10. de iust. l. 15. de extrajud. l. 3. de actor. procuratorib. &c. v. paratitor de fugitiuis colonis.*

1) qui. * Hinc incipit d l. Singulas.

Inversa hæc, d. l. 1. 4. ita, Arcariis quotannis iuxta consuetudinem tradunt.

¶ Præ eorum quoque Singularum, ita d. l. 1. 4.

" Abest à d. l. 1. 4.

" Id est, ficut omnibus Centesimarum.

" Eadem c. causam, d. l. 1. 4.

" Dorothei, d. l. 1. 4. Dorotheum hæc in Mysia & quidem secunda de qua vid. Ammianum Marcellinum, lib. 27. p. 367. Eius mentio quoque in Itin. Pentinger. & Antonini, & in Notitia Imperij.

" 26. Luciano, ut etiam d. l. 1. 4.

COM M E N T A R I V S.

ALENTIS Imp. hæc constitutio est, & quidem de REDITIVE debitis Domni Principis à Colonis rei priuata, quæ paucis subductis vel mutatis repetita extat in fr. tit. de Susceptoribus, Præpos. & Arcariis, l. 14. non aliâ ratione, quam quia in eâ Arcariorum mentio sit. Quæ quidem lex admodum obscura est: lucem quantum poterimus nunc inferimus.

Primum quidem duos Fines quod hæc lex collineat hic assignari notamus. Primum finem ex primis statim legis verbis tenemus (quæ tamen abstant à d. l. 1. 4.) ut perspicue, inquit, Colonorum utilitatibus consulatur. Quæ sanè Valentis animum arguunt in Colonos seu Rusticos propensum: cuius studij index est quoque lex 3. C. Inst. de defensor. civit. Imò disertè Themistiis, Orat. 10. ad ipsummet Valentem, p. 224. ait, Valentem agricolas tributorum onere leuare studuisse: τῆς γεωργίας ἐλατῆρα ὡρεῖτο διὰ τὴν κερταγομήσῃα. v. eundem p. 243. videatur & lex 1. infr. de Equorum coalat. quæ hoc ipso Anno data est. & eidem Alexandrino Com. R. P. inscribitur: Sed & Ammiani Marcellini lib. 31. p. 496. de Valente iudicium istud est, eum provinciatarum acquissimum tutorem fuisse, quarum singulas ut propriam domum custodierit immunes. Alter finis sine l. continetur; quo videlicet Errogationibus cunctis aperta instruccióne patefactis, reliquorum ratio ex Centesimo posse agnosci.

Secundò Decima Indictionis hæc lege mentionem fieri obseruandum est, quæ hoc Anno D. 367. pridie iam eius diei initium parat, quo hæc lex data est: VII. Kal. Octobr. notam enim sumptisse Indictionem exordium à mense Septembri, teste Ambrosio, & quidem ab VIII. Kal. Octobr. teste Beda, quod postea ad initium Septembris mensis retractum fuit. Porro Decima hæc Indictio Orientalis & Valentiana, quamque rectè his Coll. conueniat, alibi ostensum est, ut Anno proximo 368. Vndecima Valentiana rectè tribuitur l. 9. 10. f. infr. de indulgent. debite.

Tertiò notandum, Arcariorum hæc lege mentionem fieri, de quibus infrà suo titulo, de Susceptoribus, Arcariis: Sub quo hæc quoque lex repetita extat. Paucis tenendum, fuisse Arcarios sulceptores reddituum domus Principis, ut vel hæc lex docet.

Quartò notandum (quod & potissimum) agi hæc lege de Centesimis: De quibus hæc indicantur. Primum Eas à Colonis præstitas seu depensas. Secundò Depensas annuatim. Tertiò Et quidem à Colonis Rei priuata, qui redditus domui Principis debitos quotannis tradebant.

Quartò Maiores singulis Centesimis hæcenus depensas. Quintò, At Singulas tantum Centesimas hæc lege à Valente exigi & præstitui. Sextò, Et veid præstitui, ut Colonorum utilitatibus consulatur. Septimò, Sub hæc quoque lege, ut ratio harum singularum Centesimarum in Comitibus R. P. notitiam referatur. Octauò, Eò scilicet sine, ut ad eum petitis cunctis erogationibus, id est, Solutionibus Centesimarum, ex Centesima reliquorum ratio possit agnosci, id est, quid solutum non fuerit. Sic itaque de Centesimis his iam multa, & octo quidem habemus, à quibus depensæ eæ, quando, quibus traditæ, item de modo eorum, quo sine, quâ lege, & conditione. Neque dum tamen hæc sufficiunt, ut sciamus liquidò quanam illæ Centesimæ fuerint; Quare ex aliis legibus id adfiscendum. Igitur Centesimæ has illas esse puto, quas Epimetri loco Sulceptores specierum fiscalium vel rerum priuatarum ac proinde Arcarij accipiebant pro diametris, seu ingertimento, quod inter sulceptionem & erogationem contingere solet, pome la decate, ou poir la resâclure; de quo Epimetri genere vndecim sunt hoc Codice Constitutiones. Sanè de Centesimâ illâ hæc ipsâ agunt quinque præterea leges, puta lex 36. 38. infr. de Nanculariis leg. 3. 14. 15. infrâ de Sulceptoribus.

Ergò duo de his hæc lege constituit Valens. Primum singulas tantum Centesimas iubet hæc lege Valens Arcariis à Colonis dependi, pro diametro; cum tamen nonnullis, veluti Nanculariis quaternæ Centesimæ darentur: leg. 7. 36. 38. dicto titulo de Nanculariis, item aliis, Quinquagesimæ, & sic duæ Centesimæ, vel Quadragesimæ, id est, duæ Semis Centesimæ: leg. 21. infr. de Sulceptoribus. Verum de hoc omni plenius ad leg. 4. de Suariis; & dict. leg. 7. de Nanculariis. Et hoc primum quidem Valens eo sine, ut perspicue Colonorum utilitatibus consuleret, cum antea scilicet maior modus ab his pro diametro exigeretur. 2. Alterum iam priuatarum rerum utilitatem respicit. Nempè separatam Centesimarum præstitarum Arcariis rationem ad Comitum R. P. mitti iubet Valens: quò videlicet ex hæc quoque Centesimarum computatione colligi possit Reliquorum ratio, quid videlicet solendum superfit ex redditibus domui Principis debitis. Nempè, ex Epimetri modo, ipsius metri modus colligitur.

¶ De

De CUPRESSIS ex luco Daphnensi: quatenus eas ALYTARCHÆ Antiocheno excindere ius sit.

XII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIUS AAA. Pancratio Com. R. P."

T more veteri, & Constitutis nos maiorum accessisse cognoscas, & Alytarchæ Urbis Antiochenæ plantandi plures, excidendæ vnus cupressi, iubemus tribui facultatem. Dat. xv. Kal. iul. Thefal. Antonio & Olybrio Coss. [379.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst. ut & ab Annalibus Ecclesiasticis Baronij, quo tamen ea referri debuit. Eam indicat, simul eius sententiam completiuit & abrogat lex 2. Cod. de cupressis, ex luco Daphnensi.

" Eidem Pancratio Com. R. P. inscribitur anno proximo 380. lex 2. sup. de Palat. S. L. 1. 2. inf. de locat. fund. l. 12. 14. inf. de petitionib.

" Ad Com. R. P. curam & dispositionem peruenisse Daphnensis loci curam, hæc inscripcio ostendit: pariter ve Palatij & Aqueductus Daphnensis, inscripcio legis 2. infr. de Aqueductu. Nempè quia Palatium & locus Daphnensis ad rem priuatam Principis pertinebant. Cæterum domus Principis seu rei priuatae curam ad dispositionem Comitibus R. P. peruenisse docet lex. Quæ causa etiam est, cur hæc lex sub hoc titulo posita sit.

" Pro moris aliâ legendum foret, & mori.

" Constituciones Christianorum Principum ante se intelligit Theodosius M.

" Thefalonica constitutus Theodosius M. hoc tempore fuit, v. Chronolog. Theod.

COM M E N T A R I V S.

THEODOSII M. hæc Constitutio est, de CUPRESSIS Luci Daphnensis prope Antiochiam, qui Lucus ad rem priuatam Principis pertinebat: quæ causa est, cur ea, pariter ut superior sub hoc titulo, de iure fisci, posita sit: (fisci quippè appellatio generalis rem quoque priuatam Principis complectitur.) Eademque de causâ Comitum rerum priuatarum hæc lex inscribitur, pariter ut inscribitur lex 2. infrâ de Aqueductu, quæ de Aqueductu Daphnensi pariter est. Vtraque verò constitutio pertinet ad Tutitionem Luci & Palatij Daphnensis, ne videl. amœnitatibus suis & deliciis priuetur.

¶ De Daphne, suburbano Antiocheno, eiusque decoris aliis, dicam plenâ manu ad l. 2. inf. de Aqueductu. Illud ad hanc leg. nunc sufficiat, Lucum ibi fuisse cupressis obitum amœnissimum: de quo fidem faciunt præter hanc Theodosij M. legem, Arcadij filij eius lex 1. C. Inst. d. tit. Atque hic lucus inter præcipua Suburbani istius decora censuus, sic ut hoc cum maximè censeretur, commendareturque. Eum habes picturâ arborum adambra- tum in Itinerario Pentingeriano, fol. 9. Meminit & commendat eum non vno loco Libanius, de vita sua p. 76. 77. & in Antiochico p. 380. 381. Chrysostomus quoque inter alia homilia 17. tomo 4. p. 426. & Edit. Paris. tomo 1. p. 201. εἶπεν ἐδέχθη τὸ πλάτος ἐπὶ τοῦ ἐργασίου, καὶ μοὶ τὸν Δάφνιν ἔπαινε τὸ ὡροῦν καὶ τὸ πλάτος ἢ μῖνος ἢ καπαλείων, καὶ δὲ ταὶ πυλάτῃ ἢ δάτων. Sozomenus etiam lib. 5. c. 18. δάφνη τὸ ἐπίσημον ἢ Ἀρτωχειῆς πέρας, καὶ ἀπὸ ἀλ- σὸν καπαλείων ποσσὸν, παραδιδύται ἢ ἐν τοῖς ἀλλοῖς τοῖς ἀναμῆτῃ καπαλείων &c. Procopius, Persico- rum. 2. p. 62. 67.

¶ Et fuit hic lucus Palatio proximus, & in re priuatâ & deliciis Principum ut iam ostendi. Hæc de causâ proinde Cupressum inde priuato excindere vetitum. Quod præter hanc leg. restantur duæ insuper illæ Arcadij & Theodosij (om. con- stituciones, quæ extant C. Inst. tit. de cupressis ex luco Daphnensi) excid. Testatur & Libanius, de vita sua, duobus locis, p. 76. ἐλάσας καὶ χεῖρω ποιεῖν

τὸν Δάφνιν, καὶ δὲ ἀπεργεῖν καπαλείων σίδηρον, & p. 77. καπαλείων μὲν ἐν τῇ Δάφνη σίδηρον ἐπηρεσκεῖν ἐργασίου, τὴν δὲ σίδηρον ἐργασίου τε μόνον τελευτήσων ἐκ εἰς ἐργασίου, καὶ τινὰ ἡδὺ ἀποποσῶν ἐλεγον, αἵ δὲ πα- ρακάτωρον ἢ Ἀπόλλω διὰ τὴν Κυμαλείων, καὶ τὰ ἄλλα αἰτίαι τὴν οἰκίαν ἀπὸ ἐμοῦ πεπληρωμένης αἰτίας. Tandem & Procopius, lib. 2. Persico- rum p. 67. infr. τότε δὲ ἀνέ- μω σκληρῶν Δάφνη τὴν περασίαν ἐν τῷ ἀερνίδι ἐπέρι- στήθη, ἢ καπαλείων αἱ ταῦτα ὑψηλὰ ἀπεχρῆτο ἵσταν, ἐν ἤσῃσιν ἢ ἐχρῆτον ἀνατερεσθῆαι ἐν τῷ γλυκῆς ποσῷ, ἀπὸ τοῦ νόμου ἐκλήμην ἢ ἀμῆται εἶ.

¶ Causam verò Interdicti istius, quam Libanius ex superstitione & fabulis Gentilium reddit, nil moror: Vera causa fuit sub Christianis Imperato- ribus, ne quid Luci & Palatij Daphnensis amœnita- ti detraxeretur. Quare & grauissimâ poenâ id vetitum d. l. 1. & 2. Ad id quidem ut ne Rectoribus quidem seu Iudicibus provincialium, ac nomina- tum Syria-Cæces Rectori, arbores excidè cadere licuerit: Quamquam Theodosius Iun. postea d. l. 2. ex permittâ Præfecti Prætoris Orientalis excin- dendis eis potestatem fecit. Alytarchis tantum vt- bis Antiochenæ solis, & more veteri (sub paganis videl. Principibus) & constitutis Christianorum Principum, exceptis, quibus id licuit. Quod & hæc l. permittit à Theodosio M. Et intra modum ta- men, & anguste admodum: subduabus conditio- nibus & limitationibus; puta 1. Ut vnâ tantum cupressum his excindere liceat: 2. Sub hæc adhuc lege, ut plures iniucem plantarent: quâ ratione nil decori & amœnitati Luci Palatijque Daph- nensis deperiret, per huiusmodi substitutionem seu suffectionem.

¶ Ad quid autem hæc cupressi excisio permittâ Alytarchæ? Nempè ad ludorum ornatum, quos Alytarchæ edidère. Alytarcha scil. Urbis Antio- chena, cuius mentio quoque fit l. 2. infr. de expen- sis ludorum, lex 1. Cod. Inst. de cupressis ex luco Daphn. & l. 1. eod. Cod. de off. Com. Orient. specialis sacerdos fuit Antiochia (quamquam & alibi Aly- tarchas quoque fuisse ex veteri scripte. Arundelia- ca p. ... discimus) qui idem & Agonotheta erat,

C C c 3 Iudicijque

Iudisque edendis operam nauabat, vt disertè d. lex 2. inf. de expensis ludorum: Vbi plenè dicam, vt & de nominis Alytarchæ ratione, vt & Indices seu Rectores prouinciarum ludis edendis operam ipsi nauabant. Sic tamen vt angustiore loco Alytarchæ horumque ludi & editiones haberentur, velut Antiochiæ destinati, quæ totius Orientis caput & vertex erat. Hinc primùm Alytarchus his maiores expensas in ludos facere licuit, ex Theodosij Iun. constitutione, putà d.l. 2. inf. de expensis ludorum. Hinc secundò cum Syriarchæ ludi sollicitudine Rectoris Syriæ exercerentur Alitarchæ ludi, tanquam maiores maioris iudicis curà putà Comitum totius Diœceseos Orientis, exercebantur ex Leonis l. vii. C. de Offic. Comitum Orientis. Hinc Tertio, his cupressum ex ludo Daphnensi excindere licuit hęc l. quod forsitan hęc tempestate iudicibus non licuit. Licuit sanè postea, iudicibus Syriæ ex permisso Præfecti Pæx constitutione Theodosij Iun. d.l. 2. C. de cupressis. Contra id prohibitum Alytarchæ, eadem l. 2. quã proindè hęc lex abrogatur: Sic tamen, vt inuicem & pro compensatione istius iuris & solarij Theodosius Iunior Alytarchæ vnam libram auri ex priuata re Principis dari iubeat. Tanta scilicet habita fuit hęc vel vnus cupressi excindende potestas, vt septuaginta duobus aureis seu solidis, & sic librâ auri cę l. vel vna

cupressus compensetur, adaretur, taxetur. Nempè idè, ne paulatim lucus ille subluccaretur, seu eluaretur. ¶ Ceterum quisquam cupressi illius vsus esse potuerit in ludis videamus. Erant scilicet in his ludis Dendrophori, de quibus l. 20. inf. de Paganis. qui arbores Diis sacras gestarent: & nominatim cupressos in honorem Apollinis, cuius cultus præcipuus in Syria erat, atque in ipsâ Daphne, vbi festum Daphnense agitur: de quo Libanius, duobus orationibus, & d. d. Syriacis p. 35. & d. d. de Apollone p. 64. ad quas dixi p. 13. ¶ Quæ cum ita sint, apparet, hanc leg. quoque ad Ecclesiasticam historiam referendam: ex quâ duo in id discimus, sub Theodosio M. Sacerdotes & ludos Gentilios hoc adhuc tempore stetit, & quidem apud Antiochiam Syriæ, solitæque pompâ ibi exhibitos: & verò Theodosium inter imperij sui initia exhiberi voluisse, sinisse, cum de eo tamen nonnulli ambigerent, eique rei intercederent: Quæ occasio fuit huius l. ferenda: quæque idè Theodosius M. profiteretur, se mori veteri & constitutis Maiorum hęc parte accessisse. Christianissimus ceteroquin Imperator, & à veterum Gentilium institutis longè diuersus: quod ostendant variæ eius deinceps constitutiones, aduersus Paganos paganorumque ritus lata.

¶ De TERMINANDARVM fiscalium causarum tempore siue in prima, siue in secunda instantia.

XIII. * Idem AAA. ad Messianum" Proconcl. Afric."

N omnibus fiscalibus causis, quisquis Iudicum" Cognitor refederit (exceptis Magnificis Viris Largitionum Nostrarum Comitibus", quos extra ordinem" negotia definire, non multo ante latam", secundum veteres † mores, Constitutionem † præcipimus") si intra eandem prouinciã res agatur, duos menses satis abundèque sufficere censemus: si ex contiguâ personæ atque instructiones necessaric putabuntur, quatuor: si ex Transmarina, sex. ¶ Cum verò de causæ meritis interpositâ prouocatione tractabitur, in eadem prouinciã partibus constitutis, intra viginti: si ex contigua, intra quadraginta dies negotium terminetur". Dat. xv. Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Absit hęc lex à Cod. Iust. Indicari videtur hęc lex in l. 46. & 64. inf. de Appellat. quã posteriore ea abrogatur.
" Etiam qui vice faciã indicant.
" id est, Comitè S. L. & Comitè R. P.
" id est non ordine serupuloso iudiciorum.
" 26. Lat. 3. & mox Constitutione. † Veteres mores.
† Constitutio hęc Valentiniãni Iun. nupiam comparat.
2e. Præcipimus.
" Quid si ex transmarina? Istud hic omisum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hęc constitutio est, de ACTIONVM seu causarum fiscalium finendarum termino: & altera quidem hoc titulo. Prima enim super eo fuit Constantini M. Constitutio l. 4. sup. Et hęc quidem de termino actionum fiscalium, tum in primâ instantiã, tum in secundâ, qui scilicet sufficiens esse possit ad personas & instructiones necessarias. In vtraque distinguitur inter prouincias (quæ communis & aliã distinctio est) Et quidem in primâ instantiã, ita: Nempè duos menses terminandis causis fiscalibus præstituit, Imp. h. l. in eadem prouinciã: quatuor, in contiguâ,

sex in Transmarinã. Finge, bona habere me in Africã prouinciã proconsulari? Vel in eã latem habere me; Sanè quæ mihi lis cum fisco intercedit, nota semel, intra bimestre finienda est: Satis scilicet abundè hoc tempus sufficere visum Valentiniãno Iun. Vel finge in eã latem me non habere; Sanè, si in contiguâ prouinciã (finge in sp. huius leg. quæ ad Africam pertinet,) latem habeo, intra quadrimestre causam terminari oportet. Si verò in Transmarinã prouinciã, v.g. Galliarum, aut Italiæ &c. (nam hæc transmarinã prouinciã respectu Africæ) intra sex menses. Et exceptionem tamen addit ratione

tionem Comitum S. L. & R. P. Apud eos scilicet causa fiscalis si agitur, vt extra ordinem quædam negotia definiantur, (quod & veteribus moribus conforme, & à se non multò ante constitutione suã præceptum Valentiniãni Iun. ait:) non tam angustis finibus causæ fiscales includuntur: proculdubio, quia negotia illa maioris meriti erant. Et hæc de primâ instantiã, quod concinit anterior quoque eiusdem Valentiniãni Iun. constitutio l. 41. in f. inf. de appellat.

¶ Secundæ instantiæ seu appellationi in causa fiscali hic terminus h. l. à Valentiniãno Iun. præstituit, nempè viginti dierum. Si pars in eadem prouinciã constituta sit, in quã scilicet appellationis Index cognoscit: 40. Si in contiguâ. Finge à Rectoris Numidiæ iudicio in causa fiscali ad Vicarium Africæ appellatum? Si pars in Africa præconfulari, vbi Vicarius Africa morabatur, latem habeat; intra 20. dies appellationis iudicium terminandum est: Si in Numidiã ipsâ, intra 40. dies. Vt Appellationum aliarum causis finiendis varia tempora subindè præstituta sunt, ita & appellationum causis fiscalibus sua quoque, de quo est lex 21. l. 28. 45. 46. 64. de appellationibus: Nempè Constantinus viginti pariter dies constitutione suã ad Proconsulem Africæ præstituit d. l. 21. Constantius pariter vt hęc l. dies 20. in eadem prouinciã; in aliis, 40. dies: d. l. 28. Valentiniãni Iun. qui huius l. auctor est, hęc parte duæ præterea constitutiones occurrunt, putà d. l. 45. & 48. de appellat. Nempè appellationes transmarinas in causis fiscalibus apud Comitum R. P. intra annum agi vult: in contiguis verò prouinciis intra constituta iure tempora, d. l. 15. quæ hoc ipso anno paulò antè data est, necque definitur ibi quæ sint constituta tempora. Alterâ verò constitutione, quæ hoc ipso Anno data est,

trimestri post putà d. l. 46. illud ipsum statuitur, quod hęc lex: ita quidem vt hanc sanctionem suam nominatim indicare & firmare illã videatur. Pariter vt indicare videtur, simul & abrogare Honorius Imp. d. l. 6. inf. de appellat. Sanè Marcellini Tribuni & Notarij cogit, in Collat. Karthaginensi Edicto idem laxamentum tribuitur.

¶ Illud interim obseruandum ex hęc leg. Africam in obsequio Valentiniãni Iun. stetit: quamlibet Maximus Tyrannus Imperium cælo Gratiano hoc tempore vindicasset. Et tamen Latinus Patricus Pænegrico Theodosio c. 38. Africam à Maximo exhaulcam scribit.

Nunc de Messiano cui hęc lex inscribitur: Messiani huius mentio fit apud Augustinum, contra Petilianum lib. 7. c. 25. Sic quidem, vt disertè cum Bautone Coss. (qui legi subscriptus est) Proconsulem fuisse iudicet. Sed etiam ex gestis ostendit, cum Post Coss. Bautone, id est Anno proximo 386. Manichæos audisset, & contra eos sententiam pronuntiat: Inter multa etiam præfatus ad rem non pertinentia dicit, MESSIANI PROCONSULIS sententia me fuisse perculsum, vt ex AFRICA fugerem, & propter hoc falsum quam multa alia consequenter non vni-que dicere, sed etiam scribere mirã temeritate non timuit: Cum ego Mediolanum ante BAUTONEM CONSULEM uenerim, eique Consuli Kalendis Ianuarij tandem in tanta comitatu, conspectuque hominum pro meã tunc Rhetoricã professione recitauerim, & ex illâ peregrinatione iam post Maximij Tyranni mortem Africam repetierim, Manichæos autem MESSIANVS PROCONSUL audierit Post CONSULATVM BAUTONIS, sicut dies gestorum, ab eodem Petiliano insertus ostenditur.

¶ VSURPARI aliquid ex auro & argento rei priuatæ nil posse absque Principis auctoritate.

XIV. * Idem" AAA. Hyperechio" Com. R. P.

VRSURPARI atque argenti maximum pondus plurimis diuersisque temporibus vsurpatum, & ad Aerarij nostri rationes non relatum, cognouimus: Quod ne in dispendium Rei Priuatæ procedat, vt facilius accepti expensique ratio clarescat, nihil volumus de Conlatione" prædictâ absque nostri" auctoritate, in quibuscumque prouinciis", vsurpari, quò facilior sit Discussio pecuniæ, cuius nobis fuerit summa testator. Dat. xv. Kalend. Ian. Mediolani, Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Absit hęc lex à Cod. Iust. Fortè huic iungenda lex 12. supra, de Teronibus: & 29. supra, hęc admittum: debuit enim lex 15. prox. huic anteferi.
" Qui legi 16. inscribuntur.
" Hyperechius Comes R. P. Eidem inscribitur hoc ipso Anno d. lex 12. Vbi tamen Sprechius vocatur: verum idem Hyperechium memorat, libro 3. ep. 51. Sprechium vitum Illustrem, idem lib. 5. ep. 54. & 66. Ex quibus etiam clarè de hac eius dignitate Comitum rerum priuatarum liquet. Hyperechius quoque quidam nominatur ab Ammiano Marcellino lib. 26. p. 439. qui Castrensis apparitor olim fuerat. Hyperechium etiam memorat Gregorius Nazianzenus ep. 124. de Hyperechio quoque Grammatico sub Maximo & Leone Suidas, Sprechius Sacerdos Iouis Daumvir in Africa, in gestis purgat, Cæcilianij & Felicis, idem cum Hyperechio. Tandem extant plures Libanij ab Hyperechio epistolæ: in MS. Regio septem putà ep. 215. 252. 602. 629. 650. 674. 689. in Vaticano tredecim, putà lib. 1. ep. 205. 244. 2. ep. 102. 129. 151. 173. 188. 4. ep. 4. 155. 248. 271. 5. ep. 20. 78. vide plura in Protopop.
" Nostra.
" Ita & d. l. 12. per omnes prouincias.
" Testator.
" XV. Kal. Iul. d. l. 11.

COMMENTARIVS.

VSRPATIONI Auri atque argenti, quod collatum à prouincialibus est, hanc leg. occurrir Honorius Imperator (cum comperisset scilicet, is, maximum pondus inde vsurpatum.) Igitur absque Principis auctoritate quicquam exinde vsurpari vetat Honorius, vt ita facilis accepti & expensi ratio clarescat; seu vt facilior sit discussio pecunie, cuius summa fuit Principi *Testator.* Antea quoque à Valentiniano Sen- vetitum fuerat aliquod de rebus priuatis vsurpari, nisi prius Comes R. P. gnarus fuisset, *leg. 9. supr.* Exindeque sublimium Potestatum iussione vsurpari aliquid ex prædicto auro atque argento poterat, vt ex reliquo priuata rei canone: quod docet

lex 2. infr. de his que ex publ. coll. ill. sunt, non vsurpandis: in quem titulum hæc lex melius relata fuisset, pariter vt *lex 9. & 10. supr.* Verum Principis nunc auctoritas hanc ad rem desideratur. Auri scilicet, atque argenti ex collatione illati vel inferri soliti, peculiaris quedam ratio visa: vt docebunt *lex 19. 32. 34. infr. de annonâ & tributis.* Proculdubio quia & facilius vsurpari, & ad quotidianos Reipubl. vsus, veluti militum seu tirorum delectum maximè necessaria essent. Et quidem hæc tempestate: Mihi enim & hæc lex ad apparatus belli Gildonici pertinere videtur, coniungendaque etiam *legi 12. supr. de Tribubus.*

¶ *VSRPARI loca sacri dominij non posse: Nequidem Rescripto aut Præscriptione, aut Censuali professione.*

xv. * Impp. ARCADIVS & HONORIUS AA. ad Paulum".....

Iqua vsquam" Loca ad Sacrum Dominium pertinentia cuiuslibet temeritas occupauit, secundum veteris census fidem, in sua iura retrahentur". Rescribita" igitur obreptionibus impetrata, cum præscriptione longi temporis, & noui census præiudicio, submouebit Auctoritas Tua, atque ita omnia suo corpori quæ sunt auilla restituet: neque enim aut" precatio" colorata, aut incubatio" diuturna, aut nouella" professio", proprietatis nostræ priuilegium abolere poterunt". Dat. v. Kalend. April. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss. [396.]

NOTÆ.

- * Duobus locis in *Codicem Justin.* relata & excerpta est hæc: *lex* putà *l. vlt. C. ne rei dominica:* & *l. vlt. Cod. de fundis & saltibus rei domin.*
 * *Consuetudinem dominicæ rei,* in *C. Iust.* Viroque loco: al. *Com. domorum.*
 * Abest hæc vox à *d. l. vlt. de fundis:* & *d. l. vlt. ne rei dom. habetur unquam.*
 * *Rerahanur,* *C. Iust.*
 * Hic versiculus ita quoque expressus *d. l. vlt. ne rei dom. paulò aliter d. l. vlt. de fundis & saltibus.*
 * Hæc, aut precatio colorata, abtunc à *d. l. vlt. ne rei dominica:* propter petitiones sublatas. Et tamen extant ea quoque in *d. l. vlt. de fundis & saltibus.* Quæ Triboniani incogitantia & inconstantia fuit.
 * *Precatio,* pro precibus Principi oblatis, vid. *Gloss.*
 * *Incubatio:* de hac voce vid. *Gloss. Th.*
 * *Novella,* vid. *Gloss.*
 * *Professio,* pro censuali, v. *infr. tit. de censu.*
 * Ita quoque *d. l. vlt. C. de fundis & saltibus.*
 * *Potesit,* in *d. l. vlt. ne rei dominicæ.*

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. hæc lex est, quæ duobus locis repetita extat in *Cod. Iust.* Ex quâ apparer, quo Princeps hic erga fiscum suum seu *Domanium,* vt loquuntur, animo comparatus fuerit: Eâ verò *LOCORVM* quorumcunque ad rem priuatam olim pertinentium occupationem seu vsurpationem in irritum reuocat: *locorum,* inquam, & quidem, vt ipse censeo, Templorum inter alia, & vel cum maximè: de quibus *Templorum locis* est præterea eiusdem Arcadij Constitutio seu *lex 24. infr. de petitionib.* & tertia insuper, cuius meminit *lex vlt. infr. de collat. donatarum.* Nam de aliorum Principum constitutionib. super his Templorum locis iam dixi ad *l. 8. supr. Sanè d. l. 24.* Arcadius pariter vt *hæc l.* peti ea loca Templorum à se vetat. Quidquid huius sit, loca rei priuata Principis à priuatis occupari vsurpari vetat: submotis hæc in re tribus præscriptionibus. Sed de validitate eius. Quod præscriptionem attinet, de eâ iam dixi ad *leg. inst. as 3. supr.*

Nam quo nil à me elegantius dici possit, neque precatio colorata, id est, Rescriptum obreptione impetratum (vt hæc quoque *leg.* dicitur) neque incubatio diuturna, id est, vt hæc etiam *leg.* vocatur præscriptio longi temporis, neque nouella professio, id est, noui census præiudicium, vt itidem vocatur *h. l.* proprietati Principis rei que priuata quidquam obesse possunt: Impetrasse ea à Principe nil prodest, quæ nec peti debuerunt: Præscripsisse nil inuat ea que priuata possessionem fugiunt: Professio denique censuali nouella, Principis censum seu opes abolere & imminuere non potest, vt veteris census fidem euerat: Ita enim hic locus accipiendus est: neque enim hic simpliciter indicatur, quod vulgo credunt, antiquo censui standum, seu fidem habendam, non nouo. Quod neque ipsum indicatur *l. i. C. de censibus,* seu *l. i. infr. de censu.* Hoc certe loco non agitur de fide census, sed de validitate eius. Quod præscriptionem attinet, de eâ iam dixi ad *leg. inst. as 3. supr.*

¶ *Aduersus*

¶ *Aduersus VSRPATIONES specierum fiscalium.*

xvi. * Idem AA. Apollodoro".....

MNIVM prædiorum", quæ rei nostræ adgregata sunt in diuersis speciebus", maxima pars passim ab improbis" direpta est: Et quamuis, secundum iuris ordinem, ea quæ erepta sunt in quadruplum oportuerit postulari, Clementiæ tamen Nostra moderantibus secuti, decernimus, ex eo die, ex quo iussio nostra fuerit celebrata", cessantibus frustratoris defensionibus, quibus in Exactorum personam referuntur" commissa direptio, intra tres menses ea tantum, quæ constiterit per vasa", restitui. Quod si quispiam ingratus nostro beneficio solutionem distulerit in dupli pœna tenetur obnoxius. Quâ condicione eos quoque volumus adstringi, qui in fugam versi" esse dicuntur: vt, nisi intra constitutum tempus quæ sunt direpta reddantur, vt" ad modum dupli rei nostræ eorum prædia vindicentur. ¶ Officio quoque Iudicum diuersorum, si non Exactores & Compulsores", quorum direptio arguitur, representauerint, tempore superioris constituto, eadem pœna retinebit, ipsi aduersus fugientes actione seruata. ¶ Iudicum quoque legnitiæ in hac parte grauissima multa ferendam esse censuimus". Dat. xii. Kal. Decembr. Med. Theodoro. v. c. Coss. [399.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à *Cod. Iust.* velut temporaria & historica.
 * Proconsul Africae. Eidem Apollodoro *Proc. Africa* hoc ipso Anno *lex 1. infr. de Religione:* & *lex 17. 18. infr. de Paganis, sacrif. & templ.* & Anno prox. 400. *lex 1. infr. de superexactib.* inscribuntur. Ad hunc eundem scribit Symmachus *lib. 8. ep. 13. & lib. 9. ep. 14. & 48.* quib. aperte indicat, eum Proconsulem Africae fuisse.
 * Vox isthæc hic stare non potest: An igitur reponenda vox, *præmiorum* vel *conditorum?* Placet vox *Prodiorum,* de quo mox.
 * *Specierum* vox de Annonariis: vide *Gloss.*
 * *Improbi* vox hæc in re propria: vide *Gloss.*
 * *Juris ordinem* vocat constitutionem veteris iuris.
 * *Celebrata* iussio, id est, publicata, proposita.
 * Id est, Exactoribus imputatur: & vt mox dicitur, eorum direptio arguitur.
 * Ita omnes editiones: verum compellendæ litteræ sunt in vnam vocem, *peruasa.*
 * Id est, se vertisse.
 * Bis hæc vox hic repetita.
 * De *Compulsoribus* his dixi ad *l. 34. infr. de annonâ & trib.*
 * *Censuimus,* id est, iubemus.

COMMENTARIVS.

VSRPATIONI specierum fiscalium, rei priuata Principis solutorum, pœnam hæc lege imponit Honorius Imp. A. D. 399. *Specierum,* inquam, fiscalium, vt docent illa in diuersis speciebus, vt & quæ de Exactoribus & Compulsoribus hæc *l.* memorantur, & de *direptione:* quæ omnino de rebus mobilibus hic agi ostendunt, non verò de *prædiis:* Quare menda initio legis insidere videatur; *Omnium prædiorum, quæ rei nostræ adgregata sunt in diuersis speciebus, maxima pars passim ab improbis direpta est.* Verum nil mutandum, *QVÆ* rei nostræ adgregata sunt. Id est, ea quæ & c. Et sic constat rectè sensus. *Species* porro hæc *l.* sunt annonæ fiscales; *Species* annonariæ, Cellarienses: de qua voce v. *Gloss.* Est itaque hæc lex de vsurpatione specierum fiscalium seu annonariarum specierum: & quidem per Africam (inscribitur enim Africae Proconsuli hæc lex) scilicet cum Honorius annonarij comعات vrbici Romam subuenendi enixam curam hæc tempestate gereret, deprehendit is maximam specierum annonariarum seu prodigarum partem direptam: Quare huic rei consulere in animum induxit suum hæc *l.* A quo ipso animo est, quod ad eundem Apollodoro (cui hæc lex inscribitur) Symmachus, *lib. 9. ep. 14.* scribebat, de communis patriæ victu celeriter Romam inueniendo, deque angustis conditorum: eum rogans, Tom. III.

vt *annonarios urgeri iuberet paratus.* ¶ Igitur Honorius, remissa Quadrupli pœna, quæ iure imponi his vsurpatoribus specierum fiscalium seu prodigarum potuisset: & verò secundum iuris ordinem, vt hæc *l.* dicitur, quæ pariter imponitur in *sp. l. 10. supr.* pro Clementiâ suâ, intra tres menses direptas species restituere iubet, citra vllam aliam pœnam: Dupli alioquin pœnâ his imposita, nisi inquam intra hoc trimestre eas restituerint. Caterum ipsosmet ferè Exactores & Compulsores, has species vsurpassè indicat hæc lex; nonnullisque ex his in fugam sese idè vertisse, cum viderent huius rei inquisitionem fieri: Quare & ipsi Iudicum seu Rectorum prouinciarum Officialibus, imò & Iudicibus pœnam minatur hæc ipsa lege Honorius, nisi hos Exactores & Compulsores, quorum direptio arguebatur, representarent. Et quidem Officialibus, eandem Dupli pœnam: *Seruata ipsis aduersus fugientes actione.* Quod postremum notandum: nam & exemplum continet *Regressus* aduersus alium: & nominatim ob pœnam depensam. Quod singulare aduersus ius commune. De *Compulsoribus* porro his plenè dicam ad *l. 34. infr. de annonâ & tributis.* In antecessum de his notandum, hoc ipso Anno alteram de his Honorij constitutione extare, putà *l. 15. infr. de exaction.* vt & Anno prox. *l. 3. supr. de censu.* Ad hoc. quæ & ipsa ad Africam pertinet. ¶ 1. De

¶ I. De SUSCEPTORIBVS creandis. 2. deque pabulis & sumptibus FAMILIIS ministrandis. 3. de HIRENARCHA & OPTIONE.

XVII. * Imp. Honorius & THEOD. AA. Patricio" Com. R. P.

SUPER creandis Susceptoribus", dispositionem Tuæ Sublimitatis firmam esse præcipimus, periculo Procuratorum rei dominicæ: ita ut omni ambitione" cessante, quæ statuta sunt, quæque antiquâ consuetudine commendantur, in pabulis" vel sumptu familia ministrando, intemerata permaneant: Super Hirenarcho" & Optione" omnia" antiquâ consuetudine obseruanda, Dat. III. Kal. Ian. Constantinop. Theod. A. IX. & Constantio II." Coss. [420.]

NOTÆ.

- * *Super creandis* 9. C. *Just. cod. tit.* Fugitiva verò est hæc lex ab hoc titulo, patet ut in *Cod. Inst.*
 " Patricius Comes R. P. sub Theod. Iun. vid. *Protopogr.*
 " *Dispositio*, vid. *Gloss.*
 " Inuicta hæc *Cod. Inst. super creandis susceptoribus periculo Procuratorum rei dominicæ, dispositionem &c.*
 " *Ambitio* est, ambitus gratia.
 " *Pabulis*, id est, capito animalis.
 " *Hirenarcha*, *Cod. Inst.*
 " *Optio* est qui annonas militares exigebat à susceptore: dixi plenè ad *tit. de erog. mil. ann.*
 " *Omni.*
 " *g. III. vt Cod. Inst.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc constitutio est: cuius in *Codice* quoque *Iustinianum* relata, tam vagum & incertum argumentum est, ut id definiti liquidò non posse videatur: quandoquidem relatiua ea fermè est, tum ad dispositionem Patricij Comitum R. P. cui hæc lex inscribitur; tum ad antiquam consuetudinem: Sed & quomodo hæc lex huic titulo propriè conueniat, agrè dispici potest; nisi quod in eâ agi videmus, de *Procuratore rei Dominicæ*. Neque enim Susceptores, propriè ad hunc *Titulum* faciunt: Hirenarcha verò & Optio, de quibus postrema *huius l.* parte agitur, nullo modo. Tandem obscurum admodum est *hæc l.* id quod de *Familia* deque *pabulis* vel *sumptu Familiae* ministrando additur, Itaque diuinationis negotium hic videatur.

¶ Mihi mens ea, dispositionem & prouidentiam *huius l.* omnem pertinere ad REM MILITAREM, & Milites in Oriente, Persis, vel etiam aliter pacem publicam infestantibus, oppositos. Quibus vtrisque oppositus Miles, & Familia, & Hirenarcha fuere. Denique, vt verbo dicam, pertinet hæc lex ad militarem annonam, atque adeò melius ea relata fuisset in *tit. de Erogatione militaris annonæ* 1. Nempe *Optio* (quod Alciatus hic ignorauit) de quo hic agitur, militaris annonæ erogator dicebatur: cuius præterea mentio fit *l. 1. & 2. 4. sup. de erog. mil. ann.* de quo plenè dixi *ad d. l. 1.* Secundò *Hirenarcha* erat, cui pacis publicæ tuendæ cura commissa erat: de quo est peculiaris titulus *infr. de Hirenarchis, lib. 12.* Tertio; Quare & Susceptor, de quo *hæc l.* agitur, est susceptor militaris annonæ, de quo multis *legib. tit. de erog. mil. ann. & tit. de susceptorib. infr.* A quo familiis militaribus, (de quibus mox) pabula & sumptus præbebantur, vt hæc lex docet. Quarto Eodem pertinent & *Familia* de quibus *h. l.* agitur; & *l. 17. 28. 31. sup. de erog. mil. ann. & l. 1. sup. de excoct. & transl.* Scilicet familias has ad rem militarem pertinuisse exinde primò liquet, quòd de his ex professo agitur

dictis duobus titulis, de erog. mil. ann. & tit. de excoct. & translatione annonarum: Secundò ex *hæc ipsa* quæ tota est de re. & annonâ militari: seu vt *hæc lege* dicitur, de *pabulis & sumptu ministrando*: vbi *pabulum* est quod alias *capitum* animalis dicitur: *sumptus* verò hominis. Tertio, & multò magis id ex omnibus dictis *legibus* liquet, & hi generali *militum* appellatione promiscuè comprehenduntur, *d. l. 17. 28.* & specialiter militibus iunguntur. *d. l. 17.* itémque Numeris (militaribus scil.) *d. l. 28.* Quarto eadem *leges* ostendunt militares annonas his familiis præstitas, seu annonas & capitum, *putà d. l. 17. 28. 31. & l. 1.* Nonnullas porò earum familiarum per Orientem, alias per Ægyptum constituisse docet, *d. l. 17. 28. 31.* vt & per Occidentem, *d. l. infr. sup. de excoct.* Quare familiae videri possint fuisse milites, qui suspectis locis habebantur: Ideòque à Numeris, vt dixi, separantur, mediòque collocantur inter Numeros & impedimenta, *d. l. 28.* Verùm hoc ipso argumento, nempe quòd mediè inter Numeros & impedimenta collocantur, inducor vt credam, fuisse milites nondum in Numeros relatos, qui in castris habebantur nondum sub signis: de quibus videnda *lex 9. sup. de desertoribus.* Denique Tyrones, de quibus *suo tit. sup. ad crescentes qui matriculis attingebantur*: de quibus *l. 11. sup. de re militari: l. vn. sup. de Classicis*: Scilicet, vt milites iusti in *Numeros* diuisi, ita Tyrones in *familias*. Ac licet in Numeros relati non essent, his tamen (tyronum) familiis ex re priuatâ Principis, (vt ex inscriptione *legis* & Procuratorum Rei Dominicæ appellatione colligitur) pabula & sumptus data: quòd hæc lex, & cæteræ docent: vt *Ad crescentibus* data è *filco* docet *lex 11. sup. de re militari*: vbi vide quæ dixi. Nempe statim vt gerendis armis idonei facti fuissent. De iisdem accipiendus quoque locus incerti Auctoris, qui subditus est *Notitiæ Imperij cap. 5.* Iidem dicuntur *Supernumerarij* *Vegetio, lib. 2. c. 19. & lib. 3. cap. 18.* Et verò vt ad horum annonas recedam,

deam, hæc lex, id à Theodosio Iun. cauetur, vt pabula sumptuque his *Familiis* à Susceptoribus scil. ministrantur, quæ statuta sunt, quæque antiqua consuetudine commendantur, omni ambitione cessante; sic vt nulli præter veterem modum quid præbeat: Et retrò, ita vt his permaneant intemerata quæ antiqua consuetudine præbebantur.

¶ Quæ cum ita sint, apparet iam quàm malè hæc lex sub hoc *tit. de l. iure scil. utroque Codice*, collata fuerit: Apparet, quàm malè hæc *uenus à Codicis Iustiniani* Interpretibus omnibus accepta fuerit, etiam à *Cuiaciorum* qui putabant agi de *Familia domestica, seu Principis*. Et hæc quidè in genere dicta sunt de *familiis, Hirenarchis, Optionibus, & Susceptoribus*.

¶ Nunc de *Secunda huius leg. sententia*. *Susceptores* igitur periculo Procuratorum rei Dominicæ creati nunc iubet Imp. id est *Procuratorem Rei priuatæ*, qui sub *Comite R. P.* (vt hæc quoque lex docet) per singulas prouincias fuere: de quibus vid. *Notitiam sub Comite R. P.* quæ septem fermè post *hanc leg.* annis scripta fuit. De quibus, vt & de *Comite R. P.* non est hic locus plura dicendi. Et in hoc quidem Theodosius dispositionem Patricij Comitum R. P. firmam esse iubet. Id scil. cum aliter hæcenus obseruaretur, seu alia consuetudo

seruaretur, ita disposuerat Patricius: Et sic contra consuetudinem.

¶ Atenim, quæ *Tertia iam huius leg. sententia* est, in *Hirenarcha & Optione creandis* (nam ita *hanc leg.* accipio) antiquam consuetudinem obseruari iubet Theodosius Iun. *hæc l.* Quænam verò illa? non ea quæ continetur *l. vn. C. de Hirenarchis*, quæ sanè *Triboniani* mentem, non Theodosij continet; verùm ea, vt puto, de qua *l. vn. infr. de Hirenarchis, & l. ult. infr. de patrocir. vic. & l. 1. sup. de diuers. offic.* Nempe vt *Præfecti Prætorio* cura locupletioribus *Ex-Vicariis* id muneris imponatur; certo casu & loco, manu Principis: de quo *ad d. l. vn. & ad d. l. 21.* In *Optione* denique creando, antiquam consuetudinem obseruari iubet Imp. *hæc leg.* Ergo in creatione, consuetudinem quandoque seruari voluit Imp. quandoque non: sic vt noua dispositio sæpè probabilis sit. Quare errant Interpretes hic, qui absolute ex hoc *textu* efficiunt, electorem *Officialium* debere fieri secundum ordinem consuetum.

¶ Et hæc quidem ad *hanc leg.* de meo peculio dicta sufficiant. Neque enim videre mihi adhuc contigit, quæ inter alios ad *hanc leg.* scripsisse dicitur *Lorenus Ramirez de Prado in l. esser Legum.*



DE DOMIBVS AD REM PRIVATAM PERTINENTIBVS, DISTRAHENDIS, VEL PRÆTORIIS

IVDICVM RESERVANDIS.

TITVLVS II.

" Mansionibus, l. i. hoc tit.

I. * Imp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. Com. Largitionum."

RATIONALES", vel Ordinarij, Iudices, earum domorum, quas Procuratorum nequitia, & Rationalium negligentia, labi patitur in ruinas, instituant auctorem, hastis habitis, ex licitatione currente. Sanè si quæ sunt per varias prouincias huiuscemodi domus, quales esse in Augustensi Suintrancâ ciuitate suggeritur, vel aliis in locis, præstantes, & priuatis vrbibus ampliores, vt seruari forsitan oportebit, iudicum mansionibus deputandas, prouincialium, & eorum cura reficiendas. Dat. VII. Kalend. Octobr. Valente VI. & Valentiniano III. A. A. Coss. [378.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à *Cod. Iustiniano*, velut temporalis & Historica.
 " Intercidit hic nomen *Comitis Largitionum*. Intelligendus autem hic est Comes Largitionum priuatarum, qui sub dispositione Illustris Comitum rerum priuatarum erit, & cuius mentio fit in *Notitiæ Imperij* sub *dispositione Comitum R. P.* qui scil. per vnam integram dioccesim Comes Largitionum erat, cuiusmodi fuit Comes Licianorum & Gallianorum: de quibus *l. vn. sup. de Consulrib. & Præsidibus*.
 " *Rationales* rei priuatæ.
 " *Procuratores*: de his *infr. suo tit. 4. de Actorib. & procurator. & cond. rei priu.*
 " Et: quanquam & vox, ex, defendi quoque possit.
 Tom. III.

"Rationales. De hac ciuitate mox.
 "79. Adferuari, vel conseruari. Errore ve quidam putant nato hęc nota; vid. quid apud Magnonem valet parricula, con-
 quam librarij pro ve male acceptar. Quem notatum errorem non admitto in l. 28. inf. de Episcopis: Nisi totum
 hunc locum ita conseruamus, ve adferuari forsitan oporteat, Iudicium mansuonibus deputandis prouinciarum, & eo-
 rum. &c.
 "Pratorius, vt habet Rubrica huius tituli: de quo ad l. 4. sup. de off. Reſtor. prou. Pratoris sunt iudicium mansuonibus.
 "Iudicium.

II. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Firmino Com. S. L."

N E domus ad nostrum patrimonium pertinentes, quę sunt in diuersis Vrbi-
 bus, ex negligentia nostro Arario adferant detrimentum, omnes licitatio-
 ne habitę volumus venundari: Palatinos autem fide probatos ire" præci-
 pimus: Ordinarios quoque Iudices Tua Sublimitas admonebit, vt certa pre-
 tiorum fides, & domorum fit iusta in auctione taxatio. Dat. Kal. Nouembr. Mediol. Ho-
 norio A. IV. & Eutychno Coss. [398.]

NOTÆ.

* Absc & hęc lex à Cod. Iustit. Fortè cum hęc coniungenda lex 22. inf. de petit.
 "Ita quoque habet inscriptio l. vlt. inf. de conlat. fundor. patrimonial. hoc ipso Anno, mensè Maio: Ita quoque l. 1. Cod.
 Iust. de location. fundor. fiscal. &c. At enim hoc ipso Anno, inscriptio l. 22. inf. de petitionibus habet Firmino Com. R. P. quę
 fortè cum hęc coniungenda est: & Anno proximo 399. l. 25. inf. de Susceptoribus. Vtraque data Mediolani pariter vt hęc.
 "Ita & sup. l. 1.
 "De his Palatinis agit d. l. 22. & peculiari titulo 30. sup. lib. 6.
 "breuè est proficisci ad loca: v. Gloss.

COMMENTARIVS.

D OMVS ad priuatum Principum patri-
 monium per varias prouincias in di-
 uersis Vrribus seu Ciuitatibus fuerunt:
 Harum & quidem reparandarum, cura
 pertinebat ad Procuratores & Rationales: quod
 disertè docet lex 1. b. tit. A quibus diuersa fuerunt
 Palatia, quę & ipsa non tantum in Vrbe Romę,
 vel Constantinopoli fuere, vel etiam Daphne prope
 Antiochiam (de quibus l. 3. inf. de bon. vacantib.
 l. 1. inf. de paganis: l. 47. inf. de operib. publ. l. 2. inf. de
 Aqueductu) Verum per digestas ciuitates: de quib.
 l. 1. & 2. tit. sup. Ne quis in Palatiis maneat: &
 l. 3. inf. de operibus publ. Horum Palatiorum repa-
 ratio ad curam Reſtorum prouinciarum pertine-
 bat, quod docet d. l. 1. sup. ne quis in palatiis maneat:
 & d. l. 35. inf. de operibus publicis. Atenim aliarum
 Domorum ad priuatum Principis Patrimonium
 pertinentium reparatio ad Procuratores & Ratio-
 nales pertinebat: Vtrorumque nequitie & negli-
 gentie in reparandis iis, variis subindè constitu-
 tionibus occursum fuit, ne alioquin Arario dam-
 num seu detrimentum inde inferretur. Illorum,
 Iudicium inquam, circa palatia; d. l. 1. & d. l. 35.
 Horum verò, circa Domos alias. Et his quidem
 duob. legibus, quarum prior est Gratiani Impera-
 toris, altera Honorij: prior, inquam, Gratiani, vt
 colligitur ex mentione ciuitatis Augustensis Sui-
 traneę. Si modò ea est illa Augustensis, quę in Mau-
 ritaniã Cæsariensi memoratur in Notitiã Imperij
 Quid verò est Sutranea? An Subritana, vel Subra-
 tana? An Suburritana, Suburgitana? An Suetriana,

Sustrinana? Fortè Suffetanca. Neque enim hęc ad-
 mitto Suedranean quę in Isauria vel Pamphylia;
 Non Suffetanam, Non Sutrnam, Iulia Sutrna, quę
 Colonia: An Zengitana, de qua vid. Itiner. Aethiopi-
 p. 90. Ergo huiusmodi Domos, quia in ruinas laber-
 betur, vterque Gratianus, & Honorius, hastis habi-
 tis, licitatione habitę, vendi eas voluere: & poste-
 rior quidem indistinctè omnes, ne lapsę scil. ara-
 rio damnum adferrent: & quidem Palatinos, id est,
 Officialibus rerum priuatarum ad id faciendum
 missis, & Reſtoribus prouinciarum curę eã indi-
 cta, vt iusto pretio, licitatione habitę, hastisque de-
 curtis venderentur: Prior verò non omnes; præ-
 stantes enim domos, & priuatis ampliores, Iudi-
 cum mansuonibus deputari voluit, id est Pratoris
 Iudicium, vt vel Rubrica tituli id explicat: Sic vt
 ea deinceps prouincialium & Iudicum curę sepa-
 rentur, citra sumptum aliquem Ararij Principis,
 scilicet Pratoria Iudicum prouincialium, eorum
 cura resciri oportuit, quod hęc lex docet. Quemad-
 modum & componi seu instrui: l. 3. sup. de off.
 Iudicum omnium. De Pratoriorum alioquin repa-
 ratione in commune: vide & Arcadij constitutio-
 nem ante biennium l. 35. inf. de operibus publicis.

¶ Caterum etſi leges has Tribonianus à Cod.
 Iust. abesse voluerit, velut temporarias & historici-
 cas, multa tamen in Praxi ex iis educi possunt, de
 Cautelis aduersus ruinas domorum publicarum:
 2. De curam Reparatione: 3. Licitatione: 4. vel
 etiam in alios vsus Mutatione.

DE



DE LOCATIONE FVNDORVM
 IVRIS EMPHYTEVTICI ET
 REIP. ET TEMPLORVM.
 TITVLVS II.
 XI. COD. IVST. LXXI.

De Locatione pradiorum ciuilium vel fiscalium, siue Templorum, siue
 rei priuatae vel dominice. Committendus est cum hoc titulo, titulus
 19. lib. 11. de conlatione fundorum patrimonialium vel Emphyteuti-
 corum & rei priuatae.

PARATITLON.

D E EMPHYTEVTICIS fundis præter Rubricam & l. 7. seu vlt. huius tit. sunt
 insuper hoc Codice leges sequentes, lex 19. inf. de exactionibus, lex 2. 9. 17.
 inf. de extraord. mun. l. 3. 4. inf. de conlat. fundor. patrim. vel Emphyteutico-
 rum: l. 4. inf. de arm. & trib. l. 14. inf. de indulg. debitor. l. 3. sup. de administ.
 tutor. l. 5. inf. de Censitoribus: l. 3. sup. ad SC. Claudianum: l. vn. sup. communi
 diuid. l. 1. inf. de itinere munitendo: l. 54. inf. de hereticis.

Dicuntur Emphyteutici iuris fundi, Rubr. & l. 7. seu vlt. h. t. l. 17. inf. de extraord. munerib.
 Possessiones Emphyteutici iuris, l. 3. sup. de admin. tutor. Emphyteutici fundi, Rubr. tit. inf. de
 conlat. fund. emphyt. & l. 9. 17. inf. de extraord. muner. d. l. 19. de exactionibus, Emphyteutica
 prædia. l. vlt. inf. de conlat. fundorum emphyt. l. 14. inf. de indulg. debitor. Emphyteutica rei priua-
 te (nam ita repono) prædia l. 4. inf. de indulgentiis debitorum, Emphyteuticarij fundi, l. 2. inf.
 de extraord. mun. & d. l. vn. supra, communi diuidendo: emphyteutica prædia, l. 3. sup. ad SC.
 Claudianum. Ab his possessores emphyteuticarij, l. 3. inf. de conlat. fund. l. 1. inf. de itinere mu-
 niendo: & absolute emphyteuticarij, l. 3. inf. de annonã & tribut. l. 54. inf. de hereticis: possesso-
 res iuris Emphyteutici, l. 5. de censitoribus: vbi & Dominij vocantur, pariter vt l. vn. communi
 diuid. connumerantur rebus priuati iuris, l. 4. sup. de arm. & trib.

II. Distinguntur à patrimonialibus, d. l. vn. communi diuid. l. 3. ad SC. Claudianum: l. 2. 9. 17.
 inf. de extraordinar. l. 4. inf. de conlat. fund. patrim. l. 4. inf. de Annonã tribut. Imò & à priuatis rebus
 fundisque ita propriè dictis, Principis scil. d. l. 3. ad SC. Claudianum, d. l. 19. de exactionibus: &
 d. l. 4. de conlat. fund. patrimonial. Denique à prædiis venerabilis substantiæ, l. 54. inf. de
 hereticis. Et tamen fuerunt hi Principis: vnde disertè Augustinus contra literas Petilianij
 possessionem Emphyteuicam, idem mox interpretatur fundum Imperatorum: cum
 emisset possessionem, & hoc Emphyteuicam non dubitauit, in fundo Catholicorum Imperatorum, &c.
 80. ferme animas rebaptizando submergere. Hi per diuersas prouincias fuere, veluti in Sār-
 diniã, l. 1. sup. communi diuid. per Æmiliam & Liguriam, l. 2. inf. de extraord. per Italiam &
 Vrbicarias Regiones, l. 9. (& 12.) & 14. inf. de extraord. per Africam, d. l. 9. & l. 19. de exa-
 ctionib. & l. 1. inf. de itin. mun. l. 54. inf. de hereticis. per Byzacenam, l. 3. inf. de conlat. fund. patrimo-
 nial. His adscripti erant serui quidam, seu mancipia: l. vn. sup. communi diuid. & l. 3. sup.
 ad SC. Claudianum. Locabantur, l. vlt. h. tit. & l. 5. inf. de Censitorib. certã pensione, d. l. vlt.
 & l. 17. de extraordinariis: qui & Canon dicitur, d. l. 19. de exactionibus (vnde Canonica &
 consuetudo: l. 2. inf. de extraord.) Idque in annonaria partim pensatione, l. 3. inf. de con-
 lat. fundor. patrimon. partim auro, d. l. 3. ob quam non solutam pensionem, Commilli vi-
 tium seu offensam incurrebant, l. 3. sup. de administ. tutor. Et quidem iis locabantur qui
 priuati iuris quippiam possidebant; cuius substantia illa sustentaret, d. l. 4. inf. de an-
 nonã & trib. Quare & cum locandæ essent huiusmodi possessiones, facultates conductoris
 potissimum subligabantur, discutiebantur, l. 5. inf. de censitoribus. Idque perpetuo iure,
 l. vlt. inf. de conlat. fund. patrim. Hinc conductores patrimonij sui, & iure perpetuo possiden-
 tes, id est, Emphyteuticarij distinguuntur, l. 12. inf. de extraord. Ius perpetuum Emphy-
 teuticum

teuticum & patrimoniale, Nouella Valentiniani 8. de prescriptionibus 30. ann. Distinguntur & à rebus Reipublicæ, Rubr. huius tit. & d. leg. 1. ad SC. Claudianum. Immunita verò regulariter erant singulari priuilegio ab omnibus extraordinariis oneribus l. 2. 9. 17. inf. de extraordin. muneribus : l. 1. inf. de itin. mun. nempe vt ita horum fundorum vires seruari-entur, d. l. 9. seu cogendarum intuitu pensionum, d. l. 17. Quandoque tamen augmenti & superindicti mediam pensionem soluere cogebantur, l. vlt. inf. de conlat. fundi patrim. Sed & sicuti ceteri prouinciales obsequium suum muniendis itineribus impendere tenebantur, dict. leg. inf. de itin. muniendo. Tandem ad persequationem earum pensionum faciendam, aliquando Persequator seu Inspector Generalis mittebatur : l. vlt. h. tit. & l. 5. inf. de Censitoribus.

III. DE PATRIMONIALIBVS fundis seu prædiis est Rubrica & lex 1. 2. vlt. inf. de conlat. fundi patrimon. l. 1. 2. 9. 17. de extraordin. l. 3. supr. de SCO. Claudiano l. vn. sup. comm. diuid. vnde patrimonialis possessor, l. 4. sup. de annonâ & tributis l. 16. inf. de indulgentiis de- bit. lex 32. inf. de petitionibus fundi ad patrimonium Principis pertinentes l. 20. de extra- ordin. Separantur ab Emphyteuticis, l. vn. sup. communi diuid. l. 3. ad SC. Claudianum : l. 2. 9. 17. inf. de extraordin. l. vlt. inf. de conlat. fundi patrimon. l. 4. inf. de annonâ & tributis. Item à rei priuatæ, Rubr. inf. de conlat. fundi patrim. His quoque serui Originarij adscripti erant, d. l. 3. ad SC. Claudianum, & l. vn. Communi diuid. Horum possessores & auri speciem & fru- menti modum soluebant, l. 1. inf. de extraordin. Sed Canonica tantum & Consuetæ : nam ab extraordinariis muneribus pariter immunes erant, d. l. 1. 2. 9. 17. 20. inf. de extraor- dinariis. Hi vel conductionis titulo, vel perpetuo iure tenebantur, l. 20. inf. de ex- traordinariis, & l. vlt. inf. de conlat. fundorum patrimonialium. Quandoque plures patri- monialem fundum possidebant, lex. 1. infra de conlat. fundorum patrimonialium.

IV. DE REI PRIVATÆ fundis est Rubrica & l. vlt. inf. de conlat. fundor. patrim. l. 3. ad SC. Claudianum. Distinguntur ab Emphyteuticariis & fundis patrim. d. Rubr. & l. 3. ad SC. Claudianum : l. 2. inf. de conlat. fundor. patrim. Et his serui quidam adscripti erant, d. l. 3. ad SC. Claudianum. Hi vel conductionis titulo, vel perpetuo iure tenebantur, d. l. vn. inf. de conlat. fundor. patrim.

V. DE PERPETVARIIS fundis sunt l. 14. sup. de Tyronib. l. 12. 13. 20. inf. de extraor- dinar. l. vlt. inf. de conlat. fund. patrimon. l. 10. inf. de infirm. his que sub Tyr. Dicuntur fundi per- petui itris, d. l. 10. inf. de infirm. his que sub Tyr. fundi perpetuarij rei priuatæ, l. 14. sup. de Tyron. Prædia iure perpetuo consignata, l. 13. inf. de extraordinar. Fundi ad patrimo- nium pertinentes, qui perpetuo iure teneantur, l. 20. inf. de extraordin. Possessores di- cuntur iure perpetuo possidentes, l. 12. inf. de extraordin. retinentes, l. vlt. inf. de conlat. fund. patrimonial. Distinguntur ab Actoribus & conductoribus patrimonij, d. l. 12. à con- ductionis titulo, d. l. 20. Ius perpetuum Emphyteuticum & patrimoniale separantur, No- uella Valent. 8. de proscrip. 30. annorum : Perpetuarius : Perpetuarij conductores, l. 13. 5. Cod. de Locat. pr. ed. perpet. Nouel. Valentin. cum Theodos. 23. de tributo fiscali : Perpe- tuarium ius, l. 1. Cod. de offic. Com. R. P. Denique iidem hi erant cum Emphyteuticis, de quibus supra, cap. I. dixi ad l. 12. inf. de extraordinar. Hos præter annonarias functiones æstimata perpetuo pensionum prerogatiua necessebat, l. 13. inf. de extraordinar. Deni- que prædiorum patrimonialium, emphyteuticorum, priuatæ rei adiunctum hoc fuit, l. vlt. inf. de conlat. fund. patrim. Atque adeo ab extrãordinariis muneribus immunes erant, l. 12. 13. 20. de extraordin. Tanti verò hæc perpetuo iure fundorum patrimonialium trans- latio visa, vt à Rationalibus ea aliquando fieri non potuerit, verùm ab ordinariis Iudi- cibus, d. l. 10. inf. de infirm. his que sub Tyr. vbi dixi.

VI. DE REIPUBLICÆ fundis est quoque hic Titulus, ac nominatim de iis lex 1. 2. 5. Reipublicæ fundi sunt possessiones publicæ Ciuitatum, l. 1. ciuiles, l. vlt. inf. de conlat. donat. vnde titulus in Codice, de conlatione fundorum ciuiliu, pro quo hic, de locatione fundorum iuris Reipubl. fundi ciuitatum, l. 2. aut loca huiusmodi, d. l. 2. veluti ædificia, horti, areæ ædium publicarum, l. 5. h. tit. Salus, l. 2. hoc tit. Rei publicæ loca, quæ aut includuntur mœnibus ci- uitatum, aut pomeriis sunt connexa, l. 5. h. tit. Quæ ciuitatum reparationi destinata erant, l. 1. h. tit. Hi locari solebant, quò pertinent tres illæ huius tituli leges, putà lex 1. d. 5. Loca- bantur autem etiam perpetuâ conductione, l. 5. h. tit. A quo arcebantur Curiales, ex l. 2. h. tit. Et tamen ex l. 5. h. tit. etiam Munij pes, Collegiati, Corporatiq; admittebantur, d. l. 5. Idque sub certo canone, d. l. 5. Atque hæc omnia xēmuata erant, vt & sequentia, i. e. xēmuata.

VII. DE FUNDIS TEMPLORVM tandem est hic Titulus : & nominatim in eo lex 4. 5. h. tit. Item lex 8. sup. de iure fisci, lex 24. 32. inf. de petitionibus, l. vlt. inf. de conlat. donat. l. 4. 1. inf. de operibus publ. lex 20. inf. de paganis : Dicuntur ea, de iure Templorum l. 4. 5. h. tit. l. 24. inf. de petitionibus, in iure Templorum, lex 8. supr. de iure fisci : iuris

iuris Templorum, l. 32. inf. de petition. & l. vlt. inf. de conlat. donatar. l. 41. inf. de operib. publ. Lo- ca quæ sacris error veterum deputauit, l. 20. inf. de paganis : sacris epholiis vel sumptibus deputata, d. l. 20. Erant autem vel ædificia, l. 41. inf. de operibus publ. vel iuga, l. vlt. inf. de con- lat. donatar. Hæc loca Templorum sub Christianis Imperatoribus, sacris Gentilium detra- cta, vel priuatæ donata fuerunt, l. 5. hoc tit. & l. 120. inf. de paganis l. 24. 32. inf. de petitionib. l. 8. sup. de iure fisci : l. vlt. de collat. donat. vel Ecclesiis, d. l. 20. inf. de paganis : vel etiam vendita priuatæ, d. l. 8. sup. de iure fisci : vel denique rei priuatæ Principis incorporata, d. l. 8. & l. 4. & 5. h. tit. (ad vsus Reipublicæ veluti expensis militaribus, l. 19. inf. de paganis :) Ea publicè locata, de qua locazione agitur l. 4. & 5. h. tit.

¶ De PUBLICIS possessionibus, ciuitatibus restituendis, iisdemque locandis : Iuliani Imp. lex.

I. * Imp. IULIANVS A. Secundo P. P. Post alia.

POSSESSIONES publicas Ciuitatibus iubemus restituui : ita vt iustis æstimatio- nibus locentur, quò cunctarum possit ciuitatum reparatio procurari. P. P. Id. Mar. Constantinop. Mamertino & Neuitra Coss. [362.]

NOTÆ.

- * Adest hæc lex à Cod. Inst. velut temporaria. Quenam verò leges huic iungendæ videantur ? mox dicam; vt & qui Scri- ptotes de hæc l. sententur.
" Secundus P. P. Orientis sub Iuliano Imp. V. de eo Proposogr.
" Rerum publicarum.
" Imò & festiuitatum celebratas.
" Ill. Id. Mar. dictis quatuor legibus, quæ huic fortè coniungendæ sunt.

COMMENTARIVS.

IULIANI Imp. Apostata est hæc lex: quæ pars est proluxioris Iulianæ constitu- tionis, vt docent vel illa verba in Inscr- iptione, Post alia. Et vt mihi quidem vi- detur, illius constitutionis, si vnde desumptæ sunt pariter lex 10. inf. de extraordinariis : l. 2. de prostas- sia : l. 5. inf. de Decurionibus : lex 4. inf. de iustit. collat. Imò & lex 2. Cod. de diuersis prædiis, quæ huic argumento maximè conuenit; quæ proindè omnes huic coassanda videntur, emendato tantum hu- iusce legis die.

Ea Constitutione Iulianus consultum iuit Ciuitatum & Curiarum nominatim, in quibus nerni ciuitatum consistebant, commodis; quibus enixè & alijs fauit, vt ex alijs legibus & epistolis eius discimus; abrogatis quamplurimis quæ sub Christianis Imperatoribus in eorum dispendium inuecta videbantur. Hæc igitur lege Iulianus Tria circa possessiones ciuitatum (quæ & prædia ciuilia) constituit. Primò Rebus publ. seu Ciuitatibus, pos- sessiones publicas, id est fundos suos (de quibus Ci- uitatum fundis est præterea hoc titulo lex 2. & 5.) restituui, atque inde (quod secundum est) iustis æsti- mationibus pensionibus locari iubet: Restitui, in- quam, vt pote quæ à superioribus Imperatoribus Christianis, Constantino M. scil. & Constantio, ciuitatibus detractæ seu ademptæ fuerant : Pro- culdubio eodem exemplo, quo & loca Templo- rum quæ vicina, (vbi inquam, & iuxta xēmuata) de quibus postea : nempe quod festiuitatibus publicis & Gentilitiis procurandis fernè fernent. At enim, vt dixi, restitui eas nunc iubet Iulianus, in- dicto & hæc quoque parte Chi & Kappa odio, in Christum, inquam, Constantinum & Constans- tium. Et ita quidem (quod Tertium h. l. quique fi- nis notandus est) restituui iubet Iulianus, vt locata-

rum possessionum reditus, ciuitatum reparationi seu operibus publicis deinceps inferuerent.

De hæc verò possessionum & vectigalium re- stititione à Iuliano ciuitatibus factâ fidem quoque faciunt, simul & gratulantur Gentiles Scriptores, Amm. Marcellinus lib. 25. p. 215. quique aded hanc constitutionem intellexit : Liberalitatis, inquit, eius testimonia plurima sunt & verissima : Inter quæ VECTIGALIA CIVITATIBVS RESTITVTA cum FUNDIS : absque his, quos velut iure vendidit præterita Possessores. Meminit & Libanius περὶ τῶν ἀποκαταστάσεων ἀδελφῶν καὶ τῶν ἀποκαταστάσεων τῶν ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀποκαταστάσεων, ἐξελικταίνας ἀρχαίων τε καὶ διὰ τὸν ἰσχυρὸν, ὃ τὸν μὲν ἰδίους ὄντος μεγάλως ἐποίησε τοῖς ὅμοιως ἀποκαταστάσεων ἀποκαταστάσεων. Idemque proculdubio Libanius ad Gaianum 3. Phœnicæ Restorem epist. 736. De Herculiano Hermogenis filio quem Tyrij domo suâ sibi à patre relicta priuabant, καὶ διὰ τὸν ἰσχυρὸν ὃ βασιλεὺς τὰς μὲν πόλεις τὰ αὐτῶν κομίζετο, τὰ δὲ ἐκείνη δο- δέστα μὲν. Eodémque pertinet, è superioribus quas dixi, legibus, lex 2. Cod. Inst. de diuersis prædiis, quæ vt dixi, huic coassanda videtur; Pamphylia, inquit, etiam CIVITATES & quacunque alia, quid- quid sibi adquisierunt, id firmiter habeant. Vbi, nisi Iu- lianus scripserat, adquisierant, idem de fundis quos ciuitates deinceps acquirerent, ac de qualitis iam olim constituerit. Vbi interim generalis Amorti- zatio ciuitatibus indulta notanda venit. Meminit Sozomenus quoque, lib. 5. histor. Ecol. c. 5. vbi ait, Iulianum, ea, quæ Clerici & Sanctimonialia ex vectigalibus ciuitatum secundum Constantini le- gem acceperant, restituui iussisse; confectis super eâ

re Breuibus à Patribus (Ciuitatum scil.) Μεχρι τε παρδένων κ' χηρών τὰς δὲ ἄλλων ἐν τοῖς κληροῖς τε...

rem hanc perfectè expresserit. Eadem iuliani lex pertinet ad possessionum publicarum & vengalium restitutionem, quæ antea à Constantino M. & Constantio donatæ, & quidem inter alios Clericis, fuerant: in gratiam videl. Ciuitatum, quibus Iulianus totâ constitutione, vnde hæc lex desumpta est, variis rationibus consultum voluit.

II. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Probum P.P."

VRIALIBVS omnibus conducendorum Reipublicæ prædiorum, ac Saltuum, inhibeat facultas: Illo etiam obseruando, ne quis Curialium vel de extraneis ciuitatibus fundos, aut loca huiusmodi conductione suscipiat.

INTERPRÆTATIO. Omnibus Curialibus conducendorum Reipub. agrorum, ac saltuum, licentia denegatur; illo specialiter obseruando, vt nullus Curialis vel de extraneis ciuitatibus agros ac loca supra scripta sub quâlibet conductione suscipiat, nec sub hac occasione seruitia Curie debita non impendat.

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Instin. Probum P.P. sub Valentinianno Sen. A.D. 372. v. Profopogr. Id est etiam extranearum ciuitatum. Rectè: malè in Edit. Cuiac. & in Quarto Triborio. Etiam, vt in ipsâ leg. De hac verò ratione mox.

COMMENTARIVS.

ONDVCTIONES REIPUBLICÆ prædiorumque Curialibus hæc lege, à Valentinianno Sen. interdicitur: Etiam (quæ ampliatio hic additur) extraneæ ciuitatis Curialibus, cuius scil. Curiales non sunt. Rationem addit, de suo Interpres, ne sub hac occasione seruitia Curie debita non impendant.

videatur. Et hæc quidem prohibitio non ad alia tantum prædia, sed & ad saltus pertinet. Saltus (quorum definitionem in genere pete ex Varone) hic sunt saltus pascui ad ciuitatem pertinentes, veluti præta Apamena, de quibus l. 2. 3. sup. de pascuis. Curia inmodi etiam saltus seu pascui saltus rei dominicæ seu priuatæ fuere: de quibus videndus tit. 67. lib. 11. Cod. & l. 2. sup. de pascuis. Vt & de saltibus ciuitatum, vid. Auctorem de Colonis, p. 111. Curiales igitur & ad prædiorum Reipubl. & ad saltuum quoque conductionem admitti hæc l. vetiti: Et postea tamen ad id quadamtenus admissos docet lex 5. infra: vbi Municipis sunt Curiales pariter vt l. 41. infr. de operib. publ. quæ & ipsa est de edificiis publicis.

In hac igitur iam lege, exemplum habemus personarum quarundam, quibus conductione rerum & reddituum ad Rempublicam pertinentium, publicâ ratione, interdictum fuit.

III. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Pancratio Com. R.P."

ECVNDVM Legem ÷ Diui Valentiniiani, quæ semel conductas possessiones nullâ ad alios constituit ratione transferri, nullum priorem conductorem à secundo patiaris excludi, sed pœnes eos iugem permanere iubeas possessionem, quos prior conductionis iure eandem meruisse constituerit. Dat. prid. Id. Iun. Theosal. Gratiano v. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Inst. Pancratius Comes R.P. sub Theodosio M. per Orientem. Eadem inscribitur Anno superiore l. 12. sup. de iure fisci, & hoc ipso Anno lex 2. sup. de palati. S.L. l. 12. l. 4. infr. de petitionibus. Intelligit eas constitutiones: de quarum numero sunt l. 1. & 2. sup. de pascuis: Quas & ipsas indicat lex ult. infr. conlat. fund. iuris emphyt. & l. con. infr. qui conductores rei priuatæ. Rei priuatæ, vt vel ex Inscriptione huius leg. patet. Est augmentum scil. pensionis alius faciata.

COMMENTARIVS.

MANERE conductas semel possessiones, rei priuatæ scil. (vt ostendit etiam Inscriptio legis) pœnes eosdem conductores, iuber hæc l. Theodosius M. neque vllâ ad alios ratione transferri: Et si augmentum pensionis alius & nouus licitator faciat: Quæ eadem est Honorij sententia, circa fundorum publicorum locationem l. 5. infr. h. tit. Idque iuxta legem Valentiniiani (Sen. scil.) cuius Valentiniianæ constitutionis fit quoque mentio l. ult. infr. de fundor. patr. Et verò hæc est illa constitutio, siue lex 1. siue lex 2. sup. de pascuis, cui alia adhuc capita coherisse puto, atque inter cætera illud quod memoratur l. vn. infr. qui conduct. rei priuatæ: & l. 1. Cod. de locat. fundorum, civilium. De fideiussoribus videl. quos conductores priuatæ rei dare oportebat, deque periculo hæc in re officiorum Comitum R. P. Denique hæc

est illa solemnis Valentiniiani Sen. constitutio & generalis, de conductione fundorum & locorum rei priuatæ, quam secuti deinceps Principes visere, Gratianus & Valentinianus, d. l. 1. Cod. de locat. fund. civilium. Theodosius M. hæc l. & l. 2. d. tit. C. de locat. fund. civil. quæ coniungenda est cum l. prox. 4. infr. hoc tit. Honorius l. ult. infr. de collat. fund. patrim. In eandem porro sententiam cum h. l. est lex 2. 3. 4. 5. Cod. de locat. præd. civilium. Eodemque pertinet V. Gl. Bretij orat. 24. Qu'après l'adjudication légitimement faite des fermes des Aydes, personne n'est receuable à y mettre encheres: vbi p. 138. hanc legem allegat. Quamquam Valentiniiani lex propriè est de locatione fundorum iure perpetuo, seu de perpetuariis, quò etiam hanc legem refert.

IV. * Idem AAA. Nebridio Com. R. P."



Quisquis conductor fuerit inuentus possessor fundi, qui ex Publico vel Templorum iure descendit, huic, cum augmento oblato, ager iungatur inutilior: Quod si contra id reluctandum existimauerit, alius possessor, sub eadem praestatione, quaratur: vel si voluntarius quis conductor non inuenietur, tunc ad possessores, id est, Decuriones, vel quoslibet alios, loca iuris praedicti, adiunctis inutilibus, reuertantur, sine adiectione tertia, idoneis fideiussoribus praebitis. Dat. xv. Kal. Feb. Constantinop. Merobaude r. r. & Saturnino Coss. [383].

NOTÆ

- * L. 6. Cod. de omni agro deserto. Iungenda huic lex 2. Cod. de locat. praed. civil.
 * Nebridius Comes R. P. Theodosio M. v. Protopogr.
 * Haec verba, cum augmento oblato, abint à Cod. Iust.
 * Quaretur, C. Iust.
 * Qui sit conductor, ita C. Iust.
 * Haec sine adiectione tertia, recisa à Cod. Iust.
 * 2. Tertia quae supra, augmentum oblatum.
 * Praebitis, Cod. Iust.

COMMENTARIUS.

PROBAT quaedam & permittio fundorum ex Publico, vel Templorum, iure descendenti, huic l. imperatur à Theodosio M. Cuiusmodi ἐπιβολή saepe ab Imperatoribus imperata: veluti à Constantino M. l. 1. Cod. de omni agro deserto: à Constantio l. 4. infr. de annona & tributis: à Valente l. 5. Cod. de omni agro deserto: à Theodosio M. h. l. quae est 6. Cod. Iust. de omni agro deserto: & l. 7. 9. eod. tit. ab Honorio, l. 3 r. de ann. & trib. ab Arcadio, l. 8. infr. de consib. seu l. 10. C. de omni deserto. Ἐπιβολή est, quoties videlicet steriles fundi, seu inutiliores, vt h. l. vocantur, ex eodem iure manantes, optimos iam habentibus adiunguntur: Sic vt illorum quoque onera hos habentes subire teneantur: Quae adiectione quoque vocatur l. ult. Cod. de omni agro deserto: permittio, l. 5. Cod. de omni agro deserto. De qua dicam plenè ad d. l. 4. infr. de annona & tributis. Scilicet, cum multi vel per impotentiam, vel per gratiam, vel captatis aliorum necessitatibus optimos tantum fundos ad se traxissent, inde fiebat vt steriles & inutiliores penes antiquum ius seu antiquos possessores, relictis residerent, & praestationibus publicis inutiles fierent; idèd saepe ad hanc ἐπιβολή deuentum, siue priuatarum possessionum, quod pertinet d. l. 31. infr. de annona & tribut. siue ex publico vel Templorum iure descendenti, de quo est hac constitutio: quae idèd rectè posita est C. Iust. sub tit. de omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur. Ex publico, inquam, iure, id est, Reipublicae locis, fundis: quod etiam indicat lex 2. Cod. de locat. praediorum civil. quam huic coniungendam cenfeo, cum eundem Imp. auctorem habeat, & eidem Nebridio Com. R. P. inscribatur, denique in eodem argumento locationis praediorum Reipubl. versetur: eà quippe statuitur, vt fundi Reipubl. ab his qui nec titulo conductio- nis eos detinent, non auferantur, nec titulo conductio- nis, id est, non conductione temporaria, verum perpetuo iure: quare non fuit legis illius lectio sollicitanda, sublatà negatiuà nec, quicquid Graeci eam non agnoscant.

Ad rem. Ergo Theodosius M. h. l. huiusmodi publicorum fundorum ἐπιβολή fieri iubet, vt & eorum qui ex Templorum iure descendebant, & rei

priuatae incorporata fuerant, de quibus est & altera ad eundem Nebridium Com. R. P. sine die & Cos. l. 4. Cod. de fundis rei priuatae: dixi plenè ad l. 8. sup. de iure fisci: & consulendum huius tituli Paratitlon. Agitur & l. 5. prov. infr. scil. fundi Templorum rei priuatae Principis adgregati priuatis quam plurimi locati fuere.

¶ Igitur cum fertiles ferme agri in priuatos conductionis iure translati fuissent, & steriles ferme tantum penes Rempublicam remque priuatam Principis inutiles reledissent, iubet h. l. Theodosius M. optimos fundos ex codè iure habentibus, steriles adici, nolentibus, etiam fertiles adimi, nouisque conductoribus addici. Et quidem (quod alterum adiectionis genus h. l. continetur) cum augmento oblato, seu adiectione tertiae scil. cum huiusmodi fundos priuati ad se traxissent, subindè emergebant qui maiorem praestationis modum offerrent, quasi nimis vili pensione locatis. Quibus nouis licitationibus vt non semper aures praebere Principes, imò regulariter non praebere, facto initio à Valentiniano Sen. de quo plenè l. 3. sup. imò Theodosius M. ipse d. l. 3. ita h. l. leg. aurem praebet idem Theodosius, nempe quod & optimos tantum fundos & leui pensione ad se traxissent conductores: Idèd illis steriles imponi, & Tertiam amplius pensionis partem oblatam eos agnoscere iubet: vel si nolint, nouis conductoribus eos addici, quicumque tandem voluntarij conductores accesserint. His tandem non repertis, fundos redire iubet sine adiectione & augmento tertiae, ad antiquos possessores, id est, Decuriones, vel quoslibet alios, id est, Collegiatos & Corporatos: quod ostendit quoque lex prox. 5. Est enim error Cuiacij qui per quoslibet alios hic intelligit illos, qui ea praedia largiti sunt: quasi id h. l. iubeatur, fundos Reip. & Templorum ad veteres possessores reuerti: Reipublicae, ad Curiales; Templorum, ad eos qui ea praedia Templis largiti sunt. Quod alienum est. Nempe nullo discrimine. siue Reipubl. siue Templorum loca vel ad Decuriones reuerti iubet, vel ad quoslibet alios, Municipales scil. Collegiatos, Corporatos: Qui sanè vtrorumque possessores antiqui fuerunt. Nempe Reipubl. loca & Templorum, Decuriones, Collegiati, Corporati olim possidebant, & pensio-

nes ex his praestabant, vel ad Reip. vel ad factorum vsum.

¶ Vltimo loco adiecit, idoneos fideiussores ab his conductoribus & possessoribus dari oportere:

de quo suo mox titulo 5. infr. qui conductores re priuatae fideiussores exigunt. v. & l. 3. Cod. de omni agro deserto.

V. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Messala P. P."



DIFICIA, hortos, adque areas aedium publicarum; & ea Reipublicae loca quae aut includuntur mœnibus Ciuitatum, aut pomeriis sunt connexa; vel ea quae de iure Templorum, aut per diuersos petita, aut aeternabili domui fuerint congregata, vel Ciuitatum territorij ambiuntur, sub perpetua conductione, saluo dumtaxat canone, quem sub examine habitae Discussionis constitit adscriptum, penes Municipales, Collegiatos, & Corporatos vrbium singularum conlocata permanent, omni venientis extrinsecus, atque occultae conductionis adtemptatione submota. Officia etiam Palatina decem librarum auri multa subiaceant, si cui aduersus praecipua huius sanctionis veniendi aditum adsentatione praestiterint. Dat. v. Kal. Decembr. Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

- * Absit haec lex à Cod. Iust. Iungenda & fortè lex 2. infr. de discussoribus: lex 10. sup. de cursu: l. 1. sup. de his qui potent. nom.
 * Messala pp. Italiae sub Honorio, v. Protopogr.
 * Horti atque areas, nam haec reguntur à voce permanent.
 * Pomeria ciuitatum.
 * Iisquae donata: vid. infr. tit. de Petitionibus.
 * Aeternabilis domus, est priuata res Principis: vid. Gloss. Theod. Sic fortè aeterna res: l. vn. sup. qui bonis ex leg. libi cedere poss.
 * Congregata, id est, adgregata, incorporata.
 * Id est, etiam.
 * Territoria Ciuitatum.
 * De perpetuariis fundis: v. Parat.
 * Canone, id est, pensione.
 * De Discussoribus agitur d. l. 2. infr. de discuss. quae huic fortè iungenda est.
 * Municipales, id est, decuriones v. quae dixi iam ad l. 2. sup. & paratit. de Decurion.
 * De Collegiatis hic erit infr. titulus 7. lib. 14.
 * De Corporatis: vid. infr. tit. de priuileg. corpor. vrb. Roma.
 * Id est, Palatini rerum priuatarum, vel S. L.
 * V. dictis legibus, quae fortè huic coniungendae sunt.

COMMENTARIUS.

MANERE semel conductas perpetuo iure possessiones Aedium publicarum, & Reipublicae locorum & iuris Templorum, penes eosdem Municipales seu Decuriones (hi enim iam conducere poterant Reipubl. praedia, cum antea non possent; l. 2. sup.) Collegiatos & Corporatos quibus semel legitime adscripta seu locata sunt, iubet h. l. Honorius Imp. neque vllà ad alios ratione transferri, etsi augmentum pensionis alius licitator nouus offerat. Quae eadem est sententia circa priuata rei Principis fundos tum Valentinianae constitutionis, tum aliorum deinceps: de quo vid. l. 3. sup. & l. 1. 2. sup. de pascuis, & alias leges quas ad d. l. 3. congesti. Poenà decem librarum auri Palatinis R. P. scilicet (nam ad Rationalium rei priuatae sollicitudinem curamque pertinebant vniuersi fundi Templorum, vt docet lex 4. Cod. de fundis rei priu.) proposita, si quem nouum licitatorum admitterint, aditumque ei praestiterint adsentatione sua: fortè potentiori alicui. Et sic securitari prouincialium hanc quoque parte consultum voluit Honorius; qui & aliis capitibus alià quoque ratione iisdem cautum iuit, patè l. 2. infr. de discussoribus: l. 60. sup. de Cursu publico: l. 1. sup. de his qui potent. nom. quae vt quidem cenfeo, huic legi omnes coniungendae veniunt, ceu vnus & eiusdem constitutionis partes.

¶ Et haec quidem de huius leg. sententia. Est Tom. III.

ea porro eo quoque nomine singularis, non eò tantum respectu, quod tria locorum genera commemorat, 1. nempe publica aedium loca: 2. loca Reipublicae: 3. loca iuris Templorum; verum & singulorum species sitaeque: nempe 1. Aedium publicarum loca, quae in ipsa ciuitate erant, eaque trium generum hic proponuntur: vel enim adificia erant, vel horti, vel areas. 2. Reipublicae loca duum generum pariter commemorantur: Alia mœnibus ciuitatum inclusa erant, alia pomeriis connexa; id est, prosumuria, prope muros posita, id enim sunt pomeria: de quo l. 3. Tandem loca Templorum trium generum memòrat: mœnibus scil. ciuitatum alia inclusa erant; alia pomeriis connexa, alia demum ciuitatum territorijs ambiebantur: nam & tria haec erant vrbium & Ciuitatum spatia: Mœnia, seu intramurana, Pomeria, Territoria: prima, muris; secunda, vicinià murorum; vltima iurisdictione ciuitatum finiebantur: de quo postremo ad l. infr. de Decurionib. Quae omnia latissimè exequuntur leges Tituli, de vrb. signif. eiusque Intepretes. De Templis, & locis Templorum quae Pomeriis connexa erant, vel Territoriis ambiebantur, dicam infr. tit. de paganis. ¶ De ceteris quae ad huius legis illustrationem pertinent, docent satis ea quae de locis Templorum iam superius dicta sunt: vt & tit. de discussoribus, tit. de Collegiatis: tit. de priuileg. corpor. V. R.

EE e 2 VI. * Idem

VI. * Idem AA. Nestorio Com. R.P."

NULLVS Palatinorum", qui in Officio Rei Priuatæ nostræ militat, conductoris nomine, vel per se, vel per quamlibet personam possessionum huiusmodi" conducendarum habeat facultatem". Dat. vi. Kalend. Aug. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTÆ.

- * L. vii. Cod. Inst. quibus ad conuict. prædiorum fiscalium accedere non licet. Iungenda huic fortè lex vlt. C. de rescind. vendit. de quo mox plura.
 " Eisdem Nestorio Comiti R.P. inscribitur An. 405. lex. 18. sup. de Palatinis.
 " De his Palatinis rei priuatæ, fuit sup. tit. de Palatinis S. L. & R. P. fuit etiam l. 5. sup. in fin.
 " Rei priuatæ: Respicit scilicet hanc vox Superiora illa, in officio rei priuatæ.
 " Cum neque militis, neque Curiali hoc faciendum permittimus: hæc addita C. Inst.

COMMENTARIVS.

PALATINI rei priuatæ, id est, officiales Comitum rerum priuatarum (de quibus suo titulo, sup. lib. 6. de Palatinis S. L. & R. P.) possessiones rei priuatæ conducere vetantur hæc l. ab Honorio Imp. siue per se, siue per quamlibet personam. Pariter, vt emere è priuatis rebus aliquid, veluti vestem, aurum, argentum, mancipia, vetantur ab eodem, Constitutione pariter ad eundem Nestorium

Com. R. P. emissã (quod Cuiacius iam indicauit) l. vlt. Cod. Inst. de rescind. vendit. quæ proinde huic coassanda videatur: nisi quod Theodosij nomen illi legi quoque inscriptum indicare videtur eam posterius latam: vt vt sit, & paritate inscriptionis, & argumento huic optime congruit. Ratio autem huius interdictionis in aperto iam est ex dictis ad l. 2. sup.

VII. * Imp. HONOR. & Theod. AA. Vrfacio Com. R. P." Post alia.

EMPHYTEUTICI iuris" prædia ita locari præcipimus, vt, cessante Illustris priuatarum" Comitum iussione, quanta fors" in aliis functionibus fuerit subleuata, tanta etiam in pensione dematur. ¶ Illud" quoque pari diligentia statuimus, vt si quis etiam Rescriptum de nostris altaribus" meruerit, alium Inspectorem loca debere discutere, subreptio ista vacuetur", & illud valeat quod probatissimi Peræquatoris generalis electio, non specialis & gratiosa forsitan definiuit" ambitio. Dat. prid. Id. Mai. Rau. Honor. A. XI. & Constantio II. Coss. [417.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem illi lex 14. 15. 16. inf. de Conscriptoribus & peræquatoribus, lex 13. sup. de Senatoribus & glebali collat. lex 9. inf. de præd. nauicular. ceteri omnes Sebastio Com. primi ordinis inscribantur, de quo mox.
 " Eisdem Vrfacio Comiti R. P. inscribitur Anno superiore 416. lex 13. inf. de Conscriptoribus, quæ & ipsa agit de peræquatione, pariter vt hæc lex: & Anno 414. lex 2. Cod. de Offic. Com. P. P. seu lex vltim. Cod. de offic. Com. R. P. priu.
 " Rei priuatæ: vt docet inscriptio legis: item illa mox, cessante Illustris Priuatarum Comitum iussione.
 " Priuatarum absolute, pro rerum priuatarum. vid. Gloss.
 " Fors: de ea dicam ad l. 15. inf. de amonã & tribu.
 " Fugitiua sententia hæc ab hoc titulo est, & generalem clausulam continet formulæ seu mandatorum datorum peræquatori misso ab Honorio, de quo mox.
 " Altaria sibi vindicabant Imperatores, vt cætera sacrilegè. Vid. Gloss.
 " Vacuari, est viribus vacuari.
 " Definiuit.

COMMENTARIVS.

DE EMPHYTEUTICORVM fundorum rei priuatæ (de quibus plenè in Paratitlo) locatione, peræquatione, est hæc Honorij lex: quæ pars est formulæ seu mandatorum datorum Sebastio Comiti primi ordinis generali peræquatori, misso in prouinciam quandam, ad peræquationem fundorum faciendam: cuius fragmenta sex in vniuersum supersunt: purè præter hanc legem, lex 14. 15. 16. seu vlt. inf. de Conscriptoribus & peræquatoribus: lex 13.

sup. de Senatoribus & glebali collat. lex 9. inf. de præd. nauicular. quæ proinde omnes huic l. locandæ seu coassandæ veniunt.

Neque turbati quem oportet, quod hæc lex non Sebastio, vt illæ leges omnes, verum Vrfacio Comiti R. P. inscribatur: nempe, quia caput istud quod hæc l. continetur, ad rei priuatæ fundorum peræquationem pertinet, idè ex ampliore illà Formulâ seu constitutione decerptum hoc ad Vrfacium Com. R. P. directum fuit, ad cuius dispositionem

tionem res priuatæ pertinebant: Qui mos Tralatitius, ad diuersos eandem constitutionem eodem exemplo emittendi, vel saltem aliquod caput ex ampliore constitutione aliquâ decerptum, ad alium atque alium dirigendi. De quo peculiari capite in Prolegomenis Theodosianis. Maneat igitur, hanc legem cum illis sociandam, velut ex eadem proluxiore constitutione petitam. Sic quidem vt posterior huius legis pars, ab hoc titulo fugitiua clausulam quandam generalem contineat formulæ illius, seu mandatorum Sebastio illi Comiti Primi ordinis Peræquatori generali misso in prouinciam quâ Honorius edicit, peræquationem generalis illius peræquatoris ratam omnino manere oportere, neque speciale ab aliquo Inspectorem à se impetrari posse, vel impetratum valiturum: de quo dicam ad d. l. vlt. inf. de Conscriptoribus.

¶ Prioris partis huiusce leg. quæ sola propriè huic titulo conuenit, vt pote quæ de locatione prædiorum Emphyteuticorum rei priuatæ agitur, duæ sunt sententiæ: Prior Locationem hanc nunc faciendam, cessante Comitum R. P. iussione, cum tamen

aliàs locatio fundorum Emphyteuticorum rei priuatæ Comitum R. P. dispositione & iussione fieret; quod indicant quoque satis lex 3. 6. sup. Nempe extra ordinem misso Peræquatore Generali, interrim Comitum R. P. auctoritas hæc parte interquiescebat. Posteriore sententia, Locationi emphyteuticorum prædiorum hanc legem dicit Honorius, videl. vt quemadmodum ad releuandum aliorum fundorum censum peræquator hic Sebastius missus fuit, (vt docent quinque leges illæ, quæ cum hæc nostrâ coassandæ sunt, putà d. lex 14. 15. 16. inf. de Conscriptoribus: & d. lex 13. sup. de Senatoribus & Glebali collat. & l. 9. inf. de præd. nauicular.) Ita & emphyteuticorum pariter prædiorum pensionem subleuet. Et quidem pro eadem quantitate & proportionem: Quanta fors, inquit, aliorum fundorum in aliis functionibus fuerit subleuata, tanta etiam in pensione Emphyteuticis prædiis dematur: Pensio hæc, & l. 17. inf. de extraordinar. propriè est præstatio, quæ ex Emphyteuticis prædiis pendebaratur: qui & Canon dicitur l. 19. inf. de amonã & tribu.

DE ACTORIBVS PROCVRATORIBVS,
ET CONDVCTORIBVS" REI PRIVATÆ.

TITVLVS IV.

XI. COD. IVST. LXXII.

De Conductoribus & Procuratoribus siue Actoribus prædiorum
fiscalium & Domus Augustæ.

" Huc pertinet quoque Titulus prox. 5. inf. qui conductores rei priu. & tit. vlt. hoc lib. de Conductoribus & hominibus domus Augustæ.

PARATITLON.

DE ACTORIBVS rerum priuatarum præter Rubricam, & l. 1. 2. h. tit. agitur insuper l. 1. 11. sup. de iurisdic. l. 7. 12. sup. de desertoribus: l. vlt. inf. de conlat. fundor. patrimonial. l. 1. 2. inf. de extraord. muner. l. 6. inf. de exactionib. Dicuntur Actores rei priuatæ Rubr. & l. 2. h. tit. & l. 1. sup. de iurisdic. & l. 6. inf. de exactionib. Rerum priuatarum Principis, l. 1. h. tit. Actores rerum Principis, l. 7. sup. de desertoribus. Actores domus Principis, l. 1. 2. sup. de desertoribus. Actores Dominici, l. 1. 1. sup. de iurisdic. l. vlt. inf. de conlat. fund. patrim. & Interpretes ad l. 1. h. tit. Actores patrimonij Principis, l. 1. 2. inf. de extraord. mun. Prærogatiis quibusdam hi subnixi fuerunt, nempe immunitate à muneribus extraordinariis, l. 1. 2. inf. de extraord. mun. Ac multo magis ab indictionibus Rectorum, Principalium curiarum, l. 2. h. tit. Penæ contra in hos decreta feruiores, quia eorum etiam delicta grauiora erant, peccandique comæatum sibi facile faciebant. Itaque eadem disciplinâ cum cæteris prouincialibus teneri iubentur à Iudicibus prouinciarum, l. 1. sup. de iurisdic. l. 7. 12. sup. de desertoribus. Imò grauior pœna in hos constituitur à Constantino M. l. 1. h. tit. Crimina eorum fuerunt hæc inter alia, de prædatio prouincialium, l. 1. h. tit. Latebræ præbitio reis, l. 1. 1. sup. de iurisdic. l. 7. 12. sup. de desertoribus. Contumacia in soluendis solemnibus speciebus, l. 6. inf. de exactionib.

II. DE PROCVRATORIBVS rei priuatæ est non tantum Rubr. & lex 1. h. tit. verum insuper lex vlt. sup. ad leg. Int. Repetund. lex vlt. sup. de iure fisci: lex 1. sup. de Domibus ad rem priuat. Procuratores domorum, l. 1. de domib. ad rem priuat. Procuratores possessionum Principis, l. 1. 3. de paganis: hi domorum Principis curam

habebant reparandarum, d. l. 1. De horum calumniis, deque depraedationibus prouinciales sæpè questi, l. 1. hoc tit. Eos puniri ignis supplicio voluit Constantinus M. leg. 1. hoc tit.

III. De CONDUCTORIBVS Rei priuatæ præter Rubricam & l. ult. hoc tit. insuper lex 1. 6. 7. sup. de locat. fund. patrim. erit instit. prox. qui conductores rei priu. fideiuss. exigi non debent. Item tit. inf. ult. de conductorib. & Patrimonij Principis, l. 1. 2. inf. de extraordinar. Conductores domus Augustæ, tit. ult. Conductores domus nostræ, l. 5. 4. inf. de hereticis. Hi suberant Rationali, l. ult. hoc tit. & Fideiussores dare debebant, exceptis Comitibus Consistorianis, l. vn. qui conductores: Hos Principes æquo iure cum aliis prouincialibus agere voluerunt, l. 1. 2. de conduct. domus Augustæ, vt in causis agendis, ita & tributorum illatione, l. 6. inf. de exactionibus.

IV. De COLONIS rei priuatæ præter l. ult. h. tit. est insuper lex 5. inf. de extraordinar. & l. 2. sup. de fugitiuis Colonis: dicuntur homines, l. vn. inf. de conductoribus & hominibus domus Augustæ.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Philippum Vic. Urb."

SI quis ab Actore rerum priuatarum nostrarum, siue à Procuratore, fuerit vexatus, super eius calumniis, vel depraedationibus, deferre querimoniam non dubitet. Quæ res cum fuerit comprobata, sancimus, vt idem qui contra prouincialem quidquam moliri fuerit ausus, publicè concremetur: quoniam Grauior * pena constituenda est in hos, qui nostri iuris sunt, & nostra debent custodire mandata. Dat. 111. Non. Mar. Heraclea, Constantino A. 111. & Licinio Coss. [313.]

INTERPRETATIO. Quicumque ab actore dominico, vel procuratore fuerit alicuius iniurie improbitate vexatus, de eorum calumniis vel depraedationibus ad Principem conuolare debet; quæ res si potuerit adprobari, eos qui circa prouinciales talia facere ausi sunt, placuit incendio concremari: quia grauiorem penam Principes constitui voluerunt in eos qui sui iuris sunt, & sua debent custodire mandata.

NOTÆ.

* Hæc lex in Cod. Inst. miris modis deformata: l. 9. Cod. vbi causæ fiscales: aliâque inscriptionem & subscriptionem habet, cum tamen euidenter hæc ipsa lex sit.
 * Philippus Vicarius Urbis sub Constantino M.
 * Vicarij etiam Urbis, iam inter initia Imperij Constantiniani fuisse: de quo in Apolytico nostro de Suburbicariis.
 * Prouincialis, vt vers. quæ res.
 * Vexatus, vel calumniis, vel depraedationibus, vt mox: in Cod. Inst. vexatus iniuriis.
 * Prouinciarum nomen tributum etiam positum intra Vicariam seu Vicarianam Urbis dicecesim.
 * Hæc sententia translata & afflata legi vn. Cod. de Conductoribus, procuratoribus, sive Actoribus praediorum fiscalium &c.
 * Heraclea hæc lex data proponitur si de ea qua: in Macedonia, vel Thraciâ, vel Ponticâ, id accipiendum, tum hæc lex Licinio tribuenda fuerit: sed tenetur inscriptio ad Philippum Vic. Urbis, quæ hanc leg. Constantino M. (Vbis Romæ domino) adserit. Igitur de Heraclea Lucania id accipiendum fuerit. Sed & hoc dubium. Hoc enim tempore Constantinus M. Mediolani versatus est: Quid si de Heraclea id accipiendum, quæ in Gallia? cuius meminit Stephanus, vt in subscriptione pro Mar. scribendum videatur Mai: quo sanè mense hoc Anno 313. Constantinus M. in Gallia fuit: Verùm malo hanc legem referre ad An. D. 315. quo sanè Anno Constantinus M. in Macedonia fuit: Quare eo ipso tempore data ab eo Thessalonæ lex 1. de din. officiis.

COMMENTARIVS.

DE PŒNA Actorum & Procuratorum rei priuatæ Prouinciales concutientium, est hæc Constantini M. Constitutio seuerissima: Qui vt cæteroquin aliis criminibus infames erant (de quo monuit iam satis Paratitlon;) ita prouinciales miserè vexabant, obtentu rei priuatæ, & officij quod circa res Principis sustinebant; nempe eos calumniis seu calumniosis actionibus appetentes, vel depraedantes. Quare subindè constitutionibus Imperatorum repressa eorum audacia, tum aliâ in re, l. 1. & 11. sup. de iurisdict. l. 7. 12. sup. de desertorib. l. 6. inf. de exactionib. tum hæc parte fundatâ prouincialium securitate, & indemnitate ab eorum vexationibus, calumniis, depraedationibus.

Ac primum, excitis & excitatis prouincialium

querelis, qui vix etiam de his conqueri ausi, maiora veriti: haud aliter atque exciti, & excitati accusatores prauorum Iudicum, Comitum, Amicorum, Palatinorum ab eodem Constantino M. aureo Ediçto quod extat l. 4. sup. de exactionibus. Secundò, penam atrocissimam his, qui conuicti essent prouincialem aliquem concussisse, minatur Constantinus M. nempe ignis, seu viui-comburij, quæ Genium & characterem Constantini representant: cuius etiam grauissimæ pœnæ rationem ipse subiungit: nempe quod Grauior constituenda sit pœna in hos qui iuris Principis sunt, & qui Principis mandata custodire debent: Cui concinit quoddamtenus & in genere Valentiniana Nonella 5. de Sepulchris, his verbis: vehementius coercendus est, quem peccasse mireris: scelus omne grauius facit claritudo

claritudo persone. Vt omittam vetustiora hanc insententiam dictasquale illud Iuuenalis,

Omne animi vitium tantò conspectius in se Crimen habet, quantò maior, qui peccat, habetur.

Quæ tamen omnia nondum expriment ratio-

nem Constantinianam, & Constantini Characterem.

¶ Viui-comburij porrò pœnam & aliis pluribus constitutionibus, & facinoribus facillè impo- fuit Constantinus; de quo vid. plura in Paratitlo, de penis: quomodò & aliàs idem in exacerbandis pœnis aliquando nimius fuit.

II. * Imp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Seuerum M. Vic. Urb."

DIVVM Iulianum † hoc competentissimè decreuisse comperimus, vt Actores rei priuatæ nostræ minimè necessitatibus terrentur, adque afflicterentur iniuriis, quas sæpenumero Rectores prouinciarum, vel adrogatione illicitâ Principalium, vel propriis decretis Ordinis, fieri censuissent: Quod aded nos probamus, vt ratum esse iubeamus. Dat. XI. Kalend. Aug. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

INTERPRETATIO. Iulianum principem bene ac salubriter statuisse certissimum est, vt Actores domus dominicæ nullis necessitatibus turbarentur, aut fatigaretur iniuriis, quas eis frequenter Rectores prouinciarum per suggestiones principalium facere consueverunt; cuius facti constitutionem in tantum rationabilem & necessariam iudicamus, vt firmam permanere iubeamus.

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst.
 * Hoc ipso Anno in Inscriptione legis 68. inf. de Decurion. Vbi dicam.
 † Iuliani hæc constitutio non extat: Et tamen cuiusdam constitutionis partem constituerit, mox etiam.
 * Competentissimè: ita dilertè habet Anianus Pat. Cum Editiones quædam, Tiliiana, Cuiaciana, habeant competentissimè. Interpretes huius l. explicat, bene ac salubriter.
 * Necessitatibus, id est, muneribus: Sic extraordinaria necessitas l. vlt. inf. de extraordin. munerib. Plura in Gloss.
 * 163. Terrentur? Iniuriis.
 * 163. Principales? 163. Ordines?

COMMENTARIVS.

EXTRAORDINARIIS INDICATIONIBVS, à Rectoribus Prouinciarum, Principalibus Curisque, Actores rei priuatæ atteri vetat hæc l. Valentinianus Sen. confirmata in hoc anteriore quadam Iuliani Imperatoris constitutione, quæ hoc ipsum iam cautum fuerat: extraordinariis, inquam, indicationibus, quæ à Rectoribus indicabantur contra ius. Nam ab iis quæ à Principe seu Imperatore indicabantur, Iulianus neminem immunitatem esse voluerat, ne quidem eos qui patrimoniales fundos retinebant: vt docet eius lex 1. inf. de extraordin. & l. 2. inf. de conlat. fund. patrimonial. Extraordinariis igitur tantum atteri vetuit Actores rei priuatæ. At enim Valentinianus vtramque pariter immunitatem sancit: nam & priuatæ rei possessionibus immunitatem ab extraordinariis muneribus tribuit, etiam iis quæ Princeps iure indiceret, vt docet lex vlt. inf. de conlat. fund. patrim. pariter vt eadem immunitas tribuitur, l. 1. 2. 5. 9. 12. 13. 17. 20. de extraordin. munerib. l. 3. inf. de Indictionibus: Et Indictiones illas extraordinarias, quibus Actores rei priuatæ atteri contra ius solebant, à Rectoribus prouinciarum, Principalibus, Curisque hæc l. damnari; pariter vt Iulianus damnauerat: scilicet, quod hæc l. docemur, Actores rei priuatæ iniuriis Rectorum, Principalium, & Curialium obnoxij erant: tanquam locupletes & ferendis

oneribus pares; Sæpè inquam Rectores prouinciarum cæterique, quos dixi, pro arbitrio suo eos necessitatibus nonnullis atterebant, & iniuriis afflictabant, id est, iis quædam indicabant, tanquam de facili ea sustinere possent, forè ad opera publica, vel ad publicas voluptates, vel ad annonam ciuicam, aliæque similia. Quare id nunc damnat Valentinianus, Iulianum in eo secutus, hæc leg. vbi cui videatur legendum; Quas sæpenumero Rectores prouinciarum, vel adrogatione illicitâ Principales, vel propriis decretis Ordines fieri censuissent: vt ita tria hominum genera designentur, qui iniuriatè miseris Actores rei priuatæ atterebant, ceu in prouinciis præuulerent: Rectores, inquam prouinciarum, Principales item in licitâ adrogatione, de quorum usurpationibus illicitis dixi prolixè ad l. 4. inf. de extraordinar. Videndus & elegans eam ad rem Saluiani locus lib. 5. Alioquin ordinariorum munerum adscriptio ab his fiebat, l. 5. sup. de his que admin. l. 17. inf. de Decurion. non extraordinariorum, d. l. 4. Tandem & Curia, decretis suis. Si verò vulgatâ lectione stamus, tum Rectores soli attrinisse Actores iudicari videantur, stimulati tantum à Principalibus & Curis. Quod Interpres voluit: Sed prior interpretatio mihi magis placeat.

III. * Idem AA" ad Crescentem" Vic. Afric.

IN negotio criminali, per Rationalem Colonos", vel Conductores" rei priuatæ nostræ, quorum repræsentatio" poscitur", exhibendos esse Sinceritas" Tua cognoscat: In ciuili verò causâ Defensorem" domus nostræ adesse debere. Dat. pridie Non. April. Alceo, Valentiniano & Valente AA" Coss.

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. Concordat verò ei lex 1. & 11. sup. de Jurisdictione.
 VALENTINIANVS & VALENS.
 Crescentis Vicarius Africa, sub Valentiniano Imp. cui inscribitur quoque Anno 371. Gratiano 2. & Probo Coss. Lex 17. de amonâ & tributa: Meminit eius & Am. Marcellinus, in eiusdem Anni 371. gettis. lib. 2.8. extremo. Pluta in Profpogor.
 De Colonis his rei priuatæ: v. & l. 5. inf. de extraordinariis: & l. 2. sup. de fugitiuis colonis: vbi consule Paratilon.
 De Conductores his rei priuatæ, v. Paratilon.
 Repræsentatio, id est exhibitio: vt mox, exhibendos.
 Per Iudicem, missis Officialibus.
 Exhibendos, id est tradendos Officialibus à Magistratu missis.
 Sinceritatis titulus tributus Vicario: & quidem, Africa. V. Notitiam.
 Defensor domus Principis, id est Rationalis, vt supra vocatur, de quo mox.
 De huius loci subscriptione mox.
 26. III. id est A. D. 370. vel, IV. id est A. D. 373. de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE PROCESSU in causis Colonorum vel Conductorum rei priuatæ tum Criminalibus, tum Ciuilibus, est hæc Valentiniani Sen. constitutio: De cuius sententiâ antequam ago, præter ea quæ iam in Notis de Crescente Vicario Africa, ad quem hæc lex data est, dixi: de Era Temporis seu Consulatu, de quo loco vbi hæc lex data dicitur, prius dispiciendum est.

Quod prius attinet, subscriptus huic l. Consulatus Valentiniani & Valentis: non, adscripto Consulatus numero: quomodo primus horum Augustorum Consulatus notari solet, qui congruit A. D. 365. Et his tamē Coss. hæc lex adscribenda non videtur: duplici ratione, tum argumēto Crescentis Vicarij, Africa, ad quem hæc lex data est: qui vtiq; Gratiano 2. & Probo Coss. id est A. D. 371. fuit, vt ex l. 17. inf. de amonâ & tributa, & Am. Marcellino lib. 2.8. extremo, p. 408. iam in Notis ostēdi. Tum etiâ argumēto loci subscripti: de quo mox. Quare, quod & alibi sæpè ostēdimus, adsignandus & hic Consulatus Valentiniani & Valentis numerus aliquis remotior: vel inquam, Valentiniano & Valente Tertium Coss. id est, An. D. 370. vel 14. id est An. D. 373. In hoc enim tempus incidit Crescentis Vicarius, quo ipso tempore Romanus erat Comes Africa, vt ostendit Amm. Marcellinus dicta loco: Atqui Romanus fuit Comes Africa A. D. 372. vt docet lex 13. sup. de diuersis officiis. Quare vicium etiam in Inscriptione, in qua soli duo Augusti Valentinianus & Valens scil. inscribuntur; et si adscribenda cuiuspiam videretur hæc lex Valentiniano & Valenti II. Coss. id est A. D. 368. Verum, malim ipse, hæc leg. referre ad A. D. 370. & in Inscriptione tres Augustos adnotare, Valentinianum scil. Valentem & Gratianum, AAA. quomodo etiam inscribuntur l. 17. inf. de amonâ & trib. quæ, vt dixi, eidem Crescenti Vicario Africa inscribitur.

Quod locum subscriptum attinet; Sane is vel corruptus, vel certè incognitus. Putet quis reponendum Alitino, quomodo subscriptum A. D. 373. in l. 5. inf. de reparat. Appellationum: Certè si Alitino retineamus, id stare non possit, quandoquidem A. D. 368. 371. Valentinianus non in Italiâ, verum in Gallia constitit: & Olybrius P. V. cui ea lex in-

scribitur, non fuit P. P. A. D. 373. Quare subductis omnibus, putem & hic reponendum Alceo, & in d. l. 5. fortè pariter reponendum; vt sic Alceum in Galliâ quaramus, vbi Valentinianus constitit A. D. 368. & A. D. 370: ac ferè Treuiris, vel Vangionibus. Ego, dum certius quid affertur, putem vel vicum Elze, vel Alzherum, qui ed omnino loci sunt. Et verò eo Rheni tractu Valentinianus per hæc tempora egit, apud Vangiones, inquam, Alta ripa, Mutiatici, Contionaci, Brisiaci, Robore: de quo in Chronologia.

¶ Nunc de huius l. sententiâ, vbi præsupponendum Rectores seu Iudices ordinarios, in homines rei priuatæ delinquentes, Iurisdictionem nihilo fecius atque in alios habuisse: h. l. & l. 1. sup. h. tit. & l. 3. sup. de Iurisdic. l. 8. 9. Cod. vbi causa fiseales: Hæc inquam certissima sunt: De exhibitione tantum rei per quem facienda esset, & num Rationalis præsentia in iudicio requireretur, agitatum fuit. Definit igitur Valentinianus Imp. hæc l. in causâ criminali, si colonus vel conductor rei priuatæ Principis criminis accusetur, Rationalem rei priuatæ, sub cuius alioquin dispositione erant prædicti coloni, & conductores, exhibere eos cogi & repræsentare seu tradere, missis officialibus ab ordinario Iudice seu Rectore, veluti Vicario: ita quidem, vt huic criminali negotio, eiusq; cognitioni vel iudicio immiscere sese non possit, neque obtendere sese adesse debere: Quod tamen Rationales voluisse videntur, eo obtentu quod, vt dixi, sub eorum dispositione illi essent. Et sanè ita aliquando obtinuit, vt Rationali præsentia causa tractaretur, l. 8. Cod. vbi causa fiseales: Verum hoc casu præsentiam Rationalis non expectari vult Valentinianus. Imò & Honorius Imp. postea nequidem ad exhibitionem reorum, officium Rationalis necessarium esse definiuit l. 11. sup. de iurisdictione: Minimè, inquit, Prouincie Rector expectet in reos animosus actorem dominicam, sed habeat exhibendis noxiis potestatem, utatur legibus, nullo interposito Rationali: latebris reus potestare ordinarij Iudicis protrahatur, ne per consilium Actorum iudicij fiat dilatio. Ergò ex hæc l. in homines rei priuatæ Rectores Ordinarij seu ciuiles Potestates criminum reos

Qui Conductores Rei Priuatæ Fideius. 409

reos ita iurisdictionem habent, vt non tantum sententiâ in eos ius habeant, punirèque eos possint, verum etiam ita vt præsentia Rationalis non requiratur h. l. Illud tantum requiritur h. l. vt per Rationalem exhibitio fiat. Quod & ipsum remissum d. l. 11. sup. de iurisdictione: & sic captura ius Iudicibus quoque eâ l. tributum. Et hæc quidem de causâ criminali. In ciuili verò negotio Defensorem Domus Principis, id est Rationalem adesse debere definit h. l. Valentinianus, pariter vt l. 5. sup. de iurisdictione: quæ eiusdem Valentiniani est, & ad quam dixi.

Illud obiter notandum, defensorem domus Principis, pro Rationali hic dici: quomodo & Symmachus lib. 10. ep. 53. eodem περὶ ἀλλοτρίων, Defen-

sores & Rationales Augustissima domus vocat: mox sine eiusdem epistola, defensorem domus venerabilis Rationalem vocat.

Ratio porò differentia inter criminalem causam & ciuilem in aperto est; vt Reatus scil. omnem honorem excludit, ita & publicè interest reos quoscumque erui, puniti, qui sæpè Rationalium gratiâ elabebantur: at in causâ ciuili, si cui utilitas vertitur.

¶ Cæterum haud inanis coniectura est, pertinere hanc leg. ad Tripoleos Africa ærumnas, quas describit Amm. Marcellinus lib. 2.8. extremo, vbi dicitur ait, apud Vticam, sententiâ Vicarij Crescentis (cui hæc lex, & d. l. 17. inf. de amonâ & Trib. inscribitur) multos morti addictos fuisse.



QUI CONDUCTORES REI PRIVATÆ FIDEIVSORES EXIGI NON DEBENT.

TITVLVS V.

Nullus talis Titulus extat in Cod. Iustiniano.

I. * Imp. Arcad. & HONOR. AA. Eulogio Com. R. P. "

VIDQV ID Diui parentis" nostri Valentiniani Senioris iussio † de fundis priuatæ rei continebat, nostrâ etiam auctoritate firmamus. Vt igitur ille præceperat, Ne Consistoriani" Comites fideiussores in suscipiendis possessionibus darent, quod etiam Diuus Gratianus † secutus est, custodiri oportet. Dat. III. Kalend. Mai. Med. Honorio A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
 Eadem Eulogio Comiti R. P. inscribitur ante triennium An. 395. lex 10. inf. de infirm. his q. sub Tyr. & l. 2. inf. de incorp. porat.
 Parentem vocat, in Imperio decessorem: de quo in Imper. Romano.
 † De hac Valentiniani Senioris constitutione, mox dicam.
 De Consistorianis Comitibus fuit, sup. titulus, lib. 6.
 † Gratiani constitutio notanda, quæ alibi non occurrit.

COMMENTARIVS.

FIDEIVSORES regulariter Conductores rei priuatæ dare tenebantur: quod præter hanc legem docet quoque lex 4. sup. de locat. fund. parim. vbi pluta. Et Consistorianis tamen Comitibus id priuilegij loco datum relaxatūque, vt ne priuatæ rei possessiones conducentes fideiussores dare cogentur; Quorum & alia priuilegia fuerunt: Nempè enim à sordidis muneribus immunes erant l. 15. 18. inf. de extraord. sue sord. mun. à prædicatione Tyronum & equorum: l. vn. inf. qui à prabit. Tyron. à Præturæ onere, l. 28. sup. de Prætor. à metatis, l. 3. sup. de metatis: excepto necessitatis casu, vt in specie Nouelle Valentiniani, quæ inter Theodosianas, est 44. de Tyronib. De quo & quinam hi Comites Consistoriani sint, suo tit. 12. sup. lib. 6. de Comitibus Const.

¶ Huius verò, quæ de hæc l. agitur, immunitatis Tom. III.

primum auctorem facit h. l. Honorius Imp. Valentinianum Seniore, cuiusdemque approbatorem Gratianum, Quorum exemplum & ipse nunc sequitur, firmata Valentiniani super eo constitutione: neque in hoc tantum capite, sed constitutione generali de fundis rei priuatæ. Quæ quidem Valentiniana illa solemniter constitutio est, cuius pars adhuc quædam superest, siue lex 1. siue 2. sup. de pasuis: cuius duo quoque alia capita memorantur hæc l. & lege. 1. C. de locat. præd. ciuil. Ea constitutione Valentinianus in vniuersum de fundis rei priuatæ accuratè sanxerat, quod hæc lex ostendit: quam denique secuti Principes subindè videret Gratianus & Valentinianus d. l. 1. C. de locat. fund. ciuil. Theodosius M. l. 3. sup. de locat. fund. parim. & l. 2. d. tit. Cod. de locat. fund. ciuil. Honorius hæc l. & l. vlt. inf. de collat. fund. patrimonial.

¶ Hic interim exemplum habemus, quo fideius-

foris dandi necessitas quibusdam remittitur, propter dignitatem videl. cum & aliis iniuria cuiusdam grauiamini & contumelia speciem contineat fideiussoris dandi necessitas; ac nominatim in his qui positi in dignitatibus essent: sic & l. quotiens 17. C. de dignit. in eius specie fideiussoris dandi

necessitas viris Illustribus remittitur: Et aliis quoque nonnullis aliis: vid. tit. qui satisfactio & l. 12. Cod. de proxim. sacr. scrip. & l. ult. de Princip. Agent. Habemus deinde exemplum, quo Consistorianis etiam Comitibus fundos priuata rei suscipere, conducere licebat.



DE GREGE DOMINICO.

TITVLVS VI.

XI. COD. IVST. LXXVI.

'Paratitli vice adde & l. 1. de Equis Curulib. vbi pariter gregum dominicorum mentio fit.

I. * Impp. ARCADIVS & HONORIUS AA. Cæsario. P.P."

PROPOSITIS Sublimis Magnificentia Tuæ minimi maximique moncantur Edictis, vt sciant singulas auri libras ex propriis facultatibus eruendas pro singulis equis vel equabus, siue Hermogenianis, siue Palmatis, nisi eas sponte obtulerint; In his verò, quos ex aliis Gregibus occupatos esse constiterit, sex auri vncias fisci viribus inferendas. Dat. prid. Kalend. Decemb. Constantinop. Olybrio Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

- * L. vn. Cod. Iust. cod. tit. lib. 11. f. 75.
Cæsarius sub Arcadio Imp. PP. & quidem Orientis, vt vel ex Palmatorum equorum mentione liquet. v. de eo Protopop. & Philostorgium, lib. 11. c. 5.
Inuenta hæc Cod. Iust. ad maiorem exactitudinem: Propositis Edictis Sublimis Magnificentia Tuæ &c.
Etiam Illustris.
De his Edictis Praefectorum Praetorio, mox.
Seruandas, in nonnullis Cod. Iust. male.
De Palmatis, id est, Palmatis: quomodo expressè habet Codex Iust.
In Cod. Iust. eos: Quod si verum, vt vnaque referendum fuerit eodem sensu ad equos & ad equas.
De hoc, sine Commentarij.
Restituerint.
Pro his.
Dominicis scil. arg. Rubricæ de quo mox, non verò priuatum.

COMMENTARIVS.

REGES EQVORVM (qui nobis Hævas) varios habuere olim Imperatores Romani, vt vel hæc lex Arcadij Imp. ostendit: vt & altera Valentis l. 19. sup. de Prætoribus: Equorum inquam, in vsu videl. suos, de quibus etiam agitur l. 2. sup. de tractorijs & statinis: l. 2. sup. de pascuis: l. 1. & 2. infr. ne opera à conlat. exig. Et sic lex in vniuersum de Equis Imperatorijs hoc Codice constitutiones occurrunt: In vsu inquam eorum, veluti in voluptates seu ludos; & Circenses quidem, vt docet d. lex 19. & lex 1. infr. de equis curulib. Qui & idem Greges Dominici dicti: Rubr. huius tit. Quomodo & vetus Orbis Descriptior sub Constantio & Constante Imp. diuina animalia, deia zwa, vocauit: Diuina scil. huius æui stylo, id est, Imperatoria, seu Dominica: Alij sacra, de quo mox. Horum verò Gregum Præpositos memorat quoque Notitia Imperij Orientalis sub dispositione Comitum rerum priuatarum, id est, Rerum Dominicarum.

Erant autem hi Greges Dominici per Orientem varij, pro opportunitate videlicet Regionum, quæ Equis Generosis censebantur: Greci, de quibus l. 1. infr. de Equis Curulibus: Phrygij item & Cappadoces. De Phrygijs, & Phrygijs gregibus nominatim est Valentis dicta lex 18. sup. de Prætorib. & non vna eorum mentio apud Nemesianum, Claudianum, alios, locis mox producendis. De equis Cappadocia vniplures agunt: & in his quidem Xenophon iam olim 4. expedit. Cyri. Hierocles in Hippiatricis: Solinus cap. 47. vbi ait, Cappadociam terram ante alias altricem equorum, & prouentui equino accommodatissimam, Oppianus & ipse Cappadox Cynegetes. 1. vers. 171. Apuleius lib. 8. Dionysius Periegetes: Capitolinus in Gordianis: Vetus Orbis descriptior sub Constantio & Constante cap. 21. Gregorius Nazianzenus orat. 20. in fun. Basilij p. 318. Zosimus lib. 2. Claudianus lib. 2. in Rusin.

Rusin. & in laud. Sirene: & de Equo Honorij: Aethicus Sophista: Vegetius lib. 4. Veterinaria cap. 46. Cappadocum, inquit, gloriosa Nobilitas, Hispanorum par. vel proxima: quod ad interpretationem leg. 1. infr. de equis Curulib. maxime facit: Iustinianus Nouella 30. Ex Gregorij etiam Nazianzeni epistol. 183. colligere mihi videor, in Cappadocia Rectores prouinciarum multam Equorum iudicatis quandoque imposuisse. Atenim hoc æuo Insignes cūmprius primæque qualitatis in Cappadocia fuere Equi Hermogeniani & Palmati, & Greges horum equorum. Palmatorum equorum non hæc tantum lege, verum quatuor insuper alijs locis mentio fit: puta primùm l. 1. infr. de Equis Curulib. Secundò, in Itinerario Hierosolimitano seu Burdegalensi, quod scriptum sub extremis Constantinianis M. vbi perperam hæctenus editum fuerat, villa Pampali, pro villa Palmati; Cappadocia, inquit, mansio Andauilis: ibi est villa Pampali [x. Palmati] vnde veniunt equi Curules prope Tjanam, vnde fuit Apollonius Magus. Huius villæ etiam nulla mentio in vtroque Itinerario, Pentingeriano, & Antonini; attamen Andauilis prope Tjanam fit in vtroque mentio.

Itiner. Antonini.
Cappadocia Sasima. m. p. xxiv.
Andabilis. m. p. xv.
Tyana. m. p. xvi.

Itiner. Pentinger.
Colla. xxii.
Addauilis xv.
Tyana. xxvii.

Tertiò, & quidem ante hos omnes meminit Nemesianus in Cynegético:
Cornipedes igitur lectos det Grecia nobis,
Cappadocumque notas referat generosa prapago
Argææ & PALMÆ nuper grex nomine sacrum.

Nam ita hic versus restituendus mihi videtur, vt iam alibi monui: cum hæctenus ibi legeretur: omnis aiorum: pro, nomine sacrum. Grex sacrum, id est, Grex equorum Dominicorum, Imperatoriorum. Nam quod aliter Barthius 3. Aduersar. 15. restituere conatur, nihili est. Sic enim & Claudianus de laudib. Sirena:

delectus equorum,
Quos Phrygia matres Argæaque gramina
pasta,
Semine Cappadocum SACRIS præsepibus
edunt.
Sacra præsepia, sunt Greges Dominici An Grex sacrorum [Imperatoriorum] Equorum: vt Nemesianus. Idem Claudianus de Equo Honorij:
O felix sonipes! tanti cui frenæ mereri
Numinis, & SACRIS licuit seruire lupatis:
Seu tua per campos vento iuba lustr Iberos;
Seu te Cappadocum gelida sub valle natantem.
Argææ lauere mures.

Et vetus Orbis descriptior sub Constantio & Constante cap. 20. diuina animalia vocat. Dicuntur Equi sacro vsui necessarii, l. 2. sup. de Tractorijs. Tom. III.

Tandem insignis admodum locus de his Palmatis equis extat Helychij Illustrij, quinta Chronica historiae suæ parte, quem nobis seruaui veterum Glossarum Nomicarum Author in Παλματίς: & hanc nobis seruaui quoque vir & doctissimus & omnium humanissimus Carolus Labbeus. Verba Glossarum Authoris sunt: Παλματίς ἄνους: ὄντι παλματίη ἵππῳ. ἂν ὃ δὲ Παλματίη ἵππῳ παρὰ πλάσιος, διὰ τυρανίδα ἐδημιόθη. ἀπὸ δὲ ἐστὶν ὁ Ἰλλύριος Ἡσυχίου ὁ φιλοσόφος τῆς Μικασίας ἐν τῇ εὐχρονικῇ διασημαίη τῆς ἰστορίας, ταῦτα: Κατὰ τὴν χροίαν Οὐαλεῖων ἐν Κατασίρῃ ἡ Καππαδοκίας Παλματίς τις δίκων μὲν ἀπὸ τῆ βασιλείᾳ κερτημῆθη τῶν μοναρχήτων ἐκινουμένη ἀσέλγηθ ἢ εἰ τις ἕτερος ὡς ἡ ἑσπατικῆ τινῶ ἰσθμῶ τῆνομα γαμετῶ Αἰδεῖαν καλομένην ἀρπάσαι ἢ εἰς Σίδω ἐκκομισαί: διότι προσατέων ἐτῶ χανῆ ἑδωντίας τῆ δῆμα μοίρας.

Ex his omnibus iam Veterum testimonijs, nominatim ex Helychij loco liquet: Primò quidem, etiam Cappadocum equorum antea quoque ceu insignium mentio fiat à superioribus Scriptoribus, etiam ab Oppiano, qui & ipse Cappadox erat, attamen Palmatorum nominatim in Cappadocia equorum originem repetendam à Valeriani Imp. temporibus: Quare etiam Nemesianus Cynegético (quod scripsit is sub cari Imp. liberis, Carino & Numeriano, viginti paulò plus post Valerianum Imperat. annis) nuperam originem eis tribuit:

Palme NUPER grex nomine sacrum.

Secundò liquet apertissimè ex prædicto Helychij & Itinerarij Burdigalensis loco, itèmq; ex l. 1. infr. de Equis Curulib. Palmatis dictos à Palmatio quodam, Equorum istorum diuine, cuiusque villa in mansione Andauilis haud procul Tjanà erat, in qua Equi illi stabulabantur. Quò forte respexerit Basilius Cæsareæ Cappadociae Episcop. homil. in Psalm. 48. p. 285. cum notat inter alia vanitatis argumenta, quod quidam iusserint sua ipsorummet nomina Equorum gregibus imponi: ἴδῃ ὃ τινες ἢ ἐγγίλας ἵππων τὰς αὐτῶν προσεγοίας ἐσημνῶμενοι ἐπὶ πολλῶ συμπαραταθῶναι τῆ βίῃ τῶν μνημῶν αὐτῶν ἀπενησοῦν. Quare valcant iam inanes suauisque alia de Palmatis his equis coniectura: Eorum primo qui Palmatis Equos à palma deriuant, quasi quod Triumphantium sint & Victorum, sicut Tunicæ fuere Palmate; vt maxime Nemesianus ad Palme nomen alluserit more poetico. Secundò inanis pariter coniectura est eorum, qui à Palma quoque deriuantes interpretantur, quasi quibus venerentur Aurigæ in Circo pro Palma consequenda: Alij quasi palmati numero gloriosos, vt dicitur leg. 1. Alij, ex Palmæ candenti ferro armis equinis impressæ indicio, quo notarentur Equi ex Syria & Palæstina &c. Vt & eorū, quinto loco, qui Palmatis dictos, censent à Palmato, qui P. V. Romæ fuit sub Honorio Imp. A. n. D. 412. (vt docet vel lex ult. de priuileg. corpor. V. R.) Qui error est Panciroli, ad Notitiam Imperij: & var. c. 257. & grauis quidem; cum longè ante hunc Palmatum P. V. & ante Honorium Imp. Palmatorum equorum mentionem fieri videamus, vel in Valentianis Sen. Constitutione l. 1. infr. de Equis Curulibus. Sextò, inanis etiam coniectura est eorum, qui censent ab Agitatore quodam Circensium ita dictos, quod Alciatus & Cuiacius ex prædicto Helychij loco collegisse videtur, in quo nil tale extat: verum de eo dicitur, ὅτι προσεταθῶν ἐτῶ χανῆ ἢ ὄναι- τίας

rias rō d'ūm polgas; quæ verba hunc sensum habent: Quod Palmatus contrariæ factioni agitatorum quàm cui Imperator fauisset ipse faueret, & sic contra Imperatorem. Septimò, neque à colore sic dicti Palmati, quod Alciatus tentabat: quasi quod Baies, id est Spadices cum fructu suo venusto colore præferrent, quos Gallicè Baies vocamus. Neque octauo loco Palladij Equi hinc substituendi, quasi à Palladio dicti, qui sub Theodosio summâ velocitate in veredis agendis illustris fuit, teste Cassiodoro, quod & ipse Alciatus rectè respuit. Alia verò ratione, ne quis erret, dicti Cerui Palmati in P. Gordiani, p. 152. Palmati enim Cerui sunt, quorum cornua sinit natura in PALMAS digitorumque ex iis quos Platycerotas idèd vocabant; teste Plinio lib. 11. c. 37. Suavis denique Ioannes de Platea, qui Palmatus equos interpretatur mansuetos, qui palmâ (manu) se tangi permittunt, vt contra Hermogenianos, Syluestres, ab ermo.

¶ Igitur Palmati equi dicti à Palmato, vel potius Palmatio, cuius cognominem Palmatium in Cappadocia memorat Basil. ep. 259. Equorum insignium in Cappadocia diuine: cuius bona cum confiscata fuissent, id est dominio Principis incorporata, simul greges equorum ipsius Gregibus Dominicis additi fuere: quod postremum patet ex hoc titulo. Præcipuo exinde loco hic censiti, & quidem eurrenti velocitate. Nemesianus de his dicitur:

Nec pes officium standi tenet, vngula ter-
ram
Crebra ferit, virtusque artus animosa fati-
gat.

Quomodo & Claudianus 2. in Rufin.
iam pasua fumant

Cappadocum, volucrumque parens Argæus
equorum.

Indè igitur Palmati Circensibus destinati: & in eum quoque finem ex Oriente in Occidentem missi; quod vtrumque docet Valentiniân. Sen. d. l. 1. inf. de Equis Curulibus. Sed & de illo testis auctor Itinerarij Burdigalensis: Cappadocia, inquit, mansio Andauilis: ibi est villa Palmati, unde veniunt Equi Curules. Hinc ad eò veteris Orbis Descriptio sub Constantio, horum formositatem prædicat cap. de Cappadocia 21. Negoria autem hæc obrimo ubique mittere eam aiunt, leporinam vestem & Babilonicam pellicum, & illorum diuinorum animalium formositatem. Scripserat Auctor uel. Ex Nemesiani item loco superiore discimus, Equis his Cappadocibus & quidem Palmatis admissas Equas Phrygias, vnde lectissimi Equi procedebant: quod & ipsum docet Claudianus in Laudib. Serene:

delectus equorum
Quos Phrygia matres, Argæaque gramina
paste,
Semine Cappadocum, sacris præsepibus ar-
cent.

Vbi Argæa gramina pastæ Phrygiæ matres di-
cuntur: sicut apud Nemesianum, Generosa propago
Argæa, Ab Argæo monte Cappadocia Equis ce-
leberrimo. Idem Claudianus 2. in Rufin.

iam pasua fumant
Cappadocum, volucrumque parens Argæus
Equorum.

Et de Equo Honorij:
O felix Sompes, &c.
Sen te Cappadocum gelida sub valle natam-
tem
Argæa latere mines.

¶ Magna igitur in celebritate Equi hi fuere, imò primæ qualitatæ, præ Hispanis & Græcis, vt docet l. 1. inf. de Equis Curulibus. Vnde & multa singularia circa hos constituta; Primo, his Equis debilibus factis in curuli certamine Romæ ex horreis fiscalibus alimonia præbita, vt docet d. l. 1. inf. de Equis Curulibus.

¶ Secundo, vendere eos factionariis permissum non erat, cum tamen Equos Hispani sanguinis (etsi & ipsi insignes Equi fuerint) vendendi copia esset, d. leg. 1.

¶ Tertio, Solis Imperatoribus, horumque voluptatibus dicati fuere. Equi Palmati, vnde vsurpare eos priuatis quibusque, hæc Arcadij lege vetitum; cuiuscunque inquam, minimo maximo; quò spectat hæc lex cuiuscunque scil. dignitatæ meritiue quis esset, etiam clarissimis, etiam spectabilibus, etiam illustribus; Qui Maximæ sunt seu summæ dignitates. Id verò Eutropio consuli & Patricio, triennio post hanc legem, sub hoc ipso Arcadio Imp. vitio datum, eaque inter alias exitij eius causa fuisse à nonnullis dicitur, quod animalibus præter fas vsus fuisset, quibus non nisi soli Imperatori vti licebat: ὁπότερον ἦτορ ἐξέγρονε, βοσκίμασιν ἀπε-
χρήσατο, ὅς ἐδενὶ ἦν ἀλλοῦν ἐξέλι μὴ ὅτι γὰ μόνον βα-
σιλεῖ, vt refert Philostorgius lib. 11. histor. Eccles. c. 6. in Constantij Imp. rebus, quò loco Theophilo Episcopo in Iudicem propagandæ Christianæ Religionis gratia missis, 200. equos generosos, è Cappadocia ei cum aliis donis datos scribit, ad demulcendos Indos. Vbi pro βοσκίμασιν Nicephorus lib. 9. c. 18. Philostorgij alioquin locum exscribens, ait κλοπιμασίων ἀξίαν ἐχρήσατο, & mox de vestibus id perperam extulit, ἢ μόνον ἐξέτι βασιλεῖ ἀμφοτέρω-
δαι: Atenim Philostorgius de βοσκίμασιν, id est de animalibus seu equis agit, scilicet vt quædam alia ornamenta solis Imperatoribus, eorumque Consularibus reservata hoc æno erant, ita nominatim quoque βοσκίματα, animalia seu equi: vt & animalia alia quibus cirra Principis indultum vti non licebat, de quo non vno loco Symmachus.

Nulli igitur equos Palmatos quæcunque dignitatis obtentu ad Curulia certamina vsurpare licuit, vt pote formosissimos & præstantissimos è Gregibus dominicis Principisque vsibus seruatos, nonnulli hæcenus ex his aliquos vsurpassent. Sandè iam olim quoque Capitolinus in Gordianis præcipuam Cappadocum equorum rationem habitam testatur. Sic enim de Gordiano priuato scribens: Palmatam, inquit, tunicam & togam pietam primus Romanorum priuatus suam propriam habuit: aut ante Imperatores etiam de Capitolio acciperent, vel de Palatio: Equos Siculos & Cappadoces, permittentibus Imperatoribus, factionibus diuisit, & per hæc populo satis charus, qui semper talibus commone-
tur. Qui Capitolini locus ostendit, solis Imperatoribus licuisse tum temporis equos Cappadoces & Siculos agitatorum factionibus diuidere: Perperam enim ex eo loco colligunt nonnulli, fuisse auctoritate Principis opus ad equos Curules, & quidem Cappadoces, emendos: comparare enim equos licuit sine Principis auctoritate, sed non diuidere factionibus & largiri. Quod ipsum voluit & Symmachus, cuius alioquin auctoritate perperam

peram mutatur. lib. 4. ep. 8. sic & aliàs erogationibus huiusmodi. modus positus: de quo ad l. 1. inf. de Equis Curulibus.

¶ Quarto, hæc de causa Palmatos Equos vsurpantibus pretium, vel pœna, hæc leg. statuta maiora quàm alios vsurpantibus: nempe vt pro singulis Equis vel etiam Equabus singula auri libræ præstentur, id est, septuaginta duo autem: quod vti quæ in magnum pretium fuit, & quidem duplo maius cæterorum Gregum Dominicoium pretio; pro Equis scil. ex aliis Gregibus Dominicis occupatis diuidiam tantam eius partem, sex videl. auri vncias, id est, solidos seu aureos 36. solui iubet hæc leg. Arcadius: nempe voluptatibus suis ita hæc parte consultum iuit ipse Imp. voluptatum & ludorum studio immodicus. Suauis enim est Ioan. de Platea, qui huius constitutionis rationem in eo ponit, quia Equi hi seruarentur, vt contra hostes miterentur: & hanc esse rationem specialis huius pœnæ in Equis, & non in aliis animalibus.

Eadem omnia & de HERMOGENIANIS equis hæc l. statuuntur ab Arcadio, quos & priore loco hic memorat ante Palmatos: quorum mentio fit altero insuper loco, puta d. l. inf. de Equis Curulibus, vbi dicitur Hermogenis Equi dicuntur, haud aliter atque Equi Palmati. Vnde patet iam eos dictos ab Hermogene quodam, pariter vt Palmati à Palmato, quò non minus respexerit Basilus in Pselmum 48. p. 285. loco supra laudato. Non igitur quasi Herma seu Mercurio geniti, quod tentabat Cuiacius: vel quasi cursu & velocitate Mercurio similes: verum ab Hermogene quodam: Quis autem Hermogenes ille? An Marcus Tigellius Hermogenes, quem Aaton ad 2. Satyr. ait, Musicum peritissimum fuisse, vocisque eximia, Caio Cæsari Dictatori, & post Cleopatram acceptissimum, Augusto Cæsari amicissimum: de quo etiam addit, nisi se ipsum largiorem, adeo vt sciancis & circularibus multa donaret? An verò auriga seu agitator alicuius factionis, quod Alciatus tentabat? An, quod Pancirolus 2. var. 2. 57. volebat Anicius Hermogenianus Olybrius P. V. & P. P. quem & eundem cum Hermogeniano ICto. facit? Nil horum. Fortè verosimilius quod Alciatus asserere ausus non est, Hermogenianos Equos dictos ab Hermogene Pontico

sub Constantio Imper. Præfecto Prætorio & Magistro Equitum, qui cum Constantij Imp. iussu Paulum Episcopali sede deiecturus esset, seditione facta, combustis ædibus à Constantinopolitanis occisus est, Ann. Dom. 372. teste Socrate histor. Eccles. lib. & Sozomeno: de quo etiam Libanius de vitasua, p. 40. 41. & Ammianus Marcellinus lib. 19. p. 165. & lib. 21. p. 100. Sandè Palmatis Hermogenianos proximos fuisse, & hæc lex & d. lex 1. inf. de Equis Curulibus ostendunt: sic quidem vt promiscuè modò primi modò secundi memorentur.

¶ Et hæc de equis Palmatis & Hermogenianis vsurpatis: pro aliis verò equis ex aliis videl. gregibus vsurpatis, pœna sex vnciarum auri imponitur: ex aliis inquam Gregibus Dominicis, non verò priuatis, vt Interpretes malè, Glossa Ioan. de Platæa. Hic enim discrimen statuitur inter Palmatos, & Hermogenianos equos, qui primæ qualitatæ Principisque loci inter equos Dominicos seu Imperatorios erant, & inter alios Equos Dominicos.

¶ Duo adhuc hæc l. obseruanda veniunt. Prius est quod de Edictis Præfecti Prætorio inuis l. dicitur: quibusque popositis omnes moneri iubentur. Omitto de aliis Præfectorum Prætorio Edictis, de quibus & Libanius Orat. 37. τῶν διοκόλων p. 100. vbi de Cynegio PP. Monitorij Edicti genus hoc notandum, ad ἀποστασίαν, pœnamque anteuerendam vel euitandam. Simile Edictum vid. in l. ult. Cod. Inst. de veteris numismatis potestate. Secundum est, quod ex hæc l. ibi, nisi eas (eos) sponte obrulerint, colligunt interpretes ad praxin, pœnitenti remque ablatam offerenti ignosci in sp. huius l. Atque hæc præcipua ferrè materies imò sedes Interpretibus disputandi ad hanc leg. quando pœnitenti, remque ablatam offerenti ignoscatur. Quod omne inane est: Nihil enim h. l. agitur de pœnitentiâ: verum ad ἀποστασίαν, id est, vltroeam & spontaneam libræ oblationem pro singulis equis occupatis inuitari iubentur omnes, ne alioquin ab inuitis ex eorum facultatibus eruantur: (quam vocem mutant Codices quidam Iustiniâni:) Denique hoc vult Arcadius, moneri quemque spontaneâ oblatione exactionem coactam præuertere.



DE CÆSARIANIS. TITVLVS VII.

* Abscst hic *Titulus* à *Cod. Justin.* De Cæsarianis præter duas huius tituli *leges*, sunt insuper *hoc Codice* tres aliæ, & quidem Constantini Magni, putà *lex 1. in fin. supr. de bonis proscript.* & *famosa lex, Instas 5. supr. de iure fisci*: in *Cod. Inst.* hac parte mutilata, & *lex 2. inf. de bonis vacantib.* Adde & *l. Diocletiani & Maximiani 5. Cod. de iure fisci.*

PARATITLON.

CÆSARIANI, erant *Officiales Rationalis l. 2. infr. de bonis vacantibus* (seu *Procuratoris Cæsaris*, vnde his nomen) qui *fiscalibus actibus* nexi erant, *l. 1. supr. de bon. proscript.* qui bona ad Principem deuoluta, veluti *vacantia*, occupabant, *d. l. 2. infr. de bonis vacantibus*, qui *ratiocinia Principis tractabant*, seu *ratiociniis obnoxij* erant, *d. l. 1. infr. de bonis proscriptorum*, qui *rationes fiscales tractabant*: *l. 1. h. tit.* ¶ *Fraudibus* porrò hi infames fuere, quod ostendunt *d. l. 5. supr. de iure fisci*, & *d. l. 1. de bonis proscript.* & *d. l. 2. infr. de bonis vacantibus*. Quare cum his *seuerius actum*, quam cum aliis: *d. l. 5. & d. l. 1.* Primò nempe, lite pendente his à *fisco motà bonorum possessio* eis eripiebatur, *d. l. 1.* Secundò item, alienata ab his etiam ante actum, reuocabantur si *rationes fiscales conturbassent*, *d. l. 1. supr. de bon. proscript.* Tertiò, Neque in actu constituti, ad *dignitates admissi*, *l. 1. h. tit.* Quartò, sed neque in consulo Principe ad aliquod Corpus vocari potuerunt, *l. 2. h. tit.*

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Bithynos.

CÆSARIANOS in actu dumtaxat constitutos, ad *Perfectissimatus*, vel *Ducenæ* vel *Centenæ*, vel *Egregiatus dignitates* non oportet admitti: Sed si inculpate compleuerint suum officium, & ab omni vacent *ratione fiscali*, iudicio datam huiusmodi dignitatem prodesse eis oportet. Dat. x. Kal. Aug. Gallicano & Basso Coss. [317.]

NOTÆ.

* Abscst hæc *lex* à *Cod. Inst.* Iungendæ autem ei sunt tres huius *Cod.* Constitut. putà *lex 5. infr. de Decurionib.* *l. 3. supr. de cohortalibus*, *l. 1. infr. de murilegulis*.
" *ιυναγκητος*.
" De hac *Perfectissimatus* dignitate est *titulus sup. vlt. lib. 6.*
" De *Egregiatus* dignitate dixi ad *l.*
" *Inculpate*.
" *Noctio*, seu *Principis*.

COMMENTARIVS.

DIGNITATIS alicuius, è quatuor quæ hæc *l.* memorantur, *Codicillos* num *Cæsariani* adipisci possint, hæc *l.* quaeritur? Et definitur à Constantino M., quamdum hi in actu constituti sunt, quamdum *rationes fiscales tractant*, non posse: post officium verò inculpate gestum, iam posse iudicio Principis scil. Quod & ipsum Constantinus definit de *Primpilaribus*, dignitates videl. his post emeritam militiam dari posse, *l. 3. supr. de cohortalibus*

& *primipilar.* Item de *Decurionibus* & *Principilibus* (de quibus *suo titulo*) si cuncta patriæ suæ munia impleuerunt, *l. 5. infra de Decurion.* Diuersum verò in *Monetariis*, utpote quos in suâ semper durare conditione oporteat; *l. 1. infr. de monetariis.* Quæ *leges omnes huic* nostræ coniungendæ sunt, velut *vnus & eiusdem Constantiniani Edicti* ad *Bithynos partes*. Quo quidem Edicto in vniuersum, quantum ex *iis legibus colligere licet*, occursum voluit

voluit Constantinus, fraudibus eorum qui in actu quolibet publico constituti, siue *fiscali* (vt *Cæsariani & Monetarij*) siue *provinciali*, vt *Primpilares*, siue *municipalis* vt *Decuriones & principales* quæritis dignitatibus, vel *fisci rationibus*, vel *provinciarum officijs*, vel patriæ muneribus sese subductum ibant. Ergò nonnullos ex his in perpetuum dignitatibus submouit, vt *Monetarios*, *d. l. 1. infr. de Monetariis*. Alios non in totum, putà *Cæsarianos*, *Primpilares*, *Decuriones*, sed tùm demùm si officijs suis & muneribus non satisfecissent: scilicet conditioni suæ certa hominum genera ita nexa fuerunt, ita conditionales, vt in actu continuo & perpetuo essent, neque aliud officij aut dignitatis nomen inducere vnquam possent, verùm in officio suo immotari arque immoti oporteret, veluti *Monetarij*: Alij verò certo annorum curricula

lo peracto dignitates adipisci poterant: veluti *Decuriones* & *principales*, si omnia patriæ munera obissent: *Cæsariani*, si inculpate officium compleissent: *Primpilares*, post emeritam quoque militiam. Ergò vt illi in totum à dignitatibus submouebantur, ita hi durante tantum militiâ vel officio: Ne alioquin huiusmodi dignitarum vmbraulo, vel *rationes fiscales*, vel officium munivæ suæ conturbarent. De *ratione diuersitatis* dicam ad *d. l. 1. infr. de murilegulis*.

¶ Quatuor porrò dignitates, vt *hæc l.* ita omnibus illis *legibus*, quas huic coniungendas dixi, & quidem eodem semper ordine memorantur putà *Perfectissimatus*, de quâ fuit *titulus vlt. lib. 6.* Item *Ducenæ*, *Centenæ*, tandem *Egregiatus* dignitas: de quibus *Dignitatibus* alibi.

II. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum P.P."

NON conuenit, Cæsarianos inconsultis nobis ad alicuius Corporis molestiam deuocari: Quapropter, si alicui Corpori necessarij fuerint visi, ad Nostram Mansuetudinem referatur, vt nobis decernentibus, his iubeantur adiudicari, quibus eos rectissimâ ratione postulari Nostra Mansuetudo perpexerit. Dat. x. Kalend. Mai, Sirmio, diuo Iouiano & Varroniano Consulibus. [364.]

NOTÆ.

* Abscst hæc *lex* à *Cod. Inst.*
" *Mamertinus* PP. Italiae, Illyrici & Africae sub *Valentiniano Sen. v. Procopio*, & *Amm. Marcellinum*.
" *Veluti* *Decurionum*.
" *Et alicui alicui Corpori &c.*
" *A Rectoribus* *provinciarum*.
" *Ordinibus*, *Corporibus*.

COMMENTARIVS.

DE Cæsarianis CORPORI alicui adiudicandis, est hæc *Valentiniani Sen. lex*, quæ duplicem sensum admittere videatur. Primò quidem videri possit id hæc *leg.* definiti, *REDDI*, inconsulto Principe alicui Corpori, vnde scil. recesserant, *Cæsarianos* non posse. Multi scil. è corporibus *municipalibus*, seu *corporatis*, corporis alicuius necessitate nexi ad *Cæsarianorum officium* confugerant: Hos postea corpora illa repetitum inire: verùm ne quod exindè *rationibus fiscalibus* detrimentum fieret, super eo consuli se voluit *Valentinianus*. Et ita quidem hæc *lex* accipi possit. Possit, & verius quidem, ita intelligi, *VOCLARI* nunc primùm ad molestiam alicuius corporis, seu corpori alicui adiudicari non posse aliquem è *Cæsarianis*, postulatam ad replendum Corpus aliquod defectum, siue *Principis auctoritate*. Nempè defecta Corpora sæpè ex alijs hoc seculo replebantur, & repleti necessitas cogebat: denique ex alio Corpore ad aliud Corpus supplendum, vel implendum, alij *necessarij*, sæpè erant, seu aliud Corpus postulabantur, sique *adiudicabantur*. De quo Corporum ex alijs Corporibus supplemento, variæ extant hoc *Codice* constitutiones. Sic, exempli gratia, *Iulianus Imp. l. 53. infr. de Decurionibus*, Corpora designauit, vnde *Curia Antiochena* nominatim repleti possent. Idemque *Iulianus in Misopogone*, p. 107. testatur, se ad replendum *Decurionum Antiochenorum numerum*, nominandorum eorum potestatem fecisse, ἀπὸ τῶν ἐπιτροπευσαμένων τῶν δημοσίων, ἀπὸ τῶν ἐργασασμένων τὸ νόμισμα, id est, ex *Cæsarianis*

& *Monetariis*: ita enim ἐπιτροπεύσαντες τὸν δημοσίον interpretor, argumento etiam *Monetariorum*, qui his iunguntur, pariter vt *Cæsariani Monetariis* iunguntur in *Constantini M. Edicto* ad *Bithynos*, de quo ad *l. 1. supr. hoc tit.* & vtrique *Decurionibus* eodem Edicto. Nam quod *Petavius Prefectus Thesaurorum & Comes* intelligit, itémque *Procuratores monetales*, erroneum planè est. Supplementa enim *Curialium & Curiarum* ex proximis Corporibus & *Conditionalibus* tantùm fiebant, non ex his qui in dignitate aliqua constituti erant. Ergò ex *Cæsarianis*, & *Monetariis*: Sanè enim ἐργασασμένοι τὸ νόμισμα, non sunt *procuratores monetales*, verùm *artifices*, *opifices*, *monetarij*: ac proinde ἐπιτροπεύσαντες τὸν δημοσίον sunt *Cæsariani*, qui *Rationales fiscales tractabant*, qui *fiscalibus actibus* nexi, qui *Rationales Officiales erant*, qui bona ad Principem seu ad thesauros Principis deuoluta vindicabant, qui *Ratiocinia* Principis tractabant, seu *ratiociniis obnoxij* erant, vt docent *leges*, quas in *Paratitlon* congeffi. Vtrique tandem *Cæsariani & Monetarij* sub *Rationalibus* erant. Ergò, vt ad *Iulianimentem* redeamus, obiicit eo loco *Antiochenis*, quod cum eis facultatem dedisset nominandorum ad *Curiam locupletissimorum*, etiam ex *Cæsarianis & Monetariis*, attamen ipsi vilissimos & tenuissimos ex plebe nominassent: Vnde discimus, *Cæsarianos* hos & *Monetarios* ditissimos ferme fuisse, atque adeò ferendis oneribus *Curialibus* idoneos.



DE BONIS VACANTIBVS.

TITVLVS VIII.

Ex hoc & proximè sequenti titulo conflatus est vnicus titulus, Cod. Inst. lib. 10. tit. 10. de bonis vacantibus & Incorporatione: vid. & Nouellam Maioriani 7. de bonis caducis, siue proscriptorum.

PARATITLON.

BONA VACANTIA, hoc titulo & l. 9. 11. 12. 13. 20. 27. 30. 31. & l. ult. infra de petitionibus: l. 26. de appellationib. sunt quæ iure stradente à fisco occupanda veniunt, l. 1. hoc tit. ratione iuris, l. 1. infra de Incorporat. velut ex legibus, l. 5. hoc tit. delata legibus ad ararium, l. ult. hoc tit. fisco quaesita, l. 31. de petition. quæ ex cuiusque patrimonio in casum cecidit, l. 3. h. tit. fisco debita facultates, l. 8. de petit. ad fisco fisciue dominium pertinentia, l. 8. & ult. de petit. si locus fisco factus l. 11. de petit. in quibus & Caduca (quæ alioquin appellationibus distinguntur, l. ult. hoc tit.) tacita item fideicommissa (in fraudem legum) l. 20. infra de petitionib. de quibus est & lex vn. infra de his qui se deserunt. Imò & ex huius Codicis Conditorum mente, ex publicatione seu proscriptione l. 4. hoc tit. l. 1. infra de Incorporat. l. 23. 27. 29. infra de petition. de quibus est supr. ritul. peculiaris, de bonis proscriptorum: veluti eorum qui hostem publicum sectati sunt, d. l. 4. hoc tit. Ad hanc de Bonis vacantibus materiam pertinet non tantum hic titulus, verum & quatuor sequentes. Nempe de Donatione horum vacantium bonorum à Principe facta agitur hoc tit. de Incorporatione eorum, tit. prox. 9. de Delatione & Petitionibus tit. 10. 11. 12. 13. ¶ De Formâ seu ordine Donationis huiusmodi bonorum agitur l. 2. & ultim. hoc tit. de formulâ, l. 1. de temperamento, seu modo, l. 4. de effectu, l. 3.

¶ INTEGRO STATV donata possessione vel domo [vacante forte] quid contineatur.

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Æmilium" v. p."

RATIONALEM: Si quando Adnotationes" nostræ contineant, possessionem, siue domum", quam donauerimus, INTEGRO STATV donatam, hoc verbo" ea vis continebitur quam antea" scribebamus, Cum adiacentibus, & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni iure suo, vt" ea quæ ad instructum possessionis, vel domus pertinent, tradenda sint. Dat. vi. Id. Mar." Med. Constantino A. 111. & Licinio Coss. [313.]

NOTÆ

* L. 2. Cod. Inst. eod. tit.
" Pychus hic legebat Æmilium, mox & Eumenium hic substituebat, Oratorem videlicet Augustodunensem, Quod inane est.
" V. P. id est, virum Perfectissimum, de quo mox.
" Retrahenda hæc vox ad inscriptionem, vt rectè Cod. Inst. de quo mox: de Rationali ponit plenè in Notitia nostra.
" Adnotationes Principis, de quibus plenè supr. de diuers. scriptis.
" Mihi, vel fisco meo deuolutam & vacantem: arg. Rubrica seu tituli sub quo hæc lex posita est.
" Verbum, est sermo, formula.
" Anso conscribamus, Cod. Inst. vbi mallet P. Faber ad l. 191. π. de Regul. iuris, qua ante eum scribebamus, hoc sensu, qua ante scilicet continebatur, cum scribebamus discrete & expressè: Quo omni nil opus: sensus appetus: verbo seu formula, integro statu, eam vim contineri, tacite scilicet ipsa: quam antea scribi, nuncupatis verbis mos erat. Nisi ita malis, quamquam antea scribebamus.
" Et, C. Inst. Nostrum istud melius: iungat quis vtrumque, vt & ea, &c.
" Mai, Morinus, de quo mox.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres ordine sequuntur constitutiones super Donationibus à se factis, vel faciendis, bonorum aliquorum vacantium: Vacantium inquam, non quidem quæ aliàs ita specialiter nominantur, verum in genere, quæ privatis dominis vacantia fisco vindicantur, de quo ad l. 4. inf. Aded quidem, vt non temerè putet quis, hanc leg. nostram pertinere ad possessiones & domos Templi detractas, Episcopis verò & Ecclesiis donatas, pariter vt legem 2. sup. de iure fisci, quæ tamen est de donatione possessionum & mancipiorum exemptorum fisci patrimonio. ¶ Hæc verò lex speciatim pertinet ad interpretationem formulæ cuiusdam seu clausulæ, putà Integro statu, in Donationibus huiusmodi vsurpari solitæ, quidnam ea inquam, importet, seu operetur: quomodo & aliæ constitutiones ab Imperatoribus latae occurrunt de verborum significatione, l. 14. sup. de cursu publ. & lex 2. de immunitate concessa. l. hereticorum, inf. de hereticis. Finge nunc, possessionem siue domum quandam ab Imperatore donatam, his verbis, Possessionem, vel DOMINIUM INTEGRO STATV tibi donamus? Quæritur & verò quaesitum fuit in sp. huius l. quidnam sibi vellent illa verba, Integro statu, quamque vim haberent, denique quis donationis istius modus esset: num videl. ipsam tantum domum siue possessionem, an verò adiacentia simul domui seu possessioni, veluti hortum aut insulam adiacentem; itémque pecora domo vel possessione inclusa, itémque fructus, tandem instructum omne domus seu possessionis (de quo est alioquin titulus peculiaris in Digestis, de Instrueto, vel instrumento legato) continerent? Quod non, videbatur Rationali: duabus rationibus. Primò quia hæc omnia à domo & possessione reuera diuersa videbantur, quam solam Princeps donasset, et si integro statu donasset. Secundò, argumento à solito, quia cum hæc omnia comprehensa vellent Imperator, de more id etiam donationi adicere soleret, cum adiacentibus &c. Ad hanc, vt videtur, Rationalis hæitationem rescribit Constantinus, vtriusque formulæ eandem vim esse. Nempe enim Integro statu domus vel possessionis, comprehendit omnia quæ domum vel possessionem integram & instrunt, & ex quibus omnibus domus vel possessio integra stat. Idque ex propria verborum interpretatione, non quia quod vulgus Interpretum hætenus censet, beneficium Principis latissimam recipit interpretationem. Nam & similia formularum in testamento eadem vis esset: veluti si quis fundum leget, Ita vti est, vt in l. quaesitum 78. §. peto, l. qui habebat 101. in f. π. de legatis 3. Ergò vis est in hæc formulâ & clausulâ INTEGRO STATV quâ comprehenduntur Adiacentia, mancipia, pecora, fructus, omneque ius, & quæ ad instructum domus vel possessionis pertinent: nam ex his omnibus INTEGRO STATV & INSTRUITV possessio. Integrum, & integer status est, quo res integra, omnibusque partibus suis absoluitur, inque his stat & consistit. Quare ἀποσύνταξις est hic omne id fermè quod tractant Interpretes, quidnam domus, & similia appellatione veniat. ¶ Vti superuacaneum quoque fermè est quod quaerunt inter alia hic Interpretes, vtrum & in donatione à priuato ita factâ hæc lex obrinere debeat? Et si putet quis, Constantini M. tantum peculiarem hanc indulgentiam esse, plenissimamque aded Interpretationem beneficij sui eum fecisse: vt cæteroquin Princeps hic donationibus à se factis subindè fauit, iustâque interpretatione & cautione eas prosecutus est: Sic enim & donationes à se factas ratas esse omnino voluit, l. 2. & 3. inf. h. tit. & l. 2. sup. de iure fisci. Et in commune in ambiguo ad Principes beneficiorum suorum interpretatio spectat, de quo vid. leg. 191. π. de regulis iuris: & Plinium lib. 10. ep. 119. et si & ipsis Iudicibus suo quadam modo permisso, Principum beneficia quam amplissimè interpretari: quod ostendit lex, beneficium, π. de constit. Principum: & lex 21. π. de verborum significat. & in beneficiis Principum habere locum interpretatio extensiva contra Principem. Quam in rem vid. elegantem neque absurdam decisionem Clapetij causa 33. Vbi quaeritur, vtrum Titime donata à Principe, cum omnibus nemamentis, & instructo, exceptis militaribus capitulis cæterisque tormentis igniuomis, an remiges donatione comprehendantur? Verum videre non possum, cur non eadem interpretatio adhibenda sit in donatione à priuato factâ. Integro statu quippe omnes proculdubio pertinentias complectitur, & omnem οὐρανιστον, fundum sub hac, vel simili, veluti, vti est, clausula, leg. quaesitum 78. §. peto 3. de legat. 3. quæ res integra consistit, stat & absoluitur. Quare tunc dicamus, à priuato quoque fundum vel domum integro statu (comme elle se comporte) donatam, venditam, relictam, secum trahere adiacentia, mancipia, pecora, fructus, ἀποσύνταξις, nullo dempro. Integrum dicitur relatiuè ad partes, ex quibus quacunque tandem ratione res componitur, siue ex ὁμοιογενῆσι. Ergo idem in quolibet priuato qui vendiderit, donauerit, aut legauerit. Adiacentium verò appellatione quidnam hic comprehendatur, et si non aded sit huius loci prolixè quaerere, quædam saltem adnotasse sufficiet; Vt nec quæ omnia Instruetti appellatione veniant, de quo est titulus peculiaris in Digestis. Adiacentia itaque sunt hic quæ vicina, coherencia, vnà cum ipsâ re ambulant, eique sunt, et si corporibus secreta, affectata tamen & vnica: Quomodo & termini vrbis, & territorium Vrbi adiacens cum Vrbe ambulat: l. 1. §. 4. π. de off. Praef. vrbi: l. 41. §. 6. π. de legat. 3. insulae Italiae pars Italiae censetur: l. insula, π. de iudiciis. Simile ita Adiacentium quæ cum alia re locuè ambulant, exemplum in Templorum, & Gentilium, ita & Christianarum Ecclesiarum ἀποσύνταξις, sceptro, ἀπέδρα, quæ cum Ecclesiis eodem iure aliquando ambulant, de quo l. 3. 4. sup. de his qui ad Eccles. conf. vbi cellulae, domus, Hortuli, balnea, atæ, porticus, ἀπέδρα extant. Simile etiam exemplum in sepulchris, mausoleis, monumentis, quibus adiacebant sapè ædificia, agri, horti, cæteraque culturae cohaerebant, circa monumenta, intra maceriam quoque sepulchrorum, l. ade sacra 73. π. de contrahend. empt. l. 4. 9. Cod. de Religiosis: Sic vt habeant monumenta sui iuris horrorum modum &c. circumiacentem, vel præscriptum agri finem, vt scribit Aggenus Vrbicus in Frontinum qui idem ait, paulo ante locis religiosis secundum cautionem, modum præscriptum antiquitatis & præscriptum. Et cedebant huiusmodi multa in titelam monumentorum, vt de agri aliquot iugeribus, Tabernæ cum ædificio testatur veteres Inscriptiones 399. 1: 640. 2. 671. 6. Et Quintilianus lib. 7. c. 9. Si quis corpus suum in occulto loco

poni iubent, citraque monumentum multum agri ab heredibus in tutelam ut solet leg. & c. Sed & quantum cedere vellent agri modum prescribent: quod pertinebat vulgatis clausula IN FRONTIBUS PEDES TOT IN AGRO PEDES TOT: Eodem precepto vetus inscriptio non vna: vt p. 617. 2. *Edificia propria ... parata facta dicataque sunt monumenta T. Pompon. l. 1. p. 89. 2. Hic locus cum hortulo suo religioso & adificiis suis muro circumdatus ad sepulchrum Minda Juliae & P. Aeli Phileti pertinet: & ne quis ea loca, neque vendere, neque donationis causa, neque de nomine vtrorumque exire possit. Ergo & profanis similiter locis, domibus, possessionibus, adiacentia quaedam erant, quae domui possessioni velut principali seruebant; neque idem tamen cum domo, possessione, etiam haec voces collectiuae sint, nisi aliquid aliud adderetur, cedebant: cedebant si domus cum adiacentibus donata, relicta fuissent, vel domus integro statu: quae huius l. definitio est. Ergo falsa est Glossa in l. final. 7. de consir. Princip. Domus appellatione, vbi beneficio Principis conceditur, & adiacentia venire in concessione.*

¶ Et haec quidem ad hanc leg. sufficiant: Caetera quippe quae ad eam ab Interpretibus cumulantur, non pertinent ad huius formulae, *Integro statu* interpretationem, verum ad aliarum formularum explicationem, & ad alias quaestiones, quibus Interpretes sese, suosque lectores turbant & excurriant, ac nominatim vt legibus aliis respondeant, quae huc nihil faciunt.

¶ Nos pro more nostro quaedam adhuc ad Inscriptionem & ad subscriptionem legis pertinentia adnotabimus. Primò obseruanda in inscriptione nota illae *V. P.* quae *Virum Perfectissimum* denotant, de quo ad tit. de Perfectissimorum dignitate: Cuiusmodi nota mutabat in *R. P.* quasi *rei primata Rationalis* hinc indicetur. Malè: Perfectissimi enim titulus Rationali competeat: Testis Symmachus lib. 10. ep. 55. *Nam cum apud Perfectissimum Rationalem Bassianam: & c.* Sed & vetus Inscripção sub Diocletiano. **BASILIUS DONATIANS V. P.**

RATIONALIS. De quo dicam adhuc aliquid ad l. 26. inf. de Decurionib. vid. & Iurem, ad Symmachum lib. 10. ep. 40.

Secundò obseruandum, retrahendam vocem *Rationalem*, quae hic initium legis occupauit, ad Inscriptionem legis, ita, ad *Aemilium V. P. Rationalem*, quomodo etiam habet *Codex Inst.* Pariter vt vox, *Aquarum* retrahenda ad Inscriptionem in l. 1. inf. de Aquaductu: de quo in *Prolegomenis*. Quod subscriptionem huius leg. attinet, loco *VI. Id. Mar.* reponerat nuper *Morinus de libert. Eccl. per Constantinum*, p. 2. c. 12. p. 329. *VI. Id. Mar.* Eò quod, inquit ille, *Constantinus* mensè Martio huius anni in Germaniâ contra Barbaros pugnaret, non verò Mediolani consisteret. Malè; Imò enim hoc tempore in Italiâ, & quidem Mediolani versatus *Constantinus*: *Maxentio* quippe deuicto, superioris anni 312. sine, rebûsque vrbis constitutis Mediolanum hoc tempore perrexit, vbi & *Licinio* fororem suam in matrimonium dedit: testis *Victor Schotti, Zosimus, lib. 2. p. 677.* & *Chronicon Alex.* vide & *Edictum Constantini & Licinij* apud *Eusebium, lib. 10. c. 5.* In Galliam verò post demum profectus, post annum videl. aduersus *Maxentium* expeditionem: vide *Chronicon nostrum.*

¶ Tandem si hunc *Codicem* consuluisset nuper scriptor *Amaya* ad lib. 10. *Codicis* p. 142. *Triboniano* litem non mouisset, quasi per incuriam is, & primus quidem, hanc legem in *Titulum de bonis vacantibus* retulisset, quae melius pertineat ad *Tit. de bonor. petit. sublat.* Imò enim & hoc *Cod. sub eod. tit.* posita est: & si vel *Inscriptionem huius legis* ad *Rationalem*, bene ponderasset, non nudâ coniecturâ, verum certissimo argumento vidisset hanc leg. ad *bona vacantia* pertinere. Idem etiam, si hanc leg. attentè considerasset, *Pertinentias* cum *Adiacentibus* hinc non miscuisset: latior enim *Pertinentiarum* quàm *Adiacentium* significatio fuit.

¶ De INVENTARIO conficiendo bonorum vacantium.

III. * Idem A. ad Priscum Rationalem.

NE Principali liberalitate praeventâ dominium quis rei alienae affectet, iubemus, quotiens iure suadente aliquorum bona ex Officio Tuo fuerint occupata, breues eorum plenissimos ad Virum Perfectissimum Comitem & Amicum nostrum mitti, ne fraudibus Caesarianorum minuatur, vel petentibus aliquid abiuret. Poenâ contra Rationalem & officium eius positâ, si petitores ante possidere permiserit id quod ei donatum est, prius quàm praedicti breues commeaerint. Dat. v. Id. Mar. Sirmio, Constantino A. v. & Licinio Caes. Coss. [319.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à *Cod. Instin.*
- * *Priscus* Rationalis sub Constantino M.
- * *Praeventa*, id est, circumuenta.
- * *Quam* Princeps alij donauit, vel donaturus est.
- * *Iure suadente*, id est publicatione, vel ratione iuris, l. 1. inf. de incorporatione.
- * Ab Officialibus Rationalis.
- * *Breues*, id est Inuentarium, v. *Gloss.*
- * *Comitem R. P.*
- * De his *Cæsarianorum* fraudibus suo titulo *supr. prox.*
- * De Petitoribus bonorum h. l. & l. 4. inf. & suo tit. *max.*
- * *Abiuret*, id est subripiatur, subducatur.
- * *Commuaerint Breues*, id est transmissi fuerint ad Comitem R. P.

COMMENTARIUS.

SECUNDA hæc hoc titulo Constantini M. constitutio est, donationibus bonorum vacantium, vel caducorum, de se factis & donatoriis eorum consulentis, ne videl. quidquam exinde donatoriis abiuret seu detrahatur per Caesarianorum fraudes. Igitur occupatis per Officiales Rationalis bonis aliquibus, statim *Breues*, id est descriptionem specialem & plenissimam, bonorum *Inuentarium* denique ad Comitem Rei priuatae mitti iubet, vt postea eorum bonorum donatorio fraudis fieri non possit. Et hic quidem vt dixi primi finis fuit Inuentarij conficiendi, ne quid scil. à Caesarianis donatio abiureretur, & sic in fauorem donatorum: Secundus & contrarius finis est, vt ita, petitorum inhiationi sibula imponeretur. Et quidem ne aliena forte res impetretur; vt in *initio huius l.* vel etiam (qui certius finis fuit) ne maxima quæque à Principe peterentur. Igitur modus bonorum filco delatorum diligenti stilo adscribi, id est Inuentario comprehendendebuit, quod etiam statuitur *h. tit. & l. 1. inf. de Incorporat.* modusque ad d. patrimonij Principi insinuabatur: *d. l. ult. inf. hoc tit.* Ante Inuentarium istud nihil peti, vel saltem impetratum non ante effectui tradi potuit, hæc l. & l. 1. inf. & l. 2. inf. de Incorporat. & l. 11. inf. de petitionibus. *Symmachus* lib. 10. ep. 55. *Cum Marcianus Aggræ bona tantquam vacantia postulasset, statuerat Germanus Nu-*

minis vestri, vt si ea hereditas scriptum successorem, vel legitimum non haberet, in ius fisci tanquam domino nuda concederet: & tunc insinatio per Rationalem patrimonij modo, operiretur petitor quid ei suadē deferret humanitas. Et hæc de sententia huius l. rationibûsque Inuentarij conficiendi.

¶ Inter alia singularia, Primò obseruanda hæc leg. appellatio *Comitis & Amici*, quæ *Comiti R. P.* hæc l. tribuitur: de quâ *Comitis & Amicorum* dignitate sub Constantino, videnda l. 4. *sup. de accusat.* vbi plenè dixi. Secundò notandum hunc *Comitem*, *Virum Perfectissimum* vocari, cum tamen nudi quoque *Rationales*, qui sub dispositione Illustrius *Comitis R. P.* fuerunt, *Viri perfectissimi* dicebantur, quod docuit *lex 1. sup. h. tit.* Iterum locus hic non est accipiendus de *Illust. Com. Rev. Prin.* Verum de *Comite largitionum* titularum, seu *Largitionum*, qui per singulas dioceses fuere: *Perfectissimus* enim hic erat, vt probat disertè *inscriptio l. 1. sup. fin. requir. & l. 5. inf. de exactionib.* De *Perfectissimis* alioquin in genere *titulo sup. suo tit. plenè lib. 6.* Tertio, ex h. l. apparet *Caesarianos*, id est *Officiales Rationalis* bonis filco delatis occupandis operam nauasse, quod etiam discimus ex *Diocletiano & Maximiano l. 5. Cod. de iure fisci.* De quibus alioquin *Caesarianis* in commune, suo tit. vbi consule *Paratilon.*

III. * Idem A. ad Seuerum P. v."

NEC interpellatis his, quibus pro laboribus suis ac meritis aliquid donauerimus, sed in iure suo, hoc est sine molestia litis, manentibus, concitato iudicij, qui inquietudinem inferre temptauerit, Examini Tuo presentari oportet, vt citra molestiam possidentis ius suum manifestis probationibus doceat, in quo partes reluctantis ipse suscipies, quoniam fructus liberalitatis nostrae pulsatur. Hac enim lege sancimus, vt quicumque in tales venient querelas, secundum praedictam formam ius suum ostendant: his quæ comperta fuerint ad Nostram scientiam referendis, vt saluâ possidentium proprietate, quibus, vt dictum est, in perpetuum quæsitæ est firmitas possidendi, deliberationis nostrae sit, qualiter his qui allegationes suas probauerint, beneficio lenitatis nostrae extrinsecus debeat subueniri. Recitata III. Non. August. in Palatio. Constantino A. v. & Constantio Caes. Coss. [326.]

INTERPRETATIO. *Non inquietentur ij, quibus aliqua pro suo labore donauimus, sed omnibus quæ à nobis donata sunt in ipsorum iure positæ, ij qui eos inquietare voluerint, ad iudicij audientiam protrahantur, vt sine aliqua molestia possidentis ius suum pulsator valeat confirmare, omnibus quæ hac de re inter praefatos acta fuerint, ad nostram notitiam referendis, vt & nostris inquietatus remediis adiunctur.*

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à *Cod. Instin.* Memorat eam *Leo Imp. Nouella sua, de bonis vacantibus*, 3. ex hoc titulo. *Prolatæ* est, inquit, constitutio de *Codice Theodosiano* sub titulo *de bonis vacantibus*, quâ *D. Constantinus* canet, & c. *Max* & eam non abrogat: vt quidam volunt, sed coëctet ad bona vacantia, huius tituli argumento: de quo mox.
- * *Roma*: Fuit hic *Acilius Seuerus P. V.* & superioris, & hoc Anno Vetus *Notitia Praefectorum Vrbis. Paulino & Iuliano* [Coss. id est A. D. 325.] *Præd. Non. Ian. Acilius Seuerus P. V. Constantino VII. & Constantio Caes. Id. Nunc Ancius Iulianus P. P.* Eidem inscribitur hoc ipso Anno, sed dignitate omisâ, *lex 1. sup. Vado vi: & lex 2. sup. de fil. milit. apparuit.* Et superiore Anno 325. dignitate expressâ, *lex 3. sup. de diu. rescriptis: & l. 2. de iudiciis.*
- * *Nec*, id est, Nequidem, nec quicquam: sine molestia litis: vel citra molestiam possidentis: vt mox dicitur.
- * *Turbatis.* *Labores.*
- * *Meritum* dicitur, etiam de Clericorum instituto & voto: l. 16. inf. de Episcopis, Eccl. & Clericis. Quare neque hæc reponendum quod nonnulli faciunt *Emeritis.*
- * Id est, firmitate possidendi in perpetuum, proprietate, *infra.*
- * *Citra* molestiam possidentis, id est absque omni quaestione, l. 2. *sup. de iure fisci*: quæ eiusdem Constantini est, & in eodem argumento veritatur.

"Concitor iudicij, qui mouet querelam, qui iniquitatem infert.
 "De Pulsandi verbo vid. Gloss.
 "Quod scilicet res ipsorum à Principe aliis donata fuerint.
 "Nempè, coram P.V. & manifestis probationibus.
 "Aliudè. "De Subscriptione ista mox.
 "De Palatio hoc Vrbis Romæ, vid. eiusdem Constantini leg. i. inf. de paganis : vbi vide qua dixi.
 "Imò, inquerator.

COMMENTARIVS.

ERTIA isthac Constantini M. constitutio est, hoc titulo de donationibus à se factis, quæ donariis, enixè consultum it. Nempè vt l. 1. plenissimè verborum interpretatione donationes à se factas iurat : & l. 2. id agitur, vt plenum effectum donationes à se factæ fortiantur nullo abiurato : ita & l. 2. sup. de iure Fisci : & hanc l. 3. id agit, vt plenissimam & perpetuam securitatem fructuque (quæ voce hæc lex vititur) donariis conciliet ; tùm aduersus Rationales, &c, quò pertinet d. l. 2. sup. de iure Fisci : tùm aduersus *dominos*, dominos proprietatem rei donatæ sibi vindicantes, quò spectat hæc lex 3. Nempè, etsi sit qui rem à Principe alteri donatam ad se pertinere dicat, attamen Donatarius securum prius esse iubet : atque in iure suo manere, sine molestiâ litis, citra molestiam, saluâque proprietate & possessione, cui in perpetuum quæri vult firmitatem possidendi : Quam quidem Constantini M. legem memorat seu allegat Leo Nouellus 3. de bon. vacantib. ex hoc ipso Cod. Theodosiano, & titulo de bonis vacantibus, quam tamen *ibidem* ad consultationem Imp. Anthemij interpretatione sua restringit, & ad Rubricam, ita vt eam locum habere velit in bonis vacantibus propriè ita dictis, donatis à Principe, non verò in aliis ; de quo adhuc ad l. 4. inf. quam interpretationem Leonis admisit quoque Anthemius Nouell. 2. Atenim hanc Constantini constitutionem Zeno postea indistinctè imitatus est, qui & ipse bene prospexit iis, qui à fisco etiam per donationem quid acceperunt, sanciendo, vt ipsi quidem secuti statim fierent, & victores existerent, l. 2. Cod. de Quadiemij præscripti, cuius meminit quoque Iustin. §. ult. Inst. de usucapionibus. Ergò ex hac Constantini M. constitutione donatarius statim securus est : regressu tantum domino aduersus fiscum dato dominium sibi rei donatæ vindicanti; sub hac formâ; Romæ exercenda : scilicet Præfecti vrbis Romæ examini iubet cum se præsentare, ibique probationes præstare : actionem eius excipiente, seu partes reluctantis suscipiente Præfecto ipso Vrbis : Quoniam, inquit, fructus liberalitatis Principis pulsatur : Et si probationem is præstiterit, super eo ad se referri iubet Constantinus, extrinsecus, seu aliunde, domino subueniturum se pollicitus : Quòd cum iniquitate aliquâ coniunctum videri possit, pariter vt iniquum ius Zenonis constitutione contineri pronuntiant Doctores communiter, sequentibus ferme rationibus, quas etiam Leo Imp. hanc l. vt dixi coarctaturus perstringit : Nam cunctorum, inquit principio Nouellæ census renouatur in dubium, si per licentiam Principalem intra dominorum suam non habeant firmitatem. Mox, Satis putauit incongruum, vt tanta rebus negotiisque confusio vel iniquitas innectatur, & unicuique suis vti non liceat, neque pro suorum defensione legitimum habere tutamen, sed in arbitrio sit forte subripientis [25. subrepentis] facilis & iniusta nonnunquam Regia donationis auctoritas, & vt aliis iusta possessione fraudatis ab aliis liberalitate iniuste detineantur. Et tandem sub finem sanctissimè : Neque enim

aliud Imperatorie Maiestati, cui semper debet equitas inhaerere & vigere iustitia, videtur ad commodum [ita compulsis literis legendum] quam commune ius omnibus reservare subiectis, & nihil amplius bonis licere Principibus nisi quod liceat priuatis, & hanc liberalitatem præstare que legibus & equitate subnixâ est, vt nemo se alienis & illicitis ditatum lateat, nemo bonis propriis desinat esse priuatum. Rectissimè & sanctissimè omnia Leo : Nos iniquitatem huius rei adhuc clarius euoluamus : Nempè ita aufertur Domino ius vindicandæ rei suæ, quam ipse interest fortè habere potius quam pretium, vel aliud quid extrinsecus : item, ita Domino obicitur durior aduersarius. Denique hæc ratione citra alienationem, citra usucapionem seu præscriptionem & sine facto suo alicui res sua eripitur. ¶ De Zenonis constitutione videntur alij : de Constantini aenâ nunc modò videremus, quidque causâ tandem esse possit, cur id ita nunc à Constantino M. constitutum fuerit, quæve ratione fortè liberari ea possit iniquitatis suspitione, quam neque Leo satis Nouellæ suæ de bonis vacantibus 3. capere potuit, perstringendo ea, restringendo mox secundum Rubricam ad bona vacantia propriè seu *idios* sic dicta. Itaque putet quis pertinere hanc l. pariter, vt plures alias Constantini aenæ, quæ de donationibus à se factis agunt, ad donationes collatas in Episcopos & Clericos, & quidem in specie huius l. in Episcopum & Clericos Romanos : idque Argumentis sequentibus in vnum coniunctis. Primum inscribitur hæc l. Severo P.V. (Romæ scil.) cuius meminit quoque Auctor peruetustus Notitiæ Præfectorum Vrbis : cuius etiam examini præsentate se eum qui se Dominum rei donatæ allegat, iubet : & ab eodem Præfecto V. ad se Constantinum referri, quò ipse postea, quid facto opus sit, dispiciat. Quamquam & aliis in simili fermè specie cognitionem suscepit ex appellatione Præfectus Vrbis in Theodosij M. leg. inf. de appellat. & apud Symmachum lib. 10. ep. 55. Secundò dicitur hæc lex Recitata in Palatio, A.D. 326. mense Augusto : Nempè, ibi agente tùm Constantino M. quod de superiore mense Iulio docet lex 3. inf. de infirm. h. que sub Tyr. fidem facit quoque Zosimus lib. 2. p. 685. 686. Hieronymus, Chronico, & Auctor Chronici Alexandrini (errore tantum circa Consulatum admisso.) Et verò hæc est illa vltima Constantini M. Romæ mora, quæ Romam Constantino M. inconciliavit : de quo mox plura. Et verò quod Tertio loco cum primis spectandum venit, in tantum inconciliatam, vt ipse exinde nouæ Vrbis, Romanæ Vrbis æmule, condendæ impetum sumpsisse dicatur, eamque suis ornamentis, etiam Palladio, spoliassè : de quo videntur Zosimus lib. 2. p. 685. 686. Et viceuersâ ad ipsius contumeliam Romani processerint : de quo est Libanij locus, Orat. Morcell. 13. p. 412. & int. et opera Chrysolomi Sautiana tomo 8. p. 133. Et hæc omnia, ob contemptum Gentilitiæ superstitionis, quod disertè testatur Zosimus, d. lib. 2. p. 886. & ob detracta proculdubio quædam loca Templorum, Ecclesiæque Romanæ donata : Querentibus etiam

etiam nonnullis, quòd vna cum locis Templorum, & sua quadam Constantinus donasset : Itaque hinc specciatim querelis Cognitorem nunc præbere videatur hæc l. Constantinus M. Severum P.V. Romæ. Sic tamen, vt (quod Quartum) ad se referri velit, vt ita ipse dispiciat, quomodo illis extrinsecus subueniri debeat. Cur autem extrinsecus, ac non restitutus ipsimet illis bonis ? Neque enim id eâ tantum ratione generali cõstitui putet quis quòd donariis Principis securitatè illic perpetuâ conciliari equè videatur, ne fructus liberalitatis Principis pulsetur, vt hæc l. dicitur ; quam æquitaris speciem secutus postea Zeno : verum specialiter propter subiectam materiam : quia de locis Superstitiois Gentilitiæ fortè aliquo iure priuato nexis ageretur, quos ad iura Templorum retrahere noluerit Constantinus, verum in suo, & Ecclesiæ iure permanere : Et denique mores Constantini M. intuenti, nulla satis probabilis causa occurrere videretur, cur id ita statuere ipse voluerit, nisi in fauorem Ecclesiæ, & Episcoporum, Clericorumque Romanorum, quibus multa ab eo donata fuerant. Neque Quinto loco huic coniecturæ refragari videntur illa pro laboribus suis ac meritis : Nam & ita Clericus dicitur meritum eximie singularisque virtutis, l. 16. inf. de Episcopis. Verum hæc tantum coniectura est. Illud certum in hac specie Constantinum donariis ita fauere, vt dominis extrinsecus consulturum se polliceatur. Et idem tamen contra, in alia specie, ita dominis fauit, quique in eorum locum successissent, vt donariis (vel etiam emptoribus) restituendi necessitatem Edicto suo imposuerit : Nempè proscriptorum Christianorum bo-

na vel ipsi decesserint, vel cognatis, vel Ecclesiis cuiusque loci ab Emptoribus & donariis restituti præstarique iussit : quòd testatur Auctor vite Constantini lib. 2. c. 21. & Sozomenus lib. 1. c. 8. qui ait pollicitum se donariis vel emptoribus extrinsecus consulturum. τὸν δ' ἀπερὶ τῶν τραπεζιτῶν, ἡδωρεῶν λαβόντων ἢ δωρεῶν ἢ ἀπερὶ τῶν λαβόντων πορονοσῶν τῶν ἐξέλετο. Quòd sanè huic legi è diametro contrarium est.

¶ Nunc de subscriptione huius leg. Dicitur ea Recitata in Palatio. Scilicet variis locis Romæ Constitutiones Principum recitatae, vel lectæ, vel propolite : Lecta in Ecclesiis Romæ dicitur lex 20. inf. de Episcopis : Lecta in Senatu lex 13. sup. de accusat. lex 8. inf. de metallis. Recitata in Senatu lex 1. sup. de bonis maternis : l. 14. sup. de Senatoribus seu Lecta apud Aethi. vel apud Senatuum l. 2. sup. fin. regum l. 14. inf. de Episcopis : Rursum Propolita in Foro Triumui, veluti d. lex 2. sup. de iure fisci : l. 31. inf. de petitionib. l. 2. sup. ad leg. Corn. de fals. lex 3. sup. de sepulch. viol. l. 3. sup. ad SC. Claudiannum : l. 1. inf. de priu. corp. V. R. l. 6. sup. de adulter. lex 2. inf. de habitu quo vti : l. 4. inf. de collat. don. Item Honorij lex 3. in foro Apronianum : l. 29. de Nauticular. Item lecta in Pantheo, l. 10. inf. de pistoriis. Item alleg. in Basilica Thermarum Commodi lex 3. sup. de pactis : In foro etiam Suario leges proponi iussit : veluti lex 4. inf. de Suario, Item PP. in programmate Vicarij vrbis Romæ lex 25. de ammon. & tribur. Tandem igitur Recitata hæc lex in Palatio Romæ. Quia scil. ibi tùm Constantinus erat, in propria Imperij Sede : de quo dicam plenè ad l. 1. inf. de paganis.

IV. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Iuuenalem Rationalem Numidiæ.

VAMVS plurimis petentibus facultates eorum, qui sub Hoste Publico egerunt, adque in prælio pœnas debitas pependerunt, liberalitas nostra largita sit, tamen volumus, vt aurum, argentum, & mancipia vrbana, & vestes, ceteraque mobilia petitores habeant, qui iam meruerunt, vel postea impetraturi sunt : Mancipia autem rustica, & possessiones, & domos ad fiscum pertineant, Officij Tui instantiâ : His etiam reddituris, qui hæc percepisse noscuntur, vt Constitutio & de præterito, & deinceps, habeat firmitatem. Dat. Id. Iun. Constantio A. IV. & Constante III. Coss. [346.]

NOTÆ.

* Absc. hæc lex à Cod. Iustin. vt pote horum temporum Historiæ adscripta.
 " 25. Constantius, vt docent Coss. subscripti : Et tamen Constanti, Africæ atque adeò Numidiæ Imperanti tribuenda est.
 " Rationalis summorum Numidiæ mentio in Notitiâ Imperij sub dispos. Comit. S. L.
 " De Petitionibus bonorum h. tit. & l. 2. sup. & l. 5. seu ult. inf. & suo tit. inf.
 " 26. Domus.

COMMENTARIVS.

ONSTANTIS hæc constitutio est : non Constantini fratris, qui iam ante Sexennium decesserat : neque Constantij, vt pote cum hæc lex ad Africam pertineat, ad nominatim ad Numidiâ, inscribitur enim ea Rationali Numidiæ : Atquin in diuisione Imperij Constanti Africam cessisse, testis est Zosimus lib. 2. p. 691. neque vllum in Africa ins tum temporis habuit Constantius : Cui rei etiam argumento est controuersia illa que inter Constantinum & Constantem ante Sexennium intercesserat super Africâ Proconsulari, Constantino vltimum fatalis. Maneat igitur, hæc leg.

Constanti adscribendam esse. ¶ Alterum hoc initio peruestigandum venit, quisnam ille Hostis publicus sit, cuius hæc l. mentio fit, & cum quo prælium in Numidiâ gestum fuerit. Ego non de alio id accipiam, quàm de Donato Bagaiensi in Numidiâ, qui cum armatis Circumcellionibus suis & furiosâ turbâ conductâ cum Leontio primùm & Vrsatio, mox Macario à Constante Imp. ad Vnitatem conciliandam misso congregi ausus, in prælio ipso pœnas debitas cum Circumcellionibus suis pependit : quòd testatur Opatius Mileuitanus, lib. 3. Igitur proscriptæ multorum ex GGg 3 his,

his, qui cum Donato Bagaiensi egerant, facultates. Quod si ita est, vti omnino cenleo, tunc huius leg. ope chronologia historia Donatistarum, atque adeo Ecclesiastica, stabiliti posse videatur: & nominatim in quod tempus *Macariana* illa quae dixi tempora (quomodo ea inuidiosè, postea Donatistas vocare soliti) incidant: Nempè in annum Domini 345. & 346. cum tamen haec tenus ad A.D. 348. id referatur.

¶ Horum igitur qui in praedio pœnas debitas pependant, & sub Donato egerant, facultates proscriptae fuerint: quas plurimi statim ab Imperatore Constante petierunt: & verò plurimis Constantis Imp. eas largitus fuerat, neque dum tamen omnes huius l. tempore. Imò (quae huius l. sententia est) neque omnis generis facultates largiri in animo inducit, quin & nonnullas concessas reuocari voluit hanc l. scilicet *mobilia* & iam haec tenus concessa, & porro concedenda valere definit: veluti autem, argentum, mancipia seu seruos Urbanos, vestes ceteraque mobilia; at non etiam, possessiones, & domus & mancipia rustica, quae fisco seruari & restitui iubet. Quae hanc partem mobilia, & fundorum eorumque quae cum his ambulant, differentia notanda venit. Facilius illa ex bonis, proscriptorum conceduntur quam ista. Et verò facilius illa à Constante concessa subleuandis videl. pauperibus. Quorum etiam subleuandorum causâ primùm Constantis Imperator *Macarium* illum, de quo dixi, in Africam miserat, vt testatur idem Opatius Milcitanus lib. 3. Fundi igitur modum communem & eleemosynæ excedere fiscoque magis conuenire vili. Quin & publicæ etiam pa-

cis causa, eò quod non nisi inuidiosè fundos istos Catholici possidere possent, Donatistis frequentibus: Quare hanc turbarum fomitem nunc tollere visum Constanti Imp.

¶ Et hæc satis ad Historiam, & quidem Ecclesiasticam huius l. At ICTorum filij ex hanc l. iam sequentia obseruarunt.

Primùm h. l. continetur exemplum Constitutionis, cuius vis in præteritum retroagitur: cuius exempla quoque plura alibi occurrunt. Secundò continet hæc lex differentiam inter seruos Urbanos, & Rusticos: illi scilicet cum mobilibus ambulant, hi cum fundis & possessionibus. Tandem, huius l. argumento liquet, ad hunc titulum pertinere non tantum bona vacantia propriè dicta, verum etiam bona proscriptorum, quae publicatione fisco quaesita sunt, & ipsa priuatis dominis vacantia, *Novella de bonis vacantibus* 3. Sanè de his apertissimè est hæc lex. Vt proinde nimia subtilitas fuerit Leonis, qui legem Constantini tertium supra restringendam putauit, ad bona vacantia, istas sic dicta: Item Interpretum, qui legem 1. hoc tit. eodem referunt. Nam (quod semel tenendum est ad huius Tituli intellectum;) *Bona vacantia in Rubr. huius tituli*, sunt ea omnia bona, quae cum olim, & paulò ante etiam, priuatorum dominorum fuissent, hodie priuatis dominis vacabant, nondum tamen fisco incorporata, sed incorporanda: Quomodo, & *Caducorum* appellatio quodòque etiam vacantia bona comprehendebat, vt apparet ex *leg. Papià Caducarià C. quod nobis est. 32.* Certè lege proxima, vtraque coniunguntur.

INCORPORANDORVM fisco bonorum vacantium ordo & forma seu solemnitas, antequam ea peti possint.

v. * Impp. THEOD. & Valentinianus AA. Hieritocrati Com. R. P. "

SI vacantia vel caduca "Dona delata Legibus" ad ærarium in "Achaia perhibeantur, certi Palatini electi & iureiurando obstricti mittantur, vt eorū instantia v. s." Proconsul "præsentem fisci patrono diligenter inquirent", cuius vacans caducumque "fuerit patrimonium, quantumque, vel quale videatur": Et "cum, data reclamandi copia, nullum id iure possidere, vel vindicare conlitterit, locumque ærario factum esse, tam ipsius relatione, quam publicorum monumentorum fide, conlitterit, ærum nobis notitia" intimetur, vt iussu nostro vacantia, vel caduca, nomine occupentur ærarij, quò "petentes" à nobis huiusmodi res sic demum (si ita visum fuerit) responsum "legitimum mereantur: quorum petitiones antequam res prædicto ordine procuretur, nec accipiendas, nec instruendas" esse censemus. Quae forma etiam in parte bonorum, in vna alteraue re, seu actione vna, vel iam "pluribus seruetur. Nam si quid fraude" in dispendium ærarij fuerit admittum, missi quidem Executores, non vitante indignatione "Proconsule", parte facultatum dimidia multabuntur: Fisci verò patronus detrimento", quod vitio eius fisco ingeritur, refarcire vrguebitur: aut "si litem improbè cuiquam intenderit, redhibitione sumptuum damnorumque cohercebitur: Petitores autem bonorum omni petitionis emolumento carebunt. Dat v i i. Id Octobr. Constantinop. DN. Theod. A. xv. & " qui fuerit nuntiatus, COSS. [435.]

NOTÆ.

- * *Levit. Cod. Inst. eod. tit.*
- " *Hierocrati* C. Iust. Perperam hic nonnulli adnotabant *Hierocrati*, quem Comitem R. P. memorat Zosimus, lib. 5. p. 81. 819. Ille enim & in Occidente erat, & longè ante A. D. 409. Et sic & tempora & loca discrepant.
- " *Achaia* scilicet.
- " Ad Comitem R. P. pertinebat vacantium, & caducorum bonorum incorporatio. h. l. vid. plura tit. prox.
- " *Vel alio modo bona delata*: ita C. Iust. sublatâ, voco *Caduca*, propter caduca sublatâ: vt mox pro, *caducumque*, repositum Tribuni

- Tribun. eademque: & rursus pro, vel caduca, repositum vel alia res.
- " *Iure suadente*, l. 3. sup.
- " *In Achaia*, abstinè à C. Iust. velut loco adstricta, vt generalem faceret legem.
- " Proconsul vti spectabilis. Tribonianus hic repositum, *Præf. Provinciarum* pariter vt *inf. sub finem legis*, vt generalem faceret legem.
- " *De inquirat*, vt etiam habet Cod. Iust. eadem ratione quâ *supr. vox, caduca*, sublatâ.
- " *Id est, sit.*
- " *Vel alia res.* Cod. Iust. dictâ iam ratione.
- " *Hic Pepsisculus*, vti que ad *verbaque forma*, expunctus à Tribun. propter petitiones sublatas: pariter vt *versiculus ult. huius leg.*
- " *De petitionibus bonorum*, h. l. & l. 2. a. sup. & suo peculiari tit. mox.
- " *Inferuere preces*: vid. *l. 17. de bonis proscriptis.*
- " *Vel etiam.* " id est, per fraudem.
- " *De indignationem.* Cæterum locus hic ita immutatus Cod. Iust. *Missi quidem executores non erunt indignationem Præf. autem facultatum parte dimidia multabitur.*
- " *De Detrimento*: & ita quoque habet Cod. Iust.
- " *Cætera rescata* à Cod. Iust.
- " Et Valentiniano IV. Ita l. *Damnato*, Cod. de hereticis: & *leg. 5. Cod. de heret.*

COMMENTARIVS.

HERODOSII Iunioris hæc constitutio est: Relata quoque in *Codicem Iustinianum*, verum detractis *æreæ* & temporariis, sublata scilicet *Achaia Proconsulis* mentione; vt ita *sumi* sciret, vt generalis esset perpetuamque formam contineret: detractis item, quae à Iustiniano abolita: & idèò sublata tribus locis *Caducorum* appellatio, duobus verò locis *Petitionum* mentione. Est autem ea de ORDINE, (quâ ipsâ voce hæc lex vitur) & formâ, formulæque obseruandâ, vacantibus & caducis bonis ad fisco nunciatis: Idque triplici, sine, tunc vt *fisci* utilitati consulatur, ne videl. eius commodo quidquam detrahatur: tunc vt provincialium *securitati*, ne litibus improbis vexentur: tandem, vt *inhiantium* petitioni occurratur. Cui legi concinit etiam *lex 2. sup. & l. 1. 2. inf. de Incorporat. & l. 1. 1. 4. 16. 26. inf. de petit.* Et hæc quidem lex propriè ad *Achaia* pertinet: vbi vacantia & caduca bona plura hæc tempestate perhibebantur.

¶ Ordo igitur hic à Theodosio Iunioris præscribitur, cautelaque adeo hæc proponuntur: Primò Palatini, id est Officiales Comitum R. P. (cui hæc lex inscribitur) Executores vt *hac leg.* vocantur, ad peruestigationem bonorum vacantium & caducorum mittendi dicuntur, & quidem electi ac iureiurando obstricti: de quibus Palatinis fuit *supr. peculiari titulus 30. lib. de Palatinis S. L. & R. P.* Secundò, ad Rectorem provinciae à Palatinis res hæc perferenda. Tertiò, Rector provinciae instantiâ Palatinorum diligenter inquirere debet, præsentem Aduocato fisci, (de quo *suo titulo*) quis ille sit cuius vacans vel caducum patrimonium dicitur: quantum id sit & quale. Ergò Peruestigationem Palatinorum seu executorum, sequitur Inquisitio, seu cognitio Rectoris provinciae. Quarto, Datâ interim *Reclamandi* & contradicendi copia his qui ea caduca vel vacantia negant: quod etiam à Valente constitutum, *l. 1. 1. inf. de petit. & seruatum* restatur Ammianus Marcellinus *lib. 31. v. & Symmachum lib. 10. ep. 55.* Quintò, Relatio seu instructio à Rectore provinciae faciendâ ad Principem, missis in id publicis monumentis seu gestis, rerumque seu bonorum vacantium vel caducorum breuium seu Inuentario, antequam ea bona peti possint: de quo iam *ad l. 2. sup. & l. 2. inf. de incorporat. & l. 2. 1. 1. inf. de petitionibus.* vbi plenè. Sextò, sic tandem Incorporatio iussu Principis faciendâ. Et hunc quidem ordinem præscribit *hanc l. Theodosius Iun. Paulò alius præscribitur l. 2. sup. & l. 1. inf. de incorporatione*, & à Maioriano, *Novellâ de bonis caducis sine proscriptorum 7.*

¶ Eum verò ordinem obseruari iubet, vel in vna paucisve rebus seu actionibus. Et ita quidem vt eo ordine, quod dixi, & petitionum inhiationi occurrat, & fisci utilitati simul & provincialium securitati consulat: scilicet, Petitionem horum bonorum admitti & instrui vetat, antequam prædicta eo iquo dixi ordine facta fuerint: denique si ante peruestigationem Palatinorum, si ante Cognitionem Rectoris provinciae, si ante Relationem de modo patrimonij ad Principem factam, si ante iussionem Principis de incorporandis bonis, aliquis hæc bona à Principe petierit & impetrauerit, fructu donationis eum carete iubet: qui non omnino concinit *l. 1. 1. 4. 16. 26. inf. de petitionibus & l. 1. 2. inf. de incorporat.*

2. *Pœnam* etiam minatur tam Executoribus seu Palatinis, quam Proconsuli, & Aduocato fisci, si superiora legitime facta non fuerint, vel in fisci vel provincialium detrimentum: scilicet Executoribus dimidia partis bonorum publicationem minatur, si quid in dispendium ærarij fuerit factum, id est, si quid bonâ fide ad ærarium seu fisco non detulerint: Proconsuli quoque indignationem suam comminatur: tandem & Aduocato fisci pœnam imponit, si quod detrimentum fisco ingestum fuerit eius vitio, nempè vt id sarcire cogatur: siue litem improbam alicui provinciali intenderit, id est, calumniosâ lite vexauerit, quo casu Aduocatum fisci sumptus & damna vexato refundere iubet. Quod postremum notandum. Et verò *Constitutione* Caroli VII. *art. 62.* idem cauetur: & secundum id iudicatum Senatusconsulto Parisiensis, quod Paponus allegat, & post eum Rupiffauius *lib. 2. de Parliamentis. c. 7. de Procuratoribus & Aduocatis Regis: §. 51.*

¶ Obseruandum hinc interim bonorum vacantium & caducorum incorporationem factam instante fisci Aduocato, vel etiam proscriptorum; sic tamen vt calumnia abesse: Similiter Theodoricus Rex apud Cassiodorum *4. var. 32.* de bonis proscripti cuiusdam agens: vt *coram partibus* (inquit) *positis, te imminente, quod forma continet sanctionum Diuinarum censeatur. Ita tamen, vt nullo præiudicio, nullâ iniuriâ, nullo damno innocentia prægraueretur, ne aliena accusationis inuidiam tuam facere videaris offensam.* Plura ad hanc rem pertinentia *inf. tit. de Aduocato fisci.*

¶ Per quem autem Magistratum incorporatio faciendâ sit? & quomodo hæc lex hanc partem conciliandâ sit cum *l. 1. inf. de Incorporatione*? ad eam mox videbimus.



DE INCORPORATIONE
TITVLVS IX.

Ex hoc & superiore Titulo conflatus Cod. Iust. t. 10. de bonis Vacantibus & incorporatione, lib. 10. Præter huius Tituli leges, de Incorporatione sunt insuper hoc Codice lex 2. & l. ult. sup. de bonis vacantibus.

PARATITLON.

INCORPORATIO, Rubricâ, & l. 1. 2. 3. hoc tit. est, cum bona, vel alicuius publicatione, l. 1. hoc tit. (veluti eorum qui sub hoste publico egerunt, l. 4. sup. de bonis vacantibus, aut aliter bonis proscripti, de quo sup. tit. de bonis proscriptorum:) vel ratione iuris, d. l. 1. hoc tit. iure suadente, l. 2. sup. de bonis vacantibus: legibus delata ad ærarium, l. ult. sup. de bonis vacantibus: Ut putâ, quia vacantia sunt, caducave, toto tit. sup. de bonis vacantibus: & l. 2. hoc tit. vel quia de iure Templorum descendunt, iur. sup. de locat. fund. iuris emphyt. & l. 8. sup. de iure fisci: vel ob poenam delictumvè Adduntur rei priuatæ Principidis, l. 1. hoc tit. & l. 7. sup. de bonis proscriptorum: Adgregantur ei patrimonio quod priuatum Principis est, d. l. 8. sup. de iure fisci: rei Principis, l. 16. de iure fisci: patrimonio Principis, l. 19. de bon. proscript. priuatis rebus Principis, l. 4. de Aqueductu: congregantur æternali domui, l. 5. sup. de locat. fund. iuris emphyt. Nectuntur Principis patrimonio, d. l. 7. sup. de bonis proscriptor. lociantur fiscalibus corporibus, l. 1. sup. de bonis proscriptorum: domui Principis, l. 2. de metatis.

Ordo verò incorporationis hic erat: 1. Delatis bonis ærario, Palatini (seu Officiales Comitatus rerum priuat.) electi & iureiurando obstricti emittebantur, l. ult. sup. tit. de bonis vacantibus: ad peruestigationem bonorum faciendam: 2. Rectoris provincie cognitio sequebatur, præsentem Aduocato fisci & datâ reclamandi copiâ, d. l. ult. bonâque describi curabat, l. 7. sup. de bonis proscript. 3. Descriptio bonorum ad Principem mittebatur, d. l. ult. & l. 2. hoc tit. 4. Occupatio tandem sequebatur bonorum, d. l. ult. Quæ quidem fiebat ritè arque solemniter, l. 1. hoc tit. dispositione Comitatus rerum priuatarum, l. 2. hoc tit. l. 1. & l. ult. sup. de bonis vacantibus: & l. 7. 8. 11. 12. 13. 14. 16. 18. 21. 23. 26. 31. 32. & l. ult. infr. de petitionibus: curâ Rationalis, per cuius officium incorporatio complebatur, l. 1. hoc tit. & l. 2. sup. de bonis vacantibus, l. 3. 7. 11. sup. de bonis proscript. Titulis adiectis seu affixis prædiis, l. 1. hoc tit. & l. 11. 20. sup. de bonis proscript. l. 4. infr. de Aqueductu. Bonâque exactè rursus secundâ inquisitione describebantur, l. 7. de bonis proscript. De formâ obseruandâ in incorporatione bonorum proscripti, siue damnati, vid. speciatim l. 3. 7. 11. sup. de bonis proscript. Cæterum his demùm completis, non antè, bona fisco delata à Principe peti poterant, d. l. ult. sup. de bonis vacantibus: & l. 2. 3. hoc tit. de quo inf. tit. prox.

De FORMA Incorporationis, Inuentario, & Titulis fiscalibus.

I. * Imppp. Valentinianus, VALENS, & Gratianus AAA. ad Florentinum Com. R. P."

SI quando, aut alicuius publicatione, aut ratione iuris, aliquid nostræ addendum est rei, ritè adque solemniter, per Comitatem rerum priuatarum, dein "Rationales in singulis quibusque" Prouinciis commorantes, incorporatio compleatur, & diligens stilus singillatim omnia adscribat. Tituli verò, quorum adiectio prædia nostris sunt consecranda nominibus, non nisi publicâ testificatione ponantur: Grauiissimis statim subdendis suppliciiis, qui huiusmodi aliquid propriâ usurpatione temptauerint. Dat. iv. Kal. Aprilis Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* L. 5. Cod. de bonis vacantibus & incorporat.
 Florentinus in l. 6. inf. de iust. collat. & l. 3. inf. de imm. concess. & l. 11. inf. de Susceptorib. quæ datæ sunt Anno 364.
 365. 366. vbi & Comes S. L. dicitur: De quo & Anm. Marcellinus. v. Profopog. 366.
 Iure suadente, l. 2. sup. de bon. vacantibus, legibus delata ad ærarium, l. ult. sup. de bonis vacantibus.
 Adde hic idem quod aggregat, l. 8. sup. de iure fisci. 4. inf. de Aqueductu: congregare, l. 5. sup. de locat. fund. neclate, l. 7. sup. de bonis proscriptorum: lociare, l. 1. sup. de bonis proscriptorum. Denique incorporare, vnde incorporatio Rubr. & l. 1. 2. 3. hoc tit. pro quo Ammianus Marcellinus lib. 16. dixit incorporare, vt notauit etiam Cuiacius.
 Deinde per Rationales: ita C. Iust.
 Rationales in singulis prouinciis erant.
 Agibus eamque, C. Iust.
 Implentur, C. Iust.
 Scribat, C. Iust.
 Bene habet hæc vox: neque mutem cum Viro docto de modo usurarum, p. 639. c. 15. in adfitione: Sic & l. 2. Cod. vt nem. pr. titulum imponere, &c. in l. 1. de Sac. Graeci: Nouella Justin. 160.
 Pro hæc voce substitutum C. Iust. substantiis, id est facultatibus. Rectè autem hic nominibus, pariter vt l. 11. sup. de bonis proscript. Et tamen verobique numerum appellationem perpetuam substituit idem vir doctus, p. 640. de quo ad d. l. 11.
 Proponantur, C. Iust.
 Subdendis iis.

COMMENTARIVS.

FORMA incorporationis bonorum ad fiscum delatorum, hæc Constitutione præscribitur, aduersus priuatorum quorundam usurpationem & CALVMNIAM seu INIURIAM, quocumque modo bona ad fiscum delata sint: siue (nam hi duo modi sunt quibus bona ad fiscum deuoluuntur) publicatione, id est, proseriptione, puta propter crimen aliquod (de quo fuit sup. tit. de bonis proscriptorum) veluti quia sub hoste publico quis egit, vt in sp. l. 4. sup. de bonis vacantibus: siue ratione iuris, id est, quia bona vacantia sunt, vel caduca (de quibus super tit. de bonis vacantibus) vel vt loquitur lex 2. sup. de bonis vacantibus) iure suadente, vel vt lex ult. eod. tit. legibus delata ad ærarium: Legibus, inquam non solis Caducariis putâ Iulia & Papiâ, quomodo Cuiacius id explicat, verùm & aliis Legibus. Forma igitur hæc præscribitur. Ritè & solemniter eam fieri oportere: & vt mox dicitur publicâ testificatione: scilicet (quod sine l. docemur) propriâ usurpatione nonnulli bona tanquam vacantia & caduca fisco adnotabant, nullâ satis præuîâ iustâque cognitione: Quare ritè arque solemniter id nunc fieri iubetur, Dispositione scil. generali Comitatus rerum priuatarum: quod etiam docet lex ult. sup. de bonis vacantibus: & l. 7. 8. 11. 12. 13. 14. 16. 18. 21. 22. 26. 31. 32. & l. ult. infr. de petitionibus. Cassiodorus 6. var. 8. in formulâ Comitatus rerum priuatarum: Caduca bona non sinis esse vacantia: ita quod usurpatione potuit inuadere, tu fiscum nostrum facis iustis compendiis obtinere: proximos defunctorum nobis legaliter anteponis, quia in hoc casu Principis persona post omnes est: sed hinc optamus non adquirere, dummodo sint qui relicta debent possidere. Secundò specialiter curâ & sollicitudine Rationalis cuiusque per singulas prouincias: quod etiam docet lex 2. sup. de bonis vac. & l. 3. 7. 11. sup. de bon. proscript. Nempè vt Comitatus rerum priuatarum Illustris fuere, sub quorum dispositione totius Orientis vel Occidentis Res priuatæ per singulas dioceses fuere, (de quibus ad d. l. 2. sup. de bon. vacantibus.) ita per singulas fermè prouincias Rationales rei priuatæ fuere, quod docet etiam Notitia Imperij. Et hæc de Magistratibus per quos incorporatio faciendâ. Quinimò, hoc ipso Anno, lex fermè septimanis pdit, primum Inuentarium fieri voluit per ordinarij Officij sollicitudinem, d. l. 7. sup. de bonis proscript. quod & ipsum congruit legi ult. h. t. quæ cum hæc l. perpetuam committitur, & pugnare vulgò creditur. Nempè Prima summâque incorporationis sollicitudo ad Comitatem R. P.

Tom. III.

& Rationales pertinebat. Inuentarium conscribat Rector prouinciæ. Quare inanis est Interpretum lator, qui has leges aliter conciliant: & in his post alios Clapertius decis. fiscal. causa 32. quest. 1. num. 3. 4.

Modus igitur Incorporationis hic præstituitur, vt Descriptio diligens & sigillatim fiat bonorum, seu Inuentarium, de quâ bonorum descriptio ne & quidem accuratâ faciendâ, est quoque lex 2. infr. h. tit. lex 2. & ult. sup. de bonis vacantibus. & omnium expressissima lex 7. sup. de bonis proscript. 2. Titulos nomine Principis prædiis fisco delatis apponi vult, pariter vt Theodosius M. l. 11. sup. de bon. proscript. & l. 4. infr. de aqueductu: Honorius l. 20. eod. tit. publicâ testificatione, grauiissimo supplicio proposito his, qui propriâ usurpatione tale aliquid tentauerint. De Titulis his qui bonis ad ærarium delatis adfigi soliti, quibusque domus signabantur, Græci ἀπογραφὰς dicebant, & ἀπογραφὰς Cuiacius, Ræuardus, Iureus in Symmachum, Salmasius de modo usurarum c. 18. plurâque iam annotauere, ex Symmacho lib. 5. ep. 54. Iustiniani Nouella 27. 28. 29. 30. 160. Tiberij Nou. de diuinis domibus: Cassiodorus, 4. var. 14. & 9. var. 18. Agathia, lib. 5. vbi ἀπογραφὰς vocat, Gregorio lib. 1. indist. 1. ep. 63. lib. 4. indist. 13. ep. 77. 88. & lib. 5. ep. 43. Horum Titulorum mentio fit hoc Codice Theodosiano præter hanc leg. l. 11. & 20. sup. de bonis proscriptorum: l. 4. inf. de aqueductu: vbi quædam dico. Addatur hic Chrysolomi qui ἀπογραφὰς vocat, locus ad Pop. Antiochenum, homilia 13. ed. Paris. p. 151. Sani. tom. 6. p. 548. ἡ τὰς ἐπίτας ἐδὴ ἀπογραφὰς, ἀπογραφὰς ἐν τὰς δὲ ἐπίτας ἀπογραφὰς ἡ δὲ ἐπίτας ἐν τὰς δὲ ἐπίτας. Repperam verò eò referretur Ammiani Marcellini locus, lib. 29. Immittebantur, inquit, confessim, quæ signatis domibus inter scrutinia supellectilis panis adiecti incantamenta quadam subderent. Est enim locus ille non de titulis scilicet adfixis bonis damnatorum, verùm de signaculis impressis ἀπογραφὰς, simul ac quis inter eos receptus est, ne quid se inducatur, vt prolixè ostendit Salmasius de modo usurarum, cap. 15. & p. 649. non magis quàm pariter vt Teletis locus apud Stobæum c. 237. Alter Ammiani Marcellini locus hoc ipso Anno 369. lib. 28. p. 394. Qui tamen quoad finem ipsum ad hanc l. proximè facit de grassatoribus Maratocupenis. Id vnum sufficit eorum exitiale poni commercium. Quæstus in vnum impiorum hominum globus imitatus Rationalis Officium ipsūque Iudicem, id est Rationalem vesper-tinis tenebris lugubre clamante præcone civitatem ingressi.

H H h

gressi,ambitiosam domum cuiusdam priuati,vt PRO-
SCRIPTI insigne interfici, cum gladiis obsederunt;
raptaque suppellectili pretiosa, quia subito percussis fa-
miliares hebetatis sensibus non defenderant dominum,
caesis pluribus ante resolutam lucem gressu discessere
veloci: verum cum excubiis repleti multorum paran-
di dulcedine nihil pratermitterent intercepti Imperia-
li motu oppressi interiere omnes ad unum, coramque
soboles parua etiam tunc, ne ad parentum exempla
suberesceret, parui sorte delecta est, larisque enersi quos
ambitiosè luctuosos aliorum dispendiis exstruxerant.

Hos verò Titulos adfigere, adicere, impone-
re praediis, tanquam fisco delatis, priuata auctori-
tate vt hanc leg. sub seuerissimâ pena prohibetur,
ita patet ab Honorio l. 1. & Theodosio Iuniore
l. 2. Cod. vt nemo priuatus Titulos: & Athalarico
apud Cassiodorum lib. 9. ep. 18. scilicet nonnulli
per inuidiam, iniuriam & calumniâ, huiusmodi
Titulos alienis praediis adfigebant, vt ita posses-
sore obiecto Principalis Nominis metu terreat.
Quod de memorat Agathias lib. 5. ἀδελφός τε
εἰς τὴν μάχην, γεγονός τε πολλὰς ὄντας ἔργα
ἐπιπέσει. ὅτε τε χαρπύαι σαυρίδες ἐπέβη, ἡ τὰ βάλαντα
ὑποπέσει. ἐς τὸδε αὐτῶ ἀμιχίσις, ἐς δὴ πολλὰ τοῖς
ἔργα ἀδελφῶν οἴκοις θαυμά ἐπέβηκε, ἢ ἐν βασιλείᾳ
ἔνοιαυ ἀποχρήσει. id est, qui ipse qui iniustissimus
fuisse, & multos bonis suis spoliasset: quodque scri-

pta illa tabula, & subpurpurei panni hunc exitum ha-
buissent, quos ille opulentiorum donibus imposuit, pre-
texens beneuolentiam erga Imperatorem. Quâ de re
querela quoque extat Gregorij lib. 4. Iudic. 13.
ep. 88. vbi scribens ad Constantium Augustum
queritur de quodam Stephano Chartulario, qui
nomine fisci, singulorum locis Titulos in dictâ
causâ imponeret, sicque inuaderet. Diuersus ab
hoc mos alter est aliâque ratione prohibitus, quo
nonnulli alienis praediis tanquam suis Titulos suos
affigebant, siue vt tenuioribus possessoribus patro-
cinia hâc ratione praeberent, de quo est lex vi.
sup. & C. Iust. de his qui potentiorib. nom. titulos: &
de cantarus Augustini locus in Psalmum 21. siue,
qui tertius mos est, vt eos sibi tanquam suos vin-
dicarent, quò pertinet Synodi Romanae sub Gre-
gorio & Mauricio Imp. prohibitio, ne Rectores
patrimonij Eccl. Romanae fiscali more Titulos
suâ sponte imponerent vrbanis rusticisque praediis,
quae iuri illius competere putabant: vt habe-
tur Gregor. lib. 4. ep. 45. & insertur Decreto cap. 1.
causa 16. q. 4. eodémque pertinet l. 1. & 2. C. vt ne-
mini licent sine Iudice signa: Item diuersus ab hoc
mos est quattuor, quo nonnulli suis praediis Titulos
Imperatoris adfigebant, ad vsurpandum Maiesta-
tis Imperatoris instar quoddam, de quo est lex 1.
Cod. vt nemo priuatus titulos.

Titulos affigebant prauo more nonnulli,

- 1 Imperatorios idque vel
 - 2 Suos, Alienis praediis, tanquam suis: idque
- 1 Suis praediis, vt ita Imperatoriâ Maiestate ea munirent.
 - 2 Alienis praediis, vt ita inuidiâ & calumniâ ea obliicerent.
- 1 Patrocinijs cuiusdam specie.
 - 2 Vindicationis & vsurpationis illicitâ.

Et ita quidem hae quattuor inter se distinguen-
da sunt, superioresque leges dispescendae, quae
plerique turbidè hactenus commiscunt. Alia

tandem nonnulla de his Titulis noto ad l. 11.
20. sup. de bonis proscript. & ad l. 4. inf. de aqua
ductu.

De INVENTARIO & INCORPORATIONE post donationem
Principis faciendis, & SECUNDARIO post hanc praecepto
ipsius Principis.

II. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Eulogio Com. R. P."

VICINQUE à nobis caducas vacantē siue meruerit facultates, siue cum auro
siue cum argento, quod specialiter ratum erit (nam saepius habitâ horum ex-
ceptione praestatur) post allegationem Beneficij Principalis, omnem bono-
rum, id est, mobilitium, mouentium, vel (vt plenissimè loquamur) praediorum
vrbanorum, aedium, mancipiorum, animalium, argenti, auri, ornamentorum, vestium,
pecuniar, fisco incorporationem traditionemque percipiat. Et cum officij Palatini
breuibus fuerint cuncta competenter inserta, omne illud, quod ex quibuslibet corpo-
ribus est repertum, nostris auribus intimetur: Nec quicquam horum ad petentem ante
perueniat, quam suggestione Sublimitatis Tuæ informata Mansuetudo Nostra traditio-
nem secundario praecepto prioris liberalitatis inperiat: vt nisi denuò à nobis fuerint
confirmata quae videntur inpetrata nihil valeant. Dat. xviii. Kal. Decemb. Med.
Olybrio & Probrino Coss. [305.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iustim. Memoratur & confirmatur ab eodem Imp. viginti post annis, A. 415, l. 2. inf. de petitionibus.
Confirmatur & abrogatur parte quâdam ab eodem Honorio A. 418. l. vlt. prox.

" Eidem

" Eidem Eulogio Comiti R. P. inscribitur ipso Anno lex 10. inf. de infirm. his que sub Tyrannis: & A. 398. lex 1. inf. de Con-
duitor. rei priuat.
" Id est quod specialiter concedere raro solemus.
" De allegatione Rescriptorum, sup. tit. de diuers. Rescript.
" Quare nulla immobilium hic mentio fit, cum tamen & aedes memorentur? Fortè hic referendum, id est immobilium,
mobilitium, mouentium &c.
" Quare nulla hic mentio praediorum rusticorum? An quia rusticæ possessiones peti, & concedi non poterunt? vt l. 4. sup.
de bonis vacantibus?
" V. l. vlt. sup. de bonis vacantibus.
" Breuibus, id est Notitia, descriptione, Inuentario.
" Secundo, altero, geminato: iteratâ supplicatione, d. l. prox.

COMMENTARIVS.

HONORI Imp. duæ constitutiones sequun-
tur, quibus PETENTIVM à Principe bona
caduca vacantia, inhiationi occurrit. Quæ le-
ges, hæc inquam, & prox. (quæ hæc in partem abro-
gatur ab eodem Honorio) in sequentem proximum
titulum, de petitionibus (quo sanè etiam titulo l. 26.
hæc lex nominatim confirmatur) meliùs coniecta
fuisse. Nam quod de Incorporatione hæc l. & d. l.
prox. additur, id præcipuum finem non respicit,
sed tanquam medium ad eum finem, quò hæc leges
collineant, assequendum. Igitur, cum petentium
inhiationi, maxima quoque postulantium, & ta-
men modum bonorum petitorum mentientium,
velut minorum, variis rationibus Principes occur-
rerint, de quibus eo tit. de petitionib. nonnulli sanè
petitionibus & petentibus aures præbere in totum
noluerunt, nisi priùs bonorum descriptione factâ,
vt Valens Imperator l. 4. inf. de petit. Gratianus,
apud Symmachum lib. 10. ep. 55. Theodosius M.
l. 14. 16. inf. de petit. Theodosius Iunior l. vlt. Su-
periore tit. de bonis vacantib. At Honorius Imp. h. l.
& d. l. 26. ad eundem finem, peti quidem bona à
se ante descriptionem & incorporationem factam
permittere, & sic diligentiori petitori locum facit,
contra motis veteris institutum; sed tamen dona-
tionem valere seu admitti non vult, nisi post pri-
mam petitionem & donationem Inuentario, seu
descriptione bonorum factâ, secundo præcepto
prior liberalitas confirmata fuerit ad secundam
supplicationem, h. l. prox. & l. 26. Ergo peti qui-
dem statim bona à diligentiori ius fuit, sed con-
cessionem factam valere & effectui tradi vetat, nisi
Princeps post descriptionem eam rursus confirma-
uerit, & sic bonorum incorporatione anteferri vo-
luit competitionis effectui, quod 24. post Annis
moris veteris institutum vocat idem Honorius l.
prox. Quod quidem vtrumque, vt dixi, ab Impe-
ratoribus constitutum, quòd petentium ambitu
strangularentur, & circumuenirentur, modum pa-
trimonij petiti ementientium, vt ita faciliùs ea im-
petrarent. Quare descriptionem bonorum omnino
hâc parte requisivè, tanquam necessarium ante-

cedens vel donationis faciendæ, vel saltem dona-
tionis iam factæ valituræ: denique effectui competi-
tionis, anteferri incorporationem & traditionem
fisco requirit Honorius h. l. & d. l. 26. inf. de peti-
tionib. vbi ratio aperte assignatur, & l. prox.

In hæc leg. obiter quædam notanda. Primum au-
rum, & argentum, ex bonis vacantibus & cadu-
cis, raro petentibus à Principibus, & quidè ab Ho-
norio donari solita, imò saepius expressè sub ex-
ceptione auri atque argenti bona vacantia cadu-
cave petentibus donata: cum tamen Constans in
specie l. 4. sup. de bonis vacantibus, nullam separata-
m habuerit auri atque argenti rationem. Imò
Arcadius Honorij nostri frater Anno proximo
396. aurum, atque argentum præcisè peti vetuit,
exceptis summis dignitatibus, l. 21. inf. de petiti-
onibus: vbi de eius rei ratione, & Alexandri Seueri
exemplo ex Lampridio in eius Vit.

Secundò obseuetur, non agi hæc l. de donatio-
ne praediorum rusticorum, sed tantum de vrbano-
rum: proculdubio quia prædia seu possessiones ru-
sticas de bonis vacantibus vel caducis hæc tempe-
state petere vetitum: Nam & ita Constans l. 4.
sup. de bonis vacantib. mancipia rustica, imò &
possessiones & domus in totum peti vetuit. Nem-
pe quia maioris pretij & redditus certioris ea visa,
quàm vt fisci compendiis eriperentur: Quare &
domus maioris pretij petere vetitum à Theodosio
M. Arcadij nostri Patre, l. 16. inf. de petitionibus.

Tertium, quod de Palatinis incorporationi bo-
norum fisco delatorum incumbentibus, & breui-
bus bonorum ab his consiciendis additur, iam ex-
pediit, lex vlt. sup. de bonis vacantib.

Tandem notetur exemplum ex h. l. & d. l. prox.
& d. l. 26. actus à Principe gesti inualidi, nisi se-
cundarium præceptum, seu secunda iussio emanaue-
rit: pariter vt Nouella Iust. 17. & 134. & apud
Cassiodorum l. var. 39. Et quidem h. l. Secundaria
iussio ipsius Principis: quod mutauit ipse in secun-
dariam seu iteratam Comitum R. P. concessio-
nem, l. prox. inf. quâ hæc lex hæc parte abroga-
tur.

CONFIRMATIO legis superioris, vno excepto quoad Secundarium
praeceptum.

III. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Largo P. V. " Africa.

T, moris veteris instituto, incorporationem bonorum anteferri competitionis
effectui decernimus, & de possessore iam fisco referri ad Viri Inlustrii priuata-
rum largitionum Comitum scientiam censemus. Illud competitoribus compen-
dium relaxantes, vt quod à Mansuetudine Nostra iteratâ supplicatione postcendum
fuerat, ab eius Sublimitate non expectato Imperiali beneficio postuletur, &c. Dat. v. Id.
Octob. RATI. HONOR. XII. & THEOD. VII. AA. COSS. [418.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Iungendâque ei lex 28. inf. de petitionib. Imò & lex 27. eod. tit. Hic consumatur ab vna parte, ab altera abrogatur lex superior 2. Denique & hæc lex, vt superior, ab hoc titulo fugitiua est.
 " 28. P. C. id est Proconfuli: *Largus* Proconful Africae sub Honorio A. D. 41. 8. hâc l. 27. 28. inf. de petitionibus.
 " *Censurus*, id est iubemus.
 " Secundario præcepto d. l. sup. 2.
 " Secundum leg. superior. 2. & leg. 2. 6. 27. 28. inf. de petitionib.

COMMENTARIVS.

SECUNDA hæc hoc titulo Honorij constitutio est, & ipsa fugitiua, quâ Petentium inhiationi occurrendum putauit: quæ quidem pars est prolixioris constitutionis Honorianæ, quæ variis rationibus petentium & inhiantium prædæ occursum iuit: ex quâ superlunt duæ aliæ particulae in l. 27. & 28. inf. de petit. quæ proinde huic coallandæ veniunt. Inter alia igitur remedia & hæc particulâ Petitionis effectui incorporationem bonorum (seu, vt vocatur l. 26. inf. de petit. Instructionis solemnitate) anteferri id est præcedere (quomodo & anteferri constitutiones dicuntur) iubet Honorius, id est petiorem qui quid bonorum à Principe impetrauit, concessio potiri non ante iubet hâc l. pariter vt l. 2. superiore, quæ lata

est ante 24. annos (quod ideò *moris veteris institutum* vocat) & l. 26. inf. de petition. (ante triennium) quàm incorporatio bonorum prius facta fuerit & de fisco iam possessore bonorum illorum ad Com. R. P. relatum fuerit, & instructionis solemnitas seu lux præcesserit: id est descripta bona fuerint. Item non ante, quàm iteratâ supplicatione petitor bona illa impetrauerit: Quod ipsum cauebatur quoque d. l. 2. sup. & d. l. 26. Hoc tantum discrimine, quod cum antea iteratum seu secundarium eiusdem Principis indultum requireretur, nunc satis esse definit, si id iteratâ supplicatione à Com. R. P. petatur. Et sic hæc parte abrogatur d. lex 2. & d. lex 26. Quod utique magnum Com. R. P. *seruorum* notandum est.



DE PETITIONIBVS, ET VLTRO DAVIS, ET DELATORIBVS. TITVLVS X.

Ad *Petitiones* pertinent quoque *Tituli* quatuor proximi. *Codice Iustiniano* huic *Titulo* respondent duo, *libri* 10. *Tituli*, II. & 12. de *Delatoribus*, & de *Petitionibus bonorum sublatis*. Adde & *Paratitli* vice, l. 17. de *bonis proscriptis*. l. 1. de *Jure Fiscis*: l. ult. sup. de *bon. vacantibus*. l. 2. 3. sup. tit. prox. de *Incorpor.* l. ult. de *appellat.*

PARATITLON.

I. **V**ACANTIA & CADUCA bona, vt & PROSCRIPTORVM, quæcunque tandem fisco quæsitâ, de quibus *suprà* titulo, de *bonis vacantibus*: his qui circa Principem familiarius versabantur potissimum indicari solita, mox per hos à Principe *peti*, de quo postea. Quare & *Delatorum* audaciæ, prouincialium & possessorum securitatem sæpè attentantium, fortunâsque affligentium, v. l. 4. 8. 12. 19. 20. hoc tit. & Petitorum auiditati & inhiationi variis Principum fermè omnium qui hoc seculo vixere Constitutionibus occursum, Constantini M. l. 1. 2. 3. h. tit. & l. 2. sup. de *bonis vacantibus*: Valentini Senioris l. 9. 10. h. tit. Valentis, l. 11. h. tit. Theodosij M. l. 1. 2. 1. 3. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. h. tit. Arcadij l. 2. 1. 2. 3. 24. h. tit. Honorij l. 2. 2. 5. 26. 27. 28. 29. 30. 31. h. tit. l. 2. 3. sup. de *Incorporatione*: Theodosij Jun. l. 32. & 34. seu *ult.* & l. *ult.* sup. de *bonis vacantibus*. Valentini Tertij leg. 33. h. tit.

II. DELATORES porrò isti (de quibus agitur l. 1. 2. 3. 4. 7. 8. 9. 10. 12. 13. 17. 18. 19. 20. 22. 24. 28. 30. 32. 33. h. tit.) humani generis inimici dicuntur, l. 10. h. tit. proditores, l. 17. (& quidem speciatim dominorum delatores serui, de quibus forte *lex* illa 17. accipien-

da est) maximum humanæ vitæ malum, l. 2. execranda perniciës, d. l. 2. lingua eorum, inuidiæ linguæ, d. l. 2. nomen infestum, l. 24. Audacia eorum, l. 4. nequitia, l. 3. proscibitur, qua attentabant possessorum quietem, l. 20. securitatem, l. 4. 1. 2. 19. h. tit. vel fisco bona directè deferendo, l. 1. 2. 3. h. tit. vel aliis priuatis, ea à Principe petituris, l. 8. 9. 12. 13. 18. 20. 22. 30. h. tit. quod blandum ministerium dicitur, l. 1. 2.

Hi igitur, atque alij Delatores aliquando prorsus inhiati, putà à Constantino M. d. l. 1. 2. 3. sub pena capitali, *distis legibus*: Sic vt ne quidem vox eorum admitteretur, d. l. 2. vt & à Valentini Tertio, Ioanne Tyranno caeso, l. 33. hoc tit. & in sp. l. 24. hoc tit. Aliquando verò repressi tantum variis rationibus.

Primum enim si ipsi fisco deferrent, coràm Iudice prouinciæ de rei veritate prius quæri oportebat, quàm ad Comitatum, aut ad officium Comitis R. P. proficiscerentur, l. 7. At si priuatis nunciarent, qui postea ea peterent, à petitoribus publicari eos seu iudiciis fisci oportuit: l. 8. 9. 12. 13. 18. 20. 22. 30. h. tit. & l. 2. inf. si *vagum pet. mancip. l. vn. inf. de petitorib. & desistentib.*

Secundò, si eorum calumnia detecta fuisset, l. 1. 2. si causam non tenerent, l. 1. 2. si non probassent, l. 8. si concessa à Principe titubarent, l. 30. competentis severitate, l. 8. gladio, l. 10. cauto legibus supplicio, l. 1. 2. calumniæ pena, l. 3. pena, l. 3. 2. afficiebantur. Serui speciatim Dominorum delatores, etsi obiecta probassent, seuerissime sententiæ subiugabantur: l. 17.

Tertiò, quod à Principe impetratum fuerat, iis vendi non poterat, l. vn. inf. si *vagum pet. mancip.*

Tandem & artem quandam delationis exercentes, odio maximè persecuti Imperatores: nam & post victoriam tertiæ delationis, capite plecti eos voluit Theodosius Imp. l. 1. 2. inf. & l. 13. imò nequidem audiri tertiò deferentes, sed penam protinùs subire voluit Honorius l. 28.

III. PETENTIVM seu petitorum auiditati occurritur l. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 18. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 29. 30. 31. 32. & l. ult. h. tit. & l. 2. 4. ult. sup. de *bonis vac.* l. 2. 3. sup. de *incorpor.* Petitores hi (vndè & *petitio*, Rubr. l. 8. 9. 18. 21. 24. h. tit. l. 17. sup. de *bon. proscr. l. ult. sup. de bonis vacantibus*.) dicuntur & competitores, l. 30. 31. 33. hoc tit. & l. 2. 3. sup. de *bonis proscriptis. l. vn. sup. de quinqu. proscr.* (vndè in hoc argumento *competendi* verbum l. 27. inf. & *competitionis*, l. 29. 30. h. tit. & l. 2. 3. sup. de *bonis proscriptis. l. vn. sup. de quinqu. proscriptis. l. ult. sup. de incorporat.*) de quibus est & *lex vn. sup. de bonis milit. lex vn. sup. de bonis Cleric.* Petitores huiusmodi fuere maximè qui in Principis obsequio constituerant, l. 2. inf. si *petit. socius*: veluti Castrenses S. Palatij, quique sub eius dispositione erant, l. 1. d. tit. si *petit. socius*: item sacro cubiculo seruientes, l. ult. h. tit. Protectores, vt apud Symmachum *libr. 10. ep. 55.* Horum igitur inhiantium prædæ, l. 27. inuerecundæ inhiationi, l. 15. cupiditati illicitæ, l. 29. auiditati postulatorum, l. 11. nefariæ petitioni, l. 24. vitiis, l. 23. adfiduæ libidini grassari solitiæ, l. 25. variis subindè Imperatorum constitutionibus occursum fuit.

Primò nonnulla & nonnullorum bona vacantia & caduca petere omninò vetiti: veluti bona Maiestatis reorum, l. 15. Possessiones item palatii magis quàm prædiis aptas, l. 6. Item (L. S.) vel Reipublicæ à priuatis possessas in sp. l. 24. Aurum item quandoque & argentum, l. 21. h. tit. & l. 4. sup. de *bonis vacantibus. l. 2. sup. de incorpor.* Mortuorum bona quamlibet facinorosi dicuntur, non conuictorum, l. 30. Viuentium bona non damnatorum, l. 27. inf. & l. 29. Eorum qui ob Barbaricam incursionem sedes mutauerunt externas, l. 25. Item bona decurionum qui successores non habent. Curia quippe ea addicta, l. 12. sup. de *bonis decurionum.* Item Clericorum, d. l. vn. sup. de *bon. Cleric.* Item bonorum damnatorum plurium, l. 1. partem deficientem, l. 2. inf. si *petit. socius.* Plura item bona vno petitorio vel pittacio petere vetitum, l. 29. Imò & Proscriptorum bona vel deportatorum intra biennium petere prohibitum, l. 23. 29. h. tit. & l. 17. sup. de *bon. proscriptis.*

Secundò, ante incorporationem petere, vel saltem impetrationem effectui tradi vetitum: l. 2. 3. sup. de *Incorporatione.*

Tertiò, antequam à petitore peti possent, l. 16. 23. 26. vel saltem impetrari l. 11. 14. denique antequam impetrato petiri possent, l. 2. sup. de *incorpor.* huiusmodi petitionem apud officium Comitis Rerum priuat. instrui oportebat, l. 14. 16. 23. 26. bona occupari & describi, de quæ his ad Principem referri dispositione Comitis R. P. oportuit, d. l. 11.

Quartò qui huiusmodi bona peterant, vel impetrauerant, rescriptum allegantes, l. 1. 2. 1. 3. 20. 30. h. tit. & l. 2. inf. si *vagum pet. mancip. l. 2. sup. de incorporat.* cum delatoribus suis ad iudicia venire oportuit, l. 8. seu adesse iudiciis, l. vn. inf. de *petit. & desist.* delatores suos publicare debeant, l. 9. iudiciis introducere, l. 12. exprimere, prodere, l. 18. vid. & l. 20. & l. 2. inf. si *vagum pet. mancip.* in iudicio constituere, l. 22. Palatino officio adsignare, l. 30. officio

productum in iudicio tradere, *Novellâ Theodos. de competitionib. 45.* et si non vniuersitas bonorum, sed carptim aliquid prædium peteretur, *l. 12.* et si petitionem Principi probandam verisimile sit, *l. 18.* et si specialis super hoc adnotatio Principis præferatur *l. 20. h. tit.* qui delatores postea ad prouinciam, in qua bona impetrata erant, dirigebantur: *l. 12. 13. 18. h. tit.* Hæc si facta non fuissent, petitor effectum petitionis seu impetrationis non adipiscebatur, *l. 9. 12. 13. hoc tit.*

Quintò, post hæc ita facta, si Dominus bonorum contradiceret, & iniuste bona sua vindicari diceret, annus, vel sex menses, pro ratione bonorum, ei dabantur: *l. 27. 30. 31. contra, Annus quoque ei dabatur qui impetrauerat ad demonstrandam æquitatem petitionis suæ, d. l. 31.* Sed & illud quandoque constitutum post hæc omnia, vt impetrata bona cum arario is qui impetrasset partiretur: *l. 32. & l. ult. h. tit.* à quo excepti tantum cubiculo Principis seruientes, *d. l. ult.* Quandoque etiam ad extraordinariam collationem hi vocati: de quo *inf. tit. de collat. donatarum.* Tandem vacantibus caducisve bonis petendis quinquennij præscriptio posita fixaque, *l. vni. sup. de quinqu. præscript.*

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Populum" Post alia.

DE Delatoribus iam certa statuimus †, quibus, si quis contra fecerit, pœnam capitale excipiet. PP. XV. Kalendas Febr." Constantino A. IIII. & Licinio Coss. [313.]

NOTÆ.

* Absit à Cod. *Inf.* Iungenda huic est *lex 1. inf. de censu sine adscriptione.*
" Vbis Romæ.
† De hoc mox uiderimus.
Rom. hoc addendum ex *d. l. 1.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI Magni tres constitutiones, seu tria Edicta, ad populum & ad prouinciales emissa, ordine occurrunt aduersus Delatores *συκοφάντας*, quibus odium prolixè suum denunciat & contestatur: tum clogiorum, tum & pœnarum acerbitate: Optimorum quorumque ante se Principum exemplo, de quibus Tacitus, Suetonius, Martialis, Plinius, Dio, Capitolinus, alij: Aduersus delatores, inquam, non tantum bonorum vacantium & caducorum, quò pertinet *lex 3.* & de quibus propriè est hic *titulus*; uetum etiam reorum, quò spectare existimo *l. 1. & 2. b. r.* Duplex scil. delatorum genus est: tum reorum, tum & rerum seu bonorum: quanquam & per reorum delationem ad rerum seu bonorum delationem & proscriptionem peruenitur: & vt Interpretatio rectè habet *ad d. l. 2. inf.* & ex eo *Capitular. lib. 7. cap. 126.* Delatores dicuntur qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impeterint alienum. Quod ad eam *l.* rectè adnotatum est.

¶ Nunc de *hâc l. 1.* Igitur Constantinus M. iuxta anteriorem quandam constitutionem suam, delatoribus capitale pœnam minatur *hâc l.* quæ pars est Edicti prolixioris ad populum Romanum, Romæ propositi: cuius pars altera extat quoque *l. 1. inf. de censu*: quæ proinde huic coassanda uenit. Nempe eo Edicto Constantinus securitati publicæ consulturus, duplici malo, quo ea maximè percelleretur, consulendum putauit, putà aduersus Censum iniquitatem, quâ tenuiores premi solebant, quò pertinet *d. l. 1. inf. de censu*: item aduersus Delatores, qui famam, vitam, & caput, bonaque plurimorum appetebant: quò pertinet *hæc lex.*

¶ Cuius Edicti temporis characteris summo perè notandus uenit: Nempè enim Maxentio

Tyranno, sine mensis Octobris Anni Superioris 312. ante trimestre non integrum deuictò, Edicto hoc suo Constantinus securitati publicæ consulendum putauit, ac nominatim aduersus Delatores: qui de more deuictis Tyrannis emergere soliti, de quo fidem facit quoque *lex 33. inf. h. tit. & l. 3. sup. de calumniator. v. & Nouellam Maioriani 3.* atque exinde indicare bona eorum qui Tyranni partes sectati fuerant, quæ mox vel ipsi, vel alij ex Aula potentiores petere soliti. Cui quidem rei Delatoribus repressis intercedit *hâc l.* Constantinus, ad fundandam scil. omnium securitatem. Quod vt ab aliis retro Principibus factum, in quibus & Claudius II. de quo singularis extat Zonara locus, quem P. Faber. *1. Semestr. ult.* expendere conatus: & ita antea iam à se factum *hâc ipsâ l.* indicat, proculdubio proximè post Maxentium à se deuictum: ita quidem vt *legem 2. proximam, inf.* indicare uideri possit, de quo ad eam *legem*: Imò ante Maxentium deuictum quoque prohibitas à Constantino M. delationes, Auctor est Incertus Panegyristes Gallus, eo *Panegyrico ad' Constantinum ipsum*, qui incipit *Vnde mihi.* De apparatu quippe Constantini M. aduersus Maxentium agens, & Constantinum cum Maxentio committens seu comparans, inter alia hæc scribit. *Illum spoliatorum Templorum, trucidati Senatus, plebis Romanae fame enecta piacula* (sequerentur) *Te abolitarum calumniarum, Te PROHIBITARVM DELATIONVM, te conseruatio atque homicidarum sanguinis gratulatio*: Vbi Liuius periodum sic inuenit: *te prohibitarum delationum & homicidarum sanguinis gratulatio, te conseruatio.* Et sic tres iam Constantini M. constitutiones tenemus, quas is partim ante Maxentium deuictum, partim statim vt is deuictus fuit, aduersus delatores sancit. Et sic per initia Imperij sui, ac nominatim per

per Italiam & antè & post Maxentium Tyrannum deuictum: quo more alij quoque Imp. Imperij sui initio odium in Delatores professi, veluti Maiorianus *Novella 3.* Et post deuictos Tyrannos, vt Valentianus *III.* post Ioannem Tyrannum caesum, *l. 33. inf. hoc tit.* In commune tandem Victor quoque inter cetera Constantini

Elogia cum calumniis sedasse seuerissimis legibus. Eodemque pertinet Nazarij locus, quem adfero *ad l. prox. 2.*

¶ Et certis tamen casibus idem Constantinus delatores & exciuit, & premio dignos indicauit, vt in *sp. l. 1. in fin. sup. de maleficiis*: & *l. 4. sup. de accus.* ad quæ vid. quæ dicimus.

¶ In DELATORES pœna à Constantino M. sancita.

II. * Idem A. ad Populum."

CONPRIMATUR vnum maximum humanæ vitæ malum, delatorum execranda pernicies, & inter primos conatus in ipsis faucibus stranguletur, & amputata radicitus inuidia" lingua" vellatur, ita vt Iudices nec calumniam, nec vocem profus deferentis admittant: Sed qui delator exstiterit, capitali sententia subiugetur. Dat. & PP. in foro Traiani". Kal. Decemb. Constantino A. V. & Licinio Coss. [319.]

INTERPRETATIO. DELATORES" dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impeterint alienum. Quicumque delator cuiuslibet rei extiterit, in ipso proditoris initio à Iudice loci correptus continuo stranguletur, & ei incisa radicitus lingua tollatur, vt si quis proditor futurus est, nec" calumnia, nec vox illius audiat.

NOTÆ.

* Absit & hæc *lex à Cod. Inf.*
" Vbis Romæ.
" An pro, inuidia lingua? Non, hoc sustinendum: inuidia, id est, ad inuidiam: vel inuidia lingua pro inuidia lingua:
" Hunc vnicum locum è *Cod. Theod.* ex auditu laudat Accursius *ad l. 5. C. de delatoribus.*
" De hac subscriptione fuscè iam *ad l. 3. sup. de bonis vac.*
" Fuit *11.* vt referatur *ad A. D. 312.*
Bona est hæc Interpretatio, de qua iam *ad l. super 1. Quæ & inserta Capitularium lib. 7. c. 126.* & ex parte ibi, *nec calumnia nec vox*, inserta Eleutherij Epistola *p. 211.* & Felicis *1. Ep. 1. p. 355.* Iulij *ep. 2. p. 468.*

COMMENTARIVS.

ECUNDA hæc *hoc titulo* Constantini M. constitutio est, seu secundum Edictum aduersus Delatores. Secunda quidem *δίστα*, at fortè *superiori* reuera anteferenda: ita quidem, vt hæc illà indicari videatur: mutato tantum Constantini A. V. in Constantini A. II. Consulari errore tralatitio, quo in numerum quinarium V. facillè binarius II. per *συνδίοπα* transit. Verum nil temerè mutò. Sanè vt illa, ita & hæc Edicti populo Romano propositi pars est: & quidem propositi in foro Traiani, quomodo & proposita *lex 31. inf.* & plura alia ibidem proposita *hoc Codice* occurrunt, quæ congesti *ad l. 3. sup. de bonis vacantib.* quæ scil. ad communem populi utilitatem, vel etiam vt loquuntur *politiam* spectarent. Imò non proposita tantum, verum etiam *Data Romæ* scil. hæc *lex* dicitur, vbi sanè sine Anni 312. post deuictum Maxentium Constantinus constitit bimestri fermè, in quod incidit mensis *Decembris*, quo hæc *lex* data & proposita fuit Romæ.

¶ Hæc sanè *leg.* Constantinus & elogiorum acerbitate, & vocis interclusionione, & pœnarum atrocitate cum maximè delatores insequitur: Delatores inquam, non bonorum, sed personarum & reorum: nam de his *hanc leg.* accipio. 1. Elogiorum, inquam, acerbitate, cum delatores vnum maximum humanæ vitæ malum vocat, item delatorum execranda pernicies; rursus, linguam eorum inuidia lingua: quibus accedunt illa quæ occurrunt *l. 3. 4. 10. 24. inf.* de quibus in *Paratelo*, item quæ occurrunt *l. 4. Cod. eod.* & apud Firmicum

Man. *lib. 3. c. 13. & 4. c. 7.* Synesius quoque in *Epistolis* eos *νοῦν ἀνδρῶν ἢ χόρας* vocat. 2. Vocis interclusionione: scilicet inter ipsos conatus pernicient delatorum in ipsis faucibus strangulari iubet, quomodo mox subiicit, nec vocem nec calumniam profus deferentis admitti. Error enim est Interpretis, & ex eo *Capitularium lib. 7. c. 126.* qui delatorem strangulandum hic interpretatur, cum Metaphorica sit hæc locutio: quæ ipsâ formulâ Ambrosius *ep. 64.* dixit *strangulari libertatem calumniarum.* Sic Valerius *lib. 5. c. 3.* *pestiferâ Tib. Gracchi manu faucibus apprehensam Rempubl. strangulari passus non est*: Ita Salvianus dixit *Rempubl. tributorum vinculis strangulatum 3.* Pœnarum acerbitas *hâc l.* duplex. 1. Quod delatoribus capitale supplicium minetur Constantinus M. pariter vt *l. 1. sup.* Item, quod amputatam radicitus inuidia linguam velli iubet, id est linguam delatori radicitus incidi, velli iubet, vt Interpretatio subdita habet: Quomodo & *Capitularium lib. 7. c. 277.* Sanctum delatori aut lingua capuletur, aut conuictò caput amputetur. Bonus quoque Accursius hunc è Codice Theodosiano locum vnicum, & adhuc ex auditu, refert: quod Cuiacius quoque notauit: verum non ex integro *Codice Theodosiano*, sed decurtato isto Gothorum manu, cum interpretationibus, qui *Codice Theodosiano* nomine circumferebatur: è quo mutuati illius æui passim Scriptores Epistolarum Pontificalium, item Capitularium Auctor, Ivo Carnotensis: Alij, sic quidem vt meras Anianæ Interpretationes *Codice*

dicis Theodosiani seu legum Theodosianarum nomine laudare soleant: quod rectè obseruauit Iuretus in Iuonis epistolam 212. De quo in Prolegomenis Theodosianis plenius. ¶ Ceterum & hæc lex Constantini M. de earum Constantini constitutionum numero est: de quibus Nazarius. Nouæ leges regendis moribus & frangendis vitiis constitutæ: veterum calumniose ambages recisæ, captandæ

simplicitatis laqueos perdidissent. Eam verò proximè l. ab ipsomet Constantino abrogatam, quod tradit Menochius 2. de arbitr. c. 198. n. 14. falsum est. ¶ Illud sanè & ex hæc l. & aliis nonnullis discimus, Constantinum penas acerbissimas legibus indixisse, si quisquam Principum, vt à m'ro videl. subditos auerteret, & vitia frangeret: de quo iam alibi.

III. * Idem A. ad Prouinciales.

OMNES Iudices inuigilare præcipimus, & delatores¹¹ pœnis adficere: apertissimi enim iuris est, vt quod ex cuiuscunque patrimonio ceciderit in casum¹², & legibus, & recto iuris ordine, fisci Aduocatis agentibus, vindicetur. Sed quia nonnulli præcipites¹³ secundum ius possessa patrimonia deferre non cessant, damus omnibus¹⁴ qui se læsos existimant, contra delatores seueritatem Iudicum implorare, ferro destitutam: Nemo enim¹⁵ potest delatorem plus agnoscere, quam ille qui iniuriam per eius nequitiam sustulit. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Constantio, & Albino Coss. [335.]

INTERPRETATIO. Custodientes iustitiam nomen persequimur de delatorum, ita vt cum agniti & committi fuerint delatores, gladio puniantur.

NOTÆ.

* L. 5. seu penult. Cod. eod. tit.
 11 In casum cadere, id est fisco committi: vid. que scribo ad leg. Pap. p. 41. Ita cadere in commissum dicitur. Strabo lib. 17.
 12 In casum esse legem dicit.
 13 Præcipites id est astutibus in transuersum acti. Malè enim Cuiqueus hęc interpretatur, sine Aduocato Fisci.
 14 Licentiam, addit C. Iust.
 15 Sequens ratio recitã à Cod. Iust. Inseta ex parte epistolæ Eleutherij p. 211.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc Constantini M. hoc titulo in Delatores constitutio est, seu Tertium Edictum: duo superiora ad populum Urbis Romæ: istud verò ad Prouinciales, id est ad omnes prouincias emissum, & ad earum prouinciarum Iudices seu Rectores. In Delatores inquam, qui præcipites secundum ius possessa patrimonia deferrebant, id est qui iustos possessores delationibus suis inquietabant. Nam de hoc delatorum genere est hoc Constantini M. Edictum, putà de delatoribus rerum: Superiora verò (quæ secunda inter hanc constitutionem & illas differentia notanda venit) ad delatores rerum pertinent.

¶ Hoc igitur Edicto Constantinus, Iudices delatoribus aures præbere vetat, imò pœnis eos adfici iubet: præstitutã formã quã bona fisco delata vindicari possint: Nempè non per delationes id faciendum, verùm legibus & recto iuris ordine, putà Aduocatis fisci agentibus. Cui postremo simile est, quod statutum postea à Theodosio Iun. l. ult. sup. de bonis vacant. putà vt Proconsul Achaiae præfente Aduocato fisci diligenter inquirat, cuius vacans caducumque patrimonium, quantumque

vel quale videatur: de quo plura inf. tit. de Aduocato fisci. Ergo si quãdo delatorem quem adgnoscat Iudex, cum statim pœnis adficere (nullo querente scilicet) iubet Constantinus. At si delatorem non agnoscat ipse Iudex, saltem querelis læsorum seu turbatorum cuigilare eum iubet, ferroque, id est gladij pœnã delatores afficere. Ratione huic postremo subditã (quam Tribonianus à Cod. Iust. reseruit) cuius hæc sententia est: Nempè, quod Iudices sæpe delatores non noscant; at ipsi læsi, qui iniuriam per eorum nequitiam sustinuerunt, id est quorum possessio turbata fuit, longè faciliùs eos agnoscere possint. Faciliùs læsus quam Iudex delatorem suum noscere potest, qui occultas sæpe delationes (vt docet lex prox. 4.) agit: quæ plerumque tam occultæ esse non possunt, quin læsus delatorem peruestigare possit: amulos vtique suos, atque inimicos ferè agnoscens, qui patrimonia deferre non cessant secundum ius maxime possessa, amulatione vel inimicitia aut cupiditate præcipites (nam ita vox præcipites interpretanda est) Ita præcipites auaritia l. vn. inf. ne Conlat. translatio postuletur.

¶ In DELATORES Constantij & Constantis lex.

IV. * Imp. CONSTANTIVS A. Celsino PF. P.¹¹

INNOCENTIAM securitate¹¹ firmantes, & quorundam audaciam prohibentes, Edictum¹² promulgauimus, Ne quid occultis delationibus possit in hominum licere fortibus. Dat. prid. Id. Iun. Viminaci¹³, Vrfo & Polemio Coss. [338.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust.
 11 Celsino huic inscribitur Anno prox. 339. lex 27. inf. de decurion. sub hac subscriptione, Hæc Celsino K. N. B. (in qua leg. mentio sit Carthagini & Africæ) item Anno 331. lex 6. sup. de donationib. omisã pariter dignitatis appellatione.
 12 Ita quoque l. 19. inf.
 13 Edictum Constantij & Constantis Imp. in delatores. Hieronymus ad Pammachium de optimo genere interpr. fol. 166. etc. Si ante tribunalia Iudicum hoc vobis crimen impingerem, eos legibus subiugarem: quæ etiam pro vilitatibus fisci noxi delatoribus statuit & cum suscipiant proditorem, damnam proditorem.
 14 Viminaci in Mœsiã inferiore Constantis & Constans his Coss. constititẽ menſe Iunio. Hinc aded ibi data hæc lex ad Celsinum PP. Italiae & Africæ, vbi etiam Athanasius primã vice cum Constantio congressum sese scribit Apol. ad Constantium.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI & CONSTANTIS (qui hoc tempore An. 338. eodem loci constitabant, & conregnabant) quinque constitutiones ordine sequuntur, è quibus tres putà 4. 7. & 8. in Delatores scriptæ sunt: duæ verò ad donationes à Principe factas, putà 5. & 6. Illæ pro possessorum innocentia & securitate, vt loquitur hæc ipsa lex 4. Itæ pro donationum à Principe factarum firmitate. Duobus scil. his machinis possessorum securitas, hæc quoque Constantij & Constantis Imp. tempestate subinde labefactata: nempe lacessitis partim propriis possessorum patrimoniis, quasi vacantibus aut caducis: partim verò nuper quaestis, per donationes Principum. Igitur Constantio & Constanti Imp. Delationibus occurrere visum hæc lege: ac nominatim delationibus occultis; quibus innocentium fortunæ per summam audaciam hæc tempestate percellabantur. Vnde apparet propriè de delationibus reorum (& per consequens tamen rerum) hanc leg. accipiendam esse. Quæ coniectura ad alteram nos deducit, videri posse multos hoc tempore, tanquam Constantij patrum Dalmatij Cæsaris, Harnibaliani, Ablautij PP. Optati Patricij, qui Constantij Imp. iussu cæsi fuerunt, teste Zosimo lib. 1. vel saltem à militibus, (quomodo id excusat Iulianus Orat. r. p. 52.) partium deluti, quorum tamen plerique innocentes erant: Occultæ autem delationes sunt; quibus delatores non palàm, sed clam potentiores apud Principem, & quidvis mox impetrantes, instruebant: Igitur his occultis delationibus occurrisse, aiunt, Edicto quodam suo Constantis & Constans: proculdubio, coactis petito-

ribus, delatores suos edere: de quo l. 8. 9. 12. 13. 18. 20. 22. 30. inf.

¶ Et quoniam Constantij constitutiones ingredimur de delatoribus & petitionib. inuat hęc adnotare iudicium Ammiani Marcellini lib. 16. p. 74. de Constantij temporibus, in Gestis Anni 356. Instabant itidem hæc malorum civilium buccinas Potentes in Regia, ea re vt DAMNATORVM PETITA BONA suis accorporarent, essetque materia per vicinities eorum late grassandi. Namque vt documenta liquida prodiderunt, proximorum fauces aperuit primus omnium Constantinus. Sed eos medullis prouinciarum saginavit Constantinus. Sub hoc enim Ordinum singulorum auctores infinitè cupiditate diuitiarum arserunt, sine iustitie distinctione, vel recti. Inter Ordinarios Iudices Rufinus primus Praefectus Pretorio & inter Militares Equitum magister Arbetio, Praepositusque cubiculi Eusebii, & Priscinus Equestris Ordinis Praefectus, Questor & in Vrbe Anitius, qui in Regiam emulationem posteritate tendens, satiari nunquam potuit cum possessione multò maiore. Et idem Ammianus sub finem libri 21. Angebatur, inquit, amaritudinem temporum flagitatorum rapacitas inexpleta, plus odiorum ei, quam pecunia conferentium. Zosimus quoque in gestis A. D. 354. similia bis notat sub finem lib. 2. p. 701. Quod quidem Ammiani Marcellini & Zosimi iudicium incidit in eos annos Constantij posteriores, quibus nulla amplius eius lex aduersus delatores occurrit: vt postea mores in deterius mutasse, ex collatione harum Constantij constitutionum in delatores, & testimoniorum duorum superiorum colligatur.

¶ Quis POTIOR è duobus donatariis.

v. * Idem A. Callepio Rationali trium Prouinciarum."

DONATARVM rerum dominium his tradatur, quos anteriores tempus Imperialis donationis ostenderit. Dat. 1v. Non. Feb. Naissò, Acyndino & Proculo Coss. [340.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Justin. Id est Sicilia, Sardinia, Corsica: vt docet Notitia Imper. Occidentalis, sub dispositione Comitum S.L. vid. & l.2. inf. de Susceptoribus: l.1. sup. de communi diuisi.

COMMENTARIUS.

DE DONATIONE ab Imperatore facta est hæc Constantij, vt & sequens Constitutio: Et hæc quidem queritur, duobus eadem re à Principe donatâ, vter præferendus sit? aliquando scilicet euenit vt pluribus eadem res à Principe donetur, siue per immemoriâ, siue per ambitum & importunitatem petitorum: Et definitur, illi dominium rerum donatarum tradendum, quem anteriorem, tempus Imperialis donationis ostenderit: denique priorem tempore, potiorum quoque hæc iure esse, quod aliquatenus incidit in tractatum famosâ l. quous, Cod. de rei vendicat. l. penult. 4. C. Gregor. eod. tit. Paul. 5. sent. 11. §.4. de quo etiam nonnulla Louëtius, eiusque Interpretes Lit. V. art. 1. & Anton. Faber, Decade 86. In quo argumento multæ quæstiones occurrunt. Hæc sanè lex propriè est de re duobus à Principe diuersis temporibus donatâ, nequedum alterutri tradita: hæc, inquam, duo in hæc specie occurrunt, 1. Quod duæ diuersis temporibus donationes factæ eiusdem rei pro-

ponuntur, vt sæpè Principes petentium auiditate strangulabantur, iam factæ donationis quoque immemores. 2. Quod nondum cuiquam res tradita fuerit. Igitur in hæc specie priori tempore donatario, dominium rei tradendum definit h. l. Constantius. Scilicet data semel fides à Principe, factaque semel donatio, in perpetuum irreuocabilis est: quâcumque dignitate, quocumque merito posterior donatarius censetur, quamlibet speciali adnotatione donationem is meruerit, priori tempore cedere necesse est. Dispar quadamtenus ratio est in munere Aduocati fisci pluribus collato: Constantinus quippè non priorem, sed meliorem, innocentiam potiorum, literis pollentiorum, præferri voluit: l. 2. inf. de Aduocato fisci. Alia proinde hæc parte rerum, & officiorum seu munerum ratio. Quæ omnia pertinent & vtiliter traduci possunt, ad illustrationem & explicationem Regulæ Qui prior tempore, potior iure.

¶ DONATIONES ex priuatis rebus à Constantino factæ à Constantio confirmantur.

v. I. * Idem A. ad Eusebium" Com. R. P.

DONATIONES à diuino Genitore" Nostro ex priuatis rebus factas valere præcipimus. Dat. viii. Id. April. Sabaria", Constantio A. I. I. I. & Constante iterum Coss. [342.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Justin. velut temporaria. CONSTANTIVS. Eusebii huius sub Constantio ex Comite rerum priuatarum (cui cognomen inditum erat Mattiocoepa, vel Metiocoepa: ματικοεπης vt Petauus restituit in notis ad orat. 4. Themistij.) meminit Ammianus Marcellinus in A. D. 355. lib. 14 p. 42. & 44. Non alius ab hoc Eusebio, de quo Sozomenus, lib. 3. c. 1. περιεπιεικεις, inquit, δε την τε βασιλικης οικιας ευσεβιος: quæ verba Comitem rerum priuatarum designant (quod tamen Interpretes non cepit) Et ex Sozomeno Calliodorus Tripartita lib. 6. c. 1. Qui etiam cum Atianum fuisse ostendunt. Meminit & Palladius in Laniaca p. 158. Sabaria in Pannonia hoc tempore constitit Constantius: v. Chronolog. Malim referre ad An. D. 352. vel, quod minus puto ab A. D. 357. Constantio A. VI. & Constante iterum Coss.

COMMENTARIUS.

DONATIONES à Constantino M. patre suo, ex rebus priuatis factas valere præcipit, atque adeò labefactari vetat. h. l. Constantius Imp. filius eius. De Constantino M. μεγαλοδωροσ, deque Donationibus ab eo factis, iam dixi ad l. 2. de iure

fisci, & ad l. 1. 2. 3. sup. de bonis vacantib. Eas verò subindè labefactare nonnulli conati, tum ipsomet Constantino superstitite: vnde variæ eiusdem constitutiones extant, quibus donationes huiusmodi perpetuâ firmitate donat, veluti d. l. 2. de iure fisci: & d. l.

& d. l. 3. sup. de bonis vacantib. Tum mortuo eo; quare iam filius eius Constantius eas hæc leg. ratas esse iubet. Liberalitatis scilicet effusa Princeps Constantinus M. (in Ecclesiis præfertim) varias & immensas donationes contulerat, & quidem ex rebus priuatis (etiam quæ ex iure Templorum manuerant) quas nonnulli petitores Aulici, Spadones ad rem priuatam reuocatas volebant, & verò est vbi renocabant: sic vt res priuata Euripi instar suas res russum resorberet. Quod etiam pertinet Libanij locus, in βασιλικῶ ad Constantium & Constantium, p. 146. in f. quam orationem habuit septennio post hæc l. vbi superiora tempora comparans, cum Constantianis temporibus, de illis ait, ταυ δόσης αι δημεύσης καταλαμβάνου: εἰς οὗς διη το γυγνήδουον ευεσπεσφορῆς, εἰς οὗς δε δεδωκότα το δῶρον ἐπανήρχετο & c. de his verò, οὗ δε πορῆς ἰδὼ ἐν βασιλικῶς πλῆτῶ εἰς τὰς ἑσπῆκους μεταβῆδης, πανταχῶ δε τὸ βέβαιον τῆ φι-

λοποιῶ σωξέδηλοι: ηἱ τοὺς λαμβάνουσι εἰ μείζων ἢ δονῆ τὸ λαβῆν, ἢ τῆ μεταστροφῆς ἐχθρ. Sed & Iulianus, Oratione 1. ad Constantium, p. 152. pariter cum superioribus Imp. Constantium committens, ait eum superiores Imp. vicisse & donorum magnitudine, & eorum quæ donata semel erant firmitate: τῶ μεγίθη ἰδὼ τὰς αἰετῆ βασιλικῶν δωρεὰς ὑπερβαλλόντων: τῆ βεβαιότητι δε ἴπῃ ἀπῆξ δωδέντων τὰς παρῶ ἴπ δῆμον χεῖρας ἀποκρυπτόμεθῶ. Hæc ita nunc Constantius. At contraria Honorio mens fuit in sp. l. 15. sup. de iure fisci. Et huius tamen & superioris l. occasione omittere non possum quod de Constantio hoc, Amm. Marcellinus scribit lib. 21. extremo: Εἰς τῆ ἀδιδερε φακίς quæ donabat. Ergo in hæc l. exemplum habemus, successoris in Imperio decessoris sui donationes ratas esse iubentis, seu confirmantis.

¶ DELATORES rerum, quo ordine admittendi seu audiendi sint.

v. I. I. * Idem A. ad Eustathium" Com. R. P.

VLLI Palatino" delatorios libellos de competentibus" rei priuatae nostræ rebus accipere liceat, nec delatori ad Comitatum" Nostrum, vel Officium Sublimitatis Tuæ" pateat accessus, priusquam Ordinarius" Iudex cognitione susceptâ veram esse delatoris adfectionem probauerit, atque ad Tuam Sublimitatem retulerit. Dat. Id. Maij. Treu. Amantio & Albino Coss. [345.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Justin. Eustathij huius Comitum R. P. sub Constant. Imp. meminit Philostorgius, lib. 3. c. 12. de quo mox. Officiali Comitum R. P. de quo suo tit. sup. de Palatinis S. L. & R. P. Tanquam vacantibus aut eaducis. Comitatus Principis, v. Gloss. Comitum rerum priuatarum. Ordinarius Iudex id est Rector provinciar: vid. Gloss. Hinc colligitur, vt & ex Eustathij C. R. P. nomine, cui hæc lex inscribitur, hanc leg. tribuendam Constanti Imp. de quo mox.

COMMENTARIUS.

RDO Delationum seu deferendorum bonorum, & exinde fisco vindicandorum, hæc l. præstituitur à Constante Imp. aduersus præcipientes hinc delatorum conatus, inde Palatinorum executiones, pro possessorum securitate. Igitur & delatorios libellos à Palatinis recipi vocat, & delatori ad Comitatum Principis, vel ad Comitum R. P. aditum seu accessum denegat, priusquam Iudex ordinarius seu Rector Prouinciæ cognitione susceptâ veram esse delatoris adfectionem probauerit: & exinde ad Comitum R. P. retulerit. Ordo igitur hic notandus in Delationib. Primò, delator Rectorem provinciar adire debet. 2. Mox Rector provinciar cognoscere debet, vtrumnè vera sit eius delatio, nec ne. 3. Tum Iudicem de eo ad Comitum R. P. referre oportet. 4. Tum demùm Palatinis libelli delatorij dari possunt, & delatori ad Comitatum Principis, vel ad Comitum R. P. accessus patet. Quâ parte idem fermè statuitur, quod

cum res petentibus à Principe donarentur, de quo ad l. prox. sic nonnisi eliminatæ ad Principem delationes delatæ, quomodo & prouincialium desideria eliminata ad eam perferri iussa l. 8. inf. de Legatis.

¶ Notanda porò huius l. Inscriptio: vbi Eustathio Comiti R. P. hæc lex inscribitur. Meminit eius Philostorgius, lib. 3. c. 17. quem ait apud Constantem Imp. περιδανώτασιν fuisse: ευσεβιον, inquit, δε ἰδὼ τῶ λεγομεθων ἀειμέντων, ηἱ τὸ βασιλει περιδανώτασιν: Ibidemque falso scribit, Athanasium, Eustathio hoc muneribus subacto, minaces à Constante ad Constantium pro sui restitutione literas renulisse: de quo, eaque occasione plura in dissert. ad Philostorgium. Ex his interim discimus, hanc l. Constanti Imp. adscribendam: Quod etiam discimus ex subscriptione: Dat. TREVERIS: quâ Constanti parebat, & vbi Constans hoc tempore hærebat.

¶ De DELATORIBVS, post petitionem sistendis in Iure, cogendis que probare res ad fiscum pertinere: alioquin puniendis.

VIII. * Idem A. ad Orionem" Com. R.P.

QVI largientibus" nobis aliquid fuerint consecuti, cum delatoribus suis ad Iudicia" veniant, in iure constant, negotia persequantur, vt adseueratio' delatorum prodat fisco debitas facultates: In eos autem, qui aliquorum detulerint patrimonia, adfirmantes ad fisci nostri dominium pertinere, si non potuerint ostendere" quod adstruxerant, seueritas conpetens exeratur. Consequens igitur erit, petitiones" Legibus minimè consentaneas à Iudiciis remoueri, nec eos adfici metu qui Legibus" possident proprias facultates. Dat. I I I. Non. Mart. Sirmio, Constantio A.VI. & Constante Cæs. Coss. [352.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.
 "Orion Comes R.P. sub Constantio Imp. Eidem inscribitur A. 348. lex 2. inf. si petit. fisci: dignitate tamen omisâ, ita tantum, Orionis V.C.: est ex legis nihilominus argumento coniectura fisci duci possit, de dignitate hæc Comitibus R.P. Nam & ea ipsa, vt hæc, est de petitionibus.
 "Eadem verba occurrunt d. l. 2. quæ eidem Orionis inscripta est.
 "Id est ad Iudices seu Rectores prouinciarum.
 "Adferio, l. 7. prox. sup.
 "Ostendere, est probare, v. Gloss. Theod.
 "Ac per consequens, donationes.
 "Id est, secundum leges, iustitiam.
 "Rescribendum Constantio A.P. quo sanè Anno Constantius Sirmij, (vbi hæc data) constituit: vt docet lex 5. C. Iust. qui test. fac. poss. lex 1. sup. de sponsalib. l. 6. sup. de veteranis: non verò Constantio A.VI. v. Chron. Theod.

COMMENTARIVS.

QUæ hæc ritulo Constantij Constitutio est, pro possessorum securitate aduersus DELATIONES iniustas bonorum, ac proinde & PETITIONES donationisque. Nempe Tria eam in rem hæc l. constituit Constantius I. Vt qui quid à Principe impetrauit tanquam fisco debitum, id est vacans aut caducum, antequam effectu potiat, Delatorem suum coram Iudice sistat, vt ita reuera constare possit, num ad fiscum res spectet; nec antè possessor inquietetur: Quæ & ipsa Delatoris publicandi, vel iudicio sistendi necessitas nouem insuper huius tituli, & duabus aliis præterea constitutionibus comprobatur & sancitur: à Constante l. 7. prox. sup. à Constantio h. l. à Valentiniano Sen. l. 9. prox. l. 2. inf. si vagum pet. mancip. à Theodosio M. à Valentiniano Iun. l. vn. inf. de petit. & desistib. l. 12. (quæ omnium elegantissima est) 13. 18. 20. inf. h. tit. ab Honorio l. 22. 28. Valentiniano Tertio, l. 30. inf. vt proinde duodecim hæc de re in vniuersum Constitutiones hoc Codice occurrant: quibus addenda & Theodosij Iun. Nouella de Competitionib. 47. Obrinuisse hoc ipsum sub Valentiniano Iun. præter d. l. vn. testis est Symmachus lib. 10. ep. 35. qui anteriora super eo sacra scita allegat: Statuerat, inquit, receptus in celum Germanus Numini vestri (i. Gratianus) cum Marianus dudum Protector Aggaria bona tan-

quam vacantia postulasset, vt si ea hereditas scriptum successorum vel legitimorum non haberet, in ius fisci tanquam Domino nuda concederet: & tunc insinuat per Rationalem patrimonij modo, operiretur petitor, quid ei sacra deserret humanitas. Et mox: Cum apud virum Perfectissimum Rationalem Bassianum: primò Delator bonorum, secundum SACRA SCITA peteretur, nono ausu calcata prescriptio est, &c. Et hæc quidem inter aliàs notanda est Prescriptio Delatoris non exhibiti. Hæc verò delatoris iudicio sistendi necessitas inducta, vt ab vnâ parte per eum liquidò constare possit, de fide & modo patrimonij ceu vacantis delati: ab alterâ, vt (quod secundum huius leg. caput est) vt falsò deferentes percontantur: De quorum poenâ agitur rursus l. 10. 12. (quæ omnium elegantissima est) 30. 32. inf. Ergò hæc constituitur, vt petitiones atque aded donationes à Principibus factæ bonorum ceu vacantium, quæ tamen non sunt, in eodem iudicio remoueri, vt ita nullo incommodo, nullo metu iusti possessores afficiantur. Atque aded pronunciarunt Iudices, Rescripta huiusmodi ceu vitibus casta, quibusque nihil deferri oporteat.

¶ Illud obseruandum, superioris anni sine Magnentium Tyrannum à Constantio profligatum: vt fortè hæc lex referenda videatur ad Magnentiam proserptionem.

¶ De

¶ De DELATORIBVS sistendis in iure à petitorib.

IX. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Prouinciales Byzacenos. Post alia.

DE Munificentia Principali quælibet bona tanquam Caduca poscentes, non aliter adipiscantur petitionis effectum, nisi Delatores valuerint publicare. Dat. Prid. Id. Septembr. Aquil. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. 364.

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. In genda autem ei, lex 60. inf. de Decurion. Et fortè etiam lex 59. eod. tit. & lex 17. inf. de Episcopis: & lex 3. de conlat. fund. patrim. Quod postea non remeie adfero.
 "Ita quoque d. l. 60. At Id. Septembr. d. l. 3. xv. Id. Sept. d. l. 59. & 17.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. duæ constitutiones sequuntur in Delatores, & quidem vtraque per Africam, proculdubio hæc tempestare à delatoribus maximè infestatam. Et hæc quidem prior PUBLICANDI delatoris, i. in iudicio sistendi necessitatem iniungit ei, qui quid à Principe ceu caducum impetravit, antequam petitionis effectum nanciscatur. Quod ipsum cauetur præterea nouem aliis huius tituli constitutionibus, & duabus aliis, & sic vniuersum duodecim constitutionibus huius Codicis, de quo ad l. 8. prox. sup. Vbi & Symmachi locum in id protuli. Publicare est in iure sistere. Apud Iudicem inducere, l. 13. inf.

¶ Istud obseruandum, hæc leg. partem esse prolixioris Valentinianæ constitutionis ad prouinciales Byzacenos, emissæ: è qua extat quoque lex 60. inf. de Decurionibus, huic proinde coalanda: for-

tè etiam l. 13. eod. tit. & l. 17. inf. de Episcopis: & l. 3. de conlat. fund. patrim. (è quibus d. l. 60. versatur quoque in eodem argumento de sistendo aliquo sacerdotibus: quippe eâ l. & Curialibus id priuilegij datur, vt ne iubeantur sui præsentiam exhibere vltra terminos propriæ ciuitatis) vt contra petitores bonorum delatores publicare, i. sistere, h. l. iubentur. Et in vniuersum astimanti mihi, easque leges inter se componenti, apparet, eâ constitutione Valentinianum Byzacenorum eâ tempestate variis rationibus afflictorum securitati & leuamento consultum iuisse; siue aduersus nimietatem quorundam Christianæ Religionis obtentu quò pertinet d. l. 59. 60. inf. de decurionib. & l. 17. inf. de Episcopis: siue falce tributorum, quò spectat l. 3. de conlat. fund. patrim. siue petitorum calumniis & auaritate, quò referenda est hæc lex.

¶ DELATORES gladio afficiendos.

X. * Idem AA. ad Prouinciales Afros

N tantum humani generis inimicos" arbitrâ æquitate persequimur, vt delatores pronunciatos puniri gladio iusserimus. Dat. Prid. Non. Feb. Mcd. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

Hæc lex Interpretatione non indiget.

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust. dixi ad leg. 2. sup.

COMMENTARIVS.

QUæ hæc ritulo Valentiniani Sen. constitutio est, & quidem pariter vt superior, ad Africam pertinens, in delatores: quâ, tum elogij acerbitate, (de quâ iam ad l. 2. sup.) tum poenæ grauitate delatores maximè prosequitur: poenâ gladij in eos propositâ: in delatores, inquam, pronunciatos, id est falsò detulisse pronunciatos & calumniatores; ita enim hæc verba accipienda sunt, non de delatore simplici: (neque enim hæc tempestate deferre, prohibitum fuit,) verum de pronunciatos delatore, id est, falso delatore con-

demnato. Et verò id ex aliis quoque legibus apparere potest: in quibus pariter in huiusmodi Delatores poena sancitur: puta l. 8. sup. & l. 12. 30. 32. inf. h. tit.

¶ Porro, si bene conicio, referenda videatur hæc lex ad Valentinianum & Valentem IV. Coss. A.D. 373. sic vt ad Delatores & calumnias referatur, quæ Firmi Tyranni Romanique occasione exortæ sunt: quarum calumniarum meminit & Amm. Marcellinus, lib. 30. p. 446. in fin.

¶ INQUISITIONEM de bonis fisco delatis procedere debere, antequam à Principe impetrentur.

XI. * Imppp. VALENS, Gratianus, & Valentinianus AAA. Alexandrino Com. R.P.

SUPER vacantibus ac caducis, cum forte largitatem nostram aviditas circuit postulantium, prius Tua scriba mittantur: Certi etiam dirigantur, qui cuncta solenter inquirent, & cuius fuerint facultates, & si nemo eas sibi iure nititur retentare, Ac si locum fisco factum esse claruerit, occupatis prius bonis, & rerum omnium descriptione perfecta, Serenitatis Nostrae scientia protinus instruat, ut quid statuendum sit pro legum ordine terminemus. Dat. 111. Id. Dec. Marcianop. Valentiniano NB.P. & Victoris Coss. [369.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst.
 Inverso ordine ita rescribendum. Imppp. Valentinianus VALENS & Gratianus.
 Alexandrinus Comes R.P. sub Valente. Eidem inscribitur An. 367. lex 1. inf. de equorum conlat. & l. 11. sup. de iure fisci: & l. 14. inf. de susceptoribus.
 Circumstanti vox hic propria: quomodo & in delatoribus bonorum vacantium & caducorum Zosimus lib. 6. p. 800.
 Comitis rerum privatarum.
 Palatini, seu Officiales Comitis R.P. l. ult. de bon. vac.
 A te Comite R. P.
 Si nullus contraductor existit v. mox locum Am. Marcellini.
 26. Sic.

COMMENTARIUS.

VALENTIS Imp. hæc constitutio est, aduersus aviditatem petentium vacantia, vel caduca bona, & ut castigatius agerent iniqui, ut Marcellinus loquitur. Quæ is ordinem seruandum præscribit, priusquam ea Princeps largiatur. Nempe INQUISITIONEM solentem contradicteore scilicet admisso, & descriptione seu Inuentario bonorum facta, procedere oportere definit: deque eo ad se referri INSTRVCTIONE Comitis R. P. antequam quicquam concedat. Quod ipsum & Theodosius M. constituit, l. 14. 16. inf. h. tit. & Theodosius Iun. l. ult. sup. de bonis vacantib. Et si ex aliis constitutionibus Honorij donatio Principis quidem hæc procedere potuit, sed tamen non ante effectui tradi, quam post instructionem, secundario præcepto donatio confirmata fuerit, l. 2. & 3. sup. de incorporat. & d. l. 6. inf.

¶ Ad hanc verò omnino legem pertinet, quod Ammianus Marcellinus, extremo lib. 31. p. 498. de Valente Imp. scribit; super his omnibus liberali erat animi moderatione: cuius rei licet abundent exemplarum tamen sufficere possit. Ut sunt in Palatiis nonnulli alienarum rerum AVIDI, si qui CADUCVM, vel aliud PETIISSET, ex usu, cum magna distinctione, CONTRADICTORIS copia seruata, DONABAT ei qui PETIERAT, tres vel quatuor alios absentes aliquoties imperatorum participes iungens, ut castigatius agerent iniqui, lucra quibus inhiabant hoc minus commento seruantes. Quo signatè loco agitur de aviditate petentium, ut hæc leg. item de petitione

caducorum, pariter ut hæc l. Rursum, ut hæc l. solentem inquisitionem, legitimo contradicteore admisso (ibi, nisi nemo eas sibi iure admisso nititur retentare) requirit Valens: ita & illo loco Ammiani, cum magna, inquit, instrum. distinctione, contradicteore copia seruata: Sicur & Honorij l. 27. inf. ibi, & contradicteorem domini: & in fin. quorum contradicteor potuerit inueniri. Theodosij l. ult. sup. de bonis vac. dat. à reclamandi copia. Quibus iam patet, hanc l. illi Amm. Marcellini loco aptari propriè oportere. Valentis Constitutioni congruit omnino & Gratiani Rescriptum, de quo Symmachus lib. 10. ep. 55. ad Valentinianum Iun. Statuerat receptus in caelum Germanus Nummis vestri. [id est Gratianus] cum Marrianus dudum Prorektor, Aggaria bona tanquam VACANTIA postulasset: ut si ea hereditas scriptum successorem vel legitimum non haberet, in ius fisci tanquam domino nuda concederet, & tunc infirmato per Rationalem patrimonij modo operiretur petitor quod ei sacra deferret humanitas. Qui locus omnino congruit cum hæc leg. & quidem etiam vltima eius verba, cum his huiusce l. verbis, ut quod statuendum sit pro legum ordine terminemus. Nempe Valens post illa omnia prius peracta, statuturum se ait, & terminaturum, quid statuendum sit pro legum ordine; id est quid, quantum petitori datum velit: Illa igitur in hoc petitionis & impetrationis argumento taxatio perpetua, Si bona nulli iure ac legibus sunt relicta, ut Symmachus quoque indicat. lib. 9. ep. 117.

XII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Pancratio Com. R.P.



QUI, cum ex presenti die ut caducas poposcerit facultates, ex consensu nostræ liberalitatis acceperit, non ante allegare Rescriptum, non prius obtinere sententiam, non denique effectum executionis debet accipere, quam cum Iudicij introducat, à quo sibi id quod poposcerit, delatum adferit esse patrimonium. ¶ Quod quidem non solum in generali iubemus bonorum petitione seruari, verum etiam si carptim fundos, vel vacantia rura, aliqua denique prædicia, vel rustica, vel vrbana poscentur, aliqua etiam huiusmodi quæ viritim solent obtentu liberalitatis inuadi: ut si causam non tenuerit, cautum Legibus supplicium delator excipiat. ¶ Neque sanè introduci eum satis erit eo tempore quo Rescriptum allegatur ac liberalitas intimatur, verum dirigendus is erit ad eam prouinciam prouinciæve, in quibus patrimonia delata consistunt, ut eius instruat actiones, qui nostra liberalitate nitetur, & cuius se honestati per blandum ministerium iniuste delationis immergit: ut scilicet maiore omnium plausu detecta ibi calumniâ, eius supplicio publicæ seueritati litetur, vbi securi ac tui domini trepidare fortunæ. Illud etiam ad professionem Odij quo vniuersas delationes execramur, adiungimus, ut si idem delator etiam in bonis causis tertio tamen fuerit inuentus, post victoriam tertie prodicionis capitali supplicio coerceatur. Dat. 111. Kal. Feb. Thef. Grat. v. & Theod. I. AA. Coss. 380.

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst. Concordat huic l. proxima lex: imò ei, ut videtur, coniungenda.
 Pancratius Com. s. R. P. sub Theodosio. Eidem inscribitur Anno superiore 379. lex 12. sup. de iure fisci: & hoc ipso Anno lex 2. sup. de Palatinis lex 14. inf. h. t. & l. 3. inf. de locat. fund.
 Quicumque ex &c. & mox, & consensu. Quomodo fermè & l. 27. inf. de, quæ hoc huius leg. initium proximè imitatur.
 Rescriptum qui impetrauerat, id allegare iudicis tenebatur: vid. sup. tit. de editione rescripti. In huius verò leg. species Iudicium Comitis R. P. indicatur, ut docet d. l. prox.
 Carptim, hæc leg. & l. prox.
 Viritim.
 Causam tenere, est vincere hic, & apud Suetonium.
 Apud Comitem Rerum privatarum: ut docet lex prox.
 Honestus est dignitas, existimatio v. Ciceronem. An forte etiam φιλανθρωπία? Prius illud verum: id enim vult Blandum ministerium delatoris.
 Est qui tentat, non securi, malè: Securus est, qui in securitate vivit.
 Prid. Kal. Sept. d. l. 3. prox.

XIII. * Idem AA. Edictum ad Prouinciales.

DE LATORIBUS ab ipsis qui bona à nobis delata vel carptim suscipiant, fundos, vel vacantia rura, tam rustica quam vrbana, cum Rescriptum allegatur, primum apud Virum Clarissimum Com. inducantur; deinde, ad prouinciam prouinciæve ducantur, ut, presentibus ibidem probationibus, quæ deculerant indicarent. ¶ Illud etiam odio eorum ducti decernendum esse censuimus, ut & si vera in delationem negotia detulissent, post victoriam tertie delationis delator capite plecteretur. Dat. prid. Kal. Sept. Thef. Gratiano v. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst. Eique concordat lex superior 12. imò, ut videtur, eidem iungenda: de quo mox.
 26. Idem AAA.
 Hanc voculam, à, habent omnes Editiones, vltima Parisiensis excepta: à qua perperam recisa: vox enim delata (quod Parisienses non attenderunt) hic concessionem Principis, non delatorem delationis significat.
 id est, etiam carptim, non tantum generali bonorum petitione, ut l. 1. 2. sup. h. tit.
 Fundos scil.
 Comitem rei privatas v. d. l. 12. sup.
 Indicent, designent, demonstrent, comprobent.
 111. Kal. Feb. l. prox. sup. Alterutro loco ut videtur error admissus.

ita l. *prox* bona Maieftati Principis magis conuenientia. Et hæc quidem de Theodosij mente: de Iustiniano enim minùs dubitandum, ex eius sententia *hanc leg.* hodie porrigi ad omnia alia crimina, utpote qui petitionibus locum esse in totum noluerit; siue scilicet bona delata sint ex proscriptioe, quò pertinet *hæc lex* ibi, *legem*, id est, constitutionem: siue quia vacantia & caduca sint, quò pertinet *lex* 2.

¶ Duo notabilia (præter superiora, quæ *hac leg.* occurrunt, iam alibi discussa,) inter *hac l.* notentur. Primò de bonorum proscriptioe quæ crimen Maieftatis sequitur, *sicut plectendi criminis consuetudo habet*, ait, *lex*. Item casus singularis quo Rescripto suo deferri quidquam vetat Theodosius *hæc l.* pariter vt Imp. in *l. 3. 2. infr.* & Valentinianus III. in *l. 2. Cod.* qui casus aliis accensendi, quibus Rescripta non valent. In quem tractatum fermè Interpretes hic sese diffundunt nimis quam otiosè. Tertio cum eo quod *hac l.* occurrit de inuocatione inhiantium petitione, congruit Epistola Symmachii *lib. 9. ep. 117.* item quod *l. 27. infr.*

Postremo loco, notandum, quod ait Theodosius, eum qui ausus fuerit petere bona Maieftatis damnatorum, *reum violata legis* habendum. Quibus verbis Accursus intelligit, pœnam extraordinariam, laudatà *l. sanctio. π. de pœnis*. Cuius, pœnam sacrilegij, arg. *l. 1. Cod. vt dignitat. ordo*: (quæ est *lex 30. supr.* *cod. tit.*) & *l. 13. Cod. de ero.*

gat. mil. ann. (quæ est *lex 30. supr. cod. tit.*) Addatur & *lex 16. infr. prox* & *lex 24. infr.* & *Novella Valentiniani inter Theodosianos 41. in fin. de success. Curialium*. Quæ duæ sententiæ eodem recidunt: nempe sacrilegij pœna irrogari dicitur sacrarum legum transgressoribus, de quo semel plenè dixi ad *l. 2. supr. vt dignit. ordo*: & ad *l. 4. de domesticis*. cuius modus extraordinarius est. Quare non est admittenda Scip. Gentilis interpretatio ad *l. quisquis lib. 1. de Coniuration. p. 66. 67.* qui his verbis pudorem tantum suggillandum eius qui petierit, indicari putat. Neque duobus ipsius argumentis moueor: Quorum prius, quod vltra pudoris dispendium petitores hos onerare non æquum videatur in re præsertim olim *legibus* licita: Nam vt maximè olim id licitum fuerit, attamen vbi vetari cœpit, pœnam proculdubio etiam mereri cœpit. Neque mouer alterum argumentum petitorum à *legibus* minùs perfectis, quæ nihil vltra, quàm *improbè factum*, pronunciant, vt *lex Valeria, de pronocatione*, quod satis validum vinculum legis appellat Liius *lib. 10.* & constitutio D. Marci, quæ in aliâ re, non rectè facere quem pronunciat, neque tamen pœnam statuit. *l. & si quis 14. l. Diuus 14. π. de Religiosis*. Nam vt hæc admittam, disertè hîc pœna aliqua statuitur, *Reus*, inquit *violata legis habeatur*: id est, eâ pœna & quidem graui (vt *d. l. 16. infr.*) afficiatur, quâ violatores legum afficiuntur: quæ pro modo delicti, varia est.

XVI. * Idem AA. "Nebridio Com. R.P."

Nemo eas sine summo sacrilegio possessiones existimet postulandas, quæ cum magno censu, tectorum ambitu, Palatii sint magis aptæ quàm prædiis: Adeoque hoc nomen refugiendum sibi esse cognoscat, vt sacrilegij vereatur inuidiam, etiam si laqueos deceptæ ignorantis incidit; cum semper in petendo debeat esse sollicitus, quicumque est in impetrandi occasione curiosus. Laudanda igitur Experientia Tua Officio grauem pœnam tali lege constituat, si vnquam instructione deceptis, & petenti nefaria conlusione consenserit, illi etiam vt deprehensio beneficij adimat potestatem. Dat. XIII. Kal. Iun. Constantinop. Antonio & Syagrius Coss. [382.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*
 " *Idem A.A.* vt *l. 12. 13. 14. 15. supr.*
 " *Nebridius* Comes R.P. sub Theodosio Magno. Eidem inscribitur Anno prox. 383. *l. 16. infr.* & *l. 4. supr. de locat. fund. l. 5. supr. de Palatinis S.L.* Adde & *l. 5. Cod. de fundis rei prin.* sine dignitate, sine dic & Consule.
 " Dixi ad *l. Superiorem*: v. & *l. 24. infr.*
 " De hoc *Sacrilegij* genere.
 " *Censu*, id est, æstimatione, reditu.
 " Principis: de *Palatiis* dixi *suprà*, *vt ne quis in Palatiis maneat*, *lib. 7.*
 " Possessionum seu prædiorum Palatii magis aptorum: vel potius petitorum, vt *l. 19. infr.* nomen delatorum præ delatoribus.
 " *Laquei* deceptæ ignorantis, inque eos incidere.
 " *Instructio* officij Comitum R.P. præcedebat petitionem *hic*, & *l. 14. supr.*
 " *Deprehensio*? Non.

COMMENTARIUS.

TERTIA hæc iam *hoc tit.* Theodosij M. constitutio est, seu Tertium frænum, quod petentium inhiationi ponendum credidit, idque ratione rerum quæ peti solebant: Nempe PALATIIS magis quàm prædiis similes, aptæque possessiones vacantes, vel caducæ: quia scilicet magno censu tectorumque ambitu constant, peti, vetat Maieftati scilicet Imperatoriæ magis conuenientia peti noluit Theodosius Imperator. De Palatiis Principum dixi plenè *suprà*

præ titul. ne quis in Palatiis maneat. Sanctione triplici porro hanc prohibitionem sancit Theodosius: 1. *Sacrilegij* reum pronunciat eum, qui talem possessionem petierit: de quo iam dictum ad *l. 15. supr. 2.* In tantum, vt etiam si ignorans quis petierit, & ipse deceptus, & vt eleganter loquitur, *etiam si laqueos deceptæ ignorantis incidit*: id est, per ignorantiam deceptus fuerit; nihilominus sacrilegij pœna teneri velit: addita elegantè ratione, quod semper in petendo debeat esse sollicitus

De Petitionib. & vltro datis & Delator. 443

sollicitus, quicumque est in impetrandi occasione curiosus. Qui casus notandus est, quo etiam deceptæ ignorantia non succurrit: contra casus, vbi sollicitudo & curiositas requiritur, suæ conditionis vt quemque memorem esse oportet, ita & curiosum petendi tantum ea quæ suæ conditioni conueniunt. Et contrarium tamen statuitur in *sp. l. 2. infr. si vatum per. mancip. 3.* Officium Comitum R.P. graui

pœnâ puniri à Comite R. P. iubet, si fortè instructione suâ deceptis, id est, totum petitarum modum non suggererit (de qua instructione agitur & *l. 14. supr. hoc tit.*) & petenti huiusmodi possessionem per collusionem consenserit. Tandem si quid tale à Principe concessum fuerit, id à Comite R. P. ei qui impetrauit adimi iubet: vt *deprehensio*, inquit, *beneficij adimat potestatem*.

¶ In SERVOS Dominorum delatores.

XVII. * Idem AAA. Panellino "Consular. Lydiæ"

SERVVM domini delatorem iubemus, in exemplum omnium proditorum, feruentissimæ sententiæ subiugari, etiam si obiecta probauerit. Dat. VI. Kal. Nou. Constantinop. Antonio & Syagrius Coss. [382.]
 Hæc *lex* interpretatione non indiget.

NOTÆ.

- * *Lex 6. Cod. cod. tit. de delatoribus*.
 " Ita *vicinia Paris. Editio. Panellino*: in Aniano, *Put. & Reg. Panhellenio*, *Cod. Inst.* in *Tiliana* & *Cuiaciana* malè *Pallio*. Ad *Panellenium* duæ exant *epistolæ* Libanij in *Codice Regio. 757. 759.* in *Vaticano lib. 2. ep. 255. 287.* Malè quidam in *Cod. Inst.* habent *Palladio*.
 " Ita *const. inter MSS. & Editio Tiliana, Cuiaciana*: in *lib. Paris. editio vicinæ Lybia. Proclui errore*. Sic & vice versa apud *Claudianum in Theodori Cof. de Præfectura eius Italiae in hoc vers. 200.*

— Italian, Lybios Panosque secunda.

- Quidam & ipse *Clauertius*, malè præferunt *Lydos*. Contra rectè *Scaliger & Barchius*.
 " *Vid. leg. 6. in fin. π. de custod. reor. & l. 3. supr. ad leg. Int. Repet. seu l. 1. Cod. cod.*
 " *Exceptio criminis maieftatis*: additum hoc *Cod. Inst.* ex *l. 2. 3. supr. ne præter crim. maieft.*

COMMENTARIUS.

IN Delatores THEODOSI M. constitutiones Tres ordine sequuntur, præter duas quæ iam *suprà* occurrerunt, præter *legem 12 & 13.* Et hæc nominatim, etsi de *seruis* agat, atque idè in argumento desito versetur; egregia tamen & politicis scemmatibus, Iuridicisque obseruationibus plena est. Igitur Theodosius M. hæc *l.* vel potius descripto suo, SERVOS dominorum delatores seu proditores, etsi à se obiecta probauerint, feruentissimo, id est, summo supplicio affici iubet. Nempe quia ita de facto contigerat, apud Panellinum Consulem Lydiæ, vt ferui ad deferendum admisso obiecta à se probauerint. Nam alioquin ne audiri quidem seruos dominorum delatores Imperatores voluere: vt vetustiores omittam, Traianum, teste *Plinio in Panegy. Gordianum, teste Herodiano lib. 5.* Tacitum, teste *Vopisco Seuerus l. 2. §. 6. π. de iure fisci, Constantinus M. leg. vnic. supr. ad leg. Int. Maieft.* *Gratianus l. 2. supr. ne præter crimen maieft.* *Arcadius l. 3. eod. tit.* Et verò Theodosius hæc *l.* idè feruentissimam pœnam proposuit, (quod primum hinc scemma politicum educi potest) in exemplum omnium proditorum, & ad deterrendos eos; vt ne deinceps omninò serui ad dominorum proditorem

accederent, hæc sibi spe blandientes, quasi impunè id eis æssurum, si obiecta probassent. Simul & alterum hinc educi potest scemma Iuridicum simul & politicum, *veritate* & probatione facti, non idè quem in hac facti specie excusari: cui similia alibi congeruntur, inter alia *l. 1. 2. 7. supr. de famof. lib.* Vt & tertium, (quæ alioquin passiva & tralatitia obseruatio est) pœnas sæpe in aliorum exemplum, & ad deterrendos alios intendi, augeri: quod & similibus firmare legibus vel exemplis, superfluum puto: vt & *Exceptiones ad hanc leg.* afferre, cuiusmodi vnâ in maieftatis crimine videl. *huic legi in Codicem Iustinianum* hinc translata: atroxuit *Tribonianus*, de qua *suprà*, *vt præter crimen maieft.*

Illud notandum, cum aliàs in genere proditorum appellatione intelligantur omnes, qui quid clam gestum produnt, & in apertum educunt, hîc proprie seruos dominorum proditores & delatores significari: quomodo & *suprà*, *vt præter crim. maieft.* & apud *Terrullianum 1. ad Nationes cap. 7.* Ergo his verbis, *in exemplum omnium proditorum* Theodosius M. ab hypothesi ad thesiam in futurum assurgit, & assurgi voluit.

XVII. * Idem "AAA. Nebridio" Com. R.P.

TSI color "petitionis, aut ratione" aliquâ aut tempore, possit admitti, secundum nostras † Leges, non debet audiri prius quam proditum delatorem conpetens pœna constrixcrit. Dat. 11. Kal. Septembr. Merob. 11. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

- * Absc hœc lex à Cod. Inst.
† Imo, Valentinianus THEODOSIUS & Arcadius, vid. Chron. Theod.
Nebridius Comes R. P. sub Theodosio M.
Eidem inscribitur lex 16. supr. Anno superiore 382. vbi dixi.
Quia vacantia vel caduca: sic & color fiscalis in eadem re apud Symmachum lib. 5. ep. 54.
Quia biennium à proseriptione effluxit.
Intelligit legem 12. 13. supr. & si quas similes.

COMMENTARIUS.

QVARTA hæc è Theodosianis hoc titulo constitutio est, de Delatoribus: Et hæc quidem, pariter vt eiusdem Theodosij M. lex 12. 13. supr. & lex 20. de Delatoribus prodendis, publicandis, iudi-

cio sistendis, presentandis à petitore. De quo & proximo Anno 384. quoque extat testimonium apud Symmachum. lib. 10. ep. 55. cuius verba retuli iam ad l. 8. supr.

XIX. * Imppp. Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. ad "Senatores" Ciuitatis Alexandrinæ".

SECVRITATI vestrae studentes, & iustitiâ necessariæ Legationis "animati, dedimus litteras ad Virum Clarissimum & Inlustrem Cynegitum" Præfectum prætorio, quibus iussimus, Vt delatores, quos iam etiam suâ sententiâ meritis penis adfecit, vbi reppererit, pari supplicio persequatur: fundatis "omnibus, quæ super possessionibus ac terris, quas hoc nomen", hucusque vexauit, idem Vir Inlustres constituit. Agite igitur securi, atque ita patrimonia vestra tenete, colite, frequentate, vt boni sæculi possit affectio. Dat. XVI. Non. Mar. Constp. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTÆ.

- * Absc hœc lex à Cod. Inst. velut temporaria. Nota hæc Inscriptionem, de qua mox.
Vide quæ dicam ad l. 189. infr. de decurionib.
Vide quæ dicam ad d. l. 189. de decurionib.
De Legationibus his, in suo titulo, lib. 12.
Vir Clarissimus & Illustres: titulus Præfecti Prætorio, l. l. & l. 6. infr. de annonâ & trib. vbi dicam.
De hoc Cynegio P. P. mox. v. & Prosopogr. & quæ dixi ad orat. Libanij & τὸν εἰσὶόντων.
Vbi vbi.
quo eos, quos iam penis adfecit.
Fundatis, id est, firmatis.
Delatorum scil. Nomen Delatorum, id est, delatores.
Sæculi sui felicitatem Imperatores deprecandæ, v. Interam in Symmach.

COMMENTARIUS.

QVINTA hæc è Theodosij M. in DELATORIBUS hoc titulo Constitutio est: quæ ab eo emissâ est ad Legationem Senatus Alexandrini: quæque comprobatur à Theodosio, factum & Edictum quoddam, Cynegij Præfecti P. Scilicet hæc tempore Alexandria Delatores quidam Senatorum fortunæ & possessiones appetuerant: cum aliquos ex his Cynegij P. P. iam meritis penis affecisset, & possessiones senatorias fundasset Edicto suo, superque eo legatio à Senatoribus ad Theodosium Imp. missâ fuisset, Theodosius ad hanc legationem Senatus Alexandrini securitati Senatoriæ plenè studens, & hæc constitutione suâ & literis ad Cynegium P. P. datis, porro Delatores

isidem penis, quibus scil. iam cœpisset persequendos statuit, & Cynegij statuta super possessionibus & terris quas Delatores vexassent, firmavit. Erat scil. tum Cynegius P. P. Orientis (ad quem plures hoc Codice constitutiones extant: meminit & Libanius Orat. 27. & Zosimus lib. 4. & Idacius in Chronico) Alexandriæ: quod à Theodosio M. ocludendis Gentilium Templis, & sacrificiis prohibendis, missus fuerat; vt testatur Zosimus lib. 4. 762. Κωνσταντίνου, inquit, τὸ δ' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν. Et mox, Κωνσταντίνου τὸ δ' εὐχαιὸν καὶ τὸν Αἰγυπτίον ἀπασαι ἰερῶν καὶ αὐτῶν δ' ἄλλοις δ' ἰερῶν.

Αλεξανδρίαν ἀπέκληνε τὰς εἰσοδάς, δυσίας δ' ἐπέξε. Idacius, Anno Theodosij 10. (id est An. D. 388.) Cynegius Theodosij Præfectus habetur Illustris, qui factis insignibus prædiis, & usque ad Ægyptum penetrans gentium simulacra subuertit. Idem in Fastis Consularibus An. 388. Cynegius Præfectus Orientis vniuersas prouincias longi temporis labe deceptas in statum pristinum reuocauit, & usque ad Ægyptum penetravit, & simulacra gentium euertit: Hic verò dicto Anno prox. 388. ex Ægypto reuertens Constantinopoli in Consulatu suo defunctus est: teste eodem Zosimo; lib. 4. p. 769. & Idacio, diētiis Fastis Consularib. qui addit, eius corpus cum magno fletu totius populi Ciuitatis deductum ad Apostolos die XIV. Kal. April. & post annum transtulisse ipsum matronam eius Achautiam ad Hispanias, pedestri itinere scil. Igitur gentilitiarum & agonotheticarum possessionum nomine, quas fisco tum ex mandato Theodosij Imp. Cynegius vindicabat, exorti videntur delatores, aliquot ex Senatoribus Alexandrinis deferentes, tanquam possessiones iuris publicorum possidentes, pariter vt in sp. l. 24. simili de causa delatores exorti. In quos Cynegius insurgendum putauit, securitati Senatorum Alexandrinorum studens. Quare Theodosius illius hæc parte acta, statutaque hæc l. firmatum iuit, non sine testimonio propensî & amici in Cynegium animi. Quod luculenter etiam ostendunt ea quæ memorat Libanius orat. 27. & εἰσὶόντων p. 100. vbi ad Theodosium verba faciens ait, Cynegium de-

functum à Theodosio laudibus coronatum, μόχ" que Amicum eius vocat. Συναγοαὶ δὲ δέμοι καὶ τετὰ λελιωκῶς, δ' τοῖς παρὰ τὸν στρατηγὸν ἐπακτοῖς κοινή γαί: Et mox, καὶ τιμῶν εἶλον τὴν δὲ ῥέμον. Quo etiam Libanij loco memoratur Cynegij huius PP. Edictum aduersus ingredientes in iudicum domos: quod Libanius à Theodosio firmati contendit: pariter vt hæc l. Edictum eius alterum in delatores firmatum it. Neque verò Cynegium defunctum tantum laudibus prosequutus Theodosius M. verum etiam viuentem atque in os eius: Iustitiâ, inquit, & equitate, quæ notus es in l. 15. supr. de accusatione. Et hæc quidem ita se rectè habent ad historicam huius legis Interpretationem & Alexandrinam historiam: quibus addatur. Primò id quod Zosimus ait, Datum negotiū Cynegio in Ægyptum missò à Theodosio, vt Maximim imaginem conspiciendam publicè Alexandrinis proponeret & consortem eum imperij factum declararet; de quo etiam ad l. vii. supr. qui ad stat. conf. Imò Libanius Orat. ad Theod. 12. Morell. pag. 392. indicat Alexandria hoc tempore tumultuatam, & Alexandrinos in Theatro aduersum Theodosium maledicta iecisse, Maximimumque in Ægyptum publicè vocasse.

Tandem obseruandum, biennio post hæc leg. Templum Serapidis Alexandriæ Theodosij Imp. edicto destructum, de quo videndi Historia Ecclēsiastica Scriptores, & Marcellinus, Chronico A. 389.

XX. * Imppp. THEOD. Arcad. & "Honor. AAA. Flauiano PF. P."

RELISQVE mancipia vaga, tacita fideicommissa, bona vacantia & caduca monstrantibus, quies possidentibus abnegatur: ideòque præcipimus, vt omnium Officiorum periculo custodiatur, Vicarij etiam adque Ordinarij cognitores moneantur, eâ animaduersione propositâ, quæ non facultates eorum sit expetitura, sed sanguinem, vt nullum huiusmodi Rescriptum Mansuetudinis Nostræ, nec si specialis super hoc Adnotatio proferatur, nisi vnâ cum delatore, suscipiant: vt de animo eius & facto, vel impletis probationibus vel desertis, iuxta constituta Legum quæ super hoc iam dudum à Diuis Principibus † lata sunt, iudicetur. PP. VI. Id. April. Arcad. A. I. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

- * Absc hœc lex à Cod. Inst.
Honorij nomen tollendum: vt pote qui initio tantum Anni proximi 393. Augustus à patre creatus fuit: teste Socrates lib. 5. c. 24. & Marcellino in Chronico.
Flauianus P. P. sub Theodosio M. de eo vid. Prosopogr. & dixi ad l. 2. supr. de constit. Princip.
Infr. tit. si vagum mancipium petatur.
De his Tacitis fideicommissis agitur, & l. vii. de his qui se deserunt: & l. 27. infr. de Episcopis.
Deferentibus.
Id est Rectores prouinciarum.
Quo mancipia vaga &c. à nobis donantur.

COMMENTARIUS.

RESTRIMA hæc hoc titulo Constitutio est Theodosij M. & Sexta quidem de Delatoribus in genere; in specie verò de DELATORIBUS iudicio presentandis, publicandis à petitore, qui rescriptum siue liberalitatem aliquam à Principe impetrauit, de bonis seu vacantibus vel caducis: pariter vt tres alie eiusdem Theodosij M. putâ lex 12. 13. 18. supr.

non proseriptionis, verum sanguinis, seu vitæ amissionis. Altera, delatoribus si probationes non impleuerint. Quæ, aliâque, ostendunt quantoperè securitati & quieti possessorum studuerit Theodosius M. ¶ Est & eo quoque singularis hæc lex, quod vacantibus & caducis bonis, quæ peti solebant, iungit ceu diuersa hæc duo, vaga mancipia & tacita fideicommissa: et si & ipsa alioquin sub illis comprehendantur. De prioribus est tit. pecul. 12. infr. si vagum petatur mancipium. De Tacitis fideicommissis, vid. leg. Papiam Caducariam, & l. vii. infr. de his qui se deserunt.

XXI. * Imp. ARCAD. & Honor. AA. Laurentio Com. R.P.

IT hæc mensura bona¹ poscentium, ne quis oblati precibus, in petitione bono² rum *Auri atque argenti* faciat mentionem. Ac ne generaliter in omnes hæc fuerit constituta, summis dignitatibus vsque ad Secundicerium Notariorum hoc seruari³ decernimus, ceteris ab hæc licentiâ retentatis⁴, *Ne dum nimia largitas tenditur, publica commoditas negligatur*: ita ut si qui post hanc legem textum⁵ impetratæ petitionis adulerit, effectu denegato frustretur. Dat. v. i. i. Kal. Mai, Constp. Arcad. iv. & Honor. i. i. i. AA. Coss. [396.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Justin.

¹ Laurentius Comes R.P. sub Arcadio.² Rufini fortè, in sp. huius l.³ An fuerint? non: hæc mensura scil.⁴ Ut aurum atque argentum petere possint: seruari ergo, est reseruari.⁵ Retentatis, submotis.⁶ Textus Rescripti seu beneficii Principis.⁷ Auri atque argenti.

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. tres constitutiones sequuntur, putà hæc lex 21. & lex 23. & 24. *infr.* quibus bona petentium inhiatiōi occurrendum sibi lāmque imponendam putauit. Primam igitur hanc sibi lām eis imponit, ratione rerum seu bonorum: Nempe, *AURVM* atque *ARGENTVM* peti regulariter vetat. Sanè etiam Honorius Arcadij nostri frater proficitur l. 2. *supr. de Incorporat.* rarè facultates cum auro atque argento concedi, imò sapius habitā horum exceptione concedi. Cùm tamen Constans in sp. l. 4. *sup. de bonis vacantibus*: nullam separatam habuerit auri atque argenti rationem. Contrā, iam olim Alexander Severus, teste Lampridio, aurum & argentum nūquam dabat. *Dabat, inquit, hæc in beneficiis qua famam eius non laederent, Bona punitorum; sed nunquam cum auro, argento, vel gemmis: (nam id omne in ararium reponerat) dabat. Proposituris locorum ciuiliū, non militum, dabat eas administrationes que ad Procurationes pertinerent.* Qui quidem locus integer ita uti feci interpungendus est. ¶ Simile igitur exemplum secutus hæc l. Arcadius: *Ratione additā, ne dum nimia largitas tenditur, publica commoditas negligatur*: ubi tenditur, pro extenditur, pariter ut in illo Capitolini CL. Salmastius voluit, *cum oppressis fenore possessoribus latius suos tenderet finis*: quamquam Alij tueri malunt, *teneret*. Peculiaris scil. ratio visa Auri atque Argenti, utpote quod publicæ commoditates & necessitates, atque ad eò ararium Principis (ut in Lampridij loco) iis adiuuari maxime & facillimè possunt.

XXII. * Idem AA. Firmino Com. R.P."

Ivi Patris Nostri statuta † renouantes, æternā lege sancimus, Officium Palatinum quinquaginta auri libras de suis facultatibus exigi, si prius allegari diualia Rescripta permiserit, quam delator in iudicio fuerit constitutus. Dat. v. i. Kal. Nou. Med. Honor. A. iv. & Eutychemio Coss. [398.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Justin.

¹ Firminus Comes R.P. sub Arcadio sanè ita quoque Anno prox. 399. in l. 25. *infr. de susceptorib.* habetur Firmino Com. R. P. Atenim hoc ipso Anno in Inscriptione l. vlt. *infr. de coll. fund. petrim. & l. i. Cod. Inst. de locat. fund. fiscalium*: & l. 2. *supr. de domibus ad rem priuat.* (quæ cum hæc fortè coniungenda est) habetur Com. S. L.† Intelligit Theodosij l. 12. 13. 20. *supr.* & si quas similes.

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. octo constitutiones sequuntur, putà hæc lex, & lex 25. 26. 27. 28. 30. 31. *infr.* Quibus tum petitorum libidini variis rationibus occurrit, tum delatoribus. *Hæc sanè, ut & l. 30. infr. Delatores* à petitoribus iudicio presentari iubet, antequam rescriptum quo bona eis à Principe donata sunt, allegari, & effectum sortiri possit, confirmatis nominatim patris sui Theodosij

Magni super hoc constitutionibus, putà l. 1. 2. 13. 20. *supr.* & si quas similes super hoc processerunt: Pœnāque propositā Officialibus Comitum R. P. 50. librarum auri, nisi id obseruauerint, id est, si allegari prius passi fuerint apud se (uti moris erat) beneficium seu rescriptum Principis quam delator exhibitus fuisset.

XXIII. * Idem AA. Studio Com. R.P.

NE quis proscribtorum bona, vel eorum qui publicam videntur¹ excepisse sententiam, intra biennium æstimet postulanda: abstineant facultatibus intra id temporis expectedis, ut aut proprias quis recipiat, si (ut nobis ingenitum est) duriores casus & tristiores fortunam Imperatoria humanitate molliamus: aut tum demum postulet, cum iam fiscalem potius quam proscribtorum expectisse noscatur. Si quis autem petendas proscribi vel deportati intra biennium crediderit facultates, careat fructu liberalitatis Augustæ: ita ut, nec instruantur huiusmodi petitiones, nec si temerè instructæ fuerint, & sub specialis beneficii munificentiam² nostram prouocauerit³ liberalitatem, habeant aliquas vires indulta. Dat. xi. v. Kal. Feb. Constp. Vincentio & Frauita Coss. [401.]

NOTÆ.

* Reperita hæc lex totidem verbis l. 17. *supr. de bonis proscribtorum.* Eam confirmauit postea Honorius, l. 29. *infr.*¹ Studios Comes R.P. sub Arcadio. Hic idem postea P. V. Constantinop. fuit. v. *Prosopogr.*² Videntur excepisse, id est, excepcerunt: vid. *Gloss. Theod.*³ Locus hic, & hic, & d. l. 17. corruptus, ita restituendus: & sub specialis beneficii munificentia, nostram prouocauerint liberalitatem.

COMMENTARIVS.

SECVNDIA hæc hoc titulo Arcadij Constitutio est, repetita titulo *de bonis proscribtorum*, quamque Honorius postea confirmauit l. 29. *infr.* honestissima; quâ petitorum libidini alteram sibi

iam imponit, ratione temporis, quam prolixius titulo *de bonis proscribtorum* edisserui: vnde dicta hæc deriuari possunt.

XXIV. * Idem AA. & Theod. A. Anthemio PP. P."

PRo inclyti¹ Principis Constantini sanctione, † quam nos etiam hæc lege roboramus, in his possessionibus, quæ velut² de Patrimoniali, vel Reipublicæ aut Templorum, aut cuiuslibet huiusmodi tituli iure subtractæ³, à nostrâ liberalitate poscuntur, cesset penitus delatorum nomen infestum⁴, omnēque se ab hæc nefariâ⁵ petitione retineant⁶: scientes, nullum ex hoc posse fructum adquiri, sed huius decreti violatores sacrilegij⁷ pœnam contrahere. Dat. vi. i. i. Id. Nou. Sillicone ii. & Anthemio Coss. [405.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Justin.

¹ Anthemius PP. Orientis sub Arcadio, v. *Prosopogr.*² Id est, iuxta sanctionem.³ Constantinus inclytus Princeps.

† Hæc lex non extat.

Hic

" Hic color, hic obtentus fuit.
 " Olim subtrahat, & à priuatis vindicatur, occupareque.
 " In festum delatorum nomen vocat, quod scilicet quietem & securitatem possessorum infestat.
 " Nefaria petitio eorum qui quietem possessionem aliorum infestant.
 " Retinere se ab aliqua re, pro abstineret, temperare.
 " De hac sacrilegij pœna & voce dixi ad l. 1. sup. h. tit.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc seu postrema hoc titulo Arcadij Imp. Constitutio est, aduersus PETITORES & Delatores, quâ tertiam Petitorum & Delatorum libidini fibulam imponit: Nempe peti vetat à Principe possessiones à priuatis scilicet possessas, quæ olim vel iuris patrimonialis, vel Reipublicæ vel Templorum, vel similibus alicuius iuris fuisse dicuntur, confirmatâ hæc parte Constantini Imp. sanctione. Scilicet, quod iam sæpè notatum, à Constantini M. temporibus, vt patrimonialia, ita & Reipublicæ quæ Templorum prædia quamplurima, non modò à Principibus priuatis vendita donatâ fuerant: de quo l. 2. §. sup. de iure sisci, l. 6. sup. hoc tit. l. 1. sup. de locat. fund. iuris Emphyt. Reipubl. & Templ. verum etiam priuatâ autoritate occupata. Quòd propriè hæc lex spectat, quod de locis Templorum, etiam Aggenus Vrbeicus scripsit in Frontinum, p. 78. Quare subinde exorti Petitores, & Delatores, qui huiusmodi bona, tanquam sisco aut Reipubl. perperam subtrahat, sibi poscerent: Quorum fauces & au-

ditatem subindè Principes reprimere necesse habuere. In his Theodosius M. l. 19. sup. vt existimo, Honorius iam antea l. 41. inf. de operibus publ. postea tamen aliter in sp. l. 20. inf. de paganis & Arcadius hæc l. quâ Delatores maximè infestantur: cum tamen Zosimus auctor sit lib. 5. in Gestis Anni 398. p. 789. & in Gestis Anni 404. p. 800. sub Arcadio Imp. cum Eutropio obnoxius ageret, mox & Eudoxiæ coniugi, ingentem multitudinem calumniatorum & delatorum καταμυθολογῶν exortans, qui bona deserrent, peterentque, facili ad hæc Principe. Insignis est cum primis locus ille Zosimi, vbi nominatim agit de bonis tanquam vacantibus per summum nefas petitis, & à Principe impetratis, cum tamen superessent defunctorum liberi, parentisque. Quod superiore leg. ab Arcadio emendatum censetur Scipio Gentilis lib. 1. de conuictis, p. 68. sed malè: nam & lex illa anterior est eo quod Zosimus narrat illo loco: neque lex illa est de bonis vacantibus, verum de bonis proscriptorum.

xxv. * Idem AA. ad Theodorum PP. P.

QVM per Illyrici partes Barbaricus speraretur incursus, innumerosa incolarum manus sedes quæsiuit externas, in cuius ingenuitatem assidua petitorum solet libido grassari, eique inlicitè iugum seruitutis imponere: Igitur per scriptum Tua Sublimitas recognoscat, vt Illyricianos omnes, quos patria complectitur, vel alia qualibet terra suscepèrit, petere non liceat. Dat. 1 v. Id. Decemb. Rau. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* Adest hæc lex etiam, velut ad horum temporum Historiam pertinens, à Cod. Iustini. Iungenda autem illi lex 2. sup. de postliminio: & lex 1. sup. de litorum & itinerum custodia. Imò & lex 3. Cod. Inst. de commerciis: vt puto & lex 8. Cod. de Episcopali aud.
 " Theodorus PP. sub Honorio A. D. 408. & quidem Italia, in qua Præfectura Illyricum quoque Occidentale fuit, vid. Prosopogr.
 " Occidentalis, quod Honorio huius l. auctori parebat.
 " Partes, propriè v. Gloss.
 " Gothorum &c.
 " Speraretur, id est, timeretur: vt in illo Virgilij 4. Æneid.

Si patui tantum sperare dolorem.

Eodem sensu sæpè apud veteres ICTOS. l. 66. de rei vindicat. l. 3. §. si legataris, n. si cui plus quam per leg. Balid. l. 13. in fin. de damno inf. Suidas quoque refert ἄδικος τὸ ἰσχυρὸν de cuiusvis euentus etiam aduersi, expectatione vsuipall. v. Glossar.
 " Sedes, id est, possessiones, & quidem tutiores.
 " Externas, siue in eadem patriâ & diocesi: siue extra eam, in alia qualibet terra, vt siue legis.
 " Hinc susceptorum vox hac in re propria: vid. Gloss.

COMMENTARIVS.

QUARTA hæc hoc titulo Honorij Constitutio est in PETITORES: quâ eorum libidini (vt h. l. vocatur) auditati inicit. Quæ quidem pars est prolixioris & humanissimæ constitutionis Honorianæ, vnde desumptæ sunt duæ præterea hoc Codice Constitutiones, puta lex 1. sup. de litorum & itinerum custodia: & lex vlt. sup. de postliminio: Imò & Tertia, vt existimo, puta lex 3. Cod.

de commerciis: tandem & Quarta, vt censo, lex 8. Cod. de Episcopali aud. quæ proinde omnes huic nostræ coassandæ veniunt. Ea constitutione Honorius Imp. cæso Stilicone id vnum egit, vt quia Barbari Gothi &c. Orbem Rom. laceffissent, ac nominatim Illyricum Occidentale, vt inquam, commercio, communioni, & communicationi, charitati denique Christianæ, & mutuo, sic vt dicam, compassui

passui, consultum iret, e contra prouincialium ipsorum Barbaræ in se inuicem immanitati & feritati occurreret, idque partim rerum, partim personarum respectu: Rerum, inquam, hinc scilicet perniciosa litorum & portuum Illyrici custodiam, quam Stilico instituerat, ne ex Oriente ad Imperium Occidentale pateret accessus, submouet d. l. 1. de litorum & itinerum custodia: vt frequentior esset diuersarum mercium commectus, & eundi ac redeundi libera esset facultas. Hinc d. l. 3. Cod. de commerciis nobiliores ac ditiores mercimonium exercere vrbibus perniciosa prohibet, quia difficile & graue est plebeio cum Nobili commercium. Ad Personarum verò respectum pertinet hæc lex & d. l. vlt. sup. de postlim. Nempe cum personarum quarundam status hæc tempestate periclitaretur, quarundam auaritate seu libidine necessitates alienarum captantium, qui nihilo minus in concius suos fauissent quam Barbari: huic quoque rei & vel maximè consulendum credidit Honorius Imp. Erant scilicet qui obtentu vestium vel alimonie miseris prouincialibus ad se confugientibus præbitorum, vel etiam ob redemptionis pretium à se depensum, eos in seruitutem seu statum seruilem deductos vellent. Itaque huic rei opitulari instituit Honorius d. l. vlt. sup. de postliminio: Huc pertinet quoque lex vn. sup. de ingenuis qui tempore Tyranni seruierunt lib. 5. t. 6. Imò erant qui vagis tantum incolis ob metum Gothici exercitus, inlicitè iugum seruitutis imponere vellent, idque etiam à Principe

petere audent. Id quod hoc capite prohibere visum Honorio: vetito quoque Illyriciano petiti in seruitutem. Ergo neque præiudicio alimentorum aut redemptionis aut habitationis seu incolatus, tandem neque obtentu petitionis aut rescriptionis, quemquam in seruitutem duci petiue voluit Honorius. Quod tamen hæc tempestate nonnulli volebant, agebantque: exercitumque id paulo post etiam, teste Saluiano, lib. 5. de Gubernat. Dei, p. 159. loco huic quàm conuenientissimo; qui in eum morem inuehitur grauissimè. Et hæc quidem rima huius capituli, tum integra Honorianæ constitutionis, vnde hoc caput desumptum est, continentia est.

¶ Quod historicam Gothorum in Illyricum irruptionem attinet, de qua hæc l. disertè agitur, id iam plenè alibi explicatum est ad l. 1. sup. de litorum & itin. custod. & d. l. vlt. sup. de postliminio. Videatur de hoc inter alios Sozomenus, lib. 9. c. 4. Socrates, lib. 7. c. 10. Illud grauius, inquit, & acerbius, quod additur huic malo seruitus malum: nam suscipimur aduenæ, sunt præiudicio habitationis indigene: exemplo quodam malefice illius potentis, quæ transserre homines in bestias dicebantur: Ita & isti omnes, qui intra fundos diuitum recipimur, quasi circæi poculi transfiguratione mutantur: Nam quos suscipiunt vt extraneos & alienos, incipiunt habere quasi proprios: quos esse constat ingenuos, vertunt in seruos. Et miramur, si nos Barbari capiunt, cum fratres nostros nos faciamus esse captiuos. & quæ sequuntur.

xxvi. * Imp. HONOR. & Theod. AA. Maximo Com. R. P.

ANTECEDENTIVM temporum constituta firmamus, vt carere se fructu impetrati nouerint, qui contra geminatam præceptionem contenderint: Nec cuiquam liberum permitatur arbitrium, instructionis sollempnitæ transgressa, quicquam in probum de Nostra Clementia flagitare, cum oporteat instructionis luce euidenter agnosci, cuius æstimatio meritum ponderandum sit, quod Nostrâ Munificentia relaxatur. Dat. v 11. Kalendas Aug. Honor. x. & Theod. v 1. A. A. Coss. [415.]

NOTÆ.

* Adest hæc lex à Cod. Inst.
 " Maximus Comes R. P. sub Honorio Imp. Dicitur Comes S. L. L. vlt. Cod. de commerciis, quæ lex tamen potius tribuenda videatur Theodosio Iun. arg. l. mercatores 4. cod. tit. de commerciis. Hic est Petronius Maximus Comes sacrarum reuentionum per triennium: Idemque post, Præfectus Vrbe: cui statua & inscriptio posita Romæ ab Honorio, Theodosio, & Constantio: p. 449. n. 7.
 " Intelligit legem suam 2. sup. de Incorporatione: ante 20. annos datam.
 " Contra geminatam præceptionem est, contra iteratam iussionem.
 " Improbum est quod improbè petitur. Sic omnino Claudianus in eadem re, loco quem quoque laudabo ad l. 27. inf.

paruo non improba litera libro Absentum condonat opes

" Agnosci, pro cognosci, v. Gloss.
 " Id est cuius rei. Meritumque.
 " Relaxatur, id est, conceditur, relaxari petitur, h. l. & l. vlt. sup. de Incorporatione.
 " Eodem hoc die, idem Coss. data ad Grachum P. V. lex 10. sup. de diuers. offic. seu l. 5. Cod. Inst. eod. tit.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc hoc titulo Honorij Imp. Constitutio est, PETITORVM auditati occurrentis: firmatâ anteriore super hoc ipso constitutione suâ: puta l. 2. sup. de Incorporatione, quæ ante 20. annos data est A. D. 395. pariter vt d. l. vlt. Cod. de commerciis quæ huic Maximo inscribitur, vetustas leges idem Imperator seruati iubet. Tom. III.

Id. scilicet requirit Honorius, vt qui quid petit & impetravit à Principe, impetrato potiri, petiti quoque effectui tradi possit, post impetrationem ad se Imperatorem mittat Instructionem, quàm Instructionis lucem vocat, id est, Breuem, Inuentarium, Descriptionem bonorum petitorum, quod & ipsum tertia adhuc lege constituit, puta, præter hæc

hanc l. & d.l. 2. l. 3. sup. de incorporatione: In hoc diuersus ab aliis nonnullis Imperatoribus, qui ne peti quidem ante hanc instructionem quidquam voluerunt: vt Valens Imp. l. 11. *sup.* Gratianus, apud Symmachum, lib. 10. ep. 55. (cuius verba retuli ad d. l. 11.) Theodosius M. l. 14. 16. *sup.* Theodosius Iun. l. ult. *sup. de bonis vacantibus*. Et rationem addit Honorius, nempe quod ex instructionis luce euidenter agnosci debeat & possit, cuius estimationis & metiti sit quod petitur: ne alioquin improbum quid & immodicum petatur. Ad eundem sanè quoque finem Honorius alteram cautelam inuexit d. l. 2. & 3. nempe, peti quidem bona ante instructionem permittit, sed Impetrationem non ante effectui tradi voluit, quam secundario præcepto primam concessionem confirmat.

uerit, de quo ad d. leg. 2. plenius. Et fortè hæc ipsa videri possit sententia *huius leg. in pr.* ibi, qui contra *geminatam præceptionem contenderint*: id est, qui non expectato secundario præcepto bona petita occupauerint. Secundarium igitur præceptum hæc in re requisit Honorius, & quidem Principis, d. l. 2. qui postea tamen secundarium Comitibus R. P. præceptum sufficere voluit, d. l. 3. *sen vlt. de Incorporatione*.

¶ Interim quicquid *hæc leg. & similibus* Honorius caueat, notandum hæc est, quod Olympiodorus apud Photium in Gestis Anni 414. scribit, Constantium vna postulatione *en iudis arthreos* vniuersa Heracliani bona ab Honorio accepisse.

¶ I. De TEMPORE quod datum contradictori rei domino, ad se defendendum, & ad Comitatum veniendum. 2. de VIuentium non conuictorum, non damnatorum, bonis non petendis.

XXVI. * Idem AA. Largo" Proc. Afric.



VICINQUE ex præfenti die, sub specie caducorum, quæcunque bona putauerit postulanda, eademque consensu nostræ liberalitatis acceperit, siue supplicis Rescribi auctoritate nitatur, siue elicitis specialiter apicibus Adnotationis expressæ, cum ad Transmarinam prouinciam vel prouincias, in quibus sunt patrimonia constituta peruenerit, & contradictionem domini, per quamcunque personam rem propriam defendentis, acceperit, effectum adepti benefici suspensionem executione non peragat, & ad Comitatum spondentem venire immaturam professionem non vrgueat: Immo ille qui pulsatus fuerit, institutum sibi integri anni spatium recognoscat, idoneum satis tempus muniendæ congruæ tractatibus litis, & instruendi, quem deserit, laris habiturus, nec ad iacturam veteris dominij sub iniuria propriæ festinationis artandus; omnium Iudicum, quos locorum ratio exegerit implorari, publico muniendus auxilio, vt prædæ inhiantium non dedatur. Quem si mora forsitan pro voluntate prolixior delectarit, nec intra anni metas quas fiximus, ad Illustris Viri priuatæ rei Comitibus examen occurrerit, sciat seipsum in se tulisse sententiam, nec subeundi vltra certaminis experiendam esse fortunam. Cui si per impugnantium professionem circumdato ad Comitatum pergere, aut peruenire liberum intra curricula præfinita non fuerit, apud quemcumque Iudicem contestatis querelis, & euidenter probatis, præiudicio contractæ non suo vitio tarditatis exutus, & de factionis auctore vindictam congruam prosequatur. ¶ Illud sanè præ ceteris prouidæ cautionis habiturus, vt statuto tempore legitimam personam sui probaturus adueniat, non inuisor vilitatis alienæ, nec futuræ disceptationis circumscriptor occurrat. ¶ Cum verò intra contiguas vicinasque prouincias bona aliqua expetuntur, quorum contradictor potuerit inueniri, ad præbendam inter legitimas personas audientiam, & exercendum inter partes iure confictum, ex die conuentionis perlatæ in noticiam pulsatorum sex mensium spatium præcipimus custodiri, cuius euentum examinis adfertor iuris proprii debeat præstolari. ¶ Viuentium quoque bona competendi licentiã vindicamus, qui criminibus, in quibus videntur argui, nec iudicio conuicti, nec sententia probantur addicti, &c. Dat. v. Id. Octobr. Rau. Honor. x. & Theod. v. l. AA. Coss. [415.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem huic, lex 28. prox. inf. & l. ult. sup. de Incorporatione. Hanc leg. suam memorat & confirmat idem Honorius l. 36. in f. inf.
 ¶ Largo Proc. Africæ sub Honorio, cui inscribuntur dictæ leges.
 ¶ Hæc generali Caducorum appellatione veniunt etiam vacantiã: Denique omnia quæ unquam cadunt in fiscum.
 ¶ Simpliciter. Nempe simpliciter rescripto opponuntur hic elicitis specialiter apicibus, & Adnotatio expressæ, de quo mox plura.
 ¶ De his Adnotationibus dixi semel ad l.
 ¶ Transmarina prouincia, id est Africa: cuius Proconfuli hæc lex inscribitur: data ex vrb. Rauenna: cuius respectu transmarina prouincia Africa.

" De

" De Contradictore, mox rursus *infr. vers. cum vltro*. v. quæ supra notauit ad l. 11.
 " Comitatus Principis: vbi Comes quoque rei priuatæ erat, vt sequentia ostendunt.
 " Pulsatus, id est in possessione sua turbatus, inquietatus, conuentus: ita mox rursus *sub fin.* v. Gloss.
 " Pro præstitutum, vel indultum.
 " 2e. Congruè.
 " Tractatus, sunt instrumenta, probationes, documenta.
 " Inhiantium vox, de petitionibus & inhiationibus, l. 15. *sup.* vbi dixi.
 " In se ferre sententiam, h. l. & l. 20. in fin. *infr.* Sic & D. Paulus de hæretico post vnam & alteram admonitionem deturando ad Titum c. vlt. v. 11. *videtur* *in se* *terminetur*, ipse in se damnationis sententiam dixisse iudicatur. Videndus & canon 29. eiusdem Codicis. Eadem formula usurpata & de his qui vim vitæ suæ inferrent à Tertulliano Apologético, & Apuleio lib. 8.
 " An porò factionem, vt *infr.*
 " Circumdato, id est, constructo, impedito.
 " Exutus, id est, liberatus.
 " Factio, de impedimento obiecto, quominus quis in iudicio seu iure se sistat.
 " Id est, ante omnia hanc prouidam cautionem habiturus, seu prouidè discepturus.
 " Quod legitimus sit dominus bonorum petitorum.
 " Veluti in prouincia Venetiarum: & similibus.
 " Id est, Conuentorum, vt *sup.*
 " ALTERVM huius l. caput.
 " 2e. Bona à competendi licentiã vindicamus.
 " Id est, de quibus.
 " Videntur argui, id est, arguuntur, vid. Gloss.
 " Reponendus hic Consulatus, vt extitit *dit. l. 28. infr. prox. & d. l. sup. de incorporat.* Honorio XII. & Theodof. VIII. id est, An. D. 418.

¶ I. De DELATORIBVS iudicio sistendis. 2. inque DELATORES Secundo, vel Tertio deferentes.

XXVIII. * Idem AA. Largo PROC. Afric. Post alia.

DELATORES, sine quibus petitionem nullam aut inchoari, aut peragi iubemus, certâ denuntiata auctoritatis conditione constringimus, vt ignoscendum sibi si semel probauerint delata, non ambigant; Periculosam verò sibi futuram esse victoriam iteratæ prodicionis abrupto periculo recognoscant: Sin verò tertia voce detulerint, non probandum, sed pœnam sibi protinùs nouerint potius subeundam, &c. Dat. v. Id. Octobr. Rau. Honor. XI. & Theod. VII. AA. Coss. [418.]

NOTÆ.

* Et hæc lex absit à Cod. Inst. Et iungenda ei lex 27. *sup.* & d. l. ult. *sup. de Incorporatione*.
 " Largo Proc. Africæ sub Honorio.
 " Auctoritas hæc leg. & l. 31. 32. *infr.* pro Iustione Imperatoria: vid. *Paratit. de constit. Princip.*
 " Abruptum periculum: hæc voce vtitur Am. Marcellinus lib. 14. 15. p. 50. & Aurelius Victor. vid. Lindemb. in *Am. Marcellinum* p. 67.
 " Et vice.

COMMENTARIVS.

QUARTA, Quintaque hæc *hoc titulo* Honorij constitutio est, vtraque inter se coniungenda simul & l. vlt. *sup. de incorporatione*: Sunt enim hæc tres leges, vnus & eiusdem Honorianæ constitutionis partes: quâ is prolixè tum fisci vtilitati, tum possessorum securitati aduersus petitorum inhiationem, & delatorum prodicionem consultum voluit: Fisci, inquam, vtilitati aduersus petitorum improbas & immodicas petitiones, quod pertinet d. l. vlt. *sup. de incorporatione*: Possessorum verò securitati aduersus petitorum inhiantium prædam, leg. 27. aduersus delatorum prodicionem, leg. 28. Igitur Honorius priore l. 27. duobus fræntis iniectis petitorum prædæ & inhiationi, possessorumque securitati consultum it: non tantum si simplex (nam ita rescribendum) rescriptum quis impetrauerit: sed & si specialem adnotationem & expressam. Rescriptum simplex erat, cui solus Quæstor subscribebat, his fermè verbis, QUÆSTOR LEGI: vt constitutionibus Iustini & Tiberij de adscriptitiis. Tom. III.

At specialis adnotatio, h. l. & l. 2. *sup.* cum ipse Princeps libello subscribebat, vt in *Nonella* Valentin. de homicidio casu facto, vnde adnotatio manus Principis l. 52. *infr. de hæreticis*: adnotatio nostra, l. 47. *cod. tit.* adnotatio sacra, l. 41. *infr. de op. publ.* Eliciti specialiter apices Adnotationis expressæ, hæc leg. de quo plenè *sup. paratit. de diuersis reser.* Primum fræntum est ratione & favore Possessorum; scilicet iustum Temporis spatium, possessoribus bonorum, quæ ceu caduca petita & à Principe donata sunt, datur, ad sese defendendos. *Contradicendi* scil. seu opponendi sese potestas libera his qui in possessione bonorum erant, quæ à Principe donata fuerant: quod etiam ex singulari Ammiani Marcellini loco lib. extremo p. 498. liquet, quem ad l. 11. *sup.* produxi: & ex illa ipsa l. 11. & l. vlt. *sup. de bonis vacantibus*. Eaque (quod etiam hic notandum) contradictio seu oppositio per quancumque personam nomine domini fieri poterat: Domini, inquam absentis, per personam coloni, actoris, procuratoris, conductoris, qui absentis nomine possident.

L L I 2

dent. Igitur pro diuersitate seu longinquitate locorum spatium illud *hac l.* tribuitur vt in aliis ceteroquin legitimis prescriptionibus: quod etiam docet *lex 13. sup. de iure fisci: l. 41. 63. infr. de appellat.* Nempe si in Transmarina aliqua prouincia bona donata constituta sint, vel in Africa quæ vtrique transmarina prouincia fuit, & *Idios* dicebatur, de quo dixi plenè *ad l. 100. Italiae* respectu, ex cuius vrbe Rauenna, vbi tum Honorius Imp. eiusque comitatus erat, hæc *lex* data dicitur; tum domino seu possessori bonorum donatorum Honorius *hac l.* anni spatium tribuit ad contradicendum, & propriam rem defendendam. Quod & ipsum rursus statuitur ab eodem Honorio *fine l. 30. infr.* Atque aded ad Comitatum Principis veniendi: vbi Comes R.P. cuius sententia excipienda erat. Si verò in contigua vicinâque Comitatu Principis prouinciâ res sit, sex mensium spatium tribuit. In cuius capitis contextu multa singularia occurrunt.

Primò non esse arcendum possessorem, neque immatura professione vigendum seu iniuria prope festinationis; verum suspensa executione, dandum ei idoneum tempus ad munendam congruè tractatibus litem, & instruendum quem deseruit latem. Quomodo & reo ad componendos mœstos penates triginta dies indulgentur *l. 3. & l. ult. sup. de exhib. reis.*

Secundò implorari posse Iudicum auxilium à possessore, ne præda inhiantium dedatur, ne ad iacturam Dominij ardeatur, id est, possessione expellatur, sub iniuria prope festinationis. Qui casus addendus aliis, quibus nobile Iudicis officium implorari potest ad vim arcendam.

Tertiò, Possessori bonorum donatorum opponi non posse prescriptionem superiorem, annalem, si per impugnantium professionem circumdato ad Comitatum pergere aut peruenire intra annum præsumtum non licuerit: vt ceteroquin qui per aduersarij factum vel factionem (vt *hac leg. voca-*

tur) iudicio se non sistit, prescriptione repelli non potest: de quo *tit. 11. si quis cautionibus in indic. fisci* & præiudicio tarditatis non suo vitio contracta exiit, vt *h. l.* eleganter dicitur. Vnde colligere licet, quanta tum temporis audacia petitorum præda inhiantium fuerit, qui non tantum absentium bona peterent, verum etiam miseris possessoribus ad Comitatum Principis veniendi aditum etiam præcludere sustinuerint. Contrà, Claudianus inter *laudes Stiliconis* (penes quem Summa Imperij Honorij, cuius hæc est *lex*, erat) *lib. 2.* ponit

— non indecores *Avaria lassant*
Expense paruo non improba litera libro
Absentium condonat opes—

qui locus hic singularis est: nam & eò spectat hæc *lex*, & *d. l. 29. 30. 31.*

¶ Alterum frænum quod Petitorum auiditati *hac l. 27.* ab Honorio incitur est, quod *uicentium* non conuictorum damnatorumque aliquo crimine bona peti veter. Quod & ipsum veterum rursus ab eodem Honorio *l. 29. infr.* Et hæc quidem de *l. 27.* & de frænis quæ inhiantium seu petitorum præda obicienda credidit Honorius.

¶ Idem & DELATORIBVS occurrendum putauit *l. 28.* duobus circa eos constitutis: Primò (quod & ipsum pro fræno Petitorum auiditati positum) Delatorem à petitore iudicio sisti iubet, antequam petitio inchoetur vel effectui tradatur, de quo sunt decem præterea *hoc Codice* constitutiones: de quo semel *ad leg. 8. sup.* Secundò, non sine periculo secundam seu iteratam delationem quem instituere posse. Terriò, deferentes ne audiri quidem vult, verum pœnam iis protinus imponi: Cùm tamen Theodosius M. pater eius audiri quidem eos voluerit, sed tamen supplicio capitali affici, etsi vera detulerint, *l. 13. sup.* vbi plura. Artem scil. delatoriam exercentibus odium suum indixere boni Principes: Nemo elegantius & detestatiùs quàm Honorius *h. l.* cuius elegans gradatio notanda est.

¶ VIVENTIUM bona, quoniam & quando peti possint? 1. Non nisi proscriptorum; 2. Non nisi post biennium; 3. Non nisi vnius; 4. Non ex Edictis pendentibus. 5. Non ex priuatorum contractuum inficiatione.

XXXIX. * Idem AA. & Constantius A. Palladio P.P.

NULLVM patimur competitioni subiacere *Viventem*, nisi quem crimini obnoxium capitalis sententia deportationi addixerit, vt ademptio facultatum pœnam præmissæ indignationis adcumulet. De quibus tamen, sicut Diuina sanctione & decreto est, competi per biennium nihil iubemus. ¶ Vno tamen petitorio singulorum bonuscula iubemus adscribi, nefas esse censentes, plurimorum vno pitacio postulari sub illicita cupiditate fortunas. ¶ Ex Edictis etiam pendentibus nullas competitionis causas iubemus inferri; cùm vix subiurgij sit contumeliis Edictum, nec existimationem latentis incesset, Criminalis verò programmatis tenor, hanc tantum ferat de iure censuram, vt inter reos adnotato non tam censum debeat transferre, sed famam. ¶ Ex priuatorum quoque sollicitudine contractuum, qui frustra negantur, illis plerumque personis, à quibus publici muneris iniuncta curantur, nullum fomitem calumniæ patimur litis accendi: Cur enim contentiam venditionis alienæ inquisitio Palatina rimetur? Quinquaginta sanè libris auri mutandum se Palatinum discat Officium, nisi legis huius salubre decretum perpetuâ executione seruauerit. Dat. VII. Id. Iul. Rau. Eustatio & Agricola Coss. [421.]

NOTÆ.

NOTÆ.

- * Iungenda huic est *lex prox. 30. infr.* & *lex vn. sup. de quinquennij proscr.* *lex 23. sup. de bonis proscriptorum*: Ex hac desumpta vel interpolata est *lex 3. Cod. de requir. reis*: ex *l. prox. l. 4. Cod. de bonis vacantib.* ex *d. l. 23.* *lex vlt. Cod. de iure fisci.*
- " Palladius PP. sub Honorio: sed non Orientis, vt perperam habet *Cod. Iust. d. lex vlt. C. de iure fisci.* Vid. *Prosopogr.*
- " Id est, si pœnam ademptio facultatum sequatur.
- " Arcadij *l. 23. sup.*
- " Petitorium vnum, mox pittacium, *vid. adnotis Olympiodoro*, apud *Photium*: vbi de Hetacliani bonis à Constantino petitis.
- " Bonuscula. Sidonius *lib. 9. ep. 6. Retractare, quantum de bonuscule auitis paternisque, sumptuosas domesticas Charybdis abigurisset.* Sic & *Rescula* dicitur.
- " Pittacium, paulò supra petitorium.
- * *Lex 3. seu vlt. Cod. de requir. reis*, hinc interpolata est.
- " *29. Falsura iurgij & contumeliis*, id est, in pœnariis causis, vt mutatum id *Cod. Iud. Iurgium* de priuatis causis seu ciuitatibus, contumelia de priuatis delictis.
- " Nec id est, nequidem.
- " Seu litantis, qui edicto citatus est.
- " *Cod. Iust. planè* contrà: *hinc*, inquit, *causam ferat de iure censuram, ut inter reos adnotati non tantum debeat patrimonium transferre, sed & fama existimationem ledere.*
- " Inferat.
- " Non iam, cui responder mox, *sed.*
- " Tantam, *Cod. Iust.*
- " *Consul*, id est, patrimonium, vt habet *C. Iust.*
- " Vox hæc verbis quoque illis, *sed famam*, respondet. Quod cùm Triboniano non placeret, peculiare verbum verbis illis, *sed famam*, aprauit; *ledere*. *Transferre* est alio traducere, *persequi*, & sic famam, (bonam scil.) aliò transferre, id est, *malam*. Contrà, *famam proferre*.
- " Responder hæc aduersatiua illis *sup. non iam*.
- " Id est, perperam.
- " *Famam* Tribonianus substituit *fama existimationem*: quo nil opus erat, *fama* absolute pro bona: vt in illo

— *Famam extendere factis.*

- est contrà vbi absolute pro mala.
- " *Calumniosæ litis.* " *Contentia le contenti.*
- " *Conuentionis.*
- " Officialium Palatinorum Comitibus R.P.
- " *Vlt. Kal. Iul. Cod. Iust. in d. l. vlt.*

¶ MORTUORVM bona quando peti possint, & impetrata effectui tradi: Nempe 1. DELATORE prius exhibitio (de cuius etiam pœna aliquid additur) 2. & vnius Anni induciis possessori tributis ad ius suum allegandum.

XXX. * Idem AA. & Constantius A. Palladio P.P. Post alia.

CADUCA Mortuorum bona tunc ad conpetitores iubentur ex nostrâ largitate transferri, si nullum ex quâlibet sanguinis lineâ vel iuris titulo legitimum reliquerit intestatus heredem. ¶ Eorum verò patrimonia mortuorum, qui vitæ suæ tempore diuersis conscientiam suam dicuntur polluisse criminibus, conpeti nequaquam debere censemus, nisi quos publica accusatione constiterit fuisse conuictos. ¶ Dummodo impetrationis huiusce Rescriptum non prius liceat allegati, quàm delator Palatino fuerit assignatus Officio, nulli penitus satisfationi credendus. ¶ In quem, si concessa titubauerint, calumniæ pœna referatur, quamvis hoc ipsum quòd voluit esse delator, pœnæ iam sit ex iure mancipium. ¶ Vbi tamen impetratæ competitionis auctoritas possessorem conuenerit, sicut iam generali lege & decreto est, per hunc vnum annum conueniendi ad Inlustre iudicium intemeritatis facultatibus præstamus indutias, vt cognitione susceptâ substantiam sui iuris alliget. ¶ Qui si per anni metas, dissimulatis his suo vitio, non fortunæ casibus aduersantis, fraude defuerit, in se videbitur tulisse sententiam, & c. Dat. V. Id. Iul. Rau. Eustathio & Agricola Coss. [421.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic legi *lex superior 29.* aliaque quas ad *eam leg.* indicaui.
- " *Palladius* PP. sub Honorio Imp.
- " *Orientis*, in *Codicibus nonnullis* *Instit.* male.
- " *Lex vacantia* 4. *Cod. de bonis vacantib.* & *de Incorporatione*, hinc desumpta est: mutata prima hac voce *Caduca* in *vacantia*, propter *Caduca* sublata.
- " *Ad istum*, *C. Iust.* rescriptis etiam sequentibus illis, *ex nostrâ largitate*, propter petitiones sublatas.

LLI 3

* *L. vlt.*

- * *L. ult. Cod. de iure fisci*, hinc desumpta & interpolata est.
 " *Fisci rationibus nequaquam competere, vel ab eo alienari*, Ita C. Iust. ob dicti rationem: de quo mox.
 " Id est, non talia fuerint, & sic non fisco quaesita, quae donari possent.
 " Mancipium poena.
 " 28. *Competitionis*.
 " *Leg. 27. sup.* intelligit.
 " *Hic per unum annum*, sed nil temerè muto.
 " *Conueniendi pro simplici veniendi*.
 " *Ad Inlustrem Com. R. P.* vt docet *d. lex. 27.*
 " *Immerat*: facultatibus, id est, penes eum manentibus interim.
 " *Substantia iuris*, est meritum, v. *Gloss. Th.*
 " *Allegat*.
 " *Fortuna aduersantis casus*.
 " *Dixi ad d. l. 27.*

COMMENTARIUS.

SEXTA & Septima hæc de *Petitionibus bonorum Honorij* hoc titulo Constitutio est: quæ prolixioris Honorianæ constitutionis partes sunt, vna cum *leg. vnic. sup. de quinquennijs proscriptis*, & *l. 23. sup. de bonis proscriptorum*, quæ proinde hæc coassanda veniunt. Eâ Constitutione Honorius Imp. prolixè & enixè, tum Petitorum cupiditati occurrit, quod pertinet *lex. 29.* & pars *legis 30.* vt & *d. l. 23. sup. de bonis proscriptorum*: tum Delatorum proditori, quod spectat altera pars *d. legis 30.* tandem & Possessorum quieti consulit *sine legis 30.* & *d. l. vn. sup. de quinqu. proscriptis*. Tria proinde harum legum capita sunt. Primo capite, *Petitorum* cupiditati occurrit Honorius Imp. definitis bonis, quænam videl. quovè casu & modo peti possent: cum petitorum cupiditas nihil indisciplinatum relinqueret, omnèque deprædandi sinus pertentaret, & sine modo bona tanquam fisco quaesita sibi vindicaret, tum viuentium, tum & mortuorum. Igitur quænam viuentium, quænam Mortuorum bona peti possent, definiendum sibi semel credidit Honorius. De *viuentium* bonis primum, quæ variis occasionibus peti solebant: ac primum damnationis poenâ capitali & criminis occasione. Igitur damnatorum viuentium bona Honorius peti vetat, quamlibet criminis damnatorum: nisi poena deportationis affecti fuerint. Deportatio scil. bonorum proscriptionem secum trahit; & vt hæc l. eleganter dicitur, *ademptio facultatum poenam præmissa indignationis adcumulat*: Neque minus à Constantino M. *l. vn. sup. de sent. passis & restitutis*, deportationis ipsum per se nomen rerum omnium spoliatio est. Idque ipsum comprobant *hoc. Codic. l. 8. sup. de bonis damnat. l. 2. in f. sup. de vi. l. 3. de fisci debitor. l. vn. sup. ne sine iussu Princip. l. vn. in f. sup. de Nili aggerib.* Viuentium equidem nisi criminis conuictorum, & sententia addictorum bona, idem Honorius iam antea peti vetuerat, *l. 27. in f. sup.* at nunc eorum tantum bona peti concedit, qui deportationis poenâ affecti fuerint. Vnde colligi posse videtur, non aliorum reorum, quibus vita relinqueretur, bona proscripta, quam eorum qui deportationis poenâ affecti fuissent: de quo aliquid adhuc ad *d. l. 3. inf. de fisci debitor.* Quinidè vt maximè deportatorum bona peti concedat hæc l. Honorius, duas tamen adhuc fibulas hac parte *Petitorum Cupiditati* imponit. Prima est *ratione Temporis*: nempe intra biennium post deportationem bona ea peti vetat, firmatâ super hoc *Arcadij lege 23. supra hoc titulo* quæ reperita *lib. 17. supra de bon. proscriptorum.* Quod anno postea mutatum Theodosij Iun. *Novella 47. de competitionibus*: quâ hoc ipsum cauebatur: vbi & ratio eius rei redditur, humanitatis plenissima. Altera fibula est, quod *Primum* tantum

proscripti bona ab aliquo peti possint, non verò plurium. Nimis scil. petitorum cupiditati vela vltè laxari noluit Honorius. Et hæc de viuentium criminis damnatorum bonis, quorum inquam, & quando, & quatenus ea peti possint.

¶ *Secundò, Latitantium quoque Edictis citatorum* bona peti vetat hæc l. Honorius: siue in causa ciuili, siue in criminali: in causâ ciuili hæc ratione reddita, quod hoc casu *Edictum fixum sit iurgis & contumeliis*, ita enim *hanc l.* restituo: & nequidem existimationem latentis incesset: in quod Edictum citatorium propositum seu pendens in causa ciuili, meram *utilitatem priuatam* spectet, tantumque abest vt bona idèd latitantis fisco adquiratur, vt nequidem existimatio seu fama latetis percellatur, quod hinc transfusum est in *l. 3. seu vlt. Cod. de requir. reis*. In causâ verò criminali pogramma seu Edictum citatorium, hanc tantum censuram de iure infert, vt citati & inter reos adnotati census seu patrimonium non *transferat*, id est, nou idèd bona confiscentur, verum fama tantum, bona scil. aliò *transferatur*, in malam scil. Quod Tribon. mutauit in *l. accessatur*. Vt alioquin fama in ancipiti est. In quo Honorij alia mens est, quam fuerat Constantino M. *l. 2. sup. de accusat.* seu *l. 2. C. de requir. reis*, cuius sententiam pertulit Iustinianus: atque idèd hanc *huius l.* sententiam in contrarium sensum immutauit Tribonianus. *d. l. vlt. Cod. de requir. reis*: nempe tantam censuram inferre criminalis programmatum tenorem; vt inter reos adnotati, non tantum patrimonium transferatur, sed & fama existimatio lædatur. Et est locus hic admodum singularis de Edictis pendentibus seu citatoriis, eorumque vi.

¶ *Tertiò, neque ob Inficiationem Contractus* cum eo initi, à quo publicum munus iniunctum curatur, quidquam fisci nomine, vel à fisco peti permittit hæc l. Honorius. Scilicet vt maximè quis cum eo qui publicum munus adcurat, contractum aliquem inierit, mox *frustra* seu mala fide contractum illum inficietur, attamen non hanc inficiationis istius poenam esse vult Honorius, vt bonacius idèd confiscentur, vel in totum vel in partem: Cur enim, inquit, continentiam venditionis (malim *conventionis*,) alienæ inquisitio Palatina, id est Palatinorum Comitum R. P. rimetur? Ac si diceret, nihil commune habet fiscus cum contractu priuato, neque ex inficiatione eius lucrum aliquod fiscus captare potest: sua scil. est inficiationis poena, sed priuata, quæquè priuatam utilitatem tantum spectat: vt sanè XII. Tabilis olim duplionis poena imposita inficianti erat: quod docet Cicero *3. de Officiis*. Et notum quod de actionibus quæ inficiando cresunt, etiam *Iustiniana* movent, & Paulus *1. sentent. 19.* Et hoc quidem de viuentium bonis, & sic de *lege 29.*

¶ Sequitur

¶ *Sequitur lex 30. in qua agitur de Mortuorum bonis*: quando scil. ea peti possint. Sunt porò mortuorum bona triplici pariter in discrimine. 1. Vel enim eorum bona tanquam *Caduca*, id est, *ἀκατηγοράσι* petuntur. Igitur hæc l. definit Honorius, Quænam propriè bona caduca, id est vacantia (quam vocem substituit Tribonianus *l. 4. Cod. de bonis vacantib.* quæ hinc desumpta est) Mortuorum *ἀκατηγοράσι* bona dicenda sint, & vt talia à fisco peti possint. Nempe tum demum si mortuus *intestatus* nullum heredem reliquerit ex quolibet sanguinis lineâ, vel iuris titulo. Vnde colligi posse videtur, ante *hanc leg.* quædam *intestatorum* bona, etsi aliquem ex sanguinis lineâ, vel iuris titulo legitimum heredem relinquerent, fisco adquire, ac proinde & peti solita. Ait *lex. ex qualibet sanguinis lineâ*, id est quamlibet remotâ agnatorum, cognatorum lineâ, remoto gradu: cognationem scil. omnem *sanguinis* appellatio hic complectitur: Ait *lex. Ex qualibet iuris titulo* non tantum ex testamento, verum etiam ex alio successione genere: veluti coniux (vt probat quoque *lex vlt. sup. de legibus hered.*) consors, (de quo *inf. tit. 14.*) patronus: Post hos omnes scil. Fiscus est, anomalius hæres: de quo Symmachus etiam *lib. 10. ep. 55. in hoc ipso argumento: Statuerat*, [Gratianus] *cum Marianns dudum Proteclor, Aggaria bona tanquam vacantia postulasset, vt si ea hereditas SCRIPPTVM successorem vel LEGITIMVM non haberet, in ius fisci tanquam domino nuda concederet, &c.* Eodem refero & alteram Symmachi *epistolam 117. lib. 9. Petiti tua super hereditate C. M. V. Arij, neque mihi, neque aliis, qui tui curam gerunt, visa probabilis: Nam que IURE AC LEGIBVS sunt relicta, alienari impetratione non possunt. Quod ita esse Valentinianus communis amicis expertus est, qui magno opere laborauit, vt aliquid si fieri posset excuteret: sed cum refragante iustitia deseruit laboris effectus. Proinde si quid mihi credis, remoue à te petitionis inuidiam, quod etiam conforri opto suaderi. Malo vobis integram esse famam, quam imputari huiusmodi inhiationem. Videndus & Theodoricus apud Cassiodorum *6. var. 8. & Nouella Justin. 1.* Et hæc de mortuorum absque vilo iusto heredem bonis seu de bonis *vacantibus*. Et sic quoque de *leg. vacantia 4. Cod. de bonis vacantib.* quæ hinc interpolata est.*

¶ *Secundum genus Mortuorum est Reorum* criminum. Et hi rursus in duplici discrimine sunt; vel enim supertites conuicti non fuerunt publicâ accusatione, sed post mortem tantum dicuntur vitæ suæ tempore diuersis criminibus suam conscientiam polluisse: Et horum bona peti omnindè vetat Honorius; Nempè vt mors crimina, ita & bonorum proscriptionem soluit, quæ tamen petitorum auaritate hæctenus quandoque non soluebantur; qui ex cineribus & reliquiis defunctorum, reatu iniecto, prædæ inhiabant. Et hæc quidem altera sententia est *huius leg. vers. eorum verò*: quæ mirè interpolata extat *l. 8. seu vlt. Cod. de iure fisci*: Et ad quam prolixè tractant Interpretes, quando hæredes ex crimine defuncti teneantur? Vel su-

perstites pro criminibus suis meruere puniti seu morte affici; & tum vel bona fisco nondum addicta sunt, & ea peti vetat, sed fisco ea addici nisi liberos, patrem, matrem, matremve hæredes relinquat: quæ sententia est *legis 23. sup. de bonis proscriptorum*, quæ eiusdem constitutionis Honorianæ portio *huic* coniungenda est, atque ita coassanda venit: vel iam addicta sunt: & tum peti possunt, hæc l. ibi, *nisi quos &c.* Hinc igitur apparet, ea quæ ab Interpretibus etiam nouissimis *Codicis Iustiniani* prolixè tractantur, ad hanc rem nihil facere: qui post omnia, etiam *legem* hanc, vt relata fuit in *Codicem Iustinianum*, nequidem cum *hac Originali* conferunt. Hactenus fibulæ impostæ Petitorum cupiditati Honoriana constitutione, è quâ hæc duæ leges desumptæ sunt.

¶ *Secundo eius Constitutionis capite* (quod continetur *l. 30.*) *DELEATORVM* proditori, idem occurrendum putauit; duobus etiam delatores constitutis: quanquam & prius etiam ad petitorum cupiditatem refranandam pertinet. Primum igitur statuit Delatorem iudicio seu apud Officium Palatinum Comitum R. P. assignari, sibi exhiberi, publicari oportere, priusquam liberalitas Principis allegari, & effectui tradi possit: de quo sunt decem præterea *hoc Cod.* constitutiones, de quæ eo ad *l. 8. sup.* Et ita quidem, iudicio sibi delatorem iubet Honorius, *vt nulli penitus satisfactioni credendus sit*, id est, vt ipse iudicio sese sistere debeat, nullâ cautione admittendâ, quâ liberari ab hæc sui exhibitione possit. Est scil. tale factum delationis, tantum eius odium, vt incoram eam sustinere quis debeat, neque satisfactioni credendus sit delator, propter poenam quam eum sustinere oportet. Alterum in delatores istud statuitur *hæc l.* quod si delator delationem sustinere non possit, *calumniæ* poenam ferre debeat: addito hoc, quod eo ipso etiam quod voluit esse delator, poenæ iam sit ex iure mancipium. Quod Honorij odium in delatores ostendit, maius quam antea anteriorum Principum, qui tertiæ tantum delationi poenam minari deprehenduntur *l. 13. 28. sup.*

¶ *Tertio iam & postremo capite constitutionis* suæ Honorius, *sine legis 30. h. r. & l. vn. sup. de quinquennijs proscriptis*. (quæ & ipsa *huic* coniungenda est) *POSSessorVM* securitati cauet: Nempè 1. Neque ante annum elapsum à petitione; possessorem bonorum petitorum & donatorem possessione deici vult *d. l. 30. in fin.* verum *inducias* anni seu spatium annum ei tribuit, vt se iusque suum, & possessionem defendat apud Comitum R. P. pariter vt iam tribuit *l. 27. sup. & postea l. 31. prox. 2.* Neque post quinquennium: nempe pacificâ quinquennali seu lustrali possessione, vt fiscus excluditur, ita & competitor: *d. l. vn. sup. de quinquennijs proscriptis*. ¶ Atque ita iam non tantum duarum harum legum explicationem habemus, verum totius continentie constitutionis Honorianæ: Quâ multa inter alia singularia continentur de *iure fisci*: quod & quando in *Viuentium* vel *Mortuorum* bonis fiscus iuris habeat, vel non.

¶ De

¶ De ANNI spatio prestituto ut possessori ad contradicendum, ita
 & petitori ad demonstrandam petitionis suae aequitatem.
 Deque DESISTENTIS poena.

XXXI. * Idem AAA. Proculo Com. R. P.

E DICTALI lege sancimus, ut sicut possessori vnus anni spatia praestita sunt, intra quae propriis allegationibus adfuturus adsit examini, ita his, qui caduca, vel vacantia bona, vel quocunque nomine, tamquam fisco nostro quaesita, crediderit postulanda, simili sorte teneatur: Quod nisi intra anni metas ex die auctoritatis intra prouinciam publicatae petitionis suae demonstrauerit aequitatem, careat impetratis, ac possessori ad propria reuertendi facultas libera tribuatur: Cui desistente competitor, consuli volumus etiam de sumptibus & litis expensis. PP. in Foro Traiani, VI I I. Kal. Septemb. Honor. XI I I. & Theod. X. A. A. Coss. [422.]

NOTAE.

* Absit haec lex à Cod. Inst.
 " Imò, Honorius & Theodosius A. A. A.
 " Proculus Comes R. P. sub Honorio: dicitur PP. l. vlt. inf. de praed. nauicul. vid. Protopogry.
 " Et praestitura.
 " Auctoritas est Rescriptum, Adnotatio Principis, hac l. & l. 28. sup. & l. 32. inf.
 " PP. in foro Traiani hac lex, & l. 2. sup. h. t. ut multae aliae hoc Codice, quas cumulaui ad l. 2. sup. de bonis vacantib.

COMMENTARIVS.

A NNI spatium, quod possessori ad contradicendum, datum ab Honorio l. 27. & 30. sup. intra quod nisi sese defenderet, petitori locus fieret: hoc ipsum inquam anni spatium praestigitur hac l. ab eodem Honorio hac octaua sua hactenus. constitutione, ipsi petitori ad petitionis suae demonstrandam aequitatem: Nempe saepe etiam possessores intra annum sese liserent, attamen petitores, morâ ludificantes, in longum possessores protrahabant, neque sese iudicibus sistebant. Igitur hac l. Honorius petitori quoque ad petitionis suae aequitatem demonstrandam hoc ipsum anni spatium praestigit: Cum ante annalem hanc prescriptionem inductam, post trinam conuentionem petitor repelleretur, ut docet Valentinianus Iun. lex unica, infr. de petitor. & desistentibus. In tantum

etiam, ut petitores, nisi intra annum adesset, vel desisteret, in sumptus litisque expensas condemnari velit hac l. Quod & ipsum Valentinianus Iun. dicta l. vn. constituerat. Qui utriusque sumptus magni fuisse. Quandoquidem necesse erat possessori, cui controuersia moueretur, ad Comitatum Principis & Comitum R. P. properare, saepe ex transmarinâ etiâ prouinciâ, ut docuit lex 27. 30. sup. Et sic ut ad praxim lex hac deducatur; in hac l. exemplum habemus annalis praescriptionis, quod aliis addendum venit. Item exemplum habemus aliis addendum condemnationis in sumptus & expensas litis, si qui in lite desistat. Quomodo & delator tenetur in sp. l. 2. in ff. si vagum per. mancip. ubi habitae concertationis impendia vocantur.

¶ DIVISIO seu SOCIETAS bonorum inter petitores & fiscum.

XXXII. * Impp. THEOD. A. & Valentinianus Cæs. Valerio
 Com. R. P.

PETITORES bonorum partiri cum aërario nostro praecipimus; ac si quis, (exceptis iuris Templorum possessionibus, vel patrimonialibus,) qualitercunque aliquid ad nostrum aërarium pertinens, nostrae nutu clementiae meruerit, postquam efficax quod impetrauerat postulatam rei ipsius euentum constiterit, ex aequâ cum aërario diuidere parte non dubitet, videlicet, impensis omnibus litis & sumptibus imputatis, ac petitori dein summa integra tribuendis, ut quod purè ad quaestus eius compendiumque deuenierit, in eius proculdubio societatem admittat aërarium: Nullo ex his, quae de temporibus possidentis, vel aliis, veteri obseruatione competitionum auctoritate sunt tradita, deminuto, sed in sua omnibus stabilitate durantibus, ut in Delatores quae est nihilominus poena, & si fieri potest, aceruioer exeratur. ¶ Quin & Iudex, siue Vir Inlustris Comes rei priuatis fuerit, seu prouinciae moderator, integritatis proculdubio erit vehemens obseruator, quandiu priuato iurgio aequis conflictibus decertatur.

De Petitionib. & vltro datis & Delator. 457

tur. ¶ Fisci etiam Aduocati praecipimus vocem in suo manere silentio, nec partem aërario vindicandis admitti prius, quam iure cognitionali sententiâ, quam quidem praesente fisci patrono proferri ac tractari praecipimus, petitor certissimam victoriam fuerit consecutus. Etiam si lis ex transactione aut qualibet alia ratione fuerit sopita, modis omnibus suam à petitore vindicatur aërario portionem. Quamuis etiam beneficio quis specialiter sibi de vniuersitate praecauerit: alioquin titubet in petitore perceptio, si ius suum non constet aërario. Dat. I I I. Id. Mai, Constantinop. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæs. Coss. [425.]

NOTAE.

* Absit haec lex à Cod. Inst. velut abolita, & propter petitiones sublatas. Memorat hanc leg. suam Theodosius Iun. leg. vlt. h. t. ubi partim eam confirmat, partim ei derogat.
 " Valerius Comes R. P. sub Theodosio Iun. Eisdem inscribitur sine die & Coflex vlt. Cod. de Agriculis & mancip. dominis.
 " Dicitur Comes S. L. in l. 17. infr. de murtilegula. Ad Valerium Virum Illustrem Comitum extat Augustini Epistola; de eodem agit & lib. aduers. Iulianum.
 " Ac proinde sequis.
 " 28. Euentu.
 " 28. De summa.
 " Purè, id est, deductis impensis & sumptibus.
 " Proculdubio hic & infr. pro omnino.
 " 28. vel competitionum auctoritati, vel Constitutionum auctoritate.
 " Aceruioer.
 " 28. Vindicantis, fisci Aduocati scil. vocem.
 " Id est, cognitione Iudicis.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris duae constitutiones sequuntur, purè haec lex 32. & lex vlt. h. t. quae vtraque in eodem argumento versatur; ita tamen, ut illa huic vnico tantum casu deroget. Nouumque verò ius quoddam hac constitutione à Theodosio Iun. inuehitur circa PETITORES, tum eorum cupiditati cohibendâ, tum aërario seu Fisco locupletando, qui hac tempestate subsidis Reipubl. necessarius vix & agrè sufficiebat. Quae causa vel potissima fuit, huiusce noui iuris inuehendi. Igitur Theodosius Iun. hac l. & d. l. vlt. id vult, ut qui quaedam bona fortè ceu vacantia vel caduca à Principe petiit & impetrauit, cum aërario seu fisco diuidere ex aequo debeat: sic ut dimidia pars eius petitori cedat, altera fisco. Quod quidem etiam inductum in Gallia Constitutione Regia A. 1561. Qua parte Theodosius Iun. aequabilem diuisionem instituit: Nam ut petitionibus locum adhuc esse voluit, ita petitionum beneficij alicuius loco tum & opera in conquirendis bonis illis compensandae dimidiam sufficere credidit: quae vtrique opera saepe vulgaris non erat: iudicio quippe saepe, & lite ambigua aduersus contradicentem ei contendendum erat, variisque conflictibus res decertabatur: sic etiam ut non semper iudicio, verum transactione saepe res finem acciperet, ut haec ipsa lex ostendit.

¶ Ceterum huic iuri ita nunc à se adiumento Theodosius Iun. varias exceptiones, limitationes, Extensiones hac l. & d. l. vn. subiungit. Exceptio prior hac l. est ratione rerum. Nempe ab hac diuisione possessiones iuris Templorum & Patrimoniales excipit, sic ut petitori eas ex assè cedere velit. Haec enim huius exceptionis sensus est. Ratio verò in aperto est: Eorum scil. bonorum dimidiam Theodosius Iun. aërario seu fisco cedere voluit, quae nunc primùm fisco deferretur: at enim possessiones iuris Templorum & patrimoniales iam in aërario Principis erant: itaque cum ea donarentur, vtrique ea in solidam petitori cedere oportuit. Altera exceptio quae continetur l. vlt. hoc tit. est ratione personarum. Nempe priuilegio quodam singulari ab hac diuisionis necessitate excipiuntur ab eodem Theodosio Iun. Cubiculatij, qui Principis

cubiculo seruiunt, sic ut eos integro statu perfrui donatione velit: de qua exceptione ad eam legem. Et haec tenens quidem exceptiones iuris huiusce noui.

Sequuntur Limitationes: Prima ratione diuisionis; Nempe deductis omnibus litis impensis & sumptibus, hanc diuisionem fieri operere definit Theodosius: id est, ita, ut donatarius seu petitor prius ex bonis donatis quos fecit sumptus deducat, ac deinde ex residuo quod purè quaestui & compendio eius cessit, dimidiam fisco tradat. Quod quidem tralatitium ius est: ut vbi diuidenda res venit, qui sumptus fecit, eos prius deducat: Diuisionis denique haec lex est: cuius haec species in tractatu diuisionis notanda.

Secunda limitatio est ratione Processus Iudiciorum super bonis ceu vacantibus & caducis donatis: ne alioquin fiscalis iam commodi obtentu lis suo Marte non decurrat, prauoque Iudicio & corrupto res transigatur: contra, ut hac l. dicitur priuato iurgio aequis conflictibus decertatur. Nempe non quia pars eius fisco cessura est, idè Iudex minorem integritatem in hoc iurgio adhibere debet: sed causam discernere, haud aliter atque priuatum iurgium. Scilicet fiscalis commodi intuitu Iudices & cognitores saepe ab integritate desciscunt. Ceterum notandum, quod h. l. Iudex huius iurgij constituitur vel Comes rei priuatae, vel Rector prouinciae: prout scil. bona vel in ea prouincia sita sunt vbi Comitatus est, vel in remota. Vnde apparet, hoc Theodosiano iure, possessorem bonorum petitori donatorio contradicentem, non iam necesse habuisse ad Comitatum venire, ut antea ex l. 27. & 30. sup.

Tertia Limitatio & ipsa ratione Processus Iudicarij, atque eodem semper fine, quo secunda Limitatio, est; quod etiam Aduocato fisci praesente hoc iudicium agitari oporteat; (ut ceteroquin causas alias fiscales, l. vlt. sup. de bonis vacantib. l. 3. s. Diuus Hadrianus, π. de iure fisci:) attamen Aduocatum tantum ibi adesse, neque vocem eius audiri oportet: Ne alioquin eius clamoribus & sermonibus Cognitores in praua trahantur: Et sic suo Marte hanc cognitionem decurrere voluit. Ergo tum demùm

vox eius audiri debet, cum petitor victoriam fuerit consecutus sententia cognitionali. Quod utique singulare est, & notandum; Nudam aliquando presentiam alicuius in actu aliquo iudiciario requiri, sic ut is tacere necesse habeat, eique silentium indicatur. Haec tamen Exceptiones & Limitationes.

Sequuntur *Extensiones* duae. Prior haec est, quod et si *Transactio* vel alia qua ratione sopita fuerit, *Aerario* semper dimidiam deberi iubeat Imperator, eius quod in transactionem venit. Ergo transigere quidem licuit petitori seu donatario ut in ambiguo seu de incerta lite: sed tamen ita, ut non ideo minus dimidia Fisco deberetur. Quod ideo statutum, ne alioquin per *Transactiones* fiscus iure suo priuaretur: Quae sententia in materia *Transactionum* notanda est.

Secunda Ampliatio haec est: quod Fisco dimidia semper debeatur, et si petitor forte Rescriptum à Principe impetrauerit de *uniuersitate*; id est, et si Rescripto expressum fuerit à Principe, nolle se *Aerarium* suum in communionem & societatem huius commodi venire. Qui quidem casus addendus est aliis, pariter ut leg. 15. *supr.* quibus Rescriptis suis fidem haberi, eaque obtinere Principes nolue-

runr. Quod quidem in hac specie, pro fratre petitorum auiditati & vel potentissime positum. *Alioquin, ut hac l. dicitur eleganter, titubet in petitore perceptio, si ius suum non constet Aerario.*

Et haec quidem de nouo isto Diuisionis iure. At enim vetus ius Theodosius *haec leg.* in ceteris confirmatum it: Nempe circa tempora possidentis, puta ut & annus integer possessori detur ad contradicendum, neque post quinquennium molestari possit: de quo ad leg. *superiorem*: item circa Delatores: aded quidem ut non tantum poena statuta affici eos velit, verum & si fieri possit, acerbior: de quo ad leg. 30. *supr.* Est igitur haec *lex* velut singularis admodum notanda; qua petitorum partim auiditati modus impositus, partim fisci commodis innocenter consultum hoc nouo & legitimo *societatis & diuisionis* iure inducitur: cuiusmodi etiam legalis partitio, *societas*, & diuisio in Thesauro repperito continetur l. 1. *infr. de Theaur.* ut & in *sp. leg. vn. infr. de his qui se deserunt.* Et sic exemplum habemus nouae rationis locupletandi fisci. Imo & inter priuatos quodam societatis genere in plures habentur laxata, de quo *tit. si petitionis socius*: eidem olim partim petitorum cupiditati modus impositus, partim liberalitatibus Principis.

¶ Post TYRANNVM deuictum; in petitores & delatores, &c. ad Senatum Valentiniani I II. Oratio.

XXXI II. * Imp. Theod. & VALENTINIANVS AA. ad Senatum."

NVSQVAM calumnia perstrepet, nullus innocentium fortunarum Delator occurret: stabit legitima seruitutis libertatisque discretio: iura dominorum, seruatorum non impunè rebellium restitutione, sancimus: Patricij fori solidantes priuilegia inuolabilem manere decreuimus trabeatam quietem: Competitorum non tantum vitia comprimimus, sed ipsum etiam nomen abolemus, &c. Dat. VI. Kal. Ian. Rom. Rom. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. COSS. [426.]

NOTÆ.

- * Absit haec lex à Cod. *ist.* seu historica, sine horum temporum propria. Iungenda autem illi videntur *lex 14. supr. de Senatoribus & glebali collat.* & *lex 2. infr. de condutor.* & *hom. dom. Augusta.* et si in die & mensis nonnulla discrepantia sit.
- " Verbis Romae, d. l. 14. & d. l. 2.
- " Dominis ipsis facta, aduersus quos serui rebellauerant.
- " Id est, Senatorum fori.
- " Trabeata quies, id est, Senatorum.
- " Trabea, vestis, Consulatis: de quo ad l. 4. *supr. de quid publ. latit.*
- " Ita quoque d. l. 14. VI. Kal. M. Ac d. l. 2. III. Non. Ian. de quo mox plura.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Tertij constitutio isthaec est; & quidem pars prolixioris Orationis ad Senatum, cuius partes pariter videntur *lex 14. supr. de Senatoribus & glebali collat.* & *lex 2. infr. de condutor.* & *hom. domus Augusta*: ac proinde huic coniungendae. Quae quidem dicitur data Roma: quinimo ut habet d. *lex 14. recitata in Senatu per Theodosium Primicerium Notariorum*: Eò videl. tempore, quo Ioanne Tyranno caeso urbem Romam ingressus Valentinianus Tertius sine Anni 425. initio adhuc Anni 426. Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. COSS. ibidem constitit: ut docet praeter Olympiodorum apud Photium, subscriptio legis 6. *supr. de legitim.*

heredit. ut proinde haec *lex* data potius videatur VI. vel III. Non. Ian. ut habet d. l. *ult. de condutor.* & *hom. domus Augusta*: & sic initio huius Anni 426. quam VI. Kal. Ian. id est, sine eius Anni: tum quia sine eius Anni Valentinianus non reperitur Roma constitisse, verum Raenae: tum quia ipsum huiusce l. argumentum id suadet, eam leg. datam; statim ut Ioannes deuictus, & Valentinianus III. Roma potitus, & alterum Consulatum ingressus est. Denunciat enim *haec leg.* seu publice proficitur *Oratione sua* Valentinianus, se delatoribus & petitoribus aures locum non daturum: qui utique casus & profligatis Tyrannis emergere solebant.

Imperatores contra, rerum iam potiti, atque in ipso

ipso ortu Imperij sui reprimere eos, soliti. Quod etiam Maiorianus in ortu Imperij sui *Oratione* sua pariter ad Senatum emissa, seu *Novella 3.* fecit, & Republ. quoque ab hoste externo & à domesticà clade liberata, in ingressu Consulatus sui Idibus Ianuarijs. *Imperatorem*, inquit, *me factum, P. C. agnosce*: *Dicatis quoque uno Kalendis suscepti feliciter Consulatus eximus fasces.* Et mox: *Presumite iustitiam nostris vigere temporibus, & sub innocentia merito proficere posse virtutes. Nemo DELATIONES metuat: quas & priuati in aliorum moribus condemnauimus, & nunc specialiter persequimur: Nullus CALUMNIAS reformidet, nisi quas ipse commouerit.* Qui locus huic planè constitutioni geminus est. Et tunc in *haec* quoque leg. ipso Orationis filo aperte ostendit Imperator sele securitati omnium in futurum consultu ire, praesertim iis quae tum vsu venerant: *Nusquam*, inquit, *calumnia PERSTREPET: nullus innocentium fortunarum Delator OCCURRET: STABIT legitima* &c. pariter ut d. *Novella, Nemo Delationes MATRET &c.* Hoc ipso scil. indicantes, quod recenter factum fuerat.

¶ His ita praemissis, de ipsa Ioannis Tyrannide videndum est, tum de sententia huius leg. Honorio scil. Occidentis Imp. mortuo, sine Anni 423. Ioannes Tyrannus apud urbem Romam in Imperium surrexerat: Parte alterà Theodosius Iun. Orientis Imp. Placidiam cum Valentiniano filio consobriuo suo aduersus Ioannem Tyrannum misit: dato Placidiae Augustae, Valentiniano Nobilissimi nomine: & adiuncto valido exercitu. Mox Thessaloniae Valentinianus Caesar factus. Inde caeso Ioanne Tyranno mense Augusto A. D. 425. Theodosio XI. & Valentiniano Caes. COSS. Placidia vna cum Valentiniano filio Caesare Raenannum iniiit, mox Romam: vbi septennis Imperatoriam veste indutus est, & sic Augustus factus est. Quae omnia à coevis scriptoribus memoriae mandata; ab Olympiodoro sine Syluae, seu *Historia sua apud Photium*: Profuturo Tregeodo *duodacimo Historiarum libro* apud Gregor. Turon. *lib. 2. c. 8.* Socrate sine *Histor. Eccl. Idacio, Marcellino, Chronicis.* Sic igitur Valentinianus iam Imperator, iam Roma potitus, imò iam Romae consistens, inter alia tum malis quae Ioannis Tyrannis inuexerat, moderi instituit; tum iis occurrere quae post Tyrannum extinctum emergere solebant. Ad quod vitumque collinear haec eius ad Senatum Oratio.

¶ Hinc scilicet primò Calumniatoribus, seu Delatoribus, & Competitoribus silentium *h. l.* indicit, qui innocentium fortunas alioquin appetituri videbantur, quasi qui Ioannis Tyranni partibus fauissent: *Nusquam*, inquit, *calumnia perstrepet, nullus innocentium fortunarum delator occurret.* Et post, *Competitorum non tantum vitia comprimimus, sed ipsum etiam nomen abolemus.* Quae sanè verba sunt apertissima, occurrentis malo quod imminere videbatur, tum Delatorum, tum Competitorum: quae duo hominum genera, imò vitia, cohærebant, in fortunas ex aequo grassantium: quod innumetis legibus vel *hoc titulo* docemur. Quare vtrarumque fauces ocludit *haec Oratio sua* Valentinianus: Et si non ideo postea competitorum genus omnè abolitum ab eo; ut docet *lex vlt. infr. de appellatiomb.* Et haec quidem de malis quae metuebantur hoc tempore: & sic de priorè huius l. parte.

2. Hinc & idem priuilegia Ecclesiarum quae Ioannes Tyrannus inuiderat, statim reuocauit seu stabiluit, *l. ult. infr. de Episcopis.*

3. Hinc & haec Orationis suae parte concussum Romae statum partim Oeconomicum, partim Sena-

torium solido loco constitutum pacemque aded stabilitum iuit. Nempe, ut ex *haec l.* colligitur, *Serui* Romae aduersus Dominos sese erexerant, atque in libertatem sese vindicauerant, nullà iam seruitutis & libertatis discretione: proculdubio Ioannis partes sceltati, qui seruos in partes suas traxerat, vexillo libertatis erecto. Quod & iam in aliis Imperij Romani partibus hac tempestate cœnit: veluti in Galliâ Armoricâ. Testis ante decennium fœmè Ruellius Claudius Numatianus *Itinerario primo* vbi de Palladio.

Cuius Arxenicæ pater Exuperantius oras

Nunc postliminimè PACIS amore docet.

Leges restituit, LIBERTATESQUE reducit,

Et seruos FAMVLIS non sinit esse suis.

Quos tamen versus alij aliter interpretantur, de Gothis, qui Armoricam peruasissent: Quod Historiae minus conuenire *alibi* probat. Igitur *haec l.* Valentinianus Tertius legitimam seruitutis libertatisque discretionem stare iubet; imòque dominorum sanctis, restitutione seruatorum non impunè rebellium, id est seruos qui aduersus dominos rebellauerant restitui iubet: Et haec circa statum Oeconomicum.

¶ Senatorius etiam Romae status ordòque turbatus sub Ioannis Tyrannide fuerat: priuilegijs videl. Senatorum & fori Senatorij infirmatis, turbataque aded quiete Senatus: Atenim haec eadem Oratione Valentinianus *Patricij fori priuilegia* solidatum & restitutum it: & sic manere decreuit inuolabilem quietem Trabeatam: *Patricij fori priuilegia*, id est, Senatorij: Patricij quippe & Patriciae stirpes pro Senatoribus & pro Nobilitate Plebi opponuntur: vide & Ammian. Marcellinum *lib. 16. p. 75.* & Claudianum passim, inter alia in *6. Cos. Honorij*:

Patricij reuerenda sonet sacraria curus.

Vide & *Symmachum*. Scilicet peculiare Senatorum forum fuit, ac nominatim in criminalibus causis. Romae Senatorum Index erat Praefectus vrbis, adfectis Quinquaginta administrationum honore functis, soite ductis, non etiam sponte delictis: Quod iam olim constitutum à Gratiano, *l. 13. supr. de accusat.* & ab hinc biennio, quodque excurret ab Honorio Imp. *l. 12. supr. de iurisdic. Trabeata tantum quos* quid sit videndum est: *Trabea* Consulatum *magistrorum* vestis & indumentum fuit; quod docuit exactè *lex 4. supr. de quid publ. latit. factis si honor datus fuerit Regalium Trabeatum*, id est, si Imperator Consulatum fuerit amplexus. Hinc Trabeae Consulares apud Ammianum *lib. 15. & 19.* Pacatum in *Panegyrico*: *Ausonius in Grat. act. Annalis Trabea Symmacho lib. 9. ep. 102.* Trabeatae imagines Consulibus Eutropij apud Sidoniam *lib. 1. ep. 16.* Trabeata anus Consul Eutropius Eunuclus Claudiano *lib. 4. in Eutropium*: Trabeata Nobilitas, Anicia, *ep. 84.* inter *Ambrosianas.* Trabeae Sūmitas, *1. Cod. de Consulib.* Claudianus rursū.

Quo tandem flexus trabeas auctore crepantes

Inducit, fastisque suum concesserit annum.

Et idem *alibi* sapè, veluti in *Theodosij* cos. Trabea absolutè pro Consulatu, Marcellino *lib. 16. p. 76.* Igitur Trabeatam quietem inuolabilem manere decreuit *haec Oratio* Valentinianus Tertius, id est, *Consulariam dignitatem*: Civilis enim & Pacatus Trabeae habitus, quietusque fuit: quomodo Palmatam seu Trabeam Consulatem Ausonius vocat *civilium decorum indumenta*: & similia, quae cumulaui ad *l. 1. de habitu quo uti*: ut ita videatur Ioannes Tyrannus citra Consulatum dignitatem aliquid immutasse: pariter ut circa Senatorum fo-

rum, item circa Ecclesiarum priuilegia, denique circa iura dominorum in seruos. Quamquam & simpliciter per Trabeam quietem hic intelligi potest Senatoria: Quomodo Claudianus in 6. c. o. s. Honorij postquam patricias domos memorauit, mox l. 7. 4. subiicit,

Collecti trabeani adit delubra Senatus.

Hæc omnia igitur Valentinianus Oratione sua, seu hac l. & d. l. per. inf. de Episcopis in integrum restituit. Et eò tandem refero quæ in capite veteris vrbis Romæ descriptionis Notitiæ Imperij (quam scriptam An. proximo 427. alibi prolixè ostendo) præmittitur, vrbis, quæ aliquando desolata, nunc gloriosior piissimo Imperio restituta. Valentiniani scil. Tertij imperio restituta.

¶ EXCEPTIO ad l. 32. sup. CUBICULARII Principis pettores non bonorum excepti à diuisione seu societate bonorum cum fisco.

XXXIV. * Idem AA. Thalassio Com. R. P.

SI quis ex his qui sacro nostro Cubiculo seruiunt, ad petitionem caducorum ad fiscum pertinentium adspirauerit, cum impentabile huius fuerit postulatam, Lege † quæ pars dimidia vindicatur ærario, protinus absoluitur; primòque nutu nostræ Clementiæ statim integro perfruatur, nec laboret ad partis alterius quæ fisco videtur addicta, prorsus petitionem attingi: Norma Legis † antea promulgatæ in ceteris omnibus custodiã. Dat. VII. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. XII. & qui fuerit nuntiatas. [430.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Justin. velut abolita, & propter petitiones sublata.
 Thalassius Comes R. P. sub Theodosio Iun. hic postea PP. fuit teste Socrate lib. ult. & quidem per Illyricum, vt docet lex 7. C. Iust. de Advocatis diu. Iudicium.
 † Intelligit legem 32. sup.
 Impetrabile id est quod impetrari potuit, iustum, æquum: vid. d. l. 32. probabile, apud Symm. 9. ep. 137.
 † Id est d. legis 32.

COMMENTARIVS.

EXCEPTIONEM quamdam proponit hæc lex Theodosius Iun. ad l. 32. sup. quæ petitiones impetrata bona cum ærario diuidere iussi fuerant, confirmatâ in ceteris ea ege. Exceptio hæc est: nempe CUBICULARIOS pettores, dimidiam partem bonorum sibi que concessorum ærario offerre seu dare non teneri. Quæ quidem Theodosij Iun. in Cubicularios apini eius pro pensio fuit: pariter vt in Præpositum eorum, seu S. Cubiculi: Nam & Dignitatem eius autum iuit, eo scil. in secundum Illustrium gradum seu Quadrigam relato, Præfectisque Prætorio, Præfæctis vrbis & Magistris militum æquato, l. vn. de Præpos. S. Cubiculi, quod etiã ostendit lex vlt. sup. de metatis: & Notitia Imperij, triennio fermè ante hanc leg. cõscripta. Imd & Iurisdictionem eiusdem ampliãvit, quod docet lex 9. sup. de indulg. debitor. l. 2. Cod. Iust. de Præpositis S. Cubiculi: l. vlt. Cod. vbi causa fiscales: & eadem Imperij Notitia: de quo ad l. 2. sup. de Palatinis S. L. Scilicet Cubicularij, atque id genus alij, veluti Castrënnsiani, Protecctores, in Principis obsequio ordinariè constituti, petitionibus huiusmodi rem fecere, & liberalitates Principum, facilius extorsere: vt docet quoque lex 1. & 2. inf. si petitionis socius: vbi dicam adhuc: & Symmachus lib. 10. ep. 55. in pr. Amm. Marcellinus quoque lib. 22. p. 224. de Tonfore [Imperatoris] sub Constantio agit, qui inter cetera compendia fructuosas petitiones memorabat. Petentes denique in Regiã, huiusmodi bona petere soliti: testis rursus Am. Marcellinus lib. 10. p. 74. An Constantij rebus. Instabant iridem hanc malorum.

civilium buccinas, Potentes in Regiã ea re, vt damnatorum petita bona suis accorporarent, essetque materia per vicinias eorum late grassandi &c. Sed ex Palatinis Cubicularij cummaximè Eunuchi bona petebant & impetrabant: Quod & hodie fieri solet. Zosimus lib. 5. p. 809. sub Arcadio, Theodosij istius Iun. Patre. τὸ δὲ τῶν σὺκοφαντῶν ὡς ἔπειτα πλεονέκτησαν, καὶ τὸς ἅτε τῶν αὐτῶν δουλοχόων ἀεὶ ἀδελείων, εἶπε τις τῶν παλαιῶν ἀπέδειξαν, ὡς ἐν ὄψων παλαιῶν ἢ συγγένων, ἐμῖνον τὰς βάρεις καὶ τὸ βασιλικῶς ἐπέφελο τὰ χρῆματα: ἴδα ἐδῶσαν τὸ δὲ παραδωθῆναι καὶ δόσις, καὶ παραδῶσι τοῖς ἡγεμόνων οἱ κληροῖ παλαιῶν ἐστῶν, καὶ τὸς πατέρας μετ’ ὁμοῦ ἠεὶ ἀκαταμάχτων, id est, Cum autem DELATORES magis quàm antea excreuissent, & EUNUCHOS ac LATINOS perpetuò circumirent, scilicet diuitum quis vir à excessisset, eius facultates deferebant quasi nullis liberis vel cognatis existentibus. Hinc adeo Imperatoris rescripta præferebantur, quæ iuberent huius bona huic tradi: & tradebantur his qui PETIERANT hereditates, liberis existentibus & parentum cum gemitu implorantibus, &c. Quo Zosimi loco Eunuchorum appellatione Cubicularios quoque intelligo: nam & hi eorundem Præpositi Eunuchi fermè iam ab antiquo fuere: de quo sup. tit. de Præpos. S. Cub. etij Eunuchorum etiam nomen his inditum quidam censeant à cubiculi custodia: Leo Nouella de Eunuchis 98: καὶ τῶν δούλων ἀνοπέπλες φύλακας εἶδ, αὐτοὶ δὲ ἠ κλῆσις ἐστὶν αὐτῶν. Hinc & Leo alter & vetustior, l. pen. Cod. Iust. de Præpos. S. Cubiculi: eum quis dederit Eunuchum sacri cubiculi ministerij adhasurum. Euagrius lib. 4. οἱ τοῖς βασιλεῖς

βασιλικῶς ἐξυπαρχεῖσθαι κατὰ τοῖς, ὡς ἀνεχῶς ἢ σιωπῆσαι κλησι. Neque dubito quin ab eodem Constantij in Eunuchos & cubicularios studio seu affectu, profecta sit lex Eunuchis, Cod. qui testam. fac. de qua iam dixi alibi. Ergò cum hisce Cubiculariis Theodosius Iun. obnoxius viueret, hoc priuilegio

singulati eos euexit, vt ne sibi à Principe donatum cum ærario diuidere necesse haberent, verum vt donato seu impetrato soli in solidum potirentur: nuntiusque, vt ipse ait, clementia sua statim INTEGRO perfruere.



DE HIS QUI SE DEFERVNT.

TITVLVS XI.

X. COD. IVST. XIII.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. Rationalibus Hispaniarum.

Scius tacitæ fidei commissâ fuerit hereditas, statim Officio Grauitatis tuæ nuntientur, & gesta prodat, & continuò quod actum fuerit renuntiet, & post hanc fidem, tertiam ab omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quòd si ab vxore defuncti istud Officio deuotionis tuæ fuerit reuelatum, ipsam etiam quam defunctus esse voluit heredem, si gesta aperuerit, tali præmio mancipetur, vt ex omni patrimonio medium consequatur, & eam fisco nostro celebret diuisionem: id etiam habitura priuilegium, vt prior eligat portionem: & tunc occulator ille gestorum, fisci & mulieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo ac fisco vindicato, in insulam deportetur. Dat. Id. Mar. Gallicano & Basso Coss. [317.]

NOTÆ.

* L. vn. Cod. cod. tit.
 Rationales Hispaniarum: quorum etiam mentio sit in Notitia Imperij: Interim obseruandam, hoc Anno ipso 317. duas præterea Constantij M. Constitutiones occurrere ad Magistratum, Comitem, inquam, Hispaniarum: puta l. 4. inf. de Decurionibus: & l. 1. sup. de accusatorib.
 A se. Quod & Rubrica huius tituli ostendit, & sequentia mox quoque. Est tamen qui hic eodem sensu restituit: nuntiet, vt & Gra. Sanè C. Iust. habetur, renuntiet.
 Sic inf. Si gesta aperuerit: & siue leg. occulator gestorum.
 Id est, sui delationem.
 Id est, Ex vt repositum Cod. Iust.
 Ad officium, C. Iust. non restit.
 se. ipsa: vt etiam habetur C. Iust. vbi & vox, persona, addita.
 Vulg. Cod. Iust. Si gesta aperuerint, male: Sic & sup. initio. Et gesta prodat, & siue leg. Occulator gestorum.
 Præmio mancipetur, id est doneetur.
 se. Cum, vt Cod. Iust.
 se. Sic & sup. malè in Cod. Iust. optionem, vt restitè iam monuit Contin.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc constitutio est, aduersus tacita hereditatum fideicommissa, in fraudem legum, incapacibus per leges relicta: ac nominatim in sp. huius leg. vxoribus: Vxores scil. per leg. Iul. Papiam seu Caduca-riam decimariam intra certum tantum modum ex mariti bonis capere potuerunt: Solidum verò non nisi iure liberorum capere potuerunt: Solidum verò non nisi iure liberorum subnixæ: id quod præter ipsas leges decimarias, seu legem Iuliam & Papiam, & quidem caput eius duodecimimum, ostendunt vel hoc Codice eiusdem Constantini M. dua alia leges: puta lex 1. sup. de bonis proscriptorum: & lex 7. inf. de Nauicularijs: item Theodosij Iun. lex 2. sup. de

iure liberorum: & lex vlt. sup. de legit. hered. Quam quidem legem Papiam decimariam Constantinus M. adhuc obseruari voluit, siue ad replendam iustis liberis Rempubl. siue potius implendo ærario. Quæ postea demum, & diu post, abrogata, in Oriente d. l. 2. 3. sup. de iure liberorum: non tam citò verò in Occidente, vt docet lex vlt. d. tit. de iure liberor. Igitur per tacita sæpè fideicommissa elusa Decimaria leges: capaci videl. hæredè instituto qui mox tacitâ fide interposita eandem incapaci, v. g. vxori defuncti restitueret: quod præter hanc leg. docet quoque elegans Papijani lex vlt. in pr. π. de his qua vt indignis: vt ceteroquin seu in

commune per fideicommissa legibus illud dixit Hieronymus, ad Nepotianum, itaque etiam comprobatur princ. Instit. de fideicommissis hered. De cuiusmodi tacitis fideicommissis singularem olim librum scripserit Paulus I. C. vnde duo tantum fragmenta supersunt, l. 49. de iure fisci. & l. 129. de P. S. & de his sunt duae insuper hoc Codice constitutiones, lex 20. sup. tit. prox. de pet. & lex 27. inf. de Episcopis. Quorum tacitorum fideicommissorum exitus hic erat, ut in fisco caderent, quod docuit vel d. lex 20. Quare & exciti delatores huiusmodi tacitorum fideicommissorum, praemio publice proposito; quod factum & ipsa l. Pap. & deinceps, ut ex Taciti c. 13. Suetonij Nerone c. 10. liquet. Praemium autem varie constitutum delatori: vulgare quidem, extraneis delatoribus; At enim sui ipsius delatori, non vulgare, sed maius: & verò maximum ei, cuius commodo tacitum fideicommissum cessurum erat. Quia Constantini M. mens est hac leg. Nempe, quae prima huius & distinctionis pars est, Rogato seu heredi deferenti rem, Tertiam bonorum defuncti pro praemio tribuit: Dimidiam verò, quae secunda legis & distinctionis pars est, incapaci, vxori v. gr. se deferenti, cui restituenda, vel restituta est tacita fide interposita hereditas. Quod ius iam olim Edicto Traiani introductum fuit, ut docet l. 13. §. 3. l. 16. l. 49. π. de iure fisci. Maiore scilicet praemio incapax, v. g. vxor euocanda fuit, cum in tacito fideicommissio de praecipuo

magnoque eius commodo ageretur; quod aliàs ne tibi praeciperetur, vix vnquam reuelatura videbatur: tenaci praefertim ad haec sexu. Politicum igitur hinc *συνήθεια* iam efficiatur, Maiore praemio inuitandos, quos maius alioquin lucrum praeter leges manet. Et haec quidem aperta est huius legis distinctio: ut proinde pro conciliatione eius *secum*, vel cum aliis legibus, ad Vates recurrendum non fuerit: Multo minus (quod Amaya fecit ad l. 1. Cod. de delatorib. n. 38.) Cuiacio dicta scribenda, quasi is huius distinctionis gloriam Platea praeripuerit: Iniquiore adhuc censura, quasi mos hic Gallis interpretibus sit, aliorum nomine suppresso, de suo solam speciositatem verborum addere, nihil verò de substantia. Ad rem.

¶ In tantum porro Constantinus vxori tacitum fideicommissum deferenti dimidiam bonorum tribuit, ut (quod & alterum singulare privilegium est) ei eligendae portionis dimidia ius tribuat; altera, quam spreuerit, fisco cessuram. De qua Diuisionis lege, & Electionis praerogatiua seu privilegio, ut omittam alia, vide quae similiter cauentur l. 1. sup. de iuratis: seu l. 2. Cod. eod. vid. & quae Fornerius 5. quotidian. 22.

¶ Ac tandem ut praemii, ita & poenis propositis occultatorem fiduciarium heredem affici voluit Constantinus M. nempe poenam bonorum proscriptionis & deportationis.



SI VAGVM PETATVR MANCIPIVM. TITVLVS XII.

Abest hic *Titulus* à *Cod. Justin.*

"Addantur *Paratitli* vice huius titulo lex 20. sup. de petitionibus: & l. 12. inf. de annonâ & tribut. quae & ipsae sunt de petitione vagorum mancipiorum.

I. * Impm. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Probum^u PF. P.



VI vaga mancipia iuris alieni^u petunt, si iustitiâ^u eadem probant, impetrati beneficij^u auctoritate potiantur; Vendendique concessam, aliis quam Delatoribus, habeant facultatem: Si verò aut his qui detulerint distracta fuerint, aut ab his qui ante possederint detinentur, non effugiatur vltio, quae est Legibus constituta. ¶ Sed & dominis propriorum vindicatio competat: Et eadem poena, quae de occultatoribus & fugitiuariis^u data est, vnusquisque^u teneatur. Dat. XII. Kalend. April. Treu. Valentiniano & Valente AA^u. COSS. [365.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à *Cod. Justin.*
- ^u Probus PP. sub Valentiniano Sen. vid. *Prosopogr.* Eadem inscribitur lex prox.
- ^u Quae iuris alieni olim fuerunt.
- ^u Symmachus lib. 10. ep. 55. *Annus ferè secundus est, ut per defensores & Rationales Augustissima domus, cum iustitiâ solemnibus oraculis, scriptis iurarentur heredes:* At sensus hic est, si iustit, si iure, vaga mancipia esse probent.
- ^u Recipere, quo vagum mancipium sibi à Principe donatum est.

^u Fugitiuarij

^u Fugitiuarij hic sunt serui fugitiui occultatores: cum aliàs fugitiuarij sint, qui fugitiuos persequantur, l. 18. π. de prescript. vestit. Paulus 1. sent. tit. de fugit. & Florus lib. 3.

^u Occultator seu fugitiuarius.

^u Malo referre ad Valentinianum & Valente 11. COSS. pariter legem 2. prox. quo sanè Anno Valentinianus Treueris constitit: non Valentiniano & Valente AA. COSS. id est, A. D. 365.

II. * Idem AA. ad Probum^u PF. P.



VICVMQVE habuerit super vagi mancipij postulatione Rescriptum, non prius quicquam inquietudinis^u moliatur, quam factâ eius allegatione, sollempniter delatorem, à quo fuerit instructus, expresserit: careat etiam, si eum prodere superfederit, fructu & commoditate beneficij. Nec antè aliquis quem poposcerit per manus iniectioem astinet vindicandum, quam definitiua inter partes^u fuerit dicta sententia. ¶ Has verò cognitiones ad Ordinarios^u volumus pertinere Rescriptores, ut delatoribus primitus in medio^u conlocatis, his etiam qui quasi vagi sacro nominabuntur indulto, ad iudicia productis, totius causae interna^u discutiant, sollicitèque ac diligenter interrogent, de quorum dominio, fugâ, vel quo alio genere, discesserint qui petuntur, ut is in quo vitium^u deprehenderit, ad dominum sub prosecutione^u reuocetur. ¶ Si quis etiam vel Tributarius^u repperitur, vel Inquilinus^u ostenditur, ad eum protinus redeat, cuius se esse profiteretur. ¶ Nihilominus etiam eò pergat indago, ut cuncta rimando^u cognoscat, vtrum is ruerit petitionis hortator, qui iniquae retentionis inuidiam aliquo necesse habuerit colorare^u velamine^u; vt si Colonus eadem occultere arte quaesuerit, indemnitate sarciat tributorum: si seruos, ad eam poenam quae dudum est Legibus constituta teneatur. ¶ Quisquis autem plebeium se adserit esse, vel liberum, fide rei ostensâ, ab omni molestia vindicetur, & ad ea loca, ex quibus eum esse claruerit, remittatur. ¶ Contra in his^u qui aut dominis sine herede defunctis, inuenientur dominos non habere, aut serui poenae aliquando facti ac postmodum liberati, iudicialibus dominos amisere sententiis: postremò in vniuersis de quibus iniectio manus fisco ritè prabetur, munificentia principali congruus patebit effectus. ¶ Sanè, quia in petitione deceptis conuenit prouideri, quotiescumque fuerit circumscribta simplicitas, ex delatorum hisdem re atque substantiâ, ad eum modum, quem habitae concertationis impendia supputata collegerunt^u, postulatque hominis aestimatio comprehenderit, consulatur. Dat. XV. Kal. Iul. Treu. Valentiniano & Valente AA^u. COSS.

NOTÆ.

- * Et hæc lex abest à *Cod. Justin.*
- ^u Dixi ad l. superiorem.
- ^u Possessori forte vagi mancipij, vel ipsi mancipio quod vagum dicitur.
- ^u Inter petitorum & possessorum, vel ipsum mancipium quod vagum dicitur.
- ^u Id est, Rectores prouinciarum.
- ^u Interna causae v. *Gloss. Theod.*
- ^u Vitium, fugae scilicet, proprie.
- ^u De Prosecutione dixi.
- ^u De tributariis his, v. *paratitl. de fugit. colon.*
- ^u De Inquilinis: v. *tit. de Inquilinis*, vbi dixi.
- ^u Iudicem cuncta rimari oportet, *l. iudicantem, sup. de iudicib.*
- ^u Colorare.
- ^u Velamine.
- ^u Descriptio vagorum reuera mancipium sequitur.
- ^u Colligi modus dicitur.
- ^u Iam ad l. super ostendi referendam, hanc l. vnâ enim superiore ad Annum 368. Addatur ad id magis adhuc comprobandum, Valentiniano & Valente AA. COSS. id est, A. D. 365. hoc ipso die XV. Kal. Iul. *Mediolani* constituisse Valentinianum, ut docet lex 11. inf. de annonâ & tribut.

COMMENTARIVS.



AG A mancipia, seu vagi serui, & ipsi tanquam vacantes sine Domino, instar aliorum bonorum vacantium ad fisco pertinebant: inque iis, ut loquitur lex 2. fisco iniectio manus praebeatur: Et exinde ad fisco pertinentes, à petitoribus postulabantur, & verò sæpè concedebantur: de quo praeter duas huiusce tituli leges Valentiniani, est & Tertia hoc Codice eiusdem lex 12. inf. de annonâ & tributis: & Quarta adhuc Theodosij M. lex 20. sup. tit. de petitionib. Porro, quia variæ fraudes in his petendis admittentur

sive ab ipsis petitoribus, siue delatorum, siue eorum qui eos possidebant artibus: idè Valentinianus, & illa l. 12. & hisce duabus hanc in rem modum multiplicem, variâque cautelas adhibuit, quas hic certo ordine proponam, etsi non eodem ordine posita sint.

Praecipuae & primariae cautelae eò pertinent, vt constare possit, num reuera vaga mancipia sint, quae petita sunt & impetrata è Principe: cuiusmodi sanè sunt ea vaga mancipia (quod diserte ostendit *vers. contra in his: l. 2.*) quae aut dominis sine herede

hærede defunctis, aut serui pœnæ aliquando facti, ac postmodum liberati Dominos iudicialibus sententiis amisere: aliique in quos manus iniectio filco sitè præbetur. Vbi duas præcipuas causas assignari notandum est, ex quibus vagum mancipium censetur: Nempe si *ἀλλογενήτης* alicuius decedentis serui sint: nam cum serui alieni olim extitissent, ob crimen pœnæ serui facti fuerunt, & sic domino crepti: Nam etsi postea pœnæ seruitute liberarentur, attamen in ius & potestatem pristini domini non redibant, verum filco cedebant. Qua parte duo notanda veniunt: Primum seruos priuatorum, ob crimen seruos pœnæ fieri quoque solitos, & sic dominis ereptos: Deinde, ut maximè postea serui pœnæ esse desierint, non idèd tamen pristinis dominis restitui solitos, verum filci semper mansisse: Sed honestiore tantum loco, seruitute inquam vulgari, non pœnæ. Ergo cum hi reuera vagi serui essent, essent autem & alij qui ceu vagi peterentur, idèd in id enixè incubuit Valentinianus, ut hi ab illis seiungerentur, neque vagorum mancipiorum obrentu, aut alieni reuera peterentur, aut liberi. Alieni inquam: Exempli gratia, serui agris *adscripti* qui ex desertis agris recesserant: neque enim hos petere licuit, nisi quis integrum tributum agri in se reciperet, quæ sententia est *d. legis 12. sup. de annonæ & tribut.* Item serui *fugiuui*, qui de dominorum dominio fuga, vel quo alio genere discesserunt: quod pertinet *vers. sollicitè: l. 2. h. tit.* Tertio Tributarij, inquilini, seu coloni alieni: de quo est *d. lex 2. vers. etiam & vers. nihilominus.* Et hæc de seruis & colonis alienis, de quibus suo titulo *de fugiuui colonis, inquilinis: & altero de inquilinis & colonis.* Erant & nonnulli alij qui ceu Vagi serui saepe petebantur, plebeij reuera tamen liberi erant, ut *d. l. 2.* dicitur: verum propter summam vilitatem & inopiam sine certa sede, & seruorum instar agebant: in quorum etiam statum quidam petitores grassabantur, haud aliter atque in specie *leg. 25. sup. de petitionib.*

Ergo cum ceu vagi serui quamplurimi peterentur, qui tamen vagi serui non erant, idèd Valentinianus, varia constituenda putauit, quod vaga mancipia probarentur *instiuui*, seu iusto modo & ratione.

¶ Primum igitur (quod & in cæterarum rerum vacantium & caducarum peritlonibus obtinebat) eum, qui rescriptum impetrauit seu donationem, ceu vagi alicuius mancipij *Delatorem* suum, à quo fuit instructus, iudicio sistere iubet, de quo *ad l. 8. sup. tit. de petitionib.* ut ita is delationem suam sustineat: Alioquin fructu beneficij carere eum, qui delatorem suum non stiterit.

Secundò, non ante seruo ceu vago sibi donato manus inicere potest donatarius, quam definitiua inter partes sententia dicta fuerit, seruo ipso in iudicio constituto. Non ante scilicet, seruum ceu vagum

vindicare sibi quis potest, quam vagus pronunciatu fuerit: interea igitur sustinenda manus iniectio, neque medio tempore præiudicium aliquod hac parte generandum est. Quod & cæteroquin tralatitium est, ac pendente iudicio, cuiusquam statui præiudicium fiat; ut nec dominio: ut *l. defensionis, sup. de iure fisci.* Tertio cognitionem hanc iniungit Valentinianus Rectoribus prouinciarum ordinarijs; & quidem sollicitam & diligentem, sic ut qui reuera vagi non sunt, si alieni sint, ad dominos remittantur: si liberi suæ conditioni relinquuntur. Quarto loco iam censuram exerit Valentinianus in eos qui alieni iuris seruos, vel plebeios, non tantum occultauerunt, verum ut peterentur hortatores & auctores fuerint: *scilicet* qui alieni iuris seruos vel colonos retinebant, ut iniquæ retentionis inuidiam effugerent, Palatinis, forte vel Cubiculario, id genus alijs qui circa Principem gratiosi erant, hortatores erant, ut huiusmodi seruos à Principe, tanquam reuera vagos peterent, mox de seruo cum his conuenturi; Palatinorum *simplicitatem circumscribentes*, decipientesque qui reuera vagos seruos putabant.

Igitur tum illorum calliditati occurrendum tum horum simplicitati succurrendum putauit Valentinianus *hac l. 2.* quod non æquè fit in *sp. l. 116. sup. de petitionib.* tribus his statutis. Primum Hortatorem illum & occultatorem, si colonos hac arte occultat, indemnitate tributorem sarcite oppotere: id est, tributa agrorum quibus coloni adstricti erant, soluere oportere: si seruos, pœnâ legibus dudum constituta teneri: Quænam verò illa? Nempe. ...

Secundò ipsi (Palatino fortè) decepto, regressum dat aduersus delatorem seu hortatorem: nempe ut & sumptus seu impensas in vindicando huiusmodi homine, quem seruum putabat, sibi à Principe donato, ab eo recuperet, ac præterea hominis postulati æstimationem, quandoquidem ei Princeps semel factum voluit. Quod vtrumque singulare est. Quod condemnationem attinet in sumptus & litis expensas, v. in hoc ipso petitionis argumento, alterum exemplum in *l. 31. in fin. sup. de petition.* & tertium in *l. vnica. infr. tit. proc. de petit. & desist.*

Tertio vetat *l. 1. 2. h. tit.* Valentinianus, vagum mancipium impetratum vendi à donatario Delatori vel ei qui id ante possederit: Nempe collusio quædam intercessisse videtur, si petitor à se impetratum mancipium ceu vagum, hortatori petitionis, vel possessori venderet seu distraheret. Iusta scilicet (quod notandum) exinde præsumptio oritur, voluisse eum hac ratione *iniquæ retentionis inuidiam hoc velamine colorare*: ut eleganter loquitur *l. 2.* Et hic interim singularis casus notetur, quo vendere quis rem suam certis personis prohibetur.



DE PETITORIBVS ET DESISTENTIBVS. TITVLVS XIII.

Paratitli vice, sub hunc quoque Titulum compelli potest
lex 31. sup. de petitionibus.

I. * Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. ad
Gorgonium Com. R. P.

SI quispiam alienæ substantiæ petitor morâ ludificante in longum protrahere cœperit possidentem, & tertio conuentus, cum Delatore noluerit adesse iudicis, non solum iurgij quod exortum est amissione multetur, verum etiam sumptus & litis expensas ei reddere compellatur, quem superfluo litigio credidit esse vexandum. Quod quidem etiam in absentem contumacem, post trinam, ut dictum est, conuentionem, statuendum esse censemus. Dat. VI II. Id. Iun. Mediol. Honor. NB. P. & Euodio Coss. 386.

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst.
- * Arcadij nomen hic nonnulli expungunt; Malèque: vid. *Chyrol.*
- * Gorgonius. Comes R. P. sub Valentiniano Iun. Gorgonij meminit Ammianus Marcellianus, cui thalami Cæsariani cura commissa erat *lib. 15. p. 17.* Meminit & Gorgonij Symmachus *ep. 33. lib. 1.* qui post quietem apud Picens ad prætorium seu Comitatum Principis profecturus esset.
- * Bonorum alienorum.
- * Ita Ludificationes, *l. 1. infr. quorum appell. non recip.* & apud Symmachum *lib. 4. ep. 71.*
- * Neglexerit, in quodam Cod. Theodos. in cuius fine tres vel quatuor leges habentur.
- * Id est, lite multetur.

COMMENTARIVS.

RAVDIBVS varijs atque inhiationi petitorum, duob. titulis supra putà *tit. de petitionib. & tit. si vagum petat. mancip.* varijs Principum constitutionibus, rationibus & præscriptionibus occisum fuit. Petitorum verò inter alias fraus quoque isthæc fuit, quod impetratis bonis à Principe tanquam vacantibus, possessorem eorum bonorum iudicio percellerent, mox tamen à iudicio recederent, desisterent, & possidentem mora ludificante in longum protraherent; ut ita diuturna lite iurgioque eò tandem eum adigerent, ut nisi in totum bonis cederet, saltem aliquo dato vel relicto à veterinosa lite sese redimere cogeretur: vel sanè possessio eius in incerto esset fluctuæque: Igitur Terminos quosdam poni, pœnâque figi procacia petitorum æquum visum est. Quod hæc Valentiniani Iun. lege fit. Scilicet post trinam citationem seu conuentionem, desistentem, petitorum, neque iudicio sese cum delatore (de quo dictum plene *ad l. 8. sup. de petit. & l. 1. 2. sup. si vagum pet. mancip.*) sistentem,

sive præsentem, siue absentem, non solum lite multati iubet, verum etiam in sumptus & expensas litis condemnari. De trina citationis seu conuentionis solemnitate, res nota est. Atenim Honorius postea istud mutauit anni spatio. *l. 31. sup. de petitionib.* nempe petitionem si intra annum æquitatem petitionis suæ non demonstraret, & lite multari, & in expensas litis pariter condemnari voluit.

Huc sanè in genere etiam facit querela Symmachi de petitoris cuiusdam ludificatione, *lib. 10. ep. 55.* Annus ferè secundus est, ut per Defensores & Rationales Augustissimæ domus cum iustitia solemnibus Oraculis scripti fassigantur heredes, licet iam sextus annus à testamenti recitatione numeretur. Tandem, ut cæpto à petitore iurgio terminando certæ temporum metæ positæ fuerunt, ita certa quoque præscriptione, putà quinquennij, competitorum ab inchoanda lite repelli postea voluit Honorius *leg. in sup. de quinq. præscript.* quinquennij inquam, quo possessor bona hodie donata pacificè possedit.



SI PETITIONIS SOCIUS
SINE HEREDE
DEFECERIT.
TITVLVS XIV.
X. COD. IVST. XIV.

Vbi Tribonianus *titulum* ita refinxit, propter petitiones sublatas: *Si liberalitatis Imperialis socius sine herede decesserit. Quo more & alibi petitionum memoriam sustulit, ut ex collatione legum hoc Codice & illo apparet.*

" *Confors l. 1. § 2. & apud Symmachum lib. 9. ep. 117.*

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Mygdonium Castrensem" s. Palatij.

Siquis fortè decesserit eorum, qui communi" nomine donatum aliquid à Nostrâ impetrauerunt" Clementiâ, nec superstites dereliquerit successores"; placet, non ad extraneam quamcumque" personam, sed ad socium, vel confortem", peruenire portionem illius, qui intestatus, aut sine liberis", diem defunctus est. Dat. XII. Kalend. April. Antiochiæ", Constantino AIIII. & Licinio Coss. [315.]

INTERPRETATIO. Si aliquis ex his mortuus fuerit ad quos nominatim munificentia nostra processit. & nec testamentum fecisse, nec filios reliquisse cognoscitur, placet, ut portionem eius, is cum quo pariter defunctus accepit, id est, socius eius, acquirat: merito" enim socius presertur, ubi filij nullâ persona interuenisse cognoscitur.

NOTÆ.

- * *Legi unica Cod. eod. tit.* Inscriptio & subscriptio tantum huius l. addita, contextu ipso desumpto ex l. 2. prox.
- " Mygdonius, Castrensis s. Palatij sub Constantino M. Anno 315.
- " De Castrensi s. Palatij dixi *supr. tit. de Castrensi.*
- " Nominibus iunctis, l. 2. prox. communiter, eadem l. 2.
- " A se petitur: ut impetrati vox ostendit: & Rubrica sub qua lex posita est, & l. 2. *infr. Imp. etrandi* vox hinc propria: v. & locum Macellini mox.
- " Sic & l. 2. *infr.* Si nullo herede relicto decesserit.
- " De hac voce mox.
- " quæcumque illa sit: sic & l. 2. *ad personam aliam.*
- " *Confors* hac leg. & l. prox. & Symmach. lib. 9. ep. 117.
- " Si Antiochia hæc lex data est, cum Licinio ea tribuenda fuerit Orientis Imperatori, cuius vertex Antiochia. Sed fortè reponendum *Amigonia* prope Stopsis in Macedonia, quæ pace cum Licinio inita, Constantino cessit.
- " De Ratione hæc mox.

II. * Imp. CONSTANTIVS" A. Orioni v.c."

NONVLLI, in Nostro, vel Patris" Nostri, obsequio" constituti, nominibus iunctis professionem" sibi largientibus nobis tribui poposcerunt. Iubemus itaque, ut si qui forsitan ex his qui" communiter" aliquid impetrauerint, nullo" herede derelicto decesserit, ad confortem potius solatium", quam ad personam aliam", pars perueniat decedentis. Dat. xv. Kalend. Iul. Med. Philippo & Salia Coss. [348.]

NOTÆ.

NOTÆ.

- * *Legis vn. Cod. eod. tit.* contextus ex hac leg. desumptus est: omisâ priore sententiâ, quæ ad petitionem pertinet: Inscriptio autem & subscriptio tantum ex superiore ei adscitâ. Vnde perperam sub Constantini nomine ea hodie ambulat & allegatur.
- " *§. CONSTANTINVS*
- " Orion hic idem videtur qui Comes R. P. dicitur, cuique inscribitur quinquennio post, *lex 8. sup. de petitionib.* Vnde Dignitatis nomen hic reponendum, quod etiam ex *huius leg.* argumento, quod est *de Petitionibus*, satis alioquin conficitur.
- " *§. Frarri.*
- " *Obsequij* vox hinc propria. De obsequio & ministerio Palatino, Castrensi: dixi *sup. ad l. 1.*
- " *Professionem*, id est, Substantiam, possessionem, facultates in censu profectas. *Professio*, de censuali professione, l. 2. 7. in fine *conlat. transl. l. 15. de iure fisci*: & Professio pro re ipsa profecta.
- * *Lex vn. Cod. eod. tit.* hinc desumpta est, superioribus recis.
- " *Quibus* communiter à nobis aliquid donatum sit. Ita *Telesphorus* immutauit, propter petitiones sublatas.
- " Sic Frontinus de aqueductibus, p. 12. l. de aqua in prædia sociorum data: *Dum quis ex iis qui communiter impetraverunt, superesset.*
- " Ad extraneam quamcumque personam, l. 1. *sup.*
- " Sic quoque l. 1. *supr.*: *nec superstites dereliquerit successores.*
- " *Solatium* hic est emolumentum & commodum portionis deficientis: de quo mox plura.

COMMENTARIVS.

SOCIO, seu CONSORTE & PARTICIPE (quem Græci *συνδότης* vocant) donationis, id est eo qui à Principe communiter seu nominibus iunctis quid cum alio impetratur, nullo successore seu herede derelicto superstiti, decedente, alteri socio seu conforti portionem eius deficientem acquiri volunt, his duabus legibus: Constantinus primùm l. 1. deinde & filius eius Constans, l. 2. ex quâ vtrâque vnicam legem suam *Cod. eod. tit.* concinnauit Tribonianus: seruata scilicet in Inscriptioe & Subscriptioe *legis vn.* contextu verò *legis 2.* Et sic, quod Poëta dixit,

Humano capiti cernicem pictor equinam:

refecata adhuc priore d. *legis 2.* sententiâ, quæ de petitionibus est, eo quod illæ iam veritæ essent: Quorum prius illud improbè factum cum historica veritatis detrimento: sic enim Constantino illius l. contextus tribuitur, & ita quoque passim hodie laudatur, cum tamen Constantis sit, triginta quinque annis posterius scripta. Cur autem Tribonianus, dictæ *legis 2.* verba prætulit? de eo mox quædam.

¶ Vt hæc leges intelligantur. Primò præsupponendum est, hæc tempestate nonnullos (de quibus mox) magnitudinem rei à se petite abiurantes, veritatisque ne totam professionem aliquam id est substantiam, possessionem, successionem, remve quamcumque fisco quæsitam, ead. vacantem fortè vel caducam, vel ex proscriptorum bonis, singuli solum à Principe impetrare non possent, vel etiam veritos, ne per mutuum concursum sese impedirent, *commun. nomine*, seu *communiter iunctisque nominibus*, (vt his duabus legibus disertè dicitur) eandem rem à Principe petere, & exinde impetrare solitos: & sic eiusdem donationis rei que confortes, socios, participes, *συνδότης* factos. Qui quidem proprius casus est *harum duarum legum*, nempe in duobus pluribusve eiusdem rei coniunctim petitoribus. Nam & alioquin ipsi sæpè Principes sine liberalitatem in plures spargere cupientes, siue vt petitores castigatius agere docerent, plures aliquoties impetratorum participes, provt etiam magna professio seu substantia esset, iungere soliti. Quod de Valente Imp. nominatim obseruat Ammianus Marcellinus, lib. 31. p. 498. *Super his omnibus, inquit, liberali erat [Valens] animi moderatione: cuius rei abundant licet exempla, vnum*

tamen sufficit poni. Et sunt in PALATIIS nonnulli alienarum rerum auidi, si qui CADVCVM vel aliud PETISSET ex usu cum magna inforum distinctione, contradictoris copia seruata, donabat ei qui PETIRAT: tres vel quatuor alios abientes aliquoties IMPETRATORVM PARTICIPES IUNGENS: vt castigatius agerent inquiri, lucra quibus inhiabant hoc minui commento cernentes. Similiter iam olim Alexander Senerus thesauros repositos iis qui repererant reliquisse dicitur: & si multi, seu magni, thesauri essent, ADDIDISSIS his eos, quos in suis habebat officiis, teste Lampridio, in eius *V.* quam Constantino M. nostro inscripsit. His igitur duabus de causis seu rationibus sæpè pluribus simul aliquid à Principibus donabatur, vel vtrò, seu *motu proprio*, vel petentibus simul pluribus.

Secundò prænosendum, quod vtraque hæc lex docet, huiusmodi donatarios petitores sociisque donationum & confortes seu *συνδότης* ex Palatinis ferè fuisse: Palatinis inquam, qui in Principis obsequio constituti erant, vt generaliter dicitur: l. 2. veluti *Castrensi*, de quibus est *lex 1.* quæ idem Castrensi SP. inscribitur: de quo vt & de Castrensi suo titulo *sup. lib. 6.* Cubicularij item de quo fidem facit *lex vlt. sup. de petitionib.* Eademque discimus ex Ammiano Marcellino non tantum superius laudato loco, sed & altero *lib. 22. p. 224.* Symmacho, *lib. 10. ep. 55. in pr.* Zosimo, *lib. 5. p. 800.* qui de cubiculariis Palatinis, *τοῖς ἀπὸ τοῦ ἀρχλοῦ δουροῦ* agi: Imò præter duos superiores Anam. Marcellini locos, est & tertius hic eiusdem *lib. 16. p. 74.* in Constantij rebus: *Instabant itidem has malorum civilium buccinas POTENTES IN REGIA, eâ re vt damnatorum PETITA bona suis adcorporarent, essetque materia per vicinias eorum late grassandi, &c.*

His duobus ita præmissis & præcognitis, nunc fingamus, rem aliquam vacantem, vel caducam, vel ex bonis proscripti pluribus communiter, communi nomine, seu iunctis nominibus petentibus à Principe donatam: sed nondum exactâ eâ seu incorporatâ, vel vt Amm. Marcell. loquitur, adcorporatâ, (id enim hic præsupponendum necessarium est, nam alioquin si incorporata iam sit, his legibus locus non est, verum iure ordinario restat.) vnum ex his decessisse, nullo herede vel successore derelicto, sed relicto in hæreditate sua hoc iure: Quærebatur quid de decedentis istius portionem fieri oporteret? non vtrum ad fiscum seu

Principem rediret, & sic noua donationi & competitioni (quod Cuiacius quoque credit) locus fieret; sed nūm ad extraneam quamcunque personam, ut dicitur *leg. 1. ad personam aliam, ut leg. 1. pars ista peruenire possit*, id est ad successores & heredes alios quān institutos vel liberos extraordinarios etiam, ut est vir & vxor; an verò *suūditus*, socius, consors donationis socio portionem eam sibi vindicare posset quodam accrescendi iure? Et verò postremum istud *his legibus* constituitur, & quidem à Constantino M. primūm hoc ius inductum fuit. Vbi videndum est de quinque sequentibus. 1. Quando propriè *his legibus* locus sit. 2. Quā ratione, quōue exemplo, hoc ius inductum fuerit. 3. Adhūc quādam iura subiciemus, & ab hoc submouebimus. 4. De Limitationibus: & 5. Tandem de Ampliationibus viderimus.

Et quamquam *legem unic. Cod. eod. tit.* hinc desumptam latissimè post Veteres interpretentur Ioannes Antonius Bellonius Præses Taurinensis, *tomo 1. de iure Accrescendi, quæst. 6. c. 36. & seqq.* & Amaya *commentario ad eam legem lib. 10. Codicis*, nos tamen quæ ad rem pertinent, hinc breuiter tractabimus: vbi fortè noua quædam occurrent: vbi & illud præmiserimus, sententiam quam Bellonius *illi legi*, vel etiam *his legibus nostris* aslingit erroneam prorsus esse. Sententia illius hæc est; *his legibus* non id dici, quasi ipso iure socio seu consorti pars socij adquirei dicatur, verūm id definiti, quod si Princeps partem socij seu vacantem sibi deuoletam alicui concedere velit, debeat potius concedere socio quā extraneo, & sic noua opus esse concessione. Quod inanissimum est, & aduersus apertissimam *harum legum* dispositionem: quibus socij partem socio ipso iure adquirei appetit indicatur, perpetuo iure constituto, *Placet*, inquit, *peruenire portionem* & c. rursum, *ad consortem pars perueniat decedentis. Peruenire* ea dicuntur, quæ ipso iure semel constituto adquirentur, non quæ specialem desiderant concessionem. Ad rem.

Prima igitur quæstio, eaque valde agitata est, verūm *post omnes demum heredes legitimos* cuiuscunque gradus & ordinis, an verò deficientibus statim liberis, socius consors, & *suūditus*, proterito non tantūm sisco, sed & omnibus heredibus præter institutos, & liberis exclusis, partem socij vindicet? Pro illa sententia facit *Titulus* generalis, *utroque Codice, si & c. socius sine herede defecerit. Faciunt* generalia itidem verba utriusque legis: *Legis*, inquam, 1. in principio, ibi, *nec superstites dereliquerit successores*: *Legis* 2. ibi: *si nullo herede derelicto defecerit*. Contra faciunt expressa verba posteriora *dicitur legis prima*: ibi, *qui intestatus aut sine liberis diem defunctus est*. Facit Interpretatio, quæ vulgo Aniani, hinc subdita, duobus locis: ibi, *nec filios reliquisse cognoscitur*: item ibi, *in f. ubi filij nulla persona interuenisse cognoscitur*. Dubitationem auget quod *heredis* appellatione quandoque continentur quicunque tandem, qui per successionem quamcunque quamuis longissimam defuncto heredes existunt. De quo sunt textus notissimi in *l. 65. 70. 170. de V. S. l. 194. de R. G. l. 17. §. fin. ad Trebell. l. ult. C. de hered. instit. l. 22. Cod. de legatis*. Aliquando conditio hæc, *si sine herede*, vel simpliciter appellatio *heredis* multoties restringitur ad liberos, pro subiecta scilicet materia, de quo inter alios Ioannes de Platea prolucè *hic*. Mihi quoque placet, deficientibus statim liberis huic iuri locum esse, & sic socium ex-

cludere omnes alios heredes præter institutos & liberos: quomodo ut dixi *heredum* appellatio sæpè non largè accipitur sed ad filios restringitur. Primò: quia quod *initio l. 1. dicitur, nec superstites dereliquerit successores*: sine *leg. id* ita explicatur, *qui intestatus, aut sine liberis diem defunctus est*. Ergò socius admittitur, si vel testamento heredem socius non instituerit, vel sine liberis diem defunctus est. Secundò mouent illa, *non ad extraneam quamcunque personam*: Extranea quæcunque persona, est quæcunque tandem, que vel testamento instituta non est, vel ex liberis non est: Quomodo & *alia persona* dicitur *l. 2. Sic alieno herede* mori quis dicitur, qui sine liberis decedit: *l. ex fuito 17. §. ult. ad SC. Trebell.* Nisi malis extraneam personam quamcunque, & *aliam personam* dici oppositè ad socium seu consortem. Quamquam & illud tentari posse cui videatur, hanc quidem Constantini mentem fuisse, *l. 1. aliam* verò Constantini fuisse: *l. 2. ut ita* quod ius à Constantino inductum fuit, restringi à Constante videtur: Sic ut Constant non voluerit socium admitti, nisi post omnes heredes, cuiuscunque gradus & iuris; Sed sisco tantum præferri vellet: *Nullo*, inquit, *herede derelicto*. Id inquam tentari posse cui videatur: idque Iustiniano magis placuisse, prælo *legis 2. contextu*: Contra, abdicato *rextu legis 1.* Et tamen priori sententiæ adhaerendum: Neque enim alius sensus est *legis 2. quā legis 1.* Et certè verba quoque illa, *nullo herede derelicto* de testamentariis & liberis rectè accipias, quibus *Persona ALIA* ibi opponitur; non minùs quā *l. 1. verba* illa generalia, *nec superstites dereliquerit heredes*: & persona EXTRANEAE quæcunque in *f. explicatur* per illa, *qui intestatus aut sine liberis diem defunctus est*. Ergo persona extranea, ut habetur *l. 1. & persona alia*, ut *l. 2. est* omnis præter institutos & liberos. Quam vocem, extraneam, satis audenter & incautè Tribonianum expunxisse vult Amaya. Quod minus pensè dictum: quandoquidem totum *legis 1. textum* Tribonianus abiecit, retentis verbis *legis 2. ubi persona alia* dicitur. Ad rem. Et sanè videntur Imperatores Palatinis suis quibus obnoxij erant, quā plenissimè factum fauorūque hæc parte voluisse. Et sic alia ratio est huius iuris, quā extraordinariæ successionis quā *lex* operatur, de quo postea; ibi quippe post omnes demum heredes extraordinarij succedunt. Quinimò & Ratio ob quam ius hoc singulare inductum fuit, eam sententiam liquiddè comprobare videtur: de quā nunc secundo loco.

Ratio scilicet huius noui iuris non ea est generalis, quod cum Imperatoris sit, beneficium suum interpretari, Constantinus & Constantis benevolentia suo, duobus communiter dato in hac specie legem seu conditionem addiderit. Neque enim hæc ratio satisfaciunt: semper enim queritur, quā ratione moti, quo colore id Imp. Constantinus primūm inuenerit: Ut neque sufficit ratio Interpretationis *legi 1. subdita. Merito enim socius præferitur, ubi filij nulla persona interuenisse cognoscitur*. Semper enim queritur, cur merito id ita inuentum fuerit. Veta igitur ratio, quā motus primūm Constantinus ad hoc ius descendit, est coniecturata quædam *Iuris accrescendi* in hæc specie ratio ut rectè post Accursium *hic*, Platea, Lucas de Penna, Bartolus, Iason, Rebuffus, alique: Nempe (ut id edisseram) quia plures à Principibus eadem donatione comprehensim per concurrunt partes faciunt: qui utique nisi concurrissent, vni solidum Princeps donaturus fuisset. Quare cuidam &

æqua

æquali accrescendi iuri hoc casu locum fecit Constantinus, & post eum Constantis, quod & Theodosius Iun. *hoc tit.* & Iustinianus *tit. Codicis sui hinc concordante* probauit. Et certè similis omnino huic ratio est in iure Accrescendi eadem re pluribus coniunctim à testatore legata, qui per concurrunt partes faciunt, solidum alioquin seu ex assè habituris, ex coniecturata testatoris voluntate. Et sic *conuentionis* & consortij ratione hoc ius primūm inductum fuit à Constantino M. Qui Princeps alioquin & aliis magnam consortij rationem habuit, pluresque edidit constitutiones in consortium fauorem: veluti *legem vn. sup. de dominio rei qua possitur*: & c. constitutionem, quam memorat simul & abrogat famosa *lex dudum*: utroque *Cod. de contrab. empr.* ad quam vide etiam que dixi.

Neque obstat quod diuersa sententiæ Sæcutores alunt, post adquisitam semel portionem à socio cessare ius accrescendi, excepto tantum usufructu. Nam & in hoc quoque casu nostro præsupponendum est, socium decessisse ante adquisitam & incorporatam cæteris bonis suis portionem. Ut neque illud mouere debet quod ius accrescendi inter eos tantūm seruetur, qui eodem iure vocantur, non diuerso: Nam & in hoc quoque casu socij eodem iure vocantur: ex liberalitate videl. Principis duobus coniunctis nominibus facta. Tandem neque illud mouere debet, quod in contractibus, quibus & donationes adnumerantur, ius accrescendi locum non habeat: Nam ut omittam hanc quæstionem utramque, quam pluribus tractant Interpretes, est hoc accrescendi ius singulare & extraordinarium, sed tamen eodem colore nixum, quo reliquæ accrescendi iuris species: vbi consorti pars nondum quæsitā, nondum incorporata, accrescit, socio seu consorti *suūditus*; non sisco tantum proterito seu excluso, (quod Cuiacius quoque *ad l. vn. C. eod. voluit*) verum aliis quibuscunque heredibus legitimis, in d. & viro & vxore (quod nonnulli perpetuam negant:) Quare imperfecta est Interpretum sententia summāque, quam ex *d. l. vn. Cod. eod.* conficiunt, *socium in bonis socij absque legitimo herede socij decedentis, præferri* F I S C O. Ergo superest, hanc Accrescendi iuris speciem quamdam esse. Quare probanda non est eorum sententia, qui id *successione* cuiusdam iure socio adquirei volunt; alia enim oratione ius hoc nixum, constitutumque iam ostendimus. Ac multò magis ea sententia explodenda, id procedere ex tacitā quadam *substitutione* fideicommissaria seu reciproca, quam Princeps inter consocios fecisse censetur; arg. *l. cum ita 31. §. in fideicom. de leg. 2. & adducta l. Titius 24. cum seq. de hered. instit.* Nam et si cui portio accrescit, quasi substitutus habeatur *l. si Titio 61. §. 1. de legatis 2.* tamen substitutiones & fideicommissa non nisi à testatore proficiuntur: Et sanè in *sp. d. l. 24.* agitur de tacitā substitutione à testatore factā, ut ex verbis institutionis colligitur.

Tertio nunc loco videndum est de iis quæ velut similia huic iuri exempla adferuntur, vel adferri possunt. Enim verò ea omnia, et si cōmune aliquid habeant & ad sine, longè alia tamen ratione finèque instituta sunt, neque cum hoc commiseri debent. In his est Constantini Porphyrogenetæ *Novella* *περι τῶν ἐγγισθῶν*, ut & Romani Edictum *περὶ τῶν ἐγγισθῶν* in consortium seu *suūditum* fauorem, de fundis militari-

bus, nullis adgnatis existentibus aut adfinibus qui ex lege vocantur, *τῶν ἐγγισθῶν ἢ συγγενῶν ἀγῶν ἀνὰ τὰς ἀρχαίας ἡμετέρας*, ad euincendos seu retrahendos fundos militares, qui donati fuerant, alienatos. Neque enim plenum aded ibi beneficium ut in *sp. nostra*, consortibus tribuitur: nam neque ibi iuri accrescendi ad rem suo iure vindicandam locus est, non magis quā in specie *dicitur leg. dudum*: sed ad ius retrahendi; & non nisi agnatis omnibus & adfinibus deficientibus ius illud tribuitur. Secundò accedit quidem aliquatenus quod Theodoricus Rex statuit apud Cassiodorum 2. *Variarum* 21. paludosis locis duobus donatis à Principe, ut ad culturam redigantur, cessante vno ex his, eius portionem ad consortem beneficij pertinere: cui similis altera quoque est epistola, 2. *Variarum* 33. ubi *societatis* & *colligij* vocibus vititur. Verūm in hoc casu & culpa quædam intercedit, & viuo donatario propterea res eripitur: In hoc casu nostro pars decedentis superstiti accrescit, et si ille nihil admiserit. Tertio ab hoc iure diuersum est extraordinarium successionis ius, quo, deficientibus quibuscunque testamentariis & legitimis heredibus, alieni Corpori, bona decedentis ex eo corpore, addicuntur: veluti Curia, Cohorti, Nauiculariorum corpori, Fabricensibus, Ecclesijs & Monasterijs: de quo *l. vn. sup. de bonis militum: l. vn. sup. de bonis decurionum l. vn. de bonis Clericorum: l. 1. 2. 3. 4. 5. Cod. de heredit. decur. l. si quis presbyter 20. Cod. de Episcopis*. Quis tamen species Commentatores, etiam Cuiacius, cum *his legibus* eed similes planè & concordantes commiscerit: in quibus priuatum singularis corporis priuilegium continetur. Quartò ab hoc iure diuersa sunt accrescendi iura in bonorum possessionibus: veluti quotiens pluribus liberis, cessante legitima successione, bonorum possessio defertur, beneficium Edicti perpetui quibusdam omnitentibus, his solis qui bonorum possessionem agnouerunt, portio non petentium accrescit: de quo est *Titulus, & lex vn. Cod. quando non petentium partem petentibus adcreuant*. Ibi enim de non petentium parte agitur. Quintò, ab hoc iure diuersa est species *leg. communi liberto 24. π. de bonis libertorum*: in qua si à communi liberto alter ex duobus patronis iustitrandum exegerit ne vxorem ducat, & viuo liberto is decesserit, is qui extra hanc culpam fuerit & superuixerit, partis utriusque debitæ bonorum possessionem solus habere dicitur. Ibi enim culpa quædam vertitur, inque fauorem nuptiarum, odiūque eius & pœnam qui has inhibere conatus est, id constitutum: quia patronus non potest cogere libertum ad tale iuramentum; alius priuatur iure patronatus: *l. 6. 15. π. de iure patron.* Sextò diuersa est species *l. si duo 13. in f. princ. π. de inre iurando*: Nam neque ibi pars vteri competens, mox deficiens, decedente altero, alteri adcrecere dicitur: verūm alterius ex duobus patronis iure præterito, per iustitrandum liberti se libertum eius non esse extincto, id definitur, et si id alteri patrono non profit, attamen multum fidei & auctoritatis apud Iudicem patronum habiturum, quo magis solum se patronum probaret, quod libertus iurasset, alterum patronum non esse. Septimò, diuersum est verus illud ius accrescendi, cuius mentio fit apud Vlpianum in *fragm.* & Paulum 4. *Sent. 12. §. 1. & §. ult. Inst. de donationib.* quòdque postea abolitum est à Iustiniano *l. ult. Cod. de commensu seruo mar.* quo scilicet, olim, si communem seruum habens aliquis cum alio solus ei libertat, eum imposuisset, eo casu pars eius amitteba-

NNN 3

tur, & socio aderecebat: Ibi enim pariter factum condomini aliquod intercedebat, vnde eo iure totum ius in vnius persona consolidabatur, velut in diuiduo libertatis iure. Quæ & ipsa octauo loco ratio est sententiæ Sabini, Cassij, & post hos Iuliani, in *l. duob. 30. n. de liberuli causa*; nam & ibi eadem ratione ius domini in vno Domino consolidatur, propter indiuiduam libertatis naturam. Nono diuersa est species *cap. vi. de duobus fratribus à capite inest. in vltibus feudorum*. Nam ibi quod alter ex fratribus altero mortuo domino præfertur, id fit, non consortij ratione, verum propter tenorem inuestituræ, vt ibi expressè dicitur. Ergo hæc species omnes, quas hæc ferre Interpretes cumulant, & apponunt velut concordantes, hæc proprie non faciunt, etsi quadamtenus similes videantur: Nos enim hæc verlamur in re duobus à Principe donata, quæ ex coniecturata Principis voluntate citra culpam aut factum consortis, alteri quodam casu accrescendi iure acquiritur. Ergo hoc casu socij decedentis pars consorti acquiritur seu adereceit ipso iure citra specialem concessionem: extraneis quibuscumque potestis, etiam legitimis hæredibus, solis liberis exceptis.

Sequuntur nunc *Limitationes*. Prima est ratio ne personarum; Nempe ius hoc in consortibus tantum donatariis Principum constitutum, non in alijs consortibus. Quod ex *ratione* superius allata omnino efficitur. Secundò ratione rerum; Nempe præsupponendum est (quod & supra monuimus) rem donatam nondum incorporatam alijs consortis, qui decessit, bonis fuisse: nam si incorporata ea fuerit non alio ea pars iure censetur, quam reliqua bona: in quibus sanè consors nil iuris habet. Pariter vt accrescendi ius locum non habet post adquisitionem semel portionem, *l. si minor 61. n. de adquir. hæred. l. aquam 16. §. fin. n. quemadm. seru. amitt. excepto tantum usufructu, ex ea ratione, de qua l. 1. §. interdum, n. de usufr. accr.* Fingendumque adeo est hæc in re consortem post donationem sibi cum alio à Principe factam, antequam partem suam persequi vel consequi posset, decessisse: Est enim Doctorum quorundam error, etiam Mantice, hoc aderecendi ius locum habere post quæsitum etiam emolumentum. Alio igitur atque alio iure eiusdem personæ bona hæc habentur: reliqua scilicet bona, iure successionis hæredibus deferuntur: pars donationis deficiens ad consortem iure quodam accrescendi pertinet. Quod singulare omnino est, vt duplici iure bona eiusdem personæ habeantur, eâ semper ratione subnixum, quam supra reddidimus. Quare crassus etiam hæc Interpretum quorundam

error est, qui ad omnia bona socij hoc referunt, atque ita *leg. vi. Cod. eod.* ita sumant: *Socius in socij BONIS absque legitimo hærede decedentis præfertur FISCO.*

Nunc de *Ampliationib.* Ex superiori etiam ratione conficitur, etsi *titulus*, seu *iur hoc*, denique *leges* hæc duæ nostræ, sint de consortibus qui communiter, seu iunctis nominibus à Principe quod petierunt & impetrarunt, attamen idem proculdubio obtinuisse & obtinere debere, in *vitro datis*, cum videl. Princeps vltro duobus, iunctis nominibus, rem eandem donasset: quod sæpe factum initio ostendimus: semper enim eadem ratio, præsumptio, coniectura voluntatis Principis ibi militat.

Etsi verum quidem est, frequentius huiusmodi consortes petitores fuisse. Contra, hodie petitionibus sublatis, hoc ius non nisi ad liberalitates meras Principis, seu ad vltro data, & vt loquuntur, si donatio motu proprio Principis facta fuerit, pertinet: Et sic *leges* hæc, quæ de petitionibus erant, ad vltro data à Triboniano translata sunt: ob petitiones videl. abolitas: non quasi reuocato si quando petitionum more, non idem ius obtinere debeat, cum eadem semper ratio militet. Quàm rectè autem harum legum vltim ad *Feudorum* materiam (de quo Rosentalius tract. de feud. cap. 6. conclus. 73. 74. 75. & 76.) & ad *Talliabiles*, vbi in diuisio *Escheutiam* quam vocant, impedit, & ad *Emphyteusim*, aliâque traducât Interpretes & Pragmatici, ex superioribus facile dignosci deinceps poterit. Nos ad alia properamus: ea etiam quaestione prætermittam, vtum hoc ius obtineat quoque, si socius non quidem naturaliter, sed ciuilitè mortuus sit.

Notanda superest vox *solatij* in *l. 2.* vbi solatium est, non *παροῦδια*, quo sensu vox ea ferè accipitur, & quidem lucuosa successione. Multò minus (quod Amaya scripsit ad *l. vnic. Cod. eod. tit. p. 175. n. 3.*) ea voce intelligenda sunt annua salaria, seu mercedes, donationes aut liberalitates, quæ ob exhibita seruitia vel ob magnificentiam (f. munificentiam) à Principibus concedebantur. Imò dic *solatium*, id est, lucrum, commodum & emolumentum: & quidem si alludere lubeat ad priorem illum *solatij* significatum, quod consorti hoc casu, decedente iam consorte, tribuitur solatij cuiusdam loco quod ab initio & per concursum solidam donationem nactus non fuerit. Sed rutilius est *solatium* simpliciter, vt feci, interpretari: quomodo alibi passim ea vox effertur: de quo in *Glossario Theodosiano*.



DE ADVOCATO

FISCI

TITVLVS XV.

II. COD. IVST. IX.

Hic *Titulus* positus est, nempe inter *Titulos de Aduocatis*:
συνήγορος ἑταιρίας Basilio, *ep. 84.*

PARATITLON.

1. **A**DVOCATVS fisci, *Rubr. l. 1. hoc tit. l. 1. supr. de concess. Aduocat. l. 3. & 32. supr. de petition.* (quæ & Aduocatio fisci, *l. 41. infr. de appellation.*) Patronus fisci, *Lomnis 5. supr. de his que administr. l. vlt. supr. de bonis vacantib. l. 32. supr. de petition.* vnde & fisci patronatus, *Novella Theodosij de postulando 16.* patronus fiscalium commodorum, *l. 3. h. t.* Defensor fisci: *l. 3. supr. de delation.* Symmachus *lib. 10. ep. 55.* defensor domus Principis, *l. vlt. supr. de actorib.* vnde & defensoracula fisci *l. 2. h. t.* item vox fisci Aduocati, *d. 32. sup. de petitionibus*: Sunt qui fisci comoda vel utilitatem tuentur; Interpretad *l. 1.*
2. **¶** *Erant* huiusmodi Aduocati fisci in foro Præfectorum Prætorio, *l. 2. h. t. & d. Novella 16.* & Sulpitius Seuerus *lib. 2.* item in foro singulorum Administratorum seu Iudicum vicariorum, *l. 3. & vlt. hoc tit.* veluti Africa, *d. l. 3.* Ordinariorum Rectorum, *d. l. vlt.* Proconsulum, veluti Africa, *l. 1. h. t. & l. 1. supr. de concess. Aduoc. Achaix, l. vlt. supr. de bonis vacantib.*
3. **¶** *Eligebantur* ij vel à Principe, *l. 2. h. t.* nempe in foro Præfecturæ Prætorianæ: quo casu si plures à Principe electi fuissent, is præponendus erat qui melior, innocentia potior, literis præstantior esset, *d. l. 2.* In prouincijs, ex Aduocatorum corpore *d. Novella 16.* à Vicarijs & Rectoribus prouinciarum *l. vlt. h. t.*
4. **¶** Officium eorum erat, vt iis interuenientibus fisci comoda tractarentur: vnde, *πλωπία ἑταιρίας* dicitur Philostrato, *συνήγορος ἑταιρίας* Basilio. Idèd vacantia bona caducæque his agentibus præsentibus inquirebantur, *l. vlt. sup. de bonis vacant.* vindicabantur *l. 3. & 32. sup. de petit.* iudiciumque adeo super eo præsentibus his tractabatur, proferebatur; *d. l. 32.* Rationales priuatæ rei, vel causæ sacri ærarij præsidentes, examen præsentibus his fuscipiebant, *l. 41. infr. de appellat.* iis præsentibus, ciuilibus causæ coloni conductoris rei priuatæ agebatur, *l. vlt. supr. de actor. procurat.* Hi quoque deficiente alio accusatore, accusatores reis apponebantur, vt ex Seucro Sulpicio *lib. 2. sacre historie* discere est.
5. **¶** *Leges* Officio eorum hæc ponuntur, seu in his hæc desiderantur: Ab vna parte, ne fiscalia comoda occultent, *l. 1. hoc tit.* vt fidem cum veritate tueantur, *l. 3. h. t.* Ab altera, vt ne priuatis fisci nomine calumnias commoucant, *l. 1. h. tit.* ne litem improbè cuiquam commoucant: alioquin sumptus & damna resarciant: *l. vlt. supr. de bonis vacantibus.* Ne quenquam lædant: alioquin læso iniuriam probante conuicti competenti feueritati subiiciantur, *l. 1. supr. de concess. Aduoc.* Ne tempora agendis causis fiscalibus elabi sinant; alioquin ex facultatibus suis damnum fisci sarciant, *l. 3. hoc tit.* Ne interea dum fisci Aduocati sunt, in prouincia ea quidquam comparent, *Lomnis 5. supr. de iis que administr.*
6. **¶** Priuilegia eorum quædam repetenda ex *d. Novella 16.*

De OFFICIO Aduocati fisci: tum fisci, tum priuatorum respectu.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. Aeliano Proc. Afric. Post alia.

Isr Aduocatus, pœnam metuens, caueat, ne fiscalia commoda occultet: neue, nullo negotio existente, fisci nomine priuatis audeat calumnias commouere. Dat. v. l. Id. Nouembr. Treu. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

INTERPRETATIO. Hij qui fisci nostri commoda, vel utilitates tuerentur, hanc debent custodire mensuram, ne negligentes circa ea quae nobis iure debentur existant, & ne provincialibus calumniatores, dum aliquid ab iis iniuste fisci nomine repetunt, adprobentur.

NOTÆ.

L. fisci aduocatus, 3. Cod. eod. tit. quæ vnica lex, ex hoc titulo in Cod. Inst. transfusa est. Iungenda autem huic l. est lex 1. sup. de concess. Aduocatorum: Imò etiam, vti cenfeo, l. 2. infr. de amona & trib. lex 1. infr. de exactionib. Aeliani huius Proconsulis Africæ meminit ipsemet Constantinus epistola ad Probianum P. C. Africæ huius Aeliani successorem, apud Augustinum ep. 68. & lib. 1. contra Cresconium, c. 74. Item Opratus lib. 1. & Acta Felicis, edita Parisiis. Hic ille scilicet est, qui de Donatistarum & Felicis Aprungitani causa Constantini mandato cognouit, ac tandem (Volusiano & Aniano Coss. id est. Anno Dom. 114.) XP. Kal. Martij contra Donatistas pronuntiavit: teste Augustino, post collat. c. 33. & epist. 152. v. plura in Prosepegr. Neue: id est, & vice versa, ne. Nullo negotio, id est, Nullâ causâ, nulla lite, nulla substantia litis. Ita quoque d. l. 1. sup. de concess. Aduoc. & d. l. 3. Cod. eod. tit. At d. l. 2. de amona & d. l. 1. de exaction. & l. 1. Cod. de lucris aduocant. Kal. Nou. Hic inferenda sunt ex d. l. 1. sup. de concess. Aduoc. hæc verba Acc. XP. Kal. Mar. Karthagine, Sanè Consules subscripti, tempore datæ legis, non conueniunt: Imò in totum Consules huic l. subscripti mutandi sunt: neque enim Anno 315. Constantinus Treueris constitit. neque Aelianus A. 315. PC. Africæ fuit: sed Probianus. Quare subscribendi huic l. & cæteris, quæ illi coniungendæ sunt, Consules Constantinus A. III. & Licinius III. id est, Annus 313.

COMMENTARIVS.

MNES huius tituli constitutiones eò spectant, vt rectè & innocenter per Aduocatos fisci, fiscalia commoda procurentur, fidemque cum veritate tueantur (vri loquitur lex 3. infr.). Quandoquidem Aduocati fisci, non semper probi erant, de quo est Herodianus quoque locus lib. 7. c. 4. Quare & OFFICIO eorum & ELECTIONI certæ leges ponuntur. Et quidem CONSTANTINI M. duæ constitutiones de Aduocatis fisci primo loco occurrunt: præter quas sunt duæ aliæ insuper eiusdem constitutiones, in quibus de Aduocatis fisci agitur: puta lex 3. sup. de petitionibus: lex 1. sup. de concess. Aduocat. (quæ huic inter alias iungenda est) Inter alias scil. curas Constantini M. hæc quoque fuit, vt Aduocatos fisci iustos haberet. Quam in rem est hæc eius constitutio, pariter vt d. l. 1. sup. de conc. Aduoc. Quæ vtraque Constantinianæ constitutionis ad Aelianum Proconsul. Africæ datæ pars est: quæ is OFFICIO eorum certas leges ponit: hinc Fisci utilitati, inde verò Provincialium securitati, à fraudibus & concussionibus publicarum personarum, consulum cupiens; ex qua ipsa constitutione desumptas insuper puto legem 2. sup. de amona & trib. & l. 1. infr. de exactionib. quæ postrema potissimum collata cum d. l. 1. sup. de concess. Aduocat. id comprobare videtur.

Ergo quid cauendum sit Aduocato fisci, quæue eius partes sunt hac l. definitum iuit Constantinus M. Ita scil. Aduocatos fisci rem fisci accurate iubet, vt ne fisci utilitatem occultent; contra, ne fiscalis nominis obtentu, priuatis calumniosas actiones & lites intentent, & vt Græci hinc effertur δὲ ἀπαρὸς κατηγορίας ἐπιβουλεύειν ἐτέροις. Quæ vtiq; summa officij Aduocati fisci est: atque id eò hæc vnica lex ex hoc titulo in Cod. Inst. transfusa est. Hactenus scil. Aduocatum fisci sese benignum

& iustum præbere oportet, vt ne commoda Fisci dissimulet: hactenus fisci commodis consulere efficaciam & instantiam suam, vt ne priuatis id eò conueniat aut vexet: denique, vt ait lex 3. fidem cum veritate tueatur. Quæ officij regula & aliis quoque rem alienam & fauorabilem gerentibus publicè posita est; veluti Tutoribus l. quotiens 9. §. 6. π. de admin. tutor. l. 6. Cod. de admin. tutor. l. 2. Cod. de his quib. vt indign. Verba d. l. 6. hinc apponi merentur: Non est ignotum, tuores vel curatores adolescentum, si nomine pupillarum vel adultorum scientes CALVMNIOSAS instituant actiones, eo nomine condemnari oportere, ne sub prætextu NOMINIS eorum, propter suas similitates, secure lites suas exercere possent existiment.

Exerranti porò Aduocato fisci extra hanc regulam pœnam, & competentem seueritatem minatur Constantinus M. hac l. & d. l. 1. sup. de concess. Aduocat. Quod vtiq; arguit, quis, quamque innocens & iustus Constantini M. animus erga fiscum suum, quis erga priuatos fuerit. Imò ex prox. l. apparebit quàm potior apud eum priuatorum causa fuerit, quàm fisci. Omittre verò hinc non possum de officio Aduocati fisci præter Ansonij locum quem profero ad l. 2. infr. Theodorici R. epistolam apud Cassiodorum 1. variar. 2. 2. vbi Aduocatum fisci instruit, rebus verbisque huic l. imò omnibus huius tituli constitutionibus, quàm congruentibus. Sume igitur FISCO nostri TVENDITA negotia: Ita per medium iniustitiam transire maderatus incede, vt nec CALVMNIA innocentes graues, nec iniustis petitionibus reprobatores exoneret. Illa enim vera lucra indicamus, quæ integritate suffragante percipimus. Non ergo quoribus superes, sed quem admodum vincas inquiramus. Aequitatem nobis placiturus intendere: non querat de potestate iustitiam, sed potius de iure victorias: quando laudabilis à parte fisci

fisci perditur, cum Iustitia non habetur. Nam si Dominus vincit, oppressionis inuidia est: aequitas vero creditur, si supplicem superare contingat. Non ergo paruo periculo causas dicimus, quando tunc fama nostra proficit, cum se COMMODITAS iniustitia subducit. Quapropter sit interdum causa mala fisci, vt bonus Princeps esse videatur: maiori quippe compendio perdimus, quàm si nobis indebitè victoria suffragetur.

Tandem quod pœnam artinet, quàm hinc committatur fisci Aduocato Constantinus, sed indefinitè, notanda ea quoque, quàm Theodosius Iun. comminatur l. ult. sup. de bonis vacantibus. Fisci verò peritronus, inquit, detrimentum quod vitio eius, fisco ingertur, resarcire arguatur: Aut si litem improbè miquam intenderit, redditione sumptuum damnorumque coërcebitur, ad quam v. quæ dico: vt & consuli velim quæ Mornacius ad hanc legem.

E DVOBVS à Principe, diuersis temporibus Aduocatis fisci creatis, vter potior sit.

II. * Idem A. ad Pacatianum P. P. II

TSI potior apud nos priuatorum causa est, quàm fisci tutela, præcipimus tamen, si à nobis plures defensionacula fisci meruerint, cum præponi ceteris, qui melior, innocentia potior, literis pollicentur reliquis, examinata fide esse nosceretur: etiam si post alios hoc beneficium à Nostra Clementia reportabit. Dat. 11. Non. Iul. Singindurum, Oprato & Paulino Coss. [334.]

NOTÆ.

Abest hæc lex à Cod. Inst. De causa, mox viderimus. Pacatianus PP. sub Constantino M. Eidem inscribitur hoc ipso Anno lex 1. infr. de suariis: (ex quâ apparet eum PP. Italicæ fuisse) & Anno prox. Commilla dignitate eius: l. 1. sup. de lucris officiorum, lib. 3. c. 9. Defensionacula fisci, id est, defensionis vnde & defensor fisci, defensor domus Principis. v. Paratit. Reportauit. Singinduri in Mytia, mox Naissa in Dacia constitit hoc tempore Constantinus M. vide Chronicon nostrum.

COMMENTARIVS.

ALTERA isthæc hoc tit. Constantini M. constitutio est de Aduocatis fisci: Quisnam videl. è pluribus, quibus Imperator defensionem fisci, id est, Aduocati fisci munus commisit, diuersis temporibus, præponendus sit: Finge, Imperatorem Aduocatum fisci aliquem fecisse, mox alium, id ipsum ab eodem Principe impetrasse: & sic vtramque codicillis Principis muniri: Quaritur, vter præponendus sit? Et definit Constantinus M. hac l. non vtiq; ilicò priorem tempore præferendum, verum eum qui examinata fide, Innocentia potior, literisque pollicentur fuerit, ctsi tempore posterior. Ratio dubitandi erat à studio seu moribus ipsiusmet Constantini M. nempe quod potior apud eum priuatorum causa esset, quàm fisci tutela: vnde efficiebatur, in hac questione non spectandum, vter ex promotis fisci commodis promouendis aptior & idoneor esset, verum quis prior Principis iudicium promerisset: Ac maximè (vt id addam) cum sacrilegij instat sit dubitare an is dignus sit, quem elegit Imperator, vt ad Symmachum P. V. rescribebat Valentinianus Imp. l. 2. C. de crimine sacrileg. Proinde pro eo qui prius promotus esset respondendum videbatur. Quomodo & sexennio fermè post hanc leg. vt & hoc tertio loco addam: in rebus donatis filius eius Constantius potior esse voluit eum, quem anteriore tempore Imperialis donationis ostenderet: l. 5. sup. de petition. Et tamen Constantino M. hæc in sp. aliter visum: nam, vt maximè priuatorum apud ipsum causa potior esset, quàm fisci tutela, ac proinde eius augendi cum priuatorum incommodis studium: attamen potior illa priuatorum causa, non id efficere debet, vt negligantur fisci commoda, dummodo innocenter ea administrantur: Quod ipsum in priuatorum utilitatem recalcaturum est: si videl. Innocens vir, literisque pollicentur fisci com-

moda procurer; Sic enim priuati à calumniolis litibus liberabuntur, quibus alioquin obnoxij essent si neque innocens, aut inruditus fisci commoda tractaret. Et hæc quidem est Constantini M. h. l. ratiocinatio, quæ non ilico cuius appareret. Nunc de Quinque videndum est.

Primo loco occurrit optimè Principis dictum illud de moribus suis: Quod potior apud eum priuatorum causa sit, quàm fisci tutela: Quod de se dictum aliæ complures Constantini M. constitutiones contestantur & confirmant. De Constantio Chlora patre eius hoc ipsum prædicat Eutropius lib. 10. Vir egregius & præstantissima Ciuitatis diuitis provincialium ac priuatorum studens, fisci commoda non admodum affectans, dicensque melius publicas opes & priuatis haberi, quàm intravnum claustrum reseruari: Videndus hanc in rem & Auctor Vita Constantini lib. 1. c. 10. Similia aliorum Principum dicta, vel de his scripta, vt & iuris Auctorum definitiones, quibus ostenditur potior esse priuatorum causam quàm fisci tutelam, hinc cumulare supercedeo, quæ congeri solent ad l. non puto, π. de iure fisci: etiam ex Plinij Panegyrico ad Traianum. Cum hac descriptione congruit omnino illa Ansonij in Parenta- lib. de Latino Euronio 15.

Ore decens, bonus ingenio, facundus, & omni Dexteritate vigens, præcipuusque fide: Hoc Prefectura sedes; hoc Illyris ora Præsida te experta est, fisci & ipse cliens.

Secundò obseruandæ sunt hac l. Qualitates (vt hodie loquuntur) duæ illæ, quas Constantinus M. in Aduocato fisci spectari vult, Bonitatem, Innocentiam, morum & literarum peritiam, summam fidem: vt ne videl. quid cupidè aut auariter agat, aut per ignorantiam admittat. Et verò quis neget, summam,

summam, in literis & quidem iuris studio peritiam exactam in Aduocatis fisci requiri? cum tot Caducorum causæ & fiscalium iurium controuersie, non nisi ex intima Iurisprudentiâ decidi possint: cuius ignorantia si in Aduocatum fisci cadat, quam perniciosè ab eo errari necesse est.

Terriò, ex hac quoque leg. vt & ex leg. 1. supra de lucris officior. colligi potest, quo animo Constantinus M. & Pacatianus PP. cui duæ leges illæ inscribuntur, literarum studia seu liberalia complexi fuerint. Certè Victor, de Constantino, inter cæteraeius Elogia & hoc memorat, *Nurire*

Artes bonas, præcipuè studialiterarum.

Quarto loco obseruandum, hanc legem pertinere ad *Aduocatos fisci* in foro Præfecti Prætorio, quos Imperatores ipsi elegere, vt hæc lex docet: cum in aliorum Magistratuum foro Aduocati fisci ab ipsis Magistratibus eligerentur, *l. vlt. infr. hoc tit. de quo vid. & Paratitlon.* Hinc & examen huius rei Præfecto P. hæc leg. committitur.

Postremò notandum hanc legem à Triboniano abdicatam, proculdubio quod tempore priorem hoc casu potiorẽ seu prælatum vellet.

¶ *Aduersus COLLISIONES & PRÆVARICATIONES Aduocatorum fisci, in necem fisci.*

III. * Imp. CONSTANTIVS A. ad Petronium Vic. Afric.

PATRONI fiscalium commodorum fidem cum veritate tueantur: nisi forte intra præscriptas causæ cognoscendæ metas, fiscus aliqua circumscriptio-
ne fuerit inrexitus, conclusionis fraude vulgatâ, ex eorum facultatibus reciperet quidquid calliditate præuaricationis perdidit. Subscripta v. Id. April. Aquil. Acyndino & Proculo Coss. [340.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Inst. quia sufficere visa lex 1. supr. Iungenda autem ei lex 3. supr. de dilationibus.

¶ Constans de quo mox.

¶ Petronius Vicarius Africæ sub Constante.

¶ Citra præuaricationem, vt sine leg.

¶ Quatuor vel sex mensium d. l. 3.

¶ Invetiri circumscriptio, hæc leg. laqueis conditionum, l. 28. supr. de cohort. necessitatib. apparitionum ciuilium, l. 12. supr. de Veteranis.

¶ Reciperet, fiscus scil.

¶ Ad hanc subscriptionem vide quæ scripti d. l. 3. & quæ mox dicam.

¶ Nam si vel potius ne si.

¶ Ita quoque d. l. 3. in Manuscriptis, & in C. Inst. Atenim in edictis, Pl.

COMMENTARIVS.

CONSTANTIS hæc constitutio est, cui etiam socianda venit velut vnus & eiusdem constitutionis pars l. 3. supr. de dilationibus non Constantij: quod ex subscriptione eius liquet: subscripta enim seu data dicitur A. D. 340. Aquileiæ, vbi tum Constans versatus est post cæsium fratrem apud Aquileiam: de quo videnda *Consultoria Theodosiana*, & quæ diximus ad d. l. 3.

¶ Ea porò constitutione Constans fisci commodis non vnâ ratione consultum iuit; partim ne fisci commoda diu protraherentur quem in finem idem

breues temporum metas ad causas fiscales finiendas seu terminandas posuit, d. l. 3. quæ etiam hæc legis huius particula indicantur: partim vt incorruptè ab Aduocatis fisci causæ fiscales agerentur citra circumscriptio-
nem, collisionem, aut præuaricationem: cui occurrit hæc huius l. particula: Idem sc. Constans præuaricatores Aduocatos fisci, veluti si non necessariis dilationibus tempus præstitutum præterlabi per collusionem, calliditatem, vel præuaricationem finerint, damnum fisco datum sarcire iubet.

¶ *De ADPONENDIS fisci Aduocatis à Rectoribus provinciarum cum de re priuata lis vertitur.*

IV. * Imp. VALENTINIANVS & VALENS AA. ad Rufinum PP. P."

VICARIOS Præfecturæ, Ordinariisq; Rectores, præcella Sinceritas Tua, istius sanctionis auctoritate commoneat. Vt priuatæ rei nostræ, quotiescumque aliquas vel denuntiauerit, vel excepit actiones, idoneos tribuant Aduocatos. Dat. xiv. Kal. Iun. Remis, Lupicino & Iouino Coss. [367.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Inst. quia sufficere visa lex 1.

¶ Rufinus PP. sub Valentiniano Sen. A. D. 365. 366. 367. v. Prosopogr. & Am. Maxcell. lib. 27. p. 361. 369. 377. Et quidem fuit in PP. Italiae.

¶ Vicarios Præfecti P. Italiae obseruare de quibus in Notitia: qui ab Ordinariis Rectoribus separantur.

¶ Ordinarij Rectores, id est, Rectores provinciarum: vid. Gloss. Theod.

¶ Sinceritas tua præcella: Titulum Præfecti P. obserua, v. Notitiam Dignit.

¶ Res priuata nostræ, Denuntiauerit autem, hæc est, innotauit: et solemnè denunciationem more: de quo lib. 2. supr. tit. de denuntiatis.

" Remis hoc tempore in Gallia Valentinianus consedit: quod plures alia constitutiones docent: vid. Consil. Theodos.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris hæc constitutio est, de Tribuendis & Adponendis Aduocatis fisci, & quidem idoneis, in libris Rei priuatæ: A Vicariis scil. Præfectorum P. & Rectoribus provinciarum idoneos Aduocatos dari iubet, siue fiscus Reipriuatæ nomine agat, siue conueniatur: agat, siue conueniatur: agat, vel vt hæc l. dicitur, *actiones denuntiauerit*: de qua denunciatione litis dictum suo tit. supr. lib. 2. t. 4. Id si intellexisset Gutherius, non lib. 3. c. 25. p. 631.

de offic. domus Augustæ, id de denunciationibus Thelautorum & cæterorum ad fiscum pertinentiũ accepisset: perperam omnino; est enim hæc lex de Denunciatione litis.

¶ Illud interim ex hac l. discimus, datos & electos Aduocatos fisci in foro Vicariorum & Rectorum provinciarum ab ipsismet Vicariis & Rectoribus. Aliud in foro Præfecti Prætorio: ibi quippe dati à Principe: l. 2. supr.



DE FISCI DEBITORIBVS.

TITVLVS XVI.

X. COD. IVST. II.

De conueniendis fisci debitoribus. Ita plenius Cod. Inst. repudiata l. 1. h. tit. quæ etiam ad Tit. de fide & iure hasta: potius pertinet.

PARATITLON.

DEBITORES fisci, Rubr. & l. vlt. h. t. fisco obnoxij: l. 2. veluti Susceptores, Exatores, d. l. vlt. item Diacatochi, qui fiscales lacerarent rationes, l. 1. seueritate Iudiciariâ ad solutionem urgebantur, d. l. vlt. Patrimonia eorum vendebantur, l. 1. neque cessionis beneficium ipsis competebar, d. l. vlt. neque solutionem frustrari eo obtentu poterunt, quod ipsi alios debitores haberent: l. 2. et si alioquin veri eorum debitores à fisco conueniri poterant: l. 3. Quod appellationes attingit: potuerunt & fisci debitores appellare, ex l. 14. 21. 28. 39. 41. 45. 46. 64. de appellat. quod aliquando immutatum, l. 1. 2. quorum appellat. etiam in specie l. 26. de appellat. Quod & de manifestariis debitoribus fisci cautum: l. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 18. 19. 21. 27. 30. 32. quorum appellat.

I. * Imp. Valentinianus, & VALENS AA. ad Auxonium R. P."

DE diacathocis quosdam comperimus, ita fiscales lacerasse rationes, vt satisfieri ærario nostro, sine patrimonij eorum venditione, non possit: Sed eorundem bonis propositis, nonnulli fiscalem refugiant functionem, metuentes, ne si aliquam bonorum emerint portionem, etiam ad reliqua debita inferenda teneantur: Nihil igitur ab his amplius flagitetur, quam, pro rerum viribus generaliter comparatum, decursis hastis, voluntaria fuerint pretij oblatione polliciti. Dat. Kal. Septembr. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst. Quæ melius collata fuisset sub tit. prox. vbi etiam lex 2. quam Tribonianus seruauit, quæque eundem Valentem auctorem habet, eandem sententiam præfert.

¶ Auxonium PP. Orientis sub Valente: de quo v. Prosopogr. vide & interim l. vn. infr. de Classicis, & Zosimum, lib. 4. p. 741.

¶ Pro Diacathocis, διακατοχοί, de quibus mox.

¶ Lacerare rationes fiscales h. l. & l. 6. supr. de Numerariis: lacerare patrimonia fortunæque: l. 11. supr. de cursu: lacerare commoda publica, l. 36. infr. de decurion.

¶ Venalibus sub hasta: Proponere, pro venale quid proponere: v. l. 2. supr. de Veteranis, & Gloss. Theod.

Tom. III.

Q O O 2

¶ ¶

"Est qui tentabat, & in his Cuiacius, ad l. 37. r. de iure fisci: auctionem. Ego nil mutam: sequentia enim ostendunt, quid sit fiscolem functionem referere: nempe, merere ne ad reliqua inferenda quis teneatur. Functio fiscolem, est debitum fiscole.

"Et sic vniuersa debita.

"Vires rerum, sunt modus rerum & facultatum: vid. Gloss.

"Hactenus decursum: h. l. & l. 2. infr. de fide & iure hasta: hactenus habitus, l. 1. infr. de domib. ad rem priu.

"Malum referre hanc l. ad Valentianum, & Valerium II. A. A. COSS. id. An. D. 368. patet vt l. 2. infr. de patroc. vicor. leg. 2. infr. de milit. veste: l. 4. infr. de iur. iuris.

COMMENTARIUS.

DE EMPTORIBVS qui sub hasta, bona quedam diacatochorum qui fiscoles rationes lacerauerant, emerunt, quatenus videlicet illi teneantur, est hac Valentis Imp. constitutio data ad Auxonium PP. Orientis: Ab hoc tit. fugitiua, quæque melius posita fuisset sub tit. prox. infr. de fide & iure hasta: quo titulo lex 2. eiusdem Valentis huic omnino concordat, quam etiam Tribonianus, hac spectat. prætulit, nonnullis ex hac l. adscitis.

¶ Ante omnia videndum est, quinam sint h. l. Diacatochi? Quod statuere difficile est. Dicuntur sanè hi hac l. fiscoles lacerasse rationes. Quomodo & Numerarij publicarum ciuitatum rationes veris fraudibus lacerare dicuntur, l. 6. infr. de Numerariis: qui sanè publicas rationes ciuitatum tractabant. Item vniuersi qui ex Comitibus, vel ex Præsidibus suffragio perceperunt dignitates, iu-bentur plebeiam capitationem sustinere, ne com-moda publica sub vmbra suffragiorum pactione lacerentur: l. 36. infr. de decurionib. Item vetantur l. 15. infr. de cursu publ. otiosis adiuu cultibus pa-trimonia provincialium fortunæque lacerari (per translationem:) Lacerare propriè est perdere rem aliquam: Ita etiam Plautus Mercatore, Actu 1. sc. 1. Lacerari valde suam rem, illius augerier, quod paulò post ait, funditare ac perdere. Denique lacerare, est conturbare, decoquere. Quæ cum ita sint, videri possunt Diacatochi fiscoles rationes tractasse: hi quippe demùm publicas lacerare videntur rationes, qui eas tractant: qui cum Arario non satisfaciunt, ad patrimoniij eorum venditionem decurritur. Et tamen Græca vox Diacato-chon, διακατοχων possessores, detentatores indubiè significat, vt κατοχον, vel teste Paulo l. 1. r. de adgu. poss. & διακατοχων possessionem passim in libris Iuris Græcis, & Glossarum scriptoribus. Sed & Theodosij M. constitutione ad Cynegium emissa, puta l. 7. Cod. de omni agro deserto, & quando steriles fertilib. imponantur, diacatochia mentio fit: ita quidem vt possessionis & possessoris genus quoddam fuisset, ibi indicetur. Posteaquam scil. dixit ea leg. eos qui fundos patrimoniales defectos exercebant, fertilib. præstiterunt, saluo patrimoniali canone perpetuo iure sibi eos habere & suis relinquere, neque εριστολιω sterilium pati necesse habere: contra eos qui opimos possident, pro defecta portione (cuius εριστολιω pati eos necesse est, summam debiti implete oportere: Tertio, eos qui medij generis fundos emphyteuticorum detineat, putà neque in totum idoneos, omnibus modis defectos seu vacuos, sterilium partem & εριστολιω accipere cogi sub hoc præmio, vt biennalis canonis immunitate fruantur. Tandem subiicit: Nemo tamen qualibet meriti & potestatis obiectione sub-mouetur, id est, excipiatur, qui minus ad diacatochie vicem, defectas possessiones patrimonialis iuris accipiat, eorum tributa & canonem soluturus. Vbi, ad diacatochie vicem, significat ad compensationem possessionis: ad vicem (nam id ita explicandum) id est, loco & pro compensanda diacatochia εριστολιω genere & æquitate: Ergo diacatochia fuit possessio,

detentio, quomodo Budæus iam rectè vertit: & ita passim in iure vsurpatur, in Glossis διακατοχων possessio, διακατοχων possessor, detentator: pro bonorum possessione apud Græcos Iuriconsultos: & in Gloss. Labæi διακατοχων κληρονομια. Quare & diacatochus possessor forè tracta significatione à genere ad speciem, diacatochus possessor fundorum patrimonialium perpetuo ac priuato iure velut domesticorum & auita successione quæsitorum, vt ait lex 7. Cod. de omni agro deserto, saluo patrimoniali canone; vt ita opponantur diacatochi Emphyteuticarij qui domini non efficiuntur, l. 1. r. si ager veftig. Et ita video quoque sensisse Dominicum de prerog. allodior. c. 3. p. 67. Et quidem appellatione, vt existimo, propria per Aegyptum: vbi huiusmodi Græcæ appellationes vsurpatae plures tum personarum, tum rerum, quas cumulauit ad l. 1. 2. infr. de frum. Alexandria: & l. 6. infr. de patroc. vicor. Sanè duæ illæ leges, quibus diacatochorum & diacatochie mentio fit, hac inquam, & d. l. 7. Præfectis Prætorio Orientis inscribuntur: hac Auxonio; d. lex 7. Cynegio: qui & ipse aliquandiu Theodosij Imper. mandato in Aegypto & Alexandria vixit: vt ostendi ad leg. 19. infr. de petitionibus. Nil moror iam quæ Accursus hic, aliique postea errauerunt: imò nec quæ Alciatus ad d. l. 7. C. de omni agro deserto: qui diacatharotia munus ibi fingit, cum Imperator fundos priuatis ita concedit vt purgentur.

¶ Ergo cum multi ex huiusmodi diacatochis, publicas lacerassent rationes, id est, Arario non satisfecissent, debita non intulissent, canonem inquam tributarium, quem ex diacatochia debebant, necessariò decumentum ad patrimoniij eorum venditionem, & ad bona eorum proponenda sub hasta: Sed cum metu quodam detererentur emptores ab his emendis, cum metum his Valenti hac l. adimere visum: Scilicet qui aliquam saltem bonorum ad diacatochos pertinentium portionem empturi erant, verebantur, ne ad solida debita tenerentur: quasi nunquam securi futuri, quandiu aliquid fisco adhuc deberetur. Verùm, vti dixi, hunc metum & scrupulum adimit hac leg. Valens Imp. hoc constituto, nihil amplius ab emptore exigendum quam pretium portionis quod obtulerunt. Qui ex hasta publicè quid emit, si pretium tantummodo quod licitatus est inferat, securus est, neque ultra tenetur ad reliquam debitorum portionem. Quæ ipsa sententia est legis 2. infr. de fide & iure hasta: seu l. 6. Cod. eod. quæ eundem vti dixi, Valentem Imp. auctorem habet.

Et ita quidem hac leg. intelligenda est. Neque enim hac l. & d. l. 2. id quaeritur, vtrum qui rem debitoris fisci sub hasta emit, teneatur prestare & soluere reliquas, id est, quæ in reliquis residerunt tributariæ functionis, quæ quæstio est legis 36. r. de iure fisci, & tit. sine censu vel reliquis: infr. lib. 11. verùm quod magis & specialius, vtrum qui vel vnam rem emit, & portionem bonorum, pro solido debito teneatur: Reliqua debita hic, & reliqua fiscole, d. l. 2. seu d. l. 6. non sunt quo sensu aliàs reliqua dicuntur, λοιπὰς, les arreages, verùm debita etiam

etiam alia atque ad eò omnia, excedentia pretium portionis empte.

¶ Vt obiter tamen quaestionem illam attingam, num prædiis à fisco distractis, præteriti temporis tributum seu eorundem prædiorum onus ad emptorem spectet? distinctione opus est: vel enim pro ipsi reliquis tributorum soluendis à fisco res distrahitur, & tum non nisi pretium licitationis debetur, vt hac l. & l. 2. Cod. de fundis rei priuata (quæ Valentem quoque habet inscriptum, sed Valentiano reuera tribuenda est) Idemque est in perauatione si videl. alicui nouo domino assignata fuerit possessio in perauatione, l. ult. Cod. de cen-

sib. seu l. 15. infr. de Constitutibus. Vel alià de causa prædia distrahantur, ceu fisco quæsitæ, & tum ultra pretium, præteriti temporis reliqua ab emptore debentur, d. l. 36. haud aliter atque à priuato ementem reliqua sequuntur: de quo infr. tit. sine Censu vel reliquis: Quare multiplici errore hactenus inuoluuntur, etiam Cuiacius, ad d. l. 36. dum huius l. & d. l. 2. & d. l. ult. speciem & quaestionem confundit, cum sp. d. l. 36. Item dum vt has leges cum d. l. 36. in concordiam adducat, ita distinctionem rem componit, quasi Papiniani responso locus sit, nisi aliud fisco prædixerit ante venditionem, vel cauerit in vendendo.

¶ DEBITORVM suorum obtentu, debitorem fisci solutionem ideò morari non posse.

II. * Idem AA. & Gratianus A. ad Archelaum, Com. OR."

HI qui fisco Nostræ Mansuetudinis obnoxij sunt, omisâ frustratione¹ teneantur, vt quod suis nominibus debent, de suis facultatibus cogantur exsoluere: seruatis, cum compleuerint, allegationibus propriis, si quas aduersus quoscumque ex suis contractibus debitores competere sibi ex iure crediderint: ita vt aduersus eos quos sibi obnoxios adseuerant, legibus & iudiciis experiendum esse cognoscant. Dat. III. Non. Iul. Nouiordino, Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

¹ L. 4. Cod. Inst. eod. tit. Iungendæ huic videntur lex 7. Cod. de vestigialibus: & lex 1. infr. de vestibus oloueris.

² Ita quoque Cod. Inst. d. l. 4. & d. l. 7. Accursum d. l. 1. infr. de vestib. oloueris inscripco habet, Com. S. L. vt & lex 7. infr. de falsa moneta. Quod quidem postremum præteritum: versantur enim hæc leges omnes in eo argumento, quod ad dispositionem Comitis S. L. pertinebat.

³ Obnoxij, hic, & sine legis sunt debitores: vid. Gloss. Theod.

⁴ Frustratione, id est, tergiversatione, morâ: de hac voce vid. Gloss.

⁵ Id est, soluerit. Eodem sensu apud Eumenium Plautium nomine: & Implore hoc Codice l. 15. de annona: vide Gloss.

⁶ V. d. l. 1. infr. de vestib. oloueris.

COMMENTARIUS.

DEBITORVM suorum vel conueniendorum obtentu, vel indicatione, debitor fisci, actionem seu conuentionem fiscolem euitare, morari, frustrari non potest: verùm quod ipse suo nomine debet, fisco de suo soluere cogitur: seruatis illi aduersus debitorem suum legitimis actionibus. Non potest scil. debitor fisci fisco vel remittere ad debitores suos (quam veram speciem huius l. puto) vel morari, frustrari, vique quod ipse eos conuenierit. Posset equidem fisco si veller debitoris sui debitores exigere: verùm à debitore vt id faciat adigi non potest. Denique non differtur actio fiscole, quoad debitor fisci suos debitores exegerit.

¶ Cæterum huic l. omninò coherisse puto legem 7. Cod. de vestigialibus, quæ eorundem Imperatorum nomina præfert, & ad eundem, Archelaum Com. Or. emissa est: sed Consulibus caret. Quæ quidem leg. definitur, ex præstatione vestigialium nullius omninò nomine quidquam minuendum: quoniam octauus more solito constitutas omne hominum genus quod commercijs voluerit interesse, dependere oportere: nullâ super hoc militarum

personarum exceptione faciendâ. Est igitur lex illa de vestigiali Octauario, quod ex rebus venalibus fisco præstatur: de quo est quoque lex 8. Cod. eod. tit. & lex ult. de cunctis: & l. 7. Cod. de locato. Quare nunc, coassatâ illâ l. 7. cum hac l. finge: Mercatorem ob venditas in nudinis merces, octauarij vestigialis fisco debitorem esse: Non potest is exactorem fisci morari, frustrari, hoc obtentu, quod dicat, eos quibuscum contractus inuit, quibus merces vendidit, debitores suos sibi obnoxios, pretium sibi mercium nondum soluisse: vel aliter solutionem eos detrectare, morari. Quod suo quisque nomine debet, de suis facultatibus exsoluere, seu complete cogitur: seruatis ipsi actionibus aduersus debitores suos. Et sic quidem huius l. speciem ponendâ videtur, in debitore vestigialis, rerum venalium in nudinis nomine. Quod & in ipsum conuicere licet ex l. 1. infr. vestib. oloueris: quæ ad eundem Archelaum data, huic ipsi iungenda videtur: Nam & ea ad nudinas, resque venales tenetur: paragandarum vestium commercio, nudinis ea l. priuatis interdicitur.

¶ NON CONSTITVI vel Probari quem Debitorem, etiam fisci, ex propria adnotatione: sed testibus, vel cautionibus.

III. * Imppp. VALENS, Gratianus & Valentinianus AAA. Fortunatiano Com. R.P.

INTER chartulas "deportati" brevis "quidam adseueratur" inuentus, qui nomina continebat debitorum seu contractorum, cum tamen neque testibus creditam pecunia probaretur, neque cautionibus "quae inserta sunt doceantur", facile esse perspeximus, vt sub propria adnotationis manu vnusquisque faciat debitorem: Occasionis igitur huius calumniam praesenti iussione cohiberi, vt brevis vanitate reiecta, nullus ad reddhibitionem "de" his quorum nomina conscribta sunt, vrgueatur. Dat. Prid. Non. Iul. Hierap. Gratiano A. IV. & Merobaude Coss. [377.]

INTERPRETATIO. Si prolatis breues vel à quocumque dimissi inueniantur, in quibus sibi quicumque aliquos faciat debitores, nullis cautionibus prolatis, neque aliis evidentibus documentis, nullam adscribi breues obtineant firmitatem.

NOTÆ.

- * L. inter chartas 5. Cod. Iust. eod. tit. de conuenientis suis debitorib.
* Fortunatiano Comes R.P. sub Valente: de quo mox, & in Prosopogr.
* Similem locum ex Am. Marcellino mox apponam. Chartula porro vox hic propria, de domesticis. Symmachus, lib. 5.
* ep. 34. Reddunt etiam vobis chartula curas domesticas continentes.
* Consenti, habet Cod. Iust. de qua Triboniani mutatione mox.
* Brevis est chartula, adnotatio, vt hæc quoque leg. vocatur: de hac voce v. Gloss. Theod.
* Fortè, à te ipso Fortunatione.
* Insolens hæc vox, pro qua C. Iust. Contractum: Neque tamen quidquam facile mutem, contractum, pro contractu nexorum: vel contractum pro contractis.
* Cautionib. id est, chirographis: v. vel l. lecta, r. de reb. credit.
* Breui, quam vocem addidit Tribon. ad maiorem intellectum.
* Ostendantur.
* Iniquum substituit Tribonianus in d. l. 5. de quo mox.
* Vanitas breuis, sic Iuuenalis Satyra vlt.

Vana superuacui dicens chirographa ligni.

- * A te Comite R.P. in specie huius l.
* Redhibitionem, id est, solutionem: v. Gloss. Theod.
* Ex his, seu ex eorum numero.
* A te in specie huius leg.
* Addit hic Tribon. Quod & in aliis similibus causis obseruandum esse censuimus.

COMMENTARIUS.

ADNOTATIONEM seu breuem & SCHEDULAM patrisfamilias alicuius proscripti & deportati, denique chartulam manu proscripti adnotaram, nulloque teste vel chirographo munitam, inuentam inter ceteras eius chartulas, non idèo debitorem quenquam constituere vel probare: atque adèo adnotatum in chartula à fisco qui deportati bona occupauit, conueniri seu exigi, & ad reddhibitionem, id est, solutionem vrgeri non posse definit hæc l. Valens Imp. Quæ sanè famosa lex est, & ab Interpretibus Cod. Iust. iam satis illustrata, quin & similibus aliis pluribus legibus in commune firmatur, veluti l. instrumenta 5. infr. ratione 6. l. exemplo perniciosum 7. Cod. de probationibus. Nos ea tantum hic feruè sublegamus, quæ aliis intacta nouimus.

¶ Primò notari cupio, inscribi hanc leg. Fortunatiano Comiti R. P. cui alioquin inscribitur & lex 2. supr. de tironibus, lex 5. infr. de metallis: l. 2. de Aquaductu: cuiusque meminit Amm. Marcellinus, lib. 29. p. 410. & Zosimus, in eadem historia, lib. 4. p. 745. Quod quidam non inani curiositate notari cupio, verum quia hic ille est Fortunatiano Comes R. P. Molestus flagitator, cui procul-

dubio hac l. fibula à Valente Imp. ponitur. Marcellini verba de eo hæc sunt: Procopius quidam iniquus homo, barbarum cupiditatis semper addictus Anatolium detulerat & Spudastum Palatinos, exigi quæ de Aerario interceperant iussos, insidiari Comiti Fortunatiano, molestus illi flagitatori. Zosimus de eo ita: φορτηνέλιανδς τῆ τῶν βασιλικῶν ἐφεσὸς ταμειῶν ὀφειλὴν: & post οἱ δὲ τὰς ἐπίτας ἀπόλλυον πᾶδας καὶ γυναικας καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν ἐχάτη τύχη καταλιπόντες, καὶ τὸ πᾶσαζόμενον ἐν πολυτήρητων ἀσθενημάτων συλλογῶν τῶ δημοσίῳ πονδῶν γενέσθαι χερμάτων. Ergo & hac l. Valens procurrenti Fortunatiano nimietati fisci obtentu occurrisse videtur, & fortè ad eius relationem: quod colligat quis ex voce, Adseueratur: item ex illis in fin. nullum vrgueatur.

Secundò notetur quoque geminus Ammiani Marcellini locus, lib. 28. p. 408. de chartis proscripti, inquit, (ita enim legendum, non proscripti, quomodo vtraque Editio melior habet:) Romani rem mobilem, vt iussum, seruaretur.

Nunc tria Triboniani emblemata, seu interpolationes spectare iuuat: quæ inquam ab eo immutata addita in hac l. à se relata in Codicem Iustinianum.

Prima

Prima igitur interpolatio versatur circa hypothese huius legis: Est scilicet hæc lex proprie de deportato, Inter chartulas DEPORTATI, inquit: At Tribonianus substituit Confiscari, nempe generaliter eam ad omnes quorum bona confiscata porrigens, & sic huius l. hypothese ad thesin reuocatur. Et tamen non frustra est, quod in h. l. nominatim de deportato agitur: soli quippe deportati proscriptiois poena adfecti, vt ostendit lex 129. de petitionibus: vbi plura eam ad rem.

Secunda interpolatio est circa Rationem: Nempe rationem ita ingreditur Valens hęc. FACILE ESSE perspeximus &c. Pro quo Tribonianus substituit vocem Iniquum; Quomodo in l. exemplo, Cod. de probationibus. in hoc ipso argumento, exemplo perniciosum dicitur. Et tamen Valens aliud voluit: nempe, si ex huiusmodi charta quis conueniri a fisco possit, facile futurum & promiscuum, denique hanc oportunitatem occasionem calumniis (vt mox loquitur) futuram: Quo tamen ipso iniquitas rei factis & egregie ostenditur: Exemplum scilicet hoc semel admissum non ibi stitutum, sed ad alia

processum: & procline cuique fore, debitorem sibi constituere.

Tandem Ampliationem addidit Tribonianus, fin. leg. Quod & in aliis similibus causis obseruandum esse censuimus: Nempe tracta huius l. æquitate ad qualuis alias causas, etiam priuatorum: quod sanè alioquin tot aliis legibus cauetur: Quod tamen huius legis inscriptioni minus conuenit: nam cum ea data sit ad Comitem R. P. ad eos casus proprie pertinet, & aprata est, vbi de fisco seu Aerario Principis agitur, de que deportati proscriptique bonis. Sanè & Interpretatio quoque huius l. subdita eam generalem fecit. Cetera ex Interpretibus Codicis Iustini, repetere licet, nos enim alio prope amus.

¶ Illud ad praxin breuiter notari in h. l. oportet: creditam pecuniam non probari, sola priuata adnotatione eius qui sese creditorem hac ratione constitutum sit: neque vllam fidem mereri, etiam in fauorem fisci, qui fortè notatori successit: Contra, probari creditam pecuniam duplici ratione, vel testibus, vel cautionibus, seu chirographis & instrumentis legitime confectis.

¶ CESSIONIS BONORVM beneficium non pertinere ad debitores fisci.

IV. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Florentio, Proc. Palestinae.

NEMO Susceptor, vel Exactor, vel debitor fisci duntaxat, cessionem bonorum faciens, intentionem publicæ necessitatis euadat: sed omnes omnino, quos fisci nostri esse constiterit debitores, ad solutionem eam seueritate quam viget iudiciarius postulat, vrgueantur. Dat. VII. Kal. Septemb. Constantinop. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust.
* Florentius Proconsul Palestinæ sub Theodosio M.
* V. infr. tit. de susceptoribus lib. 12.
* V. supr. tit. de exactorib. & infr. tit. de exactionib. lib. 8. & 11.
* Intentionem, id est, actionem, executionem, solutionem: v. Gloss.
* Viget iudiciarius, v. Gloss. Theod.

COMMENTARIUS.

CESSIONIS Bonorum beneficium, (de quo suo titulo supr. lib. 4.) (quo videl. debitores carceris, verberumque periculo liberantur, l. 1. & 4. Cod. qui bonis cedere: τῆ τῆ σώματι τιμωρία Nouella Iustin. 135.) Susceptoribus, Exactoribus (de quibus suis titulis,) qui tributorum nomine fisco tenentur, aliisque debitoribus fisci denegat hæc l. Theodosius M. Quinimo eos ad solutionem vigore iudiciario seu congrua & dignissima poena seu seueritate vrgeri iubet. Id, inquam, exertis verbis de illis tribus Debitoribus fisci DVNTAXAT cauet hæc l. Theodosius M. A contrario igitur vetus cessionis bonorum beneficium priuatis debitoribus relinquit. Quæ & ipsa Gra-

tiano mens fuit, l. 1. supr. qui bonis ex leg. Iulia cedere: & Iustiniano Nouella 13.

¶ Inscriptio verd huius l. notanda: vbi Proconsulem Palestinæ præfuisse docemur sub Theodosio M. A. D. 385. pariter vt l. 42. de appellat. quæ data est A. D. 384. & l. 28. infr. quorum appell. A. D. 383. cum tamen antea Consularis ei præfuerit, & quidem sub Iuliano, vt docet lex 55. infr. de Decurionib. & postea quoque sub Theodosio Iun. vt docet Notitia imperij. Certe Hieronymus quoque ep. ad Eustochium 27. Proconsulis Palestinæ meminit. Sed & Iustinianus Nouella 103. Proconsularem primùm prouinciã factam auctor est.

DE



DE FIDE ET IVRE

HASTÆ

TITVLVS XVII.

X. COD. IVST. III.

De Fide & Iure hastæ fiscalis, & de Adiectionibus.

PARATITLON.

DEBITORVM fiscalium, seu fisci (de quibus *superiore titulo*) ob cessationem tributorum, vel etiam ob vestium auri atque argenti debitum *l. 2. infr. de distrab. pignor.* pro reliquis prodigorum in annonario titulo, ceterisque fiscalibus debitis: *l. 1. h. t.* pignora capiebantur, occupabantur, *d. l. 2. infr. de distrab. pign.* (vnde pignorum capio *d. l. 2.*) id est, fundi, mancipia, *d. l. 2. & l. 1. cod. tit.* vel quæcunque alia corpora, *l. 1. h. t.* pro pignore abducebantur, *d. l. 1. infr. de distrab. pignor.* Mox, conuento debitore, *d. l. 2.* & apud Iudicem interpellatione celebrata *d. l. 2. si non solueret, d. l. 2.* intra duos menses à pignorum capione, *d. l. 1. infr. de distrab. pign.* pignora vendebantur sub hasta & auctione fisco auctore, hoc ordine.

Primum, bona proscribentur, *l. 2. h. t.* vnde proscripção, *d. l. 2.* seu proponebantur, *l. 1. supr. de fisci debitorib.* Deinde licitationes fiebant, *l. 1. hoc tit.* vnde licitatio currens, *leg. 1. supr. de domibus ad rem priuatam*, seu auctio, *dict. leg. 1. & ultim. hoc titul.* (vnde sub auctione licitari *leg. 1. hoc titul.*) pretij oblatio, *dict. leg. 1. supr. de fisci debitoribus*: Idque olim hasta in foro posita, sicut omnes venditiones fiscales: vnde formula hæc, sub hasta distracta comparare, *leg. 2. infr. de distrab. pignor.* hastis decursis: *leg. 2. hoc titul. leg. 1. supr. de fisci debitorib.* hastis habitis, *leg. 1. supr. de domibus ad rem priuatam*: sub hasta sollempnis arbitrio, *leg. 1. hoc titul.* indeque & subhastatio publica, *leg. 3. hoc titul.* Tandem ei qui licitatione vicisset, addecebantur: *leg. 1. hoc titul.* adiudicabantur: *leg. 2. hoc titulo.*

Ita comparatis bonis, pretio suo non gratiosè distractis, *leg. ultim. hoc titul.* ea perpetuo penes emptores iure dominij erant, *l. 1. h. t.* perpetuo dominij iure iis potiebantur, *leg. ult. h.* firmiter comparabant, *l. 1. infr. de distr. pign.* perpetuam emptionis firmitatem emptio accipiebat: *l. 2. infr. de distr. pign.* sic muniti erant, vt nullius extrinsecus conuentioni subiacerent: *l. 2. h. t.* sic vt rescripti auctoritate infringi facta venditio non posset: *l. 1. hoc titul.* Item, etsi minorum res pro fiscali debito venditæ fuissent, *dict. leg. 1. hoc titulo.*

Atque hæc est Fides hastæ, vt *Rubricâ huius Tituli* vocatur: sic etiam vt non vltra pretium, quod obtulissent emptores tenerentur *leg. 1. supr. de fisci debitor.* & *leg. 2. hoc titul. vid. & l. 15. infr. de censitorib.*

¶ VALENTINIANI Sen. constitutio, de Fide & iure hastæ.

I. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P. "F. P. Gall.

VACVMQVE, pro reliquis "prodigorum" in annonario "titulo ceterisque" fiscalibus debitis, in quibuscunque corporibus", sub auctione licitanda sunt, fisco auctore vendantur, vt perpetuo penes eos sint iure dominij, quibus res huiusmodi sub hastæ sollempnis arbitrio fisco addixerit: Etsi quid vnquam, vt à fisco facta venditio possit infringi, auctoritate Rescripti fuerit impetratum, nullus obtemperet:

temperet: Cum etiam Minoribus, si quando aliquid ex rebus eorum pro fiscalibus debitis adiudicatur" emptoribus, repetitionis facultas in omnem intercipiatur arietem, Dat. IIII. Non. Nouemb. Trecu. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* *L. 5. Cod. Inst. eod. tit. de fide & iure hastæ fiscalis.*
 " *Viuentio huic PP. Galliarum plures alie Valentiniani Sen. constitutiones inscribuntur: quas ex Indice Personarum petere licet: & quidem inter alias, lex 4. & 6. de censu.*
 " *Reliqua sunt λοιπὰ ἐπιδικασίας, ἀρρογες, vid. Gloss.*
 " *Prodiga quid sint? mox dicam.*
 " *Annonarius titulus est, quod in annonis & annoniis speciebus fisco penditur.*
 " *Vel pro ceteris.*
 " *Subhastatio igitur dicitur non tantum de immobilibus seu fundis, venum etiam de quibuscunque corporibus. Et vsu tamen aliter obtinuit: nisi vniuersitas bonorum, vel vna cum prædiis corpora alia hastæ subiciantur.*
 " *Publicè, sub hasta sollempnis arbitrio, vt mox dicitur, non priuatim.*
 " *Addicam, Cod. Inst.*

COMMENTARIVS.

DE DEBITORVM fiscalium rebus sub hasta distractendis, non de aliis subhastationem generibus sunt omnes huius tituli leges: quibus partim Emptorum securitati consulitur, quò pertinet *lex 1. & 2.* partim Debitorum ipsorum indemnitati, quò spectat *lex 3.* Emptorum inquam securitati. *CONVLLI* scilicet factam semel rerum debitoris fisci sub hasta venditione, Principis rescripto vel ætatis beneficio vetat *h. l.* Valentinianus Sen. quæ ad rem tributariam seu censum Gallicanum pertinet: pariter vt & alie nonnullæ eiusdem constitutiones ad eundem Viuentium PP. Gallicarum data: putà *lex 4. 6. infr. de censibus*: vbi tum Valentinianus morabatur; vt ex subscriptione huius *l.* liquet, *Dat. Treueris*: Rhenum videlicet tum omnem à Rhetiarum exordio advsque Oceanum magnis molibus communiens, castris castellisque & turribus assiduis per habiles locos & opportunos, quæ Galliarum extenditur longitudo excitatis: de quo videndum Ammianus Marcellinus *lib. 28. p. 392.* Itaque cum multis operis numerosoque exercitu in Gallia Valentinianus vteretur, annonariis speciebus ceterisque corporibus ad hæc opus erat: Quæ enim nonnulli minùs præstarent, & in Reliquis residerent, pro reliquis prodigorum, & ceteris fiscalibus debitis motorum facultates fisco auctore sub hasta vendi voluit: Emptoribus ad id allectis, spe præmiique perpetui atque inconcussi dominij penes eos mansuri: ita quidem vt Principis rescripto, non magis quàm ætatis minoris beneficio, hæc venditio ritè facta deinceps conuelli possit: Quod vtique tralatitium iuris est, seu vulgaris hæc fides hastæ fiscalis est, & quidem in hac ipsa specie, vt probat præterea Constantini

M. lex 1. infr. de distrab. pignor. trib. cens. & Constantini Iunioris lex 2. cod. tit. (quæ vtraque ad Hispanias pertinet, quæ & ipsa sub PP. Galliarum erant) & Valentiniani Iun. *lex ult. infr.* Et quidem *d. l. 2.* de Minoribus pariter agitur: sic tamen vt si de minorum pignoribus & rebus ob cessationem tributorum distractendis agatur, eà lege Constantinus Iun. desideret interuentum legitimi defensoris: quod hæc lege non exprimitur, etsi proculdubio supponatur.

Ex his igitur patet, minorem non restitui aduersus subhastationem. Quod & varijs statutis deciditur. Et de hac tamen quæstione vid. *Posth. de subhastationib. inspectione 57.* Item ex his patet, hæc legem esse de venditione rerum debitoris sui factâ à fisco iure creditoris. Quare otiosè Interpretes hic agunt de venditione rei alienæ factâ à fisco, tanquam rei suæ.

¶ Illud singulare hic, & notandum, quod à *Minoris ætatis* priuilegio ad Rescripti beneficium Imperator argumentetur tanquam à pati, vel certè etiam à maiori: Nempe, quod *Minor ætas* non præstat, Principis Rescriptum vel Indultum præstare non potest. Et hæc de sententia huius legis: In qua inter alia vox *Prodigorum* notanda. Prodiga sunt quæ pro vsu quotidiano prodigi oportet: putà species annonariæ, vt ex hoc ipso loco liquet, (veluti, vinum, frumentum, esculenta, poculentæ quæ prodiguntur, *leg. plebiscito 18. π. de officio Præsidis*) *Prodigorum*, inquit hæc *lex, in annonario titulo.* Ergo *τερόπιον*, vt voluit rectè Cuiacius, & quidem in specie huius *leg. annona militaris*, quæ in dies prodigenda est.

¶ VALENTIS constitutio de fide & iure hastæ.

II. * Idem AAA. ad Felicem Com. s. l."

SI qui proscribente" ac distrahente fisco, debitorum fiscalium emerint facultates, pro earum rerum tantum pretiis" obnoxij sint, quas eos patuerit, decursis hastis" & proscriptione habitâ, compassæ: Nam ita eos munimus, vt nullius" conuentioni patiamur extrinsecus subiacerere". Dat. v. i. i. Id. Mart. Marcianop. Valentiniano & Valente AA. Coss.

- * L. 6. seu ult. Cod. de iust. cod. tit.
 * Relix hic idem ille est Comes S. L. sub Iuliano : ad quem ab eo scripta A. 362. lex 5. supr. de bonis proscripior. & cuius mentio fit l. 5. infr. de fide restitut. Hic idem est de quo Iulianus in Misopogone. p. 125. Ann. Marcellinus lib. 23. p. 256. Libanius pro Aristophane. p. 218. & ep. 29. ad Iulianum : Chrysostomus de laudib. Pauli. serm. 42. & orat. 2. de S. Babyla. & contra Gentes Philostorgius. lib. 7. c. 10. Theodoretus. lib. 3. c. 11.
 * Sic mox infr. proscriptioe habitâ : proponere. l. 1. supr. de fisci debitor : Proscribere est publicè proponere.
 * Pretio. Cod. Iust.
 * Similes formulas vide in Paratitlo.
 * Ut nullius conventionis reliquorum fiscalium nomine patiamur extrinsecus subire iacturam : ita Cod. Iustinian. de quo mox.
 * In veris Codicib. Iustinianicis similis subscriptio : malè aliter in aliis.
 * 29. A. A. III. COSS. Id est. An. D. 370. Valentiniano quippe & Valente A. A. COSS. id est. A. D. 365. Constantinopoli fuit Valens. non Marcianopoli. Itaque vel ad A. 368. Valentiniano & Valente II. A. A. COSS. quo Consulatu Valens Marcianopoli egit. referenda : vel ad A. 370. quod etiam suadet ordo hanc legum : Superior enim Anno 369. convenit.

COMMENTARIUS.

DEBITORUM, qui res debitorum fiscalium sub hasta emerunt vel deinceps emerent, securitati hac Valentis non Valentiniani, ut quidam perperam hanc l. allegant pariter constitutione consilium : Nempè pretij tantum nomine eos teneri vult, non ultra ab ullo conueniri. Quod & ipsum idem Valens alterâ constitutione sancivit, puta leg. 1. supr. de fisco. debitoribus : ubi iam dixi. Idemque constituitur leg. pen. infr. de censibus, in eo cui à peræquatore res addicta est. Non ultra inquam, siue à fisco : quod pertinet dict. leg. 1. scilicet emptor qui aliquam bonorum portionem emit, ad reliqua debita inferenda non tenetur, & nihil amplius ab eo flagitari oportet : id est, non ad solida debita fisco soluenda tenetur, quæ legis illius 1. sententia est, ut & legis 2. Cod. de fundis rei privatae : & pro parte leg.

ultim. Cod. de censibus : seu legis 15. infr. de censuribus : nempe nouum emptorem & Dominum qui à fisco rem accipit, reliquorum fiscalium nomine teneri : cui alioquin vulgo obitare creditur lex 36. π. de iure fisci : Verum ei satisfactum est ad dict. leg. 1. Neque à privato, quod proinde pertinere videatur hæc lex : argumento illorum verborum, nullius conventioni patiamur extrinsecus subiacere. Quæ verba tamen ita immutata sunt Cod. Iustinian. nullius conventionis reliquorum fiscalium nomine extrinsecus subire iacturam. Quod si ita est, rum fuerit huius leg. in summam eadem sententia quæ superioris. Quamquam nil etiam vetat, quin hac generali NVLLIVS appellatione, vtrique, & fisco & priuati comprehendantur.

VALENTINIANI Iunioris Constitutio, de Debitoris fisci bonis iusto pretio vendendis : & ESTIMATIONE faciendâ.

III. * Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius, & Arcadius A. A. A. ad Magnillum Vicarium Africæ.

SI quos debitorum imole depresso necessitas publicæ rationis adstringat proprias distrahere facultates, rei qualitas & redituum quantitas æstimetur, ne sub nomine subhastationis publicæ, locus fraudibus relinquatur, & possessionibus viliores distractis, plus Exactor ex gratiâ, quam debitor ex pretio consequatur. Hij postremò, sub empti titulo, perpetuo dominij iure potiantur, qui tantum adnumerauerint fisco, quantum exegerit utilitas priuatorum : Etenim perimquum est, ut alienis bonis sub gratiâ auctione distractis, parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori. Dat. XIII. Kal. Iul. Aquil. Acc. Id. Ian. Hadrumeti, Post conf. Tatiani & Symmachi vv. cc. [392.]

INTERPRETATIO. Si quicumque publici debiti enormitate constringitur, ut non possit hoc ipsum debitum, nisi propria vendita facultate dissolvere, in huiusmodi debito hanc Executores formam seruare debent, ut non ita rem precipitent, ut res minore quam valeat pretio distrahantur : ne tales sub quolibet contudio prouideant emptores, ut & debitor proprietatem perdat & parum fiscus acquirat.

- * L. 16. Cod. de rescind. vendit.
 * Ita differè habet Titiana, Cuiaciana, Quartana editio : errore operarum typographicarum, Parisiensis habet Magnillum : Fluius Magnilli Vicarij Africa expressa mentio apud Symmachum lib. 3. ep. 34. ad Ambrosium : Nani instar est, ut, Erater meus, inquit, Magnillus Vicaria potestate per Africam sumtus, testimonio omnium publicè priuatique conspicuus variis in ea provinciâ exerceret obseculis : Nostri optimi viri maternitatem, caterisque artus bonas, quibus etiam tuum amorem cum Liguriam gubernaret, (nam ita repono) attraxit. Et idè apud te redundantis est opera laudare comperitum. Quare impendit peto, ut cum à bânulo literarum casus morarum acceperis, religiosum pro eius reditu interuentum digneris adhibere, quò tandem patria restitutus, longè peregrinationis iniuriam desiderata quiete commuter. Ad eundem Magnillum extant eisdem Symmachi epistolæ septendecim libro 5. à 17. ad 33. sic quidem vt ep. 202. Vicarium eius iudicet.
 * Publici debiti enormitatem vocat Interpres 167. Græc.
 * Id est, publici ratiocinij, vel utilitatis.
 * Nec, C. Iust. quanquam & alij habeat Ne.
 * Vt, Cod. Iust.
 * Pretio hoc additum Cod. Iust. Et si viliorè abfoluere, pro viliorè pretio, eleganter positum.
 * Exactores pignori capiebant res debitorum fiscalium, ea que distrahantur.
 * Id est, Quare si demum.
 * Hadrumeti Vicarius Africa.
 * Hic consularis pertinet ad tempus Acceptæ, initio huius anni, huiusce legis : data quippe ea Superiore Consulatu Anno 391. Et hæc causa est cur hæc lex subnotatum habeat hunc Consulatum, Post consulatum Tatiani & Symmachi : quia, cum data fuisset sine Anni superioris, initio demum huius Anni recepta fuit. Nam aliquoties Annus hic 392. Arcadio & Rufino signari solet ; non modò à Neotericeis (quod tradidit Iuterus, p. 6.) verum in hoc Codice, & in Epist. omnibus.
 * Ita Siehardus & Cuiaciana Editio : Executores, qui in leg. ipsa Exactor.

COMMENTARIUS.

DEBITORUM fiscalium, quorum res ob debitorum molem, & necessitate publicæ rationis adstringente, sub hasta veneunt ; (nam de his propriè est hæc lex, seu propria hæc huius leg. hypothesi est) indemitati consulit hæc leg. Valentinianus Iunior, haud aliter atque securitati emptorum sub hasta securitati consulit duabus superioribus legibus : Indemitati inquam debitorum, aduersus Exactorum, vel Executorum (vt habet Interpres) & Emptorum fraudes, seu colludium, præcipitationem, (vt habet rursùm Interpres) per gratiam siue sub gratiosa auctione, vt habet hæc lex 3. aperta fraude emptoris, vel gratiâ : vt Alex. Severus in hac ipsa specie leg. 3. C. de iur. fisci : per collusionem siue fraudem, vt in eadem sp. l. 3. seu ult. Cod. si aduers. fisco. hæcenus scilicet emptorum securitati consulendum est, sic vt perpetuo dominij iure potiantur re à se empta sub hasta, vt ne miseris debitoribus, quibus res suæ pereunt, fraus fiat : contra vt bonâ fide res procedat, non per fraudem, machinationem, circumscriptioem : Quò pariter pertinet d. lex 3. Idque ipsum obtinet in venditione, auctione seu subhastatione pignorum ob priuatum debitum per gratiam facta, l. 4. & 9. Cod. de distrab. pignor. l. 1. & 3. C. si vendito pignore : l. ult. §. 5. Cod. de iure dominij impetr. Exactores scilicet qui fiscalia debita exigebant, (de quibus suo tit. infr. lib. 11. & tit. de exactioibus) eoque nomine pignora debitorum capiebant, mox & hastæ publicæ subiciebant, sæpe per fraudem & gratiam seu gratiosâ auctione per collusionem cum emptoribus viliorè pretio miserorum debitorum bona emptoribus addicebant : sic vt Exactor aliquid lucri inde faceret, & vt hic dicitur, plus ex gratiâ, quam debitor ex pretio consequeretur : Imò vt sine l. dicitur, alienis bonis sub gratiosa auctione distractis parum accederet publico nomini, cum totum periret debitori. Et sic in fraudem fisci quoque. Et hæc quidem de fine huius l. malòque, atque adeo subiecto eius.

Iam de remedio (quod secundò notandum) huic igitur malo frandique Valentinianus Iun. h. l. remedium adhibuit it ; puta vt ante subhastationem Æstimatio seu Taxatio priùs rei pignori capere inearur : Indicio insuper factò (quod hic terriò notandum) de modo seu vnde æstimatio seu taxatio faciendâ sit : nempe ex his duobus : ex rei qualitate, & redituum quantitate. His scilicet duobus pretia rerum & fundorum æstimantur, quod iuxta hanc l. de pretio excutiendo secundum redituum fundi, vel pro fructuum modo, docet quoque lex si fundum per fideicommissum 91. π. de legatis 1. l. si fundus 13. seu pen. in pr. π. de rebus eorum qui sub ruela. Alioquin (quod Quartum) si viliorè pretio per gratiam distractæ fuerint possessiones, venditionem seu subhastationem rescindi oportere definit. Quod & ipsum firmatur in fundo vendito ob vctigal Reipubl. à Scauola I. C. in leg. pen. π. de rescind. vend. & in hac ipsa specie ab Alexandro Severo d. l. 3. Cod. de iure fisci : & Diocletiano Maximianòque in d. l. 3. seu ult. Cod. si aduers. fiscum, vt & in priuatis, supra dictis legibus. Venditionis proinde rescindendæ causâ hæc inter alias notetur : Quâ causâ etiam Tribonianus hanc leg. in ritulum de rescind. venditione retulit, in dictam legem 16. eius rituli. Et sic lex hæc commodè referri potest non tantum ad hunc ritulum, verum etiam ad d. rit. de rescind. ad rit. de distrab. pignor. ad rit. si aduersus fiscum : & ad ritulum : si vendito pignore agatur. Notabilis proinde & singularis hæc lex esse potest in praxi : si agatur 1. de Exactorum & Executorum officio in rebus sub hasta distrahendis. 2. si de Æstimatione seu Taxatione præuia & præambula, vt loquuntur, ad euitandas fraudes & collusionem : qua de re vid. Mangillum de subhastat. non vno loco : Postium de subhastat. inspectione 47. Item 3. si de modo Æstimationis, de quo Postius de subhastat. dicta inspectione 47. à n. 63. Tandem & 4. si de Rescissione subhastationis agatur.



DE THESAURIS.

TITVLVS XVIII.

X. COD. IVST. XV.

PARATITLON.



THESAVRVS *Rubr.* & *l. 1. 2. 3. hoc tit. opes, d. l. 1.* conditaque ab ignotis dominis tempore vetustiore monilia, *d. l. 2.* suadente Numine, vel ducente fortuna *l. 3.* quolibet denique casu, *l. 2.* reperta.

¶ Quinam porro & quatenus Thesauri cedant, tribus *huius tituli* constitutionibus cauetur: Constantini, inquam, *M. l. 1.* & Theodosij *M. leg. 2. & 3.* Nempe indistincte inter inuentorem & fiscum aequaliter diuidi thesaurum voluit Constantinus *M. d. l. 1.* At Theodosius *M.* locorum distinctionem fecit: nempe, si in suo quis reperisset, eo potiri solum inuentorem voluit, quamcumque tandem metalli qualitas, aut reperti modus esset & sine aliquo terrore. *l. 2. & l. vlt.* si in alieno, quartam domino loci dari, *d. l. 2.* Ita tamen, vt ne ideò quis aliena effodiat, aut in locis non sui iuris per famam suspecta rimetur, *d. l. 2.*

¶ Thesauri Principis alio sensu dicuntur: de quibus v. inter alias, *l. 48. sup. de Cursu:* quibus præerant Comites Thesaurorum: de quibus *l. 14. de diu. offic. Thesaurenses, d. l. 14. & 23. de diu. offic.*

¶ CONSTANTINI M. constitutio, de Thesauris ab aliquo repertis: quid inuentori, quid fiscò, inde cedere debeat.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Rationales."



VICVNQVE Thesaurum inuenerit, & ad fiscum sponte detulerit, medietatem consequatur inuenti, alterum tantum fisci rationibus tradat: ita tamen, vt citra inquietudinem quæstionis omnis fiscalis calumnia conquelescat. *Haberi enim fidem fas est his qui sponte obtulerint quod inuenerint.* ¶ Si quis autem inuentas opes offerre noluerit, & aliquà ratione proditus fuerit, à supradicta venia debet excludi. *Dat. 111. Kalend. April. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315].*

NOTÆ.

* Absunt huius tituli leges omnes à *Cod. Inst.*

Ad Rationales curam pertinebat Thesaurorum repertorum vindictio, vt aliarum rerum priuatarum, & fisci rationum, vt *hac l.* vocantur, cura; ac nominatim bonorum vacantium vindicandorum, *l. 1. 2. 4. sup. de bon. vacant. l. 1. sup. de incorpor.* Quibus utique bonis vacantibus proximi sunt Thesauri: hinc etiam Titulus hic positus est in ordine Titulorum qui sunt de iure fisci.

Alterum tantum, id est, alteram Thesauri partem. Sic *Liuius lib. 1. numero tantum alterum adiecit.* *Plaut. 3. Epid. 4.* Imò etiam si alterum tantum perdendum est, perdam potius quam &c. *Cicero de Oratore perfectio: aut altero tanto, aut sequis maiorem esse.* Sic & *Græci, Demosthenes contra Midiam, reprobam irigov. v. Nannium 5. Miscell. 13.*

Rationes fisci: vnde *Rationales*, quibus *hac lex* inscribitur.

Quæstionis, id est, tormentorum. *v. sup. tit. de Quæstionibus.*

Calumnia fiscalis est indagatio, actio fisci nomine: *recherche, demande.* Sic quoque *l. 2. infr.*

Opes inuentas de thesauris. Sic & *Tacitus, initio lib. 16. Annal.* in eodem argumento de thesauro reperto: & *obuias opes offerre* *Daos.* *Manilius lib. 4. v. 30. scrutari caeca metalla, Depositas & opes.*

Offerre, est vltò indicare: similiter in loco *Cassiodori*, quem mox subiiciam.

De hac venia appellatione mox.

COMMEN

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. de Thesauris constitutio hæc est: quæ data est *ad Rationales*: vt pote ad quos vindicandorum omnium, quæ ad fiscum pertinebant, cura spectabat, vt docent vel *lex 1. 2. 4. sup. de bonis vacantibus: l. 1. sup. de incorporatione*: Idque sub dispositione Comitum *R. P.* ad cuius curam hæc ipsa thesaurorum fisco vindicandorum cura spectabat: de quo est *Cassiodori* locus *6. variar. 8. in formula Comitum rerum priuatarum: Depositum quoque pecunia, quæ longæ vetustate competentis dominos amiserunt, inquisitione tua nostris adplicatur arariis, vt qui sua cunctos patitur possidere, aliena nobis debeant libenter OFFERRE: sine damno siquidem inuenta perdit, qui propria non amittit.* Ceterum putaret quis, *Licinium* potius auctorem huius leg. esse, vel *Licinij* moribus conuenienterem, quos describit *Ensebius, lib. 10. histor. Eccl. c. 8.* & ex eo Auctor *vita Constantini, lib. 1. c. 47. 48.* Quod non admitto: Imò enim Constantini moribus magis conuenit huiusce legis humanitas, præ superiorum Imperatorum immanitate & auaritia: specta enim mihi sis illa *citra inquietudinem quæstionis: & rursum sine legis, à supradicta VENIA*: de quibus mox. Ergo vult *hac l.* Constantinus M. hæc tria: Primò, Inuentori thesauri, si fisco thesaurum vltò offerat, mediam thesauri partem adquiri, alteram fisco: loci tatis ita cuiusdam specie inter fiscum & inuentorem inducta: pariter vt in *sp. l. 32. sup. de petition.* Ita quidem, (quæ secunda huius l. pars est.) vt de modo Thesauri referenti illi credatur, neque ideò quæstioni is subiici possit. Conrà, (quod Tertium est) si reticuerit, proditusque fuerit, superioris beneficio priuari velit. Hæc inquam est huius Constantianæ constitutionis contentia: vbi initio quæri potest, de loco: num, inquam, hæc *lex* quoque accipienda sit de Thesauro reperto in loco suo proprioque? Quod utique videri possit, quando nullus loci hic mentio fit: verùm indistinctè, indefinitè de thesauro reperto eà agitur: cui alioquin obuiatur vulgaris iuris dispositio, imò & Theodosij *M. leg. 2. & 3. infr.* quibus, thesaurus in proprio solo seu fundo repertus domino loci eidemque inuentori integro iure cedit. Et tamen ita omnino cenfeo, hanc Constantini M. Constitutionem accipiendam quoque de thesauro reperto in loco suo (quod etiam Cuiacio rectè placuit *9. obseruat. 37.*) putà vt hoc quoque casu fisco dimidia reperti acquiratur: duobus argumentis: Primò quidem ob indefinitam Constantini orationem: *VICVNQVE*, inquit, *Thesaurum inuenerit: & mox sine leg. si QVIS autem inuentas opes offerre noluerit, &c.* Secundò, ex cognitione vetustioris iuris, quo videl. sub Imperatoribus quamplurimis, fisci sui commodo nimio plus obnoxii, thesaurus, etiam in solo suo repertus, TOTVS fisco cedebat: quod tamen, vt dixi, ad dimidiam TANTVM huius l. humanitatem reducit. Enimuerò, ante Neruam & Hadrianum id ita obtinuisse colligere quoque est ex Cællij Bassi exemplo sub Nerone, referente *Tacito, initio vltimi Annalis.* Nerua verò, teste *Zonara*, thesaurum inuentum dominis prædiorum concessit, cuiuscumque modi thesaurus esset: vt Attici quoque exemplo liquet apud *Philostratum, lib. 2. de vitis Sophistarum, in vita Herodis*: Similiter & *Hadrianus*, qui naturalem æquitatem secutus totum Thesaurum in loco suo inuentori concessit, vt testatur *Spartianus* in *v.*

Adriani, p. 9. & s. thesauros, Inst. de rerum diuisione. Quod ius sub *Seuero & Antonino Caracalla* stetit colligo ex *Calistrato l. 3. in fin. de iure fisci*: & *Paulo l. 31. §. 1. de acquir. rer. dom.* Quinimò, cum ius illud medio inter *Caracallam & se* tempore, proculdubio sub *Heliogabalo* mutatum fuisset, *Alexander Severus* thesauros pariter repertos iis qui repererant reliquit: eo tantum excepto, quod si thesauri multi seu magni essent, iis eos quos in suis habebat Officiis addidit, vt *Scriptor vite Alexandri Severi*, quam is *Constantino nostro* inscripsit, tradidit *p. 130. de quo aliquid dixi ad l. 1. si petitionis socius*: Post *Alexandrum Severum*, ante *Carum & Carinum Imperatores*, fisco thesauri denunciandi erant, etiam in suo reperti, eique aded acquirebantur: Id quod sub *Caro & Carino* abolutum docet *Calpurnius, Ecloga 4.* qui sub *Carino* scribebat:

*Iam neque damnatos METVIT instare ligoncy
Fosfor, & inuento, SI SORS DEDIT, vitur
auro:*

*Nec TIMEB, vt NVPER, dum ingera versat
arator,
Ne sonex offensa contraria vomere Massa [auri sc.
vel argenti]
Iamque palam presso magis ac magis instat aratro.*

Qui sanè *luculentus Calpurnij* locus est, cuius alioquin etiam multa verba accedunt ad *l. 2. infr.* Tandem sub *Diocletiano & Maximiano*, cæterisque, fortè etiam sub *Maxentio Tyranno*, ante *Constantinum M.* thesaurum totum fisco cessisse ex *hac l.* colligo. Quà id iam immutatum: sic vt *Constantinus* alterum tantum, id est, dimidiam fisco adquiri velit: Post *Constantinum* certè maior adhuc pleniorque humanitas constitit: redit enim *Theodosij M.* constitutionibus & *Edictis l. 2. & 3. infr. hoc tit.* ad ius *Hadrianæum*, sic vt in solo suo thesaurum repertiens, eo ex arte potiretur. Quod & *Leo* probauit *l. vn. Cod. Inst. de Thesauris*: tandem & *Iustinianus*: quæ causa est, cur hanc Constantini constitutionem à suo Codice abesse voluerit. *Vicversa*, post *Iustinianum*, thesauri toti fisco quæsti *Nonella Leonis 51.* Cedrenus *Nicophoro*: quod ius Gothis quoque placuit: teste *Cassiodoro dicta epistola 6. variarum 8.* Tam variè scil. ius istud habitum, pro Principum videlicet cupiditate seu auaritia libidinèque. Quare præceptum eorum iudicium est, qui hanc Constantini legem de thesauro tantum reperto in loco publico; fiscali, vel religioso, Cæsariue, non verò in suo, intelligendam pronunciant.

¶ Nos ad *Constantinum* reuertamur. Igitur is dimidiam Thesauri reperti fisco; cedere *hac l.* voluit, alteram dimidiam inuentori: Idque addita æquabili & clementissima lege seu conditione: pura vt qui vltò thesaurum à se repertum fisco nunciaret, ita cum fisco diuideret, vt etiam plenissima fides ei adhereretur de modo thesauri renuncianti: neque ideò quæstioni subiici posset ad veritatem indagandam. Hoc utroque scil. præmij seu veniæ genere, *Constantinus* inuentores thesaurorum ad deferendos eos fisco à se repertos, inuitate voluit: namque inquam, dimidiæ partis, & immunitatis seu veniæ à quæstione, sic vt plena eis fides adhereretur, & *de iuris in totum essent.* E contra, reticenti vtrumque beneficium denegar, hanc

PPP 3

hac l. nam cum sine l. à venia supradicta excludi
eticentem iubet, non modò quæstioni eum subii-
ciendum indicat, verùm & multò magis dimidiæ
partis beneficio priuandum: Id quod etiam diser-
tè cauit Leo, sine Nouella 51. Certè Callistrati
& sic Seneri & Antonini Caracalla ætate, qui the-

sauros, ex quo pars fisco debebatur, non detulisset,
& partem ad fiscum pertinentem suppressisset, to-
tum thesaurum cum altero tanto soluere cogeba-
tur, vt docet lex 3. in fin. de iure fisci. Quod gra-
uius adhuc est.

THEODOSII M. duæ constitutiones de Thefauris: Quidnam inuen-
tori, quid soli domino inde cedere debeat.

II. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. ad Populum
Vrb. Constantinop.

QUISQVIS thesauros, & "condita" ab ignotis dominis tempore vetustiore
monilia, quolibet casu repperit, sua vindicet potestati, neque calum-
niæ formidinem, fiscali aut priuato nomine, vllis deferentibus pertimescat:
Non metalli qualitas, non repperiti modus, sub aliquod periculum
quæstionis incurrat. ¶ In hac tamen naturali æquitate animaduertimus
quoddam temperamentum adhibendum, vt si qui in solo proprio huius-
modi contigerit, integro id iure præsumat: qui in alieno, in quartam repperitorum par-
tem, eum qui loci dominus fuerit, admittat. Ne tamen per hanc licentiam quisiquam aut
aliena effodiat, aut in locis non sui iuris per famam suspecta rimetur. Dat. vi. i. Kal. Feb.
Theosal. Gratiano A. v. & Theod. A. i. Coss. [380.]

INTERPRETATIO. Si quicumque thesaurum in sua terra inuenerit, ei ex integro quod in-
uentum est adquiratur, & nullam calumniam pertimescat. Si vero in loco alieno thesaurum casu in-
uenerit, eum qui loci dominus est in quartam inuentarum rerum debet admittere. Attamen nullus
effodiendo loca aliena præsumat ista requirere.

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst.
- De hac Inscriptione, mox.
- Thefauri appellatio strictè hic, pro pecuniâ condita: cui mox opponuntur, monilia.
- Hæc sententia infesta est constitutioni Leonis, l. vn. Cod. Inst. de thefauris: ita tamen, vt pro & ibi positum sit, id est
mox pro, mobilia, redditum, monilia.
- Condita, vox hic propria de Thefauris v. Gloss.
- Mobilia, C. Inst. d. l. vn. de quo mox.
- Sine fortuito, siue data opeta: vt §. thefauros, Inst. & d. l. vn. C. locat. & Fensdor. 56. qua sine Regal. sub temperamento,
quod sine leg.
- Calumniæ, hic vt & l. i. sup. est indagatio, actio, intentio, Inuidiosa calumniæ. l. vn. C. eod. Textor l. prox. 3. inst.
- An actionis & inquisitionis? an tormentorum?
- Similia in §. Thefauros Inst.
- 26. quid, vel cui.

III. * Imppp. Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA.
Neotherio P. P.

QOS qui suadente Numine, vel ducente fortunâ, thesauros reppererint, repper-
tis latari rebus, sine aliquo terrore, permittimus. Dat. vi. Non. Mart. Constans-
tinop. Valentiniano A. iv. & Neotherio Coss. [390.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst. patet vt duæ superiores.
- Neotherius sub Theodosio M. PP. Orientis: v. Profopog.
- Calumniæ & quæstionis vt l. i. & 2. sup.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. duæ hæc sunt Constitu-
tiones de Thefauris, quos & initio prioris
leg. ita describit, Thefauros & condita ab
ignotis dominis tempore vetustiore monilia: Quibus
concinit & Pauli definitio l. 3. §. 1. de acquir. rer.
dom. & Virgiliana 1. Æneid. Cassiodoriana item
6. var. 8. At lex, Monilia, pro quo Cod. Inst. repo-
nit, Mobilia: Verùm hoc nostrum rectum est;
Monilia

Monilia, περιβηλα, mundus omnis κόσμος, torques,
armillæ, aliæque ornamenta, vt in monumento Da-
uidis, vnde Thefaurus ab Hyrcano ablatas, teste
Iosepho lib. 13. Antiq. Iudæic. cap. 16. & de bello Iud.
lib. 1. c. 2. Itémque in Cyri sepulchro, teste Arria-
no lib. 6. expedit. Alexandr. Ita Homeri Scholastes
Πιάδος γ. περιβηλα exposuit, ἀργυρά τε ἀπὸ δέλα χρυσίμα-
ρα, opes abditas & reconditas.

Ad rem: Ergo Theodosius M. his legibus, reper-
tum in suo loco seu fundo thesaurum inuentori
loci domino addicit, naturali æquitate, vt
ipsemet ait, pariter vt §. Thefauros, Inst. de rer. diuis.
Thefauros, quos quis in loco suo inuenerit, D. Hadrianus
naturalem æquitatem secutus ei concessit qui inuenerit.
Ita vt reperitis enim latari rebus sine terrore aliquo
iubeat, l. 3. neque calumniæ formidinem fiscali aut
priuato nomine vllis deferentibus pertimescat.
Quibus concinnat & quæ Calpurnius loco quem
citauimus ad l. 1. sup. denique citra periculum quæ-
stionis, vt lex 2. loquitur: cui concinnat aliorum
Imperatorum constitutiones, Neruæ, Hadriani,
Alexandri Seueri & c. iam ad leg. 1. sup. laudau-
mus. Quâ parte Theodosius M. Constantino M.
iam amplius quid fisci sui commodis detractum
iuit, qui dimidiã tantum partem Thefauri inuen-
tori, locique domino addixerat, alterâ dimidiã fisco
vindictâ, d. l. 1. suprà.

¶ Cuius Theodosij M. in Altero, hæc quoque
æquitas cernitur, eaque Ampliatio, atque adeo se-
cundum hic caput est, quod Thefaurum inuentori
addixerit, quicumque is, & quantumque esset:
Non metalli, inquit, qualitas, non repperiti modus sub
aliquod periculum quæstionis incurrat. Sic & Nerua
Imperator inuentorem Thefauri Atticum magni-
tudine inuenti superari se dicentem, abuti iussit in-
uentò quod suum esset, referente Philostrato, lib. 2.
de vitis Sophistar. in vita Herodis. Contrâ Ale-
xander Seuerus, nam si multi seu magni thefauri
essent, addidit his eos quos in suis Officiis habe-
bat: teste Lampridio, in eius vita. Nempè ita qui-
busdam videbatur, auri fortè thesauros massamque
vt loquitur Calpurnius fisco addicendam, quemad-
modum & cæterorum peculiaris quædam auri ra-
tio hac tempestate & constitutionibus Imp. habita-
ta: vt docet lex 1. infr. de expens. lador. l. 2. Cod. de
statuis. & l. vn. sup. de petitionib. Item si thefauri
modus seu quantitas priuatam superare fortunam
videretur. Ita sanè hodie in Gallia sunt qui cen-
sent, auri Thefaurum ad Regem spectare, v. Bacquetum
des droits de Justice, cap. 32. n. 2. 3. & seqq. &
Brettium decis. 4. In quam rem B. Ludouici con-
stitutio memoratur, quam tamen alij in dubium
vocant, Bacquet d. c. n. 15. Alij fabrefactum aurum,
ac maxime specie Imperatoriâ vel Regiâ ad Re-
gem pertinere volunt, de quo Brettius d. l. loco. De
Tamerlano sanè memorant quoque, eum Thefaur-
um fisco adquiri voluisse, si iconio Regis mo-
neta insignis foret. Alia verò mens fuit, vt dixi,
Theodosio M. his constitutionibus, quibus domino
loci eidemque inuentori solidum indistinctè, inte-
gro iure, vt dicitur l. 2. vt Interpres, ex integro addi-
xit, quæ, qualis, quanta pecunia esset.

¶ Et hæc de Thefauro reperto in loco suo: At
enim thefauri reperti in alieno, quartam tantum
loci domino seruati iubet, dodrantem verò Inuen-
tori cedere: Aded scilicet (quod tertium hæc parte
Theodosianæ æquitatis argumentum est) Inventioni
& Inuentori Thefauri qui in apicum & vsum Rei-
publ. abditas opes efferret, fuit Theod. M. pariter
vt fuit Leo Nouella 5. Hinc igitur civili quoque
illa ratione Inuentoribus tam prolixè prospectum

est: Et quidem Theodosij Magni lege inue-
nienti in alieno amplissimum præmium propo-
situm, nempè dodrantis, quarta tantum par-
te loci domino seruata: Cuius proportionis &
temperamenti, vt ipse vocat, ratio non aliunde pe-
tenda est, quàm à publico, quem dixi, inuentionis
fauore. In Gallia sanè trimembris diuisio fit, inter
inuentorem, loci Dominum, & Principem: vid.
Choppinum 2. de doman. tit. 5. n. 12. & Bacquetum
des droits de Justice, c. 32. n. vlt.

¶ Et hanc tamen Limitationem seu Temperamen-
tum (quod quartum hic caput est) addit Theod.
M. in alieno Thefauro reperti hæctenus faue-
ri: vt tamen non liceat cuiquam aliena effodere, seu in
locis per famam suspecta rimari. Nempè hæctenus
inuentori factum voluit Theodosius M. dum ne
Tertio præiudicium fieret; neque in loco Tertij eo
inuito quis quid moliretur: Quamlibet thefaurus
dicatur in alieno loco latere, atque aded publicè
intertit eum erui, attamen inuito loci domino, nil
hanc in partem statuendum est, ne fortè etiam hoc
obtentu aliena adificia effodiantur: subruantur
pariter vt obtentu metallorum, in sp. l. 14. infr. de
metallis. Idem verò multo magis dicendum fuerit
de his, qui sepulchra violant, conditis opibus seruen-
dis; de quo sup. tit. de sepulch. violat. l. 7. lib. 9. Illud
igitur obseruandum, præsupponi hic thesaurum
casu fortuito in alieno repertum: contrâ, interdi-
ctum rimari in alieno Thefauro: & sic hic
frustra tractaturum quem eam quæstionem de The-
fauro in alieno reperto, voluntate domini: de qua
sanè agitur in leg. vn.

¶ Interim circa modum inuentionis, in trans-
cursu duo de Thefauri inuentione his duab. legib.
obseruanda sunt: Primum est quod dicitur, per fa-
mam suspecta rimetur, putâ siue ipso loci genio sus-
picionem faciente, thefauri in eo abdit: siue fa-
mâ καταποσπεδωτός exceptâ: siue denique vulgi
opinione, quia domus spectris infesta, quâ thefauris
dæmones incubare creduntur: de quo Palladius
in Macariis, & Cedrenus in Anastasio, p. 927. Se-
cundò obseruandum, quod dicitur l. 3. qui suadente
numine, vel ducente fortuna Thefauros reppererint: (vt
absolutè thesaurum donum fortuna vocat. l. 63. §. 1.
de acquir. rer. dom.) At Christianus Princeps Theo-
dosius M. Gentilem formulam, ducente fortuna, al-
tera καταποσπεδωτός positâ, suadente Numine mitigan-
dam putauit, & Leo Nouella 61. δὲ δ' ἀπορον dixit.
Neque enim duas hæc formulas hic aliter distin-
guo, quàm vt formulas Christianorum & Genti-
lium: Neque audio ita distinguentem; suadente
numine in somnis videl. (et si blandiri videatur Ta-
citus, initio ultimi Annalium) ducente verò fortuna,
casu scilicet dum quis alij rei operam dat. Quanquam
& è gentilibus ipsis nonnulli thesaurum quoque
Dei donum, δὲ δ' ἀπορον dixere, Libanius declamat. 11.
p. 378. Tacitus d. loco Deos obuias opes offerre. Sic
quidem vt Gentilitas Herculi nominatim, vel etiam
Mercurio hanc prouinciam delegaret.

¶ Sic rursum pro Thefauro inuentione sacrifi-
cia facta, Magis que consultos. Legatur quod do-
cet Lucianus Apollonius in Pseudomante & in Ale-
xand. & 6. de vita Philostrati, c. 16. & l. vn. Cod.
eod. tit. vide & Glycam in Analib. p. 4. Cedrenum
in Anastasio. Atenim id tacitè à Theodosio lib. 3.
improbari videretur, & disertè in l. vn. Cod. Inst. de
Thefaur. sacrificiis aut alia qualibet arte legibus
odiosa, thesaurum quærere seu peruestigare prohi-
buit Iustinianus.

¶ Et hæc quidem de harum duarum Theodosij
M. constitutionum sententiâ: quas quò propius
intueor,

intueor, ac nominatim legem 2. quæ ad populum Urbis Constantinop. emissa est; mihi mens ea, Theodosium hæc constituisse occasione Urbis Constantinopolitanæ, quæ tunc eo Authore in maius augebatur, ubi passim ædificia quamplurima excitabantur: de quo videndus vel Themistius orat. Petau. 6. p. 120. 161. 162. Quod opus cum eo tempore ferueret, multi thesauri reperiebantur, dum solum scil. verteret, & fundamenta nouis operibus ponerentur. Itaque ne præcepto thesaurorum compendio animi ædificantium frigerent, thesaurum

in priuato, siue alieno, siue suo reperit, priuato-rum commodo cedere voluit. Verum hæc coniectura nostra est. Illud certum, hæc à Theodosio M. leges positas, vt Delaiambus atque aded petitionibus thesaurorum hac parte occurreret, vt ex leg. 2. manifestè liquet: imò & Leo ex leg. 3. ibi, sine aliquo terrore: Nempe erant qui huiusmodi thesauros ab aliis repositos, his inhiantes, ad Principem deferrent, vel deferendos crederent: quam delationis atque adeo petitionis speciem Theodosius auersatus est his legibus.



DE METALLIS ET

METALLARIIS.

TITVLVS XIX.

XI. COD. IVSTINIAN. VI.

Inuerso ordine. De Metallariis & metallis, & Procuratoribus metallorum. Quia scilicet Codice Iustiniano Titulus ille stat in censu Corporum, & Corporatorum: hic inter res fiscales.

In vetusto Martyrol. IV. Kal. Septemb. Herodes metallarius, τὸ μέταλλον ἐργαζόμενος.

PARATITLON.

METALLA sunt vel Loca, quo sensu Metallorum vox accipitur l. 1. 1. 1. 3. hoc tit. l. 9. 11. infr. de indulg. debitor. (quæ & metallica loca dicuntur: l. ult. h. t. vnde & metallopus, l. 8. supr. de desertoribus) vel sunt Res ipsæ quæ secantur, l. 1. caduntur, l. 1. & 2. eruuntur, l. 8. excantur, l. 8. 11. exciduntur, d. l. 11. exercentur, d. l. 11. & 13. (vnde & exercitium metallorum, l. 3.) effodiuntur, vnde effossiones saxorum, l. 10. Sunt autem hæc Metalla, vel Lapidicinae, d. l. 8. quò pertinent lex 1. 2. 8. 10. 11. 13. 14. h. t. (id est, venæ: l. 2. 10. 11.) saxorum, l. 2. 10. saxorum nitentium, d. l. 2. seu marmorum, l. 1. & 2. vnde & marmorum venæ, leg. 11. marmorum metallum, l. 13. seu cautium nobilitas, l. 14. vel sunt Auri metalla, l. 7. quò pertinent septem leges, puta lex 3. 4. 5. 6. 7. 9. 12. h. t.

Lapidicinae seu Metalla erant vel Priuata: de quibus l. 1. 2. 8. 10. 11. 14. hoc tit. quæ & loca priuatorum generalius dicuntur, d. l. 10. Lapidicinae priuatæ, l. 8. Exque propriæ vel alienæ, l. 10. 11. 14. vel erant Metalla publica, l. 2. infr. de lenonibus: vnde metallopus publicum l. 8. supr. de desertoribus. Metalla huiusmodi lapidicinarum memorantur in Occidente veluti per Africam, l. 1. in Imperio Orientali, l. 10. 11. 13. 14. hoc tit. ac nominatim per diocesim Orientis, l. 2. in Asia, Docimenum, Proconense, Troadense, l. 9. & 11. infr. de indulg. debitorum, per Macedoniam, l. 8. h. t. per Illyrici tractum, seu Illyrici prouincias, d. l. 8. hoc tit. & d. l. 9. & 11. infr. de indulg. debitor. Sicut & auri pariter metalla memorantur per Orientem, l. 3. & 7. h. t. in Pontica & Asiana diocesi, l. 12. per Thraciam, l. 7. per diocesim Macedonicam, l. 7. per Illyricum, d. l. 7. per Sardiniam, l. 6. 9. per Gallias, & Italiam l. 9.

1. DE PRIVATIS lapidicinis hæc constituuntur: In suo marmora cadere cuique licere, l. 1. 2. hoc tit. Imò & in alieno regulariter, d. l. 8. 10. 11. 14. Secandorum marmorum facultas euique erat: (non tamen sub ædificiis, ne fortè actis cuniculis caderent, l. 14.) Quò videlicet complures marmorum venæ in lucem vsunque peruenirent, l. 2. Sic vt distrahendi, l. 1. vendendi, donandi & quo vellent transferendi potestatem haberent; d. l. 1. & 11. Hæc tamen conditione, puta vt decimæ vectigal fisco leg. 8. 10. & 11. altera decima loci domino præstaretur, dict. leg. 9. 10. 11. Deinde vt & si transferent ea, portorium eo nomine agnoscerent, exceptis tantum Senatoribus verbis Romæ, leg. 8.

leg. 8. Et hæc regulariter: Aliquando tamen certis de causis id prohibitum: leg. 3.

2. IN FISCALIBVS metallis erant METALLARIJ, Rubric. & l. 5. 6. 9. 15. seu ult. & l. 9. infr. de indulg. debitorum qui & metallici dicuntur, d. l. ult. Et quidem, qui auri metallum sectabantur, l. 7. propriè Aurileguli dicebantur, l. 9. Hi originis ratione, isti conditioni solòque genitili adstricti erant: l. 7. & ult. sic vt ab ea recedere non possent: l. 5. 6. 9. & ult. vt & eorum loca simul & proles d. l. ult. Erant alij, qui pro criminum qualitate, l. 2. supr. de panis: metallis publicis addicebantur: l. 2. infr. de lenonibus. metallo adiudicabantur, dict. l. 2. supr. de panis, dabantur, l. 11. supr. ad leg. Fabiam, metallis dedebantur, l. ult. supr. ad leg. Int. de vi, qui metallis, seu metalloperi publico, seu metallorum suppliciis, deputabantur, l. 10. infr. de indulg. debitorum. leg. 8. supr. de desertoribus: leg. vnic. supr. de his qui pot. nom. metallo implicabantur, l. 6. infr. de Decurion. in metallum tradebantur, dict. leg. 6. idque in perpetuum, leg. 40. infr. de hereticis: sic etiam vt notarentur in parte aliqua corporis: l. 2. supr. de panis.

Priuatis quoque quibuscumque Aurilegulis esse alicubi licebat: leg. 12. hoc titulo seu spontè iis exercitium [auri] metallorum concedebatur, leg. 3. his videlicet conditionibus: puta, Primum, vt fisco certum quid præstarent, puta singulis annis in ballucâ, pro dioceseon varietate, vel octonos scrupulos, leg. 4. vel septenos, leg. 12. qui Canon Metallicus dicitur, leg. 4. isque à Susceptore Largitionibus inferebatur, sicut quatuordecim vnciæ ballucæ libram constituerent, l. 4. Deinde, quod vt collegissent, fisco potissimum distrahent: l. 3.

Magistratus, quantum ex hoc titulo notare licet, qui metallorum curam habuere, fuerunt Præfectus Prætorio, l. 6. 7. 10. 11. 13. Comes S. L. l. 4. 12. 14. 15. seu ult. Comes R. P. leg. 5. Comes Orientis, l. 2. Vicarij, leg. 9. Rationales, leg. 1. Denique & proprius quidam alicubi metallorum magistratus constitutus, qui Comes Metallorum dicitur l. 3. h. t.

¶ MARMORVM secandorum ex quibuscumque metallis, & distrahendorum, cuiuscumque potestatem per Africam facit Constantinus M.

¶ De MARMORIS secandi ex quibuscumque metallis & exinde etiam vendendi facultate tributa, Constantini lex.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum Rationalem Africæ.

SECANDORVM Marmorum ex quibuscumque metallis, volentibus tribuimus facultatem: ita vt qui cadere metallum, atque ex eo facere quodcumque, decreuerint, etiam distrahendi habeant liberam potestatem. Dat. Prid. Kalendas Octobr. Constantino A. VI. & Constante Cæs. Coss. [320.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Concorat illi lex 2. 8. 10. 11. hoc tit.
 * Maximus Rationalis Africæ sub Constantino M.
 * Rationalem Africæ nota: de quo in Notis. Dignitatum.
 * An priuatis? an verò publicis? mox dicam.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINVS M. hæc l. per Africam secandi marmoris ex quibuscumque tandem metallis potestatem cuiuscumque facit: A. D. 320. etiam distrahendi facultate data. Nempe, vt compluria marmora in lumen vsunque & decus publicum peruenirent, quam rationem suggerit lex 2. prox. Imperatores Romani secandi marmoris plenam facultatem tribuere: vt Constantinus hæc l. ita & Iulianus l. 2. Gratianus l. 8. Theodosius M. l. 10. 11. hoc tit. in priuatis videl. lapidicinis, neque tantum propriis, verum & alienis: vt docet d. lex 8. 10. & 11. Et quidem hæc l. absolute seu Tom. III.

simpliciter: cum postea sub conditione quadam id permissum fuerit, d. l. 8. 10. 11. inf. hoc t. Ex hæc interim nominatim lege parer, quantopere Constantinus ædificiorum excitationi atque ornatui publico fauerit.

¶ Obseruandum & illud, pertinere hæc leg. ad Africam: cuius Rationali ided ea inscribitur: Rationali, inquam, summarum Africæ, cuius mentio quoque fit in Notitia Imperij: vt & Rationalis summarum Numidiæ: Præter quos etat & Magister rei priuatæ per Africam: Cui hoc ipso Anno inscribitur altera Constantin. Magn. lex 4.

QQ q supr.

Supr. de iure fisci. ¶ Quare notetur hic locus de marmore Africano, pariter vt altera lex Iuliani, putà lex 16. supr. de cursu publico. cui iungenda lex 7. Cod. de adific. priuat. vbi de columnis vel statujs. De Lybico marmore Themistius quoque orat. 6. Numidici marmoris frequens mentio inter alios apud Plinium, lib. 5. cap. 3. &

lib. 36. cap. 6. ¶ Cur autem Rationali Africa hæc lex inscribitur? Nempe idèd, quia absque eius licentià marmor hæcenus cadere non licebat, & aliquid ex marmoribus fisci nomine exigebat de quo postea ad leg. 10. infr. Quod hæc leg. abrogatur.

¶ MARMORVM cadendorum potestatem cuique facit per Orientis diocesim Iulianus.

II. * Imp. IULIANVS' A. ad Rufinum Com. Officiorum'.

¶ VONIAM, Marmorum cupiditate, in inmensum quoddam saxorum' pretia aucta sunt, vt sumptuosa voluntas' copiâ relaxetur, permitimus omnibus, vt qui volunt cedere, habeant licentiam adtributam: Fore enim' arbitramur, vt etiam conplures saxorum nitentium' venæ' in lumen vsûmque perueniant. Dat. XI. Kal. Nou. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTÆ.

- * Absq; hæc lex à Cod. Inst. velur temporaria.
* An Iuliano Imp. hæc lex tribuenda sit? mox discutiam.
* 29. Orientis: de quo Rufino Com. Orientis hoc ipso Anno Am. Marcellinus lib. 23. p. 255. in fin. Hic idem videtur, cui superiore Anno inscribitur lex 10. in fin. de operibus publ.
* Saxa hic & mox plenius saxa nitentia, sũ. Marmora.
* F. Voluptas, qua voce etiam vitur in hac ipsa re Plinius, lib. 36. cap. 1. & 2. Quaquam & istud ferri potest. Et sæpè hæc inter se mutantur. Sic & apud Firmicum. Qui se ob aliena gratia voluntatem nimidinati sanguinis acturâ ad mortis spectaculum veniunt.
* Sic enim fore arbitramur.
* Nitentia saxa sunt marmora, vt sup. Cautium nobilitas, l. 14. in fin.
* Vena Marmorum, saxorum, h. l. & l. 10. l. 1. inf. sic & venæ auri apud Am. Marcellinum lib. 31. Auri & argenti apud Firmicum: Argenti, Manilio:

Et coquet argenti glebas, VENASque latentes Eruet, & siliem rino saliente liquabit.

Vbi vena latentes, sunt quidquid argenti in glebis latet, ignique subiectis inde eruitur & liquefit. Primum scil. argenti glebas coquuntur, inde venæ liquatæ eruantur. Quare rectè habent versus illi, neque versos versos, quod quidam censent, ibi vltim est.

COMMENTARIVS.

IULIANO Imp. hæc lex adscribitur: cui tamen aduerfatur subscriptio: iam enim Iulianus Consulibus huic l. subscriptis, decesserat: Quare superiore Consulatu datam eam aliquando putabam: verum rursus huic renititur inscriptio legis: nondum enim Rufinus mense Octobri eius Anni 362. Comes Orientis erat, verum adhuc Iulianus, vt docet lex 3. sup. de contrab. empr. Rufinus enim Iouiano demum auunculo suo defuncto ab Imp. Iouiano in locum eius Comes Orientis promotus fuit, vt testatur Amm. Marcellinus lib. 23. p. 256. Quare Iouiano tribuenda videretur hæc lex sed tamen malim hanc leg. Iuliano adferere, vt ita error potius hæreat in subscriptione: sanè est & altera Iuliani lex, in qua de Marmorum cupiditate agitur, pariter vt in hac leg. putà l. 15. supr. de cursu publ.

Huius verò leg. eadem sententia est, quæ superioris, licentiam scilicet cadendi marmoris quibuscunque volentibus tribuit hæc lege Imp. pariter vt Constantinus l. superiore: & Gratianus l. 8. infr. Theodosius M. l. 10. 11. infr. h. t. Hoc videl. sine quod hac l. disertè dicitur, vt complures marmorum vena in lumen vsûmque perueniant, & vt sumptuosa voluntas copiâ relaxetur. Hoc verò occasione quod marmoru pretia tũ in inmensũ aucta fuissent, ob marmorum cupiditatem. Scilicet marmora in ædium cultushæc tempestate passim transferre, quod

ostendit altera illa quam dixi, Iuliani lex 15. sup. de cursu publico (quæ tamen ad Africam pertinet, vt lex 1. supr.) cui iungenda est lex 7. C. de adif. priuat. in qua priore agitur, de Marmorum translatione; caueturque ne parangariæ aut paraueredi in ciuitatibus ad Canalem comoueantur: & multò minus, ne marmora priuatorum vehiculis prouincialium transferantur, ne otiosis ædium cultibus prouincialium patrimonialia fortunæque lacerentur. In posteriore verò agitur de columnis & statujs cuiuscunque materiæ ex alia eademque prouincia non auferendis vel mouendis. Igitur cum in iumentum aucta fuisset tum marmorum cupiditas, atque idèd maximo venirent, & à longè peterentur magno sumptu atque impendio: Iulianus libertatem cadendi marmoris cuius tribuendam credidit. Vnde verò hæc marmorum cupiditas: Ex duplici fonte: Primò, non dubito ob templa & sacella Deorum, aliæque loca Gentilium superstitionis, quæ tum passim instaurabantur: deinde generatim, ob luxum Constantiani & Iuliani sæculi: Quo, vt Ammianus Marcellinus testatur lib. 22. p. 224. etiam militibus ædes marmoreæ quærebantur: forte etiam ex eo, quod Iulianus Antiochiam, vbi hæc lex data est, & ad cuius Comitum emissa est, marmoream facere cogitabat: quod ipsemet ait apud Libanium in legatione ad eum ipsum Iulianum, pag. 163. ἐγὰρ ὁ, ἐγὼ, ἀντὶ τῶν

ἀντὶ τῶν θεοῶν ἡμῶν μαρμαρέων. Politicum interim οὐκ ἔμμε in hæc l. obserua in re metallicâ: si quando vsus exigat, eorum, in quibus ornatus publicus consistit pretio in inmensum augetur.

te; eruentorum facultatem omnibus concedendam, vt ita copia vilicatque relaxetur, concilietur.

¶ De AVRI eruendi ex metallis potestate, Valentiniiani lex.

III. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Cresconium Com. metallorum'.

¶ PERPENSÂ deliberatione duximus faciendum, Vt quicumque exercitium metallorum vellet adfluere; is labore proprio & sibi & Reipublicæ commoda compararet. Itaque, si qui sponte confluerint, eos Laudabilitas Tua octonos scripulos in ballucâ cogat exsoluere: Quidquid autem amplius colligere potuerint, fisco potissimum distrahant, à quo contententia ex Largitionibus nostris pretia suscipient. Dat. IV. Id. Decemb. Parisiis, Valentiniiano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

- * L. 1. Cod. Inst. cod. tit. de metallarijs & metallis.
* De hoc Comitum metallorum dicam mox.
* De hac voce & formula dixi ad l. 2. sup. de constit. Principum.
* Quisquis.
* Exercere metalla, hæc l. & l. 11. 13. infr. Pacatus panegy. ad Theod. c. 28.
* In Cod. Inst. malè hodie Conduxerint quod hinc emendandum.
* Parisiis, id est, Parisijs. Parisijs datæ hoc ipso Anno à Valentiniiano l. 13. infr. de annonâ & trib. & lex 11. supr. de Reuerentia. De hac Valentiniiani mora Parisijs v. & Ammianum Marcellinum lib. 26. p. 340. 358. 359. vid. & Chronicon nostrum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris quatuor constitutiones sequuntur, de AVRI metallis: putà hæc lex, & lex 4. 6. 7. infr. & duæ quidem priores de aurilegulis priuatis: duæ posteriores de metallarijs aurilegulis ficalibus. Scilicet & olim aliq; alibi metalla priuatis patebant, alia publico: quod de Hispanicis metallis suo ano scribit Strabo; lib. 3. p. 100. sic tamen vt idem dicat; auri metalla pleraque ad publicum spectasse.

Valentinianus igitur, h. l. 3. & l. 4. infr. priuatos ad auri exercitium inuitat, & vt passim sponte quoque ad id exercitium confluerent, auri legendi potestatem cuique fecit: Perpensâ, vt ipse ait, deliberatione, nempe vt ita auri copia in publicos vsus efferretur; vel vt de matmoribus dicitur l. 2. supr. sumptuosa voluptas copiâ relaxaretur. Nempe Auri pretium hoc tempore auctum, aurique copia immittuta fuerat: Quare huic rei hoc quoque eurenatico succurrere visum nunc Valentiniiano: & deinceps alijs remedijs, de quibus ad l. pr. 4. & ad l. vn. à sup. de obl. votorum. Inter alia verò ideo quoque imminuto libræ pondere seu solidorum numero, de quo ad eas leges. At nunc hæc l. auri legendi potestate cuius factâ, nouâ & perpensâ deliberatione. Quæ vox index est rei nouæ, & maturâ quâdam deliberatione iutectâ: de quo plenè ad l. 2. supr. de constit. Principum, vbi dicta huc omnino arcessenda sunt, & nisi ibi dicta essent, hoc loco opportunè notanda forent. Hoc verò ipsum quod hæc l. statuitur secutus quoque Theodosius M. vt ostendit lex 12. in f. h. t. Videlicet, vt eadem operâ seu labore, & sibi & Reip. commoda quisque compararet; ait Valentinianus: Reipublicæ, inquam, idque duplici ratione. Primò enim octo scripulos in ballucâ à singulis fisco solui iubet, per annos singulos, vt docet Tom. III.

Theodosij Magni lex 12. in fin. quæ constitutione septem tantum scripuli exiguntur: Atque hic est ille Canon metallicus, qui memoratur l. 4. hoc tit. Scripulus hæc leg. & dict. l. 12. & l. 1. in fin. de ponderatoribus erat sub Constantino M. Imp. vicesima octaua pars vnciæ, vt disertè docet d. lex 1. infr. de ponderatorib. vbi quoque dicam: Idque huius constitutionis tempore adhuc obinebat: paulò post enim A. 367. auri libra à Valentiniiano huius l. auctore imminuta est: & cum antè 84. solidorum fuisset, 72. solidorum eam effecit: de quo plenè dixi ad d. l. vn. sup. de obl. votor. Quæ causa est, cur postea septenni tantum scripuli ab aurilegulis fisco inferrentur, vt docet dict. lex 12. infr.

Ij porrò in Ballucâ soluebantur, vt hæc lex, & lex 4. docent. Balluca seu Balucâ, vel Balux, est quæ Græcè χρυσάμιον appellatur, quod addidit Tribonianus legi 1. Cod. eod. tit. quæ hinc aliquin desumpta est. Rectè: Est scilicet Balluca auri, non vt ioculariter Accursius; vtilitas publica a voce scil. χρῆσις, χρῆσιμιον, vel vt idem, vias lucens; vt cassæ Cardinalium, quasi batulans lucem vel lancem; vel vt Hugurio, & ex eo Albericus pro lance à ballando, quia dum huc & illuc inclinatur, ballat, quæ omnia suaui sunt: verum arena aurosa, seu minuta tamenta nondum excocta; quæ χρῆσιμιον χρῆσιμιον ἐστίν, vt Græci notarunt. Glossæ Philoxeni Balluca, χρῆσιμιον ἢ χρῆσιμιον: & alibi χρῆσιμιον χρῆσιμιον ἀναδεδειγμένον: alibi χρῆσιμιον balluca. Plinius lib. 33. c. 4. Hispanicam vocem fuisse ostendit. Aurum, inquit, arrugia quæstum non coquitur; sed statim sumum est: Inueniuntur ita massa, nec non in pureis etiam denas excedentes libras: Palacrus Hispani, alij Palacranas: eadem quod minutum est, QQq 2 BALLUC

BALLUCEM vocant. Eandem intellexit & Pol- lux l.... quam χρυσίδα λέγουσιν vocat: χρυσίδα ἄμυον Strabo, lib. 3: vbi de Hispaniā quoque: De- nique Græcis χρυσοβάλοιον. Hanc vocem quoque restituit nuper Cl. Salmastius, in Solimump. 277. in Iustini loco, lib. 44. c. 1. vbi de omnibus Hispaniæ: Plerique etiam dicitur auro, quod in balucibus (ha- ætenus paludibus) vehunt. Et Martiali, l.... ep.... Illinc ballucis malleator Hispaniæ. vbi quoque hæcætenis palludis editum. Denique balluca vel balluce est aurum in tamentis, minutis ἄστυμασι: quomodo & βάλυξ Helychio ἄστυ, minutus cal- culus: Sanè quoque alicubi quimenta beluas vocant. Quare error est eorum qui censent, ballucas esse auri massas.

Nunc ad rem. Ergo auri metalla exercentes, in balluca canonem metallicum in inferebant: & ve- rō hæc l. inferre iubentur. Proportio verò istius ballucæ ad aurum coctum seu obryzum hæc erat. Nempe quatuordecim vnciæ ballucæ in singulas auri libras inferebantur, de quo est expressa ciui- dem Valentiniāni lex 4. prox. cum aliis auri cocti duodecim vnciæ essent: Vnde apparet septimā tantum parte ballucam in excoctione minorem fa- ctam & μίωσιν passam. Et hæc quidem de priore ratione & conditione qua Valentiniānus Sen. hæc leg. Reipublicæ seu fisco consultum iuit, seu prio- re conditione sub qua priuatis quibuscunque auri legendi potestatem fecit. Quæ quidem peculiaris ratio hoc æuo locupletandi fisci ex auri metallis inuecta: cum antea metallarij in id fermè damna- ti integrum aurum ad fiscum referrent. Illud no- minatim omittere non possum, quod Strabo notat, lib. 3. p. 100. ex Polybio, de metallis argenti prope Carthaginem, vbi quatuor millia hominum ver- sabantur, & in singulos dies populo Romano, 325. millia drachmarum deferebantur. Sanè Attico quoque iure qui καινοτομίαν μετ' ἄλλων instituebat, id apud Præfectos huic rei profiteri tenebatur: & Quartam vicissimam metalli eruti pendebat: Sui- das in ἀρχαῖα μετ' ἄλλῃ δίκῃ. Aliter non licebat no- uum metallum exercere.

Altera conditio, sub qua auri legendi potesta- tem facit hæc l. Valentiniānus est conditio πρῶτο- πρᾶξις, nempe vt qui aurum legit fisco potissi-

mum distrahat, iusto pretio contra è fisco acce- pro: Qui casus addendus est aliis tūm fisci priui- legiis, tūm πρῶτοπρᾶξις exemplis, quibus scil. quis alium in venditione rei suæ præferre tenetur, con- tra l. dudum quod Interpretes hic extendunt ad Salinas, vt videl. omnes facientes sal in salinis, ip- sum sal fisco vendere cogantur: vt & ad colonos & Vassallos, qui res quas habent venales dominis prius vendere teneantur. Et sic tria politica & lu- ristica σκέμματα hic habemus. Primum in re me- tallica ea quoque quæ alioquin publici iuris vi- dentur, sed tamen vel operosè eruantur, vel pretio augentur, vt certatim eruantur, quibuscunque vul- gari seu patere oportere, modico tantum vectigali exinde fisco prælitio. Secundò è publico eruta licet colligentium fiant, fisco tamen potissimum distrahi oportere, & sic πρῶτοπρᾶξις ius in his fisco com- petere. Tertio, fisco quoque qui πρῶτοπρᾶξις ius habet, competens pretium soluere debere.

¶ Notanda postremum huius l. inscriptio, ad Crescentium Comitem metallorum. Peculiaris scil. me- tallorum Comes fuit: sub Valentiniāno; cuius per Illyricum mentio quoque fit in Notitia Impè- rij sub Comite S. L. in Imperio verò Occidentali nullus talis ibi Comes memoratur: Nam qui ibi Comes auri dicitur, ab hoc Comite metallorum di- uersus est: qui videl. auri cuiuscunque illari Co- mes erat: quomodo & peculiaris Vestiarij Comes fuit. Male verò cum hoc Comite metallorum non- nulli eisdem faciunt procuratores metallorum, qui memorantur l. 4. Codice eodem; hi enim viles erant & ex Curialibus sumpti: At Comes Metal- lorum Magistratus erat. Vt ad Illyrici metalla re- uertamur: Notum, ibi magna metalla fuisse: & no- minatim in Macedoniæ, vbi A. V. C. 597. metalla instituta fuisse ait Cassiodorus. Et Liuius lib. 55. ingens Metallum Macedonici vectigal fuisse refert. Meminit & Strabo, lib. 7. circa fin. metallorum auri plurimi prope Philippos vibem Macedoniæ, imò Pannoniam vsque: sed tamen ad quænam metalla propriè hæc lex pertineat? mihi non li- quet. Possit enim fortè ea pertinere ad Hispani- ca, quæ in fama fuere, & vbi Balluca vox ge- nuina.

¶ De AVRI canone, qui ab AVRILEGVLIS præstatur.

IV. * Idem AA. ad Germanianum Com. S. L."

B metallicum canonem, in quo propria consuetudo retinenda est, quatuor- decim vncias ballucæ pro cingulis libris constat inferri. Dat. v. I. Id. Ian. Rom. Lupicino & Iouiano Coss. [367.]

NOTÆ.

* L. 2. Cod. Inst. eod. tit. Iungendæque huic est lex 13. infr. de susceptoribus: & lex 1. Cod. Iustinian. de veteris numism. potest. Germanianus Comes S. L. sub Valentiniāno Sen. cui præter hanc leg. d. l. 13. & d. l. 1. inscribitur A. D. 365. lex 1. sup. de pascuis: & l. 3. de murilegulis. Canon metallicus est vectigal seu pensitatio quæ ex metallis fisco pendebatur. Alia scil. ab alterius canonis præstatione. 29. Rom. (id est, Remis:) & hic d. l. 13. hoc quippe tempore Valentiniānus Remis constitit: vid. Chron. Theod. & Ammianum.

COMMEN

COMMENTARIUS.

DE AVRI seu metallico Canone, id est, pensita- tione quæ à quibuscunque Aurilegulis fisco inferretur, est hæc altera Valentiniāni S. constitutio; de quo ipso fuit iam lex 3. supr. vnde pleraque huc arcessi possint.

¶ Illud tantum superest notandum, hanc legem, partem esse prolixioris Valentiniānæ constitutio- nis, vnde desumptæ sunt tres præterea leges, putà l. 13. infr. de susceptoribus: (ex cuius fine est petita l. 5. Cod. Inst. eod. tit.) & l. 1. & 2. Cod. Inst. de veteris numism. potest. Quæ proinde huic coniungendæ veniunt: Eà constitutione Valentiniānus circa spe- ciem Auri, suæ quod in commercatione esset, siue quod largitionibus inferendum erat, occupatus fuit: quatenus scil. eam in publico priuatòque commercio stare oporteret; quatenus, vbi de pu- blicis illationibus seu pensitationibus ageretur. Ad prius pertinet d. l. 1. C. de vet. n. potestate. Nempe cū essent, qui solidos veterum Principum veneratio- ne seu vultu, formatq; respuerent, atque ita inter- eimenes & vendentes refragatio oriretur, statuit Valentiniānus, eos omnino suscipi oportere, modò debiti ponderis ij essent, & speciei probæ.

Ad posterius pertinet hæc lex, vna cum d. l. 13. Nempe quomodo, & quatenus seu quâ lege aurum purum & obryzum inferendum sit, statuit vt tum non nummi aurei seu solidi, verum aurum in mas- sa soluatur; ne alioquin susceptores adulterinos solidos subrogaret: quæ sententia est d. legis 13. primo eius capite: qui congruit & l. 12. eod. tit. Item, vt libra auri in massâ, pro 72. solidis acce- pro feratur: id est, vt qui 72. solidos inferre de- bet, libram auri in massa inferat, quæ sententia est, d. l. 13. infr. de quo plenissimè dixi ad d. l. 13. & ad l. vn. sup. de oblatione votorum. Cuius qui- dem libræ duodecim vnciæ fuerunt. Et hoc si au- rum puram largitionibus inferendum sit. Aliud verò, si de ballucâ agatur inferenda ab Aurilegulis, seu de canone metallico: quia tūm 14. vncias pro singulis libris inferri iubet. Et sic in Canone

metallico PROPRIAM consuetudinem retineri vult, quæ huius leg. sententia est. Breniter ballu- cæ libra 14. vnciis constabat: obryzi, 12. Ratio- uem diuersitatis iam adsignaui ad leg. super.

¶ Illud etiam semel obseruandum, hanc leg. & l. 12. 14. 15. infr. Comiti S. L. inscribi, vt pote ad cuius dispositionem metalla pertinerent, vt disertè quoque constat ex Notitiâ Imperij, vbi in Notitia Comitum S. L. per Orientem, sub eius dispositio- ne inter alios ponitur Comes Metallorum per Illy- ricum. Nihil tale verò in Notitia Occidentis: cum tamen, per Occidentem quoque metalla sub dis- positione Comitum S. L. fuerint, nihilominus atque in Oriente: vt ex hæc l. discimus, quæ est Valenti- niāni Sen.

Illud quoque obseruandum, non auri tantum metalla, quòd pertinet hæc lex & lex 12. & lex vlt. hoc tit. verum etiam saxorum seu marmorum me- tallata ad eisdem Comitum S. L. dispositionem per- tinuisse, quòd discimus ex l. 14. b. r. Paternus enim cui ea lex inscribitur, Comes S. L. erat, vt ad eam probabo ex Symmacho quoque. Et tamen sub Comitum quoque R. P. dispositione metalla fuisse docebit lex prox. vbi v. quæ dicam.

Hinc iam apparet, non hanc esse huius leg. sen- tentiam quam Interpretes adferunt, canonem me- tallicum non debere per scrupulos exolui, verum pro singulis libris 14. vncias præstari: Verum, quòd etiam Albericus diuinavit, hæc l. id definiti æquumque videri, vt licet regulariter libræ sint duodecim vnciarum, hoc casu propterè maiores sint, quòd species metallicæ nondum purgari præ- stantur. Hoc inquam rectè diuinavit, etsi quid balluca esset, ignorauit, quo id apertè indicatur.

¶ Et sic hæc l. exemplum habemus; Primò, con- suetudinis peculiaris in certo illationis seu colla- tionis genere. Secundò, proportionis inter ballu- cam auri, & aurum coctum: de quo ad l. super. Item exemplum, rei alicuius fisco soluenda: pro arbitrio, vel in cocto, vel in nondum cocto, propor- tione tantum retrimenti vel intertrimenti habitâ.

¶ De AVRILEGVLIS fugitiuis per Orientem retrahendis Valentis lex.

v. * Imppp. Valentiniānus, VALENS & Gratianus AAA. Fortunatiano Com. R. P."

N VLLAM partem Romani Orbis credidimus relinquendam, ex quâ non Me- tallarij qui incolunt latebras producantur, & quos Domus nostræ secreta re- tinent & in conprehendis eis Inuestigatores eorum Rectores congruis au- xilliis prosequantur. Dat. Prid. Kalend. Maij. Antiochiæ, Valentiniāno NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Inst. velut temporaria. Hanc leg. Valentis fratris sui memorat & sequitur Anno prox. 370. Va- lentiniānus Sen. frater l. 7. infr. Fortunatianus Comes R. P. sub Valente, eidem inscribitur hoc ipso Anno 369. lex 2. infr. de aquaductu, & An. 365. vel 368. lex 2. supr. de Tyronebus: item A. 377. l. 3. supr. de fisci debitor. Eiusdem meminit Ammianus Marcellin. lib. 29. initio, p. 410. & Zosimus, lib. 4. p. 743. Orientalis, vt ex hæc l. apparet, quæ Valentem Imp. actorem habet & ideò data Antiochia. Sed & præterea disertè docet dicta lex 7. in fin. Ergo orbis Romanus, qui Imperatori Romano pareat, etsi non totum imperium Roma- num.

Metallarij, id est, aurileguli.
 Id est, etiam ij quos Hanc verò sententiam inferuit Tribonianus legi vlt. C. hoc tit. quæ alioquin interpolata est ex l. vlt. hoc tit.
 Antiochie Valens hoc Anno non constitit, verum Marcianopoli in Thracia A.D. 367. 368. 369. vel in Myſia v. Chronolog. Theod. & idem Dns. hic pro Reddita, vel Proposita accipiendum fuerit: Antiochia scilicet. Erat Comes R. P. N. ff. Antiochiam hanc accipias, quam Stephanus in Scythia collocat: vel Antiochiam insulam in Propontide, cuius meminit Plinius & Iſm. Pontinger. vel quæ in Curia, eodem Stephano teste, prope Marcianopolim inquam in Curia Scythica: v. Arrianum in periplo Euxini.

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imp. hæc vnica hoc titulo, de Metallariis (quos τὰ μέταλλα ἐργαζομένους vocat Chryſostomus homil. in Matth. 5. edit. Paris. p. 604. de Metallariis, id est, vt docet lex 7. in fin. qui χρυσωπέδου Græcis, Socrates lib. 7. c. 18. de Aurilegulis retrahendis constitutio est; data ad Fortunatianum Comitum R. P. cui & alia leges hoc Codice inscriptæ occurrunt: cuiusque meminit Ammianus Marcellinus initio l. 29. p. 410. quem molestum flagitatorem vocat: & Zosimus lib. 4. p. 743. vbi & similia de eo. Et verò ad eius relationem hæc lex à Valente data videtur. Metallarij scilicet Thraciæ, (vt docet lex 7. infr.) (fortè etiam molestum illum flagitatorem fugientes) ex metallis publicis seu fiscalibus passim sese subduxerant, & latebras quæsiuerant, ad euitandam conditionem suam: erant enim originis ratione metallarij isti conditioni adstricti: vt præter hanc leg. docet lex 6. 7. 9. vlt. infr. & vt aperte ostendit locus Ammiani Marcellini ad l. 7. infr. quod graues vectigalium sarcinas perferre non possent. Igitur Valens eos erui ex latebris, & ad loca sua retrahi h. l. iussit. Et quidem quod Valenti parebat. Per omnem Orientem, seu omnes Orientalis Imperij orbis prouincias sub his quatuor ampliationibus 1. Ratione loci nullâ parte Romani istius orbis relicta: 2. Inuestigatoribus in id vbique missis: 3. Item ex quibus-

cunque latebris, etiam ex domibus Principis, si quos earum secreta metallarios retineant: 4. Tandem ita, vt Rectores prouinciarum ad eos comprehendendos competentibus auxiliis Inuestigatores inuenent.

Quâ parte obseruandum singulare Inuestigatorum genus ad metallarios eruendos: obseruandum; domos Principum etiam inuestigatoribus his paruisse ad eruendos inde metallarios: obseruandum, manus militaris seu congrui auxiliij genus, quo Rectores prouinciarum Inuestigatores inuare tenebantur: cui par auxiliij congrui præstatio Iudicibus ordinariis iniungitur l. 9. sup. de Senatorib.

¶ Et hæc quidem hæc l. ita Valens, suffectorum id putans ad eruendos Metallarios. Verum mox, didicisset vel suspicassetur, aliquos in Occidentem sese contulisse, & quidem in proximas Orientali Imperio dioceses, puta Illyricum & diocesim Macedonicam, ad Valentinianum quoque Seniore fratrem suum eo nomine scripsit, qui mox clicuit legem 7. infr. vbi plura.

¶ Ex hac interim l. discat quis sub dispositione quoque Comitum R. P. fuisse metalla, cum aliis sub Com. S. L. essent, de quo ad l. super. Nisi putemus, idem h. l. data ad Com. R. P. eò quod in ea agatur de eruendis Metallariis ex domibus rei priuatæ Principis.

¶ De AVRILEGVLIS in Sardiniam non transfretandis.

VI. * Idem AAA. ad Probum PP. P."

SI qua nauis Metallarium" ad Sardiniam transtulerit, gubernator ipsius, vel magister", quinos pro singulis hominibus solidos cogatur inferre. Dat. Prid. Non. Iun. Martiatici", Valentiniano NB.P. & Victore Coss. [369].

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.
 Probis PP. sub Valentiniano: de quo v. Profopogr. & quidem Italiæ & Illyrici, de quo ad l. prox. 7.
 Id est, Aurilegulum. vid. infr. leg. 9.
 De Magistro nauis, vid. tit. de exercitor. actione, v.
 2e. Martiatici vel Martiati: quod omnino suadent Valentiniani itinera hoc Anno per Gallæ seu Rheni limitem: sed & biennio fermè post hanc leg. Ammianus lib. 29. p. 425. ait, Valentiniano contra Marcianum profecto, Scuerum autem ingressum contra Martiacas aquas. Nisi malit quis hanc Martiaticum capere sedem Martensium militum qui Alta ripa erant, vt docet Notitia Imperij sub duce Magontiacensi: sanè hoc ipso mense, 12. fermè post diebus, à Valentiniano data Alta-ripa, lex 4. infr. de ripar. appell. verum de hoc plura, in Chronico.
 Adde id est, A. 370.

COMMENTARIVS.

DE AVRILEGVLIS, id enim METALLARIORVM appellatione exaudiendum est, vt docet quoque lex 9. infr. in Sardiniam non transfretandis, est hæc è Valentinianis quatuor, hoc titulo constitutio: cui concordat & altera quoque Gratiani filij eius lex 9. infr. In Sardiniam scilicet transire vetiti hæc l. & d. l. 9. Aurileguli.

¶ Cuius rei ratio in obscuro est. Ist hæc mihi videtur: ne aut abductis in Sardiniam metallariis cæterorum exercitium metallorum cessaret, aut certatim omnibus in Sardiniam confluentibus Sardinia metalla exhaurirentur. Quomodo & lege Censurâ Ichimulorum in Vercellensi agro cautum aliquando reperio apud Plinium, lib. 33. c. 4. Ne plus quinque millia hominum in opere Publicani haberent:

vent: ne alioquin Publicani vna conductione totum aurum prouinciæ vel fodinæ exhaurirent. Sanè memorabile est etiam quod ex Polybio memorat Strabo, lib. 3. p. 103. prope Carthaginem nouam in Hispaniâ 40. hominum millia in argenteis metallis excercendis occupata fuisse: atque inde in singulos dies 25. millia drachmarum populo Romano ab iis pendit solita. Sardinia scilicet metallis,

& quidem argenti, censebatur: Sidonius Carmine 7. v. 49.
 Sardinia argentum; naues Hispania defert.
 Quintianus Archireus in Cleopoli: Argento Sardinia, & Attica melle. De eodem accipio & illud Rutilij Claudij Numatiani, Itinerario primo:
 Non Biturix largo potior fructura camino,
 Nec que Sardonio cespite massa stuit.

¶ De AVRILEGVLIS Thracibus ex Illyrico & Macedonia, quò fugerant, in Thraciam retrahendis, Valentiniani lex.

VII. * Idem AAA. ad Probum PP. P."



VEMADMODVM Dominus" Noster Valens, per omnem Orientem", eos, qui ibidem auri metallum vago" errore sectantur", à possessoribus" cunctis iussit arceri: ita Sinceritas Tua vniuersos per Illyricum" & diocesim Macedonicam prouinciales Edicto conueniat, Vt nemo quemquam Thracem" vltra in possessionem propria" putet esse celandum, sed vt singulos potius regredi ad solum genitale compellant, quos inde" venisse cognoscunt: Alioquin grauis in eum animaduersio proferetur, qui latebram huiusmodi hominibus post hæc interdicta præbuerit. Data xiv. Kalendas April. Treu. Valentiniano & Valente" AA. Coss. [370.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. velur temporaria & historica.
 Probis PP. sub Valentiniano, de quo vid. Profopogr. & quidem Illyrici, quod vel ex hæc l. liquet: de quo mox plura.
 Et frater: sic obserua, etiam fratrem à fratre, & Seniore quidem, eodèmq; Imperij auctore, Domini nostri appellatione decoratum.
 Romanus orbis, l. 5. sup.
 Fugitiui scilicet, Metallarij seu aurileguli: qui incolunt latebras diis, leg. 5.
 Hinc & sequendarym auri venarum periti, Amm. Marcellino, lib. 31. & Firmico, metallosum inuentores qui latentes auri & argenti venas subtili inquisitione perscrutantur. Scrutandi vox alioquin propria quoque. Manilius lib. 4. Scrutari cecum metalla.
 Possessoribus: vt infr. quoque in possessionem. Leg. 5. sup.
 Illyricum hic à diocesi Macedonica seijungitur: de quo mox.
 Metallarium scilicet de quo mox.
 Vt hinc reponendum propriam, vel supra possessionem. Neque nouum, in possessionem propriam celare: vide Gloss. Theod.
 Ex Thracia & Oriente.
 III. v. quæ in Chronolog. Theodof.

COMMENTARIVS.

DE AVRILEGVLIS Thraciæ ad solum genitale, suâque aded metalla retrahendis, est hæc è Valentinianis quatuor hoc titulo constitutionibus: Ad cuius intellectum, plurima in eâ notanda veniunt historica.

Primo, ex hæc l. liquidè discimus, Valentiniano Sen. in Imperij diuisione cum fratre Valente, Illyricum & Macedonia cessisse: quod etiam docet Zosimus lib. 4. p. 835. Quomodo & inter Constantini M. liberos diuiso Imperio, Constantini vnâ cum Italiâ & Africâ Illyricum & Macedonia cesserant, teste Eunapio in Eusebio p. 45. Zosimo lib. 2. p. 691. & Cedreno: quæ postea Macedonia inquam vnâ cum Illyrici parte Orientalis Imperij fuere: de quo plura ad leg. 2. sup. de constitution. Princ.

Secundò ex hac leg. discimus, Illyricum cum Macedonia dispositioni Probi PP. cui hæc lex inscribitur vnâ cum aliis plurimis hoc Cod. quas reperi ex Profopographia, cuiusque mentio apud Ausonium, Marcellinum, & in vererib. Inscriptionib. supposita fuisse: cui alioquin etiam Italia Africâque paruit.

Tertio obseruandum in hac l. Macedonia ab Illyrico separari & seijungi, quomodo etiam separatur Gratiani l. prox. 8. & à Sexto Rufo Festo in Breviario ad Valentem Imp. quod Anno superiore 369. conscriptum (vt vel ex fine eius collato cum Ammiano lib. 27. p. 362. 366. 367. & p. 378. &c. colligo) sic tamen vt generali quoque Illyrici appellatione ibidem Macedonia comprehendat: pariter vt vetus Index prouinciarum, qui sub Theodosio M. conscriptus Scouhouianus. Sanè postea Macedonia & Dacia (duæ inquam hæc dioceses) peculiarem Præfecturam Prætorianam Illyrici Orientalis scilicet. confecerunt, vt docet Notitia Imperij.

Quarto obseruandum, hæc l. & d. l. 8. Gratianea, Illyricum complecti; Illyricum tùm Orientale (Macedoniâ dempta) in quo Dacia; tùm Occidentale Illyricum, quod solum postea, Occidentis Imperio cessit; cum Illyricum, in quo Dacia Orienti cederet; vt docet rursus eadem Notitia Imperij.

Quinto igitur obseruandum, Valentiniano in Diuisione Imperij cum fratre Valente cessisse totum

tum Illyricum, tam Orientale, quam Occidentale, Thraciam usque, quod præter *hanc legem* Zosimus quoque clarè ostendit *d. lib. 4. p. 735.* Quomodo & Gratiano postea cessit, vt testatur *lex prox. 8.* Ex his itaque iam tenemus, vni Præfecto pratorio hoc tempore vniuersum Illyricum & diocesin Macedonicam paruisse. Inde quoque indistinctè huic Probo nostro in *l. 28. de cursu publico.* Italicum ILLYRICO subiicitur. Idemque indistinctè Probus PP. ILLYRICI vocatur *l. vn. infr. ne damna provincialib.* vbi vide etiam quæ dixi. Tandem *leg. vn. infr. si per obreptionem*, Probo huic PP. sub Valentiniano sun. supponuntur præter omnem Italiam, vrbicarias Africanasque regiones OMNE ILLYRICVM. Quod sanè etiam discimus ex Amm. Marcellino *lib. 26.* qui sub Valentiniano & Valente tres tantum Præfectos Pratorio ita recenset. *Valentinianus Mediolanum, Constantinopolim Valens discessit. Et ORIENTEM quidem regebat potestate Præfecti Salsus; Italiam verò cum Africa & ILLYRICO Mamertianus: & GALLIAS* provincias Germanianus. Quare & idem Marcellinus *lib. 30.* huic Probo nostro Epirum suppositam fuisse docet, quæ certè postea Illyrici Orientalis fuit: narrans quippe quomodo Valentinianus acceptis à Probo PP. de Illyrici clade literis in Illyricum venerit, hæc ait: *Ad provincialium residuorum exemplum, etiam EPIROTÆ actiuos sibi gratias à Præfecto mittere compulsi Legatos.* Et tamen sub Constantino antea Illyricum sub duabus Præfecturis fuisse testatur *lib. 2.*

Tandem obseruetur, *Orientis* appellatione *hanc l.* intelligendam Imperij partem illam, quæ Valenti in diuisione Imperij cesserat, nempe à Thracia Ægyptum usque, quod & ipsum pariter docet Zosimus *d. loco:* Eius verba nunc tandem hic semel sternenda sunt: *ἐδὲ τῶν Ουαλερτιανῶν, διορισμῶν πρὸς τὸν ἀλεξάνδρον τὴν ἀρχὴν, ἐπιτέθειται αὐτῶ τὴν ἰσθμὸν ἔχει Αἰγύπτου καὶ Βιθυνίας καὶ Θρακίας, λαβόντα δὲ τὰς ἐπιτοχὰς αὐτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν διακρίναι καὶ τὰς ἐπιτοχὰς αὐτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν διακρίναι τοὺς ἄλλους ἐδόν, Ἰβηρίας δὲ καὶ Βρετανίας νήσους καὶ λιμένας ἀπὸ αὐτοῦ. id est, Visum est Valentiniano dimiso cum fratre Imperio, ipsi quidem credere ORIENTEM, Ægyptum & Bithyniam, & TRHACIAM usque, sibi verò seruatis ILLYRICI vrbibus in Italiam transferre, si quisque in ea ciuitates sibi habere, unà cum transalpinis gentibus, Hispania, & Britannica Insula, & tota Africa. Quæ quidem omnia scire distinctè, multum interesse plures leges ostendent. Ostendit vel hæc nostra, cuius alioquin sententiam capere fas non esset. Nempe his ita clarè distinctis: sententia *huius legis* hæc est: Cum Valens Orientis Imp. metallarios ex Thracia (Imperij sui atque aded Orientis parte) profugos per *Orientis* provincias omnes inuestigari etique præcepisset,*

l. 5. supr. mox & comperisset idem nonnullos è Thracia & sic Orientis subque ad. è Imperio, in finitimas Occidentales & sic Valentinianei Imperij diocesces, putà *Illyricum & Macedoniam* sese protipuisse, statim rogatum iuit, vt hac parte sese adductum velleret. Igitur Valentinianus *hac l. d. d. d. P. P. Illyrici*, putà Probi (cui hæc *lex* inscribitur) possessores Illyrici & Macedoniæ commoneri iubet, vt *Aurilegulos* Thracas ad genitale solum regredi faciant: proposità graui pœna eos celantibus.

Vbi notandum, quod sexto loco *hanc l.* obseruandum, *hanc l.* esse nominatim de Thracibus Aurilegulis scilicet auri metalla in Thracia fuere: vt docet Strabo *lib. 7.* & Amm. Marcellinus *lib. 31.* in gestis Anni 377. sub Valente, de quo mox, & Zenobius in *Adagiis.* Inter Thracas porò Belli metallicà clari fuere, à quibus Romani *μεταλλείων* didicere, teste Cassiodoro. De his Pacatus in *Panegy. Theodosij, cap. 28.* Parum ille pretiosum putabat aurum, quod de montium venis aut fluminum glareis questor BESSVS aut scrutator Callaicus eruisse. Vegetius *de re militari lib. 2. c. 11.* *Uique etiam vt cunicularios haberent, qui ad morem BESSORVM ducto sub terris cuniculo, murisque intra fundamenta perfossis improuisi emergant.* Et Ammianus Marcellinus sub hoc ipso Valente *lib. 31. p. 479.* in Gestis Anni 376. agens de Gothico tumultu in Thracia; Quibus, inquit, accessere sequendarum auri venarum periti non pauci, *uestigalium* perferre non sufficientes sarcinas graues: susceptique libenti consensione cuniculorum, magno usui iisdem fuere ignota peragrantiibus loca, conditoria frugum occulta & latebras hominum, & receptacula secretiora monstrando: nec quicquam, nisi inaccessum & denium præcumbibus iisdem mansit intactum. Ex quo simul loco liquet, quod & ipsum ad *hanc legem & d. d. leg. 5. supr.* illustrandam facit, quod ad *eam legem 5.* diuinabamus, causam, cur metallarj ex Orientis seu Valentis Imperio fuerent, vel Barbaris sese sociarent, eam fuisse, quod *graves uestigalium* sarcinas perferre non possent: id est, Canon metallicus nimium grauis esset.

Vt ad Illyrici metalla & metallarios redeam, eò quoque pertinet Comes metallorum, cui inscribitur *lex 3. supr.* vbi plura dixi ex Strabone quoque.

¶ De Macedonia illud notandum septimo loco, auri fodinas ibi fuisse quod *hanc legem* colligere licet: Sicuti per eandem fuere lapidicinæ insignes, quod docet *lex proxima 8.* vt & ferri fodinæ, & plumbi, vt ex Veteri Orbis descriptione discere est, *cap. 34.* Tandem de metallis per Macedoniam, Daciam &c. est quoque *lex 5. Cod. de metallariis.*

¶ De Iure MARMORIS exsecandi ex priuatis lapidicinis per Macedoniam & Illyricum omnibus, & nominatim Senatoribus. V. R. indulto: lex Gratiani.

VIII. * Imppp. Valens, GRATIANVS, & Valentinianus, AAA. ad Senatum'.



OTESTATEM eruendi vel exsecandi de priuatis lapidicinis iam pridem, ¶ per Macedoniam & Illyrici tractum, certà sub condicione, permisisimus: Sed, Vobis, Patres Conscripti, volentibus liberalius defereatur, suo vt quisque sumptu, suoque emolumento, uestigalis operas & portorij damna non metuens, pariat eam copiam, &c. Lecta in Senatu Id. Aug. Valente v. & Valentiniano AA. COSS. [376.]

NOTÆ.

- * Absert hæc *lex* à *Cod. Inst.* velut historica & temporaria. Iungendâque ei *lex 19. infr. de operib. publ.* & sortè etiam *lex 15. supr. de accusat.* quod non temerè alitero.
- ¶ Vrbis Romæ, vt etiam docet *d. lex 19.*
- ¶ Lapidés, *marmora.*
- ¶ *Lex hæc Gratiani* nuppiam comparet.
- ¶ Metallariorum per Illyrici provincias mentio quoque *l. 9. infr. de indulg. deb.*
- ¶ *Tractus*, pro diocesib. v. *Gloss. Theod.*
- ¶ *Veſtigalis* & portorij scil. vt *sine l.*
- ¶ Sic Symmachus *lib. 10. ep. 21.* inter Parcanas, vt res ammonaria satietati vrbana liberalius ingeratur.
- ¶ Ita quoque *d. l. 19. infr. de oper. publ.* contra actus veteribus emolumentis. Emolumenta hic & *d. l. 19.* seu emolumenta, sunt molitiones, vt vocatur *l. 3. infr. de oper. publ.* ab emoliri: Symmachus *lib. 10. ep. 9.* Vereor, ne operi emolendo actus oportunitas subtrahatur. Emolumentum est structura, opera ad ædificandum seu opus molendum impensa. Nisi emolumentum hic pro commodo accipias. Ego prius malui.
- ¶ Malebam aliquando, *opera*, vt mox, portorij damna: sed nil muto, *uestigalis* hic positum pro *uestigalis*: *Veſtigalis* opera elegantior dicuntur quæ uestigali soluendo obnoxia sunt vel redduntur.
- ¶ Parere copiam sibi: sit Symmachus, *lib. 7. ep. 63.* Tibi honor militia parias fructus secundas: & *lib. 8. epist. 35.* quæ assiduitati gratiam parit. & *lib. 9. epistol. 73.* qua tibi laudem seruata amicitia pariet. Sic & *lib. 10. epistol. 17.* exiliū parere.
- ¶ Lecta in Senatu orationes Principis ad Senatum. v. *Paratit. de constitut.*

COMMENTARIVS.



RATIANI Imp. duæ constitutiones sequuntur. Et prior quidem hæc de metallis lapidum seu lapidicinis: posterior verò *lex 9. de Aurilegulis* metallariis. Prior hæc autem de Lapidicinis, pars est prolixioris Orationis Gratianæ ad Senatum vrbis Romæ, quæ & ided *Lectâ* dicitur in Senatu: vnde altera quoque pars desumpta *hoc Codice* occurrit, putà *lex 19. infr. de operibus publicis*: quæ proinde huic confanda venit. Ea oratione, Gratianus Aedificiis Romæ quæ publicis & priuatis tuendis, quæ de nouo excitandis à Iudicibus & Senatoribus, curam euixam intendit: Tuendis inquam, quod pertinet *d. d. lex 19.* duobus eâ *leg.* in id constitutis: nempe prohibitis Senatoribus veluti Præfecto Vrbis aliisque Iudicibus Romæ noua opera sumptu publico excitare, quin potius excolendis veteribus animum intendere: Item prohibitis, per aliorum ædificiorum ruinas noua opera excitare; contra suis operibus, si velint ea absoluerè, iussis. Et hæc quidem ita Gratianus ad ædificiorum Romæ tuitionem.

De Nouo verò excitandis animum pariter intendit eâ Oratione Gratianus: Quod pertinet hæc *lex*: scilicet, cum & antea potestatem exsecandi de alienis priuatis lapidicinis (quod & ipsum conceditur *l. 10. 11.*) id est, marmoris per Macedoniam & Illyricum potestatem omnibus, sub certâ (uestigalis scilicet & portorij) con-

ditione, fecisset; hæc iam Oratione, vt noua opera Romæ à Senatoribus passim excitarentur, eam potestatem aded liberalius vt ipsemet ait, *defert*, vt cum alij uestigal & portorij lapidum excitorum seu marmorum nomine solvere tenerentur ex sua anteriore constitutione, hæc iam Oratione, sublata conditione illa sub plenâ uestigalis & portorij immunitate Senatoribus cædendi lapidis tribuat.

¶ Et hæc quidem est *huiusce leg.* imò totus illius, quatenus superest Orationis Gratianæ, sententia, super ædificiis Romæ: Quæ quidem tota cothurno Gallicano assurgit, maxime *sine huiusce l.* & *sine* rursus *d. legis 19.* Eiusmodi verò plures Orationes ad Senatum à Gratiano hoc Anno 376. ipso, post patris statim mortem missæ fuerunt, atque inter cæteras ea quoque, quam memorat, & à se in Senatu lectam, maximo-perè commendat Symmachus *lib. 1. ep. 89.* & *lib. 10. ep. 2.* quam quidem hoc ipso Anno ad Senatum datam autumo.

Tam enixo scil. studio Romanæ vrbis & Senatui hoc Anno consultum iuit Gratianus A. simul & Præfectura Vrbis in excelsum fastigium euecta, quod docet Symmachus *lib. 10. epistol. 17.* & *lex* ipsius 3. *Cod. Instin. de officio P. P.* qui tamen Senatum postea Romanum sibi inconciliavit, cum Gentilium sacris abolendis animum intendisset, eorumque petitionibus in negotio

RR r Religio

¶ De

Religionis non detulisset : de quo videnda Symmachi relatio, & l. 20. infr. de paganis : & Ambrosius duobus locis.

¶ Quod de Macedonia & Illyrico hac leg. dicitur, id iam ad leg. super. plenè discussum est : Ex hac sanè discere licet Gratianum hoc tempore adhuc toti Illyrico & Macedoniae imperasse, quidquid Zosimus dicat lib. 4. p. 746. quamlibet Valentinianum fratrem Imperatoris dignitatis participent, adsciuisset : & sic Illyricum adhuc indiuisum fuisse, quod adscito mox in imperium Theodosio Ann. Dom. 379. in Orientale & Occidentale abiit.

¶ Vectigal interim & portorium quod lapidis excisi nomine præstatur ex hac leg. notandum est, vectigal, inquam ; cuius tamen modus quis fuerit hac leg. non exprimitur : Sanè Theodosius Magn. l. 10. & 11. infr. decimam construit : præter quam & alteram decimam loci domino præstari voluit : Quam sanè & ipsam partis alicuius loci domino præstationem inter cæteras condiciones fuisse puto, quas hic indicat Gratianus : quam neque Senatoribus seu Patribus Conscriptis remisit, verum vectigal tantum & portorium, suum scilicet compendium remittere Princeps potest, & verò facilius solet, at non & alieni.

¶ De AVRILEGVLIS per Gallias & Italiam, in Sardiniam non transfretandis : Gratiani lex.

ix. * Idem " AAA. ad Vindicianum " v.c. Vicarium.

DATIS ad Inlustres viros Præfectos Galliarum, & Italiae litteris, primùm metallarios præcipimus admoneri, ne eis nouelli statuti, quod fuerat elicitum, privilegio, transeundi ad Sardiniam spes improba blandiatur : Deinde prouinciarum quæ mari alluuntur Iudices, scientes fieri, ut vniuersorum nauigatio huiusmodi hominum generi clauderetur : ita, ut si aurileguli transfretare temptassent, seueritate Iudicis audaciæ fure ferrent digna supplicia : adficiendis etiam pœna Custodibus, si negligentia nauigandi hisdem copiam præbuisissent, ita ut hæc non sine periculo suo Rectores prouinciarum negligenda meminerint. Dat. XVI. Kal. Septembr. Valente Valentiniano I I. A.A. COSS. [378.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust. quia localis & temporaria : Concordat ei lex 6. supr.
- Imò huic legi tenent non nisi duo AA. inscribendi essent : iam enim ante 4. vel 6. diem Valens obierat 3. vel 5. Idib. Augusti : verum cum mortem Valentis nondum rescisisset Gratianus, Valentis nomen retinuit & inscripsit huic legi pro more solito.
- De hoc Vindiciano mox dicam : cui etiam inscribitur lex 12. infr. de Medicis & professoribus.
- Itaque l. 11. infr. de Aurilegulis.
- Aurilegulum infra.
- Præcipimus ?
- Lex hæc Gratiani non comparat.
- Id est, Rectores prouinciarum, ut sine leg.
- Scientem fieri. Ita & Symmachus lib. 9. ep. 106. Is ubi se scientem doloris mei fecerit.
- An in vniuersum ? Vniuersorum, hominum scilicet.
- Custodes littorum intelligit : de quibus supr. tit. de littorum & itin. custodia.
- An Treuitis ? v. Chronologiam.

COMMENTARIVS.

DE AVRILEGVLIS χρυσοβλάταις in Sardiniam non admittendis, non transeundis, est hæc Gratiani constitutio, pariter ut Valentiniani Sen. lex 6. supr. vbi de eius rei ratione iam dixi. Singularia tantum quædam hæc leg. notentur.

¶ Primò, inscribi hanc leg. Vindiciano V. C. Vicario. Qui quidem Vindicianus ille idem est, Comes Archiatrorum, cuius ad Valentinianum Imp. epistola extat, præmissa Operi Marcelli Empirici, como vlt. Medicorum auctorum p. 348. cui inscribitur præterea Anno proximo 379. altera eiusdem Gratiani Imp. constitutio, putà lex 12. infr. de medicis & professorib. Sanè ex hac Inscriptionum & epistola collatione discimus, eundem & Comitem Archiatrorum, & Vicarium fuisse, alicuius dioceseos : ut ceteroquin lex 15. 16. vlt. infr. de Medic. & Profess. docent Archiatris administrationes creditas, imò & ad maiores dignitates eos ascendisse. Quinimò ex hac leg. id colligimus, Vindicianum hunc Vicarium alicuius dioceseos per præfecturam Galliarum fuisse, quâdo qui-

dem Gratianus hac l. ait sese literas ad Præfectos Prætorio Galliarum & Italiae dedisse, quibus præcepit admoneri metallarios, ne in Sardiniam transfrent : nempe quia metallarij aurileguli per Præfecturam Galliarum, certatim in Sardiniam quæ sub PP. Italiae erat, transferebant. Vbi in transcurso notandum, Imperatorem de suis literis à se datis loqui : pariter ut l. 11. infr. de aurilegulis : proinde præcipimus, reponendum, præcepimus : quod etiam sequentia ostendunt, clauderetur, ferrent.

¶ Secundo igitur loco notandus fuerit hic locus de Aurilegulis aurique metallis per Galliarum Præfecturam : cuiusmodi sanè celebratissima fuit aurum metallum per Hispaniam, de quo Scriptores omnes qui de Hispania egere. Noraque iam omnia de Tago aurifero Hispania, deque Tartaricia, de quibus inter alios Strabo lib. 3. p. 100. & 101. vt & per Gallias, de quo auro Gallico Plinius lib. 33. c. 4. & Nonnulla..... : ac nominatim in Cemma monte sub ipsum Pyrenæum, de quo Strabo, lib. 3. p. 101. in Tarbellis, idem, lib. 4. p. 131. per Alpes in Calassus : idem lib. 4. p. 141. 142.

Tertiò

Tertiò obseruetur nupera quadam constitutione privilegium hoc metallariis datum fuisse, vt in Sardiniam vndeconque (ex Hispania etiam Galliaque) transire possent : proculdubio temporaria aliqua ratione, vt ita in Sardinia auri effodiendi opus ferueret, quod præter solum apparere videbatur. Id quod hac l. reuocatur, nempe quia aliorum locorum auri metalla hac ratione defererentur.

Postremò, quando Aurilegulorum vox hoc vniuerso loco huius Cod. occurrit, haud abs re fuerit, de his quædam notare. In Glossis Aurilegulus, χρυσό-

λογος, χρυσοκλέπτης, χρυσοβλάταις. Manilius lib. 4. ita describit : ————— scrutari cœca metalla,

Depositas & opes, terraque excurrere venas.

Item lib. 5.

Quæere sub terris, aurum, furti que latentem Naturam aruere omnem, orbemque inuertere prædâ Imperat, & glebas inter deprendere gazam Inuitamque nouo tandem producere celo. Ille etiam saluas auidus numerabit arenas Perfundèque nouo stellantia littora ponte, Paruâque ramentis faciet momenta minutis : Protulit, vt legeret census spumantis in aurum.

¶ De MARMORIS excindendi in priuatis lapidicinis iure cunctis indulto, sub duarum decimarum præstatione.

x. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. FLORO PF. P."

VINCTI qui, per priuatorum loca, saxorum venam laboriosis effossionibus persequuntur, decimas fisco, decimas etiam domino representent : cetero modo suis desiderijs vindicando. Dat. IV. Kal. Septembr. Constantinop. Antonio & Syagrio COSS. [382.]

NOTÆ.

- * L. 3. Cod. Iust. eod. tit. Huius leg. suæ meminit Theodosius l. 11. supr. biennio post.
- Florus PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis, v. Protopogr.
- Marmorum Venam : d. l. prox. de hac voce v. dicta ad l. 1.
- Effossionibus : malè in nonnullis Iustinianicis, effusionibus. Ouidius :

Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

- Rimantur, sectantur, scrutantur.
- Id est, soluant, seu præstent.
- Reliquo : vt d. l. 11. quicquid reliquum fuerit.
- proprijs suis. C. Iust.
- Sic vt quomodo voluntas sua ferit, de eo liberè disponere possint, l. prox. 11. infr.

x. * Idem " AAA. Cynegio PF. P."

HI, quibus ad exercenda metalla priuata diues marmorum vena consentit, excindendi excandique iuxta legem dudum latam habeant facultatem, ita vt decima pars fisci nostri utilitatibus, decima ei cuius locus est deputetur. Quidquid verò reliquum fuerit, id iuxta eiusdem Legis tenorem exercentibus cedat : habituris licentiam vendendi, donandi, & quod voluntas sua ferit transferendi. Dat. III. Non. Octobr. Constantinopol. Richomere & Clearcho COSS. [384.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Codic. Iustiniani. vtpote cuius eadem sententia sit quæ superioris : quæ nominatim hæc leg. constituta.
- Imò tribuenda hæc lex Valentiniano THEODOSIO & Arcadio : vtpote Gratiano iam cæso, & Arcadio adscito.
- Cynegius PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis : de quo in Protopogr. & ad l. 11. supr. 113.
- Dona : vide quæ iam dicta ad l. supr. 2.
- Intelligit legem prox. 10. supr.
- Ante hiemium, Ann. 382.

Tom. III.

RRr 2

COMMENT

HERODOSI M. quinque Constitutiones de metallis sequuntur: è quibus quatuor sunt de metallis saxorum & marmorum, putà hæc duæ *leges* 10. 11. & *lex* 13. & 14. De auri metallis *lex* 12. Hæc duabus Theodosius M. An. 382. & 384. repetitâ constitutione, MARMORIS cædendi libertatem per priuatorum loca & metalla omnibus relaxat seu concedit: Pariter vt Constantinus *leg. 1. sup.* Iulianus *l. 2. sup.* Gratianus *l. 8. sup.* In tantum, vt decimâ tantum fisco inde præstitâ, & altera decima loci domino, quod reliquum est inuentori cedere iubeat pleno iure; sic vt etiam alienare id quo velit modo permittat. Quod postremum etiam Constantino M. visum, *d. l. 1.* Imò Gratianus speciali privilegio Senatoribus vestigal & portorium remisit *d. l. 8.*

Notanda inter hæc Decimæ species, & quidem gemina: quantum prior fisco præstanda erat, altera loci domino. Quarum prior in Gallia quoque Caroli IX. Edicto A. 1563. & 1567. sancita pro omni metallorum genere. Cæterum vt suæ & peculiare causa fuerunt Constantino M. Iuliano, Gratiano *illis legibus* tribuendæ libertatis promissæ

cuè marmorum secundorum ex priuatis lapidicinis: & Gratiano quidem, vt urbem Romam ædificiis egregiis frequentaret, vt ad *d. l. 8.* ostensum est: Ita & Theodosius M. hæc vtraque *leg.* non alia causa fuit libertatis seu licentiæ istius tribuendæ, quàm vt Constantinopolim ædificiis frequentaret; cuius ornandæ augendæque studiosissimum fuisse veteres Scriptores testantur: & in his Themistius, eo ipso Anno 384. quo *l. 11.* lata est, *Oratione* 6. p. 160. 161. 162. neque tantum publicis operibus, cuiusmodi est *portus* Theodosianus, quod spectat *lex* 23. *infr. de operib. publ.* quæ & ipsa lata est eodem Anno 384. aliâque quorum mentio in *veteris urbis Const. descript.* Verum etiam priuatis: vt præter has *leges* testatur *d. loco* Theodosius p. 161. vbi & ædificia marmore Laconico, Libyco, Ægyptio ornata passim scribit. Aded vt tandem Themistius pronunciet dubium deinceps fore, vtrem Constantinum M. an Theodosius Constantinopoli magis contulerint.

Ab hæc nihilominus mente sua postea aliquando recessit Theodosius *l. 13. infr.* interdicto priuatorum lapidicinarum exercitio: ea ratione quæ ibi redditur.

¶ De AVRI Canone seu præstatione, qua ab AVRILEGVLIS præstatur.

XI. * Imppp. Valentinianus THEODOS. & Arcad. AAA. Romano Com. s. L."

PER annos singulos septeni per hominem "scripuli largitionibus" inferantur ab aurilegulis, non solum in Ponticâ dicecesi, verum etiam in Asianâ. Dat. XI. Kal. Mar. Constantinop. Arcad. A. 11. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* *L. 5. Cod. Inst. cod. tit.*
"Eidem Romano Comiti S. L. sub Theodosio Magno hoc ipso Anno inscribitur *lex* 1. *supr. de his qui ad Ecclesiam confug.*
"Id est, per singulos homines aurum legentes.
"Fisco.

COMMENTARIUS.

AVRI LEGENDI potestatem priuatis quibuscunque, vt alij retrò Principes fecerunt, & in his Valentinianus Sen. teste *l. 3. & 4. sup.* ita & Theodosium M. fecisse hæc *lex* ostendit: sub hac conditione tamen, vt certus canon auri, per homines, id est, in singulos Aurilegulos, fisco inferretur: Quod vt à Valentiniano statutum, *distis legibus*; ita & à Theodosio M. hæc *leg.* Et quidem octo scripuli ex Valentiniani *d. l. 3.* ex hæc verò, septem: vrpote librâ auri, quæ antea 84. solidorum erat, ad 72. iam reducta: vt ad *d. l. 3.* fusiis docui, et si Valentinianus eam reductionem iam fecisset.

Septenos igitur scripulos annuatim per singulos homines, id est, aurilegulos ab his qui horum opera vterentur, solui voluit Theodosius M. Id quod in Ponticâ dicecesi perspicuum erat: verum eisdem septenos scripulos etiam in Asianâ dicecesi, solui iubet: Proculdubio enim non tantus mo-

dos per singulos homines solvendus videbatur in Asianâ dicecesi: An quod maior ibi quàm in Pontica auri copia esset? An potius quod difficilior ibi esset auri legendi labor? Asianæ sanè diceceseos prouincias 12. numerat *Index Sconthouianus*; in *Notitiâ Imperij* octo tantum numerantur, *Pamphylia, Lydia, Caria, Lycia, Lycaonia, Pisidia, Phrygia Pacatiana, Phrygia salutaris*: apud Theodoretum *lib. 6. c. 28.* vndecim. Cæterum quis nescit de Pactolo *Lydia* flumine Crysorrhœ *χρυσῶν λίμνη* auri ramenta secum trahente? Ponticæ verò diceceseos prouinciæ erant octo sub Theodosio M. *Pontus Polemianicus, Pontus Amasia, Honorias Bithynia, Paphlagonia, Armenia maior minor, Cappadocia*, vt docet vetus *Index prouinciarum Sconthouianus*: sub Theodosio Iuniore fuerunt postea vndecim, vt apparet ex *Notitiâ Imperij*, & Theodoretum *lib. 5. c. 28.*

¶ MAR

¶ MARMORIS cædendi ius priuatis interdicitur hæc leg.

XIII. * Idem AAA. Rufino PP. P."

PRIuatorum manus ab exercendo quolibet marmoreo metallo prohiberi præcipimus, vt fiscalibus instantia locis liberior relaxetur. Si qui verò clandestino opere vetita deinceps exercere temptauerit, omne id, quidquid exciderit iuri fisci & publico vindicandum. Dat. Prid. Id. Febr. Constantinop. Theod. A. 111. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Absit hæc *lex* à *Cod. Inst.* & iungenda ei, *lex* 1. *supr. quis in gradu prof.*
"2e. Imppp. THEODOSIUS, Arcadius, & Honorius, vt *d. l. 1.*
"Rufinus PP. sub Theodosio M. idque Orientis: vid. *Profopogr.*
"Priuato.
"2e. *Quidquid exciderit, id est, quidquid exciderit, erit &c. vindicandum.*

COMMENTARIUS.

MARMORIS CÆDENDI potestatem priuatis per priuata metalla interdicit hæc *l.* Theod. M. A. D. 393. (contra quàm ipsemet antea anteriorum Principum exemplo *l. 10. 11. sup.* statuerat, imò, contra quàm mox mense proximo obseruatum sub eodem per Occidentem scil. docet *lex* 14. *prox.*) Idque sub pœnâ confiscationis marmoris quod casum fuerit. Cuius facti sui Rationem hanc assignat, vt *fiscalibus locis instantia liberior relaxetur*. Quorum verborum quis sensus sit, ambigi potest. An igitur hæc verba ad pertinent, vt ex *fiscalibus locis*, id est, ex publicis lapidicinis, eo maius compendium fisco quaerere: interquiescentibus ab vna parte priuatorum lapidicinis: ab altera, priuatis ad ædificia excitanda *fiscalia* marmora emere coactis. Vt Theodosij sæculo, priuatorum studia maximè inualuerunt circa ædificia Constantinopoli excitanda, & marmorum indaginem vsque: quod Themistius quoque testatur *oratione* 6. p. 161. 162. de quo ad *d. l. 10. & 11. sup.* An hic potius sensus fuerit *huiusce legis*, & mens Theodosij, vt priuatorum, quo numero Iudices potissimi, ambitioni modum poneret, nouis & priuatis ædificiis excitandis studium suum addicentibus, quin potius vt ad ope-

ra publica excitanda eos traduceret: quæ hæc *fiscalia loca* dicuntur, quomodo & horrea publica, dicuntur horrea *fiscalia*, *l. 12. infr. de operib. publ.* & *l. 16. infr. de susceptorib. lex* 1. *infr. de Equis Curulib.* Ergo, verba hæc vt *fiscalibus instantia locis liberior relaxetur*, ita accipienda fuerint, vt ad maiore instantia loca operaque publica excitentur. Quam quidem interpretationem etiam iuuant *lex* 20. 39. *infr. de operib. publicis*: quæ post paucos dies hoc ipso mense ab eodem Theodosio M. data sunt: quibus pariter publicorum operum fabricæ consultum Princeps ille iuit, Iudicibus veteris noua ædificia moliri ante quam ea quæ crepta sunt absoluerentur, & nutantia repararentur: Item veteris, inchoandæ publicæ fabricæ gratiâ domos diruere. Et sic præpostera Iudicum hac parte ambitioni contraire instituerit Theodosius M. tum *distis legib.* 29. & 30. tum hæc *l.* Quomodo alia eiusdem constitutionis parte (cui hæc coniungenda venit) putà *l. 1. sup. quis in gradu præferatur*: quorundam aliorum ambitioni modum impositum it: Quod & ipsam argumento esse possit ad firmandam posteritorem *huius legis* interpretationem.

¶ De MARMORIBVS: sub ædificiis alienis non perquirendis.

XIV. * Idem AAA. Paterno."

QUOSDAM opera humo esse saxa dicentes, id agere cognouimus vt defossis in altum cuniculis, alienarum ædium fundamenta labefactent: Quâ de re, si quando huiusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur; Ne dum cautium ementita nobilitas cum ædificiorum qualitate taxatur, & pretium domus, ne diruatur, offertur non tam publicæ rei studium, quàm priuati causa videatur fuisse dispendij. Dat. XVII. Kal. April. Constantinop. Theod. A. 111. & Abundantio Coss. [393.]

INTERPRETATIO. *Quicumque metallum dicentes latere sub alienis ædificiis quolibet saxa vel marmora effodienda crediderint, vt per eos fundamentorum firmitas incipiat vacillare, his inquisitionis huius licentiam denegamus, necdum nobiliores lapides se querere adserunt, aut vendere, aut subuertere aliena fundamenta præsumant.*

RRR 3

NOTÆ

NOTÆ.

- * L. 6. Cod. 7. iust. eod. tit. multis detractis in fine.
 Nempe THEODOSIUS, Arcadius, & Honorius.
 Comiti S. L. non tantum argumento huius l. iuncto argumento ex Inscriptione legis 4. 5. 12. supr. Et l. ult. infr. verum Symmachi epistolam aliquot ad hunc Paternum lib. 5. ab ep. 58. ad 68. ac nominatim ep. 63. vbi Itali aravi mentione fit; unde simul apparet per Occidentem hunc Comitem fuisse. Nec dubito quin is ipse sit, ad quem Ambrosius scribit ep. 66. quâ quidem epistola inter alia agit de vero coniugio à Theodosio inter patruces fratres & consobrinos.
 Saxa, pro marmoribus, hæc l. Et l. 2. 10. supr.
 In altum, id est, in profundum.
 Pro, Quare.
 Hucvique Cod. Iust. Sequentia enim ibi omnia abfunt.
 Cautum nobilitas, id est, lapidum, marmorum.
 Quallius ædificiorum.
 Marmoris effectendi, atque exinde ædificandi: in quo publicus nitor consistit: quod publica rei studium hic dicitur.

COMMENTARIUS.

MARMORIS CÆDENDI equidem potestas in priuatis lapidicinis etiam alienis, præstita decimâ, regulariter quibuslibet paruit, quod ostenderunt lex 1. 2. 8. 10. 11. supr. quoniam quod & hæc ipsa lex ostendit, (contra quam per Orientem paulò ante visum fuerat eidem Theodosio M. l. 13. pro. supr.) propter publicum videl. rei studium (vt sine l. dicitur) id est, propter fauorem ædificiorum, quibus publicus ornatus comparatur; At enim si marmora sub ædificiis alienis latere dicerentur, hæc l. Theodosius M. ea perquiri vetuit; pariter vt thesauros, l. 2. supr. de thesaur. Ne alioquin defossis in altum cuniculis alienarum ædium fundamenta labefactentur: Vel, (quod omne in Cod. Iust. omisium est,) domini ingenti pretio redimere sese necesse haberent ab inquisitoris, ne id faciant: Ingenti, inquam, pretio; vel totius domus: nempe

marmorum nobilitate eiusque eruendi spe, cum ædificij qualitate taxatâ: id est, dum æstimationem marmoris eruendi præstare mavult ædificij dominus, quam pati vt id ædificium sumptuosum fortè vel gratum sibi diruatur. Hæc enim huius loci sententia est, quam Interpretes non planè cepit: Tribonianus planè interceptit seu omisit velut obscuitum.

¶ Hinc igitur obseruandum, spoliij genus, quod nonnulli hoc æuo colligebant à dominis ædificiorum, obtentu marmoris sub iis quaerendi: seu ementit a sepe cautum nobilitate. Et si benè colligo, per ipsam Italianam; vbi Paternus cui hæc lex inscribitur, Comes S. L. erat: quod ad susceptionem ostendi ex Symmacho & Ambrosio. Neque quidquam obest quod hæc lex Constantinopoli data dicatur: Theodosius enim hoc tempore Monarchiam totius Imperij obtinebat.

¶ De METALLARIIS fiscalibus desertoribus, filijsque eorum, & bonis retrahendis.

XV. * Imp. THEOD. A. Maximino Com. S. L.

METALLARIUM, qui "ea regione deserta, ex qua videntur" oriundi, ad externam migrarunt, indubitanter ad propriam originis stirpem larèmq; reuocentur. ¶ Eorum autem earumque progenies qui ex domibus priuatorum eligere maluerunt consortia nuptiarum, de qua inter fiscum meum, & parentes suos æquâ lance diuidatur: ita vt qui singulorum tantummodo filiorum probabuntur esse genitores, ex integro vnici fiscu affectibus cedant; In posterum cunctis metallariorum conditionem necessario secuturis, quicumque ex ipsis & ex quocumque fuerint latere procreati. ¶ Qui verò metallica loca, prædictæ obnoxia functioni, emisse perhibentur, hisdem proculdubio, quæ auctores eorum implere consueuerant, muniis subiacent. ¶ Nam de his qui ad census annonarios transierunt, obseruandum est, vt illi qui ante quinquennium tantummodo nexibus priuatorum videntur impliciti, sine dubio ad originem propriam redire cogantur: ex æquo cum publicis fundis eorum subole diuidenda, & vnico filio metallariorum origini vindicando: omni tamen ceteris in futurum huiusmodi licentia arte præclusa. Quod si quis postea illud quod nunc prohibetur, fecerit, sciat nullum exinde præiudicium fiscu esse generandum, etiam si quem metallicum esse constabit, priuatis censibus suum nomen indiderit. Data v. Id. Iul. Constantinop. Victore v. CONS. [424.]

NOTÆ.

- Lex ult. Cod. eod. hinc decretata est, mutataque, vt ad perpetui iuris necessitatem aptaretur.
 Maximinus Comes S. L. sub Theodosio Iun. eidem inscribitur hoc ipso Anno lex 14. infr. de mirilegul. Et lex 3. supr. de conlat. aris: & Anno proximo 425. lex 15. infr. dist. titul. de mirilegul. Et lex 3. infr. de vestib. olonensis vid. Protopograph.

" Sine

- " Sine Metallariis, add. Cod. Iust.
 Quare, add. Cod. Iust.
 Videntur oriundi, id est, sunt: vid. Gloss.
 Vel oriunda, add. Cod. Iust.
 Regionem: vel externam.
 Migrauerunt, C. Iust. ad perpetui iuris formam.
 Sine vlla temporis prescriptione, add. Cod. Iust.
 Vnde cum sua sobole, add. Cod. Iust.
 Abest à Cod. Iust.
 Etiam quæ domus nostra secreta retineant, add. C. Iust. ex leg. 5. supr.
 Sequentia omnia recita C. Iust. vsque ad vitium huius leg. vericulumibi, sciat.
 20. Aquis, vt infr. ex æquo: & sic elegans hic auctoritas fuerit.
 Ex integro, non est de nouo, sed integre penitus.
 Affectus, pro libertis: vid. Gloss. & ita infr. vnico filio.
 Authores, à quibus res prouenit seu promanat.
 Pro, auct.

COMMENTARIUS.

METALLARIUM seu Metallicum publicorum, seu fiscalium metallorum, eorumque progenies seu liberi, loca item seu possessiones eorum, ita metallorum functioni, & quidem in certâ regione, originis ratione, obnoxia erant, vt eidem omnino inharere deberent: neque ab eâ diuelli seu recedere possent: Quod de Metallariis, præter hanc leg. docent insuper quatuor leges huius tituli: puta lex 5. 6. 7. 9. supr. Quare; cum hi subinde 1. regione sua desertâ, ad externas, seu ad alias transierunt, 2. vel etiam nuptias cum priuatis, id est, conditioni huic metallicæ non adstrictis contraherent, 3. item loca sua metallica functioni, obnoxia sepe distrahent, 4. tandem & priuatorum coloni adscriptitij nonnulli fierent, seu, vt hæc leg. dicitur ad census annonarios transierunt, nexibusque adeo priuatorum sese implicarent, priuatis censibus nomen suum indiderunt, & ipsos, & liberos & loca eorum, ad conditionem, originem, & regionem suam reuocari subinde oportuit. Et verò hæc l. Theodosius Iun. quadruplici isti licentia (vt vocatur) occurrit.

Igitur, Primò, Metallarios desertores, ad Regionem suam, seu propriam originis stirpem larèmq; reuocari iubet, pariter vt Valens l. 5. supr. & Valentinianus Sen. l. 6. 7. 9. ad quancumque externam regionem migrarint hæc l. & distis legib. Imò etsi domus Principis secreta eos retineant d. l. 5. vnde Tribonianus legi ult. Cod. eod. tit. de metall. (quæ alioquin ex hac interpolata est) hæc verba inseruit, etiam si quos domus nostra secreta retineant: Quæ de Lauris alioquin perpetuam accepit Cuiacius.

Secundò, Liberos ex metallario & priuato susceptos, in præsens si plures sint æqua lance inter fiscum & parentes diuidi iubet, sic vt media pars

metallaria conditioni addicatur: Quæ stirpis partitio seu diuisio notanda, quæ & alias usurpata si vnicus filius sit, fiscu is addicatur: in futurum verò, omnes liberos metallariorum conditionem sequi iubet. Igitur ex impari huiusmodi matrimonio nati, ad metallariam conditionem addicti. Quod & ipsum constitutum in quamplurimis aliis originalibus seu conditionariis: qui certæ conditionis ratione fiscu nexi erant.

Tertio, locorum metallicorum, metallicæ functioni obnoxiorum seu obstrictorum, id est, ad Metallarios pertinentium emptores, ad Authorem, à quibus manarunt, id est, Metallariorum munia teneri iubet: Quod & ipsum aliàs constitutum, de aliis huiusmodi fundorum publicæ functioni obnoxiorum emptoribus.

Postremò Colonos adscriptitios priuatorum factos (de quibus plenè semel tit. de Inquilinis & colonis) in præsens, si quinquennium tantum elapsum fuerit, reuocari iubet, sub eadem sobolis quæ secundo casu diuisione: (vnde apparet, maiori quàm quinquennij præscriptioni hic locum fecisse Theodosium;) in futurum verò, quancumque reuocari iubet; non obstante scilicet quacumque (etiam 40. annorum) præscriptione: cui postea procul dubio derogatum ab Anastasio Imp. l. 4. Cod. de prescript. 30. ann. Tribonianus tamen adhuc in d. l. ult. quæ hinc interpolata est hanc ipsam clausulam adiecit, sine vlla temporis prescriptione.

¶ Ex collatione tandem huius leg. cum d. l. ult. Cod. Iust. h. r. videmus, quot rationibus hanc legem interpolauerit, decurauerit Tribonianus, vt eam perpetui iuris in posterum tantum faceret; omisis omnibus & rescatis iis quæ potissimam huius leg. partem conficiunt; quæ præteritum respicit.



DE MVRILEGVLIS^a ET GYNÆCEIARIIS^b ET

MONETARIIS^c ET

BASTAGARIIS^d

TITVLVS XX.

XI. COD. IVST. VIII.

De Murilegulis & Gyneciariis, & Procuratorib. Gynecij, & Monetariis, & Bastagariis.

^a De Murilegulis agitur l. 5. 12. 14. 15. 16. 17. 18.

^b De Gyneciariis, l. 2. 3. 6. 7. 8. 9. p. 16.

^c De Monetariis, l. 1. 10. 16.

^d De Bastagariis, l. 4. 11.

PARATITLON.

MVRILEGVLII, Rubr. & l. 14. 15. 16. hoc tit. l. 3. de his qui ad Eccles. dicuntur & Conchylologuli, l. 5. h. tit. à legendis videl. conchylis, l. 12. Conchylologuli, l. 17. hoc tit. & l. 9. infr. de lustrali collat. Horum certa Corpora l. 16. seu Collegia, d. l. 16. & familiae erant, l. 5. per Occidentem: quò spectat lex 5 & 12. hoc tit. & per Orientem, quò pertinet lex 14. 15. 16. 17. 18. hoc tit. Qui scilicet conchylia legerent l. 12. & vlt. seu muricem d. l. 12. & l. 18. seu vlt. & purpuram d. l. vlt. ad fucationem seu ad colorandam, tingendam blattam sericam & metaxam, in vsus Principis: d. l. vlt. in baphiis ad id destinatis, de quibus d. l. vlt. hoc tit. veluti in Phoeniciâ, d. l. vlt. & d. l. 9. infr. de conlat. In quem vsus & nauiculæ deputatæ erant, functioni scil. muricis, & legendis conchylis, d. l. 12. Porro murileguli hi ita conditioni suæ adstricti erant, vt ipsi conditionem suam deserere non possent, l. 14. Vxorem etiam de eorum familiis accipiens, eorum conditioni nec tebatur, l. 5. Ex filiabus denique eorum nati, matris conditionem sequebantur d. l. 15. De murilegulo ad Ecclesiam confugiente, l. 3. supr. de his qui ad Eccles.

2. GYNÆCEIARIII, Rubr. & l. 3. hoc tit. l. vlt. supr. de militari veste, l. vn. de Burgariis, à Gynæceiis dicti: quorum mentio fit quinque locis hoc Codice l. 2. 7. hoc tit. & l. 2. 4. infr. de annonâ & trib. & l. 6. infr. de Iudais. Gynæceia autem dicebantur, quæ aliàs textrina Principis, l. 6. & l. 9. hoc tit. & d. l. 24. de annonâ. Horum quoque certa corpora seu collegia fuerunt: l. 16. hoc tit. & familiae, l. 7. seu mancipia, l. 2. & 9. idque per Occidentem: quò pertinet lex 2. 3. hoc tit. (veluti in Africâ Karthagine, l. 8. hoc tit. & l. 2. 4. infr. de annonâ & trib.) per Orientem, quò pertinet lex 7. hoc tit. veluti Cyzici in Hellesponto, quò spectat d. l. 7. hoc tit. Pars ex his vestes conficiebant in vsus Principis ex serica blatta & metaxa, l. 13. auratas ac sericas paragaudas auro intextas, l. 1. infr. de vestib. oloueris. Pars verò in textrinis separatîs, l. 6. vestes texebant, in vsus erogationum Principis, l. 6. hoc tit. veluti militarem vestem, d. l. vlt. supr. de militari veste, purâ linteam vestem, l. 6. Hi textores, d. l. 6. opifices linteæ vestis contexendæ, d. l. 6. propriè LINTONES dicebantur l. 8. seu lintearij, l. 16. & Linyfi, l. 8. seu Linyfarij, d. l. 16. Quorum & ipforum certa Corpora seu Collegia erant, d. l. 16. veluti in Cœle-Syria Scythopoli, d. l. 8.

Et hi omnes conditioni suæ adstricti erant, nexûque sanguinis ad diuinas largitiones pertinebant, l. 16. eosque celantes multabantur, l. 2. 6. 7. 8. 9. mulierisque ingenuæ quæ his se sociassent, post denunciationem maritorum suorum conditione tenebantur leg. 3. Gyne

Gynecio Præpositi quidam erant, l. vlt. ad leg. Iul. repetund. sub Comite domorum, dict. leg. vlt.

3. MONETARIORVM quoque de quibus agitur Rubr. & l. 1. 10. 16. hoc tit. (qui scil. monetam in Principis monetis cudebant) certa Corpora seu Collegia fuerunt, d. l. 16. tum in Oriente l. 1. & 16. veluti in Bithyniâ d. l. 1. tum in Occidente d. l. 10. Et hos in suâ conditione semper durare oportuit: d. l. 1. filiaque eorum extraneis copulari non poterant d. l. 10. viceversa nec alia mulier monetario necti poterat, alioquin post legitimam conventionem mariti conditione tenebatur, d. l. 10.

4. BASTAGARIII quoque, de quibus agitur Rubr. & l. 4. 11. hoc tit. (à bastaga, de qua l. 11. supr. de cohortalib.) ita dicti qui scilicet species fiscales animalibus transferebant, dict. leg. 4. militiam suam itidem deserere non poterant, neque aliam impetrare, dicta leg. 11. Ab ea sollicitudine immunes erant Cohortales Syriæ, dict. leg. 11. supr. de Cohort.

Hi verò omnes erant sub dispositione Comitis S. L. quod de Murilegulis seu Conchylologulis speciatim testatur l. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 18. de Gynæciariis lex 3. 7. de Monetariis d. lex 16. de Bastagariis lex 11. de omnibus ferè d. lex 16. de Linteonibus seu Linteariis lex 8. 16. de Linyfariis, d. l. 16. Quibus omninò concinit Notitia Imperij tum Occidentalis, tum Orientalis. Et Orientalis quidem his verbis:

Sub dispositione Viri Illustris Comitis S. L.

Magistri Lineæ vestis.

Procuratores Gyneciorum.

Procuratores Baphiorum.

Procuratores Monetarium.

Præpositi Bastagarum.

Procuratores Linificiorum.

Occidentalis Notitia ita:

Sub dispositione Viri Illustris Com. S. L.

Procuratores Gyneciorum &c.

Procuratores Linificij, &c.

Procuratores Baphiorum, &c.

Præpositi Bastagarum, &c.

Fuerunt & præter hos sub dispositione Comitis R. P. nonnulli Præpositi bastagæ, itémque Gynecij rei priuatæ, quod eadem Notitia docet.

De MONETARIIS, ad dignitates non euehendis.

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Bithynos.

MONETARIOS in sua semper durare conditione oportet; nec dignitates eis¹ Perfectionissimatus² tribui, vel Ducenæ, vel Centenæ, vel Egregiatus. Dat. xii. Kal. August. Gallicano & Basso Coss. [317.]

NOTÆ

* L. 1. Cod. eod. tit. Iungenda autem huic est lex 4. supr. de Cohort. lex 1. supr. de Casariis: lex 5. infr. de Decurionib.
¹ Nec dignitatis cuiuscunque privilegio ab huiusmodi conditione liberari. Ita hunc locum immutauit Teseo: hanc legem generaliore ita reddens: de quo mox.
² De Perfectionissimatus dignitate fuit supr. tit. lib. 6.

COMMENTARIVS.

DE MONETARIIS est hæc Constantini Mag. constitutio: pariter, vt duæ aliæ hoc titulo: Valentiniiani scil. Iun. lex 10. & Theodosij Iun. lex 16.

Quinam verò ij fuerint nihil attinet prolixius monere, quando id vel ex ipso satis nomine clarum: Eam certè vocem retinènt etiam Græculi, quos & describunt Hesy chius & Suidas; Iulianus in Misopogone p. 135. ἐργασαμένους τὸ νόμισμα Tom. III.

vocat: Monetæ opifices, Auctor libelli, qui Notitia Imperij subditus est, c. 3. De iisdem est & Theodorici R. epistola apud Cassiodorum 5, var. 39. & quidem, (quò pertinet hæc lex) de retrahendis his & functionibuss applicandis, qui in priuatorum compendium transierant. Verùm hæc plus satis. Illud potius ex hac l. notandum, fuisse huiusmodi Monetariorum corpora, atque ad eò monetæ, in Bithyniâ. Quomodo & in proxima Hellesponti prouin

provincia fuere Cyzici: quod discere licet ex Sozomeni loco lib. 5. c. 14. τὸν δημοσίον, inquit, ἐευρο- γῶν, ἢ τῶν τεχνολῶν τῶ νομισματικῶν, οἱ πλεῖστοι, ἢ ἄλλοι, ἢ ἐπὶ δύο τὰ γυναικῶν ποικίλας ἀπολαύσεως διακεκμημένοι ἐν πο- σὶ γυναικῶν τῶν πρὸν βασιλέων, ἀπὸ γυναικῶν ἢ ἀνέμοις, ἀπὸ τῶν κλέμων δέ τε βίβων, ἐπὶ ἐκείνῃ ἑντὺ ἀπορρυάν τῶ δημοσίῳ κατασθῆναι, οὐ μὲν εὐρατιστικῶν χαλαρῶν, οἱ δὲ νεογῶν νομισμάτων. Quare & Ammianus Marcellinus 26. p. 349. Cyzici thesauros fuisse restatur vbi & Gynæciarij pariter fuere: de quo ad l. 7. infr.

¶ Nunc ad ipsam legis sententiam. Iubet Constantinus M. hac l. Monetarios in sua semper conditione duntaxat, sit: vt nulla ex quatuor dignitatibus quæ hinc memorantur ab ea liberari possint: denique perpetuò conditioni suæ inherere eos vult: Cum tamen diuersum statuat in tribus aliis hominum generibus, certæ alioquin conditioni pariter obnoxii, putà in Casariis, l. 1. supr. de Casariis, in Primpilariis, l. 4. supr. de cohortabil. in Decurionibus, l. 5. infr. de decurionib. quæ leges omnes velut eiusdem Edicti ad Bithynos emissi partes huic coniungendæ sunt. Scilicet hæc tria hominum genera dignitates eas apisci posse difinit: nempe Casarianos, vbi inculpate officium complessent: primipilares item, post emeritam militiam, Decuriones tandem post obita omnia patris munera: non item verò monetarios: quæ huius capitis mens est: Eademque ratio est eorum qui in Baphiis erant & Gynæciis, l. 2. Cod. eod. tit. vbi Baphij & Gynæcij dicuntur Baphiis & Gynæciis adstricti: quod Cuiacius non intellexit, & ided legem illam emendauit: Græci pro parte affecti sunt. Eadem ratio Murilegularum, l. 14. in f.

Monetarios scilicet. deteriore condicione esse voluit Constantinus, quàm illos: nempe, ne ad priuatam vitam redacti, monetam priuatim adulterinam cuderent, artemque aded suam extra monetæ publicæ exercerent. Multum interest inter

actum fiscale & publicum, & artificium fiscale: actus fiscalis & publicus, veluti Cæsariani, Primpilariis, Decurionibus, priuatim exerceri non potest; atque aded nil metuendum, si officio suo probe defuncti cum dignitatibus dimittantur: Atenim Monetarij ars vbiq; exerceri potest: quare ne pessimo publico priuatim artem suam porro exercereat, perpetuò conditionales atque in conditione sua publica scilicet. morari eos oportuit: Genus hominum cateroquin ad fraudes natum: vnde & consilium postea Auctoris libelli qui subditus Notitiæ Imperij, cap. 3. de fraude & correctione monetæ. Hinc quoque parti Mæstatis vestra est, vt in omnibus adhibenda correctio: ita vt opifices monetæ, redacti undique in vnâ insulam congregentur, nummariis & solidorum vsibus profuturi: à societate videlicet IN PERPETVVM contigua terra prohibiti, ne commixtionis licentia fraudibus oportuna, integritatem publicæ utilitatis obscurerit: Illic enim solitudine suffragante, integra fides monetæ præstabitur, nec erit fraudi locus, vbi nulla est mercis occasio. Et Iulianus tamen postea Antiochenis Curiam suam reperi petentibus etiam Monetarios in Curiam allegit, quod ipsemet testatur in Misopogone p. 135. de quo etiam dico ad leg. 5. infr. de decurion.

¶ De quatuor dignitatibus quarum hac l. mentio fit, alibi plenè. Illud hinc saltem de his notandum, iis minoræ officia illa decorata hoc æuo: nam quæ aliæ supra has dignitates erant maiores, maioribus etiam officiis seruata. Quare historicam veritatem mutauit Tribonianus, cum dignitatibus quæ hac l. nominantur expunctis, ita hunc locum immutauit: nec dignitatis cuiuscumque privilegio ab huiusmodi conditione liberari: Certè qui minoribus his dignitatibus decorari non poterant, multo minùs maioribus potuere.

¶ Et hæc quidem de Monetariis Constantinus, de cuius alioquin studio circa rem Monetariam sup. lib. 9.

De GYNÆCIARIORVM occultatoribus.

II. * Imp. CONSTANTIVS A. ad Taurum P. P."

VINOVE auri librarum multam exigatur, qui mancipium Gynæciarum, quod celat non intra Kal. Septembr. prodiderit. Dat. xiv. Kal. April. Med. Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. velut historica & temporaria. Concordat huic, lex 6. infr. Taurus PP. sub Constantio: & quidem Italice: vid. Profopogr. Multam exigis quis dicitur. vid. Gloss. Ita & l. 9. infr. Textrini nostri mancipia.

Id est, reddita: nam & Ammianus quoque Marcellinus lib. 17. pag. 112. & Sozomenus lib. 4. c. 14. testantur, Constantium, bello aduersus Quados & Sarmatas illigatum, Simij hoc anno 358. constituisse: & complures alias leges id edocent. Reddita igitur hæc lex Mediolani, vbi Taurus PP. consistebat.

COMMENTARIVS.

GYNÆCIARIVM celanti, occultanti hac Constantij lege poena imponitur: pariter vt imponitur à Valente, l. 6. 7. 8. h. t. & à Valentiniano l. 9. infr. De Gynæciariis iam affatim, in Paratit. Horum quoque mentio fit apud Euseb. lib. 2. ... & Sozomenum, lib. 1. c. 8. qui à Licinio multos ob Christi nomen γυναικείους, ἢ λυγροὺς καταστῆναι condemnatos scribit. Texendarum igitur vestium artifices seu opifices fuere in his Gynæciis: quos ceu texendi artifices Gynæcia scilicet, vt olim dicta, vbi mulieres præcipuè lanificio & textrina operam dabant; ita

hoc æuo, Principis Textrina erant vbi vestes texebantur. Texendarum igitur vestium artifices seu opifices fuere in his Gynæciis: quos ceu texendi artifices summos sæpè sollicitari occultariq; à priuatis contigit, quod clarè etiam ostendit l. 6. infr. Quare subinde poenæ propositæ aduersus huiusmodi sollicitatores & cultatores: vtpote per quos fiebat, vt in Gynæciis vestes in vsum erogationum Principis non texerentur: ac nominatim in vsus militum, quibus vestis præstata: vt docuit supra, tit. de militari veste: & quidem

quidem à Gynæciariis texta, vt ostendit disertè l. ult. d. tit. de milit. veste. Igitur & hæc leg. Constantius Gynæciarum occultanti multam imponit, si eum intra Kal. Septembres non prodiderit, & sic intra quintum & vltra ab hac l. mensent.

¶ Cur verò terminus hic Calendarum Septembrium ponitur? Nempè, non alia ratione, quàm quâ Valentis constitutione, leg. 2. supra dict. tit. de militari veste, canon vestium ex Calend. Septembribus Principis Largitionibus inferri præcipitur: scilicet, quia ab eo tempore, imminente iam leuiore Anni tempestate, ve-

stis militi in vsus suos præberi cæpta: quæ vtrique præberi non poterat, nisi essent qui tunc texerent. Et tamen Valens Imper. vno mense adhuc antè, intra Calend. Augustarum videlicet diem Linteonum horum occultatores; eos reddere iussit: leg. 8. infr. vt ita cò maturius adhuc vestis pertexeretur, atque in parato haberetur.

¶ Multa tandem modus diuersus obseruetur, qui huiusmodi occultatori impositus fuit: Quinque librarum auri multa hac leg. imponitur pariter, vt l. 7. & 8. infr. Trium verò l. 6. & l. 9. infr.

De muliere ingenua GYNÆCIARIO nupta.

III. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Germanum Consularem."

INGENVAE mulieres, quæ se Gynæciariis sociauerint, si conuentæ denuntiatione sollempni splendorem generis contuberniorum vilitati præferre noluerint, suorum maritorum conditione teneantur. Dat. xv. Kal. Iul. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* L. 3. Cod. Iust. eod. tit. Concordat huic, lex 10. infr. Germanianum, alii legibus: de quo mox. Germanianum, alii legibus: de quo mox. Com. Sa. Largiti: vt docet non tantum argumentum huius leg. & suadent complures alie huius tituli leges, Comis S. L. pariter inscriptæ, verum disertè complures alie Leges e dem Germano inscriptæ: putà lex 1. supr. de paleis quæ hoc ipso Anno data est, & An. 367. lex 13. infr. de Susceptor. l. 4. supr. de metallis: lex 2. Cod. de veter. auro, etc. quæ tres leges inter se coniungendæ sunt. Similis sanè error admissus lego 1. supr. qui bonis ex leg. Iulii cadere, & forte l. 9. i. 7. de decur. Sociauerunt. Cod. Iust. Contubernium propriè, de seruil. v. Gloss. Theod.

COMMENTARIVS.

GYNÆCIARIO mulierem ingenuam iungi vetat hac leg. Valentinianus Sen. alioquin Gynæciariam eam fieri iubet: si videl. conuentæ denuntiatione sollempni in eius contubernio manere pergat: Et sic splendore generis excidere, suorumque maritorum conditione teneri. Vti contra, legitimo matrimonio mulieres genere maritorum eriguntur, dignitate nobilitantur. Quod & ipsum canetur de iuncta Monetario l. 10. infr. Nempè secundum auctoritatem Senatufconsulti Claudiani, vt disertè ait d. lex 10. ex quo trina denuntiatione opus fuit: de quo suo tit. supr. ad SC. Claudianum. Atque hæc est illa conuentio & denunciatio sollempnis, quæ hac leg. requiritur,

cuius proinde vis hic notetur. Illud interim obseruandum, ingenuas mulieres sæpè ad Gynæciariorum contubernia prolapsas, propter Gynæciarij videl. operis studium & affinitatem. Certè vtriusque sexus Gynæciarij fuere: ita quidem etiam, vt quemadmodum poenæ loco quidam in Gynæciam damnati, de quo v. & locū ad l. 2. supr. ita & speciatim mulieres. Chrysostr. mus ita in ep. ad Iuniorum viduam, de Theodor. vxore tomo 6. p. 300. ἢ ὁ τῆτι γυνὴ πῶντων ἀφρα, γυνὴ ναῖσα πῶν ἀπῆς, ἢ ὁ ἐκ ἀδελφῶν ἀπεσῶσα, τὰς ταμεικὰς ἐπίθους ἐγκατελέγητο, ἢ πῶντος δεραπονίδου ἀνελθόντων ἔτι ἠναγνῶστο ἀβίον. Ex hac tandem leg. discimus, quàm vilis Gynæciariorū conditio fuerit

De BASTAGÆ reparatione.

IV. * Idem AA. ad Auxonium P. P."

VOD ad præsens remedium pertinet, decimum animal Bastagariis pro reparatione præbeatur. Data Id. Decembr. Marcianop. Valentiniano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* L. 4. Cod. Iust. eod. tit. Auxonium PP. sub Valentiniano Sen. & quidem Orientis. vid. Profopogr. Quinimum Cod. Iust. II. id est, Anna. Dom. 368. Duobus argumentis, Nam & Auxonium cui hæc lex inscribitur, non ante PP. factus vid. Zosimum, lib. 4. p. 744. Et Valens Marcianopoli (vnde hæc lex data) non fuit An. 365. verum Anno decimum 367. & 368. bello Gothico illigatus: Et sanè auctor est Ammianus, lib. 27. p. 365. Valentem ab expeditione Gothica Anno hoc 368, Martinopolim ad hyberna rediisse. Tom. III.

COMMENTARIUS.

DE BASTAGÆ reparatione, deque BASTAGARIIS est hæc Valentis Imp. constitutio: vt & altera Theodosij Magni lex 11. infr. & tertia lex 11. de cohortalib. de quibus iam in Paratilo & ex Notitiâ Imperij. Bastagarij, quod tùm ex ipso nomine, tum ex hæc leg. satis colligitur, erant qui species fiscales animalibus, id est iumentis ἀλόγοις transfuehant, ἀπὸ τῶ βασιλέως, Otus transfuectionis ipsum Bastaga dicitur d.l. 11. supr. de cohortalibus: vnde Bastagarij, transfuectioni operam nanantes, vehturarij. Helychius Bastagarij, βασιλέως. Sic & onus ipsum, & transfuectio oneris bastaga dicta: nam quod bastagiam quidam malent in d.l. 11. non admitto: maxime cum bastaga sollicitudo ibi dicatur. Corona quoque pretiosa βασιλέως βασιλέως, ἀρχιδούρος. Inde & βασιλέως quoque theca in qua recondita arma sua milites portabant, apud Leonem, conscribitur. Hinc quoque Galis onus equi & animalis, clitellæ, Bast, & Bastage, quod exigitur animalium nomine &c. in

nonnullis Consuetudinibus. Nunc de ipsa leg. ¶ Igitur cum Bastagarij animalibus seu iumentis species fiscales transfueherent, interque animalia nonnulla subinde sentio vel aliter interciderent, reparari idem quoque eorum numerum oportuit: pariter vt veredes cursus publici subinde reparari oportuisse docet l. 34. 42. supr. de cursu publico. Et verò cum hæc tempestate interciderent bastagariorum animalia, Valens modum isti reparationi hæc leg. ponit, nempe vt decimum animal bastagariis repararetur, id quasi remedium istud ad præsens sufficiens esset. Ad præsens inquam; Vnde apparet non debuisse Tribonianum hanc leg. in Codicem suum transferre, velut perpetui iuris, cum ea temporaria seu momentanea sit: quicquid etiam is ibi pro decimo animali, quintum substituerit. Qui porro ridere volet, is veteres Interpreteres Cod. ad hanc leg. legat: & in his Ioannem de Platea.

¶ De MVRILEGVLA vxore ab extraneo ducta.

v. * Imppp. VALENTINIANVS, VALENS, & GRATIANVS AAA. Filematio Com. s.l.'

I quis vxorem de familiis Conchylegulorum acceperit, sciat conditioni eorundem se esse necendum. Dat. iv. Kalendas Iul. Treu." Gratiano A. 11. & Probo Coss. [371.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst. prælata l. 1. infr. quæ coniecta in l. 12. Cod. eod. Filematus Comes S.L. sub Valente Imp. Eidem inscribitur An. prox. lex 7. infr. Dicam mox de hæc subscriptione.

COMMENTARIUS.

MVRILEGVLAM seu CONCHYLEGVLAM vxorem ab extraneo, vt vocatur l. 10. in fin. infr. id est, ab eo qui monetarius non est, vel alienigena, vt l. 14. alienæ originis, l. 1. π. conditionis alienæ, l. 17. à priuato duci vetat hæc l. Valens Imp. alioquin & ipsum qui eam duxerit Conchylegulum fieri iubet: Quomodo & viceuersâ priuatam mulierem ingenuam eadem penâ proposita Gyneciatio iungi vetat, lex 3. supr. Huius sanctionis Ratio hæc fuisse videtur, ne alioquin Conchylium destinatum Principis vsibus hoc obtentu in priuatos vsus conuerteretur. Idem inter alia hoc connubij iure interdictum à Valente Imper. eum quippe huius legis authorem censeo, vt probabunt ea quæ dicam ad l. 7. infr. Et postea tamen

interdictum hoc connubium' non fuit, eâ tantum conditione addita, vt ex eo matrimonio suscepti, matris conditionem sequerentur: l. 15. infr.

¶ De Conchylegulis seu Conchyliolegulis affirmatum in Paratilo: de quibus etiam agitur d.l. 17. in infr. & leg. 9. supr. de Iustrali collat. de Conchylio rursus agitur l. 12. & l. ult. infr. Idem cum Murilegulis, de quibus idem Paratilon παραγοῦναις Græcis. Hi piscatores & nauæ conchylij seu muricis fuente: vnde nauiculæ functioni muricis & conchyliis legendis deputatæ: leg. 12. infr. Quare & Cassiodorus leg. 1. var. 2. de purpuræ artificibus loquens: Quid agunt, inquit, tot artifices, tot Nauarum catene, tot familia, rusticorum [an tinctorum, an fucatorum? Nil mutò.]

¶ De LINTEONVM occultatoribus.

VI. * Idem AAA. ad Modestum."

OPIFICES vestis Lintheæ contendenda, in vsu" erogationum nostrarum" operam dantes, sollicitatos à plurimis esse cognouimus. Igitur & eos penes quos sunt, & Textores ipsos terna auri pondo thesaurorum commodis inferre præcipimus: Quin etiam Opifices ipsos Textrinis" lintheæ vestis vindicari conueniet. Quod si aliquis detegatur in eadem insolentia permanere, & iugiter Opificem detinuerit, non iam multam, vt præterito tempore iusseramus, sed proscritionem subire debet. Dat. v. Kal. Iul. Modesto, & Arintheo Coss. [372.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Instin. Modestus P. P. Orientis scilicet quod hic supple: de hoc Modesto P. P. Orientis sub Valente vid. Protopogr. Ferri potest: quanquam melius, vsu. in milites: Ergo erogationes hæc eodem sensu quo erogatio militaris annonæ, non verò pro Æratio. Textrina Principis hæc l. & l. 9. infr. & leg. 24. infr. de annona & trib. quæ aliàs Gynæcia, vnde παραγοῦναις dicit. l. 24. Textrinis vel Gynæciis, in quibus species publicæ taxebantur. Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 25. cuius litera ad Tyrj Textrini præpositum celerari speciem perurgebant.

COMMENTARIUS.

LINTEONEM, Lintheæ vestis opificem, seu textorem Gynæciarium è textrinis Principis, occultanti, retinenti, penam hæc l. imponit Valens: pariter vt Constantius l. 2. supr. & idem Valens rursus l. 7. 8. prox. infr. Valentinianus l. 9. infr. Gynæciarium genera iam dispescui in Paratilo: hæc lex propriè est vt dixi de Lintheonibus, seu de Lintheis, de quibus sunt præterea l. 8. & l. 6. infr. id est, Lintheæ vestis opificibus seu textoribus in vsu videlicet erogationum Principis: id est, in vsu vestis militaris quam Princeps militi erogabat: de quo supr. tit. de militari veste, & supra 588. τινωδὸν χλαμύδων vt vocantur apud Sozomenum, est enim magnus error Viri docti, qui Lintheones vestem texuisse putat in vsu ipsius Principis.

uatis sepè contigit, velut optimos texendi artifices, sed in fraudem textrina Principis: inde enim fiebat, vt militaris vestis non sufficienter, neque suo tempore texeretur: Itaque sollicitatoribus & occultatoribus eorum quod iam dixi leg. 2. supr. penæ subinde propositæ.

¶ His Lintheonibus seu Lintheis præerant, qui Procuratores Linificiorum dicuntur in Notitiâ Imperij: à quibus & Magistri lintheæ vestis distinguuntur in eadem Notitiâ, qui & Magistri lintheæ vestis, l. 14. Cod. eod. iur. An verò distinguendi sint à Lintheonibus Lynifi, plenius disquiram ad l. 8. infr. Porro horum Lintheorum sub hoc ipso Valente & Modesto P. P. qui Cæsareæ Cappadociæ erant, meminit Gregot. Nazianzenus, monod. in Basiliam fratrem, p. 354. di, inquit, αἰετὶ τῶν βασιλέων ἱεργικῶν.

¶ Hos igitur sollicitari, atque occultati à pri-

¶ De GYNÆCIARIORVM occultatoribus.

VII. * Idem AAA. ad Filematium Com. s.l."

VI aliquem ex familiis Gynæcij in latebris habere conperti sunt, quinque librarum auri damno" subicientur. Data xxi. Kal. Septembr. Cilicia", Modesto & Arintheo Coss. [372.]

NOTÆ.

* L. 5. Cod. Inst. eod. tit. Filematus Comes S.L. sub Valente. Eidem inscribitur Anno supr. prox. 371. l. 5. supr. Damnum, pro multa: v. Gloss. Theod. 26. Vel Cyzici, vel Selencia: v. Chrenol. Est qui tenent Sisia.

COMMENTARIUS.

GYNÆCIARIVM occultanti rursus multam imponit hæc leg. Valens Imper. de quo ad l. super. Valens, inquam. Imp. nam huic hæc leg. accepto ferendam puto: quare & data Cilicia dicitur. Vbi tamen insolens, Datum Cilicia, adscripto prouinciæ nomine, non etiam vrbs aut loci spe-

cialis. Quare tenter quis haud improbabilitè reponendum hic Cyzici, vt ita dicamus hæc leg. datam, id est, redditam vel propositam Cyzici vbi Gynæciarij fuere ἱεργικὴ παραγοῦναις χλαμύδων: de quo insignis est ille Sozomeni locus lib. 5. cap. 14. quem ad l. 1. produxi. De tintura quoque Cyzicena

zicena locus apud Suidam in βάρμα Κοζοκινόν Aristoph. in pace διαφύγειν δ' αὐτὸν Κοζοκινὸν βάρμα. Sanè similem errorem profligauit CL. Salmastius in Capitolino, in V. Antonij Pij, p. 15. Nam quo loco vetus editio habebat Cilicia, optimè ex vetustiorum

librorum vestigijs reposuit Cyziçi: Cyzicium etiam de simulacro Dei ad statuum eius corona translata est. Nisi hæc restitutio placet, reponam Seleucia: vbi hoc ipso anno data est à Valente lex vn. infr. ne conlat. translatio.

¶ De LINTEONVM & LYNIFORVM occultatoribus.

VIII. * Idem AAA. ad Tatianum Com. s. l.

NTRA Kalendarum Augustarum diem, qui *Linteones* retentare dicuntur, antiquis eos condicionibus reddant, aut se, pro ingentis audaciæ contumaciâ, quinis auri libris per singulos eorum pœnæ nomine sciant esse feriendos. ¶ Non minore circa eos etiam multæ comminatione propositâ, qui obnoxios Scythopolitanos Lynifos" publico canoni, in posterum suscipere" conabuntur. Dat. XI V. Kal. Mart. Antiochiæ, Gratiano A. III. & Equitio Coss. [374.]

NOTÆ.

* Absc. hæc lex à Cod. Iust. Tatianus Comes S. L. sub Valente Imp. per Orientem. Eidem inscribuntur hoc ipso Anno lex i. infr. de subriuentibus lex 7. de falsa moneta, supr. Eidem inscribitur lex 2. Cod. de commerciis. ¶ Inuertis litteris, Lynifos: pariter vt rescribendum l. 16. linyfarios, λινυφ. Græcis de quo plura Salmastius, in Hist. Aug. p. 155.

COMMENTARIVS.

LINTEONVM occultatori iam tertîa hâc l. Valens Imp. pœnam minuitur & in præsens, & in futurum: pariter vt duabus superioribus legib. 6. & 7. In præsens, inquam; quod pertinet prior huius leg. pars: & in futurum, quod spectat posterior. Neque enim villo alio inter se differunt *initium*, & extrema legis pars: quod ipsa verba satis ostendunt. Priore scilicet parte tensura exierit in eos qui *Linteones* tum *retentare*, dicebantur, posteriore comminatio continetur aduersus eos qui *in posterum suscipere* conabuntur. Quod quidem obseruari primo loco hâc l. velim tanquam argumentum certissimum, *Linteones* & *Linyfos* eisdem fuisse. Hinc aded (quod secundum argumentum habeo) παραλληλισμός ille in l. 16. infr. vel *linteriariorum* seu *Linyfariorum*. Tertio aperte in Glossis λινυφ. *linterio*, Item λινυφ. *linterio*. De quibus nunc paulò plenius: Igitur vt *linterio* & *linterius* promiscuè dicitur h. l. & d. l. 16. infr. ita & *Linyfos* & *Linyfarios*, d. l. 16. Imò & *Linyphio*, in epistola Hadriani de Alexandria, apud Vopiscum in Saturnino p. 245. Ciuitas opulenta, diues, fecunda: in qua nemo viuat otiosus: alij vitrum conflant: ab alijs charta conficitur: alij Linyfones sunt: Omnes ceterè cuiuscunque artis & videntur & habentur: podagrosi quod agant habent: habent cœci quod faciant; ne chitragrici quidem apud eos otiosi viuunt. Ergò vt *linterio* & *linterius* his legibus iidem: (alio sensu quippe aliquando siue *linterio* siue *linterius* pro *linter* vestis negotiatore, l. 2. infr. de excus. artif. & in Glossis *linterius* ὀδοντοπόλις, & vetus Grammaticus *linterio* est mercator: quod cum hoc titulo nil commune habere potest, quo agitur de conditionalibus in vsum erogationum Principis *linter* reventibus.) Neque quidquam discriminis video apud Glossarium Scripsozem, vbi hæc distinctè λινυφ. *linterio*, λινυφ. *linterio*, λινυφ. *linterio*, quis enim

λινυφ. nisi *linterio*, idemque *linterio*: Ita & iidem *linterio* seu *linterius* & *linyphio* seu *linyphio*. Hinc aded (quod quarto loco notandum) proximè cum *Gynæciis* λινυφ. apud Eusebium lib. 2. Sozom. lib. 1. c. 8. ὡς τὸ ἢ γυναικείων, ἢ λινυφ. ἢ ἑκκατηνάρων ἀπὸ τῆς ἐξ ἀδελφῶν ἀπομνηστικῆς καὶ διὰ τὴν αὐτῆς ἀδελφῆς τῆς ἀδελφῆς. Quomodo pariter l. 16. infr. ex corpore *Gynæciariorum*, vel *linteriariorum* seu *Linyfariorum*. Et sanè tandem, vt ad primum argumentum redeam, non alia mens Valenti hâc lege est, quam vt in præsens & in futurum caueat, ne *linterio* seu *Linyphi*, Scythopolitani, nominatim occultentur: nam & de iidem prior legis pars accipienda est, de quibus subactis è textirino Scythopolitano ad Valentem querelæ perlatæ fuerant: Cui epixè providere in animum induxit, quod *linterio* isti seu *Linyphi* vtilissimi forent publico canoni, vt hac leg. dicitur, vestim scil. (ad erogationem inquam) vestium militarium ἐπιμαχίον στρατιωτικῶν χλαμύδων. Ergo qui initio legis *linterio*, iidem sine legis *Linyphi*: voce Græca quæ vltata Scythopoli vrbe Sytiæ. Quare neque *Cuiacium*, neque alios audio distinguentes *linterio* à *linyphi* & *linterius*. ¶ Porò huc omninò pertinet, quod vetus Orbis descriptor sub Constantio Imp. de Scythopoli scribit duobus locis: cap. 17. de Syria, l. 9. Tripolis & Scythopolis, & *Biblus*, & ipsa ciuitas in industria posita; Scripserat ἐργασία, in opificio & textirino: Et rursum §. 12. singularia bona ciuitatum Sytiæ prædicans. In *linteria* sunt hæc, Scitopolis, *Ladicia*, *Biblus*, *Tirus*, *Berius*, quæ *linteriam* omni orbi terrarum emittunt, & sunt habundantia. Ad quem locum iam hanc ipsam legem notaui. ¶ Quod de Kalendis Augustis hâc l. adicitur, id iam discussum est ad l. 2. supr.

¶ De

¶ De GYNÆCIARIORVM vel LINTEONVM occultatoribus.

IX. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Eucherium."

VI Textirini" nostri mancipia occultatione celauerit, ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectatur. PP. Kartha. 111. Kal. Mar. Post consulatum Auxoni & Olybri. [380.]

NOTÆ.

* L. 6. Cod. Iust. eod. tit. Eucherius hic proculdubio Proconsul Africae erat, vt ex subscriptione colligo PP. Karthag. Dixi supr. ad leg. 6.

COMMENTARIVS.

IN GYNÆCIARI vel *linterio* occultatores iam Quinta hæc hoc titul. constitutio est: & hæc quidem Valentiniani Iunioris: Constantini quippe fuit de eo lex 2. supr. Valentis lex 6. 7. 8. supr. Hæc verò nominatim pertinet ad *Gynæciarios* & *textirina* Africa, & quidem *Karthagi-* ne: vt docet eius subscriptio PP. Karthag. Quorum mentio & in Notitia Imperij, *Procurator, Gynæcijs Carthaginiensis Africa*. De quibus est & altera hoc Codice constitutio Honorij, videl. lege 24. infr. de annonâ & trib.

¶ De MONETARIO, ne extranea ei nubat: & de MONETARIA, ne extraneus eam ducat.

V. * Idem AAA. ad Hesperium P. P."

DICIMVS, ne qua mulier splendidioris gradus" *Monetarij* adhærens consortio, decus nativæ libertatis amittat. Quod si quam ab hac præceptione" statutum nostræ perennitatis abduxerit, ea, secundum" auctoritatem Senatûs consulti Claudiani", vel legitimâ admonita conuentione discedat, vel si conplexui monetarij putauerit inhærendum, non ambigat se & liberis præiudicaturam, & eius conditioni esse necendam. Nihilominus" autem & eas, quæ ante legem nostram monetarijs videntur" esse coniunctæ, placuit prædicto titulo conueniri; scientes, nisi interdita coniunctione discesserint, mutasse, se statum. ¶ Si qua verò originaria seu colona" possessionis alienæ ignaro domino, seu sciente, *Monetario* ad sociabitur, hij" conuenti mox iuri agrorum debitas personas retrahere" festinent, vel de cetero sciant repetendi facultatem silentij sui conhibentiam" perdidisse. ¶ Sed vt *Monetario* nullam neci volumus, ita & *Monetario*" patre susceptas prohibemus extraneis copulari. Data Prid. Id. Mart. Aquil. Post consulatum Auxoni & Olybri. [380.]

NOTÆ.

* L. 7. Cod. Iust. eod. tit. Concordat huic lex 3. supr. Hesperius PP. Italiae scil. v. Prosopogr. Ingenua leg. 3. supr. splendore generis dist. leg. 3. cui sine huius legis: opponitur originaria seu colona possessionis aliena. Locus intricatus: Quid si ita restituendus duobus locis Quod si quam ab hac præsumptione statutum nostræ perennitatis non abduxerit? Absunt hæc, secundum auctoritatem SC. Claudiani, à C. Iust. propter tit. de SC. Claudiano toll. De hoc SC. Claudiano fuit supra Titulus, lib. 4. tit. 9. Recidit hanc sententiam Tg. & c., velut huius temporis propriam. Videntur, pro, sunt, passim hoc Cod. Colonia, Cod. Iust. de Colonis plenè supr. Paratilo de fugitiuis colonis. Domini scil. Nota numeri enallageni: nisi quod hac voce comprehenditur dominus ignarus, & sciens. Ferri potest: melius tamen conhibentia, vt etiam Cod. Iust. conuenientia. Ex Monetario, Cod. Iust. Istud nostrum melius.

COMMEN

MONETARIO Mulierem Extraneam siue splendidioris gradus, id est, ingenuam, siue originariam & colonam alieni iuris, iungi vetat hac l. Valentin. Iun. vt & viceversa monetarij filiam extraneo copulari: alioquin illas, ingenuam inquam mulierem, vel etiam colonam alienam, conditionem mariti sequi iubet: si prior inquam ex forma SC. Claudiani legitime admonita & conuenta, tri-

na videl. denunciatione, à complexu monetarij non discedat. Quod & ipsum de ingenua Gynæciario iuncta Valentinianus Sen. antea constituit l. 3. sup. vbi de trina hac denunciatione & SC. Claudiano plura: Item si posteriore casu dominus patiter conuentus & admonitus colonam suam non retraxerit. Et sic denunciationis seu protestationis vis & potestas notetur vt h. l. ita & d. l. 3.

De BASTAGARIIS in militiam non admittendis.

XI. * Idem AAA. Trifolio Com. s. l.



TERNAM fiximus legem, Ne vniquam Bastagariis militiam vel suam deferre liceat, vel aliam subreptiuam in operatione temptare. Et Tribuni, qui scientes huiusmodi milites ad numerum receperint, per singulos bastagarios singulas auri libras fisco cogantur inferre. Et super hoc dedimus literas ad Illustres Magistros vtriusque militiæ. Dat. ix. Kalend. Aug. Heracleæ, Richomere, & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* L. 8. Cod. Inst. eod. tit.
Tribuenda Valentiniano, THEODOSIO & Arcadio.
Trifolius Comes S. L. sub Theodosio M. Eidem inscribitur hoc ipso Anno lex 7. sup. de Palat. S. L. & Anno prox. 385 lex 8. & 9. eod. tit. de Palat. S. L.
Antequam eam impleuerint, hoc additum à Triboniano.
Cætera referantur T. 1. 8. 1.
Tribuni militum, de quibus sup. lib. 7.
Ad, pro in.
Tribuni sanè Numerorum quoque dicuntur l. 23. de erogat. Hic Numerum accipere possis & pro singulari Numero militum, & generaliter pro in numerum militum recipi.
Militarem.
Sic & l. 9. sup. de metallis: vbi v. quæ dixi.
Equestris & Pedestris.

COMMENTARIVS.

BASTAGARIOS (de quibus iam sup. l. 4.) in sua semper conditione seu militia manere iubet hac l. Theodosius M. Aternam, inquit, fiximus legem, id est, perpetuam, generalem, rursum, ne vniquam. Quod cum non attenderet Tribonianus, limitationem hanc, antequam militiam suam impleuerint, addendo legi 8. Cod. eod. tit. (quæ ex hac alioquin desumpta est) contradictioni sese manifestè implicuit. Hinc igitur apparet, inter alia plura Conditionalium genera, fuisse & Bastagarios.

Porro ad militiam, nominatim, armatam, Bastagarios transisse, & à Tribunis militum tradu-

ctos, hac l. testatur Theodosius Magnus: proculdubio, quia Bastagarij validi homines erant, & ad malitiam duritiæque militiæ facti, vt qui transuehendis oneribus fiscalibus, & itineribus emittendis operam nauarent, roburque exinde colligerent.

Igitur à Tribunis militum eos in numeros recipi vetat Theodosius, poena libræ auri Tribunis proposita: Eumque etiam in sinem dedisse literas ait ad Magistros vtriusque militiæ, Equitum scilicet & peditum, quo illi Tribunis intimerent. De Tribunis Numerorum, & Magistris vtriusque militiæ satis lib. 7. sup.

De NAVI MVRILEGVLÆ functioni obnoxia non usurpanda.

XII. * Idem AAA. ad Principium P. P.



I quis nauiculam functioni Muricis, & legendis conchyliis deputatam, ausus fuerit usurpare, duarum librarum auri in latione teneatur. Dat. v. 1. Kal. Octobr. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* L. 9. Cod. Inst. eod. tit.
Principius PP. sub Valentiniano Iun. & quidem Italiæ. Quamplurimæ porro huic leges hoc Anno 386. inscribuntur quas vide in Protopogr.
Nauiculis vocem hanc mox expendo.
Pro, Sine.

COMMENTARIVS.

AVEM murilegulum functioni muricis (quidam piscem quoque Itugurio olim rectè hic intellexit) legendisque conchyliis, seu conchis purpuræ, destinatam usurpanti, duarum librarum auri multam imponit hac leg. Valentinianus Iunior. Scilicet vt murilegulum seu conchyliologulum variæ familiæ fuerunt, ita suæ quædam nauicula ad id deputata erant, ad legenda seu piscanda conchylia in vsus purpuræ Imperatoriæ: Et proculdubio, Nauicula ad id facta, propriæque quibus ea piscatio facillè fieri poterat, vt inquam murex seu concha qui ἐρυσσις est inter reptatores pisces, qui ἐλάδς νάσσιν ἐναλάσας qui maris recessus habitant, è locis angustis, & petrosis vel arenosis extrahi possent: vt sanè purpura seu conchylium de eorum numero est: πολλὰ μὲν ἐν πέτρῳσι, τὰ δ' ἐν ἁμυδάσοισι νέουσιν: vt scribit Oppianus ἀλιθτικῶν. 1. Qui etiam plura de eius captura lib. 5. ἀλιθτικῶν, à v. 598. vt & Plinius lib. . . c. . .

Igitur Nauiculam huiusmodi usurpare vetitum: non tantum vt existimo ne purpuræ piscatio in vsus principis impediretur: verum, & vel

maximè, ne harum nauicularum ope priuati, purpuram sibi legerent priuatorum v. libus denegatam: de quo plenè ad l. ult. infr. h. t.

Cæterum (quod V. CL. Morellus ad Dionem Chrysostomum rectè notauit) Nauiculas has μικρὰ ποίαιε piscandæ purpuræ ἵκως ποτὶλαις ἀπομοίσις fuisse, scribit Scholiastes Dionis Chrysostomi, ad orat. 7. quæ inscribitur, ἀβοιδαίς, vnde & piscator purpuræ seu conchyliologulus, ποτυλαίε: πορφυροίς, inquit, ποτυλαίης, πὰρ τὸ ἐν μικροῖς ποίοις, ἵκως ποτὶλαις, ἀπομοίσις, πορφυροδαίς: Purpuræ piscatores scaphis cymbalisve vsos tam pusillis vult, vt à cotulis, valculis scilicet mensuris liquidorum, parum differrent: quomodo & Hercules apud Aristoph. in Nebul. Charontis ἀλοδαίεον, volè palmæ curuata ostensa, τρωινοῖν festiuè nuncupat. Quare & hic Nauiculam propriè idè dixit Valentinianus Iun.

Porro cum hæc lex Valentiniani Iun. sit, & ad PP. Italiæ data sit, proculdubio ad Sardiniam ea pertinet, de cuius purpura & conchylio multa Suidas: nominatim in βάρμα Σαρδινικῶν.

De SERICIS speciebus lotis inferendis in ararium Principis.

XIII. * Imppp. ARCAD. HONOR. & Theod. AAA. Filometari Com. s. l.



OTAS in posterum serica Blattæ ac mataxæ huiusmodi species inferri præcipimus; viginti librarum auri condemnatione proposita his qui sericium Canonum tractant: prioribus etiam eiusdem Officij, si statuta cælestia quoquam passi fuerint temerari. Dat. v. Kal. Iul. Constantinop. Arcad. A. v. 1. & Probo Coss. [406.]

NOTÆ.

* L. 10. Cod. Inst. eod. tit.
Filometar Comes S. L. sub Arcadio.
Serico blatta C. Inst. Malim hic Sericas blatta ac mataxa.
Mataxa C. Inst. Ita l. ult. infr. mataxa.
An potius cuiusmodi, id est, qualescunque.
Species, id est, vestes.
Arario nostro seu sacris Largitionibus, quarum Comiti hæc lex inscribitur.
Cuiuscunque, Cod. Inst.
Cælestia statuta: ita l. 16. iuncta formam cælestis datam. de quo alibi semel fusc.

COMMENTARIVS.



ERICAS species, seu vestes, siue iam purpura tinctas, siue nondum tinctas, sacris Principis Largitionibus inferri, Lotas, iubet hac leg. Arcadius Imp. Vbi multa notanda seu illustranda veniunt. Primum de Blattæ. Blattæ significat cruorem, grumum, seu bullam sanguinis concretæ. In Glossis Philoxeni. Blattæla (malim blata) ἐρίμβος ἀματὸν τὸν κορχυλίον. Et post, Blattæ ἐρίμβος ἀματὸν. Vnde & apud Festum Blattæ vel Blattæa proprie bullæ luti ex itineribus. Igitur blatta in genere, cruor & grumum.

mus sanguinis concreti; in specie verò conchylij vt ex superiore Glossarum loco liquet. Epiphanius de lapidibus, ἀσπερίε πορφυροῦ ἀς βλάτῆς ἐν τῷ πορφυροῦς & μαλάκῳ τὸ ἐδ. Hinc etiam blatta, genus purpureum insecti cuiusdam: Paulus Diaconus in Glossis: Blattæ genus purpureum vermis: & in Glossis Philoxeni & Cyrilli Blattæ σίχων. Hinc igitur serica blatta, hac leg. & leg. 18. infrà: quæ est sericum purpura fucatum seu tinctum: hinc palium blattæum sericum & blattæa tunice, id est, purpuræ apud Vopiscum Aureliano, & apud Grego

Gregorius Turon. lib. 2. c. 38. & simpliciter blattæ apud Cassiodorum 1. variar. 2. & utilia blattæ, apud Sidonium lib. 9. epist. 13. Hinc funes blattæ & serico & cocco intorti, apud Lamprid. Helio-gabal. blattæus color, Isidoro: blattifer Senatus, Sidonio Carm. libr. 9. ex vlt. Sidonius rursus epist. vbalam. Ruricij collata rubori Pallida blatta later. Item in Panegy. Maior. Pontus castoream, blattam Tyru, era Corimbus. Hinc quod Suetonius ait Neronem purpura coccoque funibus nexis piscatum: hoc Eutropius blattis dixit. Apud Venantium quoque Fortunatum non semel ea vox: apud Anastasium sæpè; Crux, periclysis vestis ex blattia, vel de blattia. Eodem sensu sequenti Græcæ βλάττω pro veste purpurea apud Nicetam, Codinum, Cedrenum: Imò apud Actuarium quoque βλάττω βλάττω δὲ τὸν ἴδιον τὸ πορφυρῆς blatta Byzantia est os ex naso purpura.

Ergò serica blatta hac leg. & verso nomine blatta serica, l. 18. infr. est sericum purpura infectum: Cuius blattæ species etiam variæ fuerunt, prout ea intensior seu clarior, vel pressior erat: hinc oxyblattæ, purpura intensioris luminis, quæ hyacinthinae opponitur, leg. 1. Cod. quæ res ven. Contra Metaxa est sericum, purpurâ non infectum, ut discere licet ex leg. 18. infr. vbi Metaxæ huius sit quoque mentio; quibus solemniter, inquit, artibus, quibus consens ac ministris metaxa stringebatur.

Metaxa est filum & ἴμια σιγῆ quodcumque; Hinc & iam olim Lucillio apud Festum metaxa lini, pro filo seu funiculo lini. In glossis Philoxeni metaxa (nam ita quoque scriptum, ut hac leg.) σιγῆ. Hanc vocem retinent etiam Valcones Pyrenij & Hispani, Madeia vel Madexa, quod glomum sibi significat. Apud Actuarium & Nicolaum Myrepleum μέταξα ἀμύ, sericum crudum, hoc est bombycum vellus nondum euolutum. Et tamen apud Marcianum l. vlt. §. species, et de publicanis distinguuntur hæc: metaxa, vestis serica, subserica, attincta, carthæa, nema sericum: Metaxa inquam, ibi separatur à nemate serico. Vnde Cuiacius rectè putabat, metaxam esse rûde sericum & αὐτοπύς, nondum in fila deductum, & idèd à nemate serico separatum eâ lege quod quidem verum est: Atenim postea μέταξα dicta sericum omne siue in fila non deductum, siue deductum, nondum tamen fucatum. Moschopolus, σὺς ὁ σιβάξ ἐ τὴν μέταξαν ἐργάζομεν, ἐφ' ὃ σπικὴν ἡμάτια τὰ μέταξα. Zonaras in Niceta 2. ἐν μέταξῃς ἐδῆται αὐτὰ ἢ αὐ σπικα. Suidas σπικῆ, ἢ μέταξα ἐστὶν ἐξ ἧς ἐκλάθουσαν τὴν ἐδῆτα ἐργάζομεν, ἢ πάλαι ἰδὲ ἑλλήνας Μινδικὴν ἐκάλει, τὸ ἴδιον σπικῆν ὀνομάζον. Hesychius σπικῆς ἕωκα νύθοντα τὴν μέταξαν. Apud Menandrum in Eclogis Legationum sæpè: veluti ὅς αὐ ἐκείνους ἀπύκτες ὁ Σορδ αὐτὰν ἄντων παροχροντο τὴν μέταξαν τοῖς μύδοις. Author quoque innominatus apud Suidam ἔπος ὁ δὲ θλιπτες ἀνύμενοι τὴν μέταξαν ἐξ ἴδου, &c. A Metaxa metaxary, id est, metaxæ negotiatores, leg. vlt. Cod. de pignoriibus. Et Μεταξιατρῶν tributum quod pro metaxa soluebatur in diplomate Andronici Imper. apud Phrazem. libro 3. capite 24. Vestis ipsa serica μέταξατῆ apud Balsamonem, ad Concl. 7. can. 16. & Anonymum de Νύπτις Thesey ὁ ἕωκα μέταξῃ: in recentioribus Græcorum Imperatorum constitutionibus. Τὸ χρυσόβαλλον δὲ τὰ μέταξῃς ἐξείσις ἀπὸ νόμου.

Ex his iam apparet, duas sericas species hac leg. indicari: vnam sericam blattæ, al-

teram metaxa: & 'verò' proculdubio sic hinc legendum, sericas blattæ ac metaxæ species: ac si dixisset, sericas species siue blattæas, id est, purpura fucatas, siue metaxatas, id est, nondum fucatas. Species, id est, vestes: quo sensu species vox sæpè hoc Codice, ac nominatim leg. vltim. infr. titul. proximo de vestibus olonertis, & apud Ammianum Marcellicum lib. 14. pag. 25.

¶ Nunc de sententia legis. Iubet Arcadius deinceps species, seu vestes sericas, siue blattæas siue metaxatas, lotas inferri sacris Largitionibus: Lotas, id est, clotas, mundas, puras. In vtriusque scilicet fœtor quidam: In blattæis, id est, purpureis seu conchylio tinctis; non tantum quod conchylij graue virus in fucò esset, ut disertè Plinius loquitur lib. 9. cap. 37. id est, malè olerent. Cassiodorus 1. epistol. 2. Cum sex penè mensibus marine delicia à vitali fuerint vigore separate, sagacibus naribus nesciunt esse grauissima; verum etiam ex Physicis ἀεὶ χυμῶ, quæ sub nomine Democriti conscripta, liquet: vbi de tingendis purpuris: cuius verba protulit Salmastius de pallio, pagin. 142. titul. In metaxatis quoque vestibus suis quidam fœtor erat, quem elui proinde voluit Arcadius hac leg. antequam inferrentur sacris largitionibus, vbi condebantur, vltique quo in vsus Principis expromeretur.

¶ Ergo & ex hac quoque lege liquet præbatas species ac nominatim purpuram, antequam in thesaurum Ararij Principis inferrentur: quod vtiq; muneris fuit olim Procuratoris ararij, ut docet Lampridius in Diadu: Comitæ S. L. hac ætate cui lex hæc inscribitur: sub quo Theauri Principis fuere, in quibus & vestes. Lampridius Alexandro Senero. In Theauris vestem nunquam nisi anum esse passus est, eamque statim expendi iussit.

Quo loco Theaurorum appellatio non significat speciatim locum in quo vestis sacra & priuata Principis recondebatur: verum generaliter Theautos Principis, in quibus quicquid tandem quod ad S. L. pertinebat, referebatur. Neque alio sensu leg. 14. Cod. de Murilegulis accipiendi sunt Prepositi Theaurorum quorum etiam mentio in Notitiâ Imperij: non aliò, Comes Theaurorum. Falluntur enim qui hos Theautos & Prepositos & Comites Theaurorum ad vestium thesauros restringunt. Ab hoc arario & vestium thesauro, diuersum est vestiarium, quod erat speciatim locus in quo vestes in vsus Principis reconditæ erant; quo sensu Vopiscus Aureliano. Vestem holosericam neque ipse in vestiario suo habuit. Moschopolus βεσιδαειον κελος ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐκδύμια φυλάσσονται: de quo plenè Meursius in βεσιδαειον. Huic præerat Comes vestiarij: de quo in Notitiâ Imperij: item Magister linea vestis & priuata.

¶ Sanctionem porò seu multam viginti libratum auri, addit hac lege Arcadius, si id quod diximus factum non fuerit, serinio Canonum, & prioribus eiusdem Officij. Huius serinij Canonum sit rursus mentio leg. vltim. infr. & leg. 7. supr. de Palat. S. L. quod sub Comite S. L. fuit, ut ex huius & duarum illarum II. Inscriptione apparet. De quo etiam exerte Notitiâ Imperij: tum Orientis tum Occidentis sub dispositione Comitæ S. L. Officium

cium Primicerium totius officij, Primicerium serinij Canonum, Primicerium serinij Tabulariorum. Serinium hoc canonum, erat ratiocinium canonicarum illationum quæ inferebantur, in Sacras Largitiones. Inter cæteras verò illationes erat vellium illatio: ex baphiis (quæ sub Comite

S. L. erant) sericarum, blattæarum. Quare & dict. leg. vltima infr. iubetur per certum tempus septimus de serinio Canonum, quintus de serinio Tabulariorum ad baphia Phœnicæ mitti à Comite S. L. ut fraus omnis in auertenda præputa prohibeatur eorum solertia.

¶ De MVRILEGVLI S è quacumque dignitate vel militia, vt eorum BONIS retrahendis.

XIV. * Imp. THEODOS. A. & Valentinianus Cæs. Maximino Com. S. L."



MVRILEGVLI, qui relicto adque despecto propriæ condicionis officio, vetitis se infulis dignitatum, & cingulis penitus denegatis, munisse dicuntur, ad propriæ artis & originis vincula reuocentur. Ab illis autem qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine permanere & sollempnibus ministeriis inseruire manifestum est, omnia quæcumque confiteri ex quocumque titulo possessa, antiquis possessoribus restituantur. Quòd si alienigenæ detentatores oneribus condicionis externæ maluerint subiaccere, quàm restituere facultates, & futura deinceps agnoscant munia sibi esse subeunda, & de præterito, si quæ ipsis possidentibus reliqua colliguntur, à semetipsis sciant sine aliqua excusatione soluenda. Dat. xv. i. Kal. Nou. Constantinop. Victore CONS. [424.]

NOTÆ.

- * L. 12. Cod. Just. cod. tit. Fortè iungen la huic, lex. l. 1. infr. de vestib. olon. quod temerè non alio.
- " Maximinus Comes S. L. sub Theodosio Iun. Eadem inscribitur hoc ipso Anno lex vltima supr. de Marallio: l. 3. infr. de conlat. aris: & Anno proximo lex 15. prox. infr. & d. l. vlt. de vestib. olonertis.
- " Infula dignitatum: v. Gloss.
- " Vincula pro vincula, vt etiam editum C. Just.
- " videntur inhiasse id est, inhiant, v. Gloss. Theod.
- " Agnoscant, pro cognoscant.
- " Reliqua præteriti temporis, λοιπὰ ἀδῆ. v. Gloss.

COMMENTARIVS.

MVRILEGVLI (de quibus affatim in Paratitolo & l. 15. 12. supr. & de quibus præterea quatuor sequent. legib.) eorumque res huic arti seu ministerio originis seu conditionis iure perpetuò addicti fuere, vnà cum rebus suis. Quare hac Theodosij Iun. l. duo definiuntur. Primum ipsos ab hac conditione liberari non posse vllius dignitatis imperatæ obtentu. Quod & ipsa commune fuit cæteris Conditionalibus, de quibus hoc tit. (Quamquam substituto alio idoneo postea liberari po-

tuisset ostendet lex 16. infr.) Secundò, res ab his in alienigenas extraneos translatas his rursus restituendas (hic enim huius loci sensus est, quem Glossa & Cuiacius minùs assecutus est) si restituere nolint ad murilegolorum conditionem deuocandos, sic quidem vt etiam præteriti temporis reliqua soluere cogantur, si quæ murileguli contraxerint, id est, si reliquari fuerint in canone conchyliorum seu muticorum fisco persoluentorum.

¶ De MVRILEGVLA, & liberis ex ea & extraneo susceptis.

XV. * Idem A. & Cæs. Maximino Com. S. L."



I qui ex filiabus Murilegolorum & alienæ originis patribus sunt vel fuerint procreati, iura maternæ conditionis agnoscant. Dat. ix. Kalend. Iun. Theod. A. X. I. & Valentiniano Cæs. Coss. [425.]

NOTÆ.

- * L. 12. Cod. Just. cod. tit. Hinc leg. suam iudicat Theodosius l. 17. infr.
- " Maximinus Comes S. L. sub Theodosio Iun. eadem inscribitur lex 14. prox. supr. vbi dixi.

COMMENTARIUS.

MVRILEGVLI seu conchylioleguli (vt habetur l. 17. *infr.* qua hæc lex confirmatur) filiam alienæ seu alterius conditionis vir ingenuus uxorem ducere olim non poterat, vt docet *lex* 5. Atenim hæc tēpēstate potuit ea tamen conditione, vt ex hoc connubio nati, maternam conditionem

sequerentur, & murileguli essent. Et sic hæc quoque parte, partus ventrem sequitur, vt fermè in impari coniugio adsolet. Ceterum hanc *legem* suam Theodosius Iun. biennio post confirmat simul & explicat l. 17. *infr.* vbi definit eam in futurum tantum locum esse.

¶ De PRINCIPIS beneficio: quibusque conditionibus ij de quibus agitur hoc titulo à conditione sua liberari possint.

XVI. * Imp. THEOD. & Valentinianus AA. Acacio Com. S.L."

QUIS ex corpore *Gynæcariorum*, vel *Liste ariorum*, siue *Lynsariorum*, *Monetariorum* ac *Murilegularum*, vel aliorum similium ad diuinas largitiones nexu sanguinis pertinentium, voluerint posthac de suo collegio liberari, non quoscumque nec facile in locum proprium, freti dextera "Triumphalis" absolute, substituant, sed eos quos omnibus idoneos modis, sub ipsis quodammodo Amplissima Turæ Sedis obtutibus adprobarint: Ita tamen, vt is qui ab huiusmodi conditione, iuxta formam cælitus datam, beneficio Principali fuerit absolutus, vniuersam generis sui profapiam in functionem memorati corporis permanentem cum omnibus eius qui absoluitur rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse non dubitet. Dat. VII. Kal. Mar. Constantinop. DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. Coss. [426.]

NOTÆ.

- * L. 13. Cod. Inst. eod. tit.
- * Acacius Comes S.L. sub Theodosio Iun. Eidem inscribantur hoc ipso Anno 426. duæ aliæ leges: patè *lex* *ult. supr.* *pro. sac. Scrim.*
- 26. *Lynsariorum*: vt l. 8. *Lyns.*
- "Nec facile, id est, nec promiscuè.
- "Imperatorie: similiter.
- "Comitis S. L. sub quo erant superiores omnes. *l. pen. infr. de annonis ciuicis.*
- "Cælitus data forma, id est, à Principe: sic cælestia statuta, l. 13. *supr.* En quò factus Imperatorum hæc tēpēstate processit? de quo semel in *Imperatoris Romano.*
- "Pro in functione, vt *Cod. Inst.*
- "Suis.

COMMENTARIUS.

GYNÆCARIOS, LINTEARIOS seu LYNFARIOS, MONETARIOS, MVRILEGVLOS, ceterosque similes (veluti Batagarios) sacris Largitionibus nexu sanguinis seu originis iure seruientes (de quibus sigillatim *supr.* dictum fuit) à collegio suo seu conditione sua antea recedere seu liberari non potuisse ostendit *lex* 1. 11. 14. *supr.* Atenim hæc tēpēstate liberari potuisse beneficio Principis substituto alio in locum suum hæc *lex* docet: Cui substitutioni has tres *leges* nunc ponit hæc *leg.* Theodosius Iun. 1. Vt idonei omnino sub-

stituatur, non quicumque, non facile, id est, non promiscuè, 2. Sub obtutibus fermè Comitis S.L. sub cuius dispositione hi omnes fuere, quod vt de singulis complures è superioribus *leges* docuerunt, ita de omnibus *et pòs* hæc *lex* egregiè docet, iuxta *Notitiam Imperij*, cuius verba iam in ingressu *huius tituli* protuli. 3. Vt profapiam suam seu liberos suos in functione eiusdem corporis relinquere teneatur cum omnibus rebus suis. Similis substitutionis exempla alibi plura occurrunt.

¶ De MVRILEGVLA & liberis ex ea & extraneo susceptis.

XVII. * Idem AA. Valerio Com. S.L."

DLACET, si Conchyliolegularum filia conditionis alienæ nupserit viris, qui ex ipsis fuerint procreati, ab eo tempore nexum maternæ adscribitionis agnoscant, ex quo promulgatam super hoc cognouerint Legem. ¶ De his verò quos ante eam natos, esse constiterit, huiusmodi forma seruetur, vt siue conchyliolegularum, seu adscribitorum progenies fuerit colonorum, paternam tantum conditionem sequantur: Si qui verò post Legem aut patre conchyliolegulo geniti

niti probabuntur, aut matre, memoratæ adscribitioni obnoxios se esse non ambigant. Dat. x. Kal. April. Const. Hierio & Ardabure Coss. [427.]

NOTÆ.

- * Abest potissima huius legis pars à *Cod. Inst.* vt pote quæ temporaria sit & in quem vicinia tantum sententia relata ià l. 15. eodem titulo.
- "Valerius Comes S.L. sub Theodosio Iun. v. *Prosepog.*
- "Seu *Murilegularum*, l. 15. *supr.* quam hæc *lex* indicat.
- "Originis alienæ, l. 15. *supr.*
- † *Legem* 15. *supr.* intelligit.

COMMENTARIUS.

MVRILEGVLI filiam hæc tēpēstate ducere alienæ conditionis viro permillum fuit à Theodosio Iuniorè ante biennium *leg.* 16. *supr.* vt ex ea nati matris conditionem se-

quetentur. Id verò *hac leg.* tantum accipiendum statuit, de susceptis post eam *leg.* non verò vint eius *leg.* retrò agendam.

¶ De PURPURÆ nundinis prohibendis.

XVIII. * Idem AA. Apollonio Com. S.L."

QUONIAM trecentas penè libras *Blattæ* sericæ clandestinâ fucatione, non sine læsæ Maiestatis crimine, coloratas, & adæratum conchylij non minimum pondus patefactum est, quæstione prodente, quibus sollempniter artibus, quibus consciis, ac ministris metaxa tinguebatur, cum priuata & fiscalis æqualiter publico murice tinguebatur, Purpuræ nundinas, licet innumeris sint Constitutionibus prohibita, recenti quoque interminatione vetamus; & dispositione Inlustris memoriæ Synesij reuocata quæ perperam infirmata est ab Inlustris memoriæ Anisio, à quo subreptum nobis est veritate celatâ septimum de scrinio Canonum, quintum de scrinio Tabulariorum ad Bassa Fehicis per certum tempus mitti præcipimus, vt fraus omnis eorum prohibeatur solertia, timentium, ne quæsitis multo sudore stipendiis careant, etiam viginti librarum auri condemnatione propositâ. Dat. VIII. Id. Mar. Const. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

- * Historica hæc præfatio vsque ad *purpuræ nundinas* abest à *Cod. Inst.*
- "Apollonius Comes S.L. sub Theodosio Iun. Fortè hic, ad quem exat Theodoretus ep. 73. & 103. vid. *Prosepog.*
- "De *Blattæ* serica dictum plenè ad l. 13. *supr.*
- "Ad priuatos pertinentis: itaque & mox *infr. metaxa priuata &c.*
- "Fucationis vox hac in re propria. Ita & *Fucanda* vel *disfrabenda purpura*: l. 1. *Cod. qua res veniit*: & l. 3. *Cod. de vestib. solueris*, velle adulterino colore fucata in speciem muricis facti intingere non permittimus; nec tinctum cum Rhodino prius serico alio postea colore fucari. Ministri fucandæ purpuræ Ammiano lib. 14. p. 25. Aufonius Panegyricus, *Prætextam meam purpura tua luce fucata*, Virg. 4. *Georgic.*

Vellera lucebant saturo fucata colore.

- "Colorari fucatione.
- "Adæratum id est, ære æstimatum, seu pecunia contrauentum; id enim est *adærare*. vid. *Gloss. Theod.*
- "De Conchylio iam ad l. 5. *supr.*
- "De *Metaxa* dictum ad l. 13. *supr.*
- * *Lex* *ver. Cod. Inst. de vestib. solueris* hinc desumpta est, rescatis superioribus omnibus Historicis: vt & in sequentiibus quæ eius generis sunt.
- 26. *Inlustris.*
- "Et idè septimum &c. Ita *C. Inst.* rescatis vt dixi intermediis ceu Historicis.
- "Septimum de scrinio exceptorum, sextum de scrinio canonum &c. Ita *Inst.*
- "Dixi ad l. 13. *supr.*
- "Longo, *C. Inst. d. l. ult.*
- "Condemnatio, pro multa: vid. *Gloss. Theod.*

COMMENTARIUS.

PURPURÆ Nundinas veteribus & innumeris iam constitutionibus prohibitas (è quarum numero est quoque *lex* 1. *Cod. Inst. qua res veniit*:) hæc rursum *leg.* Theodosius Iun. prohibet; *Nundinas*, inquam, id est, vt ne publico murice metaxa aliena coloretur in baphis Principis: item vt ne con-

chylium quod ad fiscum pertinet, adæretur seu vendatur. Id enim *nundinarum* purpuræ appellatione hic indicatur, vt præfatio Historica huius *leg.* indicat: *Nundina*, seu *nundinaria*, de qualibet rei & quidem publicæ conuersatione & commercio, *αγοραία*: de quo in *Gloss. Theod.* plura ac maxime de lucro omni desædo, quod capitur occasione

sione rei publicæ: v. l. 10. supr. de cohortalib. l. 3. supr. de exhib. reis: & l. 5. supr. de iis que adm. unde & nundinatio κελος κελος τὸ λαμβανόμενον περιόδου ἐμπορίας, ἐπὶ τῆς κελος τὸ κελος, in Gloss. Nomico Sirmondi. Simili significatu nundinationis vox apud Amm. Marcellinum lib. 28. p. 385. vt & l. ult. infr. de his qui cum dispensatore.

¶ Ergo purpuræ fiscalis nundinas verat; hæc leg. Theodosius Jun. metaxam, inquam, alienam, seu sericum alienum in baphiis Principis ex purpura fiscali colorari: & conchylium seu purpuram exinde distrahi seu vendi. Quod virumque cum factum alicubi, in bafis, inquam, Phœnices hoc tempore fuisset, Theodosio huius leg. fanciendæ occasionem præbuit.

¶ Vbi notandum quod ait, factum id non sine læsæ Maiestatis crimine. Purpuræ scilicet species, cuiusque usus soli Principi dicatus erat eadē Maiestatis Principalis παρασημον, Principes quo aded ἀειπίσσοι fuere: eaque sapè calumniandi seges, maiestatisque inde crimen, si priuatus eam vsurparet: de quo ad leg. ult. infr. titul. prox. de vestibus oloueris.

¶ Ergo ne id porro fieret, & vt fraus omnis prohiberetur, septimum de serinio Canonum (de quo dixi ad legem 13. supr.) quintum de serinio Tabulariorum ad Basia Fenicis per certum tempus mitti, à Comite scilicet Sacri Largition. iubet, vt fraus omnis, eorum solertiâ prohiberetur.

¶ Ad Basia Fenicis inquam, nam de his in specie huius legis agebatur: eaque præcipua baphia fuere in Oriente: quod etiam pertinet lex 9. infr. de lustrali collat. Vnde & Synesio de regno p. 18. φοινισσοβαφὴς χιτῶν, pro veste purpureâ. De Tyriâ purpura & fiscatione conchylij, textri- nôque seu Gynæcio purpureo, cuiusque purpuræ nobilitate obuia sunt testimonia. Inter alios, & vt omittam Pœtias, Strabo lib. 16. pagin. 522. Plinius libr. 5. capit. 19. & lib. 35. capit. 6. Clemens Alexandrinus lib. 2. pedagogi. Ense-

bis lib. 7. capite ultim. Ammianus Marcellinus lib. 14. pag. 20. & 25. (vbi etiam agitur de ministro tucandæ purpura toto seu quaestioni supposito. pariter vt in specie huius legis:) vetus item Periegeres sub Constantio, quem edidi, capit. 17. Sydonius in panegyrico Maioriani: Cassiodorus, variat. 2. His omnibus adde Libanum epistol. ad Andronicum 190. vbi Phœnices decora commemorans, inter alia, & ἀπὸ τῆς ἡ βαφῆ, ἢ μινυθλίαι καὶ τὸ πρῶτον τὴν τιμὴν διὰ κωδὸς, καὶ ἐν ἑδῶτῳ ὄν ἐπαρτέον.

¶ Et ita quidem Theodosius hac lege: iuxta dispositionem seu ordinationem Synclij olim Comitum S. L. quam Anisius Comes S. L. infirmari fecerat à Theodosio, cui subreptum ab eo fuerat veritate celatâ.

¶ Synesius verò hic ille est, cui Ann. 412. inscribitur lex 10. supr. de Curiosis: vbi pariter statuit hic idem Theodosius Iunior, Curiosos, non à Magistro officiorum mittendos per diuersas regiones, prouincias, litora, portus, loca alia, ad speculandum, ne Imperiales species, (in quibus purpura) auferantur, verum ab ipso Comite S. L. Quod huic legi vicinum est. Eiusdem Synclij Comitum S. L. meminit & Fastorum Siculorum seu Chronici Alexand. Auclor in Anno 407. ἀνήτησαν, inquit, ἑστῶσι οἱ δὲ ἐργαζόμενοι Οὐρανοῦς καὶ ἑσπέρου, καὶ Σωῆσι ὁ Κόμης πρὸς λαογυγιῶν: Malè enim in vtraque illius Chronici editioe particula καὶ inserta: καὶ Σωῆσι καὶ ὁ Κόμης; postremum enim καὶ tollendum est. Hic idem ille videtur Synclij Episcopi Cyrenes frater: ad quem ipse scribit epistol. 18. & 35. ex quibus de eius dignitate, Comitua scilicet S. L. coniecturam facere licet. Et hæc de Synclio.

¶ Anysio verò Comiti S. L. cuius hac leg. mentio fit, inscribitur quoque Ann. 416. lex 21. supr. de Palatinis S. L. & Ann. 419. lex 22. dict. titul.

DE VESTIBVS OLOVERIS ET AVRATIS. TITVLVS XXI. XI. COD. IVST. IX.

Vbi additum, & de inſcriptione Sacri muricis: relatâ in eum titulum, lege vlt. superioris tituli, quæ de eo ex parte est.

¶ De PARAGAVDIS auratis vetitis: Valentis lex.

I. * Impp. Valentinianus, & VALENS AA. Archelao Com. S. L.

VRATAS, ac sericas paragaudas auro intextas, tam viriles quam muliebres, priuatis vsibus contexere conficeréque prohibemus, sed Gynæcis tantum nostris fieri præcipimus. Dat. v. Non. Iul. Nebiodumi. Acc. xv. Kal. August. Marcianop. Valentiniano N. P. & Victore Coss.

NOTÆ.

* L. X. Cod. Iust. cod. tit. Iungendæ huic videntur lex 2. supr. de fisci debitoribus, & lex 7. Cod. de vestigalibus, in quibus Comes Or. dicitur. Archelaus Comes S. L. sub Valente Imp. cui inscribitur hoc ipso Anno 1. 7. supr. de falsa moneta. Viriles: ita Τειρε, subdactis his, tam, quam muliebres: de quo mox. Et à Gynæciis ita C. Iust. in Gynæciis: de quibus tit. superiore. III. Al. 2. supr. de fisci debitor. 20. Nebiodumi: vbi tunc Valens erat: qui inde tertio hoc belli Gothici Anno perrupto Barbarico Gothos aggressus, Athanaticum Iudicem in fugam coëgit, Ammiano Marcellino teste lib. 27. p. 365. Ibidem data, biduo post, nisi idem dies repõnendus, dicta lex 2. supr. de fisci debitor. Marcianopoli in Mysia constitutus hoc tempore Comes S. L. vbi eum reliquerat Valens aduersus Gothos profectus: Marcianopoli quippe Valens hac Gothici belli tempestate constitit, vt docent complures leges An. 367. pura lex 1. infr. si Curialis: l. 1. infr. de equorum collat. An. 368. lex 2. supr. de Tyrõnibus: lex 2. supr. de milit. veste: l. 4. supr. de muriculis: hoc ipso Anno 369. lex 7. supr. de falsa mon. quæ huic eidem Archelao Comiti S. L. inscribitur: lex 15. de erog. mil. ann. Quò tandem Valens hoc Anno postea Athanatico Iudice fugato cum omnibus suis ad huncem agendam rediit, vt in illis tractibus habilem: teste Ammiano Marcellino lib. 27. p. 365. 366. & docet quoque lex 11. supr. de petitionibus.

¶ De PARAGAVDIS auratis vestibus vetitis Theodosij M. lex.

II. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOS. AAA. Floro P. P.

EMO auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis, paragaudas: Non enim leui animaduersione plectetur, quisquis vetito se & indebito non abdicarit indutu. Dat. 111. Kal. April. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ

* L. 2. Cod. eod. tit. Florus PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis. v. Prosopogr. Nemo vir ita Cod. Iust. de quo mox.

" Nisi hi tantummodo, quibus hoc propter Imperiale Ministerium concessum est: Hæc exceptio addita Cod. Inst. d' quo mox. " Indutus, id est, veste, amictu: in Cod. Inst. induuntur.

COMMENTARIUS.

DE PARAGAUDIS & PARAGAUDIIS vestibus, sunt hæc duæ constitutiones: Prior quidem Valentis Imp. posterior verò Theodosij M. & sic per Orientem vtraque. De Paragaudis istis hæc discimus ex his duab. legib. Primò, Paragaudas fuisse accessionem alterius vestis: Nemo auratas, inquit, Theodos. habeat: aut IN tunicis, aut in lineis paragaudas. Neque etiam alio sensu l. 1. paragaudarum vox accipienda est. Ab his verò paragaudis, vestes ipsæ, paragaudis ornatae, Paragaudæ dictæ, sex aliis locis: Quos hic sub vnum semel obtutum proponere iuvat. Valetianus Imp. primus apud Vopiscum, in vita Probi, in epistola ad Præfectum Prætorio, de Probi (qui postea Imp. fuit) Tribuni Salatio. Huic igitur dari iubebis quoniam mediocris fortuna est, ut eius dignitas incrementis inuenitur, Tunicas rufulas duas, pallia Gallica duo subulata, inuenerulas paragaudias duas. Gallienus Imp. in epistola de Claudio qui postea Imperator fuit, inter alia dona quæ se ad eum misisse memorat. Vestes, inquit, diuersas xvi. Alban subsericam, paragaudem triuncem vnam; Zomchas de nostris Parthicas pariatras, apud Pollionem in vita Claudij, in fine. Vopiscus inde in Aureliano pag. 214. Vidimus proximè Consulatum Furij Placidi, tanto ambitu in Circo aditum: cum darentur tunica subserica, Linea paragaudia. Er tursum pag. 224. Paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, cum ante non nisi rectas purpureas accepissent, & quidem aliis monolores, aliis dilores, trilores aliis, & vsque ad Pentelores, quales hodie lineæ sunt. Helychius παργαυδίας χιτῶν ὀρθὰς ἀσπίδας. Author Chron. Alexand. φορέτους σιχαίων ἀπὸν παργαυδίων, ἃ ἀπὸ ἑξῶν χρυσῶν βασιλικῶν ταύρων. Ergo in vniuersum non plura quàm octo hæc vestimenta de Paragaudis his siue institis siue vestibus occurrunt. Ergo, paragauda vestis, differt à paragauda, quæ accessio vestis fuit. Sed quodnam accessionis genus id erat? Ac primò quarumnam Vestium? Tunicarum nempe & Linearum; Nemo, inquit, l. 2. auratas habeat aut in tunicis aut in lineis paragaudas. Linearum paragaudarum quoque meminit nominatim Vopiscus Aureliano superiore loco, cum darentur tunica subserica, linea paragaudia: Ex quo tamen loco non rectè conjicitur, quòd ætate Vopisci, & sic Constantij lineæ paragaudæ solæ in vsu essent: quia Vopisci sensus est, datas tum in munere lineas paragaudas; Cum nihilominus tamen sericæ quoque paragaudæ in vsu aliquo essent. Luxus scilicet ed subsericæ, sed non tunicæ paragaudæ. Meminit eorundem idem & altero illo loco, linearum harum paragaudarum: Paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, & c. & quidem aliis monolores, aliis dilores, trilores aliis, & vsque ad pentelores, quales hodie Lineæ sunt. Ex quo loco apparet, de luxu Constantiani sæculi, quo lineæ paragaudæ, pentelotes ferè erant. Sanè Ammianus quoque Marcellinus testis, lib. 22. p. 224. sub Constantio, vsus abundantes serici & textiles artes auctas fuisse. Eodem, ad lineas, inquam, paragaudas, pertinet Vopisci locus ille interulas paragaudias duas: interula enim in lineæ fuerunt. Ex hac interim tunicarum & linearum oppositione discere licet tunicas fuisse non lineas. Fuere scilicet tunica holoserica, subserica, vel sericæ: vnde & altero illo Vopisci loco opponuntur tunica subserica, & lineæ paragaudæ.

¶ Sed qualenam occasione genus istud fuit pa-

ragauda? Certè in duplici ea genete fuerunt, vel Auratæ, in totum scilicet l. 1. & 2. vel saltem sericæ auto intextæ: Auratas, ac sericas paragaudas auto intextas, ait lex 1. Fuit scilicet paragauda instita genus, seu lori species quedam: lorum est segmenti genus, fasciæ, vitæ, quod vesti accedit, adluitur vel alteritur, & quidem Phrygio opere: vnde quod Phrygium haber Latinus contextus Donationis Constantinianæ, vertit Balsamo λῶρον. Paragauda igitur similiter lorum, seu segmentum Parthico opere de quo mox. Porro huiusmodi paragaudæ seu lora vestibus circumtexta fuere; modò singula, vnde monolores paragaudæ, modò plura vnde dilores, trilores, pentelores.

¶ De harum vsu quoque videndum vt ita plenius adhuc liceat, quidnam ea fuerunt & cur hæc l. & prox. prohibeantur. Primum igitur liquet ex Valeriani epistola apud Vopiscum in Probo (quæ antiquissima eius vt dixi mentio occurrit) datas salarij loco inter cætera interulas duas paragaudias, Probo adhuc imberbi Tribuno facto: Quoniam mediocris fortuna erat & vt eius dignitas incrementis inuaretur. Dedit pariter Gallienus Claudio, qui militibus præerat, inter alia dona & quidem inter alias vestes albam subsericam paragaudam triuncem vnam: Dedit Aurelianus primus paragaudias vestes militibus, cum ante non nisi vestes rectas purpureas accepissent. Tandem datas aurigis Circensibus Constantij Imper. tempore docet Vopiscus Aureliano tunicas subsericas, & lineas paragaudas, quod inter luxuriæ argumenta deputat Vopiscus.

Ergo paragaudæ vestes, id est, paragaudis auratis vel sericis auto intextis ornatae, ostensionali sic vt dicam hominum generi in vsu propriæque vt videtur, fuere: Militibus videlicet Tribunis, Aurigis, Circensibus: Adde & mulieribus quod lex 1. docet. Ita quidem, vt magnæ luxuriæ id haberetur: & verò maioris, subserica paragauda, quàm lineæ paragaudæ.

¶ Vtræque igitur, vt harum ad Legum sententiam veniamus, his duabus legibus Valentis & Theodosij M. prohibentur; & quidem l. 1. iuxta, in mulieribus ac vitis, cum tamen indulgentia saltem feminis viderentur, ostensionali generi, quæruarius ergo, cui ad cultum ferè plura licent. Scilicet sub Constantio proximè paragaudarum harum vsus scèdum patrimoniorum exitum fuisse ex Vopisco apparet: Itaque à Valente mox prohibita, deinceps & à Theodosio: cum aliqui adhuc paragaudarum vsum sibi tum vindicarent: Quare peremptoria lege omnibus paragaudarum vsum interdicens putauit: Nemo, inquit, lex 2. habeat paragaudas, & lex 1. tam viriles quàm muliebres. Et Iustinianus tamen sua ætate mulieribus paragaudarum vsum concessit: idè cum Triboniano hanc leg. in Codicem suum referret, virilium tantum paragaudarum prohibitarum mentionem fecit, subducta muliebrium mentione: sed & l. 2. vocem vir addidit. Nemo vir, qui tamen non animaduertit sequentia huic interpolationi reniti: nam cum à Gynæciis tantum Principis (velut habet lex ipsa) in Gynæciis tantum Principis paragaudæ fieri precipiantur, eo ipso omnibus earum vsu interdicitur, præterquam Principi, vel Principis ministerialibus, vt docet assumentum Triboniani leg. 2. hoc titulo (qui aliàs & ipsi curatas vestes induere, de quo

quo Lamprid. in Alex. Severo) priuatis, inquit, vestibus contessere conficeretque prohibemus: sed Gynæciis tantum nostris fieri precipimus. Ergo in Gynæciis Principis tantum fieri paragaudas, est eas priuatis vsibus, & sic mulieribus quoque in totum interdiciere: commercium & nundinas earum prohibere: nam ed tendunt hæc leges ac nominatim lex 1. arg. l. 7. Cod. de vestigalibus, & l. 2. supr. de fisci debitoribus: quæ huic l. coniungendæ videntur, vt ad d. l. 2.

¶ Ex Helychij interim loco, quem restituit Salmafius, apparet vestem & vocem Paragaudarum, Parthicam esse: quanquam, quod Casaubonus ex Ionathane paraphraste ostendit, pura pura hæc vox Syrorum est, & aliorum Orientalium, à quibus Syri acceperunt. פרגודא siue פרגודא paragoda. Nomen etiamnum corruptum apud Hispanos, remansisse videri cui possit, apud quos Brocado dicitur: vt apud nos broche d'or. Quanquam eius vocis origo aliunde peti potest. Sanè quod Parthi-

cam vestem & nomen Helychius facit verum id esse: ex eo quoque colligere licet quòd Valerianus Imp. primùm ætate earum vsus innotuit; cui cum Parthis maximè res fuit, à quorum etiam R. Sapote tandem victus captiueque est.

¶ Tandem neque omittenda est comminatio, sub qua Theodosius M. l. 2. paragaudarum illarum vsu interdicit: Non leui animaduersione, inquit, plectetur, quisquis vetito se & indebito non abdicarit indutu. Vnde quoque apparet, quàm graue id visum: ed scilicet quia indutus hic Principi eiusque Aulæ referuaretur: quæ causa priuacorum omnium respectu, vetitis & indebitis induus dicitur.

¶ Vnicum tantum discrimen inter leg. 1. & l. 2. notare mihi videor: nempe quod etiam sericas paragaudas auto intextas Valens prohibeat, l. 1. At Theodosius M. l. 2. auratas tantum: nisi auratarum voce vtræque intellexerit.

De HOLOVERIS vestibus vetitis: Theodosij Iun. lex.

III. * Imp. THEOD. A. Maximino Com. s. l.

EMPERENT vniuersi, qui cuiuscunque sunt sexus, dignitatis, artis, professionis, & generis, ab huiusmodi speciei possessione, quæ soli Principi, eiusque domui, dedicatur: Nec pallia tunicasque domi quis serica contrexat aut faciat, quæ rincta conchylio nullius alterius permixtione subtexta sunt: Proferantur ex ædibus tradanturque tunicae & pallia ex omni parte texturæ, cruore infecta conchylij: Nulla stamina subtextantur tincta conchylio: Nec eiusdem infectionis, arguto pectine solidanda, fila decurrant: Reddenda ærario olouera vestimenta protinus offerantur. Nec est, vt quisquam de abiurato pretio conqueratur, quia sufficit calcata legis impunitas: nec vacet illi curare de quaestione, cui sua salus esse non debet in pretio: Ne quis verò hunc huiusmodi suppressione in laqueos Nouæ Constitutionis incurrat: alioquin ad similitudinem læsæ Maiestatis periculum sustinebit. Dat. xv. Kal. Feb. Const. Victore v. c. CONS. [424.]

NOTÆ

- * L. 4. Cod. Inst. eod. tit. Forè huic iungenda lex 14. supr. de murilegulis.
Maximinus Comes s. l. sub Theodosio Iun. Eidem inscribitur hoc ipso Anno lex 14. supr. de murilegulis. & Anno superiore 424. lex ult. supr. de metallis: d. lex 15. supr. de murilegulis, l. 3. supr. de conslar. aris. vid. Protopogon.
Comiti s. l. hæc lex inscribitur pariter vt lex 1. Cod. quæ res venire non poss. quæ in eodem argumento interdicitur priuatis purpuræ versatur.
Cuiuscunque sintita Cod. Inst.
Speciei, id est, vestis, v. Gloss.
Sericas; Cod. Inst. verum hoc rectum est.
De Conchylio dixi supr. ad tit. de murilegulis.
Coloris scilicet.
Subtexta, pro simplici texta, vel contexta.
Subtextantur pro simplici textantur, vel contextantur.
Infectionis, id est, coloris.
Imitatio Virgiliana, quod Lucas de Penna indicauit.
Arguto conix percurrit pectine fila.
Abiuratum pretium, id est, non præstitum, non solutum: Abiurati pretium propriè, apud Symmachum quoque lib. 2. ep. 87. partem pretij proteritus emptor abiurat: Cassiodorus 10. var. 3. Non sum callidus abiurator.
Abest hæc sententia à Cod. Inst.
Ridicula vox: sensus hic enim huius loci est: Esse satis quod sibi de vita sua & salute gratuletur, quàm vt de quaestiu seu lucro laborer: vitam ipsam sibi quaestiu lucro & pretio deputare oportere.
De Nunc, vt Cod. Inst.
193. Cuiuscunque subreptione, id est, quacunque subreptione: Minimè.
Huius.
V. Pariter l. ult. supr. in pr. de murilegulis.

OLOVERA veste priuatis omnibus interdicitur *haec leg.* Theodosius Iun. pariter ut *l.vlt. sup. de murilegulis.* In qua complurima notanda simul & illustranda veniunt. Primum generalitas prohibitionis ratione personarum: *Temperant inquit, vniuersi, cuiuscunque sexus, dignitatis, artis, professionis & generis: § Cuiuscunque sexus,* inquit; Olim scilicet purpurea vestis & mulierum & bacchantum propria fuit: de quo vid. Salm. *de pallio, p. 290. 291.* verum Theod. Iun. etiam mulieribus purpuream veste interdictum voluit. Sanè etiam matronis verita purpura seu conchyliata vestis iam à Iulio, teste Suetonio *in Iulio*; qui aliàs tamen modum tantum eius vsurpanda statuit, non verò in totum ademit: Verita & sub Nerone: vid. Sueton. *Nerone.* Permisit postea Aurelianus, ut matronæ blatteas tunicas haberent seu purpureas; teste Vopisco, *in v. Aureliani: duob. locis.* Post hæc matronis quoque rursus denegata hæc vestis, etiam à Theod. Iun. *haec l.*

Quibuscunque pariter dignitatibus holouera veste idem interdicitur. Nempe eminentissimæ dignitates, veluti Consules & Præfecti pratorio purpuræ vsum aliquatenus iam affectualle videntur: quorum posteriorum summa dignitas erat, sic ut purpura tantum ab Imp. secernerentur: vnde ab Eunapio *βασιλικὰ ἀπέργασε* vocatur in *v. Proceres*, p. 130. Rursum ait, *cuiuscunque artis & professionis*: scilicet scænicæ scænicæ eâ vsurpasse quoque videntur, ut retrò sub Theodosio M. crustas vestes, in quibus alio admixtus color puri muricis rubor inardescerebat, cui pariter id prohibere visum: *leg. 1. 1. inf. de scænicis.* Chrysothomus *homil. in Paralyt. τὸ βασιλικὸν φέρει ἀπεργάσει τὸ δῖαδῆμα ἔχει ἐπὶ τὸ κεφαλαίον μόνο ἔξῃ.* Theophilactus in 2. *ad Timot. c. 4. ἀπέργασε τὸν αἰγιόχου δῖαδῆμα βασιλικῶν.* Hinc & regalis purpureæ Origeno Milueto *lib. 5.*

Secundò, contra notandum quod *haec leg.* dicitur, holouera vestis seu huius speciei possessionem soli Principi, eiusque domui dedicati: mox & sine legis, ad similitudinem læsæ maiestatis periculum sustinere qui eam possederit, pariter ut *l.vlt. sup. de murilegulis*: dicitur priuata metaxa, seu seriorum non sine læsæ Maiestatis crimine coloratum: scilicet purpuram Imperatoris Maiestatis ἀπεργασίαν seu γένευσίαν τὸ βασιλικῶν fuisse notum est, seu (ut eleganter loqueretur Polybius) ἔξῃ, qua scilicet ab aliis Princeps distinguebatur infinitis autoritatibus, Eunapij, *Porphyrion p. 13.* Cassiodori, 1. *var. 2.* Synesij *de regno p.* Quare & quos Cæsares allegarent, eis purpuram tradebant vel transmittebant: vide Eunapium *Adeso, p. 47.* Vnde & purpuræ adorationis mos, de quo *sup. lib. 6.* Et purpuram sumere & imperium sumere, idem; Pollio *in Balista, Zonobii, Gordianis.* Imò Libanius *in Iuliani necem, p. 305.* ait, *nefas esse Imperatorem non ferre purpuram, τὴν ἀπεργάσει φέρειν χλαμύδας ἢ ἢ βασιλικὸν μὴ φορεῖν.* Inde & præcipua sepe calumniarum seges si quis priuatus diceretur purpuram vsurpare, haud aliter atque indicium Tyrannidis affectatæ: vid. Sueton. *Neron.* Ammianum *lib. 14.* Chrysoth. *orat. de Anathemate*

Tertio ex *haec l.* liquet purpureas seu holoueras vestes sericas fuisse, quod etiam docet *lex vlt. sup. de murilegulis*, vnde blatta serica, *d. l.vlt.* vel serica blatta, *l. 13. d. tit.* vbi dixi.

Quarto notetur, purpuram duplici modo Tinctam: vel enim conchylio tingebatur nullius al-

terius permixtione: ut *hic* dicitur; vel alij admixtus color puri muricis rubor inardescerebat, cuius modi vestes *crusta* dicebantur: ut docet *lex 1. 1. inf. de scænicis.* Harum vsus honestioribus matronis permixtus erat, non Mimis, *dicit. l. 1. 1.* At illarum vsus omnibus prohibitus erat.

Quintò iam obseruetur, *Holoueras* vestes hæc aperte eas dici, quæ conchylio seu purpurâ tinctæ erant, nullius alterius coloris permixtione & *holouerae*, quæ mera purpuræ puri muricis, ut dicitur *d. l. 1. 1. inf. de scænicis* citra vllius alterius coloris permixtionem; alia quippe purpurei quidem coloris aliquid habere poterant, sed non meti, non synceri, verum ei admixtus alius color erat, sic ut illi muricis rubor inardesceret, ut loquitur *dista lex 1. 1.* quæ *crusta* dicebantur. Ergò *holouera* vestes, quæ si quid purpuræ contineant, mera purpuræ id erant, seu puri muricis. *Vera purpura* quod CL. Salmastius ostendit, primum; seu verum lumen purpuræ, mox *verum* absolute & *purpura vera* dici cœpit: vnde Chlamydes *veri luminis* apud Pollionem *Claudio, p. 208.* Et apud Helychium in *verb. κιννάβαρι, ἀλινδρὸν χρῶμα de Coccino.* *Holoueri* mentio frequens apud Anastasium *de vitis Pontificum.* Isidorus *olouera tota ex purpura.* *Alethina* vestis eodem sensu, quæ veram purpuram habebat: cuius *Alethina* mentio, apud veterem Orbis periegetem, quem edidi; & apud *Anastasium*: Cui opposita *pseudolethina*, cuius meminit Auctor *libri de Cæna Domini*, qui vulg. Cypriano adscribitur, vbi Iosepho *pseudolethinam* vestem tribuit, eò quod is falsò creditus fuit pater Saluatoris nostri. Ergo *pseudolethinae*, quæ alio colore purpuram imitabantur, nihil veræ purpuræ habentes. Sic igitur hæc distinguenda venient; Vel vestis veram & meram purpuram habebat, & hæc dicta *Holouera*, item *Alethina*: Vel non veram, sed colore alio fucatam, qui purpuram imitabatur, & hæc *pseudolethina*: vel non meram, quia scilicet aliquid tantum coloris purpurei alij coloris immixtum erat, & hæc *Crusta* dicebatur. Ergo *holouera* seu *alethina* vera meraque ad distinctionem tum *Pseudolethinae* quæ vera non erat, sed falsa; tum *Crustæ*, quæ mera non erat, sed mixta.

Sextò obseruetur, (quod nondum ab aliis notatum) *Holouera* vestimenta trium generum hic memorari. Nempe non ea tantum Holouera vestis hæc dicitur, quæ tota, seu omnibus sui partibus purpurea est, seu purpureo colore muricis; tinctæ, verum etiam ea quæ parte aliqua sua integrali vera meraque purpurâ tinctæ erat: siue inquam, stamen tantum, siue subtegmen tantum, quæ & trama, purpura tinctæ esset: Non eò minus holouera quia vera meraque purpura in suo lumine suspici poterat, quacunque eius parte: Quod non tantum ex *Rubrica huius tituli*, cum *haec leg.* comparata discimus, verum expressissimè ex huius *l.* contextu: vbi videlicet distinctè tres holouera vestis species exprimuntur: mox post eas enumeratas, generalis *olouerorum* vestimentorum appellatio subiicitur, quæ superiores species omnes comprehenduntur. Ecce enim, *Nec pallia*, inquit, *tunicasque domi quis serica contextat aut faciat, quæ tinctæ conchylio nullius alterius permixtione subiecta sunt: proferantur ex adibustradantisque tunica & pallia* EX OMNI PARTE TEXTURÆ *crure infecta conchyli.* En primam holouera vestis speciem, & potissimam: cum videlicet

& stamen & subtegmen seu trama purpurâ tinctæ sunt. Iam sequitur secunda: *Nulla STAMINA subtexantur tinctæ conchylio*: Nempe holouera vestis est & illa, cuius vel stamen purpura tinctum. Tertia tandem exprimitur: *Nec eiusdem [conchylij] infectione, arguta PECTINE solidanda FILA decurrunt.* Nempe & hæc holouera vestis species est, vbi vel subtegmen, seu trama purpurâ tinctæ est: *fila* scilicet quæ decurrunt, & *arguta pectine solidantur*, subtegmen seu traram significant: vbi obiter notanda imitatio Virgiliana, 1. *Georgicon*:

Arguto coniu percurrit pectine telas.
 & lib. 7. *Æneid. in princ.*
Arguto tenuis percurrrens pectine telas:
 & Ouidius eodem sensu 6. *M. canorph.*
In feritur medium reddis subtegmen acutis.

Fila alioquin proprie serica: ut in illo Aureliani; *Abst ut auro fila pensentur*: sicut apud recentiores Græcos *σινν*, quod aliàs quoduis filum significat, pro sericeo, ut ostendit Doct. Salmastius in *Pertinacem, p. 127.* & in *Aurelianum pag. 388.* Tandem igitur post tres has species ita expressas subiicit hæc Theodosius Iun. quæ eas omnes comprehenditur: *Reddenda Ætario OLOVERA vestimenta priuatis offerantur.* Sic igitur liquet, quænam olouera vestimenta fuerint, & quotuplici sensu. Quibus addi potest & quarta species purpureæ vestis, non quidem si ipsam vestem spectes, verum ratione ornamenti: vbi videlicet clausus purpureus erat: seu quæ clausus purpuræ oculata. Nullo modo tamen olouera.

Quæ cum ita sint, de variis iam erroribus hæc parte admixtis liquere potest. Primus est eorum qui holouera cum *holosericis* commiscerent, veluti Turnebus in his 1. *Aduers. 13.* à quo neque Cuiacius abit, quasi holouera ita dictæ fuerint, quod totæ essent birri, qui toti serici erant, & toti conchyliati, arg. *canonis 13. Gangrensis*: vbi & Balfamon & Zonaras *βίβλος σνεκῶν ἐδῖρας* interpretantur *σνεκῶν ὑπόμυρα.* Verum præterquam quod birri non omnes serici fuere, & holouera ut iam ostensum est, ab holosericis planè diuersæ erant: & vsus diuersus: Harum scilicet vsus licitus erat, ut ostendit *lex 1. 1. inf. de scænicis*, at non etiam holouerarum, quæ soli Principi eiusque Domui dedicate erant. Nempe rectius nuper Ferrarius *de re vestiaria, lib. 2.* qui putat, holouera dicta purâ voce Græca, quasi *ἰονόβρεγα*: vnde per corruptionem *Holophora, Holofera, Holobera, Holouera* dicta fuerint; quomodo Papias, *Holophora, vestis tota ex purpura.* Iam enim ostensum quando veri appellatio proprie *Purpura* conueniet. Vnde hybrida vox *Holoueri* facta: cui & *Alethini* vox Græca responderet: ad differentiam *Crustæ*, in quibus non vera purpura, non mera erat, verum in

quibus alij admixtus color puri muricis rubor inardescerebat.

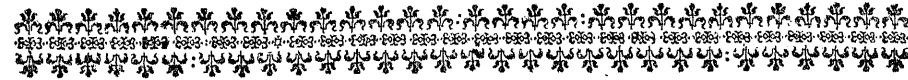
Imò tertius quoque error est eorum, qui *Crustas* de quibus modò, eadem faciunt cum his quarum trama purpurea erat, stamen verò alio colore infectum. Nam imò, ut modò ostendimus, hæc inter holoueras vestes *haec l.* censentur, vbi videlicet conchylij seu purpuræ infectionis arguto pectine solidanda fila decurrunt. At in crustis, purpura alij coloris tantum admixta, non holouera. Quartus error est eorum, qui existimant, holouera illa tantum vestimenta dici, quæ tota ex Purpura constabant ab omni parte, quomodo Isidorus ipse *Olouera tota ex purpura* interpretatur: Hæc enim *lex*, ut dixi, clarè ostendit holouera dici, etiam ea quæ in parte aliqua integrali olouera sunt: siue stamen, siue subtegmen purpureum sit, etsi non ex omni parte oloueron.

Vnde illud quoque iam discimus, ex filo vel stamine iam tincto purpura pannos sericos quandoque contexti solitos: & sic traram & stamen iam tinctæ fuisse, priusquam ex his vestimenta contexterentur, vbi videlicet non tota vestis purpura erat. Sed tamen non inde sequitur, (qui quintus quorundam error est) ipsos pannos iam contextos, purpura non tingi solitos: Quid enim verabatur, ex illa fortè, purpuream tingi?

Nunc ad sententiam legis redeundum est. Ergo Theodosius Iun. *haec l.* ita purpureæ vestis seu olouera vsu priuatis interdicit, ut si quas priuatis habeant, proferre, tradere, reddere, offerre Ætario Principis iubeat: Sub quatuor Ampliationibus, quarum duas iam supra expendimus, tum ratione personarum, cuiuscunque videlicet sexus sint dignitatis, artis, professionis: tum ratione vestis: siue inquam ex omni parte texture holouera sint, siue stamine, siue subtegmine tantum purpureæ.

Sequitur duæ aliæ ampliaciones. Tertia igitur Ampliatio hæc est; quod ita vestes oloueras domi contextas vel factas adibus proferri, Ætarioque tradi iubeat, ut *Pretium* earum præstari nolite: contra *pretium abinvari* velit: addita ratione, *quod sufficiat calcata legis impunitas: neque vacare debeat illi curare de questu, cui salus esse debet in pretio*: ita enim legendum sublata negatiua, non, in postremis hisce verbis. Nempe fat habet, quo sibi gratuletur, seu questum hunc magnum putare debet, quod non pœnâ merita afficiatur. Denique saluum sese esse salutemque aded suam in pretio seu loco pretij habere debet. Impunitatem salutemque sibi constare post violatam legem, pretium ingens est.

Postrema Ampliatio est, quod supprementibus seu retinentibus apud se huiusmodi vestes holoueras, pœnam Maiestatis minuetur: de quod *initia* dixi.



DE FABRICENSIBVS.

TITVLVS XXII.

XI. COD. IVST. X.

Adde Nouellam Theodosij 43. de bonis Fabricensium.

PARATITLON.

FABRICÆ l. 2. 3. 4. h. t. & l. 37. 81. *infr. de Decurionib. & l. 8. supr. de metatit. l. 10. supr. de veteranis* [armorum scil. de qua armorum fabricatio ne agitur & l. 15. & l. 18. *infr. de extraord. sine ford. mun.*] varia per Orbem Romanum fuere: per Orientem: quò pertinet *lex 2. 4. 5. 6. h. t.* veluti Antiochiæ, *d. l. 8. supr. de Metatis*: & in aliis ciuitatibus, *d. l. 8.* item per Occidentem: quò spectat *lex 3. h. tit. & l. 10. supr. de Veteranis*. Ad has armorum fabricas, species metalli veluti materia ferri præbebat à provincialibus, *l. 2. hoc tit. & l. 15. 18. infr. de extraord. item carbones d. l. 15. & l. 18.*

In his qui arma fabricarent, erant qui idè FABRICENSES dicebantur: *Rubr. l. 4. 5. 6. hoc tit. & l. 37. 81. infr. de Decurionib. l. 8. supr. de metatis*: qui scil. muneribus ciuilibus obligati essent, non verò Curiali genere seu nexu, *l. ult. hoc tit. & d. l. 37. 81. infr. de Decurion.* Hi ab hac conditione recedere non poterant, *l. 5. 6. hoc tit.* Et vt, si quando fugitiui facti latitantisque dignosci possent, stigmata his, id est, nota publica horum brachiis exemplo Tyronum infligebatur, *l. 4. hoc tit.*

Harum fabricarum & fabricensium Præpositi fuere: quorum mentio *l. 10. supr. de Veteranis*: & inter cæteros, Primicerius fabricæ, *l. 3. hoc tit.* Erantque fabricæ & fabricenses sub Magistri Officiorum dispositione *l. 3. 4. 5. hoc tit. l. 8. supr. de metatis*: Nouella Theodosij *de bonis Fabricens.* l. 3.

Præuilegia eorum quoque certa fuerunt, veluti vt à metati onere immunes essent, *d. l. 8. supr. de Metatis*. Non etiam Curialem à Curia liberat fabricensium consortium, *leg. 37. 81. de Decurion.*

BARBARICARIJ quoque in his fabricis erant, de quibus *l. 1. h. tit. & l. 2. infr. de excus. artificum*: veluti Antiochiæ & Constantinopoli, *d. l. 1.* qui cassides & bucculas tegerent ære, argento, vel auro, decorarent, denique auro argentoque condecorarent: *l. 1. hoc tit. quæ quidem sub Comite S. L. fuerunt, d. l. 1.*

I. * Imppp. Valentinianus, VALENS, & Gratianus AAA. Traiano Com. S. L."

QVM senæ per tricenos dies ex ære, tam apud Antiochiam, quam apud Constantinopolim à singulis Barbaricariis cassides, sed & bucculae, tegerentur: octo verò apud Antiochiam cassides totidemque bucculas per dies triginta, & tegerentur argento & deaurarent, apud Constantinop. autem tres solas: Statuimus, vt Constantinopoli quoque, non octonas, singuli cassides per tricenos dies, sed senas si, pari numero buccularum, auro argentoque condecorent. Dat. v. Id. Mar. Antiochiæ, Grat. A. III. & Equitio Coss. [374.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. tanquam historica.
"Tatianus Comes S. L. sub Valente: & sic per Orientem: cui inscribuntur & hoc ipso Anno *lex 8. supr. de munitiis* & l. 8. *de falsa moneta*: Imò & sine die & Cos. *lex 2. Cod. Iust. de commerciis.*
"Cæle. Syriae, Orientis apicem & verticem.
"Sensu videlicet: quod repetendum *non* est. Quare nil hic mutandum, quod tamen faciunt qui reponendum hinc putant, & sic bucculae.
"Bard."

"Barbaricarij scil.
"Non octonas quidem, vt Antiochia.
"An pari numero, sublatâ voce, si an impari vel dispari. An, Sed senas cassidas, pari numero &c.
Valens Antiochiæ hoc tempore constitit: vbi data etiam paulò ante ad eundem Tatianum Com. S. L. *d. lex 8. supr. de munitiis*, & paulò post: *d. lex 8. supr. de falsa mon.* quæ vtraque eidem Tatiano Comiti S. L. inscribitur.

COMMENTARIVS.

QUPERIS menstrui modum BARBARICARIIS fabricensibus h. l. præfinit Valens Imperator, & nominatim Antiochenis, & Constantinopolitanis, ipsæmet Antiochiæ hoc tempore positus. In quâ notanda sunt plura. Primò, loca seu vrbes quarum hic mentio fit, & per hoc fabricarum armorum per eas, Antiochia scilicet, Cælesyria ciuitate, totiusque Orientis apice & vertice armorum fabricæ & fabricenses erant: quorum mentio fit quoque in Arcadij *l. 8. supr. de metatis*, seu *l. 4. Cod. eod. tit.* & in Notitiâ Imperij sub Theodosio Iun. Arcadij filio, vbi duæ fabricæ fuisse memorantur: *Scutaria & armorum Antiochia: c. libanaria Antiochia: Constantinopoli* item, armorum fabricas, & fabricenses fuisse hæc lex ostendit, quarum tamen nulla mentio fit in Notitiâ Imperij. De harum igitur duarum Principum ciuitatum fabricensibus Barbaricariis est hæc lex. Et quidem ita vt Antiochia hic præmittatur, quæ an hoc adhuc tempore *τὰ παρτεία* ante Constantinopolim haberit alibi disquirit, etiam quoque disquisit ad *Veterem orbis descriptorem sub Constantio, c. 33.* De aliis per Orientem fabricis & fabricensibus videntur esse Notitiâ Imperij, in quibus & Cæsarea Cappadocia. Quorum meminit quoque Greg. Nazianzenus *monodia in Basiliam, p. 364.* sub Valente huius constitutionis auctore *οἱ δὲ τὴν ἐπιτοπικὴν τὴν ἐπιτοπικὴν* inquit.

Secundò de Barbaricariis videndum est: quorum mentio fit quoque *l. 2. infr. de excus. artif.* & in Notitiâ Imperij tum Orientalis, tum Occidentalis. In Notitiâ Orientali his verbis: *Officium Illustris viri, Magistri officiorum de scholâ argentum in rebus est ita adiutor: subaduna Aditores duo: Fabricarum tres: Barbaricariorum (25. Barbaricariorum) tres.* In Notitiâ Occidentis ita, sub Comite S. L. sub dispositione V. I. Comitis S. L. Præpositi Barbaricariorum (ibique rescribendum Barbaricariorum) sine Argentariorum Præpositus Barbaricariorum sine Argentariorum Arelatenisium. Præpositus Brambaricariorum sine Argentariorum Cemenisium. Præpositus Brambaricariorum sine Argentariorum liberorum. Fit etiam seruij horum Barbaricariorum mentio in *Notitiâ Theodosij Iun. tit. 29. de scholaribus*, vbi perperam seruium Barbaricariorum editum. Fuerunt verò Barbaricarij isti, vt vel ex hac leg. patet, qui arma, veluti cassides, bucculas ære tegerant, vel argento, vel etiam auro condecorabant: Hinc & generali fabricensium nomine & titulo, cuius tituli Rubrica continentur: hinc & in Notitiâ Orientali, *Aditores fabricarum, & Barbaricariorum* proxime iunguntur. Quomodo & Fabricenses & Argentarij (qui iidem sunt cum Barbaricariis mox vt ostendat) iunguntur *l. 37. infr. de Decurionib.* Barbaricarij igitur erant, qui vt Poëta 7. *Arcad. v. 435.*

— thoracas abenos,
Aut leucis ocreas lento ducunt argento.

Donatus eos ita describit: *Barbaricarij dicuntur, qui ex auro coloratis filis exprimunt hominum formas, animalium, & aliarum specierum imitantur subtilitate veritatem: Barbaricarij scil. à Barbarico opere & ornamento: Glossæ veteres. Barbarica, ornamenta*

ex auro. Barbaricarij igitur omnes qui Barbarico opere formas & species alias imitata veritate, opere suo, id est, auro vel argento exprimebant, vt in aliis rebus ita ex. r. in *Amorum* ornamentis. Quæ causa est cur Barbaricarij isti modò sub Officio Magistri officiorum fuerint, modò sub dispositione Comitis S. L. Sanè hæc l. quæ inscribitur Tatiano Comiti S. L. docemur, eos sub Comite S. L. fuisse in Oriente sub Valente: quomodo & in Occidente fuerunt sub Valentiniano Tertio, vt docet *Notitiâ Imperij*. Atenim in Oriente sub dispositione Magistri officiorum fuisse Barbaricarios postea sub Theodosio Iun. docet *Notitiâ Imperij, & d. Notitiâ Theodosij 29. de scholaribus*. Nempe Barbaricarij, quia circa arma versantur sub Magistro officiorum aliquando fuere: tunc quia exornatores erant specierum fiscalium, armorum, idè aliquando sub Comite S. L. fuerunt.

Cæterum quod tertio loco hic notandum, ornamenta Barbaricarij genera tria hic memorantur, *ex ære, argento, auro*: Nempe arma quæ ferrea erant, olim ex ære aliquando, vid. *Liuium lib.* vt docet quoque *lex 2. prox. inf. & l. 15. 18. inf. de extraord.* hoc triplici ornato condecorabantur, tegebantur, vel *Ære* inquam, vel *Argento*, vnde *Argentarij* iidem dicti *lex. 37. inf. de Decurionib.* etiam nominatim in Gallia sub Valentiniano Tertio, vt docet *Notitiâ Imperij*, vel denique *Auro*. Iam olim Arma auro & argento decorata, testis Suetonius in *Iulio c. 67.* Iuuenalis.

— Argenti, quod erat fulgebat in Armis.

Plutarchus in *Bruto* & in *Lucullo*: Ioseph. *de bell. Jud. lib. 5.* Acnominatim Cassides & Bucculae.

Bucculae inquam, quod Quarto loco hic notandum, id est buccularum tegmina de Casside pendentia: Liuius. Alij *galeas bucculasque tegere*. Iuuenal, *Satyra 10.*

— fractâ de Casside buccula pendens.

Capitolinus *Maximino Iun. Fecit & spatbas argentas fecit etiam aureas: fecit & galeas gemmas fecit & bucculas.* In Glossis *buccula* *καεχρὸν* vel *καεχρὸν*. Nempe à *buccula*, id est, maxilla, vt in illo Suetonij in *Galba: Augustum puero adhuc saluanti se inter equales apprehensa buccula, dixisse, &c.* Quo loco mos tangitur, quo blandientes solent maxillam puerorum tangere & apprehendere: de quo locus est *Seruij ad 1. Æneid. ibi,*

— Oscula libani nata

Germani vocem retinent *büchel* saube. Nos *bucula* vocamus vinculum alicui rei adstringendæ. Quicquid Græcæ Glossæ *ρομφαί*, quicquid Constantius *them. Orient. 6.* scribant, *buccellarios* quoque ab his bucculis dictos putem: *buccellarij* enim sunt Armigeri: hinc in veteribus Chronicis legitur, *Valentinianum interfectum fuisse ab Atilij buccellario*, quod Marcellinus ait à *facellitibus*, Idacius à *facilitaribus*. Sanè & Buccularum apud Patrum *de re militari*, qui bucculas parant conficiuntque.

V V V 3 Has

Has Bucculas Sidonius, 3.ep.3. flexiles laminas vocat. Alij de concavo tibi Cassidis exituro, flexilium laminarum vincula distibulant. Et Silius lib. 14. de his.

Cassidis à mento malefida vincularupit.

Vincula buccularum seu lora oxæis Suidæ.

Nunc de ipsamet huius leg. sententiã. Igitur Valens Imp. Operis mensuri modum fabricensibus, Barbaricariis singulis Constantinopoli & Antiochiæ partim memorat, partim præfinit. Nempe memorat in tegendis are cassidibus & bucculis congruisse seu convenire & Antiochenos & Constantinopolitanos Barbaricarios: singulos enim ex his per tricenos dies ex are sex cassides, totidem bucculas texisse: Atenim in tegendis seu

condecorandis auro argento cassidibus & bucculis: eos non congruisse: illos enim octo cassidas totidemque bucculas texisse argento & deaurasse per dies triginta, hos vero tres tantum. Atenim Valens, priore illo numero circa tegendas ex are cassidas & bucculas qui interillarum civitatum barbaricarios congruebat, hunc posteriorem ad æqualitatem & æquitatem quandam hac leg. reducit. Nempe enim, Constantinopoli quoque non quidem octo Cassidas & bucculas per tricenos dies à Barbaricariis auro argentoque condecorari voluit, vt Antiochiæ; verum sex: cuius disparis numeri seu disproportionis rationem comminisci licet: Cur inquam congruerent utriusque vrbis Barbaricarij in tegendis ex are cassidibus & bucculis, non congruerint verò in tegendis auro & argento.

II. * Imppp. Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. Tatiano P.P.

MNIBVS Fabricis non pecunias pro speciebus, sed ipsas species sine dilatione inferri, in perpetuum seruandã hac forma, præcipimus, vt venæ nobiles, & quæ facile deducatur ignibus seu liquefcant ferri materis, præbeat, quò promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico consulatur. Dat. xv. Kalend. Nou. Theod. A. II. & Cynegio Coss. [388.]

NOTÆ.

- * L. 1. Cod. Inst. cod. tit.
Tatianus PP. & quidem Orientis, sub Theodosio M. v. Profopogr.
Ferri.
Absunt hæc à C. Inst. in perpetuum obseruanda hac forma.
Veteri scriptura pro nobilis, vt rectè habent scripti Iustiniani. Vena nobilis: Cassiodorus seculis suis producit nobilis vena primarios &c. Passiva obseruatio de venis lapidum & metallorum ac nominatim ferri, de quibus supr. tit. de metallis & in Gloss.
Deduci ignibus, est liquefcere: λυθωσθαι ἢ καὶ λυθῆσθαι, vt Græci hęc exponunt: vnde πικροκαλιερὸς hęc quæ facillè deducatur ignibus seu liquefcant. Iuuenalis Satyra 7. alludit: Sed vatem egregium, cui non sit publica vena Qui nil expositum solet deducere Vid. plura in Gloss.

COMMENTARIVS.

ERRI materiam ad armorum fabricam Provinciales alicubi contulere; quod præter hanc l. docet lex vlt. infr. de collat. donat. vbi ferraria hæc præstatio vocatur. Imò docere puto duas præterea hoc Cod. puta legem 15. & 18. infr. de extraord. Pariter vt æs quoque alibi collatum, de quo infr. tit. de collat. aris: & l. 23. infr. de annon. & trib. l. vlt. infr. de collat. donatar. Extat & de ea ferri collatione locus Basilij Cæsareæ Cappadociæ Episcopi ep. 277. vbi is Modestum P.P. Orientis (decimo festinè & si quid excurrit ante h. l. anno) rogat, vt Taurum montem incolentibus ferri tributum tolerabile imperet, ne confecti penitus fatiscant, sed seruite publicis vsibus vterius possint, eamque scribendi sibi causam esse. οὐδὲν δὲ ἢ ἡ χρεία τῆς καταπονευμένων ἐξελείσασθαι με πῶς τὸ δευτερον. εἰ τις οὐδὲν ἢ παρὰ τῶν μισθῶν ἐπὶ τοῖς μεγάλαις ἐκτελειῶν ἰχθῶν, παροληθῆναι δαμνασιώτα φιλονεικῶσα νόμιμα, ἐλεφθῆναι ἀρχαῖα τῶν σωτηρίων χαλεπῶτα, ἢ τοῖς τῶν δίκαιον τὸ σιδηροφόρον φορηθῆναι πρὸς ἀξίαν γενέσθαι τῶν τῶν σιδῆρου σωτηρίων, οἷς μὴ οἷς ἀπαξ αὐτῶν ἐκτελεῖσθαι, ἀλλὰ διαρκῆ αὐτῶν εἶναι τῶν σωτηρίων τοῖς δημοσίοις. Quo etiam Basilij Cæsareæ Cappadociæ Episcopi loco obseruandum, quod ait, ferrum istud collatum à Tauri Montis accolis in Cappadocia scil. De quo Cappadocia ferro Plinius quoque lib. 34. c. 14. Est & de hoc ferri vestigali, Claudiani locus de Bello Getico à v. 538. Caterum iam alicubi in Oriente non ipsa spe-

cies seu materia ferri fabricis præbeatur, verum pecunia pro speciebus, & sic adærabatur (quæ vox hac in re propria) Vnde fraudibus locus factus, commodumque publicum destitutum. Nempe fabricensibus pecuniã sibi data venæ ignobilis materiam quæque non facillè ignibus deducatur, id est, liquefceret, sed fragile & ærosum comparantibus, atque exinde arma conficiantibus. Igitur h. l. Theodosius M. speciem ipsam ferri fabricis inferri iubet: eamque venæ nobiles, & quæ facillè igne diduci possent seu liquefcere: vt ita deinceps commodo publico consulatur, & fraudibus facultas adimatur. Quã ipsa ratione & cæteroque fermè tributa in ipsis speciebus inferri, non etiam adærari Imperatores voluerunt: de quo titul. infr. Tribut. in ipsis speciebus inferri. Tandem & illud ex hac l. obseruetur, id est hanc l. quæ alioquin de Fabricis Armorum est, inscribi Præfæcto Pratoris: quia agatur de collatione ferri: cuius collationis tributariæ summa ad Præfectum P. pertinebat: Quæ & ipsa causa est cur Basilij Superiorum epistolam ad Modestum P.P. dederit, Cùm aliàs (excepta l. vlt.) huius tituli leges, quæ de Fabricensibus sunt, Magistris officiorum (vt pote sub quorum dispositione erant) inscribantur. Auctarij loco, de fabricis & fabricensibus præter ea quæ hoc Codice occurrunt, videnda Imperij Notitia, quæ fabricas Armorum sigillatim enumerat,

enumerat, tum in Oriente tum in Occidente: Videndus & Ammianus Marcellinus qui fabricatum non vno loco meminit sub Constantio lib. 14. p. 20. 24. lib. 15. p. 44. sub Valentiniano Sen. lib. 29. p. 424.

Et quidem fabricæ Cremonensis (cuius etiam mentio in Notitia) d. p. 44. nam ad Antiochenam pertinet locus p. 20. & 24. ad Treuericam locus p. 424.

III. * Idem AAA. Rufino Magistro Officiorum.

PRIMICERIVM Fabricæ post biennium non solum vacatione, verum etiam honore donari præcipimus; ita vt inter Protectores adoraturus æternitatem nostram suo quisque tempore dirigatur. Dat. v. Id. Mar. Med. Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss. [390.]

NOTÆ.

- * L. 2. Cod. Inst. cod. tit.
Rufini huius Magistris officiorum, meminit & Zosimus lib. 4. pag. 773. Ambrosius ep. 53. ad Titianum: Theodoretus lib. 4. c. 17.
Magistro officiorum hæc lex & deæ sequentes pariter vt Nouella Iustiniani de amicis 83. idè inscribuntur, quia sub eius dispositione fuerunt fabricæ & fabricenses, vt docet Notitia Imperij: scil. & locus Ammiani Marcellini lib. 15. p. 44. & d. l. 6. Cod. cod. tit.
Eiusdem fabricæ post biennium hæc addita vulgo Cod. Instim. quæ tamen ipsa absunt à veterib. Codicibus quibusdam: & verò abesse debent, mox vt ostendam.

COMMENTARIVS.

PRIMICERIO Fabricæ est hæc Theodosij Magni constitutio. Primicerius fabricæ qui hac leg. dicitur, an idem est cum eo qui sub Constantio ab Ammiano Marcellino Tribunus fabricæ vocatur lib. 14. p. 20. 24. & lib. 15. p. 44. ab eodem & l. 10. supr. de veteranis. Sub Valentiniano Sen. Præpositus fabricæ, lib. 29. p. 424. Sub adiunxerunt Fabricæ sub Theodosio Iun. & Valentiniano III. in Notitia Imperij. Qui scil. fabricæ Præpositus, & in cã primus erat, Primicerius: Quo sensu & Primicerius Notariorum, de quo suo tit. supr. & alij similes. Denique Primicerius fabricæ, qui fabricæ Præpositus eam administrabat, quã etiam administrationis voce hac in re vtitur d. l. 10. supr. de veteranis. Eius porro administratio hac l. biennalis constituitur: cum alia atque alia temporis præscriptio aliorum Corporum & Collegiorum seu scholarum Palatinarum primiceriis posita fuerit, modò biennalis modò triennalis. Rursùm vt administratione functis alijs suo tempore non tantum vacatio dabatur, verum etiam cum honore aliquo & æquitate dimittebantur: ita & hæc l. Primicerium dimitti iubet Theodosius eo nempe, vt inter Protectores ad Principis Purpuram adorandam admittatur. De purpure adorandã honore dixi semel plena manu ad l. vn. supr. de præf. S. Cubiculi. Eo inter alios mactati Protectores (de quibus suo titulo supr. lib. 6.) & domesticis Principes: vt docet præter hanc leg. lex 3.

supr. de domesticis: lex 9. supr. de diu. officiis. Hunc itaque honorem Protectoris, & sic adorandi Principis, multi ambiere, & pro præmio is multis collatus: quod præter hanc l. & l. 4. 5. 8. supr. de veteranis, & l. 12. supr. de testimonialibus: l. 2. 3. supr. de diu. offic. lex 7. 14. infr. de lustrali collat. lex 153. infr. de Decurionibus, docet Symmachus lib. 4. ep. 67. Paulinus Nolanus Ep. ad Militem Religiosum: de quo dixi ad d. l. 5. supr. de veteranis. Inter alios verò, Veteranis hic honos delatus, de quo pleraque illa loca sunt. Delatus & alijs: veluti Primicerio, hæc l. vt inquam inter Protectores ad Principem adorandam admittetur: non quasi Veteranus, seu non vt Veterani, sed pariter vt Veterani, cum eadem Protectoris dignitate dimissi: Ita quoque in Notitia Imperij Orientalis sæpè initio factò à Duce Scythiæ, Principes officiorum completa militia inter Protectores adorare dicuntur, vbi tamen hæctenus pessimè vbiq; adorat protectorem, loco adorat inter protectores. Nam & in Proconsule Achaïæ & Comite Orientis, Præf. Augustali, Vicario Asiæ, Ponticæ, Comite limitis dicitur Princeps officii, adorata Clementia Principali cum insignibus exire. Hæc cum ita sint, liquidò apparet, quàm inane Glossema sit, quod Codice Iustiniano huic l. vulgò additur, quod tamen ipsum à veteribus libris melioribus abest: nulli quippe Protectores fabricæ neque per biennium tantum hic adorandi Principis honos alicui delatus stetit; verum delatus semel, perpetuus extitit.

IV. * Impp. ARCAD. & Honor. AA. Ofio Magistro Officiorum.

TIGMATA, hoc est nota publica, Fabricensium brachijs, ad imitationem titanium, infligatur, vt hoc modo saleem possint laitantes agnosci: his qui eos susceperint, vel eorum liberos, sine dubio fabricæ vindicandis, & qui subreptione quadam declinandi operis, ad publicæ cuiuslibet sacramenta militiæ transferunt. Dat. XVI. Id. Kal. Ian. Const. Honor. A. IV. & Eutylichiano. Coss. [398.]

NOTÆ.

NOTÆ

* L. 3. Cod. Inst. eod. tit.
Officiarius Magister officiorum sub Arcadio : cui inscribitur hoc ipso Anno 398, lex 5. supr. de metatis : A. 395, lex 7. supr. de Agentibus in reb. An. 396, lex 8. 9. de. de Agentibus & lex 6. supr. de Proximis De eodem est & hic iocus Claudiani lib. 2. in Eutropium, quem scripsit Anno prox. 399. ubi ostendit, eum secunda potestate ab Eutropio in Orientali aula fuisse, quae sanè secunda potestas est Magisteria officiorum ; Item, cum Hispanum fuisse, & feruili conditione, & coquam.

sed prima potestas
Eutropium praefert, Hæstio subnixæ secundo :
Dulcor hic sanè cunctis, prudensque nouandi
Iuris, & admoto, qui temperat omnia, fumo
Feruillus, accensam sed qui bene decoquat iram.
Considunt apices gemini ditiois Eos :
Hic coquis, hic leno, defossi verberare terga,
Sernitto, non arte pares : hic sepius emptus,
Alter ad Hispanos nutritus verna penates.

* Cur Magistro officiorum hæc lex inscribatur iam dictum ad l. 3. supr.
* Ita omnes editiones huius Codicis excepta postrema, ubi editum libris : vt in Cod. Inst. malè.
* Fabricationis, seu fabricandorum Armorum.

COMMENTARIVS.

STIGMATA fabricensium brachiis infligi, exemplo tironum, iubet hæc l. Arcadius Imp. vt hac saltem ratione fugitiui dignosci possent. Nunc de singulis.

¶ Stigmata, id est, nota publica, vt hæc ipsa leg. explicat Arcadius : de stigmati pœnæ causa vel feruis stigmati non est hic locus : de quibus dictum l. 2. supr. de penis : verum de stigmati nota, seu notitiæ ergo, non in pœnam, vt hoc scil. indicio fugitiui internosci possent, atque aded à fuga retrahi. De Tironibus seu militibus stigmatate notati solitis præter hanc leg. nota sunt Vegetij duo loca, lib. 1. cap. 8. Non statim, inquit, punctis signorum scribendus Tyro : & lib. 2. cap. 5. vulturis in cute punctis milites scripti : Est & Actij Amideni Medicilib. 8. c. 12. σιγματα κλησαι τα επι τα προσωπα η ενα τινος πλεος η εδωκε επι το επισημοσυνα δια ερι η εεταδομενον η ηερε. Gregorius epistol. 2. ubi mentio fit constitutionis Maurinij, Ne quis manu signatus ante expletam militiam ad monasteria migrat, quam dicit priorem tulisse Iulianum Parabatam. Hæc inquam loca iam nota sunt. Verum addantur sequentia. Ambrosij, de obitu Valentiniani, Characterẽ domini inscribuntur & seruuli, & nomine Imperatoris signantur milites. Chrysostomus in post. ad Corinthios, 2. hom. 3. in fin. καδ απεις η εεταωτας οφειλεις, η το η τοις πασις το πνευμα επιτιθεσαι : καδ λεποτακτησης, καδ εδνη η ηηη πασι. Vbi vides rationem expressam horum stigmatum, vt scil. hoc modo latitantes & militiæ refugæ agnosci possent. Idem in c. 3. ad Galat. edit. Cornel. p. 1000. ubi de eo qui se regradari patere tur in militia, ωπερ αι ητις εετηγων η απιστων μετα αυεα τροπαια η νικη εις τω η λεποτατων δεσ αυτων ατιμια, καλας η παρεχει τοις βουλομενοις το σωμα. Nisi locus hic ad desertores pertinet. Augustinus quoque epistol. 1. Regium Charaeterem vocat : Sic error corrigendus est omis, vt in ea non corrumpatur signaculum Redemptoris : Neque enim : si quisquam Regio caractere à signato desertore signetur, & accipiat indulgentiam, atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militia in qua nondum erat, incipiat, in aliquorum caractere ille rescinditur, ac non potius in ambobus agnoscat, & honore debito quoniam Regium est approbatus ? In facta quoque Scriptura, & Apostoli Pauli epistolis ed læpè allusum, Et hæc de Militibus seu Tironibus. Aquarij pariter ita signati : testis constitutio

Zenonis l. decernimus, Cod. de Aquaductibus, & in Codice, de Aquaductu. Aquarios singulis manibus nomine Pietatis nostra impresso signari decernimus, vt huiusmodi annotatione manifestati sint omnibus. Vbi vides rursum causam horum stigmatum. Simili igitur exemplo & fabricenses notari hac l. iubentur : quod non factum : Non quasi militiæ genus id esset, verum nouo instituto, & exemplo tantum petito à Tironibus : Ne alioquin nouum & insolens cui videri posset, liberos homines, minimèque reos notis compungi. Ided, inquam, tironum exemplum hic aduocare libuit Arcadio, Imp. vel potius Hæstio Magistro officiorum : qui, vt Claudianus, 2. in Eutropium, ait, prudens nouandi iuris fuit, cuius versus iam supra protuli. Scilicet ad extremum ed confugiendum putauit noui iuris motisque repperit, vt hoc modo saltem possent latitantes agnosci cum passim Fabricenses opus suum defugerent, neque aded facillè peruestigari possent. Ac maxime, quod hæc tempestate, Armorum vsus cummaximè necessarius esset propter Tribigildi in Phrygia mox tota Asia tumultum, incensore Gaina, de quo v. Zosimum lib. 5. & Socratem, lib. 6. c. 6.

¶ Ceterum cum aliis, & Tironibus inquam, & Aquariis in manu stigmata infligi solita sunt, fabricensibus in brachiis infligi hæc l. iubet Arcadius. Hactenus igitur Tironum exemplum non omnino huc quadraverit, quod in summam quoad stigmati inquam vsuum, quadrat.

Denique variè stigmati locus seu pars corpori, varia destinata : in fronte aliquando seu facie, in manibus, in furis : quod etiam indicatur in specie d. l. 2. supr. de penis : denique in Brachiis hac l. Puto, quia hoc membro potissimum vsus in fabrica Armorum. Sanè & ita olim Dacorum origo notæque ; de quibus Aristoteles, Plinius : in brachio, Aristot. σιγμα εν βραχιονι : Plinius quarto partu, Dacorum vrinis nota in brachio rediditur. ¶ Quomodo autem hæc stigmata impressa, ex hac l. discere non licet : simpliciter ait, notam publicam instigendam.

¶ Sententia tandem huius l. apertissima, & Receptoros fugitiuorum fabricensium, & ipsos vnà cum liberis ad fabricam Armorum vocandos, vinctandos. Nempe liberi quoque fabricensium, fabricæ tenebantur, vt cæteroque Conditionalium aliorum liberi : quod etiam docet lex 5. 6. Cod. eod. tit.

v. * Idem

v. * Idem AA. Anthemiao Magistro Officiorum.

Quis posthac Fabricensem admiserit Procuratorem, vel cultorem sui prædij detinuerit, Conductoremve susceperit, rei quam contra veritum Fabricensi crediderit iniungendam, proprietate priuetur, eam videlicet fiscalibus calculis socianda : Ipse vero Fabricensis qui contraxerit legis offensam, multæ duarum librarum auri feriat. Dat. III. Kal. August. Constantinop. Honor. A. VI. & Aristeneto Coss. [404.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst. prælata Leonis & Anthemij l. 7. eod. tit. quæ eodem pertinet.
* Anthemius Magister Officiorum sub Arcadio : eodem Anthemio Mag. officior. inscribuntur præterea hoc ipso Anno lex 4. infr. de his qui supr. vel. & l. 14. supr. de Agentibus : v. Profopogr.
* Magistro officiorum cui inscribitur hæc lex, iam dictum ad duas superiores leges.
* Fundi.
* Calculis fiscalibus, id est, Rationibus, vitibus : Sic & Theodosius leg. 3. tit. Nouellarum 12. fisci censulis dependant.

COMMENTARIVS.

PROCURATOR, COLONVS, CONDUCTOR rei seu fundi alieni fabricensis esse prohibetur, hac leg. Arcadij pariter vt Leonis, l. 7. Cod. eod. tit. Pœna confiscationis fundi proposita, & fabricensi multæ duarum librarum auri : non ea ratione qua militibus

procuratore, colonatu, conductione prædij alieni interdictionem fuit, scilicet ne militiam desererent, verum alia, ne rationes fiscales, fabricæ inquam armorum conturbarent, ferique maceriem ad Armorum vsum destinatam in vsus suos deriuarent.

VI. * Imp. Honor. & THEOD. AA. Anthemio PP. P.

Quis consortium Fabricensium crediderit eligendum in ea Vrbe qua natus est, vel in qua domicilium conlocauit, his quorum interest conuocatis, primitus acta conficiat, sese doceat, non suo, non patre, Curiali progenitum, nihil Ordinis Ciuitatis debere, nulli se ciuico muneri obnoxium, atque ita demum gestis confectis, vel aput Moderatorem prouinciæ, vel, si is absit, aput Defensorem ciuitatis, ad militiam quam optauerit suscipiatur. Quod si absque hac cautione quispiam ad Fabricensium consortium obrepserit, sciat se ad Ordinis cui debetur, patriæque suæ, munera esse reuocandum : ita vt nulla eum nec temporis, nec stipendiorum prærogatiua defendat. Dat. xv. Kal. Iun. Constantinop. Honor. IX. & Theod. v. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* L. 4. Cod. eod. tit. Et iungenda huic est lex 175. infr. de Decurionib. Concordat etiam ex eo titulo, lex 37. 8. 1. eod. tit.
* Anthemius PP. sub Theodosio Iun. & quidem Orientis : v. Profopogr.
* Fabricensium.
* Deducendum, C. Inst. malè.

COMMENTARIVS.

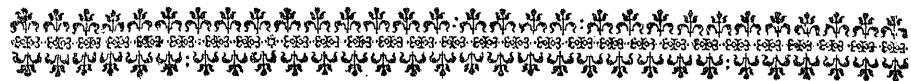
VRBE ciuitatum, & ciuilia munera ne per Orientem obtentu cuiusquam alterius militiæ deserentur, hæc tempestate summo studio cauendum credidit Theodosius Iunior : Nempe quod Curia passim exhaurirentur, confugiens quàm plurimis Curialium ad aliam militiam. Cuiusquam, inquam, militiæ obtentu : siue officiali Magistri militum, quod pertinet lex 175. infra, de Decurionibus, quæ huic nostræ iungenda est, (etsi pro subiecti argumenti ratione alij inscripta sit quàm hæc nostra, nempe Lupiciano Comiti & Magistro militum per Orientem) siue Fabricensium, quod spectat hæc lex nostra : Etiam armorum & militiæ armatæ fauorem Curiarum Tom. III.

utilitati hac parte cedere voluit. Quare in hanc partem & in præteritum & in futurum consultum inquit Theodosius Iunior : in præteritum, reuocari iussit per Rectorem prouincialibus, ad Curiam, qui officiales Magistri militum rati antea fuerant, quæ sententia est dist. legis 175. In futurum hæc quoque leg. vetito scilicet quoquam in Fabricensium corpus allegi, nisi prius apud acta Rectoris prouinciæ, vel eo absente Defensoris Ciuitatis (cuius cæteroque sollicitudini Curiarum & Corporum commoda incubuisse, docet quoque lex 3. infr. de his qui conditionem propr.) probauerit, se à Curiali nexu & ciuilibus muneribus immunem esse : Alioquin nulla temporis præscriptione obstante, aut diutius X X x

diuurnitate fabricensis militiae ad Curiam reuocandum. Quae & ipsa omnino sententia fuit de his fabricensibus Constantij, l. 37. *infr. de Decretionibus*: & Theodosij Magni. l. 81. d. tit.

Ex quibus tribus legibus id discimus, frequenter Curialium nonnullos, desertis Curis fabricenses factos: quasi hoc obtentu fabricensis inquam militiae, Reipubl. seu publicis vrbibus adeo necessitatis facillime defendendos. Quod tamen

Principes respuerunt: Quamlibet scilicet *Fabricensium corpus subueniat necessitatibus & cura bellorum, uel subuenerit necessitas & cura bellorum, eoque cen quodam immortalitatis genere Principum uita custodiatur, armisque & ornus exercituum*. Contra, quam, *liber eo deficiente successus degeneres habeantur*, ut eleganter haec omnia idem Theod. Inn. *Nonella 13. de bonis fabricensium*, attamen suum idem ius per hos Curias munisque publicis detrahi non oportet.



DE CLASSICIS.

TITVLVS XXIII.

X. COD. IVST. XIII.

I. * Imp. Valentinianus & VALENS AA. AUXONIO PP. P. *



LASSEM Seleucenam, aliasque uniuersas, ad Officium quod Magnitudini Tuæ obsequitur volumus pertinere: ut Classicorum numerus ex incensetis vel adrelescentibus compleatur: & Seleucena, ad auxilium purgandi Orontis, aliasque necessitates, Orientis Comiti deputetur. Data Indictione XI I.

NOTÆ.

* *L. viii. Cod. Inst. eod. tit.*

* Auxonius PP. Orientis sub Valente, v. *Profopogr.* Meminit eius Eunapius, in *V. Maximi*, p. 109. Zosimus, lib. 4. p. 741. Philostorg. lib. 9. c. 8. & 11.

* *Orientis, an Orontis?* Illud puto.

* *Officium Præfecti Prætor. Orientis nota.*

* *Velut.*

* *An potius &? Non: ut, pro, ita ut.*

* *Pro incensetis, ut Cod. Inst. de his dixi, ad l. 6. 7. supr. de Tyrionibus.*

* *De his Adrelescentibus dixi ad d. l. 6. 7.*

* *Sic & in Notitia Imperij sub Duce Moësia: v. memorantur Præfecturæ nauium annuarum & militum ibidem deputatorum: & sub Duce Retiæ. Præfectus Legionis 3. Italicae partis superioris deputata Ripæ primæ submontorio: Præfectus Legionis 3. Italicae transuersionis specierum deputata Fecibus. Denique Præfectus Legionis 3. Italicae transuersionis specierum deputata Terjolis.*

* *Id est, Ann. D. 369. in hunc quippe annum liquidò incidit Indictio 12. Valentiaca: de quo peculiari cap. de Indictionibus: Et sanè Auxonius PP. (cui hæc lex inscribitur) PP. fuit A. 368. 369. 370. quo ei Modestus suffectus est: ut decet complures hoc Codice constitutiones: & Zosimus lib. 4. p. 741.*

COMMENTARIVS.

LASSES, id est, naues armatae seu militibus (qui inde CLASSICI hæc ipsa quoque leg. vocantur) instructæ, per orbem Romanum variæ fuere, ad varias necessitates, ut hæc ipsa lex docet: partim ad defensionem limitis & ad occurrendum hosti, si quæ perumperet (cuiusmodi naues *lusoria* fuerunt in Rheno & Danubio: de quibus postremis fuit *suprà*, titulus peculiaris lib. 7.) partim ad alias necessitates: veluti ad *στροπομνίαν*, id est, annonæ militaris, aliarumque specierum fiscalium transmissionem per flumina veluti per Rhenum ad *στροπομνίαν* ex Britannia v. Eunapium *Exceptis Legationum* & Zosimam: Tum ad purganda flumina Imperij Romani maxima, per quæ commercari subinde necesse erat: *Purganda*, inquam, id est, ut Veteres rectè hinc acceperunt, malis hominibus & pyratibus: ita enim malo hinc accipere, quam quo sensu alias repurgandi fluminis, Nililicet, onus vocatur, leg. 2. *infr. de Alex.*

plebis primaribus: ibi enim certè *repurgandi* vox accipitur propriè de sordibus euerrendis: quibus Nilus (cui enim pertinet *lex* illa) oblimabatur: notum enim, Nilum magna copia limum secum traxisse, cumque nigricantem: qua etiam causa *schichor* Hebræis, hoc est *Niger* vocatus; à Græcis, *μέλας*, quare & prisca Romanis, teste Festo, *Mælo*: Inde & *Gymnosophistis*, teste Philostrato, lib. 6. Nilus, aqua & terra: Poëtis, Oceani & Terræ filius.

¶ Ad rem. Ergo CLASSSES huiusmodi variæ fuere per flumina Imperij Romani, pro Reipubl. statu, modò hic, modò alibi; modò in hunc, modò in alium usum. Sanè hinc videmus in Notitia Imperij Occidentalis, quæ scripta est sub Theodosio Iun. & Valentiniano III. A. D. 427. in Italia, & Gallia, varias classes memorari, quæ proculdubio eò loci prætendebant, quæ Barbari iam sedes pedemque in Imperio Rom. fixerant, conhibendis eorum progressibus. Quod alibi plenius ostendo.

Huiusmo

Huiusmodi quoque classis per Orientis Imperium variæ fuere, & quidem (quod hæc l. docemur) sub Valente Imper. Quo sanè tempore Valenti cum *Gothis*, ad hunc annum vsque 369. cui hæc lex conuenit, & cum Persis deinceps res fuit. Inter alias potè fuit & classis *Seleucena*, quod hæc l. docemur: id est, quæ in litore maris Syriaci Seleuciæ ad montem posita erat: idque & ad auxilium purgandi Orontis, & ad alias necessitates, veluti ad subuersionem frumenti rerumque fiscalium.

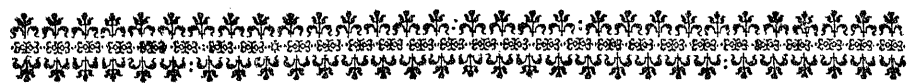
Hæc verò, mea quidem sententiâ, classis *Seleucena* est, quæ à Constantio Imp. instituta fuit, posteaquam is Antiochiæ Imperij sede constitutâ, (quod vetus orbis descriptor sub Constantio quem ipse edidit tradit cap. 17. & Libanius *legat. ad Iulianum Imperatorem pro Antiochenis* pag. 154. quodque etiam Valens Imp. huius constitutionis auctor, finito bello Gothico concessit, sedemque fixit: teste Zosimo lib. 4. p. 342. & Ammiano Marcellino, *initio lib. 29.*) portum Seleucenam in litore maris Syriaci magna vi auri excitauit, sibi & exercitui Urbique Antiochenæ opportunissimum, viginti quatuor fermè annis ante hæc leg. De quo vetus ille orbis descriptor d. c. 17. Libanius, in *Antiocheno*, duobus locis, p. 363. & 386. & *Orat.* 13. ad Theodosium, p. 410. 411. 412. & *epistola ad Anatolium* 301. in Codice Regio, triennio fermè post eum extractum: Hieronimus, *Chronico*: Cedrenus, p. 246. Theodoretus in *Philosheo*, in *Macedonio* 13. De cuius portus excitandi auctore, causisque, dixi iam ad veterem illam orbis descriptionem p. 16. 17. Cum hæc verò classe Seleucena Syriæ non est commiscenda illa, cuius meminit Ammian. Marcellinus lib. 14. p. 7. pertinet enim illa ad Seleuciam Syriæ-Cæles ad Orontem.

¶ De hac igitur classe Seleucena nominatim, & Classicorum supplemento, de quo classis Seleucenæ istius vsu est hæc Valentis Imp. constitutio: Ac nominatim ad cuius curam ea pertineret: nempe quod Præfectus Prætorij Orientis, & Comes Orientis de eo inter se differerent: illo scilicet classem sibi classicisque vindicante, velut ad quem summa rerum pertineret: isto verò, quod & Antiochiæ causâ classis illa instituta esset, cui ipse præsidebat, & rei militari præfesset per Orientem.

tis dicecesim, cuius prouinciæ decem numerantur à Marcellino, lib. 14. & Auctore *veteris Notitiæ prouinciarum*, qui sub Theodosio M. scriptis subdiuisis deinceps prouinciis quindecim, in *Notitiâ Imperij* Theodosij Iun. Igitur de eo relationem proculdubio Auxonius PP. ad Valentem instituerat: de quo alioquin disertè Zosimus scribit, lib. 4. p. 741. in huius ipsius Anni 369. gestis, cum onerariarum nauium magna copia militarem annonam per pontum Euxinum ad Istri ostia procurasse, fluminalibusque inde nauigiis per oppida ad amnem sita, ea recondisse, sic ut sufficiens militaris annonæ suppeteret.

Quare hæc l. iam definit Valens *Vniuersus* Classis, etiam Seleucenam ad Officium Auxonij Præfecti Pr. Orientis pertinere, ita ut supplementum Classicorum ad id officium pertineat; verum Seleucenam illam ad auxilium purgandi Orontis, aliasque necessitates Orientis Comiti deputandam.

¶ Vbi & illud additur, unde Classicorum numerus à Præfecto Prætorio supplendus sit, *Ex Incensetis*, inquit, & *Adrelescentibus*: Quomodo pariter Tyrones ex Incensetis & Adrelescentibus suppleri voluit idem Valens Imp. Anno proximo 370. l. 6. *supr. de Tyrionibus*: & rursus Anno 365. l. 9. d. tit. Incensetis vocantur & d. l. 7. *in fin. Incensetis*: sunt autem non (quod Cuiacius putabat) colonariæ conditioni non adscripti, verum qui non sunt censibus adfixi: *Adscripti* item scilicet, d. l. 6. & 7. non sunt qui ex classicis nascuntur, quod rursus Cuiacius putabat, verum supernumerarij, superabundantes qui interim non militabant, verum in pacato velut habebantur, ut in locum legitimum amissorum supplerentur. Cuiusmodi Adrelescentes fuere in militia armata, de quo l. 11. *supr. de re militari*: & in Palatina, & in prouinciis: hi scilicet nondum censibus tenebantur, sed in locum deficientium si quando subrogandi, l. 3. *supr. de primil. eorum qui S. Palatio*. Ergo cum de supplendo aliquo corpore agebatur, ne iis qui iam censu tenebantur, censualibus tabulis exemptis, res tributariae concederet, supplementum fieri voluerunt Imperatores ex Incensetis illis & Adrelescentibus. Quod politicum *σάμματα* notetur.



DE HIS, QUI CVM
DISPENSATORE

CONTRAXERVNT.

TITVLVS XXIV.

X. COD. IVST. VI.

De his qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam sumpserunt. Confer & titulum 9. *infr. lib. 12.* de his quæ ex publica conlatione illata sunt non vsurpandis.

Id est, fiscalem pecuniam administrante, cui *fiscalium thesaurorum tutela mandata est: l. 1. hoc tit.*

PARATLON.

CONTRAHENS cum dispensatore Rubr. cum Exactore, Tabulario, Arcariis, Officio Rationum, vel alio cui fiscalium thesaurorum tutela mandata est, *l. 1. hoc tit.* id est scœnebrem ab his pecuniam sumens, *d. l. 1.* mutuo accipiens aurum ex sacris largitionibus; *l. 2.* in quadruplum tenetur; ex *dict. leg. 1.* ablati omnibus bonis perpetuæ deportationis exilio subditur ex *dict. l. 2.* Dispensator verò mutuam pecuniam ex sacris Largitionibus dans, (de quo erit quoque *Titulus 9. lib. 12. de his quæ ex publ. collat. illata sunt non vsurpandis,*) capitali pœna adficiatur, *l. 2. in fin.*

I. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Probum PF. P."

SI quis ab exactoribus, Tabulariis, Arcariis, Officiisve rationum, vel alio cui fiscalium thesaurorum tutela mandetur, scœnebrem pecuniam sumpserit, detectus in eodem ad quadrupli pœnam ex hac auctoritate teneatur. Dat. IV. Id. Mart. Treu. Valentiniano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. Inst. cod. tit.*
 " *Probus PP.* sub Valentiniano Italia, in locum Rufini. v. Ammianum Marcellinum *lib. 27. pag. 377.* & plenè in *Protopog.*
 " *Decet hæc sententia in Cod. Inst.*
 " *Auctoritas id est, constitutio, lex: v. Gloss.*
 " *II. id est, Ann. 368.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc constitutio est, aduersus eos qui scœnebrem pecuniam ab his quibus fiscalium thesaurorum tutela mandata, accipiunt ex sacris thesauris seu rationibus, quæ quadrupli pœnam iis minatur. Quæ ipsa pœna Iudici imponitur, canonem frum. V. R. vsurpanti, *leg. vltim. infr. de Canone frum. V. R.* vt & omni Iudici interuersori *leg. 10. supr. de inre fisci.*

¶ Velim & huc accessi Valentiniani eiusdem iudicium quod ex Ammiano Marcellino profero *ad leg. vlt.* De illis quibus fiscalium thesaurorum tutela mandata erat, videndum. 1. de *Exactoribus*, 2. & *Tabulariis* suis iam *titulis* dictum est, 3. de *Arcariis* quoque dixi *ad l. supr. 4. Rationum Officia* sunt Officiales Rationalium.

Additur, vel alio cui *fiscalium thesaurorum tutela mandetur.* Quæ verba Tribonianum induxisse putat

putat Cuiacius propter *leg. 2. infr.* quæ *lex 2. ad Comitum thesaurorum* scripsit & ad thesauros pertinet: hæc verò ad arcam Præfectoria: & ita quidem conciliandas duas illas *leges* inter se censet. Verùm, neque ita conciliandæ sunt ille *leges*, neque hæc verba, eâ, quam putat Cuiacius, de causa à Triboniano expuncta. De conciliatione viderimus *ad l. prox.* Expuncta verò idèd sunt à Tribon. quia aliis, quibus fiscalium thesaurorum tutela mandata erat quàm qui hic speciatim memo-

rantur, aliis *legibus* aliæ & grauiores pœnæ positæ sunt; veluti Iudicibus, de quibus *l. vlt. infr. & tit. de his q. publ. coll. &c.* Hac verò clausula generali hic comprehenduntur supra nominati omnes, putà Exactores, Tabularij, Arcarij, Rationalium officiales, & præterea similes alij: nam & quatuor illis *fiscalium thesaurorum* cura mandata erat: *vel ALIO*, inquit *lex, cui &c.*

I. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA.
Palladio Com. S.L.

SCIENT omnes, neque dandi neque accipiendi mutuo ex largitionibus sacris auri patere cuiquam facultatem. Quòd si quis aurum ex nostro arario, priuaris commodis profuturum, occultè, aut cautionis aut sponsonis fide, vt debitor redditurus, acceperit, ablati bonis omnibus perpetuæ deportationis subdetur exilio. ¶ Is etiam qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurum cuiquam commodarit, ac dederit, capitali sententia subiugetur. Dat. XI. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrii Cons. [381.]

NOTÆ.

* *L. 2. Cod. Inst. cod. tit.* Iungendæ huic videntur *lex 8. 9. Cod. de Veſtigalibus:* eidem Palladio Comiti S.L. inscriptæ.
 " *Palladius* Comes S.L. sub Theodosio M. cui duæ quoque *Leges* illæ inscribuntur.
 " *Neque dandi neque, reſerata hæc Cod. Inst.*
 " *Id est, chirographi.*
 " *Id est, Fideiſſionis: vel promissionis.*
 " *Sine noſtra auctoritate hoc additum Cod. Inst.*
 " *Et, vel.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Magni hæc constitutio est aduersus eos qui mutuam pecuniam ex thesauris seu sacris Largitionibus siue accipiunt, siue dant: Quæ accipientibus deportationis & bonorum proſcriptionis pœnam imponit; dantibus verò capitali. Et sic ſeuerior hæc iam Theodosij Magni constitutio est, quàm superior Valentiniani Senioris: vt proinde hæc *lex* superiori hac parte contraria sit: neque de conciliandis iis ad laborandum sit, non magis quàm de tot aliis inter se dissidentibus, quæ *hoc Codice* occurrunt: Huius quippe *Codici* Conditoribus non id propositum fuit, ne quid *contrarij* hic occurreret, verùm illud tantum, vt sparsas Principum constitutiones in titulos suos compellerent, reuelarent, & in Corpus certum redigerent.

Atenim de conciliandis iis in *Codice Iustiniano* iure laboratur, quandoquidem Iustinianus *αὐτοκρατορ* omnem abesse, abfuturamque præfatione suâ perquiratur. Cuiacij igitur mens est, *hanc legem 2.* ex Triboniani mente ad Thesauros Principis propriè pertinere: Superiorem, ad Arcam Præfecti P. & idèd quoque Tribonianum ex *leg. 1. suprâ*, illa expunctis, *vel alio cui fiscalium thesaurorum tutela mandetur.* Verùm vt hæc verba, alia de *causa expuncta* à *Teſto* ad *l. super.* ostendi: ita inanis est Cuiacij conciliatio: apertè enim *lex* superior, vt hodie adhuc, posita est in *Codice Iustiniano* ad Thesauros Principis non minus quàm hæc pertinet. Quid enim? non Exactores, Tabularij, Tom. III.

Arcarij, officia rationum ad Thesauros Principis pertinebant? de Tabulariis fidem facit vel *lex 9. 11. 13. suprâ, de armona.* Putet quis Tribonianum ita *Leges* has distinxisse vt *legem 1.* accipi voluerit de accipiente scœnebrem pecuniam; id est, scœnus eo nomine solente: quem idèd minore pœna pleſti velit: *legem 2.* de mutuam accipiente gratis, quod longè grauius sit. Quæ tamen Triboniani cogitatio, si Triboniani fuit, inanis est. Et eo quidem speciatim nomine, quod *hæc leg.* non minus quàm *superiore leg.* scœnebris pecunia comprehendatur: nam & *mutuo accipere*, & vt *debitor redditurus accipere*, & retrò *commodare*, ac *dare*, non minus dicitur cum scœnoti pecunia datur vel accipitur, quàm cum gratis. Nam etſi propriè scœnebris pecunia à *Mutuo* & *Commodato* distinguatur, *εὐρον* illa, hæc *ἀρωνα*; tamen & ipsa scœnebris pecunia *Mutui* species est: & *Mutuum*, vt & *Commodatum* de scœnebris quoque pecunia hoc æuo passim accipitur: de quo vid. *Gloss. Theod.*

Putet quis *hanc legem*, cum *superiore* ita conciliari posse, quasi hæc Theodosij Magni *lex* sic de his qui aurum ex sacris Largitionibus siue mutuum, siue scœnebre accipiunt, dante: cuius vtiq; auri peculiaris sæpè ratio fuit: de quo ad *leg. supr. de petitionibus*, *lex* verò *Valentiniani 1. supr.* de alia pecunia. Verùm neque id rectè. *Pecunie* enim appellatione in *dict. leg. 1.* Aurum quoque comprehenditur: quòd & Theſauris fermè fiscalibus, seu Largitionibus sacris inferebatur. Igitur non alia conciliandi ratio est quàm

quàm quod hac in re Imperatores illi dissenferunt.

Superfunt duo explicanda. Primò, verba ista, siquis &c. autum occultè, aut cautionis, aut sponfionis fide acceperit: quibus duplex Mutui accipiendi ratio indicatur: Nempe Mutua seu fœnebris pecunia, cum inter solum creditorem, & mutuantem, res transigitur, accipitur, vel *Cautio- nis*, vel *Sponfionis* fide; id est, vel instrumento interposito, chirographo inquam, (id enim *Cautio- nis* voce passim intelligitur) vel interposita tantum *promissione*; id enim hic *sponfio* dicitur. pariter *ut l. sup. de fœneratoribus*: de eo scilicet qui suo nomine quid promittit, non verò de eo qui pro alio, vel *de alio*, quo sensu alioquin sponfio, & sponfor quis dicitur. Et sanè hoc ipsum Mutui & negotij genus, de quo hic, hos potestimos sponfores respicit, cum *Οσεντρε* id fieret, *ut has leg.* dicitur: mera igitur *fide* inter dispensatorem seu administratorem pecuniæ fiscalis, & mutuantem transactum: sed vel *sponfionis*

fide, vel *Cautio- nis*. Ergo etfi *Cautio* intercesserit, nihilominus pœnæ *hac leg.* propositæ locus est: quamvis mutuum dans, vt publicus Creditor; accipiens, vt *debitor*, considerati possit; *ut debitor redditurus, inquit lex.*

Secundò, notanda hic pœna deportationis; quæ & ipsa in simili posita *ut. de his que ex publ. contat. ill. sunt.*

¶ Inscrubitur autem hæc *lex*, quæ est *de auro in sacris Largitionibus retinendo, non verò per Mutuum distrabendo*, Palladio Comiti S. L. pariter vt duæ aliæ *in Cod. Iust.* putà *lex 8 & 9. de vestigal.* in quibus dies & Coss. omitti: & fuit huic iungendæ sunt: nam & ex ad Largitiones sacras pertinent, in quas certè suscepta ex vestigalibus referri solita: de quorum vestigalium modo ibi agitur. Eadem proinde constitutione sua ad Palladium Com. S. L. Theodosius, & iustæ vestigalium exactiõni cauerit, & exacti auri tuitioni.

III. * Idem AAA. Palladio Magistro Officiorum.



VRVM, quod à provincialibus sine cunctatione persoluitur, nundinatione consumitur: Pœnis itaque se vltimis, quicumque harum machinatores prædarum detegi prodique potuerint, se nouerint subiugandos, nisi, dimenso itineris spatio, susceptum à Provinciali Officio aurum, traditum sacris largitionibus nuntiarint. Insuper, si decem vltra diebus aurum, quod percursò itinere potuerit inferri, detentum vel à Prosecutoribus vel à Palatinis fuerit deprehensum, binarum ex toto centesimarum inlacioni se sentiant obligatos. pp. Prid. Kal. Decembr. Byrito, Eucherio & Syagriò Coss. [381.]

NOTÆ.

* Absè hæc *lex* à *Cod. Iust.*
 " Palladius Magister officiorum sub Theodosio M. inscribitur Anno prox. 382. *lex 14. sup. de Agentibus, & Ann. 384. lex 3. sup. de marais.* Et tamen proculdubio in inscriptione huius l. reponendum vt *l. sup. Palladio Com. S. L.* id enim argumentum huius *leg.* omnino deposcit: Quamquam vtroque fonte munere idem desungi potuit. Ad hunc Palladium exant quatuor Gregorij Nazianzeni *epistola*, 218. 229. 230. 231. ex quarum piores 218. apparet, cum in summo aliquo Magistratum constitutum fuisse: *ex ep. 229.* eum Constantinopoli fuisse.
 " Rectores Provinciarum.
 " *Nundinationis* voce dixi iam supra ad *leg. ult. de Murilegulis.* & mox aliquid dicam.
 " *Byriti* hæc *lex* proposita, vt multæ aliæ: de cuius rei causa dixi alibi.

COMMENTARIUS.



THEODOSII Magni hæc altera *hoc tit.* constitutio est: cuius duo sunt capita: Prius aduersus Internerfores, & nè aurum à provincialibus collatum solutum, per contractum & nundinationem interueratur: posito vltimo supplicio si id factum fuerit, & non dimenso itineris spatio, susceptum à provinciali officio aurum, sacris largitionibus seu thesauris illatum nuntiatum fuerit. Quod quidem caput respicit Iudices, seu Rectores provinciarum, quorum Officio aurum primùm tradebatur: atque inde sacris largitionibus per Prosecutores scilicet auri, vel Palatinos Sacrarum Largitionum inferebatur: vbi multæ res multæque vocabula expendenda veniunt. Primùm notentur illa. *Aurum quod à provincialibus sine cunctatione persoluitur, nundinatione consumitur.* Quod ab Imperator. præmittitur ad augendam facti seu nundinationis atrocitatem: ac si diceret, miseros provinciales modis omnibus cogi & quidem sine mora ad solutionem, pro vrbibus & necessitatibus publicis, & tamen sæpe nil vel pa-

rum inde ad fiscum redire. Secundò ait *lex*, *per nundinationem consumitur.* *Nundinatio* in genere est conuersatio, commercatio rerum, *παραγορα*: atque inde lucri captatio. Glossæ Nomicæ. *Nundinatio, νεως εν το λαμβανωδων παραγορα εμπροσος: ενις δ καθως εν νεωδ:* spectatim verò ea vox (vt & *nundinarum leg. vltim. sup. de murilegulis*) vsurpatæ, de fœdo lucro omni prædaque quæ capitur occasione Republicæ vt *hac leg.* & *leg. 10. sup. de cohortalibus l. 3. sup. de ex lib. reis l. 5. de iis que ad ministr.* Vnde & *machinatores prædarum*, qui id facerent, hæc *leg.* vocantur. Hac ipsa voce in hac ipsa re vititur Ammianus Marcellinus *lib. 28. pag. 385. Hymettius cum Africam Proconsule regeret, Carthaginiensibus victus inopia iam lassatis, ex horreis Romano populo destinatis frumenta dedit: pauloque post cum pronuississet segetum copia, integrè sine ulla restituit mora: verum quoniam denis modis singulis solidis indigentibus venundatis, emerat ipse tricenos, interpretij compendium ad Principis erarium misit. Ideoque Valentianus per nundinatio*

nationem suspicatus parum quàm oportuerat missum, cum honorum parte multauit. Vide & quæ notauit alia ad *leg. vltim. sup. de murilegulis.*

Tertio, ait *lex* *diuerso itineris spatio, & mox quod percursò itinere potuerit inferri.* Nempe ad illationem specierum, vt in cæteris, certa dimensa spatia fuerunt, de quo ad *leg.*

Quartò ait *lex, nisi susceptum à provinciali Officio aurum traditum sacris largitionibus nuntiarint.* Quibus duo hæc indicantur. Primò, ab Officialibus Rectorum provinciarum aurum susceptum, de quo *v. parat. tit. de susceptoribus: lib. 12.* Secundò ad Iudicum seu Rectorum curam spectasse, vt traditum sacris largitionibus aurum nuntiarint: Est enim hæc huius loci sententia, aduersus Iudices harum prædarum machinatores, nundinatores. Et hæc de primo huius *leg.* capite. Quod huic titulo conuenit etfi minus plenè conceptus videatur.

Secundum caput hoc titulo fugitiuum est in Prosecutores & Palatinos, differentes suo tempore aurum inferre sacris largitionibus. De quibus vtrisque peculiates sunt hoc Codice tituli: *lib. 6. de Palatinis & lib. 12. infr. de Prosecutoribus, auri publici.* Et quidem aduersus hanc illorum no-

ram & dilationem præter hanc *leg.* sunt duæ aliæ Theodosij Iunioris *leges*: puta *lex vnic. dicto titulo de auri prosecutoribus*, imò & aduersus nauiculariorum fraudes *lex 33. de nauiculariis* quæ ex eadem constitutione desumptæ inter se coassandæ veniunt. Hoc verò capite duo singulæ notaanda sunt. Primò *decem dies* præter id tempus quod percurrendo seu perficendo itineri sufficit, datum ad aurum inferendum, nempe propter incerta casuum & itineris cuiusdam *inconuenientias* seu auctarij vice. Secundò, notanda pœna seu multa quæ his imponitur, nempe binarum ex toto, seu totius auri, centesimarum. Hæc inquam nudis moratoribus pœna hic imponitur atenim primo capite, interuersoribus, prædatoribus, pœnæ vltimæ indicantur.

Quintò ait *lex susceptum à provinciali officio.* Nempe hac tempestate Officialibus Rectorum provinciarum aurum exegere: de quo ad *leg. sup. de exaltoribus.* Ait *lex à Prosecutoribus*, de quibus *infr. suo tit. de auri publ. prosecutoribus.* Ait *lex, vel à Palatinis*, id est, officialibus Comitibus S. L. de quibus suo *tit. sup.* Ait *lex binarum ex toto centesimarum.* Quod binæ centesimæ exemplum pœnæ loco impositæ est notandum.



DE PRIVILEGIIS
 DOMVS AVGVSTÆ.
 TITVLVS XXV.
 XI. COD. IVST. XXXV.

De priuilegiis Domus Augustæ, vel rei priuata, & quarum collationum excusationem habent.

I. * Imppp. ARCADIVS, HONORIUS & THEODOSIVS AAA. Anthemio PP. P."



DOMINAM omnem fraudem amputandam, Procuratores per singulas quasque provincias Nobilissimarum puellarum Filiarum mearum apud fidem gestorum præsentibus Censualibus ac Principalibus, quos huius imminationis oneribus premi non dubium est, exponant numerum iugorum ad memoratarum domus Pertinentium, & pro eo tantum Inlustribus priuilegiis ac debitis potiantur, ita vt ex veri fide breuibis præbitis, & à Rectoribus provinciarum mox relatis: quæ eos excusare debere conueniat, conlatis rationibus cognoscant. Dar. Kal. Decembr. Constantinop. Arcad. A. vi. & Probo v. c. Coss. [406.]

NOTÆ.

* Absè hæc *lex* à *Cod. Iust.*
 " Anthemius PP. Orientis sub Arcadio v. Protopagy.
 " Trium, nararum ex Eudoxia; Pulcheria, Arcadia, Marina: de quibus mox.
 " Censuales, de his *supr. 8.*
 " Principales de his ad *tit. de Decurionibus.*
 " Rectè: neque istud mutandum in *domum* ius: Domus, id est, domus.

" Non est hæc vox immutanda, in *immunitiois*, de quo mox.
 " 39. à *Dobitis*. *Privilegia à debitis* sunt immunitates à tributis : *Privilegia pro immunitatibus l. 1. infr. de immunitate* : *Debita* sunt tributa : de quo ad l. 6. *supr. de diu. rescript.* & in Gloss.
 " *Breues*, de hæc voce v. Gloss.
 " *Excusare*, id est, immunitate præstare, relinquere.

COMMENTARIUS.

T DOMVS Augustæ seu Principis patrimonium, ita & eiusque filiarum ; ac proinde & eorum domorum seu fundorum Actores, conductores, Procuratores privilegii quibusdam olim potiti. Sanè ab itineribus muniendis immunes non fuisse docet *lex 4. & lex ult. infr. de itinere mun.* Atenim immunes fuere à censibus seu annona & tributis : de quo dixi ad *leg. 2. supr. de actorib. procur. & cond. rei priu.* Quod rectè trahitur ad immunitatem officialium domesticorum, Regiæ stirpis in Gallia liberorum. De quo vid. *Brettij orat. 21. pag. 122. b.* & ad Regiæ viduæ domesticorum immunitatem. v. eiusdem *orat. 29.*

¶ Ceterum, vt aliàs privilegij alicuius sæpè obtentu publica utilitas eluditur : ita Arcad. *b. l.* ne obtentu privilegiorum domus Augustæ cluderetur, satagendum putauit : Et quidem ne obtentu Nobilissimarum filiarum suarum in specie huius leg. vbi de *Nobilissimi* titulo dicam semel ad *leg. ult. infr. de iust. collat. Filia* verò quas hic indicat Arcadius, sunt tres eius filia, quas ex Eudoxia suscepit : puta *Pulcheria*, quæ nata ann. 399. *Arcadia*, anno 400. *Marina*, anno 403. vt ex Chronico Alexandrino discere est : quarum mater Eudoxia obiit anno 404. In veteri vrbis Eparæ descriptione memorantur domus harum : nempe regione 1. *Domus Nobilissima Marina* : regione 3. & 11. *Domus Pulcheria Augustæ* : regione 9. & 10. *Domus Nobilissima Arcadia*.

Et hæc quidem Constantinopoli : Atenim per diuersas prouincias domos seu fundos eadem spatios habuere : & in his Procuratores suos. Igitur vt fraus amputetur, iubet hæc leg. Arcadius numerum iugorum ad eas pertinentium exponi, 1. *Apud fidem gestorum*, id est, coram Reçtore prouinciæ, gestis super eo factis 2. *Præsentibus Censualibus ac principalibus* : Nempe illi adscriptiones faciebant : Idèd distributionum forma ab

his procedere dicitur. *l. 5. supr. de his que admin. & Symmachus lib. 9. Epist. 10. Principalibus & tabulariis liberum est alios à dispendio vindicare, aliis indebitum munus imponere* : de quo ad l. 117. 1. *de Decurionib.* paulò plenius : hi verò Exactores fuere, vt docet *lex 12. infr. de appellat. lex 8. infr. de Decurionibus*, *lex 12. 16. infr. de exactoribus*, & Libanij locus *ἀὲλ ἠποστὰς ὄν* ; Quare ratio etiam hic additur : quia scilicet huius immunitatis fraudulentæ oneribus ij premerentur : scilicet periculum rei tributariæ Censuales & principales spectabat, si quid ex modo legitimo tributorum detraheretur seu abesset ; Quod de principalibus seu Censualibus docet quoque Libanij *in signi illo loco orat. ἀὲλ ὀρεσὰς ὄν. p. 8. 9.* ad quem iam notauit, & Nouella Maioriani de *Censualib. 1. vers. compulsor.* Idque rursum indicat idem Libanij in *orat. in Tifanicem ad Theodosium pag. 453. 3.* Numerum igitur iugorum ad filias suas pertinentium exponi ita iubet.

4. Mox breues istos Censualibus & Principalibus præberi : vt ita cognoscant conlatis rationibus, quænam iuga excusare debeant.

¶ Superest tantum vindicanda hæc lex ab emendatione. Sunt qui loco *immunitiois* reponendum putant vocem *immunitiois*, quæ immunitatem significat. Male omninò : *Immunitio* hic est tributorum immunitio quæ fiebat pro iugis velut immunibus. Ergo retinenda hic vox *immunitiois*, non substituenda *immunitiois*. Quomodo & apud Lampridium *Commodop. 57.* substitui hanc vocem non fero : vbi ait *Commodum vendidisse etiam suppliciorum diuersitates & sepulturas & immunitates malorum, & alios pro aliis occidisse.* Rectum enim ibi est, *immunitates malorum* : Immunitates malorum, siue hominum siue criminum : vt immunitates tributorum. Sic & apud Suetonium *Gallia* dicuntur *impunitates noxiarum* : quæ ibi à vectigalium immunitatibus distinguuntur.

DE CONDUCTORIBVS
 ET HOMINIBVS
 DOMVS AVGVSTÆ.
 TITVLVS XXVI.
 XI. COD. IVST. LXXII.

De Conductoribus & Procuratoribus siue Actorib. prædiorum fiscalium & domus Augustæ. Huic titulo concordant duo *supr. hoc ipso libro, tit. 4. de Actoribus procurator. & conductor. rei priuatae* : & *tit. 5. prox. qui conductores rei priuatae.*

I. * Impp. Theod. & VALENTINIANVS AA. Basso PF. P."



CONDUCTORES hominesve Augustissimæ domus nostræ nullum cuiuslibet nomen militiæ vsurpent, nullius cingulo dignitatis vtantur, ne ex hoc sibi erigendi supercilij fastus : Sacro Nomini Nostræ Pietatis oriatur inuidia : sed quotiens de causa ad domum Regiam pertinente aliquid quæstionis emergit, non aliter quam ex *Legum* ordine, *Quibus similiter omne hominum genus tenetur*, vel excipiant vel inferant actionem : Nec aliorum litigatorum negotio intercedant, nec sententiam iudicantem, aut inlicito patrociniij sui fomite iura conturbent : Nullique executionis suæ turbulentum ministerium audeant commodare : Non priuatis se negotiis, non publicis misceant : Nec quiescentem domum delatio vlla sollicitet, nec eos inconsultæ pertinaciæ serò pœniteat. Dat. Prid. Non. Mart. Rau. Theod. XI. & Valentiniانو II. AA. Coss. [426.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. Iust. eod. tit.*
 " *Bassus* PP. sub Valentiniانو 3. cui inscribuntur & aliæ quatuor leges, v. *Prosepogry.*
 " *Sequentia* omnia, quæ elegantissima sunt recisa, vtique ad *quotiens*, à *Cod. Iust.*
 " 29. *Fastu.*
 " *Emiserit* Cod. Iust.
 " Ita hæc construenda, *Nec sententia iudicantem, aut inua inlicito &c.*
 " *Nullius.* Cod. Iust.
 " *Assueta* hic à *Τεταρα* sententia ex Constantini M. *l. 1. supr. de actorib. procurat. & conductorib. rei priuatae* : *Gravior enim pena constituenda est in hos qui nostri iuris sunt, & nostra debent custodire mandata.*

II. * Idem AA. ad Senatum Urb. Romæ. Post alia.



CONDUCTORES Domus nostræ ab omni militiæ privilegio submotiemus : Vt uant æquâ sorte cum ceteris : nec vquam, si ratio poscat, examinis seueritatem iudicariam vllò cinguli frustrabuntur obiectu, sed potius pari disceptionis euentu in omnibus causis *Legibus* seruiant, *quibus tenentur & Principes.* Dat. III. Non. Ian. Rom. DD. NN. Theod. XII. & Valentiniانو II. AA. Coss. [426.]

NOTÆ.

* *Abest hæc lex à Cod. Iust.* Nempe contentus fuit *Τεταρα* superiorem eò referre : cuius eadem est sententia. Iungenda autem huic legi omninò videatur *lex 14. supr. de Senatorib. & gleb. collat. lex 33. supr. de petitionib.* celi in die & mente

mensē nonnulla sit diuersitas vbi tamen placet potius ex hac illas emendari. Tandem *et cetera* hic admissum à Codicis huius conditoribus: hæc enim superiori anteferi debuit: vt video, annorum illi tantum rationem habuere in disponendis constitutionibus; at non etiam & mensum aut dierum: de quo in *Prolegomenis*.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Terrij Placidia filij, hæc duæ leges sunt, in eandem vtraque sententiam: quibus Imperator hic Conductorum & hominum domus Augustæ supercilio fastuque, & impotentia occurrendum, eoque ad communem matellam reuocandos putauit. Tam enixo studio, tam eleganti stilo, vt nihil enixius, nihil elegantius hoc Cod. occurrat. Quamquam ab eadem mente est non minus elegans quoque Constantini l. 1. *supr. de actoribus, procurator*, &c. Constantij lex 1. *supr. de iurisdic.* & Honorij l. 11. d. tit. *de iurisdic.* De ipsis primùm legibus videndum est, tum deinde de earum sententia. Igitur data vtraque hæc lex à Valentiniانو Terrio eodem pene tempore, sed tamen prælata, quæ secunda hic ordine est: statim postquam Ioanne Tyranno cæso Roma & Italia Augustus potiri cepit. Et sanè secunda illa lex pars est prolixioris orationis ad Senatum, cuius pariter partes videntur lex 14. *supr. de senatoribus, & globali collat.* & l. 3. *supr. de petitionibus*, ac proinde illi coniungendæ, quam etiam recitari fecit in Senatu Romæ per Theodosium Primicerium Notarium, vt docet *d. lex 14.* Eo scilicet tempore, quo Ioanne Tyranno cæso Urbem Romam ingressus sine anni 425. initio adhuc anni huius 426. ibidem constitit, vt docet præter Olympiodorum apud Photium, etiam subscriptio legis 6. *supr. de legib. hered.* vt proinde ex huius l. 2. subscriptione illarum duarum subscriptio emendanda veniat: de quo ad *d. l. 3.* vnde etiam Historia de Ioanne Tyranno cæso, & Valentiniiani processu huc arcessi potest. Igitur Valentiniiani Imp. iam Romæ, Italiæque potitus, malis quæis tum Respub. premebatur, & quorum pars occasione Tyrannidis inuicta fuerat, vel etiam increuerat, occurrendum exixè putauit, statimque tum vrbis, tum orbis Romani restituendum. Vnde elogium illud, quod veteri vrbis Romæ descriptioni permixtum: *Vrbs quæ aliquando desolata nunc gloriosior piissimo Imperio restaurata.* Inter cætera portò mala erant Delatores, & Bonorum competitors: quibus ided occurrit *d. l. 3.* & sine legis, hoc tit. Priuilegiorum Ecclesiarum imminutio, quæ Ioannes Tyrannus inuiderat, quæque ided statim reuocauit seu stabilivit. *l. ult. infr. de Episcopis.* Erant & Seruorum audacia, qui in dominos sese erexerant: qua parte quoque credetur *d. l. 3.* Patricij quoque fori priuilegia, id est, Senatorum imminuta trabeatæque quies turbata fecerant, quæ & ipsa reuocat *d. l. 3.* Erat denique & Conductorum hominumque domus Augustæ supercilium, fastusque qui omnia turbabant. His proinde occurrendum putauit, duabus his legibus: & quidem enixiore adhuc studio, quam alij cuiunque malo: iis rationibus de

quibus postea.

¶ Primò quidem Malum hoc quam varium & multiplex, quam latè hoc incendium sparsum fuerit hæ ipsæ leges cumulatè ostendunt. Nempe quæ hæc mala ab his admittebantur. Primùm *Militia* alicuius nomen, vel *dignitatis* alicuius cingulum vsurpabant supercilium & fastum ita erigentes, sic vt nemo quicquam aduersus hos hiscere auderet. Secundò, orta quæstione de causa ad domum Augustam pertinente, non consueto legum ordine actiones excipiebant vel inferbant. Tertio, alienis negotiis & litibus intercedebant & patrociniū præbebant, iudiciorum ordinem ita interturbantes: Quarto, Executionis suæ ministerium concordabant. Denique Delationibus famosi erant.

¶ Igitur Valentinianus Tertius his duabus legibus tam multiplici horum audacia & supercilio occursum iuit: vt enixo studio, ita & elegantissimis Ciuitatis suæ, & modestiæ structuris additis; his nempe: Primò *metum* suum prodit, ne sibi exinde inuidia generetur: gnarus vtiq; famam Principum stare, provt sese homines eorum gererent: Deinde Legum reuerentia duobus locis prodita. Non tantum priore lege in genere cum ait conductorum & hominum respectu, *legib. similiter omne hominum genus teneri*: verum disertè etiam posteriore profectus, *Legibus teneri & Principes*: Quam in sententiam iam multa multi ad *l. digna vox, & ad legem Princeps.* Nos etiam Libanij super eo locum eduximus, *ad d. Sæciōy p. 40.* ad ipsum Imp. Theodosium loquentis. Et effusa manu in *Oration. nostra* cui Vlpiani titulum fecimus: & inter Indices in *Imperatore Romano.* Itaque hæc de Valentiniiani motibus & ciuilitate.

¶ Nunc de ipsamet sanctione: vbi Valentinianus in summam Conductores & homines domus Augustæ æquâ cum aliis sorte viuere iubet: pariter vt Constantius *d. l. 1. supr. de iurisd.* Eo sine igitur vetiti ij vilo dignitatis cingulo vti: iussi item ex legum ordine actiones excipere & inferre: vetiti rursùm patrociniij sui fomite iura aliena turbare, aut executionem suam tribuere; priuatique vel publicis negotiis sese miscere: delationibus tandem domos sollicitare, inquietare.

¶ Tandem notandus hic orationis character qui hic elegantissimus: Qualia illa, *Ne ex hoc sibi erigendi supercilij fastu sacro nomini nostra pietatis oriatur inuidia.* Item: *Nec inlicito patrociniij sui fomite iura conturbent.* Rursùm, *Nes quiescentem domum delatio vlla sollicitet.* Tandem, *Ne eos inconsulta pertinacia serò pæniseat.* Et similia, quæ aliis adornanda relinquo.